Mixteco, Metlatónoc

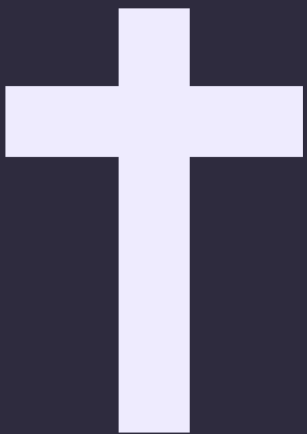

Mayogo: Gandja na Mbia (New Testament)

Mixteco, Metlatónoc
Mayogo: Gandja na Mbıa (New Testament)

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Metlatónoc Mixtec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-15

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 15 May 2025 from source files dated 15 May 2025
aeebbe5f-2bfd-5f52-83b6-35e9c9ce956b

Contents

San Mateo 1
San Marcos 77
San Lucas 122
San Juan 198
Hechos 254
Romanos 323
1 Corintios 353
2 Corintios 382
Gálatas 401
Efesios 412
Filipenses 422
Colosenses 430
1 Tesalonicenses 437
2 Tesalonicenses 443
1 Timoteo 447
2 Timoteo 456
Tito 463
Filemón 467
Hebreos 469
Santiago 493
1 Pedro 501
2 Pedro 510
1 Juan 516
2 Juan 524
3 Juan 526
Judas 528
El Apocalipsis 531

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Mateo

Su'va xinani na xikuu xii xikua Jesús

1 Ña yo'o ku iin tutu nuu ndakondia'vi na xikuu xii xikua Jesucristo, se'e
xikua ra David, xi'in ra Abraham.
2 Ra su'va ke iyoo ña: se'e ra Abraham xikuu ra Isaac, ra se'e ra Isaac
xikuu ra Jacob, ra se'e ra Jacob xikuu ra Judá xi'in na ñani ra Judá.
3 Ra se'e ra Judá xi'in ña Tamar, xikuu ra Fares xi'in ra Zara, ra se'e ra
Fares xikuu ra Esrom, ra se'e ra Esrom xikuu ra Aram.
4 Ra se'e ra Aram xikuu ra Aminadab, ra se'e ra Aminadab xikuu ra
Naasón, ra se'e ra Naasón xikuu ra Salmón.
5 Ra se'e ra Salmón xi'in ña Rahab yasi'i ra xikuu ra Booz, ra se'e ra Booz
xi'in ña Rut yasi'i ra xikuu ra Obed, ra se'e ra Obed xikuu ra Isaí.
6 Ra se'e ra Isaí xikuu ra rey David, ra se'e ra rey David ra kaku xi'in
ña'a ña xikuu yasi'i ra Urías, kuvi ra Salomón va.
7 Ra se'e ra Salomón xikuu ra Roboam, ra se'e ra Roboam xikuu ra Abías,
ra se'e ra Abías xikuu ra Asa.
8 Ra se'e ra Asa xikuu ra Josafat, ra se'e ra Josafat xikuu ra Joram, ra se'e
ra Joram xikuu ra Uzías.
9 Ra se'e ra Uzías xikuu ra Jotam, ra se'e ra Jotam xikuu ra Acaz, ra se'e
ra Acaz xikuu ra Ezequías.
10 Ra se'e ra Ezequías xikuu ra Manasés, ra se'e ra Manasés xikuu ra
Amón, ra se'e ra Amón xikuu ra Josías.
11 Ra se'e ra Josías xikuu ra Jeconías, ra saa tu na ñani ra Jeconías va.
Ra tiempo te xindee na yo'o ke tiin u'vi na Babilonia na Israel ndixa'an na
xachiñu na.
12 Ra se'e ra Jeconías xikuu ra Salatiel, ra kaku te xa iyoo na ñuu
Babilonia ndo'o na, ra se'e ra Salatiel xikuu ra Zorobabel.
13 Ra se'e ra Zorobabel xikuu ra Abiud, ra se'e ra Abiud xikuu ra
Eliaquim, ra se'e ra Eliaquim xikuu ra Azor.
14 Ra se'e ra Azor xikuu ra Sodoc, ra se'e ra Sodoc xikuu ra Aquim, ra
se'e ra Aquim xikuu ra Eliud.
15 Ra se'e ra Eliud xikuu ra Eleazar, ra se'e ra Eleazar xikuu ra Matán,
ra se'e ra Matán xikuu ra Jacob;
16 Ra se'e ra Jacob xikuu ra José, ra ndixiyo ìi̱ ña María, ra ña María
yo'o kuvi ña sakaku Jesús, ra nani Cristo va.
17 Ra na kundaa ini yo, saa chi xa uxi kumi va ichi ke ndakuiña na ndise'e
ra Abraham, saa vi ke kaku ra David, ra xa uxi kumi ichi ke ndakuiña tu
na ndise'e ra David, ra saa ke tiin u'vi na na, ña kua'an na chi Babilonia,
ra xa inka tuku va uxi kumi ichi ke ndakuiña na, te xa nandiko na ndaxaa
na ñuu na, ra saa vi ke kaku Jesús ra kuu se'e Ndioxi.

Su'va ke kuu te kaku Jesucristo

18 Ra su'va ke kuu te kaku Jesucristo: Ña María si'i ra, ra ña kuaan va
kuvi ña, ra ña sakan chita'an tu'un va kuvi ña xi'in ra José ña tanda'a ña
xi'in ra. Ra te kuni ka tiandiaa kii ña tanda'a na, ra tu'va ndikee va se'e
ña xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi.

19 Ra ra José ra tanda'a ña xi'in, ra va'a ni tiaa kuvi ra, xa'a ña kan ke
ndixïin ra ña na kundaa ini takundi'i yuvi xa'a ña ña ñu'u se'e ña, ña kan
ke va'a ka yayaa na ndakoo va ra ña, ka'an ra.
20 Ra saa ndakandu'u ra kusun ra, ra xa'a ra ndakani ini ra ña ndakoo ra
ña ka'án ra, ra saa kixi va iin ra tatun Ndioxi ña saxani ra ra, ra ndika'an
ra kachi ra saa xi'in ra:
—José, se'e xikua ra David, kuayü'vi ini kun ña ndaki'in kun ña María
koo ña yasi'i kun, saa chi se'e ña, ra xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi va ke
ndikee ña.
21 Ra tiaa lo'o kuu se'e ña ra kaku, ra JESÚS ke chindu'u kun kivi ra, ra
saa ke kunani ra, saa chi ra yo'o kuvi ra sakaku na ñuu ra xa'a kuachi na
—*kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in ra José.
22 Ra takundi'i ña yo'o ke kuu, ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an
ra xi'in iin ra ndika'an tu'un yu'u ra xina'a xa'a ña kuu ta kachi ra su'va:
23 Iin ña'a ña kuaan ra kee se'e ña,
ra tiaa ke kuu se'e ña kaku,
ra Emanuel ke chindu'u na kivi ra.
Ra tu'un Emanuel yo'o, ra Ndioxi kuvi ra iyoo xi'in yo kachi ña.
24 Ra te ndoto ra José ra saa ndakoo ra ndixa'an ra ndaki'in ra ña María
nduu ña yasi'i ra, ra iin ta ku'va kachi ra tatun Ndioxi kan ña saxani ra
ra, ke xa ndixa va ra.
25 Ndi su ndikïxi na xi'in ta'an na iin saa ndia ta ndixaa kii ña kaku
se'e ña Maria, ra kuu se'e nuu ña ra chindu'u ra José kivi ra ña kunani ra
JESÚS.

2

Ndixaa ndia ndichi ndia kee xika ixto'ni ndia Jesús

1 Ra ñuu Belén ña ndikun ndiaa chi Judea kuvi nuu kaku Jesús, ra suvi
kuiya kan ke kuu ra Herodes rey ña xa'ndia ra chiñu nuu takundi'i ñuu
ña ndo'ni chi kan; ra saa ndixaa sava ndia ndichi ñuu Jerusalén. Ra ndia
ndichi kan, ra xika ni kee ndia, saa chi ndia chi nuu kanata ñu'u vi ke kee
ndia; ra ndia sakua'a xa'a takundi'i ña'a ña ndee nuu ndivi kuvi ndia, ta
kuu kimi xi'in ndia ndia ka ña'a.
2 Ra saa ndixaa ndia ndindakatu'un ndia kachi ndia saa:
—¿Ndia ke kandu'u ra lo'o, ra kuu rey na Judío ra sakan kaku? Chi
xini ndi kanata kimi ri ka'an xa'a ra ña kaku ra chi nuu kanata ñu'u, ña
kan ke vaxi ndi ndasaka'nu ndi ra —*kachi ndia.
3 Ra te kundaa ini ra rey Herodes ña yo'o, ra ndiee ni nindi'i ini ra, ra
iin sana su'va ini ra, ra iin saa ndo'o takundi'i tu na ñuu Jerasalén kan va.
4 Saa ndakana ra takundi'i ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia
maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra nindakatu'un ra
ndia, ndia ku ñuu nuu kaku Cristo, ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na ñuu yuuvi
yo'o.
5 Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Ñuu Belén ña ndikun ndiaa Judea yo'o kuvi nuu kaku ra; chi saa iyoo
tu'un ña tiaa iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a. Ra su'va ke kachi
ña:
6 Yo'o, ñuu lo'o Belén, ña ndikun ndiaa Judá,
ra ñuu chee va'a va kuu kun, xi'in ñuu na'nu ña ndo'ni Judá;
saa chi ñaa ku nuu kaku iin ra kuchee
ka'ndia chiñu nuu na ñuu yu Israel, ra kunuu ra nuu na,
ra ki'in ra kuenda xi'in na, kachi Ndioxi ndika'an ra,

xi'in ra ndika'an ndoso tu'un ra xina'a —*kachi ndia xi'in ra Herodes.
7 Saa ndakana se'e ra Herodes ndia ndichi ndia ndixaa kan, ra
ndindakatu'un ra ndia, ra saa kundaa kaxi ini ra nuu ndia, ndia mii kii
kuvi ña xini ndia kanata kimi kan.
8 Ra te ndi'i kundaa ini ra, ra saa ti'vi ra ndia kua'an ndia ñuu Belén, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Kua'an ndo ra nanduku va'a ndo ra lo'o kan, ra te xa na ndani'i ndo
ra, ra saa sa ndo ña mani ña na ndatu'un ndo lo'o xi'in yu, ra ku'un tu
yu'u va ña ndasaka'nu yu ra —*kachi ra xi'in ndia.
9 Ra te ndi'i xini so'o ndia ña ndika'an ra rey Herodes xi'in ndia, ra saa
ndaki'in ndia kua'an ndia. Ra kimi ri xini ndia kanata ta kee ndia ñuu
ndia vaxi ndia, ra ndakunuu tuku va ri nuu ndia kua'an ri xi'in ndia, iin
saa ndiakua ndixaa ri xikutuvi ri ndia nuu kandu'u ra lo'o kaku kan.
10 Ra te xini ndia nuu ndixikutuvi kimi kan, ra ndiee ka vi kusii ini ndia.
11 Ra saa ndixaa ndia ndiki'vi ndia ini ve'e, ra xini ndia ra lo'o kan xi'in
ña María, si'i ra ndee na, saa ra ndikun xikusiti ndia nuu ra, ña ndasaka'nu
ndia ra; ra ndakuiña ndia xatun tu ndixaa xi'in ndia nuu ñu'u oro, xi'in
xuxa va'a ña ya'vi ni, xi'in ndutia xa'an tami tia nani "mirra" ra ña'a yo'o
ke ndisoko ndia nuu ra.
12 Ra te nandiko na kuanu'u ndia, ra nindandïko ka ndia chi ñuu
Jerusalén ña ndatu'un ndia xi'in ra rey Herodes, chi xa inka va ichi
nandiko ndia kua'an ndia, saa chin saa kachi Ndioxi xi'in ndia ña saxani
ra ndia ñuu.

Xinu na iva si'i Jesús kua'an na xi'in ra chi ñuu Egipto

13 Ra te xa ndaki'in na ndichi kan kuanu'u ndia, ra saa kixi iin ra tatun
Ndioxi saxani ra ra José, ra kachi ra saa xi'in ra:
—Ndakoo, ra ndaki'in kun ra lo'o yo'o xi'in si'i ra, ra kunu kua'an xi'in
na chi ñuu Egipto, ra ikan koo kun xi'in na, ra ndia te na ka'an tuku yu
xi'in kun saa nandiko kun, chi kaka nduku ra rey Herodes ra lo'o yo'o ña
ka'ni ña'a ra —*kachi ra tatun Ndioxi xi'in ra José.
14 Saa ra ndikun ndakoo va ra José, ra ñuu saa ndaki'in ra ra lo'o kan
xi'in si'i ra, ra ndaki'in ra na kua'an na xi'in ra chi ñuu Egipto va.
15 Ra ikan xindee na ndia te nditiandiaa kii ña ndixi'i ra rey Herodes va.
Ra su'va ke kuu, ña ndixinu nuu tu'un, ña ndika'an Ndioxi xina'a, xi'in
iin tiaa ra ndika'an tu'un yu'u ra, ra su'va ke kachi ra: "Chi ñuu Egipto
ke ndixa'an se'e yu ndixiyo ra, ra ndia mii kan ke ndakana yu ra ña na
kanata va ra ñuu kan", kachi Ndioxi.
16 Ra te kundaa ini ra Herodes ña sanda'vi na ndichi kan ra, saa ra ndiee
ni ndisaa ini ra, ra saa xa'ndia ra chiñu nuu ndia soldado, ra ndixa'an
ndia xa'ni ndia takundi'i na kuachi vali, na sakan kaku, iin saa ndia na
uvi kuiya, na iyoo ñuu Belén xi'in takundi'i ñuu ña ndo'ni yachin xi'in ña;
chi ku'va saa ke tava mii ra Herodes kan tiempo xi'in tu'un ña ndika'an
ndia ndichi kan xi'in ra, ña kaku Jesús.
17 Ra su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña tiaa ra Jeremías, ra
ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi su'va:
18 Iin nini'i kuu tiaku xaku na ñuu Ramá,
ra iin siso siso nda'yu na.
Ra ña Raquel va kuvi ña xaku ni xa'a se'e ña,
ra xiin ña ka'an ndia nii yuvi xi'in ña,
saa chi se'e ña ra xa na ndixi'i va kuvi na, kachi Ndioxi ndika'an ra,
kachi ra Jeremías.

Nandiko ra José xi'in ña Maria xi'in ra lo'o Jesús ndaxaa na ñuu Nazaret

19 Ra te xa ndixi'i ra rey Herodes, saa ndixa'an iin ra tatun Ndioxi saxani
ra ra José chi ñuu Egipto, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
20 —Ndakoo, ra ndaki'in kun ra lo'o yo'o xi'in si'i ra, ra nandiko kun
xi'in na chi ñuu Israel, chi xa ndixi'i va na xika nduku ka'ni ra lo'o yo'o
—kachi ra tatun Ndioxi xi'in ra José.
21 Ra saa ndakoo ra, ra ndaki'in ra ña Maria xi'in ra lo'o kan, ra nandiko
na kuanu'u na chi Israel.
22 Ra te kundaa ini ra José xa'a ra Arquelao ña xa ndaki'in ra xa'ndia ra
chiñu nuu na ñuu Judea ña ndakundichi ra nuu ra Herodes, iva ra, saa ra
ndiyu'vi va ra ña ku'un ra chi kan; ra saa taxi Ndioxi xani nuu ra, ndia
chi ke ku'un ra, ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi Galilea va.
23 Ra te ndixaa na ikan, ra saa ndaki'in na kua'an na koo na ñuu Nazaret,
ra yo'o ke ndixinu nuu tu'un ña ndika'an ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a: Ña ka'an na ña kuu Jesús ra ñuu Nazaret.

3

Ka'an ndoso ra Juan ra sakuchi yuvi

1 Ra saa kuu ndiya'a kuiya ña xa xa'nu Jesús, ra ndixaa iin tiaa ra nani
Juan ra sakuchi yuvi iku yuu ña ndikaa yachin nuu chi Judea, ra saa xa'a
ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi,
2 ra kachi ra saa:
—Nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra ndaki'in ndo ichi Ndioxi, chi xa
kuyachin ni ña ka'ndia Ndioxi chiñu —*kachi ra.
3 Ra xa'a ra Juan yo'o ke ndika'an ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, te ndika'an ra kachi ra saa:
Tiaku ka'an ndoso iin tiaa iku yuu ra kachi ra saa:
“Ndasavii ndo ichi nuu kixi Tata yo,
ra ndasandaku ndo ichi ndo nuu ra”, kachi ra kundikaa iku yuu kan,
kachi ra Isaías.
4 Ra xi'in ixi kiti ri nani camello ke kuva'a tikoto ña xindixi ra Juan yo'o,
ra ñii kiti ke xinu'ni tu toko va ra, ra ña'a ña xixi ra xitiaku ra xikuu tika
ndixa'an xi'in ñuñu ña iyoo iku.
5 Ra na ñuu Jerusalén xi'in takundi'i na ndikun ndiaa Judea, xi'in na
ndee yachin yu'u itia Jordán, kuvi na ndixa'an nuu ndixiin ra Juan ña
xini so'o na ña ndika'an ndoso ra.
6 Ra na nandiko ini, ra ndina'ma na kuachi na, ra sakuchi ra na itia
Jordán.
7 Ra te xini ra Juan ña kua'a ka vi na fariseo xi'in na saduceo ndixąą nuu
íin ra, ña kuni na ña na sakuchi ra na, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra
saa:
—¡Ndo'o yuvi ña'a! ¿A xa'a ña ndakuchi ndo ke kuchuun ndo kaku ndo
xa'a kuachi ndo, nuu tundo'o ndiee ña vaxi, tuvi ndo?
8 Ndi su ña xiniñu'u sa ndo ke, na ndaña'a ndo mii ndo ña xa nandiko
ini ndo xa'a kuachi ndo, ra na sa ndo niña ña va'a va.
9 Ra ndakäni ini ndo ña kachi ndo saa xi'in mii ndo: “Koo ka'nu va ini
Ndioxi xa'a kuachi yo, chi se'e xikua ra Abraham va kuvi yo”, na kachi
ndo, ña kutiaa ini ndo xi'in mii ndo. Saa chi köo ya'vi ndiaa vi ña kan nuu
Ndioxi, chi ndia yuu ña ndee yo'o ra kuvi va nduu ña yuvi sa Ndioxi, ra
nduu na se'e ra Abraham va.
10 Saa chi Ndioxi ra xa iyoo nduvi va ra xi'in yacha ña ka'ndia ra xa'a
takundi'i itun kuii, ra saa ke koo tu itun tu täxi kui'i ña va'a va, chi ka'ndia
ra nuu, ra koko va nu.

11 Ra ña ndixa ke yu'u, ra xi'in tiakuii va sakuchi yu ndo'o, ña na
nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ndi su chi sata vaxi inka ra chee va'a
ka nuu yu'u, ra ra kan, ra xi'in Tachi Yii Ndioxi xi'in ñu'u va ke sakuchi ra
ndo'o; ra yu'u, ra nii chiñu lo'o ke köo ya'vi ndiaa yu sa yu nuu vi ra, saa
chi ndia nii ña kani'i yu ndixan vi ra ke köo ndiayu yu, saa chi ra ka'nu
ni kuvi ra.
12 Ra xa ra iyoo tu'va va kuvi ra yo'o ña vaxi ra, chi xa ni'i va ra pala,
ña ndativi ra nuni trigo, ra ndaki'in ra nuni va'a ra ndachi va'a ra ña ini
yaka, ra yaa nuni yo'o ki'in ra ko'ni ra nuu xixi ñu'u ña tü'va nda'va ra
koko va ña —kachi ra Juan xi'in na.

Te chichi Jesús

13 Saa kuu iin kii ra kee Jesús chi Galilea ra ndixaa ra ndia yu'u itia
Jordán, ña na sakuchi ra Juan ra.
14 Ndi su ra Juan, ra ndixïin ra ña sakuchi ra Jesús, chi su'va va kachi
ra:
—Yu'u va kuvi ra xiniñu'u kuchi sa yo'o, ndi su yo'o, ra nuu yu'u va tu
vaxi kun; ra vä'a ña'a ña saa —kachi ra xi'in ra.
15 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Xiniñu'u na sakuchi va kun yu'u vichin, ra saa ke na saxinu yo nuu
takundi'i chiñu ña xa'ndia Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.
Ra saa vi ke sakuchi ra ra.
16 Ra te ndakundichi su'va Jesús ña ndikita ra ini tiakuii kan ña chichi
ra, ra saa ndanuña ndivi, ra xini ra nduxinu Tachi Yii Ndioxi sata ra; ra ta
kaa iin paloma saa kaa ña.
17 Ra tiaku ndika'an Ndioxi ndia ndivi ninu, kachi ra saa:
—Ra yo'o kuvi se'e yu, ra ku'vi ni ini yu xini yu ra, ra kusii ni ini yu
xi'in ra —kachi Ndioxi xa'a Jesús.

4

Te ixtondoso ña ndiva'a Jesús

1 Saa kuu ra ndaki'in Tachi Yii Ndioxi Jesús kua'an ra xi'in ña chi iku
yuu, ra ikan ixtondoso timia'a ra.
2 Ra te ndixinu uvi xiko ka'ñu, xi'in uvi xiko ñuu ña ndixiyo su'un Jesús,
ña ndixïxi ra, ra saa xa'a ndika'un ini ra.
3 Saa ra kuyachin va timia'a nuu ra ña ixtondoso ri ra, ra ndika'an ri
xi'in ra kachi ri saa:
—Tu ndixa se'e Ndioxi kuvi kun, ra ka'an xi'in yuu yo'o ra na nduu ña
ixta kuxi kun —kachi ri xi'in ra.
4 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ri:
—Tu'un Ndioxi ra su'va va ke kachi ña: “Süvi ndiakua ixta vi ke kuvi
kutiaku yuvi xi'in, chi kutiaku tu na ña kandixa na takundi'i tu'un ña
ka'an Ndioxi va” —kachi ra xi'in ri.
5 Saa ndaki'in timia'a kan Jesús kua'an ra xi'in ri ñuu yii Jerusalén, ra
sandaa ri ra ndia xini ve'e ñu'u nuu sukun va'a.
6 Ra ndika'an ri xi'in ra kachi ri saa:
—Tu ndixa se'e Ndioxi kuvi kun ra sandakava mii kun yo'o vichin, chi
saa kachi tu'un Ndioxi:
Chi ti'vi va ra na tatun ra kixi na ña kondiaa na yo'o,
ra nuu nda'a va ná ndakava kun,
ra täxi na takue'e xa'a kun sa yuu —kachi ri xi'in Jesús.
7 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ri:

—Ra ka'an tu tu'un Ndioxi kachi ña su'va va: “Na köto ndoso yuvi Ndioxi” —kachi ña, kachi ra xi'in ri.
8 Ra saa ndaki'in tuku timia'a kan Jesús kua'an ra xi'in ri iin ko'ndo sukun va'a, ra ikan ndiña'a ri takundi'i ñuu ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, xi'in takundi'i ña kuika nuu ra.
9 Ra ndika'an ri xi'in ra kachi ri saa:
—Nda'a yo'o taxi yu takundi'i ña yo'o, tu na ndakusiti kun nuu yu, ra ndasaka'nu kun yu'u —kachi ri xi'in ra.
10 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ri kachi ra saa:
—Timia'a, kuatia'a nuu yu, saa chi xiniñu'u kandixa va yu tu'un Tata yu Ndioxi ña ka'an ña xiniñu'u ndasaka'nu yu indaa mitu'un saa ra kan, ra indaa ra kan tu kandixa va yu, kachi ña —*kachi ra xi'in ri.
11 Ndia saa ra ndakoo ri Jesús ra ndaki'in ri kua'an va ri, ra saa xaa na tatun Ndioxi ña chindiee ta'an na xi'in va ra.

Xa'a Jesús xi'in chiñu ña taxi Ndioxi nda'a ra

12 Ra te kundaa ini Jesús ña tiin na ra Juan chikaa na ve'e kàà, saa ra nandiko ra chi Galilea va.
13 Ndi su nindöo ra koo ra ñuu Nazaret, saa chi chi ñuu Capernaum va ndiya'a ra ndixa'an ra ndixiyo ra. Ra ñuu kan, ra yachin yu'u mini va ke ndikaa ña, ra ikan kuvi nuu iyoo na se'e xikua ra Zabulón, xi'in ra Neftalí.
14 Ra su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an ra Isaías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta kachi ra su'va:
15 Ñuu nuu iyoo na se'e xikua ra Zabulón xi'in ra Neftalí,
ña ndikaa chi inka xiyo yu'u itia Jordán,
yachin yu'u tiañu'u chi Galilea, nuu iyoo kua'a ni na xïni tu'un Ndioxi.
16 Yuvi na xika nuu ñaa,
ra xini na ndaye'e iin ñù'ù chee;
ra na ndee nuu ñaa, na xa ndiatu ini kuvi,
ra xini na ndatuun iin ñù'ù ra ndaye'e ña nuu na,
kachi ra Isaías.
17 Ra kii kan xa'a Jesús ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu yuvi, kachi ra saa:
—Nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo ra ndaki'in ndo ichi Ndioxi, chi xa kuyachin va ra ña ka'ndia ra chiñu nuu ndo —*kachi ra xi'in na.

Kana Jesús kumi ndia tiin tiaka

18 Saa kuu iin kii, ra kee Jesús kua'an ra chi yu'u tiañu'u ra ndikaa Galilea, ra ikan xini ra uvi tiaa ndia tava tiaka ra ko'ni ndia inu ndia ini tiañu'u kan xika ndia; ra ñani va ndia, ra iin ra nani Simón ra ka'an tu na Pedro va xi'in ra, ra inka ra nani Andrés, ra niña ndia tava tiaka kuvi va ndia.
19 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Na'a ndo na ku'un yo xi'in yu, ra saña'a yu ndo'o ndia ku'va ke ndatu'un ndo xi'in yuvi ra ndakundikun na yu'u —*kachi ra xi'in ndia.
20 Ndia saa ra ndikun ndakoo ndia inu ndia ña tava ndia tiaka ra ndakundikun ndia kua'an ndia xi'in va ra.
21 Ra iin vivi'i lo'o ndixa'an Jesús, ra saa xini ra inka uvi tuku va ndia, ra ñani tu ndia kan va; ra iin ra nani Jacobo ra inka ra nani Juan, ra ini barca ke ndo'ni ndia xi'in iva ndia ra nani Zebedeo ña ndaka'ma ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka. Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, ña ná kundikun ndia ra.
22 Saa ra ndikun ndakoo ndia chiñu ña xa ndia ra nindiayu ta'an ndia xi'in Iva ndia, ra ndakundikun ndia kua'an ndia xi'in Jesús va.

23 Ra iinii kuvi chi Galilea □xika Jesús saña'a ra yuvi ta ve'e ñu'u ta ve'e
ñu'u, ra □ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na, ña □saña'a ra na xa'a ichi
nuu xa'ndia chiñu Ndioxi, ra sanda'a ra takundi'i yuvi na xi'i, ndia ndia
ka mii nuu kue'e va.
24 Ra iin takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa ñuu Siria, ndindutia ndoso tu'un
xa'a Jesús, ña kua'a ni ña xitu'un xa ra, ra iin takundi'i na xi'i, ra vaxi na
xi'in na nuu ra. Ra ndia ndia ka mii nuu kue'e ke ndo'o va na, takuu sava
na tiin tachi ndiva'a, xi'in na kue'e na küvi kaka, xi'in na xi'i yi'i, ra yo̱o̱
ka mii kuvi va na, chi iin nduva'a yaa va na xa Jesús.
25 Ra kua'a ka vi yuvi ndikun kua'an xi'in Jesús, na kee chi Galilea, xi'in
na kee ñuu Decápolis, xi'in na kee ñuu Jerusalén, xi'in na kee chi Judea,
ra saa tu na ndee chi inka xiyo yu'u itia Jordán va.

5

Ndu'u Jesús xini iin ko'ndo ra ka'an ra xa'a ña va'a ña taxi Ndioxi nda'a yuvi

1 Ra te xini Jesús ña kua'a ni yuvi xaa, ra saa nandaa ra iin ko'ndo
ndakundu'u ra, ra kuyachin ndia ita'an xi'in ra nuu ra.
2 Ra saa xa'a ra saña'a ra na kachi ra saa:
3 —Va'a ni kee ndo'o, na nda̱'ví, na xini ñu'u ndiee Ndioxi nuu vichin,
chi kuenda ndo'o va ke kuu ndivi nuu xan'dia ra chiñu.
4 Ra va'a ni kee ndo'o, na xáku vichin, chi vaxi kii ra ndo'o kuvi ndo
kusii ni ini sa Ndioxi va.
5 Ra va'a ni kee tu ndo'o, na vita ni ini vichin, chi ndo'o kuvi na ndaki'in
ñu'ú ña ndika'an Ndioxi taxi ra.
6 Ra va'a ni kee tu ndo'o, na ka'un ini nima vichin, ra ndachi ini ndo ña
kuni ndo kuni so'o ndo ña ka'an Ndioxi, chi vaxi kii ra kuni va so'o ndo
tu'un ra.
7 Ra va'a ni kee ndo'o, na nda'vi ni ini vichin, chi ndo'o kuvi ndo kunda'vi
ni ini Ndioxi kuni ra.
8 Ra va'a ni kee ndo'o, na ndakú nima, chi ndo'o kuvi ndo kuni nuu
Ndioxi.
9 Ra va'a ni kee tu ndo'o, na ndachuta'an mani yuvi na kanita'an va, saa
chi ndo'o kuvi ndo kunani se'e Ndioxi va.
10 Ra va'a ni kee tu ndo'o, na kundiva'a na xi'in xa'a ña xa ndo ña va'a
ña kuni Ndioxi, chi ndo'o kuvi ndo ni'i ta'vi koo xi'in Ndioxi nuu xa'ndia
ra chiñu.
11 Ra va'a ni kee ndo, te kaña'a na xi'in ndo, ra kani ta'an na xi'in ndo,
ra xava'a ini na tu'un chi'ña xa'a ndo, xa'a ña ndikun ndo yu'u.
12 Ra te xá na su'va xi'in ndo, ra na kusii ni ini ndo, chi ndivi ninu iyoo
iin ña chee ni ni'i ndo sa Ndioxi; ra na kuayü'vi ndo, chi saa xa tu na xi'in
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va —kachi Jesús xi'in na.

Na kuu yo ta ku'va iyoo ñi̱i̱ ña va'a

13 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o kuvi ndo iyoo ta ku'va iyoo ñi̱i̱ ña xa u'va ña yuuvi yo'o, ra tu
ná ndi'i xa'a ñi̱i̱, ra ü'va ka koo ña. Saa ra, ¿ndixaa ka ke koo ña ña nduu
u'va tuku ña, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi köo ka mii chuun kuu
ka vi ña, chi ndia ña kutia va kuvi ña ra kuañu yuvi va ña —kachi Jesús
xi'in na.

Ñù'ù ña tuun nuu ña yuuvi

14 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:

—Ndo'o kuvi ndo iyoo ta ku'va iyoo ñù'ù ña tuun nuu na yuuvi yo'o, ra
ta ku'va iyoo iin ñuu ña ndu'u xini iin ko'ndo, ra xini takundi'i va yuvi
ña, ra küvi ka koo se'é ña, ra saa ke iyoo tu ndo'o va.
15 Ra xa kundaa va ini ndo chi köo na ndatuun ñù'ù, ra te ndi'i tu nandasi
na xiko'o nuu ña, chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra saa ke va'a tuun
ña nuu takundi'i va na ndee ve'e kan.
16 Ra saa ke na koo tu ndo'o va, ña kuye'e ndo nuu na yuuvi yo'o, ra
kuni na takundi'i ña va'a ña xa ndo, ra ndasaka'nu na Tata yo Ndioxi ra
iyoo ndivi —kachi Jesús xi'in na.

Ndakani Jesús xa'a ndiayu ña ndakoo ra Moisés

17 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o, na ndee yo'o, ra ndakäni ini ndo, ña xaa yu sandi'i yu xa'a
ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, ra nii ña saña'a na ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a växi yu sandi'i yu xa'a; chi ña xaa yu saxinu yu nuu va kuvi
ña.
18 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo: chi ndia nii
tu'un lo'o xi'in ndia nii letra lo'o ña kuu ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés
xina'a, ra ndï'i xa'a ña, ra nii na ndi'i va xa'a ña yuuvi yo'o, ndi su xiniñu'u
xinu ndi'i va ña ka'an tu'un Ndioxi.
19 Ra ndia ndia ka yuvi na xïin kandixa sava chiñu lo'o ña xa'ndia ndiayu
Ndioxi nuu na, ra nii sañä'a tu na inka yuvi ña na kandixa na ña ka'an ña,
ra na xa ña yo'o ra na lo'o va'a va kuu na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. Ndi
su yuvi na kandixa takundi'i chiñu ña xa'ndia ndiayu Ndioxi, ra saña'a tu
na inka yuvi ña na kandixa na ña, ra na kan kuvi na kuu na kuna'nu va'a
ka va nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
20 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo'o vichin, ra na kundaa va'a ini ndo, chi
küvi ki'vi ndo ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, tu na kandixa ndinuni va'a
ka ndo Ndioxi nuu na maestro na saña'a ndiayu Ndioxi xi'in na fariseo
—kachi Jesús xi'in na.

Na kindoo mani yo xi'in na sáa̱ ini xíní yo

21 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo, chi na xii xikua yo na xindee xina'a, ra
su'va va ke kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a na: “Kä'ni
kun yuvi”, saa chi tu na ka'ni kun, saa ra cha'vi tu yo'o va xa'a kuachi kun
nuu Ndioxi, kachi ña.
22 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin, chi ndia ndia ka yuvi na sáa̱ ini
xini ñani ta'an, ra kixi va tundo'o sata na kan; ra saa tu yuvi na kandiva'a
xi'in ta'an va, chi ku̱'u̱n tu na kan va nuu na chiñu na'nu ña kundaku
kuachi xi'in na; ra yuvi na ka'an, “na ki'vi” xi'in ñani ta'an, ra ndia ndiaya
nuu xixi ñu'u ke ku̱'u̱n na kan ku'un na xa'a tu'un kan.
23 ’Ra ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, chi tu kua'an ndo ña soko
ndo ña'a nuu Ndioxi ra te ndixaa ndo nuu arta yii ve'e ñu'u ka'nu kan, ra
ikan na ndaka'an ndo ña vä'a iyoo ini iin ñani ndo xini na ndo'o,
24 saa ra, va'a ka va na ndakoo ña'a ndo, ña'a ña ni'i ndo kua'an ndo
nuu arta yii kan, ra xi'na ka va na ku'un ndo ña ndaka'an mani ndo xi'in
na, ña na koo ka'nu ini na xa'a ndo, ra saa vi ke kuvi nandiko ndo ku'un
ndo ña soko ndo ña'a ña kua'an xi'in ndo nuu Ndioxi.
25 ’Ra tu ndia na taxi kuachi xa'a ndo nuu na chiñu, ra va'a ka va yachi
na ndaka'an mani ndo xi'in na, ña va'a na kü'un ndo ve'e chiñu, chi tu na
ku'un ndo nuu ra juez ña sandaku ra kuachi xi'in ndo, saa ra ndataxi va
ra kan ndo'o nda'a ndia kumisio, ra chikaa va ndia ndo'o ve'e kàà.

26 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi këe yachi vi ndo ve'e kàà tu na
taan ndia ndo'o, chi xiniñu'u ndiakua cha'vi ndi'i va ndo xu'un ña nduku
ra juez nuu ndo, ra saa vi kee ndo ve'e kàà —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a tiaa ndia kí'vi xi'in inka na si'i

27 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo ña ka'an ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés
xina'a ña kachi su'va: "Kï'vi kun xi'in yasi'i inka tiaa."
28 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin: tu ndia iin tiaa ra ixto'ni ra nuu
iin ña'a, ra ndikun kuni ra kusun ra xi'in ña, saa ra xa kuachi va ke xa
nima ra xi'in ña.
29 'Ña kan ke tu iin xiyo nduchi nuu kua'a kun, ra kuni ña sandakava ña
yo'o, ña sa kun kuachi, saa ra va'a ka va na tava kun ña, ra sakana kun
ña; chi va'a ka va ke na sandi'i kun xa'a iin xiyo nduchi nuu kun, nuu ña
ku'un iinii saa kun ndiaya.
30 Ra tu nda'a kua'a kun ke kuni sandakava yo'o ña sa kun kuachi, saa
ra va'a ka va ke na ka'ndia kun ña, ra sakana kun ña, chi va'a ka va ke na
sandoñu'u kun iin xiyo iki kuñu kun, nuu ña ku'un iinii saa kun ndiaya
—kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a na ndakoo ta'an

31 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo chi su'va ke kachi ndiayu Ndioxi ña tiaa ra
Moisés xina'a xa'a na ndakoo ta'an: Tiaa ra kuni ndakoo yasi'i, ra xiniñu'u
na taxi ra iin tutu nda'a ña, ña ndakuiin ña xa'a ña, ña ndixa ke xa ndakoo
ra ña.
32 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin: ra tu ndia iin tiaa ra na ndakoo
ra yasi'i ra, ra ndi su süvi xa'a ña ña xika ña xi'in inka tiaa ke ndakoo ra
ña, chi ña kuni mii va ra ke sa ra saa, saa ra, kuachi ra kan va ke tu na
ndaki'in ña inka tiaa, saa chi ta'an kuachi ña xa na ndiaka ta'an ke xa tu
ña kan va. Ra tiaa ra tanda'a tu xi'in iin ña'a ña nindoo nuu yii, ra iin kuvi
va kuachi ra kan xi'in na ndiaka ta'an, na kanduu ndiayu Ndioxi —kachi
Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a ña kindoo yo sa yo

33 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Ra xa kundaa va ini ndo ni ke kachi ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés
taxi ra nda'a na xii xikua yo na xindee xina'a, ña kachi su'va: "Na kä'nu
kun ña kindoo kun sa kun nuu Ndioxi, saa chi tu kindoo kun sa kun iin
chiñu nuu ra, ra na saxinu va kun ña", kachi ña.
34 Ndi su yu'u tu ka'an xi'in ndo vichin, ndia nii ña'a chunä'a ndo, ni
ndivi ninu küvi chuna'a ndo, chi ikan kuu nuu ndu'u Ndioxi va.
35 Ra nii ñu'u yo'o küvi chuna'a ndo, chi nuu xañu Ndioxi va kuvi ña; ra
nii ñuu Jerusalén küvi chuna'a ndo chi ñuu Ndioxi, ra kuu rey ra ka'nu,
va kuvi ña.
36 Ra nii xini tu ndo küvi chuna'a ndo, chi ndia nii ixi lo'o xini ndo ra
küvi ndanama ndo ña, ña nduu ña, ña yaa a ña ndiaa.
37 Ña kan ke te ka'an ndo ndia ndia ka va ña, ra tu kuvi sa ndo ña, ra
"kuvi", kachi va ndo, ra tu küvi sa ndo ña, ra "küvi", kachi va ndo. Chi
takundi'i ka tu'un ña ndakunuu ka'an ndo, ra xa kuenda ña vä'a va kuvi
ña kan —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke kuvi sa yo te xa kundiva'a inka yuvi xi'in yo

38 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:

—Ra xa kundaa va ini ndo chi su'va ke kachi ndiayu Ndioxi: “Tu na sataxin na nduchi nuu ndo, ra na sataxin tu ndo'o nduchi nuu na kan va; ra tu kani na yu'u ndo ra kita nù'ù ndo, saa ra na tava tu ndo'o nù'ù na kan va”, kachi ña.
39 Ndi su yu'u ka'an tu xi'in ndo'o vichin: Tu ndia na xa ña vä'a xi'in ndo, ra na sä ndo'o ña vä'a xi'in na, ra tu ndia na xakin xa'ndia iin xiyo nuu ndo, ra na taxi ndo inka xiyo nuu ndo na kani va na.
40 Ra tu ndia na xakin kuachi xi'in ndo ña kuni na kindiaa na tikachi ña ni'nu ndo, ra na taxi ndo ña nda'a va na, ra ndia koto ña ndixi va ndo na taxi ndo ku'un xi'in na.
41 Ra tu ndia na xa nduxa xi'in ndo ña kuiso ndo ña'a xi'in na, iin mil metro, saa ra ndia uvi mil metro va na ku'un ndiaka ndo ña xi'in na.
42 Ra na nduku ña'a nuu ndo, ra taxi ndo ña nda'a va na, ra na tatu ña'a nuu ndo, ra na kuxï'ndia ndo ña nuu na —kachi Jesús xi'in na.

Ná ku'vi ini yo kuni yo na sáa̱ ini xini yo

43 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Xa kundaa va ini ndo chi na xii xikua yo ra su'va va ke kachi na: “Ku'vi ini kun kuni kun na ita'an xi'in kun, ra na sáa̱ va ini kun kuni kun na sáa̱ ini xini yo'o”, kachi na.
44 Ndi su yu'u tu kachi saa xi'in ndo vichin: Ku'vi ini ndo kuni ndo na sáa̱ ini xini ndo'o, ra na ka'an tu ndo xi'in Ndioxi xa'a na kanita'an xi'in va ndo.
45 Ra saa ke ndaña'a ndo mii ndo ña ndixa ke kuu ndo se'e Ndioxi ra iyoo ndivi, chi ra kan kuvi ra taxi kanata ñu'u ra tuun ña sata na va'a xi'in na vä'a va, ra taxi tu ra kuun savi sata na va'a xi'in na vä'a va.
46 Ra tu ku'vi ini ndo xini ndo takua na ku'vi ini xini ndo'o va, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu na yuvi na kuëe kandixa Ndioxi va.
47 Ra tu xato'o ndo takua na ndikun Ndioxi xi'in va ndo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu yuvi na xïni ichi Ndioxi va.
48 Ña kan ke ndakú ni na koo nima ndo, ra ndia ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi ra ndu'u ndiví ninu va ke, na koo ndo; chi ra kan ra va'a ni ra; ra niña ña ndakú va xa ra —kachi Jesús xi'in na.

6

Saña'a Jesús xa'a ña taxi yo nuu na nda'vi

1 ’Ra te kuni ndo sa ndo iin ña va'a xi'in na nda'vi, ra na küni ndia nii yuvi ña sa ndo ña xi'in na, chi tu na kuni na, ña sani'i ndo ña'a na nda'vi, saa ra xa'a na sato'o na ndo'o xa'a chiñu ña xa va ndo; ra tu ña kuni ndo sato'o na ndo'o va ke xa ndo ña, saa ra köo ña va'a sani'i vi Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi ndo'o.
2 Ña kan ke te taxi ndo ña'a nda'a na nda'vi, ra na kä'an ndoso ndo xa'a ña xi'in takundi'i yuvi ña na kundaa ini na, chi saa ke xa inka yuvi na chi'ña tu'un va, chi na kan ra iin kunani na xika na ña ndatu'un na xi'in takundi'i na ve'e ñu'u, ra xika tu na iin takundi'i ya'ya va ña ndatu'un na xi'in yuvi, ña kuni na ña va'a ni na ka'an yuvi xa'a na; ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi na xa saa, ra xa ña kan ke nini'i va na, chi köo ka ña'a taxi vi Ndioxi nda'a na.
3 Ña kan ke te chindiee ta'an ndo'o xi'in na nda'vi na kumani ña'a nuu, ra ndatü'un ndo xi'in ndia nii yuvi, ra na kundäa ini nda'a ichin ndo xa'a chiñu ña xa nda'a kua'a ndo.

4 Ra ña va'a ña xa ndo xi'in na nda'vi na kumani nuu, ra ña se'e va
na kuu ña, ra saa ke ni'i ndo ña va'a nuu Tata yo Ndioxi ra iyoo ndiví ra
kundaa ini xa'a takundi'i chiñu ña iyoo se'e —kachi Jesús xi'in na.

Saña'a Jesús yuvi ña ka'an na xi'in Ndioxi

5 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Te ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra xä ndo ta xa na chi'ña tu'un, chi na kan
ra kutoo ni na kundita na ini ve'e ñu'u nuu tuvi, ra xini sii ni tu na ña
kundita na tutun ya'ya va ña ka'an na xi'in Ndioxi, ña va'a na kuni yuvi
na, ra ka'an to'o ni na xa'a na kuni na. Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo,
chi na kan, ra köo ka ña'a taxi Ndioxi nda'a vi na, chi xa ña kan ku ya'vi
va na.
6 Ndi su ndo'o, ra te ka'an ndo xi'in Ndioxi ra su'va va ke na sa ndo: chi
ini ve'e va ndo ke na ndee ndo; ra ndakasi ndo ye'e ndo, ra ikan va na
ka'an se'e ndo xi'in Tata ndo Ndioxi, ra saa ke ni'i ndo ña va'a nuu ra, chi
ra kan, ra kundaa va ini ra xa'a ña ka'an se'e ndo xi'in ra, ra taxi va ra ña
va'a nda'a ndo.
7 ’Ra te ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra xä ndo ta xa yuvi na xïni ichi Ndioxi,
chi na kan ra te ka'an na xi'in Ndioxi, ra iin tuku, tuku nandiko na ka'an na
indaa tu'un ña köo ya'vi ndiaa, chi xi'in ña kan va ke kunda'vi ini Ndioxi
kuni ra na, ra ndakuiin ra yu'u na, tuvi na.
8 Ndi su ndo'o, ra xä ndo ta xa na kan, chi Iva yo Ndioxi ra xa kundaa
va ini ra ni ña'a ke kumani nuu ndo, te kuni ka nduku ndo ña nuu vi ra.
9 Ña kan ke te ka'an ndo'o xi'in Ndioxi ra su'va va na kachi ndo xi'in ra:
Tata ndi, ra iyoo ndiví, ña yii ni na kuu kivi kun.
10 Ra na kixi kun ka'ndia kun chiñu nuu ña yuuvi yo'o.
Ra ta xa kun ndivi ke, na sa kun nuu ñu'u yo'o va.
11 Ra iin ndisaa kii ke ná taxi kun ña xiniñu'u nuu ndi kuxi ndi; ra na
kumäni ña nuu ndi.
12 Ra na saka'nu ini kun xa'a kuáchi ndi,
Ta ku'va xa ndi ña xaka'nu ini ndi xa'a kuachi yuvi, na xa ña vä'a xi'in
ndi.
13 Ra täxi kun koyo ndi nda'a ña vä'a;
Chi na ndaki'in va kun ndu'u nda'a ña.
Chi yo'o kuvi ra ka'nu xa'ndia chiñu,
ra kuu mii kun ndiee, ra xa'ndia kun xa'a takundi'i va ña'a,
ndia ndikaa ndiku'un. Amén.
14 ’Ra na kundaa ini ndo, saa chi tu xaka'nu ini ndo xa'a kuachi ña xa
inka yuvi xi'in ndo, saa ra koo ka'nu tu ini Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi
xa'a kuachi tu ndo'o va.
15 Ndi su tu na köo ka'nu ini ndo xa'a kuachi ña xa inka yuvi xi'in ndo,
saa ra nii Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi köo ka'nu ini tu xa'a kuachi ndo'o
va —kachi Jesús xi'in na.

Saña'a Jesús na ndia ku'va ke sa na ña koo su'un na

16 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Te iyoo su'un ndo ña xïxi ndo, ra na ndañä'a ndo mii ndo ña kuvita
ini ndo ta ku'va xa na chi'ña tu'un, chi na kan, ra iin ndanama chuun na
nuu na, ña kuni na kuni yuvi ña iyoo su'un na ña xïxi na. Ra ña ndixa
ke ka'an yu xi'in ndo, chi na xa saa kan, ra xa ña kan kuvi ya'vi va na, ra
köo ka ña'a taxi Ndioxi nda'a vi na.
17 Ña kan ke ndo'o, ra te iyoo su'un ndo ña xïxi ndo, ra na ndakatia va
ndo nuu ndo, ra vivii va na ndasa ndo xi'in mii ndo.

18 Ra saa ke na kundäa ini yuvi ña iyoo su'un ndo, ra takua Tata ndo
Ndioxi ra xini ña xa se'e va ndo kuvi ra na kundaa ini, ra saa ke ni'i ndo
ña va'a nuu Tata yo Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.

Na chiva'a yo ña kuika chi ndivi

19 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Chivä'a ndo ña kuika nuu ña yuuvi yo'o, chi yo'o ra ꞌkí'vi va tikixin
ña, ra kuxi va tu ña, saa ra ndi'i xa'a va ña, ra ꞌkí'vi tu na kui'na va
sakui'na na ña.
20 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ña na chiva'a ndo ña kuika chi ndivi
nuu ꞌkï'vi tikixin, ra nii küxi ña, ra nii ndï'i tu xa'a va ña, ra nii na kui'na
kï'vi ña sakui'na na ña.
21 Saa chi nuu ꞌchiva'a ndo ña kuika ña kuu mii ndo, ra ikan ke koo tu
nima va ndo —kachi Jesús xi'in na.

Ta iyoo ñù'ù ye'e saa iyoo nduchi nuu yo

22 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Nduchi nuu yo, ra ñù'ù ña ꞌtuun nuu iinii saa iki kuñu va yo kuvi ña;
ra tu va'a nduchi nuu ndo, saa ra va'a tu iyoo iinii saa mii va ndo, saa chi
nuu iyoo ñu'u va iyoo ndo.
23 Ndi su tu ña kue'e va kuvi nduchi nuu ndo, saa ra nuu ñaa va iyoo
iki kuñu ndo, ra tu ñù'ù ye'e ña kuu mii ndo ra ña ñaa va kuvi ña, saa ra
nuu ñaa tu iyoo iinii saa va ndo —kachi Jesús xi'in na.

ꞌSaña'a Jesús yuvi xa'a ña kuika xi'in xa'a ichi Ndioxi

24 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ra kuni yu na kundaa ini ndo, chi ndia nii yuvi ra küvi sachiñu na
nuu uvi tiaa ndia xa'ndia chiñu, saa chi na xachiñu nuu uvi tiaa, ra küvi
kindoo va'a na xi'in uvi saa ndia. Saa chi tu va'a na kita'an na xi'in iin ra,
ra inka tu ra sáa̱ na xi'in va. Xa'a ña kan ke küvi sachiñu ndo nuu Ndioxi
ra sachiñu tu ndo nuu xu'un —kachi Jesús xi'in na.

Ndioxi kuvi ra ndiaa takundi'i se'e ra na kandixa ichi ra

25 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ra vichin ke ka'an yu xi'in ndo, ña na ndï'i ni ini ndo xa'a ña kuxi
ndo, xi'in xa'a ña ko'o ndo, ña va'a kutiaku ndo, ra nii na ndï'i ni tu ini
ndo xa'a tikoto ña kundixi va ndo; saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ña tiaku
ndo nuu ña xíxi ndo, ra ndiaa ya'vi ni ka va tu iki kuñu ndo nuu tikoto ña
ndixi ndo.
26 Ra na kuto'ni ndo ndia ku'va ke iyoo saa vali, ri ndachi xika ndivi,
chi nii chï'i ri, ra nii sakëe ri, ra nii yaka nuu chiva'a ri ña'a kuxi ri köo
vi, ndi su Tata ndo Ndioxi ra iyoo ndivi va kuvi ra ki'in kuenda xi'in ri ña
xixi ri. Ra saa ke sa tu ra xi'in ndo'o va, saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o
nuu ṣaa vali kan.
27 Ña kan ke na kundï'i ni ini ndo xa'a ña tiaku ndo vichin, saa chi va'a
ni ndi'i ni va ini ndo, ra tu na kachi Ndioxi kuvi ndo, saa ra kuvi va ndo,
ra ndia nii hora lo'o ka ke kuchüun vi ndo kutiaku ndo.
28 ¿Ra nichuun ke ndi'i ni tu ini ndo xa'a ña kundixi ndo? Kuto'ni ndo
ndia ku'va ke iyoo ita vali ña iyoo iku, saa chi ña kan ra nii xachïñu ña,
ra nii xavä'a ña tikoto ña kundixa ña, ndi su nduvi ni va ña.
29 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi ndia nii ra rey Salomón
ra va'a ni kuika ni va ndixiyo ra, ndi su ndikuchüun vi ra ña sa̱ví ni koo
tikoto ra ta ku'va iyoo ita vali kan.
30 Ra tu nduvi ni sakundixi Ndioxi ita vali ña iyoo iku, ra vichin iyoo
ña, ra tiaan xa ndachi va ña, saa ra ndakaya na ña ra xa'mi va na ña, ra

kachi ka vi tu ndo'o, ¿a täxi ra ña'a ña kumani nuu ndo nda'a ndo tuvi
ndo? ¿Nichuun ndiee ni ini ndo ña xïin ndo kandixa ndo Ndioxi?
31 Ña kan ke na ndï'i ni ka ini ndo ña kachi ndo saa: “¿Ni ke kuxi yo
vichin, ra ni ndutia kuvi ra ko'o yo, ra ndia mii kee tu tikoto ña kundixi
yo?”, na kachi ndo.
32 Saa chi xa'a takundi'i ña'a yo'o kuvi ña ndi'i ni ini yuvi na xïni ichi
Ndioxi va. Ndi su ndo'o, ra na kundï'i ni ka ini ndo xa'a ña yo'o, saa chi
Tata ndo Ndioxi ra xa xini mii va ra kan ni ña'a ke xamani nuu ndo.
33 Ña kan ke, ndo'o, ra xi'na ka va chiñu ña xa'ndia Ndioxi ke ná
ndanduku ndo, ra sa ndo ña, ra saa ke taxi ra takundi'i ña'a ña xíniñu'u
nuu ndo nda'a ndo.
34 Ra na kundï'i ni ini ndo xa'a tundo'o ña kuu kii ña vaxi, saa chi
kundiëe ndo ña kundi'i ini ndo xa'a tundo'o ña kuu kii vichin, ra kundi'i
tu ini ndo xa'a tundo'o ña kuu kii ña vaxi. Chi ta iin, ta iin kii, ra xa iyoo,
xa iyoo va tundo'o vaxi xi'in ña —kachi Jesús xi'in na.

7

Na kä'an yo xa'a kuachi inka yuvi

1 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Kä'an ndo xa'a kuachi inka yuvi, ra saa ke kä'an Ndioxi xa'a kuachi
tu ndo'o va.
2 Chi ta ku'va xa ndo ña ka'an ndo xa'a kuachi inka yuvi ña vä'a xa na,
ra saa ke sa tu Ndioxi xi'in ndo'o va ña sayukun ra kuachi ndo.
3 ¿Nichuun va'a ndi'i ini kun xa'a mi'i lo'o ña ndikaa nuu ñani kun, ra
ndï'i tu ini kun xa'a itun chee tun ndikaa nuu mii kun?
4 Ra tu xïni kun itun chee tu ndikaa nuu mii kun, saa ra, ¿ni ke sa kun
ña va'a ka'an kun xi'in ñani kun: “Ñani, na'a ra na tava yu mi'i lo'o ña
ndikaa nuu kun”, na kachi kun xi'in ra?
5 Saa ra ra chi'ña tu'un va kuvi kun, chi xi'na ka va itun chee tu ndikaa
nuu mii kun kuvi nu, na tava kun. Ra saa ke va'a ndatuvi nuu kun, ra va'a
tava kun mi'i lo'o ña ndikaa nuu ñani kun.
6 ’Ra na täxi ndo ña yii nda'a tina, chi koto ndikokuiin ri ra kaxi ri ndo'o;
ra nii nuu kini na chikäa ndo ña va'a, ña ya'vi ni, ña iyoo nuu ndo; chi
koto ku'ní xa'a ri ña —kachi Jesús xi'in na.

Taxi va Ndioxi ña'a ña nduku yo nuu ra

7 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Nduku ndo ña'a ña kumani nuu ndo nuu Ndioxi, ra taxi ra ña nda'a
ndo; na ndanduku ndo ñá, ra ndani'i ndo ña; na kani nda'a ndo ye'e, ra
ndakuiña ra nuu ndo.
8 Saa chi takundi'i yuvi na nduku ña'a kumani nuu na nuu Ndioxi ra taxi
va ra ña nduku na nda'a na, ra na ndanduku ña'a ña kuni na, ra ndani'i
va na ña. Ra na kani nda'a ye'e, ra ndakuiña va ra nuu na.
9 Ra tu ndiaa ndo'o, na iyoo se'e, ra tu na nduku se'e ndo ixta nuu ndo
kuxi na, ¿ra ama taxi ndo yuu nda'a na kaxi na?
10 Ra tu tiaka, tu na nduku na nuu ndo kaxi na, ¿ra ama tiin tu ndo iin
koo, ra taxi ndo ri nda'a na kaxi na?
11 Saa chi ndo'o, ra va'a ni na yuvi kuachi kuvi va ndo, ndi su xini va
ndo ña taxi ndo ña va'a nda'a se'e ndo. Ra saa tu Tata ndo Ndioxi ra iyoo
ndiví va, chi vi'i ni ka va ña va'a taxi ra kan nda'a ndo.
12 ’Ra tu kuni tu ndo ña sa yuvi ña va'a xi'in ndo, saa ra, ña va'a na sa
tu ndo'o xi'in va na, saa chi tu'un ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra iin kuvi va

ña xi'in ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, xi'in ña tiaa na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a —kachi Jesús xi'in na.

Ye'e tiañu xi'in ye'e ndika

13 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ye'e tiañu va ke na ki'vi ndo, chi iyoo tu inka ye'e ña ndika ni va, ra iyoo tu iin ichi ña ndika ni va, ndi su ndiaya va ke kua'an ña kan, ra kua'a ni va kuvi yuvi na kua'an chi kan.
14 Ndi su ichi ña kua'an ndiví nuu iyoo Ndioxi, ra tiañu ni va ña kan, ra tiañu ni tu ye'e va, ra lo'o ni va kuvi yuvi na ndani'i ña —kachi Jesús xi'in na.

Xi'in chiñu ña xa va yuvi ke ndakuni yo na

15 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ra na kondiaa ni ndo mii ndo nuu yuvi na chi'ña tu'un, na xá ka'an ndoso tu'un Ndioxi ta vaxi na nuu ndo, chi to'o ni va ña'a na, ndi su süvi na ndixa ka'an tu'un yu'u Ndioxi kuvi na. Chi na kan ra ta iyoo ndiva'yu kui'na va ke iyoo na.
16 Ra kuvi va ndakuni ndo na, chi xi'in chiñu ña xa va na ke ndaña'a na mii na. Ta ku'va iyoo itun kui'i tun va'a, xi'in itun ña'a, chi küvi kuun uva nda'a itun ìñụ, ra nii küvi kuun tu koxi nda'a itun ìñụ ndiava va, chi itun ña'a va kuvi nu.
17 Ra saa ke iyoo tu ña yo'o va, chi takundi'i itun va'a, ra kui'i ña va'a ke kuun nda'a va nu, ra itun vä'a, ra kui'i ña vä'a ke kuun nda'a va nu.
18 Chi itun kui'i, tu va'a, ra küvi kuun kui'i ñà'a nda'a nu, ra nii itun vä'a, ra küvi kuun kui'i ña va'a nda'a nu.
19 Ra takundi'i itun tu köo kui'i ña va'a kuun nda'a, ra tia'ndia va nu, ra ndakaya nu, ra koko va nu.
20 Ra saa ke iyoo tu ña yo'o va, saa chi xi'in chiñu ña xa va na ke ndakuni ndo na ndia yuvi kuvi na —kachi Jesús xi'in na.

Süvi takundi'i yuvi kuvi na kuchuun ki'vi nuu iyoo Ndioxi.

21 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in na:
—Ra süvi takundi'i na ka'an, “Tata, Tata”, xi'in yu kuvi na kuchuun ki'vi koo ndivi nuu xa'ndia Tata yu Ndioxi chiñu, chi takua na kandixa ña ka'an ra, ra xanduvi na ña, ra na kan va kuvi na kuchuun ki'vi koo xi'in ra.
22 Ra te na xaa kii ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in na ñuu yuuvi yo'o, ra kua'a ni va na ka'an xi'in yu kii kan kachi na saa: “Tata, Tata, ¿nichuun ndakü'un nuu kun ndu'u?, chi ndu'u, ra xi'in kivi kun ndika'an ndoso ndi tu'un Ndioxi nuu yuvi, ra xi'in kivi kun tava tu ndi tachi ndiva'a va, ra kua'a ni tu ña xitu'un va xa ndi xi'in kivi kun”, kachi na xi'in yu.
23 Ra saa ndakuiin yu yu'u na kachi yu saa xi'in na: “Xïni yu yoo kuvi ndo'o; kuatia'a ndo nuu yu, chi süvi na va'a kuvi ndo, chi na ña'a va kuvi ndo'o”, kachi yu xi'in na kii kan —kachi Jesús xi'in na.

Sakua'a Jesús yuvi iin tu'un ndichi xa'a uvi ve'e

24 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yuvi kan kachi ra saa:
—Yuvi na xini so'o tu'un ña ka'an yu, ra xa na ña. Ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra ndichi ni xini, ra xava'a ra ve'e ra sata kava saa iyoo na.
25 Ra ta kuun savi, ra nduxinu tiañu'u ka'nu, ra kixi tu tachi ña'a, ra ndiee ka vi kani ndiaa ña ve'e kan, ndi su ndikuchüun ña sanduva ña ve'e kan, saa chi ndia sata kava vi ke kaku xa'a ña, ra ña kan va ke tuun ni ndichi ña.

26 Ra na ka'an tu yu xi'in ndo xa'a yuvi na xini so'o tu'un ña ka'an yu,
ra xä na ña. Ra na kan, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ki'vi ni, ra xava'a ra ve'e
ra nuu yuti va, saa iyoo na.
27 Chi ta kuun savi, ra nduxinu tiañu'u ka'nu, ra kixi tu tachi ña'a va, ra
ndiee ni kani ndiaa ña ve'e kan, ra sanduva va ña ña, ra ndi'i yaa va xa'a
ve'e kan, saa chi nuu yuti va kuva'a ña —kachi Jesús xi'in na.
28 Ra te sandi'i ra ndika'an ra takundi'i ña yo'o xi'in na, saa ra ndakanda
ka vi ini na xini na ra, saa chi ndichi ni saña'a ra na.
29 Saa chi iin ta saña'á na kuu mii ndiayu, xa'ndia chiñu, saa saña'á ra
na, chi ndïxa ra ta ku'va xa ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés.

8

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ndo'o kue'e tia'yu

1 Ra saa te nandiko Jesús vaxi nuu ra iku kan, ra iin ti'vi chee yuvi
ndikun sata ra vaxi na xi'in ra.
2 Saa ra ndixaa va iin ra xi'i kue'e tia'yu, ra xikusiti ra nuu Jesús, ra xa'a
ra xaku nda'vi ra, kachi ra saa:
—Tata, tu na kuiin kun ra kuvi va sanduva'a kun yu'u —*kachi ra.
3 Ra saa nditiandiaa nda'a Jesús tiaa kan, ra ndika'an ra xi'in ra kachi
ra saa:
—Kuni va yu sanda'a yu yo'o, ra na nduva'a kun vichin —kachi Jesús
xi'in ra.
Saa ra ndikun nindoñu'u va kue'e tia'yu kan sata ra, ra nduva'a va ra.
4 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Kua'an, ra ndia nii na ndatü'un kun xi'in, ra takua nuu ra sutu va ke
na ku'un kun ña'a kun mii kun, ña xa nduva'a kun xa Ndioxi, ra kani'i
kun ña'a ña soko kun nuu Ndioxi, ta ku'va iyoo chiñu ña xa'ndia ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra na kundaa ini ndia ña xa nduva'a va kun
xa Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.

Sanda'a Jesús iin ra xachiñu nuu iin soldado ra kuchee

5 Ra te sakan ndixaa Jesús ñuu Capernaum, saa ra ndixaa va iin soldado
ra kuchee xa'ndia chiñu nuu iin ciento na soldado ñuu Roma, ra xa'a ra
xakunda'vi ra nuu Jesús,
6 kachi ra saa:
—Tata, ndiee ni ndo'o iin ra xachiñu nuu yu kandu'u ra ve'e, ra ndia nii
nuu kanda ka ra ke küvi, chi iin xavita ni va ña ra, ra ndo'o ni ra, Tata
—kachi ra xi'in Jesús.
7 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Va'a va, na ku'un yu xi'in kun ra sanda'a yu ra —kachi ra.
8 Ra saa ndakuiin ra soldado kan kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, köo ichi vi yu ña ki'vi kun ve'e yu, chi ra ka'nu ni ka va kuvi
yo'o; ra mii nuu íin kun yo'o vichin va, na ka'ndia kun chiñu nuu kue'e
kan, saa ra, saña va ña ra, ra nduva'a va ra.
9 Chi xini va yu, saa chi iyoo tu na xa'ndia chiñu nuu yu'u va, ra kandixa
va yu na; ra yu'u tu, xa'ndia chiñu nuu ndia soldado ra kandixa va ndia
yu'u: “Kua'an ndo”, kachi yu xi'in ndia, ra kua'an va ndia; “na'a ndo”,
kachi yu, ra vaxi va ndia. Ra saa tu ra xachiñu nuu va yu, chi xa'ndia yu
chiñu nuu ra, ra kandixa va ra ña ka'an yu xi'in ra —kachi ra xi'in Jesús.
10 Ra ta xini so'o Jesús ña ndika'an ra soldado kan, saa ra ndakanda ni
ini ra xi'in tu'un ña ndika'an ra, ra saa ndika'an ra xi'in na ndikun sata
ra, kachi ra saa:

—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi täan ndani'i yu ndia nii na ñuu Israel
na kandixa yu'u, ta ku'va kandixa ra yo'o yu'u —kachi Jesús xi'in na.
11 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Tiaa so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o. Chi iinii kuvi ña yuuvi ke
ke̱e̱ yuvi, na ke̱e̱ chi nuu kanata ñu'ù xi'in chi nuu kita ñu'ù, ra ku'un na
ndakundee na nuu mesa ña kuxi na xi'in ra Abraham, xi'in ra Isaac xi'in
ra Jacob, ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
12 Ndi su mii na ñuu ra, na kana ra koo xi'in ra ndivi nuu xan'dia ra
chiñu, ra xa'a ña xïin na kandixa na ra, ra chi ke'e va tava ra na, ra nuu
ñáa̱ va ku̱'u̱n na, ra ikan kuu nuu kuaku ni na, ra iin ndiakua ndakaxi
nù'ù na —kachi Jesús xi'in na.
13 Ra te ndi'i saa ndika'an Jesús xi'in ra soldado kan kachi ra saa:
—Kuanu'u ve'e kun, chi ra xachiñu nuu kun, ra xa nduva'a va ra, chi ta
ku'va kandixa kun saa kuu va —kachi Jesús xi'in ra.
Saa ra ndikun mii hora kan nduva'a ndixa va ra xachiñu nuu ra soldado
kan.

Sanda'a Jesús ña siso ra Simón Pedro

14 Ra te ndixaa Jesús ve'e ra Pedro, ra saa xini ra ña ndiee ka vi ndo'o ña
siso ra Pedro kan kandu'u ña nuu ixto xi'in ka'ni, ra iin ndiakua ndatuvi
ña xi'in ña.
15 Saa nditiandiaa nda'a Jesús ña, ra ndikun nduva'a va ña, chi ke̱e̱ va
ka'ni kan, saa ra ndakoo ña, ra xa'a ña xavii ña kuxi va ndia.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i

16 Saa kuu ra kuaa va kii kan, ra ndixaa yuvi kan nuu Jesús, ra ndiaka
na kua'a ni na xi'i, xi'in na tiin tachi ndiva'a ña kuni na ña na sanda'a ra
na. Saa ra takua tu'un va ndika'an ra xi'in tachi ndiva'a kan ña xa'ndia
ra chiñu nuu ña, ña na kee ña ku'un ña, saa ra ndikun saña va ña na, ra
kee ña kua'an va ña, ra sanda'a ra takundi'i va na xi'i kan.
17 Ra su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an ra Isaías
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a ña kachi su'va: “Mii Ndioxi kuvi ra
kindiaa takundi'i kue'e ña xi'i yo, ra sandi'i tu ra xa'a ña ku'vi va yo”,
kachi ña.

Yuvi na kuni kundikun sata Jesús

18 Ra saa ixto'ni Jesús ña ndukua'a ni yuvi, saa ra xa'ndia ra chiñu nuu
ndia ita'an xi'in ra ña xa na koo nduvi ndia xi'in iin barca ña ndaya'a ndia
chi inka xiyo yu'u tiañu'u kan ku'un ndia.
19 Ra saa ndixaa iin ra maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, ndia ndia ka mii nuu na ku'un va kun, ra ku'un yu xi'in
va kun —kachi ra.
20 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yukuii, ra iyoo va yavi nuu kixi ri, ra saa tu iyoo saa va, chi iyoo tu
chi'yo nuu kixi ri kan va. Ndi su, yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra ndia nii nuu
kusun yu ke köo vi —kachi Jesús xi'in ra.
21 Ra saa ndika'an tu iin mii ra ita'an xi'in mii Jesús va kachi ra saa xi'in
ra:
—Tata, kundiatu ña'a yu'u, ra na ku'un yu nduxin yu iva yu, saa
ndakundikun yu yo'o ku'un yu xi'in kun —kachi ra xi'in Jesús.
22 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Kundikun yu'u, ra na ko'o xi'in yu, ra ndakoo na ndii na nduxin ta'an
mii va na —kachi ra xi'in ra.

Sayaa Jesús tachi xi'in tiakuii

23 Saa nandaa Jesús ini barca kan xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra ndaki'in
ndia kua'an va ndia.
24 Ra sakan saa kuu ndia kua'an va ndia, saa ra tu'va ndiee ka vi xa'a
xika tachi kui'na nuu tiañu'u kan, ra iin ndakundichi ndakundichi nuu ra
xa ña, ra xa'a iin kuni ndakava barca kan xi'in ndia ka'a tiañu'u kan, ndi
su Jesús ra yaa yaa ndisa'vi ini ra kandu'u ra kixi va ra.
25 Ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra sandoto ndia ra, ra ndika'an
ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¡Tata, ndakoo ra sakaku kun ndu'u chi kua'an sa'vi va barca yo'o xi'in
yo! —kachi ndia xi'in ra.
26 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Nichuun ndiee ni iyu'vi ndo? ¿Ra nichuun lo'o ni ndiaa ini ndo
yu'u? —kachi ra xi'in ndia. Ra saa ndakoo ra, ra ndika'an ra xi'in tachi ra
ndika'an tu ra xi'in tiakuii va, saa ra ndikun xikoyaa va ña, saa ra iin kuu
taxin va.
27 Saa ra ndakanda ka vi ini ndia, ra kachi ndia saa xa'a Jesús:
—¿Ni tiaa kuvi ra yo'o, ra ndia tachi xi'in tiañu'u yo'o ra kandixa va ra
ña ka'an ra? —kachi ndia.

Sanda'a Jesús na tiin tachi ndiva'a ñuu Gadara

28 Ra te ndixaa Jesús chi inka xiyo yu'u tiañu'u nuu ndikaa ñuu na
Gadareno, ra saa ndakoyo uvi tiaa ndia tiin tachi ndiva'a, ndia ndo'ni ini
yavi ndii, ra ndixaa ndia nini'i ta'an ndia xi'in Jesús, ra tiaa kan, ra yavi
ndii ke kuu ve'e va ndia, ra tiaa ni ndiee sana ndia, chi kani ta'an ndi'i va
ndia xi'in yuvi. Ña kan ke mii na ñuu kan ra ndiküvi va'a ka vi kaka na
ichi nuu xindo'ni ndia.
29 Ra saa te kuyachin ndia nuu Jesús, ra iin koko'o xa'a ndia nda'yu ndia,
ra kachi ndia saa:
—¿Ni ke kuni kun xi'in ndi ña vaxi kun sata'an kun ndu'u Jesús se'e
Ndioxi? Chi kuni ka va, saa xaa tiempo ña sando'o kun ndu'u —kachi
ndia nda'yu ndia. Ndi su tachi ndiva'a ña ndo'ni ini va ndia ke ndika'an.
30 Ra yachin kan xika iin tia'ndia chee kini xaxa'an ri.
31 Ra saa xakunda'vi ni tachi ndiva'a kan nuu Jesús kachi ña saa:
—Tu tava kun ndu'u, saa ra, taxi ndiayu nda'a ndi ña na ku'un ndi ndee
ndi ini kini kaa va —kachi ña xi'in ra.
32 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Kua'an ndo —kachi ra xi'in ña, ña taxi ra ndiayu nda'a ña.
Ra saa ndakoyo tachi ndiva'a kan ini uvi saa tiaa kan, ra ndixa'an ña
nandee ña ini kini ri xika kan, ra iin sasána ndi'i ña ri, ra saa xanindiee
ndi'i ri kua'an ri chi yu'u iin ta'vi kan, ra ikan ko'ni ndi'i ri mii ri ini mini
kan, ra ndikaandiaa ndi'i ri ndixi'i ri.
33 Ra saa kee na ndiaa kini kan xinu na ndixa'an na ñuu kan ndatu'un
na xi'in yuvi xa'a takundi'i ña xini na kuu kan, ra saa tu xa'a ña xini na
ndo'o ndia xindo'ni tachi ndiva'a ini kan va.
34 Ra saa ndakoyo takundi'i na ñuu kan ndixaa na nuu iin Jesús, ra te
xini na ra, saa ra, xa'a na xakunda'vi na nuu ra, ña na sa ra ña mani
kanata ra ñuu kan, ra ku'un ra inka xiyo va kachi na xi'in ra.

9

Sanda'a Jesús iin ra küvi kaka

1 Saa nandaa Jesús ini barca, ra nandiko ra chi inka xiyo yu'u tiakuii
kan, ra ndaxaa ra ñuu ra.

2 Ra saa kuu, ra ndixaa va sava na xi'in iin ra kue'e küvi kaka, ra kandu'u
ra nuu ixto ndixaa ra xi'in na nuu Jesús. Ra te xini Jesús ña ndinuni ni
ndiaa ini na ra, ña kuchuun ra sanduva'a ra ra nduchi'ña kan, ra saa
ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña kan kachi ra saa:
—Kusüchi ini kun se'e, chi xa xa ka'nu va ini yu xa'a kuachi kun —kachi
ra xi'in ra.
3 Ra ikan ndee sava na maestro saña'a ndiayu Ndioxi ixto'ni na, ra saa
ndakani ini na ka'an na saa: "Chee ni kuachi ke xa ra yo'o chi ndaa yu'u
ra Ndioxi ña kachi ra saa", ka'an na.
4 Ndi su kundaa va ini Jesús ña ndakani ini na, ra saa ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa:
—¿Nichuun ki'vi ni ndakani ini ndo?
5 ¿Ni ke va'a kachi yu xi'in ra nduchi'ña yo'o tuvi ndo, a va'a tu na ka'an
yu xi'in ra kachi yu saa: "Xa xa ka'nu va ini yu xa'a kuachi kun", kachi
yu, ra a va'a ka tu na ka'an yu xi'in ra: "Ndakundichi ra kaka kun ku'un
kun", na kachi yu?
6 Ra nuu ndo saa na sanda'a yu ra, ra saa ke kundaa ini ndo chi yu'u,
ra xaa yo'o, ra kuu mii yu ndiayu ña saka'nu ini yu xa'a kuachi yuvi na
ndee nuu ñu'u yo'o —kachi Jesús xi'in na.
Ra saa ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña küvi kaka kan kachi ra saa:
—Ndakoo, ra ndaki'in kun ixto kun ra kunu'u kun ve'e kun —kachi ra
xi'in ra.
7 Saa ra ndikun ndakoo ra nduchi'ña küvi kaka kan ra ndaki'in ra
kuanu'u ra ve'e va ra.
8 Ra te xini takundi'i yuvi kan ña kuu, saa ra ndakanda ka vi ini na, ra
ndasaka'nu ka vi na Ndioxi, xa'a ña taxi ra ndiee ra nda'a na yuuvi yo'o.

Kána Jesús ra Mateo ña kundikun ra ra

9 Ra te ndi'i saa ndaki'in Jesús kua'an ra, ra xini ra iin ra nani Mateo,
ra ndiso chiñu kaya xu'un nda'a na ñuu ña kua'an nda'a gobierno ñuu
Roma. Ña ndu'u ra nuu mesa nuu ndaki'in ra xu'un nda'a yuvi, ra saa
ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Na'a, na ko'o xi'in yu —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun ndakundichi ra Mateo, ra ndakundikun ra sata Jesús
kua'an ra xi'in va ra.
10 Ra saa kuu iin kii ndu'u Jesús nuu mesa xixi ra ve'e ra Mateo xi'in
ndia ndikun sata ra, ra saa ndixaa kua'a ni ka tu na kaya xu'un ña kua'an
nda'a gobierno ñuu Roma va, ra ndixaa tu na ndu'u tu'un ki'vi xa'a va, ra
ndakundee na nuu mesa nuu ndu'u Jesús xixi na xi'in ra.
11 Ra te xini na fariseo ña ndu'u Jesús xixi ra xi'in yuvi kuachi kan, ra
saa ndika'an na xi'in ndia ndikun sata ra kachi na saa:
—¿Nichuun ndu'u ra Tata Maestro ndo xixi ra xi'in na kaya xu'un, xi'in
yuvi kuachi kaa? —kachi na xi'in ndia.
12 Ra ta xini so'o Jesús ña ndika'an na, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi
ra saa:
—Yuvi na iyoo va'a ini ra xiniñü'u vi na kan na xa tatan, chi na xi'i va
kuvi na xiniñu'u na xa tatan —kachi ra xi'in na.
13 Saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Kua'an ndo ra ndaki'in xini ndo ni ke kuni kachi tu'un yo'o: "Chi ña
kuni yu ke na ku'vi ni ini ndo kuni ndo na ta'an va ndo, ra küni yu ña na
soko ndo ña'a nuu yu", chi na xa va'a ni ndee tuvi na, ra växi yu xa'a na
kan, chi na iyoo kuachi va kuvi na vaxi yu xa'a, ña na nandiko ini na xa'a
kuachi na, ra ndaki'in na ichi Ndioxi ra kaku na —kachi Jesús xi'in na.

Ndatu'un Jesús nichuun ke kuë iyoo su'un ndia ita'an xi'in ra

14 Saa kuu ra ndixaa ndia ita'an xi'in ra Juan ra sakuchi yuvi nuu íin Jesús, ra nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun kuëe iyoo su'un ndia ita'an xi'in kun, ra ndu'u xi'in na fariseo, ra kua'a ni va ichi iyoo su'un ndi, ña xïxi ndi? —kachi ndia xi'in ra.
15 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A va'a tu na kundee suchi ini na kua'an nuu iyoo viko tanda'a, tuvi ndo? ¿Su vä'a kita ña, chi tan íin ka va ra tanda'a kan xi'in na? Ndi su te na xaa kii ña ndaki'in na ra tanda'a kan ku'un ra, ra ndia saa vi ke ndoo na ita'an xi'in ra, ña koo su'un na, küxi na.
16 Ra ndia nii yuvi ra ndakä'ma na tikoto yata xi'in tikoto xaa, chi tu saa na sa na, saa ra nandii va tikoto xaa, ra nandata va'a ka va ña tikoto yata kan.
17 Ra ndia nii tu na täân vino xaa ini ñii yata, chi tu saa na sa na, saa ra ndata va ñii yata sa ra, ra kuitia ndi'i va ra, ra ndi'i tu xa'a mii va ñii kan, ña kan ke vino xaa, ra ini ñii xaa ke xiniñu'u kundo'ni ra, ra saa ke na kuïtia ra, ra nii ñii kan ndï'i xa'a —kachi Jesús xi'in na.

Sanda'a Jesús ña lo'o se'e ra Jairo, xi'in ña'á ña nditiandiaa nda'a tikoto ra

18 Ra sakan saa kuu Jesús ndatu'un ra xi'in na ndichi ra, ra tu'va ndixaa va iin ra kuchee nuu na Judío, ra nani Jairo, ra xikusiti ra nuu Jesús ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Tata, ña sakan ndixi'i va kuvi ña lo'o se'e yu, ndi su tu na ku'un kun xi'in yu, ra chindu'u kun nda'a kun sata ña, saa ra ndatiaku va ña —kachi ra xi'in Jesús.
19 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra Jairo, ra kua'an tu ndia ita'an xi'in Jesús va.
20 Ra te saa kuu na ndo'ni na ichi kan kua'an na, saa ra tu'va kanata va iin ña'á, ña xatia ni ña nii, ra xa uxi uvi kuiya ke ndo'o ña saa, ra saa kuyachin ña chi sata Jesús ra nditiandiaa nda'a ña yu'u tikoto ña ndixi ra.
21 Chi ndakani ini ña ká'an ña saa: “Tu na tiandiaa lo'o nda'a va yo yu'u tikoto ña ndixi ra, saa ra ndikun nduva'a va yo”, ka'an ña.
22 Ra saa ndikokuiin Jesús, ra ndakoto'ni ra nuu ña, ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun se'e, chi xa nduva'a va kun, xa'a ña ndiaa ini kun yu'u —kachi ra xi'in ña.
Saa ra ndikun mii hora kan ke nduva'a va ña.
23 Ra te ndixaa Jesús ndiki'vi ra ve'e ra Jairo, ra kuchee nuu na Judío kan, ra xini ra ndee na miska tivi na, ña xa xandúvi na, ña nduxin na ña lo'o kan, ra na kua'a kan ra iin kaña kaña xaku na xa'a ña.
24 Ra saa ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Kee ndo chi ke'e, chi süvi ña ndixi'i kuvi ña lo'o yo'o, chi ña kixi va kuvi ña —kachi ra xi'in na.
Saa ra ndixaku ndiaa va na ra.
25 Ra te kee ndi'i na chi ke'e xa ra, saa ra ndiki'vi ra ve'e nuu kandu'u ña lo'o kan, ra te tiin ra nda'a ña, saa ra ndakoo va ña, chi ndatiaku ndixa va ña xa ra.
26 Saa ra ndikun kundaa ini takundi'i va yuvi, na ndee ñuu ña ndo'ni kan xa'a ña xa Jesús, ña sandatiaku ra ña lo'o kan.

Sanda'a Jesús uvi ndia kuaa

27 Ra te kanata Jesús ve'e kan, ra ndaki'in ra kua'an ra, ra saa taxi ndikun
uvi ndia kuaa sata ra, ra iin ko ko'o kana ndia kachi ndia saa:
—Jesús, se'e ra David, kunda'vi ini kuni ndu'u —kachi ndia xi'in ra.
28 Ra te ndixaa Jesús ndiki'vi ra iin ve'e, ra saa kuyachin ndia kuaa kan
nuu ra, ra nindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿A kandixa ndo ña kuchuun yu sanda'a yu ndo'o tuvi ndo? —kachi ra
xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kuchuun va kun, Tata —kachi ndia xi'in ra.
29 Saa chindu'u Jesús nda'a ra nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—Xa'a ña kandixa ndo yu'u, ña kuchuun yu sanduva'a yu ndo'o ke, na
nduva'a va ndo —kachi ra xi'in ndia.
30 Saa ra ndikun ndanuña ndixa va nuu ndia, ra va'a ka vi ndakoto'ni
ndia, ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ndatü'un ndo xi'in xa'a ña sanda'a yu ndo'o —kachi ra.
31 Ndi su te ndakoyo ndia kua'an ndia, saa ra ndikun xa'a va ndia
ndatu'un ndia xi'in yuvi na ndee, iin nii kuvi ñuu xa'a ña xa Jesús xi'in
ndia, ña sanda'a ra nuu ndia.

Sanda'a Jesús iin ra mi'mi

32 Ra te sakan kee ndia kuaa ndia nduva'a nuu kan kua'an ndia, saa ra
ndixaa ka tuku va yuvi nuu Jesús xi'in iin ra mi'mi ra ndikaa tachi ndiva'a
ini.
33 Ra te tava Jesús tachi ndiva'a ini tiaa ra mi'mi kan, saa ra ndikun va'a
ndaka'an va ra. Saa ra ndakanda ni ini yuvi kan ra kachi na saa:
—Ndia nii ñuu ña ndikun ndiaa Israel yo'o, ra täan kuni yo ña □kuu
yo'o vichin —kachi na.
34 Ndi su ndia fariseo, ra su'va va, kachi ndia xa'a Jesús:
—Ndiee kiti ndiva'a, mii ri kuchee va'a nuu takundi'i ña ndiva'a va ke
iyoo xi'in ra; ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a —kachi ndia.

Kunda'vi ni ini Jesús xini ra yuvi

35 Ra iinii kuvi ñuu na'nu, xi'in ñuu vali ke □xinu'ni Jesús kua'an ra, ña
saña'a ra yuvi xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ka'an ndoso ra tu'un
Ndioxi nuu na, ra ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u ke ya'a ra kua'an ra; ra sanda'a
ra takundi'i na xi'i ndia ndia ka kue'e, xi'in na ndiee ndo'o.
36 Ra te xini ra takundi'i yuvi na ndikun kua'an sata ra, saa ra kunda'vi
ka vi ini ra xini ra na, saa chi nda'vi ka vi íin na ndee na, chi kuenda ke
kuu na yuvi xika va na, ra köo mii na ki'in kuenda xi'in vi na, ra ta íin
ndikachi vali ri köo ixto'o va, saa íin na.
37 Saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke, chi itu ña xiniñu'u sakee yo, ra kua'a ni va kuvi ña, ndi
su na sakee, ra lo'o ni va kuvi na.
38 Ña kan ke xiniñu'u ni na ka'an ndo xi'in ra kuu xito'o ña, ra na ti'vi
ka ra na sakee kixi na, ña sakee na ña —kachi Jesús xi'in ndia.

10

Ndakaxin Jesús uxi uvi tiaa ndia kaka chiñu nuu ra

1 Ra saa ndakana Jesús uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra, ra taxi ra ndiee
nda'a ndia ña tava ndia tachi ndiva'a, ra sanda'a tu ndia na xi'i ndia ndia
ka mii kue'e va, xi'in na ndiee ni ndo'o.

2 Ra su'va ke nani uxi uvi saa ndia xita'an tuun xi'in Jesús: Iin ra nani
Simón, ra ndasama Jesús kivi ra ndakunani Pedro, iin ra nani Andrés, ñani
suvi ra Pedro, iin ra nani Jacobo, iin ra nani Juan, ñani suvi ra Jacobo, ndia
se'e ra Zebedeo;
3 Ra iin ra nani Felipe, iin ra nani Bartolomé, iin ra nani Tomás, iin ra
nani Mateo, ra kaya xu'un nda'a na ñuu ña kua'an nda'a Gobierno ñuu
Roma; iin ra nani Jacobo, se'e ra Alfeo, iin ra nani Lebeo, ra ka'an tu na
ña nani ra Tadeo va.
4 Iin ra nani Simón ra ndixika xi'in na partido Zelote, iin ra nani Judas
Iscariote, ra ndixiko Jesús te ndi'i.

Ti'vi Jesús ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

5 Ra saa ti'vi Jesús uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia, ña ka'an
ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia kachi ra saa:
—Xä'an ndo ñuu na küu judío, ra nii ñuu na Samaria kï'vi ndo,
6 chi sata ndikachi vali ri xinu'ni xika sana, ri kuu ndise'e ñuu Israel va
ke na ku'un ndo.
7 Ra kua'an ndo vichin ra ka'an ndoso ndo tu'un Ndioxi ra kachi ndo
saa: “Xa kuyachin ni va kii ña ka'ndia Ndioxi chiñu nuu yo”, kachi ndo
xi'in na.
8 Ra na sanda'a ndo na xi'i, ra sandatiaku tu ndo na xa ndixi'i va, ra na
sanduva'a tu ndo na ndo'o kue'e tia'yu koyo kuñu, ra na tava tu ndo tachi
ndiva'a ini na ñu'u ña ini va. Ra kï'in ndo xu'un nda'a na xa'a chiñu ña
sa ndo, saa chi ña nini'i uun va ndo kuvi ndiee yo'o.
9 Ra na kü'un ndia nii lo'o xu'un xi'in ndo,
10 ra nii leka na kü'un xi'in ndo ichi nuu ku'un ndo. Ra nii tikoto ña
ndasama ndo na kü'un xi'in ndo, ra nii ndixan tu ndo ke na kü'un xi'in
va ndo, ra saa tu itun tu katuvi va ndo, saa chi takundi'i na xachiñu tatu
ra xiniñu'u kuxi va na nuu xachiñu na.
11 Ra te xa na xaa ndo iin ñuu chee, a iin ñuu lo'o, ra na nanduku ndo
yuvi na tiayu na kuvi kundiaa ini ndo, ra mii ve'e na kan ke na kundee va
ndo ndia te na xaa kii ña kee ndo ku'un ndo inka ñuu va.
12 Ra te xa na xaa ndo iin ve'e, ra xi'na ka va ná ka'an ndo xi'in Ndioxi
ña taxi ra ña va'a kuta'vi na xi'in ve'e kan.
13 Ra tu na ndaki'in mani na xi'in ve'e kan ndo'o, saa ra ña va'a ña taxi
Ndioxi kuta'vi na, ra ndaki'in va na ña. Ndi su tu na kuïin na xi'in ve'e
kan ña ndaki'in mani na ndo'o, saa ra ña va'a ña taxi Ndioxi kuta'vi na
ra ndakï'in vi na ña.
14 Ra tu na kuïin yuvi kan ña ndaki'in mani na ndo'o, ra nii na kuïin tu
na ña tiaa so'o na ña ka'an ndo, saa ra kee ndo ñuu na, a ve'e na, ra na
kuun ndo xa'a ndo ña na koyo yaka ñuu na xa'a ndo.
15 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi te na xaa kii ña sandaku Ndioxi
kuachi na yuuvi yo'o, ra chee ni ka tundo'o taxi Ndioxi nda'a na yo'o, nuu
na ñuu Sodoma xi'in na ñuu Gomorra na sandi'i Ndioxi xa'a xina'a —kachi
Jesús xi'in ndia.

Kua'a ni tundo'o kixi

16 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¡Ra na kundaa ini ndo! Chi yu'u kuvi ra ti'vi ndo'o ku'un ndo, ra ta
iyoo ndikachi vali ri kua'an tiañu ndiva'yu ke iyoo ndo. Ña kan ke ndichi
ni na koo ndo iin ta ku'va iyoo koo ke, na koo ndo; ra vita ni tu na koo ini
va ndo, iin ta ku'va iyoo paloma ke, na koo ndo.

17 Ra kuenda ni na koo ndo, chi tiin na ndo'o ra ndataxi na ndo'o nda'a
na chiñu, ra kani ni na ndo'o nuu ndakuta'an na ye'e chiñu a ye'e ve'e
ñu'u va tu.
18 Ra ndia nuu na chiñu na'nu na kuu gobierno xi'in na kuu rey va ke
ku'un na xi'in ndo, ña taxi na kuachi xa'a ndo xa'a ña ndikun ndo yu'u; ra
saa ke kuvi ndatu'un ndo xi'in na chiñu xa'a yu, ra saa ke kuvi tu ndatu'un
ndo xi'in na xïni tu'un va yu.
19 Ra te na tiin na ndo'o ku'un ndo nuu na chiñu, ra na kundï'i ini ndo
xa'a tu'un ña ka'an ndo xi'in na, ra nii na ndakäni ini ndo ni ke kachi ndo,
saa chi ta xa na ka'an ndo xi'in na, ra mii va Ndioxi taxi tu'un ña ka'an
ndo.
20 Saa chi süvi mii ndo kuvi ndo ka'an, chi Tachi Yii Tata yo Ndioxi ña
iyoo xi'in va ndo kuvi ña ka'an nuu ndo.
21 Ra su'va ke kuu kii ña vaxi, na iyoo ñani, ra ndataxi na ñani na ña
kuvi na xa'a tu'un Ndioxi; ra na iyoo se'e ra ndataxi tu na kan va se'e na
ña kuvi na xa'a tu'un Ndioxi; ra sa tu na iyoo iva si'i va chi ndataxi tu na
kan va iva si'i na ña kuvi na xa'a tu'un Ndioxi.
22 Ra iin takundi'i yuvi ra kundasi ni na ndo'o xa'a ña ndikun ndo yu'u;
ndi su na kuchuun sa ndiee ini ndia kii ndi'i, kuvi na kaku va.
23 Ra te na kanita'an na xi'in ndo iin ñuu, ra na kee ndo ku'un ndo inka
ñuu nuu va na, ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi ndia nii kë xiyo
vi ndo ñuu Israel ña kaka ndo ka'an ndoso tu'un Ndioxi, saa ra xa nandiko
tuku va yu.
24 ’Ra ndia nii na sakan sakua'a ra küvi kachi na ña xini ka na nuu
maestro na, ra saa tu iin na xachiñu tatu va chi küvi kachi na ña chee ka
na nuu ra kuu xito'o na.
25 Ra na sakan sakua'a ra xiniñu'u na xaa na koo na ta ku'va iyoo
maestro va na, ra saa tu iin na xachiñu tatu va chi xiniñu'u xaa tu na
kan va ña kuu na ta ku'va iyoo xito'o na. Ra kuni yu na kundaa ini ndo ña
yo'o: chi tu yu'u, ra xaa yo'o, ra “ra ndiva'a” va kachi na xi'in yu, saa ra
ndiee ni ka va ka'an na xa'a ndo'o, na ndikun sata yu —kachi Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra.

Indaa Ndioxi va na yu'vi yo kuni yo

26 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa'a ña kan ke, kuayü'vi ndo nuu yuvi yo'o. Saa chi takundi'i ña'a ña
kundäa ini na, ra kundaa ndi'i va ini na xa'a ña, ra ña iyoo se'e ra ndatuvi
ndi'i tu xa'a ña kan va.
27 Ña kan ke, tu'un ña ka'an se'e yu xi'in ndo, ra na ka'an tuvi va ndo
ña xi'in na, ra na kundaa ini na xa'a ña; ra tu'un ña ka'an yaa tu yu xa'a
so'o ndo, ra na ndaa ndo ndia chi xini ve'e kundita ndo ra ka'an ndoso
ndo ña, ra na kuni so'o takundi'i va yuvi.
28 Ra kuayü'vi ndo kuni ndo na xa'ni ndii, chi takua iki kuñu va ndo ke
kuchuun na sandi'i na xa'a, ndi su kuchüun vi na ña sandi'i na xa'a nima
ndo, ra ña xiniñu'u sa ndo ke, na yu'vi ndo kuni ndo Ndioxi va, chi ra kan
kuvi ra kuu mii ndiayu ña sandi'i ra xa'a ndo xi'in nima ndo ra chikaa ra
ña ndiaya.
29 Ra xa kundaa va ini ndo chi saa vali, ra núú ni va ixiko na ri, chi uvi
ri ra iin xu'un lo'o va ki'in na xa'a ri, ndi su nuu Ndioxi ra ndiaa ya'vi ni
va ri, chi ndia nii ri näa ini ra xa'a.
30 Ndi su ndo'o, ra ndia ixi xini va ndo ke ndia'vi nuu Ndioxi.
31 Xa'a ña kan ke kuayü'vi ndo: chi ndo'o ra ndiaa ya'vi ni ka va ndo
nuu iin ti'vi saa vali —*kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Na kukä'an nuu yo ndatu'un yo xa'a Jesús xi'in inka yuvi

32 Saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ndia ndia ka yuvi na ndatu'un xi'in inka yuvi ña ndikun na yu'u, ra
saa sa tu yu'u va, chi ndakuiin va yu xa'a na nuu Tata yu ra iyoo ndivi.
33 Ndi su na kuka'an nuu ndatu'un na xa'a yu ña ndikun na yu'u xi'in
inka yuvi, saa ra saa sa tu yu'u va, chi sa xïni tu yu'u va na nuu Tata yu
ra iyoo ndivi —kachi Jesús.

Xa'a Jesús ke ndata'vi ta'an yuvi

34 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Ndakäni ini ndo ña xaa yu ña yuuvi yo'o ña ndachindee va'a yu ndo'o,
chi ra xaa ndata'vi va kuvi yu ndo'o.
35 Saa chi xa'a yu'u ke ndukuiin iin tiaa ña kanita'an ra xi'in iva ra, ra
saa tu iin ña'a va, chi ndukuiin ña, ra kanita'an ña xi'in si'i ña, ra saa tu
iin ña ixanu va, chi ndukuiin tu ña kan va, ña kanita'an ña xi'in ña siso
ña.
36 Ra mii na ve'e va ndo kuvi na ndukuiin kanita'an xi'in ndo xa'a ña
ndikun ndo yu'u.
37 Ra na ku'vi ni ka ini xini iva xi'in si'i, nuu yu'u, ra küvi vi kundikun
na kan yu'u, ra saa tu na ku'vi ni ini xini se'e tiaa a se'e ña'a va tu, nuu
yu'u, saa ra küvi tu kundikun na kan va yu'u;
38 ra yuvi na xïin ndo'o ta ku'va ndo'o yuvi na kasoko cruz, ra ndia xi'i
va na xa'a ña ndikun na yu'u, saa ra küvi vi kuu na kuenda yu.
39 Ra yuvi na kuni sakaku mii, ra na ndiee ka ndoñu'u va kuvi na, ra na
kuni sandoñu'u mii xa'a yu'u, kuvi na kuchuun kaku va —kachi Jesús.

Ña'a ña ni'i yo sa Ndioxi

40 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Yuvi na ndaki'in mani ndo'o, ra yu'u va kuvi ra ndaki'in mani na; ra
na ndaki'in mani yu'u, ra Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra
ndaki'in mani na.
41 Ra yuvi na ndaki'in mani iin na ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ra ta'an ña'a,
ña ni'i na ka'an tu'un yu'u Ndioxi kan ke ni'i tu na kan va, ra na ndaki'in
mani tu iin na va'a na köo kuachi nuu Ndioxi, saa ra ta'an ña'a, ña ni'i na
va'a kan nuu Ndioxi, ke ni'i tu na kan va.
42 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndia ndia ka iin na na taxi iin
yaxin lo'o tiakuii ko'o iin na kuvali, na ndikun yu'u, ra ndï'i uun xa'a ña
mani ña sa na kan nuu Ndioxi, chi ndaki'in va na ya'vi na —kachi Jesús.

11

Ti'vi ra Juan ra sakuchi yuvi, ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia nuu Jesús

1 Ra te sandi'i Jesús ndataxi ra nuu uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra xa'a
takundi'i ña yo'o, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ñuu ña ndo'ni kan ña saña'a
ra yuvi, ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na.
2 Ra ra Juan, ra sakuchi yuvi, ra ve'e kàà va ke ndikaa ra, ra te kundaa
ini ra xa'a ña va'a ña xa Jesús xi'in yuvi, ra saa ti'vi ra uvi ndia ita'an
xi'in ra kua'an ndia nuu Jesús
3 ña ndakatu'un ndia ra. Ra te ndixaa ndia nuu Jesús ra saa ndika'an
ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—¿A ndixa yo'o kuvi ra xa iyoo tu'un xa'a kixi ña sakaku kun na yuuvi
yo'o? ¿A xiniñu'u kundiatu ndi inka va ra? —kachi ndia xi'in ra.
4 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in ra Juan xa'a ña ̱xini ndo xi'in ña
̱xini so'o ndo ra na kundaa ini ra.
5 Chi na kuaa, ra ̱ndakoto'ni va na, ra na küvi kaka, ra ̱ndakaka va
na, ra na ndo'o kue'e tia'yu; ra ̱nduva'a va na, ra na so'o, ra ̱ndakuni va
so'o na, ra na ndii, ra ̱ndatiaku va na. Ra ̱ndakani tu yu tu'un Ndioxi
nuu na nda'vi ña va'a na kaku va na.
6 Ra va'a ni kee yuvi na ndikun yu'u, ra xä uvi ini na xa'a tu'un ña ka'an
yu xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia.
7 Ra ta ndaki'in ndia ti'vi ra Juan kua'an ndia, saa xa'a Jesús ka'an ra
xa'a ra Juan xi'in na ndee kan kachi ra saa:
—¿Ndixaa kaa tiaa ra ndixa'an ndo xini ndo iku yuu kan? ¿A xini ndo
iin tiaa ra kisi ña, ta ku'va ndo'o iin ndoo ñu'u ta xika tachi?
8 Ra tu süvi saa kaa ra, ¿ra ndixaa ke kaa tiaa ra ndixaa ndo xini ndo?
¿A xini ndo iin tiaa ra ndixi tikoto va'a ña ya'vi? Ra xa kundaa va ini ndo
chi na ndixi tikoto va'a, ña savi, ra va'a ni va iyoo na kan, chi ve'e va'a
nuu ndee na rey va ndee na.
9 Ra tu süvi saa kaa ra ndixini ndo, saa ra, ¿ndixaa va ke kaa ra? ¿A
xini ndo iin ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi va? Ndixa va, chi suvi kuvi va ra;
ra chee ka va chiñu ña xa ra Juan nuu takundi'i na ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a.
10 Ra xa'a ra Juan yo'o ke ka'an ña tiaa na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, ña kachi su'va:
Yo'o ti'vi yu iin tiaa ra ku'un chiñu nuu yu ra kunuu ra ku'un ra,
ña ndasavii ra ichi kun,
kachi ña.
11 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo chi ra Juan ra
sakuchi yuvi kuvi ra chee ka nuu takundi'i va na ndika'an ndoso tu'un
Ndioxi xina'a. Ndi su na kuëe xiniñu'u va'a vichin nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu, kuvi na nduchee ka tu nuu ra Juan va.
12 ’Ndia kii te xa'a ra Juan, ra sakuchi yuvi ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi,
iin saa ndia vichin, ra xika nduku ña ndiva'a ña sandi'i ña xa'a ichi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu, ra takua yuvi na ndaku ini va kuvi na kuchuun ki'vi
koo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
13 Ra takundi'i na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, xi'in ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, xi'in ra Juan, kuvi na ndiña'a ndia ku'va ke kuu ta
xa na ka'ndia Ndioxi chiñu.
14 Ra na kandixa ndo ña ka'an yu xi'in ndo, chi ta iyoo ra Elías ra
ndika'an Ndioxi xa'a kixi, saa ke iyoo tu ra Juan va. Chi xa'a ra Juan
ke ndika'an va Ndioxi ña kachi ra saa.
15 Ra ndo'o na xini so'o, ra ná kuni ka so'o va ndo ña ka'an yu —kachi
Jesús xi'in na.
16 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na chinuu yu xi'in na ndee vichin? Ra na kundaa ini ndo
chi ta iyoo na vali na ndakaya sasiki nuu ya'vi, ra kana ta'an na kachi na
saa:
17 “*Tivi ndi yaa sii ini xi'in tiyoo ra ndixïin ndo taxa'a ndo; ra xita tu
ndi yaa suchi ini ra ndixiin tu ndo kuaku va ndo”, ̱kachi na xi'in ta'an
na, ra ku'va saa va ke xa na yuvi yo'o vichin.
18 Saa chi kixi ra Juan ra sakuchi yuvi, ra ndixïxi ni ra, ra nii vino ndixï'i
ra, ra tachi ndiva'a va iyoo xi'in ra kachi ndo.
19 Ra vichin xa̱a tu yu'u, ra ti'vi Ndioxi; ra xíxi yu, ra xi'i yu vino, ra
ka'an ndo xa'a yu: ña kini ni xixi yu, ra kini ni xi'i yu vino, ra ita'an tu
yu xi'in yuvi kuachi, xi'in na kaya xu'un kua'an nda'a gobierno ñuu Roma

va, kachi ndo xa'a yu. Ndi su na ndaki'in ña va'a, ña ndichi ña táxi Ndioxi
kuvi yuvi na ndaña'a mii ña kúu na se'e va ra, chi xiin va na kandixa na
ña saña'a ra Juan, ra saa tu ña □saña'a yu'u va —kachi Jesús xi'in na.

Ndo'o ni ini yuvi na □xïin ndaki'in ichi Ndioxi

20 Ra saa xa'a Jesús ka'an ra xa'a ña ndikindöo ini ra xi'in chiñu ña □xa
na ñuu nuu xa ra kua'a ni ña xitu'un, saa chi ndiee ni ini na, chi ndixïin
na ña nandiko ini na xa'a kuachi na, ra ndaki'in na ichi Ndioxi, ña kan ke
ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
21 —¡Nda'vi ni ndo'o, na ñuu Corazín, xi'in ndo'o, na ñuu Betsaida! Chi
tu ta ñuu na Tiro xi'in na Sidón, ndixa yu ta'an ña xitu'un ña xa yu ñuu
ndo yo'o, saa ra xa yachi vi nandiko ini na kan ra ndaki'in va na ichi
Ndioxi; ra xa ndakundixi nda'vi va na iin tikoto ña tumi, ña kue'e ni, ra
xa ndakundee tu na nuu yaa nu'u va, ña ndaña'a na mii na ña xa̱ ndandiko
ini na xa'a kuachi na.
22 Ra xa'a ña kan ke ndo'o ni ka va ndo'o na ñuu Corazín, xi'in na ñuu
Betsaida, nuu na ñuu Tiro, xi'in na ñuu Sidón, kii ña sandaku Ndioxi
kuachi na yuuvi yo'o.
23 Ra ndo'o, na ñuu Capernaum, ra xa ndivi va ke ndee ndo tuvi ndo,
ndi su ndia ka'a yavi nuu ñu'u na ndii va ke saxinu Ndioxi ndo'o, saa chi
ndixïin ndo ña kandixa ndo. Ra tu ta'an ñuu Sodoma ndixa yu ña xitu'un
ña xa yu ñuu ndo yo'o, saa ra kandixa va na ñuu kan, ra ndï'i vi xa'a na,
ra ndee na ndia vichin va.
24 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, chi te na xaa kii ña sandaku
Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o, ra ndiee ni ka va kaa tundo'o ña taxi Ndioxi
nda'a ndo'o na ñuu Capernaum nuu na ñuu Sodoma —kachi Jesús xi'in
na.

Na'a ndo nuu yu, ra yu'u taxi ndakindiee ndo

25 Saa kuu iin kii ra ndika'an Jesús xi'in Ndioxi kachi ra saa:
—Ndasaka'nu yu yo'o, Tata, chi yo'o kuvi ra xa'ndia chiñu ndivi ra saa
tu nuu ñu'u yo'o va, saa chi chikaa se'e va kun ña va'a yo'o nuu na ndichi
xi'in nuu na kundaa ni ini, ra ndaña'a kun ña nuu na nda'vi, na kundäa
ini, na iyoo ta ku'va iyoo na kuachi vali.
26 Ra saa xa kun, Tata, chi saa kuni mii kun koo va —kachi Jesús xi'in
Ndioxi.
27 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na ndee kan kachi ra saa:
—Tata yu kuvi ra ndataxi takundi'i ñá'a nda'a yu. Ra ndia nii na xïni
yu'u; chi indaa mitu'un Tata yu Ndioxi va kuvi ra xini yu'u. Ra ndia nii
tu na xïni Tata va yu, chi indaa yu'u, ra kuu se'e va ra kuvi ra xini ndia
ku'va ke iyoo ra, ra saa tu yuvi na ndaña'a yu ra nuu va.
28 Ra takundi'i ndo'o, na kuñaa xachiñu, xi'in ndo'o, na kuñaa ndiso, ra
na'a ndo nuu yu ra yu'u kuvi ra taxi ndakindiee ndo.
29 Ra na kandixa ndo chiñu ña taxi yu nda'a ndo, ña ka'an yu kuu iin
íku yu, ra na sakua'a ndo nuu yu, chi yu'u ra ka'nu ni va ini yu, ra nda'vi
ni tu ini va yu; ra saa ke kuvi ni'i ndo ña ndakindiee nima ndo.
30 Saa chi chiñu ña taxi yu nda'a ndo ra ü'vi ña, ra nii ña'a ña taxi yu
kuiso ndo ra vëe ña. Chi ta iyoo iin íku tu kama ni va, saa iyoo ña chi ü'vi
ña —kachi Jesús xi'in na.

12

Kindiaa ndia ita'an xi'in Jesús yoko trigo iin kii yii

1 Saa kuu iin kii sábado, kii yii, ra ndiya'a Jesús kua'an ra xi'in ndia
ita'an xi'in ra iin nuu iyoo itu trigo, ra saa xa'a ndika'un ini ndia ita'an
xi'in ra, ra xa'a ndia xa'nu ndia yoko itu trigo kan, ra sakoyo ndia nuni
vali sata ña xaxi ndia.
2 Ra ta xini ndia fariseo, ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús kachi na saa:
—Kuto'ni, nichuun xa ndia ita'an xi'in kun saa: chi köo ndiayu nda'a yo
ña sa yo saa kii yii sábado, chi kii ndakindiee va yo ke —kachi ndia xi'in
ra.
3 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A täan va ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña ndakani xa'a ra rey David, ña xa
ra te ndika'un ini ra xi'in ndia kua'an xi'in ra?
4 Ra na kundaa ini ndo chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi ndakani ña.
Ra rey David, ra ndiki'vi va ra ini ve'e ñu'u Ndioxi ra ki'in ra ixtava'a yii,
ña soko na, ña iyoo ini ve'e ñu'u kan xixi ra xi'in ndia kua'an xi'in ra, ra
köo ndiayu ra ña kuxi ra ña, chi takua na sutu va kuvi na iyoo ndiayu
kuxi ña.
5 ¿Ra a täan ka'vi tu ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ña ka'an
ña na sachïñu ndia nii yuvi kii yii sábado, ndi su ndia sutu ra xa va ndia
kan chiñu ini ve'e ñu'u ka'nu, ra köo vi tu na ka'an kuachi xa'a ña xa ndia
kan?
6 Ra na ka'an yu xi'in ndo ra kundaa ini ndo, chi ka'nu ni ka va yu'u ra
íin xi'in ndo yo'o vichin nuu ve'e ñu'u ka'nu.
7 Ndi su ndo'o, ra na täan kundaa ini va kuvi ndo ni ke kuni kachi tu'un
Ndioxi ña ka'an kachi su'va: “Küni yu ña na ka'ni ndo kiti ra soko ndo ri
nuu yu, chi ña kuni yu ke na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an va ndo”, kachi ña.
Ra tu ndikundaa ini ndo xi'in tu'un yo'o, saa ra kä'ndia vi ndo chiñu ña
na sando'o na yuvi nda'vi na köo kuachi.
8 Ndi su, yu'u ra xaa yo'o vichin, kuvi ra iyoo ni ka ndiayu nda'a xa'a kii
yii sábado, ndia ña ke kuvi sa yo, ra ndia ña ke küvi sa yo —kachi Jesús
xi'in ndia.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ndachi nda'a kii yii sábado

9 Saa ndaki'in Jesús kua'an ra, ra ndixaa ra ndiki'vi ra iin ve'e ñu'u nuu
ndakuta'an na ñuu kan.
10 Ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra ndachi iin xiyo nda'a; ra ndia
fariseo ra xika nduku ni ndia ndixaa sa ndia, ña va'a kuchuun ndia taxi
ndiaa kuachi xa'a Jesús, ra saa nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿A kuvi sanda'a yo iin na xi'i kii ndakindiee? —kachi ndia.
11 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Tu ndia iin ndo iyoo iin ndikachi lo'o sana, ra na ndakava ri ini iin
yavi kii yii, ¿ra a kü'un ndo tava ndo ri? ¿Su ku'un va ndo tava ndo ri ini
yavi kan?
12 Ra na kundaa ini ndo, chi ndiaa ya'vi ni ka va iin yuvi nuu iin ndikachi
lo'o; ra xa'a ña kan ke kuvi va sa yo ña va'a kii yii sábado —kachi Jesús
xi'in ndia.
13 Ra saa ndika'an Jesús xi'in tiaa ra ndachi nda'a kan kachi ra saa:
—Sandakaa nda'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa sandakaa tiaa kan nda'a ra, saa ra ndikun nduva'a va ña, ra nduu
ña ta kaa inka ña va'a va.
14 Ra te kee ndia fariseo kan chi ke'e, ra saa ndikata'an ndia ndixaa sa
ndia, ña kuvi ka'ni na Jesús.

Ndixinu nuu tu'un ña ndika'an na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a

15 Ra ta kundaa ini Jesús xa'a ña kuni ndia sa ndia xi'in ra, ra saa kanata
ra ini ve'e ñu'u kan ra ndaki'in ra kua'an ra inka xiyo va, ra kua'a ka vi
yuvi ndakundikun sata ra kua'an na xi'in ra. Ra sanda'a ra takundi'i va
na xi'i.
16 Ra saa xa'ndia ra chiñu nuu na ña na ndatü'un na xi'in ndia nii yuvi
xa'a ra, ña sanda'a ra na.
17 Ra su'va ke kuu ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi, ña ndika'an ra Isaías
ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi su'va:
18 Koto ndo, chi ra yo'o kuvi ra xachiñu nuu yu, ra ndikaxin yu;
ra ku'vi ni ini yu xini yu ra, ra kusii ni ini yu xi'in ra.
Ra taxi yu Tachi Yii yu koo ña xi'in ra,
ra ka'an ndoso ra tu'un yu nuu takundi'i na yuuvi, ra kundaa ini na ña
sandaku yu kuachi xi'in na.
19 Ra ndatü'un kuachi ra xi'in ndia nii yuvi,
ra nii kañä'a tu ra xi'in va na;
ra ndia nii tu na küni so'o ña kana ra kaka ra ya'ya va.
20 Ra yuvi na xa takue'e, na ndo'o, ta ku'va ndo'o iin ndoo ñu'u tun xa
ndita'nu, ra satakuë'e ka ra na;
ra nii i'va lo'o ña sakan ndixikun, ndä'va ra,
ra saa ke sa va ra ndia te xaa kii ña ndaki'in ra ka'ndia ra chiñu xi'in ña
ndaa va.
21 Ra takundi'i na yuuvi yo'o, ra indaa ra yo'o va kuvi ra kundiaa ini na,
kachi Ndioxi ndika'an ra,
kachi ra Isaías.

Saña'a Jesús yuvi ña vä'a kaña'a na xa'a Tachi Yii Ndioxi

22 Ra saa ndixaa sava na nuu Jesús xi'in iin tiaa ra küvi ka'an, ra kuaa
va tu ra, saa chi tachi ndiva'a va ke tiin ña'a, ra saa sanda'a Jesús tiaa kan
ra va'a ka vi ndakuto'ni ra, ra va'a tu ndaka'an va ra.
23 Saa ra takundi'i yuvi na xini ña kuu kan, ra ndakanda ka vi ini na, ra
iin ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿A ra yo'o kuvi ra kuu ndise'e ra David, ra ti'vi Ndioxi kixi sakaku
yoo? —kachi na xa'a Jesús.
24 Ndi su te xini so'o ndia fariseo, ña kachi yuvi kan saa xa'a Jesús, saa
ra ndika'an ndia kachi ndia saa:
—Ndiee ti Beelzebú mii ti kuchee va'a nuu takundi'i ña ndiva'a va ke
iyoo xi'in ra, ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a —*kachi ndia.
25 Ra kundaa va ini Jesús ña ndakani ini ndia, ra saa ndika'an ra xi'in
ndia kachi ra saa:
—Takundi'i ñuu na'nu ña kanita'an xi'in ta'an mii, ra kuchüun vi ña
koo ña, chi ndi'i va xa'a ña; ra saa tu iin ñuu va, a iin ve'e va tu, saa chi
tu na xa'a na kanita'an na xi'in ta'an mii na, saa ra kuchüun na koo vi na
chi ndi'i va xa'a na.
26 Ra saa tu kiti ndiva'a va, chi tu na ndukuiin ri kanita'an ri xi'in ta'an
mii ri; saa ra kuchüun vi ri koo ri, chi ndi'i xa'a va ri.
27 Ra kachi yu su'va xi'in ndo, saa chi ka'an ndo, ña tava yu tachi ndiva'a
xi'in ndiee ti Beelzebú, ri kuchee nuu takundi'i ri ndiva'a; ra tu saa iyoo
ña, saa ra, ¿yoo ku ra taxi ndiee nda'a na ndikun sata ndo ña va'a tava na
tachi ndiva'a tu saa? Ra na kundaa ini ndo chi süvi xi'in ndiee ri ndiva'a
ke tava na ña. Ña kan ke kundaa va'a va ini na ña vä'a iyoo ndo.
28 Ra ña tava yu tachi ndiva'a vichin xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi, ra ña
yo'o kuni kachi ña saa, ña xa xaa Ndioxi xa'ndia ra chiñu nuu va ndo.
29 ’Ra na kundaa ini ndo vichin:

¿Ndixaa sa iin yuvi ña va'a ki'vi na ve'e iin tiaa ra ndaku ni ña sakui'na
na ña'a ra, tu na chikätun na ra, tuvi ndo? Su xi'na ka va xiniñu'u katun
na ra, ra saa vi ke kuvi ki'vi na ve'e ra ña sakui'na na.
30 ’Ra yuvi na kuä'an ndiee yu, ra na kanita'an xi'in va yu kuvi na, ra
na xïin tu sachiñu xi'in yu, ra na sandi'i xa'a chiñu va yu kuvi na.
31 ’Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ra na kundaa ini ndo, chi Ndioxi ra koo
ka'nu va ini ra xa'a takundi'i kuachi ña xa yuvi, xi'in ña kaña'a na xa'a
ra, ndi su na kaña'a xa'a Tachi Yii Ndioxi, ra köo ka'nu ini ra xa'a vi na
kan.
32 Ra takundi'i yuvi na kaña'a xa'a yu'u ra xaa yo'o, ra koo ka'nu va ini
Ndioxi xa'a na kan, ndi su na kaña'a xa'a Tachi Yii Ndioxi, ra köo ka'nu
ini ra xa'a vi na kan kii ña ndee yo vichin, ra nii kii ña vaxi köo ka'nu tu
ini ra xa'a vi na —kachi Jesús xi'in ndia.

Takundi'i itun kui'i ra xi'in kui'i ña kuun nda'a va nu ke ndakuni yo nu

33 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Takundi'i itun kui'i tu va'a, ra kui'i ña va'a ke kuun nda'a va nu; ra
itun kui'i tu vä'a, ra kui'i ña vä'a ke kuun nda'a va nu; ña kan ke xi'in
kui'i ña kuun nda'a va itun ke ndakuni yo nu.
34 Ndi su ndo'o, ra yuvi ñà'a va kuvi ndo, chi ña saña'a ndo, ra ta iyoo
ndutia xatu ra kee yu'u kǫǫ va iyoo ña. Ra ña kuu ndo yuvi ña'a, saa ra
küvi vi ka'an ndo tu'un va'a. Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i tu'un ña
iyoo nima yuvi ke ka'an va na.
35 Yuvi va'a, ra tu'un va'a ke ka'an va na, saa chi ña va'a ke iyoo nima
va na, ra yuvi ñà'a, ra tu'un ñà'a ke ka'an va na, saa chi nima na, ra ña
vä'a ke iyoo va.
36 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i tu'un
ki'vi ña ka'an ndo, ra sandaku va Ndioxi kuachi xi'in ndo xa'a ña, te na
xaa kii ña sandaku ra kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o.
37 Saa chi xi'in mii tu'un ña ka'an ndo ke sandaku Ndioxi kuachi xi'in
va ndo: tu ña va'a ndika'an ndo, saa ra kaku va ndo, ra tu ña vä'a va tu
ndika'an ndo, saa ra ni'i ndo tundo'o va —kachi Jesús xi'in na.

Yuvi na xïin kandixa ra ka'an na xi'in Jesús ña na sa ra ña xitu'un kuni na

38 Saa ndika'an sava ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia
fariseo, kachi ndia saa xi'in Jesús:
—Tata Maestro, kuni ndi na sa kun iin ña xitu'un ña täan kuni ndi, ña
va'a na kundaa ini ndi ña ndixa Ndioxi kuvi ra ti'vi yo'o xaa kun —kachi
ndia xi'in ra.
39 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Yuvi ñà'a na xïin kandixa Ndioxi na ndee tiempo vichin, ra kuni na
ña na sa yu iin ña xitu'un kuni na, ndi su ndia nii ña xitu'un sä yu kuni
na, chi ndia ta'an ña ndo'o ra Jonás, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a
va ke sa yu kuni na.
40 Saa chi ta ku'va ndo'o ra Jonás, ña xindikaa ra ini iin tiaka chee uni
ka'ñu xi'in uni ñuu, ra saa ke kuu tu xi'in yu'u ra xaa yo'o va, chi uni
ka'ñu xi'in uni ñuu ke kundikaa tu yu'u va tixi ñu'ú.
41 Ra te na sandaku Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi yo'o, ra na ñuu Nínive,
ra ndakuita va na ra taxi na kuachi xa'a yuvi na ndee tiempo vichin,
ra ka'an na xi'in Ndioxi ña na sando'o ra na, saa chi na ñuu Nínive, ra
nandiko va ini na te xini so'o na tu'un Ndioxi ña ndika'an ndoso ra Jonás

nuu na. Ra na kundaa ini ndo chi ka'nu ni ka va yu'u, ra iin yo'o vichin
nuu ra Jonás.
42 Ra saa tu ña reina ña kee chi ninu nuu ka'an na kuu sur, ra
ndakundichi tu ña kan va, ña taxi ña kuachi xa'a na yuvi na ndee tiempo
vichin, ra ka'an ña ña na sando'o Ndioxi na, kachi ña, kii te na sandaku
Ndioxi kuachi xi'in na, saa chi ña kan ra kani ni kee ña, ña kixi ña xini
so'o ña tu'un ndichi ña ndika'an ra rey Salomón. Ra na kundaa ini ndo
chi ka'nu ka va yu'u, ra iin yo'o vichin nuu ra rey Salomón —kachi Jesús
xi'in ndia.

Tachi ndiva'a ña ̃nandiko tuku chi nuu kee ña

43 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ta kee tachi ndiva'a ini iin yuvi ra su'va va ke xa ña: ̃kee ña ra
ndaki'in ña kua'an ña iinii kuvi iku yuu, chi nuu köo ndia nii ña'a, nuu
ichi ní, ña xika nduku ña nuu koo ña ndakindiee ña, ndi su ndanï'i ka ña
nuu koo ña.
44 Saa ra ka'an ña xi'in mii ña kachi ña saa: “Va'a ka va na nandiko
yo ve'e chi nuu kee yo”, kachi ña. Ra saa te nandiko ña ndaxaa ña nuu
ndixiyo ña, ra ndia nii ka ña'a köo ve'e kan, ra va'a ka vi ndati'vi na, ra
vii ka vi nduu ve'e kan xa na.
45 Ra saa ̃ndaki'in tuku tachi ndiva'a kan kua'an ña, ra ̃nanduku ña
inka uxa nuu tachi ndiva'a, ña kini ni ka nuu mii ña ̃xaa xi'in ña, ra saa
̃nandee takundi'i ña ini ve'e kan, ña koo ña. Saa ra yuvi na ndo'o saa
ña xindikaa tachi ndiva'a ini na, ra na ndiee ka ndasa va kuvi na, nuu ña
ndixiyo na ta yachi. Ra su'va ke ndo'o tu yuvi ndiva'a, na ndee tiempo
vichin va —kachi Jesús xi'in ndia.

Yuvi na kandixa Jesús ku ndixa na kuu ta'an va ra

46 Ra saa kuu Jesús ndatu'un ka ra xi'in yuvi kan, saa ra ndixaa va si'i
ra xi'in na ñani ra, ra xikundita na chi ke'e ña ndiatu na ra, chi kuni na
ka'an na xi'in ra.
47 Saa ndika'an iin na ndee kan xi'in ra kachi na saa:
—Tata, chi ke'e íin si'i kun xi'in na ñani kun, ra kuni na ka'an na xi'in
kun —kachi na xi'in ra.
48 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na kuu si'i yu, ra yoo kuvi na kuu tu ñani yu? —kachi ra.
49 Ra saa saña'a nda'a ra na xika xi'in ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Na yo'o va kuvi si'i yu xi'in ñani yu.
50 Saa chi takundi'i yuvi na xanduvi ña ka'an Tata yu, ra ndu'u ndivi va,
kuvi na kuu ñani yu, xi'in ku'va yu, xi'in si'i yu —kachi Jesús xi'in na.

13

Tu'un ndichi xa'a ra chi'i

1 Ra suvi mii kii kan kee Jesús ve'e nuu íin ra, ra ndaki'in ra kua'an ra
chi yu'u tiañu'u, ra ikan ndixaa ra xikundu'u va ra.
2 Ra kua'a ka vi yuvi ndakaya xaa nuu ndu'u ra, ra saa nandaa ra ini
iin barca lo'o ndakundu'u ra, ra takundi'i yuvi kan xikundita yu'u tiañu'u
kan va.
3 Saa ra kua'a ka vi ña xa'a ra saña'a ra na, ra niña xi'in tu'un ndichi ke
sakua'a ra na, ra saa ndika'an ra iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Saa kuu, ra kee iin ra chi'i kua'an ra chi'i ra itu trigo ñu'u ra.
4 Ra saa kuu ra xatia yava ra nuni vali kan kua'an ra, ra sava ña ndikoyo
yachin yu'u ichi, ra ̃xaa sàà, ra ndaki'in ri ña xaxi va ri.

5 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo yuu, nuu köo kua'a ñu'ú, ra kama ni
va nindutia ña, saa chi yaxin ni va ndu'u ñu'ú.
6 Saa ra te kanata ñu'ù, ra xii va ña, saa chi kuëe kunu ndo'ni tio'o ña,
ña kan ke ndachi va ña.
7 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo ndikin ìñṵ, ra nindutia va ña, ndi
ndiküvi kua'nu ña, saa chi ìñṵ kan va sanduxin ña'a.
8 Ra sava tu ña ndikoyo nuu ñu'u xa'an, ra tiaa ni va va'a xa'nu ña, chi
indaa tata lo'o, ra ndia iin ciento nuni, xi'in ndia uni xiko nuni, xi'in ndia
oko uxi nuni vali taxi, ta iin ta iin yoko itu trigo kan —kachi Jesús xi'in na
9 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndó'ọ, na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra na ndaki'in xini ndo
xi'in ña, ni ke kuni kachi ña —kachi ra xi'in na.

Ndakani Jesús ni xa'a ke ka'an ra tu'un ndichi

10 Saa kuyachin ndia ita'an xi'in Jesús, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi
ndia saa:
—Tata, ¿nichuun niña xi'in tu'un ndichi ke sakua'a kun yuvi kan?
—*kachi ndia.
11 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra xa mii va Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu ña na kundaa ini ndo
xa'a ichi ra nuu xa'ndia ra chiñu, ña iyoo se'é, ndi su na kan, ra täxi ra
ña nda'a na ña kundaa ini na.
12 Saa chi yuvi na xiin kuni so'o ña saña'a yu, ra kundaa ni ka va ini na,
ra koo ni ka tu ña xini tuni va na; ra na xiin kuni so'o ña saña'a yu, ra
ndia ña lo'o ña xa kundaa ini na ke nundiaa nda'a va na.
13 Xa'a ña kan ke xi'in tu'un ndichi va ka'an yu xi'in na; ra va'a ni ixto'ni
tie'e va na, ndi su küni na, ra va'a ni tiaa so'o va na ña ka'an yu xi'in na,
ndi su küni so'o na, ra nii kundäa tu ini va na ni ke ka'an yu xa'a.
14 Ra xi'in ña yo'o ke xinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an ra Isaías, ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta kachi ra su'va:
Nii na tiaa ni va so'o na, ra xa saa kundäa ini vi na ni ke kuni kachi tu'un
ña xini so'o na,
ra va'a ni ixto'ni tie'e va tu na, ra xa saa küni vi na.
15 Saa chi yuvi yo'o: ra ña xinu'ni va ke xinituni na,
saa chi ndasi na so'o na,
ra ndasi tu na nuu va na,
ña na küni na, ra nii na küni tu so'o va na,
ra na ndasäma na mii na,
saa ra kundäa ini na xi'in ña xini na,
ra küni tu so'o va na ña ka'an yu xi'in na,
ra nii na nandïko na nuu yu,
ña sanda'a yu na, kachi Ndioxi,
kachi ra Isaías.
16 ’Ndi su ndo'o ra va'a ni va kee ndo, saa chi xini va ndo chiñu ña xa
yu, ra xini tu so'o ndo tu'un ña ka'an va yu.
17 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi tiaa
ni kua'a na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, xi'in yuvi to'o na xindikun
Ndioxi, ra kuni ni na kuni na ta'an ña xini ndo yo'o vichin, ndi su ndixïni
na ña; ra kuni ni tu na kuni so'o na ta'an ña xini so'o ndo yo'o vichin va,
ndi su ndixïni so'o na ña —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ndakani Jesús ni ke kuni kachi tu'un ndichi xa'a ra chi'i kan

18 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:

—Tiaa so'o ndo ña ndatu'un yu xi'in ndo xa'a tu'un ndichi xa'a ra chi'i,
ni ke kuni kachi ña.
19 Yuvi na xini so'o tu'un ña ka'an xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu,
ra kundäa ini na ni ke kuni kachi ña, saa ra xaa ti ndiva'a tava ri ña nima
va na, ra naa ini va na xa'a ña. Ra na yo'o kuvi na iyoo ta ku'va iyoo nuni
vali ña ndikoyo yachin yu'u ichi.
20 Ra nuni vali ña ndikoyo nuu iyoo yuu, kuvi yuvi na xini so'o tu'un
Ndioxi, ra ndikun ndaki'in va na ña, ra kusii ka vi ini na xi'in ña.
21 Ndi su kuëe kunu ndo'ni tio'o ña nima na, ra lo'o ni va kii kandixa
na, saa ra te xa'a tixu'vi na, a te vaxi tundo'o nuu na xa'a ña ndíku̱n na
ichi Ndioxi, saa ra ndikun ndiko ini va na.
22 Ra nuni vali ña ndikoyo tiañu ìñu̱ kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi,
ndi su xa'a ndakundi'i ini na xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra
xa'a ndakundi'i tu ini na xa'a ña kuika va. Saa ra kuee kuee naa ini va na
xa'a ichi Ndioxi, saa ra ta ku'va iyoo tata ña köo ña'a taxi vi iyoo na.
23 Ra nuni vali ña ndikoyo nuu ñu'u xa'an kuvi yuvi na xini so'o tu'un
Ndioxi, ra kundaa ini na xi'in ña, ra na yo'o kuvi na iyoo ta ku'va iyoo
tata ña va'a ni xa'nu, ra va'a ka vi kuchuun ña, ra ndia iin ciento, ndia
uni xiko, xi'in ndia oko uxi va nuni vali taxi ta iin ta iin yoko itu trigo kan
—kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iku ñà'a xi'in itu trigo

24 Saa ndika'an ka Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra ndixa'an
chi'i nuni trigo ña va'a iin nuu ñu'u ke iyoo ña.
25 Ra te ndi'i, saa ra kuñuu va, ra te xa ndikixi takundi'i na, ra saa xaa
iin ra sáa̱ ini, ra chi'i ra ndikin iku ñà'a tiañu tata trigo kan, ra ndaki'in
ra kua'an va ra.
26 Ra te ndixinu itu trigo kan ña xa kuyoko ña, ra saa ndixinu tu iku
ñà'a kan va, ra saa xini va ndia xachiñu nuu ra kuu ixto'o ñu'u kan.
27 Ra saa ndaki'in ndia ndixa'an ndia, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi
ndia saa: “Tata, ¿a su niña nuni trigo, ña va'a va kuvi ña chi'i kun nuu
ñu'u kun? ¿Ra nichuun tu nindutia iku ña'a xi'in ña?”, kachi ndia xi'in
ra.
28 Saa ndika'an ra ixto'o ñu'u kan kachi ra saa xi'in ndia: “Iin ra sáa̱ ini
xini yu'u va kuvi ra ndixa'an chi'i iku ñà'a kan”, kachi ra. Ra saa ndika'an
ndia xachiñu nuu ra kachi ndia saa xi'in ra: “Tata, ¿a kuni kun, tu na
ku'un ndi ra tu'un ndi iku ñà'a kan?”, kachi ndia xi'in ra.
29 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa xi'in ndia: “Küvi, saa chi tu köo, ra
iyo ni tu'un ndo itu trigo xi'in ña.
30 Ra va'a ka na koo va ña, ra inuu na kua'nu uvi saa va ña, ra ndia te
na xaa kii ndakaya ña, ra saa ka'ndia yu chiñu nuu na sakee, ña ndakaya
na xi'na ka iku ñà'a kan, ra katun na ña ta numi ta numi, ra ka'mi na ña;
ra te xa na ndi'i, saa ndaki'in na trigo, ra chiva'a na ña ini yaka yu”, kachi
ra xi'in ndia xachiñu nuu ra —kachi Jesús xi'in yuvi ndee xini so'o kan.

Tu'un ndichi xa'a ndikin itun mostaza

31 Saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo iin ndikin lo'o ña nani
mostaza ña ndixa'an iin tiaa chi'i ra nuu ñu'u va ra ke, iyoo ña.
32 Ra xa kundaa va ini ndo, chi ndikin itun mostaza kan ke lo'o nuu
takundi'i va ndikin ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o; ra va'a ni lo'o ni va ña, ndi
su te ndutia ña ra xa'a ña xa'nu va ña, ra tiaa ni ka va chee xa'nu itun ña
kan nuu takundi'i ka itun tu iyoo xi'in ña; ra na'nu ka vi xa'nu itun nda'a

ña, ra ndia sàà va xáá ̱xava'a chi'yo nda'a itun ña. Ra ku'va saa ke iyoo
tu ichi ña kua'an nuu ̱xa'ndia Ndioxi chiñu va —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ixan iyá ña kita xi'in ixan ixtava'a

33 Ra saa ndika'an ka Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo lo'o ixan iyá ña
kavanuu iin ña'a xi'in kua'a ni ixan ixtava'a va ke, iyoo ña. Chi va'a
ni lo'o ni va kuvi ixan iyá ña chikaa ña xi'in ña, ra kuchuun va ña, ña
sandanañu ña ña, ra kua'a ka vi nduu ña —kachi Jesús xi'in na.

Niña xi'in tu'un ndichi va ke ̱saña'a Jesús na̱

34 Ra takundi'i ña saña'a Jesús na, ra niña xi'in tu'un ndichi ta'an ña
yo'o va ke xiniñu'u ra ña saña'a ra na. Ra ndia nii ichi ndisañä'a ra na ña
iin saa koo saña'a ra na, chi niña xi'in tu'un ndichi va ke saña'a ra na.
35 Ra su'va ke kuu ña va'a ndixinu nuu tu'un ña ndika'an iin ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a ta kachi ra su'va:
Niña xi'in tu'un ndichi ke ka'an yu xi'in yuvi,
ra ndatu'un yu xi'in na xa'a ña'a ña iyoo se'é,
ndia te kivi chituni Ndioxi ña yuuvi,
kachi ra.

Ndakani Jesús tu'un ndichi xa'a iku ñà'a

36 Ra saa te ndi'i ndati'vi Jesús yuvi kan kuanu'u na, ra saa nandi'vi ra
ini ve'e, ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi
ndia saa:
—Tata, ndatu'un xi'in ndi ra na kundaa ini ndi, ni ke kuni kachi tu'un
ndichi ña ndika'an kun xa'a iku ñà'a ña kana tiañu itu trigo ña iyoo nuu
ñu'u kan —kachi ndia xi'in ra.
37 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Su'va va ke kuni kachi ña: ra chi'i nuni trigo kan ku yu'u ra xaa yo'o
va;
38 ra ñu'u nuu ndikee ña kan kuvi ña yuuvi yo'o va, ra nuni trigo kan
kuvi yuvi na kuu kuenda Ndioxi, ra iku ñà'a kan kuvi yuvi na kuu kuenda
ra ndiva'a va.
39 Ra ra sáa̱ ini, ra ndixa'an chi'i iku ñà'a kan kuvi ra kuu timia'a va. Ra
tiempo ña sakee na ke kuu kii ña ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o va; ra yuvi na
sakee kan kuvi na tatun Ndioxi va.
40 Ra ta ku'va ̱xa na xi'in iku ñà'a, ña ̱ndakaya na ña, ra ̱taan na ña
nuu ñù'ù xixi ña, ra saa ke kuu tu xi'in na yuuvi yo'o va, te na xaa kii ña
sandaku Ndioxi kuachi xi'in na.
41 Ra yu'u, ra xaa yo'o, ra ti'vi yu na tatun yu ña ndakaya na takundi'i
yuvi na ̱xa kuachi, ra saa tu na sakuni inka yuvi ña na sa na ña vä'a va,
ra tava na na nuu xa'ndia yu chiñu,
42 ra taan na na xitun nuu xixi ñù'ù, ra ikan ku nuu kuaku ni na, ra
ndiakua ndakaxi nu'u na.
43 Ra na kandixa Ndioxi, ra ndaye'e va na kan ndia ta ku'va ye'e ñu'ù,
ra koo na xi'in Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu va. Ra ndo'o, na xini so'o, ra
na ndaki'in xini ndo ni ke kuni kachi tu'un yo'o —kachi Jesús xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a iin ñá'a ña ndiaa ya'vi ni ña ndikaa se'é nuu iin ñu'ú

44 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo iin ña'a ña ndiaa ya'vi
ni ña ndikaa se'e iin iku va ke, iyoo ña. Ra te ̱ndani'i iin tiaa ña, ra saa
ndatise'e tuku va ra ña nuu ndani'i ra ña; ra kusii ka vi ini ra, ra saa

ndaki'in ra kuanu'u ra, ra xa'a ra ixiko ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu ra,
ra saa ndasata ra iku kan —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iin yuu ña ya'vi ni

45 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xika ndaxiko,
ra nanduku ra iin yuu ña ya'vi ni, saa iyoo ña.
46 Ra te ndani'i ra yuu ña ya'vi ni kan, ra saa ndaki'in ra kuanu'u ra,
ra xa'a ra ixiko ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu ra, ra saa ndasata ra yuu ña
ya'vi ni kan —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ñunu ña tiin na tiaka

47 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ta ku'va iyoo ñunu ña chikaa na ini
mini ra sakaku'un ña takundi'i va nuu tiaka, saa iyoo ña.
48 Ra te chitu ñunu kan xi'in ri, ra saa ndatava na kachi'i kan ña chi yu'u
mini, ra ikan ndakundee na ña ndakaxin na ri; ra ri va'a ndataan na ini
tuká, ra ri vä'a xatia va na.
49 Ra mii saa ke kuu tu te xa na ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o va; saa chi kixi
na tatun Ndioxi ra ndakaxin na na vä'a ña ndatava na na tiañu na va'a.
50 Ra taan na na xitun nuu xixi ñù'ù. Ra ikan kuu nuu ndo'o ni na, ra
kuaku ni na, ra iin ndiakua ndakaxi nù'ù na —*kachi Jesús xi'in na.

Ña'a xaa xi'in ña yata ña ndiaa ya'vi ni

51 Saa nindakatu'un Jesús ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿A kundaa ini ndo xi'in takundi'i ña ndika'an yu xi'in ndo? —kachi
ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kundaa va ini ndi xi'in ña, Tata —kachi ndia xi'in ra.
52 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Takundi'i na maestro na saña'a ndiayu Ndioxi, ra ta xa kutu'va na
xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, saa ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra iyoo iin
ve'e, ra taxi va'a ra ña'a ña ya'vi ni ini ve'e kan, ra saa xa'a ra xiniñu'u
ra ña xaa xi'in ña yata, ña taxi va'a ra kan, ra ku'va saa va ke iyoo na
—kachi Jesús xi'in ndia.

Saña'a Jesús na ñuu Nazaret

53 Ra saa te sandi'i Jesús ndika'an ra tu'un ndichi yo'o, ra saa ndaki'in
ra kuanu'u va ra,
54 ra saa ndixaa ra ñuu nuu xa'nu ra. Ra ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u ñuu
kan ra saa xa'a ra saña'a ra na, ra ndakanda ka vi ini yuvi na ndee kan,
ra kachi na saa:
—¿Ndia ndixa'an ki'in tiaa yo'o takundi'i ña ndichi yo'o, xi'in ndiee ña
xa ra ña xitu'un yo'o?
55 ¿A su se'e ra José ra kuxi itun va kuvi ra, ra si'i tu ra kuvi ña María
va, ra ñani tu ra kuvi ra Jacobo, xi'in ra José, xi'in ra Simón, xi'in ra Judas
va?
56 ¿Ra a su ñuu yo'o ndee tu na si'i ku'va va ra xi'in yo? ¿Ra ndia mii
ke ndixa'an ra yo'o ña sakua'a ra takundi'i ña yo'o? —kachi na.
57 Ra ndikandïxa va'a vi na Jesús ñuu ra, ra saa ndika'an ra xi'in na
kachi ra saa:
—Takundi'i ñuu ra xa to'o va na iin na ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ndi su
ñuu na nuu kaku na, xi'in nuu ndee na ta'an na, ra xä to'o vi na na ikan
—kachi Jesús xi'in na.

58 Ra xa'a ña ndiee ni ini na ñuu kan ke kuë ndixa Jesús kua'a ni ña
xitu'un.

14

Su'va kuu te ndixi'i ra Juan ra sakuchi yuvi

1 Ra suvi mii tiempo ña ndixa'an Jesús ñuu ra ke kundaa ini ra rey
Herodes, ra xa'ndia chiñu chi Galilea xa'a Jesús, ña xa ra kua'a ni ña
xitu'un.
2 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia xachiñu nuu ra kachi ra saa:
—Ra ka'an na kuu Jesús kan ra süvi vi ra, chi ra Juan ra sakuchi yuvi
va kuvi ra ndatiaku. Ña kan ke va'a iyoo ni ndiee ra, ña xa ra ña xitu'un
—kachi ra xi'in ndia.
3 Saa chi mii ra rey Herodes kan kuvi ra xa'ndia chiñu ña ndixa'an ndia
tiin ndia ra Juan, ra ku'ni ndia ra xi'in yo'o kàà, ra chikaa ndia ra ve'e
kàà, saa chi ndika'an ra xa'a kuachi ña xa ra Herodes xi'in ña Herodías
xanu ra, ña yasi'i ra Felipe, ñani ra.
4 Saa chi xa ta yachi vi ke ndika'an ra Juan kan, xi'in ra Herodes xa'a ña
vä'a ndixa ra, saa chi ndaki'in ra ña Herodías, yasi'i ra Felipe, ñani ra, ra
nduu ña yasi'i va ra.
5 Ra xa'a ña kan ke kuni ra Herodes kan ña ka'ni ra ra Juan, ndi su
ndiyu'vi va ra nuu na ñuu; saa chi kandixa takundi'i va na ra Juan kan,
ña kuu ra ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi.
6 Ndi su ndixaa iin kii ña ndatava na viko ra rey Herodes ña ndaxinu ra
kuiya, saa ra ndixaa va ña lo'o kuáan se'e ña Herodías kan nditaxa'a ña
nuu takundi'i ndia ndee ndatava viko kan, saa ra kusii ka vi ini ra Herodes
xi'in ña,
7 ra saa kindoo ra, ña taxi ra ndia ndia ka ña'a ña nduku ña nuu ra
nda'a ña.
8 Ra te kundaa ini si'i ña lo'o kuaan kan, ra saa chikaa yu'u ña ñá, ra
saa ndika'an ña lo'o kuaan kan xi'in ra Herodes kachi ña saa:
—Kuni yu ña na kundikaa xini ra Juan ra sakuchi yuvi ini iin ko'o ra
taxi kun ña nda'a yu —kachi ña xi'in ra.
9 Ra te xini so'o ra rey Herodes tu'un kan, saa ra kusuchi ni ini ra, saa
chi xini takundi'i va ndia ndee kan ña kindoo ra taxi ra ndia ndia ka mii
ña'a ña nduku ña lo'o kan nuu ra nda'a ña, ra xa'a ña kan ke ndinï'i ka
ra ni ke sa ra, ndia saa ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia xachiñu nuu ra, ña
na ndataxi ndia xini ra Juan nda'a va ña.
10 Ra saa ndixa'an ndia xachiñu nuu ra Herodes ini ve'e kàà nuu ndikaa
ra Juan kan, ra xa'ndia ndia sukun ra, ta ku'va kachi mii ra Herodes xi'in
va ndia.
11 Ra saa chikaa ndia xini ra Juan ini iin ko'o, ra ni'i ndia ña xaa ndia
ndataxi ndia nda'a ña lo'o kuaan kan, ra saa ndixa'an ña ndataxi ña xini
ra Juan nda'a si'i va ña.
12 Ra saa ndixa'an ndia xita'an xi'in ra Juan, ra ndaki'in ndia iki kuñu ra
ninduxin va ndia. Ra te ndi'i saa ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in Jesús
xa'a ña kuu kan.

Sakuxi Jesús u'un mil yuvi

13 Ra ta kundaa ini Jesús ña ndixi'i ra Juan, ra saa nandaa ra ini iin barca
lo'o ra ndaki'in ra kua'an ra iin iku nuu köo yuvi. Ndi su ta kundaa ini
yuvi kan chi nuu kua'an ra, ra saa kee na ñuu na ra taxi ndikun na kua'an
xa'a na sata va ra.

14 Ra te nuu Jesús barca lo'o kan, ra xa iin ndandaa va kaa xi'in yuvi
xini ra, ra saa kunda'vi ka vi ini ra xini ra na, ra sanda'a ra kua'a ni na
xi'i na ndixaa xi'in yuvi kan.
15 Ra te xa kua'an kuaa, ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in Jesús, ra
ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ndiayu ta'an xi'in yuvi yo'o ra na ku'un na ndia ndia ka mii ñuu
vali ña ndo'ni yachin yo'o, ra na sata na ña'a kuxi na, chi yo'o, ra iku nuu
köo yuvi va kuvi ña, ra xa kua'an kuaa ni va —kachi ndia xi'in ra.
16 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Xiniñü'u ku'un na kan vi, chi na taxi ndo'o ña kuxi va na —kachi ra
xi'in ndia.
17 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Tata, köo kua'a ña'a ni'i ndi, chi takua u'un va kuvi ixta, ra uvi kuvi
tiaka va ni'i ndi —kachi ndia xi'in ra.
18 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Taxi ndo ña nda'a yu —kachi ra xi'in ndia.
19 Ra saa xa'ndia ra chiñu nuu yuvi kan ña na ndakundee vii na nuu
itia kuii kan, ra saa ki'in ra u'un saa ixta kan, xi'in uvi saa tiaka kan, ra
ndoni'i ra nuu ra ndivi, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra te
ndi'i, saa ta'vi ra ixta kan taxi ra nda'a ndia ita'an xi'in ra, ra saa ndata'vi
ndia kan ña xi'in yuvi kan.
20 Ra xixi takundi'i va yuvi kan ndiakua nditiandiaa ini na. Ra te ndi'i
xixi na, saa ndakaya ndia ita'an xi'in Jesús ña'ñu ña nindoo ndoso, ra uxi
uvi ka tuká sakutu ndia xi'in ña.
21 Ra yuvi na xixi kan, ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va, ra ndiä'vi vi
na si'i, xi'in na kuachi vali.

Va'a xika xa'a Jesús nuu mini

22 Te ndi'i kuu ña yo'o, saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ndia ita'an xi'in ra,
ña na nandaa ndia ini itun lo'o tu xika nuu mini, ra xa na kunuu va ndia
ku'un ndia chi inka xiyo yu'u mini kan, ra nani saa na ndiayu ta'an ra
xi'in yuvi kan ra saa vi ke kundikun ra ku'un ra sata ndia, kachi ra xi'in
ndia.
23 Ra te ndi'i nindiayu ta'an ra xi'in yuvi kan, ra saa ndaa mitu'un saa
ra iin iku ña ka'an ra xi'in Ndioxi, ra nani saa kuu ra saa ra kuu ñuu va.
24 Ra barca tu ñu'u ndia ita'an xi'in Jesús kua'an ndia, ra xa ndita'vi
sava va nuu kua'an nu nuu tiañu'u kan, ra iin xi'in ña nduxa va kua'an
itu lo'o kan xi'in ndia, saa chi tachi ra ndiee ni kani ña ra chi nuu ndia
su'va va ke kani ña vaxi ña.
25 Ra te xa kua'an kuni tuvi, saa xika xa'a Jesús nuu tiañu'u kan vaxi ra
nuu ndia.
26 Ra te xini ndia ita'an xi'in Jesús ña xika xa'a ra vaxi ra nuu tiañu'u
kan, saa ra tiaa ni ndiyu'vi ndia, ra iin koko'o ninda'yu ndia, kachi ndia
saa:
—¡Nima va ke vaxi kaa! —kachi ndia.
27 Saa ra, ndikun ndika'an va Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—¡Yayaa koo ndo! ra ¡Kuayü'vi ndo!, chi yu'u va kuvi ra —kachi ra xi'in
ndia.
28 Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, tu ndixa suvi yo'o kuvi ra, saa ra, taxi ndiayu ña na kaka xa'a
yu nuu tiakuii yo'o, ra xaa yu ni'i ta'an yu xi'in kun —kachi ra xi'in Jesús.
29 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Pedro kachi ra saa:
—Na'a —kachi ra xi'in ra.

Saa ra ndikun nuu ndixa va ra Pedro barca lo'o kan, ra ndaki'in ra xika
xa'a ra kua'an nuu mini kan, ña ndakuta'an ra xi'in Jesús.
30 Ndi su ta xini ra Pedro ña ndiee ni kani tachi, saa ra ndiyu'vi va ra;
saa ra xa'a kuandee va ra ka'a mini kan, saa ra iin koko'o ninda'yu ra
kachi ra saa:
—¡Tata, sakaku yu'u! —kachi ra xi'in Jesús.
31 Ra saa ndatiin Jesús nda'a ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Lo'o ni va kandixa kun yu'u, Pedro. ¿Nichuun xa uvi ini kun?
—kachi ra xi'in ra.
32 Ra saa ta nandaa ndia ini barca lo'o kan, saa ra ndikun ndixkuiin va
tachi kan, ña kini ni kuu ña.
33 Saa ra ndia ñu'u ini barca lo'o kan, ra ndikun ndakusiti va ndia nuu
Jesús, ra xa'a ndia ndasaka'nu ndia ra kachi ndia saa:
—Se'e Ndioxi ku ndixa va yo'o —kachi ndia xi'in Jesús.

Sanda'a Jesús kua'a ni na ñuu Genesaret

34 Ra te ndakoyo ndia yu'u mini kan, ra saa ndixaa ndia ñuu Genesaret.
35 Ra te ndakuni na ñuu kan Jesús, ra saa ti'vi na chiñu ndixa'an iinii
kuvi ñuu ña ndo'ni kan, ña ndatu'un na xi'in na xa'a Jesús, ra saa xa'a na
xaa na xi'in na xí'i̱ nuu ra,
36 ra xakunda'vi ka vi yuvi kan nuu Jesús, ña na taxi ra tiandiaa lo'o
nda'a na xí'i̱ kan yu'u tikoto ña ndixi ra; ra takundi'i na xí'i̱ na nditiandiaa
nda'a yu'u tikoto ra, ra nduva'a ndixa va na.

15

Ña'a ña kuyakua yuvi xi'in

1 Ra saa ndixaa sava ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia
fariseo, ndia kee ñuu Jerusalén nuu íin Jesús, ra nindakatu'un ndia ra
kachi ndia saa:
2 —¿Nichuun xä to'o ndia ita'an xi'in kun costumbre ña ndakoo na
xikua'a, ña ka'an, ña xi'na ka xiniñu'u nda'a yo, ra saa kuxi yo? —kachi
ndia xi'in Jesús.
3 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—¿Nichuun xä to'o tu ndo'o ndiayu Ndioxi ña iyoo nda'a ndo, ra iin
ndakundiee va ndo ña ndikun ndo costumbre ña ndakoo na xii xikua ndo?
4 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke kachi Ndioxi xa'ndia ra chiñu te
yachi: “Na sa to'o kun iva kun, xi'in si'i kun”, ra “Na ka'an ñà'a xi'in iva,
a xi'in si'i, ra ndikun na kuvi va na kan”, kachi ña.
5 Ndi su ndo'o ra siin va tu kachi ndo. Saa chi ka'an ndo ña kuvi va
ka'an iin tiaa xi'in iva ra, a xi'in si'i ra, ña kachi ra saa: “Küvi chindiee
ta'an yu xi'in ndo, chi takundi'i ña xani ini yu chindiee ta'an yu xi'in ndo,
ra xa ta iyoo ña ndisoko yu nuu Ndioxi va iyoo ña”, kachi ra, saa ra xava'a
va, kachi ndo;
6 ra ndia ndia ka na ka'an ta'an tu'un yo'o, saa ra xiniñü'u ka vi ña
chindiee ta'an na kan xi'in iva na, a xi'in si'i na, kachi ndo. Ra su'va va ke
xa ndo, ña sandi'i ndo xa'a ndiayu ña xa'ndia Ndioxi ña ndakoo ra nda'a
ndo, ra ndakundikun ndo costumbre ña sandaku mii va ndo.
7 Saa chi ¡na chi'ña tu'un va kuvi ndo'o! Ra ña ndixa ni va ke ndika'an
Ndioxi xi'in ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u ra xina'a xa'a ndo, te ndika'an
ra, kachi ra su'va:
8 Yuvi yo'o, ra takua iin tu'un ninu va ke ka'an na, ña kañu'u na yu'u,
saa chi nima na, ra xika ni va iyoo ña nuu yu.
9 Ra ña uun va ke ka'an na ña kañu'u na yu'u,

saa chi süvi ichi yu'u ke saña'a na yuvi,
chi ichi ña ndaku ini mii va na ke saña'a ta'an na, kachi Ndioxi xa'a ndo,
kachi ña tiaa ra Isaías te yachi —kachi Jesús xi'in ndia.
10 Ra saa ndakana Jesús takundi'i yuvi kan, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tiaa ni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ndaki'in xini ndo xi'in ña:
11 Takundi'i ña'a ña xaxi na, a ña xixi na, ra xa yäkua ña kan na, chi tu'un ña kee yu'u va na ke kuyakua na xi'in —kachi Jesús xi'in na.
12 Saa ra kuyachin va ndia ita'an xi'in Jesús, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿a kundaa ini kun ña vä'a vi ndikuni ndia fariseo, te xini so'o ndia tu'un ña ndika'an kun? —kachi ndia xi'in ra.
13 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Takundi'i itun tu nindatäan Tata yu ra iyoo ndivi, ra kana ndi'i va nu kan, ra ndia tio'o va nu kee kana —kachi ra.
14 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndäa ndo ña kuu vi ndia; saa chi na kuaa na ni'i ichi nuu inka na kuaa va kuvi na, ra tu iin ra kuaa na kunuu ichi nuu inka ra kuaa, saa ra koyo uvi saa va ndia iin yavi —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.
15 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, ndatu'un xi'in ndi ra na kundaa ini ndi ni ke kuni kachi tu'un ndichi ña ndika'an kun xi'in ndia fariseo —kachi ra xi'in ra.
16 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿Ra ndikundäa ini tu ndo'o va xi'in tu'un ña ndika'an yu tu saa?
17 ¿A kundäa ini ndo, su takundi'i ña'a ña xixi yo, a ña xaxi yo, ra chi ini siti va yo ke kua'an ña, ra te ndi'i, saa ra kee ña kua'an ña xitia va ña?
18 Ndi su tu'un ña kee yu'u na, ña vaxi nima va na ke, kuyakua na xi'in.
19 Saa chi nima va na ke kaku takundi'i ña vä'a, ña vaxi xini na kuni na sa na, ña kuni na ka'ni na ndìì, xi'in ña kutoo na koo kua'a ni tani na, saa chi nii na si'i kuvi na xä to'o na yii na, ra nii tiaa kuvi ndia, ra xä to'o ndia yasi'i ndia, xi'in ña kutoo ni na sa na takundi'i nuu chiñu yakua xi'in ta'an na, xi'in ña kuni na sakui'na na, xi'in ña ndatu'un na tu'un chi'ña xa'a ta'an na, xi'in ña kaña'a kini na xi'in ta'an na,
20 ra takundi'i ña yo'o kuvi ña kuyakua yuvi xi'in, ndi su ña ndä'a na kuxi na, ra kuyäkua vi na xi'in ña kan —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndinuni ni ini iin ña'á ña küu judío kandixa ña Jesús

21 Ra saa kee Jesús ñuu kan, ra ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Tiro xi'in ñuu Sidón va.
22 Ra te ndixaa Jesús ñuu kan, ra ikan kandu'u iin ña'á ña kuu ndise'e na xindee iin ñuu ña xinani Canaán, ra saa ndixaa ña nuu Jesús, ra iin koko'o nda'yu ña kachi ña saa:
—¡Tata, Se'e xikua ra David, kunda'vi ini kuni yu'u ra chindiee ta'an kun xi'in yu! Saa chi ña lo'o se'e yu, ra tachi ndiva'a ke ndikaa ña'a, ra ndiee ni xa ña xi'in ña —kachi ña xi'in Jesús.
23 Ndi su nindäa Jesús ña kuu yu'u vi ña. Ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra xakunda'vi ndia nuu ra kachi ndia saa:
—Tata, chindiee ta'an xi'in ña'a kaa, saa chi ka'an ni ña vaxi ña sata yo —kachi ndia xi'in ra.
24 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Takua na ñuu Israel va kuvi na ti'vi Ndioxi yu'u vaxi yu xa'a, saa chi ta iyoo ndikachi vali ri nindoñu'u va ke iyoo na —*kachi ra.

25 Ra saa kuyachin ña'a kan, ra ndakusiti ña nuu Jesús, ra ndika'an ña
xi'in ra kachi ña saa:
—¡Tata, chindiee ta'an xi'in yu! —kachi ña.
26 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:
—Vä'a kita ña, ña kindiaa yu ixta yu'u na kuachi, ra taxi yu ña nda'a
tina kuxi ri —kachi ra xi'in ña.
27 Saa ndakuiin ña'a kan, kachi ña saa xi'in ra:
—Ña ndixa kuvi va ña ka'an kun, Tata, ndi su tina, ra ndia ikin vali ña
koyo yu'u ixto'o ri chi tixi mesa va ndakaya ri xixi ri —kachi ña xi'in Jesús.
28 Ra saa ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—¡Tiaa ni ndinuni kandixa kun yu'u, Nana! Ra va'a na koo ta ku'va
kuni va kun —kachi Jesús xi'in ña.
Saa ra ndikun mii hora kan ke nduva'a ndixa va ña lo'o se'e ña.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xí'i̱

29 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra, ra ndixaa ra chi yu'u tiañu'u ra ndikaa
chi Galilea, ra saa ndaa ra xini iin iku ndakundu'u ra.
30 Ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku ndixaa nuu ndu'u ra, ra ndiaka na,
na nduchi'ña küvi kaka, na kuaa, na mi'mi, na lundu, na köo nda'a, na
köo xa'a, ra kua'a ni ka va na xí'i̱ ndiaka na ndixaa na, chindee na nuu íin
Jesús, ra sanda'a ra takundi'i va na.
31 Ra te xini takundi'i yuvi kan ña kuu, saa ra ndakanda ka vi ini na, saa
chi xini na, ndaka'an na mi'mi, ra nduva'a tu na lundu: na köo nda'a, na
köo xa'a va, ra va'a ndakaka na küvi kaka, ra nduva'a tu nuu na kuaa va.
Ra saa xa'a yuvi kan ndasaka'nu ka vi na Ndioxi, ra ndu'u ndivi, ra kuu
Ndioxi na ñuu Israel.

Sakuxi Jesús kumi mil yuvi

32 Saa ndakana Jesús ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—Kunda'vi ni ini yu xini yu yuvi yo'o, saa chi xa kii uni va ke ndee na
xi'in yu yo'o vichin, ra köo mii ña'a ni'i na kuxi vi na. Ra küni yu ña saa
koo na xi'in soko ndati'vi yu na kunu'u na ve'e na, chi koto kua'an na ichi
saa kundiëe na, ra kuñaa nuu na —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.
33 Ra saa ndakuiin ndia ita'an xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii ku'un ki'in ni yo ña'a sakuxi yo yuvi yo'o, ra tiaa ni
kua'a kuvi na? Ra iku yuu nuu köo yuvi va kuvi ña yo'o —kachi ndia xi'in
ra.
34 Ra saa nindakatu'un Jesús ndia kachi ra saa:
—¿Nisaa ku ixta ni'i ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—Takua uxa va ku ixta ni'i ndi, xi'in iin ti'vi lo'o tiaka vali va, Tata
—kachi ndia xi'in Jesús.
35 Ra saa xa'ndia ra chiñu, ña na ndakundee takundi'i yuvi kan, nuu
ñu'ú,
36 Saa ki'in ra uxa saa ixta kan, xi'in iin ti'vi lo'o tiaka kan, ra ndataxi ra
tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra te ndi'i saa ta'vi ra ña, ra taxi ra ña nda'a
ndia ita'an xi'in ra, ra ndia ita'an xi'in ra ndata'vi ña xi'in yuvi kan va.
37 Ra xixi takundi'i va na ndiakua nditiandiaa ini na. Ra nindoo ndoso
kua'a ka va ña, chi uxa ka vi tuká na'nu sakutu ndia xi'in ña'ñu ña nindoo
ndoso kan.
38 Ra takundi'i yuvi na xixi xa Jesús, ra ku'va kumi mil kuvi niña tiaa
va, ra ndiä'vi vi na si'i, xi'in na kuachi vali.

39 Ra te ndi'i, saa nindiayu ta'an Jesús xi'in yuvi kan, ra saa nandaa ra
ini iin itun lo'o tu xika nuu tiañu'u, ra ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu ña
nani Magdala va.

16

Ka'an ndia fariseo xi'in Jesús ña na sa ra iin ña täan kuni ndia

1 Ra saa ndixaa sava ndia fariseo xi'in ndia saduceo nuu Jesús, ña kuni
ndia kotondoso ndia ra, ra saa ndika'an ndia xi'in ra, ña na sa ra iin ña
xitu'un kuni ndia, ra saa ke kandixa ndia ra ña ti'vi Ndioxi ra xaa ra.
2 Ndi su su'va va tu kachi Jesús xi'in ndia:
—Ndo'o, ra va'a va ndakuni ndo kii, saa chi te kuaa, ra su'va va kachi
ndo: “Va'a ni koo ñuu vichin chi va'a ni kaa ndivi”, kachi ndo.
3 Ra chi ixtiaan tu kachi ndo saa: “Vichin ra ndiee ni kuun savi, saa chi
tiaa ni ndikaa viko ndivi, ra iin ña ñaa kaa”, kachi ndo. ¡Ra na chi'ña tu'un
va kuvi ndo! Saa chi va'a va ndakuni ndo kii, ¿ra nichuun küvi kundaa
tu ini ndo xi'in ña xa Ndioxi nuu ña yuuvi yo'o tiempo vichin? —kachi
Jesús xi'in ndia.
4 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Yuvi ña'a, na xïin kandixa Ndioxi ndee tiempo vichin, ra kuni na kuni
na iin ña xitu'un, ndi su ndia nii ña sä yu kuni na, chi ndia ta'an ña ndo'o
ra Jonás, ra ndika'an ndoso tu'un Ndioxi xina'a va ke sa yu kuni na —kachi
Jesús.
Ndia saa ra ndakoo ra ndia, ra ndaki'in ra kua'an va ra.

Ka'an Jesús ña na köo yo ta ku'va iyoo ndia fariseo

5 Ra te ndixaa ndia ita'an xi'in Jesús, chi inka xiyo yu'u mini kan, ra saa
ndaku'un ini ndia ña kuä'an ixta xi'in ndia kuxi ndia.
6 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Koto'ni ndo, ra kuenda ni koo ndo xi'in ixan iyá ña kuu ndavi ndia
fariseo, ra saa tu xi'in ndia saduceo va —kachi ra xi'in ndia.
7 Saa xa'a ndia ndakani ini ndia, ra ka'an ndia xi'in ta'an ndia kachi
ndia saa:
—Ña köo ixta ni'i va yo ke, kachi ra saa xi'in yo —kachi ndia.
8 Ra kundaa va ini Jesús ña ka'an ndia xi'in ta'an ndia, saa ndika'an ra
xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Nichuun ka'an ndo xi'in ta'an ndo ña köo ixta ni'i ndo? ¡Ra nichuun
ndaku ni ini ndo, ña xïin ndo kandixa ndo!
9 ¿Ra a nii lo'o vi ke küvi kundaa ini ndo? ¿Ra a xa naa kuvi va ini ndo
ña sakuxi yu u'un mil yuvi, xi'in u'un lo'o ixta? ¿Ra ndixaa ka tuká sakutu
ndo xi'in ña nindoo ndoso?
10 ¿Ra a ndakü'un tu ini ndo ña sakuxi yu kumi mil yuvi, xi'in takua uxa
lo'o ixta? ¿Ra ndixaa ka tuká sakutu ndo xi'in ña nindoo ndoso?
11 ¿Ra nichuun kundäa ni ini ndo ña ka'an yu xi'in ndo? Saa chi süvi
xa'a ña köo ixta ni'i ndo ke ka'an yu, chi xa'a ixan iyá ña kuu ndavi ndia
fariseo xi'in ndia saduceo va ke ka'an yu, ña va'a na kondiaa ndo mii ndo
nuu chiñu ki'vi ña xa ndia —kachi Jesús xi'in ndia.
12 Ra saa vi ke kundaa ini ndia, ña süvi ndixa xa'a ixan iyá ña kuu
ndavi ndia fariseo xi'in ndia saduceo, ña chikaa na xi'in ixan ixta va'a ke
ndika'an Jesús xi'in ndia, chi xa'a ña saña'a ndia xi'in xa'a chiñu ña xa
ina'a ndia xa va ndia ke ndika'an ra xi'in ndia.

Ndakuni ra Pedro Jesús ña kuu ra se'e Ndioxi

13 Ra ta ndixaa Jesús chi ñuu Cesarea ña ndikun ndiaa ñuu Filipo, ra saa
nindakatu'un ra ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi yu'u ra xaa yo'o, kachi yuvi xa'a yu? —kachi ra xi'in ndia.
14 Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—Sava na ka'an kachi na saa, ña kuu kun ra Juan ra sakuchi yuvi; ra
sava tu na ka'an ña kuu kun ra Elías va; ra inka tu na ka'an ña kuu kun
ra Jeremías va; ra sava tu na ka'an ña kuu kun ndia iin ra ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a va —kachi ndia xi'in Jesús.
15 Ra saa nindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—Ra ndo'o tu, ¿yo kuvi yu'u, tuvi ndo? —kachi ra xi'in ndia.
16 Ra saa ndakuiin ra Simón Pedro kachi ra saa:
—Tata, yo'o kuvi se'e Ndioxi ra tiaku, ra xa̱à kun ña sakaku na yuuvi
yo'o —kachi ra xi'in Jesús.
17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Va'a ni kee kun, Simón, se'e ra Jonás, saa chi süvi na yuuvi yo'o kuvi
na nditaxi ña xinituni yo'o nda'a kun, ña va'a kundaa ini kun, chi Tata yu
Ndioxi ra iyoo ndivi va kuvi ra taxi ña nda'a kun.
18 Ra yu'u tu, ka'an xi'in kun vichin, ña ndakunani kun Pedro. Ra tu'un
“Pedro” yo'o, ra “yuu” va ke kachi ña. Ra sata yo'o ke kata yu yuvi na
ndikun yu'u, ra ndia nii ña'a kuchüun sandi'i xa'a na, ra nii ña ndii ña
xa'ni yuvi kuchüun sa tiaa nuu na.
19 Ra nda'a yo'o ke taxi yu yave, ña ndakuiña ye'e nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu. Ra takundi'i ña'a ña chiku'ni kun nuu ña yuuvi yo'o, ra kunu'ni tu
ña ndivi va, ra takundi'i tu ña'a ña ndaxi kun nuu ña yuuvi yo'o, ra ndaxi
tu ña ndivi va —kachi Jesús xi'in ra Pedro.
20 Ra saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ndia ita'an xi'in ra, ña na ndatü'un
ndia xi'in ndia nii yuvi, ña kuu ra se'e Ndioxi, ra tiaku, ra xaa sakaku na
yuuvi yo'o.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke ndo'o ra ta xa ná kuvi ra

21 Ra saa xa'a Jesús ndatu'un ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña xiniñu'u
ku'un ra ñuu Jerusalén, ra ndia xikua'a, xi'in sutu ndia kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in ndia maestro saña'a ley Ndioxi, ra sando'o ni ndia ra, ra ka'ni
ndia ra, ndi su kii uni ndatiaku va ra —kachi ra xi'in ndia.
22 Ra saa tava siin ra Pedro Jesús, ra xa'a ra ka'an ra xi'in ra kachi ra
saa:
—Tata, ¡chikäa ini kun ña ñaa, chi ndia nii kii ndö'o kun saa! —kachi
ra.
23 Saa ndikokuiin Jesús, ra ndika'an ra xi'in ra Pedro kachi ra saa:
—¡Kuatia'a nuu yu, timia'a!, chi ri kuni sandakava yu'u va kuvi kun,
saa chi yo'o, ra süvi chiñu Ndioxi ke ndi'i ini kun xa'a sa kun, chi ña xa
na yuuvi yo'o va ke ndakani ini kun xa'a —kachi Jesús xi'in ra.
24 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Tu ndia ndo kuni kundikun yu'u, ra xiniñu'u ka'ndia ini ndo xa'a mii
ndo, ra ndakasoko ndo cruz ndo ra kundikun ndo yu'u.
25 Chi takundi'i yuvi, na kuni sakaku mii nuu ña yuuvi yo'o, kuvi na ndi'i
xa'a va, ra takundi'i tu na xiin ndataxi mii ña ndo'o na xa'a yu'u, kuvi na
ni'i kutiaku va.
26 Ra va'a ni na koo takundi'i va ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o nuu
yuvi, ndi su tu na sandoñu'u tu na nima na, saa ra köo va'a ya'vi ndiaa
vi ña. Ra ndia nii tu ña'a küvi kuniñu'u na ña cha'vi na xa'a ña ni'i na
kutiaku nima va na.

27 Chi yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra ndiko yu kixi yu xi'in ndiee Tata yu,
xi'in na tatun ra, ra saa ke ndacha'vi yu ta iin ta iin na yuuvi yo'o xa'a
chiñu ña □xa na, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña □xa na, saa ke koo tu ya'vi
na sa va yu.
28 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo'o, ndia ndee yo'o vichin, chi saa kúú
tiaku ka va ndo, ra kuni nuu va ndo ña xa'a yu'u, ra xaa yo'o ña ka'ndia
yu chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.

17

□Ndanama Jesús

1 Ra saa kuu ndiya'a i̱ñu̱ kii, saa ndaki'in Jesús ra Pedro, xi'in ra Jacobo,
xi'in ra Juan ñani suvi ra Jacobo, ndixa'an ndia xi'in ra iin xiki sukun.
2 Ra ikan ndanama ra xini ndia; ra nuu ra, ra iin taxa taxa nduu ña, iin
ta ku'va taxa ñu'u, ra tikoto ña ndixi ra, ra iin yeye'e nduu ña, iin ta ku'va
ndii te ka'ñu saa nduu ña.
3 Saa ra tu'va ndituvi va ra Moisés, xi'in ra Elías, ra xa'a ndia ndatu'un
ndia xi'in Jesús ndita ndia.
4 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, tiaa ni va'a ña ndee yo yo'o vichin. Tu kuni kun ra na
sava'a ndi uni ve'e tuvíxi̱n vali: iin ña koo ve'e yo'o, ra iin ña koo ve'e ra
Moisés, ra iin ña koo ve'e ra Elías —*kachi ra xi'in Jesús.
5 Ra nani saa kuu ra Pedro ka'an ra xi'in Jesús, saa ra nduxinu va viko
ña ye'e ni ra ndasi ña sata ndia; ra tiañu viko kan tiaku tachi Ndioxi ña
ndika'an ra kachi ra saa:
—Ra yo'o kuvi se'e yu, ra ku'vi ni ini yu xini yu ra, ra kusii ni ini yu xi'in
ra, ra na kandixa ndo ña ka'an ra xi'in ndo —kachi Ndioxi xi'in ndia.
6 Ra te xini so'o ndia ita'an xi'in Jesús tu'un yo'o, saa ra ndakusiti ndia,
ra ndia nuu ñu'u nduxinu nuu ndia, saa chi ndiyu'vi ni ndia.
7 Ra saa kuyachi Jesús nuu ndee ndia, ra nditiandiaa nda'a ra sata ndia,
ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndakuita ndo ra kuayü'vi ndo —kachi ra xi'in ndia.
8 Ra te ndakundita ndia, ra ndia nii ka yuvi köo ndixini ndia, ra ndia sa
indaa mitu'un va Jesús ndichi xini ndia.
9 Ra saa te nandiko ndia vaxi nuu ndia iku kan, ra saa ndika'an Jesús
xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia nii na ndatü'un ndo xi'in xa'a ña xini ndo yo'o, chi ndia te na
ndatiaku yu'u, ra xaa yo'o, vi ke kuvi ndatu'un ndo xi'in na xa'a ña —kachi
Jesús xi'in ndia.
10 Ra saa nindakatu'un ndia ita'an xi'in ra ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun ka'an ndia maestro ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, ña xi'na ka va ra Elías kuvi ra xiniñu'u kunuu kixi?
—kachi ndia xi'in Jesús.
11 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña ndixa ke, xi'na ka va ra Elías kuvi ra kunuu kixi, ra sanduvi ra
takundi'i ña xiniñu'u kunduvi va.
12 Ra na kundaa ini ndo, chi ra Elías, ra xa kixi va ra, ndi su ndindaküni
na ra, chi xa na ña kuni mii na xi'in va ra. Ra mii saa ke sa tu na xi'in
yu'u ra xaa yo'o va, chi sando'o ni tu na yu'u va —kachi Jesús xi'in ndia.
13 Ra saa kundaa ini ndia ita'an xi'in Jesús, ña ka'an ra xa'a ra Juan ra
sakuchi yuvi va.

Sanda'a Jesús iin ra lo'o tiin tachi ndiva'a

14 Ra te xaa ndia nuu ndee yuvi kan, saa ra ndikun ndixaa iin tiaa xikusiti
ra nuu Jesús, ra ndika'an ra kachi ra saa:
15 —Tata, kunda'vi ini kuni se'e lo'o yu, chi ra xi'i yi'i kuvi ra, ra ndo'o
ni ra xa ña; ra nii ndiä'vi ichi kita ra nu'u, ra saa tu nuu tiakuii va.
16 Ña kan ke ndiaka yu ra xaa ra xi'in yu nuu ndia ita'an xi'in kun, ndi
su ndikuchüun ndia ña sanda'a ndia ra, Tata —kachi ra xi'in Jesús.
17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia ita'an xi'in ra:
—¿Nichuun ndaku ni ini ndo? ¿Ra ni va yuvi kuvi ndo ña xiin ndo
kandixa ndo? ¿Ra a iin ndisaa kii va ke koo yu xi'in ndo tuvi ndo? Kundiëe
ka ini yu nuu ndo. Na'a ndo xi'in ra lo'o ñaa yo'o —kachi ra xi'in ndia.
18 Ra saa xa'ndia Jesús chiñu nuu tachi ndiva'a kan, ña na saña ña ra
lo'o kan, saa ra saña ndixa va ña ra, ra ndikun nduva'a va ra.
19 Ra te ndi'i, saa nindakatu'un siin ndia ita'an xi'in Jesús, kachi ndia
saa:
—Tata, ¿nichuun ndikuchüun ndi tava ndi tachi ndiva'a kan? —*kachi
ndia xi'in ra.
20 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia.
—Xa'a ña kuëe kandixa ndo Ndioxi va ke ndikuchüun ndo tava ndo ña.
Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi tu ña kandixa ndo ra na koo ña ta
ku'va iyoo iin ndikin lo'o itun mostaza, saa ra kuvi va ka'an ndo xi'in iku
kaa, kachi ndo saa: “Sakutia'a mii kun, ra kua'an ndakundichi kun inka
xiyo”, kachi ndo xi'in ña, saa ra, saa sa ndixa va ña. Saa chi köo ña u'vi
tu na kandixa ndo.
21 Ndi su tachi ndiva'a, ra kuëe saa koo kee ña, chi xiniñu'u ka'an ni
ndo xi'in Ndioxi, ra koo su'un ndo ña küxi ndo, ra saa ke kuchuun ndo ña
tava ndo ña —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ichi uvi ka'an Jesús ña kuvi ra

22 Ra saa kuu Jesús xika ra kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra chi Galilea,
ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u nda'a na sáa̱ ini xini yu'u.
23 Ra ka'ni na yu'u, ndi su kii uni ndatiaku va yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra ta kundaa ini ndia tu'un yo'o saa ra xa'a kusuchi ka vi ini ndia.

Xu'un ña cha'vi na ñuu nda'a ve'e ñu'u

24 Ra te ndixaa Jesús ñuu Capernaum xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra saa
ndixaa ndia kaya xu'un ña kua'an ve'e ñu'u ra ndindakatu'un ndia ra
Pedro kachi ndia saa:
—¿A cha'vi ra Tata Maestro kun xu'un ña kaya kua'an ve'e ñu'u? —kachi
ndia xi'in ra.
25 Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa xi'in ndia:
—Cha'vi va ra ña —kachi ra.
Ra te ndiki'vi ra Pedro ve'e, ra xi'na ka va mii Jesús ndika'an xi'in ra
kachi ra saa:
—¿Ndixa tuvi yo'o, Pedro? ¿Yoo nuu ke ki'in na xa'ndia chiñu nuu ña
yuuvi yo'o xu'un: nuu na ñuu na, a nuu na kee inka ñuu va? —kachi Jesús
xi'in ra.
26 Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa:
—Nuu na inka ñuu va ke ki'in na ña —kachi ra.
Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Saa ra, mii na ñuu, na xi'in suvi, ra chä'vi vi na kan tu saa.
27 Ndi su ña na säa na xi'in yo, ra kua'an yu'u mini kan ra tava kun
tiaka, ra ri nuu va'a tava kun xi'in kàà tiku kun kuvi ri kuña kun yu'u, ra

ikan ndikaa iin xu'un kàà ndaki'in kun, ra ña kan ke cha'vi kun nuu yu'u
xi'in nuu mii kun —kachi Jesús xi'in ra Pedro.

18

¿Yoo kuu ra chee va'a ka?

1 Ra suvi mii kii kan kuyachin ndia ita'an xi'in Jesús, ra ndindakatu'un
ndia ra kachi ndia saa:
—Tata, ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ¿ra yoo kuvi na kuu na chee va'a
ka nuu ndi? —kachi ndia xi'in ra.
2 Ra saa kana Jesús iin ra lo'o, ra xanindichi ra ra ma'ñu ndia.
3 Ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi tu na ndasäma ndo ña nduu ndo
ta ku'va iyoo na kuachi vali, saa ra kuchüun ndo ki'vi ndo ndivi nuu iyoo
Ndioxi ña koo ndo xi'in ra.
4 Saa chi yuvi na xa nı̱nu̱ xi'in mii ta ku'va iyoo ra lo'o yo'o, ra na kan
kuvi na kuu na kuna'nu va'a ka va nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
5 Ra ndia ndia ka yuvi na ndaki'in mani iin na vali ta'an ra lo'o yo'o xa'a
ña ndikun na yu'u, ra yu'u va kuvi ra ndaki'in mani na —kachi Jesús xi'in
ndia.

Ndaku na koo ini yo ña va'a na ndakäva yo nda'a kuachi

6 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia ndia ka yuvi na kuu mii kuachi, ña sakoyo na iin yuvi na xa ninu
xi'in mii ña ndikun na yu'u, ra va'a ka va ke yachi na kunu'ni iin yuu katia
chee sukun na, ra ko'ni na na ini mini.
7 Ra ña ndixa ke nda'vi ni va na ndee nuu ña yuuvi yo'o, ña sanda'vi na
yuvi, ra koyo na nda'a kuachi, chi ña ndixa ke iyoo ni va ña vä'a nuu ña
yuuvi yo'o, ra ndia nii na kuchuun ndasi ña, ra ndi nda'vi ni va iin tiaa ra
sanda'vi yuvi ña sa na kuachi nuu Ndioxi.
8 Ña kan ke, tu nda'a ndo, a xa'a tu ndo kuvi ña kuu mii kuachi ña
sandakava ña ndo'o ña sa ndo kuachi, saa ra va'a ka va ke na ka'ndia ndo
ña, ra sakana ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ki'vi ndo nuu kutiaku ndo
iin ndisaa kii, xi'in iin xiyo nda'a ndo, a xi'in iin xiyo xa'a tu ndo nuu ña
ku'un ndo ndiaya nuu xixi ñù'ù ñuu ka'ñu, ra ndä'va ña, xi'in uvi saa
nda'a ndo, a xi'in uvi saa xa'a va tu ndo.
9 Ra tu nduchi nuu tu ndo kuvi ña kuu mii kuachi ña sandakava ña
ndo'o sa ndo kuachi, saa ra va'a ka va ke na tava ndo ña, ra sakana ndo
ña, saa chi va'a ka va ke na ni'i ndo ki'vi ndo xi'in iin xiyo nduchi nuu
ndo nuu koo ndo iin ndisaa kii, nuu ña ku'un ndo xi'in uvi saa xiyo nduchi
nuu ndo ndiaya nuu xixi ñù'ù ñuu ka'ñu, ra ndä'va ña —kachi Jesús xi'in
ndia.

Tu'un ndichi xa'a ndikachi lo'o ri nindoñu'u

10 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo, ra na kundäsi ndo ndia nii yuvi na xa ninu xi'in
mii, saa chi na tatun Ndioxi na ki'in kuenda xi'in na iin takundi'i kii, ra
yachin ni va ndee na xi'in Tata yu Ndioxi ndivi ninu.
11 Ra yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra xaa yu ña nanduku yu yuvi na
nindoñu'u, ra sakaku va yu na.
12 ’¿Ndixaa tuvi ndo? Tu iin tiaa ra iyoo iin ciento ndikachi sana ra, ra
na ndoñu'u indaa ri nuu ra, saa ra, ¿a ndaköo ña'a ra ri kumi xiko xa'un
kumi kan, ra ku'un ra iinii kuvi iku ña nanduku ra ri nindoñu'u kan, tuvi
ndo? ¿Su ku'un va ra xa'a ri?

13 Ra tu na ndani'i ra ri, saa ra tiaa ni ka va kusii ini ra xi'in ri indaa
mitu'un kan, nuu takundi'i ri kumi xiko xa'un kumi, ri xa ndee va'a, ri
nindoñü'u kan.
14 Ra ku'va saa ke yoo tu Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi va, chi küni ra kan
ña na ndoñu'u ndia nii yuvi na xa ninu xi'in mii yo'o —kachi Jesús xi'in
ndia ita'an xi'in ra.

Ndixaa ke sa yo ña saka'nu ini yo

15 Saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Tu ndia iin ñani kun xa ña vä'a xi'in kun, saa ra ña sa kun ke ku'un
mitu'un saa kun, ña ka'an kun xi'in ra xa'a ña xa va ra; ra tu xiin ra
xini so'o ra ña ndika'an kun xi'in ra, ra ndaki'in xini ra xi'in ña, saa ra
kuchuun va kun ña kindoo mani kun xi'in ñani kun.
16 Ndi su tu ndixïin ra kandixa ra ña ndika'an kun xi'in ra, saa ra na
nduku kun, iin a uvi na ku'un xi'in kun, ña ka'an ndo xi'in ra, ra saa ke
va'a na koo uvi a uni na ndakuiin xa'a takundi'i tu'un ña ka'an ndo.
17 Ra tu nii na kan ndikandïxa ra, saa ra na ndatu'un kun xi'in na ve'e
ñu'u va, ra tu nii na ve'e ñu'u ndikandïxa ra ña ndika'an vi, ndia saa ra
na koo ra saa va, chi ta iyoo yuvi kuachi na xïni va'a tu'un Ndioxi va ke
iyoo ra, ra iin kuvi tu ra xi'in na sanda'vi, kaya xu'un nda'a yuvi ña kua'an
nda'a ra chiñu ka'nu ñuu Roma va.
18 ’Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi takundi'i ña'a, ña chiku'ni ndo
nuu ña yuuvi yo'o, ra kunu'ni tu ña ndivi va, ra takundi'i tu ña'a, ña ndaxi
ndo nuu ña yuuvi yo'o, ra ndaxi tu ña ndivi va.
19 ’Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo, chi tu uvi ndo na chita'an tu'un
nuu ña yuuvi yo'o, ña ka'an ndo xi'in Ndioxi, xa'a ndia iin ña kuni ndo,
saa ra Tata yu Ndioxi ra iyoo ndivi, ra taxi va ra ña nda'a ndo.
20 Saa chi nuu ndakita'an uvi a uni yuvi, na kandixa yu'u, ra tiañu na
kan íin va yu —*kachi Jesús xi'in ndia.
21 Ra saa kuyachin ra Pedro ra ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, ¿ndixaa ichi ke xiniñu'u koo ka'nu ini yu xa'a ñani yu, na xa ña
vä'a xi'in yu? ¿A uxa ichi vi ke xiniñu'u sa ka'nu ini yu xa'a na? —kachi
ra.
22 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Süvi takua uxa ichi ke ka'an yu xi'in kun ña saka'nu ini kun xa'a ñani
kun, chi uni xiko uxi ichi ña uxa vi ke xiniñu'u koo ka'nu ini kun xa'a na
—kachi Jesús xi'in ra.

Ndakani Jesús tu'un ndichi xa'a iin ra rey ra xa ka'nu ini xa'a iin tiaa ra xinika nuu ra

23 Saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia kachi ra saa:
—Ku'va ña xachiñu Ndioxi ra inuu va ña xi'in chiñu ña xa iin ra rey, ra
ndasayukun kuenda xi'in ndia xachiñu nuu ra.
24 Ra te xa'a ra rey kan ndasayukun ra kuenda xa'a xu'un ra, ra saa
ndixa'an na ndaki'in na iin ra nika kua'a ni xu'un nuu ra.
25 Ra ra nika kua'a ni xu'un kan, ra ninï'i ra ña ndataxi ra, ra saa xa'ndia
ra rey kan chiñu, ña na xiko na ra nika kan, ra ndia yasi'i ra, xi'in se'e vali
ra, xi'in takundi'i ña'a ña kuu mii ra ke na kiya'vi, ra saa vi ke kuchuun
ndita ndi'i xu'un ra rey kan.
26 Ra saa ndakusiti ra nika kan nuu ra rey kan, ra xa'a ra xaku nda'vi
ka vi ra nuu ra kachi ra saa: “Tata, tiaa ni ke ka'nu na koo ini kun xi'in
yu, ra na kundiatu ña'a kun lo'o xi'in yu, ra ndacha'vi ndi'i va yu ña nika
yu nuu kun”, kachi ra xi'in ra.

27 Saa ra kunda'vi ka vi ini ra rey kan xini ra ra, ra xa ka'nu ini ra xa'a
takundi'i va ña nika ra nuu ra, ra saa saña ndika ra ra kua'an va ra.
28 Ndi su te kanata ra xinika kan kua'an ra, ra saa ndakita'an ra xi'in
iin ra nda'vi ra nika nuu mii ra, saa ra ndikun tiin ra sukun va ra kan, ra
xa'a ra ka'an ra xi'in ra kachi ra saa: “¡Ndacha'vi takundi'i ña nika kun
nuu yu mii ña taka'an kuiti!”, kachi ra.
29 Ra saa ndakusiti ra nda'vi kan nuu ra, ra xa'a ra xaku nda'vi ka vi ra
nuu ra kachi ra saa: “Tata, tiaa ni ke ka'nu na koo ini kun xi'in yu, ra na
kundiatu ña'a kun lo'o xi'in yu, ra ndacha'vi ndi'i va yu ña nika yu nuu
kun”, kachi ra xi'in ra.
30 Ndi su ndixïin tiaa kan ña koo ka'nu ini ra xi'in ra nika nuu mii ra,
chi xakin va ra kuachi xi'in ra nda'vi kan, ra tiin na ra chikaa na ve'e kàà,
ra iin ndiakua nduxa na ndacha'vi ndi'i va ra ña nika ra nuu ra kuni ra.
31 Ra saa xini ndia ita'an xachiñu xi'in ra nuu ra rey kan, ra kusuchi
ka vi ini ndia xi'in ra nda'vi kan te xini ndia ña ndo'o ra, ra saa kee ndia
ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in ra rey kan xa'a takundi'i ña xini ndia
kuu.
32 Ra saa xa'ndia ra rey kan chiñu, ra ndixa'an na ndaki'in na ra xinika
kan xaa ra, ra saa ndika'an ra rey kan xi'in ra kachi ra saa: “Takundi'i ña
xinika kun nuu yu, ra sandi'i va yu xa'a ña xi'in kun, chi xaku nda'vi ni
kun nuu yu xa'a ña, ña kan ke va'a xa ka'nu ini yu xa'a kun, ndi su yo'o,
ra ra ña'a va kuvi kun.
33 ¿Ra a vä'a ta xa yu'u xi'in kun ña kunda'vi ini yu xini yu yo'o, ra saa
ndixa kun ña sa ka'nu ini kun xa'a ra ta'an kun ra nika nuu kun?”, kachi
ra rey kan xi'in ra.
34 Saa ra ndisaa ka vi ra rey kan xi'in tiaa kan, ra saa ndataxi ra ra nda'a
na chiñu ña na sando'o na ra, ra iin ndiakua nduxa ke na ndacha'vi ra
takundi'i va ña xinika ra nuu ra rey kan —kachi Jesús xi'in ndia.
35 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ta ku'va xa ra rey kan xi'in tiaa kan ke, sa tu Tata yu Ndioxi ra iyoo
ndivi xi'in ndo'o va, tu na kuïin ndo ña sa ka'nu ndinuni va'a ini ndo xa'a
na ta'an ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

19

Saña'a Jesús na ña vä'a ndakoo tiaa yasi'i ra

1 Ta sandi'i Jesús ña saña'a ra na, ra saa kee ra Galilea, ra ndaki'in ra
kua'an ra, chi Judea ña ndikaa chi inka xiyo yu'u itia Jordán.
2 Ra iin tia'ndia chee yuvi ndikun kua'an xi'in ra, ra ikan sanda'a ra
takundi'i va na xi'i.
3 Saa ra ndixaa va sava ndia fariseo nuu íin Jesús, ña kuni ndia
kotondoso ndia ra, ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ¿a iyoo ndiayu ña ndakoo iin tiaa yasi'i ra, xa'a ndia
ndia ka kuachi? —kachi ndia xi'in ra.
4 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña ndakani kachi su'va, te xava'a
Ndioxi yuvi kii nuu, “ra xava'a ra tiaa, ra xava'a tu ra ña'a va”?
5 Ra ndika'an ka tu Ndioxi kachi ra su'va va: “Ña kan ke tiaa, ra ndakoo
va ra iva ra xi'in si'i ra, ra tanda'a ra xi'in iin ña'a ña kuu yasi'i ra, ra uvi
saa na, ra ndia sa indaa va nduu na.”
6 Ra su'va va ke iyoo, ña kan ke süvi ka uvi yuvi kuvi na, chi sa indaa
mitu'un va nduu na. Ra na chuta'an Ndioxi, ra ndia nii na yuuvi yo'o na
satä'vi ta'an ña'a —kachi Jesús xi'in ndia.
7 Ra saa ndika'an ndia fariseo kachi ndia saa xi'in Jesús:

—Tu saa va iyoo ña, ¿ra nichuun xa'ndia tu ra Moisés chiñu ña kachi ra saa: “Va'a va ndakoo iin tiaa yasi'i ra, ra ña sa ra ke na sandakuita ra iin tutu, ña ndakuiin xa'a ra ña xa ndakoo ta'an na, saa ra xava'a va”?, kachi ra Moisés —kachi ndia xi'in Jesús.

8 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:

—Xa'a ña ndiee ni ini va ndo kuvi ña taxi ra Moisés ndiayu ñaa nda'a ndo, ña ndakoo ndo yasi'i ndo, ndi su te kii xa'a, ra süvi saa ke ndika'an Ndioxi xi'in ndo sa ndo.

9 Ña kan ke yu'u, ra siin va kachi yu xi'in ndo vichin. Tu ndia iin tiaa ra kuëe ndiki'vi yasi'i ra xi'in inka tiaa, ra ndakoo ra ña, ra tanda'a ra xi'in inka ña'a, saa ra ndiayu Ndioxi va ke kanduu ra, ra tiaa ra ndaki'in tu ña'a ña nindoo nuu yii kan, ra ndiayu Ndioxi ke kanduu tu ra kan va —*kachi Jesús xi'in ndia.

10 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in Jesús xi'in ra kachi ndia saa:

—Ra tu saa va ke iyoo ña xa'a na ndakoo ta'an, saa ra va'a ka va kita ña, ña na tandä'a va'a ka vi yuvi tu saa —kachi ndia.

11 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Ña yo'o, ra süvi takundi'i yuvi kuvi na kuchuun kundaa ini xi'in ña, chi takua na taxi Ndioxi ña xinituni va kuvi na kundaa ini xi'in ña.

12 Ra ña yuuvi yo'o ra iyoo sava na, ra tandä'a na chi te ñu'u na tixi si'i vi na ke nini'i ta'vi na ña koo na saa, ña kan ke tandä'a na, ra sava tu na, ra na yuuvi yo'o va kuvi na xa'ndia ña'a, ña kan ke tandä'a ka na, ra sava tu na ra nii va'a va na, ndi su xa'a ña kuni na sachiñu na nuu Ndioxi va ke tandä'a ka na. Ra na ki'in kuenda kuchuun koo na saa, ña tandä'a na, saa ra saa na koo va na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xi'in Ndioxi xa'a na kuachi vali

13 Ra saa ndixaa sava na xi'in na vali se'e na nuu íin Jesús, ña na chindu'u ra nda'a ra sata na vali kan, ra ka'an ra xi'in Ndioxi xa'a na kuni na. Ra saa ndukue'e ndia ita'an xi'in ra xi'in na ndixaa xi'in na kuachi vali kan.

14 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Säsi ndo nuu na vali ñaa. Saña ndo na, ña na kixi na nuu yu. Chi na iyoo ta ku'va iyoo na vali kuvi na kuchuun ki'vi koo xi'in Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu va —kachi Jesús xi'in ndia.

15 Ra saa chindu'u ra nda'a ra sata na kuachi vali kan ña ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a na, ra te ndi'i saa ndaki'in ra kua'an ra inka xiyo va.

Ndakatu'un iin ra lo'o kuika Jesús

16 Saa kuu ra xaa iin tiaa ra itia ra nindakatu'un ra Jesús kachi ra saa.

—Tata Maestro, ra va'a, ka'an xi'in yu ndia ña ke va'a sa yu, ra ni'i yu koo yu xi'in Ndioxi ndia ndikaa ndiku'un —*kachi ra.

17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—¿Nichuun ka'an kun “ra va'a” xi'in yu? Chi köo ndia nii yuvi na va'a, chi indaa mitu'un Ndioxi va kuvi ra va'a. Ndi su tu kuni kun ña koo kun xi'in Ndioxi iin ndisaa kii, saa ra xiniñu'u na sato'o kun ndiayu Ndioxi va —*kachi Jesús xi'in ra.

18 Saa ndakuiin ra lo'o kan kachi ra saa:

—¿Ra ndia ña kuu ndiayu Ndioxi ña xiniñu'u sato'o yu, Tata? —kachi ra.

Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:

—Kä'ni kun ndii; ra kï'vi kun xi'in inka ña'a ña küu yasi'i kun; ra sakuï'na kun; ra nii xavä'a ini kun ña ndatu'un kun xa'a inka yuvi;

19 ra na sato'o kun iva kun xi'in si'i kun; ra na ku'vi ini kun kuni kun na
ta'an kun, ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun —kachi Jesús xi'in ra.
20 Ra saa ndakuiin ra lo'o kan kachi ra saa:
—Tata, takundi'i ña ñaa, ra ndia lo'o vi yu ke xa'a yu xá yu ña; ¿ra
ndia ka ña ke kumani ka tu nuu yu? —*kachi ra.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Tu kuni kun ña kuu kun iin tiaa ra ndaku, saa ra kua'an ra xiko kun
takundi'i ña'a ña iyoo nuu kun, ra sani'i kun xu'un na nda'vi, ra saa ke
kuu kun ra kuika ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra te ndi'i saa na kixi
kun ra kundikun kun yu'u —kachi Jesús xi'in ra.
22 Ra te xini so'o ra lo'o kan tu'un yo'o, saa ra ndaki'in ra kua'an va ra,
ndi su tiaa ni kusuchi ini ra kua'an ra, saa chi kuika ni ra.
23 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi na kuika, ra tiaa ni u'vi ki'vi na ichi
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
24 Ra na ka'an ka yu xi'in ndo ña va'a na kundaa ini ndo: Tu ña kuvi
vi kuu ña, ra a iin sana va'a ka va ki'vi iin camello chee yavi lo'o xa'a iin
tiku, nuu ña ki'vi iin ra kuika ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús
xi'in ndia.
25 Ra te xini so'o ndia ita'an xi'in Jesús ña kachi ra saa, saa ra ndakanda
ka vi ini ndia, ra ndika'an ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—Tu saa va ke kuu xi'in na kuika, saa ra, ¿yoo va kuvi na kuchuun kaku
tu saa? —kachi ndia.
26 Ra saa ixto'ni Jesús nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Nuu na yuuvi yo'o va ke u'vi ni ña yo'o, ndi su nuu Ndioxi, ra köo ña
ü'vi —kachi ra xi'in ndia.
27 Saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, ndu'u, ra ni ke ni'i ndi, chi ndakoo ndi'i va ndi ña'a ña kuu mii
ndi, ra ndakundikun ndi yo'o xika ndi xi'in kun —kachi ra.
28 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa.
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi te na xaa kii ña nduxaa takundi'i ña'a,
ra saa ke ndakundu'u yu'u, ra xaa yo'o vichin, tiayu ka'nu, ra ndaki'in yu
ña ka'ndia yu chiñu. Saa ra ndo'o ndia ndikun yu'u vichin, ra ni'i tu ndo'o
va iin iin tiayu na'nu kundee ndo, ra ka'ndia ndo chiñu nuu uxi uvi saa
na se'e xikua na ñuu Israel.
29 Ra takundi'i yuvi, na ndakoo ve'e, na ndakoo ñani, na ndakoo ku'va,
na ndakoo si'i, na ndakoo iva, na ndakoo yasi'i, na ndakoo se'e, na ndakoo
ñu'ú, xa'a ña ndikun na yu'u, ra na kan, ra iin ciento ka va nduu ña
ndaki'in na sa Ndioxi, ra ni'i tu na ña kutiaku na xi'in Ndioxi ndia ndikaa
ndiku'un va.
30 Ra kua'a ni tu na inuu vichin, ra ndakundikun va na kan kii ña vaxi,
ra na ndikun vichin kuvi na ndakunuu va tu —kachi Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra.

20

Tu'un ndichi xa'a na xachiñu tatu

1 Saa ndika'an ka Jesús iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Ku'va ña xachiñu Ndioxi ra inuu va ña xi'in chiñu ña xa iin ra tata,
ra chi'i te'e uva nuu iin ñu'u ña kuu mii ra, ra saa kuu ña'a ka vi kee ra
iin kii kua'an ra, ña nduku ra na sachiñu nuu ra.
2 Ra saa kindoo ra xi'in na ña cha'vi ra na iin xu'un ña nani denario iin
kii nduvi, ra saa ti'vi ra na kua'an na sachiñu na chiñu ra.

3 Ra ta ku'va kaa ìı̱n ixtiaan, saa kee tuku ra tata kan kua'an ra, ra saa
ndixaa ra nuu ya'vi, ra saa xini ra ndee mii sava na.
4 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa: “Na'a ndo, ra ku'un tu ndo'o va
sachiñu ndo chiñu yu, ra cha'vi xinu va yu ndo'o”, kachi ra xi'in na. Ra
saa ndaki'in na kan kua'an na sachiñu na chiñu ra.
5 Saa kuu, ra kee tuku va ra kua'an ra ta ku'va kaa uxi uvi ka'ñu, ra
ndakita'an tuku va ra xi'in sava na; ra saa kachi tu ra xi'in na kan va. Ra
saa ndiko tuku va ra ndixa'an ra ta ku'va ka uni xikuaa, ra iin ta kachi ra
xi'in takundi'i na sava kan ke kachi tu ra xi'in na kan va.
6 Ra ta ku'va ka u'un xikuaa, saa kee tuku va ra kua'an ra, ra ndakita'an
tuku va ra xi'in sava na ndee mii, na ninï'i chiñu, ra saa ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa: “¿Nichuun íin ndo saa ndee ndo iin nduvi ndaa vichin?”,
kachi ra xi'in na.
7 Saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra: “Ndia nii na ndikä'an xi'in ndi
ña ku'un ndi sachiñu ndi xi'in na, ña kan ke saa íin ndi ndee va ndi, Tata”,
kachi na xi'in ra. Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa: “Tu saa, ra kua'an
tu ndo'o va sachiñu ndo chiñu yu, ra cha'vi xinu va yu ndo'o kii vichin”,
kachi ra xi'in na.
8 ’Ra saa te xa kuaa ña xa ndixinu hora kee na xachiñu kan, ra saa
ndika'an ra tata kan xi'in ra inuu xa'ndia chiñu nuu na xachiñu xi'in ra,
kachi ra saa: “Ndakana takundi'i na xachiñu, na kixi na, ra xa'a kun cha'vi
kun na, ra xi'na ka va na ndikun xaa na xa'a kun cha'vi kun, ra saa vi
cha'vi kun na xaa ña'a va'a”, kachi ra xi'in ra ndiso chiñu kan.
9 Ra saa ndixaa na ndikun ndikee xachiñu, te kàà u'un xikuaa, ra saa
taxi ra iin xu'un denario nda'a ta iin ta iin na kan, xa'a hora ña xachiñu
na.
10 Ra te ndi'i, saa xaa tu na ndikee xachiñu ña'a ni va, ra ndakani ini na
ka'an na saa: “Vi'i ka va cha'vi ra yoo chi ña'a ni va ndikee yo”, ka'an na,
ndi su inuu cha'vi ra ta kundi'i va na, chi indaa indaa xu'un kàà ña nani
denario ke taxi ra nda'a takundi'i va na.
11 Ra te ndi'i ndaki'in na ya'vi na, ra saa xa'a na ka'an ñà'a na xa'a ra
ixto'o uva kan,
12 ra ndika'an na xi'in ra kachi na saa: “Tata, nichuun inuu cha'vi va
kun ndu'u xi'in na kaa, ra xa xikuaa va ndikee na, ra iin hora lo'o vi ke
xachiñu na, ra ndu'u, ra iin nduvi ndaa vi xachiñu ndi, ra i'ni ka vi ka'ñu
ndixika ndi, ra vä'a vi ndixa kun xi'in ndi, chi inuu cha'vi va kun ndu'u
xi'in na”, kachi na xi'in ra ixto'o uva kan.
13 Saa ndakuiin ra Tata kan kachi ra saa xi'in ra ndika'an xi'in ra: “Tata,
ndukuë'e kun chi ndisandä'vi yu yo'o, chi ta ku'va kindoo yu xi'in kun ke
cha'vi yu yo'o va, ra saa ke kindoo va yo.
14 Ra xa saa ke koo ya'vi va kun, ra kuanu'u chi xa va'a va. Ndi su ra
ndikun ndiki'vi xachiñu, ra ta ku'va cha'vi yu yo'o ke, kuni yu cha'vi tu
yu ra kan va.
15 Saa chi mii va yu kuvi ra xini, ndia ña ke kuvi sa yu xi'in xu'un yu.
¿Ra nichuun ndukuini ini kun xini kun na ña □xa yu ña va'a xi'in na?”,
kachi ra ixto'o uva kan xi'in tiaa kan, □kachi tu'un ndichi yo'o —*kachi
Jesús xi'in na.
16 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Na kundaa ini ndo, chi na ndikun vichin kuvi na ndakunuu va, ra na
inuu vichin kuvi na ndakundikun va tu. Ra saa ke iyoo va ña: saa chi
kua'a ni va kuvi na □kana Ndioxi ku'un koo xi'in ra nuu xa'ndia ra chiñu,
ndi su lo'o ni va kuvi na □ndakaxin ra —kachi Jesús xi'in na.

Xa ichi ña uni ke ka'an tuku Jesús ña kuvi ra

17 Ra saa kuu ra ndaki'in Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén, ra saa tava
siin ra uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra
saa:
18 —Vichin ke kua'an yo ñuu Jerusalén, ra ikan ku nuu ndataxi na yu'u,
ra xaa yo'o, nda'a sutu ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro
saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ka'ndia ndia chiñu ña na
kuvi yu,
19 ra ndataxi tu ndia yu'u nda'a na yuvi kuachi na xïni tu'un Ndioxi, na
küu judío, ra kusiki ni na yu'u, ra kani ni na yu'u xi'in ñii ña kuu kuarta,
ra saa katakaa na yu'u nda'a cruz, ndi su kii uni ra ndatiaku va yu —kachi
Jesús xi'in ndia.

Nduku ña si'i ra Santiago xi'in ra Juan iin ña mani nuu Jesús

20 Ra saa kuyachin ña si'i ndia se'e ra Zebedeo xi'in uvi saa tiaa se'e ña,
ndia ita'an xi'in Jesús, ra xikusiti ña nuu Jesús; ña nduku ña iin ña mani
nuu ra.
21 Ra saa ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni kun sa yu xi'in kun, Nana? —kachi ra xi'in ña.
Saa ndakuiin ña kachi ña saa:
—Kuni yu ña na taxi kun ndiayu ra va'a na kundee se'e yu xi'in kun
nuu ka'ndia kun chiñu; ra iin ra na kundu'u chi xiin kua'a kun, ra inka ra
na kundu'u chi xiin ichin kun —*kachi ña.
22 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Ndo'o, ra kundäa ini ndo ni ke ka'an ndo xa'a vi. ¿A kuchuun ndo ko'o
ndo vaso ña ko'o yu, ra kuchi tu ndo ta ku'va kuchi yu, ña kuu tundo'o ña
ndo'o yu, tuvi ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kuchuun va ndi, Tata —kachi ndia xi'in ra.
23 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa kuvi va ña kuchuun ndo ko'o ndo vaso ña ko'o yu, ra
kuchuun tu ndo kuchi ndo ta ku'va kuchi yu; saa chi ndo'o ni tu ndo'o
va xa'a ña ndikun ndo yu'u. Ndi su ña taxi yu kundee ndo xiin kua'a yu,
a xiin ichin tu yu, ra u'vi ni va ña kan, saa chin süvi yu'u kuvi ra xa'ndia
xa'a ña kan, chi Tata va yu kuvi ra xini, yoo kuvi na taxi ra ndiayu nda'a
ña kundee na xiin yu nuu ka'ndia yu chiñu —kachi ra xi'in ndia.
24 Ra te xini so'o ndia uxi kan, ña nduku uvi ndia kundee ndia xiin Jesús,
saa ra ndisaa ni ndia xi'in ndia uvi kan.
25 Ra saa ndakana Jesús takundi'i ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—Xa kundaa ini mii va ndo chi na kuna'nu xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi
yo'o, xi'in ndia ndia ka na chiñu, ra ndiee ni va ndasana'nu na mii na, ra
indaa mii va na kuvi na xa'ndia chiñu, ra ña kuni mii na ke iyoo va, ra ta
ku'va kuni mii na ke xa va na xi'in na yuuvi yo'o.
26 Ndi su ndo'o, ra süvi saa ke koo ndo, chi xa siin va ke koo xi'in ndo'o.
Saa chi ndo'o, na kuni kuu na kuna'nu, ra na xachiñu nuu takundi'i va
na ke kuu ndo.
27 Ra na kuni kunuu nuu ndo, ra na sachiñu nuu takundi'i va ndo ke
na kuu na.
28 Ta ku'va iyoo yu'u, ra xaa yo'o, chi yu'u ra ndixäa yu ña ka'ndia yu
chiñu, chi ra xaa xachiñu nuu takundi'i va ndo kuvi yu, ra ndataxi yu mii
yu xa'a takundi'i va na yuuvi yo'o, ra saa ke va'a saña ndika na —kachi
Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús nuu uvi ndia kuaa

29 Ra ta kee Jesús ñuu Jericó kua'an ra, ra kua'a ka vi yuvi ndandikun
kua'an sata ra.
30 Ra ichi nuu ya'a ra kua'an ra kan ndee uvi ndia kuaa, ra te xini so'o
ndia ña ya'a Jesús kua'an ra, saa ra ndiee ka vi xa'a ndia kana ndia ra
kachi ndia saa:
—¡Tata, se'e ra rey David, kunda'vi ini kuni ndu'u! —kachi ndia xi'in
ra.
31 Saa ra xa'a sava yuvi kan nda'yu na nuu ndia, ña kuni na, ña na koo
taxin yu'u ndia; ndi su ndia kuaa kan ra ndia ndiee ka kana va kuvi ndia
kachi ndia saa:
—¡Tata, se'e ra rey David, kunda'vi ini kuni ndu'u! —kachi tuku va ndia.
32 Ra saa xikundichi Jesús, ra kana ra ndia xaa ndia nuu ra, ra ndika'an
ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni ndo sa yu xi'in ndo? —kachi ra xi'in ndia.
33 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, nuu va ndi ke kuni ndi na ndanuña —kachi ndia xi'in ra.
34 Saa ra kunda'vi ni ini Jesús xini ra ndia, ra saa nditiandiaa nda'a ra
nuu ndia, ra ndikun ndanuña ndixa va ña, ra va'a ka vi ndakoto'ni ndia.
Ra saa ndakundikun ndia kua'an ndia xi'in va ra.

21

Ndasaka'nu ni na Jesús te ndiki'vi ra ñuu Jerusalén kua'an ra

1 Ra saa kuu Jesús xika ra kua'an ra xi'in yuvi kan, ra saa ndixaa na ñuu
Betfagé ña ndikaa yachin xi'in iku ña nani Olivo, ra ikan xa'ndia Jesús
chiñu nuu uvi ndia ita'an xi'in ra,
2 ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ñuu lo'o ña ndikaa yachin kaa, ra kaa ndani'i ndo iin
burru tiatan lo'o íin ri xi'in burru lo'o se'e ri, ra ndaxi ndo ri na kixi ri
xi'in ndo.
3 Ra tu ndia na ndakoyo, ra ka'an na xi'in ndo xa'a ri, ra su'va ke kachi
ndo xi'in na: “Tata yo ku ra xiniñu'u ri nuu, ra ndï'i ini ndo xa'a ri chi
taka'an va kixi ndi ndiaka ndi ri”, kachi ndo xi'in na —*kachi Jesús xi'in
ndia.
4 Ra su'va ke kuu ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an iin ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ta kachi ra su'va:
5 Ka'an ndo xi'in na ñuu Jerusalén na kuu ñuu Ndioxi, ra kachi ndo saa
xi'in na:
“Koto'ni ndo chi kaa vaxi ra kuu Rey ndo,
ña ndakita'an ra xi'in ndo,
ra iin ra to'o ni va kuvi ra,
ra yoso ra iin burru lo'o se'e kiti
ri ndiso ña vee vaxi ra nuu ndo”,
kachi ra ndika'an tu'un Ndioxi kan.
6 Ra saa kee ndia ita'an xi'in Jesús ndixa'an ndia, ra ta ku'va kachi ra
xi'in ndia ke xa va ndia.
7 Ra saa ndiaka ndixa va ndia burru tiatan lo'o kan xi'in se'e lo'o ri xaa
ndia, ra saa tiso ndia tikoto ña isukun ndia sata ri, ra ndakoso Jesús ri
kua'an ra xi'in ndia.
8 Ra yuvi na kua'a ni kan, ra xa'a na xakin na tikoto ña isukun na ichi
nuu ya'a ra kua'an ra, ra sava tu na kua'an xa'nu iku nda'a itun va, ra
xakin na ña ichi nuu ya'a ra.
9 Ra yuvi na inuu chi nuu, xi'in na ndikun chi sata ra, ra iin siso siso
nda'yu na kachi na saa:

—¡Ra ka'nu ni kuvi ra yo'o!, chi ndise'e ra Rey David kuvi ra; ¡ra ka'nu
ni ra, chi Tata yo Ndioxi kuvi ra ti'vi ra ña vaxi ra sakaku ra yoo! ¡Na
ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi! —kachi na.
10 Ra te ndiki'vi Jesús ñuu Jerusalén kua'an ra, ra iin takundi'i yuvi na
ndee ñuu kan, ra iin xa'a ndakaña yu'u na, ra iin ndakatu'un ta'an na
kachi na saa:
—¿Yoo ku ra yo'o? —kachi na.
11 Saa ndakuiin na kua'an xi'in Jesús kachi na saa xi'in na:
—Ra yo'o kuvi Jesús ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ra kee ñuu Nazaret ña
ndikun ndiaa Galilea —kachi na xi'in na.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ixiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

12 Saa ndixaa Jesús ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u Ndioxi, ra tava ra takundi'i
na ndee ixiko, ra saa tu na sata nuu va na, ra tiin ra mesa na ndee nama
xu'un xi'in yuvi, ra sanduva ra nu kan va, ra saa tu tiayu tu ndee na ixiko
paloma va;
13 ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tu'un Ndioxi ra su'va va kachi ña: "Ve'e yu, ra ve'e nuu ka'an
takundi'i yuvi xi'in Ndioxi va ke kunani ña", kachi ña, ndi su ndo'o,
ra kava nuu ndakuita'an na kui'na va ndasa ndo ña —kachi Jesús xi'in na.
14 Ra ini ve'e ñu'u kan ndixaa kua'a ni na xi'i, na kuaa, xi'in na nduchi'ña
küvi kaka, ra sanda'a Jesús takundi'i va na.
15 Ndi su ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, ra ixto'ni ndia ña xa Jesús ña xitu'un, ra iin siso siso tu
nda'yu na kuachi vali na ñú'u ini ve'e ñu'u kan va, kachi na saa: "¡Ra
ka'nu ni kuu Jesús se'e ra Rey David!", kachi na. Saa ra ndukue'e ni ini
ndia xikua'a kan,
16 ra ndika'an ndia xi'in Jesús kachi ndia saa:
—¿A xini so'o kun ña kuu yu'u na kuachi yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
Saa ndakuiin ra yu'u ndia kachi ra saa:
—Xini va so'o yu. ¿Ra a ndia nii va ichi täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña
ka'an, kachi su'va?:
Yu'u na kuachi vali,
xi'in yu'u na sakan chichin ke
chindu'u kun tu'un ndaku ña ndixa,
ña ndasaka'nu na yo'o, kachi ña —*kachi Jesús xi'in ndia.
17 Ndia saa ra ndakoo Jesús ndia ini ve'e ñu'u kan, ra kanata ra chi ke'e,
ra ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Betania va, ra ñuu kan vi ndixaa ra ndikixi
ra.

Sata'vi chi'ña Jesús iin itun koxi tu köo kui'i nda'a

18 Ra te ndituvi inka kii saa kee Jesús ñuu kan, ra nandiko tuku va ra
vaxi ra ñuu Jerusalén, ra vaxi ra ichi saa xa'a ndika'un ini va ra.
19 Ra saa xini ra ndichi iin tu koxi yachin yu'u ichi kan, saa ra ndaki'in
ra ndixaa ra nuu íin nu, ra ndia nii koxi lo'o köo nda'a nu ndini'i ra, chi
takua niña iku va ke iyoo nda'a nu, ra saa ndika'an ra xi'in nu kachi ra
saa:
—Ndia nii ka kii na küun kui'i nda'a kun —kachi ra xi'in nu.
Saa ra ndikun ndachi va itun koxi kan.
20 Saa ra ixto'ni ndia ita'an xi'in ra, ra xa'a ndakanda ka vi ini ndia, ra
ndakatu'un ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿Nichuun ke, ra kama ni ndachi itun koxi yo'o? —kachi ndia.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi tu ndinuni ni na kandixa ndo, ra
sä uvi ini ndo, saa ra süvi takua itun koxi kuvi nu kuchuun ndo sandachi
ndo, ta ku'va xa yu'u, chi kuchuun tu ndo, ña ka'an ndo xi'in iku kaa ra
kachi ndo saa xi'in ña: "Kita nuu iin kun ñaa, ra kua'an sako'ni kun mii
kun ini mini", kachi ndo xi'in ña, saa ra, saa sa ndixa va ña.
22 Saa chi takundi'i ña nduku ndo nuu Ndioxi, ra taxi va ra ña nda'a
ndo, tu ndinuni ni na kandixa ndo ta ka'an ndo xi'in ra xa'a ña —kachi
Jesús xi'in ndia.

Ndiayu ña kuu mii Jesús

23 Saa kuu ra ndixaa Jesús ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u, ra saa xa'a ra saña'a
ra yuvi kan tu'un Ndioxi; ra sakan saa kuu ra saña'a ra na, saa ra ndixaa
va sutu ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia xikua'a kuna'nu nuu na
ñuu, ra nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿Ni ndiayu ku mii kun ña xa kun saa? ¿Ra yoo taxi ndiayu nda'a kun
ña xa kun ña yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
24 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Kuni tu yu'u va ndakatu'un yu iin ña ndo'o, ra tu na ndakuiin ndo
yu'u yu, ra saa ke ndatu'un tu yu'u va xi'in ndo, yoo ko taxi ndiayu nda'a
yu ña xa yu ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.
25 Saa nindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿Yoo ko xa'ndia chiñu nuu ra Juan ña sakuchi ra yuvi? ¿Ndioxi, a na
yuuvi va? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa xa'a ndia ka'an ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿Ni ke kachi yo xi'in ra? Chi tu na ka'an yo: "Ndioxi va kuvi ra taxi
ndiayu nda'a ra", saa ra, kachi ra saa xi'in yo: "¿Nichuun ndikandïxa tu
ndo ña ndika'an ra tu saa?", kachi ra xi'in yo.
26 Ra tu na kachi tu yo: "Na yuuvi yo'o va kuvi na taxi ndiayu nda'a
ra", saa ra iyo ni va xi'in yo, saa chi takundi'i na ñuu, ra kandixa va na ra
Juan, ña kuu ra, ra ndika'an ndoso tu'un Ndioxi —*kachi ndia xi'in ta'an
ndia.
27 Ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús kachi ndia saa:
—Xïni ndi yoo kuvi na taxi ndiayu nda'a ra —kachi ndia.
Saa ndakuiin Jesús yu'u ndia kachi ra saa:
—Saa ra nii yu'u ndatü'un tu xi'in ndo'o va, yoo ko taxi ndiayu nda'a yu
ña □xa yu ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a iin tiaa ra iyoo uvi tiaa vali se'e

28 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Na ndakani yu ña yo'o nuu ndo, ¿ra ndia ku'va ke tuvi ndo xi'in ña?
Ndixiyo iin tiaa, ra ndixiyo uvi tiaa vali se'e ra, ra saa ndika'an ra xi'in
se'e ra, ra nuu, kachi ra saa: "Ra lo'o, na'a, ra ku'un kun lo'o kii vichin
sachiñu kun xi'in te'e uva yu", kachi ra xi'in ra.
29 Ra saa ndakuiin ra lo'o kan kachi ra saa: "Kü'un yu", kachi ra xi'in iva
ra. Ndi su ndu'u ra saa, saa ra nandiko ini va ra, ra ndaki'in ra ndixa'an
ra xachiñu va ra.
30 Ra saa ndixa'an tu ra tata kan ndika'an ra xi'in se'e ra, ra kulo'o va,
ra iin ta kachi ra xi'in ra nuu kan ke kachi tu ra xi'in ra uvi kan va. Ra
saa ndakuiin ra kan kachi ra saa: "Va'a va, tata, ku'un va yu sachiñu yu
xi'in kun", kachi ra xi'in iva ra, ndi su ndixä'an vi ra.
31 ¿Ra ndia iin ndia kan kuvi ndia xiin xa suvi chiñu ña xa'ndia iva ndia
nuu ndia, tuvi ndo? —kachi Jesús xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Ra nuu va ku ra xiin xachiñu nuu iva —kachi na.

Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:

—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo vichin, chi na kaya xu'un nda'a na ñuu, ña kua'an nda'a gobierno ñuu Roma, xi'in na si'i na ixiko mii, ra xi'na ka va na kan kuvi na kunuu ki'vi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu nuu ndo'o.
32 Saa chi kixi ra Juan saña'a ra ndo'o xa'a ichi ndaku ña kuni Ndioxi na kundikun ndo, ndi su ndikandïxa ndo; ra na kaya xu'un, xi'in na si'i ixiko mii, ra kandixa va na kan ña ndika'an ra. Ndi su ndo'o, ra va'a ni xini nuu va ndo ña xa ra, ndi su ndixïin ndo ña nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra kandixa ndo ña ndika'an ra xi'in ndo —*kachi Jesús xi'in na.

Tu'un Ndichi xa'a na tatu too ñu'u

33 Saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:

—Tiaa so'o ndo na ndatu'un yu inka tuku tu'un ndichi xi'in ndo kachi ra: Su'va ndo'o iin tiaa, ra ndataan te'e uva iin nuu ñu'u ka'nu, ra chikaa tu ra korra yuu va nuu ñu'u kan, ra kaan tu ra yavi sata kava nuu ku'ni na uva va, ra saa xava'a tu ra iin ve'e sukun nuu kundee na kondiaa te'e uva kan va. Ra te ndi'i, saa satatu ra ña inka yuvi, ra ndaki'in ra kua'an ra inka ñuu xika va.
34 Ra te nditiandiaa kii ña tia'ndia uva, ra saa ti'vi ra sava na xachiñu nuu ra kua'an na nuu na tatu too ñu'u kan, ña na ndataxi na lo'o kuenda ra.
35 Ndi su na tatu ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ra ndukuiin na tiin na na xachiñu nuu ra, ra kani na na, ra sava na xa'ni na, ra sava tu na kuun na yuu va.
36 Ra saa ti'vi kua'a ka va ra xito'o uva kan, na xachiñu nuu ra ndixa'an na, nuu na tatu too ñu'u kan, ndi su ta xa na xi'in na inuu ndixa'an kan ke, xa tu na xi'in na kan va.
37 ’Ndi su te ndi'i, ra saa ti'vi ra xito'o uva kan se'e mii ra, ña kua'an ra nuu na, chi ndakani ini ra ka'an ra saa: “Sato'o va na se'e yo”, ká'án ra.
38 Ndi su na tatu too ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ra te xini na ra lo'o se'e ra, ra saa ndika'an na xi'in ta'an na kachi na saa: “Ra yo'o va kuvi ra ndoo ndi'i ña yo'o nda'a; ra na'a ndo vichin ra tiin yo ra, ra ka'ni yo ra, ra ña'a mii yo nduu ndi'i va ña yo'o”, kachi na xi'in ta'an na.
39 Ra saa tiin na ra lo'o kan, ra tava na ra nuu ñu'u iva ra, ra ikan xa'ni va na ra.
40 Ra vichin na kundaa ini yo: ¿Ni ke sa ra xito'o uva kan, xi'in na tatu too ñu'u nuu yoo te'e uva, te na ndiko ra, tuvi ndo? —*kachi Jesús xi'in na.
41 Ra saa ndakuiin na ndee xini so'o kan kachi na saa:

—Ña sa ra ke, ka'ni ndi'i va ra yuvi ña'a kan, ra ndia nii na köo ka'nu ini ra xi'in vi, ra saa satatu ra ñu'u nuu yoo te'e uva kan inka yuvi na to'o, na kuiin cha'vi nuu ra, te xa na xinu uva —kachi na.
42 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:

—¿A ndia nii va ichi täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va?:
Yuu ña kuñu'u na xava'a ve'e ta yachi
kuu yuu ña xiniñu'u va'a ka va vichin.
Ra Ndioxi va ku ra xa ña yo'o,
ra ndakanda ni ini yo xi'in ña,
kachi ña.
43 ’Ra ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo: chi kindiaa va Ndioxi ndiayu nda'a ndo ra küvi ki'vi ndo nuu xa'ndia ra chiñu, ra ndataxi ra ña nda'a inka yuvi na xiin sa ña kuni va ra.

44 Ra ndia ndia ka yuvi na nduva sata yuu yo'o, saa ra ta'nu ndi'i va na;
ra tu mii yuu yo'o tu na ndakava sata na, saa ra kuu xe'e yaa va na sa ña
—*kachi Jesús xi'in na.
45 Ra saa ixto'ni ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia fariseo,
ña ndakani Jesús tu'un ndichi yo'o, saa ra kundaa va ini ndia, ña ka'an ra
xa'a mii ndia.
46 Ra saa kuni ndia ña tiin ndia ra, ndi su ndiyu'vi va ndia nuu na ñuu,
saa chi takundi'i na ñuu, ra kandixa va na Jesús, ña kuu ra, ra ka'an tu'un
yu'u Ndioxi.

22

Tu'un ndichi xa'a viko tanda'a

1 Saa xa'a Jesús ndatu'un ra inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
2 —Ku'va ña xachiñu Ndioxi, ra inuu va ña xi'in chiñu ña xa iin rey ra
xakin viko tanda'a, ña satanda'a ra tiaa lo'o se'e ra.
3 Ra te xa'a ra rey kan ña xa nduvi ra koo viko xa'a se'e ra, saa ti'vi ra
na xachiñu nuu ra kua'an na nuu yuvi, na xa ndika'an ra xi'in ku'un viko
kan, ndi su ndixïin na ku'un na.
4 Ra saa ti'vi tuku va ra rey kan na xachiñu nuu ra kua'an na, ra ndika'an
ra xi'in na kachi ra saa: “Kua'an ndo ra ka'an ndo xi'in na, ña na kixi na
chi xa xanduvi ndi'i va yu ña'a ña kuxi na. Chi xa xa'ndia va yu chiñu ña
xa'ni na, kua'a ni sindiki sana yu, ra saa tu kua'a ni ka tu nuu kiti sana yu
ri sanda'a va yu, ra xa iyoo nduvi ndi'i va ña, ra kama ni na kixi na kachi
ndo xi'in na”, kachi ra rey kan xi'in na xachiñu nuu ra.
5 Ra iin ta kachi ra rey kan xi'in na xachiñu nuu ra ke xa va na: Ndi su
yuvi kan ra nditiäa so'o vi na ña ndika'an na xachiñu nuu ra xi'in na, saa
chi ndaki'in ta iin ta iin na kua'an na chiñu va na, iin na ndaki'in kua'an
koto'ni ñu'u, ra inka tu na ndaki'in kua'an xiko va,
6 ra sava tu na ndukuiin, ra tiin ná na xachiñu nuu ra rey kan ra
kanita'an na xi'in na, ra xa'ni va ná na.
7 Ra saa te kundaa ini ra rey kan, ra tiaa ni ndisaa ra xi'in na, ra saa ti'vi
ra ndia soldado ra, ra ndixa'an ndia xa'ni ndia takundi'i yuvi na xa'ni na
na xachiñu nuu ra, ra ndia ñuu va na ke xa'mi ndia soldado kan.
8 Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in na xachiñu nuu ra kachi ra saa:
“Takundi'i ña'a ña kuniñu'u yo viko tanda'a yo'o, ra xa iyoo nduvi yaa
va ña. Ndi su na ndika'an yu xi'in kixi, ra köo ya'vi ndiaa vi na ña kixi
na, ña kan ke ndikïxi na.
9 Ra vichin kua'an ndo iinii kuvi nuu ndakita'an ichi, nuu ya'a kua'a ni
yuvi, ra ka'an ndo xi'in takundi'i na ndakita'an xi'in ndo, ra na kixi na
viko tanda'a”, kachi ra rey kan xi'in na xachiñu nuu ra.
10 Ra saa kee na xachiñu nuu ra rey kan ndixa'an na iinii kuvi ichi, ra
ndakaya na takundi'i va yuvi xaa xi'in na, na va'a, xi'in na vä'a, ra iin
ndakutu ndaa va ve'e nuu iyoo viko tanda'a kan.
11 Ra te ndiki'vi ra rey kan kuni ra na ndixaa viko kan, ra saa xini ra
iin tiaa, ra ndïxi tiaa kan tikoto ta'an ña ndixi na kua'a, na ndixaa viko
tanda'a kan.
12 Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in tiaa kan kachi ra saa: “Tata, ¿ni ke xa
kun ndiki'vi kun yo'o? Chi ndïxi kun ta'an tikoto ña ndixi na kua'a yo'o”,
kachi ra xi'in ra. Saa ra ndia nii tu'un ndindäkuiin tiaa kan.
13 Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in na xachiñu nuu ra kachi ra saa: “Tiin
ndo ra, ra chiku'ni ndo xa'a ra xi'in nda'a ra, ra sako'ni ndo ra chi ke'e, chi
nuu ñaa, ra ikan ke kuaku ni ra, ra iin ndiakua ndakaxi nù'ù ra”, kachi
ra rey kan, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in na.

14 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Kua'a ni va kuvi na ̱kana Ndioxi, ña ki'vi na koo na xi'in ra nuu xa'ndia ra chiñu, ndi su lo'o ni va kuvi na ̱ndakaxin ra —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a ña cha'vi na nuu na chiñu

15 Ra te sandi'i Jesús ndakani ra tu'un ndichi kan nuu na, ra saa ndaki'in ndia fariseo kua'an ndia, ra ndakuta'an ndia ndikata'an ndia, ndia ku'va ke sa ndia ña va'a na ka'an Jesús iin tu'un ki'vi, ra saa ke kuvi ni'i ndiee ndia, ña taxi ndia kuachi xa'a ra ka'an ndia.
16 Ra saa ti'vi ndia fariseo kan ndia ita'an xi'in ndia kua'an ndia xi'in ndia ita'an xi'in ra Herodes, ña kua'an ndia kotondoso ndia Jesús, ra te ndixaa ndia ra saa ndika'an ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—Tata Maestro, kundaa ini ndi chi ña ka'an kun ra ña ndixa ni va kuvi ña, ra saña'a kun yuvi tu'un Ndioxi ta ku'va iyoo mii va ña, ra nii xä kun xa'a vi ña ka'an yuvi, chi iin kuu ndi'i va na nuu kun, ra köo na ndakaxin kun.
17 Ra ka'an xi'in ndi vichin, ¿a va'a ña cha'vi ndi nuu ra tata chiñu César ñuu Roma, xu'un ña nduku ra nuu ndi, a vä'a? —kachi ndia xi'in Jesús.
18 Ndi su xa ̱kundaa va ini Jesús, ña kuni ndia kotondoso ndia ra, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia chi'ña tu'un va kuvi ndo, saa chi yu'u va kuvi ra ixtondoso ndo.
19 Ra vichin na ña'a ndo iin xu'un kàà ña cha'vi ndo nuu yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa taxi na iin xu'un kàà ña nani denario nda'a ra.
20 Ra saa nindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿Yoo na'na ke yo'o, ra yoo kivi ke ndu'u nuu ña? —kachi ra xi'in ndia.
21 Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Na'na ra César va kuvi ña —kachi ndia.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu saa, ra taxi ndo ña kuu kuenda ra César nda'a va ra, ra ña kuu kuenda Ndioxi na taxi tu ndo nda'a Ndioxi va —kachi Jesús xi'in ndia.
22 Ra te xini so'o ndia ña ndika'an ra tu'un kan, saa ra ndakanda ni ini ndia, ndia saa ra ndakoo ndia ra, ra ndaki'in ndia kua'an va ndia.

Ndakatu'un ndia saduceo a ndixa ke ndatiaku na ndii

23 Ra suvi mii kii kan ndixaa sava ndia saduceo nuu Jesús, ra nindakatu'un ndia ra, a ndixa ke ndatiaku na ndi̱ì, chi ndia saduceo kan, ra kuëe kandixa ndia ña ndatiaku na ndi̱ì, ña kan ke nindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
24 —Tata Maestro, ndiayu ña ndakoo ra Moisés nda'a ndi, ra su'va va ke kachi ña: “Tu ndia iin tiaa ra iyoo yasi'i, ra ndikäku se'e ra xi'in ña, ra ndixi'i va ra, saa ra xiniñu'u na ndaki'in inka ñani ra ña'a kan, ra ta xa na kaku se'e ra xi'in ña, ra ta iyoo se'e ra ndixi'i kan va, na koo ña kaku kan”, kachi ndiayu ña ndakoo ra Moisés.
25 Ra ndakani nuu ndi vichin ra na kundaa ini ndi, chi su'va ke kuu xi'in iin ve'e: Uxa tiaa xikuu ndia ve'e ndia. Ra saa kuu ra nditanda'a va ñani ndia ra chee, ra ndia nii se'e ra ndikäku xi'in yasi'i ra, ra ndixi'i va ra; saa ra ndaki'in ña inka ñani va ra.
26 Ra saa ndo'o tu ra uvi kan va, chi ndia nii se'e ra ndikäku xi'in ña, ra ndixi'i tu ra kan va, ra saa ndaki'in ña inka tuku va ra, ra ndixi'i tu ra uni kan va, ra uxa saa ndia xindu'u ña xi'in va, ra ndia nii ndia ndikäku se'e xi'in ña, ra ndixi'i ndi'i va ndia.
27 Saa ra te ndi'i, ra ndixi'i tu mii ña'a kan va.

28 Ra ña kan ke kuni ndi ndakatu'un ndi yo'o: Te na ndatiaku ndia kan,
¿ra yoo kuvi ndia kuu yii ña?, saa chi xindu'u ña xi'in uxa saa va ndia
—kachi ndia xi'in Jesús.
29 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo ya'a xini va kuvi ndo, saa chi xa xïni ndo ni ke kachi tu'un Ndioxi,
ra xa xïni tu ndo xa'a ndiee va ra.
30 Saa chi te na xaa kii ña ndatiaku na ndixi'i, ra tiaa xi'in na si'i ra
tandä'a ka na, chi xa ta iyoo mii na tatun Ndioxi, na iyoo ndivi va nduu
na.
31 Ra ña ka'an tu ndo a ndixa ke ndatiaku na ndi̱ì, ra nuu ndiayu ña
ndakoo ra Moisés va ke ndakani ña xa'a ña, ¿ra a kä'vi va ndo ña tu saa?
Ra na kundaa ini ndo chi su'va va ke kachi Ndioxi ndika'an ra:
32 “Yu'u kuvi Ndioxi ra kañu'u ra Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra
Jacob”, kachi ra. Ra xi'in tu'un yo'o ke kundaa ini yo ña ndatiaku va
ndia xii xikua yo yo'o, saa chi tu ndindatiäku ndia saa ra küvi vi kañu'u
ndia Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia saduceo kan.
33 Ra te xini so'o yuvi na ndee kan, ña ndichi ni saña'a Jesús, saa ra
ndakanda ni ini na.

Saña'a Jesús ndia ña kuu ndiayu ña chee va'a ka

34 Ra saa te kundaa ini ndia fariseo ña sakutaxin Jesús yu'u ndia saduceo
kan, ra saa ndakuta'an tuku va ndia ña ndikata'an ndia,
35 Ra saa nindakatu'un iin ra maestro ra saña'a ndiayu Ndioxi Jesús, ña
kuni ra kotondoso ra ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
36 —Tata Maestro, ¿nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ndia ña
kuu ndiayu ña chee va'a ka nuu takundi'i ña? —*kachi ra.
37 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ndiayu ña ka'nu va'a ka nuu takundi'i ña ke yo'o: “Ku'vi ni ini kun
kuni kun Tata kun Ndioxi xi'in takundi'i nima kun, xi'in takundi'i ña tiaku
kun, xi'in takundi'i ña xinituni kun.”
38 Ra ña yo'o ku ndiayu ña nuu va'a va, ra ña yo'o ke chee nuu takundi'i
va tu ña.
39 Ra ndiayu ña uvi ku tu ña yo'o, ra kuni kita'an va ña xi'in ndiayu ña
nuu: “Ku'vi ni ini kun kuni kun na ta'an kun, ta ku'va ku'vi ini kun xini
kun mii kun”, kachi ña.
40 Ra uvi saa ndiayu yo'o kuvi ña kuu tio'o takundi'i va ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ra kuu tu ña tio'o ña saña'a na ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va —kachi Jesús xi'in ra.

Ka'nu ni ka va ra ti'vi Ndioxi xaa nuu ra rey David

41 Ra saa kúú ndia fariseo kan ita'an ndia ndita ndia, ra saa nindakatu'un
Jesús ndia,
42 kachi ra saa:
—¿Ndixaa tuvi ndo'o xa'a ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o? ¿Ra
yoo se'e ku ra tuvi ndo? —kachi Jesús xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—Se'e ra David va kuvi ra —kachi ndia.
43 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu saa, ¿ra nichuun ke ndika'an David ña kuu Iva ra, ra kixi kan? Te
ndika'an ra xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi, ta kachi ra su'va:
44 Su'va kachi Tata yu Ndioxi xi'in Iva yu:
Na'a, kundu'u kun xitia kua'a yu,
ra na sandi'i yu xa'a

takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun, kachi Ndioxi ndika'an ra, kachi ra David.
45 ’Ra tu “Iva” va tu ra David kachi ra xi'in ra ti'vi Ndioxi xaa, saa ra,
¿ni ke sa tu ra ña kuu se'e ra ra? —kachi Jesús xi'in ndia.
46 Saa ra ndia nii ka tu'un ninï'i ndia ndakuiin ndia yu'u ra. Ra ndia kii
kan ke ndixkuiin na ña nindäkatu'un ka na Jesús.

23

Ka'an Jesús ña chi'ña ni tu'un ndia fariseo ra saa tu ndia maestro va

1 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi na ndee kan, ra ndika'an tu ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra va ra kachi ra saa:
2 —Ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in ndia
fariseo, ra xini va'a va ndia kan ni ke kachi tu'un Ndioxi.
3 Ña kan ke, na kandixa va ndo takundi'i ña saña'a ndia ndo'o, ndi su
na kundïkun ndo chiñu ki'vi ña xa ndia, chi ndia kan, ra siin saña'a ndia,
ra siin tu xa va ndia.
4 Ra kua'a ni chiñu ña ndaku, ña u'vi ni xa'ndia ndia nuu yuvi sa na,
ndi su mii tu ndia, ra ndia nii chiñu lo'o ña ka'an ndia xa'a ke xä vi ndia.
5 Ra takundi'i chiñu ña xa ndia, ra süvi ña xato'o ndia Ndioxi ke xa ndia
ña, chi ña kuni ndia kindoo va'a ni ndia nuu na ñuu va ke xa ndia ña. Ra
xa'a ña kan ke iin ni'i savi ndia tutu ña ndoso tu'un Ndioxi nuu xika ndia,
ra ndia nuu tikoto ndia xi'in tiaan va ndia ndee tu'un Ndioxi xika ndia,
ra xinisii ni tu ndia kundixi ndia tikoto ña nani ni i'va yu'u va ña va'a na
kuni yuvi ra ka'an na xa'a ndia, ña ndinuni ni ndikun ndia Ndioxi.
6 Ra te kua'an ndia nuu iyoo viko, a te kua'an tu ndia ve'e ñu'u, ra kutoo
ni ndia kundee ndia tiayu tu ndita chi nuu, nuu ndee na kuna'nu.
7 Ra kuni ni tu ndia ña na sato'o yuvi ndia, te ndakuta'an na xi'in ndia
nuu ya'vi, ra “maestro” ke na kachi yuvi xi'in ndia kuni ndia.
8 ’Ndi su ndo'o ra ndiätu ndo ña ka'an na “maestro” xi'in ndo, saa chi
ndo'o ra iin kuvi va ndo xi'in takundi'i yuvi, ra indaa mitu'un va kuu Cristo
ra kuu Maestro ndo.
9 Ra ndia nii tu na, na kä'an ndo “tata” xi'in nuu ña yuuvi yo'o, chi indaa
mitu'un va kuvi Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi.
10 Ra nii täxi tu ndo ña ka'an na “maestro” xi'in ndo, saa chi indaa
mitu'un va kuu Cristo ra kuu Maestro.
11 Ra na kuchee inuu nuu ndo, ra xiniñu'u na sachiñu na nuu takundi'i
va ndo.
12 Saa chi yuvi na ndasa chee ni mii, kuvi na nduu lo'o va, ra na ndasa
lo'o mii kuvi tu na nduchee ka va.
13 ’Ra nda'vi ni ndo'o, ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, xi'in ndo'o ndia fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra ndasi ndo
ye'e ña kuu ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra täxi ndo ki'vi yuvi, ra nii
mii tu ndo xïin ki'vi va, ra na kuni ki'vi, ra nii täxi tu ndo ki'vi na kan va.
14 ’Nda'vi ni ndo'o, ndia maestro ndia saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o
ndia fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra sanda'vi ni tu ndo na si'i nda'vi
na ndukuaan va, chi kindiaa ndi'i ndo ña'a ña iyoo ve'e na nda'a na, ra
ña kuni ndo kindoo va'a ndo nuu na ñuu, ra na'a ka vi ka'an ndo xi'in
Ndioxi. Ra xa'a ña xa ndo ña yo'o ke chee ni ka tundo'o vaxi nuu ndo sa
Ndioxi.
15 ’Nda'vi ni ndo'o, ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o ndia
fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra kee ndo kua'an ndo iinii kuvi
nuu ñu'u, ra ndia nuu tiañu'u va ya'a ndo kua'an ndo ña nduku ndo na

kundikun sata ndo, ra te ni'i ndo na, ra na ndiee ka sandi'i ndo xa'a va
kuvi na, saa chi na ndasa ña'a va ndo kuvi na, ra ndiaya ke ku'un va na,
xa'a ña xa ndo.
16 ’Nda'vi ni ndo'o, saa chi ta ku'va iyoo na kuaa va ke iyoo ndo, ra ni'i
tu ndo ichi nuu inka na kuaa va, saa chi ka'an ndo xi'in yuvi kachi ndo
saa: “Tu ve'e ñu'u ka'nu ke na chuna'a na ña kindoo na sa na iin chiñu,
saa ra kuni kachi ña saa ña köo ña ndikindoo vi na, ndi su tu oro ña iyoo
ini ve'e ñu'u ka'nu va ke na chuna'a na, saa ra xiniñu'u na saxinu va na
nuu ña kindoo na sa na”, kachi ndo.
17 ¡Ndo'o, ra na ki'vi va kuvi ndo, ra kuaa va tu ndo! ¿Ndia ña ke
xiniñu'u va'a ka tuvi ndo: a oro, a ve'e ñu'u ka'nu, ña ndasa yii oro kan
va?
18 Ra ka'an tu ndo kachi ndo su'va va xi'in yuvi: “Tu Altar yii ke na
chuna'a na ña kindoo na ña sa na iin chiñu, saa ra kuni kachi ña saa, ña
köo va'a ña ndikindoo vi na sa na; ndi su tu ña'a ña ñu'u ña soko na nuu
altar yii ini ve'e ñu'u va ke na chuna'a na ña kindoo na sa na iin chiñu,
saa ra xiniñu'u na saxinu va na ña kindoo na sa na”, kachi ndo.
19 Ndo'o, ra kuaa ndo, ra ki'vi ni va tu ndo, saa chi ¿ndia ña ke xiniñu'u
va'a ka tuvi ndo, ña'a ña soko na, a mii altar yii, nuu kua'an ña nduyii va
ña?
20 Ra na chuna'a altar yii, ña kindoo na sa na iin chiñu ra süvi takua
altar yii ke chuna'a na ña kindoo na sa na ña, chi chuna'a tu na takundi'i
ña'a, ña iyoo nuu altar yii kan va.
21 Ra na chuna'a tu ve'e ñu'u ka'nu ña kindoo na ña sa na iin chiñu, saa
ra süvi takua ve'e ñu'u ka'nu ke chuna'a na ña kindoo na sa na ña, chi
chuna'a tu na Ndioxi ra iyoo ini va ña.
22 Ra na chuna'a ndivi ña kindoo na sa na iin chiñu, ra süvi takua ndivi
ke chuna'a na ña kindoo na sa na ña, chi chuna'a tu na Ndioxi va, ra saa
tu tiayu tun ndu'u va ra.
23 ’Ndavi ni ndo'o, ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o ndia
fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, chi ña xa ndo ke tava va ndo iin ta'vi
lo'o ña'a ña chi'i ndo tixi uxi ta'vi takundi'i ña'a, ña chi'i ndo, ra taxi ndo
ña nda'a Ndioxi, ndi su naa va ini ndo ña saxinu ndo ndiayu Ndioxi ña
xiniñu'u va'a ka, ña ka'an kachi saa: na sato'o ndo na ta'an ndo, na ku'vi
ini ndo kuni ndo na, ra na kandixa va'a tu ndo Ndioxi va; ra na taxi tu
ndo iin ta'vi lo'o nuu uxi ta'vi ña'a ña chi'i va ndo, ra na kukuïin vi ndo
ña sa ndo ña kan.
24 Ndo'o, ra na kuaa, na inuu ichi nuu na kuaa va kuvi ndo, saa chi te
xi'i ndo ndia ndia ka ndutia, ra saxixin va ndo ra ña va'a na köko ndo
ndikama vali, ndi su xïni vi ndo, ra koko va tu ndo iin camello chee. Ra
na kundaa ini ndo ña ka'an yu su'va xi'in ndo, saa chi, niña chiñu vali va
ke ndi'i ni ini ndo xa'a, ra ndiayu Ndioxi ña xiniñu'u va'a, ndakoo va tu
ndo.
25 ’Nda'vi ni ndo'o ndia Maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o ndia
fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra te ndakatia ndo ko'o xixi ndo, a
yaxin ña xi'i ndo tiakuii, ra niña chi sata va ña ke ndakatia ndo, ndi su chi
ini ña, ra iin chitu ndaa va ña yakua. Ra ta ku'va xa ndo xi'in ña yo'o ke,
iyoo tu mii va ndo, saa chi to'o ni va xa ndo, ndi su nima ndo ra iin chitu
ndaa va ña xi'in ña kui'na xi'in ña kini.
26 Ndo'o, ndia fariseo kuaa, ra xi'na ka va chi ini yaxin ndo xi'in ini ko'o
ndo ke na ndakatia ndo, ra saa ke kindoo va'a tu ndia chi sata va ña.
27 ’Nda'vi ni ndo'o, ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi xi'in ndo'o ndia
fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra ta iyoo kaka na ndii va ke iyoo ndo,
saa chi kaka na ndii, ra chi sata va ña ke ndaka'yu na, ña yaa, ra sạví ka

vi ña'a ña, ndi su chi ini ña, ra iin chitu ndaa va leke ndii, xi'in takundi'i
ña kini.
28 Ra ta ku'va iyoo kaka na ndii kan va ke iyoo tu ndo'o va, saa chi to'o
ni va xa ndo nuu yuvi, ndi su nima ndo, ra iin chitu ndaa va ña xi'in tu'un
chi'ña xi'in ña ndiva'a.
29 ’Nda'vi ni ndo'o ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndo'o ndia
fariseo, saa chi chi'ña ni tu'un ndo, ra täxi va'a vi ndo, ndi'i xa'a kaka nuu
ndo'ni na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra saa xa tu ndo, xi'in kaka
nuu ñu'u na xindikun Ndioxi va, chi savi ka vi ndasa ndo xi'in ña,
30 Ra te ndi'i, ka'an ndo kachi ndo saa: “Tu xa ndee vi yo kii te xindee
na xii xikua yo xina'a, saa ra kandïxa vi yo, ña koo yu'u yo xi'in na, ña
ka'ni na na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi”, kachi ndo.
31 Ra xi'in tu'un ña ka'an ndo yo'o ke, ndaña'a ndo mii ndo ña kuu ndo
se'e xikua na xa'ni na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va.
32 ¡Ra ta ku'va xa na xii xikua ndo ke na sa tu ndo'o va, ña va'a na saxinu
ndo nuu chiñu ña xa'a na xi'in te yachi!
33 Ndo'o, yuvi ña'a, se'e timia'a, ¿ra ni ke sa ndo ña va'a kaku ndo, ra
kü'un ndo ndiaya, tuvi ndo?
34 Ra na kundaa ini ndo, chi yu'u kuvi ra ti'vi na ka'an tu'un yu'u Ndioxi
kixi na, xi'in na ndichi, xi'in na maestro saña'a tu'un Ndioxi; ndi su ndo'o,
ra ka'ni va ndo sava na, ra sava tu na tiin ndo katakaa ndo nda'a cruz
va, ra sava tu na tiin ndo kani ndo nuu ke'e ve'e ñu'u va, ra sava tu na
kundikun ndo taxi ndo ta ñuu ta ñuu va.
35 Ra xa'a ña sa ndo ña yo'o ke, ndakuiso kuachi ndo xa'a takundi'i nii
yuvi to'o, na xa'ni na xii xikua ndo xina'a ta kuu ra Abel, iin saa ndia ra
Zacarías, se'e ra Berequías, ra xa'ni ndo ini ve'e ñu'u nuu iyoo altar yii.
36 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi xa'a nii na ndixi'i kan ke, kixi yaa
va tundo'o sata ndo'o na ndee tiempo vichin —*kachi Jesús xi'in na.

Xaku Jesús xa'a na ñuu Jerusalén

37 Saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—¡Kusuchi ni ini yu xa'a ndo'o na ñuu Jerusalén, saa chi vä'a va'a vi
xa ndo, chi xa'ni ndi'i va ndo na ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ra xakin tu ndo
yuu na ti'vi Ndioxi vaxi nuu va ndo! ¡Ra kua'a ni va ichi kuni yu ndakaya
ndi'i yu ndo'o ña sakaku yu ndo'o, ta ku'va xa iin nduxi xi'in se'e vali
ri, ta ndataan ri ri tixi ndixin ri, ra saa ke kuni yu sa yu xi'in ndo, ndi su
ndixïin ndo!
38 Ra xa'a ña kan ke ni'i ndo tundo'o vichin, saa chi ve'e ndo, ra ndoo
nda'a ndi'i va ña,
39 ra kuni yu ña na kundaa ini ndo, chi vichin, ra küni yachi ka ndo yu'u,
chi ndia te na xaa kii, ña ka'an na ñuu yo'o xi'in yu kachi na saa: “¡Ka'nu
ni ra xaa sakaku yoo xi'in kivi Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi!”, kachi na, ra
ndia saa vi ke kuni ndo yu'u —*kachi Jesús xi'in na.

24

Ka'an Jesús ña ndi'i va xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

1 Ra saa te kanata Jesús ini ve'e ñu'u ka'nu, ra ndaki'in ra kua'an ra, ra
saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ndia xi'in ra xa'a ve'e ñu'u
ka'nu kan, ña chee ni ña, ra iyo ni kaa ña.
2 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A tiaa ni iyo kaa ve'e ñu'u chee yo'o tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo
chi ña ndaa va ke ka'an yu xi'in ndo vichin, chi vaxi kii ra ña ndi'i xa'a va

kuvi ña, ra yuu ña kuva'a ña, ra iin kutia yava va ña kundee ña —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Su'va ke kuu te xa ninumi ndi'i xa'a ña yuuvi

3 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia iku ña nani Olivo, ra ikan ndixaa Jesús ndakundu'u ra, ra saa kuyachin ndia ita'an xi'in ra, ra nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:

—Tata, kuni ndi ña na ndatu'un kun xi'in ndi, ¿ama ke kuu ndi'i ña ndika'an kun? ¿Ra ni ke kuu kuni ndi ta xa ninumi ndiko kun kixi kun? ¿Ra ni ke sa tu ndi kundaa ini ndi ta xa ninumi ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o? —kachi ndia xi'in ra.

4 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Kuenda ni koo ndo, koto ndia na sanda'vi ndo'o.

5 Chi kua'a ni na kixi ra kuniñu'u na kivi yu ña sanda'vi na yuvi, ra kachi na saa: "Yu'u ku Cristo ra xaa sakaku na yuuvi yo'o", kachi na, ra kua'a ni yuvi sanda'vi na.

6 Ra te xa na xa'a kuni so'o ndo ña xa iyoo ni kuachi ra xa'a kuni so'o ndo ña kanita'an ni yuvi saa ra kuayü'vi ndo, chi xiniñu'u saa ke kuu va. Ndi su süvi ña xa ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi yo'o.

7 Ra kua'a ni ñuu ra kanita'an ni ña xi'in ta'an ña, ra saa tu ñuu ña kuna'nu va, chi kanita'an ni tu ña kan va xi'in ta'an ña; ra kua'a ni nuu kue'e kixi, ra kundikaa ni soko, ra kua'a ni ñuu ndiee ni taan.

8 Ndi su süvi ña ndikun ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi yo'o, chi ña sakan xa'a va kuvi tundo'o ña satixu'vi ña na.

9 'Ra kii kan tiin na ndo'o, ra ndataxi na ndo'o nda'a na chiñu ra sandiva'a ni na xi'in ndo; ra ka'ni na ndo'o, ra kundasi takundi'i na yuuvi yo'o ndo'o, xa'a ña ndikun ndo yu'u.

10 Ra te xa na xaa kii kan, ra kua'a ni na ndikun yu'u, ra nandiko va ini na, ra kundïkun ka na yu'u; ra xa'a na kundasi ta'an mii va na, ra xiko ta'an mii va tu na nuu na chiñu.

11 Ra kii kan ra kua'a ni na maña, na xa ka'an tu'un yu'u Ndioxi kixi sanda'vi yuvi, ra kua'a ni yuvi sanda'vi na.

12 Ra xa'a ña nduu ikú ni yuvi ke kua'a ni na ndi̱kò, ra kü'vi ka ini na kuni ta'an na.

13 Ra na kuchuun sa ndiee ini ndia kii ndi'i, ra ndïko ini na ña ndikun na yu'u, ra na kan ku vi na kuchuun kaku va.

14 Ra iinii saa ña yuuvi yo'o ka'an ndoso na ndikun yu'u, tu'un Ndioxi ña ka'an xa'a ichi nuu xa'ndia ra chiñu, ña va'a na kundaa ini takundi'i na xa'a ña, ra saa vi ke ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o.

15 'Ra vichin ke na kundaa ini ndo, chi vaxi kii ra kanata kiti ña'a ri kundasi Ndioxi xini ra. Ra ri kan kuvi ri ndika'an ra Daniel xa'a. Ra ta xa na kuni ndo kiti kan ña ndakundu'u ri nuu yii, ra saa ke kundaa ini ndo ña xa xaa kii ña vaxi tundo'o va —na ka'vi, ra na kundaa ini na xi'in ña ka'vi va na—,

16 ra na ndee Judea, ra na kunu na ku'un na chi iku va.

17 Ra na ndee tu chi xini ve'e, ra na kï'vi ka na ve'e na, ña ndaki'in na ña'a na.

18 Ra na ñu'u xachiñu iku, ra na ndïko ka na ve'e na ña ndaki'in na tikoto na.

19 Ra nda'vi ni na si'i na ñu'u se'e, xi'in na iyoo se'e vali, te na xaa kii ña kuu ña yo'o.

20 Ña kan ke na ka'an ni ndo xi'in Ndioxi, ra te xa na kuu saa, ra na küu ña yoo te kuun savi, xi'in ni kii yii sábado kii ndakindiee.

21 Ra tundo'o ka'nu ña kuu kii kan, ra ndia te xava'a Ndioxi ña yuuvi
yo'o, ra täan kuu ña, iin saa ndia vichin, ra nii kii ña vaxi küu ka ña.
22 Ra tu kuë ndixa'ndia Ndioxi tiempo yo'o ña ndasa lo'o ra ña, saa ra
ndia nii yuvi kuvi na käku vi, ndi su xa'a na ndikun sata ra na ndikaxin
ra ke ka'ndia ra tiempo yo'o ra ndulo'o va kii.
23 ’Ra kii kan ndakoyo sava yuvi ka'an na xi'in ndo kachi na saa: “Koto'ni
ndo, chi kaa iin ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku yoo”, kachi na; ra ka'an tu na
kachi na saa: “Kaa va iin ra”, kachi na xi'in ndo, ndi su na kandïxa ndo
ña ka'an na.
24 Chi kua'a ni na maña kixi ra kachi na saa: “Yu'u ku Cristo”, a “Yu'u
kuvi ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi”, kachi na. Ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña
xitu'un sa na, ña sanda'vi na yuvi, ra kusana ndia na xa ndikaxin Ndioxi
kundikun ichi va ra kuni na sanda'vi na.
25 Ña kan ke xa ka'an ndi'i va yu ña yo'o xi'in ndo vichin, ra na ki'in ni
ndo kuenda xi'in mii ndo.
26 Ra te na ka'an na xi'in ndo kachi na saa: “Kua'an ndo kuni ndo, chi
iku kaa iin ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku yoo”, kachi na; ra na kandïxa ndo
ku'un ndo. Ra tu na ka'an tu na xi'in ndo kachi na saa: “Na'a ndo, ra kuni
ndo chi ini ve'e yo'o iin ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku yoo”, na kachi na xi'in
ndo, saa ra na kandïxa ndo na.
27 Saa chi kii na nandiko yu'u ra xaa yo'o vichin ra iin ta ku'va xa taxa
ta ndaye'e ña chi nuu kanata ñu'u ra iin saa ndia chi nuu kita ña, saa ke
kuu, saa chi kuni takundi'i va na yuuvi yo'o yu'u.
28 Ra xa kundaa va tu ini ndo, chi ndia ndia ka mii nuu ndee kiti ndìì,
ra ikan ke ndakuta'an pilo ndee va ri —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in
ra.

Su'va ke kuu te na ndiko ra ti'vi Ndioxi xaa nuu ña yuuvi yo'o

29 ’Ra te xa na ndi'i su'va kuu tundo'o ka'nu kan, saa ra kuñaa nuu ñu'ù
kaa, ra nii yoo kaa ra ndayë'e ka ri, ra kimi ri ndee nuu ndivi kaa, ra koyo
ndi'i va ri, ra takundi'i ña'a ña ndee nuu ndivi kaa ra ndakanda ndi'i va
ña.
30 Ra saa kuni takundi'i na ña kuu nuu ndivi, ña taxi ku'va nuu na ña
xa kuyachin ni ndiko tuku yu'u, ra xaa yo'o kixi yu. Ra te xa na kuni
takundi'i na ñuu yuuvi yo'o yu'u, ña kee yu ndivi vaxi yu iin nuu viko
xi'in takundi'i ndiee yu ña ka'nu, saa ra yu'vi ni na ra kuaku ni na.
31 Ra ti'vi yu na tatun yu ku'un na kumi saa tutun ña yuuvi, ra kuni'i na
itun tivi na, ña ndakaya na na ndikaxin yu koo xi'in yu ndivi, na ndee chi
nu kanata ñu'u, ra iin saa ndia nuu kita ña.
32 ’Ra na kutu'va ndo tu'un ndichi xa'a itun koxi: Te xa xa'a nduu itia
nda'a nu, ra xa'a ndukuii nu, ra saa ke xa kundaa ini ndo ña xa kuyachin
tiempo savi va.
33 Ra ku'va saa ke iyoo tu ña yo'o va, saa chi te xa na kuni ndo ña xa'a
kuu takundi'i ña yo'o, saa ra kuni kachi ña saa, ña xa ninumi ndiko tuku
va yu.
34 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi yuvi na ndee vichin ra ndee ka
va na nuu ña yuvi yo'o, te na kuu takundi'i ña yo'o.
35 ’Ndivi kaa xi'in ñu'ú yo'o, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña, ndi su tu'un yu
ra ndï'i xa'a ña, chi xinu ndi'i va ña ka'an ña.
36 ’Ra ndia nii na kundäa ini ndia kii ke, ra ndia hora ke ndiko yu, chi
ndia nii na tatun Ndioxi na iyoo ndivi ra kundäa ini na; ra nii yu'u, ra xaa
yo'o, kundäa ini; chi indaa mitu'un iva va yu kuvi ra xini ama ke kuu saa.
37 Ra na kundaa ini ndo, chi ta ku'va kuu xina'a, te ndixiyo ra Noé va ke
kuu, kii te na ndiko yu'u ra xaa yo'o,

38 saa chi te xitiaku ra Noé, te täan kuun savi ña'a, ra yuvi kan, ra
ndakundiee na xixi na, ra xi'i na, ra satanda'a ta'an va tu na, ra saa kuu
na ndee na saa, ndia te ndixaa kii ndiki'vi ra Noé ini barca va.
39 Saa chi nindakäni ini vi na ña ndi'i xa'a ña yuuvi, ra saa kuu na ndee
na saa, ndia te xa'a kuun ña'a savi ra xa'ni ndi'i va ra na. Ra ku'va saa ke
kuu tu te xa na ndiko yu'u ra xaa yo'o vichin va.
40 Chi kii kan, ra tu ñu'u uvi tiaa xachuun ndia iku, ra iin ra ku'un xi'in
yu, ra iin ra ndoo va.
41 Ra tu xika tu uvi na si'i, ndiko ná, ra iin ña ku'un xi'in yu, ra iin ña
ndoo va.
42 ’Ña kan ke na ki'in ni ndo kuenda, chi kundäa ini ndo ama ke ndiko
yu'u, ra kuu Iva ndo kixi yu.
43 Ra na kundaa ini ndo ña yo'o, saa chi tu iin ra tata, ra iyoo iin ve'e ra,
ra na kundaa ini ra ama ke ki'vi ra kui'na ña sakui'na ra ña'a ve'e ra, saa
ra küsun vi ra, chi kundu'u va ra kondiaa ra, ra täxi vi ra ki'vi ra kui'na
kan ña sakui'na ra ña'a ra.
44 Ra ku'va saa ke na sa tu ndo'o va, ña na koo nduvi ni ndo; saa chi yu'u
ra xaa yo'o, ra kii te kuëe ndiatu ndo yu'u va ke ndiko yu kixi yu —kachi
Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a na va'a ni xachiñu tatu xi'in xa'a na yuku

45 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Ná ndatu'un yu xi'in ndo ndia ku'va ke iyoo iin ra xachiñu tatu ra
to'o ni, ra ndichi ni ra. Ra na kundaa ini ndo chi ra kan kuvi ra ndaki'in
ndiayu ña ki'in ra kuenda xi'in ve'e ra kuu xito'o ra, ña va'a taxi ra ña
kuxi takundi'i na xachiñu tatu nuu ra kuu xito'o ra, ta mii hora ña ka'un
ini na.
46 Ra va'a ni kee ra xachiñu tatun kan, tu iin ta ku'va ndika'an ra xito'o
ra xi'in ra ke, na sa ra, te na nandiko ra kan xaa ra.
47 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi taxi va ra xito'o ra, ndiayu nda'a
ra ña ndakuiso chiñu ra xi'in takundi'i ña'a, ña kuu mii ra xito'o ra.
48 Ndi su tu ra xachiñu tatu kan, ra ra iku va kuvi ra, ra xa'a ra ndakani
ini ra ka'an ra saa: “Ndïko yachi vi ra xito'o yo”, ka'an ra.
49 Saa ra xa'a ra sandiva'a ra xi'in na xachiñu tatu ta'an ra, na nindoo
nda'a ra ki'in ra kuenda xi'in. Ra ndakuta'an ra xi'in na xi'i, ña kuxi ra
xi'in na, ra ko'o ra xi'in va na.
50 Ra kii te kuëe ndiatu ra, te naa ni ini ra, saa ra tu'va xaa va ra xito'o
ra, ña ni'i ta'an ra xi'in ra.
51 Saa ra tiaa ni sandiva'a ra xito'o ra xi'in ra, ra tiin ra ra, ra sako'ni ra
ra nuu ndo'ni yuvi ña'a, na chi'ña tu'un. Ra ikan kuu nuu kuaku ni ra, ra
iin ndiakua ndakaxi nù'ù ra —*kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

25

Tu'un Ndichi xa'a uxi na si'i vali kuaan tiaki

1 Saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra
saa:

—Ta ku'va ndo'o uxi na si'i vali kuaan, saa ke kuu, xi'in ichi nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu. Na si'i vali kuaan na uxi kan, ra ki'in na ña'a, nuu ñú'u
ndutia xa'an ra kutuun nuu na, ña va'a ku'un na ndaki'in na ra tanda'a
kan.
2 Ra u'un kuvi na ndichi ni, ra u'un kuvi tu na ki'vi va.

3 Ra na ki'vi kan, ra takua mii ña'a ña ñu'u ndutia xa'an ña kutuun
nuu va na ndaki'in na kua'an xi'in na, ndi su kuä'an ka inka ña'a ña ñu'u
ndutia xa'an ra nandee ka ini ña, xi'in na.
4 Ndi su na si'i na ndichi ni kan, ra ndaki'in na ña'a ña ñu'u ndutia xa'an
kutuun nuu na, ra kua'an ka tu inka ña'a ña ñu'u ndutia xa'an va xi'in na.
5 Ra saa kuu, ra kukuachi va ra tanda'a kan, saa ra ki'in ma'na va na, ra
ndikixi ndi'i va na.
6 Ra saa te kua'an kuu sava ñuu, ra tu'va xini so'o va na ninda'yu yuvi,
kachi na saa: “Kee ndo ra ndaki'in ndo ra tanda'a, chi xa vaxi ra”, kachi
na.
7 Ra saa ndakoo takundi'i na si'i vali kuaan kan, ra xa'a na ndasavii na
ña'a ña kutuun nuu na.
8 Ra saa ndika'an na u'un, na ki'vi kan xi'in na u'un, na ndichi kan, kachi
na saa: “Sani'i ndo lo'o ndutia xa'an ndu'u, saa chi ñù'ù ndi ra xa kuni
nda'va va ña nuu ndi”, kachi na.
9 Ra saa ndakuiin na ndichi ni kan kachi na saa xi'in na ki'vi kan: “Küvi
taxi ndi ra nda'a ndo, saa chi iyo ni nda'va tu ñù'ù ndu'u va, ra ña va'a
na kumäni ra nuu yo. Ra va'a ka va na ku'un mii ndo nuu kiya'vi ra, ra
sata ndo ra sachiñu xi'in va ndo”, kachi na xi'in na.
10 Ra nani saa kuu na u'un, na ki'vi kan, ndo'ni na ichi kua'an na, ña
sata na ndutia xa'an ra kutuun nuu na, saa ra xaa va ra tanda'a kan, ra
na u'un, na xa iyoo nduvi kan, ra ndiki'vi va na xi'in ra ini ve'e nuu iyoo
viko tanda'a kan, saa ra ndasi va ye'e ve'e kan.
11 Ra te ndi'i, saa xaa na si'i vali kuaan ki'vi kan, ra xa ndasi va ye'e, ra
saa xa'a na kana na kachi na saa: “Tata, ndakuña ye'e nuu ndi, nda'vi ni
ndi”, kachi na.
12 Ra saa ndakuiin ra tanda'a kan kachi ra saa: “Küvi, saa chi xïni yu
ndo'o”, kachi ra xi'in na, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in na.
13 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Na ki'in ni tu ndo'o va kuenda xi'in mii ndo vichin, saa chi kundäa
ini ndo ndia mii kii ke, ra ndia mii hora ke ndiko yu'u ra xaa yo'o kixi yu
—kachi ra xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a xu'un

14 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in ndia ita'an xi'in ra
kachi ra saa:
—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ku'va su'va ke kuu xi'in ña. Ta
ku'va ndo'o iin ra tata, ra ndasavii ña kee ra ku'un ra inka ñuu xika, ra
ndakana ra na xachiñu nuu ra, ra ndataxi ra xu'un ra nda'a na ña sachiñu
na xi'in ña.
15 Ra iin ra taxi ra u'un mil xu'un nda'a, ra inka ra taxi ra uvi mil ña
nda'a, ra inka ra taxi ra iin mil va nda'a, ra ku'va ña ki'in ra kuenda
kundiee ndia xi'in va ke, taxi ra nda'a ndia. Ra te ndi'i, saa ra ndaki'in ra
kua'an va ra.
16 Ra ra nindoo u'un mil nda'a, ra ndikun ndaki'in ra kan ndixa'an ra
nduku ra chiñu xa ra xi'in va ña, saa ra ndini'i ra inka tuku u'un mil siki
va ña.
17 Ra saa xa tu ra nindoo uvi mil nda'a va, ra ndini'i tu ra kan va, inka
uvi mil siki ña.
18 Ndi su ra nindoo iin mil nda'a, ra ña xa ra kan ke, kaan ra yavi, ra
chikaa se'e va ra xu'un ra xito'o ra.
19 ’Ra saa kuu, ra ndiya'a kua'a va kuiya, ra saa vi nandiko ra xito'o ndia
xachiñu tatu kan ndaxaa ra, ra saa xa'a ra ndasa yukun ra kuenda xi'in
ndia.

20 Saa xaa ra nindoo u'un mil nda'a, ra ni'i siin va ra inka tuku u'un mil
siki ña xaa ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra xito'o ra kachi ra saa: “Tata, yo'o
iyoo u'un mil xu'un kun ña taxi kun nda'a yu, ra yo'o tu iyoo inka u'un
mil ña ndini'i yu siki va ña”, kachi ra.
21 Ra saa ndika'an ra xito'o ra xi'in ra kachi ra saa: “Tiaa ni va'a xa kun,
ra va'a ni xachiñu kun, chi tiayu ni kun. Saa chi lo'o va kuu xu'un ndakoo
yu nda'a kun, ra va'a ni xachiñu kun xi'in ña, ra vichin, ra iin chiñu chee
va'a ka va ndataxi yu nda'a kun, ra kuaya'a chi ini ve'e ña ndatava kun
viko xi'in yu”, kachi ra xito'o ra xi'in ra.
22 Te ndi'i, saa ra xaa tu ra nindoo uvi mil nda'a kan va, ra ndika'an ra
xi'in ra xito'o ra kachi ra saa: “Tata, yo'o iyoo uvi mil xu'un kun ña taxi
kun nda'a yu, ra yo'o tu iyoo inka uvi mil ña ndini'i yu siki va ña”, kachi
ra xi'in ra.
23 Ra saa ndika'an ra xito'o ra xi'in ra kachi ra saa: “Tiaa ni va'a xa kun,
va'a ni xachiñu kun, ra tiayu ni kun, saa chi lo'o va kuu xu'un ndakoo yu
nda'a kun, ra va'a ni xachiñu kun xi'in ña. Ra vichin, ra iin chiñu chee
va'a ka va ndataxi yu nda'a kun, ra kuaya'a chi ini ve'e ña ndatava kun
viko xi'in yu”, kachi ra xito'o ra xi'in ra.
24 Ndi su te xaa ra, ra nindoo iin mil nda'a kan, ra saa ndika'an ra xi'in
ra xito'o ra kachi ra saa: “Tata, xa xini va yu ini kun, chi yo'o ra tiaa ni
ndaku ini kun, chi nii ña ndixä'an kun chi'i va kun, ra kua'an kun sakee
va kun ña, ra ndakaya kun kui'i nuu ndixä'an kun ndataan kun itun kui'i
va.
25 Ra xa'a ña kan ke ndiyu'vi va yu, ra va'a ka ndixa'an yu kaan yu iin
yavi nuu ñu'u, ra chikaa se'e va yu xu'un kun, ra vichin, ra yo'o iyoo xu'un
kun, ra ta iyoo ña taxi kun nda'a yu, ra saa iyoo ña ndaki'in va kun”, kachi
ra xi'in ra xito'o ra.
26 Ra saa ndakuiin ra xito'o ra kachi ra saa xi'in ra: “Yo'o, ra ndikuchïñu
ña vivii sa chiñu kun, ra ra ki'vi va kuvi kun, saa chi xuxan ni kun, ra tu
xa kundaa va ini kun ña sakee yu nuu ndixä'an yu chi'i yu, ra ndakaya yu
kui'i nuu ndixä'an yu ndataan yu itun kui'i va,
27 ra, ¿a vä'a ndixa'an kun taxi kun lo'o xu'un yu nda'a na sakua'nu
xu'un? Ra te xa ndaxaa yu vichin, ra xa ndaki'in va yu xu'un yu xi'in siki
ña, ña ni'i yu”, kachi ra xito'o ra xi'in ra.
28 Ra saa ndika'an ra xito'o ra xi'in na ndee kan kachi ra saa: “Ndaki'in
ndo xu'un, ña mil ñaa nda'a ra, ra ndataxi ndo ña, nda'a ra xa iyoo uxi
mil nuu.
29 Saa chi na xa iyoo kua'a ña'a nuu, ra ni'i kua'a ka va na ña, ra kua'a
va'a ka nduu ña'a va na, ra na köo ña nuu, ra ndia ña lo'o xa iyoo nuu na
ke nundiaa nda'a va na.
30 Ra ra ndikuchïñu vivii sa chiñu, ra kuu ra ki'vi yo'o, ra tiin ndo ra,
ra sako'ni ndo ra chi ke'e, chi nuu ñaa, ra ikan ku nuu kuaku ni ra, ra iin
ndiakua ndakaxi nù'ù ra”, kachi ra xito'o ra xa'a ra —*kachi Jesús xi'in
na.

Kii ña kundaku kuachi xi'in na yuuvi yo'o

31 ’Te na ndiko yu'u ra xaa yo'o, kixi yu xi'in takundi'i ndiee yu, ra kixi
takundi'i tu na tatun va yu xi'in yu, ra saa ke ndakundu'u yu tiayu ka'nu
ña ka'ndia yu chiñu.
32 Ra kii kan ke ndakaya takundi'i na yuuvi yo'o, ña xaa na nuu yu, ra
ndakaxin yu na, ta ku'va xa iin ra ndiaa kiti, ta ndakaxin ra ndikachi vali
sana ra, tiañu tixu'u.
33 Ra chi nda'a kua'a yu ke chindee yu ndikachi, ra chi nda'a ichin yu
ke chindee yu tixu'u.

34 Ra te ndi'i, saa ka'an yu'u, ra kuu Rey, xi'in na chindee yu chi nda'a
kua'a yu, ra kachi yu saa xi'in na: “Ndo'o, na ndini'i ña va'a nuu Tata yu
Ndioxi, ra kuaya'a ndo vichin, ña ndaki'in ndo nuu kundee ndo ndivi yo'o,
chi yo'o ke xa iyoo ndúvi xa'a ndo'o, te kuva'a ña yuuvi vi.
35 Saa chi te ndika'un ini yu, ra taxi va ndo ña xixi yu; ra te ndi ichi tu
ini yu tiakuii, ra taxi va ndo ra xi'i yu; ra ta kee yu inka ñuu ndixaa yu
nuu ndo, ra ndaki'in mani va ndo yu'u ve'e ndo;
36 ra te ndixiyo yala yu, ra taxi va ndo tikoto xindixi yu; ra te ki'in kue'e
yu xikandu'u yu, ra ndixaa va ndo ixto'ni ndo yu'u; ra te xindikaa yu ve'e
kàà, ra ndixaa va ndo ixto'ni ndo yu'u”, kachi yu xi'in na.
37 Ra saa ndakatu'un na xa ña va'a yo'o yu'u, kachi na saa: “Tata, ¿ama
ke ndika'un ini kun, ra taxi ndi ña xixi kun? ¿Ra ama ke ndi ichi ini kun,
ra taxi ndi tiakuii xi'i kun?
38 ¿Ra ama ke kee kun inka ñuu xika ndixaa kun ve'e ndi, ra ndaki'in
mani ndi yo'o? ¿Ra ama ke ndixiyo yala kun, ra taxi ndi tikoto xindixi
kun?
39 ¿Ra ama ke ki'in kue'e yo'o, ra ndixaa ndi ixto'ni ndi yo'o? ¿Ra ama
ke xindikaa kun ve'e kàà, ra ndixaa ndi ixto'ni ndi yo'o, Tata?”, kachi na
xi'in yu.
40 Ra saa ndakuiin yu'u, ra kuu Rey, kachi yu saa xi'in na: “Ña ndixa
ka'an yu xi'in ndo, saa chi takundi'i ña va'a, ña xa ndo xi'in na nda'vi na
ndee nuu ña yuuvi yo'o, na kuu ñani yu, ra süvi xi'in na kan ke ndixa ndo
ña, chi xi'in yu'u va ke xa ndo ña”, kachi yu xi'in na.
41 Ra te na ndi'i, saa ka'an tu yu xi'in na chindee yu chi nda'a ichin va
yu, ra kachi yu saa xi'in na: “Kuatia'a ndo nuu yu, chi na ndiva'a va kuvi
ndo'o, ra vichin ke ku'un ndo chi nuu xixi ñù'ù, ñuu ka'ñu, ña xa iyoo
ndúvi xa'a timia'a xi'in na tatun ri.
42 Saa chi te ndika'un ini yu, ra nditäxi ndo ixta kuxi yu; ra te ndi ichi
ini yu, ra nditäxi tu ndo tiakuii ko'o va yu;
43 Ra ta kee yu inka ñuu ndixaa yu ve'e ndo, ra ndixïin ndo ña ndaki'in
mani ndo yu'u; ra ta ndixiyo yala yu, ra nditäxi ndo tikoto kundixi yu;
ra te ki'in kue'e yu'u xikandu'u yu, ra ndixäa ndo koto'ni ndo yu'u; ra ta
xindikaa tu yu ve'e kàà, ra ndixäa ndo koto'ni ndo yu'u”, kachi yu xi'in
na.
44 Ra saa ndakuiin na, kachi na saa xi'in yu: “Tata, ¿ama ke ndika'un ini
kun, ra ndi ichi ini kun tiakuii, ra kee kun inka ñuu xika ndixaa kun ve'e
ndi, ra ndixiyo yala kun, ra ki'in kue'e yo'o, ra xindikaa kun ve'e kàà, ra
ndichindiëe ta'an ndi xi'in kun?”, kachi na xi'in yu.
45 Ra saa ndakuiin yu kachi yu saa xi'in na: “Ña ndaa ka'an yu xi'in
ndo, saa chi ta xini ndo na nda'vi ndo'o, ra ndixïin ndo sa ndo ña va'a
yo'o xi'in na, ra süvi xi'in na kan ke ndixïin ndo sa ndo ña, chi xi'in yu'u
va ke ndixïin ndo sa ndo ña”, kachi yu xi'in na.
46 Ra saa ka'ndia yu chiñu kachi yu saa: “Yuvi ña'a yo'o, ra na kṵ'ṵn na
xitun nuu xixi ñù'ù ñuu ka'ñu; ra na va'a, na to'o na ku'un ña koo na xi'in
Ndioxi, iin ndisaa kii, ndia ndikaa ndiku'un va”, kachi yu xi'in na —*kachi
Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

26

Kata'an na ndia ku'va ke tiin na Jesús

1 Ra saa te sandi'i Jesús ndika'an ra takundi'i ña yo'o, saa ndika'an ra
xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

2 —Xa kundaa va ini ndo, chi ndia soo uvi kii va ke kumani ra tiandiaa
kii ña ndatava na viko pascua, ra tiin na yu'u, ra xaa yo'o, ra ndataxi na
yu'u nda'a na saa ini xini yu'u, ra takaa na yu'u nda'a cruz —kachi Jesús
xi'in ndia ita'an xi'in ra.
3 Ra kii kan, ndakuta'an takundi'i ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu
xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in ndia xikua'a kuna'nu nuu
na ñuu, ra iin ndakaya takundi'i ndia ndee ndia nuu ke'e ve'e ra sutu
kuchee ra nani Caifás.
4 Ra saa ndikata'an ndia, ña chikaa ndia kuachi siki sata Jesús, ña va'a
tiin ndia ra, ra ka'ni ndia ra.
5 Ra saa ndika'an ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa.
—Tïin yo ra mii viko, chi koto kanita'an yuvi xi'in yo, ra tiaa ni ndiee sa
na xa'a ra —kachi ndia xi'in ta'an ndia.

Koso ndiee iin ña'a ndutia xa'an tami xini Jesús

6 Ra saa kuu ndixaa Jesús ñuu Betania, ra ndiki'vi ra xikundu'u ra ve'e
ra Simón, ra ndo'o kue'e tia'yu.
7 Ra nani saa kuu Jesús ndu'u ra nuu mesa, ra saa ndixaa iin ña'a, ra
ni'i ña iin yuyu lo'o, ra iin chitu ndaa ña xi'in ndutia xa'an tami, ra ya'vi
ni, ra saa ta'vi ña sukun yuyu lo'o kan, ra koso ndiee ña ra xini Jesús.
8 Ra te xini sava ndia ita'an xi'in Jesús, saa ra ndukue'e ni ini ndia xini
ndia ña'a kan, ra ndika'an ndia kachi ndia saa:
—¿Nichuun ke ndixitia uun ndutia xa'an tami, ra ya'vi ni kaa?
9 ¿A vä'a ndikiya'vi va ra? Ra kusana ya'vi ni va sata na ra, ra xu'un ña
ki'in yo xa'a ra, ra va'a taxi yo ña nda'a na nda'vi, ña chindiee ta'an yo
xi'in na —kachi ndia.
10 Ra saa xini so'o Jesús ña ndika'an ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia
kachi ra saa:
—Koo yaa ndo xi'in ña. ¿Nichuun kaña'a ndo xa'a ña? Chi ña xa ña
xi'in yu yo'o, ra ña va'a va kuvi ña.
11 Saa chi na nda'vi na ka'an ndo xa'a, ra iin ndisaa kii va ke kundee na
kan xi'in ndo, ndi su yu'u, ra süvi iin ndisaa kii ke kuiin yu xi'in ndo.
12 Ra ña xa ña yo'o xi'in yu vichin, ña chikaa ña ndutia ra xa'an tami
yo'o yu'u, ra xa ña xanduvi va kuvi ña xi'in yu, te xa na nduxin na yu'u.
13 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ndia ndia ka nuu ñu'u ña yuuvi
yo'o, nuu ndatu'un na tu'un va'a xa'a yu, ra ikan ndatu'un tu na xa'a ña
xa ña yo'o va, ra saa ndaka'an na xa'a ña va'a ña xa ña —kachi Jesús xi'in
ndia.

Kindoo ra Judas ña ndataxi ra Jesús nda'a ndia sutu kuna'nu xa'ndia chiñu

14 Ra ra nani Judas Iscariote, ra ita'an xi'in ndia ña kuu ndia uxi uvi ña
ita'an ndia xi'in Jesús, ra kee ra kua'an ra nuu ndia sutu ndia kuna'nu.
15 Ra te ndixaa ra nuu ndia sutu kan, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—¿Nisaa ke cha'vi ndo yu'u, ra ndataxi yu Jesús nda'a ndo? —kachi ra
xi'in ndia.
Ra saa kindoo ndia, ña taxi ndia oko uxi xu'un kàà ña plata nda'a ra.
16 Saa ra ndikun mii kii kan ke, xa'a va ra Judas, ña xika nduku ra ndia
ku'va ke sa ra, ña va'a ndataxi ra Jesús nda'a na.

Xixini Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra

17 Ra kii nuu te iyoo viko ña xixi na ixta va'a ña köo ndavi xi'in, saa
kuyachin ndia ita'an xi'in Jesús, ra nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:

—Tata, ¿ndia mii ke kuni kun ku'un ndi savii ndi ña'a kuxini yo viko
pascua vichin? —kachi ndia xi'in ra.
18 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ñuu, ra ikan kuni ndo iin tiaa, ra ka'an ndo xi'in ra kachi
ndo saa: “Su'va ke kachi ra Tata Maestro: Xa ninumi ni xaa kii ña sa
yu chiñu ña xiniñu'u sa yu, ra ve'e kun kuvi ña kuni yu xaa yu ndatava
yu viko pascua xi'in ndia ita'an xi'in yu”, kachi yu, kachi ndo xi'in ra
—*kachi Jesús xi'in ndia.
19 Ra iin ta ku'va kachi ra xi'in ndia ke xa ndixa va ndia, ra mii ve'e tiaa
kan ke xavii va ndia ña'a ña kuxini ndia viko pascua kan.
20 Ra te xa kua'an kuñuu, saa xaa Jesús, ra xikundu'u ra nuu mesa xi'in
uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra.
21 Ra nani saa kuu Jesús xixini ra xi'in ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia
kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, saa chi iin ndo'o, ndia ndee xi'in yu vichin
va kuvi ndo ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi ra xi'in ndia.
22 Ra saa xa'a kusuchi ka vi ini ndia, ra xa'a ta iin ta iin ndia ka'an ndia
xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿a yu'u kuvi ra sa saa xi'in kun? —kachi ndia.
23 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Iin ndo'o ndia chindaxi ixta ini ko'o ña xixi yu kuvi ndo ndataxi yu'u
nda'a na saa ini xini yu'u —kachi ra xi'in ndia.
24 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke yu'u ra xaa yo'o, ra xa saa xiniñu'u ndo'o ni va yu, ta
ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi
xina'a va. Ndi su, ¡nda'vi ni tiaa ra ndataxi yu'u!, ra va'a ka va kee ra
nda'vi tu kuëe ndikaku ra —kachi Jesús xi'in ndia.
25 Ra saa ndakuiin ra Judas, ra kuni ndataxi Jesús nda'a na saa ini,
kachi ra saa:
—¿A yu'u kuvi ra sa saa, Tata Maestro? —kachi ra.
Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Xa mii kun ndika'an va —kachi ra xi'in ra.
26 Ra nani saa kuu ndia xixi ndia ndee ndia, ra saa ki'in Jesús iin ixta,
ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa ta'vi ra ña, ra taxi ra ña
nda'a ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ki'in ndo ña yo'o kuxi ndo, chi ña yo'o ku iki kuñu yu —kachi ra xi'in
ndia.
27 Ra te ndi'i saa ki'in ra iin copa ña ñu'u vino, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a
Ndioxi xa'a ra, ra saa taxi ra ña nda'a ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi
ra saa:
—Ki'in ndo copa yo'o, ra lolo'o ra ko'o takundi'i ndo,
28 saa chi vino yo'o kuvi ra kuu nii yu, ña kutia xa'a takundi'i na yuuvi
yo'o, ra nii yu ña kutia kan, kuvi iin trato xaa ña kindoo yu xi'in ndo
vichin.
29 Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo vichin, saa chi nandïko ka yu ña
ko'o yu vino yo'o xi'in ndo; chi ndia te na xaa kii ña ndakuta'an tuku yo
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ndia saa vi ke ko'o yu vino ra xaa xi'in ndo
—kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Ka'an Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

30 Ra saa te ndi'i xita ndia yaa yii, ra saa kee ndia ra ndaki'in ndia kua'an
ndia, chi iku ña nani Olivo.
31 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Ñuu vichin ra yu'vi takundi'i va ndo, ra ndakoo mitu'un va ndo yu'u,
chi saa kachi tu'un Ndioxi: “Kuvi ra kuu paxto, ra ndutia ndi'i va ndikachi
ku'un ri” —kachi ña.
32 Ndi su te na ndatiaku yu, ra xi'na ka va yu'u ku ra kunuu ku'un nuu
ndo chi Galilea —kachi ra xi'in ndia.
33 Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, va'a ni na yu'vi takundi'i va ndia, ra ndakoo ndia yo'o, ndi su
yu'u, ra ndaköo nda'a yu yo'o —kachi ra.
34 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in kun, chi ñuu vichin ra xa uni va ichi tise'e
tu'un kun xa'a yu, ra saa kana chele —kachi Jesús xi'in ra.
35 Ra saa ndakuiin tuku ra Pedro kachi ra saa:
—Va'a ni na kuvi va yu xi'in kun, Tata, ndi su tisë'e tu'un mii vi yu xa'a
kun —kachi ra xi'in Jesús.
Ra iin saa kachi takundi'i tu ndia sava kan va.

Kua'an Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi iin nuu nani Getsemaní

36 Ra saa ndixaa Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra xa'a iku Olivo iin nuu
nani Getsemaní, ra ikan ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kundee ndo yo'o, ra yu'u na ku'un ka'an xi'in Ndioxi —kachi ra xi'in
ndia.
37 Ra ndika'an ra xi'in ra Pedro, xi'in uvi saa ndia se'e ra Zebedeo kua'an
ndia xi'in ra, ra saa xa'a kusuchi ka vi ini ra, ra xa'a ndi'i ka vi ini ra.
38 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tiaa ni kusuchi ini yu, iin yoo ini yu kuvi va yu, ra ndo'o ndia ndoo
yo'o, ra kundito ndo xi'in yu —kachi ra xi'in ndia.
39 Ra saa kuxika ra lo'o nuu ndee ndia, ra ikan xikusiti ra, ra iin ndiakua
nditiandiaa tiaan ra ndia nuu ñu'u, ra xa'a ra ka'an ra xi'in Ndioxi kachi
ra saa:
—Tata, tu ña kuvi ke, ra na ya'a va tundo'o, ña kuyachin vaxi nuu yu;
ndi su na köo ña kuni yu'u, chi na koo ña kuni yo'o va —kachi ra xi'in
Ndioxi.
40 Te ndi'i saa nandiko ra xaa ra nuu ndee ndia, ra xa ndia kixi va kuvi
ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ra Pedro kachi ra saa:
—¿A ndia nii hora lo'o vi ke ndixändiee ini ndo ña kundito ndo ra ka'an
ndo xi'in Ndioxi xi'in yu? —kachi ra xi'in ra.
41 Ra saa ndika'an ka Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Kundito ndo, ra ka'an ni ndo xi'in Ndioxi, ña va'a na täxi ra koyo ndo
nda'a kuachi, chi ña ndixa ke: Ndo'o, ra kuni ni va ndo ka'an ndo xi'in
Ndioxi, ndi su vita ni va ini ndo —kachi ra xi'in ndia.
42 Ra saa ndaki'in tuku Jesús kua'an ra, ka'an ra xi'in Ndioxi ichi ña uvi,
ra saa xa'a ra ka'an ra kachi ra saa:
—Tata, tu yu'u kuvi ra xiniñu'u ndo'o tundo'o yo'o, saa ra, na koo ta
ku'va kuni mii va kun —kachi ra.
43 Ra te nandiko tuku ra xaa ra nuu ndee ndia, ra kixi tuku va ndia ndee
ndia, saa chi tiaa ni kuni kusun ndia, ra iin vevee takaa ma'na nuu ndia.
44 Ra saa ndakoo ra ndia, ra ndaki'in tuku ra kua'an ra ka'an ra xi'in
Ndioxi ichi ña uni va. Ra iin ta kachi ra ke, kachi tuku va ra.
45 Ra saa nandiko ra, xaa tuku ra nuu ndee ndia ita'an xi'in ra, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¡A ndakundiee ndo kixi ndo ra ndakindiee ndo saa va! Na kundaa ini
ndo, chi xa nditiandiaa va hora ña ndataxi na yu'u ra xaa yo'o, nda'a yuvi
kuachi.

46 Ndakoo ndo, ra ku'un yo; chi xa kuyachin va ra ndataxi yu'u nda'a
na —kachi Jesús xi'in ndia.

Tiin na Jesús kua'an ra xi'in na

47 Ra sakan saa kuu Jesús ka'an ra xi'in ndia, saa ra xaa va ra Judas,
ra ita'an xi'in ndia, ña kuu ndia uxi uvi ña ita'an ndia xi'in Jesús, ra iin
tia'ndia chee yuvi ndiaka ra, ra ni'i na ichi xi'in itun. Ra ndia xikua'a, xi'in
ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi kuvi ndia ti'vi na ña
ndixaa na.
48 Ra xa ndikata'an va ra Judas xi'in na ndia ku'va ke ndataxi ra Jesús
nda'a na. Ra su'va ke kachi ra xi'in na:
—Ra xaa yu ka'an ndioxi yu xi'in kan kuvi ra tiin ndo, ra tuun va'a ku'ni
ndo ra —kachi ra xi'in na.
49 Ra te ndixaa ndixa ra Judas, saa ra ndikun kuyachin va ra nuu iin
Jesús, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—¿A iyoo va'a kun, Tata Maestro? —kachi ra xi'in ra.
Ra saa nditiandiaa yu'u ra nuu Jesús, ña ndika'an Ndioxi ra xi'in ra.
50 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ñani, saxinu nuu chiñu ña vaxi kun sa kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa nditiandiaa yuvi kan, ra tiin na Jesús kua'an ra xi'in va na.
51 Ra saa tava iin ra ita'an xi'in Jesús ichi, ra xa'ndia ra iin xiyo so'o ra
muso, ra xachiñu nuu ra sutu, ra kuchee nuu takundi'i ndia sutu.
52 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra xa'ndia so'o tiaa kan, kachi ra saa:
—Ndachikaa va'a ichi kun nuu ndikaa ña, saa chi takundi'i yuvi na xa'ni
xi'in ichi, ra xi'in ichi ke kuvi tu na kan va.
53 ¿Ra a kundäa ini kun, ña kuvi va ka'an yu xi'in Tata yu, ra taka'an va
ti'vi ra iin tia'ndia chee na tatun ra kixi na sata yu?
54 Ndi su tu saa na sa yu, saa ra küvi vi xinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an
xa'a takundi'i ña xiniñu'u ndo'o yu —kachi Jesús xi'in ra.
55 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi kan, kachi ra saa:
—¿Nichuun xaa ndo xi'in ichi, xi'in itun ña tiin ndo yu'u, a ra kui'na
kuvi yu tuvi ndo? ¿A su iin ndisaa kii va ndixiyo yu xi'in ndo ini ve'e ñu'u,
ña saña'a yu ndo'o, ra nditiin ndo yu'u?
56 Ndi su, su'va ke xiniñu'u kuu va, ra saa ke xinu nuu ña ka'an tu'un
Ndioxi, ña ndika'an na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a —*kachi Jesús
xi'in na.
Ndia saa, ra xinu ndi'i va ndia ita'an xi'in Jesús, kua'an ndia, ra ndakoo
nda'a va ndia ra.

Ndiaka na Jesús ndixaa na nuu na chiñu

57 Ra na ndixa'an tiin Jesús, ra ndiaka na ra ndixaa na xi'in ra nuu
ke'e ve'e ra sutu, ra nani Caifás, ra kuchee nuu takundi'i ndia sutu. Ra
xa ikan ndakuta'an takundi'i va ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in
ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ndee ndia.
58 Ra ra Pedro, ra xika xika va ndikun ra kua'an ra sata Jesús, ra saa
ndixaa ra ndia nuu ke'e ra sutu Caifás ra kuchee nuu na sutu kan, ra ikan
ndakundu'u ra xi'in ndia kumisio ndiaa ye'e ñu'u, ña ndiatu ra, kuni ra
ni ke sa na xi'in Jesús.
59 Ra ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u, ra xa'a
ndia xika nduku ndia kuachi siki, ña taxi ndia xa'a Jesús, ña va'a ndataxi
ndia ra nda'a na chiñu, ra ka'ni na ra.

60 Ra va'a ni kua'a ni va yuvi ndixaa nuu na chiñu kan, ña taxi na kuachi
siki xa'a Jesús, ndi su nindanï'i na kuachi ra. Ra xa nuu vä'a ka va na, saa
vi ndixaa uvi ndia chikaa kuachi siki sata Jesús,
61 ra ndika'an ndia, kachi ndia saa:
—Ndu'u kuu ndia xini so'o ña ndika'an ra, ta kachi ra su'va “Yu'u, ra
kani yu ve'e ñu'u ka'nu, ra kivi uni ndakanindichi tuku va yu ña” kachi
ra —kachi ndia.
62 Ra saa ndakundichi ra sutu ra kuchee nuu takundi'i ndia sutu, ra
ndika'an ra kachi ra saa xi'in Jesús:
—¿A ndakuïin va'a vi kun ña taxi ni ndia yo'o kuachi xa'a kun? ¿Ra a
ndixa saa kachi kun, chi saa kachi ndia yo'o? —kachi ra xi'in Jesús.
63 Ndi su ndia nii tu'un lo'o nindäkuiin Jesús, ra saa ndika'an tuku ra
sutu kuchee kan xi'in ra kachi ra saa:
—Xi'in kivi Ndioxi ra tiaku ke na ndatu'un kun xi'in ndi vichin, ¿a ndixa
yo'o kuvi ra kuu se'e Ndioxi, ra ti'vi ra vaxi sakaku na yuuvi yo'o? —kachi
ra xi'in ra.
64 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Xa mii kun ku ra ndika'an va, ra suvi kuvi va yu. Ra na kundaa ini ndo
vichin, chi kuni ndo yu'u ra xaa yo'o, ña ndakundu'u yu chi xitia kua'a
Ndioxi ra ka'nu, ndivi nuu xa'ndia ra chiñu, ra ndiko yu kixi yu iin nuu
viko yaa —kachi Jesús xi'in ra.
65 Saa ra iin ndata saa ini ra sutu kuchee kan tikoto ña ndixi ra, ra
ndika'an ra kachi ra saa:
—Ra ndaa yu'u va ku ra yo'o Ndioxi. ¿Ra nichuun ke kuniñu'u ka vi yo
yuvi na ka'an tie'e nuu ra?, chi xa xini so'o tu mii va ndo, ña ndaa yu'u ra
Ndioxi.
66 ¿Ra ndixaa tuvi ndo'o? —kachi ra sutu kuchee kan xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Xiniñu'u na kuvi va ra, saa chi ndaa yu'u ra Ndioxi —kachi na.
67 Ra saa xa'a sava na kondiaa na tiasi'i na nuu Jesús, ra kani ni na ra,
ra sava tu na xa'a xakin xa'ndia nuu va ra.
68 Ra ka'an na xi'in ra kachi na saa, ña xasiki na ra:
—Yo'o, ra ka'nu, ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o, ra ka'an ndaku
xi'in ndi vichin, ¿yoo kuvi na kani yo'o?, tu ndixa ra ka'nu kuvi kun —kachi
na xi'in Jesús.

Tise'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

69 Ra saa kuu na xa ndiva'a na xi'in Jesús xika na. Ra saa ndixaa ra
Pedro ndakundu'u ra chi nuu ke'e, ve'e ra sutu kan, ra saa ndixaa iin ña'a,
ña xachiñu ve'e kan, ra ndika'an ña xi'in ra Pedro kachi ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús, ra kee chi Galilea kuu tu yo'o va —kachi ña xi'in
ra.
70 Ndi su ra Pedro, ra tise'e tu'un va ra xa'a Jesús, nuu takundi'i na ndee
kan, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Xïni yu yoo ku ra ka'an kun xa'a ñaa —kachi ra xi'in ña.
71 Ra saa ndakundichi ra Pedro kanata ra chi ye'e, ra saa xini inka tuku
ña xachiñu ve'e kan ra, ra ndika'an ña xi'in takundi'i na ndee kan, kachi
ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús, ra kee ñuu Nazaret ku tu ra yo'o va —kachi ña.
72 Ndi su tise'e tu'un tuku va ra Pedro xa'a ra, ra china'a ra Ndioxi nuu
na ndee kan, kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi xïni yu yoo kuvi ra ka'an ndo xa'a
ñaa —kachi ra xi'in na.

73 Ra saa kuu ndiya'a iin kani lo'o, ra saa kuyachin na ndee kan, ra
ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Ña ndixa ke ra ita'an xi'in ndia ita'an xi'in Jesús ku tu yo'o va, saa chi
iin ta ndatu'un ndia kan, ra iin saa ndatu'un tu yo'o va —kachi na xi'in ra.
74 Ra saa xa'a ra Pedro, kaña'a ra, ra china'a ra Ndioxi, kachi ra saa:
—Xïni yu yoo kuvi tiaa ra ka'an ndo xa'a ñaa —kachi ra.
Ra te sakan saa kuu ra ka'an ra, saa ra kana va chele.
75 Ra saa ndaka'an ra xa'a tu'un ña ndika'an Jesús xi'in ra, ta kachi ra
saa: “Xi'na ka va uni ichi tise'e tu'un kun xa'a yu, ra saa kana chele”, kachi
ra xi'in ra. Ra saa kanata ra Pedro chi ke'e, ra xa'a ra xaku ni ra.

27

Ndataxi na Jesús nda'a ra Pilato

1 Ra ña'a ni ndakuta'an takundi'i ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in
takundi'i ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ña ndikata'an ndia xa'a Jesús,
ndia ku'va ke sa ndia ña va'a ka'ni ndia ra.
2 Ra saa chiku'ni na Jesús, ra ndakundiaka na ra kua'an ra xi'in na, ña
ndataxi na ra nda'a ra Poncio Pilato ra kuu gobernador.

Xa'ni ra Judas mii ra

3 Ra saa te xini ra Judas ra ndataxi Jesús, ña ndikata'an ndia ña ka'ni
ndia Jesús, saa ra nandiko ka vi ini ra xa'a ña xa ra, ra saa ndixa'an ra
sandiko ra oko uxi saa xu'un ña plata nda'a ndia kuna'nu nuu ndia sutu,
xi'in ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu,
4 ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Chee ni kuachi xa yu, saa chi ndataxi yu iin tiaa ra köo kuachi nda'a
ndo, ña ka'ni ndo ra —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—¿Ra ni ke ndo'o vi tu ndu'u ndi'i ini ndi xa'a ña xa yo'o? ¡Mii kun xini
va! —kachi ndia xi'in ra.
5 Ra saa ko'ni ra Judas oko uxi saa xu'un ña plata kan, ini ve'e ñu'u kan,
ra saa kanata ra chi ke'e ra ndixa'an ra sakua'ña ra mii va ra.
6 Saa ndaki'in ndia kuna'nu nuu ndia sutu xu'un kan, ra ndika'an ndia
xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—Xu'un yo'o ra küvi ndataan yo ña ini xatun nuu ndo'ni xu'un ña soko
yuvi nuu Ndioxi, saa chi süvi ka xu'un va'a kuvi ña, chi nii iin tiaa va
ndixitia xa'a ña —kachi ndia.
7 Ra te ndi'i saa ndikata'an ndia ña sata ndia iin yoso ka'nu ña nani
“Yoso Alfarero” xi'in xu'un kan, ra ikan ku nuu nduxin na takundi'i yuvi
na kee inka ñuu, tu na xaa na kuvi na ñuu kan.
8 Ra xa'a ña kan ke, ndia kii vichin ra “Yoso ña ndixitia nii xa'a” ke nani
va yoso kan.
9 Ra yo'o ke ndixinu nuu tu'un ña ndika'an ra Jeremías ra ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a, te kachi ra su'va: “Ndaki'in na oko uxi xu'un ña plata,
xu'un ña cha'vi na xa'a iin tiaa ra ndiaa ya'vi ni, ta ku'va ndikata'an na
ñuu Israel ña kuu ya'vi ra,
10 ra xi'in xu'un kan ke sata na iin yoso, ña nani alfarero, ra iin ta ku'va
kachi Ndioxi xi'in yu ke kuu va”, kachi ra Jeremías.

Ndakatu'un ra Pilato Jesús

11 Ra saa ndiaka na Jesús ndixaa na xi'in ra nuu ra Pilato ra kuu
gobernador, ra saa nindakatu'un ra Jesús kachi ra saa:
—¿A ndixa yo'o kuvi ra kuu rey na Judío? —kachi ra.

Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ta kachi kun ke iyoo va ña —kachi Jesús xi'in ra.
12 Ra na kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia xikua'a nuu na ñuu, ra xa'a
ndia taxi ndia kuachi xa'a Jesús nuu ra Pilato, ndi su Jesús ra ndia nii
tu'un lo'o nindäkuiin ra.
13 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in Jesús kachi ra saa:
—¿A xini so'o kun takundi'i kuachi ña taxi ndia yo'o xa'a kun, ra a ndixa
kuachi kun kuvi ña? —kachi ra xi'in Jesús.
14 Ndi su ndia nii tu'un lo'o nindäkuiin Jesús yu'u ra, ra saa ndakanda
ka vi ini ra gobernador kan xini ra Jesús.

Nditia'ndia chiñu ña kuvi Jesús

15 Ra vichin na kundaa ini yo, chi kii te ndatava na viko pascua, ra yuna'a
ra Pilato ña saña ndika ra iin na ñu'u ve'e kàà, ta kuiya ta kuiya, ndia ndia
ka mii na ka'an na ñuu xa'a va.
16 Ra mii kuiya kan ndikaa iin tiaa, ra nani Barrabás ve'e kàà, ra yoso
tu'un ni ra xi'in chuun ki'vi ña xa ra.
17 Ra saa nindakatu'un ra Pilato takundi'i yuvi na ndakaya ndixaa kan,
kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi ndia kuni ndo saña ndika yu: ra Barrabás, a Jesús ra ka'an
ndo xaa sakaku ndo'o va? —kachi ra xi'in na.
18 Saa chi xa kundaa va ini ra Pilato, chi xa'a ña ndukuini ini va na ke
ndataxi na Jesús.
19 Ra sakan saa kuu ra Pilato ndu'u ra tiayu nuu xandaku ra kuachi, ra
saa ti'vi ña yasi'i ra chiñu ndixaa ña nuu ra, ra kachi ña saa:
—Ndia nii ña na sä kun xi'in tiaa ñaa, chi ra va'a va kuvi ra, saa chi iin
ni ñuu ndaa, ra iyo ni ndixani yu xa'a ra —kachi ña xi'in chuun kan.
20 Ndi su ndia kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia xikua'a nuu na ñuu, ra
xa'a ndia chikaa yu'u ndia na ñuu ña na ka'an na xa'a ra Barrabás ña na
saña ndika ra, ra Jesús, na kuvi va kachi ndia xi'in na.
21 Ra saa nindakatu'un tuku ra gobernador kan na kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi ndia kuni ndo saña ndika yu?, —kachi ra xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Ra Barrabás kuvi ra na saña kun —kachi na.
22 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in na kachi ra saa:
—¿Ra ni ke sa yu xi'in Jesús, ra ka'an ndo xaa sakaku ndo'o tu? —kachi
ra xi'in na.
Ra saa iin siso siso ndakuiin na kachi na saa:
—¡Na kutakaa ra nda'a cruz! —kachi na.
23 Ra saa ndika'an tuku ra gobernador kan xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia ña kuu kuachi xa ra tuvi ndo? —kachi ra xi'in na.
Ndi su yuvi kan ra na ndiee ka nda'yu va kuvi na, kachi na saa:
—Na kutakaa ra nda'a cruz —kachi tuku va na.
24 Ra te xini ra Pilato ña kundiëe ka tu'un ra xi'in yuvi kan, saa chi na
ndiee ka xa'a xa va kuvi na, saa ra xa'ndia ra chiñu ña taxi na tiakuii
nda'a ra, ra saa ndakatia ra nda'a ra nuu takundi'i na ñuu, ra ndika'an ra
xi'in na kachi ra saa:
—Ndïso ka yu xa'a nii tiaa yo'o, ña kutia ña, saa chi ra va'a va kuvi ra,
ra ndia ñaa ke koto'ni mii ka va ndo —kachi ra xi'in na.
25 Ra saa ndakuiin takundi'i na ñuu kan kachi na saa:
—Ndu'u, xi'in se'e ndi kuvi na, na kuiso xi'in nii ra ña kutia —kachi na.
26 Ra saa tava ra ra Barrabás ve'e kàà ña kua'an ndika ra, ra xa'ndia ra
chiñu ña na kani na Jesús xi'in ñii ña kuu kuarta, ra te na ndi'i, saa na
ku'un na xi'in ra ña katakaa na ra nda'a cruz.

27 Ra saa ndaki'in ndia soldado ndia xachiñu nuu ra gobernador kan
Jesús, kua'an ra xi'in ndia, ra ndixaa ra xi'in ndia chi nuu ke'e ve'e chiñu
ka'nu kan, ra ikan ndakaya takundi'i ndia soldado ra iin xinunduu ndia
ra ndita ndia.
28 Ra saa tava ndia tikoto ña ndixi ra, ra ndachikaa ndia iin tikoto kua'a
ña kani sukun ra,
29 ra chikaa na iin corona ña xava'a na xi'in ìñu̱ xini ra, ra taxi na iin
ndoo ñu'ù nda'a kua'a ra, ra saa xa'a na ndakusiti na nuu ra, ña xa siki
na ra, ra ka'an na xi'in ra kachi na saa:
—Ka'nu ni yo'o ra kuu rey na judío —kachi na.
30 Ra saa xa'a na kondiaa na tiasi'i na nuu ra, ra ndaki'in na ndoo ñu'ù
kan nda'a ra, ra xa'a na xakin na nuu xini ra.
31 Ra saa te sandi'i na, ña xa siki na ra, ra saa tava na tikoto ña chikaa na
sukun ra, ra ndachikaa na tikoto mii ra sukun ra, ra ndaki'in na ra kua'an
ra xi'in na, ña katakaa na ra nda'a cruz.

Ndiaka na Jesús kua'an ra kutakaa ra nda'a cruz

32 Ra ta kee na ndaki'in na kua'an na xi'in Jesús, ra saa ndakuta'an na
xi'in iin tiaa ra nani Simón ra kee ñuu Cirene, ra xa nduxa na xi'in ra ña
na kasoko ra cruz tun kasoko Jesús.
33 Ra te ndixaa na xi'in Jesús iin nuu nani Gólgota, ra tu'un yo'o: “Ra
iku leke xini ndii” ke kachi ña,
34 ra ikan taxi na vino tia ndikava nuu iku iva xi'in, ña na ko'o Jesús
kuni na, ndi su te ixtondoso Jesús ndutia kan, saa ra ndixïin ra ko'o ra rá.
35 Ra te ndi'i katakaa ndia soldado kan Jesús nda'a cruz; ra saa xa'a ndia
ke'e ta'an ndia xa'a tikoto ra, yoo ku ndia ndaki'in ña. Ra su'va ke kuu ña
ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndika'an iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, ta kachi ra su'va: “Ndata'vi na tikoto yu xi'in ta'an na, ra sata tikoto
yu ke, ke'e ta'an na, ra kundaa ini na yoo ku na kuchuun ndaki'in ña”,
kachi ra.
36 Ra saa ndakundee ndia soldado kan ña ndiaa ndia Jesús.
37 Ra tia̱à ndia nuu iin vitu lo'o chinundiaa ndia xini cruz ra, ra ka'an
tu'un kan ni xa'a ke kuvi ra, ra su'va ke kachi ña: “Ra yo'o ku Jesús ra
kuu Rey na Judío”, kachi ña.
38 Ra katakaa tu ndia soldado kan uvi ndia kui'na va xi'in Jesús, ra iin
ra katakaa ndia nda'a cruz tu iin chi kua'a, ra iin ra katakaa tu ndia nda'a
cruz tu iin chi ichin va.
39 Ra yuvi na ya'a kua'an ichi kan, ra iin xiko xini na, ra kaña'a na xi'in
Jesús,
40 kachi na saa:
—¡Yo'o, ra ndika'an kani ve'e ñu'u Ndioxi, ra kii uni xa ndakanindichi
tuku kun ña, kachi kun, ra sakaku mii kun vichin, ra sanuu mii kun nda'a
cruz, tu ndixa se'e Ndioxi kuvi kun! —kachi na xi'in Jesús.
41 Ra iin saa xa tu ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a
ndiayu Ndioxi, xi'in ndia fariseo, xi'in ndia xikua'a kuna'nu nuu na ñuu,
ña xasiki ndia Jesús, ra ka'an ndia xa'a ra kachi ndia saa:
42 —Kuchuun va ra sakaku ra inka yuvi, ra kuchüun tu ra sakaku ra mii
ra —kachi ndia.
Ra saa ka'an ka ndia kachi ndia saa:
—Tu ndixa Rey na Israel kuvi ra, ra na sanuu ra mii ra nda'a cruz vichin,
ra saa ke kandixa yo ra.

43 Saa chi ndika'an ra ña ndiaa ni ini ra Ndioxi, ra kuu tu ra se'e mii
Ndioxi va kachi ra. Ra tu ndixa ke ku'vi ni ini Ndioxi xini ra ra, saa ra na
sakaku ra ra vichin —kachi ndia.
44 Ra iin saa xa tu ndia kui'na, ndia takaa nda'a cruz kan va xi'in ra, saa
chi kaña'a ni tu ndia kan va xi'in ra.

Su'va ke kuu te ndixi'i Jesús

45 Ra ku'va ka uxi uvi ka'ñu ke, xa'a kuñaa nuu iinii saa ña yuuvi yo'o,
ra iin saa ndia ka uni xikuaa.
46 Ra mii hora kan ndiee ka vi ninda'yu Jesús kachi ra saa:
—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —kachi ra. Ra su'va ke kachi tu'un yo'o:
“Tata yu Ndioxi, Tata yu Ndioxi, ¿nichuun ndakoo nda'a kun yu'u?”,
kachi ña.
47 Ra te xini so'o sava na ndita yachi kan, ra saa ndika'an na xi'in ta'an
na kachi na saa:
—Tiaa so'o ndo, chi ra Elías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi va kuvi ra
kana ra —kachi na.
48 Ra saa ndikun xinu iin ra ndixa'an ra chindaxi ra iin ko'ndo kachi ini
iin ña'a nuu ñu'u ndutia iyá, ra chindu'u ra ña xini iin itun ndoo ñu'u, ra
sakuyachin ra ña yu'u Jesús ña na ko'o ra ndutia iyá kan kuni ra.
49 Ndi su ndixïin sava na ndita kan, ra ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Koyaa kun xi'in ra, ra na kuni yo a ndixa ke kixi ra Elías sanuu ra ra
—kachi na.
50 Saa ra ndiee ka vi ninda'yu tuku Jesús, ndia saa ra kua'an va tachi ra
ña ndixi'i ra.
51 Ra tikoto yii ña ndasi nuu yii ini ve'e ñu'u ka'nu kan, ra iin nindata
sava ña, ki'in ña yu'u ña chi nı̱nù ra iin saa ndia chi nı̱nu̱, ña saña ta'an
ña, ra nduu ña uvi ña'ñu va. Saa ra ndiee ni nditaan, ra ninduva kava
na'nu;
52 ra ndanuña kua'a ni yavi nuu ñu'u na ndii, ra kua'a ni na yii, na
xindikun Ndioxi, ndatiaku.
53 Ra te ndiatiaku Jesús, ra saa ndakoyo tu na kan va ini yavi nuu ñu'u
na, ra kee na ndixa'an na ñuu ka'nu Jerusalén ña yii, ra kua'a ni yuvi xini
ña'a.
54 Ra ra soldado ra kuchee kan xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña ndiaa ndia
Jesús, ra te xini ndia ña ndiee ni nditaan, ra xini tu ndia takundi'i ña kuu
kan va, saa ra tiaa ni ndiyu'vi ndia, ra ndika'an ndia kachi ndia saa:
—Ña ndixa ke se'e Ndioxi kuvi ndixa va ra yo'o —kachi ndia.
55 Ra xika va ndita kua'a ni na si'i, na kee ndia chi Galilea, ña ixto'ni na,
ña ndixi'i Jesús. Ra na si'i yo'o kuvi na xindikun sata Jesús, ra chindiee
ta'an na xi'in ra te ndixika ra ñuu ña ndo'ni chi Galilea, ra iin saa ndikun
na sata ra xaa na, ndia Jerusalén va.
56 Ra tiañu na kan ndichi ña María Magdalena, ra ndichi tu ña María
si'i ra Jacobo xi'in ra José va, ra ndichi tu ña si'i ndia se'e ra Zebedeo va
xi'in na.

Ninduxin na Jesús

57 Ra te xa kua'an kuñuu kii kan, ra saa ndixaa iin tiaa ra kuika ni, ra
kee ñuu Arimatea, ra José ke nani ra, ra ra xindikun sata Jesús ku tu ra
yo'o va.
58 Ra saa kee ra ndixa'an ra nuu ra Pilato, ra ndika'an ra xi'in ra, ña na
ndataxi ra iki kuñu Jesús nda'a ra, ña nduxin ra ña. Ra saa xa'ndia ra
Pilato chiñu ña na ndataxi na iki kuñu Jesús nda'a ra.

59 Ra saa ndaki'in ra José kan iki kuñu Jesús, ra ndasuvi ra ña iin manda
xaa ña va'a,
60 Ra ndixa'an ra ninduxin ra ña ini yavi xaa, ña kaan ra ndika iin kava
nuu ñu'ú ra te yachi. Ra te ndi'i saa satuvi satuvi ra iin yuu chee ra nandasi
ña yu'u yavi kan, ndia saa ra ndaki'in ra kua'an va ra.
61 Ra ña María Magdalena, xi'in inka tuku ña nani María, ra ndixaa na
xikundee na yachin yu'u yavi kan, ña ixto'ni na ndia mii ku nuu ninduxin
na iki kuñu Jesús.

Ndiaa ndia soldado yavi nuu ninduxin na Jesús

62 Ra saa te ndituvi inka kii, te xa ndi'i xa nduvi na ña ndakindiee na kii
sábado, ña kuu kii yii, ra saa ndixa'an ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in
ndia fariseo nuu ra Pilato,
63 ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata gobernador, vaxi ndi nuu kun ndatu'un ndi xi'in kun, saa chi
ndaku'un ini ndi xa'a tu'un ña ndika'an Jesús, ra maña, ra sanda'vi yuvi
kan, te xitiaku ra, chi ndika'an ra kachi ra saa: “Te xa na kuvi yu ra kii
uni ndatiaku tuku va yu”, kachi ra.
64 Ra ña kan ke kuni ndi, ña na ti'vi kun ndia soldado kun ku'un ndia
kondiaa ndia yu'u yavi nuu ndikaa ra uni saa kii. Chi koto iyo ni ku'un
ndia xita'an xi'in ra, ra tava se'e ndia iki kuñu ra yavi kan, ra te na ndi'i,
xa'a ndia ka'an ndia xi'in yuvi, kachi ndia saa: “Xa ndatiaku va Jesús”,
kachi ndia. Ra tu saa na sa ndia, saa ra tiaa ni ka va kua'a yuvi sanda'vi
ndia vichin nuu ña te xitiaku ra —kachi ndia xi'in ra Pilato.
65 Saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia kachi ra saa:
—Ñaa ndee ndia soldado, ra va'a na ku'un ndia xi'in va ndo, ra na
kondiaa ndia yu'u yavi kan, ra tuun va'a na nandasi ndia ña, ta ku'va
kachi mii va ndo —kachi ra xi'in ndia.
66 Ra saa kee ndia soldado kan ndixa'an ndia ndasatuun va'a ka ndia
yu'u yavi kan, ra xakin ndia ku'va yuu ña ndasi yu'u yavi kan, ra nindoo
ka sava ndia ña kondiaa ndia yu'u yavi nuu ndikaa iki kuñu Jesús.

28

Kii ña ndatiaku Jesús

1 Ra saa te ndiya'a kii yii sábado, kii ndakindiee, ra ña'a ni chi ixtiaan
kii domingo, kii ña ki'in xa'a semana, ke kee ña María Magdalena, xi'in
inka ña María kua'an na kuto'ni na yu'u yavi nuu ninduxin na iki kuñu
Jesús.
2 Ra saa kuu na si'i kan ndixaa na yu'u yavi kan, saa ra tu'va ndiee ka
vi nditaan. Ra saa kee iin ra tatun Ndioxi ndivi ra nduxinu ra, nuu ñu'u
yo'o, ra sakutia'a ra yuu ña ndasi yu'u yavi nuu ndikaa iki kuñu Jesús, ra
te ndi'i saa ndakundu'u ra sata yuu kan.
3 Ra ra tatun Ndioxi kan, ra iin taxa taxa kaa ra, ra tikoto ña ndixi ra, ra
yaa ka vi ña, iin ndiakua mii kachi kuvi ña.
4 Ra te xini ndia soldado kan ra, saa ra tiaa ni ndiyu'vi ndia ra iin ndiakua
kisi ña ndia, ra iin ndixi'i too ndia xindee ndia.
5 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in na si'i kan, kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo, chi xa kundaa va ini yu ña nanduku ndo Jesús, ra
xitakaa nda'a cruz.
6 Ra köo ka ra ndikaa yo'o vichin, chi xa ndatiaku va ra, ra ta ku'va kachi
ra xi'in ndo ke kuu va. Ra ya'a ndo kuto'ni ndo nuu xindikaa ra, ra kuni
ndo chi köo ka ra.

7 Ra vichin kama ni na ku'un ndo, ra ndatu'un ndo xi'in ndia xita'an
xi'in ra: “Saa chi xa ndatiaku va ra, ra xa chi Galilea va inuu ra kua'an ra
nuu ndo, ra ikan ndakuta'an tuku ndo xi'in va ra.” Ra takua ña yo'o ke
ndatu'un yu xi'in va ndo —*kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in na.
8 Ra saa kee na si'i kan ndaki'in na xinu na kua'an na ndatu'un na xi'in
ndia xita'an xi'in Jesús, ña xa ndatiaku va ra. Ra tiaa ni iyu'vi na, ndi su
tiaa ni kusii tu ini va na xa'a tu'un ña ndika'an ra tatun Ndioxi kan.
9 Ra te saa kuu na ndo'ni na ichi kan kua'an na, saa ra tu'va kanata va
Jesús nuu na, ra ndika'an ndioxi ra xi'in na.
Ra saa kuyachin na nuu ra, ra ndakusiti na ña ndanumi ndiaa na xa'a
ra, ra ndasaka'nu ni na ra.
10 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo, ra vichin kua'an ndo ndatu'un xi'in ndia ñani yu, chi
xa ndatiaku va yu, ra na ku'un ndia chi Galilea, ra ikan ndakita'an ndia
xi'in yu, kachi ndo xi'in ndia —*kachi ra xi'in na.

Ndakani ndia soldado xa'a ña xini ndia kuu

11 Ra saa kuu na si'i kan ndo'ni na ichi kua'an na, ra saa kee sava ndia
soldado, ndia ndee ndiaa yu'u yavi kan kua'an ndia ñuu, ña ndatu'un ndia
xi'in ndia xikua'a, ndia kuna'nu nuu ndia sutu xa'a takundi'i ña xini ndia
kuu.
12 Ra saa ndakuta'an ndia sutu kuna'nu kan xi'in ndia xikua'a nuu na
ñuu, ra ndikata'an ndia ndia ku'va ke sa ndia, ra saa kindoo ndia ña cha'vi
ndia ndia soldado kan, ra saa taxi ndia kua'a ni xu'un nda'a ndia,
13 ra ndika'an ndia xi'in ndia kachi ndia saa:
—Kua'an ndo vichin ra ndatu'un ndo xi'in takundi'i yuvi kachi ndo saa:
“Kuni ndi ña na kundaa ini ndo, chi te naa lo'o ini ndi ndikixi ndi ñuu,
saa ra ndixaa va ndia xita'an xi'in Jesús, ra xakui'na va ndia iki kuñu ra
kua'an ña xi'in ndia”, kachi ndo xi'in takundi'i na.
14 Ra tu na kundaa ini ra tata gobernador xa'a ña yo'o, ra kuayü'vi ndo,
saa chi ka'an mii va ndi xi'in ra, ra kuëe sa ra xi'in vi ndo —kachi ndia
xi'in ndia.
15 Ra saa ki'in ndia soldado kan xu'un nda'a ndia kuna'nu kan, ra iin
ta kachi ndia xi'in ndia ke xa ndixa va ndia. Ra tu'un chi'ña ña ndatu'un
ndia soldado kan ndixika ndia ke ndatu'un na judío ndia kii vichin va.

Chiñu ka'nu ña ndakoo Jesús nda'a ndia xita'an xi'in ra

16 Ra saa kee soo uxi iin ndia xita'an xi'in Jesús kua'an ndia chi Galilea,
ra ndixaa ndia ndakita'an ndia xi'in ra iku nuu kindoo ra ña ndakita'an
ra xi'in ndia.
17 Ra te xini ndia ra, ra saa ndasaka'nu ni ndia ra, ra sava tu ndia iin xa
uvi su'va ini va.
18 Ra saa kuyachin Jesús nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Nda'a yu'u ke ndataxi Ndioxi takundi'i ndiayu ña ka'ndia yu chiñu
ndivi, ra saa tu nuu ña yuuvi yo'o va.
19 Ra vichin kua'an ndo iinii kuvi ña yuuvi, ra saña'a ndo takundi'i yuvi
ña ndinuni ni na kundikun na yu'u, ra sakuchi ndo na tixi ndiee Tata yo
Ndioxi, xi'in tixi ndiee Se'e ra, xi'in tixi ndiee Tachi Yii ra,
20 ra na saña'a ndo na, ña na kandixa na takundi'i chiñu ña xa'ndia
yu nuu ndo. Ra na kundaa ini ndo, saa chi iin ndisaa kii va kuiin yu xi'in
ndo, ra iin saa ndia te na ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o —*kachi Jesús xi'in ndia
xita'an xi'in ra. Saa koo.

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Marcos

Ka'an ndoso ra Juan ra sandakuchi yuvi tu'un Ndioxi

1 Su'va ke kuu te ndituvi tu'un va'a xa'a Jesús, se'e Ndioxi, ra kixi sakaku yo.
2 Iin ta kachi tu'un Ndioxi, ña ndatiaa ra Isaías xina'a, ndakani ña xa'a ña kuu, ra iin saa ke kuu ndixa va. Saa chi tu'un Ndioxi, ña ndatiaa ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra su'va kachi ña ndakani ña:
“Ti'vi yu iin ra ka'an ndoso tu'un yu kunuu ku'un nuu kun,
ña ndasavii ra ichi nuu ku'un kun”, kachi Ndioxi xi'in Jesucristo kachi ña.
3 Ra ndika'an tu ra Isaías xa'a ra ka'an ndoso, kunuu kixi yo'o, ra saa kachi ka ra saa:
Ndiee ka vi ka'an iin tiaa ra ndikaa iku yuu ra kachi ra saa:
“Ndasavii ndo ichi ndo, ra na koo tu'va nima ndo nuu Iva yo Ndioxi.
Ndasandaku ndo ichi ndo nuu ra”, kachi ra Isaías,
kachi tu'un Ndioxi ndakani ña.
4 Ra ta kachi tu'un Ndioxi ndakani ña, ra saa ndixa ke kuu va: saa kuu iin kii kita ra Juan iin iku yuu sakuchi ra yuvi, ra ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na, ña na ndandiko ini na xa'a kuachi na, ra ndakuchi na, ra saka'nu ini Ndioxi xa'a kuachi na kachi ra xi'in na.
5 Ra kua'a ka vi yuvi kua'an nuu iin ra, iin takundi'i na ñuu ña ndikun ndiaa Judea, xi'in takundi'i na ñuu Jerusalén, kua'an na nuu ra ña xini so'o na tu'un Ndioxi, ra na'ma na kuachi na, ra saa xa'a ra sakuchi ra na itia Jordán.
6 Ra tikoto ña xindixi ra Juan, ra ixi ti camello ke kuva'a ña, ra ñii camello ku tu ña xinu'ni toko va ra, ra ña'a ña yaxi ra xitiaku ra xikuu ṭ̱ika ndixa'an xi'in ñuñu ña iyoo iku.
7 Ra ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu yuvi, kachi ra saa:
—Chi sata yu'u ndikun iin tiaa ra ka'nu ni ka nuu yu'u vaxi ra, ra ndia nii chiñu lo'o köo ya'vi ndiaa yu sa yu nuu ra, chi ra ka'nu ni kuvi ra.
8 Ña ndixa ke yu'u, ra xi'in tiakuii va sakuchi yu ndo'o, su ndi ra kan, ra xi'in Tachi Yii Ndioxi va ke sakuchi ra ndo'o —kachi ra Juan xi'in na.

Su'va kuu te kuchi Jesús

9 Saa kuu kee Jesús ñuu Nazaret ña ndikaa chi Galilea ra ndixaa ra yu'u itia Jordán, ra ikan kuchi ra xa ra Juan.
10 Ra te kanata su'va Jesús ini tiakuii vaxi ra, saa xini ra ndanuña ndivi, ra ta kaa iin sata lo'o, saa kaa Tachi Yii Ndioxi vaxi nuu ña sata ra.
11 Ra tiaku ndika'an Ndioxi xi'in ra ndia ndivi, kachi ra saa:
—Yo'o ku Se'e mii yu ra ku'vi ni ini yu xini yu yo'o. Ra kusii ni ini yu xi'in kun, —kachi Ndioxi xi'in Jesús.

Te ixtondoso ña ndiva'a Jesús

12 Te ndi'i kuchi Jesús, saa ndaki'in Tachi Yii Ndioxi ra, kua'an ra chi iku yuu.
13 Ra iku yuu kan ndixiyo ra uvi xiko kii. Saa ra xaa va ña ndiva'a ixtondoso ña ra, ña na ndakava ra kuni ña, ra iku yuu kan ndixiyo mitu'un saa ra, ra takua kiti iku va kuvi ri ndee nuu ndixiyo Jesús. Ra saa xaa na tatun Ndioxi ña chindiee ta'an na xi'in va ra.

Xa xa'a Jesús xi'in chiñu ña taxi Ndioxi nda'a ra

14 Ra saa kuu te ndikita ra Juan ve'e kàà xa ra Herodes, ra saa ndaki'in
Jesús kua'an ra chi Galilea. Ra ikan xa'a ra ndika'an ndoso ra tu'un va'a
ña taxi Ndioxi nuu na yuvi, ra xa'a ra ndakani ra ndia ku'va ke xa'ndia
chiñu Ndioxi.
15 Ra ka'an ndoso ra nuu na kachi ra saa:
—Xa nditiandiaa kii kuu ña ndika'an Ndioxi kuu, ra xa kuyachin kii
ña ka'ndia Ndioxi chiñu nuu ndo; nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra
kandixa ndo tu'un va'a ña taxi Ndioxi xi'in ndinuni nima ndo —kachi ra
xi'in na.

Kana Jesús kumi ndia tava tiaka

16 Saa kuu iin kii xika Jesús kua'an ra yu'u tiañu'u ra ndikaa Galilea, ra
ikan xini ra ra Simón xi'in ra Andrés ñani ra, ña xika ndia tiin ndia tiaka,
ra ko'ni ndia inu ndia ini tiakuii kan ña tiin ndia tiaka. Chi ña kan ku
chiñu va ndia.
17 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo xi'in yu, ra saña'a yu ndo'o ndia ku'va ke
ndatu'un ndo xi'in yuvi ra ndakundikun na yu'u —kachi ra xi'in ndia.
18 Saa ra ndikun ndakoo ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka, ra ndakundikun
ndia ra kua'an ndia xi'in va ra.
19 Ra iin vivii lo'o ndiya'a Jesús kua'an ra, saa ra xini tu ra ra Jacobo
va xi'in ra Juan, ñani ra, ndia se'e ra Zebedeo ña ndo'ni ndia ini barca
ndaka'ma ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka.
20 Saa kana ra ndia, ña na ku'un ndia xi'in ra.
Saa ra ndikun ndakoo ndia ra Zebedeo, iva ndia, xi'in ndia xachiñu xi'in
ndia ini barca kan, ra ndaki'in ndia kua'an ndia xi'in Jesús va.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra tiin tachi ndiva'a

21 Saa ndixaa Jesús ñuu Capernaum xi'in ndia kua'an xi'in ra. Ra te
nditiandiaa kii yii sábado, saa ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u nuu ndakuta'an na
ñuu kan, ra xa'a ra saña'a ra na.
22 Ra ndakanda ka vi ini na ña xini so'o na ku'va ke saña'a ra na, saa
chi iin ta ka'an na kuu mii ndiayu iin saa ka'an ra; xä ra ta xa na maestro
saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés.
23 Ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra tiin tachi ndiva'a, ra saa ndiee
ka vi ninda'yu tachi ndiva'a kan kachi ña saa xi'in Jesús:
24 —¿Nichuun vaxi kun sata'an kun ndu'u, Jesús, ra kee ñuu Nazaret?
¿A vaxi kun sandi'i kun xa'a ndi? Chi xini va ndi yo kuvi yo'o: Yo'o kuvi
ra yii, ra kee nuu Ndioxi —kachi ña xi'in Jesús.
25 Saa ninda'yu Jesús nuu ña ndiva'a kan, kachi ra saa xi'in ña:
—¡Koyaa yu'u kun! ¡Kanata ini ra tiaa ñaa, ra kua'an! —kachi Jesús
xi'in ña.
26 Ndia saa ra xa'ni yi'i ña ra tiaa yo'o, ra iin cho cho'o kuun ña ra, ra
iin koko'o ninda'yu ña, saa kita ña ini ra tiaa yo'o, kua'an ña.
27 Ra ndakanda ka vi ini takundi'i na yuvi ndee kan, ra xa'a na iin
ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? ¿Ndia sañu'u xaa ke saña'a ra tiaa yo'o, ña iyoo ni ndiee
ra, saa chi ndia tachi ndiva'a, ra xa'ndia ra chiñu nuu ña, ra kandixa ña
ña ka'an ra xi'in ña? —kachi na xa'a Jesús.
28 Ra iin vichin vichin ndindutia ndoso tu'un xa'a Jesús iin takundi'i ñuu
ña ndo'ni chi Galilea.

Sanda'a Jesús ña siso ra Simón Pedro

29 Ra te kita Jesús ini ve'e ñu'u kan, saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in ra
Jacobo, xi'in ra Juan, ra ndixaa ndia ve'e ra Simón xi'in ra Andrés ñani ra.
30 Ra ndiee ka vi ndo'o ña siso ra Simón kandu'u ña xi'in ka'ni, iin
ndiakua ndatuvi ña xi'in ña te ndixaa ndia. Ra saa ndikun ndika'an na
xi'in Jesús xa'a ña.
31 Saa kuyachin Jesús nuu kandu'u ña, ra tiin ra nda'a ña, ra ndoni'i ra
ña, saa ra ndikun nduva'a va ña, ra xa'a ña xavii ña kuxi ndia.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i

32 Ra te xa kuaa ndikita ñu'ù kii kan, saa ndixaa na yuvi xi'in takundi'i
na xi'i, xi'in na tiin tachi ndiva'a nuu Jesús.
33 Ra iin ndakutu ndaa nuu ke'e ve'e nuu iin Jesús xi'in takundi'i na ñuu
kan.
34 Ra sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i, na ndo'o ndia ndia ka mii nuu kue'e
va. Ra sanduva'a tu ra kua'a ni na tiin tachi ndiva'a va. Ra nditäxi ra ña
na ka'an ña xi'in ra, chin tachi ndiva'a kan, ra xini va ña ra, ña kuu ra
Se'e Ndioxi.

Iinii saa Galilea xinu'ni Jesús ndatu'un ra tu'un Ndioxi

35 Iin kii, ra ña'a ka vi ndakoò Jesús kua'an ra chi iku nuu köo yuvi,
ka'an ra xi'in Ndioxi.
36 Ra saa xa'a ra Simón xi'in ndia ita'an xi'in ra nanduku ndia Jesús xika
ndia.
37 Ra te ndani'i ndia ra, saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, iin takundi'i yuvi xika ndanduku yo'o —kachi ndia xi'in ra.
38 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo ñuu ña ndo'ni yachin yo'o, ra ka'an ndoso yu
tu'un Ndioxi nuu na, chi xa'a ña yo'o ke vaxi chiñu va yu —kachi Jesús
xi'in ndia.
39 Ra ndixika Jesús iinii kuvi ñuu ña ndo'ni chi Galilea ta ve'e ñu'u ta
ve'e ñu'u, ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi, ra sanduva'a tu ra yuvi na tiin
tachi ndiva'a va.

Sanda'a Jesús iin ra ndo'o kue'e tia'yu

40 Saa kuu ndixaa iin ra ndo'o kue'e tia'yu, xikusiti ra nuu Jesús. Ra
xakunda'vi ra kachi ra saa:
—Tata, tu kuni kun, ra na sanda'a va kun yu'u chi xa xini va yu ña iyoo
ni ndiee kun —kachi ra.
41 Saa kunda'vi ni ini Jesús xini ra ra. Saa nditiandiaa nda'a ra ra, ra
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kuni va yu sanda'a yu yo'o, na nduva'a kun —kachi Jesús xi'in ra.
42 Ra te kachi Jesús saa xi'in ra, saa ra ndikun nindoñu'u va ña tia'yu
kan, ra ndikun nduva'a va ra.
43 Saa ndati'vi Jesús ra kuanu'u ra ve'e ra. Ra ndika'an ka vi ra xi'in ra
kachi ra saa:
44 —Kua'an, ra ndia nii na ndatü'un kun xi'in xa'a ña sanda'a yu yo'o.
Ra takua nuu ra sutu va, na ku'un kun, ra na kuni ra ña xa nduva'a kun,
ra kani'i kun ña'a ña soko kun xa'a ña xa nduva'a kun xa Ndioxi, ta ku'va
kachi ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés te yachi; ra na kundaa ini ndia sutu
ña xa nduva'a kun —kachi Jesús xi'in ra.
45 Su ndi te ndaki'in ra tiaa yo'o kua'an ra, saa ra xa'a ra ndikun ndatu'un
ra xi'in takundi'i yuvi xa'a ña xa Jesús xi'in ra. Ra ña kan ke ndiküvi ka
ki'vi Jesús ndia ndia ka ñuu nuu xaa ra, chi ndia nuu ñuu va xaa ra xikoo

ra. Ndia iku nuu köo yuvi ndee va xaa ra. Ra iin takundi'i ñuu kee yuvi kua'an na nuu ra, iku kan.

2

Sanda'a Jesús iin ra küvi kaka

1 Ra saa kuu ndiya'a ndia'vi kii, saa ndiko tuku Jesús ndaxàà ra ñuu
Capernaum. Ra te kundaa ini na yuvi ña ndú'ṵ ra ve'e
2 saa ra ndikun iin taxi ta'an na yuvi xaa na nuu íin ra. Ra iin chitu ndaa
ve'e xi'in na, ra ndia nuu ke'e ka kïta kuita na; ra ka'an ndoso Jesús tu'un
Ndioxi nuu na.
3 Saa kasoko kumi tiaa iin ra nduchi'ña kuvita nda'a, kuvita xa'a, küvi
kaka, ra kandu'u ra nuu ixto ndixaa ra xi'in ndia nuu Jesús.
4 Su ndi ndiküvi tiandiaa na xi'in ra ndia nuu íin Jesús, chi iin chitu
ndaa yuvi, saa ra ndaa na chi xi̱ni̱ ve'e nuu íin Jesús, ra kaan na iin yavi,
ra yavi kan sanuu na ixto ra küvi kaka kan.
5 Saa te xini Jesús ña ndinuni ni kandixa na yuvi kan ña iyoo ndie̱e̱ ra
ña kuvi sanda'a ra, ra nduchi'ña kan, ra saa ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña
kan kachi ra saa:
—Se'e, xa xaka'nu va ini yu xa'a kuachi kun —kachi Jesús xi'in ra.
6 Ra ikan ndee sava na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra xa'a ndakani ini na ka'an na saa:
7 “¿Nichuun kachi ra yo'o saa xi'in ra kaa? Chee ni kuachi ke yo'o nuu
Ndioxi chi ndia nii yuvi köo ichi saka'nu ini xa'a kuachi yo, chi indaa
mitu'un Ndioxi va ku ra iyoo ichi saka'nu ini xa'a kuachi yo”, ka'an na
ndakani ini na.
8 Saa ra ndikun kundaa va ini Jesús ña ndakani ini na, ra ndika'an ra
xi'in na kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakani ini ndo ña köo ichi yu sa yu ña yo'o?
9 ¿Ni ke va'a kachi yu xi'in ra nduchi'ña yo'o, tuvi ndo? Chi “xa xaka'nu
ini yu xa'a kuachi kun”, kachi yu, ra kundäa ini ndo. Ra a va'a ka tu na
ka'an yu xi'in ra: “Ndakoò ndaki'in ixto kun ra kuanṵ'ṵ”, kachi yu xi'in
ra. Ra saa ke kundaa ini ndo ña iyoo ndiayu yu.
10 Ra nuu ndo saa, na sanda'a yu ra, ra saa ke na kundaa ini ndo, chi
yu'u, ra xaa yo'o, ra kuu mii yu ndiayu ña saka'nu ini yu xa'a kuachi yuvi
na ndee nuu ñu'u yo'o —kachi Jesús xi'in na.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra nduchi'ña küvi kaka kan, kachi ra saa:
11 —Yo'o ku ra ka'an yu xi'in: ndakoo, ra ndaki'in ixto kun, ra kuanu'u
ve'e kun —kachi Jesús xi'in ra.
12 Saa ra ndikun ndakoò ra nduchi'ña kan ra ndaki'in ra ixto ra, ra
ndaki'in ra kuanu'u ra, ra xini takundi'i na yuvi kan. Ra ndakanda ka
vi ini na, ra ndasaka'nu ka vi na Ndioxi kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? chi ndia nii kii täan kuni yo ña —kachi na.

Kana Jesús ra Leví ña kundikun ra ra

13 Ra te ndi'i saa ndiko tuku Jesús kua'an ra chi yu'u tiañu'u. Ra iin
takundi'i yuvi kua'an nuu ra, ra saña'a ra tu'un Ndioxi na.
14 Ra saa te ndiya'a Jesús kua'an ra, saa xini ra iin ra nani Leví, se'e ra
Alfeo, ra ndiso chiñu kaya xu'un nuu na ñuu ña kua'an nda'a gobierno
ñuu Roma. Ra ndu'u ra nuu mesa nuu ndaki'in ra xu'un nda'a na yuvi,
ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Kundikun yu'u. Na ko'o xi'in yu —kachi ra xi'in ra. Saa ra ndikun
ndakundichi ra Leví ra ndaki'in ra kua'an ra xi'in Jesús.

15 Saa kuu iin kii ndu'u Jesús nuu mesa xixi ra ve'e ra Leví. Ra ndee
tu na ki'in xu'un nuu yuvi va xi'in ra, ra ndee tu na ndu'u tu'un ki'vi
xa'a va xi'in ra nuu mesa, ra ndee tu na ndikun sata va ra xi'in ra, saa chi
kua'a ni kuvi yuvi ndikun kua'an xi'in ra.
16 Ra saa te xini na maestro saña'a ley Ndioxi, xi'in na fariseo, ña ndu'u
Jesús xixi ra xi'in na yuvi kuachi, ra saa ndika'an na xi'in ndia xita'an xi'in
ra kachi na saa:
—¿Nichuun ndu'u ra tata maestro ndo xixi ra xi'in na yuvi ndu'u tu'un
ki'vi xa'a, xi'in na yuvi kuachi, —kachi na xi'in ndia.
17 Ra ta xini so'o Jesús ña ndika'an na, saa ra ndakuiin ra yu'u na kachi
ra saa:
—Yuvi na iyoo va'a ini ra xiniñü'u vi na kan kutatan na, chi na ndiee
ndo'o va kuvi na xiniñu'u kutatan. Ra yu'u, ra süvi xa'a na va'a, na köo
kuachi ke vaxi yu, chi xa'a na iyoo kuachi va ke xaa yu —kachi Jesús xi'in
na.

Ndatu'un Jesús nichuun kuëe iyoo su'un ndia ita'an xi'in ra

18 Saa kuu iin kii iyoo su'un ndia ita'an xi'in ra Juan, ra sandakuchi yuvi,
ra iyoo su'un tu na ita'an xi'in na fariseo va, ra saa kee sava na ndixa'an
na nuu iin Jesús ra ndindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿Nichuun ra ndia ita'an xi'in ra Juan, xi'in ndia ita'an xi'in na fariseo,
ra iyoo su'un va na kan, chin kuëe xixi ndia, ra ndia ita'an xi'in yo'o, ra
iyöo su'un tu na yo'o? —kachi na xi'in Jesús.
19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A va'a tu na koo su'un na ndee nuu iyoo viko tanda'a, tuvi ndo, ña
ndee na kusii ini na xi'in migo na ra tanda'a? Su küvi, chi ta iin ka va ra,
ra takundi'i kii ra na ndee kusii ini va kuvi na, ra küvi koo su'un na, ña
küxi na.
20 Ndi su te na xaa kii ña ku'un ra tanda'a kan nuu na, saa ra kindoo
mii va na, ra ndia saa vi ke kuvi koo su'un na, küxi na.
21 ’Ndia nii yuvi ra ndakä'ma na tikoto yata xi'in tikoto xaa, chi tu saa na
sa na, saa ra nandii va tikoto xaa, ra ndandata va'a ka va ña tikoto yata.
22 Ra ndia nii tu na täân vino xaa ini ñii̱ yata, chi tu saa na sa na, saa
ra ndata va ñii̱ yata sa ra, ra ku̱tia ndi'i va vino, ra ndi'i xa'a tu mii va ñii̱
kan, ña kan ke vino xaa, ra ini ñii̱ xaa va ke xiniñu'u kundo'ni ra —kachi
Jesús xi'in na.

Kindiaa na xika xi'in Jesús yo̱ko̱ trigo iin kii yii

23 Saa kuu iin kii sábado, kii yii, ndiya'a Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an
xi'in ra iin nuu iyoo itu trigo, ra saa xa'a ndia xika xi'in ra xa'nu ndia yo̱ko̱
itu trigo kan ra sakoyo ndia ña kaxi ndia.
24 Ra saa, ndika'an na fariseo xi'in Jesús kachi na saa:
—To'ni, ¿nichuun xa ndia ita'an xi'in kun saa? Chi köo ndiayu nda'a yo
ña sa yo saa kii yii sábado, chi kii ndakindieẹ va yo ke —kachi na xi'in ra.
25 Saa ndakuiin Jesús yu'u na kachi ra saa:
¿A ndia nii va ichi täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña ndakani xa'a ra Rey
David, te ninï'i ra ña kuxi ra xi'in na kua'an xi'in ra?
26 Chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi ndakani ña: “Ra Rey David, ra
ndiki'vi va ra ini ve'e ñu'u Ndioxi, te kuu ra Abiatar sutu ra kuchee nuu
takundi'i na sutu, ra ki'in ra Rey David ixtava'a yii ña soko na nuu Ndioxi
iyoo ini ve'e ñu'u kan xixi ra, ra köo ndiayu ra ña kuxi ra ña, chi indaa na
sutu va kuvi na iyoo ichi kuxi ña, ra xixi tu na kua'an xi'in va ra ña xi'in
ra”, —kachi Jesús xi'in na.

27 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndioxi xakin ra kii yii sábado, ña kuta'vi yo ña va'a; ndi ndixäkin ra
kii yii ña sando'o ra yoo.
28 Ra xa'a ña kan ke yu'u, ra xaa yo'o, ra kachi yu su'va: chi yu'u kuvi
ra iyoo ni ka ndiayu nda'a xa'a kii yii sábado, ndia ña ke kuvi sa yo, ra
ndia ña ke küvi sa yo —kachi Jesús xi'in na.

3

Sanda'a Jesús iin ra kutuun nda'a

1 Saa kuu iin kii ndixaa tuku Jesús ini ve'e ñu'u, ra ini ve'e ñu'u kan
ndu'u iin tiaa ra ndachi nda'a.
2 Ra iin su'va nuu na fariseo ña ixtonani na Jesús, a sanda'a ra ra kue̱'e
nda'a kan kii yii sábado, ra saa ke kuvi nɨ'ɨ na kuachi taxi na xa'a Jesús,
ka'an na.
3 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kue̱'e nda'a kan, kachi ra saa:
—Ndakundichi, ra na'a chi ma'ñu yo'o —kachi ra xi'in ra.
4 Ra saa ndindakatu'un Jesús na ndee kan, kachi ra saa:
—¿Ni ke iyoo ndiayu sa yo kii yii: a ña va'a, a ña vä'a? ¿Ni ke va'a sa
yo: a chindiee ta'an yo xi'in yuvi, a sandi'i yo xa'a na? ¿Ni ke va'a tuvi
ndo'o? —kachi ra xi'in na.
Ra ndia nii mii tu'un na ndindäkuiin.
5 Saa xakue'e ni Jesús ixto'ni ra nuu takundi'i na ndee kan, ra kusuchi
ni tu ini ra xi'in va na xa'a ña ndiee ni ini na; chi xïin na kandixa na ña
ka'an ra. Saa ndika'an ra xi'in ra kue̱'e nda'a kan, kachi ra saa:
—Sandakaa nda'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa sandakaa tiaa kan nda'a ra, ra ndikun nduva'a va ña.
6 Ra te ndakoyo na fariseo chi ke'e, ra ndakuta'an na xi'in na partido na
ndikun sata ra Herodes ra xa'a na kata'an na ndixa koo ka'ni na Jesús.

Kua'a ni yuvi xini so'o tu'un Ndioxi ña ka'an ndoso Jesús yu'u tiañu'u

7 Saa ndakoo Jesús ñuu kan, ra ndaki'in ra kua'an ra xi'in ndia ita'an
xi'in ra chi yu'u tiañu'u. Ra kua'a ka vi na kee Galilea xi'in Judea, ra
ndikun na sata ra kua'an na xi'in ra.
8 Ra te nindutia ndoso tu'un xa'a Jesús ra kundaa ini takundi'i yuvi ña
kua'a ni ña ndichi xa ra, saa ra iin tia'ndia chee na yuvi ndixaa nuu ra,
na kee Judea, na kee ñuu Jerusalén, na kee Idumea, na ndee chi inka xiyo
yu'u itia Jordán, xi'in na kee ñuu ña ndikun ndiaa Tiro xi'in Sidón.
9 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña xa na koo nduvi ndia
xi'in iin barca lo'o, tu xika nuu mini, kundikaa ra ka'an ndoso ra, chi koto
kundiëe ra xi'in na, ra ndaa na sata ra.
10 Chi xa'a ña xa sanduva'a ra kua'a ni na xi'i ke iin takundi'i ka na
ndiee ndo'o, ra iin ta'vi ta'an na kua'an na sata ra, ña kuni na tiandiaa
nda'a na ra, ra nduva'a na kuni na.
11 Ra te kuyachin na ndo'o kue'e tachi ndiva'a nuu Jesús, ra ndikun iin
xikusiti tachi ndiva'a ñu'u ini na kan nuu ra. Ra iin koko'o nda'yu ña kachi
ña saa xi'in ra:
—Yo'o ku se'e Ndioxi —kachi ña xi'in ra.
12 Ra ndukue'e Jesús xi'in tachi ndiva'a kan, ña na kä'an ña yo kuvi ra.

Ndikaxin Jesús uxi uvi tiaa ndia kaka chiñu nuu ra

13 Te ndi'i, saa ndaa Jesús iin xiki. Ra ikan kana ra ndia kuni mii ra kana
ra, ra saa ndixaa ndia nuu ra.

14 Ra ndakaxin ra uxi uvi ndia kaka tuun xi'in ra, ra ti'vi tu ra ndia ña
ku'un ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi va.
15 Ra taxi ra ndiayu nda'a ndia ña sanduva'a ndia na ndiee ndo'o, xi'in
ña tava tu ndia tachi ndiva'a ini yuvi na ñu'u ña ini.
16 Ra ndia yo'o ku ndia ndikaxin ra kaka xi'in ra, ra su'va ke nani ndia:
Iin ra nani Simón, ra ndasama Jesús kivi ra ndakunani ra Pedro,
17 iin ra nani Jacobo, iin ra nani Juan, ñani suvi ra Jacobo, ndia se'e ra
Zebedeo, ndia chindu'u Jesús kivi nani Boanerges, ra tu'un yo'o kachi ña
saa: Se'e taxa ña nda'yu ndivi;
18 ra iin ra nani Andrés, iin ra nani Felipe, iin ra nani Bartolomé, iin ra
nani Mateo, iin ra nani Tomás, iin ra nani Jacobo, ra se'e ra Alfeo; iin ra
nani Tadeo, iin ra nani Simón ra ndixika xi'in na partido Cananista,
19 ra iin ra nani Judas Iscariote, ra ndixiko Jesús te ndi'i. Ra te ndi'i
ndikaxin Jesús ndia kaka xi'in ra, ra saa nandiko ndia ndaxaa ndia chi
ve'e.

Na ki'vi kuachi xi'in Tachi Yii Ndioxi

20 Ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku, ra nii nuu kuxi ka Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra küvi.
21 Ra saa te kundaa ini na ta'an Jesús xa'a ña xa ra, saa ra, ndixaa na
ña kuni na ndaki'in na ra ku'un ra xi'in na, chi ra xa'a kuki'vi va kuvi ra
ka'an na.
22 Ra na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ndia ñuu
Jerusalén ke kee na ra ndixaa na nuu xika ra, ra kachi na saa:
—Ndiẹẹ ti Beelzebú, mii ti kuchee va'a nuu takundi'i ña ndiva'a va, ke
iyoo xi'in ra, ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a —kachi na xa'a ra.
23 Saa ndakana Jesús yuvi kan ña na kuyachin na. Ra ndika'an ra iin
tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndixa sa ti ndiva'a ña sandi'i ri xa'a inka ti ndiva'a ta'an ri, tuvi
ndo'o? Su küvi.
24 Chi iin ñuu nuu kata'an xi'in ta'an mii na yuvi, ra kuchüun na ña koo
na, chi ndi'i xa'a va na.
25 Ra saa tu iin ve'e va. Tu na kata'an xi'in ta'an mii na, saa ra kuchüun
na koo na chi ndi'i xa'a va na.
26 Ra ku'va saa ke iyoo tu ti ndiva'a va. Tu na ndukuiin ri ta'vi ta'an ri,
ra kata'an xi'in ta'an mii ri, saa ra kuchüun ri koo vi ri, chin ndi'i xa'a va
ri —kachi Jesús xi'in na.
27 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ra küvi ki'vi na ve'e iin tiaa ra ndaku ni sakui'na na ña'a
ña kuu mii ra, tu na chikätun na ra; chi xi'na ka va xiniñu'u katun na ra,
ra te ndi'i, saa vi ke kuchuun na ki'vi na ve'e ra sakui'na na.
28 ’Ra kuni yu kaxi ni na kindoo ña yo'o nuu ndo, chi ña yo'o ra süvi siki
kuvi ña: chi takundi'i ka kuachi ña xa na yuvi yo'o, xi'in ña ndaa yu'u na
Ndioxi, ra koo ka'nu va ini Ndioxi xa'a ña.
29 Su ndi yuvi na ndaa yu'u tu Tachi Yii Ndioxi, ra ka'an ndiva'a na xa'a
ña, ra köo ka'nu ini Ndioxi xa'a na kan, ndia nii kii, ndia nii tiempo, chi ña
yo'o kuu kuachi na ña kuiso na xi'in iin ndisaa kii va —kachi Jesús xi'in
na.
30 Ra su'va ke kachi Jesús xi'in na, saa chi ndika'an na ña iyoo ndiẹẹ ti
ndiva'a xi'in ra.

Xaa si'i Jesús xi'in na ñani ra nuu xika ra

31 Ra saa xaa si'i Jesús, xi'in na ñani ra. Ra xikundita na chi ke'e, ra ti'vi
na iin na kua'an ka'an xi'in ra.

32 Saa ndika'an na xinunduu ndee kan xi'in Jesús, kachi na saa xi'in ra:
—Chi ke'e xaa si'i kun xi'in ñani kun nanduku na yo'o —kachi na xi'in ra.
33 Saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in na:
—¿Yoo ku na kuu si'i yu, ra yo ku na kuu ñani yu? —kachi ra.
34 Saa ndakoto'ni ra nuu na ndee xini so'o ña ka'an ra, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Na yo'o va ku si'i yu xi'in ñani yu.
35 Chi takundi'i na xanduvi ña ka'an Ndioxi va kuvi ñani yu, xi'in ku'va yu, xi'in si'i yu —kachi ra xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ra chi'i

4

1 Saa kuu, ra ndixaa tuku Jesús yu'u mini kan, ra xa'a ra saña'a ra na. Ra kua'a ka vi ku na ndakaya tuku. Iin chitu ndaa na yu'u mini kan, saa ndaa ra ndakundu'u ra ini itun xika nuu mini, ra na yuvi kan xikundita yu'u mini kan va.
2 Ra kua'a ka vi tu'un ndichi xa'a ra saña'a ra na. Ra saa ndika'an ra iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
3 —Tiaa so'o ndo; na ndatu'un yu iin tu'un ndichi xi'in ndo. Saa kuu, ra kee iin ra chi'i kua'an ra chi'i ra itu trigo.
4 Ra saa kuu ra xatia yava ra nuni vali kan kua'an ra, ra sava ña ndikoyo yachin yu'u ichi, ra xaa sàà ra ndaki'in ri ña xaxi ri.
5 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo yuu va, nuu köo kua'a ñu'ú, ra kama ni nindutia ña, chi yaxin ni ndú'ṵ ñu'ú.
6 Su ndi te kanata ñu'ù, saa ra xii va ña, chi künu ndo'ni tio'o ña, ña kan ke ndachi̱ ña.
7 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo ndikin ìñṵ, ra te nindutia ña, ra ndiküvi kua'nu ña, saa chi ìñṵ kan va sanduxin ña'a, saa ra ndi'i xa'a va ña, ra nditäxi ka ña nuni.
8 Ra sava tu ña ndikoyo nuu ñu'ú xa'an va, ra va'a ka vi xa'nu ña, ra kuchuun ka vi ña, chi indaa tata ra taxi ña ndia oko uxi nuni, xi'in ndia uni xiko nuni, xi'in ndia iin ciento nuni vali taxi ta iin, ta iin ña —kachi Jesús xi'in na.
9 Saa ndika'an ka ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ndaki'in xini ndo xi'in ña ni ke kuni kachi ña —kachi ra xi'in na.

Ni xa'a ke ka'an Jesús tu'un ndichi

10 Te ndi'i nindutia ndi'i na yuvi kan kua'an na, ra nindoo mitu'un saa Jesús, saa ndakuta'an sava na nindoo ndee kan, xi'in uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra, ra ndindakatu'un na ra xa'a tu'un ndichi kan, ni ke kuni kachi ña.
11 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o, ra mii Ndioxi va ku ra taxi ndiayu nda'a ndo ña na kundaa ini ndo xa'a ichi mii ra ña iyoo se'e nuu xa'ndia ra chiñu. Su ndi yuvi na iyoo chi ke'e, ra täxi ra ña nda'a na kan, ra xa'a ña kan ke takundi'i ña kuni yu ka'an yu xi'in na, ra xi'in tu'un ndichi va ke ka'an yu ña xi'in na.
12 Ra va'a ni ixto'ni tie'e va na, su ndi kundäa ini na xi'in ña, ra nii xini so'o va na, su ndi ndakï'in xini na xi'in ña, ra saa ke na kuïin na ndandiko ini na xa'a kuachi na nuu Ndioxi, ra sakä'nu ini ra xa'a na —kachi Jesús xi'in na.

Ndakani Jesús tu'un ndichi xa'a ra chi'i nuu na

13 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:

—¿Tu kundäa ini ndo xi'in tu'un ndichi yo'o, saa ra, ndixa sa ndo ña kundaa ini ndo xi'in sava ka tu'un ndichi, tu saa? —kachi ra xi'in na.

14 Saa xa'a ra ndakani ra nuu na kachi ra saa:

—Ra chi'i nuni vali kan ku na ka'an ndoso tu'un Ndioxi.

15 Ra ñu'u yu'u ichi kan kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi. Su te ndi'i xini so'o na ña, saa ra ndikun vaxi ti ndiva'a sanda'vi ri na, ra kandïxa ka na tu'un Ndioxi ña xini so'o na.

16 Ra ñu'ú nuu iyoo yuu kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra kusii ka vi ini na, ra ndikun ndaki'in va na ichi Ndioxi.

17 Su ndi te vaxi tundo'o nuu na, a te xa'a yuvi kata'an na xi'in na xa'a ña ndikun na ichi Ndioxi, saa ra ndikun ndiko ini va na, ra ndakoo va na ña, saa chi künu ndo'ni tio'o ña, xa'a ña kan ke kuchüun na ña tuun va'a kuita na.

18 Ra ñu'ú nuu iyoo ìñṵ yo'o kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra ndaki'in na ña.

19 Su ndi xa'a ndakundi'i ini na xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra ndakundi'i tu ini na xa'a ña kuika va, ra xa'a kutoo na koo takundi'i ña'a ña savi va nuu na, ra ña yo'o va xa'a ndi'i ini na xa'a. Saa ra kuee kuee naa ini va na xa'a ichi Ndioxi, ra ndi'i xa'a va na, saa ra, köo ka ña'a kuun nda'a vi tata yo'o.

20 Ra ñu'ú xa'an kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra kandixa na ña ka'an ña. Ra na yo'o kuvi na iyoo ta ku'va iyoo tata ña va'a ni xa'nu, ra ndia oko uxi, ndia uni xiko, xi'in ndia iin ciento nuni vali taxi mitu'un mitu'un ña —kachi Jesús xi'in na.

Takundi'i ña'a ña iyoo se'e, ra ndatuvi ndi'i va xa'a ña

21 Saa ndika'an ka tuku Jesús xi'in na kachi ra saa:

—Köo iin yuvi na tuun ñù'ù, ra ndasi tu na nuu ña xi'in xiko'o; ra nii chikäa tu na ña tixi ixto, chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra va'a tuun ña nuu na.

22 Ra saa ke iyoo tu ña'a ña iyoo se'e va, chi vaxi kii ra ndatuvi ndi'i va xa'a ña, ra saa tu ña'a ña kundäa ini yuvi xa'a va, chi vaxi kii ra kundaa ini na xa'a takundi'i va ña.

23 Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ndaki'in xini ndo xi'in ña ni ke kuni kachi ña —kachi Jesús xi'in na.

24 Ra ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:

—Tiaa ni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o. Chi ta ku'va xa ndo xi'in inka yuvi, ra saa ke sa tu Ndioxi xi'in ndo'o va, ra ndia ndakunuu ka va siki ña ndaki'in ndo'o sa ra.

25 Chi na xa iyoo ña'a nuu, ra nḭ'ḭ ka na ta'an va ña; ra na köo ña'a nuu, ra ndia ña lo'o ña xa iyoo nuu na ke nundiaa nda'a va na —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a iin tata ña xa'nu

26 Saa ndika'an tuku Jesús xi'in na kachi ra saa:

—Ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu ra su'va va ke iyoo ña: ta ku'va kuu xi'in tata, ña ndixa'an iin tiaa chi'i ra nuu ñu'ú, ra saa iyoo ña yo'o.

27 Saa chi takua chi'i ra ña ra ndaki'in ra kua'an va ra, ra a kixḭ ra, a ndito va ra, ndi mii ra xini va, ra tata ña chi'i ra, ra ñuu ka'ñu xa'nu va ña kan kua'an ña, ndi su tiaa kan, ra kundäa ini vi ra ni ke kuu xa'nu ña.

28 Saa chi xa chuun nuu mii va ñu'u yo'o ke, ña sakua'nu ña ña, ra xi'na
ndutia ña, saa te ndi'i, ra kuee kuee xa'nu va ña, ra xa'a kuyoko ña, ra
kuxixa ña ra nduu ña nuni va.
29 Ra ta xa xinu ña, ña kuu ña nuni, saa ra, xa'a ra sakee va ra ña, chi
xa ndixaa tiempo ña ndakaya va ña, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús
xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ndikin itun mostaza

30 Saa ndika'an ka Jesús inka tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia ña ke inuu xi'in chi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu? Ra kuni yu na
kundaa ini ndo vichin.
31 Chi su'va va ke iyoo ña: ta ku'va iyoo iin ndikin mostaza lo'o ña chi'i
na, saa iyoo ña. Ra xa kundaa va ini ndo chin ndikin itun mostaza yo'o
ke lo'o va'a ka nuu takundi'i va ndikin ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o;
32 ra va'a ni lo'o ni va ña, ndi te ndutia ña ra xa'a xa'nu ña, ra tiaa ni ka
chee xa'nu itun ña yo'o nuu takundi'i ka itun tu iyoo xi'in ña; ra na'nu ka
vi xa'nu itun nda'a ña, ra ndia sàà va xaa xava'a chi'yo nda'a itun ña. Ra
ku'va su'va ke iyoo tu ichi ña kua'an nuu xa'ndia Ndioxi chiñu va —kachi
Jesús xi'in na.

Niña xi'in tu'un ndichi ke saña'a Jesús na

33 Ra niña xi'in tu'un ndichi ta'an ña yo'o ke xiniñu'u Jesús ña sakua'a
ra na; ra tu'un ndichi ña ki'in mii ra kuenda xi'in, ña kuchuun sava na
ndaki'in xini na xi'in ke ka'an ra.
34 Ra takundi'i ña saña'a ra na yuvi, ra niña xi'in tu'un ndichi va ke
saña'a ra na, ra va'a ni ndikundäa va ini ndia ita'an xi'in ra, ndi su saña'a
siin va ra ndia kan ni ke kuni kachi tu'un ndichi yo'o.

Sayaa Jesús tachi xi'in tiakuii

35 Saa kuu ra kuñuu va kii kan. Ra ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in
ra kachi ra saa:
—Na ku'un yo chi inka xiyo yu'u mini yo'o —kachi ra xi'in ndia.
36 Saa nindiayu ta'an ndia xi'in na yuvi kan, ra nandaa ndia ita'an xi'in
ra ini itun xika nuu mini nuu xa ndikaa ra kan, ra ndaki'in ndia kua'an
ndia xi'in ra. Ra taxi ndikun tu sava ka na yuvi kan va kua'an na xi'in
barca na.
37 Ra saa kuu na kua'an na nuu mini kan, ra xa'a ndiee ka vi xika tachi,
iin ndakundichi ndakundichi nuu mini kan xa ña, ra xa'a iin kuni̱ kutu
ndaa barca lo'o tu ndo'ni ndia ini kan xi'in tiakuii xa ña.
38 Ra chi ka'a barca kan ndú'u̱ iin ña'a ndachi'i Jesús si̱ki̱ ra, ra
ndakandu'u ra, ra saa naa ini ra ndikixi va ra, ra saa ndi̱xa̱a̱ ndia ita'an
xi'in ra sandoto ndia ra, ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—¡Tata Maestro! ¿A ndï'i ini kun ña kuni sa'vi barca lo'o yo'o xi'in yo
ka'a mini yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
39 Saa ndakoo Jesús, ra xa'ndia ra chiñu nuu tachi kan, ña na kutuvi ña
ra ndika'an tu ra xi'in tiañu'u kan va kachi ra saa:
—Xava'a, koo taxin kun, —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun ndixkuiin va tachi kan, ra yayaa kutaxin va.
40 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿Nichuun ndiee ni iyu'vi ndo? ¿A täan xinu ini ndo kandixa ndo
Ndioxi saa va? —kachi ra xi'in ndia.
41 Ra ndakanda ka vi ini ndia, iin kua'an ini ndia ndee ndia, ra ka'an
xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿Ndia tiaa kuvi ra yo'o? Ra ndia tachi xi'in tiañu'u, ra kandixa ra ña
ka'an ra —kachi ndia xika xi'in Jesús xa'a ra.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ñuu Gadara, ra ñu'u tachi ndiva'a ini

5

1 Saa ra ndixaa ndia ñuu Gadara, ña ndikaa chi inka xiyo yu'u tiañu'u
kan.
2 Ra te nuu su'va Jesús ini barca kan, saa ra ndikun ndixaa iin tiaa ra
ñu'u tachi ndiva'a ini, nini'i ta'an ra xi'in Jesús, ra tiaa yo'o ra ini yavi
ndìì ke ndikaa ra, kanata ra ndixaa ra.
3 Chi ra tiaa yo'o, ra yavi ndìì ke xikuu ve'e va ra. Ra ndia nii na ta'an
ra ndikuchüun ña chiku'ni na ra, nii xi'in cadena ndikuchüun na.
4 Ra nii ndiä'vi ichi nditiin na ra, ña taan na kàà nda'a ra xi'in xa'a ra,
ra nii xi'in cadena tu chikatun na ra, su ndi köo mii xa'a vi ña nuu ra, chi
iin xa'ndia ndi'i va ra ña, ra iin vali vali xa ra ña, ndia nii na kundiëe xi'in
ra.
5 Ra iin ndisaa kii, ñuu ka'ñu xika ra iku, ra ñuu ka'ñu xika tu ra
kumisanto va, ra iin nda'yu ko'o ra xika ra, ra iin satakue'e ndi'i ra mii ra
xi'in yuu.
6 Saa ra te xini ra xika ka va vaxi Jesús, saa ra ndikun xinu ra xaa ra
xikusiti ra nuu ra.
7 Ra iin koko'o nda'yu tachi ndiva'a ña ñu'u ini ra, ra kachi ña saa xi'in
Jesús:
—¡Jesús, Se'e Ndioxi ra ka'nu! ¿Ni ke kuni kun xi'in yu? Xakunda'vi yu
nuu kun xi'in nuu Ndioxi, ña na sandö'o kun yu'u. ¡Nda'vi ni yu! —kachi
ña xi'in Jesús.
8 Ra saa kachi ra ñu'u tachi ndiva'a ini kan ndika'an ra, saa chi xa xa'ndia
va Jesús chiñu nuu ña ndiva'a kan ña na kee ña ku'un ña, ra su'va ke kachi
Jesús xi'in ña:
—¡Tachi ndiva'a, kita ini ra tiaa xaan! ¡Kua'an! —kachi ra xi'in ña.
9 Saa ndindakatu'un Jesús tachi ndiva'a kan, kachi ra saa xi'in ña:
—¿Ndixa nani kun? —kachi ra xi'in ña.
Saa ndakuiin ña kachi ña saa:
—Legión va nani yu, saa chi kua'a ni kuvi ndi —kachi ña xi'in ra.
10 Ra xakunda'vi ka vi tachi ndiva'a kan nuu Jesús ña na täva ra ña
ku'un ña inka xiyo.
11 Ra yachin nuu iku kan xika iin ti'vi chee kini xaxa'an ri.
12 Saa xakunda'vi ni tachi ndiva'a kan nuu Jesús kachi ña saa:
—Ti'vi ndu'u na ku'un ndi nuu xika kini kaa, ra taxi kun ndiayu nda'a
ndi ña na ndee ndi ini ri —kachi ña xi'in ra.
13 Saa ndikun taxi Jesús ndiayu nda'a ña, ña na ku'un ña ndee ña ini
kini kan, ra ku'va uvi mil kuvi kini kan. Ra xa'a sasana ndi'i ña ri, ra xinu
ndi'i ri ndi̱xàà ri ndikoyo ri iin ta'vi nuu ndikaa mini, ra ndika'a ndiaa
ndi'i ri, ra ndixi'i ri.
14 Ra ndiyu'vi ka vi na ndiaa kini kan, ra kee na xinu na ndixa'an na
ndatu'un na xi'in na ndee ñuu, ra ndatu'un tu na xi'in na ndakita'an xi'in
na chi iku va. Ra saa ndakoyo takundi'i na yuvi kan ra ndi̱xa̱a̱ na xini na
ña kuu kan.
15 Ra te ndi̱xa̱a̱ na nuu iin Jesús, ra xini na ra tiaa xindo'ni tachi ndiva'a
ini kan, ra xa nduva'a va ra, ra xa ndakundixi va ra tikoto, ra xa yayaa va
ndu'u ra, chi xa ndukaxin va ini ra. Saa ra ndayu'vi ka vi ini na yuvi kan.
16 Ra yuvi na xini ña ndo'o ra xindo'ni tachi ndiva'a ini kan, xi'in ña
ndo'o kini kan, ra ndatu'un na xi'in inka yuvi xa'a ña xini na.
17 Ra saa xakunda'vi na nuu Jesús ña na sa ra ña mani kita ra ñuu na
ku'un ra inka xiyo.

18 Ra saa te nandaa Jesús ini barca lo'o kan ku'un ra, saa xakunda'vi ra
tiaa xindo'ni tachi ndiva'a ini kan nuu Jesús ña na taxi ra ku'un ra xi'in
ra.
19 Su ndi ndixïin Jesús ña ku'un ra xi'in ra, chi su'va va kachi ra xi'in ra:
Kuanu'u ve'e kun nuu na ta'an kun, ra ndatu'un kun xi'in na xa'a
takundi'i ña va'a xa Ndioxi xi'in kun, xi'in ña kunda'vi ini ra xini ra yo'o
—kachi Jesús xi'in ra.
20 Saa ndaki'in ra tiaa kan kuanu'u ra, ra xa'a ra iinii kuvi nda'a ñuu
Decápolis ndatu'un ra xi'in na xa'a ña va'a xa Jesús xi'in ra, ra ndayu'vi
ka vi ini na yuvi kan xa'a ña ndo'o ra.

Sanda'a Jesús ña lo'o se'e ra Jairo, xi'in ña'a ña nditiandiaa nda'a tikoto ra

21 Ra te ndiko tuku Jesús ndaxàà ra xi'in barca chi inka xiyo yu'u tiañu'u
kan, ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku xaa na nuu ra; ra saa nindoo ra xi'in
na yu'u mini kan.
22 Saa kuu ra ndixaa va iin ra xikua'a, ra nani Jairo, ra kuchee nuu na
ve'e ñu'u, ra te xini ra Jesús, saa ra ndikun xikusiti va ra nuu ra,
23 ra xakunda'vi ka vi ra kachi ra saa:
—Tata, se'e lo'o yu ra ña xa kana nima kuvi ña, ra na sa kun ña mani
ku'un kun xi'in yu ra chindu'u kun nda'a kun sata se'e yu, ra na nduva'a
va ña ra kutiaku ña. Chi nda'vi ni yu —kachi ra xi'in Jesús.
24 Saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra. Ra iin tia'ndia chee na yuvi
ndikun kua'an xi'in ndia, ra iin kuni̱ ndaa na sata ndia.
25 Ra tiañu na yuvi kan, ndikaa iin ña'á ña xitia nii̱ kua'an ña xi'in na,
ra ña'á kan ra xa uxi uvi kuiya ke ndo'o ña saa, ra küvi nduva'a ña.
26 Ra kua'a ka vi na xatatan ndixika ña nuu, ra sando'o ka vi na ña, ra
sasiki yaa ña xu'un ña, su ndi ndia ña mani uun va chi ninduvä'a ña, ra
ña ndiee ka nundiee va ku kue'e kan xi'in ña.
27 Ra te xini so'o ña ndatu'un na yuvi xa'a ña va'a xa Jesús, saa ra xiña
ni'ni, ña tiañu na yuvi kan, ra kuyachin ña chi sata Jesús, ra nditiandiaa
nda'a ña tikoto ra.
28 Saa chi ndakani ini ña ka'an ña saa: “Tu na tiandiaa lo'o nda'a va yo
tikoto ra, saa ra ndikun nduva'a va yo”, ka'an ña.
29 Saa ra ndikun xikutuvi ndixa va ña xitia nii̱ ña, ra ndikun kundaa ini
ña ña nduva'a va ña, chi xï'i ka ña.
30 Ra saa kundaa ini Jesús ña ke̱e ndie̱e̱ ra, ra saa ndikokuiin ra
ndakoto'ni ra nuu na yuvi kan, ra ndindakatu'un ra na, kachi ra saa:
—¿Yoo ku na nditiandiaa nda'a tikoto yu? —kachi ra.
31 Saa ndakuiin ndia ita'an xi'in ra, kachi ndia saa:
—Tata, iin chinda'a ta'an na yuvi vaxi na sata kun, ra ndakatu'un ka
kun, yo ku na nditiandiaa nda'a tikoto kun —kachi ndia xi'in ra.
32 Su ndi ndïxa ra xa'a vi ña ka'an ndia xi'in ra, chi ndakundiee ra ixto'ni
ra nuu va na, ña ndiatu ra kundaa ini ra, yo ku na nditiandiaa nda'a tikoto
ra.
33 Ra ña'a kan ra iyu'vi ka vi ña, iin ndiakua kisi ña ña, chi kundaa ini
ña ña nduva'a ña xa ra. Saa ndixaa ña xikusiti ña nuu ra, ra ndatu'un
ndi'i ña xi'in ra, ni xa'a ke xa ña saa.
34 Saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Se'e, xa'a ña kandixa kun yu'u ke xa ndikaku kun. Ra kuanu'u ve'e
kun, ra ndï'i ka ini kun, chi xa nduva'a va kun —kachi ra xi'in ña.
35 Ra te ka'an ka va Jesús, saa xaa na kee ve'e ra Jairo, ra xikua'a xa'ndia
chuun ve'e ñu'u, kachi na saa xi'in ra:

—Tata, xa ndixi'i va se'e kun. Köo ka chuun ke sandi'i vi kun tata
maestro ku'un ra xi'in yo —kachi na xi'in ra.
36 Saa te xini so'o Jesús ña kuyu'u na saa xaa na nuu ra Jairo, saa
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun, indaa yu'u va kandixa kun —kachi Jesús xi'in ra.
37 Ra nditäxi Jesús ku'un ndi'i na xi'in ra, chi takua ra Pedro, xi'in ra
Jacobo, xi'in ra Juan ñani ra Jacobo va kuvi ndia ndaki'in ra kua'an xi'in
ra.
38 Ra te ndixaa ra ve'e ra xikua'a Jairo, ra iin nini'i kuu, iin siso siso
nda'yu na, ra xaku ka vi na ndee na.
39 Saa ndiki'vi ndia ra ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—¿Nichuun xaku ni ndo? Ña lo'o yo'o ra süvi ña ndixi'i kuvi ña, chi ña
kixi va kuvi ña —kachi ra xi'in na.
40 Ndi su na ndixaku ndiaa va kuvi na ra. Ra saa xa'ndia ra chiñu ña na
kee takundi'i na chi ke'e, ra takua iva ña lo'o kan xi'in si'i ña, xi'in ndia
kua'an xi'in va ra kuvi na ndiki'vi xi'in ra nuu kandu'u ña lo'o ndixi'i kan.
41 Ra saa tiin ra nda'a ña lo'o kan, ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Talita kumi —kachi ra xi'in ña; ra tu'un yo'o kachi ña saa: “Ña lo'o,
xi'in yo'o ke ka'an yu, ndakoo”.
42 Saa ra ndikun ndakoò va ña lo'o yo'o xika ña, ra uxi uvi va kuiya ke
ndikaa ña, ra ndakanda ka vi ini na yuvi kan.
43 Ra ndika'an ka vi Jesús xi'in na, ña na ndatü'un na xi'in ndia nii yuvi
xa'a ña kuu yo'o. Saa xa'ndia ra chiñu nuu na vasi'i ña lo'o kan, ña na
taxi na ña kuxi ña.

6

Saña'a Jesús na ñuu Nazaret

1 Saa kanata Jesús ñuu kan, ra ndaki'in ra kua'an ra ñuu nuu kee ra,
xi'in ndia ita'an xi'in ra.
2 Ra te ndixaa kii yii, saa ndiki'vi Jesús ini ve'e ñu'u, ra xa'a ra saña'a
ra na. Ra kua'a ka vi ku na ndee xini so'o, ra ndakanda ka vi ini na kachi
na saa ndakatu'un ta'an na:
—¿Ndia ndixa'an ki'in tiaa yo'o takundi'i ña ndichi yo'o? ¿Ndixa xa
ra ña kundichi ni ra? ¿Ndia ndixa'an ra sakua'a ra? ¿Ndia ndixa'an ra
kutu'va ra takundi'i ña xitu'un yo'o?
3 ¿A su ra yo'o ku ra kuxi itun, ra se'e ña María va kuvi ra? ¿A su ñani
ra yo'o kuvi ra Jacobo, José, Judas, xi'in ra Simón? ¿A su yo'o ndee tu na
si'i ku'va va ra xi'in yo? —kachi na. Ra xa'a ña yo'o ke ndixïin na kandixa
va'a vi na ra.
4 Saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Takundi'i ñuu ra xato'o va na iin yuvi na ka'an tu'un yu'u Ndioxi, su
ndi ñuu na nuu kee na, nuu ndee na ta'an na, na ve'e na, ra xäto'o na na
kan —kachi Jesús xi'in na.
5 Ra ndiküvi sa Jesús ndia nii ña xitu'un ñuu ra, chi takua ña xa ra ke
sanduva'a ra ndia'vi na xi'i̱ va, ña chindu'u ra nda'a ra sata na, ra ña yo'o
kuiti va ke xa ra.
6 Ra ndakanda ka vi ini Jesús xini ra na yuvi yo'o xa'a ña ndiee ni ini
na, chi ndixïin na kandixa va'a vi na ra. Saa ndaki'in ra kua'an ra iinii
kuvi ñuu vali ndo'ni yachin kan, saña'a ra na yuvi tu'un Ndioxi.

Ti'vi Jesús ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

7 Saa kuu ndakana Jesús uxi uvi saa ndia ita'an tuun xi'in ra, ra saa
ti'vi ra ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra ta uvi ta uvi

chita'an ra ndia kua'an ndia, ra taxi ra ndiayu nda'a ndia ña tava ndia
tachi ndiva'a.
8 Ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia ña na kü'u̱n ndia nii ña'a xi'in ndia ichi
nuu ku̱'u̱n ndia; nii leka, nii ixta, nii xu'un kü'u̱n xi'in ndia, chi takua
indaa itun katuvi va ndia ku nu ku̱'u̱n xi'in ndia.
9 Ra takua ndixan va ndia ke na ku̱'u̱n xa'a ndia, ra na kü'un uvi na'a
tikoto ndia xi'in ndia, chi takua ña xa ndixi ndia kua'an va ndia ke, na
ku'un xi'in ndia.
10 Ra ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia ndia ka ñuu nuu xaa ndo, ra ve'e nuu ndaki'in na ndo'o koo ndo
xi'in na; ikan ke na koo va ndo. Ra xinü'ni ndo ku'un ndo inka ve'e na,
chi mii ve'e kan ke kee ndo ku'un ndo inka ñuu va.
11 Ra tu ndia ñuu xïin na ndaki'in mani na ndo'o, xi'in nii xïin na
kuniso'o na ña ka'an ndo, saa ra kee ndo ñuu na, ra kuun ndo xa'a ndo na
ko̱yo yaka ñuu na xa'a ndo, ra na kuu ña iin seña nuu na, ra na kundaa
ini na ña kundasi na tu'un Ndioxi; ra saa ke ndo'o, ra köo ka kuachi ndo.
Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, te na xaa kii sandaku Ndioxi kuachi na
ñuu yuuvi yo'o, ra ndiee ni ka chee tundo'o taxi Ndioxi nda'a na yuvi yo'o
nuu na ñuu Sodoma, xi'in na ñuu Gomorra —kachi Jesús xi'in ndia.
12 Saa kee ndixa ndia ra ndaki'in ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia
tu'un Ndioxi nuu na yuvi, ña na ndiko ini na xa'a kuachi na ra ndaki'in
na ichi Ndioxi.
13 Ra tava ndia tachi ndiva'a ini yuvi na tiin ña, ra chikaa tu ndia aceite
xi̱ni̱ na xi'i̱ ra nduva'a va na.

Su'va kuu te ndixi'i ra Juan ra sandakuchi yuvi

14 Saa kuu ra kundaa ini ra rey Herodes ña ndatu'un na yuvi xa'a Jesús
ña xa ra ña xitu'un. Chi ndi'i kuvi ñuu ndixitia ndoso tu'un xa'a ra, ra
kundaa ini na xa'a ra. Saa ndika'an ra Herodes kachi ra saa:
—Ra Juan ra sandakuchi yuvi ku ra ndatiaku. Ña kan ke va'a iyoo ni
ndie̱e̱ yo'o xi'in ra —kachi ra.
15 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
Ra Elías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ra —kachi na.
Ra inka tu na kachi saa:
—Iin ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi ta'an na kixi xina'a va kuvi ra —kachi
na.
16 Ra te xini so'o ra Rey Herodes ña ka'an na su'va, saa ndika'an ra kachi
ra saa:
—Ra Juan, ra ndika'an yu xi'in na xa'ndia na sukun, ku ndixa va ra
ndatiaku yo'o vichin —kachi ra.
17 Chi te yachi ra mii ra Herodes yo'o ku ra xa'ndia chuun ña ndixa'an
na tiin na ra Juan. Ra chikatun na ra xi'in cadena, ra chikaa na ra ve'e kaa
xa'a ña ndika'an ra xa'a ña Herodías xanu ra rey Herodes, chi ra Herodes
yo'o ra ndaki'in ra ña Herodías yo'o nduu ña yasi'i va ra. Ndi su yasi'i ra
Felipe, ñani va ra, kuvi ña, ra ndaki'in ra ña.
18 Ra xa'a ña yo'o ke ndika'an ra Juan xi'in ra Herodes, ra kachi ra saa
xi'in ra:
—Vä'a xa kun, chi köo ichi kun ña ndaki'in kun yasi'i ñani kun kundu'u
ña xi'in kun —kachi ra.
19 Ra ña kan ke xani ni ini ña Herodías xini ña ra Juan, ra tiaa ni kuni
ña ka'ni ña ra, su ndi kuchüun ña.
20 Ndi su mii ra Herodes ra iyu'vi ini va ra xini ra ra Juan, chi kundaa
ini ra ña kuu ra Juan iin tiaa va'a, ra ndaa, ra yii; ña kan ke xindiaa va ra
ra, ra nditäxi ra kuvi ra. Ra te xini so'o ra Herodes ña ka'an ra Juan xi'in

ra, ra xa'a ndata'vi ña xi̱ni̱ ra, ra iin sana su'va ini ra, ra nii nï'i ra ni ke sa ra, ra va'a ni saa ndo̱'o va ra, su ndi kusii ka vi ini ra xini so'o ra ña ka'an ra Juan.

21 Ra saa kuu ra ndi̱xa̱a̱ va kii ña ndixinu ra Herodes kuiya, saa ra nditiandiaa va iin kii ña xa ndiee ni ndiatu ña Herodías ndixa koo ña ka'ni ña ra Juan. Ra kii yo'o ra ndiee ni ndasaka'nu ra Herodes ña, iin viko chee ndatava ra, ra ndakana ra takundi'i na kuna'nu xi'in ra, xi'in na komandande, xi'in na xikua'a na ndee iinii saa kuvi Galilea.

22 Saa ra ndixaa va ña lo'o se'e ña Herodías ndiki'vi ña nuu ndee na ndatava na viko kan nditaxa'a ña nuu na. Saa ra ndiee ni kusii ini ra Herodes xa'a ña xa ña saa, ra saa tu na ndixaa ndee xixi xi'in va ra. Ra saa ndika'an ra rey Herodes xi'in ña lo'o kuaan kan kachi ra saa:

—Nduku ndia ndia ka ña'a ña kuni̱ kun nuu yu, ra taxi yu ña nda'a kun —kachi ra xi'in ña.

23 Ra iin uvi uni ichi kindoo ra xi'in ña, ña taxi ra ndia ndia ka ña'a ña kuni ña nda'a ña, ra ndïko ini ra kachi ra xi'in ña, ra ndia taxi tu ra sava ñuu nuu kuu ra rey va nda'a ña, tu na nduku ña ña, kachi ra.

24 Saa kanata ña ndixa'an ña ndindakatu'un ña si'i ña kachi ña saa:

—Nana, ¿ni ke va'a nduku yu nuu ra —kachi ña xi'in si'i ña.

Saa ndakuiin si'i ña kachi ña saa xi'in ña:

—Nduku xi̱ni̱ ra Juan ra sandakuchi yuvi nuu ra —kachi ña.

25 Saa ndikun xinu ña nandiko ña nuu ndú'u̱ ra Herodes, ra ndika'an ña xi'in ra kachi ña saa:

—Kuni yu ndikun na kundikaa xini ra Juan ra sandakuchi yuvi ini iin ko̱'o̱, ra taxi kun ña nda'a yu —kachi ña xi'in ra.

26 Saa ra kusuchi ka vi ini ra rey Herodes, saa chi küni ra ña ka'ni ra ra Juan, su ndi ndiküvi ka ndasa uvi yu'u ra, saa chi xa kee va yu'u ra ña taxi ra ndia ndia ka ña'a ña kuni ña nda'a ña, nuu takundi'i na kana ra ndi̱xa̱a̱ viko kan.

27 Ndia saa ra ndikun xa'ndia ra chuun nuu iin soldado ña na ku'un ra ka'ndia ra sukun ra Juan, ra kani'i ra xini ra, kixi ña xi'in ra.

28 Saa ndaki'in ra soldado kan ndixa'an ra ini ve'e kàà nuu ndikaa ra Juan, ra xa'ndia ra sukun ra, ra ni'i ra xini ra Juan ndikaa ña ini iin ko̱'o̱ xaa ña xi'in ra, ra ndataxi ra ña nda'a ña lo'o kuaan kan, ra saa ke̱e ña lo'o kan ndixa'an ña ndiaka ña ña nda'a si'i ña.

29 Ra saa te kundaa ini na xita'an tuun xi'in ra Juan ña xa ndixi'i ra, ra saa ke̱e na ndixa'an na ndaki'in na iki kuñu ra ndinduxin na.

Sakuxi Jesús u'un mil yuvi

30 Saa kuu ra ndaxàà ndia ita'an tuun xi'in Jesús, ndakuta'an ndia xi'in ra, ndia ti'vi ra ndixa'an ndika'an ndoso, ra ndataxi ndi'i ndia nuu ra xa'a takundi'i ña xa ndia, xi'in ña saña'a ndia.

31 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Na'a ndo, na ku'un yo chi iku nuu köo yuvi ndakindiee ndo lo'o —kachi ra xi'in ndia.

Chi kua'a ka vi yuvi vaxi nuu ndia; na kua'an, ra na xaa va, ra ndia nii ña kuxi ndia ke küvi, chi kuñä'a mii vi ndia.

32 Saa nandaa Jesús ini barca xi'in ndia xika xi'in ra, ra ndaki'in ndia kua'an ndia iin iku nuu köo yuvi.

33 Su ndi kua'a ni yuvi xini ña ndaki'in ndia kua'an ndia, ra ndakuni na Jesús kua'an ra xi'in ndia. Saa ra ndikun taxindikun ndi'i na kua'an na sata ra, ra iin takundi'i ñuu ndakoyo yuvi ra xika xa'a na ndixaa na ndia iku yuu kan, ra xi'na ka va na kan ndixaa nuu Jesús xi'in ndia xika tuun xi'in ra.

34 Ra te nuu ra ini barca lo'o yo'o ra ndakoto'ni ra, ra xa iin ndandaa va
kaa iku kan xi'in yuvi, saa ra kunda'vi ka vi ini ra xini ra na, chin chi'ña
ka vi íin na ndee na, ta iin ndikachi vali ti köo ixto'o saa íin na. Saa xa'a
ra saña'a ra na xa'a takundi'i ña va'a.
35 Ra saa kuu kua'an kuaa va, saa ndi̱xaa ndia xika tuun xi'in ra ndika'an
ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, xa kua'an kuaa ni, ra iku yo'o ra köo mii ña'a vi.
36 Ndati'vi na yuvi yo'o na ku'un na, ra na kunu'ni na ñuu ña ñu'u yachin
yo'o, ndia ndia ka mii nuu ndee yuvi, ra na sata na ixta kuxi na, chi xa
kuaa ni, ra köo mii ña'a ni'i na kuxi vi na —kachi ndia xi'in Jesús.
37 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿Nichuun ku'un na? Taxi ndo'o na kuxi na, chi ndo'o va ku ndo
xiniñu'u sakuxi na —kachi ra. Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Tata, ¿a kuni kun na ku'un ndi sata ndi ña'a xaa xi'in ndi kuxi
takundi'i na yuvi yo'o? Ra ku'va uvi ciento denario xu'un, saa vi ke
kundiee yo sakuxi yo na yuvi yo'o —kachi ndia xi'in ra.
38 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Ndixaa ku ixta ni'i ndo? Kua'an ndo to'ni ndo —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndixa'an ndia ixto'ni ndia, ra nandiko ndia xaa ndia kachi ndia saa
xi'in ra:
—U'un va ku ixta, ra uvi ku tiaka va —kachi ndia xi'in ra.
39 Saa xa'ndia ra chiñu ra ndixa'an ndia ndachindee vii ndia yuvi kan,
ra ta ti'vi ta ti'vi ndachindee ndia na nuu itia kui̱i̱ kan.
40 Ra saa ndakundee na nuu itia kan, ra ta ciento ta ciento, xi'in ta uvi
xiko uxi, ta uvi xiko uxi ndakundee na.
41 Saa ki'in Jesús u'un saa ixta kan, xi'in uvi saa tiaka, ra ndoni'i ra nuu
ra chi ndivi, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra te ndi'i, saa ta'vi
ra ixta kan taxi ra nda'a ndia xika xi'in ra, ña ndata'vi ndia xi'in na yuvi
kan, ra saa ndata'vi tu ndia uvi saa tiaka kan xi'in takundi'i na yuvi kan.
42 Ra xixi takundi'i na yuvi yo'o ndiakua nditiandiaa ini na.
43 Ra te ndi'i xixi na, saa ndakaya ndia takundi'i ixta ña'ñu ña nindoo
ndoso, xi'in tiaka ti nindoo ndoso, ra uxi uvi ka tuká sakutu ndia xi'in ña.
44 Ra takundi'i na yuvi xixi yo'o, ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va.

Va'a xika xa'a Jesús nuu mini

45 Te ndi'i, saa ndika'an Jesús xi'in ndia xika xi'in ra ña na ndaa ndia
ini barca lo'o kan, ra xa na kunuu ndia ku'un ndia chi ñuu Betsaida ña
ndikaa chi inka xiyo yu'u mini kan, ra nani saa kuee na ndiayu ta'an ra
xi'in na yuvi kan, ra saa ku'un ra chi kan ndakuta'an ra xi'in ndia, kachi
ra.
46 Ra saa te ndi'i nindiayu ta'an ra xi'in takundi'i na, saa ndaki'in ra
kua'an ra iin iku nuu köo yuvi ña ka'an ra xi'in Ndioxi.
47 Ra te xa kuñuu, ra xa ndita'vi sava va ndia xika xi'in ra kua'an ndia
nuu tiañu'u kan, ra ndia mitu'un saa va Jesús nindoo chi yu'u mini kan.
48 Ra saa kuu xini ra xikutuvi ndia ra nii küvi ka ku'un ndia, iin ndia
xi'in ña nduxa va kua'an ndia, chi tachi ra chi nuu ndia su'va va vaxi ña,
ña kan ke küvi ku'un barca ndia xi'in ndia. Ra saa te xa kua'an kuni̱ tu̱vì
ta ku'va kaa uni ñuu, saa xika xa'a Jesús nuu tiakuii kan ndixaa ra nuu
ndia, ra ta iyoo ra ya'a ndaku ku'un va, saa iyoo ra tuvi ndia.
49 Ra saa te xini ndia xika ra nuu tiakuii kan kuxaa ra, saa ra iin ninda'yu
ko̱'o̱ ndia, chi nima va xa ndia ra.
50 Chi xini takundi'i ndia ña xika ra xaa ra nuu ndia, ra ndiee ni ndiyu'vi
ndia. Saa ra ndikun ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—¡Yayaa koo ndo chi yu'u va kuvi ra! Kuayü'vi ndo —kachi ra xi'in ndia.
51 Saa ndixaa ra nandaa ra ini barca kan xi'in ndia, ra ndikun ndixkuiin va tachi kan ña kini ni kuu ña. Ra ndiee ni ka ndayu'vi ini ndia xini ndia ra, ra ndakanda ka vi ni ndia.
52 Chi täan ndaki'in xini ndia ña kuu ra, ra ka'nu, saa chi nii xinï nuu va ndia ña ndasakua'a ra ixta, ra nani saa küvi kundaa ini ndia, saa chi xa'a ña ndaku ni ini va ndia ke ndo'o ndia su'va.

Sanda'a Jesús kua'a ni na ñuu Genesaret

53 Ra saa te ndakoyo ndia yu'u tiakuii kan, ra katun ndia barca ndia yu'u mini kan, ra saa ndixaa ndia ñuu Genesaret.
54 Ra te nuù su'va ndia ini tu lo'o xika nuu mini kan, saa ra ndikun ndakuni va na yuvi kan Jesús.
55 Saa ra ndikun kee yuvi kan kua'an na iinii kuvi ñuu ña ndatu'un na xi'in na ta'an na, ra saa xa'a na xaa na xi'in na xi'ï nuu Jesús ra ndia nuu ixto va ndee na xi'ï kan, xaa na xi'in na nuu ra.
56 Ra ndia ndia ka mii nuu xaa va Jesús, a ñuu na'nu kuvi ña, a ñuu vali kuvi ña, a iku kuvi va ña, ra ndia nani ke kundaa ini na tu'un ña xa vaxi ra, saa ra ndikun tava va na na xi'ï ra chindee na na ichi nuu ya'a ra kua'an ra, ra xakunda'vi ka vi na nuu ra, ña na sa ra ña mani ra taxi ra tiandiaa nda'a na xi'ï kan tikoto ra. Chi takundi'i na tiandiaa nda'a tikoto ra, ra ndikun nduva'a ndixa va na.

7

Ña'a ña kuyakua na yuvi xi'in

1 Saa kuu ra ndixaa sava na fariseo xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés; ra na ñuu Jerusalén ke kee na, xaa na nuu xika Jesús.
2 Ra xini na ña nindä'a sava ndia xika xi'in Jesús, ra ndakundee ndia xixi ndia, saa ra vä'a ni ndikuni na kuni na ndia, chi nuu na fariseo yo'o ra iin kuachi chee ku ña yo'o nuu Ndioxi tu na ndä'a iin yuvi ra kuxi na, kachi na.
3 Saa chi na fariseo xi'in takundi'i na judío, ra xi'na ka nda'a na saa xixi na. Chi ña yo'o ku costumbre ña saña'a na xii xikua va na na, ra ta iyoo iin ña yii ni saa iyoo ña tuvi na.
4 Ra te na ndiko na ndaxaa na ve'e na, te xa'an na nuu ya'vi, ra xi'na ka nda'a na saa xaxi na ndia ndia ka ña'a, ra saa ke saxinu ndi'i na costumbre ña ndakoo xii xikua na, ra ndiee ni xato'o na ña. Na kachi yo saa, ta kuu ña ndakatia na yaxin na, xi'in ña ndoo kisi na, xi'in ña ndoo xiko'o na, xi'in ña ndoo ixto kixï na, takundi'i ña yo'o ra iin ndiakua nduxa xa na ña.
5 Xa'a ña kan ke kuyachin na fariseo xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi nuu xika Jesús ra ndindakatu'un na ra, kachi na saa:
—¿Nichuun xäto'o ndia xika xi'in kun costumbre na xikua'a? ¿A kundäa ini ndia, ña xi'na xiniñu'u nda'a ndia saa kuxi ndia? Ra ndia yo'o ra iin saa iyoo nda'a va ndia xixi ndia —kachi na xi'in Jesús.
6 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ña ndixa ni ke ndika'an ra Isaías xa'a ndo'o na maña te yachi, ra su'va ke kachi Ndioxi ndika'an ra xi'in ra xa'a ndo, kachi tu'un ña ndatiaa ra:
“Na yuvi yo'o, ra takua iin tu'un nïnù va ke ka'an na ña xato'o na yu'u.
Ndi su nima na, ra xika ni va iyoo ña nuu yu.
7 Ra ña uun va ke ka'an na ña kañu'u na yu'u.

Saa chi süvi ichi yu'u ke saña'a na yuvi, chi ichi ña ndaku ini mii va na ke
saña'a ta'an na”, kachi Ndioxi xa'a ndo,
kachi ña ndatiaa ra Isaías te yachi.
8 Ra ña ndixa ni kuvi va ña, saa chi ndakoo ña'a va ndo chiñu ña
xa'ndia Ndioxi, ra costumbre ña sandaku mii na yuvi yo'o va ndiee
ni ndakundikun ndo, saa chi takuu ña ndakatia ndo kisi ndo, xi'in ña
ndakatia ndo yaxin ndo, xi'in ña xa ndo kua'a ni ka chiñu, su ndi chiñu
yo'o, ra ña xa'ndia na yuuvi yo'o va ke yo'o —kachi Jesús xi'in na.
9 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ndo'o, ra iin xiyo va ndakoo ndo ndiayu ña xa'ndia Ndioxi, ra chiñu
ña ndakoo na xii xikua va ndo, ndiee ni xayii ndo, ra xanduvi ndo ña.
10 Ra ka'an yu saa xi'in ndo, saa chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra su'va va kachi ña: “Sato'o kun iva kun xi'in si'i kun” chin “Yuvi na
ka'an ndiva'a xi'in vasi'i, ra na köo ña ka'nu ini xi'in na, chi xiniñu'u na
kuvi va na”, kachi ña.
11 Su ndi ndo'o, ra süvi saa xa ndo, chi su'va va kachi ndo: “Iin tiaa ra
kuvi kachi ra su'va xi'in si'i ra a xi'in iva ra: ‘Küvi chindiee ta'an yu xi'in
kun, chi takundi'i xu'un ña xani xini yu taxi yu nda'a kun, ra xa ta iyoo ña
xa ndisoko yu nuu Ndioxi va iyoo ña, ra xa corbán va nduu ña’, kachi ra
xi'in vasi'i ra. Saa ra xava'a va. Xiniñü'u ka ndiakua nduxa to'ni ra na”,
kachi ndo'o.
12 Ra su'va va ke xa ndo kava ndo yuvi, ra sasi ndo nuu na; täxi ndo
sato'o na iva si'i na, ña ki'in na kuenda xi'in na.
13 Ra su'va ke xa tu ndo ña sandi'i ndo xa'a tu'un Ndioxi va xi'in
costumbre ndo, chi costumbre ña sandaku mii ndo yo'o va ke ndiee ni
ndasato'o ndo, ra chiñu xa'ndia Ndioxi sandi'i ndo xa'a va. Ra süvi takua
ña yo'o ke xa ndo, chin kua'a ni ka va ña xa ndo —kachi Jesús xi'in na.
14 Saa ndakana ra takundi'i na yuvi kan ra nduyachin na nuu ra, ra
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tiaa ni so'o takundi'i ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra na kundaa ini
ndo xi'in ña.
15 Ndia nii ña'a ña iyoo nuu ñu'ú yo'o, ra xaxi na ña, a xixi tu na ña, ra
xayäkua ña na; chi tu'un ña ndakoyo nima va na ke xayakua ña'a.
16 Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ndaki'in xinı̱ ndo
xi'in ña —kachi ra xi'in na.
17 Ra saa te ndi'i ra ndakoo ra na yuvi kan, ra ndaxaa ra chi ve'e, saa
ndindakatu'un ndia xika xi'in ra ra xa'a tu'un ndichi ña ndika'an ra, ni ke
kuni kachi ña:
18 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿A ta iyoo na yuvi kan ke iyoo tu ndo'o va ña ndakï'in xinı̱ ndo xi'in
ña ni ke kuni kachi ña? ¿A kundäa ini ndo takundi'i ña'a ña iyoo nuu
ñu'u yo'o, ra xaxi na ña, a xixi tu na ña, ra xayäkua ña na?
19 Chi süvi nima na kua'an ña, chi ini siti va na ke kua'an ña, ra te ndi'i
xitia ña kua'an ña nı̱nu va —kachi ra xi'in ndia.
Ra su'va ke kachi Jesús xi'in ndia ña na kundaa ini ndia, ña kuvi kaxi
yo takundi'i va ña'a, chi ña va'a ku takundi'i va ña; köo ña yakua.
20 Saa ndika'an ka ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Takundi'i tu'un ña kee yu'u mii va yuvi ke kuyakua na xi'in.
21 Saa chi nima na ke kaku takundi'i va ña vä'a, ña vaxi xini na kuni
na sa na, ña kotoo na kaka na ña yuuvi, ra kua'a ni koo tani na kuni na,
nii na si'i kuvi na, ra nii tiaa kuvi va ndia, ra nii ndakatü'un ta'an tu na a
kuachi na a na'nu na, chi inuu xasiki ta'an ndi'i va na, ra saa tu ña kuni
na ka'ni na ndìì va,

22 xi'in ña xakui'na na, xi'in ña iin su'va kunı̱ na koo kuika na, xi'in ña
xa na takundi'i nuu ña vä'a, xi'in ña sanda'vi na yuvi, xi'in ña kuni na
kindiaa na ña'a iyoo nuu inka yuvi koo nuu na, xi'in ña ndukuini na xi'in
ta'an na, xi'in ña kandiva'a kini na xi'in ta'an na, xi'in ña kutiaa na nuu
ñani ta'an na, ra niña chuun ki'vi va xani xini na sa na.
23 Takundi'i ña kı̱'vi yo'o ra nima va yuvi ke kana ña, ra ña yo'o ke
kuyakua na xi'in, ra nduu na na vä'a nuu Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndinuni ni ini iin ña'á, ña küu judío kandixa ña Jesús

24 Saa kee Jesús ñuu kan ra ndaki'in ra kua'an ra ñuu Tiro xi'in Sidón. Ra
ndixaa ra ndiki'vi ra iin ve'e ndakundu'u ra, chi ndiküni ra ña na kundaa
ini yuvi ña ndixaa ra kan, su ndi ndikuchüun ra ña koo se'e ra nuu na.
25 Ra ñuu kan iyoo iin ña'á, ra tachi ndiva'a ke tiin ña lo'o se'e ña. Ra
te xini ña tu'un ña ndı̱xaa ra, saa ra ndikun ndaki'in ña ndı̱xàà ña nuu
ndu'u ra, ra xikisiti ña nuu ra.
26 Ra ña'a yo'o ra süvi ta'an na judío kuvi ña, chi ña ñuu Sirofenicia va
kuvi ña. Ra xakunda'vi ka vi ña nuu Jesús ña na sa ra ña mani tava ra
tachi ndiva'a kan ku'un ña, ra na saña ña ña lo'o se'e ña.
27 Saa ndika'an Jesús xi'in ña'a yo'o kachi ra saa:
—Kundiatu ña'a kun nana, xi'na ka mii na xi'in ve'e kuvi na, na kuxi
ña'a, chi vä'a kita ña tu na kindiaa yo ixta yu'u se'e yo, ra taxi yo ña nda'a
tina kuxi ri —kachi ra xi'in ña.
28 Saa ndakuiin ña, kachi ña saa xi'in ra:
—Ña ndaa ni kuvi va ña ka'an kun Tata, su ndi tina, ra ndia ikin vali ña
koyo yu'u na kuachi chi tixi mesa va ndakaya ri xixi ri, —kachi ña xi'in
ra.
29 Saa kusii ni ini Jesús ña kachi ña saa, ra ndika'an ra xi'in ña kachi ra
saa:
—Va'a ni ndika'an kun nana, ra kuanu'u ve'e kun chi xa kita va tachi
ndiva'a kua'an ña, ra xa nduva'a va se'e kun, xa'a tu'un ña ndika'an kun
yo'o —kachi ra xi'in ña.
30 Ra saa te ndaxàà ndixa ña'a kan ve'e ña, ra xa nuu ixto va yayaa
kandu'u ña lo'o se'e ña, ra xa kita va tachi ndiva'a ini ña kua'an ña.

Sanda'a Jesús iin ra mi'mi ra xïni tu so'o va ra.

31 Saa kuu kanata Jesús ñuu Tiro ra ndiya'a ra chi ñuu Sidón iin saa
ndixaa ra ndia yu'u tiañu'u Galilea, chi inka xiyo nuu ndikaa Decápolis.
32 Ra ikan ndixaa na nuu ra xi'in iin ra mi'mi ra xïni tu so'o va ra, ra
xakunda'vi ka vi na nuu ra, ña na sa ra ña manı̱ chindu'u ra nda'a ra sata
ra xi'ı̱ kan.
33 Saa kuxiyo Jesús xi'in ra kue'ę kan, chi nuu köo yuvi, ra ikan chinii
ra nduku nda'a ra ini so'o ra kuę'e kan, ra ko'ni ra lo'o tiasi'i ra nuu nda'a
ra, ra nditiandiaa nda'a ra nuu yaa ra küvi ka'an kan.
34 Ra ndoni'i ra nuu ra chi ndivi, ra ndixaka ini ra, ra ndika'an ra kachi
ra saa:
—¡Efata! —kachi ra. Tu̱'un yo'o kachi ña saa: “Na ndanuña ña”.
35 Saa ra ndikun ndanuña ndixa va so'o ra, ra ndukama tu yaa va ra, ra
ndikun va'a ndaka'an va ra.
36 Ra ndika'an Jesús xi'in na, ña na ndatü'un na xi'in ndia nii yuvi xa'a
ña yo'o; su ndi na ndiee ka xa va kuvi na, chi te ka'an ra xi'in na, ña na
ndatü'un na xi'in inka yuvi xa'a ña xa ra xi'in na, ra na ndiee ka ndatu'un
va kuvi na.
37 Ra ndakanda ka vi ini na yuvi kan kachi na saa:

—Va'a ni □xa Jesús chi ndia na so'o xi'in na küvi ka'an ra va'a sanduva'a ra na —kachi na xa'a Jesús.

8

Sakuxi Jesús kumi mil yuvi

1 Saa kuu iin kii ra kua'a ka vi yuvi ndakaya tuku. Ra ndia nii lo'o ña'a köo ni'i na kuxi na, saa kana Jesús ndia xika xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
2 —Kunda'vi ni ini yu xini yu na yuvi yo'o, chi xa kii uni va ke iyoo na xi'in yu vichin, ra köo mii ña'a ni'i na kuxi vi na ra nda'vi ni na.
3 Ra tu saa na koo na xi'in sǫkò ndati'vi yu na kunu'u na ve'e na, saa ra kua'an na ichi saa kundiëe ka na ra kuñaa nuu va na, chin sava na kẹe xika va —kachi ra.
4 Saa ndakuiin ndia xika xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii ku ki'in yo ña'a kuxi takundi'i na yo'o? Chi iku nuu köo yuvi va ke yo'o —kachi ndia xi'in ra.
5 Ra saa ndindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿Ndixaa ku ixta ni'i ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Uxa va ke ni'i ndi, tata —kachi ndia.
6 Saa xa'ndia ra chiñu ña na ndakundee takundi'i na yuvi kan nuu ñu'u. Ra ki'in ra uxa saa ixta kan, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra te ndi'i saa ta'vi ra ña ra taxi ra ña nda'a ndia xika xi'in ra, ña na ndata'vi ndia ña xi'in na yuvi kan; ra saa ndixa xa va ndia.
7 Ra ni'i tu na iin ti'vi lo'o tiaka ichi vali va, ra saa ndataxi tu ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ri kan va. Ra te ndi'i saa xa'ndia ra chiñu ña na ndata'vi tu ndia ri kan va xi'in na.
8 Ra xixi na ndiakua nditiandiaa ini na. Ra uxa ka tuká sakutu na xi'in ña'ñu ña nindoo ndoso ndakaya na.
9 Ra takundi'i na xixi kan ra ku'va kumi mil yuvi kuvi na, ra te ndi'i saa ndindiayu ta'an Jesús xi'in na.
10 Ra saa nandaa ra ini barca xi'in ndia xika xi'in ra, ra ndaki'in ndia kua'an ndia chi ñuu Dalmanuta va.

Ka'an na fariseo xi'in Jesús ña na sa ra iin ña täan kuni na

11 Ra te ndixaa ndia ñuu kan, saa ra ndixaa tu na fariseo va ra xa'a na tiin ta'an na xi'in Jesús, ra ka'an na xi'in ra ña na sa ra iin ña ndichi kuni na, ña ixtondoso na ra, a ndixa ndivi ke kee ra.
12 Saa ra iin ndiakua ndixaka ini ra, ña ndindi'i ini ra nuu na, ra ndakuiin ra kachi ra saa:
—¿Nichuun kuni̱ ni ndo kuni ndo ña xitu'un? Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, ndia nii ña sä yu kuni ndo —kachi ra xi'in na.
13 Saa ndakoo Jesús na, ra nandaa tuku ra ini barca lo'o kan, ra ndaki'in ra kua'an ra chi inka xiyo yu'u mini kan xi'in ndia xika xi'in ra.

Ka'an Jesús ña na köo yo ta ku'va iyoo na fariseo

14 Ra ndia xika xi'in Jesús, ra naa ini ndia ña ku'un ixta xi'in ndia kuxi ndia, ra indaa mitu'un nuu vi ku ixta kua'an xi'in ndia ini barca kan.
15 Saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ndia ra kachi ra saa:
—To'ni ndo, ra kuenda ni koo ndo xi'in ixan iyá ña kuu ndavi na fariseo ra saa tu ra Herodes va —kachi ra xi'in ndia.
16 Ra saa xa'a ndatu'un ta'an mii ndia kachi ndia saa:
—A ña ndixinï'i yo ixta va ke kachi ra saa xi'in yo —kachi ndia.

17 Saa xini Jesús ña xa'a ndatu'un xi'in ta'an ni ndia, saa ra ndika'an ra
xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Ni ke ndiee ni ndatu'un ndo xa'a? ¿Nichuun ka'an ndo ña köo ixta
ni'i ndo? ¿A ra ndixa ke ndia nii lo'o chiin täan kundaa ini ndo, ra nii
ndakï'in xini ndo? ¿Nichuun ndaku ni ini ndo ña küvi xinu ini ndo saa
va?
18 Iyoo nduchi nuu ndo ra xïni ndo; iyoo so'o ndo ra xïni so'o ndo. ¿A
ndakü'un ini ndo xa'a ña xitu'un xa yu
19 te sakuxi yu u'un mil yuvi, xi'in takua u'un ixta, ña xini'i ndo? ¿Ra
ndixaa ka tuká ixta nindoo ndoso ndakaya ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Uxi uvi ka tuká ndaki'in ndi, Tata —kachi ndia xi'in ra.
20 Saa ndika'an ka ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ra te sakuxi tu yu kumi mil yuvi xi'in uxa kuiti ixta tu, ¿ndixaa ka
tuká chitu nindoo ndoso ndaki'in ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Uxa ka tuká ndaki'in ndi, Tata —kachi ndia xi'in ra.
21 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ra nani saa küvi kundaa ini ndo vichin va —kachi ra xi'in ndia.

Sanda'a Jesús iin ra kuaa chi ñuu Betsaida

22 Saa ndixaa Jesús ñuu Betsaida xi'in ndia xika xi'in ra. Ra ikan ndiaka
na yuvi kan iin ra kuaa ndixaa ra xi'in na nuu Jesús, ra xakunda'vi na
nuu ra ña na sa ra ña manı̱ chindu'u ra nda'a ra sata ra kuaa kan.
23 Saa tiin Jesús nda'a ra kuaa kan ra ndiaka ra ra ndixa'an ra xi'in ra
ndia nuu ñuu kan, ra ikan kondiaa ra tiasi'i ra nuu ra, ra te ndi'i chindu'u
ra nda'a ra sata ra, ra ndindakatu'un ra ra kachi ra saa:
—¿A xa tuvi lo'o? —kachi ra xi'in ra.
24 Ra xa ndatuvì va lo'o nuu ra kuaa kan, Saa ndakuiin ra kachi ra saa
xi'in Jesús:
—Xa xini va yu na yuvi, Tata, ndi ta iin itun na'nu va, iin na tuvi yu, ra
tu xika kua'an va kuvi nuu tuvi yu —kachi ra.
25 Saa chindu'u tuku Jesús nda'a ra nuu ra kuaa kan, ra ndika'an ra
xi'in ra na to'ni ra, saa ra ndikun nduva'a ndixa va nuu ra, ra iin kaxi kaxi
ndakoto'ni ra iinii kuvi.
26 Ra saa ndati'vi Jesús ra kuanu'u ra ve'e ra, ra ndika'an ra xi'in ra
kachi ra saa:
—Kua'an, ra kï'vi kun ñuu, ra ndia nii yuvi ndatü'un kun xi'in xa'a ña
yo'o —kachi ra xi'in ra.

Ndakuni ra Pedro Jesús ña kuu ra se'e Ndioxi

27 Te ndi'i, saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra chi ñuu
vali ña ndo'ni ñuu Cesarea ña ndikun ndiaa Filipo. Ra nani saa kuu ndia
kua'an ndia ichi kan, saa ndindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿Yoo kuu yu'u kachi na yuvi? —kachi ra xi'in ndia.
28 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Sava na ka'an ña kuu kun ra Juan ra sandakuchi yuvi, ra sava tu na
ka'an ña kuu kun ra Elías va, ra inka tu na ka'an xa'a kun ña kuu kun
ndia iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ra ndatiaku, kachi
na —kachi ndia xi'in ra.
29 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ra ndo'o tu, ¿yo kuvi yu tuvi ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa:

—Tata, yo'o ku Cristo ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o —kachi ra xi'in ra.
30 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ndatü'un ndo xi'in xa'a ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke ndo'o ra ta xa na kuvi ra

31 Saa xa'a Jesús ndakani ra nuu ndia kachi ra saa:
—Yu'u, ra xaa yo'o, ra xiniñu'u ndo'o ni yu, ra na xikua'a ñuu Israel, xi'in na sutu kuna'nu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kundasi ni na yu'u, ra ka'ni na yu'u, su ndi kii uni ra ndatiaku va yu —kachi ra xi'in ndia.
32 Ra nditisë'e tu'un va'a vi ra xa'a ña ndo'o ra chi iin kaxi kaxi va ndatu'un ra xi'in ndia. Ra saa tava siin ra Pedro Jesús ra ndiya'a tu'un ndika'an ra xi'in ra.
33 Saa ndikokuiin Jesús ra ndakoto'ni ra nuu ndia xika xi'in ra, ra ninda'yu ra nuu ra Pedro nuu ndia kua'a kan, kachi ra saa:
—¡Kuatia'a nuu yu, timia'a! Chi yo'o, ra süvi chiñu Ndioxi ke ndi'i ini kun xa'a sa kun chi chiñu ña xa na yuvi yo'o va ke ki'in kun kuenda xi'in —kachi ra xi'in ra Pedro.
34 Ra saa ndakana Jesús ndia xika xi'in ra, xi'in na yuvi kan, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndia ndo kuni̱ kundikun yu'u, ra xiniñu'u ka'ndia ini ndo xa'a mii ndo, ra ndakasoko ndo cruz ndo ra kundikun ndo yu'u.
35 Saa chi yuvi na kuni̱ sakaku mii ra na kan kuvi na ndi'i xa'a va. Ra na sandoñu'u mii xa'a yu'u, xi'in xa'a tu'un Ndioxi, ra na kan kuvi na kuchuun kaku va.
36 ¿Ra ni ke va'a ni'i vi yuvi, tu na sakanaa na iinii saa ña yuuvi yo'o, ra sandoñu'u tu na mii na?
37 Chi na yuuvi yo'o, ra ndia nii ña'a kuchüun na cha'vi na xa'a ña kutiaku na.
38 Ra yuvi na kuka'an nuu tu xi'in yu, a xi'in tu'un yu nuu na yuvi kuachi yo'o vichin, saa ra, saa sa tu yu'u, ra xaa yo'o va, chi kuka'an nuu tu yu'u va xi'in na nuu Tata yu, ta xa na ndiko yu kixi yu xi'in ndie̱e̱ Iva yu, xi'in na yii na ku tatun ra —kachi Jesús xi'in na.

9

1 Saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi sava ndo'o na ndee yo'o vichin, ra kuni nuu ndo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu xi'in takundi'i ndie̱e̱ ra, ra saa vi ke kuvi ndo —kachi ra xi'in na.

Ndanama Jesús

2 Ra saa kuu ndiya'a i̱ñu̱ kii, saa ndaki'in Jesús ra Pedro xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan kua'an ndia xi'in ra iin xiki sukun. Ra ikan ndanama ra xini ndia.
3 Ra tikoto ña ndixi ra, ra iin yeye'e nduu ña, ra iin taxa taxa nduu ña, ra yàà ka vi nduu ña, iin mii kachi̱ nduu ña; ndia nii yuvi ra kuchüun na ndasayaa ni na tikoto ta ku'va nduu tikoto ra yo'o, nii na ndakatia ni va na ña.
4 Saa ra tu'va ndituvi va ra Elías xi'in ra Moisés, ra xa'a ndia ndatu'un ndia xi'in Jesús ndita ndia.
5 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús, kachi ra saa:

—Tata Maestro, tiaa ni va'a ña ndee yo yo'o vichin, tu kuni kun ra na
sava'a ndi uni ve'e tuvíxi̱n vali, iin ña koo yo'o, ra iin ña koo ra Moisés,
ra iin ña koo ra Elías —kachi ra xi'in Jesús.
6 Su ndi ra saa ka ndika'an va kuvi ra, saa chi nii ndikundäa ini vi ra ni
ke ndika'an ra, ra iin kua'an ini ndia ndee ndia ña iyu'vi ni ndia.
7 Ra saa nduxinu vi̱ko̱ ndasi ña sata ndia. Ra tiañu vi̱ko̱ kan tiaku
ndika'an Ndioxi, kachi ra saa:
—Ra yo'o ku Se'e yu ra ku'vi ni ini yu xini yu, ra na kandixa ndo ña
ka'an ra xi'in ndo, —kachi tachi Ndioxi kan xi'in ndia.
8 Ra te saku'un nuu ndia ndakoto'ni ndia, ra nii ka yuvi köo ndixini ndia,
ra ndia siin ndaa mitu'un saa va Jesús ndichi xini ndia.
9 Ra te saa kuu ndia nandiko ndia vaxi nuu ndia iku kan, saa ndika'an
Jesús xi'in ndia ña na ndatü'un ndia xi'in ndia nii yuvi xa'a ña xini ndia
kuu iku kan, chi ndiakua te na ndatiaku ra xaa yo'o vichin, ra saa vi ke
kundaa ini na.
10 Ña kan ke ndia nii yuvi nindatü'un ndia xi'in xa'a ña xini ndia. Ra
xika ka vi ini ndia xa'a ña ndika'an ra ña ndatiaku ra, chi ndikundäa ini
ndia ni ke kuni kachi ña.
11 Saa ndindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun kachi na maestro na saña'a ley Ndioxi ña xi'na ka ra
Elías ku ra xiniñu'u kunuu kixi? —kachi ndia.
12 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña ndixa ke, xi'na ka ra Elías ku ra kunuu kixi sanduvi takundi'i ña
xiniñu'u kunduvi. Ra ta ku'va ka'an tu'un Ndioxi xa'a yu'u, ra xaa yo'o
vichin, ña xiniñu'u ndo'o ni yu ra kundasi ni na yu'u.
13 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in va ndo, chi ra Elías ra xa kixi va ra, ra
xa xa na ña kuni̱ mii na xi'in va ra, ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña ndakani
ña xa'a ra ndia ku'va ke ndo'o ra —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús iin ra lo'o tiin tachi ndiva'a

14 Saa te ndandiko Jesús xaa ra nuu nindoo sava ka ndia xika xi'in ra,
ra xa iin ti'vi chee va yuvi ndakaya ndee xi'in ndia xini ra, ra ikan ndee tu
sava na maestro na saña'a ley Ndioxi ña tiin ta'an na xi'in ndia xika xi'in
Jesús, ra nda'yu na nuu ndia.
15 Ra saa te xini na yuvi kan Jesús ra ndakanda ka vi ini na, saa ra ndikun
ndakuita takundi'i na ra xinu na ndixaa na ka'an ndioxi na xi'in ra.
16 Saa ndindakatu'un ra ndia xika xi'in ra kachi ra saa:
—¿Ni ke xakuachi ndo xa'a xi'in na yuvi kaa —kachi ra xi'in ndia.
17 Saa ndakuiin iin ra ndikaa tiañu na yuvi kan, kachi ra saa:
—Tata Maestro, yo'o xaa iin se'e yu xi'in yu nuu kun, chi tachi ndiva'a
ke ndikaa ña'a, ra täxi ña ka'an ra.
18 Ra te xaa tachi ndiva'a yo'o tiin ña ra ndia ndia ka mii nuu ndú'u̱
ra, ra tiin ña ra kuun ña ñu'ú, ra xa'a iin kee lolo yu'u ra, ra iin ndakaxi
ta'an nù'ù ra, ra iin kutuun ra xa ña. Ra xa ndika'an yu xi'in ndia xika
xi'in kun ña na tava ndia tachi ndiva'a yo'o ini se'e yu ku'un ña, su ndi
ndikuchüun ndia xi'in ña —kachi ra xi'in Jesús.
19 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia xika xi'in ra:
—¿Nichuun ndaku ni ini ndo? ¿Ni ka ke kachi yu xi'in ndo, ña na
kundaa ini ndo? Kundiëe ka ini yu nuu ndo. Na'a ndo xi'in ra lo'o ñaa
yo'o —kachi ra xi'in na.
20 Saa ndixaa na xi'in ra nuu Jesús. Ra te xini tachi ndiva'a kan Jesús,
ra ndikun iin xa'ni yi'i ña ra, ra iin kee nda'a ra, iin kee xa'a ra kandu'u
ra, ra iin chichi ñu'u ra ndiakua kee lolo yu'u ra.

21 Saa ndindakatu'un Jesús iva ra lo'o kan, kachi ra saa:
—¿Xa ndixaa kuiya ke ndo'o ra saa? —kachi ra xi'in ra.
Saa ndakuiin iva ra kachi ra saa:
—Te lo'o vi ra ke ki'in ña ra, Tata.
22 Ra tachi ndiva'a yo'o, ra nii ndiä'vi ichi xaa ña sako'ni ña ra nuu ñu'ù, xi'in nuu tiakuii, ña kuṉ ña ka'ni ña ra; ña kan ke nduku yu ña mani nuu kun, tu na kuvi chindiee ta'an kun xi'in ndi, Tata, ra na kunda'vi ini kun kuni kun ndu'u, ra na sa kun ña mani xi'in ndi, chi nda'vi ni ndi —kachi ra xi'in Jesús.
23 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Tu na kandixa kun saa ra kuvi va, chin takundi'i na kandixa ra köo ña u'vi nuu na kan —kachi Jesús xi'in ra.
24 Ra saa ndikun ndiee ka vi ndika'an iva ra lo'o kan, kachi ra saa:
—¡Kandixa va yu, Tata, ra chindiee ta'an ka xi'in yu, ña na kandixa va'a ka yu yo'o! —kachi ra.
25 Ra te xini Jesús ña xa'a iin kuti'vi na yuvi kuxaa na, saa ra ndika'an ra xi'in tachi ndiva'a kan, kachi ra saa:
—Tachi ndiva'a ña mi'mi, xi'in ña xïni so'o, yu'u ku ra xa'ndia chiñu nuu kun. Ra na kita kun ku'un kun, ra nandïko ka kun tiin kun ra lo'o yo'o —kachi Jesús xi'in ña.
26 Saa ra iin koko'o ninda'yu tachi ndiva'a kan, ra iin xa'ni yi'i tuku ña ra lo'o kan, saa kita ña kua'an ña, ra iin ta kaa ra ndixi'i kaa ra kandu'u ra xa ña, ra saa ndika'an takundi'i na ndita kan kachi na saa: “Ndixi'i va ra lo'o kaa” —kachi na.
27 Saa tiin Jesús nda'a ra lo'o yo'o ra ndoni'i ra ra, ra ndikun ndakoo va ra.
28 Ra saa ndiki'vi Jesús iin ve'e ndakundu'u ra xi'in ndia xika xi'in ra, ra saa ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿nichuun ndikuchüun ndi tava ndi tachi ndiva'a kan? —kachi ndia xi'in ra.
29 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña xiniñu'u sa yo ke ka'an ni yo xi'in Ndioxi, ra na koo su'un yo küxi yo, ra saa ke kuchuun yo tava yo tachi ndiva'a —kachi ra xi'in ndia.

Xa ichi uvi ke ndatu'un tuku Jesús xi'in ndia ña kuvi ra

30 Saa kuu ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra. Ra chi Galilea ke kua'an ndia, ra ndiküni Jesús ña kundaa ini na yuvi xa'a ra.
31 Chi takua ndia xika xi'in va ra kuvi ndia ndakani ra nuu, ra kachi ra saa:
—Yu'u, ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u nda'a na ñuu, ra ka'ni na yu'u, su ndi kii uni ra ndatiaku tuku va yu —kachi ra xi'in ndia.
32 Ra ndia xika xi'in ra, ra nii kundäa ini ndia ni ke ka'an ra, ra nii xandiëe ini tu ndia ña ndakatu'un va ndia ra xa'a ña ka'an ra, chi iyu'vi ni ndia.

¿Yoo kuu ra chee va'a ka?

33 Saa ndixaa ndia ñuu Capernaum. Ra te xa ndee ndia ve'e kan, saa ndindakatu'un Jesús ndia kachi ra saa xi'in ndia:
—¿Ni xa'a ke ndatu'un kuachi ndo xi'in ta'an ndo vaxi ndo ichi kan? —kachi ra xi'in ndia.
34 Ra nii ndindäkuiin ndia, saa chi xa'a iin ra kunuu ka'ndia chiñu nuu va ndia ke ndatu'un ndia vaxi ndia ichi kan.
35 Saa ndakundu'u Jesús, ra ndakana ra uxi uvi saa ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Ndo'o, ndia kuni̱ kunuu, ra xiniñu'u ndakundikun ndo ndia chi sata takundi'i na, ra xiniñu'u chindiee ta'an tu ndo xi'in takundi'i va na —kachi ra xi'in ndia.

36 Saa kana ra iin ra lo'o ra xanindichi ra ra ma'ñu ndia, ra saa ndakunu ndiaa tu ra ra lo'o kan, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:

37 —Yuvi, na ndaki'in mani̱ iin ra lo'o tan ra yo'o xa'a yu'u, ra yu'u va ku ra ndaki'in mani̱ na, ra na ndaki'in mani̱ yu'u, ra süvi takua yu'u kuvi ra ndaki'in mani̱ na, chi ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra ndaki'in mani̱ na —kachi Jesús xi'in ndia.

Yuvi na kuëe kata'an xi'in yo, ra ndiẹẹ̱ va yo ke kua'an na

38 Saa ndika'an ra Juan xi'in Jesús kachi ra saa:

—Tata Maestro, ikan xini ndi xika iin tiaa ra tava ra tachi ndiva'a xi'in kivi kun, su ndi itä'an ra xi'in yo, ña kan ke ndika'an ndi xi'in ra ña na sä ka ra saa, saa chi süvi ra xika xi'in yo kuvi ra, —kachi ra xi'in Jesús.

39 Ra saa ndakuiin Jesús kachi saa xi'in ra:

—Säsi ndo nuu na, saa chi takundi'i yuvi na xa iin ña xitu'un xi'in kivi yu, ra kïxi ka ini na kan ña ka'an ki'vi ka tu na xa'a yu.

40 Chi yuvi na kuëe kata'an xi'in yo, ra ndiẹẹ̱ va yo ke kua'an na.

41 Ra ndia ndia ka na na taxi iin yaxin lo'o tiakuii ko'o̱ ndo xa'a ña ndíku̱n ndo yu'u, ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndï'i uun xa'a ña mani̱ kan, chi ndaki'in tu na kan va ya'vi na, xa'a ña mani̱ kan sa Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndạku̱ na koo ini yo ra ndakäva yo nda'a ña vä'a

42 Ra na kuu mii kuachi sakoyo iin na vali va'a, na ndikun ichi yu, ra va'a ka va yachi na kunu'ni iin yuu katia chee sukun na, ra ko'ni na na ini mini —kachi Jesús.

43 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:

—Tu nda'a ndo kuvi ña ku mii kuachi sandakava ña ndó'o̱ ña sa ndo kuachi, saa ra ka'ndia ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ki'vi ndo nuu kutiaku ndo iin ndisaa kii xi'in iin xiyo nda'a ndo, nuu ña ku'un ndo ndiaya xi'in uvi saa nda'a ndo nuu xixi̱ ñù'ù, ñuu ka'ñu, ra ndä'va ña,

44 chi ikan ra ñuu ka'ñu ke iyoo va tikuxi ra xï'i ri, ra nii ñù'ù ña xixi̱ kan, ra ndä'va ña, chin iin nduvi niñuu ke xixi̱ va ña.

45 Ra tu xa'a tu ndo kuvi ña ku mii kuachi ña sandakava ña ndo'o sa ndo kuachi, saa ra ka'ndia ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ni̱'i̱ ndo ki'vi ndo nuu kutiaku ndo iin ndisaa kii xi'in iin xiyo xa'a ndo, nuu ña na ku'un ndo ndiaya xi'in uvi saa xa'a ndo, nuu ndä'va ñu'ù,

46 chi ikan ra ñuu ka'ñu ke iyoo va tikuxi, ra xï'i ri, ra nii ñù'ù ña xixi̱ kan, ra ndä'va ña, iin nduvi niñuu ke xixi̱ va ña.

47 Ra tu nduchi nuu tu ndo kuvi ña ku mii kuachi ña sandakava ña ndo'o sa ndo kuachi, saa ra va'a ka va na tava ndo ña, saa chi va'a ka va ke na ni̱'i̱ ndo ki'vi ndo xi'in iin xiyo nduchi nuu ndo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu koo ndo, nuu ña na ku'un ndo ndiaya xi'in uvi saa xiyo nduchi nuu ndo,

48 chi ikan, ra ñu̱u ka'ñu ke iyoo va tikuxi, ra xï'i ri, ra nii ñù'ù ña xixi̱ kan, ra ndä'va ña, chi iin nduvi niñuu ke xixi̱ va ña.

49 ’Chi takundi'i yuvi ra xi'in ñu'ù ke ku̱'va takundi'i va na, ra takundi'i ña'a ña soko na ra xi'in ñii̱ ke ku̱'va va ña.

50 Ra ña ndixa ke ñii̱ ra ña va'a ni kuvi va ña, ra ndi tu na ndi'i xa'a ña, ña ü'va ka koo ña, saa ra, ndi'i xa'a va ña, ¿Ra ndixaa ka ke sa ndo'o ña ndasa u'va ndo ña, ra va'a ndakuniñu'u tuku ndo ña? Ra ta iyoo ñii̱ yo'o

ña u'va ña, saa na koo ndo, ra vivii na koo ndo xi'in na ta'an ndo —kachi Jesús xi'in na.

10

Saña'a Jesús na ña vä'a ndakoo tiaa yasi'i ra

1 Saa kee Jesús ñuu Capernaum, ra ndaki'in ra kua'an ra ñuu ña ndikun ndiaa Judea, ña ndo'ni chi inka xiyo yu'u itia Jordán. Ra iin ti'vi chee yuvi ndakaya tuku xaa nuu ra ikan, ra saa xa'a ra saña'a tuku ra na tu'un Ndioxi, xa ta yuna'a ra xa va ra.

2 Saa kuyachin sava na fariseo nuu iin ra, ra ndindakatu'un na ra kachi na saa:

—¿A iyoo ichi ndakoo iin tiaa yasi'i ra? —kachi na xi'in Jesús, saa chin na kuni tandoso va kuvi na ra.

3 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—¿Ndixa iyoo ndiayu ña ndakoo ra Moisés nda'a ndo xa'a ña? —kachi ra xi'in na.

4 Saa ndakuiin na kachi na saa:

—Va'a va ndakoo iin tiaa yasi'i ra kachi ndiayu ña ndakoo ra Moisés, ndi xiniñu'u na sandakuita ra iin tutu taxi ra nda'a yasi'i ra, ña ndakuiin ña xa'a ra, ña ndixa ke xa ndakoo ra ña, saa ra xa va'a va kachi ña —kachi na xi'in Jesús.

5 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:

—Xa'a ña ndiee ni ini va ndo ke taxi ra Moisés ndiayu yo'o nda'a ndo ña sa ndo saa.

6 Chi xina'a te sakan chituni Ndioxi ña yuuvi yo'o, ra siin va ndixiyo. Chi takua iin ndaa tiaa xi'in iin ndaa ña'a va xava'a ra ña na koo na xi'in ta'an na.

7 Xa'a ña kan ke ndakoo va tiaa iva ra xi'in si'i ra, ra ndakuta'an ra xi'in yasi'i ra, ra nduu na iin va.

8 Ra uvi saa na ra sa iin mitu'un va yuvi nduu na, ra süvi ka uvi yuvi kuvi na, chi sa iin ndaa va nduu na.

9 Ra na chuta'an Ndioxi, ra ndia nii na yuuvi yo'o na satä'vi ta'an ña'a —kachi Jesús xi'in na.

10 Ra te xa ndaxaa Jesús chi ve'e xi'in ndia xika xi'in ra, saa ndindakatu'un tuku ndia ra xa'a suvi ña yo'o.

11 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Tiaa ra ndakoo yasi'i, ra tanda'a ra xi'in inka ña'a, ra ley Ndioxi va ke kanduu ra, chi xasiki ra yasi'i ra ña nuu.

12 Ra saa tu iin ña si'i va, tu na ndakoo ña yii ña, ra tanda'a ña xi'in inka tiaa, ra ley Ndioxi ke kanduu tu ña kan va —kachi Jesús xi'in ndia.

Xa yii Jesús na kuachi vali

13 Saa kuu ra kua'a ka vi na ndixaa xi'in na kuachi vali se'e na nuu Jesús ña na chindu'u ra nda'a ra sata na, ña sa yii ra na. Saa ra xa'a ndia xika xi'in ra ninda'yu ndia nuu na ndixaa xi'in na kuachi vali kan.

14 Ra te xini Jesús ña xa ndia, saa ra ninda'yu ra nuu ndia kachi ra saa:

—Saña ndo na vali, na kixi na nuu yu, ra säsi ndo nuu na, chi na iyoo ta ku'va iyoo na vali yo'o ku na kuchuun ki'vi koo xi'in Ndioxi nuu xa'ndia ra chiñu chi taxi na ña xa'ndia chiñu ra nima na.

15 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi takua na ndaki'in ichi Ndioxi ra xa na ta ku'va xa iin na kuachi vali, ra na kan va kuvi na kuchuun ki'vi koo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.

16 Saa ndanumi ndiaa ra na vali kan ra chindu'u ra nda'a ra sata na, ra
nduku ra ña va'a nuu Ndioxi xa'a na, ña xa yii ra na.

Ndatu'un iin ra lo'o kuika xi'in Jesús

17 Ra saa te ndaki'in Jesús kua'an ra ichi kan, saa xinu iin tiaa xaa ra
xikusiti ra nuu ra, ra ndindakatu'un ra ra kachi ra saa:
—Tata Maestro, ra va'a, ¿ni ke xiniñu'u sa yu ña va'a kuvi nɨ̱'ɨ̱ ta'vi yu
kutiaku yu ndia ndikaa ndiku'un xi'in Ndioxi? —kachi ra xi'in Jesús.
18 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿Nichuun ka'an kun ra va'a xi'in yu? Chi köo ndia nii yuvi na va'a,
chi indaa mitu'un Ndioxi va ku ra va'a, —kachi ra xi'in ra.
19 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Xa xini va kun takundi'i ndiayu ña ndakoo Ndioxi, takuu ña ka'an ña
kandüu kun Ndioxi, ra kä'ni kun ndìì, ra sasïki kun yasi'i kun, xi'in nii
xakuï'na kun, ra chikäa kun kuachi siki yuvi, xi'in nii sandä'vi kun yuvi,
ra na sato'o kun iva kun xi'in si'i kun, —kachi Jesús xi'in ra.
20 Saa ndakuiin tiaa yo'o kachi ra saa:
—Tata Maestro, te lo'o vi yu xa'a yu kandixa yu takundi'i ña yo'o —kachi
ra.
21 Ra saa kakaxi ixto'ni Jesús nuu ra, ra kʉ̱'vɨ̱ ka vi ini ra xini ra ra, saa
ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Iyoo va inka ña kumani nuu kun: Kua'an, ra xiko kun takundi'i ña'a
ña iyoo nuu kun, ra ndata'vi kun xu'un xi'in na nda'vi, ra saa ke kuu kun
ra kuika ndivi nuu iyoo Ndioxi, ra te ndi'i ndakasoko kun cruz kun ra kixi
kun ku'un yo xi'in yu —kachi Jesús xi'in ra.
22 Ra te kachi Jesús saa xi'in ra, saa ra, ndakava ka vi ini ra, ndia saa ra,
ndaki'in ra kua'an va ra, ra kusuchi ni ini ra chi kuika ni ra.
23 Saa ndikokuiin Jesús ra ndakoto'ni ra nuu ndia xika xi'in ra, ra
ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Na kuika, ra tiaa ni u'vi saa kuchuun na ki'vi na ndivi nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu —kachi ra xi'in ndia.
24 Ra ndia xika xi'in Jesús ra ndakanda ka vi ini ndia xi'in tu'un yo'o, ra
saa ndika'an tuku ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Se'e, ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi tiaa ni u'vi ki'vi iin yuvi na ndiaa
ni ini ña kuika ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
25 Ra ü'vi ka vi ki'vi iin camello yavi xa'a tiku, nuu ña ki'vi iin ra kuika
ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in ndia.
26 Ra ndia xika xi'in ra, ra ndiee ka va ndakanda ini ndia, kachi ndia saa
xi'in ta'an ndia:
—Ra tu saa va iyoo ña, saa ra, ¿yoo va ku na kuchuun kaku tu saa?
—kachi ndia xi'in ta'an ndia.
27 Saa ndakoto'ni Jesús nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Nuu na yuvi, ra tiaa ni va u'vi ña tuvi na, su ndi nuu Ndioxi ra köo
ña u'vi, chi ra kan ra kuvi sa ra takundi'i va chiñu —kachi ra xi'in ndia.
28 Ra saa xa'a ra Pedro ka'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, ndu'u, ra ndakoo ndi'i va ndi ña'a ndi, ra ndakundikun ndi yo'o
xika ndi xi'in kun. ¿Ra ni ke koo tu ndu'u? —kachi ra xi'in Jesús.
29 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi takundi'i yuvi na ndakoo ve'e, xi'in
na ndakoo ñani, xi'in na ndakoo ku'va, xi'in na ndakoo iva si'i, xi'in na
ndakoo yasi'i, xi'in na ndakoo se'e, xi'in na ndakoo ñu'u, xa'a ña ndíkʉ̱n
na yu'u, xi'in xa'a ña ndaki'in na ichi Ndioxi,

30 ra süvi ña uun kuvi ña, chi nuu ña yuuvi yo'o vichin ra kua'a ni ka
va ña va'a ndaki'in na kan. Saa chi ndaki'in na ve'e na xi'in ñani na xi'in
ku'va na xi'in vasi'i na xi'in se'e na xi'in ñu'u na, ña ndakoo na; ra ndia iin
ciento ka va nduu takundi'i ña yo'o ndaki'in na nuu ña yuuvi yo'o vichin.
Ra va'a ni ndo'o va na xika na ña taxi yuvi na xa'a ña ndikun na yu'u, su
ndi xa saa nɨ̱'ɨ̱ ta'vɨ̱ va na ña kutiaku na xi'in Ndioxi ndisaa tiempo ndia
ndikaa ndiku'un, inka ña yuuvi ña vaxi —kachi Jesús xi'in ndia.
31 Ra saa ndika'an tu ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kua'a ni na inuu vichin kuvi na ndakundikun kii kan, ra na ꞌndíkṵn
vichin kuvi na ndakunuu va tu —kachi ra xi'in ndia.

Ichi uni ka'an Jesús ndia ku'va kuvi ra

32 Ra saa kuu iin kii kua'an na chi ñuu Jerusalén, ra inuu Jesús nuu na
xika xi'in ra kua'an na, ra ndakanda ka vi ini na ra iyu'vi ka vi na ndikun
na kua'an na. Saa ndakana siin tuku ra uxi uvi saa ndia, ra xa'a ra ndakani
tuku ra nuu ndia xa'a tundo'o ña ndo'o ra.
33 Ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa kundaa ini ndo chi vichin ke kua'an yo ñuu Jerusalén, nuu ndataxi
na yu'u, ra xaa yo'o, nda'a na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na maestro saña'a
ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra ka'ndia na chiñu ña na kuvi yu kachi
na, ra ndataxi na yu'u nda'a na inka ñuu, na küu judío,
34 ra kusiki ni na yu'u, ra xaa yo'o, ra kani na yu'u xi'in ñiɨ̱ ña ku kuarta,
xi'in kondiaa na tiasi'i na yu'u, ra ka'ni na yu'u, ndi su kii uni ndatiaku
tuku va yu —kachi Jesús xi'in ndia ña ndakani ra nuu ndia, xa'a ña ndo'o
ra.

Nduku ra Jacobo xi'in ra Juan ña manɨ̱ nuu Jesús

35 Saa kuyachin ra Jacobo xi'in ra Juan ndia se'e ra Zebedeo nuu iin
Jesús, ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata Maestro, kunɨ̱ ndi nduku ndi iin ña manɨ̱ nuu kun, ra na taxi kun
ña nduku ndi nuu kun nda'a ndi —kachi ndia xi'in ra.
36 Saa ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿Ndia ña manɨ̱ ke kunɨ̱ ndo sa yu xi'in ndo? —kachi ra xi'in ndia.
37 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Ña manɨ̱ kuni ndi sa kun xi'in ndi ke na taxi kun ndiayu ka'ndia ndi
chiñu xi'in kun nuu ka'ndia kun chiñu; iin ndi na kundu'u xɨ̱n kua'a kun,
ra iin ndi na kundu'u xɨ̱n ichin kun, —kachi ndia xi'in ra.
38 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndo'o, ra xïni ndo ni ke ka'an ndo xa'a vi. ¿A ki'in ndo kuenda ña
kuchuun ndo ndo'o ndo tundo'o ña ndo'o yu, ra ya'a ndo xi'in yu nuu
tundo'o ña vaxi nuu yu? —kachi ra xi'in ndia.
39 Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Kuchuun va ndi Tata, —kachi ndia.
Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, ña ndo'o ni tu ndó'ọ̱ va, iin ta ku'va
ꞌndo'o yu, saa ndo'o tu ndó'ọ̱ va.
40 Su ndi ña kundee ndo xitia kua'a yu xi'in xitia ichin yu, ña ka'ndia
ndo chiñu xi'in yu, ra süvi yu'u ku ra, ra iyoo ichi taxi ña, chin Ndioxi va
ku ra xini yoo ku na kundee yachin xi'in yu —kachi Jesús xi'in ndia.
41 Ra saa te xini so'o ndia uxi kan, saa ra ndiee ni xakue'e ndia xi'in ra
Jacobo xi'in ra Juan.
42 Saa ndakana Jesús uxi uvi saa ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:

—Xa xini ndo chin, na chiñu, na xïni ichi Ndioxi iyoo ña yuuvi yo'o, ra
indaa mii na kan ku na iyoo ichi ka'ndia chiñu, ra xanduxa na xi'in yuvi.
43 Su ndi ndó'o̱, ra süvi saa ke koo ndo, chi xa siin va ke koo xi'in ndó'o̱:
na kuṉi kuu na chee, ra xiniñu'u sachiñu na nuu takundi'i va yo.
44 Ra ndó'o, na kuṉi kunuu, ra muso nuu takundi'i va na ke xiniñu'u
kuu ndo.
45 Chi ndia nani yu'u, ra xaa yo'o, ra ndixäa yu ña ka'ndia yu chiñu, chi
ra xaa ku muso va kuvi yu, ra taxi yu mii yu ndo'o yu xa'a takundi'i ndo,
ña va'a na ṉi'i̱ ndo kakù ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús nuu iin ra kuaa nani Bartimeo

46 Saa ndixaa Jesús xi'in na xika xi'in ra ñuu Jericó. Ra te kee ra ikan
kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra, ra iin ti'vi chee yuvi ndikun kua'an sata
ra, ra ichi kan ndu'u iin ra kuaa ndakan ra, ra Bartimeo nani ra; ra se'e
ra Timeo kuvi ra.
47 Ra saa te xini so'o ra kuaa kan, ña ya'a Jesús, ra kee ñuu Nazaret
kua'an ra, saa ra xa'a ra kana ko'o ra kachi ra saa:
—Jesús, Se'e ra David, ¡kunda'vi ini kuni yu'u! ¡Nda'vi ni yu! —kachi
ra.
48 Ra kua'a na nda'yu nuu ra ña na koo taxin yu'u ra, su ndi ra ndiee ka
nda'yu va kuvi ra, kachi ra saa:
—Jesús, Se'e ra David, ¡kunda'vi ini kuni yu'u! ¡Nda'vi ni yu! —kachi
ra.
49 Saa xikundichi Jesús, ra xa'ndia ra chiñu ña na kana na ra kuaa kan
kixi ra. Ra saa kana na ra kuaa kan, kachi na saa xi'in ra:
—Kuayü'vi kun, ndakundichi ko'o̱, chi kana ra yo'o —kachi na.
50 Saa ki'in ra tikoto ña isukun ra sako'ni ra ñu'u kan, ra ndakundichi
ra ndixaa ra nuu iin Jesús.
51 Saa ndindakatu'un Jesús ra:
—¿Ni ke kuṉi kun sa yu xi'in kun? —kachi ra xi'in ra. Saa ndakuiin ra
kuaa kan kachi ra saa:
—Nuu va yu ke kuṉi yu na ndanuña Tata Maestro —kachi ra.
52 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Kuanu'u, chi xa nduva'a va kun, xa'a ña ndinuni ni ini kun kandixa
kun yu'u, —kachi Jesús xi'in ra.
Saa ra ndikun ndanuña ndixa va nuu ra, ra ndakundikun ra kua'an ra
xi'in Jesús, ichi kan.

11

Xaa Jesús ñuu ka'nu Jerusalén

1 Ra saa te kua'an kuyachin Jesús nuu ñuu ka'nu Jerusalén xi'in na xika
xi'in ra, ra ya'a na kua'an na ñuu Betfagé, xi'in ñuu Betania ña ñu'u chi
nuu ixtondíaa su'va iku ña nani Olivo, saa xa'ndia ra chuun nuu uvi ndia
xika xi'in ra,
2 kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ñuu lo'o ña tuvi yachin kaa, ra te ndiki'vi ndo kua'an ndo
ra ichi kan, kuni ndo nu'ni iin burru lo'o, ti täan koso ndia nii yuvi, ra
ndaxi ndo ri na kixi ri xi'in ndo.
3 Ra tu ndia na ndakoyo ka'an xi'in ndo: “¿Nichuun ndaxi ndo ri?” kachi
na, ra ka'an ndo xi'in na: “Iva yo ku ra kuniñu'u ri, ra taka'an va ndaxaa
ri”, kachi ndo xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia.
4 Saa ndaki'in ndia kua'an ndia, ra te ndixaa ndia, saa xini ndia nu'ni
yachin burru lo'o kan, ichi kua'an ye'e na kan, saa ndaxi ndia ri.

5 Ra saa ndindakatu'un sava na ndee kan ndia kachi na saa:
—¿Nichuun kuu ndo saa ndaxi ndo burru lo'o ñaa? —kachi na xi'in ndia.
6 Saa ndakuiin ndia yu'u na, ra ndika'an ndia xi'in na iin ta ku'va iyoo ña kachi Jesús xi'in ndia, ra saa taxi na ri kua'an ri xi'in ndia.
7 Ra saa ndiaka ndia burru lo'o kan ndixaa ri xi'in ndia nuu iin Jesús, ra ṯiso ndia tikoto ndia sata ri, ra ndakoso Jesús ri kua'an ra xi'in ndia chi ñuu Jerusalén.
8 Ra kua'a ni yuvi kan ra tikoto ña isukun na, ra xakin na ña iinii kuvi ichi nuu ya'a Jesús kua'an ra, ra sava tu na kua'an xa'nu i̱kṵ nda'a itun ra xakin na ña ichi nuu ya'a ra.
9 Ra na inuu xi'in na ndikun, ra iin siso siso nda'yu na kachi na saa:
—¡Tata, sakaku ndu'u! ¡Ra ka'nu ni kuvi yo'o ra vaxi xi'in kivi Iva yo Ndioxi!
10 Ka'nu ni ra yo'o, chin ra yo'o kuvi ra kuu rey ra ka'ndia chiñu nuu yo, chi ra yo'o ku ra ndaki'in nuu xii xikua yo David, ra xikuu rey, ra ra ka'nu ni ku Iva yo Ndioxi ra ndu'u ndivi —kachi na.
11 Ra te ndixaa Jesús ñuu Jerusalén, ra saa ndiki'vi ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu kan kua'an ra. Ra xini ra takundi'i ña'a ña iyoo ikan, ra saa xa kua'an kuñuu va tu, ndia saa ra, ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Betania va xi'in ndia uxi uvi ndia xika xi'in ra.

Satavi̱ chi'ña Jesús iin itun koxi chi köo kui'i nda'a nu

12 Ra te ndituvi inka kii, saa kee ndia ñuu Betania ra ndaki'in ndia vaxi tuku ndia, ra saa xa'a ndika'un ini Jesús.
13 Ra xika va xini ra ndichi iin itun koxi, ra va'a ka vi ndukuii nu. Ra saa ndixa'an ra ixto'ni ra nda'a nu, a iyoo koxi ka'an ra; su ndi te ndixaa ra nuu ndichi nu, ra ndia nii ri köo ndini'i ra, chin takua niña i̱kṵ va ke iyoo nda'a nu, saa chi süvi tiempo ña xa kṵchi ri kuvi ña, ra nii ri kuii̱ köo ndini'i ra nda'a nu.
14 Saa ndika'an Jesús xi'in itun koxi kan, kachi ra saa:
—Ndia nii ka yuvi na käxi kui'i ña kuun nda'a kun —kachi ra xi'in nu.
Ra xini so'o takundi'i ndia xika xi'in ra, ña kachi ra saa xi'in itun koxi kan.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ndaxiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu

15 Ra saa te ndixaa Jesús ñuu Jerusalén xi'in na xika xi'in ra, ra ndiki'vi ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu kan kua'an ra. Ra saa xa'a ra tava ra takundi'i na ndee ixiko kan ra saa tu na sata nuu va na, ra tiin ra mesa na ndee nama xu'un xi'in na yuvi, ra ko'ni ra nu kan, ra saa tu tiayu na ndee ixiko paloma va.
16 Ra ndia nii ka na ixiko nditäxi ra ki'vi ye'e korra ve'e ñu'u ka'nu kan.
17 Saa xa'a ra ndakani ra nuu na kachi ra saa:
—Su'va kachi tu'un Ndioxi ña ndatiaa na xina'a: “Ve'e yu, ra ve'e nuu ka'an takundi'i na yuvi xi'in Ndioxi va kunani ña.”
Chin saa kachi tu'un Ndioxi. Su ndi ndo'o ra kava nuu ndakuita'an na kui'na va ndasa ndo ña —kachi ra xi'in na.
18 Ra te kundaa ini na maestro na saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in na kuna'nu nuu na sutu, ña xa Jesús ña yo'o, ra saa xa'a na xika nduku na ndixaa koo ña ka'ni na ra, chi xa'a iyu'vi ini na xini na ra, saa chin takundi'i na yuvi ra kusii ka vi ini na ña xini so'o na ña saña'a ra na.
19 Ra saa te xa kua'an kuñuu, saa kanata Jesús ñuu kan ra ndaki'in ra kua'an ra xi'in ndia xika xi'in ra.

Ndachi̱ itun koxi tu satavi̱ chi'ña Jesús

20 Ra te ndituvi inka kii, saa ndiya'a na ichi nuu iin itun koxi kan, ra iin
ndiakua tio'o nu ke ndachi̱ iin nu xini na.
21 Ra saa ndaka'an ra Pedro ña satavi̱ chi'ña Jesús nu, saa ndika'an ra
xi'in Jesús, kachi ra saa:
—Tata Maestro, ¡Koto vii! ¡Xa ndachi̱ va itun koxi, tu satavi̱ chi'ña kun!
—kachi ra.
22 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ndinuni ni na kandixa ndo Ndioxi.
23 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, tu ndia iin ndo na ka'an xi'in iku
yo'o, ra kachi ndo saa: "Kita nuu iin kun ñaa, ra sako'ni mii kun ini mini",
kachi ndo xi'in ña. Ra tu na kandixa va'a ndo ña ka'an ndo, ra sä uvi ini
ndo, saa ra, takundi'i ña ka'an ndo, ra xinu ndixa va nuu ña.
24 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, xa'a takundi'i ña'a ña nduku ndo nuu
Ndioxi, ra tu na kandixa ndo ña xa ndaki'in ndo ña, ra nii täan taxi va ra
ña nda'a ndo, ndi xa ta iyoo ña xa ndaki'in va ndo iyoo ña tuvi ndo, saa
ra ni̱'i̱ ndixa va ndo ña.
25 Ra te ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra tu vä'a kuni ndo xini ndo iin yuvi, xa'a
ndia iin kuachi ña xa na xi'in ndo, saa ra xiniñu'u na saka'nu ini ndo xa'a
na. Ra saa ke koo ka'nu tu ini Iva ndo Ndioxi, ra ndu'u ndivi, xa'a kuachi
ndo'o va.
26 Chi tu na köo ka'nu ini ndo xa'a kuachi ña xa ndia iin yuvi xi'in ndo,
saa ra nii Iva ndo Ndioxi, ra ndu'u ndivi, köo ka'nu ini tu xa'a kuachi
ndo'o va —kachi Jesús xi'in na.

Ndiayu ña ku mii Jesús

27 Saa xaa tuku Jesús ñuu ka'nu Jerusalén xi'in ndia xika xi'in ra, ra te
saa kuu ra xika ra ini ve'e ñu'u kan, saa xaa na kuna'nu nuu na sutu, xi'in
na maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in na xikua'a ñuu
kan, ra kuyachin na nuu Jesús.
28 Ra ndindakatu'un na ra, kachi na saa:
—¿Yoo taxi ndiayu nda'a kun ña xa kun ña yo'o? ¿Ni ndiayu ku mii kun
ña xa kun saa? —kachi na xi'in ra.
29 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in na:
—Kuni̱ tu yu'u va ndakatu'un yu ndo'o. Ra tu na ndakuiin ndo yu'u yu,
ra saa ke ndatu'un tu yu'u va xi'in ndo yoo ko taxi ndiayu nda'a yu ña xa
yu su'va —kachi ra xi'in na.
30 Ra saa ndindakatu'un ra na, kachi ra saa:
—¿Yoo ko xa'ndia chiñu nuu ra Juan ña sandakuchi ra yuvi? ¿Ndioxi
taxi ña nda'a ra, a na yuvi? Ndakuiin ndo. —kachi ra xi'in na.
31 Ra saa xa'a na ka'an na xi'in ta'an na, kachi na saa:
—¿Ni ke kachi yo xi'in ra? Chi tu na ka'an yo: "Ndioxi va kuvi ra taxi
ndiayu nda'a ra", saa ra, kachi ra saa xi'in yo: "¿Nichuun ndikandïxa tu
ndo ña ndika'an ra tu saa?", kachi ra xi'in yo.
32 Ra tu na kachi tu yo: "Na yuvi yo'o va kuvi na taxi ndiayu nda'a ra",
saa ra, iyo ni ka'ni na yo —kachi na kuna'nu kan xi'in ta'an na.
Saa chin iyu'vi ni na xikua'a kan xini na na ñuu, chi takundi'i na ñuu
ra kandixa va na ra Juan ña kuu ra, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi, chin
Ndioxi ku ra ti'vi ra ña kixi va ra.
33 Ra xa'a ña kan ke ninï'i na ni ke kachi na, ra saa ndakuiin na kachi
na saa xi'in Jesús:
—Kundäa ini ndi yoo taxi ndiayu nda'a ra Juan ña sandakuchi ra yuvi
—kachi na.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:

—Saa ra nii yu'u ndatü'un tu xi'in ndo'o va, yoo ko taxi ndiayu nda'a yu ña xa yu ña yo'o —kachi ra xi'in na.

12

Tu'un ndichi xa'a na tatu too ñu'u

1 Saa xa'a Jesús saña'a ra na xi'in tu'un ndichi, kachi ra saa:
—Su'va ndo'o iin tiaa, ra ndataan te'e uva iin nuu ñu'u ka'nu, ra chikaa
tu ra korra yuu va nuu ñu'u yo'o, ra kaan tu ra yavi sata kava nuu ku'ni
na uva va, ra saa xava'a tu ra iin ve'e sukun nuu kundee na ki'in kuenda
xi'in te'e uva kan; ra te ndi'i saa satatu ra ña inka yuvi, ra ndaki'in ra
kua'an ra inka ñuu xika va.
2 Ra te nditiandiaa kii tia'ndia uva, saa ti'vi ra iin muso ra kua'an nuu
na tatu too ñu'u kan, ña na ndataxi na lo'o kuenda ra.
3 Su ndi na tatu ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ra ndukuiin na tiin na ra
muso kan, ra kani na ra, ra sandiko vichi na ra kuanu̱'u̱ ra nuu xito'o ra.
4 Saa ti'vi tuku ra xito'o uva kan inka muso kua'an nuu na, ra saa xa tu
na xi'in ra kan va: tiin na ra, ra kuun na yuu xini ra, ra kundiva'a ka vi
na xi'in ra.
5 Ra saa ti'vi tuku ra xito'o uva inka muso ra kua'an nuu na yuvi kan,
ra te ndixaa ra nda'vi kan, saa ra tiin na ra, ra xa'ni va na ra. Ra saa ti'vi
ka ra xito'o uva kan kua'a ni ka na ndixa'an, ra saa xa tu na xi'in na kan
va, chi sava na kani na, ra sava na xa'ni va na.
6 ’Ra te ndi'i, ra köo ka na ti'vi ra xito'o uva kan ku'uṉ, chi siin ndaa
mitu'un se'e va ra kuvi ra ndindoo xi'in ra, ra ku'vi ka vi ini ra xini ra ra.
Ndia saa ra ti'vi ra ra kua'an ra nuu va na, saa chi ndakani ini ra ka'an ra
saa, “Sato'o va na se'e yo te na xaa ra nuu na”, ka'an ra.
7 Su ndi na tatu too ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ra su'va va kachi na xi'in
ta'an na: “Ra yo'o va kuvi ra ndòò ndi'i ña yo'o nda'a. Ra na'a ndo vichin,
ra na tiin yo ra, ra ka'ni yo ra, ra ña'a mii yo nduu ndi'i va ña yo'o”, kachi
na xi'in ta'an na.
8 Ra saa tiin ndixa va na ra, ra xa'ni va na ra, ra saa tava na ra nuu ñu'u
Iva ra, ra ndixa'an na sakana na ra.
9 Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—¿Ni ke sa Iva ra ndixi'i kan xi'in na tatu too ñu'u nuu yoo te'e uva kan
tuvi ndo'o? Su ku'un ra ra ka'ni ndi'i va ra, na tatu too ñu'u kan, ra saa
ndataxi ra ña nda'a inka yuvi va. Ra saa va ke koo na kan —kachi Jesús
xi'in na.
10 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na xikua'a ve'e ñu'u, kachi ra saa:
—¿A täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a? Ña kachi su'va:
Yuu ña ku̱ñu̱'u̱ na xava'a ve'e te yachi
ku yuu ña xiniñu'u va'a ka va vichin.
11 Ra Ndioxi va ku ra xa ña yo'o, ra ndakanda ni ini yo xi'in ña, kachi
tu'un Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.
12 Ra xa'a na xikua'a ve'e ñu'u kuni na tiin na ra, saa chi kundaa ini na
ña xa'a mii va na ke ndika'an ra tu'un ndichi yo'o, su ndi nditïin na ra,
saa chi ndiyu'vi va na nuu na ñuu, na ndee xini so'o tu'un yo'o, ndia saa
ra ndakoo na ra, ra ndaki'in na kua'an va na.

Ndika'an Jesús xa'a ña cha'vi yo nuu na chiñu

13 Saa ti'vi na xikua'a sava na fariseo xi'in na ndikun sata ra Herodes
kua'an na nuu xika Jesús ña na kotondoso na ra, tu ndia iin tu'un ña vä'a
na ka'an ra, ra saa ke nı̱'ı̱ ndiẹẹ̱ na, ña taxi na kuachi xa'a ra.

14 Ra saa ndi̱xààa na yuvi kan nuu xika Jesús, ra ndika'an na xi'in ra
kachi na saa:
—Tata Maestro, kundaa ini ndi, chi ña ka'an kun ra ña ndixa ni kuvi
va ña, ra nii xä kun xa'a vi ña ka'an na yuvi, ra iin ku ndi'i va na nuu
kun, köo na ndakaxin kun, chi saña'a kun na ichi Ndioxi ta ku'va iyoo va
ña. Ra yo'o ku ndixa va ra saña'a ta ku'va kuni Ndioxi. Ra ka'an xi'in ndi
vichin, ¿A va'a ña cha'vi ndi nuu ra tata chiñu César ñuu Roma, xu'un ña
nduku ra nuu ndi, a vä'a? ¿A taxi ndi ña nda'a ra a täxi ndi ña? —kachi
na xi'in ra.
15 Ra xa kundaa va ini Jesús ra ixtondoso va na kuvi ra, saa ndika'an ra
xi'in na kachi ra saa:
—¿Nichuun xamaña ndo ra ixtondoso ndo yu'u? Taxi ndo iin xu'un kaa
nda'a yu na kuni yu —kachi ra xi'in na.
16 Saa taxi na iin xu'un nda'a ra, ra ndindakatu'un ra na kachi ra saa:
—¿Yoo na'na ke ndu'u nuu xu'un yo'o, ra yo kivi ke ndoso nuu ña?
—kachi Jesús xi'in na,
Saa ndakuiin na kachi na saa:
—Na'na ra César, xi'in kivi ra kuvi ña —kachi na.
17 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Tu saa, ra taxi ndo ña'a ra César nda'a ra, ra ña ku kuenda Ndioxi, na
taxi tu ndo nda'a Ndioxi va —kachi ra xi'in na.
Saa ra, ndakanda ka vi ini na ña ndichi ni ndakuiin ra yu'u na.

Ndakatu'un na saduceo Jesús a ndixa ke ndatiaku na ndii

18 Saa ndaxààa sava na saduceo nuu Jesús, ra ndindakatu'un na ra a ndixa
ke ndatiaku na ndìì chi na saduceo, ra kuëe kandixa na ña ndatiaku na
ndìì. Ña kan ke ndindakatu'un na Jesús kachi na saa:
19 —Tata Maestro, ley ña ndakoo ra Moisés nda'a ndi, ra su'va va kachi
ña: “Tu iin tiaa ra iyoo yasi'i, ra ndikäku se'e ra xi'in ña, ra ndixi'i va ra,
saa ra xiniñu'u na ndaki'in inka ñani ra ña'a kan, ra ta xa na kaku se'e
ña, ra ta yoo se'e ra ndixi'i kan, saa na koo ña kaku kan”, kachi ña tiaa ra
Moisés.
20 Ra su'va ke kuu xi'in iin ve'e: uxa tiaa xikuu ndia ve'e ndia. Ra saa
kuu tanda'a ñani ndia ra chee, ra ndia nii se'e ra ndikäku xi'in yasi'i ra,
ra ndixi'i va ra.
21 Saa ndaki'in ña inka ñani ra, ra ndikun sata ra, ra ndixi'i tu ra kan
va, ra ndia nii se'e ra ndikäku xi'in ña. Ra saa ndaki'in ña inka tuku va
ra, ra ndixi'i tu ra uni kan va.
22 Ra uxa saa ndia xindu'u ña xi'in va, ra ndixi'i uxa saa va ndia; ra ndia
nii ndia ndikäku se'e ña xi'in. Saa ra ndixi'i tu mii va ña.
23 Ña kan ke kuni ndi ndakatu'un ndi yo'o: te na ndatiaku ndia kan, ¿ra
yoo ku ndia kuu yii ña, chi xindu'u ña xi'in uxa saa va ndia? —kachi na
xi'in Jesús.
24 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ndo ya'a xini va kuvi ndo, saa chi xa xïni ndo ni ke kachi tu'un Ndioxi,
ra xa xïni tu ndo xa'a ndie̱e̱ Ndioxi va.
25 Chi te na xaa kii ndatiaku na ndixi'i, na tiaa xi'in na si'i ra tandä'a ka
na, chi xa ta iyoo mii na tatun Ndioxi, na iyoo ndivi va, nduu na.
26 Ra saa tu, xa'a ña ka'an ndo ña ndatiaku na ndìì va, ra su'va va kachi
tu'un Ndioxi ndakani ña, ¿A täan ka'vi ndo tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés,
nuu ndika'an Ndioxi xi'in ra, te xini ra xi̱xi̱ itun ìñu̱? Ra ikan ke ndika'an
Ndioxi xi'in ra kachi ra saa: “Yu'u ku Ndioxi ra kañu'u ra Abraham, xi'in
ra Isaac, xi'in ra Jacob.”

27 Ña kan ke na kundaa va'a ini yo, chin Ndioxi, ra Ndioxi na tiaku va
kuvi ra, süvi Ndioxi na ndii kuvi ra. Ra ndo'o, ra na täan kundaa va'a ini
va kuvi ndo —kachi Jesús xi'in na.

Saña'a Jesús ndia ña ku ndiayu ña chee va'a ka

28 Ra saa te xini so'o iin ra maestro saña'a ley Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ña va'a ni ndakuiin Jesús yu'u na kan, ra saa kuyachin ra
ndindakatu'un ra Jesús, kachi ra saa:
—¿Tata ndia ndiayu ke chee va'a ka nuu takundi'i ña? —kachi ra.
29 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Ndiayu ña ka'nu va'a ka nuu takundi'i ña ke yo'o: “Kuni so'o ndo'o
na Israel, chi Iva yo Ndioxi ra indaa mitu'un va kuvi ra.
30 Ra ndinuni ni na ku'vi ini kun kuni kun Iva kun Ndioxi xi'in takundi'i
nima kun, xi'in takundi'i ña tiaku kun, xi'in takundi'i ña xinituni kun, xi'in
takundi'i ndiẹẹ kun;” ña yo'o ku ndiayu ña chee va'a ka nuu takundi'i va
ña.
31 Ra ndiayu ña uvi ku tu ña yo'o, ra iin nuu ka'an va ña: “Na ku'vi ini
kun kuni kun na ta'an kun ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun.” Ra
köo ka ña ka'nu nuu ña yo'o —kachi Jesús xi'in tiaa kan.
32 Saa ndakuiin ra maestro saña'a ley Ndioxi, kachi ra saa xi'in Jesús:
—Va'a ni ndika'an kun, Tata Maestro, ña ndixa ke, indaa mitu'un va ku
Ndioxi, ra köo ka inka Ndioxi nuu ra kan.
33 Ra ña ku'vi ini yo kuni yo Ndioxi xi'in takundi'i nima yo, xi'in takundi'i
ña xinituni yo, xi'in takundi'i ña tiaku yo, xi'in takundi'i ndiẹẹ yo, xi'in
ña ku'vi ini yo kuni yo na ta'an yo ta ku'va ku'vi ini yo xini yo mii yo,
ra ndiaa ya'vi ni ka va ña yo'o nuu takundi'i ña'a ña soko yo nuu Ndioxi
—kachi ra xi'in Jesús.
34 Ra te xini so'o Jesús ña mii ña ndixa ke ndika'an ra maestro saña'a
ley Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Xa yachin ni va iyoo kun ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi ra
xi'in ra.
Ndia saa ra ndia nii ka na ndixändiee ini ña ndakatu'un na Jesús.

Ka'nu ni ka ra ti'vi Ndioxi xaa nuu ra rey David.

35 Saa ndikaa Jesús ini korra ve'e ñu'u saña'a ra na yuvi, ra ndin-
dakatu'un ra na kachi ra saa:
—¿Nichuun ka'an na maestro saña'a ley Ndioxi ña se'e xikua ra David
kuvi ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku ña yuuvi yo'o?
36 Ra ra David, ra su'va va kachi ra, ndika'an ra xi'in ndiẹẹ Tachi Yii
Ndioxi:
“Su'va kachi Ndioxi xi'in Iva yu, ‘Na'a, koo kun chi xiin kua'a yu,
ra va'a sandi'i yu xa'a takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun’ ”, kachi Ndioxi,
kachi ra David.
37 Ndatu'un ndo xi'in yu, ¿Ndixaa ke iyoo ña, ña ka'an ra David ña
ku Iva ra, ra ti'vi Ndioxi kixi, ra ka'an tu na ña kuu ra se'e xikua va ra?
—kachi Jesús xi'in na.
Ra kua'a ka vi na ndee xini so'o ña ka'an ra, ra kusii ka vi ini na.

Vä'a ndasava'a ni yo mii yo nuu inka na.

38 Ra saa sakua'a ka Jesús na, kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo, ra xä ndo ta xa na saña'a ley Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, chi na yo'o ra kotoo ni na kundixi na tikoto nani, ra kuni ni tu na
na sato'o ni yuvi na te ndakuta'an na xi'in na nuu ya'vi.

39 Ra saa tu te kua'an na ve'e ñu'u a te kua'an na viko, ra xini sii ni na
kundee na tiayu tu ndee na kuna'nu.
40 Ra sanda'vi ni tu na, na si'i na ndukuaan va, chi kindiaa na ña'a ña
ku mii na nda'a na. Ra ña kuni na kindoo va'a na nuu na ñuu, ra na'a ka
vi ka'an na xi'in Ndioxi. Ra ña xa na ña yo'o, ra chee ni ka tundo'o vaxi
nuu na sa Ndioxi —kachi Jesús.

Ndatu'un Jesús xi'in na xa'a xu'un ña ndisoko iin ña'a nda'vi ña ndukuaan.

41 Saa ndu'u Jesús ini korra ve'e ñu'u, ra yachin kan iin iin ña'a nuu
taan na xu'un ña soko na. Ra ixto'ni ra ña soko ka vi na xu'un, ra kua'a
ka vi xu'un soko sava na kuika.
42 Ra saa ndi̱xa̱a̱ iin ña si'i nda'vi ndixi'i yii, ndisoko ña uvi xu'un kàà
vali nuu Ndioxi, ra uvi saa ku mii xu'un lo'o va ña.
43 Saa ra ndakana Jesús ndia xika xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndiaa ya'vi ni ka va xu'un ña ndisoko
ña nda'vi kaa nuu ña ndisoko takundi'i na kan.
44 Chi va'a ni kua'a ni va ku xu'un soko na, su ndi ña xa ndoo ndoso nuu
va na ke soko na. Ra ña nda'vi kaa, ra takua ña kaa ku ndi'i xu'un lo'o va
ña, ra ndisoko ndi'i va ña ña nuu Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.

13

Ka'an Jesús ña ndi'i xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

1 Ra saa te kanata Jesús ini korra ve'e ñu'u kan ra ndika'an iin ra xika
xi'in ra, kachi ra saa:
—¡Tata, to'ni. Tiaa ni nduvi yuu ña kuva'a ve'e ñu'u yo'o, ra tiaa ni iyo
kaa ve'e ñu'u chee yo'o! —kachi ra xi'in Jesús.
2 Saa ndakuiin Jesús yu'u ra, kachi ra saa:
—¿A tiaa ni iyo kaa ve'e ñu'u chee yo'o tuvi kun? Ndi vaxi kii ra ña ndi'i
uun xa'a va kuvi ña. Chi ndia nii nuu ndichi ka ña ke ku̱ñä'a vi —kachi
Jesús xi'in ra.

Su'va kuu te xa ndinumi ndi'i xa'a ña yuuvi.

3 Saa ndaki'in na kua'an na chi iku ña nani Olivo, ña ixtondiaa ndaa
nuu iin ve'e ñu'u. Ra ikan ndi̱xàà Jesús ndakundu'u ra, ra saa kuyachin
ra Pedro, ra Santiago, ra Juan, xi'in ra Andrés, ra ndindakatu'un se'e ndia
ra kachi ndia saa:
4 —Tata, ka'an xi'in ndi, ¿ama ke kuu saa? ¿Ra ni ke sa ndi kundaa ini
ndi te xa ndinumi ku saa? —kachi ndia xi'in ra.
5 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Kuenta ni koo ndo koto ndiaa na sanda'vi ndo'o.
6 Chi kua'a ni na kixi ra kuniñu'u na kivi yu ña sanda'vi na yuvi, ra
kachi na saa: “Yu'u ku Cristo ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o”,
kachi na, ra kua'a ni yuvi sanda'vi na.
7 Ra te xa na xa'a kuniso'o ndo ña xa iyoo ni kuachi ra xa'a kuniso'o ndo
ña kanita'an ni na yuvi, saa ra kuayü'vi ndo, chi xiniñu'u saa ke kuu va.
Su ndi süvi ña xa ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi.
8 Ra kua'a ni ñuu ra kanita'an ña xi'in ta'an ña, ra saa tu ñuu ña kuna'nu
va, chi kanita'an ni tu ña kan va xi'in ta'an ña; ra kua'a ni ñuu ndiee ni
taan, ra kundikaa ni so̱kò̱, ra kanita'an ni yuvi xi'in ta'an na; ndi süvi ña
xa ndinumi ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi yo'o, chi sakan ña xa'a va ku tundo'o
yo'o ña satixu'vi ña na.

9 ’Ra ndo'o, ra kondiaa ni ndo mii ndo; chi tiin na ndo'o ra ku'un ndo xi'in
na nuu na chiñu, ra ku'un tu ndo xi'in na chi ve'e ñu'u va, ra sandiva'a
ni na xi'in ndo ra kani ni na ndo'o. Ra ndataxi na ndo'o nda'a na chiñu
na'nu xi'in na ku rey, na kuna'nu xa'ndia chiñu xa'a ña ndikun ndo yu'u;
ra saa ke kuvi ndatu'un ndo xa'a yu xi'in na.
10 Ndi su xiniñu'u kuniso'o ndi'i na yuvi tu'un Ndioxi iin ni kuvi, ra saa
ke ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o.
11 Ra te na tiin na ndo'o ku'un ndo xi'in na nuu na chiñu, ra ndï'i ini
ndo xa'a tu'un ña ndakuiin ndo yu'u na, ra nii ndakäni ini ndo; chi mii
Ndioxi va kuvi ra taxi tu'un ña ka'an ndo xi'in na, chi süvi mii ndo kuvi
ndo ka'an, chi Tachi Yii Ndioxi ra iyoo xi'in va ndo ku ra ka'an.
12 Ra na iyoo ñani, ra xi̱ko̱ ta'an na xi'in na ra ndataxi na na, ña kuvi
na xa'a tu'un Ndioxi, ra na iyoo se'e ra xi̱ko̱ ta'an tu na kan va xi'in se'e
na ña kuvi na xa'a tu'un Ndioxi, ra saa tu na iyoo vasi'i va chi xiko ta'an
tu na kan va xi'in vasi'i na ña kuvi na xa'a tu'un Ndioxi.
13 Ra kundasi ni na yuvi yo'o ndó'o̱ xa'a ña ndíku̱n ndo yu'u, ra ndo'o,
na kuchuun sandiee ini ndia kii ndi'i, ra ndïko ini ndo, ra ndó'o̱ kuvi ndo
kuchuun kaku va.
14 ’Ra na ndee Judea na kunu na ku'un na chi iku te na kuni na ña
ndiva'a, ña yuku, ña ndika'an ra Daniel xa'a, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, te kachi ra saa, “Iyoo ña'a ra süvi nuu koo ña ke iyoo ña.” (Ra na
ka'vi, ra na kundaa ini na xi'in ña ka'vi na).
15 Ra na ndee chi xi̱ni̱ ve'e, ra na kï'vi ka na ve'e ndaki'in na ña'a na;
16 Nii na ñu'u xachiñu iku, ra na ndïko ka na ndaki'in na tikoto na.
17 Ra nda'vi ni na si'i na ñu'u se'e, xi'in na iyoo se'e vali te na xaa kii
kuu ña yo'o.
18 Ka'an ndo xi'in Ndioxi ra te na ndo'o ndo saa, ra na küu ña yo̱o̱ te
kuun savi.
19 Tundo'o ka'nu ña kuu kii yo'o, ra ndia te xava'a Ndioxi ña yuuvi yo'o
ra täan kuu ña, iin saa ndia víchin, ra nii kii ña vaxi küu ka ña.
20 Ra tu kuëe ndixa'ndia Ndioxi tiempo yo'o ña ndasa lo'o ra ña, saa ra
ndia nii yuvi kuvi na käku vi, su ndi xa'a na ndíku̱n sata ra, na ndikaxin
ra ke xa'ndia ra tiempo yo'o ra ndulo'o va kii.
21 ’Tu ndia na ka'an xi'in ndo, kachi na saa: “¡To'ni ndo, yo'o iin Cristo!”
Ra inka tu na ka'an: “¡To'ni ndo chi ra iin kaa kuvi ra!” kachi na, ra
kandïxa ndo ña ka'an na.
22 Chi kua'a ni na maña kixi ra kachi na saa, “Yu'u ku Cristo”, a “Yu'u
ku ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi”, kachi na. Ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña
xitu'un sa na ña sanda'vi na yuvi, ra kusana ndia na xa ndikaxin Ndioxi
kundikun ichi va ra ku̱ni̱ na sanda'vi na.
23 Ña kan ke xa ka'an ndi'i va yu ña yo'o xi'in ndo vichin, ra ki'in ni ndo
kuenda xi'in mii ndo.

Su'va ke kuu te na ndiko Se'e Ndioxi

24 ’Ra te xa na ndi'i kuu tundo'o yo'o, ra saa kuñaà nuu ñu'ù kaa, ra nii
yo̱o̱ kaa ra ndayë'ę̱ ka ri.
25 Ra kimi, ri ndee nuu ndivi kaa, ra ko̱yo ndi'i va ri, ra takundi'i ña'a
ña ndee nuu ndivi kaa ra ndakanda ndi'i va ña.
26 Ra saa vi ke kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o vichin, ña kixi tuku yu iin nuu
vi̱ko̱ xi'in takundi'i ndię̱ę̱ yu ña ka'nu.
27 Ra saa ke ti'vi yu na tatun yu ku'un na kumi saa tutun ña yuuvi, ña
ndakaya na na ndikaxin yu ku'un xi'in yu, na ndee ndia xa'a ña yuuvi
yo'o, iin saa ndia nuu ndi'i ñu'ú.

28 ’Na kutu'va ndo tu'un ndichi xa'a itun koxi: Te xa xa'a ndu̱itia nda'a
nu, ra xa ndukuii nu, ra saa ke xa kundaa ini ndo ña xa kuyachin tiempo
savi.
29 Saa tu iyoo ña yo'o va, te xa xini ndo xa'a kuu takundi'i va ña yo'o,
saa ra kuni kachi ña saa, ña xa ndinumi ni ndiko tuku va yu.
30 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi xi'na ka kuu takundi'i ña yo'o,
ra saa ke kuvi na yuvi ndee tiempo vichin.
31 Ndivi kaa xi'in ñu'u yo'o, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña, su ndi tu'un yu
ra ndï'i xa'a ña.
32 ’Ra kii xi'in hora te na ndiko yu, ra ndia nii na kundäa ini ama ke kuu
saa, chi nii na tatun Ndioxi na iyoo ndivi ra kundäa ini na; ra ni yu'u, ra
xaa yo'o, kundäa ini; chi indaa mitu'un Iva va yu kuvi ra xini.
33 ’Ra ña kan ke kuenda ni na koo ndo, ra ka'an ni ndo xi'in Ndioxi, ra
kundito ni ndo chi kundäa ini ndo ama ke ndiko yu.
34 Ta ku'va xa iin tiaa ra kua'an inka ñuu xika, ra ndakoo ra ve'e ra
nda'a na xa chuun nuu ra ña na kondiaa na ña, ra taxi ra chuun nda'a ta
iin, ta iin na, ña na sa na, ra xa'ndia tu ra chuun nuu iin ra ña na kondiaa
ra ye'e va.
35 Saa ra, xiniñu'u na koo tu'va tu ndo'o va, saa chi kundäa ini ndo ama
ke ndiko ra Tata xi'in ve'e kan; a te kuaa ke xaa ra, a sava ñu̱u ke xaa ra,
a te xa kana chele va xaa ra, a te xa ndituvi va tu, ndi ndia nii na kundaa
ini.
36 Chi kama ni va xaa ra, ra koto ndani'i ra ndo'o ña ndee ndo kixi̱ ndo.
37 Ra ña ka'an yu xi'in ndo'o ke ka'an tu yu xi'in taku yaa va na: ra
kuenda ni na koo ndo; kïxi ndo.

14

Kata'an na ndia ku'va tiin na Jesús

1 Ndia soo uvi kii ke kumani ra koo va viko pascua, te xixi na ixtava'a
ña köo ndavi xi'in. Ra na kuna'nu nuu na sutu xi'in na maestro saña'a
ley Ndioxi, ra xa'a na xika nduku na maña ndia ku'va ke tiin na Jesús, ra
ka'ni na ra.
2 Ra sava tu na kachi saa:
—Sä yo saa mii viko, chi koto tiaa ni sa na yuvi xi'in yo —kachi na
kuna'nu kan xi'in ta'an na.

Iin ña si'i ko̱so ndiee ña ndutia xa'an tami xini Jesús

3 Ra chi ñuu Betania ke ndaki'in Jesús kua'an ra, ra ndi̱xa̱a̱ ra ve'e ra
nani Simón, ra ndo'o kue'e tia'yu. Ra nani saa kuu Jesús ndu'u ra nuu
mesa, saa xaa iin ña'a, ra ni'i ña iin yuyu lo'o ra iin chitu ndaa ña xi'in
ndutia ra xa'an tami, ra tiaa ni ya'vi ndutia yo'o, chi ra kana xi'in ndinu'u
i̱ku̱ nardo kuvi ra. Saa ta'vi ña sukun yuyu lo'o, ña ñu'u ra, ra ko̱so ndiee
ña ra xi̱ni̱ Jesús.
4 Ra saa ndisaa sava na ndee yo'o, ra ndika'an na kachi na saa:
—¿Nichuun ke ndixitia uun ndu̱tia xa'an tami yo'o?
5 A vä'a ndikiya'vi ra. Ra kusana ndia uni ciento denario ya'a va ki̱ya'vi̱
ra tu ra ndixiko yo kuvi ra; ra chindiee ta'an yo xi'in na nda'vi —kachi na
ña kaña'a na xa'a ña'a yo'o.
6 Saa ndika'an Jesús xi'in na:
—Koyaa ndo xi'in ña. ¿Nichuun kaña'a ndo xa'a ña? Chi ña xa ña xi'in
yu yo'o, ra ña va'a va kuvi ña.

7 Chi na nda'vi, ra iin ndisaa tiempo va ke iyoo na kan xi'in ndo, ra kuvi
sa ndo ña va'a xi'in na kan ndia ndia ka mii kii ña kuni̱ va ndo; ndi yu'u,
ra süvi ndisaa tiempo ke koo yu xi'in ndo.
8 Ra ña'a yo'o, ra xa kuchuun va ña xa ña ña yo'o chi xa chikaa va ña
ndutia ra xa'an tami yu'u, ña xa na koo nduvi yu te na nduxin na yu'u.
9 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ndia ndia ka nuu ñu'u ña yuuvi
yo'o, nuu ndatu'un na tu'un Ndioxi, ra ikan ndatu'un tu na xa'a ña'a yo'o
va, ra saa ndaka'an na xa'a ña va'a xa ña.

Kindoo ra Judas ña ndataxi ra Jesús nda'a na chiñu

10 Saa kee ra Judas Iscariote, iin ra ita'an xi'in ndia ña kuu ndia uxi uvi
ña xika ndia xi'in Jesús, ra kua'an ra ka'an ra xi'in na kuna'nu nuu na
sutu ña kuni ra ndataxi ra Jesús nda'a na.
11 Ra te xini so'o na ña ndika'an ra Judas xi'in na, saa ra ndiee ni kusii
ini na, ra kindoo na cha'vi na ra, saa ra xa'a xika nduku ra ndia ku'va ke
sa ra ña va'a ndataxi ra Jesús nda'a na.

Xixini Jesús xi'in ndia xika xi'in ra

12 Kii nuu te iyoo viko ña xixi na ixtava'a ña köo ndavi xi'in, ra soko tu
na iin ndikachi lo'o xa'a kuachi na te viko pascua, ra saa ndindakatu'un
ndia xika xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—¿Ndia mii ke kuni kun ku'un ndi savii ndi ña'a kuxini yo viko pascua
vichin, Tata? —kachi ndia xi'in ra.
13 Ra saa ti'vi Jesús uvi ndia xika xi'in ra, ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo chi ñuu. Ra ikan ndakuta'an ndo xi'in iin tiaa, ra kasoko
ra iin yoo tiakuii kua'an ra, ra kundikun ndo ra ku'un ndo.
14 Ra nuu xaa ra kan, ikan ka'an ndo xi'in mii ra tata xi'in ve'e kan kachi
ndo saa: "Su'va kachi ra Tata Maestro: ¿Ndia mii ku ve'e nuu koo yu xi'in
ndia xika xi'in yu ña kuxini yu viko pascua vichin? kachi ra", kachi ndo
xi'in ra.
15 Saa ña'a ra iin ve'e chee ña piso ni̱nù nuu ndo ra xa iyoo nduvi ndi'i
va ini ña. Ñaa savii ndo ña'a ña kuxini yo —kachi Jesús xi'in ndia.
16 Saa ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu kan. Ra iin ta iyoo ña ndika'an
Jesús xi'in ndia, iin saa iyoo ña kuu ndixa va, ra ikan xanduvi ndi'i ndia
chuun ña ndika'an ra xi'in ndia sa ndia.
17 Ra te xa kua'an kuñaà nuu ñu'u saa ndi̱xàà Jesús xi'in uxi uvi saa
ndia xika xi'in ra.
18 Ra ndakundee ndia nuu mesa kuxi ndia, ra nani saa kuu ndia ndee
ndia xixi ndia, saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, iin ndó'o̱ ndia ndee xixi xi'in yu kuvi
ndia ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi ra xi'in ndia.
19 Ra xa'a kusuchi ka vi ini ndia, ra saa xa'a ta iin ta iin ndia ndakatu'un
ndia Jesús kachi ndia saa:
—¿A yu'u ku ra sa saa, Tata? —kachi ta iin ta iin ndia xi'in ra.
20 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Iin ndo'o, ndia uxi uvi, ndia chindaxi ixta ini ko'o ña xixi yu kuvi ndia.
21 Ña ndixa ke yu'u, ra xaa yo'o, ra xiniñu'u ndo'o ni yu ta ku'va kachi
tu'un Ndioxi ña tiaa na xa'a yu; su ndi ¡Nda'vi ni ra ndataxi yu'u kan! Ra
va'a ka va kee ra nda'vi tu kuëe ndikaku ra —kachi Jesús xi'in ndia.
22 Nani saa ku ndia ndee ndia xixi ndia, saa ki'in Jesús iin ixta, ra taxi ra
tixa'vi nda'a Ndioxi, ra saa ta'vi ra ña taxi ra nda'a ndia, ra kachi ra saa
xi'in ndia:
—Ki'in ndo ña yo'o, kuxi ndo; chi ña yo'o ku iki kuñu yu —kachi ra.

23 Ra saa tı̱in ra iin copa vino, ra taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi, ra saya'a
ra copa kan nda'a ndia, ra lolo'o ra xi'i takundi'i ndia.
24 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Vino yo'o ku iin trato xaa ña kindoo yu xi'in ndo vichin, chi ra yo'o
ku nı̱ı̱ yu ña kụ̱tia xa'a takundi'i na yuuvi yo'o.
25 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo chi ndandïko ka yu ña ko'o yu ndutia
uva yo'o xi'in ndo; chi ndia te na xaa kii ka'ndia Ndioxi chiñu, ndia saa vi
ke ko'o tuku yu vino xaa xi'in ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndakani Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

26 Ra saa te sandi'i ndia xita ndia yaa yii, saa kẹ̱e ndia ndaki'in ndia
kua'an ndia chi iku ña nani Olivo.
27 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ñuu vichin ra takundi'i ndo yu'vi, ra ndakoo mii tu'un va ndo yu'u;
chi saa kachi tu'un Ndioxi: "Kuvi ra kuu paxto, ra ndutia ndi'i va ndikachi
ku'un ri", kachi ña.
28 Ra te na ndatiaku yu, ra xi'na ka yu'u ku ra kunuu ku'un nuu ndo chi
Galilea —kachi ra xi'in ndia.
29 Ra ndika'an ra Pedro kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, va'a ni na yu'vi takundi'i va ndia ra ndakoo ndia yo'o, ndi yu'u,
ra ndaköo nda'a yu yo'o —kachi ra.
30 Saa ndika'an Jesús xi'in ra:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in kun, chi xa uni va ichi tı̱sẹ̱'e tu'un kun xa'a
yu ñụ̱u vichin, ra saa kana chele uvi ichi —kachi Jesús.
31 Ndi ra ndiee ka ndakuiin va ku ra Pedro kachi ra saa:
¡Va'a ni na kuvi va yu xi'in kun, Tata, ndi tïse'e tu'un mii vi yu xa'a kun!
—kachi ra xi'in Jesús.
Ra iin saa kachi takundi'i tu ndia sava kan va.

Kua'an Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi iin nuu nani Getsemaní

32 Saa xaa Jesús xi'in ndia xika xi'in ra xa'a iku Olivo iin nuu nani
Getsemaní, ra ikan ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Koo ndo yo'o, ra yu'u, na ku'un ka'an xi'in Ndioxi —kachi ra.
33 Ra ndika'an ra xi'in ra Pedro, xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan, kua'an
ndia xi'in ra. Ra saa xa'a kusuchi ka vi ini Jesús ra xa'a ndi'i ka vi ini ra.
34 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tiaa ni ke kusuchi ini yu, iin iyoo ini yu kuvi va yu; ra ndo'o, ndia
ndòò yo'o ra kundito ndo —kachi ra.
35 Ra saa kuxika ra lo'o nuu ndee ndia, ra ikan xikusiti ra, ra xa'a ra
ka'an ra xi'in Ndioxi, tu ña kuvi ke ra na ya'a va tundo'o ña kuyachin vaxi
yo'o nuu ra.
36 Ra kachi ra saa ka'an ra xi'in Ndioxi:
—Abba Tata, köo ña u'vi nuu yó'ọ̱. Ra saya'a yu'u nda'a tundo'o ña vaxi
yọ̱'ọ̱; ndi na köo ña kuni yu'u, chi na koo ña ta ku'va kuni mii va kun
—kachi ra xi'in Ndioxi.
37 Te ndi'i, saa nandiko ra xaa ra, ra xa ndia kixi va ku ndia ndee ndia;
ra saa ndika'an ra xi'in ra Pedro kachi ra saa:
—Simón, ¿a ra kixi va kuvi kun? ¿A ndia nii hora lo'o vi ke ndixändiee
ini kun kundito kun? —kachi ra xi'in ra.
38 Kundito ndo, ra ka'an ni ndo xi'in Ndioxi, ra na täxi ra ña koyo ndo
nda'a kuachi; chi ña ndixa ke: ndo'o, ra kuni ni va ndo ka'an ndo xi'in
Ndioxi, su ndi vita ni ini ndo —kachi ra xi'in ndia.

39 Saa ndaki'in tuku ra kua'an ra, ra iin saa kachi tuku va ra ka'an ra
xi'in Ndioxi.
40 Ra te nandiko ra, xaa tuku ra nuu ndee ndia, ra kixi tuku va ndia, chi
iin vevee takaa ma'na nuu ndia ra tiaa ni kuni kusu ndia, ra nii ninï'i ndia
ni ke kachi ndia xi'in ra.
41 Ra xa ichi uni va ke nandiko ra xaa ra, ndia saa ra ndika'an ra xi'in
ndia, kachi ra saa:
—¡Kundee ka ndo kusu va ndo! Chi xa nditiandiaa va hora ña ndataxi
na yu'u, ra xaa yo'o, nda'a na yuvi kuachi.
42 Ndakoò ndo ra ku'un yo; chi xa kuyachin va ra ndataxi yu'u nda'a na
—kachi Jesús xi'in ndia.

Tiin na Jesús kua'an ra xi'in na

43 Sakan saa kuu ra ka'an ra xi'in ndia, saa ra xa xaa va ra Judas, ra
ita'an xi'in ndia, ra iin tia'ndia chee na yuvi ni'i i̱chi̱ xi'in itun xaa na; ra
na xikua'a, xi'in na sutu, xi'in na maestro saña'a ley Ndioxi kuvi na ti'vi
ña'a.
44 Ra xa ndikata'an va ra Judas xi'in na ndia ku'va ke ndataxi ra Jesús
nda'a na. Ra su'va kachi ra xi'in na:
—Ra xaa yu ka'an ndioxi yu xi'in kan kuvi ra tiin ndo, ra tuun va'a katun
ndo ra, ra na ku'un ra xi'in ndo —kachi ra xi'in na.
45 Te ndi̱xàà ndixa ra Judas, saa ndikun kuyachin ra nuu Jesús ra
ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Tata Maestro! ¡Tata Maestro! kachi ra.
Saa nditiandiaa yu'u ra nuu Jesús, ña ndika'an ndioxi ra xi'in ra.
46 Ra na xaa xi'in ra, saa ra ndikun tiin ndixa va na Jesús kua'an ra xi'in
na.
47 Ra saa tava iin ra xika xi'in Jesús i̱chi̱, ra xa'ndia ra iin xiyo so'o ra
muso ra xachiñu nuu sutu ra kuchee nuu taku yaa na sutu.
48 Saa ndika'an Jesús xi'in na yuvi yo'o, kachi ra saa:
—¿Nichuun xaa ndo xi'in i̱chi̱, xi'in itun ña tiin ndo yu'u? ¿A ra kui'na
kuvi yu tuvi ndo?
49 A su iin ndisaa kii va ndixiyo yu xi'in ndo ini ve'e ñu'u, saña'a yu
ndó'o̱, ra nditïin ndo yu'u. Ndi su'va ke xiniñu'u koo va, ra saa ke xinu
nuu ña ka'an tu'un Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.
50 Ndia saa ra xinu ndi'i va ndia xika xi'in ra kua'an ndia ra ndakoo
nda'a va ndia ra.

Iin ra lo'o ndiyu'vi xi̱nu

51 Ra ndikun iin ra lo'o kua'an ra sata Jesús, ra takua indaa manda va
ke isukun vixin ra kua'an ra, ra kuni tiin tu na ra kan va.
52 Ra xandaku ra kunuu ra nda'a na, ra saña va ra manda ña isukun ra,
ra xinu yala ra kua'an ra.

Ndiaka na Jesús ndi̱xa̱a̱ ra nuu na chiñu

53 Saa ndi̱xa̱a̱ na xi'in Jesús nuu ra sutu, ra kuchee, ra ikan ndakuta'an
takundi'i na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na xikua'a na'nu, xi'in na maestro
saña'a ley Ndioxi.
54 Ra xika xika ndíku̱n ra Pedro kua'an ra, iin saa ndiakua ndixaa ra
ndia nuu ke'e ve'e ra sutu kuchee kan, ra ikan ndakundu'u ra xi'in na
kumisio ndiaa ye'e ñu'u, ndasaa ra xi'in na nuu xi̱xi̱ ñù'ù kan.
55 Ra na kuna'nu nuu na sutu xi'in na xikua'a ve'e ñu'u, xa'a na xika
nduku na kuachi Jesús, ña va'a ndataxi na ra nda'a na chiñu ña ka'ni na
ra, ndi ndia nii kuachi ra köo ndani'i na.

56 Va'a ni kua'a ni va ku yuvi taxi kuachi siki xa'a Jesús, su ndi
ndindäkita'an tu'un na, chi xa siin xa siin ka'an iin iin va na.
57 Saa ndakuita sava na ra xava'a ini na xa'a ra, kachi na saa:
58 —Ndu'u xini so'o ña ndika'an ra kachi ra saa: "Kani yu ve'e ñu'u ña
xava'a na yuvi yo'o, ra kii uni saa ndakanindichi yu inka ña, ndi süvi ka
ña sava'a nda'a na kuvi ña kan", kachi ra xini so'o ndi —kachi na.
59 Ra va'a ni saa kachi va na, su ndi xïin ña ndakita'an tu'un na.
60 Saa ndakundichi mii ra sutu kuchee ma'ñu takundi'i na, ra ndin-
dakatu'un ra Jesús kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakuïin kun xa'a ña ka'an na yo'o? ¿A ndixa kuachi kun
kuvi ña ka'an na yo'o? —kachi ra xi'in Jesús.
61 Ra yayaa va íin Jesús ra ndia nii tu'un ndindäkuiin ra. Saa
ndindakatu'un tuku mii ra sutu kuchee kan ra, kachi ra saa:
—¿A yo'o ku Cristo, se'e Ndioxi ra ka'nu? —kachi ra.
62 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Suvi va yu. Ra kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o vichin, kundu'u yu chi xitia
kua'a Ndioxi ra ka'nu, ra ndiko tuku yu iin nuu vi̱kǫ̱ kixi yu xi'ín takundi'i
ndiẹẹ̱ Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.
63 Ra saa iin ndata saa ini ra sutu kuchee yo'o tikoto ña ndixi ra, ra kachi
ra saa:
—¿Nichuun ke kuniñu'u ka vi yo yuvi na ka'an tie'e nuu ra?
64 Chi xa xini so'o tu ndo'o va, ña ndaa yu'u ra Ndioxi. ¿Ra a va'a tuvi
ndo? —kachi ra xi'in na.
Ra iin yu'u ku taku yaa va na ra kachi na saa: —Na kuvi ra chi ndixa ke
iyoo va kuachi ra, —kachi na.
65 Ra saa xa'a sava na kondiaa na tiasi'i na ra. Ra ndasi na nuu ra, ra
kani na ra, ra ka'an na xi'in ra kachi na saa:
—¡Ka'an ndaku! ¿Yoo ko kani yo'o? —kachi na xi'in ra ña xasiki na ra.
Ra saa tu na ndiaa ye'e ve'e ñu'u va, kani ni tu na kan va ra.

Tise'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

66 Ra saa kuu ra Pedro ndu'u ra nuu ke'e chi ni̱nu̱, saa ndi̱xàà iin ña'a
ña xachiñu nuu ra sutu kuchee kan.
67 Ra te xini ña ra Pedro ndu'u ra ndasaa ra nuu xixi ñù'ù xi'in na kan,
saa iin kaxi kaxi ixto'ni ña nuu ra, ra ndika'an ña xi'in ra, kachi ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús ra Nazaret ku tu yo'o va —kachi ña xi'in ra.
68 Saa ndakuiin ra yu'u ña, kachi ra saa:
—Xïni yu yǫ̱ǫ̱ ku ra ka'an kun xa'a ñaa, ra nii kundäa ini yu ni ke ka'an
kun xa'a —kachi ra xi'in ña, chi ti̱sẹ̱'e tu'un va ra.
Saa ndakundichi ra kanata ra ye'e, ra saa kana va chele.
69 Ra saa xini tuku va ña xachiñu kan ra, ra xa'a ña ka'an ña xi'in
takundi'i na ndee kan, kachi ña saa:
—Ta'an na kan ku tu ra yo'o va —kachi ña.
70 Ra ti̱sẹ̱'e tu'un tuku va ra Pedro. Ra saa ndiya'a iin kani lo'o, ra
ndika'an tuku va na ndee kan xi'in ra Pedro, kachi na saa:
—Ña ndixa ke ta'an na kan ku tu yo'o va, chi ra Galilea kuvi kun, chi iin
ta ndatu'un na kan iin saa ndatu'un kun —kachi na xi'in ra.
71 Saa xa'a ra Pedro china'a ra Ndioxi, kachi ra saa:
—¡Xïni yu ra tiaa ka'an ndo xa'a ñaa! —kachi ra xi'in na.
72 Ra saa kana va chele ichi ña uvi. Saa ndaka'an ra Pedro ña ndika'an
Jesús xi'in ra: ña "Xi'na ka uni ichi ke tise'e tu'un kun xa'a yu, ra saa kana
chele uvi ichi", kachi Jesús xi'in ra. Ra te ndaka'an ra tu'un yo'o, saa ra
xa'a ra xaku va ra.

15

Ndataxi na Jesús nda'a ra Pilato

1 Ra ña'a ni ndakuta'an takundi'i na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na xikua'a, xi'in na maestro saña'a ley, xi'in takundi'i na chiñu ndikata'an na. Ra saa chiku'ni na Jesús ra kua'an na ndataxi na ra nda'a ra Pilato.
2 Ra saa ndindakatu'un ra Pilato Jesús kachi ra saa:
—¿A yo'o ku rey na judío? —kachi ra.
Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Xa mii kun ku ra ndika'an va —kachi ra.
3 Saa xa'a na kuna'nu nuu na sutu taxi ni na kuachi siki xa'a Jesús.
4 Ra saa ndindakatu'un tuku va ra Pilato Jesús:
—To'ni, tiaa ni kua'a kuachi taxi na xa'a kun. ¿Ra a ndakuïin va'a vi kun —kachi ra xi'in Jesús.
5 Ndi ndia nii tu'un lo'o ndindäkuiin Jesús, saa ra ndakanda ni ini ra Pilato.

Nditia'ndia chiñu na kuvi Jesús

6 Ra vichin na kundaa ini yo, chi kii te ndatava na viko pascua, ra yuna'a ra Pilato ña saña ndika ra iin na ñu'u ve'e kàà, ta kuiya ta kuiya, ndia ndia ka mii na ka'an na ñuu xa'a va.
7 Ra mii tiempo yo'o ke ndikaa iin ra nani Barrabás ve'e kàà, xi'in na ita'an xi'in ra, xa'a ña xa'ni na ndìì, ra kani ta'an na xi'in gobierno.
8 Saa ndakaya na ñuu ndi̱xa̱a̱ na, ra xa'a na ka'an na xi'in ra Pilato ña na sa ra xa ta yuna'a ra xa ra, ta kuiya ta kuiya va.
9 Saa ndika'an ra Pilato xi'in na kachi ra saa:
—¿A kuni ndo na saña ndika yu ra ku Rey ndo'o, na judío? —kachi ra xi'in na.
10 Saa chi xa kundaa va ini ra Pilato xa'a ña ndukuini ini va na xikua'a ku na'nu nuu na sutu xini na Jesús ke ndataxi na ra nda'a ra.
11 Ra saa xa'a na kuna'nu nuu na sutu chikaa yu'u na na ñuu, ña na ka'an na xa'a ra Barrabás, chi ra kan kuvi ra na saña ndika ra Pilato kuni̱ na.
12 Saa ndindakatu'un tuku ra Pilato na kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni ndo sa yu xi'in ra ka'an ndo kuu Rey nuu ndo'o na judío, tu saa? —kachi ra.
13 Ra saa ndakuiin na, ra iin koko'o nda'yu na kachi na saa:
—¡Takaa ra nda'a cruz! —kachi na.
14 Saa ndika'an ra Pilato xi'in na:
—¿Nichuun? ¿Ra ndia ña ku kuachi ra yo'o? —kachi ra xi'in na.
Ndi na kan, ra na ndiee ka ka'an va kuvi na kachi na saa:
—¡Takaa ra nda'a cruz! —kachi na.
15 Ndia saa ra saña ndika va ra Pilato ra Barrabás kua'an ra, chi kuni ra ña kindoo va'a ra xi'in na yuvi kan. Ra te ndi'i, saa xa'ndia ra chiñu nuu na soldado ña na kani na Jesús xi'in ñii̱ ña ku cuarta, ra saa ndaki'in na ra kua'an ra xi'in na ña takaa na ra nda'a cruz.
16 Saa ndaki'in na soldado Jesús kua'an ra xi'in na chi nuu ke'e ve'e chiñu, ra ikan ndakuta'an takundi'i na soldado.
17 Ra sandakundixi na ra iin capa ña kua'a, ra chikaa na corona ña xava'a na xi'in ìñu̱ xi̱ni̱ ra.
18 Ra xa'a na xasiki na ra kachi na saa:
—¡Ra ka'nu ni ku rey na judío! —kachi na xi'in ra.

19 Ra ndo̱o̱ ñu'u ku nu kuun ni na xi̱ni̱ ra, ra kondiaa na tiasi'i na ra, ra
ndakusiti na nuu ra, ña xato'o na ra, iyoo tu'un.
20 Ra te ndi'i xasiki na ra, ña kundiva'a ni na xi'in ra. Saa tava na capa
ña xindixi ra, ra ndachikaa na tikoto mii ra sukun ra, saa ndaki'in na ra
kua'an ra xi'in na ña takaa na ra nda'a cruz.

Ndiaka na Jesús kua'an ra kutakaa ra nda'a cruz

21 Ra iin tiaa ra ke̱e ñuu Cirene, ra nani Simón, iva ra Alejandro xi'in ra
Rufo kuvi ra, ra iku ke kee ra vaxi ra, ra te ya'a ra yo'o kua'an ra, saa tiin
na soldado ra ra sakuiso nduxa na cruz tun kasoko Jesús ra.
22 Ra ndi̱xa̱a̱ na xi'in Jesús iin nuu nani Gólgota, tu'un yo'o kachi ña
saa: "Iku leke xi̱ni̱ ndìì".
23 Ra taxi ndia vino tia ndikava nuu mirra xi'in, ña na ko'o Jesús; su ndi
ndixïin ra ko'o ra ra.
24 Saa takaa ndia soldado Jesús nda'a cruz, ra xa'a ndia ke̱'eta'an ndia
xa'a tikoto ra, yo ku ndia ndaki'in ña.
25 Ra ku'va ka ìi̱n chi ixtiaan ke takaa ndia Jesús nda'a cruz.
26 Ra tiaa tu ndia nuu iin vitu lo'o chinundiaa ndia xini cruz ra, ra
ndakani tu'un yo'o ni xa'a ke kuvi ra: chi "Ra yo'o ku Rey na judío" kachi
tu'un yo'o.
27 Ra takaa tu ndia uvi ra kui'na va nda'a cruz, ra iin ra takaa ndia nda'a
nu iin chi kua'a, ra inka ra takaa ndia nda'a nu iin chi ichin va.
28 Ra yo'o ke ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ndatiaa na te yachi, ña kachi
saa: ña "Nduta'an ra kuta'an ra xi'in na iyoo kuachi".
29 Ra na ya'a kua'an ichi kan, ra iin xiko xi̱ni̱ na ña kaña'a ni na xi'in
ra, kachi na saa:
—¡Yo'o ra ndika'an kani ve'e ñu'u Ndioxi, ra kii uni xa ndakanindichi
tuku kun ña, kachi kun,
30 ra sakaku mii kun vichin, ra sanùù mii kun nda'a cruz ñaa, —kachi
na xi'in ra.
31 Ra iin saa xa tu na kuna'nu nuu na sutu, xi'in na maestro saña'a ley
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, chi xasiki ni na Jesús kachi na saa xi'in ta'an
na:
—*Kuchuun ra sakaku ra inka yuvi, ra kuchüun tu ra sakaku ra mii ra
—kachi na.
32 Saa ndika'an na xi'in Jesús kachi na saa:
—Yo'o ra ndikaxin Ndioxi ra ku Rey nuu ndu'u, na Israel; nuu nda'a
cruz ñaa taka'an na kuni ndi ra kandixa ndi yo'o, —kachi na xi'in ra.
Ra ndia ndia takaa nda'a cruz kan, kaña'a xi'in ra.
33 Ra ku'va ka uxi uvi ka'ñu ke, xa'a xikuiñaa nuu takundi'i ña yuuvi
yo'o, iin saa ndia ka uni xikuaa,
34 Ra mii ka uni xikuaa yo'o ke ndiee ni ndinda'yu Jesús kachi ra saa:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —kachi ra. Ra tu'un yo'o kachi ña saa: Iva
yu Ndioxi, Iva yu Ndioxi, ¿nichuun ndakoo nda'a kun yu'u? kachi ña.
35 Ra sava na ndita yachin kan, ra xini so'o na ña ndika'an ra, ra saa
xa'a na ka'an na xi'in ta'an na kachi na saa:
—Tiaa so'o ndo chi ra Elías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi va kuvi ra
kana ra —kachi na.
36 Saa xinu iin ra ndixa'an ra chindaxi ra iin ko'ndo kachi ini iin ña'a
nuu ñu'u ndutia iyá, ra chindu'u ra ña xi̱ni̱ iin tu ndo̱o̱ ñu'u, ra taxi ra ra
na ko'o Jesús, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Na kuni yo a ndixa ke kixi ra Elías koni'i ra ra —kachi ra.
37 Ra ndiee ka vi ndinda'yu Jesús, ndia saa ra ndixi'i va ra.

38 Ra tikoto yii ña tanii ini ve'e ñu'u ka'nu ra iin nindata sava ña, chi
ki'in ña yu'u ña chinı̱nù ra iin saa ndia nı̱nu̱ saña ta'an ña, ra nduu ña
uvi ña'ñu va.
39 Ra ndichi yachin, ra kuchee nuu na soldado ñuu Roma, ra te xini ra
ña ndixi'i Jesús, ra saa ndika'an ra, kachi ra saa:
—Se'e Ndioxi kuvi ndixa va ra yo'o —kachi ra.
40 Ra xika va ndita sava na si'i ixto'ni na ña ndixi'i Jesús, ra tiañu na
kan ndichi María Magdalena, xi'in ña María si'i ra José xi'in ra Jacobo ra
kulo'o, ra ndichi tu ña Salomé va xi'in na.
41 Na si'i yo'o ra na xindikun Jesús kuvi na, ra chindiee ta'an na xi'in ra
te ndixika ra ñuu ña ndo'ni chi Galilea, ra kua'a ni ka va na si'i ndikun
ndı̱xa̱a̱ xi'in ra ndia ñuu Jerusalén.

Ninduxin na Jesús

42 Ra xikuaa te xa kua'an ku ñu̱u kii viernes saa xa'a na xanduvi na ña
ndakindiee̱ na kii yii sábado.
43 Ra iin ra kuchee xi'in na chiñu, ra José ke nani ra, ra ñuu Arimatea
ke ke̱e ra, ra chikaa nda̱ku̱ ini ra ndı̱xa'an ra nuu ra Pilato, ra nduku ra
iki kuñu Jesús ña ndaki'in ra ña nduxin ra. Ra ra José yo'o ra iin tiaa ra
kandixa Ndioxi ku tu ra yo'o va, ra ndiatu ini ra ña xaa Ndioxi ka'ndia ra
chiñu nuu ña yuuvi yo'o.
44 Saa ra ndakanda ni ini ra Pilato ña kundaa ini ra ña xa ndixi'i Jesús.
Saa kana ra ra kuchee nuu na soldado xaa ra, ra ndindakatu'un ra ra a
ndixa ke xa ndixi'i Jesús.
45 Ra saa te ndataxi ra kuchee nuu na soldado yo'o nuu ra Pilato, ra
kundaa kaxi ini ra ña ndixa ke saa iyoo va ña, ra saa taxi ra ndiayu nda'a
ra José ña na ndaki'in ra iki kuñu Jesús ku'un ña xi'in ra.
46 Ra sata ra José iin manda xaa, ña va'a, ra koni'i ra Jesús ra ndasuvi ra
ra xi'in manda kan, ra ndixa'an ra ndinduxin ra ra ini kava nuu xa kaan
ra yavi te yachi, ra satuvı̱ satuvı̱ ra iin yuu chee ra ndasi ña yu'u yavi kan.
47 Ra ña María Magdalena xi'in ña María si'i ra José, ra ndita na ixto'ni
na ndia mii ke ndinduxin na Jesús.

16

Kii ndatiaku Jesús

1 Ra saa kuu te ndiya'a kii ndakindiee na, ra sata ña María Magdalena,
xi'in ña María si'i ra Jacobo, xi'in ña Salomé, ndutia xa'an tami koso na
sata iki kuñu Jesús.
2 Ra ña'a ni chi ixtiaan kii domingo, kii ña ki'in xa'a semana, ra te sakan
kua'an kanata ndaa nuu ñu'ù, saa ndaki'in na kua'an na nuu ndinduxin
na Jesús.
3 Saa ka'an na xi'in ta'an na kachi na saa:
—¿Yoo vi kuu na sakutia'a yuu ña ndasi yu'u yavi ra va'a ya'a yo?
—kachi na.
4 Ra te saku'un nuu na ndakoto'ni na yu'u yavi kan, ra xa ndixkutia'a
va yuu chee kan.
5 Ra te ndiki'vi na ini yavi kua'an na, ra saa xini na iin tiaa ra itia, ndu'u
ra chi nda'a kua'a, ra ndixi ra iin tikoto yàà ña kani, ra ndiyu'vi ni na.
6 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Kuayü'vi ndo'o, na ndanduku Jesús ra ñuu Nazaret, ra tanii na nda'a cruz, chi köo ka ra ndikaa yo'o, chi xa ndatiaku va ra. To'ni ndo nuu xindikaa ra ra kuni ndo.
7 Ra vichin kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in ndia ndixika xi'in ra, ra saa tu xi'in ra Pedro va, chi xa chi Galilea va inuu Jesús kua'an ra nuu ndo, ra ikan kuni ndo ra, ra iin ta iyoo ña ndika'an ra xi'in ndo iin saa koo ña kuni va ndo —kachi ra xi'in na si'i yo'o.
8 Saa kee na si'i yo'o yu'u yavi kan xinu na ndaki'in na kua'an na. Ra ndiyu'vi ni na, ra iin ndiakua kisi nı̱nù ña na kua'an na. Ra ndia nii yuvi ndindatü'un na xi'in xa'a ña xini na, chi ndiyu'vi ni na.

Ndita Jesús nuu ña María Magdalena

9 Ra ña'a ni ixtiaan kii domingo, kii nuu ña ki'in xa'a semana, ke ndatiaku Jesús. Ra xi'na ka va nuu ña María Magdalena ke kanata ra. Ra ña yo'o ke tava Jesús uxa nuu tachi ndiva'a ini ta yachi.
10 Ra te ndi'i xini ña Jesús, ra saa kee ña kua'an ña ndatu'un ña xi'in ndia ndixika xi'in ra, ña xa ndatiaku va ra. Ra kusuchi ka vi ini ndia xaku ndia ndee ndia.
11 Ra saa te kundaa ini ndia ña ndatu'un ña xi'in ndia ña xa xini ña Jesús, ña xa ndatiaku ra, ra ndi ndikandïxa va'a vi ndia ña.

Ndita Jesús nuu uvi ndia ndixika xi'in ra

12 Ra saa ndita tu Jesús nuu uvi ndia ndixika xi'in ra, iin ichi nuu xika ndia kua'an ndia iku, ra xa siin va nduu tu ra te ndita ra nuu ndia yo'o.
13 Ra saa ndaki'in tu ndia yo'o va ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in ndia sava kan, ña na kundaa ini ndia ña xa ndatiaku va ra; ra nii ndia yo'o ndikandïxa ndia kan yu'u vi.

Chiñu ña ndakoo Jesús nda'a ndia ndixika xi'in ra

14 Ra saa kuu ndita Jesús nuu uxi iin saa ndia ndixika xi'in ra, ra ndia ndee xixi kuvi ndia yo'o te xaa ra nuu ndia. Ra saa ndika'an ra xi'in ndia xa'a ña ndaku ni ini ndia, chi ndikandïxa va'a vi ndia yu'u na, ndatu'un xi'in ndia ña xa xini na ndatiaku ra.
15 Saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Kua'an ndo iinii kuvi ña yuuvi ra ka'an ndoso ndo tu'un va'a, tu'un Ndioxi nuu iin takundi'i na yuvi.
16 Ra na kandixa tu'un yu, ra kuchi na; ra na kan kuvi na kaku va; ra na xïin kandixa, ra na kan kuvi na nı̱'ı̱ tundo'o va.
17 Ra na kandixa yu'u, ra ña yo'o ku iin seña ña koo xi'in na: Xi'in kivi yu tava na tachi ndiva'a, ra ka'an na inka nuu tu'un xaa;
18 Ra tiin nda'a na kǫǫ, ndi kuëe sa ri xi'in na, ra tu na kaxi na ña'a ña ñu'u tatan xi'in, ra kuëe ndo'o na; ra chindee na nda'a na sata na xi'ı̱, ra nduva'a va na xi'ı̱ kan —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndakuita Jesús kuanu'u ra ndivi

19 Ra te ndi'i ndika'an Iva yo Jesús takundi'i ña yo'o xi'in ndia, saa ra ndakuita ra kuanu'u ra ndivi va, ra ndakundu'u ra chi xitia kua'a Ndioxi.
20 Saa kee ndia ndixika xi'in Jesús kua'an ndia iinii kuvi ñuu ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra mii Iva yo kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndia, ña xa ndia kua'a ni ña ndichi, xi'in ña xitu'un ra saxinu ra nuu tu'un ra, ña ka'an ndoso ndia. Amén.

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Lucas

Tutu ña kua'an nda'a ra Teófilo

1 Tata Teófilo, xa kua'a ni ndia ndatiaa xa'a chiñu ña xa Jesús xi'in yo.
2 Ra iin ta saña'a ndia xita'an xi'in Jesús ta yachi ke ndatiaa va ndia, saa
chi ndia xita'an xi'in Jesús kuvi ndia xini nuu takundi'i ña xa va ra, ra
nuu mii ndia kan ke xa'ndia Jesús chiñu ña na ka'an ndoso ndia tu'un va
ra.
3 Ra saa tu ke xa yu'u va, ña kuenda ni ndanduku ndi'i yu xa'a ña, ni ke
kuu ta yachi, ra saa tu ndia kii ña ndixi'i va ra xi'in kii ña ndatiaku ra. Ra
su'va ke xa yu ña va'a ikun ikun tiaa yu ña xaa ña nda'a kun, ña va'a na
kundaa ini kun xa'a ña ndo'o ra.
4 Ra kundaa tu ini kun xa'a ña saña'a na yo'o xa'a Jesús va. Saa chi ña
ndaa ni va ke saña'a na yo'o —kachi ra Lucas xi'in ra Teófilo.

Ndatu'un iin ra tatun Ndioxi ndia ku'va ke kaku ra Juan ra sakuchi yuvi

5 Ta tiempo xa'ndia chiñu ra rey Herodes nuu takundi'i ñuu ña xindikun
ndiaa chi Judea, kuvi ña ndixiyo iin sutu ra xinani Zacarías. Ra xindia'vi
ndiaa ra xi'in iin ti'vi ndia sutu ndia ndu'u kivi nani Abías. Ra ña yasi'i
ra xinani Elisabet, ra se'e xikua ra Aarón xikuu uvi saa va na.
6 Ra to'o ni ndixiyo na nuu Ndioxi. Ra iin kandixa ndi'i va na ña xa'ndia
Ndioxi nuu na.
7 Ndi su ndia nii se'e na köo, saa chi ña numa va kuvi ña Elisabet. Ra
xa kuna'nu ni tu mii va na.
8 Saa kuu nditiandiaa kii ña sa ndia sutu ndia ita'an xi'in ra Zacarías
chiñu ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.
9 Ra xa yuna'a va na ña ndakaxin na iin mitu'un sutu, ra chi'ma nuu
arta yii ini ve'e ñu'u. Saa ndikaxin na ra Zacarías ña ki'vi ra chi'ma ra.
10 Ra te xa ndiki'vi ra ichi'ma ra, saa xa'a yuvi na ndita chi nuu ke'e ve'e
ñu'u ka'nu kan ka'an na xi'in Ndioxi.
11 Ra nani saa kuu ra ichi'ma ra, saa ra tu'va ndituvi va iin ra tatun
Ndioxi chi xiin kua'a arta yii nuu ndikaa ra.
12 Ra te xini ra Zacarías ra tatun Ndioxi kan ra ndiyu'vi ka vi ra, ra
ndakanda ka vi ini ra.
13 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun, Zacarías, saa chi xa xini va so'o Ndioxi ña ndika'an kun
xi'in ra. Ra vichin kaku iin tiaa lo'o se'e yasi'i kun, ra Juan chindu'u kun
kivi ra.
14 Ra tiaa ni kusii ini kun na kaku ra. Ra kua'a ni ka tu yuvi kusii ini
xi'in va kun ña kaku ra.
15 Saa chi ra ka'nu ni kuu ra lo'o yo'o nuu Ndioxi; ra nii kö'o ra ndixi,
xi'in ndia nii ka ndutia ra saxini yuvi. Chi ta ndikaa ka ra tixi si'i vi ra ke,
ti'vi Ndioxi Tachi Yii ra ña koo ña xi'in ra.
16 Ra xi'in chiñu ña sa ra yo'o ke kua'a ni na ñuu Israel ndandiko ini, ra
ndaki'in na ichi Ndioxi.
17 Chi ra lo'o yo'o kuvi ra kunuu ku'un nuu ra ti'vi Ndioxi kixi ña yuuvi
yo'o. Ra iin ta ndixiyo ndiee Ndioxi xi'in ra Elías, saa koo tu ña xi'in ra
yo'o va. Saa ke kuchuun ra ka'an ra xi'in yuvi, ña na ndakundee va'a na
xi'in iva si'i na, xi'in se'e na; ña na köo ka na kuachi xi'in ta'an na. Ra

kuchuun tu ra sandiko ra ini yuvi na ndiee ni ini va, ña ndaki'in na ichi
Ndioxi. Ra saa ke sa ra xi'in na, ña va'a xa na koo nduvi na ndaki'in na
Tata yo ta xa na ti'vi Ndioxi ra kixi ra ña yuvi yo'o —kachi ra tatun Ndioxi
kan xi'in ra Zacarías.
18 Saa ndika'an ra Zacarías xi'in ra tatun Ndioxi kan, kachi ra saa:
—¿Ni ke sa yu ña va'a kundaa ini yu a ña ndixa ke kaku se'e yasi'i yu?
Chi xa na na'nu va kuvi ndi —*kachi ra.
19 Ra saa ndakuiin ra tatun Ndioxi kan, kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra nani Gabriel. Ra iin ndisaa kii va iyoo nduvi yu ña xika
yu chiñu nuu Ndioxi. Ra suvi kuvi ra ti'vi yu'u ña vaxi yu ndatu'un yu
xi'in kun xa'a ña va'a yo'o va.
20 Ra xa'a ña ndikandïxa kun ña ndika'an yu xi'in kun ke kumi'mi kun
vichin. Ra küvi ka'an kun ndia na xinu ndi'i ña ndika'an yu xi'in kun, saa
chi xiniñu'u xinu va ña ndika'an Ndioxi. Ra ndia te xa na kaku se'e vi
ndo, kuvi ña ndaka'an kun —kachi ra tatun Ndioxi xi'in ra.
21 Ra saa □kuu yuvi kan ndee na ndiatu na ña kita ra Zacarías ini ve'e
ñu'u, ra nii köo ra kanata. Saa xa'a na □ndakani ini na xa'a ra: “¿Ni ke
ndo'o ra? ¿Nichuun köo ra kanata?”, ka'an na.
22 Ra te kanata ra chi ke'e, ra ndiküvi ka ka'an ra xi'in na. Ra saa kundaa
ini na ña iyoo iin ña xini ra ini ve'e ñu'u ka'nu va. Saa chi ndia nda'a va
ra ke ndixika nuu na ña ndika'an ra xi'in na.
23 Ra te ndixinu kii ña xachiñu ra Zacarías ve'e ñu'u, ra saa ndaki'in ra
kuanu'u ra ve'e va ra.
24 Saa kuu ra ndikee va se'e ña Elisabet, yasi'i ra. Ra saa xindu'u ña ve'e
u'un yoo, ra ndikëe ña ku'un ña inka xiyo. Ra ndakani ini ña, ka'an ña
saa:
25 “Ndioxi ku ra xa ña mani yo'o xi'in yo, ña na kundäsi ka yuvi yo'o
yo”, ka'an ña.

Ka'an ra tatun Ndioxi ndia ku'va ke kaku Jesús

26 Ra te ndixinu iñu yoo ña ñu'u se'e ña Elisabet, ra saa ti'vi Ndioxi tatun
ra, ra nani Gabriel, kua'an ra ñuu Nazaret ña ndikun ndiaa chi Galilea.
27 Ra ikan iyoo iin ña'a lo'o kuaan ña nani María. Ra xa ña iyoo nduvi
va ke ña tanda'a ña xi'in iin tiaa ra nani José. Ra se'e xikua ra rey David
kuvi ra.
28 Ra te ndiki'vi ra tatun Ndioxi ve'e nuu iyoo ña lo'o María kan, ra
ndika'an ra xi'in ña, kachi ra saa:
—Kusii ni ini Ndioxi xi'in kun chi va'a ni □xa kun, ra iyoo ra xi'in kun
vichin; ra kua'a ni ña va'a taxi Ndioxi nda'a yo'o nuu takundi'i ka na si'i
—*kachi ra xi'in ña.
29 Saa ra ndayu'vi ni ini ña, ra saa ndakani ini ña xa'a tu'un ña ndika'an
ndioxi ra xi'in ña ni ke kuni kachi ña.
30 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi xi'in ña, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun María, chi ña va'a va kuni Ndioxi sa ra xi'in kun.
31 Ra vichin kee se'e kun. Ra te na kaku ra, ra chindu'u kun kivi ra ña
kunani ra Jesús.
32 Chi ra lo'o yo'o, ra ra ka'nu ni kuu ra, ra “Se'e Ndioxi Ra Ka'nu kuvi
ra” kachi na. Ra taxi Ndioxi ndiee nda'a ra, ña kuu ra rey, ta ku'va ndixiyo
ra rey David, xii xikua ra, ra xa'ndia chiñu nuu na Israel.
33 Ra ra lo'o yo'o kuvi ra ka'ndia chiñu nuu na Israel iin ndisaa tiempo;
ra ndï'i xa'a ña xa'ndia ra chiñu —*kachi ra tatun Ndioxi xi'in ña María.
34 Ra saa ndindakatu'un ña ra, kachi ña saa:
—¿Ndia ku'va ke kuu ña yo'o? Saa chi täan tanda'a yu —*kachi ña xi'in
ra tatun Ndioxi.

35 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Ndï'i ini kun, chi mii va Tachi Yii Ndioxi ke xinu koo xi'in kun; ra suvi
mii ndiee Ndioxi, ra ka'nu ke kusa'vi tu sata va kun. Ña kan ke ra Yii kuvi
ra kaku yo'o, ra Se'e Ndioxi, ra ka'nu ke kunani ra.
36 Ra na kundaa ini kun chi ña ku'vi kuachi kun, Elisabet, ra va'a ni xa
ña chee kuvi va ña, ra koo va se'e ña. Ndi su te yachi, ra ña numa va
xikuu ña, ndi su vichin, ra xa ɨñu̱ va yoo ke ñu'u se'e ña.
37 Saa chi nuu Ndioxi ra ndia nii ña ü'vi —*kachi ra tatun Ndioxi xi'in
ña María.
38 Ra saa ndakuiin ña, kachi ña saa:
—Va'a va, ta ku'va kuni mii Tata yo, na sa ra xi'in va yu. Na kuu ña
ndika'an kun, chi ña xa chiñu nuu ra kuvi va yu —*kachi ña xi'in ra tatun
Ndioxi.
Ra saa nandiko ra kuanu'u va ra.

Kua'an ña María koto'ni ña ña Elisabet

39 Saa kuu ra ndiya'a lo'o kii ra numi ka vi xavii ña María ra ndaki'in
ña kua'an ña iin ñuu lo'o ña ndikaa chi kuñu'u ña ndikun ndiaa Judea ña
koto'ni ña ña Elisabet.
40 Ra ta ndixaa ña kan, saa ndiki'vi ña ve'e ra Zacarías. Ra ndika'an
ndioxi ña xi'in ña Elisabet.
41 Ra te xini so'o ña Elisabet ña ndika'an ña María xi'in ña, saa ra ndikun
kanda va se'e ña tixi ña. Ra saa ndixinu Tachi Yii Ndioxi sata ña Elisabet,
42 ra ndiee ni ndika'an ña xi'in ña María, kachi ña saa:
—Va'a ni kee kun nuu ndi'i ka na si'i, ra va'a ni kee tu se'e kun, ra ndikaa
tixi va kun.
43 ¿Yoo vi ku yu'u ña vaxi kun koto'ni kun yu'u? Chi yo'o, ra si'i Tata yu
Ndioxi va kuvi kun.
44 Saa chi ta ndika'an ndioxi kun xi'in yu, ra ndikun kanda va se'e yu
tixi yu, saa chi kusii ni ini ra.
45 Ra va'a ni kee kun, chi kandixa kun tu'un ña ndika'an Ndioxi xi'in
kun. Ra xinu va ña ndika'an ra xi'in kun —kachi ña Elisabet xi'in ña
María.

Ndasaka'nu ña María Ndioxi

46 Ra saa ndika'an ña María, kachi ña saa:
—Xi'in ndinuni ni nima va yu ke ndasaka'nu yu Tata yu Ndioxi.
47 Ra kusii ni ini yu xi'in ra, chi sakaku ra yu'u.
48 Ra va'a ni nda'vi ni va yu, ndi su ninäa ini Ndioxi xa'a yu.
Ra iin ndisaa tiempo ña vaxi, ka'an na xa'a yu ña va'a ni kee yu.
49 Chi Ndioxi ku ra iyoo ndiẹẹ,
ra kua'a ni ña va'a xa ra xi'in yu;
Ra ra yii kuvi ra.
50 Ra iyoo ni ña ka'nu ini ra xi'in yuvi na xa to'o ña'a;
ra saa sa tu ra xi'in se'e ñani va na,
ra saa tu xi'in se'e xikua va na.
51 Ra xi'in ndiẹẹ Ndioxi kuvi ña xa ra ña ka'nu;
ra sandi'i ra xa'a ña ki'vi,
ña xani ini na tiaa ni ini.
52 Ra kindiaa ra ndiayu nda'a na kuu rey na'nu.
Ra ndasana'nu ra na nda'vi.
53 Ra sakuxi ra na nda'vi xi'i soko.
Ra kindiaa ra ña xixi na kuika;
ra ndia nii lo'o ka ña nindäkoo ra nda'a na kuxi na.
54 Ra kunda'vi ini ra xini ra takundi'i yo na ñuu Israel na xachiñu nuu ra;

ra chindiee ta'an ra xi'in yo.
Saa chi ninäa ini ra ña sa ra ña va'a xi'in yo.
55 Chi ta ku'va kindoo ra xi'in ra xii xikua yo Abraham,
ke xa ndixa ra xi'in va yo;
ra iin ndisaa kii ña vaxi ra näa ka ini ra xa'a yo —*kachi ña María.
56 Ra ku'va uni yoo ke kuachi ña María xi'in ña Elisabet, ra saa ndaki'in
ña kuanu'u ña ve'e ña.

Kaku ra Juan ra sakuchi yuvi

57 Saa kuu ra nditiandiaa kii, ña kaku se'e ña Elisabet.
58 Ra ta kundaa ini na ve'e ña, xi'in na ndee yachin xi'in ña, ña xa kaku
ra lo'o se'e ña, ra kusii ka vi ini na, saa chi xa Ndioxi ña va'a xi'in ña.
59 Ta ndixinu una kii kaku ra lo'o yo'o, ra saa xaa na ta'an na ve'e na,
ra chikaa na tuni Ndioxi ra. Ra te ndi'i xa na saa, ra saa ndika'an na ña
na kunani ra Zacarías, chi saa nani iva ra.
60 Ndi su ndixïin si'i ra ña kunani ra saa, chi su'va va kachi ña:
—Juan va kunani ra —kachi ña xi'in na.
61 Ra saa ndika'an na xi'in ña, kachi na saa:
—¿Nichuun kunani ra saa? Ra ndia nii na ve'e yo näni saa —kachi na
xi'in ña Elisabet.
62 Saa ndindakatu'un na ra Zacarías xika nda'a na nuu ra, ña kuni na
kundaa ini na ndia ku'va ke kunani ra lo'o se'e ra, kachi na xi'in ra.
63 Saa nduku ra iin vitu lo'o nuu na, ra tiaa ra nuu nu. Ra su'va ke kachi
ña tiaa ra: “Juan ke kunani ra”, kachi ña. Ra ndakanda ka vi ini na ve'e
ra ta xini na ña tiaa ra.
64 Ra ndikun saa ndaka'an va ra Zacarías, ra ndasaka'nu ra Ndioxi.
65 Ra ndakanda ka vi ini na ta'an ra Zacarías ta xini so'o na xa'a ña kuu
kan. Ra iin ndisaa kuvi ñuu kuñu'u ña ndikun chi Judea ndindutia ndoso
tu'un xa'a ña kuu.
66 Ra takundi'i yuvi na kundaa ini ña ndo'o ra Zacarías ra xa'a na
ndakani ini na, ká'án na saa:
—¿Ndia chiñu ke kuiso ra lo'o yo'o nuu Ndioxi, te na kuchee ra? —ká'án
na.
Saa chi kundaa ini takundi'i va na ña ndixa ke iyoo va ndiee Ndioxi xi'in
ra.

Ndasaka'nu ra Zacarías Ndioxi

67 Ra ra Zacarías, iva ra lo'o Juan, ra iyoo ni ndiee̱ Tachi Yii Ndioxi xi'in
ra, ra ndika'an ra tu'un ña taxi Ndioxi nda'a ra, kachi ra saa:
68 Ka'nu ni na koo Ndioxi, ra ki'in kuenda xi'in yoo,
na ñuu Israel, chi xa xaa va ra sakaku ra yoo.
69 Chi xa ti'vi va ra iin ra chee, vaxi sakaku yoo,
ra ra kan, ra se'e xikua ra rey David,
ra xachiñu nuu Ndioxi va kuvi ra.
70 Ra ta iyoo ña ndika'an na,
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a,
saa ke iyoo ña xa ra xi'in va yo. Ra su'va kachi na:
71 Sakaku ra yoo nuu na kani ta'an xi'in yo,
ra saa tu nuu na sáa̱ ini xini yoo va.
72 Ra ña yo'o ke xa ra xi'in yo,
xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra na xii xikua yo;
ra ndaka'an tu ra xa'a tu'un va'a ña yii,
ña kindoo ra xi'in va na.
73 Ra ña yo'o ku tu'un ña va'a ña kindoo Ndioxi

xi'in ra xii xikua yo Abraham, ña sa ra xi'in yo:
74 ña sakaku ra yoo nuu takundi'i na kani ta'an xi'in yo,
ra kuayü'vi ka yo nuu na.
Ra saa ke ndinuni ni ka yo sachiñu yo nuu ra,
ra ndasaka'nu yo ra.
75 Ra sä ka yo ña vä'a, ra vii ni na kundee yo,
ra ña ndaku va na sa yo nuu ra iin ndisaa kii ña vaxi.
76 Ra yo'o tu, ra lo'o se'e mii yu,
ra ra ka'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi, ra ka'nu,
va kuu kun.
Ra kunuu kun nuu Tata yo ku'un kun
ña ndasavii kun ichi ra.
77 Ra taxi kun xini na ñuu yo, Israel,
ña koo ka'nu va ini Ndioxi xa'a kuachi yo,
ra sakaku va ra yoo,
78 xa'a ña kunda'vi ni ini ra xini ra yoo.
Ra ta ku'va ye'e ñu'ù inka kii xaa,
saa ye'e ra xaa ra nuu yo, ña kee ra ndivi.
79 Ña va'a na taxi ra ndaye'e nuu na ndee nuu ñaa,
na xa ndiatu ini kuvi.
Ra ndaña'a ra ichi va'a nuu yo ña kaka yo,
kachi ra Zacarías xi'in ra lo'o Juan se'e ra.
80 Saa kuu xa'nu ra lo'o Juan xi'in ndiee Ndioxi, ra ndixinu tiaa va ra. Ra niña iku ichi va ndixiyo ra, iin saa ndia te ndixaa kii ña ndita ra ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na ñuu Israel va.

2

Kii ña kaku Jesús

1 Ra suvi mii kuiya kan ke xa'ndia ra rey Augusto chiñu ña na ndakoo ndia'vi yuvi, na ndee iin ndisaa kuvi ñuu.
2 Ra sakan ichi nuu ke ndakoo ndia'vi ndi'i yuvi te xa'ndia ra Cirenio chiñu nuu ñuu ña ndikun ndiaa Siria.
3 Ra xiniñu'u ku'un ndi'i va yuvi ñuu nuu kee xii xikua na ña ndaka'yu kivi na.
4 Ra xa'a ña kan ke, kẹe ra José ñuu Nazaret ña ndikundiaa chi Galilea. Ra ndaki'in ra kua'an ra ña ndaka'yu kivi ra ñuu Belén ña ndikundiaa chi Judea, nuu kaku ra rey David, xii xikua ra.
5 Ra kua'an tu ña María va xi'in ra, ña ndaka'yu kivi ña ñuu Belén, ra xa iyoo nduvi va ña ña tanda'a ña xi'in ra José, ndi su xa ñu'u va se'e ña.
6 Ra nani saa kuu na ndee na ñuu Belén kan, ra nditiandiaa va kii ña kaku se'e ña.
7 Ra saa kaku ra lo'o se'e nuu ña María. Ra suvi ña ra iin tikoto lo'o, ra chikandu'u ña ra ini xatun nuu ñu'u iku xaxi kiti, saa chi ndinï'i na ve'e nuu koo na, ra ndia ve'e nuu kixi kiti va ndini'i na.

Ka'an ndia tatun Ndioxi xi'in ndia ndiaa kiti

8 Ra suvi mii ñuu te kaku Jesús, ra ndee ndia paxto ndiaa ndia ndikachi sana ndia iku ña ndikaa yachin nuu ñuu Belén kan.
9 Ra saa kuu ndia ndee ndia, ra iin kuu su'va ra ndituvi va iin ra tatun Ndioxi nuu ndia. Ra ndaye'e ndi'i nuu ndee ndia xi'in ndiee Ndioxi, ra ndiyu'vi ka vi ndia paxto kan.

10 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo, chi ña va'a va vaxi yu ndatu'un yu xi'in ndo. Chi iin
kusii ini takundi'i va na yuuvi yo'o xa'a ña ndatu'un yu xi'in ndo.
11 Chi vichin kaku iin ra lo'o ñuu Belén, nuu kaku ra rey David; ra ra
lo'o yo'o ku Cristo, ra ka'nu nuu yo, ra ra ndikaxin Ndioxi sakaku ndo'o
kuvi ra.
12 Ra kua'an ndo koto'ni ndo. Chi su'va ke kaa ra kuni ndo: Isuvi ra iin
tikoto lo'o, ra kandu'u ra ini xatun nuu ñu'u iku xaxi kiti —kachi ra tatun
Ndioxi xi'in ndia paxto.
13 Ra iin kuu su'va, ra kua'a ka vi na tatun Ndioxi ndakoyo ra ndakuita'an
na xi'in ra tatun Ndioxi kan. Ra saa xa'a na ndasaka'nu ka vi na Ndioxi,
kachi na saa:
14 ¡Ka'nu ni na koo Ndioxi ra iyoo ndivi!
¡Ra va'a ni na koo na yuuvi yo'o,
na xa ra ña va'a xi'in! —kachi na.
15 Ra saa nandiko na tatun Ndioxi kuanu'u na ndivi. Ra ndika'an ndia
paxto kan xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:
—Na ku'un yo ñuu Belén kuni yo ña ndika'an ra tatun Ndioxi xi'in yo
—kachi ndia.
16 Saa ra numi ka vi ndia ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu Belén. Ra te
ndixaa ndia, ra ikan ndu'u ña María, xi'in ra José, ra kandu'u ra lo'o se'e
ña nuu ñu'u iku xaxi kiti xini ndia.
17 Ra saa xa'a ndia paxto kan ndakani ndi'i ndia ña ndika'an ra tatun
Ndioxi xi'in ndia xa'a ra lo'o kan.
18 Ra takundi'i yuvi na xini so'o ña ndatu'un ndia paxto xa'a ra lo'o kan,
ra ndakanda ka vi ini na.
19 Ndi su ña María, ra chuva'a ndi'i va ña tu'un kan nima ña. Ra ndakani
ka vi ini ña xa'a ña.
20 Ra saa nandiko ndia paxto kan kuanu'u va ndia. Ra kusii ka vi ini
ndia xa'a ña xini so'o ndia xi'in ña xini ndia ra ndasaka'nu ka vi ndia
Ndioxi kua'an ndia. Chi iin ta iyoo ña ndika'an ra tatun Ndioxi xi'in ndia,
ra iin saa ke iyoo ña xini va ndia.
21 Ra te ndixinu una kii ña kaku ra lo'o se'e ña María, ra saa xakin na
tuni Ndioxi ra, ra chindu'u na kivi ra nani ra Jesús ta ku'va ndika'an ra
tatun Ndioxi xi'in ña María te kuni ka kee se'e ña.

Ndataxi na ra lo'o Jesús nda'a Ndioxi

22 Ra te ndixinu kii ña xa yii ña María ra saa ndasavii ña xi'in mii ña,
ta ku'va iyoo ña tiaa ra Moisés, ña ndika'an Ndioxi xi'in ra xina'a, ra saa
ndaki'in ña kua'an ña xi'in ra José ña ndataxi na ra lo'o Jesús nda'a Ndioxi
ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.
23 Chi saa kachi tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a: “Takundi'i se'e
tiaa na, ra nuu, ra xiniñu'u ndataxi na ra nda'a Ndioxi”.
24 Ra takundi'i na ivasi'i na vali ra xiniñu'u soko na uvi ndiyuu a uvi
satà vali nuu Ndioxi, kachi ña tiaa ra Moisés. Ña kan ke ndaki'in ra José,
xi'in ña María kua'an na sanduvi na ña ndika'an Ndioxi.
25 Ra tiempo kan ndixiyo iin ra xinani Simeón ñuu Jerusalén. Ra va'a ni
tiaa xikuu ra, ra kañu'u ka vi ra Ndioxi. Ra ndixiyo Tachi Yii Ndioxi xi'in
ra, ra xindiatu ra ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na ñuu Israel.
26 Chi xa ta yachi vi ke ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ra, kachi ña saa:
“Küvi yachi kun, chi ndia na kuni kun ra ndikaxin Ndioxi sakaku na Israel,
saa vi ke kuvi kun”, kachi ña xi'in ra.

27 Ra mii kii ndixaa ra José, xi'in ña María, xi'in ra lo'o Jesús ve'e ñu'u
ka'nu, ña saxinu na ta ku'va ka'an ña tiaa ra Moisés, ra ndika'an tu Tachi
Yii Ndioxi xi'in ra Simeón ña na ku'un ra ve'e ñu'u va.
28 Ra te ndixaa ra, ra saa ndaki'in ra ra lo'o Jesús ndakunu ndiaa ra, ra
ndasaka'nu ra Ndioxi, kachi ra saa:
29 Vichin, ra xa ndixinu va ña ndika'an kun xi'in yu te yachin, Tata. Ra xa
va'a va kuvi yu'u, ra xachiñu nuu kun, chi ndï'i ka ini yu.
30 Chi xa xini nuu va yu ra ndikaxin kun sakaku na yuvi yo'o.
31 Ra ra yo'o ku ra ti'vi kun xa̱à, ra kuni nuu takundi'i va na yuuvi yo'o ra.
32 Chi ra yo'o kuvi ra kuu ñu'u ña ndaye'e nuu takundi'i yuvi, na täan
kundaa ini xa'a ichi kun.
Ra xa'a ra yo'o ke chinuu to'o ni na tu'un xa'a na ñuu Israel,
kachi ra Simeón.
33 Ra ndakanda ka vi ini na ivasi'i ra lo'o Jesús xa'a tu'un ña ndika'an
ra Simeón.
34 Saa ndika'an ra Simeón xi'in na, kachi ra saa:
—Ndioxi na taxi ka ña va'a nda'a ndo; ra na chindiee ta'an ra xi'in ndo
—kachi ra.
Ra saa ndika'an ka ra xi'in ña María, kachi ra saa:
—Xa mii Ndioxi ndikaxin ra lo'o se'e kun, ña sakaku ra na ñuu Israel.
Ra kua'a ni na kaku sa ra, ra kua'a ni tu na ndi'i xa'a va. Ra ra yo'o ku ra
kuu iin seña nuu na yuuvi yo'o, ra kua'a ni na kuïin kandixa.
35 Ra kundaa ini ra xa'a ña ndakani ini yuvi. Ra kusuchi ni tu ini va kun
xa'a ra. Chi iin ndiakua ta ndo'o na siso ichi nima, saa ndo'o kun xa'a ra
—kachi ra Simeón xi'in ña María.
36 Ra suvi mii ve'e ñu'u kan ndixiyo iin ña'a ña xinani Ana, ra xa kua'a
ni kuiya ndikaa ña, ra ña ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xikuu ña. Ra Fanuel
xinani iva ña. Ra xii xikua ña xikuu na ve'e ra Aser. Ra itia ni ña
nditanda'a ña, ndi uxa va kuiya xindu'u ña xi'in yii ña ra ndixi'i va ra.
37 Ra xa kumi xiko kumi kuiya ke kindoo kuaan ña. Ra nii ndixikütia'a
ña ve'e ñu'u kan chi ñuu ka'ñu va xindikaa ña ndika'an ña xi'in Ndioxi,
ra ndixiyo su'un ña ña ndixïxi ña sava.
38 Ra saa xaa ña nuu ndee na ivasi'i ra lo'o Jesús xi'in ra. Ra ndataxi
ña tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ra lo'o kan. Ra saa xa'a ña ka'an ña xa'a ra
lo'o Jesús xi'in takundi'i yuvi na ndiatu xaa ra ti'vi Ndioxi sakaku na ñuu
Israel.

Nandiko na kuanu'u na ñuu Nazaret

39 Ta ndi'i xanduvi ndi'i na ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, ra saa
nandiko na ndaxaa na ñuu Nazaret ña ndikun ndiaa chi Galilea.
40 Ra ikan xa'nu ra lo'o Jesús ra iin takundi'i kuiya ke kundiee ka ra,
xa'nu ra, ra ndichi ka vi ra, ra kusii ni tu ini Ndioxi va xi'in ra.

Ndindoo Jesús ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

41 Ra iin takundi'i kuiya ke xa'an na ivasi'i ra lo'o Jesús viko pascua ñuu
Jerusalén. Chi xa saa yuna'a va na.
42 Ra ta ndixinu ra lo'o yo'o uxi uvi kuiya, ra saa ndaki'in ra kua'an ra
ñuu Jerusalén xi'in na ivasi'i ra viko pascua.
43 Ra te ndi'i viko pascua, ra saa ndaki'in na kuanu'u na ñuu Nazaret.
Ra ndixïni na ndindoo ra lo'o Jesús ñuu Jerusalén.
44 Chi a ndia ndikaa ra tiañu yuvi va kua'an ra, ka'an na. Ra xa iin kii
nduvi va ñu'u na ichi, saa xa'a na nanduku na ra tiañu na ta'an na, xi'in
tiañu na xini ta'an xi'in na,

45 ra köo ra ndindani'i na. Ra saa nandiko tuku na nanduku na ra ñuu
Jerusalén.
46 Ra ndia kii uni vi ndani'i na ra lo'o Jesús ve'e ñu'u ka'nu. Ndu'u ra
tiañu ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, ra xini so'o ra ña ka'an
ndia, ra ndakatu'un ra ndia.
47 Ra ndakanda ka vi ini ndia xini so'o tu'un ña ndakuiin ra yu'u ndia,
chi ndichi ka vi ka'an ra xi'in ndia.
48 Saa xaa na ivasi'i ra, ra ndayu'vi ka vi ini na xi'in ra. Saa ndika'an si'i
ra, kachi ña saa:
—¿Nichuun xa kun saa xi'in ndi? Iva kun xi'in yu'u, ra ndanduku ni
ndi yo'o, chi ndi'i ni ini ndi xa'a kun —kachi ña xi'in ra.
49 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—¿Nichuun ndanduku ndo yu'u? ¿A kundäa ini ndo chiñu Tata yu, ra
iyoo ndivi va ke xiniñu'u sa yu? —kachi ra xi'in na.
50 Ndi su nii ndikundäa ini vi na ni ke kuni kachi ña ndika'an ra xi'in
na.
51 Ra saa ndaki'in ra kuanu'u ra xi'in na ivasi'i ra ñuu Nazaret. Ra xato'o
ka vi ra na, iin kandixa ndi'i va ra chiñu ña xa'ndia na nuu ra. Ra ndakani
ka vi ini ña María xa'a takundi'i ña kuu.
52 Ra saa xa'nu ra lo'o Jesús ña kuchee ra; ra kundichi ka vi ra; ra
kusii ka vi ini Ndioxi xi'in ra, ra saa tu yuvi va.

3

Ka'an ndoso ra Juan tu'un Ndioxi nuu yuvi

1 Ra xa xa'un kuiya ke ndikaa ra rey Tiberio, ra chee nuu ndi'i ndia
gobernador, xa'ndia ra chiñu nuu iin takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa ñuu
Roma. Ra suvi kuiya kan ke xa'ndia chiñu tu ra gobernador Poncio Pilato
nuu takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa Judea va; ra xa'ndia chiñu tu ra
gobernador Herodes nuu takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa chi Galilea va,
ra ra Felipe, ñani ra Herodes ku ra ndixiyo gobernador ra xa'ndia chiñu
nuu takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa chi Iturea, xi'in ña ndikun ndiaa chi
Traconite; ra ra xinani Lisanias ku ra ndixiyo gobernador ra xa'ndia chiñu
nuu na ndikun ndiaa chi Abilinia.
2 Ra suvi mii kuiya kan ke xikuu ra Anás xi'in ra Caifás, sutu ndia
kuna'nu nuu takundi'i ndia sutu ndia ñuu Israel, ra saa ke ndika'an Ndioxi
xi'in ra Juan, se'e ra Zacarías, iin iku yuu.
3 Ra ke̱e ra kua'an ra chi nuu ndikaa itia Jordán. Ra xa'a ra ka'an ndoso
ra tu'un Ndioxi nuu yuvi na ke̱e iin takundi'i ñuu, ña na ndandiko ini na
xa'a kuachi na, ra ndakuchi na, ra saka'nu ini Ndioxi xa'a na.
4 Ra yo'o ke ndixinu nuu ña tiaa ra Isaías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a xa'a ra Juan. Ra su'va ke kachi ña tiaa ra:
Ti'vi Ndioxi iin tiaa, ra ku'un ra iku yuu,
ra ndiee ni ka'an ra, kachi ra saa:
“Ndasavii ndo ichi ndo nuu Tata yo Ndioxi.
Ndandiko ini ndo xa'a kuachi ndo,
ra ndakundee vii ndo nuu ra.
5 Takundi'i ichi nuu iyoo yavi ra ndakutu va ña,
Ra takundi'i ichi nuu iyoo ko'ndo xi'in xiki sukun,
ra ndaku'nu ña ra ndundaa va ña.
Ra ichi ndiakua, ra ndundaku va ña.
Ra ichi nuu iyoo ni yuu,
ra ndanda'a va ña.
6 Ra kuni takundi'i va yuvi ra xaa sakaku na yuuvi yo'o”,

kachi ña tiaa ra Isaías.
7 Ra kua'a ka vi yuvi ndixaa nuu ra Juan ña kuni na, ña na sakuchi ra
na. Ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—¡Na ndiva'a kuvi ndo'o! ¿A kaku ndo xa'a kuachi ndo sa Ndioxi tuvi
ndo tu na nandïko ini ndo?
8 Ña xiniñu'u sa ndo ke xi'na ka na nandiko ini va ndo xa'a kuachi ndo,
ra sa ndo ña va'a. Ra saa ke kixi ndo kuchi ndo. Ra tu ndakani ini ndo ña:
"Koo ka'nu va ini Ndioxi xa'a kuachi yo, saa chi se'e xikua ra Abraham va
kuvi yo", ka'an ndo, ra na kundaa ini ndo, chi köo ya'vi ndiaa vi ña nuu
Ndioxi. Chi ndia yuu ndee ñaa ra kuvi ndasama Ndioxi ña ra nduu ña
yuvi va, ra nduu na se'e xikua ra Abraham.
9 Ra na kundaa ini ndo chi xa iyoo nduvi va Ndioxi xi'in yacha ña ka'ndia
ra ndia tio'o takundi'i itun kui'i ra koko nu chi köo kui'i ña va'a kuun nda'a
nu. Ra saa ke sa tu Ndioxi xi'in ndo'o va tu na nandïko ini ndo xa'a kuachi
ndo —kachi ra Juan xi'in na.
10 Ra saa ndindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿Ra ni ke xiniñu'u sa ndi, tu saa? —kachi na xi'in ra.
11 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa xi'in na:
—Na iyoo uvi tikoto nuu, ra na taxi na iin ña nda'a na köo ña nuu; ra
na iyoo ña xixi, ra na taxi na ña kuxi na köo ña kuxi —kachi ra Juan xi'in
na.
12 Ra saa ndixaa tu ndia kaya xu'un kua'an nda'a gobierno va, ña kuni
ndia kuchi ndia, ra ndindakatu'un ndia ra, kachi ndia saa:
—Maestro, ¿ndia ña ke xiniñu'u sa tu ndu'u? —kachi ndia xi'in ra.
13 Saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Kï'in siki ka ndo xu'un nda'a ta'an ndo; chi xa ta ku'va ndika'an
gobierno xi'in ndo ke na sa va ndo —kachi ra xi'in ndia.
14 Ra saa ndixaa tu sava ndia soldado va ra ndindakatu'un ndia ra, kachi
ndia saa:
—Ra ndu'u tu, ¿ndia ña ke xiniñu'u sa ndi? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Xa kuï'na ka ndo ña'a yuvi, ra täxi ka ndo kuachi siki xa'a na. Ra
kä'an kuachi ka ndo xa'a ya'vi ndo, chi na kindoo ini ndo ta ku'va cha'vi
na ndo'o va —kachi ra xi'in ndia.
15 Ra takundi'i va yuvi ndiatu ña kama ni kixi ra kuu Cristo, ra ña kan
ke tiaa ni kuni na kundaa ini xa'a ra Juan, saa chi ndakani ini na a ra kan
kuvi ra kuu Cristo ka'an na.
16 Ra saa ndika'an ra Juan xi'in na, kachi ra saa:
—Süvi yu'u kuvi ra. Ra va'a ni ña ndixa va ke sakuchi yu ndo'o xi'in
tiakuii, ndi su vaxi inka ra ka'nu ni ka nuu yu'u, ra ndia nii chiñu lo'o ke
köo ya'vi ndiaa yu sa yu nuu ra. Ra ra kan kuvi ra sakuchi ndo'o xi'in
ñu'u xi'in ndiẹẹ Tachi Yïi Ndioxi.
17 Ra xa iyoo nduvi va ra xi'in ña'a ña ndativi ra trigo ra ndachuva'a ra
ña ve'e nuu koo ña, ra taan ra ña vä'a nuu xixi ñù'ù ña tü'va nda'va ra
koko ña.
18 Ra kua'a ni ka va ku'va saña'a ra Juan yuvi, ña na nandiko ini na ra
ndaki'in na ichi Ndioxi.
19 Ra saa nduke'e tu ra Juan xi'in ra gobernador, Herodes, xa'a ña
ndaki'in ra yasi'i ra Felipe, ñani ra, ña nduu ña yasi'i va ra, ra saa tu
xa'a takundi'i ña vä'a xa va ra.
20 Ra inka tuku va ña vä'a xa ra Herodes, saa chi chikaa ra ra Juan ve'e
kàà xa'a ña ndukue'e ra xi'in ra xa'a kuachi ra.

Su'va kuu ta chichi Jesús

21 Ta yachi ta täan ku'un ra Juan ve'e kàà, ra kua'a ka vi yuvi sakuchi
ra, ra sakuchi tu ra Jesús va, ra te ndi'i chichi Jesús, ra saa xa'a ra ka'an
ra xi'in Ndioxi, ra ndanuña ndivi.
22 Ra ta kaa iin sata lo'o, saa kaa Tachi Yii Ndioxi nduxinu ña xika ña
xini ra. Ra xini so'o na ndee kan ña ndika'an Ndioxi xi'in Jesús, kachi ra
saa:
—Yo'o ku se'e mii yu ra ku'vi ni ini yu xini yu yo'o, ra kusii ni ini yu
xi'in kun —kachi Ndioxi xi'in Jesús.

Su'va xinani na xii xikua Jesús

23 Ta ndixinu Jesús oko uxi kuiya ra saa xa'a ra saña'a ra yuvi. Ra se'e
ra José va kuvi ra ndituvi na.
Ra ra José ra se'e ra Elí va xikuu ra.
24 Ra se'e ra Matat xikuu ra Elí.
Ra se'e ra Leví xikuu ra Matat.
Ra se'e ra Melqui xikuu ra Leví.
Ra se'e ra Jana xikuu ra Melqui.
Ra se'e ra José xikuu ra Jana.
25 Ra se'e ra Matatías xikuu ra José.
Ra se'e ra Amós xikuu ra Matatías.
Ra se'e ra Nahum xikuu ra Amós.
Ra se'e ra Esli xikuu ra Nahum.
Ra se'e ra Nagai xikuu ra Esli.
26 Ra se'e ra Maat xikuu ra Nagai.
Ra se'e ra Matatías xikuu ra Maat.
Ra se'e ra Semei xikuu ra Matatías.
Ra se'e ra José xikuu ra Semei.
Ra se'e ra Judá xikuu ra José.
27 Ra se'e ra Joana xikuu ra Judá.
Ra se'e ra Resa xikuu ra Joana.
Ra se'e ra Zorobabel xikuu ra Resa.
Ra se'e ra Salatiel xikuu ra Zorobabel.
Ra se'e ra Neri xikuu ra Salatiel.
28 Ra se'e ra Melqui xikuu ra Neri.
Ra se'e ra Adi xikuu ra Melqui.
Ra se'e ra Cosam xikuu ra Adi.
Ra se'e ra Elmodan xikuu ra Cosam.
Ra se'e ra Er xikuu ra Elmodan.
29 Ra se'e ra Josué xikuu ra Er.
Ra se'e ra Eliezer xikuu ra Josué
Ra se'e ra Jorim xikuu ra Eliezer.
Ra se'e ra Matat xikuu ra Jorim.
30 Ra se'e ra Leví xikuu ra Matat.
Ra se'e ra Simeón xikuu ra Leví.
Ra se'e ra Judá xikuu ra Simeón.
Ra se'e ra José xikuu ra Judá.
Ra se'e ra Jonán xikuu ra José.
Ra se'e ra Eliaquim xikuu ra Jonán.
31 Ra se'e ra Melea xikuu ra Eliaquim.
Ra se'e ra Mainán xikuu ra Melea.
Ra se'e ra Matata xikuu ra Mainán.
Ra se'e ra Natán xikuu ra Matata.
32 Ra se'e ra David xikuu ra Natán.

Ra se'e ra Isaí xikuu ra David.
Ra se'e ra Obed xikuu ra Isaí.
Ra se'e ra Booz xikuu ra Obed.
Ra se'e ra Salmón xikuu ra Booz.
Ra se'e ra Naasón xikuu ra Salmón.
33 Ra se'e ra Aminadab xikuu ra Naasón.
Ra se'e ra Aram xikuu ra Aminadab.
Ra se'e Esrom xikuu ra Aram.
Ra se'e ra Fares xikuu ra Esrom.
Ra se'e ra Judá xikuu ra Fares.
34 Ra se'e ra Jacob xikuu ra Judá.
Ra se'e ra Isaac xikuu ra Jacob.
Ra se'e ra Abraham xikuu ra Isaac.
Ra se'e ra Taré xikuu ra Abraham.
Ra se'e ra Nacor xikuu ra Taré.
35 Ra se'e ra Serug xikuu ra Nacor.
Ra se'e ra Ragau xikuu ra Serug.
Ra se'e ra Peleg xikuu ra Ragau.
Ra se'e ra Heber xikuu ra Peleg.
Ra se'e ra Sala xikuu ra Heber.
Ra se'e ra Cainán xikuu ra Sala.
36 Ra se'e ra Arfaxad xikuu ra Cainán.
Ra se'e ra Sem xikuu ra Arfaxad.
Ra se'e ra Noé xikuu ra Sem.
Ra se'e ra Lamec xikuu ra Noé.
37 Ra se'e ra Matusalén xikuu ra Lamec.
Ra se'e ra Enoc xikuu ra Matusalén.
Ra se'e ra Jared xikuu ra Enoc.
Ra se'e ra Mahalaleel xikuu ra Jared.
Ra se'e ra Cainán xikuu ra Mahalaleel.
38 Ra se'e ra Enós xikuu ra Cainán.
Ra se'e ra Set xikuu ra Enós.
Ra se'e ra Adán xikuu ra Set.
Ra se'e Ndioxi xikuu ra Adán.

4

Ixtondoso ña timia'a Jesús

1 Ra iyoo ni ndiẹẹ Tachi Yii Ndioxi xi'in Jesús, ra saa kẹe ra nuu ndikaa itia Jordán, ra ndaki'in Tachi Yii Ndioxi ra kua'an ra iin iku yuu.
2 Ra uvi xiko kii ndixiyo ra kan. Ra ndixïxi ra, chi saa ndixiyo va ra soko; ra ta ndixinu uvi xiko kii, ra saa xa'a ndika'un ini ra. Ra saa ixtondoso timia'a ra.
3 Ra ndika'an ri xi'in ra kachi ri saa:
—Tu ndixa Se'e Ndioxi kuvi kun, ra ka'an xi'in yuu yo'o ra na nduu ña ixta kuxi kun —kachi ri xi'in ra.
4 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ri:
—Su'va va kachi tu'un Ndioxi: “Süvi xi'in indaa ixta ke xiniñu'u kutiaku yuvi chi xiniñu'u tu kandixa na takundi'i tu'un Ndioxi va ra saa ke kutiaku na” —kachi ña, kachi ra xi'in ri.
5 Ra saa ndaki'in timia'a kan Jesús ndixaa ra xi'in ri iin xiki ña sukun va'a, ra ikan ndiña'a ri iin takundi'i ñuu ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o nuu ra iin too lo'o.
6 Ra ndika'an ri xi'in ra, kachi ri saa:

—Nda'a yo'o taxi yu takundi'i ñuu yo'o, ra ka'ndia kun chiñu nuu ña, ra xi'in yo'o koo takundi'i ña kuika ña kuu mii ñuu yo'o. Chi kuenda yu'u va ke, ra ndia ndia ka mii na kuni yu taxi yu ña nda'a, ra taxi va yu ña.
7 Ra tu na ndakusiti kun nuu yu, ra ndasaka'nu kun yu'u, ra kuenda mii kun kuu takundi'i va ña —*kachi ri xi'in ra.
8 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ri:
—¡Kuatia'a nuu yu, Timia'a! Saa chi su'va va kachi tu'un Ndioxi: “Indaa mitu'un va Tata yu Ndioxi ndasaka'nu yu, ra indaa ra kan va xiniñu'u kandixa yu” —kachi ña.
9 Ra saa ndaki'in timia'a kan Jesús ndixaa ra xi'in ri ñuu Jerusalén. Ra ikan sandaa ri ra xini ve'e ñu'u ka'nu, ndia nuu sukun va'a. Ra ndika'an ri xi'in ra, kachi ri saa:
—Tu ndixa Se'e Ndioxi kuvi kun, ra sandakava mii kun yo'o vichin.
10 Saa chi ka'an tu'un Ndioxi:
Ña ti'vi va ra na tatun ra kixi na
kondiaa na yo'o ra chindiee ta'an na xi'in kun.
11 Ra nuu nda'a va na ndakava kun.
Ra täxi na takue'e kun sa yuu —kachi ri xi'in Jesús.
12 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in timia'a kan:
—Su'va va kachi tu'un Ndioxi: “Küvi kotondoso yu Tata yu Ndioxi”, kachi ña —kachi ra.
13 Ndia saa ra ninï'i ka timia'a ni ke sa ri ña kotondoso ka ri Jesús. Ra saa ndixikutia'a ri nuu ra iin ndia'vi kii.

Xa'a Jesús xi'in chiñu ña taxi Ndioxi nda'a ra

14 Ra saa nandiko Jesús kua'an ra chi Galilea, ra iyoo ni ndiee Tachi Yii Ndioxi xi'in ra, ra saa ndindutia ndoso tu'un xa'a ra iin takundi'i ñuu.
15 Ra xa'a ra saña'a ra tu'un Ndioxi yuvi iin takundi'i ve'e ñu'u ña iyoo ñuu ña ndikun ndiaa chi Galilea. Ra ndiee ni ndasaka'nu na ra.

Nandiko Jesús kuanu'u ra ñuu Nazaret

16 Ra saa ndixaa Jesús ñuu Nazaret nuu xa'nu ra. Ra kii ndakindieę na ndixa'an ra ve'e ñu'u kan, chi saa yuna'a va ra. Ra ndakundichi ra ña ka'vi ra tu'un Ndioxi nuu yuvi kan.
17 Ra saa taxi na tutu ña tiaa ra Isaías ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a nda'a ra. Ra ndakuiña ra nuu kachi ña su'va, ra ka'vi ra ña:
18 Ndięę Tachi Yii Ndioxi iyoo xi'in yu.
Saa chi ra kan va kuvi ra ndikaxin yu'u ña ndatu'un yu tu'un va'a xi'in na nda'vi,
ra ti'vi ra yu'u vaxi yu ña chindiee ta'an yu xi'in na ndo'o ni ini,
ra sakaku yu na ñu'u ve'e kàà ra saña ndika na,
ra ndakuiña tu yu nuu na kuaa va,
ra sakaku tu yu na ndo'o tundo'o va.
19 Ra xaa yu ña ka'an ndoso yu nuu takundi'i yuvi, ña va'a na ni'i na ña va'a ña taxi Ndioxi.
20 Ra te ndi'i ka'vi Jesús tutu kan, ra saa ndatuvi ra ña, ra ndataxi ra ña nda'a tiaa ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u, ra saa ndakundu'u va ra. Ra saa iin ixto'ni takundi'i na ndee ve'e ñu'u kan nuu ra.
21 Ra saa xa'a ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Vichin ke xini ndo ña ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'vi yu yo'o —*kachi ra xi'in na.
22 Ra ndiee ni ndachinuu to'o na tu'un xa'a Jesús. Ra ndakanda ka vi ini na, saa chi nduvi ni ndika'an ra xi'in na. Ra saa xa'a na kachi na saa:
—¿A su se'e ra José va kuvi ra yo'o? —kachi na xa'a ra.

23 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Xa kundaa va ini yu chi vaxi kii ra ka'an ndo iin tu'un ndichi xi'in
yu, kachi ndo saa: “Yo'o, ra xa tatan inka yuvi, na sa tatan kun mii kun
vichin”, kachi ndo. Ra ka'an ka ndo: “A su yo'o kuvi ra kua'a ni ña va'a
xa ñuu Capernaum; ra saa na sa tu kun yo'o va, chi yo'o kuvi ñuu kun”,
kachi ndo xi'in yu —kachi Jesús xi'in na.
24 Ra saa ndika'an ka Jesús tu'un yo'o xi'in na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ndia nii na ka'an tu'un yu'u Ndioxi
ra mäni na nuu na ñuu na.
25 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi saa ndo'o na te xina'a ta ndixika
ra Elías, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi: ta ndasi Ndioxi ndivi ra
ndiküun ka savi uni kuiya sava. Ra ndiee ni xindikaa tama ra ndika'un ni
ini yuvi, ra kua'a ni na si'i na ndukuaan xindee ñuu Israel, ra ndo'o ni ini
na.
26 Ndi su ndia nii na si'i kan ndixä'an ra Elías chindiee ta'an ra xi'in, chi
inka ñuu ña nani Sarepta, ña ndikun ndiaa ñuu ka'nu Sidón va, ti'vi Ndioxi
ra ndixa'an ra, ra ikan chindiee ta'an ra xi'in iin ña nda'vi ña ndukuaan
ndixiyo ñuu kan.
27 Ra saa ndo'o tu na te ndixika ra Eliseo, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va, ra kua'a ni na ndo'o kuẹ'ẹ tia'yu ñuu Israel. Ndi su ndia
nii na kan ndikä'an Ndioxi xa'a nduva'a, chi iin tiaa ra nani Naamán, ra
kẹe inka ñuu xika ña nani Siria va, kuvi ra sanda'a Ndioxi —kachi Jesús
xi'in na.
28 Ra te xini so'o na ndee ini ve'e ñu'u kan, ña ndika'an Jesús ña yo'o,
saa ra ndisaa ni na xi'in ra.
29 Ra saa ndakundita na tiin na Jesús ra tava na ra ndia nuu ñuu na, ra
ndixaa na xi'in ra siki kava sukun nuu kaku ka'a ñuu na, ra ikan kuni na
sandakava na ra.
30 Ndi su ndikuchüun na xi'in Jesús, ra kuee kuee ndiya'a ra ma'ñu na,
ra ndaki'in ra kua'an va ra.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra tiin tachi ndiva'a

31 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra ñuu Capernaum ña ndikaa chi Galilea.
Ra saa xa'a ra saña'a ra yuvi na ndee ve'e ñu'u kan kii yii ña ndakindiee
na.
32 Ra ndakanda ka vi ini na ña xini so'o na tu'un ña ka'an ra. Chi ka'an
ra xi'in iin takundi'i ndiayu ña kuu mii ra, ra kuëe ndixa ra ta ku'va xa
iin na xïni tu'un ka'an.
33 Ra ini ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra kuu mii tachi ndiva'a, ra saa
ndiee ka vi ndinda'yu tachi ndiva'a ña ndikaa ini ra,
34 kachi ña saa xi'in Jesús:
—Koo yaa kun xi'in ndi. ¿Nichuun sandi'i kun ndu'u, Jesús, ra ñuu
Nazaret? ¿A vaxi kun sandi'i kun xa'a ndi? Chi yu'u ra xini va yu yo'o,
ña kuu kun Ra Yii, ra kẹe nuu Ndioxi —kachi ña ndiva'a kan su'va xi'in
Jesús.
35 Saa ndukue'e Jesús xi'in tachi ndiva'a kan, ra kachi ra saa:
—¡Koo yaa yu'u kun! Ra saña tiaa ñaa —kachi ra.
Ra saa kùùn ña ndiva'a kan tiaa kan ndia nuu ñu'u, ra kẹe ña kua'an
ña, ndi su kuëe nindo'o va'a vi ra.
36 Ra ndakanda ni ini yuvi na ndee kan, ra xa'a na ka'an na xi'in ta'an
na kachi na saa:
—¿Ndia tu'un ke yo'o? Chi xi'in ndiayu ra, ra xi'in ndiẹẹ ra xa'ndia ra
chiñu nuu tachi ndiva'a ra kandixa ña ra, ra kee ña kua'an va ña —*kachi
na xi'in ta'an na.

37 Ra saa nindutia ndoso tu'un xa'a Jesús iinii kuvi ñuu.

Sanda'a Jesús ña siso ra Simón Pedro

38 Ra te kita Jesús ve'e ñu'u kan, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ve'e ra
Simón ra ita'an xi'in ra. Ra saa ndiee ni ndo'o ña siso ra Simón kandu'u
ña xi'in kue'e ka'ni, ra saa xakunda'vi ka vi na nuu Jesús ña na sanda'a
ra ña.
39 Ra saa kuyachin Jesús nuu ña, ra xa'ndia ra chiñu nuu kue'e kan, ña
na kee ña; saa ra ndikun nduva'a va ña; ra ndakoo ña xavii ña xixi va na.

Sanda'a Jesús kua'a ni na xi'i

40 Ra ta kuaa ndikita ñu'u, ra kua'a ni yuvi ra ndiaka na na xi'i, iin ta
nuu kue'e, ndixaa na nuu Jesús; ra saa chindu'u ra nda'a ra sata ta iin, ta
iin na, ña sanda'a ra na.
41 Ra kua'a ni tu na kuu mii tachi ndiva'a, va nduva'a xa Jesús, ra iin
nda'yu ko'o ña ndiva'a kan ta kee ña, ra kachi ña saa:
—¡Yo'o, kuvi Se'e Ndioxi! —kachi ña xi'in ra.
Ra nditäxi ra ka'an ña xi'in ra, saa chi xa kundaa va ini ña, ña kuu ra
Cristo.

Ka'an ndoso Jesús iinii kuvi ñuu ña ndo'ni chi Galilea

42 Ta ndituvi, ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra iin iku yuu nuu köo yuvi.
Ra ndikun yuvi sata ra kua'an na ndanduku na ra. Ra ta ndani'i na ra ra
nditäxi na ku'un ra inka xiyo.
43 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Xiniñu'u ku'un yu inka ñuu ña ndatu'un yu xi'in yuvi ña na kuiin na
ka'ndia Ndioxi chiñu nuu na, ra sa ra ña va'a xi'in na chi xa'a ña yo'o ke
ti'vi Ndioxi yu'u vaxi va yu —kachi ra xi'in na.
44 Ra saa ndixika Jesús ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi takundi'i ve'e
ñu'u ña iyoo chi Galilea.

5

Xa Jesús ña xitu'un xi'in ndia tava tiaka

1 Saa kuu iin kii ndichi Jesús yu'u mini ka'nu ra nani Genesaret, ra kua'a
ka vi yuvi ndakuta'an, ra ndixaa na nuu ra, ra iin chinda'ni ta'an na ña
kuni na kuni so'o na tu'un Ndioxi.
2 Ra suvi yachin yu'u mini kan tu xini Jesús ndita vichi uvi itun vali xika
nuu mini. Ra köo ka ixto'o nu ñu'u ini nu, chi xa nuu va ndia ña ndakatia
ndia inu ndia ña tiin ndia tiaka.
3 Ra saa ndaa Jesús ini iin nu; ra kuenda ra Simón va kuvi nu. Ra nduku
Jesús ña mani nuu ra, ña na sakundutia'a ra lo'o nu chi nuu xa kunu ka
lo'o mini kan. Ra saa sakundutia'a ra nu, ra ndakundu'u Jesús ini nu ra
xa'a ra saña'a ra yuvi.
4 Ra te ndi'i saña'a ra na, ra saa ndika'an ra xi'in ra Simón, kachi ra saa:
—Na ko'o xi'in nu chi nuu kunu ra kaa, ra chikaa ndo inu ndo ña tiin
ndo tiaka —kachi ra xi'in ndia.
5 Saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa:
—Tata Maestro, xa iinii ñuu ndaa ndixika ndi xa'a ri, ra ndia nii ri ndití̈in
vi ndi. Ndi su tu xa mii kun kachi saa, ra va'a, na chikaa tuku va ndi ña
—kachi ra.
6 Ra saa chikaa tuku va ndia inu ndia. Ra kua'a ka vi ri tiin ndia ra xa'a
ndia ixita ndia inu, ra saa xa'a ndindata va ña xi'in ri.
7 Ra saa ndixika nda'a ndia nuu ndia ta'an ndia, ndia ndo'ni ini inka
nu, ña na kixi ndia chindiee ta'an ndia xi'in ndia. Ra saa xaa ndia kan

chindiee ta'an ndia xi'in ndia. Ra iin chitu ndaa va uvi saa nu xi'in tiaka,
ra salo'o koyo nu xi'in ndia ka'a mini kan.
8 Ra ta xini ra Simón ña xa Jesús, saa ra ndikun ndakusiti ra nuu ra, ra
kachi ra saa:
—Tata, tiaa ra iyoo kuachi va kuvi yu'u, ndi su yo'o, ra ra yii va kuvi
kun. Ña kan ke küvi kita'an yu xi'in kun, ra va'a ka na kutia'a va kun nuu
yu —kachi ra xi'in Jesús.
9 Saa chi ndakanda ni ini ra Simón xa'a ña kua'a ni tiaka tiin ndia. Ra
ndakanda ni tu ini ndia ita'an xi'in va ra.
10 Ra ndakanda ni tu ini ra Jacobo, xi'in ra Juan ndia se'e ra Zebedeo,
ndia ita'an xi'in ra Simón va. Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Simón, kachi
ra saa:
—Kuayü'vi kun; chi vichin nduu kun ra saña'a yuvi ña ndakundikun na
yu'u —kachi ra xi'in ra.
11 Ra saa kẹe ndia chi yu'u mini kan xi'in barca ndia. Ra ndakoo ndi'i
ndia chiñu ndia. Ra ndakundikun ndia Jesús, kua'an ndia xi'in va ra.

Sanda'a Jesús iin ra ndo'o kue'e tia'yu

12 Saa kuu iin kii ra xika Jesús iin ñuu, ra ndixaa iin tiaa ra ndo'o kuẹ'ẹ
tia'yu nuu ra. Ra ndakusiti ra, ra ndixinu nuu ra ndia ñu'u, ra xakunda'vi
ka vi ra nuu ra, kachi ra saa:
—Tata, tu kuni kun, ra na sa kun ña mani ra na sanda'a va kun yu'u
—*kachi ra.
13 Ra saa nditandiaa nda'a Jesús ra ndo'o kue'e tia'yu kan ra ndika'an
ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuni va yu; ra na nduva'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra ndikun saa ndindoñu'u va kuẹ'ẹ tia'yu kan sata tiaa kan.
14 Ra saa xa'ndia Jesús chiñu nuu ra kachi ra saa:
—Kua'an, ra ndia nii yuvi ndatü'un kun xi'in xa'a ña sanda'a yu yo'o.
Chi takua nuu ra sutu va na ku'un kun, ra na kani'i kun ña'a ña soko kun
ta ku'va kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ta yachi; ra na kundaa
ini ndia sutu ña xa nduva'a va kun —kachi Jesús xi'in ra.
15 Ra va'a ni ndika'an ni va Jesús xi'in ra ña na ndatü'un ra, ndi su xa
saa kundaa va ini yuvi xa'a ña nduva'a ra. Ra iin vichin vichin ndindutia
ndoso tu'un xa'a Jesús, ra kua'a ka vi yuvi kua'an nuu ra ña kuni so'o na
ña ndakani ra, ra sanda'a ra na xi'in kue'e ña ndo'o na.
16 Ra kua'a ni ichi kẹe siin ra nuu na, ña ndixa'an ra iku yuu nuu köo
yuvi ña ndika'an ra xi'in Ndioxi.

Sanda'a Jesús iin ra küvi kaka

17 Saa kuu iin kii ra íin Jesús saña'a ra yuvi. Ra ikan ndee sava ndia
fariseo, xi'in ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra saa tu
na kẹe ñuu ña ndikun ndiaa chi Galilea, ra saa tu na kẹe ñuu ña ndikun
ndiaa chi Judea va. Ra saa tu na kẹe ñuu Jerusalén va. Ra mii Ndioxi taxi
ndiẹẹ nda'a Jesús ña sanda'a ra yuvi na xi'i.
18 Ra saa kuu, ra ndixaa sava tiaa xi'in iin ra xi'i ra ndachi xa'a küvi
kaka, ra kandu'u ra nuu ixto ndixaa ra xi'in ndia. Ra ndixika nduku ndia
ki'vi ndia ña chikandu'u ndia ra ini ve'e nuu ndu'u Jesús.
19 Ndi su ndiküvi vi ki'vi ndia xi'in ra, chi iin chitu ndaa va yuvi. Ra saa
ndaa ndia chi xini ve'e, ra kaan ndia iin yavi xini ña. Ra yavi kan sanuu
ndia ixto nuu kandu'u ra. Ra saa nduxinu ra tiañu takundi'i yuvi, nuu
ndu'u Jesús.

20 Ra te kundaa ini Jesús ña ndinuni ni ini ndia kandixa ndia, ña
kuchuun va ra sanda'a ra ra. Ra saa ndika'an ra xi'in ra xi'i kan, kachi ra
saa:
—Tata, xa xa ka'nu va ini yu xa'a kuachi kun —*kachi ra xi'in ra.
21 Ra ta xini so'o ndia fariseo, xi'in ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ña ndika'an Jesús xi'in ra, ra saa xa'a ndia ndakani ini ndia:
"¿Yoo ku ra yo'o, ra kachi ra saa xi'in ra kaa? Chee ni kuachi ke yo'o nuu
Ndioxi, chi ndia nii yuvi, ra küvi saka'nu ini na xa'a kuachi yo, chi indaa
mitu'un Ndioxi va ku ra kuvi saka'nu ini xa'a kuachi yo", ka'an ndia.
22 Ra kundaa kua'a va ini Jesús ña ndakani ini ndia, ra saa ndika'an ra
xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakani ini ndo ña köo ndiayu yu ña saka'nu ini yu xa'a
kuachi yuvi?
23 ¿Ra ni ke va'a kachi yu xi'in ra yo'o, tuvi ndo? ¿A va'a ka na kachi yu
ña: "Xa xaka'nu ini yu xa'a kuachi kun"? ¿Ra a va'a ka na ka'an yu xi'in
ra: "Ndakoo, ra kaka xa'a kun kunu'u kun"?, kachi yu.
24 Ra ña na kundaa va'a ini ndo, ra vichin nuu ndo yo'o, na sanda'a yu
ra yo'o, saa ke kundaa ini ndo chi yu'u kuvi ra ti'vi Ndioxi xaa, ra kuu mii
yu ndiayu ña saka'nu ini yu xa'a kuachi na yuuvi —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndika'an ra xi'in ra nduchi'ña kan, kachi ra saa:
—Ndakoò, ra ndaki'in kun ixto kun, ra kunu'u kun ve'e kun —kachi ra
xi'in ra.
25 Ra ndikun nuu na saa ndakoò tiaa kan, ra ndaki'in ra ixto ra, ra
kuanu'u ra ve'e va ra. Ra ndasaka'nu ka vi ra Ndioxi xa'a ña nduva'a ra.
26 Ra ndakanda ka vi ini yuvi xa'a ña xa Jesús. Ra ndasaka'nu ni na
Ndioxi. Ra ndayu'vi ka vi ini na, kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? Ndia nii kii täan kuni yo ña, ra ndia vichin xini yo ña
xitu'un yo'o —kachi na xi'in ta'an na.

Kana Jesús ra Leví ña kundikun ra ra

27 Ra ta sandi'i Jesús, saa ra ndaki'in ra kua'an va ra, ra ndiya'a ra nuu
ndu'u iin ra nani Leví ra ndiso chiñu kaya xu'un nda'a na ñuu, ña kua'an
nda'a gobierno ñuu Roma. Ra ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Na ko'o xi'in yu —kachi ra.
28 Saa ra, ndikun ndakoo ndi'i ra Leví chiñu ra, ra ndaki'in ra kua'an ra
xi'in Jesús va.
29 Saa kuu, xakin ra Leví iin viko ka'nu ve'e ra ña ndasato'o ra Jesús. Ra
kua'a ka vi na kaya xu'un nda'a na ñuu, xi'in sava ka yuvi xaa ndixkundee
nuu mesa ña kuxi na xi'in ra.
30 Ra ndia fariseo, xi'in ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra xa'a ndia xa kuachi ndia ra ndika'an ndia xi'in ndia ita'an xi'in Jesús,
kachi ndia saa:
—¿Nichuun xixi ndo xi'in ndia kaya xu'un nda'a yuvi, xi'in sava ka yuvi
kuachi? Ra süvi na va'a kuvi na —kachi ndia.
31 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Na iyoo va'a ini, ra xiniñü'u vi na kan na xatatan, chi na ndiee ndo'o
va ku na xiniñu'u na xatatan.
32 Saa chi yu'u, ra växi yu chindiee ta'an yu xi'in na va'a, na köo kuachi,
tuvi na. Chi xa'a na iyoo kuachi va ke xaa yu, ña va'a na ndandiko ini na
ra ndaki'in na ichi Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia fariseo.

Ndatu'un Jesús nichuun ke iyöo su'un ndia ita'an xi'in ra

33 Ra saa ndika'an ndia xi'in Jesús, kachi ndia saa:

—Na ita'an xi'in ra Juan, xi'in na ita'an xi'in ndia fariseo, ra kua'a ni va ichi xïxi na, ña iyoo su'un na, ra ka'an ni tu na xi'in Ndioxi va. ¿Ra nichuun iyöo su'un tu ndia ita'an xi'in yo'o? Chi niña ndia xixi va kuvi ndia —kachi ndia xi'in Jesús.

34 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:

—Na ndee kusii ini xi'in migo na nuu iyoo viko tanda'a, ra küvi vi koo su'un na, ña koo na saa soko, chi ta íin va ra tanda'a xi'in na, ña kan ke küvi koo su'un na.

35 Ndi su vaxi kii, ra tiin ndia ra tanda'a ku'un ra xi'in ndia, ra saa vi ke ndoo na ita'an xi'in ra ña koo su'un na —kachi Jesús xi'in ndia.

36 Ra saa ndika'an ka ra iin tu'un ndichi xi'in ndia, kachi ra saa:

—Ndia nii yuvi ra ndakä'ma na iin ña'ñu tikoto xaa xi'in tikoto yata. Saa chi tu saa na sa na, saa ra ndi'i xa'a va tikoto xaa. Ra nii kindöo va'a tu ña xi'in tikoto yata va.

37 Ra ndia nii yuvi ra täan na vino xaa ini ñii̱ yata, chi tu saa na sa na, saa ra, ndata va ñii̱ yata kan sa ra, ra ña uun va kuitia ndi'i ra, ra ndia ñii̱ kan ke̱ ndi'i xa'a va.

38 Ña kan ke vino ra xaa, ra ini ñii̱ xaa ke xiniñu'u ku'un va ra, ra saa ke nii vino kütia, ra nii ñii̱ ña ñu'u ra ke ndï'i xa'a vi.

39 Ra na xi'i vino yata, ra küni na ko'o na vino ra xaa, chi va'a ni ka va xi'i vino yata kachi na —kachi Jesús xi'in ndia.

6

Nda'a Jesús ke iyoo ndiayu xa'a kii ña ndakindiee na

1 Saa kuu iin kii ña ndakindiee̱ na, ra ndiya'a Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, nuu iyoo itu trigo. Ra xa'a ndia ita'an xi'in Jesús kindiaa ndia yoko itu trigo kan. Ra sakoyo ndia nuni sata ña xaxi ndia.

2 Ra saa ndika'an ndia fariseo xi'in ndia, kachi ndia saa:

—¿Nichuun xa ndo saa?, saa chi köo ndiayu nda'a yo, ña sa yo saa kii yii saa chi kii ña ñakindiee̱ va yo kuvi ña —kachi ndia xi'in ndia ita'an xi'in Jesús.

3 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:

—¿A täan ka'vi ndo ni ke ka'an tu'un Ndioxi xa'a ña xa ra rey David, xi'in ndia xita'an xi'in ra, ta ndika'un ini ndia?

4 Saa chi su ndiki'vi va ra Rey David ini ve'e ñu'u, ra ki'in ra ixta ña ndee nu yii ña soko na nuu Ndioxi, xixi ra xi'in ndia ita'an xi'in ra. Ra köo ndiayu ra sa ra saa, chi indaa ndia ku sutu va kuvi ndia iyoo ichi kuxi ixta kan —kachi ra xi'in ndia.

5 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Yu'u, ra ti'vi Ndioxi xaa yo'o kuvi ra iyoo ndiayu nda'a xa'a kii ña ndakindiee̱ na ndia ña ke va'a sa yo, ra ndia ña ke küvi sa va yo —kachi Jesús xi'in ndia fariseo.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra kutuun nda'a kii ña ndakindiee na

6 Ra saa kuu, inka tuku kii ña ndakindiee̱ na ra saa ndixaa Jesús iin ve'e ñu'u ra xa'a ra saña'a ra na tu'un Ndioxi. Ra ve'e ñu'u kan ndu'u iin tiaa ra kutuun nda'a kua'a.

7 Ra ndia saña'a ndiayu Ndioxi xi'in ndia fariseo ra iin su'va nuu ndia ixtonani ndia Jesús, a sanda'a ra ra kue̱'e nda'a kan kii ña ndakindiee̱ na, ra saa ke ni'i ndia taxi ndia kuachi xa'a Jesús, ká'án ndia.

8 Ra xa kundaa va ini Jesús ña ndakani ini ndia. Ra saa ndika'an ra xi'in ra kue̱'e nda'a kan, kachi ra saa:

—Ndakundichi ra na kuni takundi'i na yo'o —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun ndakundichi va ra kue̱'e nda'a kan ma'ñu na.
9 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia fariseo, kachi ra saa:
—Na ndakatu'un yu ndo'o. ¿Ndia ña ke kuvi sa yo kii ña ndakindiee̱ kachi ña tiaa ra Moisés? ¿A ña va'a ke sa yo, a ña vä'a? ¿A sakaku yo yuvi, a sandi'i yo xa'a va na? —kachi Jesús xi'in ndia.
10 Saa ixto'ni Jesús nuu takundi'i na xinunduu ndita kan, ra ndika'an ra xi'in ra kue̱'e nda'a kan kachi ra saa:
—Sandakaa nda'a kun —kachi ra xi'in ra.
Ra saa sandakaa tiaa kan nda'a ra, ra ndikun nduva'a va ña.
11 Ra tiaa ni ndisaa ini ndia fariseo xini ndia Jesús. Ra xa'a ndia kata'an ndia ndixa koo taxi ndia kuachi xa'a ra.

Ndikaxin Jesús uxi uvi tiaa ndia kaka chiñu nuu ra

12 Saa kuu iin kii ke̱e Jesús kua'an ra iku ka'an ra xi'in Ndioxi, ra iinii ñuu ndaa ndika'an ra xi'in Ndioxi.
13 Ra te ndituvi saa kana ra takundi'i na ndikun sata ra, ra ndikaxin ra uxi uvi tiaa, ndia kaka chiñu nuu ra. Ra ndia yo'o kuvi ndia kuu apóstoles, ra tu'un yo'o kachi ña saa: “Ndia ti'vi Ndioxi.”
14 Ra su'va nani ndia ndikaxin Jesús: Simón ra ndakunani Pedro, inka ra nani Andrés ñani ra Simón, iin ra nani Jacobo, iin ra nani Juan, iin ra nani Felipe, inka ra nani Bartolomé,
15 inka ra nani Mateo, iin ra nani Tomás, inka ra nani Jacobo se'e ra Alfeo, iin ra nani Simón ra xindikaa xi'in partido ña nani Zelote,
16 inka ra nani Judas, ñani ra Jacobo, iin ra nani Judas Iscariote ra ndixiko Jesús.

Saña'a Jesús kua'a ni yuvi

17 Saa ke̱e Jesús iku kan ra ndaki'in ra vaxi nuu ra xi'in ndia ndakaxin ra kaka chiñu nuu ra. Ra ta nduxinu ndia iin yoso, ra xa ikan va ndee kua'a ni ka na ndikun sata ra ña ndiatu na ra. Ra xaa kua'a ni tu yuvi, na ke̱e iinii kuvi ñuu ña ndikun ndiaa Judea, xi'in ñuu ña ndo'ni yu'u tiañu'u, ña ndikun ndiaa ñuu Tiro xi'in ñuu Sidón, ra saa tu na ke̱e ñuu Jerusalén va. Ra ndakuta'an takundi'i yuvi yo'o ña kuni so'o na tu'un ña ka'an ndoso ra, ra kuni tu na ña na sanda'a va ra na.
18 Ra kua'a ni na ku mii tachi ndiva'a, nduva'a xa Jesús.
19 Ra takundi'i na xi'i, ra kuni na ña tiandiaa nda'a na Jesús, chi kundaa ini na ña ku mii ra ndiee̱ ña sanda'a ra na, ra nduva'a ndi'i va na xi'i xa ra.

Na kusii ni ini xi'in na kusuchi ni ini vaxi kii

20 Ra saa ndakoto'ni Jesús nuu na ndikun sata ra, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Va'a ni kee ndo'o, na nda'vi, chi xa ndixaa va kii ña ka'ndia Ndioxi chiñu nuu ndo.
21 ’Va'a ni kee ndo'o, na ka'un ini vichin, chi vaxi kii ra ndoo ndoso va ña nuu ndo.
Va'a ni kee ndo'o na xaku vichin, chi vaxi kii ra kusii ni ini ndo.
22 ’Va'a ni kee ndo tu kundasi ta'an na xi'in ndo, ra taxi na ndo'o, ra kaña'a na xa'a ndo, xa'a ña kandixa ndo yu'u, ra ti'vi Ndioxi xaa yo'o.
23 Kusii ni ini ndo ta xa na xaa kii kan, ra kuaku ndo, chi xa iyoo va ña va'a taxi Ndioxi nda'a ndo ndivi. Ra ta ku'va xa ndiva'a na xi'in ndo vichin, ra saa ke xa tu na xii xikua na xi'in na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va.

24 ’Ndi su nda'vi ni ndo'o na kuika, chi xa iyoo va'a ni va ini ndo vichin,
ndi su vaxi kii ra köo ña va'a ni'i vi ndo.
25 ’Nda'vi ni ndo'o, na iyoo ña xixi vichin, chi vaxi kii ra ka'un ni ini
ndo.
’Nda'vi ni ndo'o, na □xákụ̱ vichin, chi vaxi kii ra kusuchi ni ini ndo ra
kuaku ni ndo.
26 ’Nda'vi ni ndo'o, na chinuu to'o ni na tu'un xa'a vichin, chi saa ke
xa tu na xii xikua ndo xi'in na maña, na ndika'an ndoso siki tu'un yu'u
Ndioxi xina'a va —kachi Jesús xi'in na.

Na ku'vi ini yo kuni yo na saa ini xini yo

27 Vichin □ka'an yu xi'in ndo'o na xini so'o ña ka'an yu:
—Ku'vi ini ndo kuni ndo na saa ini xini ndo'o; ra sa ndo ña va'a xi'in
na kundasi ndo'o.
28 Ra tu ndia na kaña'a xa'a ndo, a kundiva'a na xi'in ndo, ra na ka'an
ndo xi'in Ndioxi xa'a na, ña na chindiee ra na.
29 Ra tu ndia na xakin xa'ndia nuu ndo, ra käni ndo na. Chi na taxi ndo
inka xiyo, na kani va na. Ra tu ndia na kuni ndakindiaa chi'lo ndixi ndo,
ra kuxï'ndia ndo ña nuu na; chi ndia tikoto ña ndixi ndo na ku'un xi'in va
na.
30 Tu ndia na nduku ña'a nuu ndo, ra kuxï'ndia ndo ña nuu na. Ra tu
ndia na kindiaa ña'a ndo, ra na kä'an kuachi ndo xa'a ña.
31 Ra tu kuni ndo sa yuvi ña va'a xi'in ndo, ra ña va'a na sa tu ndo'o
xi'in va na.
32 ’Ra tu ku'vi ini ndo xini ndo takua yuvi na ku'vi ini xini ndo'o, saa ra,
köo ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa ke xa tu yuvi na xïni ichi Ndioxi
va.
33 Tu xa ndo ña va'a xi'in takua yuvi, na xa ña va'a xi'in ndo, saa ra köo
ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu yuvi kuachi va.
34 Ra tu chindiee ndo xu'un takua yuvi, na xini ndo kuchuun ndataxi ña
nda'a va ndo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nuu Ndioxi, chi saa xa tu yuvi
na xïni ichi Ndioxi va: saa chi chindiee na xu'un ta'an na ra ndiatu ini na
ña ndaki'in na ña xi'in siki va ña.
35 Ku'vi ini ndo kuni ndo na saa ini xini ndo'o, ra sa ndo ña va'a xi'in na.
Ra tu chindiee ndo xu'un na ra ndiätu ini ndo ña ndaki'in ndo ña nda'a
na. Saa ke ni'i ndo ña va'a nuu Ndioxi, ra kunani ndo se'e Ndioxi ra ka'nu.
Chi va'a ni ini Ndioxi xi'in takundi'i va yuvi, nii na köo ña to'o kuvi na, ra
nii na yuvi ña'a kuvi va na.
36 Ra na kunda'vi ini ndo kuni ta'an ndo, ta ku'va kunda'vi ini Ndioxi
xini ra ndo'o.

Na kä'an yo xa'a kuachi yuvi

37 ’Na kä'an ndo xa'a kuachi inka yuvi, saa ke kä'an Ndioxi ña iyoo
kuachi ndo. Ra na satävi chi'ña ndo yuvi, saa ke satävi chi'ña Ndioxi
ndo'o. Ra koo ka'nu ini ndo xa'a ña xa inka yuvi xi'in ndo, saa ke koo
ka'nu ini Ndioxi xa'a ndo.
38 Ra va'a ni na koo ini ndo xi'in yuvi; ra na taxi ndo ña'a nda'a na xi'in
ña kusii ini ndo, ra saa ke taxi Ndioxi ña'a nda'a ndo. Ra chikaa ka ra
siki ña sandiko ra nda'a ndo, chi ta ku'va chu'un ndo xi'in yuvi, ra saa ke
chu'un tu Ndioxi xi'in va ndo —kachi Jesús.
39 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿A kuvi kunuu iin ra kuaa ichi nuu inka ra kuaa, tuvi ndo? Su küvi
chi koyo uvi saa va ndia yavi.

40 Ra ndia nii na sakan sakua'a ra küvi sa chee na nuu maestro na, chi
na sakan kutu'va va kuvi na. Ra ndia na ndi'i ka'vi na, saa vi ke xinu na
koo na ta ku'va iyoo maestro na.
41 ’¿Nichuun va'a ixto'ni kun nuu mi'i lo'o ña ndikaa nuu ñani kun, ra
kï'in kun kuenda xi'in itun chee ndikaa nuu mii kun?
42 Ra tu xïni kun itun chee ndikaa nuu mii kun, ¿ra nichuun va'a ki'in
kun kuenda ña ka'an kun xi'in ñani kun: “Ñani, na'a, na tava yu mi'i lo'o
ña ndikaa nuu kun”, kachi kun? ¡Ra ra chi'ña tu'un va kuvi kun! Chi xi'na
ka itun chee ndikaa nuu mii kun na tava kun. Ra saa ke va'a ndakoto'ni
kaxi kun, ra va'a tava kun mi'i lo'o ña ndikaa nuu ñani kun —kachi Jesús
xi'in na.

Xi'in chiñu ña xa va yuvi ke ndakuni yo na

43 Saa ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Takundi'i itun kui'i tu va'a, ra küvi kuun kui'i ña vä'a nda'a nu. Ra
takundi'i itun vä'a, ra küvi kuun kui'i ña va'a nda'a nu.
44 Takundi'i itun kui'i ra xi'in ña'a ña kuun nda'a nu ke ndakuni yo nu.
Chi küun koxi nda'a itun ìñṵ, ra nii uva küun nda'a ìñṵ nañu.
45 Ra saa tu iin tiaa va, ra iyoo ña va'a nima, ra ña va'a tu ndatu'un va ra.
Ra iin tiaa ra iyoo ña vä'a nima, ra ña vä'a ndatu'un va ra. Chi takundi'i
ña iyoo nima yo ke ka'an va yo —kachi Jesús xi'in na.

Sakua'a Jesús yuvi iin tu'un ndichi xa'a uvi ve'e

46 Saa ndika'an ka Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—¿Nichuun ka'an ndo, “Tata, Ra Ka'nu”, xi'in yu, ra xïin tu ndo sa ndo
ña ka'an yu xi'in ndo?
47 Na ka'an yu xi'in ndo, ndia ku'va ke iyoo yuvi na ndikun yu'u, ra
kandixa na ña ka'an yu xi'in na.
48 Ta iyoo iin tiaa ra xava'a iin ve'e, ra kunu ni chikaa ra xa'a ña, chi
ndia sata kava kaku xa'a ña, ra kii nduxinu tiañu'u ka'nu, ra ndiee ni kani
ndiaa ra ña, ra ndikuchüun ra sanduva ra ña, chi tuun ni va xikundichi
ña, saa ke iyoo na.
49 Ndi su na xini so'o tu'un ña ka'an yu, ra kandïxa na ña, ra ta iyoo
iin tiaa ra xava'a ve'e, ra ndichikäa kunu ra xa'a ña, chi nuu ñu'u taya va
sakaku ra xa'a ña, ke iyoo na kan. Ra kii nduxinu tiañu'u ka'nu, ra ikan
vi ki'in ra ve'e kan sako'ni ra, ra sandi'i yaa va ra xa'a ña —kachi Jesús.

7

Sanda'a Jesús iin ra xachiñu nuu ra soldado ra kuchee

1 Ra te sandi'i Jesús ndika'an ra xi'in na ndee xini so'o, ra saa ndaki'in
ra kua'an ra chi ñuu Capernaum.
2 Ra ikan iyoo iin ra kuchee nuu iin ciento ndia soldado ndia ñuu Roma.
Ra iyoo iin ra xachiñu nuu ra, ra ku'vi ni ini ra xini ra ra, ra saa ki'in kue'e
ra xachiñu nuu ra, ra xa iin numi va kuvi ra.
3 Ra ta kundaa ini ra kuchee nuu ndia soldado kan, ña xa ndixaa Jesús
ñuu Capernaum, ra saa kana ra ndia xikua'a inuu nuu na judío. Ra
ndika'an ra xi'in ndia, ña na ku'un ndia kuaku nda'vi ndia nuu Jesús,
ña kixi ra sanda'a ra, ra xachiñu nuu ra.
4 Ra saa ndixaa ndia nuu Jesús ra xa'a ndia xakunda'vi ndia nuu ra,
kachi ndia saa:
—Tata, vaxi ndi kuaku nda'vi ndi nuu kun ña na ku'un kun xi'in ndi ra
sanda'a kun ra xachiñu nuu ra kuchee nuu ndia soldado, saa chi xiniñu'u
va chindiee ta'an kun xi'in ra chi va'a ni tiaa kuvi ra.

5 Ra suvi ra xava'a ve'e ñu'u ña iin ñuu ndi, chi ku'vi ni ini ra xini ra yoo,
na ñuu Israel. Ña kan ke vaxi ndi nduku ndi ña mani nuu kun —kachi
ndia xikua'a kan xi'in Jesús.
6 Saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia. Ra ta xa kuyachin ndia vaxi
ndia nuu iin ve'e ra kuchee kan, ra saa ti'vi ra ndia ita'an xi'in ra kua'an
ndia ña ka'an ndia xi'in Jesús. Ra ta ndixaa ndia nuu vaxi Jesús, ra saa
kachi ndia saa xi'in ra:
—Tata, sandï'i kun mii kun, chi köo ichi ra ña ki'vi kun ve'e ra, chi ra
ka'nu ni kuvi yo'o nuu ra, kachi ra xi'in ndi ña vaxi ndi nuu kun.
7 Ña kan ke nii ndixändiee ini ra ña kixi mii ra nuu kun. Ra su'va va
kachi ra xi'in chiñu ña vaxi nuu kun: “Tata, va'a ni ñaa va na kundichi
kun, ra ka'an kun xi'in kue'ę ra nduva'a va ra xachiñu nuu yu.
8 Chi xini va yu, chi iyoo na xa'ndia tu chiñu nuu yu'u va, ra kandixa
va yu na; ra yu'u tu, xa'ndia chiñu nuu ndia soldado ra kandixa va ndia
yu'u: Kua'an ndo, kachi yu xi'in ndia, ra kua'an va ndia; Na'a ndo, kachi
yu, ra vaxi va ndia. Ra saa tu ra xachiñu nuu va yu, xa'ndia yu chiñu nuu
ra, ra kandixa va ra ña ka'an yu xi'in ra”, kachi ra xi'in chiñu vaxi nuu
kun —kachi ndia xi'in Jesús.
9 Ra ta xini so'o Jesús, ra ndakanda ni ini ra xi'in tu'un ña ndika'an tiaa
kan, ra ndakoto'ni ra nuu na ndikun sata ra. Ra ndika'an ra xi'in na, kachi
ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi täan ndani'i yu ndia nii na Israel na
kandixa yu'u ta ku'va kandixa ra yo'o yu'u —kachi Jesús xi'in na.
10 Ra te ndandiko ndia ndixa'an xi'in chiñu ndaxaa ndia ve'e ra kuchee
kan, ra xa nduva'a va ra xachiñu nuu ra, chi xa sanda'a va Jesús ra.

Sandatiaku Jesús se'e iin ña'a ña ndukuaan

11 Saa kuu ndaki'in Jesús, kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ñuu ña
nani Naín. Ra kua'a ka vi yuvi ndikun sata ra kua'an na.
12 Ra ta kuyachin ra nuu ñuu kan, ra xini ra kua'an na nduxin na iin
ndii, ra se'e iin ña'a ña ndukuaan va kuvi ra. Ra iin mii tu'un saa va kuvi
se'e ña. Ra kua'a ka vi yuvi kua'an xi'in ña, ña nduxin na ra.
13 Ra ta xini Jesús ña'a yo'o, ra kunda'vi ni ini ra xini ra ña, ra ndika'an
ra xi'in ña kachi ra saa:
—Nana, xäku kun —kachi ra.
14 Ra saa kuyachin Jesús ra nditiandiaa nda'a ra ixto ndii kan. Ra ndikun
ndixkundita va ndia kua'an xi'in ndii. Ra ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—Ra lo'o, xi'in yo'o ka'an yu: ¡Ndakoo! —kachi ra.
15 Ra saa ndatiaku va ra lo'o kan, ra ndakundu'u ra nuu ixto, ra xa'a ra
ka'an ra, ra saa ndataxi Jesús ra nda'a si'i ra.
16 Ra te xini yuvi kan ña ndatiaku ra, ra ndiyu'vi ni na. Ra xa'a na
ndasaka'nu na Ndioxi, kachi na saa:
—Iin ra ka'nu, ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi kuvi ra xaa nuu yo. Chi
Ndioxi kuvi ra xaa chindiee ta'an xi'in yo —*kachi na.
17 Ra saa ndindutia ndoso tu'un xa'a Jesús, iinii kuvi ñuu ña ndikun
ndiaa chi Judea xi'in sava ka ñuu ña ndo'ni yachin kan.

Ti'vi ra Juan ra sakuchi yuvi ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia nuu Jesús

18 Ndatu'un ndia ita'an xi'in ra Juan xa'a ña xa Jesús, ra ta kundaa ini
ra Juan, ra saa kana ra uvi ndia ita'an xi'in ra,
19 ra ti'vi ra ndia kua'an ndia ndakatu'un ndia Jesús ña va'a na kundaa
ini ra: a ra kan kuvi ra xa iyoo tu'un xa kixi sakaku na yuuvi yo'o, a
kundiatu ndia inka va ra, kachi ra Juan xi'in ndia.

20 Ra saa ndixaa ndia nuu Jesús ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Ra Juan, ra sakuchi yuvi kuvi ra ti'vi ndu'u vaxi ndi ña ndakatu'un
ndi yo'o: "¿A yo'o kuvi ra xa iyoo tu'un xa'a kixi sakaku ndu'u? ¿A
xiniñu'u kundiatu ndi inka va ra?" —kachi ndia xi'in Jesús.
21 Ra suvi mii hora yo'o ke kua'a ni na xi'i sanda'a Jesús, ra kua'a ni tu
na ñu'u tachi ndiva'a va sanda'a ra, ra kua'a ni tu na kuaa va ndakoto'ni
xa ra.
22 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in ra Juan ña xini ndo xi'in ña xini so'o
ndo: Chi na kuaa ra ndakoto'ni va na; ra na küvi kaka, ra ndakaka va
na; ra na ndo'o kue'e tia'yu, ra nduva'a va na; ra na so'o, ra ndanuña
va so'o na; ra na ndii, ra ndatiaku va na. Ra ndakani yu tu'un Ndioxi
nuu na nda'vi ña va'a na kaku va na.
23 Ra va'a ni kee yuvi na ndikun yu'u, ra kuëe xa uvi ini na xa'a tu'un
ña ka'an yu xi'in na —kachi Jesús xi'in ndia.
24 Ra ta ndaki'in ndia ti'vi ra Juan kuanu'u ndia, ra saa xa'a Jesús ka'an
ra xa'a ra Juan xi'in na ndee kan, kachi ra saa:
—¿Ndixa kaa tiaa ra ndixa'an ndo xini ndo iku yuu kan? ¿A xini ndo
iin tiaa ra kisi ña, ta ku'va ndo'o iin ndoo ñu'u ta xika tachi?
25 Ra tu süvi saa kaa ra, ¿ra ndixa ke kaa tiaa ra ndixa'an ndo xini ndo?
¿A xini ndo iin tiaa ra ndixi tikoto va'a, ña ya'vi? Ra xa kundaa ini ndo
chi na ndixi tikoto va'a, ña savi, ra va'a ni va iyoo na kan, ra ve'e va'a nuu
ndee na Rey va ndee na.
26 Ra tu süvi saa kaa ra ndixini ndo, ¿ra ndixa va ke kaa ra? ¿A xini ndo
iin ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi? Ndixa va, chi suvi kuvi va ra. Chi
chee ka va chiñu ña xa ra Juan nuu takundi'i na ndika'an ndoso tu'un
yu'u Ndioxi xina'a.
27 Ra xa'a ra Juan yo'o ke ka'an ña tiaa na ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a, ña kunuu ra kixi va ra, ra su'va ke kachi ña:
Yo'o ti'vi yu iin tiaa ra kunuu ku'un ndasavii ichi kun,
kachi tu'un Ndioxi kan.
28 'Ra na kundaa ini ndo chi ra Juan ra sakuchi yuvi kuvi ra chee ka
nuu takundi'i na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a. Ndi su na kuëe
xiniñu'u va'a vichin nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra na kan kuvi na nduchee
ka nuu ra Juan va.
29 Ra ta xini so'o na ña ndika'an ndoso ra Juan ra chinuu to'o ni na tu'un
xa'a Ndioxi, ra ndika'an na xi'in ra, ra sakuchi ra na, ra ndia na kaya xu'un
kua'an nda'a gobierno ñuu Roma va, chichi xa ra.
30 Ndi su ndia fariseo xi'in ndia saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra kundasi va ndia ña va'a, ña kuni Ndioxi sa ra xi'in ndia, ra
nii ndixïin tu ndia ña sakuchi ra Juan va ndia.
31 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na chinuu yu xi'in ndo'o na ndee vichin? ¿Ra yo kuvi tu na
inuu ndo xi'in?
32 Na ka'an yu xi'in ndo ndia ku'va ke iyoo ndo. Ndo'o, ra ta iyoo na
kuachi na sasiki nuu ya'vi va ke iyoo ndo, ra ka'an na xi'in ta'an na, kachi
na saa: "*Tivi ndi yaa sii xi'in tiyoo, ra ndixïin ndo taxa'a ndo; ra xita ndi
yaa suchi ini, ra nii ndixïin tu ndo kuaku va ndo", kachi na xi'in ta'an na.
33 Ra ta iyoo na kuachi kan va ke, iyoo ndo'o, na ndee tiempo vichin.
Chi kixi ra Juan ra sakuchi yuvi, ra nii ndixïxi ra, ra nii vino ndixï'i ra, ra
ka'an ndo ña kuu mii ra tachi ndiva'a.
34 Ra vichin xaa tu yu'u, ra ti'vi Ndioxi; ra xixi yu, ra xi'i yu vino, ra
ka'an ndo xa'a yu: ña xixi ni yu, ra xi'i ni yu vino, ra ita'an tu yu xi'in yuvi

kuachi, xi'in na maña na kaya xu'un kua'an nda'a gobierno ñuu Roma va, kachi ndo.
35 Ra na ndaki'in ña va'a, ña ndichi ña taxi Ndioxi kuvi na ndaña'a ña ku na se'e va ra —kachi Jesús xi'in na.

Ndixaa Jesús ve'e ra Simón ra ita'an xi'in ndia fariseo

36 Iin ra nani Simón ra ita'an xi'in ndia fariseo ra ndixa'an ra ndika'an ra xi'in Jesús ña ku'un ra kuxi ra xi'in ra. Ra saa ndixaa Jesús ndixkundu'u ra nuu mesa.
37 Ra suvi mii ñuu kan iyoo iin ña'a, ña iyoo ni kuachi, ra ndu'u ni tu'un ki'vi xa'a ña. Ra ta kundaa ini ña ña ndixaa Jesús kuxi ra xi'in ra Simón, ra saa ndixaa ña ra ni'i ña iin yuyu, ra iin chitu ndaa ña xi'in ndutia ra xa'an tami, tia ya'vi ni.
38 Ra ndixaa ña ndixikusiti ña xa'a Jesús, ra xaku ni ña, ra xa'a ndikoyo tiakuii nuu ña sata xa'a ra, ra xa'a ña ndakatia ña xa'a ra xi'in tiakuii nuu ña. Ra xi'in ixi xini ña sandachi ña xa'a ra. Ra ta ndi'i, saa tiatuvi yu'u ña xa'a ra, ra ki'in ña ndutia xa'an tami chikaa ña xa'a ra.
39 Ra ta xini ra Simón ña xa ña'a kan, saa xa'a ra ndakani ini ra, ka'an ra saa: "Süvi ndixa vi ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi kuvi ra yo'o, saa chi tu ndixa suvi ra, saa ra xa kundaa va ini ra ndia ña'a kuvi ña yo'o, saa chi süvi ña va'a kuvi ña", ka'an ra.
40 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Simón, iyoo iin ña kuni yu ka'an yu xi'in kun —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa:
—Va'a va, ka'an xi'in yu Tata Maestro —kachi ra.
41 Ra saa xa'a Jesús ndakani ra iin tu'un ndichi kachi ra saa:
—Saa ndo'o uvi tiaa ndia xinika xu'un nuu iin ra satatu xu'un yuvi. Iin ra xinika u'un ciento denario, ra inka ra xinika uvi xiko uxi ña.
42 Ra ndinï'i ndia xu'un ndataxi ndia nda'a tiaa kan. Ra saa xa ka'nu ini ra xa'a uvi saa va ndia, kachi tu'un ndichi yo'o. Ra ka'an yo'o xi'in yu vichin: ¿Yoo kuvi ndia yo'o, ndia ku'vi ni ka ini kuni tiaa ra xa ka'nu ini xi'in ndia, tuvi yo'o? —kachi Jesús xi'in ra Simón.
43 Ra saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa:
—Ra kua'a ni ka xinika kuvi ra ku'vi ni ka ini xini tiaa kan, tuvi yu'u —kachi ra.
Saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ndika'an kun —kachi ra xi'in ra.
44 Saa ndakoto'ni Jesús nuu ña'a kan. Ra ndika'an ra xi'in ra Simón, kachi ra saa:
—¿A xini kun ña xa ña'a yo'o xi'in yu? Chi ta xaa yu ve'e kun, ra köo tiakuii nditaxi kun ndoo xa'a yu. Ndi su ña yo'o, ra xaa ña ndakatia ña xa'a yu xi'in tiakuii nuu ña, ra sandachi ña xa'a yu xi'in ixi xini ña.
45 Ta xaa yu ve'e kun, ra ndixäto'o kun yu'u. Ndi ña yo'o, ra xato'o ni va ña yu'u, chi tiatuvi yu'u ni va ña xa'a yu.
46 Ra nii aceite ndichikäa kun xini yu, ndi su ña yo'o, ra xaa ña chikaa ña ndutia xa'an tami xa'a yu.
47 Ra ña kan ke ka'an yu xi'in kun vichin, chi kua'a ni kuachi ña yo'o ra xa xa ka'nu va ini yu xa'a ña, ra ku'vi ni ini ña xini ña yu'u; ndi su na lo'o ni iyoo kuachi tuvi na, ra lo'o va ku'vi ini na xini na yu'u —kachi Jesús xi'in ra Simón.
48 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña'a kan, kachi ra saa:
—Xa xa ka'nu va ini yu xa'a takundi'i kuachi kun —kachi ra xi'in ña.

49 Ra na ndee xixi xi'in ra nuu mesa kan, ra xa'a na ka'an na xi'in ta'an
na kachi na saa:
—¿Yoo kuvi ra yo'o ña va'a xa ka'nu ini ra xa'a kuachi yuvi? —kachi
na.
50 Saa ndika'an Jesús xi'in ña'a kan, kachi ra saa:
—Xa'a ña kandixa kun yu'u va ke ndikaku kun, ra vichin kuanu'u, ra
ndï'i ka ini kun —kachi ra xi'in ña.

8

Na si'i na chindiee ta'an xi'in Jesús

1 Ra ta ndi'i, ra ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in uxi uvi saa ndia ita'an xi'in
ra. Ra iinii kuvi ñuu na'nu, xi'in ñuu vali ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi. Ra
ndatu'un ra xi'in na xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
2 Ra kua'an tu sava na si'i va xi'in Jesús, ra na kan kuvi na tava ra tachi
ndiva'a ini ta yachi, ra sanda'a ra na xi'in kue'e ña ndo'o na. Ra ikan
kua'an ña nani María ña ñuu Magdala, ra ña yo'o ke tava Jesús uxa nuu
tachi ndiva'a ini.
3 Ra kua'an tu ña Juana ña yasi'i ra Chuza ra xindiso chiñu xi'in ve'e ra
rey Herodes va; ra kua'an tu ña Susana va, ra kua'a ni ka tu sava na si'i va
kua'an. Ra na si'i kan kuvi na chindiee ta'an xi'in Jesús, ña taxi na ndia
ndia ka ña'a ña xiniñu'u ra xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Tu'un ndichi xa'a ra chi'i

4 Ra iin ndisaa ñuu kẹe yuvi ndixaa na nuu Jesús. Ra kua'a ka vi kuvi
na ndakuita'an ña kuni so'o na ña ka'an ra. Ra saa xa'a ra ndatu'un ra iin
tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
5 —Saa kuu, ra kee iin ra chi'i kua'an ra chi'i ra itu trigo, ra saa kuu ra
xatia yava ra nuni vali kan kua'an ra. Ra sava ña ndikoyo yu'u ichi, ra
ndixañu va na ña, ra xaa tu saa ra ndaki'in ri ña xaxi va ri.
6 Ra sava ña ndikoyo tiañu yuu va ra ndindutia va ña. Ndi su kama ni
va ndachi ña chi kuëe kani ko'yo xa'a ña.
7 Ra sava tu ña ndikoyo nuu iyoo ndikin ìñṵ, ra inuu ndindutia va ña.
Ndi su ndiküvi vi kua'nu ña chi ìñṵ kan va sanduxin ña'a.
8 Ra ña ndikoyo nuu ñu'u xa'an, ra va'a ni xa'nu ña. Chi iin mitu'un
yoko trigo ra ndia iin ciento va nuni vali taxi ña —kachi Jesús xi'in na.
Ra te sandi'i ra ndika'an ra xi'in na xa'a ña yo'o, ra saa ndiee ka vi
ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o, na xini so'o ña ka'an yu. Ra ndaki'in xini ndo ni ke kuni kachi
ña —kachi ra xi'in na.

Ni xa'a ke ka'an Jesús tu'un ndichi

9 Saa ndindakatu'un ndia ita'an xi'in Jesús, kachi ndia saa xi'in ra:
—Tata, ¿ni ke kuni kachi tu'un ndichi ña ndika'an kun? —kachi ndia
xi'in ra.
10 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Ndo'o, ra mii Ndioxi va kuvi ra taxi ndiayu nda'a ndo ña kundaa ini
ndo xa'a ichi mii ra, ña iyoo se'e nuu xa'ndia ra chiñu. Ndi su inka yuvi, ra
täxi vi ra ña nda'a na kan. Ra xa'a ña kan ke takundi'i ña kuni yu ka'an
yu xi'in na, ra xi'in tu'un ndichi va ka'an yu ña xi'in na. Ra nii ixto'ni na,
ndi küni na, ra nii xini so'o va na, ndi kundäa ini na ni ke kuni kachi vi
ña.

Ndakani Jesús nuu ndia ita'an xi'in ra xa'a tu'un ndichi xa'a ra chi'i

11 Ra su'va ke kachi tu'un ndichi yo'o:
Nuni ña ndixitia yava yo'o kuvi tu'un Ndioxi.

12 Ra ña ndikoyo yu'u ichi, kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi. Ra xaa
timia'a tava ri ña nima na, ña na kandïxa na Ndioxi ra käku na.
13 Ra ña ndikoyo tiañu yuu, kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi. Ra kusii
ni ini na ndaki'in na ichi Ndioxi, ndi su kuë kunu ñu'u tio'o ña nima na,
chi lo'o ni va tiempo kandixa na, ra ta vaxi tundo'o nuu na, saa ra ndiko
ini va na.
14 Ra ña ndikoyo tiañu ìñu̱, kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ndi su
kuee kuee naa ini va na xa'a tu'un Ndioxi. Ra xa'a ndakundi'i ini na xa'a
ña kuika, xi'in xa'a ña sii ini iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra xä ka na ña
va'a.
15 Ra ña ndikoyo ñu'u xa'an, kuvi yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi. Ra
ndinuni ni kandixa na tu'un ña xini so'o na, ra chuva'a na ña nima na.
Ra kuë ndiko ini na, chi niña ña va'a va xa na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ndika'an Jesús tu'un ndichi xa'a iin ñu'u ña tuun nuu na

16 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Köo iin yuvi ndatuun ñu'u, ra ndasi tu na nuu ña. A chikaa se'e tu
na ña tixi ixto. Chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra saa ke va'a ye'e nuu
takundi'i na kua'an ki'vi ve'e.
17 Ra takundi'i ña'a ña iyoo se'e, ra ndatuvi ndi'i va xa'a ña, ra saa tu
ña kundäa ini yuvi xa'a va, chi vaxi kii ra kundaa va ini na xa'a ña.
18 ’Ra ña kan ke kuenda ni koo ndo xi'in ña ka'an yu xi'in ndo yo'o ra
na sa ndo ña. Chi na xiin xini so'o ña saña'a yu ra kua'a ni ka ña ndichi
taxi Ndioxi nda'a na; ndi su na xïin kuni so'o tu'un yu, ra ndia ña lo'o ña
xa xini na tuvi mii na ke kindiaa Ndioxi nda'a va na —kachi Jesús xi'in
ndia.

Xaa si'i Jesús xi'in na ñani ra nuu xika ra

19 Ra saa xaa si'i Jesús xi'in na ñani ra nuu iin ra, ra ndiküvi ki'vi na
ve'e nuu iin ra, chi chitu ni yuvi xi'in ra.
20 Ra saa ndika'an iin tiaa xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, chi ke'e xaa si'i kun xi'in na ñani kun, ndita na, ra kuni na ka'an
na xi'in kun —kachi ra xi'in ra.
21 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Na xini so'o tu'un Ndioxi ra kandixa na ña, ra na kan va kuvi si'i yu
xi'in ñani yu —kachi ra.

Sayaa Jesús tachi xi'in tiakuii

22 Saa kuu iin kii ndaa Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra ini itun tu xika nuu
mini. Ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Na ku'un yo inka xiyo yu'u mini —kachi ra.
Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia xi'in nu.
23 Ra nani saa kuu ndia kua'an ndia xi'in itun kan nuu mini, ra nditavi
ma'na Jesús ra ndikixi va ra. Ra saa xa'a tachi ndiee ni sakandita ña mini
kan ra ndikee ra ini itun kan, ra iin chitu ndaa ini nu xi'in tiakuii. Ra
ndiakua kuni sa'vi nu ka'a mini kan, ra iyo ka vi kuu.
24 Ra saa sandoto ndia Jesús ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¡Tata Maestro! ¡Tata Maestro! ¡Kuandee itun yo'o xi'in yo ka'a mini!
—kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakoo Jesús ra xa'ndia ra chiñu nuu tachi xi'in tiakuii, ra ndikun
ndixkuiin va ña, ra iin yayaa kutaxin va.
25 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—¿Nichuun kuë kandixa ndo? —kachi ra.
Ra ndakanda ka vi ini ndia, ra ndiyu'vi ni ndia, ra saa xa'a ndakatu'un
ta'an ndia, kachi ndia saa:

—¿Yoo kuvi ra yo'o, ra ndia tachi xi'in tiakuii ra xa'ndia ra chiñu nuu ña ra kandixa ña ra? —kachi ndia xi'in ta'an ndia.

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ñu'u tachi ndiva'a ini ra kẹe ñuu Gadara

26 Ra saa ndixaa ndia xi'in itun kan inka xiyo yu'u mini, nuu ndikaa ñuu
Gadara, chi xitondiaa Galilea.
27 Ra ta nuu Jesús ñu'u, ra nini'i ta'an ra xi'in iin tiaa ra kẹe ñuu kan,
ra xa na'a ni tiempo ke ñu'u tachi ndiva'a ini ra. Ra iin saa kaa chala va
ra xika ra, ra nii ve'e ra ndixkandü'u ka ra, chi ndia yavi ndii va ndixkuu
ve'e ra.
28 Ra ta xini ra Jesús, saa ra ndinda'yu ko'o ra, ra ndikun ndixkusiti ra,
ra ndiee ka vi ndika'an ra, kachi ra saa:
—¡Jesús, Se'e Ndioxi Ra Ka'nu! ¿Ni ke kuni kun xi'in yu? Xaku nda'vi
yu nuu kun, ña na sandö'o kun yu'u —kachi ra xi'in Jesús.
29 Ra ndika'an ra tu'un yo'o saa chi xa ndika'an va Jesús xi'in tachi
ndiva'a kan ña na kee ña ku'un ña. Chi xa na'a ni ndikaa ña ra. Ra
kua'a ni ichi ndiee ni xa ña xi'in ra. Ra nii chikaa na yo'o kàà nda'a ra
xi'in xa'a ra, ña ndiaa na ra, ndi su xa'ndia ndi'i va ra ña, ra tava tachi
ndiva'a kan ra kua'an ra iku yuu va iyoo ra.
30 Saa ndindakatu'un Jesús ra, kachi ra saa xi'in ra:
—¿Ni ke nani kun? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Legión va nani yu —kachi ra. Saa chi kua'a ni tachi ndiva'a ndikee ini
ra.
31 Ra saa xaku nda'vi ka vi tachi ndiva'a kan nuu Jesús, ña na tï'vi ra ña
ku'un ña ndiaya ka'nu nuu ndo'o ni ña.
32 Ra yachin iku kan xika iin ti'vi chee kini xaxa'an ri. Ra saa xakunda'vi
ka vi tachi ndiva'a kan nuu Jesús, ña na taxi ra ndiayu nda'a ña ndẹe ña
ini kini kan. Ra saa taxi ra ndiayu nda'a ña.
33 Ra saa kẹe tachi ndiva'a ini tiaa kan, ra ndandee ña ini kini. Ra xa'a
sasana ndi'i ña ri, ra xinu ndi'i ri ndixa'an ri ndikoyo ri iin ta'vi sukun
nuu ndikaa mini, ra ndika'a ndiaa ndi'i ri ndixi'i ri.
34 Ra ta xini ndia ndiaa kini ña kuu kan, ra saa kẹe ndia xinu ndia
ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in na ndee ñuu. Ra ndatu'un tu ndia xi'in
na ndee iku va.
35 Ra saa kẹe yuvi kan kua'an na kuni na ña kuu. Ra ta ndixaa na nuu
iin Jesús, ra xini na tiaa ra kẹe tachi ndiva'a ini, ra xa nduva'a va ra, ra
ndakundixi ra tikoto ndu'u koo ra xa'a Jesús, ra ndiyu'vi ka vi na.
36 Ra na xini ña kuu kan, ra ndatu'un na xi'in takundi'i yuvi ndia ku'va
ke nduva'a tiaa ra xindo'ni tachi ndiva'a ini kan.
37 Ra takundi'i na ñuu Gadara, ra xaku nda'vi ni na nuu Jesús, ña na
ku'un ra inka xiyo, chi iyu'vi ni na xini na ra. Saa ndandaa Jesús ini itun
kan ra ndaki'in ra kua'an va ra xi'in ndia ita'an xi'in ra.
38 Ra tiaa ra kee tachi ndiva'a ini kan, ra xaku nda'vi ka vi ra nuu Jesús
ña na taxi ra ku'un ra xi'in ra. Ndi su ra nindiayu ta'an va kuvi Jesús xi'in
ra, kachi ra saa:
39 —Kuanu'u ve'e kun, ra ndatu'un kun xi'in takundi'i yuvi xa'a ña xa
Ndioxi xi'in kun —kachi ra xi'in ra.
Saa ndaki'in tiaa kan kuanu'u ra. Ra ndatu'un ra xi'in takundi'i yuvi
xa'a ña va'a xa Jesús xi'in ra.

Sanda'a Jesús ña lo'o se'e ra Jairo xi'in ña'a ña nditiandiaa nda'a tikoto ra

40 Ta ndiko Jesús ndaxaa ra inka xiyo yu'u mini nuu kẹe ra ta kua'an ra,
ra xa iin chitu ndaa va yuvi ndee na ndiatu na ra. Ra kusii ka vi ini na
ndaki'in na ra.
41 Ra saa xaa iin tiaa ra nani Jairo nuu iin Jesús. Ra ra xikua'a ndiso
chiñu xi'in ve'e ñu'u kuvi ra, ra ndikun ndixkusiti va ra nuu Jesús, ra
xaku nda'vi ka vi ra nuu ra ña na ku'un ra xi'in ra ve'e ra.
42 Saa chi ña lo'o se'e ra, ña mitu'un nuu ra, ra sakan uxi uvi va kuiya
ndikaa ña, ra ndiee ni ndo'o ña chi xa yachin va kuvi ña.
Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra Jairo. Ra kua'a ka vi yuvi ndikun
kua'an sata ndia, ra iin chinda'ni ta'an mii na kua'an na xi'in ndia.
43 Ra tiañu yuvi kan ndikaa iin ña'a ña ndiee ni ndo'o kua'an ña xi'in
na, ra xa uxi uvi kuiya ke xatia ña nii ña. Ra xa sandi'i yaa va ña xu'un
ña xi'in na xatatan, ra ndia nii na ndikuchüun sanda'a ña'a.
44 Ra saa kuyachin ña chi sata Jesús ra nditiandiaa nda'a ña yu'u tikoto
ra. Ra ndikun ndixkuiin va ña ndixätia ka ña nii ña.
45 Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na nditiandiaa nda'a yu'u? —kachi ra.
Ra iin xa xïni ndi'i va na.
Ra saa ndika'an ra Pedro, kachi ra saa:
—Tata Maestro, iin takundi'i na chinda'ni ta'an sata kun, ¿ra ni ke sa
kun ña kundaa ini kun yo kuvi na nditiandiaa nda'a yo'o? —kachi ra xi'in
Jesús.
46 Saa ndakuiin tuku Jesús kachi ra saa:
—Ndi su iyoo va iin na nditiandiaa nda'a yu'u, chi kundaa ini yu ña kẹe
ndiẹẹ yu sanda'a ña na —kachi ra.
47 Ra te kundaa ini ña'a yo'o ña ndiküvi koo se'e, ña ndo'o ña, ra iyu'vi
ka vi ña, ra iin ndiakua kisi ña ña xaa ña ndixkusiti ña nuu Jesús. Ra
nuu ndi'i na ndakani ña ni xa'a ke nditiandiaa nda'a ña tikoto ra. Chi ta
nditiandiaa nda'a su'va ña tikoto ra, saa ra ndikun nduva'a va ña.
48 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña, kachi ra saa:
—Se'e, xa'a ña ndiaa ini kun yu'u va ke xa nduva'a kun. Ra vichin
kuanu'u, ra ndï'i ka ini kun —kachi ra xi'in ña.
49 Ra ta ka'an ka va Jesús, saa xaa iin ra kẹe ve'e ra Jairo, ra ndika'an ra
kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, xa ndixi'i va se'e kun, sandï'i ka kun ra Tata Maestro —kachi ra
xi'in ra.
50 Ra ta xini so'o Jesús, ña ndika'an tiaa kan, ra saa ndika'an ra xi'in ra
Jairo, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun. Indaa yu'u va kandixa kun, ra ndatiaku va se'e kun
—kachi ra xi'in ra.
51 Ra ta kuyachin na ye'e ra Jairo, ra nditäxi Jesús ki'vi ndi'i na xi'in ra
ve'e nuu kandu'u ña lo'o kan, chi takua ra Pedro, xi'in ra Jacobo, xi'in ra
Juan xi'in takua iva ña xi'in si'i va ña kuvi na ndiki'vi xi'in ra.
52 Ra xaku ka vi yuvi ndee kan xa'a ña. Saa ndika'an Jesús xi'in na,
kachi ra saa:
—Xäku ndo chi süvi ña ndixi'i kuvi ña. Chi ña kixi va kuvi ña —kachi
ra xi'in na.
53 Ra xa'a na xa siki na ra, chi xa kundaa va ini na ña ndixa ke xa
ndixi'i va ña.
54 Ra saa tiin Jesús nda'a ña. Ra ndiee ni ndika'an ra xi'in ña, kachi ra
saa:
—¡Ña lo'o, ndakoo! —kachi ra xi'in ña.
55 Saa ra, ndikun ndatiaku ndixa va ña, ra ndakoo ña. Ra saa xa'ndia ra
chiñu nuu na, ña na taxi na ña kuxi ña.

56 Ra saa ndakanda ni ini na ivasi'i ña. Ra ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Ndia nii na ndatü'un ndo xi'in xa'a ña ndo'o ña lo'o se'e ndo —kachi ra xi'in na.

9

Ti'vi Jesús ndia uxi uvi ku'un ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

1 Ra saa ndachita'an Jesús uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra. Ra taxi ra ndiee xi'in ndiayu nda'a ndia ña tava ndia takundi'i nuu tachi ndiva'a, ra sanda'a ndia na xi'i ndia ndia ka nuu kue'e.
2 Ra saa ti'vi ra ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra sanda'a ndia na xi'i.
3 Ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia nii ña'à kanï'i ndo ku'un ndo ichi, nii itun kätuvi ndo, ni leka, ni ixta, ni xu'un, ni tikoto ña ndasama ndo kü'un xi'in ndo.
4 Ra ndia ndia ka ve'e nuu ndixaa ndo, ra ndaki'in mani na ndo'o ra ikan kundee ndo xi'in na ndia kii na kee ndo ku'un ndo inka ñuu va.
5 Ra tu ndia ñuu ndixaa ndo, ra xïin na ndaki'in mani na ndo'o koo ndo xi'in na, saa ra kee ndo ñuu ñaa ku'un va ndo. Ra sakoyo ndo yaka xa'a ndo ña na kundaa ini na ña kundasi na tu'un Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.
6 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia iinii kuvi ñuu ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi, ra sanda'a ndia na xi'i.

Xika ka vi ini ra Rey Herodes xa'a ña xini so'o ra

7 Ta xini so'o ra rey Herodes, ra Tetrarca xa'a takundi'i ña xa Jesús, ra xa'a ndakani ka vi ini ra, chi sava na ka'an: “Ra Juan ra ndixi'i va kuvi ra ndatiaku”, kachi na.
8 Ra sava tu na ka'an: “Ra Elías ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ra ndita”, kachi na. Ra sava tu na ka'an: “Inka ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ra ndatiaku”, kachi na.
9 Saa ndika'an ra Herodes, kachi ra saa:
—¿Yoo ku ra yo'o? Ra kua'a ni ña xini so'o yu xa ra. Ndi süvi ra Juan kuvi ra chi yachi vi xa'ndia yu chiñu ña xa'ndia na sukun ra kan —kachi ra Herodes.
Ra xa'a ña yo'o ke ndiee ni ndixika nduku ra Rey Herodes kuni ra Jesús.

Sakuxi Jesús u'un mil tiaa

10 Ra ta nandiko uxi uvi saa ndia ita'an xi'in Jesús ndaxaa ndia, ra ndatu'un ndi'i va ndia xi'in Jesús xa'a ña xa ndia nuu ndixa'an ndia ndika'an ndoso ndia tu'un Ndioxi. Saa ndakundiaka ra ndia kua'an ndia xi'in ra chi iku nuu ñuu Betsaida. Ra saa ndixaa ndia iku nuu köo yuvi kan ndixkundee ndia ña ndakindiee ndia.
11 Ra ta kundaa ini yuvi nuu kua'an Jesús, ra saa ndakundikun na kua'an na sata va ra. Ra ta ndixaa na nuu iin ra, ra saa ndaki'in ra na, ra xa'a ra ndakani ra nuu na ndia ku'va ke ka'ndia chiñu Ndioxi nuu na. Ra sanda'a tu ra na xi'i va.
12 Saa kuu, ra xa kua'an kuaa va, ra saa kuyachin uxi uvi saa ndia ita'an xi'in Jesús ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Tata, va'a ka na ka'an kun xi'in na, ra na ku'un na ndakindiee na, ra nduku na ña kuxi na ndia ndia ka ñuu ña ndo'ni yachin. Chi yo'o ra köo mii vi ña kuxi na —kachi ndia xi'in ra.
13 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Taxi ndo'o ña kuxi na —kachi ra xi'in ndia.

Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Tata, ¿ndia mii kee ña kuxi na? Chi takua u'un va ku ixta, xi'in uvi tiaka va ndiso ndi. Ra näni mii vi ña yo'o kuxi na chi kua'a ni kuvi na. Tu ku'un ka ndi ndia ñuu va sata ndi ña kuxi na —kachi ndia xi'in Jesús.
14 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Ka'an ndo xi'in na ña na ndakundee vii na, ra ta uvi xikoxi ta uvi xikoxi na ndakundee na —kachi ra xi'in ndia.
Ra na ndakundee kan, ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va.
15 Ra saa ndika'an ndia xi'in na ña na ndakundee vii na.
16 Ra ki'in Jesús u'un saa ixta xi'in uvi saa tiaka, ra ndoni'i ra nuu ra ndivi ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña. Ra te ndi'i saa ndata'vi ra ña, ra taxi ra ña nda'a ndia ita'an xi'in ra, ña na ndata'vi ndia ña xi'in na.
17 Ra xixi takundi'i va na ndiakua nditiandiaa ini na. Ra uxi uvi ka tuka chitu ndaki'in ndia xi'in ña ndindoo ndoso.

Ka'an ra Pedro ña kuu Jesús se'e Ndioxi ra xaa sakaku yuvi

18 Saa kuu iin kii ndu'u mitu'un saa Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi. Ra yachin kan ndee uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra. Ra saa ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi yu'u kachi yuvi? —kachi ra xi'in ndia.
19 Saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Sava na ka'an ña kuu kun ra Juan ra sakuchi yuvi; ra sava tu na ka'an ña kuu kun ra Elías va; ra sava tu na kachi saa ña kuu kun ndia iin ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va, ra ndatiaku kun, kachi na xa'a kun —kachi ndia xi'in ra.
20 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ra ndo'o tu, ¿yoo kuvi yu, tuvi ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ra Pedro kachi ra saa:
—Tata, yo'o kuvi Cristo, ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o —kachi ra xi'in Jesús.

Ka'an Jesús ndia ku'va ndo'o ra ta xa na kuvi ra

21 Ra ndika'an ni Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña na ndatü'un ndia xi'in ndia nii yuvi xa'a ña ndika'an ra Pedro.
22 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Yu'u, ra xaa yo'o, ra xiniñu'u ndo'o ni yu, ra ndia xikua'a ñuu Israel, xi'in ndia sutu kuna'nu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kundasi ni ndia yu'u, ra ka'ni ndia yu'u, ndi su kii ña uni ra ndatiaku va yu —kachi ra xi'in ndia.
23 Ra ta ndi'i, saa ndika'an ra xi'in takundi'i na ndee kan, kachi ra saa:
—Tu ndia ndo kuni kundikun yu'u, ra xiniñu'u ka'ndia ini ndo xa'a mii ndo; ra iin ndisaa kii ndakasoko ndo cruz ndo, ra kundikun ndo yu'u.
24 Saa chi yuvi na kuni sakaku mii, ra na kan ku na ndi'i xa'a va; ra na sandoñu'u mii xa'a yu'u, kuvi na kuchuun kaku va.
25 Ra va'a ni na sakanaa yuvi iinii saa va ña yuuvi yo'o, ndi su tu na sandoñu'u va tu na nima na, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña.
26 Ra tu ndia ndo kuka'an nuu xa'a ña ndikun ndo yu'u, xi'in xa'a ña saña'a yu, ra kuka'an tu nuu yu'u va kuni yu ndo'o ta xa na ndiko yu xi'in ndiẹẹ yu, xi'in ndiẹẹ Tata yu, xi'in na yii na kuu tatun ra.
27 Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi sava ndo'o na ndee yo'o vichin, ra saa kuu tiaku ka va ndo, ra kuni nuu va ndo ña ka'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in na.

Ndaye'e Jesús nuu ndia ita'an xi'in ra

28 Ra xa ku'va una kii ke ndiya'a ta ndika'an ra tu'un yo'o xi'in na. Saa
ndaki'in ra kua'an ra iin iku sukun ka'an ra xi'in Ndioxi, ra kua'an ra
Pedro, xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan xi'in ra.
29 Ra sakan ta ka'an va ra xi'in Ndioxi, ra saa ndasama nuu ra, ra ndaye'e
ña, ra nduyaa ni tikoto ña ndixi ra, ra iin yeye'e nduu ña, ra iin ndiakua
taxa taxa nduu ña.
30 Saa ndakoyo uvi tiaa ndatu'un ndia xi'in ra. Ra ra Moisés, xi'in ra
Elías va kuvi ndia.
31 Ra iin ndaye'e ndi'i nuu ndita ndia, ra ka'an ndia xi'in Jesús, xa'a ña
ndo'o ra, ña kuvi ra ñuu Jerusalén.
32 Ra nii kuni kusun ni va ra Pedro, ra saa tu ndia ita'an xi'in va ra, ndi
su ndikïxi ndia. Ña kan ke va'a xini ndia ña ndaye'e Jesús, xi'in uvi ndia
ndita xi'in ra.
33 Ra ta sakan ndixikutia'a ndia ndita xi'in Jesús; ra saa ndika'an ra
Pedro, xi'in ra kachi ra saa:
—Tata Maestro, va'a ni kuu ndee yo yo'o. Ra na sava'a ndi uni ve'e
tuvixin vali, ra iin ña kuu ve'e yo'o, ra iin ña kuu ve'e ra Moisés, ra iin ña
kuu ve'e ra Elías —kachi ra xi'in Jesús.
Ra nii ndikundäa ini ra ni ke ka'an ra xa'a vi.
34 Ra sakan ta ka'an va ra, saa nduxinu viko sata ndia. Ra ta xini ndia
viko kan ra ndiyu'vi ni ndia.
35 Ra tiañu viko kan tiaku ndika'an Ndioxi, kachi ra saa:
—Ra yo'o kuvi se'e yu, ra ku'vi ni ini yu xini yu ra. Ra na kandixa ndo
ña ka'an ra xi'in ndo —kachi ra.
36 Ra ta ndi'i ndika'an Ndioxi, ra ndia mitu'un saa va Jesús xini ndia
ndichi. Ra takundi'i tiempo kan ra ndia nii yuvi ndindatü'un ndia xi'in
xa'a vi ña xini ndia.

Sanda'a Jesús iin ra lo'o kuu mii tachi ndiva'a

37 Ra ta ndituvi inka kii, saa nandiko Jesús xi'in ndia ndixa'an xi'in ra
iku. Ra kua'a ka vi yuvi xa ndee ndiatun na ra.
38 Ra iin tiaa ra ndikaa tiañu na kua'a kan, ra ndiee ka vi ndika'an ra,
kachi ra saa:
—Tata Maestro, xaku nda'vi yu nuu kun, ña na sanda'a kun se'e yu, chi
iin mitu'un saa va kuvi ra nuu yu.
39 Chi ta xaa tachi ndiva'a yo'o, ra tiin ña ra, ra iin sanda'yu ko'o ña ra,
ra xa'ni yi'i ña ra ndiakua lolo tava ña yu'u ra. Ra xa ndiva'a ni ña xi'in
ra, ra xïin ña saña ña ra.
40 Ra xa xaku nda'vi va yu nuu ndia ita'an xi'in kun, ña na tava ndia
tachi ndiva'a yo'o, ndi su ndikuchüun vi ndia ña tava ndia ña —kachi tiaa
kan xi'in Jesús.
41 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Ni va yuvi kuvi ndo'o ña kandïxa ndo. ¿Nichuun ndiee ni ini ndo?
Kundiëe ka ini yu nuu ndo —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndika'an ra xi'in tiaa kan, kachi ra saa:
—Na'a cho'o xi'in se'e kun —kachi ra.
42 Ra ta kuyachin ra lo'o kan ndixaa ra nuu Jesús, ra ndikun kuun tuku
va tachi ndiva'a kan ra ñu'u, ra xa'a xa'ni yi'i tuku va ña ra. Ra saa
ndukue'e Jesús xi'in ña, ra sanda'a ra ra lo'o kan, ra ndataxi ra ra nda'a
iva ra.
43 Saa ra, ndakanda ni ini na ndee kan, xa'a chiñu ña ka'nu ni ña xa
Ndioxi.

Ichi ña uvi ka'an Jesús xa'a ña kuvi ra

Ra nani saa kuu yuvi kan, ña ndakanda ini na ixto'ni na nuu Jesús xa'a
ña xa ra. Ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
44 —Kuni va'a so'o ndo, ña ka'an yu xi'in ndo, ra näa ini ndo xa'a ña.
Chi yu'u, ra xaa yo'o, ra ndataxi na yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi
ra.
45 Ra nii ndikundäa ini ndia ni xa'a ke kachi Jesús saa xi'in vi ndia. Chi
ndasi va ña xini tuni ndia, ña kan ke ndinï'i xini ndia xi'in vi tu'un kan.
Ra iyu'vi ni tu ndia ña ndakatu'un ndia Jesús va.

¿Yoo ku ra chee va'a ka?

46 Saa xa'a ndatu'un kuachi ndia ita'an xi'in Jesús, ña yo kuvi iin ndia
kunuu ka'ndia chiñu, kachi ndia.
47 Ra kundaa va ini Jesús ña ndakani ini ndia. Ra saa tiin, ra iin ra lo'o
xani ndichi ra xitia ra.
48 Ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Yuvi na ndaki'in mani iin ra lo'o ta'an ra yo'o xa'a ña kandixa na yu'u,
saa ra ndaki'in mani tu na yu'u va; ra na ndaki'in mani tu yu'u, saa ra,
ndaki'in mani tu na ra ti'vi yu'u va. Ra tiaa ra köo ya'vi ndiaa, tuvi ndo,
kuvi ra chee va'a ka va —kachi Jesús xi'in ndia.

Yuvi na kuëe kata'an xi'in yo kuvi na kua'an ndiee va yo

49 Ra saa ndika'an ra Juan xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, xini ndi iin tiaa, ra tava ra tachi ndiva'a xi'in kivi kun.
Ra ndika'an ndi xi'in ra, ña na kuniñü'u ka ra kivi kun, chi süvi ra ita'an
xi'in yo kuvi ra —kachi ra.
50 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Säsi ndo nuu ra, chi yuvi na kuëe kata'an xi'in yo, kuvi na kua'an
ndiẹẹ̱ va yo —kachi Jesús xi'in ra.

Nda'yu Jesús nuu ra Jacobo xi'in ra Juan

51 Ra ta xa kua'an kuyachin kii ña nandiko Jesús kunu'u ra ndivi, ra saa
ndachikaa ndaku ni ini ra ña ku'un ra ñuu Jerusalén.
52 Ra saa chinuu ra sava ndia ita'an xi'in ra, kua'an ndia chi ñuu ña
ndikun ndiaa chi Samaria, ña nduku ndia ve'e nuu kusun ra.
53 Ra ndixiin na ñuu kan taxi na ve'e kusun ra, saa chi kundaa va ini na
ña ya'a ra kua'an ra chi ñuu Jerusalén.
54 Ra ta xini ra Jacobo xi'in ra Juan ña xa na saa, ra saa ndika'an ndia
xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—Tata, ¿a kuni kun na ka'an ndi xi'in Ndioxi, ra sakuun ra ñu'u ña kee
ndivi ta ku'va xa ra Elías, ra na ka'mi ndi'i ña na? —kachi ndia.
55 Ra saa ndikokuiin Jesús ndakoto'ni ra nuu ndia, ra ndukue'e ra xi'in
ndia, kachi ra saa:
56 —Yu'u, ra xaa yo'o, ra växi yu sandi'i yu xa'a yuvi, chi na sakaku va
yu kuvi na, ña xaa yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia inka ñuu va.

Yuvi na kuni kundikun sata Jesús

57 Sakan saa kuu Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra ichi kan, ra saa
ndika'an iin tiaa xi'in ra, kachi ra saa:
—Tata, ndia ndia ka mii nuu kua'an va kun, ra ku'un yu xi'in va kun
—kachi ra.
58 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Yukuii, ra iyoo va yu'u kava nuu kixi ri, ra saa tu sàà va, saa chi iyoo
va chi'yo ri. Ndi su yu'u, ra xaa yo'o, ra köo nuu kandu'u yu —kachi Jesús
xi'in ra.

59 Saa ndika'an tu Jesús xi'in inka ra kachi ra saa:
—Na'a, na ko'o xi'in yu —kachi ra xi'in ra.
Ra saa ndakuiin tiaa kan, kachi ra saa:
—Tata, kundiatu ña'a kun yu'u, ra na nduxin yu iva yu. Saa ku'un yu xi'in kun —kachi ra xi'in Jesús.
60 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Ndakoo na ndii, ra na nduxin ta'an mii va na. Ra kua'an va yo'o, ña ka'an ndoso kun tu'un Ndioxi va —kachi Jesús xi'in ra.
61 Ra saa ndika'an tuku inka ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, kuni tu yu'u va kundikun yu yo'o. Ndi su kundiatu yu'u, ra na ku'un yu ndiayu ta'an yu xi'in na ve'e yu —kachi ra.
62 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Iin tiaa ra tiin xa'a yata, ra ta'vi ra, ra küvi ndikokuiin ra ndakoto'ni ra chi sata ra, chi tu saa na sa ra, saa ra, tivi va chichi ña kua'an ra xi'in. Ra na xa su'va, ra kuchüun vi na ki'vi na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús.

10

Ti'vi Jesús uni xiko uxi tiaa kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

1 Ra saa kuu ndikaxin Jesús uni xiko uxi tiaa, ndia ndikun sata ra, ra ta uvi, ta uvi chita'an ra ndia. Ra chinuu ra ndia kua'an ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi iin takundi'i ñuu nuu ku'un ra.
2 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña ndixa ke iyoo kua'a ni va yuvi kumani kuni so'o tu'un Ndioxi. Ra ta ku'va iyoo itu ña xa va'a sakee va yo, ke iyoo na, chi xa iyoo nduvi va na. Ña kan ke xiniñu'u ni va ka'an ndo xi'in Ndioxi ña na ti'vi ka ra, na chindiee ta'an xi'in ndo, chi lo'o ni va kuvi ndo'o na ka'an ndoso tu'un ra.
3 Ra vichin kua'an ndo sanduvi ndo ña ndika'an yu xi'in ndo. Ra kuenda ni na koo ndo, chi ta iyoo ndikachi vali ri kua'an tiañu ndiva'yu va ke iyoo ndo.
4 Ra nii leka ndo kanï'i ndo, ra nii xu'un kanï'i ndo, ra nii kü'un tu inka na'a ndixan va ndo xi'in ndo, ra nii kundïta ndo ña ka'an ndioxi ndo xi'in na ndakuta'an xi'in ndo ichi. Chi iin ndaku ndaku na ku'un va ndo.
5 Ra te xa na xaa ndo iin ve'e, ra xi'na ka va na ka'an ndioxi ndo xi'in na kachi ndo su'va: “Ña va'a na koo xi'in ndo'o na ndee ve'e yo'o”, kachi ndo xi'in na.
6 Ra tu iyoo yuvi na iyoo ña va'a ini, saa ra ni'i ka na ña va'a kua'an xi'in ndo, koo xi'in va na, ra tu köo na, saa ra ndiko ña va'a yo'o ku'un ña xi'in va ndo.
7 Ra ve'e nuu ndaki'in mani na ndo'o ke na koo ndo xi'in va na. Ra na kuxi ndo ña taxi na kuxi ndo, ra na ko'o tu ndo tiakuii ra taxi na nda'a va ndo. Saa chi takundi'i na xachiñu, ra iyoo va ichi na ña koo ya'vi na. Ra xïka ndo ta ve'e ta ve'e na kusun ndo.
8 Ra te na xaa ndo iin ñuu, nuu ndaki'in mani na ndo'o, ra taxi na ña'a kuxi ndo xi'in na, ra na kuxi va ndo ña.
9 Ra tu iyoo na xi'i ñuu nuu xaa ndo, ra na sanda'a va ndo na. Ra ka'an ndo xi'in takundi'i yuvi, kachi ndo saa: “Xa kuyachin Ndioxi nuu yo ña ka'ndia ra chiñu”, kachi ndo xi'in na.
10 Ra tu ndixaa ndo iin ñuu ra ndixïin na ndaki'in mani na ndo'o, saa ra na kee ndo ku'un va ndo ra ka'an ndo xi'in na kachi ndo saa:
11 “Ndia yaka ñuu ndo ña chichi xa'a ndi ke na sakoyo va ndi, ra saa ke kundaa ini ndo ña kundasi ndo tu'un Ndioxi, ra na kundaa ini ndo, chi xa

kuyachin ni va Ndioxi ña ka'ndia ra chiñu nuu ndo”, kachi ndo xi'in na
—kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.
12 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi kii ña sandaku Ndioxi kuachi na yuuvi
yo'o, ra chee ni ka va ña ndo'o na ñuu nuu xïin na ndaki'in na tu'un Ndioxi
vichin nuu na ñuu Sodoma, na sandi'i Ndioxi xa'a xina'a —kachi ra xi'in
ndia.

Ndo'o ni yuvi na xïin ndaki'in ichi Ndioxi

13 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—¡Nda'vi ni na ñuu Corazín, xi'in na ñuu Betsaida! Chi kua'a ni ña
xitu'un xa yu ñuu na, ra nindïko ini na. Ra tu ñuu Tiro xi'in ñuu Sidón
ndixa yu ña xitu'un yo'o, saa ra xa yachi vi nandiko ini na kan, ra xa
ndakundixi nda'vi va na iin tikoto ña tumi ña kue'e ni, ra xa ndakundee
va na nuu yaa nu'u, ña ndaña'a na mii na ña xa nandiko ini na xa'a
kuachi na.
14 Ra ndo'o ni ka va na ñuu Corazín, xi'in na ñuu Betsaida, nuu na ñuu
Tiro, xi'in na ñuu Sidón, kii ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi yo'o.
15 Ra ndo'o, na ñuu Capernaum, ra kua'a ni va ña xitu'un xa yu xini ndo.
Ndi su ndixïin ndo kandixa ndo, ra ku'un va ndo ndivi tuvi ndo, ndi su
¡nda'vi ni ndo!, saa chi, ndia ndiaya ka'nu va saxinu Ndioxi ndo'o —kachi
Jesús xi'in na ñuu kan.
16 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Na xini so'o tu'un ña ka'an ndo, ra tu'un yu'u va ke xini so'o na. Ra
na kundasi ndo'o, ra yu'u va kuvi ra kundasi na. Ra na kundasi yu'u, ra
ra ti'vi yu'u xaa va yu kuvi ra kundasi na —*kachi ra.

Xa nandiko ndia uni xiko uxi

17 Ta nandiko ndia uni xiko uxi ndaxaa ndia, ra kusii ka vi ini ndia
ndixaa ndia nuu Jesús, ndatu'un ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata, xi'in kivi kun tava ndi takundi'i nuu tachi ndiva'a. Ra kandixa
va ña kee ña kua'an ña xi'in ndiee kun —kachi ndia xi'in ra.
18 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ke, xini va yu ke̱e timia'a ndivi. Ra iin ta ndakava taxa, saa
ndakava ri ndia nuu ñu'u chi ndikundiëe ri xi'in Ndioxi.
19 Ra yu'u kuvi ra taxi ndie̱e̱ nda'a ndo, ña kuañu ndo koo xi'in tisu'ma;
ra sa tiaa tu ndo nuu ña ndiva'a va. Ra ndia nii ña ndö'o ndo.
20 Ra na kusii ini ndo ña kandixa tachi ndiva'a ndo'o, chi na kusii ini ndo
xa'a ña xa ndika'yu kivi ndo nuu tutu Ndioxi ña ndu'u ndivi va —kachi
Jesús xi'in ndia.

Kusii ni ini Jesús

21 Ra mii hora kan tiaa nii kusii ini Jesús xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi, ra
ndika'an ra kachi ra saa:
—Ndasaka'nu yu yo'o, Tata Ndioxi, saa chi yo'o kuvi ra xa'ndia chiñu
ndivi ra saa tu ñu'u va, saa chi chikaa se'e va kun ña va'a yo'o nuu na
ndichi xi'in na kundaa ni ini, ra ndaña'a va kun ña nuu na nda'vi, na
kundäa ini, na iyoo ta ku'va iyoo na kuachi vali, ra saa xa kun, Tata, chi
saa kuni mii kun koo va —*kachi Jesús.
22 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yuvi kan kachi ra saa:
—Tata yu kuvi ra ndataxi takundi'i ña'a nda'a yu, ra ndia nii na xïni yo
kuvi yu'u, ra kuu se'e Ndioxi, chi indaa Tata va yu kuvi ra kundaa ini yo
kuvi yu, ra ndia nii tu na xïni yo kuvi ra kuu Tata va yu, chi indaa mitu'un

yu'u ra kuu se'e va ra kuvi ra xini yo kuvi ra, ra yu'u va kuvi ra □ndaña'a
Tata yu nuu na kuni mii yu —kachi ra.
23 Ra saa ndikoni'i Jesús, ra ndika'an ra xi'in takua mii ndia ita'an xi'in
ra, kachi ra saa:
—Va'a ni □kee na □xini nuu ña kuu, ña xini ndo yo'o vichin;
24 ra ka'an yu tu'un yo'o xi'in ndo, saa chi kua'a ni na ndika'an tu'un
yu'u Ndioxi xina'a, xi'in na xikuu rey, ra kuni ni na kuni na ña xini ndo
yo'o vichin, ra ndixïni na ña; ra kuni ni tu na kuni so'o na ña xini so'o
ndo yo'o vichin va, ndi su ndixïni so'o na ña —kachi ra xi'in ndia.

Chiñu va'a ña xa iin tiaa ra ñuu Samaria

25 Ra saa ndakundichi iin ra maestro xini ndiayu Ndioxi ra kuyachin ra
nuu iin Jesús ra ndika'an ra xi'in ra ña kuni ra kotondoso ra ra. Ra kachi
ra saa:
—Tata Maestro, ¿ni ke xiniñu'u sa yu ña va'a ni'i yu kutiaku yu xi'in
Ndioxi ndia ndikaa ndiku'un? —kachi ra xi'in Jesús.
26 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—¿Ni ke kachi ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a? Ra ni ke kachi
ña ña ka'vi kun ña? —kachi ra xi'in ra.
27 Ra saa ndakuiin ra maestro kan kachi ra saa:
—Su'va va ke kachi ña: "Na ku'vi ini yo kuni yo Ndioxi xi'in ndinuni
nima yo, xi'in takundi'i ña tiaku yo, xi'in takundi'i ndiee yo, xi'in takundi'i
ña xini tuni yo; ra ta ku'va ku'vi ini yo xini yo mii yo, saa na ku'vi tu ini
yo kuni yo inka na ta'an va yo", kachi ña —kachi ra xi'in Jesús.
28 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Va'a va ndakuiin kun. Ra tu na sa kun ña ka'an ña, saa ra ni'i va kun
kutiaku kun xi'in Ndioxi —kachi Jesús xi'in ra.
29 Ra ña kuni ra maestro xini ndiayu Ndioxi kan ña ndasa va'a ra mii va
ra ke ndindakatu'un ra Jesús, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na ta'an yo tuvi yo'o, Tata? —kachi ra xi'in ra.
30 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ra kachi ra saa:
—Saa ndo'o iin tiaa ra kee ñuu Jerusalén, ra kua'an ra chi ñuu Jericó.
Ra ichi kan ndakoyo ndia kui'na, ra ndaki'in ndi'i ndia ña'a ra, ra ndia
tikoto va ra ndaki'in ndia. Ra kani ni ndia ra; ra iin satakue'e ndi'i ndia
ra; ra salo'o kuvi ra.
31 Ra saa ndiya'a sana iin sutu kua'an ra ichi kan, ra ta xini ra kandu'u
ra takue'e kan, saa ra iin xiyo xiyo va ndiya'a ra kua'an ra.
32 Ra saa kuu ra ndiya'a tu iin ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ka'nu va,
ra se'e xikua ra Leví kuvi ra. Ra ta xini ra kandu'u ra takue'e kan, ra iin
xiyo xiyo ndiya'a tu ra kan va kua'an ra.
33 Ra saa ndiya'a tu iin ra kee ñuu Samaria va kua'an ra ichi kan, ra ta
xini ra kandu'u ra takue'e kan, ra kunda'vi ka vi ini ra xini ra ra.
34 Ra saa kuyachin ra nuu kandu'u ra takue'e kan, ra xatatan ra ra.
Xi'in aceite xi'in vino, ra saa chiku'ni ra tikoto nuu takue'e. Ra ta ndi'i saa
sandaa ra ra sata burru sana ra, ra ndaki'in ra ra, kua'an ra xi'in ra ve'e
tatu nuu kixi yuvi na xika ichi, ra ikan xindiaa ra ra.
35 Ra ta ndituvi inka kii, ra saa tava ra uvi xu'un ña nani denario, ra
taxi ra ña nda'a ra xi'in ve'e kan. Ra ku'va uvi kii ke cha'vi ra tiaa ra xi'in
ve'e kan. Ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa: "Kondiaa lo'o ra yo'o; ra tu
na kuniñu'u ka kun xu'un kun xi'in ra, ra ta xa na ndiko yu saa ndacha'vi
yu ña nuu kun", kachi ra su'va xi'in tiaa kan —*kachi Jesús xi'in ra xini
ndiayu Ndioxi kan.
36 Saa nindakatu'un Jesús ra maestro xini ndiayu Ndioxi, kachi ra saa:

—¿Ndia iin ndia uni kan kuvi ndia kuu ta'an tiaa ra takue'e xa ndia kui'na kan tuvi yo'o? —kachi ra xi'in ra.
37 Saa ndakuiin ra maestro xini ndiayu Ndioxi kan kachi ra saa:
—Ra kunda'vi ini xini ña'a kuvi ra, tuvi yu'u —kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Va'a ni va ndakuiin kun. Kua'an, ra saa ke na sa tu yo'o va —kachi Jesús xi'in ra.

Ña Marta xi'in ña María

38 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra ndixaa ndia iin ñuu lo'o, nuu iyoo iin ña'a ña nani Marta ra ndaki'in mani ña ndia ve'e ña.
39 Ra iyoo iin ku'vi ña ña nani María. Ra ta ndixaa Jesús ve'e na, ra saa ndakundu'u ña María xini so'o ña ña ndakani ra.
40 Ndi su ña Marta ra tiaa ni ndi'i ini ña chi iyoo ni chiñu nuu ña, ra saa kuyachin ña nuu Jesús, ra ndika'an ña xi'in ra, kachi ña saa:
—Tata, ¿a ki'in kun kuenda? Ra na ka'an kun lo'o xi'in ña María, ku'vi yu, ra na chindiee ta'an ña xi'in yu. Saa chi ndakoò ndi'i va ña chiñu nda'a yu —kachi ña xi'in Jesús.
41 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ña:
—Marta, Marta, ña ndixa ke ndiee ni ndi'i ini va kun, chi iyoo ni chiñu nuu kun ña sandi'i yo'o.
42 Ndi su iyoo va iin chiñu ña xiniñu'u va'a ka, ra ña María ra chiñu va'a va ke ndikaxin ña, chi ndu'u ña xini so'o ña. Ra ndia nii na kindiäa ña yo'o nda'a ña —kachi ra xi'in ña Marta.

11

Saña'a Jesús ndia ita'an xi'in ra ña ka'an ndia xi'in Ndioxi

1 Saa kuu iin kii kẹe Jesús kua'an ra ka'an ra xi'in Ndioxi. Ra ta ndi'i ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in ra kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, sa ña mani saña'a kun ndu'u ka'an ndi xi'in Ndioxi, ta xa ra Juan, ra sakuchi yuvi, ña saña'a ra ndia xita'an xi'in ra ña ka'an ndia xi'in Ndioxi —kachi ra xi'in Jesús.
2 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Ta ka'an ndo xi'in Ndioxi, ra su'va ke na kachi ndo xi'in ra:
Tata ndi, ra iyoo ndivi, yii ni na koo kivi kun.
Ra na kixi kun ka'ndia kun chiñu nuu ña yuuvi yo'o.
Ra ta xa kun ndivi ke na sa kun nuu ñu'u yo'o va.
3 Ra iin takundi'i kii na taxi kun
ña xiniñu'u nuu ndi kuxi ndi;
ra na kumäni ña.
4 Ra na saka'nu ini kun xa'a kuachi ndi,
ta ku'va □xa mii ndi ña □xa ka'nu ini ndi
xa'a kuachi yuvi na □xa ña vä'a xi'in ndi.
Ra täxi kun koyo ndi nda'a ña vä'a;
chi na ndaki'in va kun ndu'u nda'a ña,
kachi ndo xi'in Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia.
5 Ra saa ndika'an ka ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu ndia iin ndo ra iyoo iin ra ita'an xi'in ndo, na kachi yo. Ra na kee ndo ku'un ndo ve'e ra iin sava ñuu. Ra ka'an ndo xi'in ra, kachi ndo saa: “Ñani, na chindiee kun lo'o uni xita yu'u.

6 Saa chi iin ra ita'an xi'in yu sakan xaa ve'e yu, ra köo ña taxi yu kuxi
ra”, kachi ndo.
7 Ra saa ndakuiin ra ita'an xi'in ndo kan, kachi ra saa: “Sandï'i kun yu'u
ñani, chi xa ndasi tuun va yu ye'e. Ra xa ra kixi va kuvi yu xi'in se'e vali
yu, ra küvi ndakoo yu taxi yu ña nda'a kun”, na kachi ra xi'in ndo.
8 Ra tu na ndakoo ra, ra süvi xa'a ña ita'an ra xi'in ndo ke ndakoo ra
taxi ra ña nda'a ndo. Chi xa'a ña ndiee ni sandi'i ndo ini ra, ña kani nda'a
ndo ye'e va ra ke, ndakoo ra taxi ra ña xiniñu'u nuu ndo nda'a ndo.
9 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin: Ra na nduku ndo ña kumani nuu
ndo nuu Ndioxi, ra taxi va ra ña nda'a ndo; ra na nanduku ndo ña xiniñu'u
nuu ndo, ra chindiee ta'an va ra xi'in ndo ña ndani'i ndo ña; ra na kani
nda'a ndo ye'e, ra ndakuiña va ra ye'e nuu ndo.
10 Chi na nduku ña'a ña kumani nuu na nuu Ndioxi, ra ni'i va na ña; ra
na nanduku ña, ra ndani'i va na ña. Ra na ka'an xi'in ra, ra ndakuiña va
ra ye'e nuu na.
11 ’Ra tu ndia ndo'o na iyoo se'e, ra na nduku na xita nuu ndo kuxi na,
¿ra ama taxi ndo yuu nda'a na kaxi na? Ra tu nduku tu na tiaka nuu ndo
kaxi na, ¿ra ama taxi tu ndo koo nda'a na kaxi na?
12 Ra tu ndivi tu na nduku na nuu ndo kaxi na, ¿ra ama taxi tu ndo
tisu'ma nda'a na kaxi na, su täxi ndo ri?
13 Saa chi ndo'o, ra va'a ni yuvi kuachi kuvi va ndo, ndi su xini va ndo
taxi ndo ña va'a nda'a se'e ndo. ¡Ra ña kuu Tata yo Ndioxi, ra va'a, ra
köo ndia nii kuachi, ña kan ke kundaa kaxi va ini yo ña taxi va ra ña va'a
ni ña kuu Tachi Yii ra nda'a takundi'i yuvi na nduku ña nuu ra! —kachi
Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Chikaa na kuachi siki Jesús ña kuu mii ra ndiẹẹ kiti ndiva'a

14 Ra saa tava Jesús tachi ndiva'a ini iin tiaa ra mi'mi. Ra ta kita su'va
ña ndiva'a kan, saa ra ndikun ndaka'an va ra, ra ndakanda ka vi ini yuvi
na xini ña nduva'a ra.
15 Ra saa ndika'an sava na kachi na saa:
—Ndiẹẹ ri Beelzebú, mii ri kuchee va'a nuu takundi'i ña ndiva'a va ke
iyoo xi'in ra, ña kan ke va'a tava ra tachi ndiva'a. —kachi na xa'a Jesús.
16 Ra sava tu na ka'an xi'in Jesús, ña na sa ra iin ña ndichi nuu ndivi va
kuni na, ña ixtondoso na ra, ra a ndixa xi'in ndiẹẹ Ndioxi ke tava ra tachi
ndiva'a ká'án na, chi ndikandïxa na ra.
17 Ra xa kundaa kua'a va ini Jesús ña ndakani ini na. Ra saa ndika'an
ra xi'in na kachi ra saa:
—Iin ñuu nuu kata'an xi'in ta'an mii yuvi, ra kuchüun vi na ña koo na,
chi ndi'i va xa'a na. Ra saa tu iin ve'e nuu kata'an xi'in ta'an mii va yuvi,
chi kuchüun na koo vi na, chi ndi'i va xa'a na.
18 Ra ku'va saa ke iyoo tu ri ndiva'a va, saa chi tu na ndukuiin ri, ra
kanita'an ri xi'in ta'an mii ri. ¿Ra a kuchuun ri koo ri, tuvi ndo? Ra su'va
ke kachi yu xi'in ndo, saa chi ka'an ndo ña tava yu tachi ndiva'a xi'in ndiee
ri ndiva'a.
19 Ra tu ndixa xi'in ndiẹẹ kiti ña'a ke tava yu tachi ndiva'a, na kachi yo,
saa ra, ¿yoo ndiee ke tava tu na ita'an xi'in ndo'o tachi ndiva'a, tuvi ndo?
Ra na kundaa ini ndo chi süvi saa iyoo ña. Ra mii na ñaa na sayukun
kuachi xi'in va ndo, saa chi na ya'a xini va kuvi ndo.
20 Saa chi yu'u, ra xi'in ndiẹẹ Ndioxi va ke tava yu tachi ndiva'a. Ra na
kundaa ini ndo chi xa xaa va Ndioxi ña ka'ndia ra chiñu nuu ndo —kachi
Jesús xi'in na.
21 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:

—Kiti ña'a, ra ta iyoo iin tiaa ra ndaku ni, saa va ke iyoo ri. Saa chi tiaa ra ndaku ni, ra iin su'va va iyoo ra xi'in ichi ña täxi ra ki'vi ra kui'na sakui'na ra ve'e ra.
22 Ndi su tu na kixi inka ra ndaku va'a ka nuu ra, ra ra ndaku kan kuvi ra sa tiaa va, ra kindiaa ndi'i va ra ña'a ra. Ra ndata'vi ra ña xi'in na ita'an xi'in va ra —kachi Jesús xi'in na.
23 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Na xïin ku'un ndie̱e̱ yu, ra kuachi va ke iyoo na xi'in yu. Ra na xïin sakee xi'in yu, ra na kan kuvi na sandi'i xa'a chiñu va yu —kachi ra.

Nandiko tuku va tachi ndiva'a nuu kee ña

24 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ta xa kee tachi ndiva'a ini iin yuvi ra su'va va ke xa ña: kee ña ra ndaki'in ña kua'an ña iinii kuvi iku yuu, chi nuu köo ndia nii ña'a, nuu ichi ni, ña xika nduku ña nuu koo ña ndakindiee ña, ndi su ndanï'i ka ña nuu koo ña.
25 Saa ra ka'an ña xi'in mii ña kachi ña saa: “Va'a ka va na nandiko yo ve'e chi nuu kee yo”, kachi ña. Ra saa te nandiko ña ndaxaa ña nuu ndixiyo ña, ra ndia nii ka ña'a köo ve'e kan, ra va'a ka vi ndati'vi na, ra vii ka vi nduu ve'e kan xa na.
26 Ra saa ndaki'in tuku tachi ndiva'a kan kua'an ña, ra nanduku ña inka uxa nuu tachi ndiva'a, ña kini ni ka nuu mii ña xaa xi'in ña, ra saa nandee takundi'i ña ini ve'e kan, ña koo ña. Saa ra yuvi na ndo'o saa ña xindikaa tachi ndiva'a ini na, ra na ndiee ka ndasa va kuvi na, nuu ña ndixiyo na ta yachi —kachi Jesús xi'in na.

Yuvi na va'a ni ka kee

27 Ra ta sakan sandi'i Jesús ndika'an ra xi'in na, saa ra tu'va ndika'an va iin ña'a ña ndikaa tiañu yuvi kan kachi ña saa xi'in ra:
—Va'a ni kee ña'a ña sakaku yo'o, ra sakua'nu ña yo'o —kachi ña xi'in ra.
28 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Va'a ni ka va kee yuvi na xini so'o tu'un Ndioxi, ra kandixa na ña ka'an ra xi'in na —kachi ra.

Nduku yuvi na xïin kandixa ña xitu'un nuu Jesús

29 Ra saa kuu ra kua'a ka vi yuvi xa'a ndakuta'an nuu iin Jesús, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¡Ndiva'a ni ini yuvi na ndee tiempo vichin! Chi nduku na seña nuu yu, ña kuni na kotondoso na yu'u. Ndi su ndia nii ka seña sä yu kuni na. Chi ña kuni na kuvi ta'an ña ndo'o ra Jonás xina'a va.
30 Chi ta ku'va ndo'o ra Jonás, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña ndixikuu ra iin seña nuu yuvi vä'a, na ñuu Nínive, ra saa ke ndo'o tu yu'u, ra xaa yo'o va, kuni yuvi na ndee tiempo vichin.
31 Ra kii ña sandaku Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o, saa ke ndakundichi tu ña reina ña kee chi nínu̱ nuu ka'an na kuu su̱r, ña taxi ña kuachi xa'a ndo. Chi xïin ndo kandixa ndo ña ka'an yu. Saa chi ña reina kan, ra kani ni va ke̱e ña kixi ña xini so'o ña tu'un ndichi ña sakua'a ra rey Salomón na xina'a. Ra na kundaa ini ndo, chi ka'nu ni ka va ra iin yo'o vichin nuu ra rey Salomón, ra xïin ndo kuni so'o ndo ña ka'an ra.
32 Ra saa ke sa tu na ñuu Nínive va, chi taxi tu na kan va kuachi xa'a ndo'o na ndee tiempo vichin, te xa na xaa kii ña sandaku Ndioxi kuachi na yuuvi yo'o. Chi na ñuu Nínive, ra nandiko va ini na nuu Ndioxi ta xini so'o na, ña ndika'an ndoso ra Jonás, ra na kundaa ini ndo, chi ka'nu ni

ka va ra iin yo'o vichin nuu ra Jonás, ra xïin ndo nandiko ini ndo —kachi
Jesús xi'in na.

Ta iyoo ñu'u kàà saa iyoo nduchi nuu yo

33 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Yuvi na ndatuun ñu'u, ra chikäa se'e na ña, ra nii kuë chindiee tu
na iin xiko'o va nuu ña. Chi nuu sukun va chindu'u na ña, ra saa ke va'a
ye'e nuu takundi'i na kua'an ki'vi ve'e.
34 Ra saa ke iyoo tu nduchi nuu va yo, saa chi ta iyoo ñu'u ña tuun, va
ke iyoo ña. Ra tu ña va'a kuvi ña, saa ra ye'e ndi'i tu iki kuñu va yo, ra tu
ña vä'a va kuvi tu nduchi nuu yo, saa ra nuu ñaa va iyoo iki kuñu yo.
35 Ña kan ke na ki'in ni ndo kuenda xi'in mii ndo xi'in ñu'u ña ye'e nuu
ndo; chi koto nda'va ña, ra kuñaa ndi'i nuu iki kuñu ndo.
36 Saa chi tu iinii saa iki kuñu ndo ke ye'e, ra ndia nii lo'o ka ña ñaa köo
xi'in ña, ra saa ke va'a kuni kaxi ndo takundi'i va ña'a, ra ta ku'va iyoo
ñu'u ña tuun ve'e, saa ke na koo ndo —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xi'in ndia fariseo xa'a chiñu ki'vi ña xa ndia

37 Ra saa te sandi'i Jesús ndika'an ra, ra saa ndika'an iin ra fariseo xi'in
ra ña na ku'un ra kuxi ra xi'in ra ve'e ra. Ra saa ndixaa Jesús ndiki'vi ra
ve'e ra, ra ndakundu'u ra nuu mesa xi'in ra.
38 Ra nindä'a vi Jesús ra ndakundu'u ra. Saa ra ndakanda ka vi ini ra
fariseo kan xini ra ra ña nindä'a ra, chi ña yuna'a ndia fariseo kan, ra
xi'na ka va nda'a ndia a saa xixi ndia.
39 Saa ra kundaa va ini Jesús ña ndakani ini ra fariseo kan, ra saa
ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndo'o, ndia fariseo, ra ta iyoo ko'o xi'in vaso ña ndakatia na sata, ra
chi ini tu ña yakua va, saa iyoo ndo. Saa chi sata va ndo ke savi ni ña'a,
ndi su nima ndo, ra iin chitu ndaa va ña kui'na, xi'in ña kini.
40 ¡Ra Ki'vi ni ndo!, saa chi, ¿a kundäa ini ndo Ndioxi va kuvi ra xava'a
iki kuñu ndo, ra xava'a tu ra nima va ndo?
41 Ña kan ke tu ndinuni ni nima ndo na taxi ndo ña'a nda'a na nda'vi,
ra saa ke kindoo va'a ndo nuu Ndioxi.
42 ’Ndi su, ¡Nda'vi ni ndo'o, ndia fariseo!, chi xu'un lo'o ña ki'in ndo xa'a
iku menta, xi'in takuu ruda, xi'in ndia ndia ka iku, va ke cha'vi ndo nuu.
Ndi su ndï'i vi ini ndo ña sa ndo ña ndaku xi'in yuvi ta'an ndo; ra ni kü'vi
tu ini ndo xini ndo Ndioxi va. Ra ña xiniñu'u sa ndo ke na ku'vi ini ndo
kuni ndo Ndioxi, ra nii na näa tu ini ndo ña cha'vi ndo nuu ña'a ña kuu
mii va ndo.
43 ’¡Ra nda'vi ni ndo'o, ndia fariseo!, saa chi ta kua'an ndo ve'e ñu'u ra
kuni ni ndo kundee ndo tiayu na kuna'nu; ra saa tu ta xika ndo nuu ya'vi
va, saa chi kuni ni ndo ña na sato'o yuvi ndo'o.
44 ’¡Ra nda'vi ni ndo'o, ndia fariseo!, saa chi ta iyoo yavi nuu ñu'u ndii
ña kuë ña'a tuni ka, ra ya'a yuvi xañu na ña kua'an va na, chi kundäa
ini na, ndi su xa kuyakua va na, ra saa va ke iyoo ndo —kachi Jesús.
45 Ra saa ndakuiin iin ra maestro saña'a ndiayu Ndioxi, kachi ra saa:
—Tata Maestro, ña kachi kun saa, ra ndia ndu'u va kuvi ndi ya'a yu'u
kun xi'in —kachi ra.
46 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—¡Saa iin tu ndo'o, ndia saña'a ndiayu Ndioxi va! Saa chi sakuiso ndo
yuvi iin ña'a ña kundië na xi'in; ra mii tu ndo, ra ndia nii lo'o ndï'i ini
ndo kuiso ndo ña.
47 ’¡Ra nda'vi ni ndo! Saa chi ndasava'a ndo kaka na ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a, ra mii va tu na xii xikua ndo kuvi na xa'ni ña'a.

48 Ra ña ndasava'a ndo kaka na vichin, ra kuni kachi ña saa, ña iin yu'u
kuvi va ndo xi'in na xii xikua ndo; chi na kan kuvi na xa'ni ña'a, ra ndo'o
tu ndasava'a kaka va na.
49 ’Ña kan ke ndichi ni ndika'an Ndioxi kachi ra saa: “Ti'vi yu na ku'un
na ka'an ndoso na tu'un yu, ra ti'vi tu yu na xika chiñu nuu va yu ku'un
na nuu na ñuu Israel, ra sava na ka'ni na; ra sava tu na taxi va na”, kachi
ra xa'a ndo.
50 Ra ndo'o, na ndee vichin kuvi na nduku Ndioxi kuenda nuu xa'a nii tu
ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi te yachi, te sakan ndixkundu'u ña yuuvi,
iin saa ndia vichin va.
51 Ra ndia xa'a nii ra Abel, iin saa ndia xa'a nii ra Zacarías ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra xa'ni na nuu altar yii ini ve'e ñu'u ka'nu, xi'in
nuu xa'ni na kiti ri soko na nuu Ndioxi. Ra xa'a ndia yo'o ke ka'an Ndioxi
kuachi nuu ndo'o, na ndee tiempo vichin —kachi Jesús.
52 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—¡Nda'vi ni ndo'o ndia saña'a ndiayu Ndioxi! Saa chi xa iyoo va ña
xiña ña ndichi nuu ndo, ña va'a na ki'vi ndo ye'e Ndioxi, ndi su xïin ndo
ki'vi ndo, ra nii täxi tu ndo ki'vi inka yuvi, na kuni ki'vi va —kachi ra.
53 Ra te sandi'i Jesús ndika'an ra tu'un yo'o, saa ra ndisaa ka vi ini ndia
fariseo xi'in ndia maestro ndia saña'a ndiayu Ndioxi xini ndia ra. Ra saa
xa'a ndia ke'e ta'an ndia xi'in ra, ña ndindakatu'un ni ndia ra.
54 Saa chi kuni ndia ña na ka'an ra iin tu'un ki'vi te ndatu'un ra. Ra saa
ke kuchuun ndia taxi ndia kuachi xa'a ra nuu na chiñu.

12

Ka'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra ña na sä ndia ta xa ndia fariseo

1 Ra sakan saa kuu ndia, ra saa kua'a ka vi mil yuvi ndakaya, ra iin
ndiakua chinda'ni ta'an na. Ra saa xa'a Jesús ka'an ra xi'in ndia ita'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo xi'in ndia fariseo. Saa chi ta iyoo ixan iyá ña kuu
ndavi ña keẹ xi'in xita va'a, va ke iyoo ndia. Saa chi ka'an ndia xa'a ña
va'a, ra xa tu ndia ña vä'a va.
2 Ndi su vaxi kii ra ndatuvi ndi'i va xa'a ña □xa se'e ndia vichin. Saa chi
takundi'i ña iyoo se'e nuu yuvi vichin, ra ndatuvì ndi'i va xa'a ña vaxi kii.
3 Ra takundi'i ña ndatu'un se'e ndo chi nuu ñaa, ra ndita tuvi va ña kuni
so'o yuvi; ra ña ndatu'un se'e ndo chi ini ve'e, ña ndasi tuun, ra vaxi kii
ra kundaa ndi'i va ini na xa'a ña —kachi Jesús xi'in ndia.

Saña'a Jesús yoo ña na yu'vi yo Ndioxi

4 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ndia ita'an xi'in yu, kuvi ndia ka'an yu xi'in, ña na kuayü'vi
ndo nuu na xa'ni ndii. Chi takua iki kuñu va ke xa'ni na, ndi su kuchüun
vi na sandi'i na xa'a ña ku nima yuvi.
5 Ra na ka'an yu xi'in ndo ra kundaa ini ndo yoo kuvi na xiniñu'u yu'vi
ndo kuni ndo: ra ra yu'vi ndo kuni ndo kuvi Ndioxi, saa chi ra kan kuvi ra
iyoo ndiayu nda'a ña kindiaa ra ña tiaku ndo, ra te ndi'i, ra iyoo tu ndiayu
nda'a ra ña chikaa ra nima ndo ndiaya va. Ra ra kan va kuvi ra na yu'vi
ndo kuni ndo.
6 ’Ra xa kundaa va ini ndo, chi saa vali, ra nuu ni va ixiko na ri; chi u'un
vi ri uvi xu'un vali. Ndi su Ndioxi ra näa vi ini ra xa'a ri. Chi ra kan kuvi
ra ki'in kuenda xi'in va ri.
7 Ndi su ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu Ndioxi. Chi ndia ixi xini va ndo
ke ndia'vi ra. Ña kan ke na kuayü'vi ndo. Chi mii Ndioxi va kuvi ra ndiaa

ndo'o. Saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu saa vali —kachi Jesús xi'in ndia.

Na kukä'an nuu yo ndatu'un yo xa'a Jesús

8 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Tu ndia na ndakuiin ña ndikun na yu'u nuu yuvi yo'o, ra saa tu yu'u, ra xaa yo'o va, chi ndakuiin tu yu'u va xa'a na, nuu na tatun Ndioxi.
9 Ndi su, na tise'e tu'un xa'a yu nuu yuvi yo'o, ra saa sa tu yu'u va, chi tise'e tu'un tu yu'u va xa'a na, nuu na tatun Ndioxi.
10 ’Ra tu ndia na kaña'a xa'a yu'u, ra xaa yo'o, ra saka'nu va ini Ndioxi xa'a na. Ra na kaña'a xa'a Tachi Yii Ndioxi, ra köo ka'nu vi ini Ndioxi xa'a na kan —kachi Jesús.
11 Saa ndika'an ka ra kachi ra saa:
—Tu ndia yuvi na taxi kuachi xa'a ndo nuu na chiñu a nuu na kuna'nu nuu ve'e ñu'u na judío, ra ndï'i ini ndo xa'a tu'un ña ndakuiin ndo yu'u na.
12 Chi mii va Tachi Yii Ndioxi taxi tu'un ña ka'an ndo xi'in na —kachi Jesús.

Tu'un ndichi xa'a ra kuika ki'vi

13 Ra saa tu'va ndika'an va iin tiaa ra ndikaa ma'ñu yuvi kan xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, ka'an xi'in ñani yu ña na ndata'vi ra ña'a iva ndi xi'in yu —kachi ra.
14 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yo'o, ra ka'an ñaa, ¿nichuun kuni kun ndata'vi yu ña'a xi'in ndo? ¿A yu'u va kuvi ra ndata'vi ña'a, tuvi kun? Süvi ra chiñu kuvi yu ña kan ke ndata'vi yu ña'a xi'in ndo —kachi ra.
15 Ra saa xito'ni Jesús nuu yuvi na ndee kan, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo, ra kotöo ndo koo kua'a ni ña'a ndo. Chi va'a ni na koo kua'a ni va ña'a ndo, ndi su süvi ña kan kuvi ña taxi ña tiaku ndo nuu ña yuuvi yo'o —kachi ra xi'in na.
16 Saa ndika'an ra iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Saa ndo'o iin ra kuika, ra va'a ka vi kẹe ra xi'in ña'a ña chi'i ra.
17 Ra saa xa'a ra ndakani ini ra, ka'an ra saa: “¿Ni ke sa yo? ¿Ra ndia mii ke chuva'a yo ña'a yo?”, ka'an ra.
18 Saa ndika'an ra xi'in mii ra kachi ra saa: “Xa xini va yu ni ke sa yu: kani ndi'i yu yaka vali, ra sava'a yu yaka na'nu va'a. Ra ikan chuva'a ndi'i yu nuni yu xi'in takundi'i ña'a ña kuu mii yu.
19 Ra ta ndi'i, ra ka'an yu xi'in mii yu kachi yu saa: Kua'a ni ña'a yu iyoo, ra kua'a ni kuiya kuxi yu ña. Ra sachïñu ka yu, ra na ndakindieẹ yu, ra na kuxi yu, ra na ko'o yu, na kusii ini yu, chi iyoo kua'a ni ña'a yu, kachi yo xi'in mii yo”, ka'an ra kuika kan su'va.
20 Ndi su Ndioxi ra su'va va tu kachi ra xi'in ra: “Ra ki'vi kuvi yo'o, chi ñuu vichin va kuvi kun. Ra takundi'i ña'a, ña chuva'a kun, ra inka va na kuxi ña”, kachi Ndioxi xi'in ra kuika kan —kachi Jesús xi'in na.
21 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi, na xini so'o tu'un ndichi kan kachi ra saa:
—Ta ndo'o ra kuika yo'o, saa ke ndo'o yuvi, na chuva'a ni ña'a nuu ña yuuvi yo'o. Chi yo'o va ke kuika ni na, ndi su nuu Ndioxi ra na nda'vi va kuvi na —kachi Jesús.

Ndiaa va Ndioxi takundi'i yuvi na kuu se'e ra

22 Ra ta ndi'i, saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ndï'i ini ndo xa'a ña'a kaxi ndo ña va'a kutiaku ndo, nii xa'a ña kuxi
ndo, ra nii xa'a tikoto ña kundixi ndo na kundï'i ini ndo.
23 Saa chi ña ndiaa ya'vi ni ka va kuvi ña tiaku ndo nuu ña xixi ndo; ra
ndiaa ya'vi ni ka va tu iki kuñu ndo nuu tikoto ña ndixi ndo.
24 Ra na koto'ni ndo ta ku'va tiaku tikaka, chi nii chï'i ri, ra nii sakëe ri,
ra nii yaka nuu ku'un ña'a ri köo vi. Ra nani saa xixi va ri chi Ndioxi va
kuvi ra ki'in kuenda xi'in ri. Ra saa sa tu ra xi'in ndo'o va, saa chi ndiaa
ya'vi ni ka va ndo'o nuu saa vali.
25 Ra nii na kundi'i ni va ini ndo, ndi su köo ña'a ni'i vi ndo, saa chi ndia
nii hora lo'o ka vi kuchüun ndo kutiaku ndo tu xa na xaa kii ña kuvi ndo.
26 Ra tu kuchüun ndo sa ndo chiñu vali, ¿ra nichuun ke ndi'i ni ini ndo
xa'a inka ña'a?
27 ’Ra na koto ndo ndia ku'va ke xa'nu ita, chi nii xachïñu ña, ra nii
tikoto ña xavä'a ña. Ndi su nduvi ni va ña, chi Ndioxi va kuvi ra kuni
ña koo ña saa. Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ra rey Salomón, ra
nduvi ni va tikoto xindixi ra. Ndi su ya'a ni ka va nduvi ita nuu tikoto ña
xindixi ra kan.
28 Chi Ndioxi va kuvi ra sanana ita, ra nduvi ni ña; ndi su lo'o ni va kii
iyoo ña, saa ra ndachi va ña, ra kua'an yuvi ndakaya na ña xa'mi na nu'u
va. Ndi su ndiaa ya'vi ni ka va ndo'o nuu ita. ¿Ra nichuun lo'o ni kandixa
ndo Ndioxi?
29 Ra ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ña na kundï'i ni ini ndo xa'a ña kuxi
ndo, xi'in xa'a ña kutiaku ndo.
30 Saa chi yuvi na xïni Ndioxi va kuvi na ndi'i ni ini xa'a ña kan. Ndi su
ndo'o, na kuu se'e Ndioxi, ra xa xini mii va ra ni ña'a ke kumani nuu ndo.
31 Ña kan ke na ndakundiee ndo nanduku ndo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu
va, ra saa ke taxi ndi'i ra ña'a ña kumani nuu ndo nda'a ndo —kachi Jesús
xi'in ndia.

Ndia ku'va kuni Ndioxi sa yo xi'in ña'a yo

32 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Kuayü'vi ndo'o, ndia ndikun yu'u, saa chi ta iyoo iin ti'vi ndikachi vali
sana va yu, ke iyoo ndo. Ra kusii ni va ini Ndioxi taxi ra koo ndo xi'in ra
nuu xa'ndia ra chiñu.
33 Ra na xiko ndo ña'a ña kuu mii ndo, ra saa ke kuchuun ndo chindiee
ta'an ndo xi'in na xamani nuu. Ra na ndi'i ini ndo ña chuva'a ndo ña'a
ndo ini ña'a ña ndu'u ndivi, ña kuëe ndi'i xa'a, nuu koo ña kuika ña kuëe
ndi'i xa'a, ra nii ra kui'na kuchüun sakui'na ña, ra nii tikixin sandï'i xa'a
ña.
34 Chi nuu chuva'a ndo ña'a ndo, ra ikan ke koo tu nima va ndo xi'in ña
—kachi Jesús xi'in ndia.

Na koo nduvi yo ña kundiatu yo Jesús

35 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ra iin ndisaa kii na koo nduvi ndo, ra xa na kundixi vii va ndo tikoto
ndo, ra xa koo nduvi tu ndo xi'in ñu'u ña kutuun nuu va ndo.
36 Ra ta iyoo iin tiaa ra xachiñu tatu, ra xa iyoo nduvi ndakuña ye'e nuu
xito'o, va ke na koo ndo. Saa chi tiaa ra xachiñu tatu kan, ra xa iyoo nduvi
va ra ña ndakuña ra ye'e nuu ixto'o ra, ta xa na ndaxaa ra kan ña kua'an
ra viko tanda'a.
37 Ra va'a ni va kee na xachiñu tatu na xa iyoo nduvi, ña ndiatu na ra
kuu xito'o na ta xa na xaa ra ndakuta'an ra xi'in na; ra ña ndaa ka'an yu
xi'in ndo, chi te xa na kuni ra ña xa iyoo nduvi na ña ndiatun na ra, saa

ra kusii ni ini ra xi'in na. Ra ndachindee ra na nuu mesa, ra mii va ra
chu'un nda'a ña kuxi na.
38 Ra va'a ni va kee na xachiñu tatu na xa iyoo nduvi ta xa na xaa xito'o
na ndakuta'an ra xi'in na, ra nii sava ñuu ke na xaa va ra, ra a ta xa kua'an
tuvi va tu na xaa ra, ndi su ndiatu va na ra.
39 Ra saa sa tu iin tiaa ra iyoo ve'e va, tu na kundaa ini ra ndia mii hora
ke ki'vi ra kui'na sakui'na ra ña'a ña iyoo ve'e ra, saa ra kundu'u tu'va va
ra kondiaa ña'a ra; ra täxi ra ki'vi ra kui'na ve'e ra.
40 Ra saa ke na sa tu ndo'o va, ña na koo nduvi ndo kundiatun ndo yu'u,
ra xaa yo'o vichin te xa na ndiko yu, chi te kuëe ndiatu va ndo ke ndiko
yu —kachi Jesús xi'in ndia.

Ra muso kama xi'in ra muso xuxan

41 Saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús, kachi ra saa:
—Tata, ¿a takua ndu'u va kuvi ndia ndika'an kun xi'in? ¿A ndika'an kun
xi'in takundi'i va na? —kachi ra xi'in Jesús.
42 Saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Na ka'an yu xi'in ndo ra kundaa ini ndo ndia ku'va ke xa iin ra muso
ra kama, ra ndichi, ra taxi xito'o ra ña kuiso ra chiñu xi'in ve'e ra ña ki'in
ra kuenda xi'in na xachiñu tatu nuu xito'o ra, ra taxi ra kuxi na te xa
xiniñu'u kuxi na.
43 Ra va'a ni kee ra muso ra □xa chiñu ña xa'ndia xito'o ra nuu ra, ra te
xa na nandiko xito'o ra ra ndani'i ra ra ña □xa ra chiñu nuu ra.
44 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ra xito'o ra, ra taxi va ra ndiayu
nda'a ra kuiso chiñu ra xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ra.
45 Ndi su tu na xa'a ra moso kan ndakani ini ra, ka'an ra saa: "Ndïko
yachi vi xito'o yo", na ka'an ra. Ra saa xa'a ra kuxi ra, ra ko'o ra ña xini
ra, ra xa'a ra sa ndiva'a ra xi'in na xachiñu tatu nuu ra xito'o ra.
46 Ra iin ta nanaa ini ra, saa ra ndandiko va xito'o ra, ra sando'o ni ra
ra. Ra chikaa ra ra ku'un ra nuu □ñu'u na xïin kandixa.
47 'Ra ra muso, ra kundaa ini ndia chiñu ke kuni xito'o ra sa ra, ra xïin
ra sa nduvi ra ña sa ra ña, ra ndo'o ni ra sa xito'o ra.
48 Ra ra muso ra kundäa tu ini xa'a chiñu ña kuni xito'o ra sa ra, ra □xa
ra iin chiñu ki'vi, ra lo'o va ndo'o ra kan sa xito'o ra. Ra na taxi Ndioxi
kua'a ni ña va'a nda'a, ra xiniñu'u ndataxi va na kuenda nda'a Ndioxi
xa'a ña, saa chi xa'a ña kua'a ni ña taxi Ndioxi nda'a na, ra xiniñu'u na
kuniñu'u na ña va'a kan ña chindiee ta'an na xi'in inka yuvi va, saa chi
saa ke kuni mii Ndioxi va —kachi Jesús.

Xa'a ña saña'a Jesús ke ndata'vi ta'an yuvi

49 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ña xaa yu ña yuuvi yo'o, ra ñù'ù va ke xaa yu chikaa yu. Ra kuni ni
yu ña xa na koko va ña.
50 Ra xi'na xiniñu'u tixu'vi ni yu, ra ndo'o ni ini yu, ra kusuchi ni ini yu
ndia te na xinu nuu ña.
51 ¿A ra vaxi ndachindee va'a va kuvi yu ndo'o tuvi ndo? Ra na kundaa
ini ndo chi ra ndata'vi va kuvi yu ndo'o.
52 Saa chi kii vichin, iin saa ndia kii ña vaxi, ra tu u'un kuvi yuvi iin ve'e,
ra uni kuu na kanita'an xi'in uvi na, a uvi kuu tu na ña kanita'an na xi'in
uni va na.
53 Ra tiaa, ra iyoo se'e tiaa, ra kanita'an ra xi'in se'e tiaa va ra, ra tiaa,
ra iyoo iva, ra kanita'an ra xi'in iva va ra, ra ña'a, ña iyoo se'e si'i, ra
kanita'an ña xi'in se'e si'i va ña; ra ña'a, ña iyoo si'i, ra kanita'an ña xi'in

si'i va ña; ra ña iyoo xanu, ra kanita'an ña xi'in xanu va ña, ra ña ixanu, kanita'an tu xi'in siso va ña —kachi Jesús.

Ka'an Jesús xi'in yuvi na ndichi ni nuu mii

54 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in takundi'i na ndee kan, kachi ra saa:
—Ndo'o, ra ta xini ndo vaxi viko chi nuu kanata ñu'u, ra ka'an ndo kuun
savi vichin, kachi ndo. Ra saa kuun ndixa va ra.
55 Ra ta xini tu ndo vaxi tachi chi nuu kita ñu'u, ra ka'an ndo i'ni ni koo
vichin, kachi ndo. Saa ra i'ni ni ndixa va.
56 ¡Ra na chi'ña tu'un va kuvi ndo!, saa chi xini va ndo ña ki'in ndo
kuenda xi'in ña kuu nuu ndivi xi'in ña kuu nuu ñu'u, ¿ra nichuun kundäa
tu ini ndo xi'in ña kuu tiempo ña ndee ndo vichin? —kachi Jesús xi'in na.

Na kindoo mani yo xi'in na saa ini xini yo

57 Saa ndika'an ka Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ra vivii va na ki'in xini ndo, ra su'va ke na sa ndo.
58 Tu ndia na taxi kuachi xa'a ndo nuu na chiñu, ra va'a ka va yachi na
ndaka'an mani ndo xi'in na, ña va'a na kü'un ndo ve'e chiñu; saa chi tu
na ku'un ndo nuu ra juez ña sandaku ra kuachi xi'in ndo, saa ra, ndataxi
va ra kan ndo'o nda'a ndia kumisio ra taan va ndia ndo'o ve'e kàà.
59 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi këe yachi vi ndo ve'e kàà, chi
xiniñu'u ndiakua na cha'vi ndi'i ndo xu'un lo'o ndo, saa vi ke tava ndia
ndo'o —kachi Jesús xi'in na.

13

Na nandiko ini yo xa'a kuachi yo saa chi tu köo ra ndoñu'u yo

1 Ra te sandi'i Jesús ndika'an ra xi'in yuvi kan. Ra saa xaa sava na ndee
kan ra ndatu'un na xi'in ra kachi na saa:
—Ra Pilato ra kuu gobernador kuvi ra ti'vi ndia soldado ra, ra ndixa'an
ndia ña xa'ni ndia sava tiaa ndia kee Galilea te ñu'u ndia ve'e ñu'u ka'nu
ñuu Jerusalén ña xa'ni ndia kiti soko ndia nuu Ndioxi. Ra ndakava nuu
nii ndia xi'in nii kiti ri soko ndia nuu Ndioxi —kachi na xi'in ra.
2 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in na:
—¿Ni ke ndakani ini ndo xa'a ña ndo'o ndia yo'o, a ndia iyoo ni ka
kuachi va kuvi ndia nuu takundi'i ka yuvi tuvi ndo?
3 Ra ña kachi yu'u xi'in ndo ra süvi saa iyoo ña. Chi tu na nandïko ini
ndo xa'a kuachi ndo, ra mii saa ke ndo'o tu ndo'o va.
4 Ra na xa'un uni na ndixi'i ñuu Jerusalén te nduva torre ña nani Siloé
sata na, ¿ra a iyoo ni ka kuachi na kan, nuu takundi'i ka na ndee ñuu
Jerusalén, tuvi ndo?
5 Ra ña kachi yu'u xi'in ndo ra süvi saa iyoo ña. Chi tu na nandïko ini
ndo xa'a kuachi ndo, ra kuvi tu ndo'o va —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a itun koxi tun nditäxi kui'i

6 Ra saa ndakani Jesús iin tu'un ndichi nuu na kachi ra saa:
—Su'va ndo'o iin tiaa ra ndichi iin itun koxi nuu ñu'u, ra saa kuu ra
ndixa'an ra xito'ni ra a xa iyoo kui'i nda'a nu, ka'an ra. Ndi su ndia nii ri
köo ndikun nda'a nu ndixini ra.
7 Ra saa ndika'an ra xi'in ra ndiaa ñu'u ra kachi ra saa: “Xa uni kuiya
ke kixi yu nanduku yu koxi nda'a nu. Ra ndia nii ri köo nindani'i yu nda'a
nu. Ra va'a ka na ka'ndia va kun nu; saa chi ña uun va ke ndichi nu ndasi
nu nuu ñu'u yu” —kachi ra xi'in ra ndiaa ñu'u ra.

8 Ra saa ndakuiin ra ndiaa ñu'u kan kachi ra saa xi'in ra: “Tata, xikan
yu ña mani nuu kun, ra na kundichi ka nu saa iin kuiya; ra na ndasavita
yu ñu'u xa'a nu, ra chikaa ka yu tatan xa'an xa'a nu.
9 Ra a kusana taxi va nu kui'i saa; ra tu nditäxi nu kui'i ra saa ke tia'ndia
va nu”, kachi ra ndiaa ñu'u kan xi'in xito'o ra —kachi Jesús xi'in na.

Sanda'a Jesús iin ña'a kii yii sábado ña ndakindiee na

10 Ra saa kuu iin kii yii sábado ña ndakindieẹ na ra ndichi Jesús saña'a
ra yuvi ini ve'e ñu'u;
11 Ra suvi mii ini ve'e ñu'u kan ke ndichi tu iin ña'a ña xi'i, ra xa xa'un
uni kuiya vi ke kutoso sata ña. Ra tachi ndiva'a va ke xa saa xi'in ña, ra
ndiküvi va'a vi nundaku sata ña.
12 Ra te xini Jesús ña'a ña xi'i kan, ra saa kana ra ña xaa ña nuu ra. Ra
ndika'an ra xi'in ña kachi ra saa:
—Nana, xa nduva'a va kun vichin —kachi ra xi'in ña.
13 Ra saa chindee ra nda'a ra sata ña, saa ra ndikun ndundaku va sata
ña, ra xa'a ña ndasaka'nu ña Ndioxi va.
14 Saa ra ndisaa ni ini ra kuchee ndiso chiñu ndiaa ve'e ñu'u kan xi'in
Jesús xa'a ña sanda'a ra ña xi'i kan, kii yii sábado ña ndakindieẹ na, ra
saa ndika'an ra xi'in yuvi na ndee kan kachi ra saa:
—Iñu̱ va kii ke xiniñu'u sachiñu yo, ra kii kan ke na kixi ndo ña nanda'a
ndo. Ndi su küvi nanda'a ndo kii yii sábado ña ndakindiee yo —kachi ra
xi'in na.
15 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Na chi'ña tu'un va kuvi ndo'o, saa chi, ¿a ndäxi ndo sindiki sana ndo
a burru sana ndo ña ku'un ri ko'o ri tiakuii kii yii ndakindieẹ yo, su ndaxi
va ndo ri?
16 Ra ña'a yo'o, ra se'e xikua ra Abraham va kuvi ña. Ra xa xa'un uni
kuiya vi ke katun kiti ndiva'a ña ña ndo'o ña kue'e yo'o. ¿Ra a küvi ndaxi
ña kii yii sábado tuvi ndo? —kachi ra xi'in na.
17 Ra ta ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra na saa ini xini ra, ra tiaa ni kuka'an
nuu na; ndi su yuvi na kua'a kan, ra kusii ka vi ini na ña xini na takundi'i
ña xitu'un ña xa Jesús.

Ka'an Jesús tu'un ndichi xa'a ndikin itun mostaza

18 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia ña ke inuu xi'in ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra ndia ña'a ke
kuvi chinuu yu xi'in ña?
19 Ra kuni yu na kundaa ini ndo, chi ta ku'va iyoo ndikin lo'o itun
mostaza ña chi'i iin tiaa nuu ñu'u ra, ra xa'nu ña nduu ña ta ku'va iyoo
iin itun chee va, ra ndia sàà va xaa xava'a chi'yo nda'a itun ña, ra ku'va
saa va ke iyoo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in na.

Tu'un ndichi xa'a ixan iyá ña kita xi'in ixan xitava'a

20 Ra saa ndika'an tuku Jesús kachi ra saa:
—¿Ndia ña ke kuvi chinuu yu xi'in nuu xa'ndia Ndioxi chiñu?
21 Ra na kundaa ini ndo chi ña kuvi chinuu yu xi'in ichi nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu kuvi ña ndo'o iin ña'a ña kavanuu lo'o ixan iyá xi'in kua'a
ni ixan ixtava'a va, ra kua'a ni nduu ña —kachi Jesús xi'in na.

Yuvi na koo xi'in Ndioxi

22 Ra te ndaki'in Jesús kua'an ra ñuu Jerusalén, ra iin takundi'i ñuu
na'nu xi'in ñuu vali ya'a ra kua'an ra, ra saña'a ra takundi'i yuvi kan
tu'un Ndioxi.

23 Ra saa nindakatu'un iin na Jesús kachi na saa:
—Tata, ¿a lo'o ni va kuvi na kaku? —kachi na xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa:
24 —Na sa nduxa ndo ña kee ndo ye'e tiañu; saa chi kua'a ni yuvi kuni ki'vi, ndi su kuchüun ka na.
25 Saa chi nuña ka va ye'e vichin, ndi su vaxi kii ra ndakundichi va mii ra xito'o ve'e kan ra ndasi ra ye'e nuu ndo. Ra ndo'o, na kindoo chi ke'e; ra ka'an ndo xi'in ra kachi ndo saa: “Tata, ndakuña ye'e nuu ndi”, kachi ndo xi'in ra. Ndi su kuïin ka ra ndakuña ra ye'e nuu ndo, chi su'va va kachi ra xi'in ndo: “Xïni yu yoo kuvi ndo'o”, kachi ra xi'in ndo.
26 Ra saa xa'a ndo ka'an ndo xi'in ra, kachi ndo saa: “Tata, xini va ndi yo'o chi ndixaa va kun ñuu ndi saña'a kun ndu'u, ra xixi tu ndi xi'in va kun”, kachi ndo xi'in ra.
27 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa: “Xa ndika'an yu xi'in ndo, chi xïni yu yoo kuvi ndo'o. Kuatia'a ndo nuu yu, chi yuvi vä'a va kuvi ndo'o”, kachi ra xi'in ndo.
28 Saa ra kusuchi ni ini ndo, ra xa'a ndo kuaku ndo ndiakua ndakaxi nuu ndo. Saa chi kuni ndo ra Abraham xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob, xi'in takundi'i ka na na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña ndee na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. Ra ndo'o tu, küvi ki'vi va.
29 Ra kixi takundi'i yuvi na kee kumi saa tutun ña yuuvi ra ndakundee na nuu mesa ña kuxi na xi'in Ndioxi.
30 Ra na ndikun vichin ra na inuu va nduu na, ra na inuu vichin ra na ndikun va nduu na.

Xaku Jesús xa'a na ñuu Jerusalén

31 Ra te ndi'i ndika'an Jesús xi'in yuvi kan, ra saa xaa sava ndia fariseo ra ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Kita ñuu yo'o ra kua'an inka xiyo, saa chi ra rey Herodes ra kuni ra ka'ni ra yo'o —kachi ndia xi'in ra.
32 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo ra ndatu'un ndo xi'in yukuii ñaa, chi vichin xi'in tiaan ra tava ka va yu tachi ndiva'a ra sanda'a tu yu na xi'i va, ra kii uni vi sandi'i yu chiñu ña xa yu, kachi ndo xi'in ra.
33 Ndi su vichin, xi'in tiaan, xi'in isa, ra xiniñu'u sa ka va yu chiñu ña xiniñu'u sa yu, saa chi vä'a kita ña ña kuvi iin ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi inka xiyo nuu ña kuvi ra ñuu Jerusalén —kachi Jesús xi'in ndia fariseo.
34 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—¡Ndo'o, na ñuu Jerusalén, kuvi na xa'ni na ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi, ra xakin ndo yuu na ti'vi Ndioxi vaxi! ¡Kua'a ni ichi kuni yu ndachita'an yu ndo'o, ta ku'va xa iin nduxi xi'in se'e vali ri ña ndataan ri ri tixi ndixin ri, ndi su ndixïin ndo!
35 Ra xa'a ña kan ke ndoo nda'a va ve'e ndo, ra sa tu ñuu va ndo, ra na kundaa ini ndo chi küni ka ndo yu'u, ndia te na xaa kii ña ka'an ndo kachi ndo saa: “Ra va'a ni kuvi ra vaxi xi'in kivi Tata yo Ndioxi”, kachi ndo —kachi Jesús xi'in na.

14

Sanda'a Jesús iin tiaa ra ndiki'vi kuiñu

1 Saa kuu iin kii ña ndakindieẹ na ra kẹe Jesús kua'an ra kuxi ra ve'e iin ra kuchee nuu ndia fariseo. Ra ikan ndee ka tu sava ndia fariseo va. Ra xitonani ndia ra a sa ra iin ña vä'a ka'an ndia.

2 Ra ve'e kan ndu'u tu iin tiaa ra ndiki'vi kuiñu va.
3 Ra saa ndindakatu'un Jesús ndia maestro, ndia saña'a ndiayu Ndioxi
xi'in ndia fariseo kachi ra saa:
—¿A kuvi nanda'a na xi'i kii yii sábado, a küvi vi? —*kachi ra.
4 Ndi su ndia nii ndia ndindäkuiin yu'u ra. Ra saa chindu'u ra nda'a ra
sata ra xi'i kan ra nduva'a va ra. Ra saa ndati'vi ra ra kuanu'u ra ve'e ra.
5 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia fariseo kan kachi ra saa:
—¿Tu ndia iin ndo'o, ndia ndee yo'o, ra na ndakava burru sana ndo a
sindiki sana ndo iin yavi kunu, ra a täva ndo ri kii yii sábado? —kachi ra
xi'in ndia.
6 Ndia saa ra nindäkuiin va'a ka vi ndia.

Yuvi na kua'an kuxi nuu iyoo viko tanda'a

7 Ra ta xini Jesús ña kaxin na kana na xaa viko kan tiayu tu ndee na
kuna'nu, tu ndita yachin ndia nuu iin mesa ña kundee na, ra saa ndika'an
ra tu'un ndichi yo'o xi'in na kachi ra saa:
8 —Ta xa na kana na ndo'o ña ku'un ndo kuxi ndo nuu iyoo viko tanda'a,
ra na käxin ndo tiayu tu ndee na kuna'nu kundee ndo. Saa chi tu köo, ra
iyo ni xaa inka na kuna'nu nuu ndo'o,
9 ra ka'an ra tava viko kan xi'in ndo kachi ra saa: “Taxi ndo lo'o ndo
tiayu ndo nda'a na yo'o, na kundee na; ra kua'an ndo chi sata kaa kundee
ndo”, kachi ra xi'in ndo. Saa ra tiaa ni kuka'an nuu ndo, ña ku'un ndo chi
sata ndakundee ndo.
10 Ra ña kan ke ta xa na kana na ndo'o ña ku'un ndo nuu iyoo viko
tanda'a, ra tiayu tu ndita ndia chi sata va na kundee ndo; ra ndia te na
xaa ra kana ndo'o, ra ka'an ra xi'in ndo kachi ra saa: “Ñani, na'a ndo,
chi nuu ndee na kuna'nu yo'o kundee ndo”, kachi ra xi'in ndo. Ra saa ke
kundu'u to'o tu'un xa'a ndo nuu na ndee nuu mesa kan.
11 Saa chi yuvi na ndasa na'nu mii, kuvi na nduvali va; ra yuvi na xa
ninu xi'in mii, kuvi na nduna'nu va —kachi ra xi'in na.
12 Ra saa ndika'an tu Jesús xi'in ra fariseo ra tava viko kan va kachi ra
saa:
—Ta tava kun iin viko ve'e kun, ra käna kun na ita'an xi'in kun, nii ñani
kun, nii na ve'e kun, nii na ndee yachin xi'in kun, nii na kuika ña kixi na
kuxi na xi'in kun, saa chi vaxi kii ra kana va na yo'o ku'un kun kuxi kun
ve'e na. Ña sandiko na ña nuu kun.
13 Ra ña kan ke te xa tava kun viko, ra na nda'vi, na köo chiñu, na küvi
kaka xi'in na kuaa va kuvi na, na kana kun na kuxi xi'in kun.
14 Saa ra va'a ni kee kun. Saa chi na kan, ra küvi sandiko na ña nda'a
kun, ndi su va'a ni va kee kun ta xa na ndatiaku na ndikun Ndioxi —kachi
Jesús xi'in ra.

Tu'un ndichi xa'a iin viko ña ku'un na kuxini na

15 Ra te xini so'o iin ra ndu'u nuu mesa kan, ra saa ndika'an ra xi'in
Jesús kachi ra saa:
—Va'a ni kee yuvi na ku'un kuxi viko nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi
ra.
16 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ra kachi ra saa:
—Su'va ndo'o iin tiaa, ra tava ra iin viko ka'nu ve'e ra, ra kua'a ni yuvi
ndika'an xi'in ña na kixi na.
17 Ra ta xa ndixaa hora ña kuxini na, ra saa ndati'vi ra na xachiñu nuu
ra ndixa'an na ndika'an tuku na xi'in yuvi kan, ña na kixi na kuxi na ve'e
ra.

18 Ndi su ndia nii yuvi kan ndixïin ku'un chi xa iin iin chiñu ndatiaa va
na: Ra ra nuu ra su'va va kachi ra: “Ñu'ú va sakan sata yu, ra ña kan va
ku'un yu kuni yu; ra ka'nu koo ini kun chi küvi vi ku'un yu”, kachi ra.
19 Ra inka ra ndika'an kachi su'va va: “Sindiki va sakan sata yu u'un
yunta, ra ri kan va ku'un yu kotondoso yu; ra ka'nu koo ini kun chi küvi
ku'un yu”, kachi ra.
20 Ra inka tu ra kachi su'va va: “Ra sakan tanda'a va kuvi yu, ra ña kan
ke küvi vi ku'un yu”, kachi ra.
21 Ra saa ndandiko ra muso kan nuu xito'o ra, ra ndakani ndi'i ra ña
ndika'an na xi'in ra. Saa ra ndisaa ni ini ra xito'o ra, ra ndika'an ra xi'in
ra moso kan kachi ra saa: “Kua'an iinii kuvi nuu ya'vi, xi'in iinii kuvi
ya'ya ña ndo'ni ñuu ka'nu, ra ndakaya kun takundi'i na nda'vi, xi'in na
küvi kaka, xi'in na kuaa, ra na kixi na xi'in kun”, kachi ra xi'in ra muso
ra.
22 Ra saa ndixa xa va ra moso kan. Ra saa ndika'an ra xi'in xito'o ra
kachi ra saa: “Tata, xa xa va yu takundi'i ña ndika'an kun, ndi su iyoo
kua'a ka va nuu kundee na”, kachi ra.
23 Ra saa ndakuiin ra xito'o ra kachi ra saa xi'in ra: “Kua'an iinii kuvi
ichi chi nuu ndee yuvi, ra na sanduxa kun xi'in na ña na kixi na ra ndiakua
na kutu ve'e yu.
24 Saa chi ndia nii na kana yu ña nuu, küxi ve'e yu”, kachi ra xi'in ra
muso ra, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in na.

Tundo'o ni ña kundikun yo sata Jesús

25 Saa kuu iin kii ra kua'a ka vi yuvi ndikun kua'an sata Jesús, ra saa
ndikokuiin ra, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
26 —Tu ndia ndo kuni kundikun yu'u, ra xiniñu'u ku'vi ni ka ini ndo
kuni ndo yu'u, nuu iva ndo, xi'in nuu si'i ndo, xi'in nuu yasi'i ndo, xi'in
nuu se'e ndo, xi'in nuu ñani ndo, xi'in nuu ku'va ndo. Ra xiniñu'u koo
nduvi tu ndo ña ndo'o ndo xa'a va yu. Ra tu na sä ndo saa, saa ra küvi
kundikun ndo yu'u.
27 Ra tu kuëe xa ndiee ini ndo ña va'a ni na kuvi va ndo ña kundikun
ndo yu'u, saa ra kuchüun vi ndo ña kundikun ndo yu'u —kachi Jesús xi'in
na.
28 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndia iin ndo kuni sava'a iin ve'e chee sukun, ¿ra a su xi'na ka va
xiniñu'u kundee ndo tava ndo kuenda, ra saa ke kundaa ini ndo ndixaa
xu'un ke kusiki ndo xi'in ña, ña kuchuun ndo saxinu ndo ña?
29 Saa chi tu na ndakäni ini ndo, ra xa'a ndo tava ndo xa'a ña, ra te na
ndi'i, ra kuchüun ndo saxinu ndo ña. Saa ra takundi'i yuvi na kuni, ra
xa'a na kusiki na ndo'o va.
30 Ra ka'an na kachi na saa: “Tiaa yo'o, ra takua xa'a va ve'e ra tava ra,
ra ndikuchüun ra saxinu ra ña”, kachi na xa'a ndo —kachi Jesús xi'in na.
31 Ra saa ndika'an Jesús inka tuku tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndia iin rey, ra kuni ra kanita'an ra xi'in inka rey, ¿ra a su xi'na ka
va xiniñu'u kundu'u ra ki'in xini ra, a kuchuun uxi mil ndia soldado ra,
ña kanita'an ndia xi'in oko mil soldado inka ra rey?
32 Ra tu xa ki'in ra rey kan kuenda ña kuchüun ra, saa ra yachi ka va
ti'vi ra na xika chiñu nuu ra ña ku'un na kindoo mani na xi'in inka ra rey
kan.
33 Ra mii saa ke iyoo tu ña yo'o va, saa chi tu na ndaköo ndo takundi'i
ña'a ña kuu mii ndo, saa ra kuchüun vi ndo ña kundikun ndo yu'u —kachi
Jesús xi'in na.

Ñii ña ï'va ka

34 —Ña va'a ni kuvi va iin te i'va ña, ndi su tu na ndukati ña, saa ra, ¿ni
ke sa na ña kuniñu'u ka na ña?
35 Saa chi nii ña sa xa'an ña ñu'ú ke vä'a ka vi ña, ra ndia ña kutia va
kuvi ña. Ña kan ke na xini so'o ra na tiaa ka so'o va na —kachi Jesús xi'in
na.

15

Tu'un ndichi xa'a iin ndikachi lo'o ri ndindoñu'u

1 Saa kuu iin kii ra xaa takundi'i ndia kaya xu'un ña kua'an nda'a
gobierno ñuu Roma, xi'in na ndu'u tu'un ki'vi xa'a, ña kuni so'o na ña
ka'an Jesús.
2 Ra xa'a ña kuyachin na yo'o nuu Jesús ke xa'a ndiaa fariseo xi'in ndiaa
maestro saña'a ndiayu Ndioxi, ndika'an ña'a ndia xa'a Jesús kachi ndia
saa:
—Tiaa yo'o, ra ita'an va ra xi'in yuvi, na iyoo ni kuachi, ra xixi tu ra
xi'in va na —kachi ndia.
3 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia kachi ra saa:
4 —Tu ndia iin ndo, ra iyoo iin ciento ndikachi sana ndo, na kachi yo. Ra
na ndoñu'u iin ri iku, ¿ra a ndaköo ña'a ndo ri kumi xiko xa'un kumi kan
iku nuu ndee ri, ra ku'un ndo ndanduku ndo ri nindoñu'u kan ndiakua
ndani'i ndo ri?
5 Ra te xa na ndani'i ndo ri, ra saa ndakasoko ndo ri ña kusii ni ini ndo
xi'in ri.
6 Ra te xa na ndaxaa ndo xi'in ri ve'e ndo, ra saa ndakaya ndo na ita'an
xi'in ndo, xi'in na ndee yachin xi'in ndo. Ra ka'an ndo xi'in na kachi ndo
saa: “Na kusii ini ndo xi'in yu saa chi xa ndani'i va yu ndikachi lo'o sana
yu ri ndindoñu'u”, kachi ndo xi'in na.
7 Ra mii ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, saa chi kusii ni ka va ini Ndioxi, ra
saa tu na tatun va ra, xa'a na indaa na nandiko ini xa'a kuachi kan, nuu
na kumi xiko xa'un kumi na xa ndee va'a na kuëe xiniñu'u ka nandiko ini
—kachi Jesús xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a iin xu'un ña ndindoñu'u

8 Ra saa ndika'an Jesús inka tu'un ndichi xi'in ndia kachi ra saa:
—Ra tu ndia tu iin ña'a ña iyoo uxi xu'un kaa nuu, ra na sandoñu'u ña
iin ña, ¿ra a ndavikun ña ñu'u, ra kaka ña ndati'vi ña ve'e ña ndiakua
ndani'i ña ña?
9 Ra ta xa na ndani'i ña ña, ra saa ndakaya ña na ita'an xi'in ña, xi'in
na ndee yachin xi'in ña, ra ka'an ña xi'in na kachi ña saa: “Na kusii ini
ndo xi'in yu, saa chi xa ndani'i va yu xu'un yu ña nindoñu'u”, kachi ña
xi'in na.
10 Ra mii ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, saa chi kusii ni va ini Ndioxi ra
saa tu na tatun va ra, xa'a na indaa na nandiko ini xa'a kuachi —*kachi
Jesús xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a ra lo'o nindoñu'u nuu iva

11 Ra saa ndakani Jesús inka tuku tu'un ndichi nuu ndia kachi ra saa:
—Su'va ndo'o iin ra tata, ra ndixiyo uvi tiaa se'e ra.
12 Ra iin kii ndika'an se'e ra ra lo'o xi'in ra, kachi ra saa: “Tata, kuni yu
ra na taxi va kun ña'a ña ni'i yu nda'a yu”, kachi ra xi'in iva ra. Ra saa
ndata'vi ndixa va ra tata kan ña'a ña kuu mii ra xi'in uvi saa tiaa se'e ra.
13 Ra täan kuna'a vi ndini'i ra ku lo'o kan ñà'à nuu iva ra, saa ra ndikun
ndixiko ndi'i va ra ña. Ra saa ndaki'in ra kua'an ra inka ñuu xika va xi'in

xu'un ra. Ra ikan sasiki ndi'i va ra xu'un ra xi'in takundi'i chiñu ki'vi ña xa ra.
14 Ra ta ndi'i sasiki ndi'i ra xu'un ra, ra saa xa'a tama ñuu nuu iyoo ra, ra xa'a ka'un ka vi ini ra.
15 Ra saa kee ra ndixa'an ra nduku ra chiñu nuu iin tiaa ra iyoo ñuu kan, ra taxi va tiaa kan chiñu nda'a ra, ña ku'un ra kondiaa ra kini nuu ndee ri.
16 Ra saa kuu ra xika ra ndiaa ra kini kan, ra ka'un ka vi ini ra, ra iin ndiakua iyoo ini ra ña kaxi ra ña'a ña xaxi kini kan, ndi su ndia nii na nditäxi ña'a kuxi ra.
17 Ra saa xa'a ndakani ini ra, ka'an ra saa: “¡Kua'a ka vi na xachiñu nuu tata yo, ra va'a ka vi xixi na, ra iin ndiakua ndoo ndoso va ña nuu na, ra yoo yo'o tu ka'un ka vi ini xika yo'o va!
18 Ra va'a ka va na nandiko yo nuu tata yo, ra ka'an yo xi'in ra kachi yo saa: Tata, na koo ka'nu ini kun xa'a yu, chi xa yu kuachi nuu Ndioxi, ra saa tu nuu yo'o va.
19 Ra köo ka ichi vi yu ña kuu yu se'e kun vichin, ra ndia ta ku'va iyoo iin ra xachiñu nuu va kun na koo yu, kachi yo xi'in tata yo”, ka'an ra.
20 Ra saa ndaki'in ra ichi kuanu'u ra ve'e iva ra.

Ra xika ka va kua'an ra saa ra xa xini va iva ra ra, ra saa kunda'vi ka vi ini iva ra xini ra ra, ra xinu ra ndixa'an ra ndaki'in ra ra, ra ndanumi ra ra, ra xi'i ra nuu ra.
21 Ra saa ndika'an ra lo'o kan xi'in iva ra kachi ra saa: “Tata, koo ka'nu ini xa'a yu, saa chi xa yu kuachi nuu Ndioxi, ra saa tu nuu yo'o va. Ra köo ka ichi yu ña kuu yu se'e vi kun”, kachi ra xi'in iva ra.
22 Ra ta ka'an ka va ra lo'o kan xi'in iva ra, saa ra ndikun xa'ndia va iva ra chiñu nuu ndia xachiñu nuu ra, ra kachi ra saa xi'in ndia: “Kua'an ki'in ndo tikoto ña va'a ni, ra na sandakundixi ndo ña se'e yu, ra chikaa tu ndo xe'e nda'a va ra, ra na ndachikaa tu ndo ndixan xa'a va ra.
23 Ra na ku'un ndaki'in tu ndo iin sindiki ri va'a ni va, ra ka'ni ndo ri kuxi yo ña ndatava yo viko vichin.
24 Saa chi ndaxaa va ra lo'o se'e yu. Ra xa ta iyoo ra ndixi'i va ndixiyo ra, ña ndindoñu'u ra ndixa'an ra, ndi su vichin ra ndatiaku va ra saa chi ndaxaa va ra nuu yo”, kachi iva ra lo'o kan xi'in na xachiñu nuu ra. Ra saa xakin na viko xa'a ra lo'o kan ña kusii ni ini na.
25 ’Ndi su se'e tiaa kan ra chee, ra iku va ndikaa ra xachiñu ra. Ra saa nandiko ra vaxi ndixi ra, ra ta kuyachin ra nuu iin ve'e ra, ra saa xini so'o ra ña iyoo ni yaa, ra taxa'a ka vi na.
26 Ra saa kana ra iin ra xachiñu nuu iva ra, ra nindakatu'un ra ra kachi ra saa: “¿Ni ke kuu ni?”, kachi ra.
27 Saa ndakuiin ra kan kachi ra saa: “Ñani va kun kuvi ra ndaxaa, ña kan ke xa'ni tata kun sindiki ri va'a ni, ña ndatava ra viko ña kusii ni ini ra, saa chi iyoo va'a va ñani kun ndaxaa ra”, kachi ra xi'in ra.
28 Saa ra ndisaa ni ra, ra nii ndixïin ka ra ña ndi'vi ra ve'e. Ra saa kita iva ra ña xaku nda'vi ra nuu ra ña ndi'vi ra.
29 Ra saa ndika'an ra xi'in iva ra kachi ra saa: “Tata, xa kundaa va ini kun chi xa kua'a ni va kuiya xachiñu yu xi'in kun, ra kandixa ndi'i va yu ña ka'an kun xi'in yu, ndi su ndia nii ichi täan taxi kun iin tixu'u lo'o nda'a yu ña ndatava yu viko kuxi yu xi'in na ita'an xi'in yu.
30 Ra vichin ndita se'e kun, ra ndixa'an sasiki xu'un kun xi'in na si'i kókó, ra ndia sindiki ri iin va'a va xa'ni kun kuxi ra”, kachi ra xi'in iva ra.
31 Ra saa ndakuiin iva ra kachi ra saa: “Iin ndisaa kii va íin yo'o xi'in yu. Ra takundi'i ña'a ña ku mii yu, ra kuenda yo'o kuu ndi'i va ña.

32 Ndi su xiniñu'u va ndatava yo viko, ña na kusii ini yo, saa chi xa ta
iyoo ra ndixi'i va ndixiyo ñani kun, ña ndindoñu'u ra ndixa'an ra, ndi su
vichin ra ndaxaa va ra, ra ta iyoo ra ndatiaku va iyoo ra”, kachi iva ra
xi'in ra, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in ndia.

16

Tu'un ndichi xa'a iin ra xachiñu tatu ra maña ni

1 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra
saa:
—Ndixiyo iin tiaa ra kuika ni, ra xachiñu tatu iin tiaa nuu ra, ra saa kuu
iin kii ra ndixa'an va iin na nuu ra kuika kan, ña taxi na kuachi xa'a tiaa
ra xachiñu tatu kan ña sasiki ra xu'un ra kuika kan.
2 Ra saa ndakana ra kuika kan, ra xachiñu tatu nuu ra, ra ndika'an ra
xi'in ra kachi ra saa: “¿A ña ndixa ke sasiki kun xu'un yu?, chi saa kachi
na xi'in yu. Ña kan ke na ndasa ikun kun kuenda nuu yu vichin, saa chi
sachïñu ka kun xi'in yu”, kachi ra kuika kan xi'in ra.
3 Ra saa ndakani ini ra xachiñu tatu kan ka'an ra saa: “¿Ni ke sa yo
vichin ra xïin ka ra xito'o yo ña sachiñu yo xi'in ra? Ra köo ndiee yo ña
sachiñu yo iku, ra kuka'an ni tu nuu yo ña ndakan va yo.
4 Ra ña sa yo vichin ke, na nduku yo ndia ku'va ke ndaki'in mani yuvi
yoo ve'e na, te xa na kindiaa ra ixto'o yo chiñu nda'a yo”, ka'an ra.
5 Ra saa ndakana ra ndia nika nuu ixto'o ra, ra ndika'an ra xi'in ra inuu
xaa kan kachi ra saa: “¿Nisaa ke nika kun nuu ixto'o yu?”, kachi ra.
6 Saa ndakuiin ra kan kachi ra saa: “Iin ciento yoo kuvi ndutia xa'an ra
nika yu”, kachi ra. Ra saa ndika'an ra xachiñu tatu nuu ra kuika kan xi'in
ra kachi ra saa: “Kundu'u ñaa, ra yo'o iyoo tutu ña ndatiaa kun, ra soo
uvi xiko uxi yoo va ke ndachindu'u kun nuu ña”, kachi ra xi'in ra nika
kan.
7 Ra saa ndika'an tu ra xi'in ra uvi kan va, kachi ra saa: “¿Ra nisaa ke
nika tu yo'o?”, kachi ra. Ra saa ndakuiin ra kan kachi ra saa: “Iin ciento
kuvi itin nuni trigo nika yu”, kachi ra. Ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi
ra saa: “Yo'o iyoo tutu, ra soo kumi xiko, itin va na ndachindu'u kun nuu
ña”, kachi ra xi'in ra nika kan.
8 Ra te kundaa ini ra kuika kan xa'a ña xa ra xachiñu tatu nuu ra, saa
ra ndakanda ni ini ra xini ra ra, saa chi ndichi ni xa ra. Ra na kundaa ini
ndo chi yuvi na xïni ichi Ndioxi, ra xini ni ka va na kan ndia ku'va ke sa
na ña koo yuvi kita'an mani xi'in na, nuu na xini ichi Ndioxi, kachi tu'un
ndichi yo'o —kachi Jesús.
9 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Ña kuni yu ka'an yu xi'in ndo ke na kuniñu'u ndo ña kuika iyoo nuu
ña yuuvi yo'o, ña sakanaa ndo yuvi kuta'an xi'in ndo, ra te xa na ndi'i ña,
ra koo na ndaki'in mani ndo'o ve'e nuu koo ndo ndia ndikaa ndiku'un.
10 ’Ra iin tiaa ra va'a ndiaa ña'a ña lo'o iyoo nuu ra, saa ra kuchuun tu
ra kondiaa ra ña vi'i va; ra tu kuchüun ra kondiaa ra ña lo'o iyoo nuu ra,
saa ra kuchüun tu ra kondiaa ra ña vi'i va.
11 Ra tu na kondiäa ndo ña kuika iyoo nuu ndo, ¿saa ra ndixaa sa ndo
ña kondiaa ndo ña'a ña ndiaa ya'vi ni ka?
12 Saa chi tu na kondiäa ndo ña'a inka yuvi, saa ra, ndia nii ka yuvi täxi
ña'a nda'a ndo ña kondiaa ndo ña? —kachi ra.
13 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ra küvi sachiñu na nuu uvi tiaa ndia xa'ndia chiñu, saa
chi na xachiñu nuu uvi tiaa, ra küvi kindoo va'a na xi'in uvi saa ndia. Saa

chi tu va'a na kita'an na xi'in iin ra, ra inka tu ra saa na xi'in va. Xa'a ña
kan ke küvi sachiñu ndo nuu Ndioxi ra sachiñu tu ndo nuu xu'un —kachi
Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.
14 Saa ra ndixaku ndiaa va ndia fariseo kan Jesús, saa chi xinisii ni ndia
ña koo xu'un ndia. Ña kan ke ndikindöo ini ndia ña ndika'an ra.
15 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia fariseo kan kachi ra saa:
—Ndo'o, ra nuu yuvi yo'o va ke ndasa va'a ni ndo mii ndo, ndi su Ndioxi,
ra xini va ra ndixaa ke iyoo nima ndo. Ra ña'a ña chee ni nuu na yuuvi
yo'o, ra ña kundasi va Ndioxi kuvi ña —kachi ra xi'in ndia.

Ndï'i xa'a ndiayu Ndioxi

16 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Te yachi ra ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, xi'in tu'un ña ndika'an
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ke xindikun va yuvi iin saa ndia kii
ña kixi ra Juan, ra sakuchi yuvi va, ra ndia kii ña kixi ra kan ke xa'a na
ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu. Ra takundi'i
yuvi ra xa nduxa va na ña kuni na ndaki'in na ichi Ndioxi.
17 ’Ra kuni yu na kundaa ini ndo, chi va'a ni na ndi'i va xa'a ndivi xi'in
ñu'u, ndi su ndia nii lo'o ndiayu Ndioxi ndï'i xa'a.

Saña'a Jesús na ña vä'a ndakoo tiaa yasi'i ra

18 ’Ra tu ndia iin tiaa, ra na ndakoo ra yasi'i ra, ra tanda'a ra xi'in inka
ña'a, saa ra ndiayu Ndioxi va ke kanduu ra. Ra tiaa ra ndaki'in tu ña'a
ña nindoo nuu yii kan, ra ndiayu Ndioxi ke kanduu tu ra kan va —kachi
Jesús.

Tu'un ndichi xa'a ra kuika xi'in ra nda'vi Lázaro

19 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in na kachi ra saa:
—Saa kuu iin kii ra ndixiyo iin ra kuika. Ra va'a ka vi xindixi ra saa chi
niña tikoto ña savi ña ya'vi xindixi ra, ra iin ndisaa kii ndixiyo viko ve'e
ra, ra va'a ka vi xixi ra.
20 Ra ndixiyo tu iin ra nda'vi, ra xinani Lázaro va. Ra iin ndiakua mii
tia'yu kuu sata ra. Ra iin ndisaa kii xaa ra xikundu'u ra ye'e ra kuika kan.
21 Ra chi'ña ka vi kuu ra, ña kuni ndaki'in ra ña koyo tixi mesa ra kuika
kan kuxi ra; ndia tina va kuyachin ra iyakun yaa ri sata ra.
22 Ra saa kuu ra nditiandiaa va kii ña ndixi'i ra nda'vi Lázaro kan. Ra xaa
na tatun Ndioxi ndaki'in na ra kua'an ra xi'in na ndivi, ra ndakundu'u ra
xi'in ra Abraham va. Ra saa kuu ra ndixi'i tu ra kuika kan va, ra ndinduxin
va na ra.
23 Ra te xa ndikaa ra ndiaya ña ndo'o ni ra. Ra saa ndakoto'ni ra chi
ndivi, ra xika ka vi ndichi ra Abraham xi'in ra nda'vi Lázaro xini ra.
24 Ra saa ndiee ka vi kana ra kachi ra saa: “¡Tata Abraham, kunda'vi
ini kuni yu'u saa chi nda'vi ni yu! Ra na ka'an kun xi'in ra Lázaro ña na
chindaxi ra nuu nduku nda'a ra ini tiakuii, ra na kixi ra chindaxi ra lo'o
yaa yu. Saa chi ndo'o ni yu ndikaa yu nuu ñu'u yo'o”, kachi ra kuika kan.
25 Ra saa ndakuiin ra Abraham kachi ra saa: “Na ndaka'an kun, chi ta
ndixiyo kun ña yuuvi, ra va'a ni va ndixiyo kun, saa chi ndixiyo ndi'i va
ña'a ña kuni kun. Ndi su ra Lázaro, ra ndo'o ni va ini ra yo'o. Ra vichin
ra va'a ni va kee ra, ra yo'o tu ndo'o ni ini va.
26 Ra küvi chindiee ta'an yu xi'in kun, saa chi iyoo iin ta'vi chee ña sukun
ni tiañu yo, ra ña kan ke na ñu'u yo'o ra küvi ya'a na xaa na chi ñaa, ra
nii na ñu'u ñaa ra küvi ya'a na kixi na yo'o”, kachi ra Abraham xi'in ra
kuika kan.

27 Ra saa ndika'an ra kuika kan kachi ra saa: “Tata Abraham, xaku nda'vi
yu nuu kun, ra na sa kun ña mani ra ti'vi kun ra Lázaro ña na ku'un ra
ve'e iva yu.
28 Ra ka'an ra xi'in na ñani yu na u'un na tiaku ka ña na nandiko ini na,
ra na kïxi na nuu ndikaa yu yo'o ña ndo'o na”, kachi ra.
29 Ra saa ndakuiin ra Abraham kachi ra saa: “Xa kundaa va ini na saa chi
xa iyoo va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in ña tiaa na ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a nda'a na. ¡Ra ña kan ke na kandixa va na!”, kachi
ra.
30 Saa ndakuiin ra kuika kan kachi ra saa: “Ndixa va Tata, ndi su tu na
ndatiaku iin na ndixi'i ra ku'un na ndatu'un na xi'in na, saa ra kandixa
va na”, kachi ra.
31 Ra saa ndika'an ra Abraham kachi ra saa: “Tu xïin na kandixa na
ndiayu ña tiaa ra Moisés, xi'in ña tiaa na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, saa ra nii na ndatiaku va iin na ndii ku'un na ka'an na xi'in na; ra
xa saa kandïxa vi na”, kachi ra Abraham xi'in ra kuika kan —kachi Jesús
xi'in na.

17

Ndaku na koo ini yo ra na ndakäva yo nda'a kuachi

1 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke koo va ña'a ña sanda'vi yuvi ña sa na kuachi. ¡Ndi su
nda'vi ni yuvi na sanda'vi inka na ña sa na kuachi, saa chi vaxi kii ra ndo'o
ni na sa Ndioxi!
2 Ra va'a ka va yachi na kunu'ni iin yuu katia chee ña ndiko ña'a sukun
na, ra ko'ni na na ini mini, nuu ña sanda'vi na iin na vali ndikun sata yu,
ña sa na kuachi.
3 Ra kuenda ni na koo ndo.
’Tu ndia iin ñani ndo xa ña vä'a xi'in ndo, ra na ka'an ndo xi'in na, ña
na sä ka na saa. Ra tu na nandiko ini na, saa ra, na sa ka'nu ini ndo xa'a
na.
4 Ra va'a ni uxa va ichi na sa na ña vä'a xi'in ndo iin kii, ra uxa ichi
saa na ndiko tu na ña ka'an na xi'in ndo kachi na saa: “Sä ka yu saa xi'in
kun”, na kachi na, saa ra xiniñu'u na sa ka'nu ini ndo xa'a va na —kachi
Jesús xi'in na.

Ndiee̱ ña kandixa na Ndioxi

5 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in Jesús kachi ndia saa:
—Tata, taxi ndiee̱ ndi ra na kandixa va'a ka ndi Ndioxi —kachi ndia xi'in
ra.
6 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa, xi'in ndia:
—Tu ña kandixa ndo ra na koo ña ta ku'va iyoo iin ndikin lo'o itun
mostaza, saa ra kuvi va ka'an ndo xi'in itun sicómoro yo'o kachi ndo saa:
“Tu'un mii kun, ra kua'an ndataan kun mii kun ini mini”, na kachi ndo,
ra itun yo'o ra kandixa va nu ndo'o —kachi Jesús xi'in ndia.

Chiñu ña xiniñu'u sa iin ra xachiñu tatu

7 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Tu ndia iin ndo ra iyoo iin ra xachiñu nuu ndo, ña ta'vi ra ñu'u ndo,
a kiti sana va tu ndo ndíaa ra, ra ta xa na ndaxaa ra ve'e ndo, ¿ra a ka'an
ndo xi'in ra kachi ndo saa: “Kuaya'a ra kundu'u kun kuxi kun”?
8 Su kä'an ndo saa xi'in ra, chi su'va va kachi ndo: “Savii ña kuxini yu,
ra na koo nduvi kun ña ki'in kun kuenda xi'in yu ña kuxi yu ra ko'o yu.
Ra te xa na ndi'i saa vi ke kuvi kuxi kun ra ko'o kun”, kachi ndo.

9 ¿Ra a ndataxi ndo tixa'vi nda'a ra xachiñu nuu ndo xa'a ña xa ra
takundi'i chiñu ña xa'ndia ndo nuu ra? Su ndatäxi vi ndo ña.
10 Ra ta ku'va iyoo ra xachiñu tatu kan ke iyoo tu ndo'o va, ra te xa na
ndi'i sa ndo takundi'i chiñu ña xa'ndia Ndioxi nuu ndo sa ndo; saa ra na
ka'an ndo kachi ndo saa: "Ndu'u ra ndia xachiñu tatu ndia köo ya'vi ndiaa
vi kuvi ndi, saa chi takua chiñu ña xa'ndia Ndioxi nuu va ndi ke xa ndi",
kachi ndo —kachi Jesús xi'in ndia.

Sanda'a Jesús uxi tiaa ndia xi'i kuę'e tia'yu

11 Ra saa kuu Jesús ndikaa ra ichi ña kua'an chi ñuu Jerusalén, ra saa
ndiya'a ra ichi ña ndikaa yachin nuu ndakuta'an xa'ñu Samaria xi'in
Galilea.
12 Ra te ndixaa ra iin ñuu lo'o, ra ikan kę̱e uxi tiaa ndia ndo'o kuę̱'e
tia'yu, ra xika ka vi xikundita ndia nuu Jesús.
13 Ra ndiee ka vi kana ndia ra kachi ndia saa:
—¡Tata Maestro, kunda'vi ini kuni ndu'u, ra sanda'a kun ndu'u! —kachi
ndia.
14 Ra te xini Jesús ndia, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Kua'an ndo nuu ra sutu, ra na kuni ra ndo'o ña xa nduva'a ndo —kachi
ra xi'in ndia.
Ra te ndaki'in ndia kua'an ndia, saa ra ndikun nduva'a va ndia xa Jesús.
15 Ra te kundaa ini iin ra ña xa nduva'a ra, ra saa nandiko ra nuu Jesús
ra ndiee ka vi nda'yu ra ña ndasaka'nu Ndioxi.
16 Ra xaa ra ndakusiti ra nuu Jesús, ra ndakundiee ra ndia nuu ñu'u, ra
ndataxi ra tixa'vi nda'a Jesús. Ra tiaa yo'o ra ra ñuu Samaria va kuvi ra.
17 Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa:
—¿A su uxi kuvi ndia sanda'a yu? ¿Ra ndia chi kua'an inka ìi̱n ndia?
18 Saa chi köo ndia nindandiko ndasaka'nu ndia Ndioxi, ra ra indaa
ndandiko yo'o ra ndia nii süvi ra judío kuvi ra —kachi Jesús.
19 Ra saa ndika'an Jesús xi'in tiaa kan kachi ra saa:
—Ndakundichi ra kua'an nuu ra sutu; saa chi xa'a ña kandixa va kun
ke nduva'a kun —kachi Jesús xi'in ra.

Su'va ke kuu te xa na ka'ndia Ndioxi chiñu

20 Ra saa kuu iin kii ra ndindakatu'un ndia fariseo Jesús kachi ndia saa:
—¿Ama ke xaa Ndioxi ka'ndia ra chiñu nuu ña yuuvi yo'o? —kachi ndia.
Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Kii ña xaa Ndioxi ka'ndia ra chiñu ra ndia nii ña'a täxi ku'va nuu na
ña kundaa ini na.
21 Ra ni köo tu na ka'an kachi su'va va: "¡Yo'o iyoo ña!", a "¡Kaa iyoo
ña!", kachi na. Chi xa tiañu ndo yo'o va xaa Ndioxi xa'ndia ra chiñu
—kachi Jesús xi'in ndia.
22 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Vaxi kii, ra kụni̱ ni ndo kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o, ña kixi tuku yu,
ndi su küni ka ndo yu'u.
23 Ra kii kan ra ka'an na xi'in ndo kachi na saa, "Yo'o íin ra kę̱e nuu
Ndioxi"; a "kaa íin ra kę̱e nuu Ndioxi", na kachi na. Ra na kü'un ndo nuu
na, ra nii na ndakundïkun ndo sata na.
24 Saa chi kii ña nandiko yu'u ra xaa yo'o vichin, ra iin ta ku'va xa taxa
ta ndaye'e ña chi nuu kanata ñu'u ra iin saa ndia chi nuu kita ña, saa ke
kuu kii ña ndiko yu'u, ra xaa yo'o.
25 Ndi su xi'na xiniñu'u ndo'o ni yu ra kundasi ni na yuuvi yo'o yu'u.

26 Ta ku'va kuu xina'a ta ndixiyo ra Noé, ke kuu tu kii ña nandiko yu'u,
ra xaa yo'o vichin va.
27 Saa chi ta ndixiyo ra Noé, ra yuvi kan ra ndakundiee na xixi na, ra xi'i
na, ra satanda'a ta'an va tu na, ra saa kuu na ndee na saa, ndia te ndixaa
kii ña ndiki'vi ra Noé ini barca. Ra saa kuun savi ña'a ra ndixi'i ndi'i va
na.
28 Ra mii saa ke kuu tu te ndixiyo ra Lot va: saa chi xixi na, ra xi'i na,
ra sata na, ra ndixiko na, ra xava'a na ve'e na, ra chi'i na, ra sakee va na.
29 Ndi su te kita ra Lot ñuu Sodoma, saa ra kuun va ñu'u xi'in ñu'u
ka'ndi, ra xa'ni ndi'i va ña na.
30 Ra mii saa kuu tu kii ña nandiko yu'u ra xaa yo'o va kixi yu.
31 ’Ra kii kan, ra na ndee chi xini ve'e, ra na ki'vi ka na ve'e na, ña
ndaki'in na ña'a na; ra na ñu'u xachiñu iku, ra na nandïko ka na ve'e na.
32 Ra na ndaka'an ndo xa'a ña ndo'o ña yasi'i ra Lot, saa chi sandi'i va
Ndioxi xa'a ña.
33 Ra yuvi na kuni sakaku mii, ra na kan kuvi na ndi'i xa'a va; ra na xiin
sandoñu'u mii, kuvi na kaku va.
34 ’Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi nuu kuu ña ñuu te xa na nandiko
yu, ra tu ndee uvi na kixi nuu ixto, ra iin na ku'un, ra iin na ndoo va.
35 Ra tu uvi na si'i xika ndiko na, kii na ndiko yu, ra iin ña ku'un, ra iin
ña ndoo va.
36 Ra tu uvi tiaa ñu'u xachiñu iku, ra iin ra ku'un, ra iin ra ndoo va
—kachi Jesús xi'in ndia.
37 Ra te ndi'i xini so'o ndia ra saa ndindakatu'un ndia Jesús kachi ndia
saa:
—¿Ndia mii ke ku saa, Tata? —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra yu'u ndia kachi ra saa:
—Ra xa kundaa va ini ndo chi ndia ndia ka mii nuu ndee kiti ndìì, ra
ikan ke ndakuta'an pilo ndee va ri —kachi Jesús xi'in na.

18

Tu'un ndichi xa'a iin ña'a ña ndukuaan xi'in ra Juez ra iku ni

1 Ra saa ndika'an Jesús iin tu'un ndichi xi'in ndia ita'an xi'in ra, ña
xiniñu'u ni ka'an ndia xi'in Ndioxi iin ndisaa kii, ra na ndïko ini ndia.
2 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Ndixiyo iin ñuu ka'nu ra ikan ndixiyo iin ra juez ra ndixäto'o ra
Ndioxi, ra nii yuvi ndixäto'o ra.
3 Ra suvi mii ñuu kan ndixiyo tu iin ña'a ña ndukuaan va, ra kanita'an
na xi'in ña, ra ndixa'an ña ka'an ña xi'in ra juez kan ña na sayukun ra
kuachi xi'in ña.
4 Ra kua'a ni ichi ndixa'an ña nuu ra, ndi su ndixïin ra sayukun ra kuachi
xi'in ña. Ra te ndi'i saa vi ndakani ini ra ka'an ra saa: “Va'a ni xäto'o yo
Ndioxi, ra nii xäto'o yo yuvi va,
5 ra xa'a ña sandi'i ni ña'a yo'o yoo, ra na sayukun va yo kuachi xi'in ña
ra na sandï'i ka ña yoo”, ka'an ra juez kan —kachi Jesús xi'in ndia.
6 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Su'va ke xa ra juez ra iku ni kan.
7 Ra kachi ka vi tu Ndioxi, ¿a sandäku ra kuachi xi'in na ndikaxin ra tu
na ka'an na xi'in ra ñuu ka'ñu? ¿Ra a na'a ni vi sa ndakuiin ra tuvi ndo?
8 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi kama ni va sandaku Ndioxi
kuachi xi'in na. Ndi su te xa na ndiko yu'u ra xaa yo'o vichin kixi yu, ¿ra
a ndani'i yu yuvi na ndiaa ini yu'u? —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xa'a yuvi na ndasava'a ni mii

9 Ra saa ndatu'un Jesús inka tu'un ndichi xa'a yuvi na ndasava'a ni mii,
ra kundasi na inka na, ra kachi ra saa:
10 —Saa kuu ra ndixa'an uvi tiaa ve'e ñu'u ka'an ndia xi'in Ndioxi. Ra
iin ra kuu fariseo, ra inka ra ku ra kaya xu'un nda'a na ñuu, ña kua'an
Roma.
11 Ra saa ndixaa ra fariseo kan, xikundichi ra ini ve'e ñu'u, ra xa'a ka'an
ra xi'in Ndioxi kachi ra saa: "Tata, taxi ni yu tixa'vi nda'a kun, saa chi
kuëe iyoo yu ta ku'va iyoo na kui'na, na ndiva'a, ra nii xïka yu xi'in inka
ña'a; ra ni kuëe iyoo yu ta ku'va iyoo tiaa ra kaya xu'un yo'o.
12 Yu'u, ra uvi kii xïxi yu iin semana; ra soko yu nuu xu'un ña xakanaa
yu", kachi ra fariseo kan xi'in Ndioxi.
13 Ndi su tiaa ra kaya xu'un kan, ra xika va xikundichi ra. Ra nii ndixäa
ndiee ini ra ña ndoni'i ra nuu ra ndivi, chi ndika va ra kani nda'a ra kachi
ra saa: "¡Tata Ndioxi, na kunda'vi ini kun kuni kun yu'u. Saa chi yu'u, ra
iyoo ni kuachi yu!", kachi ra.
14 Ra ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi xa ka'nu va ini Ndioxi xini ra ra
kaya xu'un kan. Ndi su ndixakä'nu vi ini ra xa'a ra fariseo kan. Ra ña kan
ke takundi'i yuvi na xa ṉinù ni xi'in mii kuvi na nduvali va, ra na xa ṉinu̱
xi'in mii kuvi na nduna'nu va —kachi Jesús.

Ka'an Jesús xi'in Ndioxi xa'a na kuachi vali

15 Ra saa ndixaa sava na xi'in na vali se'e na nuu iin Jesús, ña na
chindu'u ra nda'a ra sata na vali kan, ra ka'an ra xi'in Ndioxi xa'a na
kuni na. Ra te xini ndia ita'an xi'in Jesús ra saa xa'a ndia ndukue'e va
ndia xi'in na ndixaa xi'in na kuachi vali kan.
16 Ra saa kana Jesús na kuachi vali kan ña na kuyachin na nuu ra, ra
ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Saña ndo na vali ña na kixi na nuu yu, ra säsi ndo nuu na. Saa chi
na iyoo ta ku'va iyoo na kuachi vali yo'o ku na kuchuun koo nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu.
17 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi tu na ndakï'in yuvi ichi
Ndioxi ra sa na ta ku'va xa na kuachi vali, saa ra kuchüun vi na koo na
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús.

Ndakatu'un iin ra itia kuika Jesús

18 Ra saa kuu ra ndindakatu'un iin ra itia ra kuika ra kuu ra xikua'a
Jesús kachi ra saa:
—Tata Maestro, ra va'a, ¿ni ke sa yu ña va'a ni'i ta'vi yu kutiaku yu xi'in
Ndioxi ndiaa ndikaa ndiku'un? —kachi ra xi'in Jesús.
19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿Nichuun ka'an kun "ra va'a" xi'in yu?, saa chi köo ndia nii yuvi na
va'a, chi indaa mitu'un Ndioxi va ku ra va'a.
20 Ra xa xini va kun ndiayu Ndioxi ña ka'an kachi su'va: "Kï'vi kun xi'in
yasi'i inka tiaa, kä'ni kun ndii, xakuï'na kun, ra chikäa siki kun kuachi
inka na; ra na sato'o kun iva kun xi'in si'i kun" —kachi Jesús xi'in ra.
21 Ra saa ndakuiin ra kuika kan kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, ta lo'o vi yu xa'a yu kandixa ndi'i yu ña —kachi ra.
22 Ra te ndi'i xini so'o Jesús ña ndika'an ra, ra saa ndika'an Jesús kachi
ra saa xi'in ra:
—Iyoo ka va iin ña kumani nuu kun: Xiko takundi'i ña'a ña iyoo nuu
kun, ra ndata'vi kun xu'un xi'in na nda'vi, ra saa ke taxi Ndioxi ña kuika

ña iyoo ndivi nda'a kun vaxi kii. Ra te xa na ndi'i, ra na kixi kun kundikun
kun yu'u —kachi Jesús xi'in ra.
23 Ra te ndi'i xini so'o ra kuika kan, saa ra kusuchi ni ini ra saa chi kuika
ni ra.
24 Ra te xini Jesús ña kusuchi ni ini ra kuika kan, ra saa ndika'an ra
kachi ra saa:
—¡Tiaa ni u'vi ki'vi na kuika ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu!
25 Ra ü'vi ka vi ki'vi iin camello yavi lo'o xa'a tiku, nuu ña ki'vi iin ra
kuika ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús.
26 Ra saa ndika'an na xini so'o, ña ndika'an Jesús kachi na saa:
—Tu saa va ke iyoo ña, ¿ra yoo va ku na kuchuun kaku tu saa? —kachi
na xi'in Jesús.
27 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Nuu na yuuvi yo'o va ke u'vi ni ña yo'o, ndi su nuu Ndioxi ra köo ña
u'vi —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, ndu'u, ra ndakoo ndi'i va ndi ña'a ndi, ra ndakundikun ndi yo'o,
xika ndi xi'in kun —kachi ra.
29 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo: chi takundi'i yuvi na ndakoo ve'e, na
ndakoo iva, na ndakoo ñani, na ndakoo yasi'i, na ndakoo se'e xa'a ña
ndikun na ichi Ndioxi,
30 Ra kua'a ni ka va ña va'a ndaki'in na kan nuu Ndioxi nuu ña yuuvi
yo'o vichin, ra ni'i tu na ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un va —kachi
Jesús xi'in na.

Xa ichi ña uni ka'an tuku Jesús ña kuvi ra

31 Ra saa ndika'an Jesús xi'in uxi uvi saa ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Vichin ke ku'un yo ñuu Jerusalén, ra ikan ku nuu xinu ndi'i nuu tu'un
ña tiaa na ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a xa'a yu'u ra xaa yo'o
vichin.
32 Ra ikan ku nuu ndataxi na yu'u nda'a yuvi na xïni Ndioxi, ra sasiki
na yu'u, ra ka'an ñaa na xi'in yu, ra kondiaa na tiasi'i na nuu yu.
33 Ra kani ni na yu'u, ra ka'ni na yu'u, ndi su kii uni ra ndatiaku va yu
—kachi Jesús xi'in ndia.
34 Ndi su ndia ita'an xi'in ra ra ndikundäa vi ini ndia xi'in tu'un yo'o, ra
nii ndikundäa tu ini ndia ni xa'a ke ka'an ra xi'in va ndia, saa chi tu'un
ña kundäa ini ndia xi'in va ke ndika'an Jesús.

Sanda'a Jesús nuu iin ra kuaa ra ñuu Jericó

35 Ra ta kuyachin Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra nuu ñuu Jericó
kan, ra yu'u ichi kan ndu'u iin ra kuaa ña ndakan ra.
36 Ra ta xini so'o ra kuaa kan ña ya'a ni yuvi kua'an na ichi kan. Ra saa
ndindakatu'un ra kachi ra saa:
—¿Ni ke kuu? —kachi ra.
37 Saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Jesús, ra ke̱e ñuu Nazaret va ku ra ya'a kua'an —kachi na xi'in ra.
38 Ra saa xa'a ra iin koko'o kana ra kachi ra saa:
—¡Jesús, se'e xikua ra rey David, kunda'vi ini kuni yu'u! —kachi ra.
39 Ra saa ninda'yu na inuu kua'an kan nuu ra, ña na koo taxin yu'u ra,
ndi su ra ndiee ka ninda'yu va kuvi ra kachi ra saa:
—¡Jesús se'e xikua ra rey David, kunda'vi ini kuni yu'u! —kachi ra.

40 Ra saa xikundichi Jesús, ra xa'ndia ra chiñu nuu na ña na ku'un na
ndaki'in na ra. Ra ta xaa na xi'in ra kuaa kan, ra saa ndindakatu'un Jesús
ra kachi ra saa:
41 —¿Ni ke kuni kun sa yu xi'in kun? —kachi ra.
Saa ndakuiin ra kuaa kan kachi ra saa:
—Tata, na ndanuña nuu yu ra va'a koto'ni yu —kachi ra.
42 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—¡Koto'ni! Chi xa'a ña kandixa va kun ke nduva'a kun —kachi ra.
43 Saa ra ndikun ndanuña va nuu ra kuaa kan ra va'a va ndakoto ra. Saa
ra ndakundikun ra kua'an ra xi'in Jesús va, ra ndasaka'nu ka vi ra Ndioxi
kua'an ra. Ra takundi'i yuvi na xini ña kuu xi'in tiaa kan, ra ndasaka'nu
ni tu na kan va Ndioxi kua'an na.

19

Jesús xi'in ra Zaqueo

1 Ra ta ndixaa Jesús ñuu Jericó ra saa ndiki'vi ra ma'nu ñuu kan kua'an
ra.
2 Ra ñuu kan iyoo iin ra kuika ra nani Zaqueo. Ra ra kuchee kuvi ra nuu
na kaya xu'un kua'an nda'a gobierno.
3 Ra kuni ni ra kuni ra Jesús, ndi su ndiküvi kuni ra ra, saa chi kuiti ni
ra, ra kusiin tu kua'a ni yuvi kua'an va ra na kan va xisa'vi nuu ra.
4 Ra saa ndakosonuu ra xinu ra kua'an ra chi nuu, ra ikan ndaa ra nda'a
iin itun, tu nani sicómoro ña va'a kuni ra ya'a Jesús, saa chi mii ikan ke
ya'a va ra.
5 Ra ta xa ya'a Jesús kua'an ra nuu iin itun kan, ra saa ndakoto ndiaa ra
nda'a nuu ra xini ra ra Zaqueo, ra ndika'an xi'in ra kachi ra saa:
—Zaqueo, kama ni nuu kun, saa chi ve'e kun ke xiniñu'u koo yu vichin
—kachi ra xi'in ra.
6 Saa ra ndikun nuu ndixa va ra Zaqueo, ra tiaa ni kusii ini ra ña ndaki'in
ra Jesús kua'an ra xi'in ra ve'e ra.
7 Ra ta xini yuvi kan ña ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ra Zaqueo, saa ra
xa'a na kaña'a na xa'a ra kachi na saa:
—¿Nichuun kua'an Jesús ve'e ra Zaqueo? Saa chi süvi ra va'a kuvi ra
—kachi na.
8 Ra ta xa ndee ndia ve'e ra Zaqueo, ra saa ndakundichi ra Zaqueo ra
ndika'an ra xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, na kundaa ini kun chi kuni yu ndata'vi yu iin sava ña'a ña iyoo
nuu yu xi'in na nda'vi. Ra tu ndia na sanda'vi yu, ra vi'i ka va xu'un
ndaki'in yu nda'a na, ra ndia kumi va ichi sandiko yu ña nda'a na vichin
—kachi ra.
9 Saa ndika'an Jesús xa'a ra Zaqueo nuu takundi'i na ndee kan kachi ra
saa:
—Kii vichin ke xa sakaku Ndioxi ra yo'o, xi'in na ve'e ra. Saa chi ndise'e
ra Abraham kuvi tu ra yo'o va.
10 Saa chi yu'u ra xaa yo'o vichin, kuvi ra xaa ndanduku na nindoñu'u,
ra sakaku yu na —kachi ra.

Tu'un ndichi xa'a xu'un kaa ña ya'vi ni

11 Ra nani saa kuu yuvi kan xini so'o na ña ndatu'un Jesús xi'in na ña
kua'an na ichi kan, ra ta xa kuyachin ra xi'in na nuu ñuu Jerusalén kan,
ra saa ndika'an ra inka tu'un ndichi xi'in na, saa chi xa'a na ndakani ini
na ka'an na saa: “Xa ninumi ni va ka'ndia Ndioxi chiñu nuu yo”, ka'an
na.

12 Ña kan ke ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:

—Su'va ndo'o iin ra kuika, ra ndasavii kee ku'un inka ñuu xika, nuu tia'ndia xa'a ra ña kuu ra rey, ra te xa na ndi'i, saa nandiko ra ndaxaa ra ña ka'ndia ra chiñu nuu na ñuu ra.
13 Ra te xa ndinumi ku'un ra, saa ndakana ra uxi tiaa ndia xachiñu nuu ra, ra iin iin xu'un kàà ña vi'i ni ndiaka taxi ra nda'a ta mitu'un ta mitu'un ndia ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa: "Na sachiñu ndo xi'in xu'un yu, ra na ndukua'a ña, ra te xa na nandiko yu saa ndaki'in yu ña nda'a ndo", kachi ra xi'in ndia.
14 Ndi su na ñuu ra, ra kundasi ni va na ra, ra ndiküni na ña ka'ndia ra chiñu nuu na, ña kan ke ti'vi na ndia kumisio ra ndikun ndia ndixa'an ndia sata ra, ra ndika'an ndia xi'in mii ra rey ra xa'ndia chiñu nuu ra, kachi ndia saa: "Küni ndi ña kuu ra yo'o rey ra ka'ndia ra chiñu nuu ndi", kachi ndia.

15 'Ra va'a ni ndika'an ni va na ña küni na ka'ndia ra chiñu nuu na, ndi su xa saa ndaki'in va ra ña kuu ra rey. Ra te ndi'i ndaki'in ra chiñu, saa nandiko ra ndaxaa ra ñuu ra, ra saa ndakana tuku ra ndia xachiñu nuu ra, ña kuni ra kundaa ini ra nisaa ke ndini'i ta iin iin ndia siki xu'un ña taxi ra nda'a ndia.
16 Ra saa xaa ra nuu, ra ndika'an ra, kachi ra saa: "Tata, xu'un ña taxi kun nda'a yu, ra inka uxi xu'un ndini'i yu siki ña", kachi ra.
17 Saa ndakuiin ra rey kan, kachi ra saa xi'in ra: "Va'a ni va xa kun, iin tiaa ra va'a ni xachiñu kuvi kun, ra xa'a ña va'a ni xachiñu kun xi'in ña lo'o taxi yu nda'a kun, ke ndasa yu yo'o iin ra chiñu chee ra ka'ndia kun chiñu nuu uxi ñuu na'nu vichin", kachi ra.
18 Ra saa xaa ra uvi, ra ndika'an ra, kachi ra saa: "Tata, xu'un ña taxi kun nda'a yu, ra u'un ka xu'un ndini'i yu siki ña", kachi ra.

19 Saa ndakuiin ra rey kan, kachi ra saa xi'in ra: "Va'a ni xa kun, ra xa'a ña va'a ni xachiñu kun, ke ndasa tu yu yo'o iin ra chiñu chee ra ka'ndia kun chiñu nuu u'un ñuu na'nu", kachi ra.

20 'Ra saa xaa inka ra, ra ndika'an ra kachi ra saa: "Tata, yo'o iyoo xu'un ña taxi kun nda'a yu. Ra na ndaki'in kun ña. Chi tikoto va chiku'ni yu ña ra nditise'e yu ña ña va'a va nindï'i xa'a ña.
21 Saa chi ndiyu'vi yu ndoñu'u ña, ra xa xini va yu yo'o ña kuu kun iin tiaa ra ndaku ni ini, chi tu ndindoñu'u ña, ra xa saa ndacha'vi va yu ña nuu kun, saa chi yo'o, ra ndaki'in kun ña'a nuu nditäxi kun ña, ra sakee kun nuu ndichï'i va kun," kachi ra.
22 Ra saa ndakuiin ra rey kan, kachi ra saa: "Yo'o, ra süvi tiaa ra va'a xachiñu kuvi kun, ra xi'in mii tu'un ña ka'an kun ke sayukun yu kuachi xi'in va kun. Saa chi xa xini va kun yu'u, ña kuu yu iin tiaa ra ndiee ni ini, chi ndaki'in yu ña'a, nuu nditäxi yu ña, ra sakee tu yu nuu ndichï'i va yu,
23 ¿ra nichuun ndixä'an kun chikaa kun xu'un yu nuu sakua'nu na xu'un, ra xa ndukua'a va siki ña ndaki'in yu ña ndaxaa yu ve'e yu vichin?", kachi ra xi'in ra.
24 Ra saa ndika'an ra rey kan xi'in ndia ndita kan, kachi ra saa: "Kindiaa ndo xu'un nda'a ra ñaa, ra ndataxi ndo ña nda'a ra xa iyoo uxi ña nuu", kachi ra.
25 Saa ndakuiin ndia kan, kachi ndia saa xi'in ra: "Tata, ¿nichuun taxi ka ndi ña nda'a ra? Ra xa uxi vi ku xu'un ra", kachi ndia.
26 Ra saa ndakuiin ra rey kan, kachi ra saa: "Na xa iyoo ña nuu, ra ni'i ka na ta'an va ña; ra na köo ña nuu, ra ndia ña lo'o iyoo nuu na ke nundiaa nda'a va na.

27 Ra na sáa̱ ini xini yu'u, na ndixïin ña kuu yu rey ra ka'ndia yu chiñu
nuu na, ra na saya'a ndo na cho'o, ra xito'ni yu saa na ka'ni ndo na, kachi
ra rey kan, kachi tu'un ndichi yo'o”, kachi Jesús xi'in na.

Su'va xa Jesús ta ndiki'vi ra ñuu Jerusalén

28 Ta sandi'i Jesús ndatu'un ra xi'in na, ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi
ñuu Jerusalén.
29 Ra ta kua'an kuyachin ra nuu ñuu Betfagé xi'in ñuu Betania, yachin
nuu ndikaa iku ña olivo, ra saa ndika'an ra xi'in uvi ndia ita'an xi'in ra,
30 kachi ra saa:
—Kua'an ndo ñuu lo'o ña ndikaa yachin kaa ra ta ndiki'vi ndo kan
kua'an ndo, ra ikan kuni ndo nu'ni iin burru lo'o ri täan koso na. Ra
ndaxi ndo ri na kixi ri xi'in ndo.
31 Ra tu ndia na ndakoyo ka'an xi'in ndo: “¿Nichuun ndaxi ndo ri?”,
kachi na, ra ka'an ndo xi'in na xi'in na kachi ndo saa: “Tata yo Jesús kuvi
ra kuniñu'u ri”, kachi ndo —kachi ra xi'in ndia.
32 Ra saa ndaki'in ndia ita'an xi'in ra kua'an ndia, ra iin ta iyoo ña
ndika'an ra xi'in ndia, ra iin saa ke kuu ndixa va.
33 Ra sakan saa kuu ndia ndaxi ndia ri, saa ra ndakoyo va na xi'in sana
ri, ra ndika'an na xi'in ndia, kachi na saa:
—¿Nichuun ndaxi ndo burru lo'o ñaa? —kachi na.
34 Ra saa ndakuiin ndia yu'u na, kachi ndia saa:
—Tata yo kuniñu'u ri, ña kan ke ndaxi ndi ri —kachi ndia.
35 Ra saa ndaki'in ndia ri kua'an ri xi'in ndia, ra ta ndixaa ndia xi'in ri
nuu iin Jesús, ra saa tiso ndia tikoto sata ri, ra saa sandaa ndia ra sata ri.
36 Ra iinii kuvi ichi nuu ya'a Jesús kua'an ra, xakin na tikoto.
37 Ra ta kuyachin ra vaxi nuu ra xa'a iku Olivo, ra saa xa'a kusii ka vi
ini takundi'i na ita'an xi'in ra, ra ndikun na sata ra, ra xa'a na ndasaka'nu
na Ndioxi xa'a takundi'i ña va'a xa ra xini na.
38 Ra xa'a na nda'yu na kachi na saa:
—¡Ra ña va'a na koo xi'in yo'o, ra vaxi xi'in kivi Tata yo Ndioxi! ¡Ra ña
ka'nu, xi'in ña va'a na koo xi'in na iyoo ndivi! —kachi na.
39 Ra tiañu yuvi kan ñu'u sava ndia fariseo kua'an ndia xi'in na, ra saa
ndika'an ndia xi'in Jesús, kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ka'an xi'in na ita'an xi'in kun ra na koo taxin yu'u na
—kachi ndia.
40 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Tu na ka'an yu xi'in na ña kutaxin yu'u na, saa ra xa'a yuu ña ndee
ñaa nda'yu va ña —kachi ra xi'in ndia.
41 Ra te ndixaa Jesús nuu ñuu ka'nu Jerusalén, ra saa ndakoto ndiaa ra
nuu ñuu kan, saa ra xaku va ra xa'a na ñuu kan.
42 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Tu ndo xiin vi kuvi ndo ña ndaki'in xini ndo, saa ra kundaa va ini
ndo ña kuni Ndioxi sa ra ña va'a xi'in ndo! Ndi su xïin ndo. Ra ña kan ke
iyoo se'e va ña va'a kuni Ndioxi sa ra xi'in ndo.
43 Saa chi vaxi kii, ra kixi na sáa̱ ini xini ndo'o, ra iin kununduu va na
ndo'o, ra ndakasi va na ichi nuu ndo, ra küvi ka kunu ndo.
44 Ra ka'ni ndi'i va na se'e vali ndo, ra ndia nii nuu ndita ve'e ndo ke
kuñä'a ka vi; saa chi ndixïin ndo ña sakaku yu ndo'o, kii ña xaa yu sakaku
yu ndo'o vichin —kachi Jesús xi'in na.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ndaxiko nuu ke'e ve'e ñu'u

45 Ra te ndixaa Jesús ñuu Jerusalén, ra ndiki'vi ra ini korra ve'e ñu'u
ka'nu kan kua'an ra, ra saa xa'a ra tava ra takundi'i na ndee ndaxiko kan,
ra saa tu na sata nuu va na.
46 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa xi'in na:
—Tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ra su'va va ke kachi ña: “Ve'e yu, ra
ve'e nuu ka'an takundi'i na xi'in Ndioxi va ke kuu ña.” Ndi su ndo'o, ra
kava nuu ndakuta'an na kui'na va ndasa ndo ña —kachi Jesús xi'in na.
47 Ra iin takundi'i kii ndixa'an Jesús ve'e ñu'u ka'nu kan saña'a ra yuvi,
ra na xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in na xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ra
ndakundiee va ndia xika ndia nduku ndia ku'va ña kuchuun ndia ka'ni
ndia ra.
48 Ndi su ndinï'i vi ndia ndia ku'va ke kuchuun ndia ña ka'ni ndia ra,
saa chi iin takundi'i va na ñuu ndinuni ni xini so'o ña saña'a Jesús.

20

Ndiayu ña kuu mii Jesús

1 Saa kuu iin kii íin Jesús ini ve'e ñu'u ka'nu saña'a ra yuvi ña ndakani
ra tu'un Ndioxi nuu na. Ra saa ndixaa ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in
ndia xikua'a ñuu kan,
2 ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Ka'an xi'in ndi, ¿yoo taxi ndiayu nda'a kun ña xa kun ña yo'o, ra nii
ndiayu ku mii kun ña xa kun saa? —kachi ndia.
3 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Kuni tu yu'u va ndakatu'un yu ndo'o, ra na ndakuiin ndo yu'u yu.
4 ¿Yoo taxi ndiayu nda'a ra Juan ña sakuchi ra yuvi? ¿Ndioxi taxi ña
nda'a ra, a na yuuvi yo'o va? —kachi ra.
5 Ra saa xa'a ndia ka'an ndia xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:
—¿Ni ke kachi yo xi'in ra? Chi tu na ka'an yo: “Ndioxi va kuvi ra taxi
ndiayu nda'a ra”, saa ra kachi ra saa xi'in yo: “¿Nichuun ndikandïxa tu
ndo ña ndika'an ra tu saa”?, kachi ra xi'in yo.
6 Ra tu na kachi tu yo: “Na yuuvi yo'o va kuvi na taxi ndiayu nda'a ra”,
saa ra, iyo ni ka'ni na yoo xi'in yuu. Saa chi takundi'i na ñuu, ra kandixa
va na ra Juan ña kuu ra, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi —kachi ndia
kuna'nu kan xi'in ta'an ndia.
7 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa xi'in Jesús:
—Xïni ndi yoo kuvi na taxi ndiayu nda'a ra Juan ña sakuchi ra yuvi
—kachi ndia.
8 Saa ndika'an Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Saa ra nii yu'u ndatü'un tu xi'in ndo'o va, yoo taxi ndiayu nda'a yu
ña xa yu ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Tu'un ndichi xa'a ndia tatu too ñu'u

9 Ra saa xa'a tuku Jesús ndatu'un ra inka tu'un ndichi xi'in yuvi kan,
kachi ra saa:
—Su'va ndo'o iin tiaa, ra ndataan te'e uva nuu iin ñu'u ka'nu, ra te ndi'i
ndataan ra ña, ra saa satatu ra ña inka yuvi, ra ndaki'in ra kua'an ra inka
ñuu xika va, ra na'a ni va koo ra kan.
10 Ra te nditandiaa kii ña tia'ndia uva, ra saa ti'vi ra iin ra xachiñu nuu
ra, ña kua'an ra nuu na tatu too ñu'u kan ña na ndataxi na lo'o kuenda
ra. Ndi su na tatu ñu'u nuu iyoo te'e uva kan, ra ndukuiin na tiin na ra

xachiñu nuu ra, ra kani na ra, ra sandiko vichi na ra kuanu'u ra nuu xito'o ra.
11 Ra saa ti'vi tuku ra xito'o ñu'u kan inka ra xachiñu nuu ra kua'an ra nuu na, ra saa xa tu na xi'in ra kan va, chi ndukuiin na tiin na ra, ra kani ka vi na ra, ra kundiva'a ka vi na xi'in ra, ra saa sandiko vichi na ra kuanu'u ra nuu xito'o va ra.
12 Ra saa ti'vi tuku va ra xito'o ñu'u kan, ra xachiñu nuu ra, ra uni, ña kua'an ra nuu yuvi kan, ra sa xa tu na xi'in ra kan va, chi ndukuiin na kanita'an na xi'in ra, ra iin satakue'e ndi'i na ra, ra saa taxi na ra kua'an va ra.
13 'Ra saa xa'a ndakani ini ra xito'o ñu'u kan, ka'an ra saa: "¿Ni ke sa yo vichin? Ra va'a ka va na ti'vi yo se'e yo, ra ku'vi ni ini yo xini yo, ku'un ra nuu na. Ra ta xa na xaa ra nuu na, ra iin ña saa sato'o va na ra", ka'an ra.
14 Ndi su te xini na tatu too ñu'u nuu yoo te'e uva kan, ña xaa ra, ra saa ndika'an na xi'in ta'an na kachi na saa: "Ra yo'o kuvi ra ndoo ndi'i ña yo'o nda'a. Ra na'a ndo vichin, ra na tiin yo ra, ra ka'ni yo ra, ra ña'a mii yo nduu ndi'i va ña yo'o", kachi na xi'in ta'an na.
15 Ra saa tiin ndixa va na ra, ra xa'ni va na ra, ra saa tava na ra nuu ñu'u iva ra, ra ndixa'an na sakana na ra —kachi Jesús xi'in na.

Saa ndika'an ka Jesús xi'in na ndee xini so'o kan, kachi ra saa:

—Ta xa na xaa mii ra xi'in ñu'u ña, ¿ra ni ke sa ra xi'in na xa'ni se'e ra, tuvi ndo?
16 Su ku'un ra tiin ra na, ra ka'ni ndi'i va ra na, ra saa ndataxi ra ñu'u ra nda'a inka yuvi ña kondiaa na ña. Saa va ke ndo'o na tatu too ñu'u kan, kachi tu'un ndichi yo'o —kachi Jesús xi'in yuvi na ndee xini so'o kan.

Ra te kundaa ini na ni ke kachi tu'un ndichi kan, ra saa ndika'an na, kachi na saa:

—¡Na chindiee ta'an ndioxi xi'in yo ra na ndö'o yo ña ndo'o na kan! —kachi na.
17 Ra saa xito'ni Jesús nuu na, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:

—¿Ni ke kachi ndo xa'a tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a? Chi su'va va ke kachi ña:

Yuu ña kuñu'u na xava'a ve'e ta yachi ku yuu ña xiniñu'u va'a ka va vichin.
18 Ra takundi'i na koyo sata yuu kan, ra ta'nu ndi'i va na, ra takundi'i na ndakava mii yuu kan sata, ra kuxe'e ndi'i va na —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús xa'a ña cha'vi yo nuu na chiñu

19 Ra saa xa'a ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, ña xika nduku ndia tiin ndia Jesús, mii hora kan, saa chi kundaa va ini ndia, ña xa'a mii va ndia ke ndika'an ra tu'un ndichi kan; ndi su nditïin vi ndia ra, saa chi ndiyu'vi va ndia nuu na ñuu.
20 Ra saa ti'vi ndia yuvi kua'an na kotonani na ra, ra yuvi kan ra nii kuëe ndaña'a na mii na ña iyoo na kuachi xi'in ra, ra ña kua'an na ra ña va'a na ka'an na xi'in Jesús va kuvi ña ra ka'an ra iin tu'un ña vä'a ra ni'i na taxi na kuachi xa'a ra nuu ra chiñu kuchee, ka'an na.
21 Saa ndixaa na ndakatu'un na ra, kachi na saa:

—Tata Maestro, xa kundaa ini ndi chi ndaku ni va saña'a kun yuvi, ra nii ndakäxin ku na, chi iin ku ndi'i va na nuu kun, ra ndaku ni va saña'a kun yuvi ichi Ndioxi.
22 Ra ka'an xi'in ndi vichin, ¿a va'a cha'vi ndi nuu ra tata chiñu César ñuu Roma, xu'un ña nduku ra nuu ndi, a vä'a? —kachi na xi'in ra.

23 Ndi su Jesús ra xa kundaa va ini ra ña kuni ndia sanda'vi ndia ra, ra
saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿Nichuun xa maña ndo ra xitondoso ndo yu'u?
24 Taxi ndo iin xu'un kaa nda'a yu na kuni yu —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa taxi ndia ña nda'a ra, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo na'na ke ndu'u nuu xu'un yo'o, ra yoo kivi ke ndoso nuu ña?
—kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Na'na ra César, ra kivi tu ra ke ndoso nuu va ña —kachi ndia.
25 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Tu saa, ra na taxi ndo ña'a ra César nda'a va ra, ra ña kuu kuenda
Ndioxi, na taxi ndo nda'a Ndioxi va —kachi ra xi'in ndia.
26 Ndia saa ra nii ndini'i ndia ni ke sa ndia xi'in ra, saa chi ndia nii tu'un
ki'vi ndikä'an ra nuu chitu yuvi kan, saa ra tiaa ni ndakanda ini na xi'in
tu'un ña ndakuiin ra yu'u ndia, ndia saa ra kutaxin yu'u va ndia.

Ndakatu'un ndia saduceo Jesús a ndixa ke ndatiaku na ndii

27 Ra te ndi'i, saa ndixa'an sava ndia saduceo nuu Jesús. Ra ndia kan,
ra kuëe kandixa ndia ña ndatiaku na ndii, ra xa'a ña kan ndindakatu'un
ndia ra kachi ndia saa:
28 —Tata Maestro, ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a ndi ra su'va
va kachi ña: "Tu iin tiaa ra iyoo yasi'i ra, ra ndikäku se'e ra xi'in ña, ra
ndixi'i va ra, saa ra xiniñu'u na ndaki'in inka ñani ra ña'a kan, saa ra, ta
xa na kaku se'e ña, ra ta iyoo se'e ra ndixi'i kan va, na koo ña kaku kan",
kachi ña.
29 Ra su'va ke kuu xi'in iin ve'e, uxa tiaa xikuu ndia ve'e ndia. Ra saa
kuu ra nditanda'a va iin ñani ndia ra chee, ra ndia nii se'e ra ndikäku xi'in
yasi'i ra, ra ndixi'i va ra.
30 Ra saa ndaki'in ña inka ñani ra, ra ndikun sata ra, ra ndixi'i tu ra kan
va, ra ndikäku tu se'e ra kan va xi'in ña.
31 Ra saa ndaki'in ña inka tuku va ra, ra ndixi'i tu ra uni kan va, ra uxa
saa ndia xindu'u ña xi'in va, ra ndixi'i uxa saa va ndia; ra ndia nii ndia
ndikäku se'e ña xi'in vi.
32 Ndia saa ra ndixi'i tu mii va ña.
33 Ña kan ke kuni ndi ndakatu'un ndi yo'o vichin, ta xa na ndatiaku ndia
kan, ¿ra yoo kuu iin ndia kuu yii ña, chi xindu'u ña xi'in uxa saa va ndia?
—kachi ndia xi'in Jesús.
34 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa xi'in ndia:
—Na ndee ña yuuvi yo'o vichin va kuvi na tanda'a.
35 Ndi su na taxi Ndioxi ndiayu ndatiaku, ra koo na xi'in ra ndivi, ra
tandä'a ka vi na kan.
36 Ra nii küvi ka va tu na. Saa chi xa ta iyoo na tatun Ndioxi va ke koo
na, ra se'e Ndioxi va kuu na saa chi ndiatiaku va na.
37 Ra ña ka'an ndo xa'a ña ndatiaku na ndii, ra na kundaa ini ndo, chi
xa mii tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés xina'a vi ke ndakani nuu yo xa'a
ña ndatiaku na ndii. Ra su'va ke kachi Ndioxi ndika'an ra xi'in ra Moisés
ta xini ra xixi itun ìñu̱ kan: "Yu'u kuu Ndioxi ra Abraham, xi'in ra Isaac,
xi'in ra Jacob", kachi ra.
38 Ña kan ke na kundaa va'a ini yo. Chi Ndioxi, ra Ndioxi na tiaku va
kuvi ra. Ra süvi Ndioxi na ndii kuvi ra, ra nuu ra kan ra tiaku takundi'i
va na xa ndixi'i —kachi Jesús xi'in ndia saduceo.
39 Ra saa ndakuiin sava ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi ndee kan,
kachi ndia saa:
—Tata Maestro, va'a ni va ndika'an kun —kachi ndia.

40 Ndia saa, ra ndia nii ka na ndixäa ndiee ini ña ndakatu'un ka na Jesús.

Ka'nu ni ka ra ti'vi Ndioxi nuu ra rey David

41 Saa ndika'an Jesús xi'in na ndee kan, kachi ra saa:
—¿Ndixaa iyoo ña tuvi ndo'o? ¿Nichuun ka'an na ña kuu se'e xikua ra
rey David ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o?
42 Ra ra David, ra su'va va tu kachi ra ndika'an ra nuu tutu Salmo ña
tiaa ra:
Su'va kachi Ndioxi xi'in Tata yu:
"Na kundu'u kun xiin kua'a yu
43 ra va'a sandi'i yu xa'a takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun", kachi Ndioxi,
kachi ra rey David.
44 Ndatu'un ndo xi'in yu, ¿ndixaa ke iyoo ña, ña ka'an ra David ña kuu iva
ra, ra ti'vi Ndioxi kixi, ra ka'an tu ra ña kuu ra se'e va ra? —kachi Jesús
xi'in na.

Vä'a ndasa va'a ni yo mii yo nuu inka na

45 Ra saa kuu yuvi na ndee xini so'o ña ndakani Jesús ndee na, ra saa
ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
46 —Kuenda ni koo ndo, ra xä ndo ta xa ndia maestro saña'a ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa chi ndia kan, ra kotoo ni ndia kundixi
ndia tikoto nani, ra kuni ni tu ndia sato'o ni yuvi ndia te ndakuta'an ndia
xi'in na nuu ya'vi va. Ra saa tu te kua'an ndia ve'e ñu'u a te kua'an ndia
viko, ra xini sii ni ndia kundee ndia tiayu tu ndee na kuna'nu.
47 Ra sanda'vi ni tu ndia na si'i na ndukuaan va, ra ndaki'in ndiaa ndia
ña'a ña kuu mii na nda'a na. Ra ña kuni ndia kindoo va'a ndia nuu na
ñuu, ra na'a ka vi ka'an ndia xi'in Ndioxi. Ra ña xa ndia ña yo'o, ra chee
ni ka va tundo'o vaxi nuu ndia sa Ndioxi —kachi Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra.

21

Ndatu'un Jesús xi'in na xa'a xu'un ña ndisoko iin ña'a nda'vi ña ndukuaan

1 Ra saa ndu'u Jesús ini korra ve'e ñu'u ka'nu, ra yachin kan, íin iin ñá'a
nuu taan na xu'un ña soko na. Ra xito'ni ra ña soko ka vi na xu'un, ra
kua'a ka vi xu'un soko sava na kuika.
2 Ra saa ndixaa iin ña'á nda'vi ña ndixi'i yii, ndisoko ña uvi xu'un kàà
vali nuu Ndioxi.
3 Saa ndika'an Jesús xi'in na ndee kan, kachi ra saa:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi ndiaa ya'vi ni ka va xu'un ña ndisoko
ña nda'vi kaa nuu ña ndisoko takundi'i na.
4 Saa chi va'a ni kua'a ni va ku xu'un soko na, ndi su ña xa ndoo ndoso
nuu va na ke soko na. Ra ña nda'vi kaa, ra takua ña kaa ku ndi'i xu'un
lo'o va ña, ra ndisoko ndi'i va ña ña nuu Ndioxi —kachi Jesús xi'in na.

Ka'an Jesús ña ndi'i xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

5 Ra saa ndika'an sava ndia ita'an xi'in Jesús, xa'a ve'e ñu'u ka'nu ñuu
Jerusalén kan ña nduvi ni yuu kuva'a ña, ra kua'a ka vi ña'a nduvi ndisoko
na iyoo ini ña, kachi ndia. Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
6 —Ve'e ñu'u ka'nu ña iyo ni kaa xito'ni ndo nuu yo'o, ra vaxi kii ra ña
ndi'i xa'a va kuvi ña, ra ndia nii nuu ndichi ka ña ke kuña'a ka vi —kachi
ra.

Su'va kuu ta xa ndinumi ndi'i xa'a ña yuuvi

7 Ra saa nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ¿ama ke kuu saa? ¿Ra ni ke sa ndi ña va'a kundaa ini
ndi ta xa na kuyachin ndi'i xa'a ña? —kachi ndia.
8 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Kuenda ni koo ndo ra täxi ndo sanda'vi na ndo'o. Saa chi kua'a ni na
kixi ra kuniñu'u na kivi yu ña sanda'vi na ndo'o, ra ka'an na xi'in ndo,
kachi na saa: "Yu'u ku Cristo; ra vichin ke nditandiaa kii ndi'i xa'a ña
yuuvi yo'o", kachi na. Ra na kandïxa ndo na, ña ndakundikun ndo na.
9 Ra te xa na xa'a kuni so'o ndo ña iyoo ni kuachi, ra xa'a kuni so'o ndo
ña kanita'an ni yuvi, saa ra na kuayü'vi ndo, chi xiniñu'u saa ke kuu va.
Ndi su süvi ña xa ndi'i xa'a kuvi ña yuuvi.
10 Ra saa ndika'an ka ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kua'a ni ñuu ra kanita'an ni ña xi'in ta'an ña, ra saa tu ñuu ña na'nu
va, chi kanita'an ni tu ña kan va xi'in ta'an ña.
11 Ra ndiee ni taan, ra kundikaa ni soko, ra koo ni tu kue'e va, ra tiaa ni
iyo kuu ndivi kaa, ra kuu kua'a ni ña ndichi.
12 'Ndi su ta kumani ka kuu takundi'i ña yo'o, ra saa tiin na sava ndo ra
sandiva'a ni na xi'in ndo, ra taxi na ndo'o, ra tiin na ndo'o ku'un ndo xi'in
na ve'e ñu'u na, ra taan na ndo'o ve'e kàà, ra kundiaka na ndo'o ku'un
ndo xi'in na nuu na rey, xi'in nuu na kuna'nu xa'a ña ndikun ndo yu'u.
13 Ra saa ke kuvi ndatu'un ndo xa'a yu xi'in na.
14 Ra na ndï'i ini ndo xa'a tu'un ña ndakuiin ndo yu'u na, ña ndaki'in
ndo mii ndo nda'a na.
15 Chi yu'u va taxi ña xini tuni ndo, ña va'a ndakuiin ndo yu'u na, ra
ndia nii na kanita'an xi'in ndo kuchüun ndakuiin yu'u ndo, ra nii nï'i na
ni ke kachi na xi'in ndo.
16 Ra na kundaa ini ndo, chi ivasi'i ndo, xi'in na ñani ndo, xi'in na ve'e
ndo, xi'in na ita'an mani xi'in va ndo kuvi na xiko ta'an xi'in ndo nuu na
chiñu. Ra ka'ni va na sava ndo.
17 Ra kundasi ni yuvi yo'o ndo'o xa'a ña ndikun ndo yu'u,
18 ra na kundï'i ini ndo, chi ndia nii ixi lo'o xini ndo ke ndoñü'u.
19 Ña kan ke na sa ndiee ni ini ndo, ra saa ke kuchuun ndo kaku ndo.
20 'Ra ta xa na kuni ndo, ña xa iin xinunduu ndia soldado ñuu Jerusalén,
saa ra na kundaa ini ndo ña xa ndixaa kii ña ndi'i xa'a va ña.
21 Ra na ndee chi Judea, ra na kunu na ku'un na chi iku, ra na ndee ñuu
ka'nu Jerusalén, ra na kee na ku'un va na, ra na ñu'u xachiñu iku, ra na
nandïko ka na ñuu.
22 Saa chi kii kan ra sando'o ni Ndioxi na xa'a ña ndikandïxa na, ra saa
ke xinu nuu takundi'i ña ka'an tu'un Ndioxi.
23 ¡Ra nda'vi ni na si'i na ñu'u se'e, xi'in na iyoo se'e vali te xa na xaa
kii ña kuu ña yo'o! Saa chi kii kan ke sando'o ni Ndioxi yuvi, ra sandaku
ra kuachi xi'in na.
24 Ra sava na ka'ni na xi'in ichi, ra sava tu na tiin na ku'un xi'in na iin
takundi'i ñuu xika va, ra saa kuu yuvi na xïni Ndioxi ña sandi'i na xa'a na
ñuu Jerusalén, saa ra xaa tu kii ña sandi'i Ndioxi xa'a mii va na —kachi
Jesús xi'in ndia.

Su'va kuu te xa na ndiko se'e Ndioxi

25 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Ta xa na xaa kii ña ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o, saa ra kuni na ña iyo ni
kuu nuu ñu'ù xi'in nuu yoo, xi'in takundi'i kimi; ra takundi'i yuvi na ndee
nuu ñu'u yo'o, ra tiaa ni yu'vi na, ra iin sana su'va ini na xa'a ña kuni so'o
na, ña ndiee ni iyoo kuu ni'i yu'u tiañu'u ña kandita ra.

26 Ra iin ndiakua kuvi too na yuuvi yo'o, xa'a ña ndakani ini na xa'a ña
ndi'i xa'a ña yuuvi, saa chi kuni na ña ndakanda ndi'i ña'a ña ndee nuu
ndivi.
27 Ra saa vi ke kuni ndo yu'u, ra xaa yo'o vichin, ña kixi yu xi'in takundi'i
ndiee yu ña ka'nu.
28 Ra te xa na xa'a kuu takundi'i ña ndika'an yu xi'in ndo, saa ra na kusii
ini ndo, ra na ndoni'i ndo nuu ndo chi ndivi. Saa chi xa ndinumi ni kixi
yu ña sakaku yu ndo'o, ña ndö'o ka ini ndo —kachi Jesús xi'in ndia.
29 Ra saa ndika'an ka ra iin tu'un ndichi xi'in ndia, kachi ra saa:
—Koto'ni ndo ta ku'va iyoo itun koxi xi'in takundi'i ka itun na'nu.
30 Chi te xa xa'a nduu itia nu, ra xa'a ndukuii nu, ra saa ke xa kundaa
ini ndo ña xa kuyachin kii ña kuun savi va.
31 Ra ta xa ndo ña kundaa ini ndo xi'in itun ña ndukuii nu, ra mii saa
ke sa tu ndo te xa na kuni ndo ña kuu takundi'i ña yo'o, saa ra xa kundaa
ini ndo ña xa kuyachin Ndioxi ña ka'ndia ra chiñu nuu ndo.
32 ’Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi xi'na ka va kuu takundi'i ña
yo'o, ra saa vi ke kuvi yuvi na ndee kii vichin.
33 Ra ndivi kaa xi'in ñu'ù yo'o, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña, ndi su tu'un
yu ra ndï'i xa'a ña.
34 ’Ña kan ke kuenda ni na koo ndo, ra na sandä'vi ndo mii ndo, ña xa'a
ndo ndakundi'i ni ini ndo xa'a viko ña kuxi ndo, xi'in ña ko'o ndo xini
ndo, ra nii na ndï'i ni tu ini va ndo xa'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, chi
kama ni va ndakava tundo'o ña kuu kii kan sata ndo.
35 Saa chi ta iyoo iin kuakun ña sakaku'un na kiti ta tiin na ri xi'in ña
se'e, ra saa va ke ndo'o takundi'i yuvi.
36 Ña kan ke xiniñu'u na koo nduvi ni ndo, ra ka'an ni ndo xi'in Ndioxi
iin takundi'i kii, ra saa ke kuvi kaku ndo nuu takundi'i ña kuu, ra kuchuun
ndo xaa ndo nuu yu'u, ra xaa yo'o vichin —kachi Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra.
37 Jesús, ra iin takundi'i ka'ñu ndixika ra ve'e ñu'u ka'nu saña'a ra yuvi,
ra te ñuu ndixika ra iku ña nani olivo ndika'an ra xi'in Ndioxi va.
38 Ra iin takundi'i ixtiaan ndixa'an yuvi kan ña xini so'o na, ña saña'a
ra na ini ve'e ñu'u ka'nu kan.

22

Kata'an na ndia ku'va ke sa na ña va'a kuchuun na ka'ni na Jesús

1 Ra ta xa kua'an kuyachin ni ña koo viko pascua, ta xixi na xita va'a ña
köo ndavi xi'in,
2 ra saa xa'a ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro
saña'a ndiayu Ndioxi, ña xika ndia nduku ndia ndia ku'va ke sa ndia ña
va'a ka'ni se'e ndia Jesús, saa chi iyu'vi ni va ndia nuu na ñuu.
3 Ra saa ndiki'vi ti ndiva'a ini ra Judas, ra nani tu ra Iscariote va, ra ra
yo'o kuvi iin ra ita'an xi'in ndia ita'an xi'in Jesús ña kuu ndia uxi uvi.
4 Saa ndaki'in ra Judas kan ndixa'an ra nuu ndia kuna'nu nuu ndia
sutu, xi'in nuu ndia kuna'nu nuu ndia kumisio ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, ra
ndikata'an ra xi'in ndia, ndia ku'va ke sa ra ña va'a ndataxi ra Jesús nda'a
ndia.
5 Saa ra tiaa ni kusii ini ndia, ra kindoo ndia xi'in ra ña cha'vi ndia ra.
6 Ra kindoo tu ini mii va ra ña ndika'an ndia xi'in ra, ra saa xa'a ra
xika nduku ra ndia ku'va ke sa ra ña va'a ndataxi se'e ra Jesús nda'a ndia,
ka'an ra.

Xixini Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra

7 Ra ta nditiandiaa kii ña kuxi na xita va'a ña köo ndavi xi'in, ra soko tu
na iin ndikachi lo'o xa'a ña ndaka'an na ña sakaku Ndioxi na,
8 ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Pedro, xi'in ra Juan, kachi ra saa:
—Kua'an ndo, ra savii ndo ña kuxini yo viko pascua vichin —kachi ra.
9 Saa ndindakatu'un ndia ra, kachi ndia saa:
—¿Ndia mii ke kuni kun ku'un ndi savii ndi ña kuxini yo Tata? —kachi
ndia.
10 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—Kua'an ndo chi ñuu, ra te ndiki'vi ndo ñuu kan kua'an ndo ra ikan
ndakuta'an ndo xi'in iin tiaa ra kasoko ra yoo tiakuii kua'an ra. Ra
kundikun ndo sata ra ku'un ndo ndia mii ve'e nuu xaa ra ki'vi ra.
11 Ra ikan ka'an ndo xi'in mii ra tata xi'in ve'e kan, kachi ndo saa: "Ra
Tata Maestro kuvi ra kachi su'va: ¿Ndia mii ke íin ve'e nuu koo yu kuxini
yu xi'in ndia ita'an xi'in yu viko pascua vichin?, kachi ra", kachi ndo xi'in
ra.
12 Ra saa ña'a ra iin ve'e chee ña piso ninu nuu ndo, ra iyoo nduvi ndi'i
va ini ña; ra ikan ke na savii ndo ña kuxini yo —kachi ra.
13 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia, ra iin ta iyoo ña ndika'an Jesús xi'in
ndia, ra iin saa ndixa ke iyoo ña kuu va, ra ikan xanduvi ndi'i ndia chiñu
ña ndika'an Jesús xi'in ndia sa ndia.
14 Ra ta nditandiaa hora ña kuxini ndia, ra saa xaa Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra, ra ndakundee ndia nuu mesa ña kuxi ndia.
15 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Tiaa ni xa kuni yu, ña kuxini yu xi'in ndo viko pascua yo'o vichin, ña
kumani ndo'o ni yu, ra kuvi yu.
16 Ra na kundaa ini ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, chi takundi'i ka viko
pascua ña vaxi ra köo ka yu ña kuxini yu xi'in ndo. Saa chi ndia na xinu
kii ña ka'ndia Ndioxi chiñu vi ke kuxini tuku yu xi'in ndo —kachi ra.
17 Ra saa tiin ra copa ña ñu'u vino, ra taxi ra taxa'vi nda'a Ndioxi, ra
ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ki'in ndo ra yo'o, ra lolo'o na ko'o takundi'i ndo.
18 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo vichin, chi nandïko ka yu ña ko'o yu
nduxi uva yo'o xi'in ndo, saa chi ndia te na tandiaa kii ña ka'ndia Ndioxi
chiñu vi ke ko'o tuku yu ra xi'in ndo —kachi ra xi'in ndia.
19 Ra saa ki'in ra xita va'a ra taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa
ta'vi ra ña taxi ra nda'a ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña yo'o ku iki kuñu yu, ña ndataxi yu xa'a ndo vichin. Ra iin takundi'i
ichi na sa ndo ña yo'o ña ndaka'an ndo xa'a yu —kachi ra.
20 Ra te sandi'i ndia xixini ndia, ra saa ki'in tuku ra copa ña ñu'u vino,
ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Vino yo'o ku iin trato xaa ña kindoo yu xi'in ndo vichin, chi ra yo'o
ku nii yu ña kutia xa'a kuachi takundi'i ndo.
21 'Ra vichin na kundaa ini ndo, chi iin ra ndu'u nuu mesa xi'in va yu
kuvi ra ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u.
22 Ra ña ndixa ke xiniñu'u ndo'o ni va yu'u, ra xaa yo'o vichin, saa chi
xa saa kuni mii Ndioxi ña ndo'o va yu, ndi su ¡nda'vi ni tiaa ra ndataxi
yu'u nda'a na saa ini xini yu'u! —kachi ra xi'in ndia.
23 Ra saa xa'a ndia ndakatu'un ta'an ndia, ña kuni ndia kundaa ini ndia,
yoo ku iin ndia ndataxi Jesús nda'a na saa ini.

Xa kuachi ndia ita'an xi'in Jesús xa'a iin ra kuchee ka'ndia chiñu nuu ndia

24 Saa kuu, ra xa'a ndia ita'an xi'in Jesús xa kuachi ndia xi'in ta'an ndia,
ña kuni ndia ña iin mii ndia na kuu ra kuchee ka'ndia chiñu nuu mii ndia.
25 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Na kundaa ini ndo, chi na chiñu iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra xa nduxa
na xi'in yuvi ña na sa na chiñu, ra ndiakua xi'in ndiayu mii na ke kuu
ndi'i va chiñu ña kuni na. Ra na kuu mii iin chiñu chee, ra xinisii ni na
ña ka'an va'a yuvi xa'a na.
26 Ndi su ndo'o, ra süvi saa ke koo ndo, chi xa siin va ke koo xi'in ndo'o.
Saa chi iin ra kuni kuchee nuu ndo ra ta iyoo iin ra lo'o va ke na koo ra,
ra ra xa'ndia chiñu nuu ndo, ra ta xa iin na chu'un nda'a va ke na sa ra.
27 ’Ra vichin kuni yu ndakatu'un yu ndo'o, ra na ka'an ndo xi'in yu, ¿yoo
ku na chee va'a ka tuvi ndo, a na ndee nuu mesa, a na chu'un nda'a va?
¿A su na ndu'u nuu mesa va kuvi na chee? Ra na kundaa ini ndo, chi yu'u
ra kuu maestro ndo, ra ta iyoo iin ra chu'un nda'a va ke iyoo yu nuu ndo
vichin.
28 ’Ra ndo'o kuvi ndo xita'an tuun xi'in yu ña ndo'o yu tundo'o ña u'vi
va.
29 Ra xa'a ña kan ke taxi va yu ña ka'ndia ndo chiñu, ta ku'va xa Tata
yu ña taxi ra ña xa'ndia yu chiñu.
30 Ra ndo'o kuvi ndo kuxi ra ko'o ndo nuu ka'ndia yu chiñu. Ra kundee
ndo tiayu na'nu ña sandaku ndo kuachi xi'in uxi uvi saa na se'e xikua na
ñuu Israel —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

31 Ra saa ndika'an tu Jesús xi'in ra Pedro va, kachi ra saa:
—Simón, Simón, na kundaa ini kun chi xa nduku va timia'a ndiayu xa'a
ndo ña kotondoso ri ndo'o. Ra iin ta ku'va xa na ña ndativi na nuni trigo,
ke sa ri xi'in ndo kuni ri.
32 Ndi su xa ndika'an va yu xi'in Ndioxi xa'a kun, ña na kandixa ni ka
kun yu'u, ra ta xa na nandiko tuku kun nuu yu, ra na chindiee ta'an kun
xi'in ndia ñani kun, ña ndinuni ni ka na kandixa ndia yu'u —kachi ra xi'in
ra.
33 Saa ndakuiin ra Simón, kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, yu'u ra xa iyoo nduvi va yu, nii ve'e kàà na ku'un yu xi'in va
kun, ra nii na kuvi tu yu xi'in va kun chi nandïko ini yu —kachi ra.
34 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Na ka'an yu xi'in kun ra kundaa ini kun, chi vichin ra xa uni va ichi
tise'e tu'un kun xa'a yu, ña xïni kun yu'u kachi kun, ra saa kana chele
—kachi ra.

Xa kuyachin tundo'o nuu Jesús

35 Ra saa ndindakatu'un Jesús ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ta ti'vi yu ndo'o ndixa'an ndo ndika'an ndoso ndo tu'un Ndioxi, ta
ndixinï'i ndo leka, ra nii xu'un ndixinï'i ndo, ra nii ndixan ndixinï'i ka
ndo ku'un xi'in ndo ku'un xa'a ndo, ¿ra a ndia ña'a kumani nuu ndo?
—kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Ndia nii ña'a ndikumäni nuu ndi, Tata —kachi ndia.
36 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Xa siin va koo vichin, chi ndo'o, ndia iyoo leka, ra na kani'i va ndo ña,
ra ndo'o, ndia ni'i xu'un, ra kani'i va ndo ña, ra ndo'o, ndia köo ichi ni'i,
ra na xiko ndo tikoto ña isukun ndo, ra sata ndo iin ichi ña kani'i ndo.
37 Ra ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, chi vichin ke xiniñu'u xinu nuu tu'un
Ndioxi ña tiaa na xa'a yu xina'a ña ndakani kachi su'va: “Ra ti'vi Ndioxi
xaa, ra xi'in yuvi na iyoo kuachi va ndachuta'an na ra”, kachi ña. Ra

takundi'i tu'un ña ndakani xa'a yu, ra ña xaa yu vichin ke xinu nuu va ña
—kachi ra.
38 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Tata, xa yo'o va iyoo uvi ichi —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Xa va'a; na kä'an ka yo xa'a ña yo'o —kachi ra xi'in ndia.

Kua'an Jesús ka'an ra xi'in Ndioxi iin nuu nani Getsemaní

39 Ra saa kita Jesús ini ve'e kan, ra ndaki'in ra kua'an ra iku Olivo ka'an
ra xi'in Ndioxi, chi xa saa yuna'a va ra. Ra ndakundikun tu ndia ita'an
xi'in va ra kua'an ndia sata ra.
40 Ra te ndixaa ndia kan, ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ka'an ndo xi'in Ndioxi ña na chindiee ta'an ra xi'in ndo, ña va'a na
köyo ndo nda'a ña kuni kotondoso ndo'o —kachi ra.
41 Ra saa kuxika ra iin vivi'i nuu ndia, ra iin ta ku'va ña sako'ni na yuu
ke kuxika ra; ra ikan xikusiti ra, ra xa'a ra ka'an ra xi'in Ndioxi,
42 kachi ra saa:
—Tata, tu kuni kun, ra na täxi kun ña ndo'o yu. Ndi su na köo ña kuni
yu'u, chi na sa kun ña kuni mii va va kun —kachi ra.
43 Ra saa xaa iin ra tatun Ndioxi ra kee ndivi, ña taxi ra ndiee nda'a
Jesús.
44 Ra saa kusuchi ka vi ini ra, ra saa ndakundiee ni ka ra ndika'an ra
xi'in Ndioxi, ra saa xa'a koyo tiatiin ra nuu ñu'u, ra iin ta iin tina'nu nii
saa íin ra.
45 Ra ta sandi'i ra ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa nandiko ra xaa ra nuu
ndee ndia ita'an xi'in ra, ra xa ndia kixi va kuvi ndia ndee ndia xa'a ña
kusuchi ni ini ndia.
46 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Nichuun kixi ni ndo? Ndakoo ndo ra ka'an ndo xi'in Ndioxi ña na
chindiee ta'an ra xi'in ndo, ña va'a na köyo ndo nda'a ña kuni kotondoso
ndo'o —kachi ra.

Tiin na Jesús kua'an ra xi'in na

47 Ra sakan saa kuu Jesús ka'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, saa ra xa
ndixaa va iin tia'ndia chee yuvi nuu ndee ndia. Ra ra Judas ra ita'an xi'in
ndia ita'an xi'in Jesús ña kuu ndia uxi uvi kuvi ra inuu nuu yuvi kan
ndixaa na, ra saa kuyachin ra Judas ra nditandiaa yu'u ra nuu Jesús ña
ka'an ndioxi ra xi'in ra iyoo tu'un.
48 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra Judas, kachi ra saa:
—¿A su'va va ke xa kun ña ndataxi kun yu'u nda'a na saa ini xini yu'u?
—kachi ra.
49 Ra saa xito'ni ndia ita'an xi'in Jesús ndita ndia, ra kundaa va ini ndia
ña ndo'o ra, ra saa ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—Tata, ¿a kuni kun tu na kanita'an ndi xi'in na, xi'in ichi ña ni'i ndi?
—kachi ndia.
50 Saa ra ndikun xa'ndia va iin ra ita'an xi'in ndia so'o kua'a iin tiaa ra
xachiñu nuu sutu ra kuchee nuu takundi'i sutu.
51 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Xa va'a, na koo na saa —kachi ra.
Ra saa nditiandiaa nda'a Jesús so'o tiaa kan, ra sanda'a va ra ña.
52 Ra te ndi'i, ra saa ndika'an tu ra xi'in ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in
ndia kuna'nu nuu ndia kumisio ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, xi'in ndia xikua'a
kuna'nu nuu na ñuu, na ndixaa tiin ña'a, ña ku'un ra xi'in ndia, kachi ra
saa:

—¿A ra kui'na va kuvi yu tuvi ndo? ¿Nichuun xaa ndo xi'in ichi, xi'in
itun ña tiin ndo yu'u?
53 A su iin takundi'i va kii ndixiyo yu xi'in ndo ini ve'e ñu'u ka'nu, ra
nditiin ndo yu'u. Ndi su vichin ke xa ndixaa hora ña sa ndo ña kuni va
ndo, saa chi vichin ke ka'ndia ña ndiva'a chiñu va —kachi Jesús xi'in ndia.

Tise'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

54 Ra saa tiin na Jesús, ra ndaki'in na kua'an na xi'in ra chi ve'e ra sutu
kuchee. Ra saa xika xika ndikun ra Pedro kua'an ra sata na.
55 Ra te ndixaa na ve'e ra sutu kuchee kan, saa chikaa na ñu'u nuu ke'e
ra, ra iin xinunduu na ndee na ndasaa na, ra tiañu yuvi kan ndakundu'u
ta'an va ra Pedro ndasaa ra xi'in na.
56 Ra saa kuu ra Pedro ndu'u ra ndasaa ra xi'in na. Ra xini va iin ña'a
ña xachiñu nuu ra sutu kan ra, ra saa ndika'an ña, kachi ña saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús kuvi tu ra yo'o va —kachi ña.
57 Saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa xi'in ña:
—Ndixa, xïni yu ra ka'an kun xa'a —kachi ra.
58 Ra saa ndiya'a iin kani lo'o, ra tuku va tiaa ndakuni ra Pedro, ra
ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Ra ita'an xi'in Jesús kuvi tu yo'o va —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:
—Yo'o, ra ka'an ñaa, ndïxa. Süvi yu —kachi ra.
59 Ra saa ndiya'a ku'va iin hora, ra tuku va tiaa ndika'an xi'in ra, kachi
ra saa:
—Ña ndixa ke, ra ita'an xi'in Jesús kuvi tu ra yo'o va, chi ra kee Galilea
kuvi ra —kachi ra.
60 Saa ndika'an ra Pedro xi'in ra, kachi ra saa:
—Yo'o, ra ka'an ñaa, kundäa ini yu yoo xa'a ke ka'an kun —kachi ra.
Ra sakan saa kuu ra ka'an ra, saa ra kana va chele.
61 Ra saa ndikokuiin Jesús ndakoto'ni ra nuu ra Pedro, ra saa vi ke
ndaka'an ra Pedro xa'a tu'un ña ndika'an Jesús xi'in ra, ta kachi ra su'va:
“Ñuu vichin ra xa uni va ichi tise'e tu'un kun xa'a yu, ra saa kana chele”,
kachi ra.
62 Ndia saa ra kanata ra Pedro chi ke'e, ra xa'a ra xaku ni ra.

Xa siki ni na Jesús

63 Ra saa xa'a ndia soldado, ndia ndiaa Jesús ña xa siki ndia ra, ra kani
ni ndia ra.
64 Ra ndasi ndia nuu ra, ra kani ndia ra, ra ka'an ndia xi'in ra, kachi
ndia saa:
—Ka'an xi'in ndi, ¿yoo ku na kani yo'o? —kachi ndia.
65 Ra kua'a ni ka nuu tu'un ki'vi ka'an ndia xi'in ra.

Ndiaka ndia soldado Jesús kua'an ra xi'in ndia nuu na chiñu

66 Ra te ndituvi inka kii, ra saa ndakuta'an ndia xikua'a, xi'in ndia
maestro saña'a ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, xi'in ndia sutu kuna'nu,
ra saa ndiaka ndia soldado kan Jesús ndixaa ra nuu na chiñu kan. Ra saa
xa'a ndia ndakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
67 —Ka'an xi'in ndi vichin, ¿a ndixa yo'o ku Cristo ra ti'vi Ndioxi xaa
sakaku ña yuuvi yo'o? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Nii na ka'an va yu xi'in ndo ña suvi yu, ra xa saa kandïxa vi ndo yu'u.
68 Ra tu na ndakatu'un tu yu ndo'o, ra ndakuïin vi ndo, ra nii saña tu
ndo yu'u va.

69 Ndi su vichin, ra iin saa ndia kii ña vaxi ke kundu'u yu'u, ra xaa yo'o
vichin, xitia kua'a Tata yu Ndioxi ra kuu mii takundi'i ndiee —kachi ra
xi'in ndia.
70 Ra saa ndindakatu'un takundi'i ndia ra, kachi ndia saa:
—¿A Se'e Ndioxi kuvi ndixa va kun? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Xa mii ndo ndika'an va, ra suvi kuvi va yu —kachi ra.
71 Ra saa ndika'an ndia, kachi ndia saa:
—Yoo ka ku na xiniñu'u yo ka'an tie'e nuu vi ra, ra xa mii yo kuvi yo
xini so'o, ña ndika'an mii ra ña ku ra se'e Ndioxi va —kachi ndia.

23

Ndataxi na Jesús nda'a ra Pilato

1 Ra saa ndaki'in takundi'i ndia chiñu kan Jesús ra kua'an ra xi'in ndia
nuu ra Pilato.
2 Ra ta ndixaa ndia xi'in ra nuu ra chiñu chee Pilato kan, ra saa xa'a
ndia taxi ndia kuachi siki xa'a ra, kachi ndia saa:
—Ndu'u kuvi ndi ndani'i tiaa yo'o ña xika ra sakanita'an ra na ñuu ndi,
ra ka'an ra, ña chä'vi ka ndi xu'un ña cha'vi ndi nda'a ra tata chiñu César
ñuu Roma. Ra ka'an tu ra ña kuu ra Cristo, ra kúu tu ra rey va, kachi ra
—kachi ndia.
3 Ra saa ndindakatu'un ra Pilato Jesús, kachi ra saa:
—¿A ndixa rey na judío kuvi yo'o? —kachi ra.
Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Ta iyoo ña ndika'an kun, saa iyoo va ña —kachi ra.
4 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia sutu kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in
takundi'i ka yuvi kan, kachi ra saa:
—Köo ndia nii kuachi tiaa yo'o ndani'i yu —kachi ra.
5 Ndi su ndia kan ra iin tuun tuun va ka'an ndia, kachi ndia saa:
—Ra ñaa, ra xa iinii saa va ñuu ke xika ra sakanita'an yuvi. Ra ndia
Galilea ke kee ra xika ra saña'a ra yuvi, ra iin saa xaa ra ndia Judea yo'o
va —kachi ndia.

Ndiaka na Jesús kua'an ra nuu ra Herodes

6 Ra te xini so'o ra Pilato ña kachi ndia saa xa'a Jesús, ra saa
ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿A ra Galilea kuvi ra? —kachi ra.
7 Ra ta ndika'an ndia xi'in ra ña suvi ra, ndia saa ra ndati'vi ra Jesús
kua'an ra nda'a ra Herodes, chi ra kan kuvi ra kuu rey xa'ndia chiñu chi
Galilea. Ra ndixiin tu ra ñuu Jerusalén va kii kuu saa kan.
8 Ra ta xini ra Herodes ña ndixaa na xi'in Jesús nuu ra, ra kusii ni ini
ra; saa chi xa yachi ni vi ke kuni ra ña kuni ra Jesús, saa chi xa ndatu'un
va na xa'a Jesús, ña xa ra kua'a ni ña ndichi, ra xa'a ña kan ke kuni ra
Herodes ña na sa Jesús iin ña xitu'un, kuni ra.
9 Ña kan ke tiaa ni kua'a nuu ña nindakatu'un ra Herodes Jesús. Ndi su
ndia nii tu'un nindäkuiin Jesús yu'u ra.
10 Ra ndia kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in ndia maestro saña'a ndiayu
Ndioxi, ra iin tutuun va ndita ndia ña chikaa ndia kuachi siki sata Jesús.
11 Saa xa'a ra Herodes, xi'in ndia soldado ra ña kaña'a ni ndia xi'in Jesús,
ra xa siki ni ndia ra, ra sandakundixi ndia ra iin tikoto va'a ña ndixi mii
na rey, ra sandiko tuku ra Herodes kan Jesús kua'an ra nuu ra Pilato.

12 Ra mii kii kan ndakuta'an mani ra Herodes xi'in ra Pilato, saa chi
yachi ra kuachi va ndixiyo ndia.

Nditia'ndia chiñu ña kuvi Jesús

13 Saa sandakita'an ra Pilato kan, ndia sutu kuna'nu nuu ndia sutu, xi'in
ndia chiñu kuna'nu, xi'in takundi'i na ñuu.
14 Ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndo'o kuvi na ndiaka tiaa yo'o xaa ra xi'in ndo nuu yu, ña taxi ndo
kuachi xa'a ra, ña xika ra sakanita'an ra na ñuu, kachi ndo, ra nuu ndo
saa sana'ma yu ra, ndi su ndia nii kuachi ña taxi ndo xa'a ra köo nindani'i
yu.
15 Ra nii ra Herodes nindanï'i kuachi ra, ña kan ke sandiko tuku ra ra
xaa ra nuu yu vichin. Ra nii yu'u kuvi ra ndanï'i kuachi ra, ña kuvi ra xa'a
ña.
16 Ña kan ke na taxi yu ndiayu, ña kani ndia soldado ra xi'in ñii ña kuu
kuarta, ña sando'o ndia ra. Ra te ndi'i, saa na saña ndika ra ku'un va ra
—kachi ra.
17 Chi xa saa yuna'a va ra chiñu chee Pilato kan ña saña ndika ra iin na
ndikaa ve'e kàà viko pascua ta kuiya ta kuiya.
18 Ndi su ndia nii yuvi kan, ndixïin ña saña Jesús ku'un ra, chi na ndiee
ka xa'a ndika'an va kuvi na, kachi na saa:
—¡Tava ra ñaa chi ke'e ña ku'un ra kuvi ra, ra na saña ndika kun ra
Barrabás va! —kachi na.
19 Ra ra Barrabás kan, ra xa'a ña xa'ni ra ndii, xi'in xa'a ña kanita'an ra
xi'in na chiñu va ke ndikaa ra ve'e kàà.
20 Ra kuni va ra Pilato saña ndika ra Jesús, ña kan ke ndika'an tuku ra
xi'in yuvi kan.
21 Ndi su na ndiee ka xa'a ninda'yu va kuvi na, ra iin tuku tuku ka'an
na kachi na saa:
—¡Na kutakaa ra nda'a cruz, na kutakaa ra nda'a cruz! —kachi na.
22 Ra saa ndika'an tuku ra Pilato kan xi'in na ichi ña uni, kachi ra saa:
—¿Ndia ña kuu kuachi tiaa yo'o tuvi ndo? Chi ndia nii kuachi ra köo
ndani'i yu ña kuvi ra xa'a ña; ña kan ke takua na sando'o va yu ra, ra saa
saña ndika yu ra ku'un va ra —kachi ra.
23 Ndi su yuvi kan, ra na ndiee ka ndika'an va kuvi na, ña kuni na ña na
ku'un Jesús kutakaa ra nda'a cruz. Ra xa'a ña ndiee ni sandi'i yuvi kan,
xi'in ña ndika'an ni ndia kuna'nu nuu ndia sutu va ke ndixinu va ña kuni
na sa na.
24 Ndia saa ra xa ra Pilato ña kuni va na.
25 Ra saa saña ndika va ra Pilato, ra Barrabás, ra ndikaa ve'e kàà xa'a
ña xa'ni ra ndii, xi'in xa'a ña kanita'an ra xi'in na chiñu, ra ndataxi ra
Jesús nda'a na ña sa na ña kuni mii na xi'in va ra.

Ndiaka na Jesús kua'an ra kutakaa ra nda'a cruz

26 Ra saa ndakundiaka ndia soldado kan Jesús kua'an ra xi'in ndia ña
katakaa ndia ra ra nda'a cruz, ra ichi kan ndakuta'an na xi'in iin tiaa ra
nani Simón, ra chi iku va ke kee tiaa kan vaxi ndixi ra ñuu Jerusalén, ra
ra ñuu Cirene va kuvi ra. Ra saa sakuiso nduxa na cruz tun kasoko Jesús
ra, ra ndakundikun ra sata Jesús kua'an ra xi'in na.
27 Ra kua'a ka vi na ñuu kan ndikun kua'an sata Jesús, ra kua'an kua'a
tu na si'i va, ra tiaa ni xaku na, ra iin kani na ndika na xa'a ña kusuchi ni
ini na xa'a Jesús.
28 Ra saa ndakoto'ni Jesús nuu na si'i kan, ra ndika'an ra xi'in na, kachi
ra saa:

—Ndo'o, na si'i ñuu Jerusalén, xäku ndo xa'a yu'u, chi na kuaku ndo
xa'a mii ndo, xi'in xa'a se'e va ndo.
29 Saa chi vaxi kii ra ka'an na ñuu yo'o, kachi na saa: “Va'a ni kee na
si'i numa, ra saa tu na si'i na ndikäku se'e va, saa chi köo na vali sachichin
na ña sakua'nu na na” —kachi na.
30 Ra saa xa'a na ka'an na xi'in xiki na'nu, kachi na saa: “Koyo ndo sata
ndi”; ra ka'an tu na xi'in ko'ndo vali va kachi na: “Ndasi ndo sata ndi”,
kachi na.
31 Saa chi tu su'va xa na xi'in itun kuii, saa ra ndiee ka va sa na xi'in
itun ichi —kachi Jesús xi'in na si'i ñuu Jerusalén.
32 Ra ndiaka tu ndia soldado kan, uvi tiaa ndia iyoo ni kuachi va ña
kua'an ndia kuvi ndia xi'in Jesús.
33 Ra ta ndixaa na iku ña nani Leke Xini Ndìì, ra ikan katakaa ndia
soldado kan Jesús nda'a cruz, ra katakaa tu ndia tiaa ndia iyoo ni kuachi
va, ra iin ra katakaa ndia nda'a cruz tu ndichi chi xiin kua'a Jesús, ra inka
ra katakaa ndia nda'a cruz tu ndichi chi xiin ichin va ra.
34 Ra saa ndika'an Jesús xi'in Ndioxi, kachi ra saa:
—Tata, saka'nu ini xa'a kuachi na, saa chi kundäa ini na ni ke xa vi na
—kachi ra.
Ra saa ke'e ta'an ndia soldado kan, ña va'a kundaa ini ndia yoo ku ndia
ndaki'in tikoto Jesús.
35 Ra xito'ni takundi'i yuvi na ndixaa kan ndita na, ra ndia ndia chiñu
kan va xa siki Jesús, kachi ndia saa:
—Va'a va sakaku ra inka yuvi, ra na sakaku tu ra mii ra vichin va tu
ndixa ke kuu ra Cristo, ra ndikaxin Ndioxi —*kachi na.
36 Ra xasiki ni tu ndia soldado kan va Jesús, ra taxi ndia ndutia iyá ko'o
ra,
37 ra ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Tu ndixa rey na judío kuvi kun, ra sakaku mii kun vichin —kachi ndia.
38 Ra tiaa na nuu iin vitu lo'o, ra chinuu ndiaa na nu xini cruz tu takaa
Jesús nda'a, ra ka'an tu'un kan kachi ña saa: “Ra yo'o kuvi rey na Israel”,
kachi ña, ra uni nuu tu'un ke tiaa na, tu'un griego, xi'in tu'un latin, xi'in
tu'un hebreo.
39 Ra saa xa'a iin ra iyoo ni kuachi, ra takaa nda'a cruz kan, kaña'a ra
xi'in Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Tu ndixa yo'o kuvi Cristo, saa ra sakaku mii kun, ra sakaku kun ndu'u
vichin —*kachi ra.
40 Saa ndukue'e ra iyoo kuachi ta'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—¿Nichuun kuayü'vi kun Ndioxi? Ra xa kundaa kaxi ini kun chi yo kuvi
ku uni saa va yo vichin.
41 Ra va'a va yoo chi xa'a kuachi va yo ke ndo'o yo ña yo'o, ndi su ra
yo'o, ra ndia nii kuachi köo ndixa ra —kachi ra.
42 Ra saa ndika'an ra xi'in Jesús, kachi ra saa:
—Tata, ta xa na ndaki'in kun ña ka'ndia kun chiñu, ra na ndaka'an kun
xa'a yu —kachi ra.
43 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in kun, chi mii kii vichin koo kun xi'in yu nuu
nduvi ni kaa —kachi ra.

Ndixi'i Jesús

44 Ra ta xa kuu ña kaa uxi uvi ka'ñu, saa ra kuñaa nuu iinii saa nuu ña
yuuvi yo'o, ra iin saa ndia ka uni xikuaa.

45 Ñu'ù, ra iin nundiaa ni va ña, ra nindata sava ma'ñu tikoto ña takaa
ini ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.
46 Ra saa ndiee ka vi ninda'yu Jesús, kachi ra saa:
—¡Tata, nda'a mii kun ndataxi yu nima yu! —kachi ra xi'in Ndioxi.
Ra ndia tu'un yo'o ndika'an ra, saa ra ndixi'i va ra.
47 Ra ta xini ra kuchee nuu ndia soldado ñuu Roma ña kuu, ra saa
ndasaka'nu ra Ndioxi, kachi ra saa:
—Ña ndixa ke, ra va'a ku ndixa va tiaa yo'o —kachi ra.
48 Ra takundi'i yuvi na ndixaa nuu katakaa na Jesús nda'a cruz, ra ta
xini na ña ndo'o ra, ra saa nandiko na kuanu'u na, ra iin kani nda'a na
ndika na kua'an na, ña kusuchi ni ini na.
49 Ndi su takundi'i na ita'an mani xi'in Jesús, ra xika va xikundita na
xito'ni na ña ndo'o ra, ra ndita tu na si'i na ndikun kua'an xi'in ra ndia ta
kee ra chi Galilea va.

Ndinduxin na Jesús

50 Ra ñuu kan, xikandu'u iin tiaa ra nani José, ra ra ñuu Arimatea ña
ndikun ndiaa Judea kuvi ra, ra iin tiaa ra to'o, ra va'a ni kuvi ra, ra ndia'vi
ndiaa tu ra xi'in na kuna'nu kan va.
51 Ndi su ndixïyo vi yu'u ra xi'in na, xa'a ña xa na xi'in Jesús. Saa chi
xindiatu tu ra kan va ña xa'a Ndioxi ka'ndia ra chiñu nuu na yuuvi yo'o.
52 Ra ra kan kuvi ra ndixa'an nuu ra Pilato, ña nduku ra ndiayu ña sanuu
ra iki kuñu Jesús ña nduxin ra ña.
53 Ra saa kee ra ndixa'an ra sanuu ra Jesús nda'a cruz, ra ndasuvi ra ra
iin tikoto ña va'a ni, ra saa ndixa'an ra chikaa ra ra ini iin yavi ña kaan
ra ndika kava ta yachi, ra yavi kan ra ña xaa va'a va kuvi ña.
54 Ra xikuaa kii viernes te xa'a na ñuu Israel xa nduvi na ndakindiee na
kii yii sábado ke kuu ña.
55 Ra takundi'i na si'i na ndikun sata Jesús ta kee ra ndia chi Galilea, ra
ndikun na sata ra José ndixa'an na xini na ndia nuu chikaa ra iku kuñu
Jesús.
56 Ra ta ndi'i, saa nandiko na si'i kan ndaxaa na chi ve'e, ra saa xavii na
ndutia xa'an tami, xi'in tatan ña xa'an tami, ña chikaa na sata iki kuñu
Jesús. Ra ndakindieę va na kii yii sábado, xa ta ku'va kachi mii ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va.

24

Kii ndatiaku Jesús

1 Ra na'a ni chi xitiaan kii domingo, kii ña ki'in xa'a semana, ndaki'in
na si'i kan kua'an na, ra ni'i na ndutia xa'an tami ra xava'a na chikaa na
sata iki kuñu Jesús nuu chikaa na ra. Ra ndakuta'an ka tu sava na si'i va
xi'in na kua'an na.
2 Ra ta ndixaa na yu'u yavi nuu chikaa na iki kuñu Jesús, ra saa
ndakuto'ni na xa ndixikutia'a va yuu chee ña ndasi yu'u yavi kan.
3 Ra saa ndiki'vi na ini yavi kan kua'an na, ra köo ka iki kuñu Jesús
ndixini na.
4 Ra sakan saa kuu na ndakanda ini na ndita na, ña köo ka iki kuñu
Jesús ndixini na, saa ra tu'va ndituvi va uvi tiaa nuu na, ra ndixi ndia
tikoto yaa ña ye'e ni.
5 Saa ra ndiyu'vi ka vi na, ra iin kama ndakusiti na. Ra saa ndika'an
ndia xi'in na, kachi ndia saa:
—¿Nichuun vaxi ndo ndanduku ndo iin tiaa ra tiaku nuu ñu'u na ndii?

6 Köo ka ra ndikaa yo'o, chi xa ndatiaku va ra. Na ndaka'an ndo ta ku'va
ndika'an ra xi'in ndo, ta ndixika ra chi Galilea,
7 ta kachi ra su'va: “Yu'u, ra xaa yo'o vichin, ra xiniñu'u tiin na yu'u, ra
ndataxi na yu'u nda'a yuvi kuachi, ra katakaa na yu'u nda'a cruz, ña ka'ni
na yu'u, ndi su kii uni, ra ndiatiaku va yu”, kachi ra xi'in ndo —kachi ndia
xi'in na.
8 Ra saa vi ke ndaka'an na si'i kan, xa'a tu'un ña ndika'an Jesús xi'in na.
9 Ra saa kee na si'i kan ndaxaa na chi ve'e, ra saa ndatu'un na xi'in ndia
xita'an xi'in Jesús, xa'a takundi'i ña xini na, ra ndatu'un tu na xi'in na
kua'a na xita'an xi'in va ra.
10 Ra su'va ke nani na si'i na xini ña kuu kan: Iin ña nani María ña kee
ñuu Magdala, iin ña nani Juana, ra inka tuku ña María ña si'i ra Jacobo,
xi'in kua'a ni ka na si'i.
11 Ndi su ndikandïxa vi ndia xita'an xi'in Jesús ña ndatu'un na xi'in ndia,
saa chi na xava'a ini va kuvi na ndituvi ndia.
12 Ña kan ke kanata ra Pedro xinu ra kua'an ra koto'ni ra yavi nuu chikaa
na iki kuñu Jesús. Ra ta ndixaa ra nuu íin yavi kan, ra ndia tikoto ña xisuvi
va Jesús ndee ini yavi kan xini ra, ra saa nandiko ra kuanu'u ra chi ve'e
ra ndakanda ka vi ini ra.

Ndakuta'an Jesús xi'in ndia kua'an ñuu Emaús

13 Ra suvi mii kii kan ndaki'in uvi ndia xita'an xi'in Jesús kua'an ndia
chi ñuu ña nani Emaús. Ra ku'va uni hora ke kaka ndia, saa xaa ndia.
14 Ra ndatu'un ka vi ndia xa'a takundi'i ña kuu kua'an ndia.
15 Ra sakan saa kuu ndia ndatu'un ndia xa'a Jesús kua'an ndia, saa ra
kuyachin va mii Jesús ra ndakuta'an ra xi'in ndia kua'an ra.
16 Ndi su nditäxi Ndioxi ña ndakuni ndia ra, chi iin ta ndo'o na kuni
kusun va, saa ndo'o ndia.
17 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo xa'a ke ndatu'un ndo kua'an ndo ichi yo'o? ¿Ra nichuun kusuchi
ni ini ndo? —kachi ra.
18 Saa ndakuiin iin ra nani Cleofas, kachi ra saa:
—¿A iin ndaa yo'o va kuvi ra inka ñuu, ra täan kundaa ini xa'a ña kuu
ñuu Jerusalén semana ndiya'a yo'o? —kachi ra xi'in Jesús.
19 Ra saa nindakatu'un Jesús ndia, kachi ra saa:
—¿Ni ke kuu? —kachi ra xi'in ndia.
Saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Xa'a Jesús, ra kee ñuu Nazaret, ke ndatu'un ndi, chi iin ra ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi kuvi ra. Ra ndixiyo ni ndiee Ndioxi xi'in ra. Ra kua'a ni
ña va'a xa ra xi'in na ñuu Israel.
20 Ndi su ndia sutu kuna'nu, ra tiin ndia ra ra ndataxi ndia ra nda'a ndia
chiñu kuna'nu, ra ndia kan xa'ndia chiñu nuu ndia soldado ña kani ndia
ra, ra katakaa ndia ra ndika cruz ndixi'i ra.
21 Ra xindiaa ni ini ndi ra ña kuu ra, ra xaa sakaku yoo, na ñuu Israel,
ndi su xa kii uni va ke ndixi'i ra vichin.
22 Ra sava tu na si'i na ita'an xi'in ndi ra sayu'vi ni na ndu'u xitiaan
nduve'e, chi ña'a ni ndixa'an na xito'ni na nuu iin yavi ña chikaa na Jesús,
23 ra köo ka ra ndikaa ndixini na, kachi na ndaxaa na ndatu'un na xi'in
ndi, ra xini tu na uvi ndia tatun Ndioxi va kachi na, ra ndika'an ndia xi'in
na, ña xa ndatiaku va ra, kachi na.
24 Ña kan ke kee sava ndia ita'an xi'in ndi ndixa'an ndia xini va'a ndia,
ra iin ta iyoo ña ndatu'un na si'i kan xi'in ndi ke iyoo tu ña xini ndia kan
va, saa chi köo ndixa va Jesús ndikaa ndixini ndia, kachi ra, xi'in Jesús.

25 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Nichuun ki'vi ni ndo, ña u'vi ni kundaa ini ndo xi'in takundi'i ña
ndika'an na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a?
26 A kundäa ini ndo, xa saa xiniñu'u ndo'o ni va Cristo. Ra saa vi ke
nandiko ra kunu'u ra ndivi nuu xa'ndia ra chiñu, kachi ndia ndika'an
tu'un yu'u Ndioxi xina'a —kachi Jesús xi'in ndia.
27 Ra saa xa'a ra ndakani ra nuu ndia, ra xi'na ka xa'a ndiayu Ndioxi ña
tiaa ra Moisés ke ki'in ra ndakani ra, ra iin saa ndiakua sandi'i ra ndakani
ra xa'a takundi'i ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ra xa'a Cristo ra
xiniñu'u ndo'o ni kan ke ka'an tu ña tiaa ndia ndixika chiñu nuu Ndioxi
xina'a va, kachi ra xi'in ndia.
28 Ra ta kuyachin ndia xi'in Jesús ñuu nuu kua'an ndia, saa ra, ta xa ra
ya'a kua'an kani va xa ra,
29 ra saa xakunda'vi ndia nuu ra, kachi ndia saa:
—Tata, na ya'a va kun ndakindiee kun xi'in ndi ñuu yo'o. Saa chi xa
kua'an kuaa ni va, ra kama ni va ku ñuu —kachi ndia.
Ra saa kuachi ndixa va ra xi'in ndia ñuu kan.
30 Ndi su ta ndakundu'u ra nuu mesa ña kuxi ra xi'in ndia, saa ki'in ra
xita, ra taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra saa ta'vi ra ña, ra taxi ra ña
nda'a ndia ña kuxi ndia.
31 Ra iin ta xa ña ndanuña xa nuu ndia, ra saa vi ke ndakuni ndia ra.
Saa ra nindoñu'u tuku va ra nuu ndia.
32 Ra saa xa'a ndia ndatu'un ndia xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:
—¿A su ta ndatu'un ra xi'in yo vaxi ra ichi, ra kusii ka vi ini yo iin
ndiakua kandita nima yo ta ndakani ra tu'un Ndioxi nuu yo? —kachi ndia
xi'in ta'an ndia.
33 Ndia saa ra ndakuita ndia, ra ndikun nandiko tuku ndia kuanu'u ndia
ñuu Jerusalén va. Ra te ndaxaa ndia ra xa ndakuta'an kuiti tuku va ndia
uxi iin ndia xita'an xi'in Jesús ndee ndia, ra ndee ka tu na sava kan va
xi'in ndia.
34 Ra saa ndika'an ndia ndee kan xi'in ndia, kachi ndia saa:
—Ña ndixa ke xa ndatiaku va Tata yo Jesús, saa chi xa xini tu ra Simón
Pedro va ra —kachi ndia.
35 Saa xa'a tu ndia uvi kan va ndatu'un ndia xa'a takundi'i ña ndo'o ndia
ta ndakuta'an ra xi'in ndia ichi, ta kua'an ndia ñuu Emaús. Ra ndatu'un
tu ndia ña ndakuni ndia ra ta ta'vi ra xita taxi ra nda'a ndia kuxi va ndia.

Ndita Jesús nuu ndia xita'an xi'in ra

36 Ra te sakan saa kuu ndia ndatu'un ndia xa'a ña ndo'o ndia, saa ra
tu'va xikundichi va Jesús ma'ñu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra
saa:
—Ndioxi na koo xi'in ndo —kachi ra.
37 Saa ra ndiyu'vi ka vi ndia, ra iin kua'an ini ndia, ka'an ndia saa: “Nima
va ke yo'o”, ka'an ndia.
38 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Nichuun iyu'vi ni ndo? ¿Ra nichuun ndakani ini ndo ña ñaa?
39 Koto'ni ndo nda'a yu xi'in xa'a yu, chi yu'u kuvi va ra, ra na kuyachin
ndo ña tandiaa nda'a ndo yu'u, ra kundaa ini ndo ña suvi kuvi va yu. Chi
iin nima ra köo kuñu ña ra nii leke ña köo. Ndi su yu'u, ra iyoo va kuñu
yu xi'in leke yu —kachi ra.
40 Ra ta ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, ra saa ndiña'a ra yavi nda'a ra xi'in
xa'a ra nuu ndiñani clavo nuu ndia.
41 Ra xa'a ña kusii ni ini ndia, xi'in xa'a ña ndakanda ni ini ndia, ra
ndikandïxa vi ndia ra, ra saa ndindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:

—¿A iyoo lo'o ña'a kuxi yo? —kachi ra xi'in ndia.
42 Ra saa taxi ndia iin ña'ñu tiaka ri yatan nda'a ra, ra taxi tu ndia lo'o
ñuñu va nda'a ra.
43 Ra ndikun nuu ndia saa xaxi va ra tiaka ri taxi ndia nda'a ra, ra saa
tu ñuñu va.
44 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Xa'a takundi'i ña kuu yo'o ke ndika'an yu xi'in ndo te ndixiyo yu xi'in
ndo ta yachi: ña xiniñu'u xinu nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra saa tu ña ndika'an na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va, ra saa ke
kachi tu ña tiaa na nuu tutu Salmo va —kachi Jesús xi'in ndia.
45 Saa ra ndanuña va ña xini tuni ndia, ra kundaa ini ndia xi'in takundi'i
va ña ndakani tu'un Ndioxi.
46 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Tu'un Ndioxi ña ndika'yu xina'a ra su'va ke kachi ña: ra kuu Cristo,
ra xiniñu'u kuvi va ra, ndi su kii ña uni ra ndatiaku tuku va ra;
47 ra ka'an ndoso na ndikun ichi ra kivi ra iinii kuvi ña yuuvi, ña va'a
na nandiko ini takundi'i yuvi xa'a kuachi na, ra koo ka'nu ini ra xa'a na,
ra xi'na ka va ñuu Jerusalén ke ki'in na ka'an ndoso na ku'un na, kachi
ña.
48 Ra na kundaa ini ndo vichin, chi ndo'o va kuvi ndo sa chiñu yo'o, saa
chi ndo'o kuvi ndo xini takundi'i ña ndo'o va yu.
49 Ra ñuu Jerusalén yo'o ke kundiatu ndo, ra saa ti'vi yu ña kindoo Tata
yu ti'vi ra sata ndo, ra ndia ta xa na ndaki'in ndo ndiee ña kee ndivi, saa
vi ke kee ndo ku'un ndo ña ka'an ndoso ndo tu'un yu —kachi Jesús xi'in
ndia xita'an xi'in ra.

Kuanu'u Jesús ndivi

50 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia xita'an xi'in ra chi nuu
ndikaa ñuu Betania, ra ikan ndoni'i ra nda'a ra chi ndivi, ña ndika'an ra
xi'in Ndioxi xa'a ndia ña xa yii ra ndia.
51 Ra sakan saa kuu ra ña ka'an ra xi'in Ndioxi ña xa yii ra ndia, saa ra
kuee kuee kuxika ra nuu ndia ña ndakuita ra kua'an ra chi ndivi ninu va.
52 Saa ra ndasaka'nu ni ndia ra, ra kusii ka vi ini ndia nandiko ndia
kuanu'u ndia ñuu Jerusalén.
53 Ra iin ndisaa kii ndixa'an ndia ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén
ndasaka'nu ndia Ndioxi.

Tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña tiaa ra Juan

Tu'un ña nduu iin tiaa

1 Te kuni ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o, ra xa iyoo va ra kuu tu'un. Ra
ra kuu tu'un kan kuvi ra xa iyoo xi'in Ndioxi te yachi vi. Ra suvi mii ra
kuu tu'un kan kuvi tu ra kuu Ndioxi va.
2 Ra xa xi'in mii Ndioxi ke, xa iyoo va ra kuu tu'un kan ndia te kii xa'a
vi.
3 Ra iin ndiakua íin ra kan saa ke kuva'a takundi'i ña'a ña iyoo, chi tu
köo ra kan, saa ra ndia nii ña'a ke kuvä'a vi.
4 Ra ra kan kuvi ra taxi ña tiaku yuvi, ra ña tiaku kan kuvi ñù'ù ña
ndatuun nuu takundi'i na yuuvi yo'o va.
5 Ra ñù'ù kan kuvi ña tuun nuu ña ñaa, ña kuu ña vä'a; ra ña ñaa ña
kuu ña vä'a kan, ra kuchüun vi ña nda'va ña ñu'u ña tuun kan.
6 Ndixiyo iin tiaa ra xinani Juan, ra ra kan kuvi ra ti'vi Ndioxi kixi nuu
ña yuuvi yo'o,
7 ña na ndakuiin ra xa'a ra kuu ñu'u ña tuun kan, ra ndatu'un tu ra xi'in
yuvi va, ña va'a na kandixa na ra kuu ñu'u kan.
8 Ndi su süvi mii ra Juan kan kuvi ra kuu ñù'ù, chi takua ra kixi ndatu'un
va kuvi ra xa'a ra kuu ñù'ù kan.
9 Ra ra kuu ñù'ù ña ndixa ña tuun nuu takundi'i yuvi, ra xa kixi va ra
nuu ña yuuvi yo'o.
10 Ra nuu ña yuuvi yo'o ke xa ndixika va ra, ra ndiakua ndixiin va ra te
xava'a Ndioxi ña yuuvi yo'o, ndi su na yuuvi yo'o, ra nindükuni na ra.
11 Ra nuu mii na ñuu ra ke kixi va ra, ndi su na ñuu ra ra nindakï'in
mani na ra.
12 Ra takundi'i na ndaki'in mani ña'a, ra kandixa na kivi ra, ra taxi ra
ndiayu nda'a na ña kuu na se'e Ndioxi.
13 Ra na yo'o, ra süvi ña ndikusii ini yuvi xi'in ta'an na ke ninduu na
se'e Ndioxi, chi ña kuni mii Ndioxi va ke nduu na se'e ra.
14 Ra ña kuu tu'un kan ke nduu iin tiaa va, ra ra kan kuvi ra kixi ndixiyo
nuu ña yuuvi yo'o va. Ra xini nuu va ndi ndiee ña taxi iva ra nda'a ra,
ña kuu ra ra mitu'un, ra ndaña'a ra mii ra nuu ndi ña kuu ra ra ndaa, ra
ku'vi ni ini ra xini ra yoo.
15 Ra su'va ke kachi ra Juan ndika'an ra xa'a ra kuu tu'un kan:
—Ra yo'o ku ra ndika'an yu xa'a xi'in ndo, te ndika'an yu kachi yu su'va:
“Tiaa ra ndikun vaxi chi sata yu'u, ra ra ka'nu ni ka va kuvi ra kan nuu
yu'u, saa chi xa yachi vi ke iyoo ra kan nuu yu'u” —kachi ra Juan.
16 Ra xa'a ña kua'a ni ña va'a iyoo nuu ra kuvi ña ndaki'in takundi'i
va yo ña va'a xa ra, ra vi'i ni ña taxi ra nda'a yo ta iin iin kii.
17 Ra ña kuu ndiayu mii Ndioxi, ra nda'a ra Moisés va ke taxi ra ña, ra
ra kan kuvi ra ndaña'a ña nuu yoo va, ndi su ña ndaa, ña ku mii Ndioxi
xi'in ña ku'vi ni ini ra xini ra yoo, ra Jesucristo va kuvi ra ndaña'a ña kan
nuu yo.
18 Ndioxi ra ndia nii na täan kuni ña'a ra se'e ra, ra mitu'un, ra íin xi'in
ra ndi'i kii va kuvi ra ndaña'a ra kuu iva ra nuu yo.

Ndakani ra Juan ra sakuchi yuvi xa'a Jesucristo

19 Ra saa kuu iin kii, ra ndakuta'an ndia sutu kuna'nu nuu na judío na
ndee ñuu Jerusalén ra ti'vi ndia sava ndia sutu xi'in ndia levita ña ndixa'an
ndia nindakatu'un ndia ra Juan ra sakuchi yuvi, kachi ndia saa:
—¿Ndia chiñu ke xa kun nuu Ndioxi? —*kachi ndia xi'in ra.
20 Ra saa ndakani ra Juan mii ña ndaa va nuu ndia kachi ra saa:
—Süvi yu'u kuvi ra kuu Cristo, ra xaa sakaku ndo'o —kachi ra xi'in ndia.
21 Ra saa ndindakatu'un tuku va ndia ra kachi ndia saa:
—¿Yoo kuvi yo'o, tu saa? ¿A ra Elías, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a kuvi kun? —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra Juan kachi ra saa:
—Süvi yu —kachi ra.
Ra saa ndindakatu'un tuku va ndia ra kachi ndia saa:
—¿A yo'o kuvi ra iyoo tu'un xa'a kixi ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi?
—kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa:
—Süvi yu'u kuvi ra —kachi tuku va ra.
22 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¿Yoo va kuvi yo'o, tu saa? Chi xiniñu'u kundaa ini ndi, ra saa ke va'a
ni'i ndi tu'un ndakani ndi nuu na ti'vi ndu'u vaxi ndi. ¿Ra ni ke kachi
kun xa'a mii kun? —kachi ndia xi'in ra.
23 Saa ndakuiin ra Juan kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra ti'vi Ndioxi vaxi iku iyu, ra ka'an yu xi'in ndo kachi yu
saa: “Ndasandaku ndo nima ndo nuu Ndioxi”, ta ku'va kachi ra Isaías ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a —*kachi ra xi'in ndia.
24 Ra ndia ndixa'an nuu ra Juan, ra ndia fariseo va kuvi ndia ti'vi ña'a.
25 Ra ndindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿Nichuun sakuchi kun yu̱vi tu süvi Cristo kuvi kun, ra nii süvi tu
ra Elías kuvi kun, ra nii süvi tu ra ka̱'a̱n tu'un yu'u Ndioxi kuvi va kun?
—kachi ndia xi'in ra.
26 Ra saa ndakuiin ra Juan, kachi ra saa xi'in ndia:
—Yu'u, ra takua xi'in tiakuii va ke sakuchi yu yuvi, ndi su xa ma'ñu
ndo yo'o va ndichi iin tiaa, ra xïni ndo ra.
27 Ra ra kan kuvi ra ndikun vaxi sata yu'u, ra xa ta yachi vi ke iyoo ra
kan nuu yu'u. Ra yu'u, ra ndia nii ñii ndixan vi ra ke köo ndiayu yu ndaxi
yu —kachi ra xi'in ndia.
28 Ra takundi'i ña yo'o, ra chi ñuu ña nani Betábara ña ndikaa chi inka
xiyo yu'u itia Jordán nuu sakuchi ra Juan yu̱vi ke kuu ña.

Jesús ra ta ku'va iyoo ndikachi lo'o ke iyoo ra ña kuvi ra xa'a kuachi yuvi

29 Saa kuu ndiya'a iin kii, ra xini ra Juan ña kuyachin Jesús kua'an ra
nuu íin ra. Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Kuto'ni ndo, chi ra yo'o kuvi ra kuu ndikachi lo'o ra kuu kuenda
Ndioxi, ra ra yo'o kuvi ra sandi'i xa'a kuachi na yuuvi yo'o.
30 Ra xa'a ra yo'o ke xa ndika'an yu xi'in ndo, te kachi yu su'va: “Vaxi
iin tiaa chi sata yu, ra ra ka'nu ni ka va kuvi ra kan nuu yu'u, saa chi xa
yachi vi ke iyoo ra”, kachi yu xi'in ndo.
31 Ra nii yu'u kuvi ra xïni ña'a vi; ra ña va'a na kundaa ini na ñuu Israel
yoo kuvi ra, ña kan ke vaxi yu sakuchi yu na xi'in tiakuii, —kachi ra Juan.
32 Ra saa ndakani ka ra Juan nuu na kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra xini Tachi Yii Ndioxi ña kee ña ndiví, ra ta kaa iin paloma,
saa kaa ña, ra nduxinu ña xika ña sata ra.

33 Ra nii yu'u ndikundäa ini yoo kuvi ra, ndi su ra ti'vi yu'u vaxi yu, ña
sakuchi yu yuvi xi'in tiakuii kuvi ra ndika'an xi'in yu, kachi ra saa: “Ra
kuni kun nduxínu Tachi Yii sata ra kukoo ña xi'in ra, ra ra kan kuvi ra
sakuchi yuvi xi'in Tachi Yii”, kachi ra xi'in yu.
34 Ra xa xini va yu ra, ña kan ke ndakuiin yu xa'a ra ña ndixa ke kúú
va ra Se'e Ndioxi —*kachi ra Juan.

Tiaa ndia nuu va'a ndikaxin Jesús ña kundikun ndia sata ra

35 Ra saa kuu inka tuku kii, ra íin tuku va ra Juan nuu sakuchi ra yuvi
xi'in uvi ndia ita'an xi'in ra.
36 Ra saa xini ra Juan ña xika Jesús ikan, ra saa ndika'an ra xi'in ndia
ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Kuto'ni ndo, chi ra kaa kuvi ra kuu ndikachi lo'o ra kuu kuenda Ndioxi
—kachi ra xi'in ndia.
37 Ra te xini so'o ndia uvi kan ña kachi ra Juan saa, saa ra ndikun
ndakundikun ndia kua'an ndia sata Jesús va.
38 Ra saa ndikokuiin Jesús ndakuto'ni ra, ra xini ra ña ndikun ndia
kua'an ndia sata ra, ra saa ndindakatu'un ra ndia kachi ra saa:
—¿Ni ke ndanduku ndo? —kachi ra xi'in ndia.
Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Rabí, ¿ndia mii ke iyoo kun? —kachi ndia xi'in ra. Tu'un “Rabí” yo'o,
ra “maestro” va ke kachi ña.
39 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Na'a ndo, na ku'un yo xi'in yu ra kuni ndo —kachi ra.
Ra saa ndaki'in ndia ndixa'an ndia xi'in ra, ra xini ndia nuu kandu'u ra;
ra ndia kan kuachi ndia xi'in va ra kii kan, saa chi xa kaa kumi xikuaa va
ke ndixaa ndia xi'in ra nuu kandu'u ra.
40 Iin ndia uvi, ndia xini so'o ña ndika'an ra Juan xa'a Jesús, ra
ndakundikun ndia ra kuvi ra Andrés ñani ra Simón Pedro.
41 Ra ra Andrés yo'o, ra nuú ni ka va ra Simón ñani ra kuvi ra nanduku
ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Xa ndani'i va ndi ra kuu Mesías —kachi ra xi'in ra. Tu'un Mesías yo'o,
ra “Ra ndikaxin Ndioxi sakaku na yuuvi yo'o” va ke kachi ña.
42 Ra saa ndiaka ra Andrés ra Simón ñani ra ndixaa ra nuu Jesús. Ra ta
xini Jesús ra Simón, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Yo'o kuvi Simón, se'e ra Jonás, ra vichin ndakunani kun Cefas —kachi
ra xi'in ra. Ra tu'un Cefas yo'o, ra Pedro va ke kachi ña.

Ka'an Jesús xi'in ra Felipe xi'in ra Natanael ña na kundikun ndia ra

43 Ra ta ndituvi inka kii ndakani ini Jesús ña ku'un ra chi ñuu ña ndikun
ndiaa Galilea. Ra saa ndaki'in ra kua'an va ra, ra ikan ndakuta'an ra xi'in
ra Felipe ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—Kundikun yu'u —kachi ra xi'in ra.
44 Ra ra Felipe yo'o, ra ra ñuu Betsaida va kuvi ra, ra suvi ra ñuu kan ku
tu ra Andrés xi'in ra Pedro va.
45 Ra saa ndixa'an ra Felipe nanduku ra ra Natanael ra ndika'an ra xi'in
ra kachi ra saa:
—Xa ndani'i va ndi tiaà ra tiaa ra Moisés xa'a, ra suvi xa'a ra kan ke
ndika'an tu na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va. Ra ra kan kuvi Jesús,
se'e ra José ra ñuu Nazaret va —kachi ra xi'in ra.
46 Ra saa ndakuiin ra Natanael kachi ra saa:
—¿A kuvi vi tan kanata iin tiaa ra va'a ñuu Nazaret? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Felipe kachi ra saa xi'in ra:

—Na ko'o, ra kuni kun —kachi ra xi'in ra.
47 Ra ta xini Jesús ña ⍰kuyachin ra Natanael kua'an ra nuu ra, ra saa
ndika'an ra kachi ra saa:
—Ra ⍰vaxi yo'o ra mii ra ñuu Israel ndixa kuvi ra, saa chi köo ña maña
nuu ra —*kachi ra.
48 Ra saa ndindakatu'un ra Natanael Jesús kachi ra saa:
—¿Nichuun va'a xíni̱ kun yu'u? —kachi ra xi'in ra.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ta kumani ka ka'an ra Felipe xi'in kun, ra xa xini va yu yo'o ña ⍰ndu'u
kun xa'a itun koxi —kachi ra xi'in ra.
49 Ra saa ndika'an ra Natanael kachi ra saa xi'in Jesús:
—Maestro, yo'o kuvi ndixa va ra kuu Se'e Ndioxi, ra yo'o kuvi tu ra kuu
Rey na ñuu Israel va —kachi ra xi'in ra.
50 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿A xa'a ña ndika'an yu xi'in kun ña xa xini yu yo'o, ña ⍰ndu'u kun
xa'a itun koxi ke kandixa kun yu'u? Ndi su vichin ra kua'a ni ka va ña
xitu'un kuni kun —kachi ra xi'in ra.
51 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ⍰ka'an yu xi'in ndo, saa chi vaxi kii, ra kuni ndo ña nuña
ndivi, ra kuni tu ndo ndia tatun Ndioxi ña kuandạa ndia chi ndivi, ra vaxi
nuu ndia sata yu'u ra xaa yo'o vichin —kachi Jesús xi'in ndia.

2

Ña xitu'un ña nuu va'a xa Jesús viko tanda'a ña kana ñuu Caná

1 Ra saa kuu te ndiya'a uni kii, ra saa ndixiyo iin viko tanda'a ñuu Caná,
ña ndikun ndiaa chi Galilea. Ra ndixaa tu si'í Jesús va nuu iyoo viko kan,
2 ra kana tu na Jesús va ndixaa ra xi'in ndia ita'an xi'in ra nuu iyoo viko
tanda'a kan.
3 Ra saa kuu ndia ndee ndia kan saa ra ndi'i va vino, ra saa ndika'an si'í
Jesús xi'in ra kachi ña saa:
—Köo ka vino ko'o na —kachi ña̱.
4 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:
—Nana, ¿nichuun ⍰ka'an kun saa xi'in yu? Saa chi täan xạạ̱ kii ña xa'a
yu sachiñu yu —kachi ra xi'in ña.
5 Ra saa ndika'an ña xi'in na chu'un nda'a kan, kachi ña saa:
—Na sa ndo takundi'i ña ⍰ka'an ra xi'in ndo —kachi ña xi'in na.
6 Ra nuu iyoo viko kan ndita i̱ñụ̱ kisi yuu na'nu, ña xiniñu'u na judío
taan na tiakuii ra nda'a na, saa chi xa saa yuna'a va na. Ra ku'va iin ciento
litro kuvi tiakuii ra kita ñu'u ini iin iin kisi kan.
7 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na chu'un nda'a kan kachi ra saa:
—Sakutu ndo i̱ñụ̱ saa kisi yo'o xi'in tiakuii —kachi ra.
Ra saa sakutu ndáá na kisi kan xi'in tiakuii.
8 Ra te ndi'i saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Tava ndo lo'o rá, taxi ndo nda'a ra ndíso chiñu tava viko —kachi ra
xi'in na.
Ra saa tava na rá taxi na nda'a ra ndiso chiñu tava viko kan.
9 Ra te ixtondoso ra tiakuii ra nduu vino kan, ra nii ndikundäa ini ra
ndia mii ke kee ra, ndi su na chu'un nda'a ra xa kundaa va ini na kan,
saa chi mii na kan kuvi na taan va tiakuii ini kisi kan. Ra saa ndakana ra
ndíso chiñu ndatava viko kan mii ra tanda'a kan,
10 ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Takundi'i yuvi ra xi'na ka va vino ra vá'a, kuvi ra taxi na xi'i yuvi na
xa'an viko, ra te xa ndi'i ra kan xi'i na, ra saa vi ke tava na vino ra nụ̱u.

Ndi su yo'o, ra nduvi ni va xa kun saa chi chuva'a va kun vino ra va'a,
ra ndia vichin vi ndatava kun ra —kachi ra ndiso chiñu ndatava viko kan
xi'in ra tanda'a kan.
11 Ña yo'o ku ña xitu'un ña nuu va'a xa Jesús ñuu Caná, ña ndikun ndiaa
chi Galilea, ña ndaña'a ra ndiee ña iyoo xi'in ra, saa ra kandixa va ndia
ita'an xi'in ra ra.
12 Ra te ndi'i viko yo'o, saa ndakuta'an Jesús xi'in si'i ra, xi'in ndia ñani
ra, xi'in ndia ita'an xi'in ra; ra ndaki'in na kua'an na chi ñuu Capernaum,
ra ikan xindee na ndia'vi kii.

Ndukue'e Jesús xi'in na ndee ixiko nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu

13 Ra saa kuu ra xa kua'an kuyachin va kii ña koo viko pascua, ña
ndatava na judío, ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén.
14 Ra te ndixaa ra ndiki'vi ra kua'an ra nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu kan,
ra saa xini ra na ndee ixiko sindiki, xi'in paloma, xi'in ndikachi, xi'in na
ndéé nama xu'un xi'in yu̱vi.
15 Ra saa nduku ra ñii, ra xava'a ra ñii ndo'o xi'in ña, ra xi'in ña kan
ke tava ra takundi'i na ndee ixiko chi ke'e kua'an na, ra saa tu kiti sana
va na, ta kuu sindiki xi'in ndikachi, xi'in paloma. Ra sanduva ndi'i tu ra
mesa na ndee nama xu'un xi'in yuvi va, ra ndixitia ndi'i xu'un na.
16 Ra saa ndika'an ra xi'in na ndee ixiko paloma kachi ra saa:

—¡Tava ndo ri yó'o chi ke'e! ¡Saa chi ve'e Tata va yu kuvi ña yo'o, ra
na ndäsa ndo ña nuu ya'vi! —kachi ra xi'in na.
17 Ra saa ndaka'an ndia ita'an xi'in Jesús xa'a tu'un ña ndika'an ra rey
David xi'in Ndioxi te yachi ta kachi ra su'va: "Ndi'i ni ini yu xa'a ve'e
kun chi kuni ni yu ña na koo va'a ña", kachi ra.
18 Ra saa kuyachi ndia judío ra ndindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:

—¿Ndia ña ku iin ña xitu'un sa kun kuni ndi, ña va'a na kandixa ndi
ña taxi Ndioxi ndiayu nda'a kun ña tava kun na ndee ixiko nuu ke'e ve'e
ñu'u ka'nu yo'o? —*kachi ndia xi'in ra.
19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Kani ndo ve'e ñu'u ka'nu yó'o, ra kii uni ndakani ndichi yu ña —kachi
ra xi'in ndia.
20 Ra saa ndika'an ndia judío kan kachi ndia saa xi'in Jesús:

—Uvi xiko i̱ñu̱ kuiya vi ke kuva'a ve'e ñu'u ka'nu yo'o. ¿Ra yo'o tu, ka'an
ña ndakani ndichi kun ña uni kuiti kii va? —*kachi ndia xi'in ra.
21 Ndi su süvi xa'a ve'e ñu'u ka'nu kan ke ndika'an Jesús xi'in ndia, chi
xa'a iki kuñu va ra ke ndika'an ra xi'in ndia, ña kachi ra saa.
22 Ña kan ke ta ndixi'i Jesús ra ndatiaku tuku ra, ra saa ndaka'an ndia
xita'an xi'in ra xa'a tu'un ña ndika'an ra xi'in ndia, ra saa kandixa va'a ka
va ndia tu'un Ndioxi, ra saa tu tu'un ña ndika'an mii Jesús xi'in va ndia.

Xíni̱ Jesús nima takundi'i va yuvi

23 Ra saa kuu Jesús íin ra ñuu Jerusalén ta ndasaka'nu na viko pascua,
ra kua'a ka vi yuvi xa'a kandixa ña'a, te xini na ña kua'a ni ña xitu'un
xa ra.
24 Ndi su Jesús ra ndikandïxa vi ra na, saa chi xa xíni̱ va ra ndia ku'va
ke iyoo takundi'i yuvi.
25 Ña kan ke ndixïniñu'u vi ra ndia nii yuvi ña ndatu'un na xi'in ra
xa'a yuvi kan, saa chi Jesús ra xa xini ndi'i va ra ndia ku'va ke iyoo nima
takundi'i yuvi.

3

Ndakatu'un ra Nicodemo Jesús

1 Ndixiyo iin ra fariseo ra xinani Nicodemo, ra ra xikua'a xikuu ra nuu
na judío.
2 Ra saa kuu, ra kee ra iin ñuu ndixa'an ra nuu Jesús, ra ndika'an ra
xi'in ra kachi ra saa:
—Maestro, kundaa va ini ndi ña ndixa ke Ndioxi kuvi va ra ti'vi yo'o
xaa kun ña saña'a kun ndu'u, saa chi ndia nii na kuchüun sa ña xitu'un
ña xa kun yo'o, tu köo Ndioxi íin xi'in na —kachi ra.
3 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun chi tu na ndakäku xaa iin yuvi, saa ra
küvi vi kuni na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu —kachi Jesús xi'in ra.
4 Ra saa ndindakatu'un ra Nicodemo Jesús kachi ra saa:
—¿Ni ke sa iin yuvi ña ndakaku tuku na ta xa chee na? ¿Ama kuvi ndita
tuku na tixi si'i na ra ndakaku tuku na? —kachi ra.
5 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun saa chi tu na ndakäku iin yuvi xi'in
tiakuii xi'in Tachi yii Ndioxi, saa ra küvi vi ki'vi na nuu xa'ndia Ndioxi
chiñu.
6 Takundi'i na kaku tixi si'i, ra kuñu kuvi vi va na, ra na kaku xi'in Tachi
Yii Ndioxi ra kuenda Tachi Yii Ndioxi kuvi va na.
7 Ra na ndakända ini kun ña ka'an yu ña yo'o xi'in kun: “Chi ña xiniñu'u
va ke ndakaku xaa yuvi.”
8 Ra na kundaa ini kun chi tachi ra kani ña kua'an ña cho'o ra kani tu
kua'an ña chikaa va, ra xini tu so'o kun xika va ña, ndi su kundäa ini kun
ndia mii vaxi ña, ra nii kundäa tu ini kun ndia chi kua'an va ña. Ra saa
ke iyoo tu takundi'i na kaku xi'in Tachi Yii Ndioxi va —kachi Jesús xi'in
ra.
9 Ra saa ndindakatu'un tuku ra Nicodemo Jesús kachi ra saa:
—¿Ndia va ku'va ke kuu ña yo'o? —kachi ra.
10 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿Nichuun kundäa ini kun xi'in ña yo'o, ra maestro na Israel vi kuvi
kun?
11 Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun chi ña ꞌxíni̱ ndi xa'a va ke ka'an ndi
xa'a xi'in ndo; ra ña xini nuu tu ndi ke ꞌndatu'un ndi xi'in ndo xa'a va;
ndi su ndo'o, ra xïin ndo kandixa ndo ña ka'an ndi.
12 Ra tu kandïxa ndo yu'u ña ka'an yu xa'a ña'a ña iyoo ña yuuvi yo'o
xi'in ndo, saa ra, ¿ndixaa sa tu ndo ña kandixa ndo tu na ka'an yu xa'a
ña'a ña iyoo chi ndivi xi'in ndo?
13 ’Ra na kundaa ini ndo chi ndia nii yuvi täan ndaa ndivi, ra nuu tuku
na, ndi su iyoo va indaa ra kee ndivi, ra ra kan kuvi ra xaa nuu ña yuuvi
yo'o vichin va.
14 Ra ta ku'va xa ra Moisés ña xava'a ra iin ko̱o̱ ra chindu'u ra ri xini iin
itun, ra ndakani ndichi ra nu xi'in ri iku yuu, ra ku'va saa ke xiniñu'u tu
ndoni'i na ra xaa yo'o vichin va,
15 ña va'a na kaku takundi'i yuvi, na kandixa ña'a, ra kutiaku na ndia
ndikaa ndiku'un.

ꞌKu'vi ni ini Ndioxi xini ra na yuuvi yo'o

16 ’Saa chi ku'vi ni ini Ndioxi xini ra na yuuvi yo'o, ña kan ke ti'vi ra
se'e ra, ra mitu'un nuu ra ña kixi ra ndixi'i ra xa'a na, ra takundi'i na
kandixa ña'a, ra ndoñü'u na, chi ni'i va na ña kutiaku na xi'in ra ndia
ndikaa ndiku'un.

17 Ra nditï'vi Ndioxi se'e ra ña kixi ra ña ka'an ra ña na ndo'o na yuuvi
yo'o xa'a kuachi na, chi xa'a ña sakaku va ra na ke kixi ra.
18 ’Ra takundi'i na kandixa Se'e Ndioxi ra □kä'an ra ña ndo'o na xa'a
kuachi na; ra na xïin kandixa ña'a ra □ka'an va ra ña na ndo'o na kan
xa'a kuachi na, saa chi xïin na kandixa na se'e Ndioxi ra mitu'un.
19 Ra xa'a ña yo'o ke sayukun Ndioxi kuachi xi'in va na; saa chi kixi ñù'ù
ña kutuun nuu na, ra ndikandïxa na ña, chi kuni ni ka va na ña ñaa nuu
ñù'ù ña ye'e, saa chi chuun ki'vi ke □xa va na.
20 Ra takundi'i yuvi na □xa chiñu ki'vi ra kundasi va na ñù'ù ña tuun, ra
xïin na kuyachin na nuu ña, saa chi tu köo, ra ndatuvi ndi'i va xa'a chiñu
ki'vi ña xa na.
21 Ndi su yuvi na □xa chiñu va'a, ra kuyachin va na kan nuu ñù'ù ña
tuun, ña va'a ndaña'a tuni na ña □xa na chiñu xi'in ndiee Ndioxi.

Ka'an tuku ra Juan ra sakuchi yuvi xa'a Jesús.

22 Te ndi'i yo'o, ra sa ndaki'in Jesús kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra
chi Judea, ra ikan ndixiyo ra iin ndia'vi kii xi'in na ñuu kan, ra sakuchi tu
ra yuvi va.
23 Ra ra Juan tu xindikaa sakuchi yuvi iin ñuu ña nani Enón ña ndikaa
yachin nuu nani Salim va. Saa chi ikan ku nuu iyoo kua'a tiakuii va, ra
kua'a ni yuvi ndixa'an nuu ra Juan ña sakuchi ra na.
24 Ra te täan tiin na ra Juan ku'un ra ve'e kàà vi ke xa ra ña yo'o.
25 Ra saa xa'a sava ndia ita'an xi'in ra Juan ña xa kuachi ndia xi'in na
judío xa'a ña yuna'a na xa na ña ndasa vii na xi'in mii na xi'in ña ndakatia
na ña'a ña kuu mii na ña saxinu na ndiayu Ndioxi.
26 Ra saa kee sava ndia ndixa'an ndia nuu ra Juan ra ndika'an ndia xi'in
ra kachi ndia saa:
—Maestro, kuto'ni, chi ra ndixiin xi'in kun chi inka xiyo yu'u itia Jordán,
ra ndika'an kun xa'a, ra vichin ra □sakuchi tu ra kan va yuvi, ra kua'a ni
ka va na kua'an nuu ra kan —kachi ndia xi'in ra Juan.
27 Ra saa ndakuiin ra Juan kachi ra saa:
—Ndia nii yuvi ra küvi sa na iin chiñu tu na täxi Ndioxi ndiayu nda'a
na ña sa na ña.
28 Ra xa ta kachi yu xi'in ndo ta yachi ke iyoo va ña: “Chi süvi yu'u ku
Cristo, chi ra inuu vaxi ka'an xi'in yuvi ña ndakoo nduvi va na kuvi yu.”
29 Ra na kundaa ini ndo, chi ta □kuu nuu iyoo viko tanda'a, ra ra íin xi'in
ña'a ña tanda'a kan va kuvi ra kuu yii ña, ndi su ra ita'an xi'in ra kuu yii
ña'a kan, ra ndu'u yachin xitia ra, ra te xini so'o ra ña ka'an ra tanda'a
kan saa ra tiaa ni va kusii ini ra xi'in ra; ra mii saa ke ndo'o tu yu'u va
vichin, saa chi xa xi'in va yo íin ra xaa sakaku yoo, ña kan ke kusii ni ini
yu.
30 Ra ra kan kuvi ra, xiniñu'u kua'nu ra nduu ra ra ka'nu va, ra yu'u
kuvi ra ndakundikun va —kachi ra.

Ra kee chi ndivi

31 ’Ra ra kee chi ndivi kuvi ra ka'nu nuu takundi'i va na yuuvi yo'o. Ra
na iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o ke ka'an na xa'a
va, ndi su ra kee chi ndivi kuvi ra ka'nu nuu takundi'i va yuvi.
32 Ra ña xini ra xi'in ña xini so'o ra, ra ndatu'un va ra ña xi'in na yuuvi
yo'o, ndi su ndia nii na xïin kandixa ña ndatu'un ra.
33 Ra na kandixa ña ka'an ra, ra na kan kuvi na kundaa ini ña ka'an
Ndioxi ña ndaa va;
34 saa chi se'e Ndioxi ra ti'vi ra xaa, ra tu'un Ndioxi ke ka'an va ra, saa
chi Ndioxi, ra taxi va ra takundi'i ndiee Tachi Yii ra nda'a se'e ra.

35 Ra Ndioxi, ra kuu iva ra, ra ku'vi ni va ini ra xini ra ra, ña kan ke
ndataxi ra takundi'i va ña'a ña iyoo nuu ra nda'a ra.
36 Ra na kandixa se'e Ndioxi, ra ni'i va na kan ña kutiaku na ndia ndikaa
ndiku'un; ndi su na xïin kandixa se'e Ndioxi, ra nï'i vi na kan ña kutiaku
na xi'in ra, chi ña ni'i na kan kuvi tundo'o ndiee ña taxi Ndioxi va.

4

Ka'an Jesús xi'in iin ña'a ña ñuu Samaria

1 Ra saa kuu ra kundaa va ini ndia fariseo ña kua'a ni ka yuvi
ndakundikun sata Jesús nuu ra Juan, saa chi vi'i ni ka va na sakuchi ra
nuu ra Juan.
2 Ra süvi ndixa mii vi Jesús kuvi ra ndisakuchi na, chi ndia ita'an xi'in
va ra kuvi ndia sakuchi na.
3 Ra te kundaa ini Jesús ña kachi ndia saa xa'a ra, ra saa kee ra chi Judea
ra ndaki'in tuku ra kua'an ra chi Galilea va.
4 Ra ña xaa ra chi Galilea ra xiniñu'u ndiakua ya'a va ra chi Samaria saa
xaa ra.
5 Ra saa ndixaa ra iin ñuu ña nani Sicar ña ndikun ndiaa Samaria, ña
ndikaa yachin nuu ndu'u ñu'u ña sani'i ra Jacob ra José se'e ra.
6 Ra ikan íin yavi kunu ña kaan ra Jacob nuu tava na tiakuii xi'i na. Ra
saa ndixaa Jesús xikundu'u ra yu'u ña ndakindiee ra, chi kuñaa ni ra. Ra
ku'va ka uxi uvi ka'ñu kuvi ña.
7 Saa ndixaa iin ña'a ña ñuu kan ña tava ña tiakuii ini yavi kunu kan,
ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Taxi lo'o tiakuii na ko'o yu, Nana —kachi ra xi'in ña.
8 Ra ndia ita'an xi'in ra, ra ña'a ña kuxi ndia xi'in va ra kua'an ndia sata
ndia ñuu kan.
9 Saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa:
—¿Nichuun nduku yo'o tiakuii ko'o kun nuu yu? Ra süvi ta'an kun kuvi
yu'u chi ña Samaria va kuvi yu, ra yo'o ra ra judío va kuvi kun —kachi ña
xi'in Jesús.
Ra su'va ke kachi ña'a kan saa chi ndakanda ni va ini ña xa'a ña nduku
ra tiakuii nuu ña saa chi na judío, xi'in na Samaria, ra itä'an vii na chi na
kanita'an va kuvi na.
10 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña'a kan:
—Tu na kundaa ini kun ña ka'nu ña taxi Ndioxi, ra kundaa tu ini kun
yoo kuvi ra ka'an xi'in kun ña taxi kun tiakuii ko'o ra, saa ra mii va kun
kuvi ña nduku tiakuii nuu ra, ra ra kan ra tiakuii ra taxi ña kutiaku va
kun kuvi ra taxi ra ko'o kun —kachi Jesús xi'in ña.
11 Saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa xi'in ra:
—Tata, tiaa ni kunu ndikaa tiakuii yo'o, ra nii ña'a köo ni'i kun ña tava
kun ra. ¿Ra ndia mii ku'un ki'in kun tiakuii ra taxi ña kutiaku yuvi, ra
ka'an kun xa'a taxi kun ko'o yu?
12 Ra xii xikua ndi Jacob va kuvi ra ndakoo yavi yo'o nda'a ndi, ra mii
yo'o ke kana tiakuii xi'i va ra, ra saa tu se'e va ra, ra saa tu kiti sana va ra.
¿Ra a chee ka va yo'o nuu ra kan? —kachi ña xi'in Jesús.
13 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:
—Takundi'i yuvi na xi'i tiakuii tia kee ini yavi yo'o, ra iin kani lo'o ra xa
ndachi tuku va ini na.
14 Ndi su na ko'o tiakuii ra taxi yu'u, ra ndia nii ka kii ndächi ini na.
Saa chi tiakuii ra taxi yu'u, ra iin ta ku'va iyoo iin itia ka'nu iin saa koo

ra, ña kana ra ini na, ra ra kan kuvi ra taxi ña kutiaku na ndia ndikaa
ndiku'un —kachi Jesús xi'in ña.
15 Ra saa ndika'an ña'a kan xi'in Jesús kachi ña saa:
—Tata, taxi lo'o tiakuii ra ka'an kun xa'a ñaa ko'o yu, ra na ndächi ka
ini yu, ra nii na kïxi ka tu yu yo'o va ña tava yu tiakuii yo'o —kachi ña.
16 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Kua'an ndaki'in yii kun ra na kixi ra xi'in kun yo'o —kachi ra xi'in ña.
17 Saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa:
—Köo yii yu, Tata —kachi ña.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—¡Mii ña ndixa ni va ke ndika'an kun ña köo yii kun!
18 Saa chi xa u'un vi yii kun ndixiyo, ra nii ra ndu'u xi'in kun vichin kuu
süvi yii vi kun. ¡Mii ña ndixa ni va ke ndika'an kun! —kachi Jesús xi'in
ña.
19 Saa ndika'an ña xi'in Jesús kachi ña saa:
—Tata, ña tuvi yu, ra ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi va kuvi kun.
20 Ra na xii xikua ndi, ra iku yo'o va ke ndasaka'nu na Ndioxi, ndi su
ndo'o na judío, ra ñuu Jerusalén va ke xiniñu'u ndasaka'nu ndo Ndioxi
kachi ndo —kachi ña xi'in Jesús.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:
—Nana, na kandixa kun tu'un ña ka'an yu xi'in kun, chi xa ndixaa va
kii ña xiniñü'u ka ndiakua kixi vi ndo xiki yo'o ña ndasaka'nu ndo Ndioxi,
ra nii ñuu Jerusalén ke xiniñü'u ku'un vi ndo, ña ndasaka'nu ndo ra.
22 Ndo'o, na Samaria, ra kundäa ini vi ndo ni ña'a ke ndasaka'nu ndo,
ndi su ndu'u, na judío, ra kundaa va ini ndi yoo ndasaka'nu ndi. Ra tiañu
ndu'u ke kanata va iin ra sakaku na yuuvi yo'o.
23 Ra vichin ke xa ndixaa va kii, ra na ndinuni ni ini ndasaka'nu Ndioxi,
ra na ndasaka'nu ni ka va na Tata na Ndioxi xi'in ndiee Tachi Yii ra xi'in
ña ndaa ta ku'va kuni mii ra, saa chi ta'an na kan kuvi na kuni va Tata yo
Ndioxi.
24 Saa chi Ndioxi ra ta iyoo tachi va saa iyoo ra, ña kan ke na ndasaka'nu
na ra ta ku'va iyoo va ra —kachi Jesús xi'in ña'a kan.
25 Ra saa ndika'an ña'a kan kachi ña saa:
—Xa kundaa va ini yu ña ti'vi Ndioxi iin tiaa ña kixi ra sakaku ra yoo,
ra ra kan kuvi ra ka'an yo kuu Cristo. Ra te na xaa ra kan, ra ra kan kuvi
ra ndakani nuu yo xa'a takundi'i va ña iyoo —kachi ña xi'in Jesús.
26 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ña:
—Yu'u, ra ka'an xi'in kun yo'o kuvi va ra —kachi ra xi'in ña.
27 Ra saa kuu Jesús ka'an ra xi'in ña'a kan, saa ra xaa tu ndia ita'an
xi'in va ra, ra ndakanda ni ini ndia ta xini ndia ña ndatu'un ra xi'in ña'a
kan. Ndi su ndia nii ndia ndixändiee ini ña ndakatu'un ndia ra nichuun
ke ndatu'un ra xi'in ña, a ni xa'a ke ka'an ra xi'in ña.
28 Ra saa ndakoo ña'a kan yoo ña xiko ña tiakuii, ra ndaki'in ña xinu
ña kua'an ña ñuu ka'nu kan, ra ikan ndika'an ña xi'in takundi'i yuvi kan
kachi ña saa:
29 —Na'a ndo, ku'un yo xi'in yu ra kuni ndo, chi ikan ndu'u iin tiaa ra
ndika'an ra xi'in yu xa'a takundi'i va ña xa yu. Ra kusana ra kan va kuvi
Cristo, ra xaa sakaku yoo —kachi ña xi'in na.
30 Ra saa kee takundi'i na ñuu kan kua'an na nu ndu'u Jesús.
31 Ra nani saa kuu yuvi yo'o kua'an na nuu ndu'u ra, ra saa xa'a ndia
ita'an xi'in ra ña xakunda'vi ndia nuu ra, ra ka'an ndia kachi ndia saa:
—Rabí, kuxi va ra lo'o —kachi ndia xi'in ra.

32 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa iyoo va ña'a ña kuxi yu, ra xïni vi ndo'o ña —kachi ra xi'in ndia.
33 Ra saa xa'a ndia ita'an xi'in ra ka'an ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿A ndia na kixi taxi ña xixi va ra? —kachi ndia.
34 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña'a ña xixi yu kuvi ña xa yu chiñu ña kuni Tata yu ra ti'vi yu'u vaxi va yu, xi'in ña saxinu yu chiñu ra.
35 “Ra va'a ni kuni ka va kumi yoo saa sakee ndo'o”, kachi ndo; ndi su yu'u, ra su'va va tu kachi yu xi'in ndo vichin, ndoni'i ndo nuu ndo ra koto ndo iinii kuvi nuu ñu'u ra kuni ndo, chi xa iin yayaa va kaa xi'in ña'a tata, ra xava'a va sakee yo.
36 Ra na sakee ra ndaki'in na ya'vi va na, ra ña'a ña sakee na kan, ra ña kutiaku ndia ndikaa ndiku'un va kuvi ña, ra na chi'i ña xi'in na ndakaya ña ra na kusii ni ini va na.
37 Ra yo'o ke xinu nuu tu'un ndichi ña ka'an na ta kachi na su'va: “Iin na chi'i ña ra inka tu na ndakaya va ña”.
38 Ra yu'u kuvi ra ti'vi ndo'o ña ku'un ndo ndakaya ndo ña'a ña ndichï'i ndo, saa chi inka yuvi va kuvi na chi'i nuu ku'un ndo sakee ndo vichin —kachi Jesús xi'in ndia.
39 Ra tiaa ni kua'a na Samaria kandixa Jesús xa'a tu'un ña ndatu'un ña'a kan xi'in na, saa chi ndika'an ña kachi ña saa: “Ndika'an ndi'i va ra xi'in yu xa'a chiñu ña xa yu”, kachi ña.
40 Ra saa kuyachin na Samaria kan nuu Jesús, ra xakunda'vi na nuu ra ña na kuachi ra xi'in na, ra saa kuachi ra ñuu kan uvi kii xi'in na.
41 Ra kua'a ni ka va na kandixa tu'un ña xini so'o na ña ndika'an mii ra xi'in na.
42 Ra saa ndika'an na kachi na saa xi'in ña'a kan:
—Vichin ra kandixa va ndi, ndi su süvi takua xa'a tu'un ña ndika'an yo'o xi'in ndi ke kandixa ndi, chi xini tu mii va ndi ña ndika'an ra ña kan ke kundaa ini ndi ña ndixa ra yo'o kuvi va ra kuu Cristo, ra xaa sakaku na ñuu yuuvi yo'o —kachi na.

Sanda'a Jesús se'e iin tiaa ra xachiñu nuu iin rey

43 Ra saa kuu ra ndiya'a va uvi kii kan, ra saa kanata Jesús ñuu kan ra ndaki'in ra kua'an ra chi Galilea va.
44 Ra “Ndia nii na ka'an tu'un yu'u Ndioxi ra xäto'o na na mii ñuu na” kachi Jesús ndika'an ra ta yachi.
45 Ra saa te ndixaa ra chi Galilea, ra na ndee ñuu kan ra vii ni ndaki'in na ra, saa chi te ndixa'an na viko pascua ñuu Jerusalén ra xini ndi'i va na ña xa ra.
46 Ra saa nandiko tuku Jesús chi ñuu Caná ña ndikun ndiaa Galilea nuu ndasa ra tiakuii vino. Ra yachin kan ndikaa iin ñuu ña nani Capernaum, ra ikan kandu'u iin tiaa ra xachiñu nuu ra rey Herodes ra Antipas, ra tiaa kan ra iyoo iin se'e ra, ra xa ra kuni kuvi va kuvi ra lo'o kan.
47 Ra te kundaa ini ra xachiñu nuu ra rey kan ña kee Jesús ndia Judea ra xaa ra ndia chi Galilea, ra saa ndixa'an ra nuu Jesús ra xakunda'vi ra nuu ra, ña na ku'un ra xi'in ra ve'e ra, ra sanda'a ra se'e ra, chi xa ra kuni kuvi va kuvi ra lo'o se'e ra.
48 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ndo'o, ra kandïxa vi ndo yu'u tu na sä yu ña xitu'un xi'in ña ndichi kuni ndo —kachi ra xi'in tiaa kan.
49 Ra saa ndika'an tiaa ra xachiñu nuu ra rey kan kachi ra saa:

—Tata, sa ña mani ra na ko'o xi'in yu chi tu köo, ra kuvi va se'e yu
—kachi ra xi'in Jesús.
50 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Kuanu'u ve'e kun, chi xa iyoo va'a va se'e kun, Tata —kachi ra xi'in
ra.
Ra tiaa kan ra kandixa va ra ña ndika'an Jesús xi'in ra, ra saa ndaki'in
ra kuanu'u ra ve'e va ra.
51 Ra nani saa kuu ra ndikaa ra ichi kua'an ra, saa xaa sava na xachiñu
nuu ra ichi kan ndakuta'an na xi'in ra, ra ndika'an na xi'in ra kachi na
saa:
—Xa nduva'a va se'e kun —kachi na xi'in ra.
52 Ra saa nindakatu'un ra na kachi ra saa:
—¿Ndia hora ke xa'a kua'an kuvita lo'o ña xi'in se'e yu? —kachi ra xi'in
na.
Ra saa ndika'an na kachi na saa xi'in ra:
—Ku'va ka iin xikuaa kuni vi ke nuu ka'ni se'e kun —kachi na xi'in ra.
53 Ra saa ndaka'an ra iyoo se'e kan ña ku'va mii hora kan ke ndika'an
Jesús xi'in ra kachi ra saa: “Xa nduva'a va se'e kun”, kachi ra. Ra mii ra
xi'in na ve'e ra ra kandixa ndi'i va na Jesús.
54 Ra ña yo'o ku ña xitu'un ña uvi xa Jesús, te kee ra Judea ra nandiko
ra xaa ra Galilea.

5

Sanda'a Jesús iin ra nduchi'ña küvi kaka

1 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi ñuu
Jerusalén, saa chi xa ndinumi tu ndatava na judío va iin viko.
2 Ra ñuu Jerusalén kan iyoo iin nuu nani ye'e ndikachi, ra ikan ndikaa
iin pila nuu ñu'u tiakuii, ra xava'a na korra si'in yuu yu'u ña ra saa tu
ma'ñu va ña, ra ndasi xini nu, ra nuna ndi'i va tiañu si'in kan, ra va'a ya'a
na u'un saa xiyo va, ra Betesda ke nani ña tu'un hebreo.
3 Ra ikan ndee kua'a ni na xi'i, na kuaa, na köo iin xiyo xa'a, xi'in na
nduchi'ña küvi kaka, ña ndiatu na kanda nuu tiakuii kan.
4 Saa chi iin kama su'va va nduxinu iin ra tatun Ndioxi ña sakanda ra
tiakuii kan; ra yuvi na nuu va'a kita ini tiakuii kan te ndi'i su'va kanda ra,
ra ndia ndia ka mii kue'e ke xi'in na ra nduva'a va na.
5 Ra tiañu na kan kandu'u iin tiaa, ra xa oko xa'un uni kuiya vi ke ndiee
ndo'o ra.
6 Ra te xini Jesús ra ña kandu'u ra ikan, ra kundaa ini ra ña xa kua'a ni
kuiya ke kaa ra saa, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—¿A kuni kun nduva'a kun? —kachi ra xi'in ra.
7 Ra saa ndakuiin ra xi'i kan kachi ra saa:
—Tata, köo mii vi yuvi tiin yu'u ra chikaa na yu'u ini tiakuii kaa te kanda
ra, ra te kuni yu ku'un yu kita yu, saa ra xa inka va na kita nuu yu, —kachi
ra xi'in Jesús.
8 Saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Ndakoo, ra ndaki'in kun ixto kun ra kua'an —kachi ra xi'in ra.
9 Saa ra ndikun nduva'a va tiaa kan ra saa ndaki'in ra ixto ra ra ndaki'in
ra kua'an va ra. Ra kii yii ña ndakindiee va na ke nduva'a ra.
10 Saa ndika'an na judío xi'in tiaa ra nduva'a kan kachi na saa:
—Köo ndiayu ña kani'i kun ixto kun kaka kun vichin chi kii yii
ndakindiee va yo kuvi ña —kachi na xi'in ra.
11 Ra saa ndakuiin tiaa kan yu'u na kachi ra saa:

—Tiaa ra sanda'a yu'u, kuvi ra ndika'an xi'in yu kachi ra saa: “Ndaki'in ixto kun ra kaka kua'an”, kachi ra xi'in yu —kachi ra xi'in na.

12 Ra saa nindakatu'un na ra kachi na saa:

—¿Yoo kuvi ra ndika'an xi'in kun, ña ndaki'in kun ixto kun ra ku'un kun? —kachi na xi'in ra.

13 Ndi su tiaa kan ra ndikundäa ini vi ra ndia tiaa kuvi ra sanda'a ña'a, saa chi Jesús ra xa kita va ra tiañu yuvi ndee kan kua'an ra.

14 Ra te ndi'i saa ndani'i Jesús tiaa ra nduva'a kan ini ve'e ñu'u ka'nu, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:

—Koto'ni, chi vichin ra xa nduva'a va kun, ra ña kan ke xä ka kun kuachi, chi tu köo ra iyo ini kixi tundo'o ña chee va'a ka nuu kun —kachi Jesús xi'in ra.

15 Ra saa ndaki'in tiaa kan ndixa'an ra, ra ndatu'un ra xi'in ndia judío xa'a Jesús, chi Jesús va kuvi ra sanda'a ña'a.

16 Ra xa'a ña sanda'a Jesús yuvi kii ndakindiee va ke ndixika nduku ndia judío tiin ndia ra, ra ka'ni ndia ra.

17 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:

—Tata yu, ra iin ndisaa kii va xachiñu ra, ña kan ke iin takundi'i kii ke xachiñu tu yu'u va —kachi ra xi'in ndia.

18 Ra xa'a tu'un yo'o ke ndixika nduku ni ka na judío ña ka'ni na Jesús, saa chi süvi niña kii yii ndakindiee na kuvi ña ndikanduu ra, chi ndika'an tu ra ña kuu Iva ra Ndioxi va, ra iin kuvi va tu ra xi'in Ndioxi kachi ra, ña kan ke ndisaa ni ndia xi'in ra.

Iyoo ni ndiee Jesús saa chi se'e Ndioxi kuvi ra.

19 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi ra kuu se'e Ndioxi, ra ndia nii chiñu lo'o ke kuchüun ra sa vii ra xi'in ndiee mii ra; saa chi takundi'i chiñu ña □xini ra □xa Iva va ra ke □xa ra.

20 Saa chi Iva ra, ra ku'vi ni va ini ra xini ra ra, ña kan ke ña'a ra takundi'i va chiñu ña □xa ra nuu ra; ra chiñu chee va'a ka va ña'a ra nuu ra kuni ndo, ra saa ke tiaa ni ka va ndakanda ini ndo.

21 Saa chi ta ku'va □xa Iva ra ña sandatiaku ra na ndii, ra □taxi ka ra ña kutiaku na, ra mii saa ke □xa tu ra kuu se'e va ra, chi □taxi tu ra kan va ña kutiaku na kuni mii ra taxi ra ña nda'a.

22 Ra ra kuu Iva ra, ra ndia nii yuvi ku na xä ndaku ra kan kuachi xi'in vi, chi nda'a ra kuu se'e va ra ke ndataxi ra takundi'i ndiayu ña sandaku ra kuachi xi'in na.

23 Saa ke va'a na sato'o na ra ta ku'va xa na ña xato'o na Iva ra. Chi yuvi na xiin sato'o ra kuu se'e Ndioxi, saa ra, xäto'o tu na Iva va ra, chi Iva ra kuvi ra ti'vi ña'a vaxi va ra.

24 ’Ra ña ndixa ni ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi yuvi na xini so'o tu'un ña ka'an yu, ra kandixa tu na ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra na kan kuvi na ni'i kutiaku ndia ndikaa ndiku'un; ra kü'un ka na nuu ndo'o na, saa chi xa ndikaku va na nuu ña kuvi na, ra xa na kutiaku va kuvi na vichin.

25 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi vaxi kii, ra xa mii kii vichin kuvi va ña kuni so'o na ndii tachi ra kuu se'e Ndioxi; ra na kuiin kuni so'o kuvi na ni'i kutiaku va.

26 Chi ta ku'va iyoo Ndioxi ña kuu mii ra ndiee ra □taxi ra ña tiaku yuvi, ra saa ke iyoo tu ra kuu se'e va ra, saa chi mii Ndioxi kuvi tu ra taxi ndiayu nda'a ra kuu se'e va ra, ña taxi ra ña kutiaku yuvi.

27 Ra taxi tu ra ndiayu nda'a ra ña sandaku ra kuachi xi'in takundi'i yuvi va, xa'a ña kuu ra ra xaa ña yuuvi yo'o.

28 Ra na ndakända ni ini ndo xa'a ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, saa chi
vaxi kii ra takundi'i na xa ndixi'i ndo'ni tixi ñu'u ra kuni va so'o na tachi
ra.
29 Ra na xa ña va'a, ra ndakoyo na kan yavi nuu ninduxin na na, ra
ndatiaku na ña kutiaku va na; ndi su na xa ña vä'a, ra ndakoyo tu na kan
va yavi nuu ninduxin na na, ra ndatiaku na kan ña ku'un na chi nuu ndo'o
va na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xa'a na ndakuiin xa'a chiñu ña xa ra

30 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u, ra süvi xi'in ndiayu mii yu ke xa ndaku yu kuachi xi'in yuvi, chi
xi'in ndiayu Tata yu ra ti'vi yu'u vaxi va yu ke xa ndaku yu ña xi'in na, ra
ndaku ni va tiin yu kuachi xi'in na.
31 Ra tu na ka'an va'a ni yu xa'a mii yu nuu ndo, saa ra köo ya'vi ndiaa
vi ña saa chi ra xava'a ini va kuvi yu, kachi ndo.
32 Ndi su iyoo va iin tiaa ra ndakuiin xa'a yu, ra kundaa ini yu chi ña
ka'an ra kan, ra ña ndixa ni va kuvi ña.
33 Ra mii ndo kuvi ndo ti'vi yuvi ña ndixa'an na nindakatu'un na ra Juan
va, ra mii ña ndaa va ke ndatu'un ra xi'in ndo.
34 Ndi su yu'u ra xiniñü'u vi yu ndia nii yuvi ña ka'an va'a na xa'a yu,
chi ña kuni yu kaku va ndo ke, ka'an yu ña yo'o xi'in ndo.
35 Ra ra Juan ra ta iyoo iin ñù'ù ña va'a ni tuun va ke ndixiyo ra kan, ra
xiin va ndo kusii ini ndo xi'in ñù'ù ye'e ña kuu mii ra iin kani lo'o.
36 Ndi su chee ni ka va iin ña ndakuiin xa'a yu'u nuu tu'un ña ndika'an
ra Juan, saa chi chiñu ña xa va yu ke ndakuiin xa'a yu, ra Tata yu Ndioxi
va kuvi ra taxi chiñu yo'o nda'a yu ña saxinu yu nuu ña, ra mii chiñu yo'o
ke ndakuiin tu xa'a va yu ña ti'vi ra yu'u vaxi yu.
37 Ra tata yu, ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra ndakuiin tu ra kan va xa'a yu; ra
ndo'o, ra ndia nii ichi ke täan kuni so'o ndo tachi vi ra, ra nii täan kuni tu
ndo ndixaa kaa va tu ra,
38 ra nii tu'un tu ra ke köo nima vi ndo, saa chi xïin ndo kandixa ndo ra
ti'vi ra xaa.
39 Ra tiaa ni va vii ka'vi ndo tu'un Ndioxi, saa chi nuu ña ñaa ke ndiatu
ndo ndani'i ndo ña kutiaku ndo ndia ndikaa ndiku'un va, ra tu na kundaa
ini ndo chi xa'a yu'u va ke ndakani ña;
40 ra xïin ndo kixi ndo nuu yu'u, ra taxi ña kutiaku ndo ndia ndikaa
ndiku'un.
41 ’Yu'u ra xiniñü'u yu ña ka'an va'a ni yuvi xa'a yu.
42 Ra xa kundaa tu ini yu, ndia ku'va ke íin va ndo, chi ndo'o ra kuëe
ku'vi ini ndo xini ndo Ndioxi.
43 Ra yu'u, ra xi'in ndiayu Tata va yu ke vaxi yu, ra xïin ndo kandixa
ndo yu'u, ra tu inka tu na na kixi xi'in ndiayu mii, saa ra ndaki'in mani
va ndo na kan.
44 ¿Ra ni ke sa ndo ña va'a kandixa ndo tuvi ndo, tu niña ndo ndasaka'nu
ta'an mii va kuvi ndo, ra xïin ndo nanduku ndo ña ka'nu ña taxi indaa
Ndioxi ra tiaku?
45 Ra ndakäni ini ndo ña ka'án ndo saa, ña taxi yu'u kuachi xa'a ndo
nuu Tata yu Ndioxi. Chi ra taxi kuachi xa'a ndo kuvi ra Moisés va, ra ra
kan kuvi tu ra ndiaa ni ini va ndo.
46 Ra tu ndixa kandixa ndo ra Moisés, saa ra kandixa tu ndo yu'u va, chi
xa'a yu'u ke ka'an tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés va.
47 Ndi su tu xïin va tu ndo kandixa ndo ña tiaa ra Moisés, saa ra, ¿ndixaa
sa ndo kandixa ndo ña ka'an yu'u tu saa? —kachi Jesús xi'in ndia.

6

Sakuxi Jesús u'un mil yuvi

1 Te ndi'i yo'o, saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi inka xiyo yu'u tiañu'u ra
ndikaa chi Galilea, ra suvi mii ra kan ku tu ra nani Tiberias va.
2 Ra iin tia'ndia chee yuvi ndikun kua'an sata ra, saa chi xini na xa ra
ña xitu'un ña sanda'a ra na xi'i.
3 Ra saa ndaa Jesús xini iin iku, ra ikan ndakundu'u ra xi'in ndia ita'an
xi'in ra.
4 Ra xa ninumi ni va koo viko pascua, viko ña ndatava mii na judío.
5 Ra te ndakuto'ni Jesús ra saa xini ra iin tia'ndia chee yuvi ndikun xaa
nuu ndu'u ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra Felipe kachi ra saa:
—¿Ndia mii ku'un yo sata yo ña'a kuxi yuvi kaa ra kua'a ni kuvi na?
—kachi ra xi'in ra.
6 Ndi su ra ixtondoso va Jesús kuvi ra Felipe ña kachi ra saa xi'in ra; saa
chi xa xini va'a va mii ra ni ke sa ra.
7 Ra saa ndakuiin ra Felipe kachi ra saa:
—Nii uvi ciento denario va xita na sata yo, ra kïta mii vi ña kuxi na chi
tiaa ni kua'a kuvi na —kachi ra xi'in Jesús.
8 Ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in Jesús, ra nani Andrés, ñani ra Simón
Pedro kachi ra saa:
9 —Yo'o xika iin ra lo'o ra ni'i ra u'un xita ña cebada, ra ni'i tu uvi tiaka
vali va, ndi su kïta vi ña yo'o kuxi yuvi yo'o, chi kua'a ni kuvi na —kachi
ra.
10 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ka'an ndo xi'in takundi'i na ña na ndakundee vii na —kachi ra xi'in
ndia.
Ra iyoo ka vi itia kuii vali nuu ñu'u kan, ra saa ndakundee vii na nuu
itia kan, ra ku'va u'un mil kuvi niña tiaa va.
11 Ra saa ki'in Jesús xita, ra ndataxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra
saa ndata'vi ra ña xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra ndia kan ndata'vi tu ña xi'in
yuvi na ndakundee nuu itia kan va. Ra mii saa xa tu ra xi'in tiaka vali kan
va, ra xixi takundi'i va yuvi kan ndiakua nditiandiaa ini na.
12 Ra te ndi'i nditiandiaa ini na xixi na, saa ndika'an Jesús xi'in ndia
ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Ndakaya ndo ña'ñu ña nindoo ndoso yu'u na, ra saa ke ndia nii lo'o
ña na ndï'i xa'a —kachi ra xi'in ndia.
13 Ra saa ndakaya ndia ña, ra nuu u'un ixta ña cebada kan, ra uxi uvi
ka vi tuka sakutu ndia xi'in ña'ñu ña nindoo ndoso.
14 Ra te xini yuvi kan ña xitu'un xa Jesús, ra saa ndika'an na kachi na
saa:
—Ña ndixa ke ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi, ra iyoo tu'un kixi nuu ña yuuvi
yo'o kuvi ndixa va ra yo'o —*kachi na.
15 Ndi su te kundaa ini Jesús ña kuni na kundiaka nduxa na ra ku'un ra
xi'in na, ra ndasa na ra rey kuni na, saa ra kuxiyo tuku ra nuu va na, ra
ndaki'in mitu'un saa ra kua'an ra chi iku sukun va.

Xika Jesús nuu tiakuii

16 Ra te xa kua'an kuñuu saa nduxinu ndia ita'an xi'in ra chi yu'u tiañu'u
kan.
17 Ra ikan ndandaa ndia ini iin itun xika nuu mini ra ndaki'in ndia
kua'an ndia xi'in nu chi ñuu Capernaum va. Ra saa xa kua'an kuñuu va'a
va, ra köo Jesús xaa ni'i ta'an xi'in ndia.

18 Ra saa xa'a iin ndakundichi ndakundichi nuu tiañu'u kan, xa tachi,
chi ndiee ka vi xa'a xika ña.
19 Ra te xa kuxika ndia kua'an ndia ta ku'va u'un a iñu mil metro, saa ra
xini va ndia Jesús xika ra nuu tiakuii kan xaa ra sata ndia, saa ra ndiyu'vi
ka vi ndia.
20 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¡Kuayü'vi ndo, chi yu'u va kuvi ra! —kachi ra xi'in ndia.
21 Saa ra kusii ka vi ini ndia ra ndaki'in ndia ra, ra nandaa ra ini barca
kan kua'an ra xi'in va ndia, saa ra iin kuu su'va va, saa ra xa ndixaa va
ndia chi nu kua'an ndia.

Nanduku na Jesús

22 Ra te ndituvi inka kii, ra saa xaa tuku va yuvi nuu xa Jesús ña xitu'un
ña ndiatu na ndakuta'an na xi'in Jesús, chi ndixïni na ña ndaa ra ini barca
kan ku'un ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, chi niña mii va ndia kuvi ndia kua'an
xi'in indaa saa barca tu xindichi kan.
23 Ra saa kuu na ndita na, saa ra xaa va sava barca tu kee chi ñuu
Tiberias, suvi mii kan va, ra ikan kuu nuu ndataxi Jesús tixa'vi nda'a
Ndioxi xa'a xita ña taxi ra xixi na.
24 Saa te kundaa ini yuvi na xa ndee ndiatu kan, xi'in na kee ñuu Tiberias
ña köo Jesús, ra nii ndia ita'an xi'in ra kuvi ndia köo, ra saa nandaa
takundi'i na ini barca tu ndixaa xi'in na kee ñuu Tiberias, ra ndaki'in
na kua'an na chi ñuu Capernaum ña nanduku na Jesús va.

Jesús ku ixta ña taxi ña kutiaku yuvi

25 Ra te ndixaa yuvi kan chi inka xiyo yu'u tiañu'u, ra ikan ndani'i ta'an
na xi'in Jesús, ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Tata Maestro, ¿ama xaa kun yo'o? —*kachi na xi'in ra.
26 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in na:
—Ña ndixa ka'an yu xi'in ndo, chi xa'a ña taxi yu ixta xixi ndo ra ndiakua
nditiandiaa ini va ndo ke nanduku ndo yu'u, chi süvi vi ndixa xa'a ña
xitu'un ña xa yu xini ndo ke nanduku ndo yu'u.
27 Ra na sä chiñu ndo xa'a ña'a ña xixi ndo ña ndi'i xa'a, chi na sa chiñu
ndo xa'a ña'a kuxi ndo ña kuëe ndi'i xa'a, ña'a ña taxi ña kutiaku ndo,
ndia ndikaa ndiku'un. Ra ña'a ña kuxi ndo ra kutiaku ndo kan, ra ra xaa
yo'o vichin va kuvi ra taxi ña, saa chi Tata ra Ndioxi va kuvi ra taxi ndiayu
nda'a ra ña sa ra ña —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—¿Ni ke xiniñu'u sa ndi ña va'a sanduvi ndi chiñu ña kuni Ndioxi?
—kachi na xi'in ra.
29 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Chiñu ña kuni Ndioxi sa ndo ke, na kandixa ndo tiaa ra ti'vi ra xaa
nuu va ndo —kachi ra xi'in na.
30 Saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—¿Ndia ña ku iin ña xitu'un sa kun kuni ndi, ra va'a kandixa ndi yo'o?
¿Ra a vä'a ndikun na sa kun ña kuni va ndi? —kachi na xi'in ra.
31 Ra ndika'an ka na xi'in ra kachi na saa:
—Na xii xikua ndi ra ixta ña nani maná va ke xixi na kan iku yuu nuu
xindo'ni na, ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi va: “Saa chi ra Moisés ra ixta
ña kee ndivi va ke taxi ra xixi na” —kachi na xi'in Jesús.
32 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo: Saa chi süvi ndixa ra Moisés kuvi ra
nditaxi ixta ña kee ndivi xixi na, chi Tata yu Ndioxi va kuvi ra taxi ña, ra
taxi tu ra ixta ña ndixa, ña kee ndivi kuxi tu ndo'o vichin va.

33 Ra ixta ña taxi Ndioxi kuvi tiaa ra kee ndivi ra xaa ra nuu ña yuuvi
yo'o vichin, ra taxi ra ña kutiaku takundi'i va na yuuvi —kachi Jesús xi'in
na.
34 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—Tata, taxi ixta ña ka'an kun xa'a ñaa kuxi ndi iin ndisaa kii —kachi
na xi'in ra.
35 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra kuu ixta ña taxi ña kutiaku yuvi. Ra na vaxi nuu yu'u,
ra ndia nii ka kii kä'un ini na, ra na kandixa yu'u, ra ndia nii ka tu kii ïchi
ini na tiakuii va.
36 Ra xa ta kachi yu ndika'an yu xi'in va ndo, chi ndo'o, ra xa xini nuu
va ndo yu'u, ndi su kuëe kandixa ndo yu'u.
37 Ra takundi'i yuvi na taxi Tata yu Ndioxi nda'a yu, ra vaxi na nuu va
yu, ra na vaxi nuu yu, ra täva yu na ke'e.
38 Saa chi yu'u, ra ña kee yu ndivi vaxi yu, ra ndixäa yu ña sa yu ña kuni
mii yu, chi ña xiniñu'u sa yu ke na saxinu yu nuu chiñu Tata yu Ndioxi,
ra ti'vi yu'u vaxi va yu.
39 Ra chiñu ña kuni Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi yu ke na sandoñü'u
yu ndia nii yuvi na taxi ra nda'a yu, chi ña kuni ra kan ke na sandatiaku
yu na kii ña vaxi va.
40 Ra ña kuni ra ti'vi yu'u vaxi yu ke: na ndoñü'u takundi'i yuvi na
xito'ni nuu yu ra kandixa na yu'u, ra na kan kuvi na kutiaku ndia ndikaa
ndiku'un; ra yu'u kuvi ra sandatiaku ña'a kii ña vaxi —kachi ra.
41 Ra saa xa'a na judío kaña'a na xa'a Jesús, chi ndika'an ra kachi ra
saa: “Yu'u ku ra kuu ixta ña kee ndivi” —kachi ra.
42 Ra saa ndika'an na xa'a ra kachi na saa:
—¿A su Jesús yo'o, ra se'e ra José va kuvi ra? Xini yo iva ra, ra saa tu
si'i va ra. ¿Ra nichuun ke ka'an ra ña kee ra ndivi? —*kachi na.
43 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Xava'a kä'an ña'a ndo xa'a yu.
44 Saa chi ndia nii na küvi kixi nuu yu'u, tu süvi tata yu Ndioxi ra ti'vi
yu'u vaxi yu taxi na nda'a yu, ra sandatiaku yu na kii ña vaxi.
45 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na ndika'an tu'un ra xina'a, ña
kachi su'va: “Mii va Ndioxi kuvi ra saña'a takundi'i yuvi.” Ra takundi'i
na xini so'o ña ka'an Tata yo Ndioxi, ra kutu'va na ña ka'an ra, ra na kan
kuvi na vaxi nuu yu vichin va.
46 ’Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra küni kachi ña, ña xa xini nuu na
Tata yo Ndioxi, chi indaa mitu'un ra kee ndivi va kuvi ra xini nuu Tata yo
Ndioxi.
47 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo; chi yuvi na kandixa yu'u, ra ni'i va
na kan ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un xi'in Ndioxi.
48 Saa chi yu'u kuvi ra kuu ixta ña taxi ña kutiaku va na.
49 Ra na kundaa ini ndo: Chi na xii xikua ndo ra xixi va na ña'a ña nani
maná iku yuu, ra ndixi'i va tu na,
50 ndi su yu'u ra ixta ña kee ndivi va ke ka'an yu xi'in ndo xa'a; ra na
kuxi ixta yo'o, ra küvi ka na.
51 Ra Yu'u va kuvi ra kuu ixta ña tiaku ña kee ndivi; ra na kuxi ixta yo'o
kuvi na kutiaku iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo va; Ra ixta ña taxi yu kuxi
na, kuvi iki kuñu va yu. Ra taxi yu ña xa'a ña kutiaku na yuuvi va —kachi
ra xi'in na.
52 Ra saa xa'a na judío kan ndatu'un kuachi na xi'in ta'an na kachi na
saa:
—¿Ni ke sa ra yo'o ña taxi ra kuñu ra kaxi yo? —kachi na.

53 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, chi tu na käxi ndo kuñu ra kuu Se'e
Ndioxi, ra kö'o tu ndo nii ra, saa ra kuchüun vi ndo kutiaku ndo.
54 Ra na kaxi kuñu yu, ra ko'o na nii yu, ra na kan kuvi na ni'i kutiaku
ndiaa ndikaa ndiku'un, ra sandatiaku tu yu na kii ña vaxi va.
55 Saa chi kuñu yu kuvi ña'a ña ndixa xixi na, ra nii yu kuvi ndixa ndutia
ra xi'i va na.
56 Ra yuvi na kaxi kuñu yu, ra ko'o na nii yu, ra na kan kuvi na ndikun
yu'u, ra yu'u tu íin xi'in na kan va.
57 Ra Tata yo Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi yu, ra ra tiaku va kuvi ra, ña kan
ke va'a tiaku yu, ra yuvi na kaxi kuñu yu'u, ra kutiaku tu na kan va xi'in
yu.
58 Ra ixta ña kee ndivi, ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, ra süvi ta'an ixta
ña nani maná ña xixi na xii xikua ndo, ra ndixi'i va tu na kuvi ña, chi xa
siin va kuvi ña yo'o, chi na kuxi ña yo'o, ra iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo
ke kutiaku va na —kachi ra xi'in na.
59 Ra takundi'i ña yo'o ke saña'a Jesús yuvi ini ve'e ñu'u ña íin ñuu
Capernaum.

Tu'un ña taxi ña kutiaku yuvi

60 Ra te xini so'o na ita'an xi'in Jesús tu'un ña ndika'an ra, ra saa
ndika'an na kachi na saa:
—Tiaa ni ndaku tu'un ña ka'an ra yo'o, ¿ra yoo ku na kundiee saxinu
nuu ña? —kachi na.
61 Ra xa kundaa va ini Jesús ña ndatu'un kuachi ni na ita'an xi'in ra xa'a
tu'un ña ndika'an ra, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¿A tixu'vi ni ini ndo xi'in tu'un yo'o?
62 Tu saa, ¿ra ni ke sa tu ndo tu na kuni ndo nandaa yu'u ra xaa yo'o chi
ndivi nuu xindu'u yu ta yachi? —kachi ra xi'in na.
63 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Tachi Ndioxi va kuvi ña taxi ña tiaku; ra ndiee ña kuu mii yuvi ra köo
mii ña kuchuun ña sa vi ña. Ra tu'un ña ndika'an yu xi'in ndo, ke taxi ña
tiaku nima yuvi va.
64 Ndi su sava ndo ra kandïxa vi ndo yu'u —kachi ra xi'in na.
Ra su'va ke kachi Jesús xi'in na, saa chi ndia ta kii xa'a vi ke xa kundaa
ini ra, yoo kuvi na ndikandïxa ña'a, ra xa kundaa tu ini ra, yoo kuvi ra
xiko ña'a nuu na sáa̱ ini va.
65 Ra saa ndika'an ka ra xi'in na kachi ra saa:
—Ra xa'a ña yo'o va ke ndika'an yu xi'in ndo, chi ndia nii yuvi, küvi kixi
nuu yu, tu süvi Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi na —kachi ra xi'in na.
66 Ra mii kii kan ra kua'a ni na ita'an xi'in Jesús nandiko kua'an, ra
ndixïka ka na xi'in ra.
67 Ra saa ndindakatu'un Jesús ndia uxi uvi ndia ita'an xi'in ra kachi ra
saa:
—¿A ku'un tu ndo'o va xi'in na, kuni ndo? —kachi ra xi'in ndia.
68 Ra saa ndakuiin ra Simón Pedro kachi ra saa:
—Tata, ¿yoo nuu ka ke ku'un ndi? Ra xa tu'un ña ka'an kun ke taxi ña
kutiaku va ndi.
69 Ra ndu'u, ra xa kandixa va ndi, ra kundaa ini ndi ña kuu kun Cristo,
Se'e Ndioxi ra tiaku va —kachi ra xi'in Jesús.
70 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A su yu'u kuvi ra ndikaxin uxi uvi saa va ndo? Ndi su, iin ndo'o kuvi
ndia kuu timia'a va —kachi ra xi'in ndia.

71 Ra ña kachi ra saa, ra xa'a ra Judas Iscariote, se'e ra Simón va ke
ndika'an ra, saa chi ra Judas kuvi ra ndataxi ra nda'a na sáa̱ ini xini ña'a,
ra ra yo'o ku ra xita'an xi'in ndia ña kuu ndia uxi uvi ña xita'an ndia xi'in
Jesús va.

7

Ndia ñani Jesús ra ndikandïxa ndia ra

1 Ra suvi mii ñuu ña ndo'ni chi Galilea kan ke, ndixika ni'ni va Jesús
tiempo kan, saa chi ndiküni ra koo ra chi Judea, saa chi na judío ra na
xika nduku va ku na ña ka'ni na ra.
2 Ra nani saa kuu Jesús xika ra, saa ra xa kua'an kuyachin ni tu koo viko
ña ndatava na judío, ta kuiya ta kuiya va, ña xava'a na ve'e tuvixin vali
ndee na.
3 Ra xa'a ña kan ke ndika'an ndia ñani Jesús xi'in ra kachi ndia saa:
—Kanata ñuu yo'o, ra kua'an chi Judea, ña va'a na kuni tu na ndikun
sata kun na ndee kan va chiñu ña xa kun.
4 Saa chi iin tiaa ra kuni ña na kundaa ndi'i ini yuvi xa'a ra, ra xä se'e
ra chiñu. Ra ña kan ke yo'o, ra chiñu ña xa kun ra na sa kun ña kuni
takundi'i va yuvi —kachi ndia xi'in ra.
5 Saa chi nii ndia ñani ra, ra ndikandïxa vi ndia ra.
6 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Täan xaa kii ña ku'un yu, ndi su nuu ndo'o ra ndia ndia ka mii kii ra
ña va'a kuvi va ña.
7 Saa chi na yuuvi yo'o, ra küvi vi kundasi na ndo'o, ndi su kundasi va
na yu'u, xa'a ña ka'an yu xi'in na ña xa na chiñu ña vä'a.
8 Ña kan ke na ku'un mii va ndo viko, chi yu'u ra kü'un yu, saa chi täan
xa kii ña ku'un yu —kachi ra xi'in ndia.
9 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in ndia, ra saa nindoo ra chi
Galilea va.

Kua'an Jesús viko ña ndatava na judío

10 Ra te xa ndaki'in ndia ñani ra kua'an ndia, ra saa ndaki'in tu mii va
ra kua'an ra viko kan, ndi kuä'an tuvi ra, chi kua'an se'e va ra.
11 Ra ndanduku ni va na judío ra viko kan, ra ndika'an na kachi na saa:
—¿Ndia chi xika tiaa kan? —kachi na.
12 Ra yuvi kan ra iin nini'i ka'an na xa'a ra. Ra sava na ka'an kachi na
saa: “Ra va'a va kuvi ra”, kachi na. Ra sava tu na ka'an kachi saa: “Süvi
ra va'a kuvi ra, chi ra sanda'vi yuvi va kuvi ra”, kachi na.
13 Ra ndia nii na ndiküvi ka'an tuvi xa'a Jesús, xa'a ña iyu'vi na nuu na
judío.
14 Ra te xa ndita'vi sava viko kan, ra saa ndiki'vi Jesús kua'an ra nuu
ke'e ve'e ñu'u ka'nu, ra xa'a ra saña'a ra.
15 Saa ra iin ndakanda ini na judío kan ra kachi na saa:
—¿Ni ke xa tiaa yo'o ña xini ni ra, ra ndikä'vi ra xa'a tu'un Ndioxi ve'e
ñu'u? —kachi na.
16 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ña saña'a yu, ra süvi ña sandaku mii yu kuvi ña, chi ra ti'vi yu'u vaxi
va yu kuvi ra taxi ña.
17 Ra na kuni sa ña ka'an Ndioxi, ra ndakuni va na a ndixa Ndioxi ku ra
taxi ña saña'a yu, a ña sandaku ini mii va yu kuvi ña.

18 Saa chi ra ka'an ña ndaku ini mii, ra ña kuni ra ña na sato'o ni yuvi
va ra ke ka'an ra; ndi su ra kuni ña na sato'o ni na ra ti'vi ña'a vaxi ra, ra
ña ndaa va ka'an ra, ra sandä'vi ra.
19 ’Ra ndo'o, ra ña ndixa ke iyoo va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
nda'a ndo, ndi su ndia nii ndo xïin kandixa ña. ¿Nichuun kuni ndo ka'ni
ndo yu'u? —kachi ra xi'in na.
20 Ra saa ndakuiin takundi'i yuvi kan kachi na saa:
—Tachi ndiva'a va ke iyoo xi'in kun, saa chi ¿yoo ku na kuni ka'ni yo'o?
—kachi na.
21 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Xa'a ña xa yu iin ña xitu'un kii ndakindiee yo ke ndiee ni ndakanda
ini ndo.
22 Ndi su xachiñu tu ndo'o va kii ña ndakindiee yo, chi xa'ndia va ndo
ñii lo'o xini ka'a tiaa vali se'e ndo, ña saxinu ndo ndiayu ña ndakoo ra
Moisés nda'a ndo (ra süvi vi ra Moisés kuvi ra nindakoo ña, chi na xii
xikua va ndo kuvi na xa ña).
23 Ra tu xa'a ña küni ndo kanduu ndo ndiayu ña ndakoo ra Moisés va
ke xa'ndia ndo ñii xini ka'a se'e tiaa vali ndo kii ña ndakindiee yo, ra na
kundaa ini ndo, chi ña va'a ke xa tu yu'u va kii ña ndakindiee yo, saa chi
iin tiaa ka vi sanda'a yu, ¿ra nichuun sáa̱ ndo xi'in yu?
24 Ra na sandäku ndo kuachi ta ku'va tuvi mii ndo, chi xi'na ka va na
kundaa va'a ini ndo ndia ku'va ke iyoo iin chiñu ra saa ke va'a sandaku
ndo iin kuachi xi'in mii ña ndaa —kachi ra xi'in na.

Ka'an Jesús ndia chi ke kee ra

25 Ra saa xa'a sava mii na ñuu Jerusalén kan ka'an na kachi na saa:
—¿A süvi ra yo'o, kuvi ra xika nduku na ka'ni na?
26 Ra yo'o va tu íin ra ka'an ndoso ra nuu takundi'i yuvi, ra köo mii na
ka'an xi'in vi ra. ¿Ra a Cristo ku ndixa va ra tuvi na chiñu?
27 Ndi su ra yo'o, ra xini va yo ndia ke kee ra, ra te xa na kixi ra kuu
Cristo ra ndia nii na kundäa ini ndia mii ke kee vi ra kan —kachi na.
28 Ra saa kuu Jesús íin ra saña'a ra na nuu ke'e ve'e ñu'u kan, ra kundaa
va ini ra ña ka'an na xa'a ra, ra saa ndiee ka vi ndoni'i ra tachi ra, ra
ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Xini ndo yu'u, ra xini tu ndo ñuu va yu tuvi, ndo, ndi su na kundaa
ini ndo, chi süvi ña kuni mii yu ke vaxi yu, chi iyoo va iin ra ndaa, ra ra
kan va kuvi ra ti'vi yu'u ña vaxi yu, ra ndo'o, ra xïni vi ndo ra.
29 Ndi su yu'u ra xini va yu ra, chi nuu ra kan ke kee va yu vaxi yu, chi
ra kan kuvi ra ti'vi yu'u va —kachi ra.
30 Ra saa xa'a sava na kuni tiin na Jesús ña chikaa na ra ve'e kàà, ndi su
ndia nii na ndixändiee ini ña tiin na ra, saa chi täan xaa kii ña tiin na ra.
31 Ra kua'a ni na ndee ini ve'e ñu'u ka'nu kan, ra kandixa va na Jesús,
ra ndika'an na kachi na saa:
—Te na xaa ra kuu Cristo, ¿ra a kua'a ni ka va ña xitu'un sa ra kan, nuu
ña xa ra yo'o? —kachi na.

Xa'ndia na fariseo chiñu nuu ndia kumisio ña na tiin ndia Jesús

32 Ra saa xini so'o na fariseo ña ndiee ni ka'an yuvi kan xa'a Jesús, ra
saa ndakuta'an na xi'in na xikua'a nuu ndia sutu ra xa'ndia na chiñu nuu
ndia kumisio ndiaa ve'e ñu'u ka'nu kan, ña na tiin ndia Jesús.
33 Ra saa ndika'an Jesús xi'in yuvi kan kachi ra saa:
—Salo'o ni va tiempo íin yu xi'in ndo, saa ra nandiko yu ku'un yu nuu
ra ti'vi yu'u vaxi va yu.

34 Ra ndo'o, ra nanduku ni va ndo yu'u, ndi su ndanï'i ndo yu'u, ra nii
nuu ku'un yu koo yu ke kuchüun ndo ku'un vi ndo —kachi ra.
35 Ra saa xa'a na judío kan ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Ndia chi ke ku'un ra yo'o ña ka'an ra, ña ndanï'i yo ra? ¿A nuu na
ta'an yo, na xinu'ni kua'an ndo'ni tiañu na griego ke ku'un ra, ra ikan
saña'a ra na griego kan va?
36 ¿Ra ni ke kuni kachi tu'un yo'o ña ndika'an ra ña xi'in yo: "Nanduku
ndo yu'u, ndi su ndanï'i ndo yu'u, ra nii nuu ku'un yu koo yu, kuchüun
ndo xaa vi ndo kachi ra"? —kachi na.

Itia ra taxi ña kutiaku yuvi

37 Ra kii ña ndi'i viko kan kuvi iin kii ña tiaa ni ka va ndasaka'nu na
judío. Ra mii kii kan ke ndakundichi Jesús ra ndiee ka vi ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa:
—Tu ndia ndo ndachi ini, ra na'a ndo nuu yu, ra yu'u taxi tiakuii ko'o
ndo.
38 Ra yuvi na kandixa yu'u, ra ini vi na ke kana iin itia ka'nu, ra tiakuii
ra taxi ña tiaku yuvi va kuvi ra, ta ku'va kachi tu'un Ndioxi —kachi ra
xi'in na.
39 Ra ña ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in na, ra xa'a Tachi Yii Ndioxi ña
xinu koo xi'in takundi'i na kandixa tu'un va ra ke ndika'an ra ña; saa chi
täan xaa vi Tachi Yii Ndioxi ña koo ña xi'in na, chi täan nandiko Jesús
kunu'u ra ndivi.

Ndata'vi ta'an ndi'i yuvi xa'a tu'un ña ndika'an Jesús

40 Ra saa te xini so'o sava na ndita tiañu yuvi kan, tu'un ña ndika'an
Jesús, ra saa ndika'an na kachi na saa:
—Tiaa yo'o kuvi ndixa va ra vaxi ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi —kachi
na.
41 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
—Ra yo'o kuvi ra kuu Cristo va —kachi na.
Ra inka tu na ka'an kachi saa:
—¿Ama kee Cristo chi Galilea? Këe ra chi kan.
42 Saa chi Cristo, ra se'e xikua ra rey David va ke xiniñu'u kuu ra, ra ñuu
Belén nuu ndixiyo ra rey David va ke kee ra, kachi tu'un Ndioxi —kachi
na.
43 Ra saa ta'vi ta'an ndi'i va yuvi kan xa'a Jesús.
44 Ra saa kuni sava na tiin na Jesús ku'un ra ve'e kàà, ndi su ndia nii na
ndixändiee ini ña tiin na ra.

Na chiñu ra ndixïin na kandixa na Jesús

45 Ra saa nandiko ndia kumisio, ndia kua'an tiin Jesús ndaxaa ndia nuu
ndia xikua'a kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia fariseo, ra nindakatu'un
ndia ndia kachi ndia saa:
—¿Nichuun ndixïndiaka ndo ra kixi ndo? —kachi ndia xi'in ndia.
46 Ra saa ndakuiin ndia kumisio kan kachi ndia saa:
—¡Ndia nii tiaa ra täan ka'an ra ta'an tu'un ña ka'an ra kan! —kachi
ndia.
47 Ra saa ndakuiin ndia fariseo kachi ndia saa xi'in ndia:
—¿A kuchuun tu ra sanda'vi ra ndo'o va?
48 ¿A kandixa ndia kuna'nu nuu ndo ra, tuvi ndo? ¿A ndia kuna'nu nuu
ndia fariseo tu kandixa ña'a, tuvi ndo?
49 ¡Yuvi na xini so'o ña ka'an ra kan, ra na xïni ndiayu Ndioxi vi kuvi
na, chi na nditavi chi'ña va kuvi na! —kachi ndia.

50 Ra ndu'u tu ra Nicodemo, ra ndixa'an se'e nuu Jesús iin ñuu va xi'in
ndia fariseo kan, saa chi fariseo ku tu ra kan va, ra saa ndika'an ra xi'in
ndia kachi ra saa:
51 —Küvi vi sandaku yo kuachi xi'in iin tiaa, tu täan kundaa va'a ini yo
ndia ña kuu kuachi ra, kachi ndiayu ña iyoo nda'a yo —kachi ra xi'in ndia.
52 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa xi'in ra:
—¿A ra kee ñuu Galilea ku tu yo'o va? Na ka'vi va'a kun tu'un Ndioxi,
ra kundaa ini kun, saa chi ndia nii ra ka'an tu'un yu'u Ndioxi täan kee chi
Galilea —kachi ndia.
53 Ndia saa ra ndaki'in ta iin ta iin ndia kuanu'u ndia ve'e va ndia.

8

Ndakatu'un na Jesús xa'a iin ña'a ña ndatuvi xi'in tiaa ra küu yii ña

1 Ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra iku nuu yoo itun Olivos.
2 Ra te ndituvi inka kii ra saa nandiko ra xaa ra ini korra ve'e ñu'u
ka'nu. Ra saa ndixaa takundi'i yuvi kan nuu ra, ra saa ndakundu'u ra, ra
xa'a saña'a ra na.
3 Ra saa kuu ra ndixaa va sava ndia maestro saña'a ndiayu Ndioxi, xi'in
ndia fariseo, ra ndiaka ndia iin ña'a ña ndatuvi xi'in tiaa ra küu yii ña
ndixaa ndia nuu Jesús. Ra xani ndichi ndia ña ma'ñu takundi'i yuvi kan.
4 Ra ndika'an ndia xi'in Jesús kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ña'a yo'o ra xi'in iin tiaa ra küu yii ña ke kandu'u ña
ndatuvi ña.
5 Ra ndiayu ña ndakoo ra Moisés ra ka'an va ña, ña na kuvi ta'an na si'i
na xa su'va. ¿Ra ndia ku'va ke kachi tu yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
6 Ra ña ndika'an ndia tu'un yo'o, ra ndia kuni sandakava va ku vi ndia
ra, ña va'a na ni'i ndia kuachi taxi ndia xa'a ra, ká'án ndia. Ndi su Jesús
ra nuu ñu'u va ndakandiee ra, ra xa'a ra tiaa ra nuu ñu'u kan xi'in nduku
nda'a ra.
7 Ra ndakundiee va ndia ndakatu'un ndia ra, ra saa ndoni'i ra nuu ra,
ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu ndia iin ndo'o ndia köo va'a kuachi tuvi ndo, ra na kunuu ndo
kakin ndo yuu va ña —kachi ra.
8 Ra saa ndakandiee tuku va ra, ra tiaa tuku va ra nuu ñu'u kan ndu'u
ra.
9 Ra te ndi'i xini so'o ndia ña ndika'an ra tu'un kan xi'in ndia, saa ra
ndaki'in xini mii va ndia ña iyoo va kuachi ndia, ra saa xa'a kee ta iin ta
iin mii ndia kuna'nu kan kua'an va ndia, ndia saa ra kee tu ndia sava kan
va kua'an ndia, ra saa nindoo mitu'un va ña'a kan nuu ndu'u Jesús.
10 Ra saa ndoni'i Jesús nuu ra, ra ndia nii ka yuvi köo ndixini ra, chi
ndia mitu'un saa va ña'a kan ndichi, ra saa ndika'an ra xi'in ña kachi ra
saa:
—Nana, ¿ndia chi kua'an ndia taxi kuachi xa'a kun? ¿A ndia nii ndia
ndikä'an ña kuvi kun? —kachi ra xi'in ña.
11 Ra saa ndakuiin ña'a kan kachi ña saa:
—Ndia nii ndia, Tata —kachi ña.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Ni yu'u tu kä'an ña kuvi va kun. Kua'an ra xä ka kun kuachi —kachi
ra xi'in ña.

Jesús ku ñù'ù ña tuun nuu na yuuvi yo'o

12 Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in yuvi kan, kachi ra saa:

—Yu'u kuvi ra kuu ñù'ù ña tuun nuu ña yuuvi yo'o, ra yuvi na ndikun yu'u ra käka na nuu ñaa, saa chi ñù'ù ña taxi ña kutiaku yuvi va ke koo nuu na —kachi ra xi'in na.
13 Ra saa ndika'an ndia fariseo kan xi'in ra kachi ndia saa:
—Yo'o, ra mii va kun kuvi ra ndakuiin xa'a kun, ra ña kan ke süvi ña ndaa vi ke ka'an kun —kachi ndia xi'in ra.
14 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Va'a ni mii yu ku ra ndakuiin xa'a va yu, ndi su ndiaa ya'vi va ña ka'an yu. Saa chi yu'u ra kundaa va ini yu ndia chi ke kee yu, ra kundaa tu ini yu ndia chi ke ku'un va yu; ndi su ndo'o ra kundäa ini vi ndo ndia chi ke kee yu, ra nii kundäa tu ini ndo ndia chi ku'un va yu.
15 Ndo'o, ra ta ku'va kuni mii va ndo ke xa ndaku ndo kuachi, ra yu'u ra ndia nii yuvi xandäku yu kuachi vi.
16 Ra tu xa ndaku yu kuachi, ra ndaku va xa ndaku yu ña, saa chi süvi indaa yu'u kuvi ra xa ndaku ña, chi Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra xa ndaku ña xi'in yu.
17 Ra ndiayu mii ndo ke ka'an va, tu uvi yuvi ndakuiin xa'a iin chiñu, saa ra ña ndixa va kuvi ña.
18 Ra yu'u ra ndakuiin mii yu xa'a yu, ra ndakuiin tu Tata yu ra ti'vi yu'u vaxi va yu xa'a yu —kachi Jesús xi'in ndia.
19 Ra saa nindakatu'un ndia ra kachi ndia saa:
—¿Ndia chi íin Tata kun? —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra xïni vi ndo yu'u, ra nii Tata yu xïni vi ndo, saa chi tu kundaa ini ndo yoo kuu yu'u, saa ra kundaa tu ini ndo yoo kuu Tata va yu —kachi ra xi'in ndia.
20 Ra ini korra ve'e ñu'u ka'nu nuu íin ña'a ña taan na xu'un ña soko na ke ndichi Jesús saña'a ra, ta ndika'an ra tu'un yo'o, ndi su ndia nii na ndixäa ndiee ini ña tiin na ra, saa chi täan tandiaa kii ña tiin na ra.

Ka'an Jesús ña kuchüun na ku'un na nuu ku'un ra

21 Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u, ra ku'un va yu, ra nanduku ni ndo yu'u, ndi su kuvi va ndo xa'a kuachi ndo, saa chi nuu ku'un yu, ra kuchüun vi ndo ku'un ndo —kachi ra xi'in ndia.
22 Ra saa ndika'an ndia judío kan xi'in ta'an ndia kachi ndia saa: —¿A ra ka'ni mii va kuvi ra, ña kan ke ka'an ra ña kuchüun yo ku'un yo nuu ku'un ra? —kachi ndia.
23 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra nuu ñu'ú yo'o va ke ndee ndo, ndi su yu'u, ra ndivi va kee yu; ndo'o, ra na yuuvi yo'o va kuvi ndo, ndi su yu'u, ra süvi ra yuuvi yo'o kuvi yu.
24 Ña kan ke ndika'an yu xi'in ndo ña kuvi ndo xa'a kuachi ndo, saa chi tu na kuïin ndo kandixa ndo yu'u ña kuu yu tiaa ra kuu yu, saa ra kuvi va ndo xa'a kuachi ndo —kachi ra.
25 Ra saa nindakatu'un ndia Jesús kachi ndia saa:
—¿Yoo kuvi yo'o? —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa ta yachi vi ndika'an yu xi'in ndo yoo kuvi yu.
26 Iyoo ni ña ka'an yu xa'a ña xa ndo ra sandaku tu yu xa'a ña xi'in va ndo. Ra ña ndaa va ke ka'an yu saa chi ra ti'vi yu'u vaxi yu ra ña ndaa va ke ka'an ra, ra ña ndika'an ra kan xini so'o yu ke, ka'an yu xi'in na yuuvi yo'o va —kachi ra xi'in ndia.
27 Ndi su ndikundäa ini vi ndia ña ka'an ra, xa'a Ndioxi ra kuu Tata ra.

28 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Te xa na ndoni'i ndo yu'u ra xaa yo'o vichin, ra saa vi ke kundaa ini
ndo ña kuu yu tiaa ra kuu yu, ra xä yu ndia nii ña kuni mii yu, chi ña
saña'a Tata yu yu'u va ke □xa yu.
29 Saa chi íin va ra ti'vi yu'u vaxi yu xi'in yu; Tata yu ra täan ndakoo
mitu'un ra yu'u, saa chi niña xa va yu ña kuni ra —kachi ra xi'in ndia.
30 Ra kua'a ni na kandixa Jesús, ña kachi ra saa xi'in na.

Ña ndaa ke saña ndika yuvi

31 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na judío na ndakundikun sata ra kachi ra
saa:
—Tu iin ndisaa kii na kundikun ndo tu'un ña □ka'an yu xi'in ndo, saa
ra ndo'o kuvi ndo ndikun ndixa yu'u va.
32 Ra ta xa na kundaa ini ndo ña ndaa, ra ña ndaa kan ke saña ndika
ndo'o va —kachi ra xi'in na.
33 Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Ndu'u ra ndise'e ra Abraham va kuvi ndi, ra ndia nii ichi täan ku'un
ndi sa chiñu nda'vi ndi nuu inka yuvi. ¿Ra nichuun ke ka'an yo'o ña saña
ndika ndi? —kachi na xi'in ra.
34 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi takundi'i yuvi na xa kuachi, ra tixi
kuachi kan ke ñu'u va na, ra xa'ndia ña chiñu nuu va na.
35 Ra na kundaa ini ndo chi na xachiñu nda'vi ra kindöo vi na kan ve'e
nuu xa chiñu na iin ndisaa tiempo, ndi su na kuu se'e mii ra xi'in xito'o
ve'e kan, ra iin ndisaa tiempo va ndee na kan ve'e ra.
36 Ña kan ke, tu mii ra kuu Se'e Ndioxi kuvi ra na saña ndika ndo'o, saa
ra ña ndixa ke saña ndika va ndo.
37 Ra xa kundaa va ini yu ña kuu ndo ndise'e ra Abraham, ndi su kuni
va ndo ka'ni ndo yu'u, saa chi xïin ndo kandixa ndo ña ka'an yu xi'in ndo.
38 Yu'u, ra chiñu ña saña'a Tata yu yu'u va ke ka'an yu xa'a xi'in ndo, ra
ndo'o, ra chiñu ña saña'a iva si'i ndo ndo'o va ke □xa ndo —kachi ra xi'in
na.

Se'e timia'a va kuvi na kachi Jesús xi'in na

39 Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra.
—Ndu'u ra ra Abraham va kuvi Tata ndi —kachi na.
Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Tu ndixa se'e ra Abraham kuvi ndo, saa ra chiñu ña xa ra kan ke sa
tu ndo'o va.
40 Ndi su ndo'o, ra na kuni ka'ni va kuvi ndo yu'u, xa'a ña ndika'an yu
ña ndaa ña saña'a Tata yu yu'u xi'in ndo. ¡Ra ra Abraham, ra süvi saa
ndixa ra kan!
41 Ra ndo'o ra chiñu ña □xa tata va va ndo ke □xa ndo —*kachi ra xi'in
na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Ndu'u, ra süvi se'e saka na kuvi ndi, chi indaa va kuvi Tata ndi, ra
Ndioxi va kuvi ra —*kachi na.
42 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Tu ndixa se'e Ndioxi kuvi ndo, saa ra ku'vi va ini ndo kuni ndo yu'u,
saa chi yu'u, ra nuu Ndioxi ke kee va yu ña xaa yu yo'o. Ra süvi ña kuni
mii yu ke ndixaa yu, chi Ndioxi va kuvi ra ti'vi yu'u xaa yu.
43 Ndo'o, ra küvi kundaa ini ndo xi'in tu'un ña ka'an yu xi'in ndo, saa
chi xïin ndo kuni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo.

44 Ña kan ke se'e timia'a va kuvi ndo, ra kuenda ri kan kuvi va ndo, ña
kan ke kuni ndo sa ndo chiñu ña xa ri. Saa chi timia'a, ra ndia ta kii xa'a
ra niña ri xa'ni kuvi va ri. Ri kan, ra köo ña ndaku xa vi ri, ra nii kä'an
tu ri ña ndaa va. Ra ta ka'an ri tu'un chi'ña, ra ta kuni mii ri ke ka'an va
ri; saa chi ri chi'ña tu'un va kuvi ri, ra ri kan kuvi iva tu'un chi'ña va.
45 Ra ña ka'an yu'u, ña ndaa xi'in va ndo ke xïin ndo kandixa ndo yu'u.
46 ¿Ra ndia iin ndo'o kuvi ndo kuvi ka'an xi'in yu, ña iyoo kuachi yu? Ra
tu ña ndaa va ke ka'an yu xi'in ndo, saa ra, ¿nichuun ke xïin ndo kandixa
ndo yu'u tu saa?
47 Saa chi yuvi na kuu kuenda Ndioxi, ra tu'un Ndioxi ke xini so'o va
na, ndi su ndo'o, ra süvi kuenda Ndioxi kuvi ndo ña kan ke xïin ndo kuni
so'o ndo tu'un Ndioxi —*kachi Jesús xi'in na.

Xa iyoo va Cristo ra saa kaku ra Abraham

48 Ra saa ndika'an na judío kan xi'in Jesús kachi na saa:
—Xini va'a va ndi ña ndika'an ndi ña kuu kun ra ñuu Samaria, ra sana
kun, ra kuu mii kun tachi ndiva'a —*kachi na xi'in ra.
49 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Köo tachi ndiva'a ndikaa ini yu, chi Tata yu Ndioxi va kuvi ra xa to'o
yu, ña kan ke ka'an ña'a ndo xi'in yu.
50 Yu'u, ra ndï'i ini yu a xa to'o na yu'u a kuëe xa to'o na yu'u va, saa
chi iyoo va iin ra kuni ña na sa to'o na yu'u, ra ra kan kuvi tu ra xandaku
kuachi va.
51 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi yuvi na kandixa tu'un ña ka'an yu,
ra küvi na —kachi Jesús xi'in na.
52 Ra saa ndika'an na judío kan kachi na saa xi'in ra:
—Vichin ke kundaa kaxi va ini ndi ña ndixa ke ndikaa va tachi ndiva'a
yo'o, saa chi ra Abraham xi'in takundi'i na ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi, ra ndixi'i va na. Ra yo'o tu ka'an, ña küvi na kandixa tu'un ña
ka'an va kun.
53 ¿Ra a chee ka va yo'o nuu ra xii xikua ndi Abraham ra xitiaku ta
yachi? Ra kan ra ndixi'i va ra, ra saa tu na ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi va. ¿Ra yo'o, ra yoo kuvi kun tuvi kun? —kachi na xi'in ra.
54 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Tu na chindu'u to'o ni yu tu'un xa'a mii yu, saa ra köo ya'vi ndiaa vi
ña. Saa chi ra kachi ndo'o kuu Ndioxi va ndo kuvi ra chindu'u to'o tu'un
xa'a yu.
55 Ndi su mii ña ndaa ra xïni vi ndo ra. Ra yu'u, ra xini va yu ra. Ra tu
na ka'an yu ña xïni yu ra, saa ra ra chi'ña tu'un kuvi tu yu'u va xi'in ndo.
Ndi su yu'u, ra xini va yu ra ña kan ke kandixa va yu ña ka'an ra.
56 Ra ra Abraham xii xikua ndo ra xitiaku ta yachi, ra kusii ni va ini ra
te kundaa ini ra ña kixi yu; ra xini ndixa va ra ña xaa yu, saa ra tiaa ni
ka va kusii ini ra —kachi Jesús xi'in na.
57 Ra saa ndika'an tuku na judío kan xi'in Jesús kachi na saa:
—Ndia nii uvi xiko uxi kuiya ke täan xaa vi kun, ¿ra ka'an kun ña xa
xini kun ra Abraham? —kachi na.
58 Ra saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi te kuni ka kaku vi ra Abraham
ra xa iyoo va yu'u —kachi ra xi'in na.
59 Ra saa ki'in na yuu kuni kakin na Jesús; ndi su ndise'e va ra nuu na, ra
te ndi'i saa kita ra ini korra ve'e ñu'u kan, ra suvi mii tiañu na ke ndiya'a
tu ra kua'an va ra.

9

Sanda'a Jesús iin ra kuaa

1 Ra ichi nuu ya'a Jesús kua'an ra kan, ndu'u iin tiaa ra kaku kuaa.
2 Ra saa ndindakatu'un ndia ita'an xi'in Jesús kachi ndia saa:
—Tata Maestro, ¿nichuun ke kaku kuaa tiaa yo'o? ¿A mii ra kuvi ra iyoo kuachi? ¿A xa'a kuachi na iva si'i va ra ke? —kachi ndia.
3 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Süvi xa'a kuachi mii ra ke, ra nii süvi tu xa'a kuachi na iva si'i ra kuvi ña nindo'o ra saa, chi xa'a ña va'a na kuni yuvi ña iyoo ndiee Ndioxi ña sanda'a va ra ra kuvi ña.
4 Ra yoo, ra xiniñu'u sa va yo chiñu ra ti'vi yu'u vaxi yu, ña kuu ka ña ka'ñu, saa chi ta xa na kuu ñuu ra ndia nii ka yuvi küvi sachiñu vi.
5 Ra ña íin ka yu nuu ña yuuvi yo'o, ra ñu'u ña tuun nuu na yuuvi kuvi va yu —kachi Jesús xi'in ndia.
6 Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o xi'in ndia, ra saa ko'ni ra tiasi'i ra nuu ñu'u, ra xava'a ra lo'o ndia'yu, ra ndiku'ni ra ña nduchi nuu ra kuaa kan.
7 Ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kua'an ndakatia kun nuu kun ini pozo ña nani Siloé —kachi ra xi'in ra. —Ra tu'un Siloé yo'o, ra tiakuii ra ndixa'an na ki'in na xaa xi'in chichi va kuvi ra —kachi ña.
Ra saa ndaki'in ra kuaa kan ndixa'an ra ndakatia ra nuu ra, ra te nandiko ra xaa ra, saa ra xa va'a va ndakuto'ni ra.
8 Ra yuvi na ndee yachin xi'in tiaa kan, xi'in na xini ña kuu ra, ra kuaa, ra xa'a na ndakatu'un na kachi na saa:
—¿A su ra yo'o kuvi ra xindu'u ndindakan? —kachi na.
9 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
—Suvi kuvi va ra —kachi na.
Ra inka tu na ka'an kachi saa:
—Takaa ra kan ke kaa va ra, ndi su süvi vi ra —kachi na.
Ra saa ndakuiin mii tiaa kan kachi ra saa:
—Suvi kuvi va yu —kachi ra.
10 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—¿Ni ke xa kun ña va'a ndanuña nuu kun? —kachi na.
11 Ra saa ndakuiin ra yu'u na kachi ra saa:
—Tiaa ra nani Jesús va kuvi ra xava'a ndia'yu, ra ndiku'ni ra ña nuu yu, ra te ndi'i ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: "Kua'an, ra ndakatia kun nuu kun ini pozo ña nani Siloé", kachi ra xi'in yu. Ra saa ndixa'an yu ndakatia yu nuu yu, saa ra ndanuña va ña ra va'a va ndakuto'ni yu —kachi ra xi'in na.
12 Ra saa ndika'an na xi'in ra kachi na saa:
—¿Ndia chi íin tiaa kan vichin? —kachi na.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in na:
—Xïni yu —kachi ra.

Ndakatu'un ndia fariseo ra kuaa ra nduva'a nuu kan

13 Ra saa ndiaka na ra ndixiyo kuaa kan ndixa'an na xi'in ra nuu na fariseo.
14 Ra ta xava'a Jesús ndia'yu ña sanda'a ra nuu ra kuaa kan, ra kii yii ña ndakindee va na ke.
15 Ra saa nindakatu'un tuku ndia fariseo tiaa kan, ni ke xa ra ña va'a nduva'a nuu ra kachi ndia xi'in ra. Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Ndia'yu va ke ndiku'ni Jesús nuu yu, ra saa ndixa'an yu ndakatia yu
ña, saa ra va'a va ndakuto'ni yu vichin —kachi ra xi'in ndia.
16 Ra saa ndika'an sava ndia fariseo kan kachi ndia saa:
—Tiaa ra xa saa kan ra süvi kuenda Ndioxi kuvi ra, saa chi xä to'o ra kii
yii ña ndakindiee yo —kachi ndia.
Ndi su inka tu na ka'an kachi su'va va:
—¿Ni ke sa ra, ña va'a sa ra ña xitu'un, tu iin tiaa ra iyoo kuachi va kuvi
ra? —kachi na.
Saa ra iin sana su'va va ini ndia saa chi nii nindakitä'an tu'un ndia.
17 Ra saa nindakatu'un tuku va ndia ra ndixiyo kuaa kan kachi ndia saa:
—¿Ndia tiaa kuvi ra sanda'a nuu kun tuvi kun? —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Iin ra ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi va kuvi ra tuvi yu —kachi ra xi'in
ndia.
18 Ndi su ndia judío, ra ndikandïxa vi ndia tiaa kan ña xikuu ra ra kuaa,
ra ndanuña nuu ra, ra saa ndixa'an ndia ki'in ndia, na iva si'i ra nduva'a
nuu kan xaa na.
19 Ra nindakatu'un ndia na kachi ndia saa:
—¿A se'e ndo'o kuvi ra yo'o? ¿Ra a ra yo'o kuvi ra kuaa ta kaku ra kachi
ndo? ¿Ra ndixaa ke iyoo ña, ña va'a tu ixto'ni ra vichin? —*kachi ndia.
20 Ra saa ndakuiin na iva si'i ra kachi na saa:
—Ña ndixa ke se'e ndi kuvi va ra, ra ña ndixa ke kuaa va tu ra ta kaku
ra.
21 Ndi su kundäa ini ndi nichuun va'a ndakuto'ni ra vichin, ra nii kundäa
tu ini ndi yoo kuvi na sanda'a nuu va ra. Ra na ndakatu'un ndo mii va ra,
ra na ndatu'un ra xi'in ndo, saa chi xa ra chee va kuvi ra, ra na ndakuiin
ra xa'a mii va ra —kachi na xi'in ndia.
22 Ra xa'a ña ndiyu'vi va na iva si'i ra nuu ndia judío kan ke kachi na
saa, saa chi xa ndikata'an va ndia judío kan ña tava ndia ndia ndia ka
yuvi ini ve'e ñu'u, tu na ka'an na ña kuu Jesús ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku
na yuuvi.
23 Xa'a ña kan va ke ndika'an iva si'i ra kachi na saa: “Ndakatu'un ndo
mii ra, chi xa ra chee va kuvi ra”, kachi na.
24 Saa ndakana tuku va ndia judío ra ndixiyo kuaa kan, ra ndika'an ndia
xi'in ra kachi ndia saa:
—Chuna'a Ndioxi tu ndixa ña ndaa kuvi ña ndatu'un kun xi'in ndi; saa
chi ndu'u, ra kundaa va ini ndi ña kuu ra iin tiaa ra iyoo kuachi —kachi
ndia xi'in ra.
25 Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa xi'in ndia:
—Kundäa ini yu a iyoo kuachi ra, a köo va tu ña, chi ña kundaa ini yu
ke xikuu yu ra kuaa va, ndi su vichin ra xa va'a ndakuto'ni yu —kachi ra
xi'in ndia.
26 Ra saa ndika'an tuku ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¿Ni ke xa ra xi'in kun? ¿Ndia ku'va ke xa ra ña va'a sandakuto'ni ra
yo'o? —kachi ndia xi'in ra.
27 Saa ndakuiin ra yu'u ndia kachi ra saa:
—Xa ndika'an va yu xi'in ndo, ndi su xïin ndo kandixa ndo yu'u; ¿ra
nichuun ke kuni ndo ka'an tuku yu ña xi'in ndo? ¿Ra a kuni tu ndo'o va
kundikun ndo ra? —kachi ra xi'in ndia.
28 Ra saa ndika'an ndiva'a ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Yo'o va kuvi ra ndikun sata tiaa ñaa, ndi su ndu'u, ra ra Moisés va
kuvi ra ndikun ndi.
29 Saa chi kundaa va ini ndi ña ndika'an Ndioxi xi'in ra kan, ndi su ra
ñaa ra kundäa ini ndi xa'a ra, ndia mii ke kee ra —kachi ndia.

30 Saa ndakuiin ra ndixiyo kuaa kan kachi ra saa xi'in ndia:
—¡Ña yo'o ke ndakanda ini yo xi'in va! Saa chi ndo'o, ra xïni ndo ndia
mii ke kee ra, ra sanda'a va tu ra nuu yu'u.
31 Ra xa kundaa va ini yo chi Ndioxi, ra tiäa so'o vi ra tu'un ña ka'an
yuvi kuachi xi'in ra, ndi su xini va tu so'o ra ña ka'an na ndasaka'nu kivi
ra xi'in na xa ña kuni ra.
32 Ra ndia nii ichi täan kundaa ini yo, xa'a iin tiaa ña sanda'a ra nuu iin
yuvi na kaku kuaa, ra va'a ndakuto'ni na.
33 Ra tu süvi Ndioxi nditi'vi tiaa yo'o kixi ra, saa ra ndia nii ña ke
kuchüun ra sa vi ra —kachi ra nduva'a nuu kan xi'in ndia.
34 Ra saa ndika'an ndia kachi ndia saa xi'in ra:
—¿A yo'o, ra kaku xi'in kuachi vi kuvi ra xaa saña'a ndu'u? —kachi ndia
xi'in ra.
Ra saa tava ndia ra ini ve'e ñu'u kan, kua'an va ra.

Yuvi na va'a xito'ni, ra na kuaa va kuvi nuu Ndioxi

35 Ra ta kundaa ini Jesús ña tava va ndia tiaa kan ve'e ñu'u, ra saa
ndixa'an Jesús nanduku ra ra, ra te ndani'i ra ra, ra ndika'an ra xi'in ra
kachi ra saa:
—¿A kandixa kun ra kuu Se'e Ndioxi? —kachi ra xi'in ra.
36 Ra saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa:
—Tata, ndatu'un xi'in yu ra kundaa ini yu yoo kuvi ra, ra va'a kandixa
yu ra —kachi ra xi'in Jesús.
37 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Xa xini va kun ra, chi yu'u ra ka'an xi'in kun yo'o va kuvi ra —kachi
ra xi'in ra.
38 Saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa xi'in Jesús:
—Kandixa va yu yo'o, Tata, —kachi ra.
Ra saa ndakusiti ra ra ndasaka'nu ra Jesús.
39 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ña xaa yu ña yuuvi yo'o, ra kuachi yuvi va ke xaa yu sandaku yu; saa
chi na kuaa, ra va'a va ndakuto'ni na sa yu, ra na va'a ixto'ni kuu kuaa va
tu —kachi ra.
40 Ra te xini so'o sava ndia fariseo ndia ndita yachin xi'in ra, tu'un ña
ndika'an ra, ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¿A ndia kuaa ku tu ndu'u va tuvi kun, ña kan ke kachi kun saa?
—kachi ndia xi'in ra.
41 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Tu ndia kuaa ndixiyo ndo, saa ra köo vi kuachi ndo, ndi su vichin ra
va'a va nuu ndo, kachi ndo, ra ña kan ke iyoo va kuachi ndo —kachi Jesús
xi'in ndia.

10

Tu'un Ndichi xa'a korra ndikachi vali

1 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi tiaa ra ndaa chi nuu korra nuu
ndo'ni ndikachi vali, ra kï'vi ra chi ye'e korra nu ñu'u ri, ra ra kan, ra ra
kui'na va kuvi ra, saa chi xakui'na ra ri xi'in ña u'vi.
2 Ra tiaa ra ki'vi chi ye'e korra, ra ra kan ra ndixa va paxto ra ndiaa ri
kuvi ra.
3 Ra te □ndakuña ra ndiaa ye'e korra kan, ña □ki'vi ra ndixa kuu paxto
ra ndiaa ri, saa ra ndikun ndakuni va ndikachi vali sana ra tachi ra, ra saa
xa'a ra ka'an ra kivi ta iin ta iin ri, ra saa kee ri korra kan kua'an va ri.

4 Ra te ndi'i tava ra takundi'i ndikachi vali sana ra chi ke'e, saa ra
ndakunuu ra nuu ri kua'an va ra, ra va'a ka vi ndakundikun ri sata ra
kua'an ri, saa chi xini va ri tachi ra kuu ixto'o ri.
5 Ndi su iin tiaa ra xïni ri, ra ndïkun tu mii vi ri sata ra kan, chi ri xinu
ka va kuvi ri nuu ra, saa chi xïni ri tachi ra.
6 Ra xi'in tu'un ndichi yo'o ke ndika'an Jesús xi'in na, ndi su ndikundäa
ini na, ni ke kuni kachi ña.

Jesús kuvi Paxto ra va'a

7 Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in na kachi ra saa:

—Ra na kundaa ini ndo ña ndaa: Saa chi yu'u va kuvi ra kuu ye'e nuu
ki'vi ndikachi vali.
8 Ra takundi'i na xinuu kixi ta yachi nuu yu'u, ra na kui'na va xikuu na
kan, ña kan ke nditiäa so'o vi ndikachi vali tachi na.
9 Ra yu'u va kuvi ra kuu ye'e, ra yuvi na ki'vi ye'e yo'o, ra kaku va na.
Ra koo na ta ku'va iyoo ndikachi vali ri ñu'u ini korra, ra kee ri, ra ndéé
va tu ri, ra iin ndisaa kii va iyoo itia kuii xixi ri.

10 ’Ra ra kui'na, ra ra vaxi sakui'na va kuvi ra kan, yuvi na iyoo ta ku'va
iyoo ndikachi vali, ra ka'ni ra na, ra sandi'i tu xa'a va na; ndi su yu'u, ra
ra xaa taxi ña kutiaku va na kuvi yu, ra vi'i ni kii kuiya taxi yu kutiaku
na.
11 Saa chi yu'u kuvi ra kuu paxto ra va'a ni ndiaa ndikachi vali. Ra ra
kuu paxto ra va'a ra ndataxi va ra mii ra, ña kuvi ra xa'a ndikachi vali
sana ra.
12 Ndi su iin tiaa ra ki'in xu'un, ña ndiaa tatu ra ndikachi vali, ra te xini
ra vaxi ndiva'yu, saa ra ndakoo nda'a va ra ri, ra xinu ra kua'an va ra, saa
chi süvi sana ra kuvi ri, ña kan ke ndakoo va ra ri, ra xaa ndiva'yu kan ra
kanita'an ri xi'in va ri, saa ra taxi ndi'i ri ri kua'an va ri.
13 Ra xinu va tiaa kan, saa chi takua xa'a xu'un va ke xachiñu ra, ña kan
ke ndï'i tu ini mii ra xa'a vi ndikachi vali kan.

14 ’Ra na kundaa ini ndo chi yu'u kuvi ra kuu paxto ra va'a ni ndiaa
ndikachi vali. Ra xini va yu ndikachi vali sana yu, ra xini tu ri kan va
yu'u,
15 ta ku'va iyoo Tata yu Ndioxi ña xini ra yu'u, ra xini tu yu'u ra kan va,
ra saa ke iyoo tu yu'u va xi'in ndikachi vali sana yu, saa chi ndataxi yu
mii yu ña kuvi yu xa'a ri.
16 Ra iyoo ka va ndikachi vali sana yu, ri köo ñu'u korra yo'o, ra xiniñu'u
ku'un yu ndaki'in tu yu ri kan va, ra kandixa va ri yu'u, ra ndakuta'an ri
xi'in ri xa ñu'u korra, ra iin nduu va ri, ra iin kuu tu paxto, ra kondiaa va
ri.
17 ’Ra ku'vi ni va ini Tata yu xini ra yu'u, saa chi taxi yu mii yu ña kuvi
yu, ra te xa na ndi'i, saa ra ndatiaku tuku va yu.
18 Ra ndia nii na kuchüun ka'ni yu'u, ra ña kuni mii va yu ke ndataxi
yu mii yu ña kuvi yu. Saa chi iyoo ndiayu nda'a yu ña kuvi yu, ra iyoo tu
ndiayu nda'a yu ña ndatiaku tuku va yu. Saa chi ña yo'o kuvi chiñu ña
xa'ndia Tata yu nuu va yu —kachi Jesús xi'in na.

19 Ra te xini so'o na judío ña kachi Jesús saa, saa ra nindakitä'an tuku
va tu'un na, saa chi xa siin xa siin ka'an va na.
20 Ra sava tu na ndika'an kachi na saa:

—Tiäa so'o ndo ña ka'an ra, saa chi ra ya'a xini va kuvi ra, ra tachi
ndiva'a va ke kuu mii ra —*kachi na.
21 Ra inka tu na ndika'an, kachi saa:

—Ndia nii na kuu mii tachi ndiva'a, ra kä'an na, ta'an tu'un ña ka'an ra yo'o. ¿Ra a kuchuun iin na kuu mii tachi ndiva'a ña sanda'a na nuu iin ra kuaa? —*kachi na.

Ndia chiñu kuna'nu nuu na judío ra kundasi ta'an va ndia xi'in Jesús

22 Ra saa kuu, ra nditiandiaa va yoo ña vixin ni, ra suvi tu mii tiempo
kan ke ndatava na judío viko ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén va.
23 Saa ndixaa Jesús xika ra nuu ke'e ve'e ñu'u ka'nu kan, yachin nuu
nani ye'e ka'nu ña xava'a ra Salomón,
24 ra saa iin xinunduu ndia judío kan ra, ra ndindakatu'un ndia ra kachi
ndia saa:
—¿Ama vi ke ka'an kun ña ndaa xi'in ndi ra kundaa ini ndi? Chi tu
ndixa yo'o kuvi ra ti'vi Ndioxi xaa sakaku na yuuvi yo'o, saa ra kaxi kaxi
va na ka'an kun xi'in ndi ra kundaa ini ndi —kachi ndia xi'in ra.
25 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa ndika'an va yu xi'in ndo, ra xïin ndo kandixa ndo yu'u. Ra takundi'i
chiñu ña xa yu xi'in ndiayu Tata yu, ra ña kan kuvi ña ndakuiin xa'a yu
ña ndixa ke kuu yu se'e va ra.
26 Ndi su ndo'o ra xïin ndo kandixa ndo yu'u, saa chi süvi ndikachi vali
sana yu kuvi ndo, xa ta kachi yu xi'in va ndo.
27 Ra ndikachi vali sana yu, ra xini va so'o ri ña ka'an yu xi'in ri, ra xini
tu mii va yu ri, ra ndikun tu ri yu'u va.
28 Ra taxi yu ña kutiaku ri ndia ndikaa ndiku'un, ra ndia nii kii ndï'i
xa'a ri, ra ndia nii tu na kuchüun kindiaa ri nda'a va yu.
29 Saa chi Tata yu, ra taxi ri nda'a yu, kuvi ra ka'nu nuu takundi'i va na,
ña kan ke ndia nii na kuchüun kindiaa ri nda'a ra.
30 Ra Yu'u, xi'in Tata yu, ra indaa mitu'un va kuvi ndi —kachi Jesús xi'in
ndia.
31 Ra saa ki'in tuku va ndia judío kan yuu, ña kuni ndia kakin ndia Jesús.
32 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña va'a va kuvi ña kua'a ni xa yu xini ndo, xi'in ndiee Tata yu; ¿ra
ndia iin ña kuvi ña kakin ndo yuu yu'u xa'a? —kachi ra xi'in ndia.
33 Saa ndakuiin ndia judío kan kachi ndia saa xi'in ra:
—Süvi xa'a chiñu va'a ña xa kun ke kakin ndi yuu yo'o, chi xa'a ña ndaa
yu'u kun Ndioxi va ke kakin ndi ña yo'o. Saa chi tiaa yuuvi yo'o va kuvi
kun, ra ka'an kun ña kuu kun Ndioxi —kachi ndia xi'in ra.
34 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A su nuu ndiayu Ndioxi ña ni'i va ndo ke ndika'yu tu'un ña kachi
su'va: “Mii yu kuvi va ra ka'an ña kuu ndo ndioxi”, kachi Ndioxi, ndika'an
ra kachi ña?
35 Ra xa kundaa va ini yo, chi tu'un ña ndika'yu nuu ndiayu Ndioxi, ra
küvi kanduu yo ña; saa chi mii Ndioxi va kuvi ra ndika'an kachi ra saa
xi'in na ndaki'in ndiayu ra ta yachi, ña kuu na ndioxi.
36 Ra Ndioxi va kuvi ra ndikaxin yu'u, ra ti'vi ra yu'u xaa yu ña yuuvi
yo'o vichin, ra ka'an yu ña kuu yu se'e ra, ra ña kan ke ka'an ndo, ña ndaa
yu'u yu ra.
37 Ra tu xä yu chiñu ña xa Tata yu, saa ra na kandïxa ndo yu'u va.
38 Ra tu xa va tu yu ña, saa ra va'a ni na kandïxa va ndo yu'u, ndi su
na kandixa va ndo chiñu ña xini ndo xa yu, ra saa ke va'a na kundaa ini
ndo ra kandixa ndo ña iyoo Tata yu Ndioxi xi'in yu, ra yu'u, tu iyoo xi'in
ra kan va —kachi ra xi'in ndia.
39 Ra saa kuni tuku va ndia tiin ndia Jesús, ndi su ndikuchüun ndia, chi
ndisaña va ra nda'a ndia.

40 Ra saa ndaki'in ra kua'an chi nuu kanata ñu'ù, ra kee ra itia Jordán
ra ndixaa ra ndixikoo ra chi nuu ndixiyo ra Juan ra sakuchi yuvi te yachi.
41 Ra kua'a ka vi yuvi ndixa'an nuu iin Jesús, ra ndika'an na xi'in ta'an
na kachi na saa:
—Va'a ni ña ndixa ke köo va ña xitu'un ndixa ra Juan, ndi su takundi'i
ña ndika'an ra xa'a tiaa yo'o, ra ña ndixa va kuvi ña —kachi na.
42 Ra kua'a ni yuvi na ndee yachin kan, ndakundikun sata Jesús.

11

Te ndixi'i ra Lázaro

1 Ra ñuu Betania ndixiyo iin tiaa ra xinani Lázaro ra ki'in kue'e ra, ra
ku'va ña María, xi'in ña Marta kuvi ra.
2 Ra ña María, kuvi ña kosondiee ndutia xa'an tami xa'a Jesús, ra
ndaku'va ña ña xi'in ixi xini ña.
3 Ra saa ti'vi na si'i ku'va ra Lázaro kan, chiñu kua'an ña nuu Jesús, ra
kachi na saa:
—Tata, ndiee na kuii ndo'o ra ita'an xi'in kun, ra nani Lázaro —kachi
na.
4 Ra saa te xini so'o Jesús tu'un yo'o, ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Ña ndiee ndo'o ra Lázaro, ra süvi ra kuvi vi kuvi ra, chi ña va'a na
kundaa ini yuvi ña ka'nu ni Ndioxi va kuvi ña, ra ndasaka'nu tu na yu'u,
ra kuu se'e va ra —kachi ra xi'in na.
5 Ra va'a ni ku'vi ni va ini Jesús xini ra ña Marta, xi'in ña María, xi'in
ra Lázaro,
6 ra te kundaa ini ra ña ndiee ndo'o ra Lázaro, ra kuëe ndikun ndixa'an
ra nuu iyoo ra Lázaro, chi kuachi ka va ra uvi kii ñuu nuu íin ra.
7 Te ndi'i saa vi ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Na'a ndo na ku'un tuku yo chi Judea —kachi ra.
8 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Tata Maestro, sakan ndia'vi kii va ke kuni na judío na ndee kan ka'ni
na yo'o xi'in yuu, ¿ra a tuku va ichi kuni ku'un kun? —kachi ndia.
9 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ndia:
—¿A kundäa ini ndo iin kii, ra uxi uvi hora kuvi ña? Ra ña kan ke na
xika ka'ñu ra kakï'i vi na, saa chi tuun va ñù'ù ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o
nuu na.
10 Ndi su yuvi na xika ñuu, ra kaki'i va na kan, saa chi köo ñù'ù tuun
nuu na —kachi Jesús xi'in ndia.
11 Te ndi'i saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa ndikixi va ra ita'an xi'in yo, ra nani Lázaro; ra ña kan ke ku'un yu
sandoto yu ra —kachi ra.
12 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in ra, kachi ndia saa xi'in ra:
—Tata, tu ra ndikixi va kuvi ra, saa ra ndoto va ra —kachi ndia.
13 Ra ña kachi Jesús ña ndikixi ra Lázaro, ra ra ndixi'i va kuvi ra, kachi
ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ndi su ndia kan ra ndikundäa ini vi ndia, chi
va'a ra kixi ku ndixa va ra ká'án ndia.
14 Ra saa vi ke ndika'an tie'e va'a Jesús, xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa ndixi'i va ra Lázaro.
15 Ra kusii ni ini yu ña ndixïyo yu xi'in ra, ra saa ke va'a na kuni ndo'o,
ra kandixa va'a ka ndo yu'u, ra na'a ndo, ra na ku'un yo kuni yo ra —kachi
Jesús xi'in ndia.
16 Ra saa ndika'an iin ra nani Tomás, ra ka'an na kuu kuati kachi ra saa,
xi'in ndia sava ndia ita'an xi'in Jesús:

—Na'a ndo, ra na ku'un yo kuvi yo xi'in va ra —*kachi ra.

Jesús ku ra ku mii ndiayu ña sandatiaku ra yuvi ra taxi tu ra ña kutiaku va na

17 Ra saa te ndixaa Jesús ñuu kan, ra saa kundaa ini ra ra xa kumi va
kii ke ndikaa ra Lázaro tixi ñu'u.
18 Ra ñuu Betania kan, ra yachin va ndikaa ña xi'in ñuu Jerusalén, saa
chi ku'va uvi kilómetro sava va ke kindoo ñuu Betania xi'in ñuu Jerusalén.
19 Ra ña kan ke va'a kua'a ni na judío ndixa'an ixto'ni ña Marta xi'in
ña María, ña taxi na tu'un ndiee ini nda'a na, xa'a ña ndixi'i ra Lázaro
ku'va na.
20 Ra saa te kundaa ini ña Marta ña kuyachin Jesús xaa ra, ra saa kanata
ña ndaki'in ña ra; ra ña María, nindoo chi ini ve'e va.
21 Ra saa ndika'an ña Marta xi'in Jesús, kachi ña saa:
—Tata, tu ndixiin kun yo'o, saa ra küvi vi ku'va yu.
22 Ndi su kandixa va yu chi tu na nduku kun iin ña'a nuu Ndioxi ra taxi
va ra ña nda'a kun —kachi ña.
23 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Ra ku'va kun, ra ndatiaku tuku va ra —kachi ra.
24 Ra saa ndakuiin ña Marta kachi ña saa:
—Xa kundaa va ini yu, chi ndatiaku va ra te na xaa kii ña ndatiaku na
ndii kii ña vaxi —kachi ña xi'in Jesús.
25 Saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Yu'u kuvi ra sandatiaku yuvi, ra taxi tu yu ña kutiaku va na. Ra na
kandixa yu'u, ra va'a ni xa ndixi'i va na, ndi su kutiaku va na.
26 Ra takundi'i yuvi na tiaku, ra kandixa na yu'u, ra ndia nii kii küvi na.
¿A kandixa kun ña yo'o? —kachi Jesús xi'in ña.
27 Ra saa ndakuiin ña kachi ña saa:
—Kandixa va yu, Tata, ra kandixa tu yu, ña kuu kun Se'e Ndioxi va, ra
ndikaxin tu ra yo'o ña sakaku kun na yuuvi yo'o va, ra xa iyoo tu tu'un
xa'a kun ña kixi kun nuu ña yuuvi yo'o va —kachi ña xi'in Jesús.

Xáku Jesús yu'u yavi nuu ninduxin na ra Lázaro

28 Ra saa ta ndi'i ndika'an ña Marta tu'un yo'o, ra saa ndixa'an ña
ndika'an se'e ña xi'in ña María ku'vi ña, kachi ña saa:
—Tata yo Maestro, ra yo'o va íin ra, ra kana ra yo'o —kachi ña xi'in ña.
29 Ra saa te kundaa ini ña María tu'un yo'o, saa ra ndikun ndakundichi
ña, ra ndixaa ña nuu íin Jesús va.
30 Ra Jesús ra täan ki'vi vi ra ñuu, saa chi sakan nuu ndixaa ña Marta
nini'i ta'an ña xi'in va ra ke íin ra.
31 Ra saa te xini na judío na ndixaa ndee ki'in kuenda xi'in ña Maria, ña
kama ni ndakundichi ña kua'an ña, ra saa taxi ndikun na kua'an na sata
va ña, saa chi va'a yu'u yavi nuu ndikaa ku'va va ña kua'an ña kundu'u
ña kuaku ña, ká'án na.
32 Ra saa te ndixaa ña María nuu íin Jesús, ra saa ndakuto'ni ña nuu ra,
ra ndakusiti ña xa'a ra, ra ndika'an ña xi'in ra kachi ña saa:
—Tata, tu yo'o ndixiin kun, saa ra küvi vi ku'va yu —kachi ña.
33 Ra saa te xini Jesús ña xaku ña Maria, ra xaku tu na judío na ndixaa
xi'in va ña, saa ra kusuchi ni tu ini Jesús va xi'in ña.
34 Ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—¿Ndia mii ninduxin ndo ra? —kachi ra xi'in na.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:

—Tata, na'a, ra ko'o xi'in ndi ra kuni kun nuu ninduxin ndi ra —kachi na xi'in ra.
35 Saa ra xaku va Jesús.
36 Ra saa ndika'an na judío kan, kachi na saa:
—Kuto'ni ndo, chi tiaa ni ku'vi ini ra xini ra ra —kachi na.
37 Ra sava tu na ka'an kachi saa:
—Ra yo'o, ra va'a va sanda'a ra nuu na kuaa, ¿ra a vä'a saa ndixa ra, ña täxi kuvi ra Lázaro? —kachi na.

Ndatiaku ra Lázaro

38 Saa kunda'vi tuku va ini Jesús xini ra na, saa ndixaa ra yu'u yavi nuu ndikaa ra Lázaro, ra ndika kava va ku nuu íin yavi kan, ra ndasi iin yuu chee yu'u ña.
39 Saa ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Sakutia'a ndo yuu yu'u yavi —kachi ra xi'in na. Ra saa ndika'an ña Marta ku'va ra Lázaro kachi ña saa:
—Küvi sakutia'a ndi ña, Tata, saa chi xa kumi vi kii ke ndixi'i ra, ra xa xa'an ni va ra —kachi ña xi'in Jesús.
40 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—¿A ndakä'an kun ña ndika'an yu xi'in kun, tu kandixa kun yu'u, saa ra kuni va kun ña xitu'un xa Ndioxi? —kachi ra xi'in ña.
41 Ra saa sakutia'a na yuu ña ndasi yu'u yavi nuu ndikaa iki kuñu ra Lázaro, ra saa ndoni'i Jesús nuu ra chi ndivi, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Tata, ndataxi yu tixa'vi nda'a kun, saa chi xa xini va so'o kun ña ndika'an yu xi'in kun.
42 Ra xa kundaa va ini yu, saa chi takundi'i tu'un ña ka'an yu xi'in kun ra xini va so'o kun ña Tata, ndi su xa'a yuvi yo'o va ke ndika'an yu xi'in kun, ña va'a na kundaa ini na, ra kandixa na ña yo'o kuvi ra ti'vi yu'u vaxi yu —kachi ra.
43 Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, ra saa ndiee ka vi ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Lázaro, kita ke'e! —kachi ra.
44 Ra saa kita ra Lázaro kan, ra nu'ni nda'a ra, xi'in xa'a ra, xi'in tikoto ña nii, ra isuvi tu ña nuu va ra. Ra saa ndika'an Jesús xi'in na, kachi ra saa:
—Ndaxi ndo ra, ra saña ndo ra na ku'un ra —kachi ra xi'in na.

Kata'an se'e na ña ka'ni na Jesús

45 Ra ña kuu ña yo'o, ra kua'a ni na judío na ndixa'an ki'in kuenda xi'in ña María ra kandixa va na, ña xini na xa Jesús.
46 Ndi su sava tu na kee, ra ndixa'an na ndatu'un na xi'in ndia fariseo, xa'a ña xini na xa Jesús va.
47 Ra saa ndakuta'an ndia fariseo xi'in ndia xikua'a nuu na sutu, xi'in ndia xikua'a xa'ndia chiñu, ra ndika'an ndia xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—¿Ni ke sa yo? Chi tiaa yo'o, ra kua'a ni ña xitu'un xa ra.
48 Ra tu na taxi yo ña sa ka ra saa, saa ra kandixa ndi'i va na ra, ra iyo ni kixi na chiñu ñuu Roma, ra sandi'i na xa'a ve'e ñu'u ka'nu yo, ra sandi'i tu na xa'a ñuu va yo —kachi ndia.
49 Ra saa ndika'an iin ra sutu ra nani Caifás, ra kuchee nuu takundi'i ndia sutu mii kuiya kan, kachi ra saa xi'in ndia:
—Ndo'o, ra xïni va'a vi ndo.
50 ¿A kï'in xini ndo, ña va'a ka va ke na kuvi iin tiaa xa'a takundi'i yuvi, nuu ña kuvi takundi'i na —kachi ra xi'in ndia.

51 Ra ña ndika'an ra Caifás tu'un yo'o, ra süvi xini mii ra ke ndikaku
ña, chi xa'a ña kuu ra sutu, ra kuchee nuu takundi'i sutu kuiya kan va
ke taxi Ndioxi tu'un yo'o nda'a ra, ña va'a ndika'an ra, ña kuvi Jesús xa'a
takundi'i na ñuu kan;
52 ra süvi takua xa'a na ñuu Israel ke kuvi ra, chi kuvi tu ra xa'a na kuu
se'e Ndioxi na ndee takundi'i ñuu va, ña ndachuta'an ra na, ra nduu na
iin.
53 Ra mii kii kan ke, kindoo na ña ka'ni na Jesús va.
54 Ra xa'a ña kan ke ndiküvi ka kaka tuvi Jesús tiañu na judío, ra saa
kita ra Judea kan, ra ndixa'an ra iin ñuu ña nani Efraín ña ndikaa yachin
xi'in iin iku yuu. Ra ikan ndixiyo ra xi'in ndia ita'an xi'in ra.
55 Ra suvi mii yoo kan ke, xa kuyachin ni tu ndatava na judío viko pascua
va, ra ña kan ke kua'a ni na kua'an ñuu Jerusalén, ña xa sanduvi na xi'in
mii na ña va'a ndasaka'nu na viko kan.
56 Ra ndanduku tu na Jesús va, ra ta ndixaa na ve'e ñu'u ka'nu kan, ra
saa ndakatu'un ta'an na kachi na saa:
—¿Ndixa tuvi ndo, a kixi ra viko yo'o a kïxi ra? —kachi na xi'in ta'an
na.
57 Ra ndia sutu ndia kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia fariseo, ra xa
xa'ndia va ndia chiñu nuu yuvi, ña tu ndia iin na na kundaa ini nuu iyoo
Jesús, ra ndikun na ndatu'un na xi'in ndia, ra va'a tiin ndia ra.

12

Koosondiee iin ña'a ndutia xa'an tami xini Jesús

1 Ra i̱ñu̱ ka kii ke kumani koo viko pascua, ra saa kee Jesús kua'an ra
chi ñuu Betania ñuu ra Lázaro ra ndixi'i, ra ndasatiaku Jesús ra.
2 Ra ikan xavii na ña xixini ra xa'a ña xato'o na ra, ra ña Marta kuvi ña
chikaa ko'o kata ña nuu ndia, ra ra Lázaro kuvi ra xindu'u nuu mesa xixi
ra xi'in Jesús.
3 Ra saa xaa tu ña María va, ra ni'i ña iin yuyu lo'o ña ñu'u ndutia xa'an
tami, ra kuva'a xi'in niña iku nardo, ra tiaa ni ya'vi ra, ra koso ndiee ña
ra xa'a Jesús, ra te ndi'i saa ndaku'va ña xa'a ra xi'in ixi xini ña, ra iin
chitu ndaa ini ve'e kan, xi'in xiko ndutia xa'an tami kan.
4 Ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in Jesús, ra nani Judas Iscariote ra se'e
Simón, ra ndataxi Jesús nda'a na sáa̱ ini te na ndi'i, kachi ra saa:
5 —¿A vä'a ndikiya'vi ndutia xa'an tami yo'o, uni ciento denario, ra
chindiee ta'an yo xi'in na nda'vi? —*kachi ra.
6 Ndi su süvi ndixa xa'a na nda'vi ke ndi'i ini ra ña ndika'an ra tu'un
yo'o; saa chi xa'a ña kuni ra xu'un va ke kachi ra saa; chi ra kan kuvi ra
xindiso xu'un, ra ikan tava se'e ra lo'o ña, ña kan ke kachi ra saa.
7 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Koo yaa kun xi'in ña, chi ña va'a va ke xa ña xi'in yu, saa chi chuva'a
va ña ndutia yo'o, ra chikaa ña ra sata yu vichin, ña va'a xa na koo nduvi
yu kii te na nduxin na yu'u.
8 Ra na nda'vi, ra iin takundi'i va kii ke kundee na kan xi'in ndo; ndi su
yu'u, ra süvi iin takundi'i kii ke kuiin yu xi'in ndo —*kachi ra.

Nduku na ku'va ña ka'ni se'é na ra Lázaro

9 Ra saa kuu, ra kua'a ni na judío kundaa ini ña íin Jesús ñuu Betania,
ra saa ndaki'in na ndixa'an na xini na ra, ra süvi takua ra kan kuvi ra
ndixa'an na kuni na, chi ndixa'an tu na xini na ra Lázaro ra ndixi'i, ra
ndasatiaku Jesús ta yachi va.

10 Ra saa ndakuta'an ndia xikua'a nuu ndia sutu, ra ndikata'an ndia ña
ka'ni tu ndia ra Lázaro va,
11 saa chi xa'a ra yo'o ke, kua'a ni na judío ra ndakoo va na ndia sutu
kuna'nu kan, ra ndakundikun na sata Jesús va.

Ndasaka'nu ni na Jesús te ndiki'vi ra ñuu Jerusalén

12 Ra saa kuu inka kii, ra saa ndaki'in Jesús kua'an ra chi ñuu Jerusalén,
ra kii kan ra ndee kua'a tu yuvi na xaa ña iyoo viko pascua va, ra ta kundaa
ini na ña xaa Jesús ñuu kan,
13 ra saa kee na, ra xa'ndia na ñuu nda'a itun ñuu, ra ndixa'an na
ndaki'in na Jesús, ra iin siso, siso nda'yu na kachi na saa:
—¡Ra ka'nu kuvi Ndioxi! ¡Ra ra ka'nu kuu tu ra ti'vi va ra! ¡Ka'nu ni ra
ti'vi ra, saa chin Rey na ñuu Israel kuvi ra! —kachi na.
14 Ra saa taxi na iin burru lo'o nda'a Jesús ra nandaa ra sata ri. Ra su'va
va ke kuu ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi, ña ndika'yu xina'a, ña kachi
su'va:
15 Kuayü'vi ndo'o, na ñuu Jerusalén;
na kundaa ini ndo, chi xa vaxi va ra kuu rey ndo,
ra yoso ra iin burru lo'o vaxi ra,
kachi ña.
16 Ra ndia ita'an xi'in Jesús, ra ndikundäa vi ini ndia xi'in tu'un kan,
ra ndia te ndatiaku Jesús kuanu'u ra chi ndivi vi ke, ndaka'an ndia ña
ndika'yu tu'un kan xa'a Jesús, ra iin ta kachi tu'un kan ña ndakani ña, ra
iin saa ke kuu va.
17 Ra yuvi na ndixa'an xini te kana Jesús ra Lázaro ini yavi ña sandatiaku
ra ra, ra ndatu'un na xi'in yuvi xa'a ña xini na xa ra.
18 Ra xa'a ña kan ke kee yuvi kan ndaki'in na Jesús, chi kundaa va ini
na xa'a ña xitu'un xa ra.
19 Ra saa ndika'an ndia fariseo kan xi'in ta'an ndia kachi ndia saa:
—*Xìnì ndo chin ña uun va ke kuu yo saa xika yo, saa chi sata ra kaa,
ndakundikun takundi'i va na —kachi ndia.

Xika sava na griego nanduku na Jesús

20 Ra ñú'u tu sava na griego va tiañu yuvi na ndixaa ndasaka'nu viko
pascua ñuu Jerusalén kan.
21 Ra saa kuyachin na griego kan nuu iin ra Felipe ra kee ñuu Betsaida,
ña ndikun ndíaa chi Galilea, ra xakunda'vi na nuu ra kachi na saa:
—Tata, kuni ndi kuni ndi Jesús —*kachi na.
22 Ra saa kee ra Felipe ra ndixa'an ra ndika'an ra xi'in ra Andrés, ra saa
ndakuta'an uvi saa ndia ra ndixa'an ndia ndatu'un ndia xi'in Jesús.
23 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Xa kuyachin ni kii ña taxi Ndioxi ña kundaa ini yuvi, ña ka'nu ni yu'u,
ra xaa yo'o.
24 Ra xa kundaa va ini ndo, chi tu na ndakäva nuni trigo nuu ñu'u, saa
ra köo mii kui'i taxi vi ña, ra tu na ndakava ña nuu ñu'u, ra kuvi ña, saa
ra, kua'a ni va kui'i taxi ña.
25 Ra yuvi na ku'vi ni ini xini mii, ra na ndi'i xa'a va kuvi na; ndi su
yuvi na kuë ku'vi ini xini mii, ra na kan kuvi na ni'i kutiaku ndia ndikaa
ndiku'un va.
26 Ra tu ndia na xiin sachiñu nda'vi nuu yu, ra xiniñu'u na kundikun
na yu'u va, ra nuu koo yu ke koo tu na xachíñu nda'vi nuu va yu, ra ndia
ndia ka na xachiñu nda'vi nuu yu, ra sato'o va Tata yu na.

Ka'an Jesús ndia ku'va ke kuvi ra

27 ’Ra vichin ra tiaa ni ndi'i ini yu. ¿Ra ni ke va'a kachi yu? ¿A va'a tu
na ka'an yu xi'in Tata yu ña saya'a ra yu'u nuu tundo'o ña vaxi nuu yu?
Küvi, saa chi xa'a ña yo'o ke xaa va yu —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in Ndioxi kachi ra saa:
—Tata, na taxi kun kundaa ini yuvi, ña ka'nu ni kun —kachi ra.
Ra saa tiaku ndika'an iin tachi chi ndivi kachi ña saa xi'in ra:
—Xa taxi va yu ña kundaa ini na, ña ka'nu ni yu, ra taxi tuku va yu ña
na kundaa ini na, ña ka'nu ni yu —kachi ña.
29 Ra ta xini so'o yuvi na ndee xi'in Jesús tu'un ña ndika'an tachi kan,
ra saa ndika'an na kachi na saa:
—Savi va kuvi ra ninda'yu —kachi na.
Ra sava tu na ndika'an kachi saa:
—Tatun Ndioxi va kuvi ra ndika'an xi'in Jesús —kachi na.
30 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in na:
—Tachi yo'o, ra süvi xa'a yu'u ke ndika'an ña, chi xa'a ndo'o va ke
ndika'an ña.
31 Ra vichin ke ndixaa kii ña kundaku kuachi xi'in na yuuvi yo'o; ra
vichin ke ndixaa tu kii ña kita tachi ndiva'a ña xa'ndia chiñu nuu ña
yuuvi yo'o va, ku'un ña.
32 Ra te xa na ndoni'i sukun na yu'u, ra ña sa yu ke sakanda yu nima
yuvi ra nanduku takundi'i va na yu'u —kachi Jesús xi'in na.
33 Ra ña kachi Jesús su'va, ra xa'a ña katakaa na ra ndika cruz, va ke
kachi ra saa.
34 Ra saa ndakuiin yuvi kan kachi na saa xi'in ra:
—Ndu'u, ra te xini so'o ndi ña ka'vi na tu'un Ndioxi ra su'va va kachi
ña, Cristo ra iin takundi'i tiempo va ke kutiaku ra kan, kachi ña. ¿Ra
nichuun ke ka'an tu yo'o ña ndakuita tiaa ra xaa yo'o? ¿Ra yoo kuvi tiaa
ra xaa ñaa? —*kachi na.
35 Ra saa ndika'an tuku Jesús, kachi ra saa xi'in na:
—Vichin, ra iyoo ka va ñù'ù xi'in ndo, ndi su salo'o ni va tiempo iyoo ña
xi'in ndo. Ra ña iyoo ñù'ù xi'in ndo vichin, ra na kaka va ndo, chi koto iin
kama su'va xaa ña ñaa ni'i ña ndo'o, chi yuvi na xika nuu ñaa, ra kundäa
ini na ndia mii ku nuu kua'an vi na.
36 Ra na kandixa ndo ñù'ù ña iyoo ña xi'in ndo vichin, ra saa ke ni'i ndo,
kuu ndo se'e ña —kachi ra.
Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, ndia saa ra ndaki'in ra ndixa'an ra
ndise'e ra nuu va na.

Ña ndixïin na judío kandixa na Jesús ra ña va'a na xinu nuu tu'un Ndioxi va ke

37 Ra va'a ni kua'a ni va ña xitu'un xa Jesús nuu na, ndi su ndikandïxa
vi na ra.
38 Ra ña kuu ña yo'o, ra ña va'a na xinu nuu tu'un ña tiaa ra Isaías, ra
ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va kuvi ña, ta kachi ra su'va:
Tata, ndia nii na xïin kandixa tu'un ña ka'an ndi
Ra ndia nii tu na xïin kandixa xa'a ña xini na ña ka'nu ni ndiee va kun,
kachi ra.
39 Ra ndika'an tu ra Isaías kachi ra su'va va:
40 Ndioxi kuvi ra ndasi nuu na, ra ndasatie'e ra nima na,
ña va'a na küni na xi'in nduchi nuu na,
ra nii na kuïin na kandixa na xi'in ndinuni nima na,
ra nii na nandïko na nuu yu, ña sanda'a yu na,
kachi ra.

41 Ra su'va ke kachi ra Isaías xa'a Jesús te yachi, saa chi xa xini nuu va ra
ña ka'nu kuu mii Jesús.
42 Ra va'a ni saa va, ndi su kua'a ni va na judío na kuna'nu xa'ndia chiñu
ra kandixa va na ña ndika'an Jesús, ndi su ndixïin na ndatu'un na xi'in
yuvi saa chi ndiyu'vi va na, ña tava ndia fariseo na ve'e ñu'u kan.
43 Saa chi kuni ka va na, ña na ka'an va'a ni na yuuvi yo'o xa'a na, nuu
ña ka'an va'a Ndioxi xa'a na.

Tu'un ña ndika'an Jesús va ke sandaku kuachi xi'in yuvi

44 Ra saa ndiee ka vi ndika'an Jesús xi'in na kachi ra saa:
—Yuvi na kandixa yu'u, ra süvi takua yu'u kuvi ra kandixa na, chi Tata
yu, ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra kandixa na.
45 Ra yuvi na xíní yu'u, ra ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ra xíní na.
46 Yu'u, ra kuu ñù'ù, ra ña xaa yu ña yuuvi yo'o, ra ña va'a na kundëe
na kandixa yu'u, nuu ñaa va kuvi ña.
47 Ra tu ndia na xini so'o tu'un yu, ra xïin na kandixa na ña, ra süvi
yu'u kuvi ra sayukun kuachi xi'in na, saa chi ndixäa yu, ña sayukun yu
kuachi xi'in na yuuvi yo'o, chi na xaa yu sakaku va yu kuvi na.
48 Ra yuvi na kundasi yu'u, ra xïin na kandixa na yu'u, ra iyoo va ña
sayukun kuachi xi'in na, saa chi tu'un ña ndika'an va yu ke sayukun
kuachi xi'in na kii ña vaxi.
49 Saa chi yu'u, ra süvi ña kuni mii yu ke ka'an yu; chi Tata yu ra ti'vi
yu'u va kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yu, ndia ña ke xiniñu'u ka'an yu, ra
ndia ña ke xiniñu'u saña'a yu ndo'o.
50 Ra xa kundaa va ini yu, chi ndiayu ña xa'ndia Tata yu, ra ña taxi
kutiaku yuvi ndiaa ndikaa ndiku'un va kuvi ña. Ña kan ke, ña xa'ndia
Tata yu nuu yu ke ka'an tu yu xi'in ndo'o va —kachi Jesús xi'in na.

13

Ndakatia Jesús xa'a ndia ita'an xi'in ra

1 Ra ndia salo'o ni va kumani ña koo viko pascua, ra xa kundaa va ini
Jesús ña xa ndixaa kii ña ndakoo ra ña yuuvi yo'o, ra nandiko ra kunu'u
ra chi nuu ndu'u Iva ra. Ra ku'vi ka vi ini ra xini ra na ndikun sata ra, na
iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ña ku'vi ni ini ra xini ra na, ra ndiakua ndataxi
ra mii ra ña ndixi'i ra xa'a na.
2 Ra saa kuu, ra ndakundu'u Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra ña kuxini
ndia, ra xa chikaa yu'u va timia'a ra Judas Iscariote, se'e ra Simón, ña
ndataxi ra Jesús nda'a na saa ini.
3 Ndi su xa kundaa va ini Jesús ña taxi Iva ra Ndioxi takundi'i ndiayu
nda'a ra, saa chi nuu mii Ndioxi ke kee va ra, ra nuu mii Ndioxi ke nandiko
tu ra kunu'u va ra.
4 Ra saa kuu ndia ndee ndia xixini ndia, ra saa ndakundichi Jesús, ra
ki'in ra tikoto ña isukun ra chindu'u ra kan, ra saa ki'in ra iin tikoto kani
ra chiku'ni ra ña toko ra.
5 Ra te ndi'i saa chikaa ra tiakuii ini iin xiko'o, ra xa'a ra ndakatia ra
xa'a ndia ita'an xi'in ra, ra te ndi'i saa sandachi ra ña xi'in tikoto ña nu'ni
toko ra.
6 Ra ta kuyachin Jesús ña ndakatia ra xa'a ra Simón Pedro, ra saa
ndika'an ra Simón Pedro kachi ra saa xi'in ra:
—Tata, vä'a kita ña ndakatia kun xa'a yu —kachi ra.
7 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:

—Ña xa yu ra kundäa vi ini kun xi'in ña vichin, ndi su vaxi kii ra kundaa va ini kun xi'in ña —kachi ra.
8 Ra saa ndika'an ka ra Pedro kachi ra saa:
—Tata, ndia nii kii täxi yu ndakatia kun xa'a yu —kachi ra.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Tu na ndakätia yu xa'a kun, saa ra küvi kuta'an kun xi'in yu —kachi ra.
9 Ra saa ndakuiin ra Simón Pedro kachi ra saa:
—Tata, tu saa, ra süvi takua xa'a yu ke ndakatia kun, chi na ndakatia tu kun nda'a yu, xi'in xini va yu —kachi ra.
10 Saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yuvi na xa chichi ra ndia takua xa'a va na kan ke xiniñu'u ndoo, saa chi yäkua ka na. Ra ndo'o tu, ra xa ndo nduyaa va kuvi ndo, saa chi yäkua ka ndo, ndi su süvi takundi'i tu ndo ninduyaa —kachi ra.
11 Saa chi xa kundaa va ini Jesús xa'a tiaa ra ndataxi ña'a nda'a na saa ini, ña kan ke ndika'an ra, ña süvi takundi'i ndia kuvi ndia ninduyaa.
12 Ra te ndi'i ndakatia ra xa'a ndia, saa ndakusukun ra tikoto ña isukun ra, ra saa ndakundu'u tuku ra nuu mesa va, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿A kundaa ini ndo ni ke kuni kachi ña xa yu yo'o?
13 Ndo'o, ra Tata Maestro kachi ndo xi'in yu, ra va'a ka'an va ndo, saa chi suvi kuvi va yu.
14 Ra tu yu'u, ra kuu yu Tata Maestro ndo, ra ndakatia tu yu xa'a va ndo, saa ra, xiniñu'u ndakatia tu ndo'o va xa'a na ta'an ndo.
15 Ra ña yo'o ke xa yu ña sakua'a yu ndo'o, ra ta ku'va xa yu xi̱nì ndo ke na sa tu ndo'o va.
16 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in va ndo, saa chi ndia nii na xachiñu tatu, ra küvi sa chee na nuu ra kuu xito'o na, ra nii yuvi na kua'an chiñu küvi sa chee tu nuu na ti'vi ña'a va.
17 Ra tu na kundaa ini ndo xi'in ña yo'o, ra sa ndo ña, saa ra va'a ni va kee ndo.
18 ’Ra süvi xa'a takundi'i ndo ke ka'an yu, chi xa kundaa va ini yu ni ke iyoo nima ta iin iin ndo'o, ndia ndikaxin yu. Ndi su ña xiniñu'u va ke na xinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va: “Ra xixi xi'in va yu kuvi ra ndukuiin kanita'an xi'in yu”, kachi ña.
19 Ra ña va'a na kundaa ini ndo xa'a ña kuu, ña kan ke xa yachi va ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra te xa na kuu ña, saa ra na kandixa va ndo, ña kuu yu tiaa ra kuu va yu.
20 Ra ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi yuvi na ndaki'in mani yuvi na ti'vi yu ku'un, ra yu'u va kuvi ra ndaki'in mani na; ra na ndaki'in mani yu'u, ra ra ti'vi yu'u xaa va yu kuvi ra ndaki'in mani na —kachi Jesús xi'in ndia.

Ka'an Jesús xa'a ña xikota'an ra Judas xi'in ra

21 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in ndia, saa ra kusuchi ka vi ini ra, ra saa ndika'an tie'e ra xi'in va ndia kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi iin ndo'o ndia ndee yo'o va kuvi ndia ndataxi yu'u nda'a na saa ini xini yu'u —kachi ra.
22 Ra saa xa'a ndia ita'an xi'in ra xito'ni ndia nuu ta'an ndia, ra ndakani ini ndia yoo xa'a ke ndika'an ra.
23 Ra saa kuu ndia ndee ndia xixini ndia, ra yachin xi'in mii Jesús va ndu'u iin ra ita'an xi'in ra, ra ku'vi ni ini ra xini ra.

24 Ra saa ndixika nda'a ra Simón Pedro nuu ra ña na ndakatu'un ra
Jesús, ra va'a kundaa ini ndia yoo xa'a ke ndika'an ra.
25 Saa nduyachin va'a ka va ra xiin Jesús, ra ndindakatu'un ra ra, kachi
ra saa:
—Tata, ¿yoo kuvi ra sa saa? —kachi ra.
26 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Ra chindaxi yu ixta taxi yu nda'a kuvi ra —kachi ra.
Ra saa chindaxi Jesús ixta, ra taxi ra ña nda'a ra Judas Iscariote, se'e ra
Simón.
27 Saa ki'in ra Judas ixta kan xixi ra, ra saa kuu ndia ndee ndia, saa ra
ndiki'vi va timia'a ini ra. Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Chiñu ña kuni kun sa kun, ra kama ni ka na sa va kun ña —kachi ra.
28 Ndi su ndia nii ndia ndee nuu mesa kan ndikundäa ini, nichuun ke
kachi Jesús saa xi'in ra.
29 Ra sava ndia ndakani ini, ña ku'un ra Judas kan sata ra ña'a ña
kuniñu'u ndia viko, a ña'a, ña sani'i ndia na nda'vi va tu, saa chi mii
ra kan kuvi ra ndiso xu'un va.
30 Ra te ndi'i xixi ra Judas ixta kan, saa ra ndakundichi ra kua'an va ra.
Ra xa ñuu va kuvi ña.

Ndiayu xaa ña taxi Jesús

31 Ra te kanata ra Judas kua'an ra, ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa:
—Vichin ke □kuni takundi'i yuvi yu'u ra xaa yo'o, ña kuu yu ra ka'nu,
ra kundaa tu ini na ña ka'nu ni tu Tata yu Ndioxi va, xa'a chiñu ña □xa
yu.
32 Ra tu xi'in chiñu ña □xa yu ke kundaa ini na ña ka'nu ni Ndioxi, saa
ra ndasaka'nu ni tu mii va ra yu'u, ra xa numi ni va sa ra ña.
33 Ndo'o, ndia kuu se'e mii yu, ra na kundaa ini ndo, saa chi salo'o ni va
kii íin yu xi'in ndo, ra xa ta kachi yu xi'in na judío ke □kachi tu yu xi'in
ndo'o va: Saa chi nanduku ni va ndo yu'u, ndi su kuchüun vi ndo xaa ndo
nuu ku'un yu.
34 Ra ndiayu xaa ña □ndakoo yu nda'a ndo ke yo'o: na ku'vi ni ini ndo
kuni ta'an ndo. Ra ta ku'va □ku'vi ini yu'u xini yu ndo'o, saa ke na sa tu
ndo'o va, ña ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo.
35 Ra tu saa na sa ndo, ña ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo, saa ra kundaa
ini takundi'i va yuvi ña kuu ndo ndia ita'an xi'in yu —kachi Jesús xi'in
ndia.

Ka'an Jesús ña tise'e tu'un ra Pedro xa'a ra

36 Ra saa ndindakatu'un ra Simón Pedro Jesús kachi ra saa:
—Tata, ¿ndia mii ke ku'un kun? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa:
—Nuu ku'un yu, ra küvi vi ku'un kun xi'in yu vichin, ndi su kundikun
va kun xaa kun te xa na ndi'i —kachi ra.
37 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Tata, ¿nichuun ke küvi ku'un yu xi'in kun vichin? Chi yu'u, ra xa iyoo
nduvi va yu ña kuvi yu xa'a kun —kachi ra.
38 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—¿A ndixa iyoo nduvi kun ña kuvi kun xa'a yu? Na kundani kun chi
mii ña ndaa, ra ñuu vichin, ra xa uni va ichi tise'e tu'un kun xa'a yu, ra
saa kana chele —kachi Jesús xi'in ra.

14

Jesús kuvi ra kuu ichi ña kua'an nuu Ndioxi

1 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndï'i ini ndo. Na kundiaa ini ndo Ndioxi, ra na kundiaa ini tu ndo
yu'u va.
2 Ra ve'e Tata yu, ra iyoo kua'a va nuu kundee ndo, ra tu süvi saa iyoo
ña, saa ra kä'an yu xi'in vi ndo, ra vichin ke ku'un yu ña sanduvi ka yu
nuu kundee ndo.
3 Ra te xa na ndi'i savii yu nuu kundee ndo ña ku'un yu vichin, ra saa
nandiko yu ndaki'in yu ndo'o ña ku'un ndo xi'in yu, ra mii nuu koo yu ke
kundee tu ndo'o va xi'in yu.
4 Ra □xa xini va ndo, ndia chi ku nuu ku'un yu, ra xa xini tu ndo ichi ña
kua'an chi nuu ku'un va yu —kachi Jesús xi'in ndia.
5 Saa ndika'an ra Tomás, xi'in Jesús kachi ra saa:
—Tata, xïni ndi ndia chi ku nuu ku'un kun; ¿ra ni ke sa ndi kundaa ini
ndi ndia mii kuu ichi? —kachi ra.
6 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yu'u ku ra kuu ichi, ra yu'u ku ra kuu ña ndaa, ra yu'u ku ra kuu mii
ña tiaku va. Ra ndia nii yuvi küvi xaa nuu Tata yu, tu na kïxi na nuu yu'u.
7 Tu xíni̱ ndo yoo kuvi yu, saa ra xíni̱ tu ndo yoo kuvi Tata va yu; ra xa
xíni̱ va ndo ra vichin, saa chi xa □xíní va ndo ra —kachi Jesús.
8 Ra saa ndika'an ra Felipe, kachi ra saa xi'in Jesús:
—Tata, na sa kun ña mani ña'a kun Tata yo Ndioxi nuu ndi, ra kundaa
ini ndi —kachi ra.
9 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Felipe, ¿xa kua'a ni va kii iyoo yu xi'in ndo, ra nani saa xïni kun yu'u
saa va? Yuvi na □xíní yu'u, ra □xíní tu na Tata va yu; ¿ra nichuun ke ka'an
kun, ña na ña'a yu Tata yo Ndioxi nuu kun?
10 ¿Ra a kandïxa va kun ña íin Tata yo Ndioxi xi'in yu, ra yu'u tu íin
xi'in ra kan va? Ra tu'un ña ka'an yu, ra süvi tu'un mii yu kuvi ña. Chi
Tata yo Ndioxi va kuvi ra taxi ña, ra mii ra kuvi tu ra xa takundi'i chiñu
va.
11 Ra na kandixa ndo yu'u, ña íin Tata yo Ndioxi xi'in yu, ra yu'u tu íin
xi'in ra kan va; ra tu kandïxa ndo ña ka'an yu, saa ra ña sa ndo ke na
kandixa ndo yu'u xi'in chiñu ña □xa va yu.
12 Ra ña ndaa ka'an yu xi'in ndo, chi yuvi na kandixa yu'u, ra ta'an chiñu
ña □xa yu'u ke sa tu na kan va; ra tu na kuvi, ra ña na'nu ka va sa na, saa
chi yu'u ra xa kunu'u va yu nuu Tata yo Ndioxi.
13 Ra takundi'i ña nduku ndo nuu Tata yo Ndioxi xi'in kivi yu, ra sa va
yu ña, ra saa ke kundaa ini ndo ña ka'nu ni Ndioxi.
14 Ra ndia ndia ka ña'a na nduku ndo xi'in kivi yu, ra sa va yu ña —kachi
Jesús xi'in ndia.

Kindoo Jesús ña ti'vi ra Tachi Yii

15 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Tu ndixa ku'vi ini ndo xini ndo yu'u, saa ra na kandixa ndo ndiayu va
yu.
16 Ra yu'u tu kuaku nda'vi nuu Tata yo Ndioxi, ra ti'vi ra Tachi Yii ra kixi
ña chindiee ta'an ña xi'in ndo, ra koo ña xi'in ndo iin ndisaa kii.
17 Ra ña kan kuu Tachi Yii Ndioxi ña ndaa. Ra na yuuvi yo'o ra □küvi vi
ndaki'in na ña chi xïni na ña, ra nii kundäa tu ini na ni ña'a kuvi va ña,

ndi su ndo'o, ra xini va ndo ña, chi xa xi'in va ndo iyoo ña, ra koo tu ña
xi'in ndo iin takundi'i kii va.
18 Ra na kundaa ni ndo, chi ndaköo nda'a yu ndo'o; saa chi ndiko tuku
va yu kixi yu sata ndo.
19 Ra salo'o ni va kumani, saa ra küni ka vi na yuuvi yo'o yu'u, ndi su
ndo'o ra kuni va ndo yu'u; saa chi kutiaku va ndo, chi yu'u ra tiaku va yu.
20 Ra te xa na xaa kii kan ke kundaa kaxi ini ndo, ña íin yu xi'in Tata yu
Ndioxi, ra ndo'o tu iyoo xi'in yu'u va, ra yu'u tu íin xi'in ndo'o va.
21 Ra yuvi na xini ndiayu yu, ra xa na ña ka'an ña, saa ra, ndaña'a na
mii na ña ndixa ke ku'vi ini na xini na yu'u va. Ra na ku'vi ini xini yu'u,
ra ku'vi ni tu ini Tata va yu kuni ra na, ra saa tu yu'u va, chi ku'vi ni va
ini yu kuni yu na, ra ndaña'a yu mii yu nuu na —kachi Jesús xi'in ndia.
22 Ra saa ndika'an iin ra ita'an xi'in Jesús ra nani Judas (ndi su süvi ra
Judas Iscariote kuvi ra) kachi ra saa:
—Tata, ¿ra ni ke iyoo ña, ña ña'a kun mii kun nuu takua ndu'u, ra ñä'a
tu kun mii kun nuu na yuuvi yo'o? —kachi ra.
23 Saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ra:
—Yuvi na ku'vi ini xini yu'u, ra kandixa va na tu'un ña ka'an yu, ra Tata
yu Ndioxi, ra ku'vi ni va ini ra kuni ra na, ra yu'u xi'in Tata yu, ra kixi va
ndi koo ndi xi'in na.
24 Ra yuvi na kü'vi ini xini yu'u, ra kandïxa vi na kan tu'un ña ka'an yu
xi'in na. Ra tu'un ña xini so'o ndo yo'o, ra süvi tu'un yu'u kuvi ña, chi
tu'un Tata yu Ndioxi ra ti'vi yu'u vaxi va yu kuvi ña.
25 ’Ra ña íin ka yu xi'in ndo vichin va ke ka'an yu takundi'i ña yo'o xi'in
ndo,
26 ndi su Tachi Yii, ña ti'vi Tata yo Ndioxi kixi nuu va yu kuvi ña chindiee
ta'an xi'in ndo, ra taxi ña tu'un ndiee ini nda'a ndo, ra saña'a tu ña ndo'o
xa'a takundi'i chiñu, ra sandaka'an tu ña ndo'o xa'a takundi'i tu'un ña
ka'an yu xi'in va ndo.
27 ’Ra vichin ke, indiayu ta'an yu xi'in ndo xi'in ña va'a ña kuu mii yu.
Ra ña va'a ña kuu mii yu ke ndakoo tu yu xi'in va ndo, ra inüu ña xi'in ña
taxi ña yuuvi yo'o. Ra na kundï'i ni ini ndo, ra nii na kuayü'vi va tu ndo
xa'a ña kuu.
28 Ra xa xini va so'o ndo, ña ndika'an yu xi'in ndo ña ku'un yu, ndi su
nandiko va tu yu sata ndo. Ra tu ndixa ke ku'vi ini ndo xini ndo yu'u, saa
ra ndo kusii ka ini va kuvi ndo, ña kundaa ini ndo ña ku'un yu nuu Tata
yu, saa chi ka'nu ni ka va ra kan nuu yu'u.
29 Ra xa yachi va ka'an yu xi'in ndo xa'a ña kuu; ra te xa na kuu ña, saa
ra na kandixa va ndo yu'u.
30 ’Ra kä'an kua'a ni ka yu xi'in ndo; saa chi xa kuyachin va ri ña'a, ri
xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o vaxi ri. Ra köo va'a mii ndiee vi ri kan
nuu yu'u,
31 ndi su ña va'a na kundaa ini na yuuvi yo'o, ña ku'vi ni ini yu xini
yu Tata yu ke xiniñu'u saxinu va yu chiñu ña xa'ndia ra nuu yu, ra iin ta
kachi ra xi'in yu ke sa va yu. Ndakuita ndo. Ra ku'un yo —kachi Jesús
xi'in ndia.

15

Jesús ku te'e uva ña ndixa

1 Ra saa ndika'an Jesús kachi ra saa xi'in ndia ita'an xi'in ra:
—Yu'u kuvi ra kuu te'e uva ña ndixa, ra Tata yu kuvi ra chi'i ña, ra
ndiaa ra ña.

2 Ra takundi'i yo'ó vali nda'a ña, ña kuëe taxi uva, ra ka'ndia ndi'i va
ra ña, ra ña taxi uva, tu ndaxatia va ra, ña va'a kua'a ni ka uva na taxi va
ña.
3 Ra ndo'o, ra xa ndo nduvii va kuvi ndo xi'in tu'un ña saña'a yu ndo'o.
4 Ña kan ke na kundikun ndiaa va ndo yu'u, ra yu'u tu kuiin xi'in ndo'o
va. Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i yo'ó vali nda'a te'e uva, ra tu na
kundïkun ndiaa ña sata mii yo'o chee te'e uva, saa ra küvi vi taxi ña uva,
ra mii saa ke ndo'o tu ndo'o va, tu na kundïkun ndiaa ndo yu'u.
5 ’Yu'u kuvi ra kuu te'e uva, ra ndo'o kuvi ndia kuu yo'o vali nda'a va
ña, ra na ndikun ndiaa yu'u, ra yu'u tu iin xi'in va na, ra na kan kuvi na
kua'a ni uva taxi va; ra tu na kundïkun ndiaa na yu'u, saa ra ndia nii ña
ke kuchüun na sa vi na.
6 Ra yuvi na ndïkun ndiaa yu'u, ra kutia va na, ra ndachi va tu na, ra
ndo'o na ta ku'va ndo'o yo'o vali nda'a te'e uva ña xitia ra ndachi ña, ra
te ndi'i ndakaya na ña, ra taan na ña nuu ñù'ù xixi va ña.
7 ’Tu na kundikun ndiaa ndo yu'u, ra näa ini ndo xa'a tu'un yu, saa ra
ndia ndia ka ña kuni ndo nduku ndo nuu Tata yu, ra ni'i va ndo ña.
8 Ra na kundaa ini ndo, chi nduka'nu ni va Tata yu Ndioxi, te kua'a ni
kui'i taxi ndo, ra saa ke ndaña'a tu ndo mii ndo ña ndikun ndo yu'u va.
9 Ra iin ta ku'va ku'vi ini Tata yu Ndioxi xini ra yu'u, ra iin saa ke ku'vi
tu ini yu'u va xini yu ndo'o, ra na ndaköo ndo ña ku'vi ini yu xini yu ndo'o.
10 Ra tu na kandixa ndo ndiayu yu, saa ra kaka va ndo tixi ña ku'vi ini
yu xini yu ndo'o, ta ku'va xa yu'u ña kandixa yu ndiayu Tata yu Ndioxi,
ra xika yu tixi ña ku'vi ini ra xini ra yu'u.
11 ’Ra tu'un yo'o ke ka'an yu xi'in ndo, ña va'a na koo ña sii ini ña iyoo
nuu yu xi'in ndo, ra saa ke na kusii ni ka va ini ndo.
12 Ra ndiayu ña taxi yu nda'a ndo kuvi ña: na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an
ndo, ta ku'va ku'vi ini yu'u xini yu ndo'o va.
13 Ra iin ña ku'vi ini ña chee ni kuvi ña, taxi yuvi mii na ña kuvi na xa'a
na ita'an xi'in na.
14 Ra tu na sa ndo ña ka'an yu, ra saa ke kuu ndo ndia ita'an mani xi'in
va yu.
15 Ra kä'an ka yu ña kuu ndo, ndia xachiñu tatu, saa chi ndia xachiñu
tatu ra xïni vi ndia kan, xa'a takundi'i chiñu ña xa xito'o ndia. Ña kan
ke ndo'o, ra ndia ita'an mani xi'in va yu ka'an yu xi'in ndo, saa chi xa
ndaña'a ndi'i va yu tu'un ña ndika'an Tata yu xi'in yu nuu ndo.
16 Ra süvi ndo'o kuvi ndo nindakaxin yu'u, chi yu'u va kuvi ra ndakaxin
ndo'o, ra taxi yu chiñu nda'a ndo, ña na ku'un ndo sa ndo ña ka'an yu, ra
kua'a ni kui'i na taxi ndo, ra kui'i ña taxi ndo kan, ra na koo ña iin ndisaa
kii, ra saa ke taxi Tata yu takundi'i ña nduku ndo nuu ra xi'in kivi yu.
17 Ra chiñu ña xa'ndia yu nuu ndo ke, na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an va
ndo.

Küni na yuuvi yo'o Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra

18 ’Ra ña kundasi na yuuvi yo'o ndo'o, ra na kundaa ini ndo, chi xi'na
ka vi yu'u kuvi ra kundasi na.
19 Ra tu ta ku'va iyoo mii na yuuvi yo'o ndixiyo ndo, saa ra ku'vi ni va
ini na kuni na ndo'o, ndi su süvi ka ta'an na kuvi ndo, saa chi xa ndatava
va yu ndo'o tiañu na, ra ña kan va ke kundasi na ndo'o.
20 Ra na ndaka'an ndo xa'a tu'un ña ndika'an yu xi'in ndo, ta kachi yu
su'va: “Ndia nii na xachiñu tatu ra chëe na nuu xito'o na.” Ra na kundaa
ini ndo, chi tu taxi na yu'u, saa ra taxi tu na ndo'o va; ra tu xiin va na

sakua'a na tu'un ña saña'a yu na, saa ra kuiin tu na sakua'a na ña saña'a
ndo'o va na.
21 Ra xa'a ña ndikun ndo yu'u va ke kundasi na ndo'o, ra sa na takundi'i
ña kuni na xi'in ndo, saa chi xïni na ra ti'vi yu'u xaa yu, ña yuuvi yo'o.
22 ’Ra tu kuëe ndikixi yu ndatu'un yu xi'in na, saa ra köo vi kuachi na,
ndi su vichin, ra köo ka ña ni'i na tiaa vi na, ña kachi na köo kuachi na,
23 saa chi yuvi na kundasi yu'u, ra kundasi tu na Tata yu Ndioxi va.
24 Ra tu kuëe ndixa yu, ña xitu'un ña täan sa ndia nii yuvi kuni na, saa
ra köo vi kuachi na, ndi su vichin, ra xa xini va na ña xitu'un xa yu, ra
xa'a ña kan ke □kundasi na yu'u, ra □kundasi tu na Tata yu Ndioxi va.
25 Ra su'va ke xiniñu'u kuu va, ña kan ke va'a xinu nuu tu'un Ndioxi ña
kachi su'va: “Iin saa kaa kundasi na yu'u va”, kachi ña.
26 ’Ra te xa na xa̱a̱ Tachi Yii ña chindiee ta'an xi'in ndo, ña ti'vi yu kixi,
ña kuu mii Tata yu Ndioxi, ra ña kan va kuvi ña ndatu'un mii ña ndaa
xi'in ndo xa'a yu.
27 Ra ndatu'un tu ndo'o va mii ña ndaa xa'a yu, saa chi ndo'o kuvi ndo
xikuta'an xi'in yu ndia te kii xa'a vi.

16

1 ’Ra takundi'i ña yo'o ke ka'an yu xi'in ndo, ña va'a na ndïko ini ndo
ña ndikun ndo yu'u.
2 Saa chi vaxi kii, ra tava va na ndo'o ve'e ñu'u nuu ndakita'an ndo, ra
ndia ka'ni va na ndo'o, ra ta xa na □sa na saa, ra ña va'a kuni Ndioxi va
ke □xa na kà'àn na.
3 Ra saa ke sa va na, saa chi xïni vi na yu'u, ra nii Tata yu Ndioxi kuvi
ra xïni vi na.
4 Ra ña yo'o ke ka'an yu xi'in ndo ña xa na ku̱'u̱n ini ndo, ra te xa na
kuu ña xiniñu'u kuu, ra saa ke na ndaka'an ndo xa'a ña xa ndika'an yu
xi'in va ndo —kachi Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra.

Chiñu ña □xa Tachi Yii Ndioxi

Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:

—Te kii xa'a, ra ndikä'an vi yu ña yo'o xi'in ndo, saa chi ta íin ka va yu
xi'in ndo.
5 Ndi su vichin, ra xa nandiko va yu kunu'u yu nuu Tata yu Ndioxi ra
ti'vi yu'u vaxi yu, ra ndia nii tu ndo xïin ndakatu'un yu'u ndia mii ku nuu
ku'un va yu.
6 Chi ña xa ndo ke kusuchi ni ini ndo, xa'a tu'un ña ndika'an yu xi'in va
ndo.
7 Ndi su ña ndaa va ke ka'an yu xi'in ndo: chi ña va'a ni ka va ke na
ku'un yu, saa chi tu na kü'un yu, saa ra küvi vi kixi Tachi Yii Ndioxi ña
chindiee ta'an ña xi'in ndo, ña kan ke xiniñu'u ku'un va yu, ra saa ke va'a
ti'vi yu Tachi Yii, ña kixi ña koo ña xi'in ndo.
8 Ra ta xa na xaa Tachi Yii Ndioxi, ra ña kan va kuvi ña ka'an xi'in na
yuuvi yo'o, ra kundaa va ini na ña iyoo kuachi na, ra ka'an ña xi'in na
ña iyoo iin ichi ndaku, ra ka'an tu ña xi'in na, ña sandaku Ndioxi kuachi
xi'in va na.
9 Ra ka'an ña, ña iyoo kuachi na, saa chi xïin na kandixa na yu'u;
10 ra ka'an ña xi'in na ra kundaa va ini na xa'a ichi Ndioxi ña ndaku,
saa chi yu'u, ra xa kunu'u va yu nuu Tata yu Ndioxi, ra ndo'o, ra küni ka
vi ndo yu'u;

11 ra ka'an ña xi'in na ra kundaa tu ini na, ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in
va na, saa chi ri kuchee xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o, ra xa nditia'ndia
va xa'a ri ña ndi'i xa'a ri.
12 ’Ra iyoo kua'a ni ka va ña ka'an yu xi'in ndo, ndi su kundiëe ndo xi'in
vi ña.
13 Ra te xa na xąą Tachi Yii Ndioxi ña ndixa, ra ña kan va ke saña'a ndo'o
xa'a takundi'i ña ndaa; saa chi süvi ña kuni mii ña ke ka'an ña xi'in ndo,
chi ña kuni so'o ña ka'an Ndioxi va ke ka'an ña xi'in ndo, ra taxi ña xini
ndo, ra kundaa va ini ndo xa'a takundi'i ña kuu kii ña vaxi.
14 Ra Tachi Yii Ndioxi va kuvi ña chindu'u to'o tu'un xa'a yu, saa chi
kundaa va ini ña xa'a takundi'i ña xa yu, xi'in ña saña'a yu, ra ndaña'a
tu ña ña nuu ndo'o va.
15 Ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu Tata yu Ndioxi, ra ña'a yu'u ke xi'in va
ra. Ra ña kan va ke ndika'an yu xi'in ndo ña ndaki'in Tachi Yii Ndioxi ña
iyoo nuu yu, ra ndaña'a ña ña nuu ndo'o va —kachi Jesús xi'in ndia ita'an
xi'in ra.

Ña suchi ini ra ña sii ini va nduu ña

16 Ra ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:
—Na kundaa ini ndo, chi ndia salo'o ni va kii kumani, ra küni ka vi ndo
yu'u, ndi su te xa na ya'a lo'o kii, saa ra kuni tuku va ndo yu'u, saa chi
nuu iyoo Tata yu Ndioxi va ke ku'un yu —kachi Jesús.
17 Ra saa xa'a sava ndia ita'an xi'in Jesús ndakatu'un ta'an ndia kachi
ndia saa:
—¿Ni ke kuni kachi tu'un ña ka'an ra xi'in yo, ña kachi ra, ña salo'o ni
va kii kumani ra küni ka yo ra, ra te xa na ya'a lo'o kii, ra kuni tuku va yo
ra, ra ku'un tu ra nuu Tata ra Ndioxi va kachi ra?
18 ¿Ra ni ke kuni kachi ra, “ña salo'o ni va kii kumani”? Kundäa va'a
ini vi yo ni ke ka'an ra —kachi ndia.
19 Ra kundaa va ini Jesús ña kuni ndia ndakatu'un ndia ra, ra saa
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—¿A xa'a ña ndika'an yu xi'in ndo, ña salo'o ni kii kumani ra küni ka ndo
yu'u, ra te xa na ya'a lo'o kii, saa ra kuni tuku va ndo yu'u, ke ndakatu'un
ndo xa'a?
20 Ra ña ndaa ke ka'an yu xi'in ndo, saa chi kusuchi ni va ini ndo, ra
kuaku ni va tu ndo, ra na yuuvi yo'o tu tiaa ni kusii ini va. Ra ña kusuchi
ni ini ndo, ra ndasama ña ra nduu ña ña sii ini va.
21 Ta ku'va ndo'o iin ña'a ña kaku se'e, chi te xa kuyachin kaku se'e ña,
ra tiaa ni va xa'ndia ña ini ña, ra tixu'vi ni ña, ndi su te xa ndi'i kaku ña
lo'o, saa ra ndakä'an ka vi ña xa'a ña tixu'vi ña, chi xi'in se'e ña, ña kaku
kan va tiaa ni kusii ini ña.
22 Ra mii saa ke ndo'o tu ndo'o va; saa chi vichin va ke kusuchi ni ini
ndo, ndi su te xa na nandiko tuku yu kuni ndo, saa ra tiaa nii va kusii ini
ndo, ra ña kusii nii ini ndo, ra ndia nii na kuchüun kindiaa ña nda'a ndo.
23 ’Ra kii kan, ra köo mii ka ña ndakatu'un ndo yu'u vi. Ra ña ndaa
ka'an yu xi'in ndo: saa chi xa mii va Tata yu Ndioxi kuvi ra taxi takundi'i
ña nduku ndo nuu ra xi'in kivi yu.
24 Ra ndia kii vichin, ra ndia nii ña'a täan nduku ndo xi'in kivi yu nuu
tata yu, ra na nduku ndo ña, ra ni'i va ndo ña, ra saa ke kusii ni ka va ini
ndo —kachi Jesús.

Xa xakanaa va Jesús nuu ña yuuvi

25 Ra ndika'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra kachi ra saa:

—Takundi'i tu'un ña xa ndika'an yu xi'in ndo, ra xi'in tu'un ndichi va ndika'an yu ña; ndi su vaxi kii ra ka'an ka yu tu'un ndichi xi'in ndo, chi kaxi kaxi va ka'an yu xi'in ndo xa'a Tata yu Ndioxi.

26 Ra te xa na xaa kii ña nduku ndo ña kumani nuu ndo xi'in kivi yu, ra kuäku nda'vi ka yu nuu Tata yu Ndioxi xa'a ndo,

27 chi xa ku'vi ni tu ini mii va ra xini ra ndo'o, saa chi ku'vi ni ini ndo xini ndo yu'u, ra kandixa tu ndo yu'u ña kee yu nuu va ra.

28 Ra nuu iyoo Tata yu Ndioxi ke kee yu ña xaa yu ña yuuvi yo'o va, ra vichin ndakoo yu ña yuuvi yo'o, ra nandiko yu kunu'u tuku yu nuu Tata yu Ndioxi va —kachi Jesús.

29 Ra saa ndika'an ndia ita'an xi'in Jesús kachi ndia saa xi'in ra:

—Vichin, ra kaxi ni va ka'an kun xi'in ndi, ra nii xiniñü'u ka kun tu'un ndichi vi.

30 Ra vichin ke kundaa kaxi ini ndi ña kundaa ini kun xa'a takundi'i va ña'a, saa chi va'a ni ndakatü'un vi na yo'o, ra xa ka'an va kun ña kuni na ndakatu'un na. Ra xa'a ña kan ke kandixa va ndi yo'o ña kee kun nuu Ndioxi —*kachi ndia.

31 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:

—¿Ra ndia vichin vi ke kandixa ndo yu'u?

32 Ra na kundaa ini ndo, chi vaxi kii, ra xa mii kii vichin kuvi va ña, ra takundi'i ndo'o, ra kunu va ndo kunu'u ndo ve'e ndo, ra ndakoo mitu'un va ndo yu'u. Ndi su xa saa kuïin mitu'un vi yu, chi kuiin va Tata yu Ndioxi xi'in yu.

33 Ra tu'un yo'o ke ka'an yu xi'in ndo, ña va'a na kundaa ini ndo, chi nuu yu'u ke ni'i ndo ña va'a koo xi'in va ndo. Ra ña ndixa ke sando'o ni va na ndo'o nuu ña yuuvi yo'o; ndi su na kundiaa ini ndo yu'u, saa chi yu'u, ra xa xatiaa va yu nuu ña yuuvi yo'o —kachi Jesús.

17

Ka'an Jesús xi'in Ndioxi xa'a ndia ita'an xi'in ra

1 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra saa ndoni'i ra nuu ra chi ndivi, ra ndika'an ra xi'in Ndioxi kachi ra saa:

—Tata, vichin ke ndixaa kii ña na ndaña'a kun yu'u, ra kuu se'e kun nuu yuvi ra na kundaa ini na ña ka'nu ni yu, ra ndaña'a tu yu'u va yo'o nuu na, ra kundaa ini na ña ka'nu ni kun.

2 Saa chi yo'o kuvi ra taxi takundi'i ndiayu nda'a yu, ña ka'ndia chiñu yu nuu takundi'i na yuuvi, ra taxi yu ña kutiaku takundi'i na taxi kun nda'a yu ndia ndikaa ndiku'un.

3 Ra ña va'a na ni'i na ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un, kuvi ña xiniñu'u kuni ta'an va'a na xi'in indaa mitu'un yo'o va Tata Ndioxi, ra ndaa, ra saa tu yu'u, ra kuu Jesucristo ra ti'vi kun xaa ña yuuvi yo'o va.

4 ’Ra xa ndaña'a va yu yo'o nuu na yuuvi ña ka'nu ni kun, xa'a ña xa saxinu yu takundi'i chiñu ña xa'ndia kun nuu yu sa yu.

5 Ra vichin ke na ndataxi tuku kun ndiee ña xa xikuu mii yu nda'a yu, Tata, xa ta ku'va ndixiyo ndiee yu xi'in kun ta kumani ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o.

6 ’Ra xa ndaña'a va yu yo'o, nuu na ndakaxin kun tiañu na yuuvi yo'o, ra kuenda yo'o va kuvi na, ra taxi kun na nda'a yu, ra kandixa va na tu'un kun.

7 Ra vichin, ra takundi'i ña'a ña taxi kun nda'a yu, ra kundaa va ini na xa'a ña ña kuu ña kuenda kun.

8 Ra tu'un ña taxi kun nda'a yu ke saña'a va yu na; ra xiin va na kandixa
na ña, ra kundaa kaxi va ini na ña kee yu nuu iyoo kun, ra kandixa tu
na ña ti'vi kun yu'u xaa va yu.

9 ’Ra xaku nda'vi yu nuu kun xa'a takua na ita'an xi'in va yu, ndi su
xäku nda'vi vi yu xa'a na yuuvi yo'o, saa chi takua na taxi kun nda'a va
yu kuvi na ka'an yu xa'a xi'in kun; saa chi kuenda yo'o va kuvi na.
10 Ra takundi'i na ita'an xi'in yu kuvi na kuu kuenda va kun, ra takundi'i
na kuu kuenda yo'o, kuvi tu na ita'an xi'in yu'u va; ra xa'a ña xa na yo'o
ke nduka'nu ni tu yu'u va.

11 ’Yu'u, ra köo ka yu nuu ña yuuvi yo'o, ndi su na yo'o, ra kundee va
na, ra yu'u tu xa xaa koo xi'in yo'o va Tata Ndioxi, ra yii. Ra na taxi kun
nda'a yu, ra na kondiaa kun na xi'in kivi kun, ña kuu mii ndiee, ra iin
tu'un na kuu na xi'in ta'an na, ta ku'va iyoo yo'o xi'in yu'u.
12 Ra te ndixiyo yu xi'in na taxi kun nda'a yu nuu ña yuuvi yo'o, ra xi'in
ndiee va kun ke xindiaa yu na; ra ndia nii na nindoñü'u sa yu, chi takua
ra xa iyoo tu'un xa'a ndoñu'u va kuvi ra nindoñu'u, ra saa ke kuu va ña
va'a na xinu nuu tu'un kun ña ka'an xa'a ra.

13 ’Ra vichin, ke nandiko yu xaa yu nuu iyoo kun, ra ña íin ka yu xi'in
na nuu ña yuuvi yo'o vichin, ke ka'an ka yu tu'un yo'o xi'in va na, ña va'a
na kusii ini na ta ku'va kusii ini yu'u.
14 Ra xa ndatu'un va yu tu'un kun xi'in na ita'an xi'in yu, ndi su na yuuvi
yo'o ra kundasi va na na, saa chi süvi ka kuenda na yuuvi yo'o kuvi na,
ra saa tu yu'u va chi süvi kuenda na yuuvi yo'o kuvi yu.
15 Ra kä'an yu xi'in kun, ña tava kun na ita'an xi'in yu tiañu na yuuvi
yo'o, chi ña nduku yu nuu kun ke na kondiaa kun na nuu tima'a va.
16 Saa chi süvi ka kuenda na yuuvi yo'o kuvi na, ra saa tu yu'u va chi
süvi kuenda na yuuvi yo'o kuvi yu.
17 Ra xi'in ña ndaa ña kuu mii kun ke, na ndakaxin kun na, ña sachiñu
na nuu kun, saa chi tu'un kun ra ña ndaa va kuvi ña.
18 Ra ta ku'va xa kun ña ti'vi kun yu'u xaa yu nuu ña yuuvi yo'o, ra saa
ke sa tu yu'u va, ña ti'vi yu na yo'o ku'un na nuu na yuuvi yo'o.
19 Ra xa'a na yo'o ke ndataxi yu mii yu nda'a kun, ña va'a na ndasayii
ña ndaa ña kuu mii kun na.

20 ’Ndi su süvi takua xa'a na yo'o ke ka'an yu xi'in kun, chi ka'an tu yu
xi'in kun xa'a takundi'i na kandixa yu'u, na ka'an ndoso na ita'an xi'in yu
nuu, kii ña vaxi va.
21 Ra saa ke, iin tu'un na nduu takundi'i va na, ta ku'va iyoo yo'o xi'in
yu'u, Tata, ña kuu yo iin va, ra saa ke na koo tu na yo'o va, ña iin va na
nduu na xi'in yo. Ra saa ke va'a na kandixa na yuuvi yo'o, ña ti'vi kun
yu'u xaa yu.
22 Ra ña ka'nu, ña taxi kun nda'a yu kuvi ña ndataxi tu yu'u va nda'a
na yo'o, ña va'a iin tu'un na nduu na, ta ku'va iyoo yo'o xi'in yu'u, ña kuu
yo iin va.
23 Ra yu'u kuvi ra íin xi'in na yo'o, ra yo'o kuvi tu ra íin xi'in yu'u va, saa
chi saa ke va'a ndinuni ni kuta'an na xi'in ta'an na, ña va'a na kundaa ini
na yuuvi yo'o, ña ti'vi kun yu'u, xaa yu nuu ña yuuvi yo'o, saa chi ku'vi
ni ini kun xini kun na, ta ku'va ku'vi ini kun xini kun yu'u.

24 ’Ra na taxi kun nda'a yu yo̱'o̱, Tata, ra kuni yu ña na kundee na xi'in
yu nuu koo yu, ra saa ke va'a na kuni na ña ka'nu, ña taxi kun nda'a yu;
saa chi yo'o kuvi ra xa ku'vi ni ini xini yu'u te täan kukava xa'a ña yuuvi
yo'o vi.

25 Tata, yo'o kuvi ra xa ña ndaku, ra na ndee nuu ña yuuvi yo'o, ra xïni
vi na yo'o, ndi su yu'u, ra xini va yu yo'o, ra na ita'an xi'in yu, ra kundaa
va ini na ña ti'vi kun yu'u xaa yu.
26 Ra xa ndika'an va yu xi'in na ita'an xi'in yu, yoo kuvi kun, ra ka'an
ka tuku va yu xi'in na, yoo kuvi kun, ra saa ke va'a na ku'vi ini na kuni
ta'an na ta ku'va ku'vi ini kun xini kun yu'u, ra kuiin tu mii yu xi'in va na
—kachi Jesús xi'in Tata ra Ndioxi.

18

Tiin ndia Jesús ku'un ra xi'in na

1 Ra te ndi'i ndika'an Jesús xi'in Ndioxi, ra saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in
ndia ita'an xi'in ra, ra ndiya'a ndia iin yuvi ña nani Cedrón. Ra saa ndixaa
ndia, iin nuu iyoo itun kui'i, ra ikan xikundee va ndia.
2 Ra xini tu ra Judas, ra ndixiko ta'an xi'in Jesús va, nuu iyoo itun kui'i
kan, saa chi kua'a ni va ichi ndixa'an Jesús xi'in ndia ita'an xi'in ra ikan.
3 Ra saa kuu, ra ndixaa va ra Judas xi'in kua'a ni ndia soldado ñuu Roma,
ra ndixaa tu ndia kumisio, ndia ndiaa ve'e ñu'u ka'nu va, ra ni'i ndia ichi
xi'in itun, ra ni'i tu ndia ñù'ù ña tuun nuu va ndia; ra ndia kuna'nu nuu
ndia sutu, xi'in ndia fariseo kuvi ndia, ti'vi ndia kumisio kan ndixaa ndia.
4 Ra xa kundaa va ini Jesús xa'a takundi'i tundo'o ña ndo'o ra, ra saa
kuyachin ra nuu ndia ndixaa kan, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na nanduku ndo? —kachi ra.
5 Ra saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Jesús ra ñuu Nazaret va kuvi ra nanduku ndi —kachi ndia.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa:
—Yu'u kuvi va ra —kachi ra.
Ra xa ita'an va ra Judas, ra ndixiko ta'an xi'in Jesús, xi'in ndia.
6 Ra te ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa: “Yu'u kuvi va ra”, kachi
ra, saa ra iin ndiakua nandiko su'ma ndia, ra nduva ndia, ndia nuu ñu'u.
7 Ra saa nindakatu'un tuku va Jesús ndia, kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na nanduku ndo? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Jesús, ra ñuu Nazaret va kuvi ra nanduku ndi —kachi ndia.
8 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia kachi ra saa:
—Xa ndika'an va yu xi'in ndo, chi yu'u kuvi va ra. Ra tu yu'u va kuvi ra
nanduku ndo, saa ra na tïin vi ndo, ndia ita'an xi'in yu, chi na saña ndia
ku'un va ndia —kachi ra.
9 Ra su'va ke kuu, ña va'a ndixinu nuu tu'un ña ndika'an mii Jesús, te
kachi ra su'va; “Na taxi kun nda'a yu, Tata, ra ndia nii na ndisandoñü'u
yu”, kachi ra.
10 Ra saa tava ra Simón Pedro ichi ña ni'i ra, ra xa'ndia ra so'o kua'a iin
tiaa ra nani Malco, ra ra xachiñu nuu sutu ra kuchee kuvi tiaa kan.
11 Saa ndika'an Jesús xi'in ra Pedro, kachi ra saa:
—Ndachikaa ichi kun, ini ñii nuu ndikaa ña. Saa chi tu xa Tata yu kuvi
ra taxi ndiayu, ña ndo'o yu tundo'o yo'o, saa ra na ndo'o va yu ña —kachi
Jesús.

Ndiaka na Jesús kua'an ra nuu sutu ra kuchee

12 Ra ra kuchee xa'ndia chiñu nuu ndia soldado ñuu Roma, xi'in
takundi'i mii ndia soldado ra, xi'in ndia kumisio ndia ti'vi na judío kan
ndixaa kuvi ndia tiin Jesús, ra katun ndia ra.

13 Ra saa ndakundiaka ndia ra kua'an ra xi'in ndia nuu ra Anás, ra kuu
siso ra Caifás. Ra ra Caifás kan kuvi ra kuu sutu, ra kuchee nuu takundi'i
ndia sutu kuiya kan.
14 Ra suvi mii ra Caifás kan kuvi ra ndika'an xi'in na judío, ña va'a ka
va kita ña, ña na kuvi iin tiaa xa'a takundi'i na ñuu.

Tíse'e tu'un ra Pedro xa'a Jesús

15 Ra ra Simón Pedro, xi'in inka ra ita'an xi'in Jesús, ra ndikun ndia
kua'an ndia sata ra. Ra xini ta'an va iin ra kan xi'in ra sutu kuchee kan,
ña kan ke va'a ndiki'vi ra, ndia mii nuu ke'e ve'e ra sutu kuchee kan xi'in
Jesús;
16 ndi su ra Pedro, ra chi ke'e va nindoo ra. Ra saa kanata ra ita'an xi'in
Jesús, ra xinita'an xi'in sutu ra kuchee kan, ra ndika'an ra xi'in ña'a ña
ndiaa ye'e korra kan, ña na taxi ña ya'a ra Pedro chi ini.
17 Ra saa ndika'an ña'a ña ndiaa ye'e kan xi'in ra Pedro, kachi ña saa:
—¿A su ta'an ndia ita'an xi'in tiaa yo'o, kuvi tu yo'o va? —kachi ña.
Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:
—Ü'un, süvi yu —kachi ra.
18 Ra ndia xachiñu nuu ndia sutu, xi'in ndia kuu kumisio ndiaa ve'e
ñu'u, ra ndaka'mi ndia ñu'u ndasaa ndia ndita ndia, saa chi vixin ni, ra
ndichi tu ra Pedro va xi'in ndia ndasaa ra.

Ndakatu'un sutu ra kuchee Jesús

19 Ra saa xa'a sutu ra kuchee kan, ndakatu'un ra Jesús xa'a ndia ita'an
xi'in ra, ra saa tu xa'a ña saña'a ra yuvi va.
20 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Köo iin ña ndika'an se'e yu, saa chi takundi'i ichi ña ndixika yu saña'a
yu na ñuu yo Israel, ra ve'e ñu'u na'nu xi'in ve'e ñu'u vali va ndixika yu,
ra nuu chitu kua'a yuvi va saña'a yu na.
21 ¿Ra nichuun ke ndakatu'un kun yu'u? Ra va'a ka va na ndakatu'un
kun na xini so'o ña saña'a va yu, saa chi na kan ra kundaa va ini na, ni
ña'a ke saña'a yu na —kachi Jesús.
22 Ra te ndika'an Jesús tu'un yo'o, saa ra ndikun xakin va iin ra kumisio
kan xa'ndia nuu ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—¿Nichuun ndaa yu'u kun, sutu ra kuchee? —*kachi ra.
23 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Tu vä'a ndika'an yu, saa ra ka'an xi'in yu ndia ña kuu ña vä'a; ra tu
mii ña ndaku va ke ndika'an yu, saa ra, ¿nichuun kani kun yu'u? —kachi
ra.
24 Ra saa ndati'vi ra Anás kan Jesús kua'an ra chi nuu ra Caifás, ra kuu
sutu kuchee nuu takundi'i ndia sutu, ra nu'ni va Jesús kua'an ra xi'in ndia.

Tise'e tu'un tuku va ra Pedro xa'a Jesús

25 Ra nani saa kuu ra Pedro ndichi ra ndasaa ra xi'in ndia nuu xixi ñu'u
kan, ra saa nindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿A su ra ita'an xi'in tiaa yo'o, kuvi tu yo'o va? —kachi na.
Saa ra tise'e tu'un tuku va ra xa'a Jesús, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Ü'un, süvi yu —kachi ra.
26 Ra saa ndika'an inka tuku tiaa ra xachiñu nuu sutu ra kuchee kan, ra
kuu ta'an ra xa'ndia ra Pedro so'o kan, kachi ra saa:
—¿A su yo'o kuvi ra íin xi'in tiaa yo'o, xini yu nuu iyoo itun kui'i kan?
—kachi ra.
27 Saa ra tise'e tu'un tuku va ra Pedro xa'a Jesús, saa ra kana va chele.

Ndátáxi na Jesús nda'a ra Pilato

28 Ra saa kee na ve'e ra Caifás xi'in Jesús, ra ndakundiaka na ra kua'an
ra xi'in na chi ye'e chiñu ka'nu, nuu ndikaa ra chiñu kuchee, ra nani Pilato
ra kee ñuu Roma. Ra nani saa kuu na, saa ra xa kua'an tuvi va, ra ndixïin
vi mii na judío kan ki'vi na ndia nuu ke'e ve'e chiñu ka'nu kan, saa chi tu
köo ra kuyakua na ra küvi kuxini na viko pascua tuvi na.
29 Xa'a ña kan ke kita ra Pilato chi ke'e, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra
saa:
—¿Ndia ña kuu kuachi xa tiaa yo'o, ña kan ke taxi ndo kuachi xa'a ra?
—kachi ra.
30 Ra saa ndakuiin na kachi na saa xi'in ra:
—Tu köo kuachi tiaa yo'o, saa ra kä'an vi ndi xi'in kun ña sayukun kun
kuachi xi'in ra —kachi na.
31 Ra saa ndakuiin ra Pilato, kachi ra saa xi'in na:
—Ndaki'in ndo ra na ku'un ra xi'in ndo, ra na sandaku mii ndo kuachi
xi'in va ra, ta ku'va kachi ndiayu ña iyoo nda'a va ndo —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin na kachi na saa:
—Ndu'u, ra köo ndiayu nda'a ndi ña ka'ni ndi ndia nii yuvi na iyoo
kuachi —kachi na.
32 Ra xi'in tu'un ña ndika'an na yo'o kuvi ña ndixinu nuu tu'un ña
ndika'an Jesús, te ndika'an ra ndia ku'va ke kuvi ra.
33 Ra saa nandi'vi ra Pilato chi ini ve'e chiñu kan, ra saa kana ra Jesús,
ra ndindakatu'un ra ra kachi ra saa:
—¿A yo'o kuvi ra kuu rey na judío? —kachi ra.
34 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—¿A mii kun kuvi ra ka'an tu'un ñaa xi'in yu, a inka yuvi va xini so'o
kun ndika'an ña? —kachi Jesús.
35 Ra saa ndakuiin ra Pilato, kachi ra saa:
—Süvi ra judío ta'an kun kuvi yu'u. Chi mii na judío, xi'in ndia sutu
kuna'nu nuu na ñuu va kun kuvi ndia ndataxi yo'o nda'a yu. ¿Ra ndia ña
ku kuachi xa kun? —*kachi ra.
36 Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Yu'u, ra süvi nuu ña yuuvi yo'o ke xa'ndia yu chiñu; chi tu yo'o kuvi
nuu xa'ndia yu chiñu, saa ra na ita'an xi'in yu, ra kanita'an va na xi'in na
judío ta'an yu xa'a yu. Ndi su süvi nuu ña yuuvi yo'o ke xa'ndia yu chiñu
—*kachi ra.
37 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in Jesús, kachi ra saa:
—¿Saa ra, rey kuvi ndixa va kun? —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Xa mii kun ndika'an ña kuu yu rey va. Ra xa'a ña yo'o ke kaku va yu,
ra xa'a ña yo'o ke, xaa tu yu ña yuuvi yo'o va, ña va'a na ka'an yu xa'a
ña ndaa xi'in na yuuvi. Ra takundi'i na kandixa ña ndaa, ra kandixa tu
na tu'un ña ka'an yu xi'in va na —*kachi ra.
38 Ra saa ndika'an ra Pilato kachi ra saa, xi'in Jesús:
—¿Ndia ña kuvi ña ndaa? —kachi ra.
Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o, saa kanata ra chi ke'e ra ndika'an ra
xi'in na judío, kachi ra saa:
—Ndia nii kuachi tiaa yo'o köo ndani'i yu.
39 Ndi su ndo'o, ra yuna'a va ndo ña saña ndika ndo iin tiaa ndia ñú'u
ve'e kàà ta kuiya, ta kuiya ña ndatava ndo viko pascua; ¿ra a kuni ndo tu
na saña ndika yu, ra kuu rey nuu ndo'o na judío? —*kachi ra.
40 Ra saa iin siso siso ndika'an tuku va na, kachi na saa:
—¡Säña kun ra ñaa! ¡Chi na saña kun ra Barrabás va! —*kachi na.

Ra ra Barrabás kan, ra ra kui'na va kuvi ra.

19

Nditia'ndia chiñu ña na kuvi Jesús

1 Ra saa xa'ndia ra Pilato chiñu ña na kani na Jesús, xi'in ñii ndo'o ña
ñu'u kàà nuu.
2 Ra saa xava'a ndia soldado kan iin tivi ìñu̱ ña ku'un Jesús, ra saa chikaa
ndia ña xini ra, ra sandakundixi ndia ra iin kapa ña kua'a tuun.
3 Ra ka'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—¡Ka'nu ni yo'o, ra kuu rey na judío! —kachi ndia.
Saa ra xakin tu ndia xa'ndía nuu va ra.
4 Ra saa kanata tuku ra Pilato, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
—Koto'ni ndo, chi xa yo'o, xaa tiaa yo'o nuu ndo, ra na kundaa ini ndo,
chi ndia nii kuachi ra kóo ndani'i yu —*kachi ra.
5 Ra saa kanata Jesús nuu na, ra xa ndikaa va iin tivi ìñu̱ xini ra, ra xa
ndixi tu ra iin kapa ña kua'a tuun va. Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in na,
kachi ra saa:
—¡Koto'ni ndo, chi xa yo'o íin tiaa yo'o! —*kachi ra.
6 Saa ra te xini ndia kuna'nu nuu ndia sutu xi'in ndia kuu kumisio ndiaa
ve'e ñu'u ka'nu kan Jesús, ra saa xa'a ndia iin koko'o nda'yu ndia, kachi
ndia saa:
—¡Takaa ra nda'a cruz! ¡Takaa ra nda'a cruz! —kachi ndia.
Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndaki'in ndo'o ra, ra takaa ndo ra nda'a cruz, saa chi köo kuachi ra
ndani'i yu —*kachi ra.
7 Ra saa ndakuiin ndia judío kuna'nu kan kachi ndia saa xi'in ra:
—Ndu'u, ra kuu mii ndi iin ndiayu, ra ta ku'va kachi mii ndiayu ndi ke
xiniñu'u kuvi va ra, saa chi ka'an ra, ña kuu ra se'e Ndioxi —*kachi ndia.
8 Ndi su ta xini so'o ra Pilato ña ndika'an ndia tu'un yo'o, saa ra ndiyu'vi
va'a ka va ra.
9 Ra saa nandi'vi tuku ra chi ini ve'e chiñu, ra ndika'an ra xi'in Jesús
kachi ra saa:
—¿Ndia mii kuu ñuu kun? —*kachi ra.
Ndi su ndia nii tu'un nindäkuiin Jesús yu'u vi ra.
10 Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in Jesús, kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakuïin kun yu'u yu? ¿A kundäa ini kun ña iyoo ndiayu
nda'a yu ña takaa yu yo'o nda'a cruz, ra iyoo tu ndiayu nda'a yu ña saña
ndika yu yo'o va? —*kachi ra.
11 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Ndia nii chiñu küvi ka'ndia kun xa'a yu, tu süvi Ndioxi nditaxi ndiayu
nda'a kun; ndi su tiaa ra ndataxi yu'u nda'a kun, ra chee ni ka va kuachi
ra kan —*kachi ra.
12 Ra saa xa'a ndi'i va'a ka va ini ra Pilato, ña kuni ra saña ra Jesús; ndi
su ndia judío, ra ndia ndiee ka nda'yu va kuvi ndia, kachi ndia saa:
—¡Tu na saña kun tiaa ñaa, saa ra kuëe ita'an mani vi kun xi'in ra tata
chiñu César! ¡Saa chi takundi'i na kuni kuu rey, ra xi'in ra kan va ke ki'vi
na kuachi! —kachi ndia.
13 Ra te xini so'o ra Pilato tu'un ña ka'an ndia, ra saa tava ra Jesús chi
ke'e, ra ndakundu'u ra nuu tiayu ka'nu, tu íin nuu ke'e ve'e chiñu ka'nu
kan, ra Gabata ke nani yuu savi ña chikaa na nuu ñu'u nuu iin tiayu kan,
ra tu'un Gabata ra tu'un hebreo va kuvi ña.
14 Ra mii ka'ñu kii ña xa'a na xa nduvi na ña ndatava na viko pascua ke
ndika'an ra Pilato xi'in na judío kan, kachi ra saa:

—¡Yo'o, íin ra kuu rey ndo! —*kachi ra.
15 Ndi su ndia kan ra ndia ndiee ka nda'yu va kuvi ndia, kachi ndia saa:
—¡Tava ra! ¡Tava ra! Na ku'un ra kutakaa ra nda'a cruz —kachi ndia.
Ra saa ndika'an ra Pilato xi'in ndia, kachi ra saa:
—¿A kuni ndo, ña katakaa yu ra kuu rey ndo nda'a cruz? —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia kuna'nu nuu ndia sutu kan, kachi ndia saa:
—Ndu'u, ra köo inka rey nuu ndi, chi xa iyoo va ra César —*kachi ndia.
16 Ndia saa ra ndataxi ra Pilato Jesús nda'a va ndia, ra saa ndakundiaka ndia soldado kan Jesús kua'an ra xi'in ndia, ña katakaa ndia ra nda'a cruz va.

Katakaa na Jesús nda'a cruz

17 Ra saa kanata Jesús nuu ñuu Jerusalén kan, ra kasoko ra cruz ra kua'an ra xi'in ndia iin nuu nani leke xini ndii, ra Gólgota ke kachi tu'un yo'o, tu'un hebreo.
18 Ra ikan katakaa ndia ra nda'a cruz, ra katakaa tu ndia, inka uvi tiaa va xi'in ra; ra iin ndia katakaa ndia nda'a cruz tu ndichi xiin ra xixiyo, ra tun íin ma'ñu, katakaa ndia mii Jesús va.
19 Ra saa xa'ndia ra Pilato chiñu ña na tiaa ndia nuu iin vitu lo'o, ra chindu'u ndia ndia nu xini cruz, tu takaa Jesús nda'a, ra su'va ke kachi tu'un ña tiaa ndia nuu nu: “Jesús ra ñuu Nazaret, ra kuu rey na judío”, kachi ña.
20 Ra kua'a ni va mii na judío ka'vi tu'un yo'o, saa chi nuu katakaa na Jesús, ra yachin nuu ñuu va kuvi ña, ra uni nuu tu'un ke tiaa ndia nuu vitu lo'o kan: tu'un hebreo, xi'in tu'un griego, xi'in tu'un latin.
21 Ra saa ndika'an ndia sutu kuna'nu nuu na judío xi'in ra Pilato, kachi ndia saa:
—Tata, na kä'an tu'un ñaa “rey na judío”; chi va'a ka va na chindu'u kun, “ra yo'o ku ra ka'an ku rey na judío” —*kachi ndia.
22 Saa ndakuiin ra Pilato yu'u ndia, kachi ra saa:
—Tu'un ña tiaa yu, ra xa ña tiaa yu kuvi va ña —kachi ra xi'in ndia.
23 Ra te ndi'i katakaa ndia soldado kan Jesús nda'a cruz, ra saa ndaki'in ndia tikoto ra, ra ndata'vi ndia ña kumi ña'ñu, ra kumi kuvi ndia, ra iin iin ña'ñu ndaki'in va ndia. Ra saa ndaki'in tu ndia tikoto kani ña xindikaa tixi tikoto va ra, ra tikoto kan, ra köo tiku ña chi iin kuu yu'u ña ra iin saa ndia sukun va ña.
24 Ra saa ndika'an ndia soldado kan xi'in ta'an ndia, kachi ndia saa:
—Na ndäta yo ña, chi va'a ka va na ke'e ta'an yo xa'a ña, ra kuni yo yoo kuvi yo kuchuun ndaki'in ña, —kachi ndia.
Ra su'va va ke kuu ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va: “*Ndata'vi na tikoto yu xi'in ta'an na, ra ke'e ta'an tu na xa'a va ña”, kachi ña. Ra mii saa ndixa ke xa va ndia soldado kan.
25 Ra yachin nuu iin cruz, nuu takaa Jesús ndichi si'i ra xi'in ku'vi ña, ra saa tu ña María yasi'i ra Cleofas, xi'in ña María Magdalena va.
26 Ra te xini Jesús si'i ra xi'in ra ita'an xi'in ra, ra ku'vi va'a ini ra xini ra, ña ndita yachin na kan, ra saa ndika'an ra xi'in si'i ra, kachi ra saa:
—Nana, ñaa va ndichi se'e kun —*kachi ra xi'in ña.
27 Ra te ndi'i, saa ndika'an tu ra xi'in ra ita'an xi'in va ra, kachi ra saa:
—Ñaa ndichi si'i kun —*kachi ra.
Ra mii kii kan kuanu'u va si'i Jesús, xi'in ra ita'an xi'in ra ve'e ra ña kondiaa ra ña.

Ndixi'i Jesús

28 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, ra xa kundaa va ini Jesús, ña xa ndixinu nuu
takundi'i va chiñu xa ra, ra saa ndika'an ra, kachi ra saa:
—Ichi ni ini yu —*kachi ra.
Ra tu'un yo'o ke ndika'an ra, ña va'a na xinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an
xa'a ra, ndia te yachi vi.
29 Ra yachin kan va ndichi iin xiko'o ña ñu'u ndutia iyá; ra saa chindaxi
ndia soldado kan, iin ko'ndo cha'ma, ra chindu'u ndia ña xini iin itun, ra
satandiaa ndia ña yu'u ra.
30 Ra te ndi'i xi'i Jesús ndutia iyá kan, ra saa ndika'an ra, kachi ra saa:
—Xa saxinu yu nuu takundi'i va chiñu —*kachi ra.
Ndia saa ra nduviko sukun ra, ra ndixi'i va ra.

Tuvi iin ra soldado kàà ndiko nuu kindika Jesús

31 Ra mii kii ña kana viko pascua kan ke, xa xa'a tu na xanduvi na ña
ndakindiee na kii yii, ra ndiküni ndia judío ña kutakaa ka ndia, katakaa
ndia nda'a cruz kii kan, ña kan ke ndixa'an ndia ndika'an ndia xi'in ra
Pilato, ña na ka'nu ra si'in ndia takaa nda'a cruz, ra kama na kuvi ndia,
ra va'a nuu iki kuñu ndia nda'a cruz.
32 Ra saa kee ndia soldado kan ndixa'an ndia ndixa'nu ndia si'in iin ra
takaa xiin Jesús, ra saa ndixa'nu tu ndia si'in ra takaa chi inka xiyo va.
33 Ra saa kuyachin tu ndia soldado kan nuu tanii Jesús, ra xa ndixi'i va
ra xini ndia, ndia saa ra ndixä'nu ka vi ndia si'in ra.
34 Ra saa tuvi iin ndia soldado kan kàà ndiko nuu kindika Jesús, ra kee
nii, ra kee tu tiakuii va kindika ra.
35 Ra ra ndakani xa'a ña yo'o, ra ña xini nuu ra kuu va, kuvi ña
ndatu'un ra xa'a, ra ña ndaa ni va kuvi ña, saa chi mii ra kuvi ra kundaa
ini, ña kuu ña ña ndaa va; ra ña kan ke xiniñu'u na kandixa tu ndo'o va
ña.
36 Ra su'va ke kuu, ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an kachi
su'va: “Ndia nii iki ra kä'nu na”, kachi ña.
37 Ra ndixinu tu nuu tu'un Ndioxi ña ka'an kachi su'va va: “Kuni na, iin
tiaa ña tuvi na kàà kindika ra”, kachi ña.

Nduxin na Jesús

38 Ra te ndi'i kuu takundi'i ña yo'o, ra saa ndixa'an ra José ra ñuu
Arimatea, nduku ra ndiayu nuu ra Pilato, ña na ndataxi ra iki kuñu Jesús
nda'a ra, ra nduxin ra ña, ra ra xita'an xi'in Jesús kuvi tu ra José kan va,
ndi su xita'an se'e va ra xi'in Jesús, saa chi ndiyu'vi va ra nuu na judío, ra
saa taxi ra Pilato ndiayu nda'a ra, ra saa ndixa'an ra ndaki'in ra iki kuñu
Jesús, kua'an ña xi'in va ra.
39 Ra saa ndixaa tu ra Nicodemo ra ndixa'an ndatu'un xi'in Jesús, iin
ñuu te yachi va, ra ni'i ra ku'va oko uxi kilo ichi xa'an tami, ña ndikava
nuu, xuxa itun tu nani mirra xi'in, ra saa tu ichi itun, tu nani áloes va.
40 Ra saa ndakuta'an ra José xi'in ra Nicodemo, ra ndaki'in ndia iki kuñu
Jesús, ra chikaa ndia ichi ña xa'an tami sata ña, ra ndasuvi ndia ña iin
tikoto kani, chi xa saa yuna'a va na judío kan, xa na xi'in ta'an na te nduxin
na na.
41 Ra mii nuu katakaa na Jesús nda'a cruz ke, ndikaa iin yoso nuu
iyoo itun kui'i, ra nuu iyoo itun kui'i kan ke, ndichi iin yavi xaa ña täan
kundikaa ndia nii, ndii ini.
42 Saa ra ndia ini yavi kan va, chikaa ndia iki kuñu Jesús, saa chi xa
ninumi ni va, xa'a kii ña ndakindiee na judío.

20

Kii ña ndatiaku Jesús

1 Ra ña'a ni domingo, kii ña ki'in xa'a semana te kumani ka kana kua'a
xa'a ndivi, ke kee ña María, ña kee ñuu Magdala ndixa'an ña xito'ni ña,
yu'u yavi nuu chikaa na iki kuñu Jesús. Ra te ndixaa ña, ra xa ndixikutia'a
va yuu chee ña ndasi yu'u yavi kan xini ña.
2 Ra saa nandiko ña, ra xinu ña ndixa'an ña ndatu'un ña xi'in ra Simón
Pedro ra xita'an xi'in Jesús, ra saa tu xi'in inka ra xita'an xi'in Jesús ra
ku'vi ni ini ra xini va ra, ra kachi ña saa xi'in ndia:
—Ndixa'an va na ndatava na iki kuñu Tata yo ini yavi kan, ra kundäa
ini yo, ndia mii ndixa'an na ndiaka na ña —*kachi ña.
3 Ra saa ndaki'in ra Pedro xi'in inka ra xita'an xi'in Jesús kan kua'an
ndia kuto'ni ndia ini yavi kan.
4 Ra xinu uvi saa va ndia kua'an ndia; ndi su ndiee ni ka va xinu inka
ra xita'an xi'in Jesús kan, nuu ra Pedro, ra ra kan kuvi ra, kama ka ndixaa
va yu'u yavi kan.
5 Ra saa ndakandiee ra xito'ni ra ini yavi kan, ra ndia tikoto ña xisukun
va Jesús ke ndee xini ra, ndi su ndikï'vi vi ra ini yavi kan.
6 Ra saa ndikun tu ra Simón Pedro va ndixaa ra yu'u yavi kan, saa ra
ndikun ndiki'vi ra ini yavi kan kua'an va ra, ra ndia tikoto va ke ndee xini
tu ra kan va;
7 ra xini tu ra tikoto ña xisuvi xini Jesús va ndee ña, ndi su xa vivii va
ndata'nu ña, ra xa ndee siin va ña.
8 Saa ra ndiki'vi tu ra xita'an xi'in Jesús, ra inuu ndixaa yu'u yavi kan
va, ra xini ra ña kuu kan, saa ra kandixa va ra ña ndatiaku Jesús.
9 Ra ta kumani ka ku'un ndia nuu iin yavi kan, ra täan kundaa kaxi vi
ini ndia xi'in tu'un Ndioxi, ña ka'an xa'a Jesús, ña xiniñu'u ndatiaku ra.
10 Ndia saa ra nandiko ndia xita'an xi'in Jesús, kuanu'u ndia ve'e va
ndia.

Ndita Jesús nuu ña Maria ña kee ñuu Magdala

11 Ra ña María nindoo yu'u yavi chi ke'e, xaku va ña, ra nani saa kuu
ña xaku ña, ra saa ndakandiee ña xito'ni ña ini yavi kan.
12 Saa ra xini va ña uvi ndia tatun Ndioxi, ndia ndixi tikoto yaa, ra iin ra
ndu'u chi nuu xikandu'u xini Jesús, ra inka tu ra ndu'u chi nuu ndixiyo
xa'a va ra.
13 Ra saa nindakatu'un ndia ña, kachi ndia saa:
—¿Nichuun xaku kun, Nana? —kachi ndia xi'in ña.
Ra saa ndakuiin ña, kachi ña saa:
—Tata va yu kuvi ra ndaki'in na kua'an xi'in na, ra kundäa ini yu, ndia
mii ku nuu chikaa na ra —*kachi ña.
14 Ra sakan saa kuu ña ka'an ña, ra saa ndikokuiin ña ndakuto'ni ña, ra
xini ña íin Jesús ikan, ndi su nindäkuni ña ra.
15 Ra saa nindakatu'un Jesús ña kachi ra saa:
—¿Nichuun xaku kun, Nana? ¿Ra yoo kuvi na nanduku kun? —*kachi
ra xi'in ña.
Ra va'a ra ndiaa itun kui'i kan va kuvi ra ndika'an xi'in ña ká'án ña, ra
saa ndika'an ña kachi ña saa xi'in ra:
—Tata, tu yo'o va kuvi ra kua'an ra xi'in, ra na ndatu'un va kun xi'in yu
ndia mii ku nuu chikaa kun ra, ra va'a ku'un yu ndaki'in yu ra ku'un ra
xi'in yu —*kachi ña.
16 Saa ra ndika'an va Jesús xi'in ña, kachi ra saa:

—¡María! —*kachi ra.
Ra saa ndikokuiin ña ndakuto'ni ña nuu ra, ra ndika'an ña tu'un hebreo xi'in ra, kachi ña saa:
—¡Raboni! —ra Maestro ke kachi tu'un yo'o.
17 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ña kachi ra saa:
—Saña yu'u, ra ndï'i ini kun chi íin ka va yu xi'in ndo, saa chi kuni ka va kunu'u yu nu Tata yu. Ra ña xiniñu'u sa kun ke, na ku'un kun ndatu'un kun xi'in ndia ñani yu, saa chi ku'un va yu nuu Tata yu, ra Tata tu ndo'o va kuvi ra, ra kuu ra Ndioxi yu, ra Ndioxi tu ndo'o va kuvi ra —*kachi ra.
18 Ra saa ndixa'an ña María, ña ñuu Magdala ndatu'un ña xi'in ndia xita'an xi'in Jesús, ña xa xini va ña ra, ra ndika'an ra tu'un kan xi'in ña, kachi ña xi'in ndia.

Ndita Jesús nuu ndia xita'an xi'in ra

19 Ra te xa kuñuu suvi mii kii, ña ki'in xa'a semana kan ke, ndakuta'an takundi'i ndia xita'an xi'in Jesús ndee ndia, ra ndasi tuun va ye'e ve'e nuu ndee ndia, xa'a ña iyu'vi ndia nuu na judío ta'an ndia. Ra saa xaa Jesús ve'e nu ndee ndia, ra xikundichi ra mañu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ña va'a, na koo xi'in ndo —*kachi ra.
20 Ra te ndi'i ndika'an ra tu'un yo'o xi'in ndia xita'an xi'in ra, ra saa ndiña'a ra nda'a ra xi'in kindika ra nuu ndia. Ra kusii ka vi ini ndia, te xini ndia ra.
21 Ra saa ndika'an tuku Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña va'a na koo xi'in ndo. Ra ta ku'va xa Tata yu Ndioxi ña ti'vi ra yu'u xaa yu yo'o, ra saa ke xa tu yu'u va, ña ti'vi yu ndo'o ku'un ndo vichin —*kachi ra xi'in ndia.
22 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra saa tivi ra tachi yu'u ra, chi nuu ndita ndia ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndaki'in ndo Tachi Yii Ndioxi.
23 Ra yuvi na saka'nu ini ndo xa'a kuachi, ra saka'nu tu ini Ndioxi va xa'a kuachi na; ra tu na köo ka'nu ini ndo xa'a kuachi na, saa ra köo ka'nu tu ini Ndioxi va xa'a kuachi na —*kachi ra xi'in ndia.

Ndiakua xini ra Tomás nuu takue'e Jesús saa vi ndixinu ini ra

24 Ndi su ra Tomás, ra ka'an na kuu kuati, ra xita'an xi'in ndia xita'an xi'in Jesús, ña xikuu ndia uxi uvi, ra köo ra ndixiyo xi'in ndia te ndixaa Jesús nuu ndia.
25 Ra saa ndika'an ndia sava, ndia xita'an xi'in Jesús xi'in ra, kachi ndia saa:
—*Xini va ndi, tata yo Jesús —*kachi ndia.
Ra saa ndakuiin ra kachi ra saa, xi'in ndia:
—Tu na küni yu, nda'a ra nuu ña'a ndiñani clavo, ra tüvi yu, nduku nda'a yu yavi nuu xindo'ni ña, ra tüvi tu yu nda'a yu, kindika ra nuu kaan na yavi, saa ra kandïxa vi yu —*kachi ra.
26 Ra saa kuu ndiya'a una kii, ra ndakuta'an tuku va ndia xita'an xi'in Jesús ndee ndia iin ve'e, ra xa ndu'u va ra Tomás xi'in ndia. Ra kutu ka vi ndasi ye'e ve'e kan ndee ndia, ndi su ndiki'vi va Jesús, ra xikundichi ra ma'ñu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ña va'a, na koo xi'in ndo —*kachi ra.
27 Ra saa ndika'an ra xi'in ra Tomás, kachi ra saa:
—Kuyachin, ra tuvi kun nduku nda'a kun, yavi nu xindo'ni clavo nda'a yu, ra kuni kun, ra na tuvi tu kun, nda'a kun kindika yu nuu kaan va na;

ra na küu kun tiaa ra xïin kandixa, chi va'a ka va na kuu kun iin tiaa ra
kandixa —*kachi ra.
28 Saa ndika'an ra Tomás, kachi ra saa:
—¡Tata mii yu, Ndioxi mii yu kuvi yo'o! —kachi ra xi'in Jesús.
29 Saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Tomás, ña xini kun yu'u va ke kandixa kun. Ndi su va'a ni ka va kee
yuvi na küni yu'u, ra kandixa na yu'u —kachi ra xi'in ra.

Tu'un yo'o ke ka'an nichuun ke tiaa ra Juan tutu yo'o

30 Ra kua'a ni ka va ña xitu'un xa Jesús, xini ndia xita'an xi'in ra, ra
ndikä'yu ndi'i vi ña nuu tutu yo'o.
31 Ndi su ndika'yu va tu sava ña xitu'un ña xa ra, nuu tutu yo'o, ña kan
ke va'a na kandixa ndo Jesús, ña kuu ra, ra ndikaxin Ndioxi sakaku na
yuuvi yo'o, ra ra yo'o kuvi se'e Ndioxi va, ra na kandixa ña'a, ra ni'i va
na ña kutiaku xi'in ra, ndia ndikaa ndiku'un.

21

Ndita Jesús nuu uxa ndia xita'an xi'in ra

1 Ra te ndi'i kuu takundi'i ña yo'o, saa ndita tuku va Jesús nuu ndia
xita'an xi'in ra, chi nuu ndikaa mini ra nani Tiberias. Ra su'va ke xa ra te
ndita ra nuu ndia:
2 ra saa kuu ra Simón Pedro, ndu'u ra xi'in ra Tomás, ra ka'an na kuu
kuati, xi'in ra Natanael, ra ñuu Caná ña ndikun ndiaa chi Galilea, xi'in
ndia se'e ra Zebedeo, xi'in inka uvi ndia xita'an xi'in Jesús.
3 Ra saa ndika'an ra Simón Pedro, xi'in ndia kachi ra saa:
—Na ku'un yu kachi'i yu —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Ku'un va ndi xi'in kun —kachi ndia xi'in ra.
Ra saa kee ndia ndixa'an ndia nandaa ndia itun xika nuu mini, ndi su
ñuú kan, ra iin niñuu ndaa va ndixika ndia, ndi su ndia nii tiaka ndinï'i
ndia.
4 Ra te xa kua'an tuvi, saa ndixaa Jesús yu'u tiakuii kan, ra ndia xita'an
xi'in ra, ra nindäkuni vi ndia ra ña kuu ra Jesús.
5 Ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia kuachi, ¿a täan tiin ndo lo'o tiaka kaxi yo? —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Köo va'a vi ri —*kachi ndia.
6 Saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Sako'ni ndo inu ndo, chi xiin kua'a itun ñaa, ra ni'i va ndo ri —*kachi
ra.
Ra saa sako'ni ndixa va ndia inu ndia, ra tiaa ni va kua'a tiaka sakaku'un
ña, ra nii ndikundiëe ndia tava ndia ña, ini tiakuii kan.
7 Saa ra ndika'an va iin ra xita'an xi'in Jesús, ra ku'vi ni ra xini ra, kachi
ra saa xi'in ra Pedro:
—¡Tata yo Jesús va kuvi ra! —*kachi ra.
Ra ta xini so'o ra Simón Pedro tu'un kan, saa ra ndikun ndakundixi va
ra tikoto ra, ra ndava ni'ni ra ini tiakuii kan kua'an ra ndakita'an ra xi'in
Jesús va.
8 Ra ndia sava kan nindoo vaxi xi'in itun kan va, ra ndia kañu'u va ndia
inu ndia vaxi ndia, saa chi iin chitu ndaa va ña xi'in tiaka; ra ku'va iin
ciento metro ka vi ke kumani, ra saa ndakoyo ndia yu'u mini kan.
9 Ra te nuu su'va ndia itun kan, ra saa xini ndia ña va'a ka vi nindu'va
tikayu ñù'ù, ra xa ndu'u va iin tiaka yatan ri nuu ña, ra saa tu xita va.

10 Saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Kua'an ki'in ndo, tiaka ri sakan tava ndo —*kachi ra.
11 Ra saa nandaa ra Pedro ini itun kan, ra saa kañu'u ra inu kan; ra kita
ra xi'in ña ndia chi nuu ichi. Ra iin chitu ndaa ña xi'in tiaka kan, ra na'nu
ka vi ri, ra saa ndaka'vi ndia ri, ra iin ciento uvi xiko uxi uni vi kuvi ri, ra
va'a ni vee ni va ri, ndi su nindäta vi inu kan xi'in ri.
12 Ra saa ndika'an Jesús xi'in ndia, kachi ra saa:
—Na'a ndo, ra kasini ndo —*kachi ra.
Ra ndia nii ndia xita'an xi'in Jesús, ndixändiee ini ña ndakatu'un ndia
yoo kuvi ra, saa chi xa kundaa va ini ndia, ña kuu ra Jesús.
13 Ra saa ki'in Jesús xita, ra taxi ra ña nda'a ndia, ra saa tu tiaka va.
14 Ra xa ichi uni va ke ndita Jesús nuu ndia xita'an xi'in ra, ña ndatiaku
ra vichin.

Ndakatu'un Jesús ra Simón Pedro uni ichi

15 Ra te ndi'i sasini ndia, ra saa nindakatu'un Jesús ra Simón Pedro, kachi
ra saa:
—Simón, se'e ra Jonás, ¿a ku'vi ni ka ini kun xini kun yu'u, nuu ndia
sava yo'o? —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:
—Tata, xa kundaa ini mii va kun, ña ku'vi ni va ini yu, xini yu yo'o
—*kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Saa ra kondiaa ndikachi vali sana yu —*kachi ra.
16 Ra saa nindakatu'un tuku va Jesús ra Pedro, ichi ña uvi, kachi ra saa
xi'in ra:
—Simón, se'e ra Jonás, ¿a ku'vi ni ini kun xini kun yu'u? —*kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:
—Ku'vi va ini yu xini yu yo'o, Tata, ra xa kundaa tu ini mii va kun, ña
ku'vi ni ini yu xini yu yo'o —*kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Saa ra na kondiaa va kun ndikachi vali sana yu —*kachi ra.
17 Saa ra nindakatu'un tuku va Jesús ra Pedro, ichi ña uni, kachi ra saa
xi'in ra:
—Simón, se'e ra Jonás, ¿a ku'vi ni ini kun xini kun yu'u? —*kachi ra.
Saa ra kusuchi va ini ra Pedro, ña xa ndixinu uni ichi ndakatu'un Jesús
ra, xa'a ña, a ku'vi ini ra xini ra ra. Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Tata, mii kun kuvi ra kundaa ini xa'a takundi'i va ña, ra kundaa va
ini kun, ña ku'vi ni va ini yu xini yu yo'o —*kachi ra xi'in Jesús.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra, kachi ra saa:
—Saa ra kondiaa ndikachi vali sana yu —*kachi ra.
18 Saa ndika'an ka Jesús xi'in ra Pedro, kachi ra saa:
—Ña ndixa ke ka'an yu xi'in kun: chi te ndixiyo itia kun, ra va'a
ndakundixi mii va kun tikoto kun, ra ndixika kun chi nuu kuni mii va
kun, ndi su te xa na kuto'o kun, ra ndia nda'a va kun sandakaa kun, ra
inka va na sandakundixi tikoto yo'o, ra kundiaka na yo'o, ku'un kun nuu
küni kun ku'un va kun —*kachi ra.
19 Ña yo'o ke ndika'an Jesús xi'in ra Pedro, ña va'a na kundaa ini ra,
ndia ku'va ke ka'ni na ra, ra xi'in ña kuvi ra ke ndasaka'nu ni ka va ra
Ndioxi.
Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o, ra saa ndika'an ka ra xi'in ra Pedro,
kachi ra saa:
—Kundikun yu'u —*kachi ra.

Ka'an Jesús xa'a ra xita'an xi'in ra ra ku'vi ni ini ra xini ra xi'in ra Pedro

20 Ra te ndikokuiin ra Pedro ndakuto'ni ra, ra saa xini ra ndikun ra
xita'an xi'in Jesús, ra ku'vi ni ini ra xini ra, kua'an ra sata ndia. Ra ra yo'o
kuvi tu ra nindakatu'un Jesús, te xindee ndia xixini va ndia, ta kachi ra
su'va: "¿Yoo ku na ndataxi yo'o, nda'a na saa ini, Tata?" —*kachi ra.
21 Ra saa ndika'an ra Pedro kachi ra saa, xi'in Jesús:
—Tata, ¿ni ke ndo'o tu ra yo'o? —*kachi ra.
22 Saa ndakuiin Jesús, kachi ra saa xi'in ra:
—Tu kuni yu kutiaku ra, ra kutiaku va ra, ndia kii te na ndiko yu kixi
tuku yu ña yuuvi yo'o va, ¿ra ni ke ndo'o yo'o ndi'i ini kun? Na kundikun
yu'u va —*kachi ra.
23 Ra xa'a ña kan ke, ndindutia ndoso tu'un nuu takundi'i na ndikun
sata Jesús, ña küvi ra xita'an xi'in Jesús yo'o. Ndi su ndikä'an Jesús ña
küvi ra, chi su'va va ke kachi Jesús: "Tu kuni yu kutiaku ra, ra kutiaku va
ra, ndia te na ndiko tuku yu kixi yu ña yuuvi yo'o va, ¿ra ni ke ndo'o yo'o,
ndi'i ini kun?", kachi ra.
24 Ra mii ra xita'an xi'in Jesús yo'o, kuvi ra ndakuiin va xa'a ña yo'o, ra
suvi mii ra kuvi tu ra tiaa va ña. Ra kundaa va ini ndi, chi mii ña ndaa va
ke ka'an ra.
25 Ra iyoo kua'a ni ka va ña xa Jesús, ra tu ta iin, ta iin ña nditiaa na,
saa ra kïta vi nuu iinii saa ña yuuvi yo'o, kundee tutu ña tiaa na. Saa iyoo
va ña.

Tutu ña ndakani xa'a chiñu ña xa ndia ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo

Ndakani tuku ra Lucas nuu ra Teófilo xa'a Jesús

1 Tata Teófilo, nuu tutu ña ti'vi yu ndixaa nda'a kun ke ndakani yu
nuu kun xa'a takundi'i ña xa Jesús xi'in ña saña'a ra te sakan xa'a su'va
ra xi'in chiñu ra,
2 ra iin saa ndia kii te ndakuita ra kuanu'u ra ndiví va. Ra te kuni ka
kunu'u ra ndivi ke xiniñu'u ra Tachi Yii ra ña ndakoo ra ndiayu nda'a ndia
ndikaxin ra.
3 Ra suvi nuu mii ndia kan ke ndita ra kua'a ni ichi, ña va'a na kundaa ini
ndia ña ndixa ke ndatiaku va ra. Ra uvi xiko ka kii ke ndixika ra ndakani
ka ra nuu ndia xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.

Ka'an Jesús xa'a Tachi Yii Ndioxi ña kixi

4 Ra saa kuu iin kii ndakuta'an takundi'i ndia xita'an xi'in Jesús ndee
ndia xi'in ra, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Këe yachi ndo ku'un ndo inka ñuu; chi takua mii ñuu Jerusalén yo'o
va ke, na kundee ndo kundiatu ndo ña saxinu Iva yu Ndioxi ña ndika'an
ra xa'a, ra ndika'an tu yu'u va xa'a ña xi'in ndo.
5 Ra ña ndixa ke chi ra Juan, ra xi'in tiakuii va sakuchi ra na yuvi, ndi su
ndo'o, ra xi'in Tachi Yii Ndioxi va ke ndakuchi ndo soo ndia'vi kii vichin
—kachi Jesús xi'in ndia.

Ndakuita Jesús kuanu'u ra ndivi.

6 Ra saa kuu iin kii nindakatu'un ndia ndakuta'an ndee kan Jesús kachi
ndia saa xi'in ra:
—Tata, ¿a ndia vichin ke ndixaa tiempo ña ka'ndia kun chiñu nuu yoo,
na Israel yo'o, ña nduu tuku yo iin ñuu ka'nu ña xa'ndia nuu mii? —kachi
ndia xi'in ra.
7 Ra saa ndakuiin Jesús kachi ra saa xi'in ndia:
—Xiniñü'u kundaa vi ini ndo'o xa'a ña chituni Iva yo Ndioxi sa ra, chi
indaa mii va ra kuvi ra kundaa ini xa'a ña, ra ama ke sa ra ña, ra ndia kii
ke sa tu ra ña.
8 Ndi su ndo'o, ra te xa ná nduxínu Tachi Yii Ndioxi sata ndo, ra saa vi
ke ndaki'in ndo ndiee Ndioxi; ra ka'an ndoso ndo xa'a yu nuu takundi'i na
ñuu Jerusalén, xi'in nuu na ñuu ña ndikun ndiaa Judea, xi'in nuu na ñuu
ña ndikun ndiaa Samaria, xi'in nuu takundi'i ñuu ña iyoo nuu ña yuuvi
yo'o —kachi Jesús xi'in ndia.
9 Ra te ndi'i ndika'an Jesús tu'un yo'o xi'in ndia, saa ra ndakuita ra
kuanu'u ra ndivi va, ra ixto'ni ndia saa ndisa'vi ra tiañu viko kua'an va
ra.
10 Ra iin kua'an ini ndia ixto'ni ndia chi ndivi ndíta ndia, ña kua'an
Jesús, saa ra tu'va xaa va uvi tiaa ndia ndixi tikoto yaa xikundita ndia
xi'in ndia.
11 Ra ndika'an ndia xi'in ndia kachi ndia saa:
—Ndo'o, ndia ñuu Galilea, ¿nichuun ke iin kuan ini ndo ixtondiaa ndo
ndivi ndíta ndo? Ra na kundaa ini ndo chi iin ta ku'va kuu ña kua'an
Jesús chi ndivi, ra iin saa ke kuu tu te xa na nandiko ra kixi tuku va ra
—*kachi ndia xi'in ndia.

Ndkaxin ndia xita'an xi'in Jesús ra Matías ña ndaki'in ra nuu ra Judas

12 Ra saa kee ndia xita'an xi'in Jesús iku ña nani Olivo, kuanu'u ndia
ñuu Jerusalén. Ra takua yachin iku kan va ke ndixa'an ndia xi'in Jesús
te kuanu'u ra ndivi, saa chi na judío ra ndixïyo ndiayu nda'a na ña kaka
kani ni na kii yii ña ndakindiee na.
13 Ra te ndaxàà ndia ñuu Jerusalén, ra saa ndindi'vi ndia iin ve'e toto
ña sukun, ra ve'e chi ninu ke xindokoo ndia ndakundee ndia. Saa chi ikan
ku nu xikandu'u ra Pedro, xi'in ra Jacobo, xi'in ra Juan, xi'in ra Andrés,
xi'in ra Felipe, xi'in ra Tomás, xi'in ra Bartolomé, xi'in ra Mateo, xi'in ra
Jacobo se'e ra Alfeo, xi'in ra Simón ra xita'an xi'in na yuvi xika kuachi
xi'in gobierno, xi'in ra Judas se'e inka tiaa ra xinani Jacobo.
14 Ra iin ndisaa ichi va ndakuta'an ndia xi'in ta'an ndia ña ka'an ndia
xi'in Ndioxi, saa chi iin yu'u va ndia; ra ndakuta'an tu sava na si'i va xi'in
ndia, ra saa tu ña María, si'i mii Jesús, xi'in ndia ñani va ra.
15 Saa kuu iin kii ra ndakuta'an ku'va ciento oko yuvi ndee na, ra saa
ndakundichi ra Pedro ma'ñu na, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
16 —Ñani yo, xa kundaa ini takundi'i va yo ña ndo'o Jesús saa chi mii
va ra Judas, ra xita'an xi'in yo kuvi ra xinuu nuu na saa ini ta ndixa'an
na tiin na Tata yo. Ra saa ke kuu va ña va'a ndixinu nuu tu'un Ndioxi ña
ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ra rey David xa'a ra Judas.
17 Ra ra Judas kan, ra xi'in yoo ke xindia'vi ndiaa va ra, ra iin chiñu
xindiso tu ra xi'in va yo.
18 (Ra xi'in xu'un ña ki̱'in ra xa'a Jesús ña ndixiko ra ra ke sata ra iin
ñu'ú. Ra te ndi'i, ra nuu ñu'u kan ke ndakava ndiee ra, ra ndi̱kąą̱n tixi ra,
ra iin ndakoyo yaa va ña'a ini ra.
19 Ra te kundaa ini takundi'i na ndéé ñuu Jerusalén xa'a ña ndo'o ra, ra
saa nduku na kivi ñu'u kan, ña ndakunani ña Acéldama, ra tu'un mii na,
ra "Yoso nuu ndixitia nii" ke kachi tu'un yo'o.)
20 Ra iin ta'vi lo'o nuu tutu Salmo ka'an tu'un Ndioxi kachi ña saa xa'a
ra:
Ve'e ra, ra ve'e vichi va na nduu ña,
ra ndia nii yuvi ná kundëe ini ña.
Ra ka'an ka tu ña kachi ña su'va va:
Ra inka yuvi tu na ndaki'in chiñu nuu va ra, kachi ña.
21 'Ra vichin ke ndakaya kua'a ni tiaa ndee ndia yo'o, ra sava ndia yo'o
ra xa yachi vi ke ita'an ndia xi'in yo, saa chi xa xita'an va ndia xi'in yo ta
ndixika Jesús xi'in yo,
22 ra xini tu ndia te sakuchi ra Juan Jesús va, ra xini nuu tu ndia ta
ndakuita ra kuanu'u ra ndivi va. Ra iin ndia yo'o kuvi ndia xiniñu'u kana
kuta'an xi'in yo, ra saa ke va'a ndatu'un ndia xi'in yuvi xa'a ña ndatiaku
Jesús. —kachi ra Pedro xi'in na.
23 Ra saa ndika'an na xa'a uvi tiaa, ndia ndaki'in chiñu. Ra iin ra nani
José Barsabás, ra ka'an tu na ña nani ra Justo va; ra iin tu ra nani Matías
va.
24 Ra saa ndika'an na xi'in Ndioxi kachi na saa:
—Tata, yo'o kuvi ra xíni̱ ndia ku'va ke iyoo nima takundi'i yuvi; ra kuni̱
ndi na taxi kun ku'va nuu ndi, ra na kundaa ini ndi ndia iin ndia yo'o kuvi
ndia ndakaxin kun,
25 ña ndaki'in ndia chiñu ña ndakoo ra Judas, ra ndakita'an ndia xi'in
ndi, saa chi ra Judas, ra ndakava va ra xi'in kuachi ra, ra kuą'ą̱n ra chi
nuu xiniñu'u ku̱'u̱n va ra —kachi na xi'in Ndioxi.
26 Ra saa xa'a ndia sasiki ndia xi'in iin ña'a, ña taxi ku'va nuu ndia, ra
kundaa ini ndia yoo kuvi ra ndakundichi. Ra te ndi'i xa ndia saa, saa ra

chi nuu ra Matías va kindoo ña'a kan; ndia saa ra ndakuta'an ra xi'in ndia uxi iin kan, ra iin nduu ra xi'in va ndia.

2

Kii ndixinu Tachi Yii Ndioxi

1 Saa kuu ra nditiandiaa va kii ña koo viko Pentecostés, ra ita'an kuiti
takundi'i va na kandixa Jesús ndéé na iin ve'e.
2 Ra tu'va iin nini'i va xa'a ka'kuu chi ndiví, ra iin ta ka'kuu te ndiee ni vaxi
tachi, iin saa xa'a kuu, ra saa ndu̱xínu̱ ña ini ve'e nuu ndéé na, ra iin nini'i
xa'a kuu ve'e kan.
3 Ra iin ta ku'va íin yaa ñù'ù, saa iyoo ña ndixinu sata ta iin ta iin na.
4 Ra saa ndaki'in takundi'i na Tachi Yii Ndioxi, ra xa'a na ka'ka'an na inka
nuu tu'un, ra ta iyoo mii tu'un ña taxi Tachi Yii Ndioxi nda'a na ka'an na,
ke ndika'an va na.
5 Ra kii kan, ra kua'a ni na judío na ka'kandixa ndinuni Ndioxi, na ndéé
iinii saa kuvi ña yuuvi ndi̱xa̱a̱ ña ndasaka'nu na Ndioxi ñuu Jerusalén,
viko Pentecostés xa ta ku'va yuna'a va na.
6 Ra te xini so'o yuvi kan ña iin níní'i kuu ra saa xa'a ndakaya kua'a ka
vi na ña xini so'o na ni ke kúú ve'e kan, ra nii kundäa ini na ni ke sa vi na,
saa chi ka'xini so'o na ña ka'an yuvi na ndee ve'e kan ta'an tu'un ña ka'an
ta iin iin na ndixaa kan.
7 Ra iin ku̱a̱'a̱n ini na ndita na, ra ndakanda ka vi ini na, ra ka'an na
xi'in ta'an na, kachi na saa:
—¿Ni ke yo'o? ¿Ra a süvi va na ñuu Galilea kuvi takundi'i yuvi yo'o?
8 ¿Ra ni chuun ke va'a ka'ka'an na tu'un ña ka'an yo, tu'un ka̱ku yo? ¿Ra
ndixaa ke xa̱ na ña sakua'a na ña?
9 Ra iinii kuvi va ke kee yoo, na xaa yo'o vichin; saa chi yoo yo'o ra Partia
va kee yo, ra sava tu na ke̱e Media va, ra sava tu na ke̱e Elam va, xi'in na
kee Mesopotamia, xi'in na ke̱e Judea, xi'in na ke̱e Capadocia, xi'in na ke̱e
Ponto, xi'in na ke̱e Asia,
10 ra saa tu na ke̱e Frigia, na ke̱e Panfilia, na kee Egipto, ra saa tu na ke̱e
África, ña ndikaa chikan ka nuu ndikaa ñuu Cirene; ra saa tu na ke̱e ñuu
Roma na xaa ndakundee yo'o, ra nduu na judío xi'in yo vichin, ra saa tu
mii yo na kuu judío va;
11 Ra sava tu na kee ñuu Creta xi'in ñuu Arabia. Ra ka'xini so'o takundi'i
yo ña ka'ka'an yuvi na ñú'u ve'e yo'o ta'an tu'un ña ka'an ta iin iin yo. Ra
ka'an na xa'a ña va'a, ña nduvi ña xa Ndioxi —ka'kachi na xi'in ta'an na.
12 Ra ndakanda ka vi ini na ra nii nï'i na ni ke kachi na, ra saa ka'ka'an
na xi'in ta'an na ka'kachi na saa:
—¿Ni ke kuni ka'kachi takundi'i ña kuu yo'o vichin? —ka'kachi na.
13 Ra sava tu na ka'xasiki va, ra ka'ka'an na ka'kachi na saa:
—Tiäa so'o ndo ña kuu yu'u vi na, saa chi na xí'í va kuvi na —kachi na.

ka'Ndataxi ra Pedro nuu na xa'a ichi Ndioxi

14 Ra saa ndakundichi ra Pedro xi'in ndia uxi iin ndia ita'an xi'in ra, ra
ndika'an ra xi'in takundi'i yuvi na ndakaya ndita kan, kachi ra saa:
—Ndo'o, na ta'an yo, na Israel, xi'in takundi'i na ndee ñuu Jerusalén
yo'o, ra na tiaa ni so'o ndo ña ka̱'a̱n yu xi'in ndo vichin, ra na kundaa ini
ndo xa'a ña kúú yo'o.
15 Saa chi ndu'u, na ndee yo'o vichin, ra süvi na xí'í kuvi ndi, ta ku'va
kachi sava ndo, chi vichin ra sakan kaa ìi̱n ixtiaan va kuvi ña.

16 Ra na kundaa ini ndo xa'a ña kúú yo'o vichin, chi yo'o ke xinu nuu
tu'un ña ndika'an Ndioxi xi'in ra Joel, ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a,
te kachi ra su'va:
17 Yu'u, ra kuvi Ndioxi ndo kuvi ra ka'an xi'in ndo;
saa chi te xa ninumi ndi'i xa'a ña yuuvi,
ra ti'ví yu Tachi Yii yu ña kuxinu ña sata takundi'i yuvi;
ra takuu na kuvi se'e tiaa ndo xi'in na kuvi se'e si'i ndo,
ra kuniñu'u yu na ña ka̱'a̱n na tu'un yu xi'in yuvi;
Ra se'e vali ndo kuvi na tuvi nuu kuni na ña kúni̱ yu;
ra na na'nu kuvi na taxi yu xani nuu va.
18 Saa chi kii kan kuvi ña saxinu yu Tachi Yii yu sata na xa chiñu nuu yu,
na si'i xi'in ndia tiaa,
ra ka'an na tu'un yu xi'in takundi'i yuvi.
19 Ra sa yu ña iyo ni kuu nuu ndivi ni̱nù kuni na;
ra kuni tu na kua'a ni ña kuu nuu ñu'ú va:
saa chi kuni na takuu ña kuu nii xi'in ña kuu ñù'ù xi'in ña kuu i'ma.
20 Ra ñu'ù, ña tú̱u̱n ndu'u ndivi,
ra kuñaà va nuu ña,
ra yoo, ri ye'e te ñuu kuvi ri nduu nii va tu,
ra te xa na ndi'i ya'a takundi'i ña yo'o,
ra saa vi ke tia̱ndiaa kii ká'nu,
ña kuu kii ña sandakú yu kuachi xi'in na yuvi yo'o.
21 Ra takundi'i na ka'an xi'in yu ña chindiee ta'an yu xi'in na,
ra sakaku va yu na, kachi Ndioxi,
kachi ra Joel ndika'an ra.
22 ’Ra xa'a ña kan ke na tiaa so'o ndo'o na ñuu Israel ña ka̱'a̱n yu xi'in
ndo vichin xa'a Jesús ra ke̱e ñuu Nazaret: Ra xa kundaa va ini ndo chi
Jesús, ra ndiee Ndioxi va ke ndixiyo xi'in ra; ña kan ke va'a xa̱ ra kua'a ni
ña va'a xi'in ña ndichi, xi'in ña xitu'un.
23 Ndi su ndo'o, ra na tiin va kuvi ndo ra, ra ndataxi ndo ra nda'a na
yuvi kuachi, ra katakaa na ra nda'a cruz ndixi'i ra. Ra na kundaa ini ndo
chi ña ndo'o ra saa, ra süvi ña ndikuu sana kuvi ña, chi xa̱ ndiayu mii
Ndioxi va ke ndo'o ra saa.
24 Ndi su ndatiaku va ra xa Ndioxi, saa chi mii va Ndioxi kuvi ra sakaku
ra nda'a ña ndii, chi köo ndiayu nda'a ña ndii ña ka'ndia ña chiñu nuu
ra.
25 Ra süvi tu'un chi'ña kuvi ña yo'o, chi ña ndixa ke ndatiaku va Jesús,
ra xa xina'a vi ke ndika'an ra rey David xa'a Jesús, ña ndika'an ra xi'in
Tata ra Ndioxi kachi ra su'va:
Iin ndisaa kii xíní yu Tata yo Ndioxi ña ínúú ra ichi nuu yu;
ña kan ke kuayü'vi vi yu ndia nii ña'a, saa chi íin va ra chi xitia kua'a yu
ña ndiaa ra yu'u.
26 Ra xa'a ña kan ke iyoo sii ni va ini yu, ra ndasaka'nu yu Tata yu xi'in
yu'u yu,
ra nii ndï'i tu ini va yu xa'a ña ndo'o yu, saa chi mii va Tata yu kuvi ra
ndiaa ini yu;
27 chi xa kundaa va ini yu ña täxí kun kindoo yu kundikaa yu nuu ñú'u
na ndii;
ra nii täxí kun ña tia'yu tu iki kuñu va yu, saa chi ra yii va kuvi yu.
28 Ra yo'o kuvi ra ndiña'a nuu yu, Tata Ndioxi,
ndia ña kuvi ichi va'a ku̱'u̱n yu, ichi nuu kutiaku yu

iin ndisaa kii; ra kusiì ni ini yu, saa chi koo yu xi'in kun nuu iyoo kun,
kachi Jesús xi'in Ndioxi, kachi ña tiaa ra rey David xina'a —*kachi
ra Pedro xi'in yuvi kan.
29 Ra saa ndakani ka ra Pedro nuu na xa'a tu'un yo'o kachi ra saa:
—Na ta'an yo ndaki'in xini ndo xi'in tu'un yo'o, chi xa'a Jesús va ke
ndika'an ra rey David tu'un yo'o, ra süvi xa'a mii ra ke ndika'an ra ña,
saa chi ra xii xikua yo David, ra xikuu rey, ra ndixi'i va ra, ra íin yavi nuu
ninduxin na ra vichin va.
30 Chi ra rey David, ra ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi va ke xikuu ra,
ña kan ke va'a kundaa ini ra ña kindoo Ndioxi xi'in ra xa'a se'e xikua
ra, saa chi se'e xikua ra kan kuvi ra kuu Cristo, ña ka'ndia ra chiñu, ra
ndakundu'u ra tiayu ka'nu, tu xindu'u mii ra rey David.
31 Ra ra rey David kan, ra xa ta iyoo ña xi̱ni nuu va ra iyoo ña, ña
ndatiaku ra ndikaxin Ndioxi. Ña kan ke ndika'an ra ña kundikäa ra tixi
ñu'ú, ra nii iki kuñu ra tiä'yu, kachi ra.
32 Ra ra ndika'an ra xa'a kan kuvi mii Jesús, ra ndatiaku xa Ndioxi vichin
va. Ra ndu'u kuvi ndia ndixa xini ña ndatiaku ra.
33 Ra nadaa ra ndivi ndakundu'u ra xitia kua'a Ndioxi ña xa'ndia ra
chiñu vichin; ra ndaki'in ra Tachi Yii nda'a Tata ra, ra ti'vi ra ña xaa ña
sata ndi vichin, ra ta ku'va kindoo ra ke xa va ra. Ña kan ke va'a xini ndo,
ra xini tu so'o va ndo takundi'i ña kuu yo'o vichin, ra mii va Jesús kuvi ra
xa ña.
34 Ra na kundaa ini ndo, chi süvi ra rey David kuvi ra ndindaa ndivi, chi
Jesús va kuvi ra nandaa ndivi ña ndakundu'u ra xi'in Ndioxi vichin. Ra
ndika'an va tu ra rey David ña káchí ra saa:
Su'va kachi Tata yo Ndioxi xi'in Iva yu:
Na'a, koo kun chí xitia kua'a yu,
35 ra va'a sandi'i yu xa'a takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun, kachi ra
ndika'an ra xina'a.
36 ’Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni na kundaa ini takundi'i ndo'o, na ta'an
yo Israel, chi mii Jesús, ra katakaa ndo nda'a cruz kan kuvi ra taxi Ndioxi
ña kuu ra Tata yo, ra kuu tu ra ra sakaku yoo va —kachi ra Pedro xi'in na.
37 Ra te xini so'o na ña kachi ra Pedro saa xi'in na, saa ra iin ndiakua
ndakava ini na, ra saa ndika'an na xi'in ra Pedro ra ndika'an tu na xi'in
ndia ita'an xi'in va ra, káchí na saa:
—Ñani yo, ¿ni ke sa ndi vichin? —kachi na.
38 Saa ndika'an ra Pedro xi'in na kachi ra saa:
—Nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra kuchi ndo tixi ndiee Jesucristo, ra
saa ke koo ká'nu ini Ndioxi xa'a kuachi ndo, ra taxi tu ra Tachi Yii ra ña
koo ña xi'in va ndo.
39 Chi mii va Ndioxi kuvi ra kindoo ña ti'ví ra Tachi Yii ra kixi ña sata
ndo xi'in sata se'e ndo, ra saa tu sata takundi'i yuvi na iyoo xika ka nuu
va ra; ra saa tu na kuni mii Ndioxi kana ra kixi nuu va ra, chi taxi tu ra
Tachi Yii ra koo xi'in na kan va —kachi ra Pedro xi'in na.
40 Ra ndataxi ni ka va ra Pedro nuu na, saa chi iin ndaa ra nindeè ra ña
ndika'an ra xi'in na, ña kachi ka ra saa:
—Sakaku ndo mii ndo nuu tundo'o ña vaxi nuu takundi'i na yuvi ña'a
na ndee vichin —kachi ra xi'in na.
41 Ra kii kan ra ku'va uni mil kuvi yuvi na ndixinu ini tu'un ña ndika'an
ra Pedro, saa ra chichi va na, ra ndakuta'an na xi'in na ndíku̱n ichi Jesús.
42 Ra ndinuni ka vi ini na ña sakua'a na nuu ndia xita'an xi'in Jesús,
ra vii ka vi ndixiyo na xi'in ta'an na, ra iin ndakuta'an kuiti va na ña

ta'vi na ixta xixi na xi'in ta'an na, ra iin tu'un kuvi tu na ña ka'an na xi'in Ndioxi va.

Su'va ke ndixiyo na nuu va'a ndaki'in ichi Jesús

43 Ra kua'a ka vi ña ndichi xi'in ña xitu'un xá ndia xita'an xi'in Jesús xini yuvi kan, ra ⌧ndakanda ka vi ini na xa'a ña xa ndia.
44 Ra takundi'i na ndakundikun Jesús ra vii ka vi ita'an na; ra ⌧ndata'vi na takundi'i ña'a ña iyoo nuu na xi'in ta'an na.
45 Ra ixiko na ña'a ña kuu mii na ra ndata'vi na xu'un xi'in ta'an na, ta ku'va iyoo mii ña kumani nuu va na.
46 Ra iin takundi'i kii va ⌧ndakuta'an na ve'e ñu'u ka'nu, ra iin ndisaa kii tu ndakuta'an na ña ta'vi na ixta xixi na xi'in ta'an va na, ra kusii ka vi ini na ña xixi na xi'in ta'an na, ra ndinuni ka vi ini na xá na ña.
47 Ra ⌧ndasaka'nu ka vi na Ndioxi; ra iin takundi'i va na ñuu xíni mánı̱ ña'a; ra iin ndisaa kii va ndúkuá'ạ̱ na ve'e ñu'u, chi na xiniñu'u ⌧kaku sa Ndioxi, ra ⌧kaku va na.

3

Nduva'a iin ra küvi kaka

1 Saa kuu iin kii, ra ku'va kaa uni xikuaa ke ndaki'in ra Pedro xi'in ra Juan kuạ'ạn ndia ve'e ñu'u ka'nu ña kạ'ạn ndia xi'in Ndioxi, hora ña xa yuna'a na judío ña xa'an na ve'e ñu'u ⌧ka'an na xi'in Ndioxi.
2 Ra iyoo iin ye'e ve'e ñu'u ka'nu kan ña nani Ye'e Nduvi, ra iin takundi'i kii xa'an na chindu'u na iin ra nda'vi nduchi'ña küvi kaka ndia kii te kaku ra, ña ndakan ra nuu na xa'an ve'e ñu'u kan.
3 Ra te xini ra nduchi'ña kan ña kuyachin ra Pedro xi'in ra Juan ña kua'an ki'vi ndia ye'e nuu ndu'u ra, ra saa xa'a ra ndakan ra xu'un nuu ndia.
4 Ra saa iin kaxi kaxi ndakoto'ni ndia nuu ra, ra ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Koto'ni nuu ndi —kachi ra xi'in ra.
5 Saa ra ndakoto'ni va'a ra nuu ndia, ña ndiatu ini ra nı̱'ı̱ ra lo'o xu'un sa ndia.
6 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Köo xu'un ni'i yu sani'i yu yo'o, ndi su ña iyoo nuu yu ra taxi va yu ña nda'a kun: Xi'in ndiee Jesucristo ra ñuu Nazaret, xa'ndia chiñu yu nuu kun ña na ndakundichi kun kaka kun —kachi ra xi'in ra.
7 Ra saa tı̱in ra Pedro nda'a kua'a ra nduchi'ña kan ra ndakani ndichi ra ra, saa ra ndikun ndakoo va ndiee xa'a ra, ra saa tu leke sukun xa'a va ra.
8 Ra saa ndakundichi ra, ra xa'a ra ⌧xika ra, ra ndikun ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u kan kua'an ra xi'in va ndia, ra iin ndáva ra ra kandita ra kuạ'ạn ra, ña kusii ni ini ra, ra ⌧ndasaka'nu ka vi ra Ndioxi.
9 Ra xı̱ni takundi'i yuvi na ndee ve'e ñu'u ka'nu kan ña xa va'a ⌧xika ra, ra ⌧ndasaka'nu ka vi ra Ndioxi.
10 Ra ndakanda ka vi ini na ra ndiyu'vi ka vi na, xa'a ña ndo'o tiaa kan xini na, saa chi ra xínı̱ va na kuvi ra, chi ra kan kuvi ra xindu'u ndakan ye'e ñu'u ka'nu ña nani Ye'e Nduvi kan va.

Ichi uvi ⌧ka'an ra Pedro xi'in na xa'a Jesús

11 Ra tiaa ra ndu̱va'a kan, ra iin tutuun va ita'an xi'in ra Pedro xi'in ra Juan xika ndia, ra ı̱in ⌧ndakanda ini takundi'i yuvi kan, xinu na kua'an na nuu ndita ndia, ra nuu ndíta ndia kan ke nani Ye'e to̱sò ña kuu kuenda ra Salomón.

12 Ra ta xini ra Pedro ña ndixaa ni yuvi nuu ndita ndia, ra saa ndika'an
ra xi'in na kachi ra saa:
—Na ta'an yo Israel, ¿nichuun ke ndakanda ni ini ndo xíní ndo ndu'u
xa'a ña nduva'a tiaa yo'o? ¿Ra nichuun ke xito'ni ni ndo nuu ndi ra a
ndu'u va kuvi ndia yii, ndia iyoo ndiee ña sanda'a ndi ra, ra va'a ndakaka
ra, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi süvi ndu'u kuvi ndia ndisanda'a
ra.
13 Chi Ndioxi ra ka'nu, ra xindikun, ra Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra
Jacob ndia kuu xii xikua yo, kuvi ra ndasa chee Jesús ra kuu se'e ra, ra ra
yo'o kuvi ra tiin ndo ndataxi ndo nda'a na chiñu va, ra nditäxi ndo sąñą
ra, ta kuni ra Pilato ña sąñá ra ra.
14 Ra na kundaa ini ndo chi ra yo'o kuvi ra yii, ra va'a, ra ndixïin ndo
ka'an ndo xa'a ra ña saña ra. ¡Chi ra xa'ni ndii va ndika'an ndo xa'a
ndisaña,
15 ra ra taxi ña tiaku yo xa'ni va ndo! Ndi su sandatiaku va Ndioxi ra,
ra ndu'u kuvi ndia xini ña ndixa ke ndatiaku va ra.
16 Ra xa'a ña kandixa ndi Jesús ña iyoo ndiee va ra ke, va'a nduva'a
iinii saa tiaa yo'o, ta ku'va kaa mii ra iin ra vichin va.
17 ’Ra xa kundaa ini yu, na ta'an yo, chi xa'a ña ndikundäa ini ndo ndia
tiaa kuvi ra ña kan va ke ndakuta'an ndo xi'in na kuna'nu nuu ndo ra
xa'ni ndo ra.
18 Ndi su su'va ke kuu, ña va'a saxinu Ndioxi nuu tu'un ña ndika'an
ra xi'in takundi'i na ndika'an tu'un yu'u ra xina'a, ña ti'vi ra iin tiaa kixi
sakaku na yuuvi yo'o, ra xiniñu'u ndo'o ni ra kachi ra xi'in na.
19 Ra xa'a ña kan ke na nandiko ini ndo xa'a kuachi ndo, ra ndakundikun
ndo Ndioxi, ra saa ke sandi'i ra xa'a kuachi ndo. Ra taxi ra ndakindiee ndo,
20 ra saa ti'ví tuku ra Jesús, ra xa ndikaxin ra ta yachi ña kixi ra sakaku
ra ndo'o.
21 Ndi su vichin ra ndivi va ke xiniñu'u koo ra, ra ndia te na sandi'i
Ndioxi ndasaxąá ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, saa vi ke
kixi ra, chi saa ke kachi na yii, na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a.
22 Ra na kundaa ini ndo chi ra Moisés kuvi iin ra ndika'an tu'un yu'u
Ndioxi xina'a, ra su'va ke kachi ra xi'in na xii xikua yo: “Vaxi kii ra tiañu
ndo'o ke ndakani ndichi Ndioxi iin ra ka'an tu'un yu'u ra, ta ku'va iyoo
yu'u vichin. Ra na kandixa ndo takundi'i ña kąą'ąn ra xi'in ndo,
23 Saa chi takundi'i na kuïin kandixa ña ka'an ra kan, ra ndi'i va xa'a
na chi köo ka na xi'in na ñuu Israel”, kachi ra.
24 ’Ra ra Samuel ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a xi'in takundi'i ka
na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xi'in ra, kuvi na ndika'an xa'a ña kuu vichin.
25 Ra ndo'o va kuvi ndo ndini'i ña kindoo Ndioxi xa'a xi'in na ndika'an
tu'un yu'u ra xina'a, ra xa'a ña na koo va'a ndo'o va kuvi ña kindoo Ndioxi
xi'in na xii xikua yo, ta ndika'an ra xi'in ra Abraham kachi ra su'va: “Xa'a
ndise'e yo'o ke taxi yu ña va'a kuta'vi takundi'i va na yuuvi yo'o”, kachi
ra xi'in ra.
26 Ra te ndakani ndichi Ndioxi Jesús ra kuvi se'e ra, ra xi'na ka va nuu
yoo na Israel ke ti'vi ra ra kixi ra, ña taxi ra ña va'a kuta'vi yo, ña kan
ke na nandiko ini ta iin ta iin ndo xa'a kuachi ndo —*kachi ra Pedro xi'in
na.

4

Ta chikaa na ra Pedro xi'in ra Juan ve'e kaa

1 Ra saa kúú ra Pedro xi'in ra Juan ndakani ndia nuu yuvi kan xa'a
Jesús ndíta ndia, saa ra tu'va xa̱a va ndia sutu, xi'in ra kuchee nuu ndia
ndíso chiñu ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, xi'in ndia saduceo nuu ndíta ndia,
2 ra ndukue'e ni ini ndia xini ndia ndia xa'a ndia saña'a ndia yuvi ña
ndixa ke ndatiaku va na ndii, saa chi ndatiaku va Jesús kachi ndia xi'in
na.
3 Ra saa kuyachin ndia ṭi̱in ndia ndia kua'an ndia xi'in ndia, ra xa kuaa
ni va kuvi ña, ndia saa ra, ṭa̱àn ndia ndia ve'e kàà va, ra ndia inka kii
ndituvi vi ke xa̱ ndakú ndia kuachi xi'in ndia.
4 Ndi su kua'a ni va yuvi na xini so'o tu'un ña ndika'an ra Pedro xi'in ra
Juan ra kandixa va na, ra takundi'i yuvi na xa kandixa kan ra ku'va u'un
mil kuvi niña tiaa va.
5 Ra te ndituvi inka kii saa ndakaya takundi'i ndia chiñu na'nu nuu
na Israel, xi'in ndia xikua'a, xi'in ndia saña'a ndiayu Ndioxi mii ñuu
Jerusalén ña sandakú ndia kuachi xi'in ndia;
6 ra ndu'u tu ra Anás ra kuchee nuu takundi'i ndia sutu va, ra ndu'u tu
ra Caifás va xi'in ra Juan xi'in ra Alejandro, xi'in takundi'i na ve'e ndia
sutu kuna'nu kan.
7 Ra saa xa'ndia ndia kuna'nu kan chiñu nuu ndia kumisio ndixa'an ndia
ndaki'in ndia ra Pedro xi'in ra Juan ve'e kàà nuu ñu'u ndia ra xa̱a̱ ndia
xi'in ndia nuu ndia kuna'nu kan, ra saa xa'a ndia kuna'nu kan sana'ma
ndia ndia káchí ndia saa:
—¿Yoo kuvi na taxi ndiayu nda'a ndo ña saña'a ndo yuvi? Ra yoo taxi
ndiee nda'a ndo ña va'a xa ndo su'va? —*kachi ndia xi'in ndia.
8 Ra xa chitu va Tachi Yii Ndioxi nima ra Pedro, ra saa ndika'an ra xi'in
na kachi ra saa:
—Na tata chiñu xi'in ndo'o na tata xikua'a ñuu yo Israel:
9 Ña xa ndakatu'un ndo ndu'u xa'a iin ña va'a ña kuu xi'in tiaa ra xi'i,
ra ndia ku'va ke nduva'a ra,
10 ra va'a va chi ndatu'un va ndi xi'in ndo ra na kundaa ini ndo, ra saa
tu takundi'i na ñuu yo Israel va, chi tiaa yo'o ra xi'in kivi Jesucristo ra ñuu
Nazaret va ke nduva'a ra. Ra Jesucristo yo'o kuvi ra katakaa ndo nda'a
cruz, ndi su sandatiaku va Ndioxi ra.
11 Ra Jesús yo'o kuvi ra kuu yuu ña kundasi ndo'o, na xava'a ve'e, ndi
su ra yo'o kuvi ra kuu yuu ña xiniñu'u va'a ka va vichin.
12 Ra ra yo'o kuvi ra kuu mii ndiee ña sakaku ra yoo va, saa chi mii va
Ndioxi ti'vi ña'a, ña kan ke nuu ña yuuvi yo'o, ra ndia nii ka yuvi köo
ndiee ña kuchuun na ña sakaku ña yoo —kachi ra Pedro xi'in na.
13 Ra te xini na chiñu kan ña nda̱ku̱ ni ka'an ra Pedro xi'in ra Juan, saa
ra ndakanda ni ini na, saa chi xini va na ndia ña kuu ndia ndia nda'vi
ndia kuëe ndikä'vi ni, ra saa ndakuni na ndia ña xita'an ndia xi'in Jesús.
14 Ra xito'ni tu na nuu tiaa ra nduva'a kan va ndichi ra xi'in ndia, ña
kan ke nïni'i ka na ni ke kachi na xi'in ndia.
15 Ra saa xa'ndia na chiñu ña ke̱e ndia chi ke'e, ra ndia niña mii va na
nindoo ndee ndatu'un kuachi xi'in ṭa'an.
16 Ra ka'an na xi'in ṭa'an na kachi na saa:
—¿Ni ke sa yo xi'in ndia yo'o vichin? Chi mii ña ndixa ke xa va ndia ña
xitu'un, ra xi̱nì takundi'i va na ñuu Jerusalén yo'o ña xa ndia ña, ra küvi
sa xïni yo xa̱'a ña.
17 Ra ña va'a na ndütia ndoso ka tu'un yo'o kundaa ini yuvi, ra na sayu'vi
va yo ndia, ra saa ke va'a na kä'an ka ndia xi'in ndia nii yuvi xa'a Jesús
—kachi na ndaka̱ṭa̱'a̱n na.

18 Ra saa ndakana tuku na ndia xa̱à ndia, ra xa'ndia na chiñu nuu ndia
ña na ndatü'un ka ndia xa'a Jesús xi'in yuvi, ra nii na sañä'a ka ndia na,
kachi na xi'in ndia.
19 Ra saa ndakuiin ra Pedro xi'in ra Juan kachi ndia saa xi'in na:
—Ni ke tuvi ndo, a va'a ka na sa ndi ña ka'an ndo'o, nuu ña kandixa ndi
Ndioxi,
20 chi ndu'u, ra küvi kukuiin ndi ña ka'an ndi xa'a ña xini ndi, xi'in ña
xini so'o ndi —kachi ndia xi'in na.
21 Ra saa ndika'an ka na chiñu kan xi'in ndia ña sayu'vi na ndia, ndia
saa ra sa̱ñá ndíka̱ va na ndia, saa chi ninï'i na ni ke sa na ña sándo'o na
ndia, chi takundi'i na ñuu ra ndasaka'nu ka vi na Ndioxi xa'a ña xitu'un
kuu xini na.
22 Saa chi tiaa ra nduva'a kan ra xa uvi xiko kuiya ya'a vi ke ndikaa ra.

Na kandixa Jesús ra nduku na ndiee nuu Ndioxi

23 Ra te ndi'i ndisaña ndíka̱ ra Pedro xi'in ra Juan, ra saa ndaki'in ndia
ndaxaa ndia nuu ndéé na ita'an xi'in ndia, ra ndatu'un ndia xi'in na xa'a
takundi'i ña ndika'an na kuna'nu nuu na sutu xi'in na xikua'a xi'in ndia.
24 Ra te ndi'i xini so'o na ña ndika'an ndia, ra saa ndika'an takundi'i na
xi'in Ndioxi, kachi na saa:
—Tata Ndioxi ra ka'nu, yo'o kuvi ra xava'a ndivi xi'in ñu'ú, xi'in tiañu'u
xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi.
25 Ra mii kun kuvi ra xiniñu'u ra rey David ña ndika'an ra kachi ra su'va:
¿Nichuun kuvi vi ña ndakuta'an na ñuu yo'o ra kanita'an na
ra xani ini na xa'a ña'a ña köo ya'vi ndiaa ña kuchüun na sa na?
26 Na kuu rey,
xi'in na xikua'a kuna'nu nuu na ñuu ra xa iyoo nduvi na,
ra ndakuta'an na ña kanita'an na xi'in Ndioxi,
ra saa tu xi'in Cristo ra kuu se'e va ra.
27 ’Ra mii ña ndixa saa ke kuu va ñuu yo'o vichin, saa chi ra Herodes
xi'in ra Poncio Pilato, xi'in na inka ñuu, xi'in mii na ñuu Israel yo'o, ra
kanita'an na xi'in Jesús, ra yii, ra kuu se'e kun, ra ndakaxin kun sakaku
na yuuvi yo'o.
28 Ra ña xa na su'va, ra ña xa chituni kun kuu va ke saxinu na nuu.
29 Ra vichin na koto'ni kun ña xa na xi'in ndi, Tata, chi sayu'vi ni na
ndu'u; ra na taxi kun ndiee ndi ña na kuayü'vi ndi ña ka'an ndoso ndi
tu'un kun;
30 ra na taxi kun ndiee kun nda'a ndi ña va'a sanda'a ndi na xi'i ra xi'in
kivi se'e kun Jesús ra yii; na sa ndi ña ndichi xi'in ña xitu'un —kachi na.
31 Ra te sandi'i na ndika'an na xi'in Ndioxi, ra saa nditaan ve'e nuu
ndakita'an na ndee na, ra ndixinu Tachi Yii Ndioxi sata na, ra nundaku
ini na ra xa'a na ka'an ndoso na tu'un Ndioxi.

Na ndikun Jesús ra chindiee ta'an ni na xi'in ta'an na

32 Ra takundi'i yuvi na ndakundikun Jesús, ra iin tu'un nduu ndi'i va
na, ra iin nima takundi'i va na, ra takundi'i ña'a ña kuu mii na, ra ña'a
ndi'i va na xikuu ña.
33 Ra ndia xita'an xi'in Jesús ra ndakundiee va ndia ndatu'un ndia xa'a
ña ndatiaku Jesús, ra kua'a ka vi ña va'a taxi Ndioxi nda'a takundi'i na.
34 Ra ndia nii na ndikumäni ña'a nuu, saa chi takundi'i na iyoo ñu'u
xi'in na iyoo ve'e, ra ndixiko ndi'i va na ña
35 ra ndataxi na xu'un nda'a ndia xita'an xi'in Jesús, ra ndia kan ndata'vi
ña xi'in na kumani ña nuu,

36 ta ku'va xa iin ra xita'an xi'in na, ra xinani José. Ra ra José yo'o ra
kuenda na Leví va kuvi ra, ra ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani
Chipre ke kee ra, ra Bernabé va ndachindu'u ndia xita'an xi'in Jesús kivi
ra, ra tu'un yo'o, ra ra chikaa ndiee xi'in inka yuvi kachi ña.
37 Ra ra yo'o kuvi ra ndixiko ñu'u ña kuu mii ra, ra ni'i ra xu'un ña ki'in
ra xa'a ña, ndataxi ra nda'a ndia xita'an Jesús.

5

Ra Ananías xi'in ña Safira ra xa maña na

1 Ra ndixiyo tu iin tiaa ra xinani Ananías, ra Safira xinani yasi'i ra. Ra
ndixiko tu ra yo'o va ñu'u ra.
2 Ra iin tu'un kuu va ra xi'in yasi'i ra, ra iin sava xu'un ña ki'in ra xa'a
ñu'u kan nindoo nda'a ra, ra iin sava va ña ndixa'an ra ndataxi ra nda'a
ndia xita'an xi'in Jesús.
3 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Ananías, ¿nichuun taxi kun ndiki'vi Timia'a nima kun, ña □sanda'vi
kun Tachi Yii Ndioxi vichin, ra nindoo va iin sava xu'un ña ki'in kun xa'a
ñu'u kun nda'a kun?
4 ¿Ra a su ñu'ú mii va kun kuvi ña ta täan xiko kun ña? Ra ña ndixiko
kun ña vichin, ¿ra a su kuenda mii va kun kuvi tu xu'un ña ki'in kun xa'a
va ña? ¿Ra nichuun xani ini kun ña sanda'vi kun? Ra süvi yuvi kuvi na
□sanda'vi kun, chi Ndioxi va kuvi ra □sanda'vi kun vichin —kachi ra Pedro
xi'in ra.
5 Ra te xini so'o ra Ananías tu'un yo'o, saa ra ndikun mii kan nduva
ra ndixi'i va ra. Ra takundi'i yuvi na kundaa ini ña ndo'o ra Ananías, ra
ndiyu'vi ka vi na.
6 Ra saa kuyachin ndia vali ndee kan, ra ndasuvi ndia tikoto iki kuñu ra,
ra ndixa'an ndia ninduxin ndia ra.
7 Saa ndiya'a ku'va uni hora, ra saa xaa tu ña yasi'i va ra Ananías ndiki'vi
ña ve'e kan, ra täan kundaa ini vi ña xa'a ña kuu.
8 Ra saa nindakatu'un ra Pedro ña kachi ra saa:
—Ka'an xi'in yu, ¿a ndixa su'va ke ki'in ndo xa'a ñu'u ndo? —kachi ra
xi'in ña.
Ra saa ndakuiin ña kachi ña saa:
—Saa ke ki'in va ndi xa'a ña —kachi ña.
9 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ña kachi ra saa:
—¿Nichuun iin yu'u kuu ndo ña kuni ndo sanda'vi ndo Tachi Yii Ndioxi?
Ra koto'ni chi xa yachin ñaa va vaxi ndia ndixa'an ninduxin yii kun, ra
taka'an ku'un tu ndia nduxin ndia yo'o va —kachi ra xi'in ña.
10 Saa ra ndikun mii nuu íin ra Pedro ke nduva ña ndixi'i va ña. Ra te
ndiki'vi ndia vali kan, ra xa ña ndixi'i va kuvi ña kandu'u ña, ndia saa ra
ndaki'in ndia ña ra ndixa'an ndia ninduxin ndia ña xiin yii va ña.
11 Ra takundi'i na ve'e ñu'u, xi'in takundi'i na kundaa ini xa'a ña kuu
yo'o, ra tiaa ni ndiyu'vi na.

Kua'a ni ña xitu'un xi'in ña ndichi xa ndia xita'an xi'in Jesús

12 Ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un xa ndia xita'an Jesús xi'in
ndiee Ndioxi xini na ñuu kan, ra iin takundi'i na kandixa Jesús kuvi na
ndakuta'an chi ini korra ve'e ñu'u ye'e tǫsò ra Salomón.
13 Ra yuvi na täan ndakundikun Jesús, ra nii xandiëe ini na ña
ndakuta'an na xi'in na ndikun Jesús, ndi su vii ka vi ka'an na xa'a na
ndikun Jesús.

14 Ra kua'a ka vi tiaa xi'in na si'i ndakundikun Tata yo Jesús iin ndisaa
kii.
15 Ra tava na ñuu kan iin takundi'i na xi'i ra chindee na na yu'u ya'ya
ñuu na, ra sava na chindee nuu ixto ra sava tu na chindee na nuu yuuvi
va, ra te xa na ya'a ra Pedro, ra va'a ra kondati ra na ya'a sata na xi'i kan,
ra nduva'a na ká'án na su'va.
16 Ra kua'a ni tu na ñuu ña ndo'ni yachin xi'in ñuu Jerusalén va kixi xi'in
na xi'i, xi'in na tiin tachi ndiva'a nuu ndia xita'an xi'in Jesús, ra nduva'a
takundi'i va na xa ndia.

Taan na ndia xita'an xi'in Jesús ve'e kaa

17 Ra ra sutu kuchee xi'in na saduceo na chikaa ndiee xi'in ra, ra tiaa ni
ndisaa na xini na ndia xita'an xi'in Jesús,
18 Ra saa ndukuiin na tiin na ndia ra taan na ndia ve'e kàà.
19 Ndi su kixi va iin ra tatun Ndioxi ta ñuu ndakuña ra ye'e ve'e kaa nuu
ñu'u ndia, ra tava va ra ndia, ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
20 —Kua'an ndo chi ve'e ñu'u ra ndakani ndo nuu na xa'a tu'un Jesús
ña taxi ña kutiaku na —kachi ra xi'in ndia.
21 Ra saa ta ndituvi inka kii, ra ñà'à ni va ndixaa ndia ve'e ñu'u ka'nu,
ra xa'a ndia saña'a ndia yuvi xa'a tu'un Jesús.

Ra ñà'à ni tu ndixaa ra sutu kuchee kan va ve'e nuu tia'ndia kuachi ra
saa tu na ita'an xi'in va ra, ra ndakaya tu na takundi'i na xikua'a nuu na
Israel va, ña kata'an na ndia ku'va ke sa na xi'in ndia, ra saa ti'vi na ndia
kumisio kua'an ndia ndaki'in ndia ndia ñú'u ve'e kaa.
22 Ra te ndixaa ndia kumisio kan ndakuña ndia ye'e ve'e kaa ra ndia
nii ka yuvi köo ñú'u ndixini ndia, ra saa nandiko ndia ndataxi ndia chiñu
nuu na,
23 ra ndika'an ndia xi'in na kachi ndia saa:

—Ta ndixaa ndi ye'e ve'e kaa kan ra ndasi tuun va'a va ña, ra ndita tu
ndia kumisio va chike'e ña ndiaa ndia, ndi su ta ndakuña ndi ndiki'vi ndi,
ra ndia nii ka yuvi köo ñú'u ndixini ndi —kachi ndia.
24 Ra te xini so'o ra sutu kuchee kan xi'in ra kuchee nuu na kumisio
ndiaa ve'e ñu'u ka'nu, xi'in na xikua'a kuna'nu nuu na sutu, ra saa xa'a
ndakani ka vi ini na ká'án na saa: “Ni va ke sa yo ña ndi'i kuachi yo'o
vichin”, ká'án na.
25 Ra sakan saa kuu na ña ndakani ini na, saa ra tu'va ndixaa va iin tiaa
ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Tiaa ndia taan ndo ve'e kaa ra xa ve'e ñu'u ka'nu va ndo'ni ndia saña'a
ndia yuvi —kachi ra xi'in na.
26 Ra saa kee ra kuchee ndiaa ve'e ñu'u ka'nu kan, ndixa'an ra xi'in ndia
kumisio ra ña ndaki'in tuku ndia ndia xita'an xi'in Jesús, ra ndia iin mani
mani va ndika'an ndia kumisio kan xi'in ndia xita'an xi'in Jesús ña vaxi
ndia xi'in ndia, saa chi iyu'vi ni ndia kumisio kan ña kakin na ñuu yuu
ndia.
27 Ra te xaa ndia kumisio kan xi'in ndia xita'an xi'in Jesús ra saa ndataxi
ndia nda'a na chiñu kan, ra saa ndika'an ra sutu kuchee kan xi'in ndia
kachi ra saa:
28 —A su xa xa'ndia va ndi chiñu nuu ndo ña kä'an ndoso ka ndo nuu
yuvi xa'a tiaa ñaa, kachi ndi xi'in ndo; ndi su vichin ra iinii saa va ñuu
Jerusalén yo'o sakua'a ndo yuvi xa'a tiaa ñaa, ra kuni ndo saviso kuachi
ndo ndu'u ña xa'ni ndi ra —kachi ra xi'in ndia.
29 Ra saa ndakuiin ra Pedro xi'in sava ka ndia xita'an xi'in Jesús kachi
ndia saa:

—Xi'na ka va Ndioxi kuvi ra xiniñu'u kandixa ndi, ra saa vi ke kandixa ndi na yuuvi yo'o.
30 Saa chi mii va Ndioxi ra xindikun na xii xikua yo kuvi ra sandatiaku Jesús, ra xa'ni ndo katakaa ndo nda'a cruz.
31 Ra mii Ndioxi kuvi tu ra ndasachee Jesús va, ña kan ke va'a nduu ra ra xa'ndia ra chiñu nuu yo, ra sakaku ra yoo, ra taxi tu ra ndiayu nda'a yoo na Israel, ña na nandiko ini yo xa'a kuachi yo ra koo ka'nu ini ra xa'a yo.
32 Ra ndu'u kuvi ndia xini ña yo'o ra ndakuiin ndi xa'a va ña, ra saa tu Tachi yii Ndioxi ña taxi ra koo xi'in takundi'i na kandixa ña'a va —kachi ndia xi'in na.
33 Ra te xini so'o na ña kachi ndia saa, saa ra tiaa ni ndisaa na xi'in ndia, ra kuni na ka'ni na ndia.
34 Ra tiañu na chiñu kan ndu'u iin ra fariseo ra nani Gamaliel, ra kuu maestro xini ndiayu Ndioxi, ra xa to'o ni tu na ñuu va ra. Ra saa ndakundichi ra ra xa'ndia ra chiñu, ña na tava na ndia xita'an xi'in Jesús chi ke'e iin kani lo'o.
35 Ra saa ndika'an ra xi'in na chiñu ta'an ra kachi ra saa:
—Na ta'an yo ñuu Israel, na ki'in va'a xini ndo xa'a ña sa ndo xi'in ndia yo'o.
36 Ra na ndaka'an ndo, chi ta yachi ndixika iin tiaa ra xinani Teudas, ra ndika'an ra ña kuu ra ra kuchee, ra xindikun ku'va kumi ciento yuvi sata ra. Ndi su te xa'ni na ra saa ra nindutia ndi'i va na xindikun sata ra, ra kuë ndixinu nuu sa vi ra.
37 Ra saa kuu tu kii ta ndakondia'vi ndi'i na ñuu va, chi ndukuiin tu ra Judas ra kee Galilea va ndixika ra, ra kua'a ni yuvi xindikun sata ra; ndi su xa'ni tu na ra kan va, ra takundi'i yuvi na xindikun sata ra ra nindutia ndi'i na kua'an va na.
38 Ña kan ke ndataxi yu xini ndo vichin, ra na koo yaa ndo xi'in ndia. Saa chi tu mii va ndia sandaku chiñu yo'o, saa ra ndi'i mii xa'a va ña.
39 Ndi su tu ña kuni Ndioxi va kuvi ña, saa ra kuchüun vi ndo sandi'i ndo xa'a ña. Ra kuenda ni na koo ndo, koto kundäa ini ndo ra xa xi'in Ndioxi va tu kanita'an ndo —*kachi ra Gamaliel.
40 Saa ra ndixinu va ini na ña ndika'an ra Gamaliel xi'in na. Ra saa ndakana na chiñu kan ndia xita'an xi'in Jesús ña nandi'vi ndia chi ini ve'e, ra kani na ndia xi'in ñii ndo'o ña kuu kuarta, ra ndika'an tu na xi'in ndia ña na kä'an ka ndia xa'a kivi Jesús va xi'in yuvi, ndia saa ra saña ndika va na ndia.
41 Ra ta kee ndia kua'an ndia, ra kusii ka vi ini ndia saa chi taxi Ndioxi ndiayu ña ndo'o ndia xa'a kivi Jesús.
42 Ra nii ndixikuïin ndia ña saña'a ndia yuvi, xi'in ña ka'an ndoso ndia xa'a Jesús ña kuu ra ra ndikaxin Ndioxi sakaku yuvi, chi iin takundi'i va kii saña'a ndia na ve'e ñu'u ka'nu, ra saa tu ve'e va na.

6

Ndakaxin na uxa tiaa ndia chindiee ta'an xi'in na ndikun Jesús

1 Ra saa kuu ndia xita'an xi'in Jesús ka'an ndoso ndia, saa ra tiaa ni kua'an ndukua'a na ndakundikun Jesús, ra saa xa'a na ka'an tu'un griego ka'an kuachi na nuu na ka'an tu'un hebreo xa'a na si'i, na ndukuaan ta'an na, saa chi kuëe inuu ña'a ni'i na xi'in na si'i, na ndukuaan na ka'an tu'un hebreo.

2 Ra saa ndakuta'an uxi uvi saa ndia xita'an xi'in Jesús, ra ndakana ndia
takundi'i na kandixa Jesús, ra ndika'an ndia xi'in na kachi ndia saa:
—Kïta va'a ña, ña ndakoo ndi ña ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi, ra xa'a
ndi ndata'vi ndi ña'a.
3 Ña kan ke ka'an ndi xi'in ndo vichin ñani yo, ra na ndakaxin ndo
uxa tiaa, ndia ndu'u tu'un to'o xa'a, ndia iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in, ndia
ndichi, ra ndia kan kuvi ndia na kuiso xi'in chiñu yo'o.
4 Ra ndu'u kuvi ndia na ndakundiee ka'an xi'in Ndioxi, ra ka'an ndoso
tu ndi nuu takundi'i yuvi xa'a ichi Ndioxi va —kachi ndia.
5 Ra kindoo ini takundi'i va na ña ndika'an ndia xita'an xi'in Jesús, ra
saa ndikaxin na uxa tiaa, ra iin ra nani Esteban ra ra yo'o ra ndinuni
ni kandixa ra Ndioxi, ra iyoo tu Tachi Yii Ndioxi va xi'in ra, iin ra nani
Felipe, iin ra nani Prócoro, iin ra nani Nicanor, iin ra nani Timón, iin ra
nani Parmenas, iin ra nani Nicolás, ra ra kee ñuu Antioquía va kuvi ra
yo'o, ra nduu ra ra judío ta yachi, ra vichin ndakundikun ra Jesús va.
6 Ra saa kuyachin na xi'in ndia uxa ndia ndikaxin na nuu ndia xita'an
xi'in Jesús, ra saa chindee ndia nda'a ndia xini ndia uxa kan, ra ndika'an
ndia xi'in Ndioxi xa'a ndia.
7 Ra iin nindutia ndoso tu'un Ndioxi kua'an ña ini kuvi ñuu Jerusalén,
ra iin ndisaa kii va ndukua'a na ndakundikun Jesús, ra kua'a ni tu ndia
sutu judío va kandixa tu'un ña saña'a ndia ndikun Jesús.

Tiin na ra Esteban kua'an ra ve'e kaa

8 Ra ra Esteban, ra vi'i ni ndiee xi'in ña va'a taxi Ndioxi nda'a ra, ña kan
ke va'a xa ra kua'a ni ña ndichi xi'in ña xitu'un xini na ñuu.
9 Ra na judío na xika ve'e ñu'u ña nani ve'e ñu'u na xachiñu nda'vi ra
ndisaña ndika na; ra ndakuta'an xi'in na judío ta'an na, na kee ñuu Cirene,
xi'in na kee ñuu Alejandría, xi'in na kee ñuu Cilicia, xi'in na kee ñuu Asia,
ra xa'a na ndukue'e na xi'in ra Esteban.
10 Ndi su ndikuchüun na xi'in ra, saa chi ndichi ni ndika'an ra xi'in na,
chi mii va Tachi Yii Ndioxi ke taxi ña xini tuni ra.
11 Ra xa'a ña kan ke cha'vi na sava yuvi, ña na sava'a siki na kuachi ra,
ra na ka'an na ña xini so'o na, ña ndaa yu'u ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ra ndaa yu'u tu ra mii Ndioxi va.
12 Ra su'va ke xa na ña va'a kuchuun na sandasaa na na ñuu, xi'in ndia
xikua'a, xi'in ndia maestro xini ndiayu Ndioxi; ra iin nduu yu'u va na ña
ndakuita na tiin na ra, ra ndixa'an na ndiaka na ra nda'a na chiñu.
13 Ra nduku tu na yuvi na ndika'an ña siki xa'a va ra, ra ndika'an na
kachi saa:
—Tiaa yo'o, ra xïin ra kukuiin ra ña kaña'a ra xa'a ve'e ñu'u ka'nu ra
saa tu xa'a ndiayu Ndioxi va.
14 Ra xini tu so'o ndi ña ndika'an ra, ña kani Jesús, ra kee ñuu Nazaret,
ve'e ñu'u, ra ndasama ndi'i tu ra chiñu ña xa yuna'a yo xa va yo ña ndakoo
ra Moisés —*kachi na.
15 Ra saa ndakoto'ni na chiñu, xi'in yuvi na ndee kan nuu ra Esteban, ra
ndasama nuu ra, ra iin takaa nuu iin ra tatun Ndioxi va nduu nuu ra xini
na.

7

Ndakani ra Esteban nuu na chiñu

1 Ra saa ndindakatu'un ra sutu kuchee kan ra Esteban, kachi ra saa xi'in
ra:
—¿A ña ndixa kuu ndi'i ña ka'an na yo'o? —kachi ra.

2 Ra saa ndakuiin ra Esteban kachi ra saa:

—Na ta'an yo, na xikua'a, tiaa so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo. Tata yo
Ndioxi, ra ka'nu, kuvi ra ndaña'a mii nuu ra xii xikua yo Abraham ta
ndixiyo ra ñuu ña ndikaa chi Mesopotamia, te täan ku'un ra kandu'u ra
chi ñuu ña nani Harán,
3 ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa: "Ndakoo ñuu kun, ra ndakoo kun
takundi'i na ta'an kun, ra kita kun ku'un kun ñuu ña ña'a yu nuu kun"
—*kachi ra.
4 Ra saa ndakoo ra Abraham nuu ndixiyo ra, nuu ndee na Caldea ta'an
ra, ra ndaki'in ra ndixa'an ra ndixiyo ra chi Harán. Ra ikan ndixi'i va iva
ra, ra saa ndaki'in tuku Ndioxi ra xaa ra xi'in ra, ndia mii nuu ndee yo
yo'o vichin va.
5 Ndi su ndia nii lo'o ñu'u nditäxi vi Ndioxi nda'a ra nuu ndee yo yo'o
vichin, saa chi ndia ni nuu kanindichi ra xa'a ra ke ninï'i vi ra, ndi su
kindoo va tu Ndioxi xi'in ra ña taxi ra ñu'u kundee na kuu ndise'e ra, ta
xa na kuvi ra. Ra va'a ni täan koo vi se'e ra kii kan, ndi su xa ndika'an va
Ndioxi xi'in ra xa'a na.
6 Ra saa ndika'an ka Ndioxi xi'in ra kachi ra saa: "Na ndise'e kun, ra
inka ñuu xika va ku'un na kundee na, ra sachiñu nda'vi na nuu yuvi kan,
ra kumi ciento kuiya ke sando'o ni ña'a na.
7 Ndi su yu'u va taxi tundo'o nda'a na ñuu kan xa'a ña sando'o ni na na,
ra ta xa na ndi'i, ra saa kee na ñuu kan ra nandiko na ndaxaa na yo'o ña
ndasaka'nu na yu'u", kachi Ndioxi xi'in ra.
8 Ra xa'a ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham ña nandiko na kuu ndise'e
ra kañu'u na Ndioxi ke xa'ndia ra chiñu nuu ra Abraham ña na kakin ra
tuni tiaa se'e ra. Ña kan ke ta kaku ra lo'o Isaac se'e ra Abraham, ra ta xa
ndixinu una kii kaku ra saa ra ndikun xakin va ra tuni Ndioxi ra. Ra mii
saa ke xa tu ra Isaac va xi'in ra lo'o Jacob se'e ra te kaku ra, ra mii saa ke
xa tu ra Jacob va xi'in takundi'i tiaa vali se'e ra te kaku ndia, ra ndia kan
kuvi ndia kuu iva uxi uvi saa na xii xikua yo na kuu ndise'e ra Jacob.

9 'Ra ndia se'e ra Jacob ndia kuu xii xikua yo, ra ndukuini va ini ndia xini
ndia ñani ndia ra xinani José, ra ndixiko ndia ra ndixa'an ra ñuu Egipto.
Ndi su xindiaa va Ndioxi ra,
10 ra sakaku va ra ra nuu takundi'i ña u'vi. Ra taxi ra ña xinituni ra, ra
ndasa ra ra iin tiaa ra va'a ni, ña kan ke va'a kindoo ni ini ra faraón ra
xikuu rey ñuu Egipto xini ra ra, ra taxi ra chiñu nda'a ra ña xa'ndia ra
chiñu xi'in ra nuu na ñuu kan, ra taxi tu ra rey kan ndiayu nda'a ra ña
xa'ndia ra chiñu ve'e va ra.
11 'Ra saa kuu, ra ndiya'a ndia'vi kuiya ra saa ndiki'vi tama iinii saa kuvi
Egipto ra ndo'o ni na, ra saa tu Canaán va. Ña kan ke nïni'i na xii xikua
yo ña kuxi na.
12 Ndi su ta kundaa ini ra Jacob ña iyoo nuni trigo ñuu Egipto, ra saa
ti'vi ra ndia se'e ra, ndia kuu xii xikua yo, ña ndixa'an ndia ñuu Egipto,
sata ndia nuni trigo ichi ña nuu.
13 Ra saa ndiko tuku ndia ndixa'an ndia ichi ña uvi, ra saa ke xa ndaña'a
va ra José mii ra nuu ndia ñani ra, ra kundaa tu ini mii ra rey ñuu Egipto
kan va yoo kuvi na kuu iva si'i ra José.
14 Ra saa xa'ndia ra José chiñu nuu ndia ñani ra ña ndixa'an ndia
ndaki'in ndia iva ndia xi'in takundi'i na ve'e ndia. Ra uni xiko xa'un yuvi
kuvi na ndixa'an ndia ndaki'in ndia.
15 Ra su'va va ke kuu ña ndaki'in ra Jacob ndixa'an ra ndixiyo ra chi
Egipto, ra ikan ndixi'i va ra, ra saa tu na xii xikua yo na kuu se'e va ra.

16 Ra kee na ñuu Egipto ra ndixa'an na ninduxin na na ñuu Siquem ña
ndikaa tixin ñu'u ña Israel, nuu iyoo yavi ña sata ra Abraham nuu na se'e
ra Hamor ta yachi.
17 ’Ra ta kuyachin kii ña saxinu Ndioxi nuu ña kindoo ra xi'in ra
Abraham, ra xa ndukua'a ni va na xii xikua yo ndee na kii kan ñuu Egipto.
18 Ra saa ndaki'in inka ra rey xa'ndia ra chiñu ñuu Egipto, ra ndikundäa
ini vi ra kan xa'a ña xa ra José.
19 Ra sanda'vi ra na xii xikua yo ra kundiva'a ni ra xi'in na, ra xa nduxa
ra xi'in na ña ndakoo nda'a na se'e vali na, na sakan kaku, ña na kuvi na.
20 Ra suvi mii kuiya kan ke kaku tu ra Moisés va. Ra nduvi ni ndixiyo
ra xa Ndioxi, ra uni yoo va ke sakua'nu na iva si'i ra ra.
21 Ra te ndixaa kii ña ndakoo nda'a na ra ña kuvi ra, saa ra xa íin va
ña se'e si'i ra rey ñuu Egipto kan ndaki'in ña ra, ra sakua'nu ña ra, iin ta
ku'va se'e mii va ña.
22 Ra xa'a ña kan va ke kutu'va ra takundi'i ña ndichi ña xini na ñuu
Egipto kan, ra ndąkụ ni ndixiyo yu'u ra, ra ndąkụ ni tu xa ra chiñu va.
23 ’Ra ta xa ndikaa ra Moisés uvi xiko kuiya, saa ndixa'an ra xito'ni ra,
na ñuu ra, na Israel.
24 Ra te ndixaa ra nuu ndee na, ra saa xini ra ña kundiva'a ni iin ra ñuu
Egipto kan xi'in iin ra ñuu yo. Saa ra ndukuiin va ra Moisés ndaki'in ra
tu'un ra, ra xa'ni va ra ra ñuu Egipto kan xa'a ra.
25 Ra saa ke xa ra Moisés, saa chi ndakani ini ra ña ndaki'in xini va na
ñuu ra na Israel, ña kuu ra ra kuniñu'u Ndioxi ña saña ndika na ka'an ra,
ndi su ndikundäa ini vi na kan.
26 Ra inka kii ndituvi ndixaa ra Moisés nuu xika uvi ndia ta'an mii
ra, ra xini ra ña kanita'an ndia xi'in ta'an ndia xika ndia, ra kuni ra ña
sandakuta'an mani ra ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa: “Ñani
va ndo, ¿ra ni ke ndo'o ña kanita'an ndo xi'in ta'an ndo?”, kachi ra.
27 Ra saa ndukuiin va iin mii ra kanita'an xi'in ta'an kan chinda'ni ra ra
Moisés, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa: “¿Yoo kuvi na tava yo'o ña
ka'ndia kun chiñu nuu ndi, ra sandaku kun kuachi xi'in ndi?
28 ¿Ra a kuni kun ka'ni kun yu'u, ta ku'va xa kun xa'ni kun ra ñuu Egipto
kuni?”, kachi ra.
29 Ra ta xini so'o ra Moisés ña kachi ra kan saa xi'in ra, saa ra ndiyu'vi
va ra, ndia saa ra xinu ra ndixa'an ra ndixiyo ra inka ñuu xika ña nani
Madián va, ra ikan nditanda'a va ra, ra kaku uvi se'e ra.
30 ’Ra saa kuu ndiya'a uvi xiko kuiya, ra saa kanata iin ra tatun Ndioxi
tiañu itun ìñụ, tun ndixikun xíxî xini ra, chi iku yuu yachin nuu ndichi
iku ña nani Sinaí.
31 Ra te xini ra Moisés ña xíxî itun ìñụ kan, saa ra ndakanda ni ini ra. Ra
saa kuyachin ra ña kuni va'a ra ña kuu kan, ra saa xini so'o ra ndika'an
Ndioxi kachi ra saa:
32 “Yu'u kuvi Ndioxi ra kañu'u ra Abraham, xi'in ra Isaac, xi'in ra Jacob.
Ndia xikuu xii xikua kun”, kachi ra. Saa ra ndiyu'vi ni ra Moisés ra xa'a
ña kisi ña, ra nii ndixäa ndiee ka ni ra ña koto'ni ra.
33 Ra saa ndika'an Ndioxi xi'in ra kachi ra saa: “Tava ndixan xa'a kun,
saa chi nuu xañu kun, ra nuu yii va kuvi ña.
34 Ra kuni yu ña na kundaa ini kun vichin, chi xa xini va yu ña tixu'vi
ni na ñuu yu Israel ñu'u na ñuu Egipto, ra xa xini tu so'o yu ña xaku ni
va na, ña kan ke nduxinu yu ña sakaku yu na. Ra na'a yo'o ra ku'un kun
ñuu Egipto vichin”, kachi Ndioxi xi'in ra.
35 ’Ra mii na ñuu Israel ra kundasi va na ra Moisés ta yachi chi su'va va
kachi na xi'in ra: “¿Yoo kuu na tava yo'o ña ka'ndia kun chiñu nuu ndi,

ra sayukun kun kuachi xi'in ndi?”, kachi na. Ndi su mii ra kan kuvi tu ra
ndikaxin Ndioxi ña nduu ra iin ra chiñu chee va, ra ndixa'an ra sakaku
ra na. Ra ra tatun Ndioxi ra kanata tiañu itun ìñu̱, tun xíxî kan va kuvi ra
xiniñu'u Ndioxi ña ndika'an ra xi'in ra Moisés
36 ña ndatava ra na xii xikua yo nda'a na ñuu Egipto. Ra xa ra kua'a ni
ña ndichi xi'in ña xitu'un mii ñuu Egipto kan, ra saa tu ke xa ra ta kee
ra xi'in na ñuu yo tiañu'u, ra nani Tiañu'u Kua'a va, ra saa tu xa ra ña
ndixika ra xi'in na ñuu yo uvi xiko saa kuiya iku ichi kan va.
37 Ra suvi mii ra Moisés kan kuvi tu ra ndika'an xi'in na xii xikua yo
kachi ra su'va va: “Ti'vi Ndioxi iin mii ra ñuu Israel ña kixi ra ka'an ndoso
ra tu'un yu'u ra, ta ku'va iyoo yu'u, ra na kandixa ndo ra”, kachi ra.
38 Ra suvi mii ra Moisés kan kuvi tu ra ndixiin xi'in na xii xikua yo na
kuu ñuu Ndioxi ta ndixika na iku ichi va, ra suvi xi'in ra kan ke ndika'an
tu ra tatun Ndioxi iku Sinaí va, ra ra kan kuvi tu ra ndaki'in tu'un ña taxi
ña kutiaku va yo, ra sandaya'a ra ña nda'a yo.
39 ’Ndi su ndikandïxa vi na xii xikua yo ra, chi na kundasi va kuvi na ra,
ra kuni na nandiko tuku na chi ñuu Egipto va.
40 Ra xa'a ña kan ke ndika'an na xi'in ra Aarón kachi na saa: “Sava'a
ndioxi ña kunuu nuu yo, saa chi ra Moisés ra ndixa'an ndatava yoo ñuu
Egipto, ra kundäa ini yo ni ke ndo'o vi ra”, kachi na.
41 Ra saa xa'a na xava'a na iin na'na ra ta kaa iin sindiki lo'o saa kaa
ña, ra te ndi'i saa xa'ni na kiti ndisoko na nuu ña, ña ndasaka'nu na ña;
ra ña'a ña xava'a mii va na kusii ni ini na xi'in.
42 Ra xa'a ña kan ke ndakoo nda'a va Tata yo Ndioxi na, ra saa xa'a na
ndasaka'nu na kimi ri ndee nuu ndiví. Saa chi xa saa kachi mii tu'un
Ndioxi ña tiaa na ndika'an tu'un yu'u ra xina'a, ña kachi su'va va:
Ndo'o, na ñuu Israel, ¿ra a xa'ni ndo kiti ndisoko ndo nuu yu,
te ndixika ndo iku ichi kan uvi xiko saa kuiya, tuvi ndo?
43 Su süvi saa ndixa ndo; chi ve'e nuu ndasaka'nu ndo na'na ndioxi ndii
ña nani Moloc,
xi'in na'na kimi ri ka'an ndo kuu ndioxi ña nani Renfán,
ra na'na ña xava'a mii va ndo ke ndasaka'nu ni ndo.
Ra xa'a kan ke tava yu ndo'o ñuu ndo, ra ti'vi yu ndo'o ña ku'un ndo inka
ñuu xika, ra ya'a ka va ndo chi ñuu Babilonia.
44 ’Ra na xii xikua yo, ra ndia ndia ka nuu ndixika va na ikun ichi kan,
ra xava'a na ve'e ñu'u tikoto nuu chuva'a na ña kuu ndiayu ra. Ra iin ta
ku'va koo ve'e kan kachi Ndioxi xi'in ra Moisés, ra iin saa ke xa ra xi'in
va ña, saa chi saa ke iyoo ña ndiña'a mii Ndioxi nuu va ra.
45 Ra ve'e ñu'u kan ke sani'i va Ndioxi na xii xikua yo, ña ndixika ña
xi'in na. Ra ta xa ndaki'in ndiaa ra Josué ñu'u xi'in na xita'an xi'in ra
nda'a na inka ñuu, na sandi'i Ndioxi xa'a, ra xava'a tu ra kan va ve'e ñu'u
kan ndia ndia ka nuu ndixika ra. Ra saa tu xa na xii xikua yo ndia kii ta
xikuu ra David rey va.
46 Ra ra rey David kan kuvi ra nini'i ña va'a nuu Ndioxi, ra kuni ra sava'a
ra iin ve'e ña kutu nuu koo Tata yo Ndioxi ña ndasaka'nu na xii xikua yo
ra;
47 ndi su ndixavä'a vi ra rey David ve'e ñu'u kan, chi ra Salomón se'e vi
ra kuvi ra xava'a ña.
48 Ra va'a ni xava'a va ra Salomón ve'e ñu'u nuu koo Ndioxi, ndi su
Ndioxi ra ka'nu, ra kuëe iyoo vi ra kan ini ve'e ñu'u ña xava'a nda'a na
yuuvi yo'o, ta ku'va kachi ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi
ra su'va:
49 Ndivi kuu tiayu ka'nu nuu ndu'u yu xa'ndia yu chiñu,

ra ñu'u kuu nuu xañu xa'a va yu.
¿Ra ni ke sa tu ndo'o ña sava'a ndo ve'e yu?
¿Ra ndia iin ve'e ke kita koo yu ndakindiee yu, tuvi ndo?
50 Ra a kundäa ini ndo su yu'u kuvi ra xava'a takundi'i va ña'a, kachi Ndioxi, kachi ra ndika'an tu'un yu'u ra.
51 ’Ndi su ndo'o, ra xa saa yuvi ndiee ni ini kuvi va ndo, saa chi ta iyoo yuvi na xïni va'a tu'un Ndioxi va ke iyoo ndo. Saa chi xïin ndo kandixa ndo ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ndo. Ra iin ta xa na xii xikua ndo ke xa tu ndo'o va.
52 Saa chi na xii xikua ndo kuvi na xa ndiva'a xi'in ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a; ra xa'ni tu na ndia xa ndika'an ña kixi iin tiaa ra va'a va. Ra ta kixi tiaa ra va'a kan, saa ra ndukuiin tu ndo'o va tiin ndo ra, ra ndataxi ndo ra nda'a na saa ini xini ña'a, ra xa'ni tu ndo ra xi'in va na.
53 Ra ti'vi va'a Ndioxi na tatun ra ña kixi na ndataxi na ndiayu ra nda'a ndo, ndi su xïin ndo kandixa ndo ña vichin —kachi ra Esteban.

Xa'ni na ra Esteban

54 Ra ta ndi'i xini so'o na chiñu kan takundi'i ña ndika'an Esteban xi'in na, saa ra tiaa ni ndisaa na xi'in ra, ra iin ndiakua ndakaxi nù'ù na ixto'ni na nuu ra.
55 Ra ra Esteban kan tu, tiaa ni chitu xi'in Tachi Yii Ndioxi va, ra saa ndakoto'ni ra chi ndivi, ra xini ra takundi'i ña ka'nu ña kuu mii Ndioxi, ra xini tu ra ndichi Jesús chi xiin kua'a Ndioxi va.
56 Ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—¡Nuña ndivi xini yu vichin, ra xini tu yu Jesús ra kixi ña yuuvi yo'o va ña ndichi ra xitia kua'a Ndioxi! —kachi ra.
57 Saa ra iin ndasi nda'a ndi'i va na so'o na, ra ndiee ka vi nda'yu na, ra iin ndikati na tiin na ra.
58 Ra tava na ra ndia nuu ñuu, ra ikan xa'a na xakin na yuu ra; Ra mii na taxi kuachi siki xa'a ra, ra tava na tikoto ña isukun na, ra taxi na ña nda'a iin tiaa ra itia lo'o ra nani Saulo, ña na kondiaa ra ña.
59 Ra saa kuu na xika na ña xakin na yuu ra, ra saa xa'a ra ka'an ra xi'in Ndioxi kachi ra saa:
—Tata Jesús, ndaki'in nima yu —kachi ra.
60 Ra saa ndakusiti ra, ra ndiee ka vi ndika'an kachi ra saa:
—Tata, na koo ka'nu ini kun xa'a kuachi ña xa na xi'in yu —kachi ra xi'in Ndioxi.
Ndia saa ra ndixi'i va ra.

8

Táxí ra Saulo na ve'e ñu'u

1 Ra ndixiyo va yu'u ra Saulo xi'in na ña xa'ni na ra Esteban.
Ra suvi mii kii kan ke nundiee ni ka tu kuachi xi'in na ndikun Jesucristo, na ndee ñuu Jerusalén va, ra xinu ndi'i na kua'an na ñuu ña ndo'ni chi Judea, xi'in chi Samaria, ra ndia ndia xita'an xi'in Jesús va kuvi ndia nindoo ñuu Jerusalén.
2 Ra saa ndixa'an sava tiaa ndia ndikun ndinuni Ndioxi ndaki'in ndia iki kuñu ra Esteban, ra ninduxin ndia ña, ra xaku ka vi ndia xa'a ra.
3 Ra ra Saulo tu, xika kuni sandi'i xa'a na ndikun Jesucristo va; ra iin ta ve'e ta ve'e na kua'an ki'vi ra ña tava ra tiaa xi'in na si'i, ra iin kañu'u kiti ra na kua'an na xi'in ra ña taan ra na ve'e kàà.

Ka'an ndoso ra Felipe tu'un Ndioxi nuu na ñuu Samaria

4 Ra na xinu kua'an kan, ra ka'an ndoso na tu'un Ndioxi iinii kuvi ñuu
nuu kua'an va na.
5 Ra ra Felipe, ra xinu kuạ'ạn xi'in na ve'e ñu'u na xinu kan, ra ñuu
ka'nu ña ndikaa chi Samaria va ndixaa ra, ra ikan xa'a ra ndika'an ndoso
tu'un xa'a Cristo nuu na ñuu kan va.
6 Ra saa ndakuta'an kua'a ni yuvi, ra ndinuni ka vi tiaa so'o na ña
ndakani ra Felipe nuu na, ra xini tu na ña xa ra kua'a ni ña ndichi va.
7 Saa chi sanda'a ra kua'a ni yuvi na kuu mii tachi ndiva'a, ra iin nda'yu
ko'o tachi ndiva'a kan ta kee ña ini na; ra kua'a ni tu na nduchi'ña na köo
iin xiyo xa'a, xi'in na kutuun küvi kanda va, sanda'a ra.
8 Ra tiaa ni kusii ini na ñuu kan xa'a ña kuu kan.
9 Ra suvi mii ñuu kan tu kandu'u iin tiaa ra nani Simón va, ra ra ndáku,
ra xiniñu'u ni kuvi ra kachi ra xi'in takundi'i na ndee chi Samaria, ra tiaa
ni sanda'vi ra na.
10 Chi ndia na kuna'nu xi'in na nda'vi va xindikun sata ra, ra ndinuni ka
vi tiaa so'o na ña ndika'an ra xi'in na, ra ndika'an na xi'in ta'an na kachi
na saa xa'a ra:
—Ndiee Ndioxi ña kee ndivi va ke iyoo xi'in ra yo'o —kachi na.
11 Ra xindikun ni na ra, saa chi kua'a ni kuiya kuchuun ra sanda'vi ra
na xi'in ña sạká ña xini ra.
12 Ndi su ta xaa ra Felipe, ña ndakani ra tu'un va'a xa'a ichi nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu xi'in xa'a kivi Jesucristo nuu na, saa ra kandixa va na ña
ndika'an ra, ra sakuchi ra kua'a ni ndia tiaa, ra saa tu na si'i va.
13 Ra ndia mii va ra Simón kan kandixa ra chichi ra xi'in va yuvi kan, ra
saa ndakundikun ra ra Felipe, ña xika ra xi'in ra iin takundi'i nuu kua'an
ra, ra ndakanda ka vi ini ra xi'in takundi'i ña ndichi, xi'in ña xitu'un ña
xa ra Felipe.
14 Ra te kundaa ini ndia xita'an xi'in Jesús ndia nindoo ndee ñuu
Jerusalén xa'a na ndee chi Samaria ña xa ndaki'in na tu'un Ndioxi, saa
ra ti'vi va ndia ra Pedro xi'in ra Juan kua'an ndia ñuu kan.
15 Ra te ndixaa ndia, ra saa ndika'an ndia xi'in Ndioxi xa'a na, ña na
ndaki'in na Tachi Yii Ndioxi.
16 Saa chi täan xạạ vi Tachi Yii Ndioxi sata na, chi sakan xi'in kivi Jesús
va ke chichi na.
17 Ra saa tịso ndia nda'a ndia sata na, ra ndaki'in na Tachi Yii Ndioxi.
18 Ra te xini ra Simón ña ndaki'in na Tachi Yii Ndioxi xi'in ña chindee
ndia xita'an xi'in Jesús nda'a ndia sata na, ra saa kuni ra ña sata ra ndiee
Tachi Yii Ndioxi nuu ndia, ra ndika'an ra xi'in ndia,
19 kachi ra saa:
—Taxi ndo ta'an ndiee ña iyoo xi'in ndo ñaa nda'a yu, ra ta xa na
chindu'u yu nda'a yu sata ndia ndia ka yuvi, ra ndaki'in tu na kan va
Tachi Yii Ndioxi ña koo ña xi'in na —kachi ra.
20 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Na ndi'i xa'a kun xi'in xu'un kun, saa chi xani ini kun ña sata kun
ndiee ña sani'i Ndioxi.
21 Yo'o ra köo ichi kun, ra nii köo tu ndiayu va kun ña koo ña yo'o nda'a
kun, saa chi kuëe iyoo ndakú nima kun nuu Ndioxi.
22 Ña kan ke na nandiko ini xa'a kuachi kun, ra na kuaku nda'vi kun
nuu Ndioxi, ra a iin ña saa koo ka'nu va ini ra xa'a ña ki'vi ña ndakani ini
kun sa kun.
23 Saa chi xito'ni yu ra ichi ki'vi va kua'an kun, ra tuun ni tu nu'ni va
kun xi'in kuachi kun —kachi ra Pedro xi'in ra.
24 Ra saa ndakuiin ra Simón kachi ra saa:

—Kuaku nda'vi ndo nuu Ndioxi ña va'a na koo ka'nu ini ra xa'a yu, ra na ndö'o yu ndia nii tundo'o ña ka'an ndo xa'a ñaa —kachi ra xi'in ndia.
25 Ra ta sandi'i ndia xita'an xi'in Jesús ña ndakani ndia tu'un Ndioxi xi'in ña ndakani ndia xa'a Jesús nuu yuvi kan, saa ra nandiko ndia kuanu'u ndia chi ñuu Jerusalén, ra iin takundi'i ñuu vali ña ndikun ndia Samaria ya'a ndia ndakani ndia tu'un va'a xa'a Jesús kua'an ndia.

Ra Felipe xi'in tiaa ra kee ñuu Etiopía

26 Ra te ndi'i, ra saa ndika'an iin ra tatun Ndioxi xi'in ra Felipe kachi ra saa:
—Savii ra ku'un kun chi nı̄nu̱ nuu kuu sur, ichi ña kee ñuu Jerusalén ra nduxinu ña chi ñuu Gaza —kachi ra xi'in ra.
Ra ichi kan ra chi iku yuu va ke ya'a ña.
27 Saa ra ndaki'in ndixa va ra Felipe kua'an ra chi nuu ndika'an ra tatun Ndioxi xa'a xi'in ra, ra ichi kan ndakuta'an ra xi'in iin tiaa ra kee ñuu Etiopía; ra kapo va kuvi tiaa kan, ra iin tiaa ra xiniñu'u ni kuvi ra, ra ndiso chiñu ra xi'in takundi'i xu'un iin ña reina ña nani Candace, ña xa'ndia chiñu nuu na ñuu Etiopía, ra ñuu Jerusalén ke ndixa'an ra ndasaka'nu ra Ndioxi.
28 Ra saa kuu ra ndu'u ra sata iin itun tivi xa'a tun kañu'u kuayu kuanu'u ra ñuu ra, ra ka'vi ra tu'un Ndioxi ña tiaa ra Isaías ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a kua'an ra ichi kan.
29 Saa ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ra Felipe kachi ña saa:
—Kuyachin ra ndakuta'an kun xi'in itun tun kañu'u kuayu vaxi ña'a —kachi ña.
30 Ra saa kuyachin ndixa va ra Felipe, ra xini so'o ra ña ka'vi tiaa kan tutu nuu vaxi ña tiaa ra Isaías, ra saa nindakatu'un ra ra kachi ra saa:
—¿A kundaa ini kun xi'in ña ka'vi kun ñaa, tata? —kachi ra xi'in ra.
31 Saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa xi'in ra Felipe:
—¿Ni ke sa yu ña va'a kundaa ini yu xi'in ña, tu köo na ndakani nuu yu xa'a ña? —kachi ra.
Ra saa ndika'an ra xi'in ra Felipe ña na nandaa ra kundu'u ra ini itun kan xi'in ra.
32 Ra ña yo'o kuu ña'ñu tu'un Ndioxi ña ka'vi tiaa kan kua'an ra, ta nandaa ra Felipe ini itun kan kua'an ra xi'in ra; ra su'va ke kachi ña:
Ta ku'va ndo'o iin ndikachi lo'o ri kañu'u na kua'an kuvi, saa ndo'o ra;
Ra ta ku'va xa iin ndikachi lo'o ña iyoo taxin yu'u ri, ta ixatia na ixi sata ri, saa xa ra,
saa chi ndikä'an kuachi ra xa'a ra nuu na.
33 Ta xa siki na ra, ra köo na ndixandaku kuachi xi'in ra ña ndaki'in na tu'un ra.
Ra köo yuvi ndakani xa'a ña vä'a ña ndo'o ra, saa chi ndia nii yuvi nindöo nuu ra.
chi ra xa'ni va na kuvi ra,
kachi ña ka'vi tiaa kan kua'an ra.
34 Ra saa ndika'an tiaa kan xi'in ra Felipe kachi ra saa:
—Tata, sa lo'o ña mani ra ndakani kun nuu yu. ¿Ni xa'a ke ndika'an ra ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a? ¿A xa'a mii ra ke ndika'an ra? ¿A xa'a inka yuvi va ke ndika'an ra tu'un yo'o? —kachi ra xi'in ra Felipe.
35 Ra saa xa'a ra Felipe ndakani ra nuu ra, ra mii tu'un ña ka'vi tiaa kan kua'an ra ke xiniñu'u va ra Felipe ña ndakani ra tu'un va'a xa'a Jesús nuu ra.
36 Ra saa kuu ndia kua'an ndia ichi kan, saa ra ndixaa va ndia iin nuu ndikaa tiakuii, ra saa ndika'an tiaa kan kachi ra saa xi'in ra Felipe:

—Yo'o ndikaa tiakuii, ra a küvi tu ndikun na sakuchi va kun yu'u —kachi
ra xi'in ra.
37 Saa ndakuiin ra Felipe kachi ra saa xi'in ra:
—Tu ndinuni va'a kandixa kun saa ra kuvi va —kachi ra.
Ra saa ndakuiin tiaa kan kachi ra saa:
—Kandixa va yu Jesucristo ña kuu ra se'e Ndioxi —kachi ra.
38 Ra saa xa'ndia tiaa kan chiñu ña xikundichi itun tun ndikaa ra kua'an
ra, ra saa nuu uvi saa ndia ndixaa ndia ndiki'vi ndia ini tiakuii kan, ra ikan
sakuchi va ra Felipe ra.
39 Ra ta kee ndia ini tiakuii kan vaxi ndia, ra saa ndaki'in va Tachi Yii
Ndioxi ra Felipe kua'an ra xi'in ña, ndia saa ra ndixïni ka vi tiaa kan ra.
Ra va'a ni saa va, ndi su kusii ni va ini tiaa kan ndaki'in ra kua'an ra ichi
ña kua'an ra.
40 Ndi su ra Felipe tu, xa ndita xika ka'an ndoso tu'un Ndioxi ñuu ña
nani Azoto va, ra te ndi'i, ra saa kee ra ñuu kan ra xa'a ra ka'an ndoso ra
tu'un va'a xa'a Jesús iin takundi'i ñuu ña ndo'ni ichi nuu ya'a ra kua'an
ra iin saa ndiakua ndixaa ra ndia ñuu Cesarea va.

9

Su'va ke kuu te ndakundikun ra Saulo Jesús

1 Ra ndakundiee va ra Saulo xika ra ka'an ra, ña kuni ra sandi'i ra xa'a
takundi'i na ndikun sata tata yo Jesús. Ra xa'a ña kan ke ndixa'an ra nuu
sutu, ra kuchee xa'ndia chiñu,
2 ña nduku ra ndiayu ku'un xi'in ra iin takundi'i ve'e ñu'u na judío ña
iyoo ñuu Damasco, ña va'a na nanduku ra tiaa xi'in na si'i, na ndikun
Jesús, ra kundiaka ra na ku'un na xi'in ra ñuu Jerusalén ña taan ra na
ve'e kàà.
3 Ra saa kee ra kua'an ra ñuu Damasco, ra ta kuyuchin ra ñuu kan, saa
ra tu'va kee va iin ñù'ù ña ye'e ni chi ndivi, ra iin xinunduu ña ra.
4 Saa ra ndakava ra ñu'ú va, ra saa xini so'o ra ndika'an iin tachi kachi
ña saa:
—Saulo, Saulo, ¿nichuun □kanita'an kun xi'in yu? —kachi ña xi'in ra.
5 Ra saa ndindakatu'un ra kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi yo'o, Tata? —kachi ra.
Saa ndakuiin tachi kan kachi ña saa xi'in ra:
—Yu'u kuvi Jesús ra xika kun □kanita'an kun xi'in. Ndi su ra sandi'i
xa'a mii va kuvi kun, saa chi ta xa iin sindiki ri ta'vi, ri kee xa'a yu'u kàà
ña tiku nuu va ke □xa kun —*kachi ña xi'in ra.
6 Ra iin kisi ninu ña ra ña iyu'vi ra, ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
—Tata, ka'an xi'in yu ni ke kuni kun sa yu —kachi ra.
Ra saa ndika'an Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Ndakundichi ra kua'an ñuu chee ñaa, ra xaan ke ka'an na xi'in kun
ni ke xiniñu'u sa kun —kachi Jesús xi'in ra.
7 Ra tiaa ndia kua'an xi'in ra Saulo, ra ndiyu'vi ka vi ndia, saa chi xini
va so'o ndia ña ndika'an tachi kan xi'in ra Saulo, ndi su ndixïni ndia ndia
nii yuvi.
8 Ra saa te ndakundichi ra Saulo, ra kuni ndakoto'ni ra ndi su ndiküvi
ka saa chi xa ra kukuaa va kuvi ra. Ra saa ndatiin ndia nda'a ra, ra
ndakundiaka ndia ra kua'an ra xi'in ndia ñuu Damasco va.
9 Ra ikan xikandu'u ra uni kii, ra uni saa kii ndixiyo kuaa va ra, ra nii
ndixïxi ra, ra nii tiakuii ndixï'i ra.

10 Ra ñuu Damasco kan xikandu'u iin tiaa ra xindikun Jesús, ra Ananías
ke xinani ra. Ra nuu ra kan ke kanata Jesús, ra ndika'an ra xi'in ra kachi
ra saa:
—¡Ananías! —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Ananías kachi ra saa:
—Yo'o íin yu, Tata. Ka'an xi'in yu ni ke kuni kun sa yu nuu kun —kachi
ra.
11 Ra saa ndika'an Tata yo Jesús xi'in ra kachi ra saa:
—Sanduvi ra ku'un kun ya'ya ka'nu ña nani Ya'ya Ndakú, ra ta xa na
xaa kun ve'e iin ra nani Judas, ra na ndakatu'un kun xa'a iin tiaa ra nani
Saulo ra kee ñuu Tarso. Saa chi ka'an ra xi'in yu vichin.
12 Ra xa satuvi va yu nuu ra, ña ndiki'vi kun nuu kandu'u ra, ra chindu'u
kun nda'a kun sata ra, ra ndakoto'ni ra —kachi Jesús xi'in ra Ananías.
13 Ndi su ta xini so'o ra Ananías tu'un yo'o, ra saa ndika'an ra kachi ra
saa:
—Tata, xa ndatu'un ni va na xa'a tiaa kan xini so'o yu, ra tiaa ni xa
ndiva'a ra xi'in na yii na ndikun yo'o, na ndee ñuu Jerusalén.
14 Ra vichin tu, xaa ra yo'o xi'in ndiayu ña taxi ndia sutu kuna'nu nda'a
ra, ña tiin ra takundi'i na ndikun kivi kun ra ku'un na xi'in ra ña taan ra
na ve'e kàà —kachi ra Ananías.
15 Ndi su tata yo Jesús ra su'va va kachi ra xi'in ra:
—Kua'an, saa chi ra kan kuvi ra ndikaxin yu ña kuu ra iin nda'a chiñu
nuu yu, ra ku'un ra ka'an ndoso tu'un yu nuu yuvi na xïni tu'un Ndioxi,
xi'in nuu na chiñu kuna'nu, xi'in nuu na ñuu Israel.
16 Ra ña'a yu takundi'i ña ndo'o ra xa'a ña ndikun ra yu'u nuu ra —kachi
ra.
17 Ra saa ndaki'in ra Ananías kua'an ra ve'e nuu kandu'u ra Saulo, ra te
ndixaa ra ndiki'vi ra ra saa chindu'u ra nda'a sata ra, ra ndika'an ra xi'in
ra kachi ra saa:
—Ñani Saulo, Tata yo Jesús, ra ndika'an xi'in kun ichi nuu kixi kun kan
kuvi ra, ti'vi yu'u vaxi yu ña chindu'u yu nda'a yu sata kun ra ndakoto'ni
tuku kun, ra ndakutu tu kun xi'in Tachi Yii Ndioxi va —kachi ra.
18 Saa ra ndikun xa'a kee va ña'a nuu ra, ra ta iin kuvi xe'e sata tiaka saa
íin ña'a ña kee nuu ra, saa ra va'a ndakoto'ni tuku va ra. Ra saa sakuchi
ra Ananías ra.
19 Ra te ndi'i saa xixi ra, ra ndakindiee tuku va ra. Ra saa ndixa'an ra
xikandu'u ra ndia'vi kii xi'in na ndikun Jesús na ndee ñuu Damasco kan.

Ka'an ndoso ra Saulo xa'a Jesús nuu na ñuu Damasco.

20 Ra saa ndiya'a ndia'vi kii ra saa xa'a ra Saulo xika ra ta ve'e ñu'u, ta
ve'e ñu'u na judío ña iyoo ñuu Damasco ndakani ra xa'a Jesús ña kuu ra
se'e Ndioxi
21 Ra takundi'i yuvi na xini so'o ña ka'an ra ra ndakanda ka vi ini na
xini na ra, ra ka'an na kachi na saa:
—¿A su mii va tu tiaa yo'o kuvi ra ndixika kanita'an xi'in na ndikun
Jesús na ndee ñuu Jerusalén? ¿Ra a su mii ra kuvi tu ra xaa yo'o ña tiin
ra na ndikun Jesús ña ku'un na xi'in ra ra ndataxi ra na nda'a ndia sutu
kuna'nu va? —kachi na xa'a ra.
22 Ra ra Saulo tu ndakundiee ka xika ndakani kaxi nuu na xa'a Jesús,
ña kuu ra ra ndikaxin Ndioxi sakaku yuvi; ra iin sana su'va ini na judío
na ndee ñuu Damasco kan xa ra.

Xinu se'e ra Saulo nuu na judío

23 Ra saa kuu ra kuna'a va iin ra Saulo ñuu Damasco, ra saa ndakuta'an
tu'un na judío na ndee ñuu kan ña ⍰kuni na ka'ni na ra.
24 Ndi su kundaa va ini ra Saulo xa'a ña ndikata'an na sa na xi'in ra. Ra
xa'a na ndakondiaa na ye'e korra yuu ña ndikaa nuu ñuu ka'nu kan iin
takundi'i ñuú xi'in ka'ñu, ña kuni na ka'ni na ra.
25 Ra saa ndakuta'an na ita'an xi'in ra Saulo iin ñuu, ra chikaa na ra ini
iin tuká ra sanuu se'é na ra chi sata korra yuu ña ndikaa nuu ñuu ka'nu
kan, ra su'va ke xa na xi'in ra ña va'a ndikaku ra.

Nandiko ra Saulo ñuu Jerusalén

26 Ra te nandiko ra Saulo ndaxaa ra ñuu Jerusalén, ra saa kuni ra
ndakuta'an ra xi'in na ndikun Jesús na ndee ñuu kan, ndi su ndixïin na
chi ndiyu'vi va na ra, saa chi ndikandïxa vi na ra ña xa ndakundikun ra
Jesús.
27 Ndi su kandixa va ra Bernabé ra, ra saa ndakundiaka ra ra, ra ndixa'an
ra xi'in ra nuu ndia xita'an xi'in Jesús. Ra ikan xa'a ra ndakani ra nuu
ndia xa'a ra Saulo ña xini ra Jesús ichi nuu ndixa'an ra, xi'in xa'a tu'un ña
ndika'an Jesús xi'in ra, ra saa tu xa'a ña ndaku ni ndakani ra xa'a Jesús
nuu na ñuu Damasco va.
28 Ndia saa ra ndakuta'an mani va ndia xi'in ra Saulo, ra xika ra xi'in
ndia, ndia ndia ka mii nuu kua'an va ndia.
29 Ra tiaa ni ndaku ⍰ndakani ra xa'a Jesús nuu na judío na ka'an tu'un
griego, ra tiin ta'an ni tu ra xi'in va na, ndi su ndixïin na kandixa vi na ra
chi ra kuni na ka'ni va na kuvi ra
30 Ra te kundaa ini na ndikun Jesús xa'a ña kuni na judío kan ka'ni ra,
ra saa ndixa'an na ndiaka na ra ndia ñuu Cesarea, ra ndia ikan ndati'vi
na ra kuanu'u ra ñuu Tarso nuu kaku va ra.
31 Ra na ndikun Jesús ndee ñuu ña ndikun ndiaa Judea, xi'in na ndee
ñuu ña ndikun ndiaa Galilea, xi'in na ndee ñuu ña ndikun ndiaa Samaria,
ra va'a ka vi ndakundee na, saa chi köo ka yuvi kanita'an xi'in na, ra
ndinuni ka vi ⍰xa to'o na Jesús, ra iin vichin vichin ⍰ndukua'a na kua'an
na ⍰xa Tachi Yii Ndioxi.

Sanda'a ra Pedro iin tiaa ra nani Eneas

32 Ra saa kuu ra Pedro xika ra xito'ni ra na ndikun Jesús, na kuu na yii,
ta ñuu ta ñuu, ra saa ndixa'an tu ra xito'ni ra na ndee ñuu ña nani Lida
va.
33 Ra ikan ndani'i ta'an ra xi'in iin tiaa ra nani Eneas, ña kandu'u ra nuu
ixto, ra xa una vi kuiya ke nduchi'ña ra ña küvi kaka ra.
34 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in ra kachi ra saa:
—Eneas, ndakoo ra ndatuvi kun ixto kun saa chi xa ⍰nduva'a va kun
vichin xa Jesucristo —kachi ra xi'in ra.
Saa ra ndikun nduva'a ndixa va ra Eneas ra ndakoo va ra.
35 Ra ta xini takundi'i na ndee ñuu Lida xi'in na ndee nuu yoso ka'nu
ña nani Sarón ña nduva'a ra Eneas kan, saa ra ndakundikun na Jesús va.

Ndatiaku ña Dorcas

36 Ra ñuu Jope kandu'u iin ña'a ña ndikun Jesús, ra Tabita ke nani ña, ra
Dorcas ke kachi ña tu'un griego. Ra va'a ni ña'a kuvi ña, saa chi chindiee
ta'an ni ña xi'in na nda'vi ndo'o.
37 Ra saa kuu ki'in kue'e ña ra ndixi'i va ña. Ra saa sakuchi na ña, ra ta
ndi'i, saa ndachikandu'u na ña ini ve'e ña ndichi chi xini ve'e ninù va.
38 Ra yachin va ndikaa ñuu Jope xi'in ñuu Lida, nuu xika Pedro, ra ta
kundaa ini na ndikun Jesús ña xika ra kan, ra saa ti'vi na uvi tiaa ra
ndixa'an ndia ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:

—Numi ni na ku'un kun xi'in ndi ñuu Jope —kachi ndia.

39 Saa ra ndikun ndaki'in ndixa va ra Pedro kua'an ra xi'in ndia. Ra te
ndixaa ra ve'e kan ra saa ndiaka ndia ra ndaa ra xi'in ndia chi ve'e nìnù
nuu kandu'u ña, ra xa iin chitu va na si'i nda'vi na ndukuaan ña xaku na
xa'a ña, ra ta xini na ra Pedro ra saa iin xinunduu na ra, ra ndiña'a na
xiyo xi'in tikoto ndika nuu ra, ña xava'a ña sani'i ña na ta xitiaku ña.

40 Ra saa ndika'an ra Pedro xi'in takundi'i na ndee ve'e kan ña na kee
na chi ke'e, ra saa ndakusiti ra ra ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra te ndi'i saa
ndikokuiin ra ndakuto'ni ra chi nuu kandu'u ña, ra ndika'an ra xi'in ña
kachi ra saa:

—Tabita, ndakoo —kachi ra.

Ra saa ndakoto'ni ña, ra ta xini ña ra Pedro, ra saa ndakoo ña
ndakundu'u ña.

41 Saa ra tiin ra nda'a ña ra ndakanindichi ra ña; ra saa ndakana ra na
ndikun Jesús, xi'in na si'i nda'vi na ndukuaan kan nandi'vi na ve'e kan,
ra xa tiaku va ña ndiña'a ra ña nuu na.

42 Ra kundaa ini takundi'i va na ñuu Jope xa'a ña kuu kan, ra kua'a ka
vi na ndakundikun Jesús.

43 Ra kua'a ka va kii kuachi ra Pedro ñuu Jope, ra ve'e tiaa ra nani Simón,
ra xachiñu xi'in ñii kiti ke xikandu'u ra.

10

Ndakani ra Pedro nuu ra Cornelio xa'a Jesús

1 Ra ñuu Cesarea xikandu'u iin tiaa ra xinani Cornelio, ra ra xa'ndia
chiñu nuu iin ciento ndia soldado xikuu ra. Ra xi'in ndia soldado ndia
kua'a ndia xinani Italiano ke xita'an ndia.

2 Ra ra Cornelio xi'in takundi'i na ve'e ra, ra na xindikun Ndioxi ndixiyo
na, ra chindiee ta'an ni ra xi'in na judío xi'in xu'un, ra tiaa ni tu ndika'an
ra xi'in Ndioxi va.

3 Ra saa kuu iin kii ta ku'va kaa uni xikuaa ra saa satuvi ña nuu ra xa
Ndioxi, ra iin kaxi kaxi va xini ra iin ra tatun Ndioxi, ra ndiki'vi ra nuu iin
ra ra ndika'an ra xi'in, kachi ra saa:

—¡Cornelio! —kachi ra.

4 Saa ndakoto'ni va'a ra Cornelio nuu ra tatun kan ra iyu'vi ka vi ra, ra
saa ndika'an ra kachi ra saa:

—¿Ni chiñu kuni kun yu'u, Tata? —kachi ra.

Ra saa ndika'an ra tatun kan xi'in ra kachi ra saa:

—Kusii ni ini Ndioxi ña chindiee ta'an kun xi'in na nda'vi, ra xa xini tu
so'o ra ña ka'an ni kun xi'in va ra.

5 Ña kan ke na ti'vi kun yuvi ku'un na ñuu Jope ra ndaki'in na ra nani
Simón, ra ndakunani Pedro, ña na kixi ra ve'e kun.

6 Ra ve'e iin ra nani Simón, ra kandu'u yachin yu'u tiañu'u, ra xachiñu
xi'in ñii kiti ke iin ra, ra ra kan kuvi ra ka'an xi'in kun ndia ña ke xiniñu'u
sa kun —kachi ra.

7 Ra te xa ndaki'in ra tatun kan kua'an ra, ra saa kana ra Cornelio uvi
ndia xachiñu nuu ra, ra kana tu ra iin ra soldado ra ndiaa ini ra, ra ndikun
ndinuni Ndioxi xi'in ra.

8 Ra takundi'i ña ndika'an ra tatun kan xi'in ra, ra ndatu'un tu ra xi'in
ndia kan va xa'a ña, ra saa ti'vi ra ndia kua'an ndia ñuu Jope.

9 Ra ta ku'va ka uxi uvi ka'ñu inka kii ndituvi ta xa kua'an kuyachin
ndia kua'an ndia nuu ñuu Jope ña ndikaa yu'u mini kan, Ra saa nandaa
ra Pedro chi xini ve'e ña ka'an ra xi'in Ndioxi.

10 Ra nani saa kuu na xi'in ve'e nuu iin ra ña xika na xavii na ña kuxi
ra, ra xa ka'un ni tu ini va ra, saa ra tu'va ndituvi va nuu ra xa Ndioxi,
11 ra saa xini ra ndanuña ndivi, ra ndituvi iin tikoto ndika ra nu'ni kumi
saa tutun vaxi nuu ña nuu ñu'u xini ra.
12 Ra nuu tikoto kan ñú'u iin takundi'i nuu kiti ri iyoo kumi xa'a, xi'in
ri kañu'u tixi, xi'in ri ndachi, xini ra.
13 Saa ra xini so'o ra ndika'an iin tachi xi'in ra kachi ña saa:
—Pedro, ndakundichi ra ka'ni kun kiti ñaa kaxi kun —kachi ña xi'in ra.
14 Ra saa ndakuiin ra Pedro, kachi ra saa:
—Ndïxa, Tata; ndia nii ichi täan kaxi yu kuñu kiti yakua —kachi ra.
15 Saa ndakuiin tuku tachi kan, kachi ña saa xi'in ra:
—Ña'a ña xa nduva'a xa Ndioxi, ra kä'an ka kun ña yakua xi'in ña
—kachi ña.
16 Ra uni vi ichi ke ndika'an tachi kan xi'in ra, ra saa nandaa tikoto ña
ñu'u kiti ini kan kuanu'u ña chi ndivi va.
17 Ra nani saa kuu ra Pedro ndakani ini ra ni ke kuni kachi ña ndituvi
nuu ra xa Ndioxi, saa ra xa kuyachin va ndia ti'vi ra Cornelio kua'an ndia,
ra saa ndakatu'un ndakatu'un ndia ndia mii kuu ve'e ra Simón kua'an
ndia.
18 Ra ta ndixaa ndia nuu iin ve'e kan, ra saa ndindakatu'un ndia, kachi
ndia saa:
—¿A kandu'u iin ra nani Simón, ra ndakunani Pedro ve'e ñaa? —kachi
ndia.
19 Ra ndakundiee va ra Pedro ndu'u ra ndakani ni ini ra xa'a ña ndituvi
nuu ra xa Ndioxi, ra ni ke kuni kachi ña ká'an ra. Ra saa ndika'an Tachi
Yii xi'in ra kachi ña saa:
—Koto'ni; chi xaa uni tiaa nanduku ndia yo'o.
20 Ndakundichi ra ku'un kun xi'in ndia, ra xä uvi ini kun chi yu'u va
kuvi ra ti'vi ndia ña vaxi ndia —kachi ña.
21 Saa ra nuu ndixa va ra Pedro nuu ra saa ndixaa ra nuu ndita ndia, ra
ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Yu'u kuvi va ra nanduku ndo, ¿ra nichuun kuni ndo yu'u? —kachi ra.
22 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Ra Cornelio ra kuchee nuu iin ciento ndia soldado kuvi ra ti'vi ndu'u
vaxi ndi nuu kun, ra iin tiaa ra va'a ni kuvi ra, ra kandixa ni va ra Ndioxi,
ra va'a ni tu ndu'u tu'un xa'a ra nuu na judío va. Ra iin ra yii ra kuu
tatun Ndioxi kuvi ra ndika'an xi'in ra ña va'a ti'vi ra ndu'u vaxi ndi nuu
kun, saa chi kuni ra ña na ku'un kun ve'e ra, ra ka'an kun xi'in ra xa'a ña
xiniñu'u ka'an kun xi'in ra —kachi ndia xi'in ra Pedro.
23 Saa ndika'an ra Pedro xi'in ndia ña na ya'a ndia ve'e nuu kandu'u ra
ndakindiee ndia. Ra ikan kii ndituvi ndaki'in ra kua'an ra xi'in va ndia,
ra kua'an ka tu sava na ñani ra na ndikun Jesús na ndee ñuu Jope xi'in
va ra.
24 Ra ndia inka tuku kii ndituvi vi ke ndixaa ndia ñuu Cesarea. Ra ra
Cornelio ra xa ndachuta'an va ra takundi'i na ve'e ra xi'in na ita'an mani
xi'in ra, ña ndiatu na xaa ndia.
25 Ra te ndixaa ra Pedro ve'e ra Cornelio, saa ra ndikun kita va ra ndaki'in
ra ra, ra saa ndakusiti ra nuu ra, ña ndasaka'nu ra ra.
26 Ndi su ndixïin vi ra Pedro ña kusiti ra Cornelio nuu ra, chi tiin ra
nda'a ra ra ndakanindichi va ra ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Xä kun saa chi yuvi ta'an yo'o kuvi tu yu'u va —kachi ra.
27 Ra ndatu'un ndia xi'in ta'an ndia saa ndiki'vi ndia ve'e kua'an va ndia,
ra saa ndakoto'ni ra Pedro ra xa kua'a ka vi yuvi ndakuta'an ndee ini ve'e
kan.

28 Saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Ndo'o ra xa xini va ndo chi ndu'u na judío, ra täxi ndiayu ña ndakuta'an ndi xi'in yuvi na küu judío, ra küvi tu ki'vi ndi ve'e va na. Ndi su Ndioxi saña'a yu'u ña küvi ka ka'an yu xi'in ndia ndia ka yuvi ña yakua na.

29 Ña kan ke ta ndixaa chiñu nuu yu ña kana ndo yu'u, saa ra ndikun ndaki'in yu vaxi va yu, chi ndiküvi ka sa ndichi yu. Ra kuni yu kundaa ini yu, nichuun ke kana ndo yu'u xaa yu vichin —kachi ra xi'in na.

30 Ra saa ndakuiin ra Cornelio, kachi ra saa xi'in ra:

—Vichin xinu kumi kii, ra ku'va mii hora ka uni vichin ke ndu'u yu ve'e yu ña iyoo su'un yu täan kuxi yu, ra ka'an yu xi'in Ndioxi, ra tu'va ndituvi va iin tiaa ra ndixi tikoto ña ye'e ni nuu yu.

31 Ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: “Cornelio, xa xini va so'o Ndioxi ña ka'an ni kun xi'in ra, ra xa kundaa tu ini ra ña chindiee ta'an ni kun xi'in na nda'vi va.

32 Ña kan ke na ti'vi kun yuvi ku'un na ñuu Jope, ra ka'an na xi'in ra nani Simón ra ndakunani Pedro ña na kixi ra xi'in na. Ra ve'e iin ra nani Simón ra kandu'u yachin yu'u tiañu'u ra xachiñu xi'in ñii kiti ke kandu'u ra. Ra ta xa na xaa ra, ra ka'an xi'in kun ña xiniñu'u ka'an ra xi'in kun.” kachi ra.

33 Xa'a ña kan ke kama ni va ti'vi yuvi ndixaa na ndaki'in na yo'o, ra va'a ni va xa kun ña xaa kun. Ra xa yo'o ndakuta'an ndi ndee ndi nuu Tata yo Ndioxi vichin, ra kuni ndi kuni so'o ndi ña ndika'an Ndioxi xi'in kun ka'an kun xi'in ndi —kachi ra Cornelio xi'in ra Pedro.

Ka'an ndoso ra Pedro nuu na küu judío xa'a Jesús

34 Ra saa xa'a ra Pedro ndakani ra nuu na kachi ra saa:

—Ña ndixa ke kundaa ini yu vichin chi Ndioxi ra ndakäxin ra yuvi.

35 Chi ndia ndia ka yuvi kuvi va na, ra ku'vi ni va ini ra xini ra na tu xa to'o na ra, ra xa na ña va'a nuu ra.

36 Ra mii tu'un yo'o ke ndika'an tu ra xi'in na ñuu Israel va, ña ti'vi ra Jesucristo kixi ra ndika'an ndoso ra tu'un va'a ña ndakundee vii na xi'in, ra mii ra kuu tu Tata takundi'i va yuvi.

37 Ra xa kundaa va ini ndo xa'a takundi'i ña kuu, chi iinii kuvi va ñuu ña ndikun ndiaa Judea ke nindutia ndoso tu'un xa'a Jesús ra ñuu Nazaret, ra te ndi'i chichi xa ra Juan, ra saa kixa'a ra ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu yuvi chi Galilea.

38 Ra xa kundaa tu ini ndo xa'a Jesús, ña taxi Ndioxi ndiee Tachi Yii nda'a ra ña ndixiyo ña xi'in ra, ra xa kundaa tu ini ndo ña ndixika ra xa ra ña va'a xi'in yuvi va, ra sanda'a tu ra na xindo'ni nda'a ndiee timia'a va. Ra ña va'a xa ra saa, ra mii va Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in ra.

39 Ra ndu'u ndia xita'an xi'in ra kuvi ndia ndakuiin xa'a takundi'i ña va'a xa ra takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa Judea xi'in ñuu Jerusalén. Ra ta ndi'i saa katakaa na ra nda'a cruz ña xa'ni na ra.

40 Ndi su te ndixinu uni kii ra ndatiaku va ra xa Ndioxi, ra ndiña'a ra ra nuu ndi ra xini va ndi ra.

41 Ra ndixïni vi takundi'i na ñuu ra, chi takua ndu'u ndia ndikaxin Ndioxi ndakuiin xa'a va ra kuvi ndia xini ra. Ra ta ndatiaku ra ra xixi ndi xi'in ra, ra xi'i tu ndi tiakuii xi'in va ra.

42 Ra mii ra kuvi tu ra xa'ndia chiñu nuu ndi ña na ka'an ndoso ndi xa'a ra nuu takundi'i yuvi, ra ndatu'un tu ndi xa'a ra ña ndikaxin Ndioxi ra ña sayukun ra kuachi xi'in yuvi na tiaku, ra saa tu xi'in na ndii va.

43 Ra suvi xa'a ra kan ke xa ndika'an tu na ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a ta kachi na su'va va, takundi'i na xiin kandixa kivi ra, ra koo
ka'nu va ini ra xa'a kuachi na, kachi na —kachi ra Pedro xi'in na.

Ndaki'in na küu judío Tachi Yii Ndioxi

44 Ra ta ka'an ka va ra Pedro xi'in na, saa ra ndixinu va Tachi Yii sata
takundi'i na ndakaya ndee xini so'o ña ka'an ra.
45 Saa ra ndakanda ka vi ini na judío, na ndixaa xi'in Pedro, saa chi xini
na ña ndaki'in na küu judío kan Tachi Yii.
46 Ra xini tu so'o na ña xa'a na yuvi kan ka'an na inka nuu tu'un ña
xïni va na, ra ndasaka'nu ka vi na Ndioxi.
47 Ra saa ndika'an ra Pedro kachi ra saa:
—¿A ndia iin yuvi kuchuun kasi nuu na yo'o ña küchi na, ra xa ndaki'in
va tu na Tachi Yii ta ku'va iyoo mii yo? —kachi ra.
48 Saa xa'ndia ra chiñu ña na ku'un na kuchi na tixi ndiee ña kuu mii
Jesús. Ra te ndi'i saa xaku nda'vi na nuu ra Pedro ña na kuachi ka ra lo'o
xi'in na ndia'vi kii.

11

Ndakani ra Pedro nuu na ve'e ñu'u Jerusalén xa'a chiñu ña xa ra

1 Ra saa kuu ra kundaa va ini ndia xita'an xi'in Jesús, ra kundaa tu ini
na ndikun Jesús na ndee chi Judea va xa'a ña ndaki'in yuvi na küu judío
tu'un Ndioxi.
2 Ra xa'a ña kan ke xa kuáchi na judío, na kuu mii tuni Ndioxi xi'in ra
Pedro, te nandiko ra ñuu Jerusalén.
3 Ra nindakatu'un na ra kachi na saa:
—¿Nichuun ndixa'an kun xito'ni kun yuvi na küu judío ve'e na, ra xixi
kun xi'in na? —kachi na xi'in ra.
4 Saa xa'a ra Pedro ndakani ra nuu na judío ta'an ra, ndia ku'va ke kuu
ña ndixa'an ra ve'e na küu judío, ra ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:
5 —Yu'u, ra ñuu Jope va ke ndu'u yu ka'an yu xi'in Ndioxi, ra saa satuvi
ra nuu yu, ra xini yu iin tikoto ndika ra nu'ni kumi saa tutun ña, ra kee
ña chi ndivi vaxi nuu ña, ra iin saa nduxinu ña ndia mii nuu ndu'u yu.
6 Ra te saku'un nuu yu ndakoto'ni va'a yu ini tikoto kan, ra saa xini yu
ndo'ni iin takundi'i nuu kiti ini ña, kiti tata, xi'in kiti iku, xi'in kiti kañu'u
tixi, xi'in kiti ndachi.
7 Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi xi'in yu, kachi ña saa:
“Ndakundichi, Pedro, ra ka'ni kun kiti ñaa kaxi kun”, kachi ña xi'in yu.
8 Saa ndakuiin yu kachi yu saa: “Ndïxa, Tata, saa chi ndia nii ichi täan
kaxi yu kuñu kiti ri köo ndiayu yu kaxi yu”, kachi yu.
9 Ra saa ndika'an tuku tachi kan xi'in yu kachi ña saa: “Ña'a ña xa
nduva'a xa Ndioxi, ra kä'an ka kun ña yakua xi'in ña”, kachi ña.
10 Ra uni vi ichi ke ndika'an tachi kan xi'in yu, ra saa nandaa tikoto ña
ñu'u kiti ini kan kuanu'u ña chi ndivi va.
11 Ra te ndi'i su'va kuu ña kan, saa ra xa ndixaa va uni tiaa ndia kee
ñuu Cesarea ña nanduku ndia yu'u.
12 Saa ra ndika'an va Tachi Yii xi'in yu, ña na sä uvi ini yu ña ku'un yu
xi'in ndia. Ra saa ndakuta'an yu xi'in inka i̱ñu̱ ndia ñani yo, ra kee ndi
ndixa'an ndi ra ve'e tiaa kan.
13 Ra saa ndakani ra nuu ndi xa'a ña ndixa'an iin ra tatun Ndioxi ve'e
ra, ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa: “Ti'vi yuvi na ku'un na ñuu Jope

ña nanduku na iin tiaa ra nani Simón ra ndakunani Pedro, ña na kixi ra ve'e kun,
14 chi ra kan kuvi ra ndakani nuu kun, ra kundaa ini kun ndia ku'va ke sa kun ña kaku kun, ra saa tu na ve'e va kun”, kachi ra tatun kan xi'in ra, kachi ra xi'in ndi.
15 Ra saa kuu ndakani yu nuu na, saa ra nduxinu va Tachi Yii sata na, ta ku'va xa ña xi'in yo yo'o te yachi.
16 Ra saa ndaka'an yu xa'a tu'un ña ndika'an tata yo Jesús, ta kachi ra su'va: “Ra Juan, ra xi'in tiakuii va ke sakuchi ra yuvi, ndi su ndo'o ra Tachi Yii va ke kuchi ndo”, kachi ra.
17 Ra tu sani'i tu Tata yo Ndioxi Tachi Yii ra na kan va, ta ku'va sani'i ra ña yoo ta kandixa yo Tata yo Jesucristo ña kuu ra ra sakaku yuvi, saa ra, ¿yoo kuvi yu'u ña kasi yu nuu ña xa Ndioxi? —kachi ra.
18 Saa ra te ndi'i xini so'o na judío na ndikun Jesús na ndee ñuu Jerusalén ña ndakani ra Pedro nuu na, ndia saa ra xikutuvi va na ña xa kuáchi na xi'in ra, ra saa xa'a na ndasaka'nu na Ndioxi kachi na saa:
—¡Sakaku tu Ndioxi yuvi na küu judío va, ra taxi ra ndiayu nda'a na ña na nandiko ini na xa'a kuachi na, ra ni'i na ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un! —kachi na.

Su'va ke kuu te ndixaa tu'un Ndioxi ñuu Antioquía

19 Ra suvi na ndikun Jesús, na nditaxi ta xa'ni na ra Esteban kuvi sava na ndaki'in kua'an ñuu Fenicia, xi'in ñuu Chipre, xi'in ñuu Antioquía. Ra ikan xa'a na ndika'an ndoso na tu'un va'a xa'a Jesús nuu na judío ra ndikä'an vi na xi'in inka yuvi.
20 Ndi su ndia judío ndia ndikun Jesús ndia kee ñuu Chipre xi'in ñuu Cirene ra ndixa'an va ndia kan ndika'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu na küu judío ñuu Antioquía.
21 Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndia, ra kua'a ni yuvi ndakundikun Jesús xa ndia.
22 Ra te kundaa ini na ndikun Jesús na ndakuta'an ve'e ñu'u ñuu Jerusalén xa'a na ndakundikun Jesús, ra saa ti'vi na ra Bernabé kua'an ra ndia ñuu Antioquía ña koto'ni ra na.
23 Ra te ndixaa ra Bernabé ñuu kan, saa xini ra ña va'a ña ka'nu xa Ndioxi xi'in na, saa ra kusii ni ini ra. Ra ndika'an ra xi'in na, ña na ndakundiee ni ka na chikaa na ndiee ña kundikun Jesús xi'in ndinuni nima na, kachi ra xi'in na.
24 Saa chi ra Bernabé ra va'a ni tiaa kuvi ra, ra iin tiaa ra ndinuni ni kandixa Ndioxi kuvi ra, ra iyoo ni tu ndiee Tachi Yii va xi'in ra. Ra xa'a ña kan ke kua'a ni yuvi ndakundikun Jesús xa ra.
25 Ra te ndi'i saa ndaki'in ra Bernabé ndixa'an ra ñuu Tarso ña nanduku ra ra Saulo, ra ta ndani'i ra ra, ra saa ndaki'in ra ra xaa ra xi'in ra ñuu Antioquía.
26 Ra ñuu kan xindee ndia iin kuiya ña ndixika ndia ve'e ñu'u xi'in na, ra kua'a ni ka tu yuvi saña'a ndia tu'un Ndioxi va. Ra ñuu Antioquía kan ke nuu va'a chindu'u mii na ñuu kan kivi na kandixa Jesús, ña ndakunani na “na ndikun Cristo”.
27 Ra suvi mii kii kan ke ndixaa tu sava ndia ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi ndia kee ñuu Jerusalén ñuu Antioquía va.
28 Ra saa kuu ndia ndee ndia kan, saa ra ndika'an va Tachi Yii xi'in iin ra nani Agabo, ra saa ndakundichi ra ma'ñu na ndikun Jesús, ra ndika'an

ra xi'in na, ña kixi tama iinii kuvi nuu ña yuuvi. Ra saa ke kuu ndixa va ta
kuiya xa'ndia chiñu ra Claudio nuu takundi'i ñuu ña ndikun ndiaa Roma.
29 Saa ndikata'an na ndikun Jesús na ndee ñuu Antioquía ña chindiee
ta'an na xi'in na ndikun Jesús na ndee chi Judea, ra ta ku'va ni'i nda'a na
ke ta'an va na kachi na ndikata'an na.
30 Ra mii saa ndixa ke xa va na, saa chi taxi va na xu'un ña ndisoko na
nda'a ra Bernabé xi'in ra Saulo, ra ndia kan kuvi ndia ni'i ña ndataxi ndia
nda'a ndia xikua'a ndia ndiso chiñu xi'in na ve'e ñu'u chi Judea va.

12

Xa'ni na ra Jacobo ra ra Pedro chikaa na ve'e kàà va

1 Ra suvi mii kuiya kan ke xa'a ra rey Herodes kanita'an ra xi'in na
ndikun Jesús.
2 Ra saa xa'ndia ra chiñu ña xa'ndia na sukun ra Jacobo ñani ra Juan
xi'in ichi.
3 Ra ña xa ra Herodes ña kan, saa ra kusii ni va ini na judío xi'in ra, ra
xa'a ña kan ke xa'ndia ra chiñu ra tiin tu na ra Pedro va ra chikaa na ra
ve'e kàà. Ra kii te ndatava na viko Pascua ke kuu ña.
4 Ra te ndi'i tiin na ra Pedro, saa xa'ndia ra Herodes chiñu ña chikaa
na ra ve'e kàà, ra saa xa'ndia tu ra chiñu nuu kumi ti'vi ndia soldado ña
na kondiaa va'a ndia ra. Ra kumi kumi kuvi ndia soldado kan, ta iin iin
ti'vi. Ra ta xa na ndi'i viko Pascua ke tava ra Herodes ra Pedro ve'e kàà
ña ndataxi ra ra nda'a na ñuu ña ka'ni na ra.
5 Ña kan ke xindiaa ni va ndia soldado kan ra Pedro, saa chi ndiküni
ndia ña saña ra, ra na ve'e ñu'u na ndikun Jesús ra tiaa ni va ni'i ndika'an
na kan xi'in Ndioxi xa'a ra.

Tava va Ndioxi ra Pedro ve'e kàà

6 Ra mii ñuu, ña tuvi inka kii ña tava ra Herodes ra Pedro ve'e kàà, ra
ndataxi ra ra nda'a na ñuu kuni ra. Ra ñuu kan ke kandu'u ra Pedro kixi
ra ini ve'e kàà kan, ra iin ndia soldado nu'ni ndia nda'a ra xixiyo xi'in yo'ó
kaa, ra ndia sava kan ndita ndiaa ye'e chike'e va.
7 Saa ra tu'va ndixaa va iin ra tatun ra ti'vi Ndioxi, ra iin ndaye'e nii va
ini ve'e kàà kan. Ra saa nditandiaa nda'a ra kindika ra Pedro ña sandoto
ra ra, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Kama ni ndakoo kun —kachi ra.
Saa ra iin nindaxi mii va yo'ó kaa kan nda'a ra Pedro,
8 Ra saa ndika'an ka ra tatun kan xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndakundichi ra ndakundixi vii kun tikoto kun ra ndachikaa kun
ndixan xa'a kun —kachi ra.
Ra saa ndixa ke xa va ra Pedro, ra saa ndika'an tuku va ra tatun kan
xi'in ra kachi ra saa:
—Ndakusukun tikoto ña isukun kun, ra kundikun kun yu'u ku'un yo
—kachi ra.
9 Saa ra ndakundikun ndixa va ra Pedro sata ra kua'an ra xi'in ra, ndi
su ndikundäa ini vi ra Pedro a ña ndixa ke, xa ra tatun kan saa xi'in ra,
ra a ña satuvi va ke nuu ra ka'an ra.
10 Ra saa ndiya'a ndia kua'an ndia nuu ndee iin ti'vi ndia soldado ndia
nuu, ra ndiya'a tu ndia nuu ndee ndia ndiaa ña uvi va, ra saa ndixaa ndia
nuu iyoo ye'e ña xitondiaa ya'ya ka'nu, ra iin ndanuña mii va kaa chee ñaa
ndasi ye'e kan; ra ta kee ndia chi ke'e, ra saa iin vivii lo'o ndixa'an ndia
ya'ya kan, saa ra nindoñu'u va ra tatun kan, ndia saa ra nindoo mitu'un
va ra Pedro.

11 Ra saa vi ke kundaa kaxi ini ra, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Ña ndixa va ke ti'vi tata yo Ndioxi iin tatun ra, ña kixi ra sakaku ra
yoo nda'a ra Herodes, ra saa tu nuu na judío ta'an va yo —kachi ra.
12 Ra nani saa kuu ra ña ndakani ini ra, ra saa ndaki'in ra kua'an ra
chi ve'e ña María, si'i ra Juan, ra ka'an tu na ña nani ra Marcos va, ra xa
kua'a ni va na ndikun Jesús ndakuta'an ndee ve'e kan ña ka'an na xi'in
Ndioxi.
13 Ra ta ndixaa ra Pedro kani nda'a ra ye'e ña iyoo chi yu'u ya'ya, ra saa
kuyachi ña lo'o ña nani Rode ña koto'ni ña yoo ku na.
14 Ra ta ndakuni ña tachi ra Pedro, saa ra tiaa ni kusii ini ña, ra
nindaküña vi ña ye'e. Chi iin xinu ña ndixa'an ña ndatu'un ña xi'in na,
ña íin ra Pedro ye'e.
15 Ndi su ndikandïxa vi na ña, ra ndika'an na xi'in ña kachi na saa:
—¡Ña sana va kuvi yo'o! —kachi na.
Ndi su iin tutuun va ka'an ña, ña íin ra Pedro ye'e. Ra saa ndika'an na
xi'in ña kachi na saa:
—Süvi vi ra; chi nima va ra kuvi ña —kachi na.
16 Ra nani saa kuu na, saa ra kani nda'a tuku va ra Pedro ye'e kan, ra ta
ndakuña na, ra suvi kuvi va ra, saa ra tiaa ni ndayu'vi ini na ña xini na
ra.
17 Ra saa ndixika nda'a ra nuu na, ña na koo taxin yu'u na, ra saa
nandi'vi ra ve'e xi'in na, ra xa'a ra ndakani ra nuu na ndia ku'va ke xa
Ndioxi ña tava ra ra ve'e kàà. Ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Ndatu'un ndo ña yo'o xi'in ra Jacobo, ra saa tu xi'in takundi'i na ta'an
yo na ndikun Jesús va —kachi ra.
Ndia saa ra ndaki'in ra kua'an ra inka ñuu va.
18 Ra te ndituvi kii kan, saa ra iin sana su'va va ini ndia soldado kan, saa
chi ndikundäa ini ndia ni ke ndo'o vi ra Pedro.
19 Saa xa'ndia ra Herodes chiñu nuu ndia soldado ña na kaka ndia
ndanduku ndia ra Pedro. Ra ndixika ndixa va ndia nanduku ndia ra ndi
su nindanï'i ndia ra, ra saa ndakana ra Herodes ndia ra xa'a ra sana'ma
ra ndia, ra te ndi'i ndia saa ra xa'ndia ra chiñu ña na ka'ni va ndia. Ra
ta ndi'i xa ra Herodes takundi'i ña yo, ra saa kee ra Judea ra ndaki'in ra
kua'an ra kandu'u ra chi ñuu Cesarea va.

Su'va ke kuu ta ndixi'i ra rey Herodes

20 Ra nani saa kuu ra íin ra ñuu kan, ra saa nduku ndia kuna'nu nuu ñuu
Sidón, xi'in ndia kuna'nu nuu ñuu Tiro ku'va ña ndakuta'an mani ndia
xi'in ra, saa chi tiaa ni sáa̱ ini ra xini ra na ñuu Tiro xi'in na ñuu Sidón.
Saa chi ñu'ú ñuu nuu xa'ndia ra chiñu ke kee ña xixi na, ra xa'a ña kan
ke ndiküni na kuachi xi'in ra. Ra saa ndakuta'an na ra taxi na xu'un nda'a
ra iin ra xinani Blasto ra xachiñu nuu ra Herodes, ra ra Blasto kan kuvi ra
sakindoo mani na ñuu kan xi'in ra Herodes.
21 Ña kan ke va'a xakin Herodes iin kii ña xaa na nuu ra, ra ta ndixaa
kii kan ra saa ndakundixi ra tikoto ña ndixi ra te xa'ndia ra chiñu, ra
ndakundu'u ra tiayu nuu xa'ndia ra chiñu, ra saa xa'a ra ndatu'un ra xi'in
na.
22 Ra saa xa'a yuvi kan ndiee ka vi ka'an na, kachi na saa:
—¡Süvi ra yuuvi yo'o kuvi ra ka'an! ¡Chi Ndioxi va kuvi ra ka'an!
—kachi na.
23 Ra sakan saa kuu na ka'an na, saa ra ndikun ndixinu va iin ra tatun
Ndioxi, ra taxi kue'e nda'a ra, ra nuu na saa ndixi'i va ra, ra ndikun
xa'a tikuxi xaxi va ri ra, saa chi ndindäsaka'nu ra Ndioxi, chi mii va ra
ndasaka'nu ra.

24 Ndi su tu'un Ndioxi, ra iin takundi'i va ñuu nindutia ndoso ña kua'an
ña.
25 Ra te sandi'i ra Bernabé xi'in ra Saulo ña ndika'an ndoso ndia tu'un
Ndioxi ñuu Jerusalén, ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia ñuu Antioquía, ra
kua'an tu ra Juan ra ndakunani Marcos va xi'in ndia.

13

Xa'a Bernabé xi'in ra Saulo xika ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi

1 Ra ve'e ñu'u ñuu Antioquía ke ndixiyo ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi, ra ndixiyo tu ndia maestro saña'a yuvi va, Ra ndia yo'o kuvi ndia:
ra Bernabé, xi'in ra Simón (ra ra kan kuvi ra ndika'an na ra tuun xi'in),
xi'in ra Lucio ra kee ñuu Cirene, xi'in ra Manaén (ra ra kan kuvi ra inuu
xa'nu xi'in ra Herodes, ra xikuu ra chiñu chee chi Galilea), xi'in ra Saulo.
2 Ra saa kuu iin kii ra ndee na ka'an na xi'in Ndioxi, ra iyoo su'un na ña
ndixïxi na, ra saa ndika'an Tachi Yii xi'in na kachi ña saa:
—Ra Bernabé xi'in ra Saulo, kuvi ndia ndikaxin yu ku'un ka'an ndoso
tu'un yu, ra na tava siin ndo ndia, ra ka'an ndo xi'in Ndioxi xa'a ndia ña
va'a na saxinu ndia chiñu ña ndikaxin yu ndia sa ndia —kachi ña.
3 Ra te sandi'i na ña ndika'an na xi'in Ndioxi xi'in ña ndixiyo su'un na
ña ndixïxi na, ra saa chindee na nda'a na sata ndia ña ndika'an na xi'in
Ndioxi xa'a ndia. Ra te ndi'i saa nindiayu ta'an na xi'in ndia ña kee ndia
kua'an ndia ka'an ndoso ndia.

Ka'an ndoso ra Bernabé xi'in ra Saulo tu'un Ndioxi nuu na ñuu Chipre

4 Ra saa ti'vi Tachi Yii, ra Bernabé xi'in ra Saulo, kua'an ndia ñuu
Seleucia ña ndikaa yu'u mini, ra te ndixaa ndia ikan ra saa nandaa ndia
itun xika nuu mini ra ndaki'in ndia kua'an ndia ñu'ú ña ndikaa ni'ni nuu
mini ña nani Chipre.
5 Ra te ndixaa ndia ñuu ña nani Salamina, ra ikan xa'a ndia ka'an ndoso
ndia tu'un Ndioxi ta ve'e ñu'u, ta ve'e ñu'u na judío ña iyoo kan. Ra kua'an
tu ra Juan Marcos va ña chindiee ta'an ra xi'in ndia.
6 Ra xinu'ni ndia saa ndixaa ndia, ndia ñuu ña nani Pafos va. Ra ikan
ndakuta'an ndia xi'in iin ra judío ra nani Barjesús, ra ra saka kuvi ra. Ra
kua'a ni yuvi sanda'vi ra, ña ndika'an ra ña kuu ra ra ka'an ndoso tu'un
yu'u Ndioxi.
7 Ra va'a ni xita'an ra xi'in ra chiñu chee ra nani Sergio Paulo, ra ra
chiñu kan ra ndichi ni ra, ña kan ke va'a kana ra ra Bernabé xi'in ra Saulo
ña kua'an ndia nuu ra, saa chi kuni ni ra ña kuni so'o ra tu'un Ndioxi.
8 Ndi su nditäxi va'a vi ra saka kan ña kandixa ra chiñu chee kan tu'un
Ndioxi. Ra ra saka kan, ra Elimas ke kachi kivi ra tu'un griego.
9 Saa ra tiaa ni chitu ra ra Saulo ra ndakunani Pablo xi'in Tachi Yii, ra
saa iin kaxi kaxi ndakoto'ni ra nuu ra saka kan,
10 ra ndika'an ra xi'in ra, kachi ra saa:
—¡Yo'o, ra se'e timia'a va kuvi kun, saa chi sanda'vi kun yuvi, ra kundasi
tu kun ña ndaa va, ra iin chitu ndaa nima kun xi'in takundi'i chiñu maña,
xi'in chiñu kui'na! ¿Ra a täan xa va'a na kutuvi kun ña kava kun ña ndaa
ña kuu kuenda Ndioxi?
11 Ra vichin taxi Ndioxi tundo'o nda'a kun ra kukuaa kun ndia'vi kii, ra
küni ka kun ña ye'e ñu'u.
Saa ra ndikun kuñaa nuu va ra ña kukuaa ra, saa ra ndiküvi ka ku'un
ra, ra ndia nda'a va ra ke xika ña ndanduku ra yuvi tiin nda'a ra ña va'a
ku'un ra.

12 Ra te xini ra chiñu chee ka ña kuu kan, ra kandixa va ra, ra ndakanda
ni ini ra xi'in ña saña'a na xa'a Ndioxi.

Xika ra Pablo xi'in ra Bernabé ka'an ndoso ndia ñuu Antioquía ña Pisidia

13 Ra saa ndaki'in ra Pablo kua'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra ñuu Pafos
ra ikan ndandaa ndia itun xika nuu mini, ra ndaki'in ndia kua'an ndia chi
ñuu Perge ña ndikaa chi Panfilia. Ra ra Juan Marcos nindoo ñuu Pafos va,
ra ikan nandiko ra kuanu'u ra ñuu Jerusalén va.
14 Ra ta ndi'i ndika'an ndoso ndia tu'un Ndioxi ñuu Perge, ra saa ndaki'in
ndia kua'an ndia ñuu Antioquía ña ndikaa chi Pisidia va. Ra saa kuu ra
ndaki'in ndia kua'an ndia ve'e ñu'u nuu ndakuta'an na judío iin kii ña
ndakindiee na, ra te ndixaa ndia ra saa ndiki'vi ndia ini ve'e ñu'u kan
ndakundee ndia.
15 Ra te ndi'i ka'vi na ndiayu Ndioxi ña tiaa ra Moisés, xi'in ña tiaa na
ka sava na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi, ra saa ti'vi ndia kuna'nu ve'e ñu'u
kan tu'un nuu ra Pablo xi'in ndia ta'an ra, ra su'va ke kachi ndia:

—Ñani, tu iyoo iin tu'un va'a ka'an ndo xi'in na ndee yo'o ña va'a na
ndakindiee ini na, ra na ka'an ndo xi'in va na —kachi ndia xi'in ra.
16 Ra saa ndakundichi ra Pablo ra ndixika nda'a ra nuu yuvi kan ña na
koo taxin yu'u na. Ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa:

—Ndo'o, na ta'an yo ñuu Israel, na kandixa Ndioxi, ra tiaa so'o ndo.
17 Tata yo Ndioxi, ra ki'in kuenda xi'in ñuu yo Israel, kuvi ra ndikaxin
na xii xikua yo, ra ndukua'a ni na xa ra ta ndixa'an na xindee na ñuu
Egipto, ra te ndi'i saa tava ra na xi'in ndiee ra ñuu kan.
18 Ra uvi xiko saa kuiya ña ndixika na iku yuu, ra xïin va Ndioxi xa ndiee
ini ra xi'in na.
19 Ra sandi'i ra xa'a uxa ñuu ña xindo'ni chi Canaán, ra ndataxi ra ñu'u
kan nda'a na xii xikua va yo.
20 Ra ta ndi'i, ra saa taxi ra tiaa ndia xa'ndia chiñu nuu na, ku'va
kumi ciento sava kuiya, iin saa ndia kuiya ña xa'ndia chiñu ra Samuel
ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi.
21 Ra saa xa'a na nduku na iin rey ra ka'ndia chiñu nuu na nuu Ndioxi, ra
saa taxi Ndioxi ra Saúl, se'e ra Cis, ra kuu ndise'e ra Benjamín, ña xa'ndia
ra chiñu inka uvi xiko kuiya.
22 Ra ta kindiaa Ndioxi chiñu nda'a ra rey Saúl, ra ndataxi ra ndiayu
nda'a ra David ña nduu ra rey, ra saa ndika'an ra xa'a ra, kachi ra saa:
“Ra David, se'e ra Isaí, kuvi iin tiaa ra va'a, ra xani ini ta ku'va xani ini
yu, ra ra kan kuvi ra sanduvi takundi'i chiñu ña kuni yu”, kachi ra.
23 Ra ndise'e ra David kan kuvi Jesús ra ndikaxin Ndioxi sakaku na ñuu
yo Israel va. Ra xa saa ke iyoo tu ña kindoo mii Tata yo Ndioxi xi'in na xii
xikua va yo.
24 Ra ta kumani ka xaa Jesús, ra xa ndixika va ra Juan ra sakuchi yuvi
ña ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu takundi'i na Israel, ña na nandiko
ini na xa'a kuachi na, ra kuchi na, kachi ra.
25 Ra ta xa ndinumi ka'ni na ra Juan kan, ra saa ndika'an ra kachi ra saa:
“Süvi vi yu'u kuvi ra ndixaa sakaku ndo'o, ndi su chi sata yu'u ndikun iin
tiaa vaxi ra, ra ndia nii chiñu lo'o köo ndiayu yu sa yu nuu ra, saa chi ndia
nii ndixan vi ra ke kuchüun yu ndaxi yu, saa chi chee ni ka va ra kan nuu
yu'u”, kachi ra.

26 ’Ña kan ke na kundaa ini ndo'o, na ñani yo, na kuu ndise'e ra
Abraham, ra saa tu ndo'o, na küu judío va ra kandixa ndo Ndioxi, chi
xa'a takundi'i va yo ke taxi Ndioxi tu'un ra ña sakaku ña yoo.

27 Ndi su na ndee Jerusalén xi'in ndia chiñu xa'ndia chiñu nuu na, ra
ndindaküni vi na Jesús ña kuu ra ra kixi sakaku yoo, ra nii tu'un ña tiaa
ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ña ka'vi na ve'e ñu'u ta iin ta iin
kii ndakindiee na ke ndikundäa ini na xi'in vi; ña kan ke ta xa'ni na Jesús
ra ndixinu nuu tu'un kan.
28 Ra va'a ni köo va kuachi ra ndindani'i na, ndi su ndika'an va na xi'in
ra Pilato ña katakaa ra ra ndika cruz ndixi'i ra.
29 Ra ta ndi'i xa na takundi'i ña ka'an tu'un Ndioxi xa'a Jesús ña xiniñu'u
ndo'o ni ra, ra saa sanuu na ra nda'a cruz ra ndinduxin na ra.
30 Ndi su sandatiaku va Ndioxi ra.
31 Ra kua'a ni ka va kii ndita ra ndixika ra xi'in na xita'an xi'in ra, na
kee xi'in ra chi Galilea ra iin saa xaa na xi'in ra ndia Jerusalén. Ra na kan
kuvi na ka'an ndoso nuu yuvi xa'a ra vichin va.
32 ’Xa'a ña kan ke ndatu'un tu ndu'u va xi'in ndo vichin, xa'a tu'un va'a,
ña kindoo Ndioxi xi'in na xii xikua yo xina'a.
33 Ra na kundaa ini ndo chi xa saxinu va Ndioxi ña kindoo ra xi'in na
xii xikua yo nuu yo vichin, saa chi sandatiaku va ra Jesús, ta ku'va kachi
tutu salmo ña uvi ña kachi su'va: “Yo'o kuvi se'e yu, ra taxi yu ña kutiaku
kun vichin”, kachi ña.
34 Ra xa ndika'an va Ndioxi ña sandatiaku ra Jesús, ra ndia nii ka kii
küvi ra. Ra su'va ke kachi Ndioxi ndika'an ra: “Ña va'a ña kindoo yu xa'a
xi'in ra David, ra nda'a ndo'o va ke taxi yu ña”, kachi ra.
35 Ña kan ke ka'an inka salmo kachi ña saa: “Täxi kun tia'yu iki kuñu,
ra xachiñu nuu kun, ra ku'vi ni ini kun xini kun”, kachi ña.
36 Ra na kundaa ini ndo, chi süvi xa'a ra David ke ka'an tutu salmo kan.
Chi ta xitiaku ra, ra ña ndixa ke xa'ndia va ra chiñu nuu na ñuu ra ta
ku'va kuni Ndioxi, ndi su te ndixi'i ra, ra ninduxin na ra xi'in na iva si'i
ra, ra nditia'yu va ra.
37 Ña kan ke na kundaa ini ndo, chi xa'a Jesús va ke ka'an ña, saa chi
ra kan kuvi ra ndatiaku xa Ndioxi, ra nditiä'yu iki kuñu ra.
38 Na ta'an yo, na kundaa ini ndo, chi Jesús ra ka'an ndi xa'a xi'in ndo
yo'o, kuvi ra kuchuun koo ka'nu ini xa'a kuachi ndo.
39 Ra takundi'i na kandixa Jesús, ra xa ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi
va ndasa ra na, ndi su ta xindo'ni na tixi ndiayu ña ndakoo ra Moisés ra
ndïxa vi Ndioxi saa xi'in na.
40 Ra kuenda ni na koo ndo, ña va'a na ndö'o ndo tundo'o ña tiaa na
ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xa'a xina'a, ta kachi na su'va:
41 Na kundaa ini ndó'ǫ, na ▯xa siki Ndioxi, ra na ndakanda ini ndo, ra na
ndoñu'u ndo;
Saa chi yu'u ra kuu Ndioxi kuvi ra ▯xa kua'a ni chiñu ña ndichi ni ña xini
ndo ña ndee ndo vichin,
ra va'a ni kua'a ni va yuvi na ndatu'un xa'a ña xi'in ndo, ra kandïxa vi
ndo na, kachi ña tiaa na —kachi ra Pablo xi'in na.
42 Ra ta sandi'i ra Pablo ndika'an ndoso ra nuu na, ra saa kanata ra ini
ve'e ñu'u na judío kan xi'in ndia ita'an xi'in ra. Saa ra kuyachin va yuvi
na küu judío ra ndika'an na xi'in ra ña na kixi tuku ra inka kii ndakindiee
ña saña'a ra na tu'un Ndioxi.
43 Ra ta nindutia ndi'i na kee ve'e ñu'u kan kua'an na, ra saa
ndakundikun kua'a ni na judío, xi'in na küu judío na kandixa Ndioxi
kua'an na sata ra Pablo xi'in ra Bernabé. Ra ndika'an ndia xi'in na ña
na ndïko ini na kundikun na Ndioxi, ra xá ña va'a ña ka'nu xi'in na.
44 Ra ta nditiandiaa inka kii ña ndakindiee na, ra saa ndakuta'an
takundi'i na ñuu kan ña kuni so'o na tu'un Ndioxi.

45 Ndi su ta xini na judío kan ña kua'a ni yuvi ndakuta'an ña kuni so'o
na tu'un Ndioxi, saa ra tiaa ni ndukuini ini na xini na ra Pablo, Ra saa xa'a
na ndika'an ña'a kini na xa'a ra, ra ni süvi ña ndaa ke ka'an ra, kachi na.
46 Ndi su ndiyü'vi vi ra Pablo xi'in ra Bernabé, chi ndia ndiee ka
ndundaku ini va kuvi ndia, ra ndika'an ndia xi'in na, kachi ndia saa:
—Xa saa xi'na ka xi'in ndo'o, na kuu ta'an ndi ke xiniñu'u ndatu'un va
ndi tu'un Ndioxi, ndi su xa'a ña xïin ndo kuni so'o ndo ña, ra nï'i ndo
kutiaku ndo ndia ndikaa ndiku'un, saa ra va'a ka na ku'un ndi ndatu'un
ndi xi'in yuvi na küu judío va vichin.
47 Saa chi xa saa ke iyoo chiñu ña xa'ndia mii Tata yo Jesús nuu va ndi,
ta kachi ra su'va:
Ndo'o kuvi ndo taxi yu ndiayu nda'a, ña kuu ndo ñù'ù ña kutuun ndo nuu
takundi'i yuvi na küu judío,
Ra ku'un tu ndo ka'an ndoso ndo tu'un yu, iinii kuvi nuu ña yuuvi ña va'a
na kundaa ini takundi'i yuvi ra kaku na, kachi ra —kachi ra Pablo
xi'in na.
48 Ra ta xini so'o yuvi na küu judío ña ndika'an ra Pablo, saa ra tiaa ni
kusii ini na, ra ndika'an na ña va'a ni tu'un Ndioxi; ra kandixa takundi'i
va yuvi na xa nini'i ta'vi ña kutiaku na xi'in Ndioxi ndia ndikaa ndiku'un.
49 Ra saa ndindutia ndoso tu'un Ndioxi kua'an ña iinii kuvi ñuu ña
ndo'ni kan.
50 Ra saa chikaa yu'u na judío kan, sava na si'i, na to'o, na tiaku ini, ra
chikaa yu'u tu na sava tiaa ndia kuna'nu ndee ñuu kan, ña na ndakita'an
tu'un na ra kanita'an na xi'in ra Pablo xi'in ra Bernabé, ra tava na ndia
ñuu kan ku'un ndia kuni na.
51 Ra saa sakoyo ra Pablo yaka xa'a ra, ra saa tu ra Bernabé va, ra ña
kan kuvi ña ka'an xa'a ndia ña ndïso ka ndia xa'a kuachi ña sa na ñuu
kan, ndia saa ra ndaki'in ndia kua'an ndia chi ñuu ka'nu Iconio va.
52 Ndi su takundi'i yuvi na xa ndaki'in tu'un Jesús, ra tiaa ni va kusii ini
na kan, ra iyoo tu Tachi Yii xi'in va na.

14

Ndixaa ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Iconio

1 Saa kuu, ra ndaki'in ra Pablo xi'in ra Bernabé kua'an ndia, ra saa
ndixaa ndia ñuu Iconio, ra saa ndiki'vi ndia ve'e ñu'u na judío, ra xa'a
ndia ndika'an ndoso ndia tu'un xa'a Jesús nuu na. Ra kua'a ni na judío
xi'in na küu judío kandixa Jesús.
2 Ra na judío na ndikandïxa tu'un Ndioxi ra chikaa yu'u na yuvi na küu
judío, ña na ndakani ki'vi ini na kuni na na ndikun Jesús.
3 Ndi su ra Pablo xi'in ra Bernabé, ra na'a ni ka va kuachi ndia ñuu kan,
ra ndaku ni ndika'an ndoso ndia tu'un Ndioxi nuu na, ra xindiaa ni ini
ndia Jesús. Ra mii Ndioxi kuvi ra taxi ra ndiee nda'a ndia ña xa ndia ña
ndichi xi'in ña xitu'un, ra ndaña'a ra nuu tu'un ña ndika'an ndoso ndia
xa'a ra ña kuu ña ña ndaa.
4 Ra saa ndata'vi ta'an ndi'i va na ñuu, ra sava na xikita'an xi'in na
judío, ra sava tu na xikita'an xi'in ra Pablo, xi'in ra Bernabé va.
5 Ra saa ndakuta'an na judío xi'in na küu judío, ra ndikata'an na xi'in
na chiñu, ña kanita'an na xi'in ra Pablo xi'in ra Bernabé, ra kuun na yuu
ndia, kuni na.
6 Ndi su ta kundaa ini ra Pablo xi'in ra Bernabé xa'a ña ndikata'an na sa
na xi'in ndia, ndia saa ra kee ndia ñuu kan, ra ndaki'in ndia kua'an ndia
ñuu Listra xi'in ñuu Derbe, ña ndikun ndiaa Licaonia, ra saa tu ñuu ña
ndo'ni yachin xi'in va ña.

7 Ra ikan ndixika ndia ndika'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu
yuvi kan.

Xakin na yuu ra Pablo ñuu Listra

8 Ra ta ndixaa ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Listra, ra saa xini ndia iin
tiaa ra küvi kaka ndu'u ra, ra tiaa kan, ra xa saa kaa ra ta kaku vi ra.
9 Ra tiaa ka vi so'o ra ña ka'an ra Pablo ndu'u ra, ra saa iin kaxi kaxi
ndakoto'ni ra Pablo nuu ra, ra kundaa ini ra ña ndinuni ni va kandixa tiaa
kan, ña kuchuun Ndioxi sanda'a ra ra.
10 Saa ndika'an ra Pablo xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndakundichi ndaku xi'in xa'a kun —kachi ra.
Saa ra iin kandita tiaa kan ña ndakundichi ra, ra saa xa'a xika va ra.
11 Ra ta xini yuvi kan, ña xa ra Pablo xi'in tiaa kan, ra saa xa'a na nda'yu
tu'un mii na, ña ka'an na ñuu Licaonia, ra kachi na saa:
—¡Ndioxi va kuvi na ndaki'in nuu tiaa yuuvi yo'o, ra xaa na nuu yo
vichin! —kachi na.
12 Ña kan ke ndika'an na xa'a ra Bernabé ña kuu ra ndioxi Júpiter, ra ra
Pablo ndika'an na xa'a ña kuu ra ndioxi Mercurio va, saa chi ra kan kuvi
ra ndika'an ndoso nuu na.
13 Ra saa xaa sutu ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ndioxi ña nani Júpiter,
ña ndichi chi nuu ñuu, nuu iyoo ye'e ña ki'vi na ñuu kan, xi'in takundi'i
na ñuu, ra ndiaka na sindiki ra ñu'u ita siki sukun ri ndixaa ri xi'in na, ra
kuni na ka'ni na ri ña soko na ri nuu ndia, ña ndasaka'nu na ndia.
14 Ndi su ta kundaa ini ra Pablo xi'in ra Bernabé, ña kuni yuvi kan
ndasaka'nu na ndia. ra saa ndata saa ini ndia tikoto ndia, ra ndiki'vi ndia
tiañu na, ra ndinda'yu ndia nuu na, kachi ndia saa:
15 —¡Na ta'an yo! ¿Nichuun kuni ndo ndasaka'nu ndo ndu'u? Ra tiaa
ta'an mii va ndo kuvi ndi. Ra tu'un va'a xa'a Jesús va ke vaxi ndi ka'an
ndoso ndi nuu ndo, ra na ndakoo ndo chiñu ki'vi ña xa ndo, ra ndakundiko
ndo Ndioxi ra tiaku, ra xava'a ndivi xi'in ñu'u, xi'in tiañu'u, xi'in takundi'i
ka ña'a ña iyoo.
16 Xina'a ra ndakoo va Ndioxi yuvi ña xa na ndia ndia ka chiñu ña kuni
na.
17 Ra va'a ni saa xa va na, ndi su ndixikuïin vi ra ña sa ra ña va'a xi'in
na xa'a ña ndaña'a ra mii ra ña kuu ra Ndioxi. Ra ra kan kuvi ra sakuun
savi ña kan ke va'a kana ña chi'i yo, ra va'a ni xa ña, ña kan ke va'a iyoo
ña xixi yo, ra va'a iyoo yo —kachi ra Pablo xi'in na.
18 Ra va'a ni saa kachi ndia xi'in va na, ndi su u'vi na va saa kuchuun
ndia sasi ndia nuu na ña va'a ndixä'ni na sindiki kan, ña soko na ri nuu
ndia.
19 Saa kuu, ra xaa va sava na judío, na kee ñuu Antioquía xi'in na kee
ñuu Iconio, ra ndika'an na xi'in na ñuu kan, ra kuchuun va sanda'vi na
na, ra saa xakin na yuu ra Pablo. Ra ta ndi'i, ra va'a xa ndixi'i va ra ká'an
na, ra saa kañu'u na ra, ra ndixa'an na sakana na ra ndia chi nuu ñuu
kan.
20 Ndi su ta ndixaa na ndikun Jesús xinunduu na ra Pablo, saa ra ndakoo
va ra, ra saa nandiko tuku ra ndaxaa ra ñuu kan xi'in va na; Ra ta ndituvi
inka kii, ra saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in ra Bernabé chi ñuu Derbe va.
21 Ra te ndi'i, ndika'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu na ñuu kan.
Saa ra kua'a ka vi na kandixa Jesús, ra saa nandiko tuku ndia kua'an ndia
chi ñuu Listra, xi'in ñuu Iconio, xi'in ñuu Antioquía.
22 Ra ta ndixaa ndia ta iin iin ñuu kan, ra saa ndika'an ndia xi'in na
ndikun Jesús ña ndaku ni na koo ini na, ra ndika'an ka tu ndia xi'in na,

ña xiniñu'u ndo'o ni va na, ra saa ke kuchuun na ki'vi na nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu.
23 Ra ndikaxin tu ndia, ndia xikua'a ndia kunuu nuu ta iin iin ve'e ñu'u
va, ra ta ndi'i ndika'an ndia xi'in Ndioxi, xi'in ña ndixiyo su'un ndia, ña
ndixïxi ndia, ra saa ndika'an ndia xi'in Ndioxi xa'a ndia xikua'a kan.

Nandiko ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Antioquía ña ndikun ndiaa Siria

24 Ra te ndi'i, ra saa ndaki'in ra Pablo xi'in ra Bernabé kua'an ndia, ra
saa ndiya'a ndia chi Pisidia, ra ndixaa ndia ndia chi Panfilia.
25 Saa ra ikan ndika'an ndoso ndia tu'un Ndioxi ñuu Perge, ra saa tu ñuu
Atalia va.
26 Ra ndia ikan nandaa ndia itun xika nuu mini, ra ndaki'in ndia kuanu'u
ndia ñuu Antioquía, ra ñuu kan ke ndika'an na xi'in Ndioxi xa'a ndia, te
xa'a ndia xika ndia ka'an ndoso ndia tu'un Ndioxi.
27 Ra ta ndixaa ndia ñuu Antioquía kan, ra saa ndakana ndia takundi'i
na ve'e ñu'u, ra ndatu'un ndia xi'in na xa'a takundi'i ña xa Ndioxi xi'in
ndia, saa chi ndia na küu judío va xiin ndakundikun kandixa Jesús.
28 Ra na'a ni ka va xindee ndia ñuu kan, xi'in na kandixa Jesús.

15

Ndakuta'an na ndikun Jesús ña kata'an na ñuu Jerusalén

1 Ra te xikandu'u ra Pablo ñuu Antioquía xi'in ra Bernabé ke ndixa'an
sava tiaa ndia kee chi Judea, ñuu Antioquía kan, ra ndika'an ndia xi'in
tiaa ndia kandixa Jesús ña xiniñu'u ni na kakin na tuni Ndioxi ndia, ra
kandixa tu ndia Jesús va, ra saa ke kaku ndia, chi saa ke kachi ndiayu ña
ndakoo ra Moisés, kachi ndia xi'in ndia.
2 Ndi su ndikindöo vi ini ra Pablo xi'in ra Bernabé xa'a ña ndika'an ndia
kee Judea, ña kan ke xa kuachi ni ndia xi'in ndia, ra saa ndakuta'an na
ve'e ñu'u, ra kindoo na ña ku'un ra Pablo xi'in ra Bernabé xi'in sava ka
ndia ve'e ñu'u kan, ndia ñuu Jerusalén ña kata'an ndia xa'a chiñu kan,
xi'in ndia xita'an xi'in Jesús, ra saa tu xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u va.
3 Ra saa ti'vi na ve'e ñu'u ñuu Antioquía kan ndia kua'an ndia; ra ichi
kua'an ndia ke ndikaa Fenicia xi'in Samaria, ra saa ndiya'a ndia ndatu'un
ndia xi'in na ndikun Jesús na ndee kan, xa'a na küu judío ña xa kandixa
na Jesús. Ra ta kundaa ini na saa ra kusii ka vi ini na.
4 Ra ta ndixaa ra Pablo xi'in ra Bernabé ñuu Jerusalén, saa ra xa iyoo
nduvi va na ve'e ñu'u, xi'in ndia xita'an xi'in Jesús, xi'in ndia xikua'a ve'e
ñu'u, ña ndaki'in mani na ndia, ra saa xa'a ndia ndatu'un ndia xi'in na
xa'a takundi'i ña xa Ndioxi xi'in ndia.
5 Saa ra ndakundita va sava ndia fariseo ndia xa kandixa Jesús, ra
ndika'an ndia kachi ndia saa:
—Tiaa ndia küu judío ra xiniñu'u ni va na koo tuni Ndioxi ndia, ra tiaa
xi'in na si'i ra xiniñu'u tu na kundikun va na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés —kachi ndia.
6 Ra saa ndakuta'an ndia xita'an xi'in Jesús, xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u,
ña kata'an ndia xa'a chiñu kan.
7 Ra te xa kua'an kuna'a ni ndatu'un kuachi ndia xa'a chiñu kan, saa ra
ndakundichi va ra Pedro ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ñani yo, xa kundaa ini takundi'i va ndo ña ndikaxin Ndioxi yu'u tiañu
ndo, ña ku'un yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesús nuu yuvi na küu
judío, ña va'a na kandixa na.

8 Saa chi xini va Ndioxi ndia ku'va ke iyoo nima na, ña kan ke va'a xiin
ra ndaki'in mani ra na, ra ta ku'va xa ra xi'in yoo ña taxi ra Tachi Yii ra,
ña iyoo ña xi'in yo ke xa tu ra xi'in na kan va.
9 Saa chi nuu Ndioxi ra iin kuvi va yo xi'in na küu judío. Saa chi ndakatia
tu ra nima na kan va xa'a ña kandixa na ra.
10 ¿Ra nichuun ke ndiee ni ini ndo'o, ña xïin ndo kandixa ndo ña xa
ndaki'in Ndioxi na, ra ka'an ndo xi'in na, ña sa na chiñu ña u'vi ni ña
ndikuchüun na xii xikua yo sa na, ra ni mii yo kuchüun sa ña?
11 Ra xa kundaa va ini yo chi süvi ña kan ke ndisakaku yoo, chi Tata yo
Jesús va kuvi ra sakaku yoo, ra ña uun va ke sakaku ra yoo, ra saa tu na
kan va —kachi ra.
12 Ra saa ndakundichi ra Bernabé xi'in ra Pablo ra xa'a ndia ndika'an
ndia, saa ra kutaxin yu'u takundi'i va na, ra tiaa va so'o na ña ndika'an
ndia, xa'a ña ndichi xi'in ña xitu'un ña taxi Ndioxi nda'a ndia xa ndia xi'in
na küu judío.
13 Ra ta sandi'i ndia ndika'an ndia, ra saa ndika'an ra Jacobo, kachi ra
saa:
—Ñani yo, tiaa so'o ndo, na ka'an yu xi'in ndo:
14 Vichin, ra xa xini va so'o yo ña ndatu'un ra Simón ndia ku'va ke
sakaku Ndioxi na küu judío; ra ña nuu va ke xa ra ña va'a xi'in na, ña
ndikaxin ra na ña kuu na, na ñuu ra.
15 Ra xa'a ña yo'o ke ka'an tu ña tiaa na ndika'an tu'un yu'u Ndioxi
xina'a, ña kachi su'va va:
16 Ra ta xa na ndi'i ña yo'o,
ra saa nandiko yu ndasava'a tuku yu ve'e ra David ña nduva,
ra ndasava'a tuku yu ve'e nuu ndixiyo ve'e te yachi,
ra ndakanindichi tuku yu ña,
17 ña va'a na nanduku takundi'i ka sava na judío yu'u,
ra saa tu takundi'i yuvi na küu judío va, na xa ndikaxin va yu,
18 kachi Tata yo Ndioxi, ña ndika'an ra xa'a ña kuu vichin ta yachi.
19 ’Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ña na käsi yo nuu na küu judío,
na xa kandixa Ndioxi, chi na kandixa va na ra.
20 Ra takua ña kuvi sa yo ke tiaa yo iin tutu ku'un nda'a na ña na käxi
ka na ña'a ña soko inka yuvi nuu na'na va, xi'in ña na küsun tiaa xi'in na
si'i tu täan tanda'a va'a na, ra saa tu na si'i va, xi'in ña na käxi na kuñu
kiti ri ixa'na, xi'in ña na käxi na nii.
21 Saa chi ndia xina'a vi ke xa'a na ka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi ña tiaa
ra Moisés, saña'a na xa'a ña yo'o ve'e ñu'u nuu ndakuta'an yoo na judío
takundi'i kii yii ña ndakindiee yo —kachi ra Jacobo xi'in na.
22 Ra saa ndakuta'an ndia xita'an xi'in Jesús, xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u,
xi'in takundi'i na ve'e ñu'u, ra kindoo na ña ndakaxin na sava ndia yuta'an
xi'in na ra ti'vi na ndia ku'un ndia xi'in ra Pablo, xi'in ra Bernabé ñuu
Antioquía. Ra saa ndikaxin na ra Judas, ra ra yo'o, ra xinani tu ra Barsabás
va, xi'in ra Silas, ra ndia ndikaxin na ra ndia xiniñu'u va'a kuvi ndia nuu
na ñani yo na ve'e ñu'u.
23 Ra xi'in ndia kan ke ti'vi na tutu ña kua'an nuu na küu judío, ra
ndikun na Jesús, ra su'va ke kachi ña:
“Ñani yo, na küu judío, na ndee ñuu Antioquía ña ndikun ndiaa Siria,
xi'in ndo'o na ndee ñuu ña ndikun ndiaa Cilicia, ndu'u, ndia xita'an xi'in
Jesús, xi'in ndia xikua'a, xi'in na ve'e ñu'u kuvi ndi ka'an ndioxi xi'in ndo.
24 Ra ti'vi ndi tutu yo'o xaa ña nuu ndo, saa chi xa kundaa va ini ndi
ña ndixaa sava na kee yo'o, ña sata'an na ndo'o, ña kuni na sasana na ini

ndo, ra ndika'an na xi'in ndo ña xiniñu'u na koo tuni xini Ndioxi ndia tiaa,
ra xiniñu'u tu kandixa ndo ndiayu ña tiaa ra Moisés va. Ra na kundaa ini
ndo chi süvi ndu'u kuvi ndi nditaxi ndiayu nda'a na ña xaa na.
25 Xa'a ña kan ke ndakuta'an ndi, ña kindoo ndi, ra ndikaxin ndi sava
ndia ita'an xi'in ndi ña xaa ndia koto'ni ndia ndo'o; ra xi'in ra ñani yo
Bernabé, xi'in ra Pablo ke xaa ndia.
26 Saa chi ra Bernabé xi'in ra Pablo kuvi ndia xa ndataxi mii ña ndo'o
ndia xa'a Tata yo Jesucristo.
27 Ra ra Judas, xi'in ra Silas kuvi ndia ti'vi ndi xaa nuu ndo, ña va'a kaxi
kaxi na ndakani ndia nuu ndo xa'a takundi'i ña ka'an tutu yo'o xa'a.
28 Ra iin yu'u va ndi xi'in ña ka'an Tachi Yii Ndioxi, ra ña kan ke kindoo
ndi ña sandüxa ndi xi'in ndo ña chikaa ndo tuni Ndioxi ndia tiaa, chi ña
xiniñu'u sa ndo ke:
29 na käxi ndo kuñu kiti ri soko na nuu na'na, xi'in nii kiti, xi'in kuñu
kiti ri ixa'na; ra na küsun tiaa xi'in na si'i tu täan tanda'a va'a ndia xi'in
na, ra saa tu na si'i va. Tu na kandixa ndo ña yo'o, saa ra va'a ni va sa ndo.
Na koo va'a ndo”, kachi na xi'in tutu ña kua'an xi'in ndia kua'an kan.
30 Ra ta ndixaa ndia kan ñuu Antioquía, ra saa ndakaya ndia ndi'i na
ndikun ichi Jesús ra ndataxi ndia tutu ña kua'an xi'in ndia nda'a na.
31 Ra ta ndi'i ka'vi na ña, saa ra kusii nii ini na xa'a tu'un ndiee ini ña
ka'an ña.
32 Ra ra Judas xi'in ra Silas ra chindiee ta'an ni ndia xi'in na, ra ndika'an
ndia tu'un ndiee ini xi'in na, saa chi ndia ka'an ndoso tu tu'un yu'u Ndioxi
kuvi ndia.
33 Ra ikan xindee ndia ndia'vi kii, ra saa nindiayu ta'an na ñani yo xi'in
ndia ña nandiko ndia kunu'u ndia nuu na ti'vi ña'a.
34 Ndi su ra Silas kindoo ini ña ña ndoo ra kan va.
35 Ra nindoo tu ra Pablo, xi'in ra Bernabé va ñuu Antioquía kan, ra
ndakuta'an ndia xi'in kua'a ni ka na, ra ndakundiee na ndika'an ndoso na
tu'un Ndioxi va.
36 Ra saa kuu ndiya'a lo'o kii, saa ndika'an ra Pablo xi'in ra Bernabé,
kachi ra saa:
—Na'a, ra na ku'un tuku yo koto'ni yo na ñani yo na ndee takundi'i ñuu
nuu xa ndixa'an yo ndika'an ndoso yo tu'un Tata yo Jesús, ra kuni yo ndia
ku'va ke iyoo na —kachi ra.
37 Ra saa kuni ra Bernabé ña na ku'un ra Juan, ra iyoo inka kivi nani
Marcos, xi'in ndia;
38 ndi su ndixïin ra Pablo, ña ku'un ra xi'in ndia, xa'a ña ndakoo nda'a
ra ndia ñuu Panfilia ña ndixïin ra chikaa ra ndiee xi'in ndia xi'in chiñu
Ndioxi.
39 Ra saa ndinaa ndia xi'in ta'an ndia xa'a ra. Ra saa ta'vi ta'an ndia, ra
ra Bernabé ndaki'in ra Marcos kua'an ra xi'in ra chi ñuu Chipre,
40 ra ra Pablo ndikaxin ra Silas va; ra ta ndi'i ndika'an na xi'in Ndioxi
xa'a ndia,
41 ra saa kee ndia kua'an ndia, ra ndiya'a ndia ve'e ñu'u na ñani yo na
ndee chi Siria xi'in Cilicia ndika'an ndia tu'un ndiee ini xi'in na.

16

Kua'an ra Timoteo xi'in ra Pablo xi'in ra Silas

1 Ra ta ndi'i, saa ndaki'in tuku ra Pablo xi'in ra Silas kua'an ndia, ra saa
ndixaa ndia ñuu Derbe, ra saa ndixaa tu ndia Listra va, ra ikan ndani'i
ndia iin ra itia ra kandixa Jesús, ra Timoteo ke nani ra, ra si'i ra ra judío

kuvi ña, ra kandixa tu ña kan va Jesús, ra iva ra, ra ra griego va kuvi ra kan.
2 Ra ra Timoteo kan, ra va'a ni ndu'u tu'un xa'a ra, nuu na ndikun Jesús na ndee ñuu Listra xi'in Iconio.
3 Saa ra kindoo va ini ra Pablo ña ku'un ra Timoteo xi'in ra, ra saa chikaa ra tuni Ndioxi ra Timoteo ña va'a kuëe vä'a na kuni na judío na ndee nuu ku'un ndia kuni na ra, saa chi xini ndi'i va na iva ra ña kuu ra, ra griego.
4 Ra saa ndaki'in ndia kua'an ndia; ra iin ta iyoo ña ndika'an ndia xita'an xi'in Jesús, xi'in ña ndika'an ndia xikua'a ve'e ñu'u Jerusalén xi'in ndia, iin saa iyoo ña ndatu'un ndia xi'in takundi'i na ndikun Jesús na ndee takundi'i ñuu nuu ya'a ndia kua'an ndia.
5 Ra xi'in tu'un ña ndika'an ndia xi'in na ve'e ñu'u ke ndinuni ni ka kandixa na, ra kua'a ni ka tu na kandixa ta iin iin kii va.

Ndituvi nuu ra Pablo xini ra iin tiaa ra ñuu Macedonia

6 Ra saa kuni ndia ku'un ndia chi Asia, ndi su nditäxi Tachi Yii ña ka'an ndoso ndia ñuu ña ndo'ni chi Asia kan. Xa'a ña kan ke ndaki'in ndia kua'an ndia chi Frigia xi'in Galacia.
7 Ra ta ndixaa ndia nuu ndakuta'an xa'ñu Misia xi'in Bitinia, ra saa kuni ndia ku'un ndia chi Bitinia, ndi su nditäxi vi Tachi Yii Jesús ña ku'un ndia chi kan.
8 Ra saa ndiya'a ndaku ndia chi Misia, ra iin saa nduxinu ndia ñuu ña nani Troas ña ndikaa ndia yu'u mini va.
9 Ra ñuu Troas kan ke satuvi Ndioxi nuu ra Pablo ñuú ra xini ra iin tiaa ra ñuu Macedonia ña ndichi ra, ra xakunda'vi ra nuu ra kachi ra saa: “Ya'a chi Macedonia ra chindiee ta'an kun xi'in ndi”, kachi ra.
10 Ra ta ndi'i satuvi Ndioxi nuu ra Pablo, saa ra ndikun xa nduvi ndi ña ku'un ndi chi Macedonia va, saa chi xa kundaa kaxi va ini ndi ña kana Ndioxi ndu'u ku'un ndi ka'an ndoso ndi tu'un ra.

Chikaa na ra Pablo xi'in ra Silas ve'e kaa ñuu Filipos

11 Ra saa ndixaa ndi yu'u mini mii ñuu Troas, ndaa ndi itun xika nuu mini, ra ikan kee ndi, ra iin ndaku saa ndixaa ndi ndia ñuu Samotracia, ra inka kii ndituvi ndaki'in ndi ndixaa ndi ñuu Neápolis.
12 Ra ñuu Neápolis kee ndi, ra saa ndixaa ndi ñuu Filipos, ra xa mani ni gobierno ñuu Roma ñuu kan, saa chi vi'i ni na kee Roma ndee. Ra iin ñuu ña xiniñu'u ni ke ini ñu'u ña kuu mii Macedonia. Ra ikan xindee ndi ndia'vi kii.
13 Ra saa iin kii yii ña ndakindiee, kee ndi ye'e ñuu kan chi ke'e, ra ndixa'an ndi yu'u iin itia nuu xa yuna'a na xa'an na ka'an na xi'in Ndioxi. Ra saa xikundee ndi yu'u itia kan, ra ndakani ndi tu'un Ndioxi nuu na si'i na ndakuta'an ndee kan.
14 Ra tiañu na si'i kan ndu'u iin ña'a ña nani Lidia, ra ñuu chee ña nani Tiatira ke kee ña; ra ña ixiko tikoto va'a ña kua'a tuun kuvi ña. Ra ña ndikun Ndioxi kuvi ña, ra tiaa so'o ña ndu'u ña, ra saa ndakuna Ndioxi nima ña, ra kandixa va ña ña ndika'an ra Pablo.
15 Ra saa chichi ña, ra saa tu na ve'e va ña, ra ta ndi'i saa xakunda'vi ña nuu ndi, kachi ña saa:

—Tu ndakuni ndo yu'u, ña kuu yu ña ndikun Jesús, ra na ku'un ndo ve'e yu ña ndakindiee ndo —kachi ña xi'in ndi.

Ña xa nduxa ña xi'in ndi, ra saa ndixa'an ndi ve'e ña ndakindiee ndi.
16 Ra saa iin kii kee ndi kua'an ndi yu'u itia kan ka'an ndi xi'in Ndioxi, ra ichi kan ndakuta'an ndi xi'in iin ña'a lo'o ña kuu mii tachi ña ndáku.

Ra ña xachiñu nda'vi va kuvi ña nuu iin tiaa, ra kua'a ni xu'un xakanaa
ña xi'in ña xa ndáku ña, ra ndataxi ña ña nda'a tiaa kan.
17 Ra saa ndakundikun ña sata ra Pablo, ra nda'yu ña,
—Ndia tiaa yo'o, ra ndia xachiñu nuu Ndioxi ra ka'nu kuvi ndia, ra vaxi
ndia ka'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu ndo, ña va'a kaku ndo
—kachi ña.
18 Ra kua'a ni kii xa ña saa, ra saa vä'a ndikuni ra Pablo, ra saa
ndikokuiin ra ra ndika'an ra xi'in tachi ndiva'a ña ndikaa ini ña, kachi
ra saa:
—Xi'in ndiee kivi Jesucristo xa'ndia yu nuu kun, ra na kita kun ini ña
—kachi ra xi'in ña.
Saa ra ndikun kita ndixa va tachi kan ini ña.
19 Ra ta kundaa ini na xito'o ña'a kan, ña küvi ka sakanaa na xu'un
xi'in ña, saa ra tiaa ni ndisaa na ra tiin na ra Pablo xi'in ra Silas ra saa
ndakundiaka na ndia ndixaa na xi'in ndia nuu na chiñu, ye'e chiñu ka'nu.
20 Ra saa ndixaa na xi'in ndia nuu na chiñu, kachi na saa:
—Ndia yo'o, ra ndia judío va kuvi ndia, ra xaa ndia sakanita'an ndia na
ñuu,
21 ra saña'a ndia na costumbre ña xaa, ra köo ndiayu yo kutu'va yo ña,
ra sa yo ña, chi na romano va kuvi yo —kachi na.
22 Saa ra ndisaa ni na ñuu xi'in ndia, ra saa xa'ndia ndia juez kan, chiñu
nuu ndia soldado ña na tava ndia tikoto ra Pablo xi'in ra Silas, ra kani na
ndia xi'in itun.
23 Ra ta ndi'i kani na ndia, ra saa taan na ndia ve'e kàà. Ra xa'ndia na
chiñu nuu ra ndiaa ye'e kaa ña na kondiaa va'a ra ndia.
24 Ra saa ndaki'in ra ndia ye'e kaa kan ndia, ra ndixa'an ra taan ra ndia
ndia ka'a ve'e kàà nuu se'e va'a, ra taan ra xa'a ndia ini itun ña va'a na
künu ndia.
25 Ra saa xa'a ndia ka'an ni ndia xi'in Ndioxi ra xita ndia, ra ndia ndia
ñu'u ve'e kaa kan va xini so'o. Ra ta xa kua'an kusava ñuu,
26 saa ra tu'va xa'a va nditaan, ra iin ndiakua kisi ninu ña xa'a ve'e kàà
kan. Saa ra ndinuña ndi'i va ye'e kaa kan, ra ndikoyo tu kaa, ña nu'ni
nda'a ndia ñu'u ve'e kàà kan va.
27 Ra ta ndoto ra ndiaa ye'e kaa kan, ra saa ndixa'an ra xito'ni ra ye'e
kaa kan ra xa ndinuña ndi'i va ña, ra saa tava ra ichi ra ña ka'ni ra mii
ra, saa chi va'a xinu ndi'i va ndia ñu'u ve'e kàà, ká'án ra.
28 Ra saa ninda'yu ra Pablo, ra kachi ra saa xi'in ra:
—Xä'ni kun mii kun chi ndee ndi'i va ndi —kachi ra.
29 Ra saa nduku ra ndia ye'e kàà kan ñu'u, ra saa xinu ra ndiki'vi ra, ra
ndakusiti ra nuu ra Pablo xi'in ra Silas, ra iin kisi ninu ña ra.
30 Ra saa ta'va ra ndia ve'e kàà, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Tata, ¿ni ke sa yu ra va'a kaku yu? —kachi ra.
31 Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa xi'in ra:
—Na kandixa kun Tata yo Jesucristo ra kaku kun, ra saa tu na ve'e va
kun —kachi ndia.
32 Ra saa ndakani ndia tu'un va'a xa'a Jesús nuu ra, ra xini tu so'o
takundi'i na ndee ve'e va ra.
33 Saa ra ndikun ñuu saa, ndukuiin ra ndakatia ra nuu takue'e ndia. Ra
ta ndi'i, saa sakuchi ra Pablo ra, ra saa tu takundi'i na ve'e va ra.
34 Ra saa ndaki'in ra ndia ndixa'an ndia xi'in ra ve'e ra, ra taxi ra xixi
ndia. Ra tiaa ni kusii ini tiaa kan, ra saa tu na ve'e va ra xa'a ña kandixa
na Ndioxi.

35 Ra ta ndituvi saa ti'vi ndia juez kan ndia kumisio kua'an ndia ka'an
ndia xi'in ra ndiaa ye'e kaa kan, ña na saña ra ra Pablo, xi'in ra Silas ña
ku'un ndika ndia.
36 Ra saa ndika'an ra ndiaa ye'e kaa kan xi'in ra Pablo xi'in ra Silas,
kachi ra saa:
—Xa taxi ndia juez ndiayu nda'a yu ña saña yu ndo'o, ña kan ke xa kuvi
va ku'un ndo ndi'i ka ini ndo —kachi ra.
37 Ra saa ndika'an ra Pablo xi'in ndia kumisio ndia ndixaa kan, kachi ra
saa:
—Ndu'u, ra ndia ñuu Roma va kuvi ndi, ra kani ndo ndu'u nuu chitu, ra
ndixayükun ndo kuachi xi'in ndi, ra taan ndo ndu'u ve'e kàà. Ra vichin
kuni ndo saña se'e ndo ndu'u ku'un ndi. ¡Kü'un ndi! Ndiakua na kixi mii
ndia juez tava ndia ndu'u, saa ku'un ndi —kachi ra xi'in ndia.
38 Ra saa ndaxaa ndia kumisio kan ndatu'un ndia xi'in ndia juez kan, ra
ta kundaa ini ndia juez kan, xa'a ra Pablo xi'in xa'a ra Silas ña kuu ndia
ndia Roma, saa ra ndiyu'vi ni ndia.
39 Ra saa kee ndia ndixa'an ndia, ra ndixa'an ndia nduku ndia ña ka'nu
ini nuu ra Pablo xi'in ra Silas, ra saa tava ndia ndia ve'e kàà, ra xakunda'vi
ndia nuu ndia ña na kee ndia ku'un ndia ñuu kan.
40 Ra ta kita ra Pablo xi'in ra Silas ve'e kàà, ra saa ndaki'in ndia ndixa'an
ndia ve'e ña Lidia, ra ndika'an ndia tu'un ndiee ni xi'in na ndikun Jesús
na ndee kan, ra saa ndaki'in ndia kua'an chi Tesalónica va.

17

Ka'an ndoso ra Pablo ñuu Tesalónica

1 Ra saa ndiya'a ndia chi ñuu Anfípolis, ra saa ndiya'a tu ndia Apolonia
va, ikan kee ndia ra iin saa ndixaa ndia ndia ñuu Tesalónica nuu iyoo iin
ve'e ñu'u na judío.
2 Ra saa ndixa'an ra Pablo ve'e ñu'u na uni kii ña yuna'a na ndakindiee
na, saa chi ndia ndia ka nuu kua'an ra, ra xa saa yuna'a ra □xa va ra, ra
ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na.
3 Ra mii tutu nuu vaxi tu'un Ndioxi ke xiniñu'u ra ña ndakani ra nuu
na xa'a Cristo, ña xiniñu'u ndo'o ni ra, ra ka'ni na ra, ra na ya'a uni kii ra
ndatiaku ra, kachi ra. Ra saa ndika'an ka ra xi'in na, kachi ra saa:
—Mii Jesús ra ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, kuvi ra kuu Cristo ra ti'vi
Ndioxi kixi sakaku yoo va —kachi ra.
4 Ra kua'a ni na griego na xa kandixa ndiayu Ndioxi kandixa Jesús, xi'in
kua'a ni na si'i na yoso tu'un ni, xi'in sava na judío, ra ndakuta'an na xi'in
ra Pablo xi'in ra Silas.
5 Ra xa'a ña kandixa na kan, saa ra vä'a ndikuni sava na judío, na
ndikandïxa Jesús kuni na na, ra saa ndakaya na tiaa ndia xika sana, ndia
vä'a, ra chikaa yu'u na ndia ña ndakuta'an ndia xi'in na, ra sasaa na na
ñuu, ra ndixa'an na ndiki'vi na ve'e ra Jasón ndanduku na ra Pablo, xi'in
ra Silas ña ndataxi na ndia nda'a na ñuu kan kuni na.
6 Ndi su ndindanï'i vi na ra Pablo xi'in ra Silas, ra ndia ra Jasón va tiin
kañu'u na kua'an na, xi'in sava ka na ndikun Jesús, ra ndixaa na xi'in na
nuu na chiñu ñuu kan, ra nda'yu na, kachi na saa:
—Ra Pablo xi'in ra Silas, kuvi ndia xika sakaku kuachi ini saa ña yuuvi,
ra vichin ra ndia yo'o va xaa ndia,
7 Ra ra Jasón kuvi ra iyoo kuachi, chi ve'e ra yo'o ke xindee ndia. Ra
takundi'i na yo'o, ra kuachi va ke ki'vi na xi'in ra chiñu César, saa chi
ka'an na ña yoo inka rey, ra nani Jesús —kachi na.

8 Ra ta xini so'o na ñuu xi'in na chiñu tu'un kan, saa ra tiaa ni ndisaa
na.
9 Ra saa kindoo na chiñu kan xi'in ra Jasón xi'in na ita'an xi'in ra, ña
na taxi na xu'un nda'a na, ra saña na, ra tu na ndaki'in tuku na ra Pablo
xi'in ra Silas saa ra ndakï'in ka na xu'un kan.

Xika ra Pablo xi'in ra Silas ñuu Berea

10 Ra saa ndakuta'an na ndikun Jesús, ra ndikun ñuu saa ti'vi na ra Pablo
xi'in ra Silas kua'an ndia chi ñuu Berea va. Ra ta ndixaa ndia ñuu kan, ra
saa ndixa'an ndia ve'e ñu'u na judío na ndee kan.
11 Ra na judío na ndee Berea kan, ra to'o ni ka va na kan nuu na judío
na ndee ñuu Tesalónica, saa chi xiin va na kandixa na Jesús xi'in ndinuni
nima na, ra iin takundi'i kii nanduku na ña saña'a ra Pablo na nuu tutu
nuu vaxi tu'un Ndioxi, a ndixa saa kachi ña.
12 Ra kua'a ni na judío kan kandixa Jesús, xi'in kua'a ni na griego, ta
kuu na si'i na kuika ni, xi'in tiaa ndia kuika ni.
13 Ndi su ta kundaa ini na judío na ndee Tesalónica ña xika ra Pablo
saña'a tu ra tu'un Ndioxi ñuu Berea va, saa ra ndisaa ni na, ra ndaki'in na
ndixaa na Berea ra chikaa yu'u tu na, na ñuu kan va ra xava'a na kuachi
xi'in ra Pablo.
14 Saa ra ndikun tava va na ndikun Jesús ra Pablo kua'an ra chi yu'u
mini, ra ra Silas xi'in ra Timoteo nindoo ñuu Berea va.
15 Ra ndia kua'an xi'in ra Pablo ra ndia ñuu ka'nu Atenas va ndixa'an
ndia ndiaka ndia ra. Ra ta nandiko ndia ndaxaa ndia ñuu Berea, ra saa
ndika'an ndia xi'in ra Silas xi'in ra Timoteo, ña numi ni na ku'un ndia
ndakuta'an ndia xi'in ra Pablo ñuu Atenas.

Ka'an ndoso ra Pablo ñuu Atenas

16 Ra nani saa kuu ra Pablo ndiatu ra ña xaa ra Silas xi'in ra Timoteo, ra
xini ra ña iyoo ni na'na iinii kuvi nuu ya'a kua'an ra ñuu kan, saa ra vä'a
ndikuni vi ra.
17 Ra saa ndixa'an ra ve'e ñu'u ndatu'un ra xi'in na judío, xi'in na inka na
xa kandixa Ndioxi, ra iin takundi'i kii ndatu'un tu ra xi'in na ndakuta'an
ra xi'in nuu ya'vi va.
18 Ra ta xini so'o sava tiaa ndia ndichi ndia sakua'a nuu na nani
epicúreo, xi'in ndia sakua'a nuu na nani estoico, tu'un Ndioxi, ra saa
ndika'an sava ndia, kachi ndia saa xa'a ra Pablo:
—¿Ni ke ka'an ni tiaa ra sanda'vi yuvi kaa? —kachi ndia.
Ra sava tu ndia ndika'an, kachi su'va va:
—¿Va'a xa'a takundi'i ndioxi ña iyoo inka ñuu xika va ke ka'an ni ra?
—kachi ndia.
Ra xa'a ña ndatiaku yuvi, xi'in xa'a tu'un va'a xa'a Jesús ke ndakani ra
Pablo, ña kan ke kachi ndia saa.
19 Ra saa ndakundiaka na ra Pablo kua'an ra xi'in na iin nuu nani
Areópago, saa chi ikan kuu nuu yuna'a na xikua'a kan ndakuta'an va
na, ra saa ndindakatu'un na ra, kachi na saa:
—¿A kuvi kundaa ini ndi xa'a ña xaa ña ka'an kun xa'a?
20 Saa chi xïni ndi ni ña'a ke ka'an kun xa'a, ra ña kan ke kuni ndi
kundaa ini ndi ni ke kuni kachi ña —kachi na xi'in ra.
21 Saa chi takundi'i mii na ñuu Atenas xi'in na kee inka ñuu ra ndee na
suvi ñuu kan, ra niña ña xaa ke kuni na kuni so'o na, ra niña ña xaa tu
kuni na ndatu'un va na.
22 Ra saa ndakundichi ra Pablo ma'ñu na, ra ndika'an ra xi'in na, kachi
ra saa:

—Ndo'o, na ñuu Atenas, xito'ni yu ra tiaa ni xato'o ndioxi ndo, ra xa vii
ni ndo xi'in ña.
23 Saa chi ta ndiya'a yu xito'ni yu nuu ndasaka'nu ndo ndioxi ndo, ra xini
tu yu iin nuu ndika'yu tu'un kachi ña saa: “NDIOXI RA XÏNI YO”, kachi
ña. Ra na kundaa ini ndo, chi xa'a Ndioxi ra xïni ndo kan ra ndasaka'nu
ndo ra ke ka'an yu xi'in ndo vichin.
24 ’Ra ra kan kuvi Ndioxi ra xava'a ña yuuvi yo'o, xi'in takundi'i ña'a ña
iyoo nuu ña. Ra kandü'u ra ini iin ve'e ñu'u ña xava'a na yuuvi, saa chi
ra kan kuvi ra xa'ndia chiñu ndivi, ra saa tu nuu ñu'u va.
25 Ra nii xiniñü'u tu ra ña chindiee ta'an na xi'in va ra, saa chi mii ra
kuvi ra taxi ña tiaku yo, xi'in tachi, xi'in takundi'i ka ña'a ña xamani nuu
yo.
26 ’Ra iin va tiaa kuvi ra xava'a ra, ra ra indaa kan ku ra xiniñu'u ra ña
ndasa kua'a ra takundi'i nuu yuvi va, ña va'a na kundee na takundi'i nuu
ñu'u, ra chindee ra na nuu kuni mii va ra, ra taxi tu ra kutiaku na kuiya
ña kuni mii va ra.
27 Ra ña xa ra takundi'i ña yo'o, ra ña kuni ra ña na nanduku va na ra
ke, ra va'a ni kuee kuee va na kaka kuaa nda'a na, ra ndani'i va na ra, saa
chi kuëe iin kani ra, chi íin yachin va ra xi'in ta iin iin yo.
28 Ra mii ra kuvi ra taxi ña tiaku yo, ra taxi ra kanda yo xika yo, ña va'a
kuu yo yuvi ndee yo. Ra xa xini ndo chi ña ndika'an ndia ta'an ndo ndia
tiaa tu'un nduvi ta yachi ra “Ndise'e Ndioxi kuu tu yoo va”, kachi ndia.
29 Ra tu ndise'e Ndioxi kuvi ndo, saa ra küvi vi kani ini ndo xa'a Ndioxi
ña kuu ra oro, a plata a ndia ka tu yuu ña ndaku ini mii na yuuvi xava'a
va na.
30 Xina'a ra xa ndiee ni va ini Ndioxi xa'a kuachi na xii xikua yo. Ndi su
vichin ra ña kuni Ndioxi ke na nandiko ini takundi'i va yuvi na ndee iinii
saa ña yuuvi ra kandixa na ra, ra kaku na.
31 Saa chi xa chituni va Ndioxi iin kii ña sayukun ra kuachi xi'in takundi'i
yuvi, ra ndaku ni va sayukun ra ña, ra tiaa ra ndikaxin ra kuvi ra kuniñu'u
ra ña sayukun ra ña. Ra xi'in ña xa sandatiaku Ndioxi tiaa kan ke xa
ndaña'a va ra ra nuu takundi'i yuvi, ña kuu ra Jesús —kachi ra Pablo xi'in
na.
32 Ra ta xini so'o na ña ndika'an ra Pablo xa'a ña ndatiaku na ndii, ra
saa xa'a sava na xasiki na ra, ra saa ndika'an tu sava na, kachi na saa:
—Inka ichi saa kuni so'o ndi xa'a ña ka'an kun xaan —kachi na xi'in ra.
33 Ra saa ndakoo ra Pablo na, ra ndaki'in ra kua'an va ra.
34 Ndi su sava na, ra kandixa va na ra, ra ndakuta'an na xi'in ra. Ra iin
ra yuta'an xi'in na kandixa kan nani Dionisio, ra ra kuchee xi'in na nuu
nani Areópago kan kuvi ra, ra kandixa tu ña'a ña nani Dámaris va, xi'in
kua'a ni ka na.

18

Xini ta'an ra Pablo xi'in ra Aquila xi'in ña Priscila

1 Ra ta ndi'i, saa kee ra Pablo ñuu Atenas, ra ndaki'in ra kua'an ra chi
ñuu Corinto.
2 Ra ikan ndakuta'an ra xi'in iin ra judío, ra kandixa Jesús, ra nani
Aquilas, ra ra ñuu Ponto kuvi ra. Ra ra sakan xaa va kuvi ra Aquilas kan
xi'in ña Priscila yasi'i ra ñuu Corinto, saa chi ra rey César Claudio kuvi ra
xa'ndia chiñu ña kee takundi'i na judío na ndee ñuu Roma. Ña kan va ke
va'a ndakuta'an ra Pablo xi'in na.

3 Ra ikan ndixiyo ra Pablo xachiñu ra xi'in va na, saa chi inuu chiñu xini
va na, saa chi ve'e tikoto vali ke xava'a na kan, ra saa tu ra Pablo va.
4 Ra iin takundi'i kii ña ndakindiee na ndixa'an ra Pablo ve'e ñu'u na
judío, ña ndatu'un ra tu'un Ndioxi xi'in mii na judío, ra saa tu na küu
judío va, xa'a ña kuni ra ña saxinu ra ini na.
5 Ra ta kee ra Silas xi'in ra Timoteo chi Macedonia ndixaa ndia ñuu
Corinto ña ndakuta'an ndia xi'in ra Pablo, saa ra ndiee ni ka va ndachikaa
ra ndiee ña ndatu'un ra tu'un Ndioxi xi'in yuvi, saa chi xa ndia kan va
chindiee ta'an xi'in ra ña xa ndia inka chiñu, ra iin kaxi kaxi va ndika'an
ra xi'in na judío ña kuu Jesús, ra ndiatu na xaa sakaku ña'a.
6 Ndi su na judío kan, ra ndikandïxa va'a vi na ra Pablo chi na ndikaña'a
va kuvi na xi'in ra. Ra saa ndakisi ra Pablo yaka tikoto ra nuu na ña ku'un
ra, ra ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Vichin, ra xa mii va ndo ndiso xi'in ña tiaku ndo; ra köo ka kuachi
kuu yu'u, chi xa ndatu'un va yu xi'in ndo, ra ndixïn ndo kandixa ndo. Ra
vichin ku'un yu ndatu'un yu xi'in na küu judío va —kachi ra xi'in na.
7 Ra ta kita ra ve'e ñu'u kan, ra saa ndaki'in ra kua'an ra ve'e iin tiaa ra
nani Justo va, ra ra ndikun Ndioxi kuvi tiaa kan, ra yachin sata ve'e ñu'u
kan va kandu'u ra.
8 Ra tiaa ra nani Crispo, ra inuu nuu na ve'e ñu'u, xi'in na ve'e ra, ra
kandixa va na Jesús. Ra kua'a ni tu mii va na ñuu Corinto kan va kandixa
Jesús ña xini so'o na ña ndakani ra Pablo, ra chichi na.
9 Ra saa kuu, ra iin ñuú, satuvi Jesús nuu ra Pablo, ra ndika'an ra xi'in
ra, kachi ra saa:
—Kuayü'vi kun; chi na ndakundiee va kun, ña ka'an ndoso kun, ra na
kutäxin yu'u kun.
10 Saa chi íin va yu xi'in kun, ra ndia nii na kuchüun tandiaa nda'a yo'o,
ña sa na ña vä'a xi'in kun, ra na kundaa ini kun, chi iyoo kua'a ni va na
kuu kuenda yu ñuu chee yo'o —kachi ra xi'in ra.
11 Ra xa'a ña kan ke kindoo ra Pablo ndixiyo ra ñuu Corinto iin kuiya
sava, ña saña'a ra na tu'un Ndioxi.
12 Ra ta kuu ra Galión ra chiñu chee nuu iinii saa Acaya, ra saa
ndakuta'an na judío ra ndukuiin na kuachi xi'in ra Pablo. Ra ndakundiaka
na ra ndixa'an na xi'in ra nuu na chiñu.
13 Ra ndika'an na xi'in ra chiñu Galión kan, kachi na saa:
—Tiaa yo'o kuvi ra xika ka'an xi'in yuvi, ra saxinu ra ini na, ña na
ndasaka'nu na Ndioxi, inka ku'va nuu ña kä'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés —kachi na.
14 Ra ta xa ndakoo nduvi ra Pablo ña ndakuiin ra xa'a ra nuu na, saa ra
xa ndika'an va ra Galión kan xi'in na judío kan, kachi ra saa:
—Tu kuachi ndiee ña kuvi sayukun yu kuvi ña, saa ra tiaa va so'o yu ña
ka'an ndo.
15 Ndi su süvi ña chi xa'a tu'un, xi'in xa'a ndiayu mii va ndo kuvi ña,
ra na sayukun mii va ndo ña, saa chi küni yu sayukun yu kuachi xa'a ña
ñaa xi'in ndo —kachi ra.
16 Saa ra tava ra na ke'e va.
17 Ra nuu ra Galión kan saa ndikun tiin takundi'i va na ra Sóstenes, ra
kuchee nuu ve'e ñu'u na judío, ra xa'a kani na ra, ndi su nindäa ra Galión
kan ña kuu vi na.

Nandiko ra Pablo ñuu Antioquía

18 Ra na'a ka va kuachi ra Pablo ñuu Corinto kan. Ra ta xa ndinumi
ku'un ra chi Siria, ra saa xa'a ra nindiayu ta'an ra xi'in na ndikun Jesús

na ndee ñuu Corinto kan. Ra te ndi'i ra saa ndakuta'an ra xi'in ra Aquilas
kua'an ndia, ra kua'an tu ña Priscila yasi'i va ra Aquilas kan xi'in ndia,
ra te ndixaa na ñuu Cencrea, ra ikan ndixatia tie'e va ra Pablo xini ra, ña
saxinu ra nuu iin ña kindoo ra xi'in Ndioxi. Ndia saa ra nandaa na ini
itun xika nuu mini, ra ndaki'in na kua'an na chi Siria va.
19 Ra saa ndixaa na ñuu Éfeso, ra ikan kuu nuu ndoo va ra Aquilas xi'in
ña Priscila yasi'i ra kundee na. Ra saa ndixa'an ra Pablo ve'e ñu'u na judío
na ndee ñuu Éfeso kan ña ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na.
20 Ra saa xaku nda'vi na ve'e ñu'u kan nuu ra, ña na kuachi ka ra xi'in
na ndi su ndixïin vi ra.
21 Ra saa nindiayu ta'an ra xi'in na, kachi ra saa:
—Xiniñu'u ku'un va yu ñuu Jerusalén ña ndasaka'nu yu viko ña vaxi,
ndi su tu Ndioxi kuni, ra nandiko tuku va yu, kuni yu ndo'o —kachi ra
xi'in na.
Ra saa nandaa ra Pablo ini itun xika nuu mini ra ndaki'in ra kua'an ra
chi ñuu Cesarea va.
22 Ra ta ndixaa ra ñuu Cesarea, ra saa ndaki'in ra ndixa'an ra ñuu
Jerusalén ña ndika'an ndioxi ra xi'in na ndikun Jesús ndee kan, ra ta ndi'i,
ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu Antioquía.
23 Ra ikan kuachi ra lo'o, ra ta ndi'i saa ndaki'in tuku ra ndixa'an ra ñuu
ña ndo'ni chi Galacia xi'in Frigia, ña ndika'an ra tu'un ndiee ini xi'in na
ndikun Jesús ndee kan.

Ka'an ndoso ra Apolos tu'un Ndioxi ñuu Éfeso

24 Ra nani saa kuu ra Pablo xika ra inka xiyo. Ra saa ndixaa iin ra judío
ra nani Apolos ñuu Éfeso, ra ra ñuu Alejandría kuvi ra. Ra ndichi ni ra
chi va'a ni ndakani ra tu'un Ndioxi nuu yuvi, ra xini ni tu ra xi'in tutu nuu
vaxi tu'un Ndioxi va.
25 Saa chi ra sakua'a va'a va kuvi ra ichi Ndioxi, ra ndinuni ka vi ini ra
ndakani ra tu'un Ndioxi, ra iin kaxi kaxi va saña'a ra na xa'a Jesús, ra xa'a
ña chichi na, ra takua xa'a ña sakuchi ra Juan yuvi va ke xini ra.
26 Ra saa ndiki'vi ra ve'e ñu'u na judío, ra xa'a ra ndakani ra nuu na
xi'in takundi'i ndiee ra; ra ta xini so'o ra Aquila xi'in ña Priscila ña ndaku
ni ka'an ra, ra saa kana na ra nuu köo yuvi, ra saa saña'a ikun va'a ka na
ra xa'a ichi Ndioxi.
27 Ra saa chikaa ini ra Apolos ku'un ra chi Acaya, ra chikaa tu na ndikun
ichi Jesús, na ndee ñuu Éfeso va ndiee xi'in ra ña na ku'un ra. Ra saa tiaa
na iin tutu kua'an xi'in ra taxi ra nda'a na ndikun Jesús ndee chi Acaya,
ña va'a na ndaki'in mani na ra. Ra ta ndixaa ra Apolos chi Acaya kan, ra
chindiee ta'an ni va ra xi'in na kandixa Jesús ndee kan.
28 Saa chi kaxi ni va ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na judío ndee kan,
ra ndika'an ra xi'in na ña vä'a iyoo na, ra ndia nii tu'un ndikuchüun
na ndakuiin na yu'u ra, saa chi niña mii tu'un Ndioxi va xiniñu'u ra ña
ndakani ra nuu na xa'a Jesús, ña kuu ra ra ti'vi Ndioxi kixi sakaku yuvi.

19

Ka'an ndoso ra Pablo ñuu Éfeso

1 Ra nani saa kuu ra Apolos xika ra ñuu Corinto, ra ra Pablo tu xika ni'ni
chi ñuu ña ndo'ni chi iku va, ra iin saa kuu ra saa ndixaa ra ndia ñuu
Éfeso va, ra ikan ndakuta'an ra xi'in sava ka ndia ndikun Jesús.
2 Ra nindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:

—¿A xa ndaki'in ndo Tachi Yii ta kandixa ndo Jesús? —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ndia, kachi ndia saa:
—Kundäa tu ini mii vi ndi ni ña'a kuu Tachi Yii —kachi ndia.
3 Ra saa nindakatu'un ra ndia, kachi ra saa:
—¿Ndia ndiayu ke chichi ndo xi'in? —kachi ra.
Saa ndakuiin ndia kachi ndia saa:
—Xi'in ndiayu ña saña'a ra Juan va ke chichi ndi —kachi ndia.
4 Ra saa ndika'an ra Pablo, kachi ra saa xi'in ndia:
—Ña ndixa va ke sakuchi ra Juan yuvi na xiin nandiko ini na xa'a kuachi, ra ndika'an tu ra xi'in na ña na kandixa na ra ndikun vaxi sata va ra, ra ra ndikun vaxi kan, kuvi ra kuu Jesús, ra kixi sakaku na yuuvi yo'o va —kachi Pablo xi'in ndia.
5 Ra ta ndi'i xini so'o ndia ña ndika'an ra Pablo, ra saa chichi ndia xi'in ndiayu ña kuu mii Jesús, ña kandixa ndia ra ña sakaku ña'a ra.
6 Ra saa chindu'u ra Pablo nda'a ra sata ndia, saa ra ndixinu va Tachi Yii sata ndia, ra saa xa'a ndia ndika'an ndia inka nuu tu'un ña xïni ndia, ra ndika'an tu ndia tu'un ña taxi Ndioxi nda'a va ndia.
7 Ra ku'va uxi uvi tiaa kuvi ndia ndo'o saa kan.
8 Ra uni yoo ke ndixika ra Pablo ve'e ñu'u na judío kan, ña ndika'an ndoso ra tu'un Ndioxi nuu na xi'in takundi'i ndiee ra, ña kuni ra saxinu ra ini na ña na kandixa na xa'a ichi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
9 Ndi su ndixïin vi sava na ña kandixa na, chi na ndiee ka ndundaku ini va kuvi na, ra nuu chitu yuvi kan saa xa'a na ndikaña'a na xa'a va tu'un Ndioxi. Ndia saa ra kuxiyo ra Pablo nuu va na, ra saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in iin ti'vi na xa kandixa Jesús, iin ve'e nuu sakua'a va na, ra kuenda iin tiaa ra nani Tirano kuvi ña, ra ikan ndakani ra tu'un Ndioxi nuu na iin takundi'i kii.
10 Ra uvi kuiya ka xikandu'u ra Pablo ñuu Éfeso, ra ndixika ra ndakani ra tu'un va'a xa'a Jesús nuu takundi'i yuvi na ndee chi Asia kan; ra nii judío kuvi na, ra nii süvi va na ndi su xini so'o takundi'i va na.
11 Ra mii va Ndioxi kuvi ra xiniñu'u ra Pablo ña va'a xa ra ña xitu'un,
12 Saa chi ndia ndia ka va tikoto ña nditiandiaa ra Pablo, ra ndaki'in na ña kua'an ña xi'in na, ra chindu'u na ña sata na xi'i, ra nduva'a va na, ra ta chindu'u tu na ña sata na ñu'u tachi ndiva'a ini, ra kee tu tachi ndiva'a ini na kan va.
13 Ra saa kuni tu sava ndia judío ndia ndixika ni'ni ña tava tachi ndiva'a ini yuvi, ña kuniñu'u ndia kivi Jesús ña tava ka ndia tachi ndiva'a ini yuvi, ra ndika'an ndia xi'in tachi ndiva'a kan, kachi ndia saa:
—Xi'in ndiee Jesús, ra ka'an ndoso ra Pablo xa'a ke xa'ndia ndi chiñu nuu ndo, ña na kee ndo —kachi ndia.
14 Ra uxa tiaa kuvi ndia xa saa kan, ra se'e ra Esceva, ra xa'ndia chiñu nuu ndia sutu kuvi ndia.
15 Ra saa kuu ndia xika ndia, saa ra ndika'an va tachi ndiva'a kan xi'in ndia, kachi ña saa:
—Xini va yu Jesús, ra xini tu yu yoo kuvi ra Pablo va; ndi su, ¿yoo kuvi ndo'o tu? —kachi ña.
16 Ra saa ndukuiin tiaa ra tiin tachi ndiva'a kan kanita'an ra xi'in ndia, ra kuchuun ra kanita'an ra xi'in takundi'i va ndia, ra satakue'e ndi'i ra ndia, ra nii ndikundiëe ndia xi'in ra, ra saa kee ndia ve'e kan xinu ndia kua'an ndia, ra iin saa iin yala ndia, ra iin takue'e ndi'i ndia xa ra.
17 Ra kundaa ini takundi'i va na ndee ñuu Éfeso, na kuu judío xi'in na küu judío xa'a ña ndo'o ndia kan, saa ra ndiyu'vi ka vi na, ra saa xa'a na xato'o ni ka va na kivi Jesús.

18 Ra kua'a ni tu na xa kandixa Jesús va nandiko ini, ra xa'a na ndina'ma
na kuachi na nuu chitu yuvi.
19 Ra kua'a ni tu na täan ndakoo ña saka va nandiko ini, ra ndixa'an na
ndiaka na tutu ña xiniñu'u na ña ndixixi ña nuu chitu yuvi. Ra ku'va uvi
xiko uxi mil xu'un ña plata ke kuu ya'vi takundi'i tutu ña ndixixi kan.
20 Saa ra iin vichin vichin va ndukua'a yuvi na ndakundikun Jesús, ra
tiaa ni tu ndundaku ini va na xi'in ndiee tu'un ra.
21 Saa kuu, ra ndiya'a ndia'vi kii, ra saa ndakani ini ra Pablo ña ku'un
ra koto'ni ra na ndee ñuu ña ndikun ndia chi Macedonia ra saa tu ñuu ña
ndikun ndia chi Acaya va, ra iin saa ku'un ra ndia chi Jerusalén va, ra te
na ndi'i ra saa ku'un tu ra ñuu Roma va, ndakani ini ra.
22 Ra saa ti'vi ra uvi ndia xachiñu xi'in ra kua'an ndia chi Macedonia, ra
iin ra nani Timoteo, ra iin ra nani Erasto; ra mii ra Pablo tu nindoo ña'a
chi Asia va.

Kuachi ña kuu ñuu Éfeso

23 Ra saa kuu ra Pablo iin ka ra ñuu Éfeso, saa ra ndukuiin va kuachi
xi'in na kandixa Jesús.
24 Ra tiaa ra nani Demetrio kuvi ra ndukuiin xi'in kuachi kan, saa chi
xi'in yuu ña nani plata ke xachiñu ra ña xava'a ra na'na vali ve'e ñu'u
ndioxi ndii ña nani Diana, ra xi'in chiñu kan ke xakanaa ni tu na xachiñu
xi'in va ra xu'un.
25 Ra ra kan kuvi ra ndachuta'an takundi'i tiaa ndia xachiñu chiñu kan,
ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, kundaa ini ndo chi chiñu ke xaa yo ña va'a ni'i yo xu'un.
26 Ndi su vichin ra xa kundaa va ini ndo, ra a xa xini va tu ndo iin tiaa
ra nani Pablo, ña xika ra ka'an ndoso ra, kachi ra saa, “Ndioxi ña xava'a
nda'a na yuuvi yo'o ra süvi ndioxi kuvi ña”, kachi ra, ra xa kua'a ni va yuvi
saxinu ra ini, ra süvi takua ñuu Éfeso yo'o ke xika ra, chi xa iin takundi'i
va ñuu ña ndikun ndiaa Asia ke xika ra sañá'a ra na.
27 Ra ña xa ra yo'o su'va, ra iyo ni va ndi'i xa'a chiñu yo, ra ndi'i tu
xa'a ña yoso tu'un ni ve'e ñu'u ndioxi yo, Diana va, ra kañü'u ka na ña.
Chi vichin ra iin takundi'i va ñuu ña ndikun ndiaa Asia ke kañu'u na ña,
ra saa tu na ndee iinii saa kuvi ña yuuvi va —kachi ra.
28 Ra ta xini so'o ndia ña ndika'an tiaa kan, saa ra tiaa ni ndisaa ndia,
ra saa xa'a ndia nda'yu ndia, kachi ndia saa:
—¡Ña ka'nu ni kuvi si'i yo Diana, chi ña kan kuvi ndioxi yoo na ñuu
Éfeso! —kachi ndia.
29 Saa ra iin xa'a kaña takundi'i va na ñuu Éfeso kan, ra saa kee sava
na ndixa'an na tiin na ra Gayo xi'in ra Aristarco, ra ndia kee xi'in ra Pablo
chi Macedonia kuvi ndia kan, ra saa iin kañu'u nduxa na ndia kua'an ndia
xi'in na, chi ma'ñu ñuu, nuu xa yuna'a na ñuu kan ndakuta'an na.
30 Saa ra kuni tu ra Pablo va ku'un ra ka'an ra xi'in yuvi kan, ndi su
nditäxi vi na ita'an xi'in ra, na xa ndikun Jesús, ña ku'un ra.
31 Ra saa xa tu ndia chiñu ndia ita'an xi'in ra Pablo ndia ndee mii ñuu
Éfeso va, saa chi ti'vi tu ndia kan va chiñu ndixa'an nuu ra, ña na kü'un
ra nuu yuvi kan.
32 Ndi su yuvi na ndakaya ndixaa nuu ndakuta'an na ñuu kan, ra iin
sana su'va va ini na, saa chi xa siin xa siin ndika'an iin iin va na, ra kua'a
ni tu na ndixaa kan, ra ndia nii kundäa ini na nichuun ke ndixaa vi na.
33 Ra saa ndika'an sava na judío na ndixaa ndita kan xi'in ra Alejandro
ra kuu judío ta'an na, ña na ya'a ra chi nuu, ra ndakani ra nuu na ñuu;

ra saa ndiya'a ra, ra ndoni'i ra nda'a ra nuu na ña na kutaxin yu'u na, ra va'a ka'an ra xa'a na ta'an ra xi'in na ñuu kan kuni ra.
34 Ndi su ta ndakuni na ra ña kuu ra judío, ra saa xa'a ninda'yu na ku'va uvi hora, ra kachi na saa:
—¡Ña ka'nu ni kuvi si'i yo Diana, chi ña kan kuvi ndioxi yoo na ñuu Éfeso! —kachi na.
35 Ra saa ndika'an iin ra chiñu nuu na ñuu ra tiaa tutu, xi'in na ña na kutaxin yu'u na, ra ta kutaxin yu'u na, ra saa ndika'an ra kachi ra saa xi'in na:
—Na ta'an yo ñuu Éfeso, xa kundaa ini takundi'i va na yuuvi ña kuu ñuu yo, ñuu ña ndiaa ve'e ñu'u si'i yo Diana, ra kundaa tu ini na xa'a na'na ña, ña kee ña ndivi, ra ndakava ña nuu ñu'u va.
36 Ra ndia nii na küvi ka'an ña xïni xa'a ña, ña kan ke na koo yaa va ndo, ra ndia nii ña xä ndo, tu täan ki'in va'a xini ndo xa'a ña.
37 Saa chi tiaa ndia ndiaka ndo xaa ndo yo'o, ra täan ndaa yu'u ndia ndioxi yo Diana, ra ni xa'a ve'e ñu'u ña täan ka'an ki'vi va tu ndia.
38 Ra tu ra Demetrio, xi'in ndia xachiñu xi'in va ra, kuvi ndia kuni taxi kuachi xa'a ndia iin yuvi, saa ra na ku'un ndia nuu na tiin kuachi va, saa chi xa chiñu va na kan ke, ña sayukun na kuachi xi'in ndia.
39 Ndi su tu inka va kuvi ña kuni ndo ka'an ndo xa'a, saa ra ta xa ndee kuiti takundi'i na chiñu ñuu ke na ka'an ndo xa'a ña.
40 Saa chi iyo ni taxi na kuachi xa'a yo ña kanita'an yo xi'in ra chiñu ñuu Roma. Ra tu na ndakatu'un na chiñu kan yoo xa'a ña sakaña ndo vichin, ra nii nï'i tu mii yo ni ke kachi yo xi'in vi na —kachi ra.
41 Ra ta ndi'i ndika'an ra tu'un kan xi'in na, ndia saa ra sandi'i ra nuu va na.

20

Kua'an ra Pablo chi Macedonia ra saa tu chi Grecia va

1 Ra te xikutuvi kuachi kan, ra saa ndakana ra Pablo takundi'i na ndikun Jesús, ra ndika'an ra xi'in na ña na chikaa ni ka na ndiee ña kundikun na Jesús. Ndia saa ra nindiayu ta'an ra xi'in na, ra ndaki'in ra kua'an ra chi Macedonia va.
2 Ra te ndixaa ra kan, ra saa ndixika ni'ni ra, ta ñuu ta ñuu ña ndo'ni chi Macedonia kan, ra ndika'an ni tu ra xi'in na ndikun Jesús na ndee kan va, ña na chikaa ni ka na ndiee ña kundikun na Jesús, ra te ndi'i, ra saa ndaki'in ra kua'an ra chi Grecia va.
3 Ra ta ndixaa ra Grecia kan, ra ikan ku nuu xikandu'u ra uni yoo. Ra te xa numi ndaa ra ini itun xika nuu mini ña ku'un ra chi Siria, saa ra kundaa va ini ra ña kuni na judío sandi'i na xa'a ra. Ra xa'a ña kan ke, va'a ka chikaa ini ra ña nandiko ra chi Macedonia iin ta'an ichi nuu ndixa'an va ra.
4 Ra su'va ke nani ndia yuta'an kua'an xi'in ra Pablo chi Macedonia: iin ra nani Sópater, ra ra ñuu Berea kuvi ra, ra iin ra nani Aristarco, ra inka ra nani Segundo, ra ndia ñuu Tesalónica kuvi ndia kan, ra iin ra nani Gayo, ra ra ñuu Derbe kuvi ra kan, ra iin ra nani Timoteo, ra iin ra nani Tíquico, ra iin ra nani Trófimo, ra ndia kee chi Asia kuvi ndia kan.
5 Ra ta ndixaa ndi ñuu Filipos, ra ikan kuu nuu ndakunuu va ndia sava kan kua'an ndia chi ñuu Troas.
6 Ndi su ndu'u tu nindoo ñuu Filipos va, ra ndia ta ndi'i viko ña xixi na xita ña köo ndavi xi'in, ra saa vi ke nandaa ndi ini itun tun xika nuu mini ña ndaki'in ndi kua'an ndi sata ndia, ra u'un vi kii ndixika ndi, ra saa vi

ndixaa ndi ñuu Troas kan ña ndakuta'an ndi xi'in ndia, ra uxa kii kuachi
ndi ñuu kan.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ñuu Troas

7 Ra xikuaa kii sábado, hora ña ki'in xa'a kii domingo nuu na judío ke,
ndakuta'an ndi xi'in na ñani yo, na ndikun Jesús ñuu Troas kan, ña kuxi
ndi xita ña ndaka'an ndi xa'a Tata yo Jesús, ra saa xa'a ra Pablo ndakani
ra nuu na, ra ndakani ra saa kuu ña sava ñuu va, saa chi inka kii tuvi ke
xa kana ra ku'un ra inka ñuu va.
8 Ra ve'e chee sukun ña ndiso ta'an va kuvi ve'e nuu ndakuta'an ndi
xindee ndi, ra tiaa ni kua'a ñu'u tuun ini ña.
9 Ra saa ndaa iin ra itia ra nani Eutico ndakundu'u ra ndana ve'e kan.
Ra ndu'u ra saa xa'a kuni kusun va ra, saa chi kuna'a ni va ndakani ra
Pablo nuu na. Ra ndu'u ra saa ndikixi va'a va ra, ra saa kenuu ra ndana
ve'e toto ña uni kan ndakava ra ndia xa'a ve'e ṉinu̱ va. Ra ta ndixa'an na
ndoni'i na ra, saa ra xa ndixi'i va'a va ra.
10 Saa ra nuu tu ra Pablo va ndixaa ra nuu kandu'u ra lo'o kan, ra saa
ndakusiti ra ña ndanumi ndiaa ra ra, ra saa ndika'an ra xi'in na, kachi ra
saa:
—Kuayü'vi ndo, chi tiaku va ra —kachi ra.
11 Ra te ndi'i saa nandaa tuku va ra Pablo nandi'vi ra ini ve'e kan, ra
saa ta'vi ra xita taxi ra nda'a na ndee xi'in ra xixi na, ña ndaka'an na xa'a
Tata yo Jesús, ra saa xixi ka tu na xa ta ku'va yuna'a va na. Ra te ndi'i saa
ndakani ka ra Pablo nuu na iin saa ndia ndituvi va, ndia saa ra ndaki'in
ra kua'an va ra.
12 Ra ra lo'o ra ndakava kan, ra ndia nii lo'o kuëe nindo'o ra, ra saa
ndakuta'an ra xi'in na ta'an ra kuanu'u ra ve'e va ra, ra kusii ka vi ini na,
ra saa tu na sava kan va.

Kee ra Pablo ñuu Troas ra kua'an ra chi ñuu Mileto

13 Ra ta xa kee ndi ñuu Troas kan ku'un ndi, ra saa ndikata'an ra Pablo
xi'in ndi, ña kindoo ini ra ku'un ra chi ñu'u va, ra iin saa xaa ra ndia ñuu
Asón, ra ndu'u tu, ku'un xi'in itun tu xika nuu mini va, ra ndia ñuu Asón
kan vi ke kundiatu ndi ndaki'in ndi ra, kachi ra xi'in ndi.
14 Ra te xa ndixaa ra Pablo ndakuta'an ra xi'in ndi ñuu Asón kan, saa
ra ikan nandaa takundi'i ndi itun tu xika nuu mini, ra iin saa ndixaa ndi
ndia ñuu Mitilene va.
15 Ra inka kii ndituvi nandaa tuku ndi itun xika nuu mini ra ndaki'in
ndi kua'an ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia yachin nuu ndikaa ñu'u lo'o ña
ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Quío va, ra inka kii ndituvi ndixaa tuku ndi
ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Samos va. Ra iin saa ndiya'a
ndaku ndi ndixaa ndi ndia ñuu Trogilio va, ra ikan ndakindiee va ndi, ra
inka kii ndituvi vi ndaki'in ndi kua'an ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu
Mileto va.
16 Ra su'va ke xa ndi, saa chi ra Pablo ra ndiküni ka ra ña kuachi ni ra
chi Asia, ra xa'a ña kan ke ndixïin ka ra ña ya'a ra ñuu Éfeso. Saa chi
ña kuni ra ke numi ni na xaa ra ñuu Jerusalén ña koo ra xi'in na ñuu
Jerusalén viko ña ndataxi na tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a kui'i ña nuu.

Kuni ra Pablo ña ndiayu ta'an ra xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u Éfeso

17 Ra ta xa ndee ndi ñuu Mileto, ra saa ti'vi ra Pablo chiñu ndixa'an nuu
ndia xikua'a ndia ndikun Jesús, ndia ndee ñuu Éfeso ña na kixi ndia kuni
ndia ra ñuu Mileto.

18 Saa ra xaa ndixa va ndia sata ra, ra saa ndika'an ra xi'in ndia, kachi
ra saa:
—Xini va ndo ndia ku'va ke xa yu ta ndixiin yu xi'in ndo, ndia kii nuu
ña xaa yu chi Asia yo'o, ra iin saa ndia kii vichin va.
19 Saa chi takundi'i kii ña ndixiyo yu xi'in ndo, ra xiin va yu xa n̰inu̱ yu
xi'in mii yu, ra xiin tu yu xaku va yu, ña xachiñu yu nuu Tata yo Jesús, ra
kuchuun tu yu ndiya'a yu nuu takundi'i ña kuni na judío ta'an yu sa na
xi'in va yu.
20 Ra va'a ni saa va, ndi su ndixikütuvi yu, chi ndakundiee va yu ña
ndakani yu nuu ndo xa'a takundi'i ña kumani nuu ndo; ra va'a ni nuu
chitu yuvi kuvi ña, ra va'a ni ve'e va tu ndo kuvi ña, ra sakua'a va yu
ndo'o.
21 Ra va'a ni judío kuvi na, ra va'a ni süvi judío kuvi va tu na, ndi su
ndakani va yu nuu na ña xiniñu'u na nandiko ini na xa'a kuachi na, ra
nandiko na nuu Ndioxi, ra kandixa na Tata yo Jesús.
22 Ra vichin, ra Tachi Yii va ke xa nduxa xi'in yu ña ku'un yu ñuu
Jerusalén, ra ña kan ke xiniñu'u ku'un va yu, ra kundäa ini yu ni ke ndo'o
vi yu ikan.
23 Saa chi iin takundi'i va ñuu nuu kua'an yu, ra ka'an Tachi Yii xi'in yu
ña sando'o ni na yu'u, ra chikaa na yu'u ve'e kàà.
24 Ndi su ndia nii ña'a ke ndi'i ini yu xa'a vi, ra nii ña tiaku tu yu ke
xäku ndiaa vi yu, chi ña kuni yu ke na ndakundiee ka yu xi'in ña kusii ini
yu ña sandi'i yu chiñu ña taxi Tata yo Jesús nda'a va yu, ña na ndakani
yu nuu yuvi xa'a ña ku'vi ni ini Ndioxi xini ra na.
25 ’Ra na kundaa ini ndo vichin, saa chi ndo'o, na ndika'an ndoso yu
tu'un Ndioxi nuu, ra ndia nii ka kii küni ka ndo yu'u.
26 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, ña kuëe ndiso ka yu xi'in ndo
vichin, tu na kuchüun ndo kaku ndo.
27 Saa chi xa ndakani va yu nuu ndo xa'a takundi'i ña kuni Ndioxi sa ra
xi'in ndo, ra ndia nii ña nditisë'e yu nuu ndo.
28 Ra na kondiaa ni ka ndo mii va ndo, ra saa tu na ve'e ñu'u va, saa chi
ndo'o kuvi ndo ndikaxin Tachi Yii ña ki'in ndo kuenda xi'in na ve'e ñu'u
Tata yo Jesús, na ndasata ra xi'in nii ra.
29 Ra na kundaa ini ndo, saa chi ta xa na ku'un yu, ra kixi va yuvi ña
kuni na sandi'i na xa'a na ve'e ñu'u, ra ta ku'va xa ndiva'yu kui'na ña
sandi'i ri xa'a ndikachi, saa ke sa na.
30 Ra tiañu mii va ndo ke ndakoo sava na xa'a saña'a ña maña, ra kua'a
ni va na xa kandixa Jesús ndakundikun sata na.
31 Ña kan ke kuenda ni na koo ndo vichin, ra na ndaka'an ndo chi uni
saa kuiya ña ndixiyo yu xi'in ndo, ra ñuu ka'ñu va sakua'a yu ndo'o, ra
xaku ni tu yu nuu Ndioxi va xa'a ndo ña ku'vi ini yu xini yu ndo'o.
32 ’Ra vichin ka'an ni yu xi'in Ndioxi xa'a takundi'i ndo, ña na kondiaa
ra ndo'o, ra na kondiaa tu tu'un ra ña va'a va ndo'o, saa chi tu'un ra ke
iyoo ndiee ña taxi ña ndiee ndo ña na kandixa va'a ka ndo. Ra mii Ndioxi
kuvi ra saxinu nuu takundi'i va ña kindoo ra xi'in ndo ña kuu ndo na ñuu
ra.
33 Ra yu'u, ra ndindüku yu xu'un nuu ndo, ra ni tikoto nindüku yu nuu
ndo kundixi yu;
34 ra xa kundaa tu ini mii va ndo, chi xachiñu mii va yu, ña va'a ndini'i
yu ña xiniñu'u yu xi'in ndia xita'an xi'in yu.
35 Ra tuku tuku saña'a yu ndo'o, ña xiniñu'u sachiñu ndo, ra saa ke kuvi
chindiee ta'an ndo xi'in na kumani ña'a nuu. Ra na ndaka'an ndo xa'a

tu'un ña ndika'an Tata yo Jesús, ta kachi ra ra su'va: “Va'a ni ka va kee
na taxi ña'a nda'a inka yuvi, nuu ña ndaki'in mii na ña nda'a yuvi kan”,
—kachi ra.
36 Ra ta sandi'i ra Pablo ndika'an ra xi'in ndia, ra saa ndakusiti ra, ra
ndika'an ra xi'in Ndioxi, ra saa tu ndia kan va.
37 Ra saa xa'a takundi'i ndia xaku ndia, ra ndanumi ta'an ndia xi'in ra,
ra nditiandiaa yu'u ndia iin xiyo nuu ra ña ndindiayu ta'an ndia xi'in ra.
38 Ra kusuchi ni ini ndia, saa chi küni ka ndia ra, kachi ra xi'in na. Ndia
saa ra ndixa'an ndia xi'in ra nuu ndaa ra itun xika nuu mini va.

21

Kua'an ra Pablo chi Jerusalén

1 Ra ta ndi'i nindiayu ta'an ndi xi'in ndia xikua'a ve'e ñu'u ñuu Éfeso,
ra saa nandaa ndi ini itun xika nuu mini, ra ndaki'in ndi kua'an ndi, ra iin
saa ndixaa ndi ndia ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Cos va. Ra
inka kii ndituvi ndaki'in tuku ndi kua'an ndi xi'in itun xika nuu mini, ra
iin saa ndixaa ndi ndia ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Rodas
va, ra ndia ikan kee ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Pátara va.
2 Ra ñuu Pátara kan ndini'i ndi iin itun xika nuu mini ndaa ndi, ra saa
ndaki'in ndi kua'an va ndi.
3 Ra iin saa ndiya'a ndi ndia xiin ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini ña
nani Chipre ña ndikaa chi nda'a ichin, ra saa ndiya'a ndi kua'an ndi chi
Siria va. Ndi su ndixä'an ndaku ndi chi ndiya'a tu ndi ñuu Tiro va, ña
sanuu na ña ndiso itun kan ñuu kan.
4 Ra ñuu Tiro kan ndakuta'an ndi xi'in sava na ndikun Jesús, ra saa
kuachi ndi xi'in na ñuu kan uxa kii. Ra xiniñu'u Tachi Yii na ña ndika'an
na xi'in Pablo ña na kü'un ra chi ñuu Jerusalén.
5 Ra ta xa ndi'i kii kan, ra saa kee ndi ra ndaki'in ndi kua'an ndi, ra saa
ndakuta'an ndia ñani yo xi'in yasi'i ndia, xi'in se'e ndia, ra ndixa'an na
xi'in ndi ndia yu'u mini, ra ikan ndakusiti takundi'i ndi ra ndika'an ndi
xi'in Ndioxi.
6 Ra saa ndanumi ta'an ndi ña ndindiayu ta'an ndi xi'in na, ra saa nandaa
ndi itun xika nuu mini ra ndaki'in ndi kua'an va ndi, ra saa nandiko na
kan kuanu'u na ve'e na.
7 Ra ñuu Tiro kan kee ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Tolemaida va,
ra ta ndixaa ndi ra saa ndika'an ndioxi ndi xi'in na ñani yo na ndikun
Jesús, na ndee ñuu kan, ra ikan kuachi ndi xi'in na iin kii va.
8 Ra inka kii ndutuvi tu kee ndi ñuu Tolemaida kan, ra saa ndaki'in ndi
kua'an ndi, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Cesarea va. Ra ta ndixaa ndi
ñuu kan, ra saa ndixa'an ndi ve'e ra Felipe, ra ka'an ndoso tu'un Ndioxi,
ra ra kan kuvi tu ra ita'an xi'in ndia chindiee ta'an xi'in na ve'e ñu'u
Jerusalén, ña kuu ndia uxa va, ra ikan kuachi ndi xi'in va ra.
9 Ra ra Felipe kan, ra iyoo kumi na si'i kuaan tiaki se'e ra, ra na ka'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi kuvi na.
10 Saa ra xa kukua'a va kii ndee ndi kan, ra saa ndixaa iin ra ka'an ndoso
tu'un yu'u Ndioxi, ra nani Agabo, ra kee chi Judea,
11 ña koto'ni ra ndu'u. Ra ta ndixaa ra, ra saa ki'in ra ñii ña nu'ni toko ra
Pablo, ra chiku'ni ra ña xa'a mii ra, ra saa tu nda'a va ra, ra saa ndika'an
ra, kachi ra saa:
—Su'va ke sa na chiku'ni na tiaa ra xi'in cuenda ña yo'o, ta xa na xaa ra
ñuu Jerusalén, ra ndataxi na ra nda'a inka yuvi na küu judío, kachi Tachi
Yii —kachi ra.

12 Ra te xini so'o ndi xi'in na ñuu Cesarea ña yo'o, ra saa xaku nda'vi
ndi nuu ra Pablo ña na kü'un ra ñuu Jerusalén.
13 Ra saa ndakuiin ra, kachi ra saa:
—Xäku ndo, chi ndia yu'u va sakusuchi ndo ini. Saa chi yu'u ra xa iyoo
nduvi va yu, ña kunu'ni yu ku'un yu ve'e kàà, ra saa tu ña kuvi yu ñuu
Jerusalén va, xa'a Tata yo Jesús —kachi ra.
14 Ra va'a ni ndika'an ni va ndi xi'in ra, ndi su ndikuchüun vi ndi ña
saxinu ndi ini ra, ndia saa ra ndika'an ndi xi'in ra, kachi ndi su'va va:
—Na koo ña kuni mii Tata yo Jesús va —kachi ndi.
15 Ta ndi'i, ra saa xa'a ndi xa nduvi ndi, ra saa kee ndi ñuu Cesarea kan,
ra ndaki'in ndi kua'an ndi ñuu Jerusalén va.
16 Ra kua'an tu sava ndia ñuu Cesarea ndia ndikun Jesús va xi'in ndi,
ra kua'an tu iin ra ñuu Chipre, ra nani Nasón va xi'in ndi, ra ra kan ra xa
na'a ni va kandixa ra kan Jesús, ra ve'e ra kan ke xaa ndi kindoo va ndi.

Ndixaa ra Pablo ñuu Jerusalén

17 Ra te ndixaa ndi ñuu Jerusalén, ra tiaa ni kusii ini na ñani yo, na
ndikun Jesús, na ndee kan ndaki'in na ndu'u.
18 Ra inka kii ndituvi ndaki'in ndi ndixa'an ndi xi'in ra Pablo, ña kuni
ndi ra Jacobo. Ra ta ndixaa ndi ra xa ikan tu ndee takundi'i ndia xikua'a
ve'e ñu'u va.
19 Ra saa ndika'an ndioxi ra Pablo xi'in ndia, ra saa xa'a ra ndakani ra
ndia ku'va ke xiniñu'u Ndioxi ra, ña saña'a ra na küu judío xa'a ichi Jesús.
20 Ra ta ndi'i ndakani ra nuu ndia, saa ra kusii ni va ini ndia ra
ndasaka'nu ndia Ndioxi. Ra saa ndika'an ndia xi'in ra, kachi ndia saa:
—Va'a va, ñani, ra xa kua'a ni tu mil na judío na ndee mii yo'o va xa
kandixa Jesús, ndi su iin tutuun va ndikun na ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés.
21 Ra ka'an na xa'a kun ña xika kun saña'a kun na judío na ndee inka
ñuu ña na ndakoo na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra saña'a tu
kun na, ña na chikäa ka na tuni Ndioxi ndia tiaa vali se'e va na, ra nii na
sä ka tu na chiñu ña xa yuna'a na xa va na, kachi na xa'a kun.
22 ¿Ra ni ke sa yo vichin? Chi kundaa va ini na ña xaa kun, ra kixi va
na nanduku na yo'o.
23 Ña kan ke va'a ka va na sa kun takundi'i ña ka'an ndi xi'in kun vichin:
Yo'o ndee kumi tiaa ndia xiniñu'u saxinu nuu ña kindoo ndia xi'in Ndioxi.
24 Ra na ku'un ndia xi'in kun, ra na sa ndo ña xa yuna'a yoo na judío
xa yo ña xa yii yo mii yo, ra na cha'vi kun ña xatia na xini ndia, ra sa
ke va'a na kundaa ini takundi'i na judío ña süvi ña ndixa ke ndatu'un na
xa'a kun.
25 Ndi su na küu judío na xa ndakundikun Jesús, ra xa ti'vi va ndi tutu
kua'an nuu na kan, xa'a ña kindoo ndi, ña xiniñü'u ka kundi'i ini xa'a ña
tia'ndia ñii xini ka'a ndia tiaa vali se'e na, ra ndia ña xiniñu'u sa na ke:
na käxi na kuñu kiti ri soko na nuu na'na, ra nii nii kiti na käxi na, ra nii
kuñu kiti ri ixa'na na käxi na, ra nii na küsun ndia tiaa xi'in na si'i tu täan
tanda'a va'a ndia xi'in na —kachi ndia xi'in ra Pablo.

Tiin na ra Pablo kua'an ra ve'e kàà

26 Ra te ndituvi inka kii, ra saa xa yii ra Pablo xi'in ndia kumi kan, ra
saa ndaki'in ra kua'an ra xi'in ndia ve'e ñu'u, ña ndatu'un ra xi'in sutu
xa'a kii ña sandi'i ndia sa yii ndia, ra ndika'an tu ra ña cha'vi ra nuu va
ndia.

27 Ra ta kumani salo'o xinu uxa kii ña xa yii ndia mii ndia ta ku'va
yuna'a na judío, saa ra xini va sava ndia judío ndia kee chi Asia, ra Pablo
ña ndikaa ra ini ve'e ñu'u, ra saa xa'a ndia sandataka ndia takundi'i yuvi.
Ra sasaa ndia na, ra ndakuta'an na xi'in ndia ra ndixa'an na tiin na ra
Pablo.
28 Ra saa xa'a na nda'yu na, kachi na saa:
—¡Takundi'i ndo'o na ta'an yo ñuu Israel, na chindiee ta'an ndo xi'in
ndi! Chi yo'o va ndita tiaa ra xinu'ni takundi'i ñuu, ña sakua'a ra yuvi,
ña na kandïxa ka na yu'u na ñuu yo, ra ni ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés ke na kandïxa ka na, ra nii ve'e ñu'u ka'nu yo'o ke na sä to'o ka
na. Ra inka tuku va ña xa ra vichin, chi saki'vi ra tiaa ndia küu judío ini
ve'e ñu'u nuu yii, ra xa yakua ndia ña —kachi na.
29 Ra xa'a ña xini na ra Trófimo ra ñuu Éfeso ña xika ra xi'in ra Pablo
mii ñuu Jerusalén ta yachi va ke ndika'an na tu'un kan, saa chi va ndia
ini ve'e ñu'u va ndiki'vi ra xi'in ra ka'an na.
30 Ra xa'a ña kan ke iin kaña na ñuu kan, ra kee na xinu ndixa'an na ña
tiin na ra Pablo ini ve'e ñu'u kan ra kañu'u na ra ña tava na ra chi ke'e,
saa ra ndikun ndasi na ye'e ñu'u va.
31 Ra xa ra ka'ni va na kuvi ra, ra saa ndixa'an chiñu nuu iin ra kuchee
nuu iin ti'vi ndia soldado, xa'a ña ndiee ni sakaña takundi'i na ñuu
Jerusalén kan.
32 Saa ra iin ndachuta'an numi ra soldado kuchee kan, ndia soldado ra,
ra saa tu ndia kuna'nu ka tu nuu sava ndia soldado va, ra saa kee ndia
iin xinu ndia ndixaa ndia nuu xika na kani na ra Pablo, ra te xini na ndia
chiñu kan, saa ra ndikäni ka vi na ra Pablo.
33 Ra saa kuyachin ra soldado kuchee kan, ra tiin ra ra Pablo ña ku'un
ra xi'in ra, ra xa'ndia ra chiñu ña na chiku'ni ra xi'in uvi yo'o kaa; ra te
ndi'i saa ndindakatu'un ra soldado kan na xa'a ra Pablo, ndia tiaa kuvi ra,
ra ni kuachi ke xa ra.
34 Ndi su yuvi kan, ra xa siin, xa siin va ka'an na, ra iin siso siso kuu
yu'u na, ra nii ndiküvi kundaa kaxi ini vi ra soldado kuchee kan nuu na,
ndia saa ra ndaka'ndia ra chiñu ña na ku'un ra Pablo, ve'e nuu ndee mii
ndia soldado kan va.
35 Ra ta ndixaa ndia soldado kan kuato nuu ndaa ndia ña ki'vi ndia
ve'e nuu ndee ndia, ra saa iin ndoni'i ninu va ndia ra Pablo ña ndaa ndia
xi'in ra kuato kan, ña va'a na käni ka yuvi kan ra.
36 Saa chi iin nini'i nda'yu takundi'i na ñuu kan ndikun na kua'an na
sata ra, ra ka'an na kachi na saa:
—¡Na kuvi ra! —kachi na.

Ndakani ra Pablo nuu na ñuu ña xachiñu ra nuu Ndioxi

37 Ra ta xa kua'an ndia chikaa ndia ra Pablo ve'e nuu ndee mii ndia, ra
saa ndika'an ra xi'in ra soldado ra kuchee kan, kachi ra saa:
—¿A kuvi ka'an yu xi'in kun? —kachi ra.
Saa ra ndakanda ka vi ini ra soldado kuchee kan ra ndakuiin ra, kachi
ra saa xi'in ra Pablo:
—¿A ka'an va kun tu'un griego?
38 ¿Ra a süvi yo'o kuvi ra ñuu Egipto, ra ndachuta'an yuvi ra kanita'an
ra xi'in na chiñu, ra tava ra kumi mil tiaa, ndia xa'ni ndii kua'an ndia xi'in
ra iku yu? —kachi ra.
39 Saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa:
—Yu'u, ra ra judío va kuvi yu, ra ñuu Tarso ña yoso tu'un ni, ña ndikun
ndiaa chi Cilicia va kuvi ñuu yu. Ra na sa kun ña mani ña taxi kun ndiayu
ña ka'an yu xi'in na ñuu yo'o —kachi ra.

40 Saa ra taxi ndixa va ra soldado kuchee kan ndiayu nda'a ra Pablo ña
ka'an ra. Ra saa ndakundichi ra Pablo nuu kuato kan, ra ndixika nda'a ra
nuu na ña na kutaxin yu'u na. Ra te kutaxin yu'u na, ra saa xa'a ndika'an
ra tu'un hebreo xi'in na, kachi ra saa:

22

1 —Na ta'an yo, na ñuu Israel, xi'in ndo'o ndia tata xikua'a, na kuni so'o
ndo ña ndakani yu xa'a chiñu ña xa yu nuu ndo vichin —kachi ra.
2 Ra ta xini so'o na ñuu kan ña ka'an ra Pablo tu'un hebreo xi'in na, saa
ra iin kutaxin yaa va yu'u na. Ra saa ndika'an ra xi'in na, kachi ra saa:
3 —Yu'u, ra judío va kuvi yu. Ra ñuu Tarso ña ndikun ndiaa chi Cilicia
va kaku yu, ndi su ñuu Jerusalén yo'o va xa'nu yu. Ra ta sakua'a yu
takundi'i ndiayu Ndioxi ña taxi ra nda'a na xii xikua yo xina'a, ra ra
maestro Gamaliel va kuvi ra saña'a yu'u. Ra ndinuni ni va xindikun yu
ndiayu Ndioxi, ta ku'va xa ndo'o vichin.
4 Ña kan ke ndixika yu taxi yu na ndikun Jesús ña ka'ni yu na, ra tiin
yu tiaa, ra tiin tu yu na si'i va ña taan yu na ve'e kàà.
5 Ra xini tu ra kuchee nuu ndia sutu va, ra saa tu na xikua'a va xa'a ña
xa yu, ra suvi mii ndia kuvi tu ndia taxi tutu nda'a yu kua'an xi'in yu taxi
yu nda'a ndia ta'an yo ndia kuna'nu ndee ñuu Damasco, ña va'a chindiee
ta'an ndia xi'in yu, ña tiin yu na ndikun Jesús, ra kixi na xi'in yu ñuu
Jerusalén yo'o ña ndo'o na.

Ndakani ra Pablo ndia ku'va ke kuu ña ndakundikun ra Jesús

6 ’Ra nani saa kuu yu kuyachin yu kua'an yu nuu ñuu Damasco, ra xa
ku'va sava kii va kuvi ña, ra iin tu'va kee va iin ñu'u ña ye'e ni chi ndivi,
ra iin xinunduu ña yu'u.
7 Saa ra ndakava yu ñu'u kua'an va yu. Ra saa xini so'o yu ndika'an iin
tachi xi'in yu kachi ña saa: “Saulo, Saulo, ¿nichuun kanita'an kun xi'in
yu?”, kachi ña.
8 Ra saa nindakatu'un yu, kachi yu saa: “¿Yoo kuvi yo'o, Tata?”, kachi
yu. Saa ndakuiin tachi kan yu'u yu kachi ña saa: “Yu'u, kuvi Jesús ra ñuu
Nazaret, ra xika kun kanita'an kun xi'in”, kachi ña xi'in yu.
9 Ra xini tu ndia kua'an xi'in va yu ñu'u kan ra ndiyu'vi ni ndia, ndi su
ndikundäa vi ini ndia tu'un ña ndika'an Jesús xi'in yu.
10 Ra saa nindakatu'un yu ra kachi yu saa: “Tata, ¿ndia ña ke xiniñu'u
sa yu?”, kachi yu. Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: “Ndakundichi,
ra kua'an ñuu Damasco. Ra ikan ke ka'an na xi'in kun ndia ña ke xiniñu'u
sa kun”, kachi ra xi'in yu.
11 Ndi su ndiküvi ka koto'ni yu chi xa kukuaa va yu xa ñu'u kan, ra ndia
nda'a va yu ke tiin ndia kua'an xi'in yu, ña ndixa'an ndiaka ndia yu'u ñuu
Damasco.
12 ’Ra ñuu kan kandu'u iin tiaa ra nani Ananías, ra ndinuni ni kandixa
ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Ra xa to'o ni na judío ta'an yo na
ndee ñuu Damasco kan ra.
13 Ra ra Ananías kan kuvi ra ndixa'an ixto'ni yu'u, ra ndika'an ra xi'in
yu, kachi ra saa: “Ñani Saulo, na ndakoto'ni tuku kun”, kachi ra xi'in yu.
Saa ra ndikun ndakoto'ni ndixa va yu, ra xini yu ra.
14 Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: “Ndioxi ra xindikun na xii
xikua yo xina'a kuvi ra ndikaxin yo'o ña sa kun ña kuni ra, ña kuni tu
kun Jesús, ra va'a, ra kuni so'o kun tu'un ra.

15 Saa chi yo'o kuvi ra ndakuiin xa'a ra, ra ndakani kun nuu takundi'i
yuvi xa'a ña xini kun xi'in ña xini so'o kun.
16 Ña kan ke ndikun na ndakundichi kun vichin, ra kuchi kun, ra na
kondiaa ini kun kivi Jesús ña va'a na ndakatia ra kuachi kun”, kachi ra
xi'in yu.

Su'va ke kuu ña ndixa'an Pablo ndika'an ndoso ra nuu na küu judío

17 ’Ra ta nandiko yu ndaxaa yu ñuu Jerusalén yo'o, ra saa ndixa'an yu
ve'e ñu'u ndika'an yu xi'in Ndioxi. Ra ikan satuvi ra nuu yu.
18 Ra xini yu ndichi Jesús ra ndika'an ra xi'in yu, kachi ra saa: “Kama
ni koo kun, ra ndikun kanata va kun ku'un kun, saa chi na ñuu Jerusalén
yo'o, ra kandïxa vi na ña ndakani kun nuu na xa'a yu”, kachi ra xi'in yu.
19 Ra saa ndika'an yu xi'in ra, kachi yu saa: “Tata, xini takundi'i va yuvi
ña ndixika yu ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u, ña tiin yu takundi'i na kandixa
yo'o, ra taan yu na ve'e kàà, ra kani yu na.
20 Ra ta ndixi'i ra Esteban, ra ndakuiin xa'a tu'un kun, ra xindichi va yu
xi'in ndia xa'ni kan, saa chi ndixiyo va yu'u yu xi'in ndia ña xa'ni ndia ra,
ra suvi tu yu xindiaa tikoto ndia xa'ni kan va”, kachi yu xi'in ra.
21 Ra saa ndika'an tuku ra xi'in yu, kachi ra saa: “Savii, saa chi kani ni
ti'vi yu yo'o ku'un kun ña ndakani kun xa'a yu, saa chi ndia nuu na küu
judío ke ku'un kun”, kachi ra xi'in yu, —kachi ra Pablo xi'in na.
22 Ra xini va so'o na judío kan ña ndakani ra Pablo, ndi su te xini so'o
na ña ndika'an ra xa'a na küu judío, saa ra xa'a na iin siso siso nda'yu na
kachi na saa:
—¡Na kuvi tiaa ñaa! ¡Saa chi xiniñü'u ka kutiaku ra! —*kachi na.
23 Ra iin ndakundiee va na nda'yu na, ra iin kisi na tikoto na, ra iin tiin
na yaka ko'ni na chi ndivi,
24 Ra saa xa'ndia ra soldado kuchee kan chiñu nuu ndia soldado ra, ña
na sandi'vi ndia ra Pablo chi ini ve'e nuu ndee mii ndia, ra ndika'an ra
xi'in ndia ña na kani ndia ra, ra sana'ma ndia ra, ra saa ke va'a kundaa
ini ra soldado kuchee kan, ni xa'a ke kaña'a ni na xi'in ra.
25 Ra ta xa chikaa ndia ra Pablo ini ve'e kan ra chiku'ni ndia ra, ña
kani ndia ra, ra saa ndika'an ra xi'in ra soldado ra ndikun sata ra soldado
kuchee kan kachi ra saa:
—¿A iyoo ndiayu nda'a ndo ña kani ndo iin ra ndikun ndiaa ñuu Roma,
tu täan ndani'i na chiñu ndia ña kuu kuachi ra? —*kachi ra.
26 Ra te xini so'o ra soldado kan ña ndika'an ra Pablo, ra saa kita ra
ndixa'an ra ndika'an ra xi'in ra soldado ra kuchee kan, kachi ra saa:
—Kuenda koo kun xi'in ña kuni kun sa kun vichin, saa chi tiaa yo'o ra
ra ndikun ndiaa ñuu Roma va kuvi ra —kachi ra.
27 Ra saa kuyachin ra soldado kuchee kan, ra nindakatu'un ra ra Pablo
kachi ra saa:
—¿A ndixa ñuu Roma ke ndikun ndiaa kun? —kachi ra xi'in ra.
Ra saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa:
—Ndixa va —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ra soldado kuchee kan xi'in ra, kachi ra saa:
—Ndïxa, chin yu'u, ra tiaa ni va kua'a xu'un cha'vi yu, ra saa ke va'a
ndakundikun ndiaa yu ñuu Roma —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Pablo kachi ra saa xi'in ra:
—Yu'u, ra süvi ña ndisata yu kuvi ña, chi xa saa ñuu Roma ke ndikun
ndiaa yu ta kaku vi yu —kachi ra.
29 Saa ra kuxika va ndia soldado ndia kuni kani ra Pablo, kua'an ndia, ra
ndiyu'vi ni tu mii ra soldado ra kuchee kan va te kundaa ini ra ña ndikun

ndiaa ra Pablo ñuu Roma, saa chi xa xa'ndia va ra chiñu ña chiku'ni ndia soldado kan ra Pablo.

Ndiaka ndia soldado ra Pablo kua'an ra nuu ndia chiñu

30 Ra inka kii ndituvi saa xa'ndia ra soldado kuchee kan chiñu ña na ndakaya takundi'i ndia xikua'a nuu na judío, xi'in ndia sutu kuna'nu, saa chi kuni ra kundaa ini ra nuu ndia, ndia ña kuvi kuachi ra Pablo. Ra ta xa ndakuta'an takundi'i ndia chiñu kan, ra saa ndaxi ra yo'o kàà ña chiku'ni ra ra, ra ndiaka ra ra ndixaa ra xi'in ra nuu ndia.

23

1 Ra saa iin kaxi kaxi ixto'ni ra Pablo nuu takundi'i ndia chiñu kan, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:

—Ndia ta'an yo, na kundaa ini ndo, chi ndia ta yachi ra iin saa ndia vichin ra iyoo ndaku va nima yu nuu Tata yo Ndioxi —kachi ra.

2 Ra saa xa'ndia ra sutu kuchee ra nani Ananías, chiñu nuu na ndee yachin xi'in ra Pablo ña na kakin na ña yu'u ra.

3 Saa ndika'an ra Pablo xi'in ra, kachi ra saa:

—¡Saa ke sa Ndioxi xi'in mii va yo'o, ra chi'ña tu'un! ¿A su ña ndu'u kun ñaa, ra ta ku'va kachi mii ndiayu va ke sandaku kun kuachi xi'in yu? ¿Ra nichuun kanduu kun ndiayu, ra xa'ndia kun chiñu ña na kani na yu'u yu? —kachi ra Pablo.

4 Ra saa ndika'an na ndee yachin xi'in ra Pablo, kachi na saa xi'in ra:

—¿Nichuun ndaa yu'u kun sutu ra kuchee? —kachi na.

5 Saa ndika'an ra Pablo kachi ra saa:

—Na ta'an yo, ka'nu ni koo ini ndo, saa chi ndikundäa ini yu ña kuu ra sutu ra kuchee. Ra ña ndixa ke ka'an va ndiayu Ndioxi, ña, "Vä'a ndaa yu'u yo na kuchee nuu na ñuu yo" —kachi ra.

6 Ra ta kundaa ini ra Pablo ña kuu sava ndia chiñu kan saduceo, ra sava tu ndia kuu fariseo va, saa ra ndiee ka vi ndika'an ra kachi ra saa:

—Ndia ta'an yo, na kundaa ini ndo chi fariseo kuu tu yu'u va, saa chi se'e na kan va kuvi yu. Ra xa'a ña ka'an yu ña ndatiaku na ndii va ke taxi na kuachi xa'a yu vichin —kachi ra.

7 Ra ta kachi ra Pablo saa, saa ra xa'a ndia fariseo xi'in ndia saduceo ndiee ni ninaa ndia xi'in ta'an ndia, saa ra ndata'vi ta'an ndi'i va ndia chiñu kan.

8 Saa chi ndia saduceo kuvi ndia ka'an ña kuëe ndatiaku ka na ndii, ra nii kandïxa tu ndia ña iyoo na tatun Ndioxi va, ra ndia nii tu tachi köo va, kachi ndia. Ndi su kandixa va tu ndia fariseo ña iyoo uni saa ña yo'o.

9 Saa ra xa'a ndia chiñu kan iin siso siso ka'an ndia, ra saa ndakundita sava ndia maestro ndia kuu fariseo, ndia saña'a ndiayu Ndioxi, ra ndika'an ndia, kachi ndia saa:

—Köo ña ki'vi ndixa vi tiaa yo'o, kundäa ini yo a iin tatun Ndioxi va ndika'an xi'in ra, ra a iin tachi va tu ndika'an xi'in ra. Ña kan ke na kï'vi yo kuachi xi'in Ndioxi —kachi ndia.

10 Ra ña ndiee ni inaa ta'an mii ndia chiñu kan, saa ra ndiyu'vi va ra soldado ra kuchee kan ña ka'ni ndia ra Pablo, ña kan ke xa'ndia ra chiñu nuu ndia soldado ra, ña na tava ndia ra Pablo tiañu ndia chiñu kan ra ku'un ndia ndiaka ndia ra ve'e nuu ndee mii va ndia.

11 Saa ra inka ñuú, ndika'an va Tata yo Jesús xi'in ra, kachi ra saa:

—Chikaa ndiee ra kuayü'vi kun Pablo, chi ta ku'va xa kun ña ndakani kun xa'a yu nuu na ñuu Jerusalén yo'o, ra iin saa ke sa tu kun ña ndakani kun xa'a yu nuu na ñuu Roma va —*kachi ra xi'in ra.

Ndikata'an ndia judío ña ka'ni ndia ra Pablo

12 Ra ta ndituvi inka kii, ra saa ndikata'an sava ndia judío ña ka'ni ndia
ra Pablo, ra kindoo ndia ña sando'o ndia mii ndia ña küxi ndia, ra nii
tiakuii kö'o ndia, chi ndia te xa na ka'ni ndia ra Pablo vi ke ndakuxi ndia
ra ndako'o tu ndia tiakuii va, kachi ndia.
13 Ra ku'va uvi xiko ya'a vi kuvi tiaa ndia kindoo sa chiñu kan.
14 Ra saa kee ndia ndixa'an ndia nuu ndia sutu kuna'nu, xi'in nuu ndia
xikua'a kuna'nu nuu na ñuu, ra ndika'an ndia xi'in ndia kachi ndia saa:
—Ndu'u kuvi ndi kindoo, ña küxi ndi, ra nii kö'o ndi tiakuii, chi ndia te
xa na ka'ni ndi ra Pablo vi ke ndakuxi ndi, ra ndako'o tu ndi tiakuii va.
15 Ña kan ke kuni ndi ña na ndakuta'an ndo vichin, ra chikaa ndo chiñu
ku'un nuu ra soldado ra kuchee ña sanda'vi ndo ra, ña va'a na kundiaka
ra ra Pablo kixi ra xi'in ra nuu ndo kii tiaan, ña kuni ndo ndakatu'un va'a
ka ndo ra xa'a ña ndo'o ra kachi ndo. Ra xa ichi va koo nduvi ndi ña
ka'ni ndi ra —kachi ndia.
16 Ndi su kundaa va tu ini iin ra lo'o saxin ra Pablo, se'e ña ku'va ra,
ra saa kee ra ndixa'an ra ve'e nuu ndee ndia soldado kan ña ndatu'un ra
xi'in ra Pablo.
17 Ra saa kana ra Pablo iin ra soldado ra ndikun sata ra soldado ra
kuchee, ra ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Na ku'un ra lo'o yo'o xi'in kun saa chi iyoo iin ña kuni ra ka'an ra
xi'in ra soldado ra kuchee —kachi ra.
18 Ra saa ndaki'in ra soldado kan, ra lo'o kan kua'an ra xi'in ra, ra ta
ndixaa ra nuu ra soldado kuchee kan, ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra
saa:
—Ra Pablo ra ndasi ndiaa kuvi ra kana yu'u, ra ndika'an ra xi'in yu, ña
na kundiaka yu ra lo'o yo'o kixi ra nuu kun, saa chi iyoo iin ña kuni ra
ka'an ra xi'in kun —kachi ra xi'in ra.
19 Saa ndatiin ra soldado kuchee kan nda'a ra lo'o kan, ra ndixa'an ra
xi'in ra nuu köo yuvi, ra ikan nindakatu'un ra ra, kachi ra saa:
—¿Ni ke kuni kun ka'an kun xi'in yu? —kachi ra.
20 Ra saa ndika'an ra lo'o kan xi'in ra kachi ra saa:
—Ndia chiñu judío kuvi ndia ndikata'an sanda'vi yo'o, kii tiaan, ña
kundiaka kun ra Pablo ku'un kun xi'in ra nuu ndia ña ndakatu'un va'a ka
ndia ra, kachi ndia.
21 Ndi su na kandïxa kun ndia, saa chi ku'va uvi xiko ya'a vi kuvi tiaa
ndia kindoo ña kundee se'e ndia ichi ña ka'ni ndia ra Pablo. Ra ña ndinuni
va ke kuni ndia ka'ni ndia ra, saa chi kindoo ndia ña küxi ndia, ra nii
tiakuii köo ndia, ra ndia te xa na ka'ni ndia ra Pablo vi ke ndakuxi ndia,
ra ndako'o tu ndia tiakuii va, kachi ndia. Ra ndia yo'o va kuvi ra ndiatu
ndia kundaa ini ndia nuu vichin —kachi ra lo'o kan xi'in ra.
22 Saa nindiayu ta'an ra soldado kuchee kan xi'in ra lo'o kan, ra ndika'an
xi'in ra kachi ra saa:
—Kua'an, ra ndia nii na ndatü'un kun xi'in xa'a ña ndatu'un kun xi'in
yu —*kachi ra.

Ndati'vi ra soldado kuchee kan ra Pablo kua'an ra nuu ra chiñu ka'nu ra nani Felix

23 Ra saa ndakana ra soldado kuchee kan, uvi soldado ndia ndikun sata
ra, ra xa'ndia ra chiñu nuu ndia ña na sanduvi ndia, ndia soldado ndia
ku'un ndiaka ra Pablo ñuu Cesarea. Ra ndika'an ra xi'in ndia, ña uvi
ciento na kuu ndia soldado ndia kaka xa'a, ra uni xiko uxi na kuu ndia
koso kuayu, ra uvi ciento na kuu ndia kani'i itun tun ñu'u kàà ndiko nuu,
Ra kaa ìin ñuú ke na kee ndia ku'un ndia.

24 Ra ndika'an tu ra xi'in ndia, ña na sanduvi ndia kuayu ri koso ra
Pablo, ña ku'un ra xi'in ndia, ra ndika'an tu ra xi'in ndia ña na kondiaa
ni ndia ra Pablo ña na kuëe ndo'o ra ichi nuu ku'un ra, ra na xaa va'a ra
nuu ra chiñu ka'nu ra nani Felix.
25 Ra ti'vi ra iin tutu kua'an xi'in ndia soldado kan ña taxi ndia nda'a ra
chiñu ka'nu Felix, ra su'va ke kachi ña:
26 “Yu'u, ra Claudio Lisias, kuvi ra ti'vi tutu yo'o xaa ña nda'a kun Tata
Felix, ña ka'an ndioxi yu xi'in kun.
27 Kuni yu ña na kundaa ini kun xa'a tiaa ra kuxaa nuu kun vichin, saa
chi ndia judío kuvi ndia tiin ña'a, ra kuni ka'ni ndia ra, ra ta kundaa ini
yu ña ndikun ndiaa ra ñuu Roma, ra ndixa'an yu xi'in ndia soldado yu
ndaki'in ndi ra nda'a ndia.
28 Ra saa kuni yu kundaa ini yu ni xa'a ke kuni ndia ka'ni ndia ra, ra
saa ndiaka yu ra ndixa'an ra xi'in yu nuu ndia chiñu judío,
29 Ra ña kundaa ini yu ke ka'an ndia chiñu kan, ña kanduu ra ndiayu
ña kuu mii va ndia, ndi su köo kuachi ndiee ña kuvi ra xa'a vi, ra ni ve'e
kàà köo ku'va kundikaa vi ra.
30 Ra kundaa tu ini yu, ña ndikata'an ndia judío ña ka'ni va ndia ra, ra
xa'a ña kan va ke ndati'vi yu ra kuxaa ra nuu kun vichin. Ra xa ndika'an
tu yu xi'in ndia judío ndia xakin kuachi xa'a va ra, ña na xaa ndia chi
ñaa, ña na ka'an ndia xi'in kun ndia ña kuvi kuachi ra. Ndakuta'an ka
yo”, kachi ra xi'in tutu kan.
31 Ra iin ta kachi ra soldado ra kuchee kan xi'in ndia soldado ra ke xa
va ndia, chi ñuu ndixa va ndaki'in ndia ra Pablo kua'an ra xi'in ndia chi
ñuu Antípatris.
32 Ra inka kii ndituvi ra nandiko va ndia soldado ndia kua'an xa'a,
ndaxaa ndia ve'e nuu ndee ndia, ra ndia ndia soldado ndia yoso kuayu
va kuvi ndia ndiya'a kua'an xi'in ra Pablo.
33 Ra ta ndixaa ndia ñuu Cesarea ra saa ndataxi ndia tutu ña kua'an xi'in
ndia nda'a ra chiñu ka'nu kan, ra ndataxi tu ndia ra Pablo va nda'a ra.
34 Ra ta ndi'i ka'vi ra chiñu kan tutu kan, ra saa nindakatu'un ra ra Pablo
ndia ñuu ke kee ra, ra ta kundaa ini ra ña kee ra Pablo chi Cilicia,
35 ra saa ndika'an ra xi'in ra kachi ra saa:
—Sa ndaku va yu kuachi xi'in kun, ta xa na xaa na xakin kuachi xa'a
kun —kachi ra.
Ra saa xa'ndia ra chiñu nuu ndia soldado ra ña na ndaki'in ndia ra Pablo
ku'un ra xi'in ndia chi ve'e ka'nu ña xava'a ra Herodes ña kondiaa ndia
ra.

24

Taxi ndia judío kuachi xa'a ra Pablo nuu ra Felix

1 Ra ta ndiya'a u'un kii ra saa ndixaa ra Ananías ra kuchee nuu ndia
sutu xi'in sava ndia xikua'a judío, xi'in iin ra nani Tértulo ra ka'an nuu
ndia, ña taxi ndia kuachi xa'a ra Pablo, ñuu Cesarea.
2 Ra ta xaa ndia soldado xi'in ra Pablo ña kundaku kuachi xi'in ra, ra
saa xa'a ra nani Tértulo taxi ra kuachi ra xa'a ra Pablo nuu ra chiñu ka'nu
Felix, kachi ra saa:
—Ndia tixa'vi ni kun tata, Felix ra chiñu ka'nu, chi xa'a yo'o va ke va'a
ni iyoo ini ndi, ra nii kuachi köo xi'in ndi, saa chi ndichi ni kun ra va'a ni
xa'ndia kun chiñu nuu ñuu.
3 Ra tiaa ni va kusii ini ndi, saa chi iinii kuvi va, va'a ni iyoo yuvi Tata
Felix.

4 Ra küni ndi ña na'a ni kasi ndi yo'o, ña kan ke xakunda'vi ndi nuu kun
vichin, ña na kuni so'o kun, ña ndatu'un ndi xi'in kun iin too lo'o.
5 Ra na kundaa ini kun chi tiaa yo'o, ra iin kue'e chee kuvi ra, chi iinii
kuvi va ñuu xika ra ndata'vi ra yuvi, ña inuu ra nuu iin ti'vi yuvi na vatia
na kuu nazareno.
6 Ra ndia ve'e ñu'u ka'nu ña iin ñuu ndi Jerusalén va kuni ra sayakua
ra, ra ña kan va ke tiin ndi ra ña kuni ndi sayukun ndi kuachi xi'in ra ta
ku'va kachi ndiayu ña kuu mii ndi,
7 Ndi su nditäxi va'a vi ra soldado kuchee ra nani Lisias, chi iin kindiaa
nduxa va ra ra nda'a ndi.
8 Ra ndika'an ra xi'in ndi ña na kixi ndi nuu kun. Ra kuvi tu sana'ma mii
va kun ra, ra kundaa kaxi ini kun xa'a kuachi ña taxi ndi xa'a ra —kachi
ra.

9 Ra iin mii saa ke iyoo va ña, kachi tu ndia judío ndia kuna'nu kan va.
10 Ra saa ndixika nda'a ra chiñu ka'nu kan nuu ra Pablo, ña na ka'an ra,
ra saa ndika'an ra Pablo kachi ra saa:

—Kusii ni va ini yu ña ndakuiin xa'a mii yu nuu yo'o, Tata, ra kuu ra
chiñu ka'nu, saa chi kundaa va ini yu ña xa na'a ni xa'ndia chiñu kun nuu
na ñuu ndi.
11 Ra xa'a ña ka̱'a̱n yu xi'in kun yo'o vichin, ra kuvi tu ndakaxin mii va
kun xa'a ña, chi ña ndaa va kuvi ña, vichin xinu uxi uvi kii ndixa'an yu
ñuu Jerusalén ña ndasaka'nu yu Ndioxi.
12 Ndi su ndia nii yuvi nindatü'un kuachi yu xi'in, ra ndia nii tu na
ndisakänita'an yu ini ve'e ñu'u ka'nu va, ra saa tu ve'e ñu'u vali va, ra nii
inka xiyo tu nindatü'un kuachi yu xi'in va na.
13 Ra ndia taxi kuachi xa'a yu, ra köo mii ku'va ka'an ndia ña kuu ña ña
ndaa vi.
14 Ra ña ndakuiin yu xa'a ke kuu yu ra kandixa Ndioxi ra kañu'u na xii
xikua ndi xina'a va, ra kandixa tu yu Jesús va, ra ña kan va ke ka'an ndia
yo'o ña ndikun yu ña vatia. Ndi su iin ta ku'va kachi mii ndiayu Ndioxi,
xi'in ña tiaa ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a ke xa va yu.
15 Ra mii ña ndiaa ini ndia judío ta'an yu yo'o ke ndiaa ini tu yu'u va,
saa chi kandixa va yu ña sandatiaku Ndioxi na ndii, ra nii na va'a kuvi na,
ra nii na vä'a kuvi va na chi sandatiaku va na sa ra.
16 Ña kan ke xa nduxa yu ña kuni yu koo ndaku nima yu nuu Ndioxi,
saa chi ña kuni yu ke na sa yu ña va'a nuu va ra, ra saa tu nuu yuvi ta'an
va yu.

17 ’Ra na kundaa ini yo'o, ra Tata chiñu, chi xa kua'a ni va kuiya ke kee
yu xika ni'ni yu inka ñuu, ra vichin vi ke nandiko yu nuu na ñuu yu, ra
ni'i yu lo'o xu'un ña chindiee ta'an yu xi'in na nda'vi, ra ni'i tu yu ña'a ña
soko yu nuu Ndioxi va.
18 Ra ña ndixa'an yu ve'e ñu'u, ra ra ndixa'an ndisoko va kuvi yu, xi'in
ña sa yii yu mii yu nuu Ndioxi, ndi su ndia nii kuachi nditäva yu, ra nii
köo tu yuvi ndixa'an xi'in va yu. Ra ña yo'o va ke xa yu ndikaa yu kan, ta
ndixaa sava ndia judío ndia kee chi Asia, ra ndia kan va kuvi ndia sakaku
kuachi.
19 Ra ndia kan va kuvi ndia xiniñu'u kixi vichin, ña taxi ndia kuachi xa'a
yu nuu kun, tu iyoo kuachi yu tuvi ndia.
20 Ra tu süvi va tu saa iyoo ña tuvi ndia chiñu na'nu ndia kuu judío ta'an
yu ndita yo'o vichin, saa ra na ka'an va tu ndia tu ndia ña kuvi kuachi yu
ndani'i ndia ta ndixa'an yu nuu ndia ña xa yukun ndia kuachi xi'in yu.

21 Chi ta ndixa'an yu ña xa yukun ndia kuachi xi'in yu, ra takua ña
ndika'an yu ke kandixa yu ña ndatiaku na ndii va, ra kundäa ini yu a xa'a
ña kan ke taxi ndia kuachi xa'a yu vichin —kachi ra Pablo.
22 Ra ta ndi'i xini so'o ra chiñu ka'nu Felix takundi'i ña kan, ra va'a ni
xini va'a va ra xa'a na ndikun ichi Jesús, ndi su ndisäña vi ra ra Pablo, chi
chindiatu ña'a va ra kuachi, ra saa ndika'an ra xi'in ndia kachi ra saa:
—Ndia na kixi ra soldado kuchee ra nani Lisias vi ke, ndakatu'un va'a
ka yu ra xa'a kuachi ña ndo'o ndo —kachi ra.
23 Ra saa xa'ndia tuku ra chiñu ka'nu Felix kan, chiñu nuu iin ra soldado
ra ndikun sata ra soldado ra kuchee, ña na ndasi ndiaa ña'a va ra ra Pablo,
ndi su na taxi va ra ña sa ra ndia ka chiñu, ra na taxi tu ra ndiayu ña ki'vi
na ita'an xi'in ra Pablo ña koto'ni ra, ra chindiee ta'an na xi'in ra.
24 Ra ta ndiya'a ndia'vi kii, ra saa ndixaa tuku ra Felix xi'in ña Drusila
yasi'i ra, ve'e chiñu, ra saa ndakana ra ra Pablo ña na ku'un ra ndakani
ra nuu na xa'a Jesucristo. Ra ña Drusila kan ra se'e na judío va kuvi ña.
25 Ra ta xaa ra Pablo, ra saa xa'a ra ndakani ra nuu ra xa'a ña xiniñu'u
vivii na kutiaku yuvi nuu Ndioxi, xi'in xa'a ña na ka'ndia chiñu ra nuu iki
kuñu ra, xi'in xa'a ña sayukun Ndioxi kuachi xi'in yuvi kii ña vaxi. Ra ta
xini so'o ra chiñu Felix kan, saa ra ndiyu'vi va ra, ra saa ndika'an ra xi'in
ra Pablo kachi ra saa:
—Xa va'a va, kua'an vichin. Ra ndia te xa nuña yu, ra saa kana tuku yu
yo'o kixi kun —kachi ra.
26 Saa chi xu'un va ke kuni ra chiñu ka'nu Felix kan ki'in ra nda'a ra
Pablo, ra saa ke saña ndika ra ra kuni ra. Ra xa'a ña kan va ke kua'a ni
ichi kana ra ra Pablo, ña sana'ma ra ra.
27 Ra ta ndixinu uvi kuiya ña ndasi ndiaa ra Pablo, saa ra kita va ra Felix
kan ña kuu ra ra chiñu ka'nu, saa ra nandita ra Porcio Festo nuu va ra. Ra
xa'a ña kuni ra Felix ra xikuu ra chiñu ka'nu kan ña kindoo va'a ra xi'in
na judío va ke ndisäña ndika ra ra Pablo.

25

Xa ndaku ra chiñu Festo kuachi xi'in ra Pablo

1 Ra ta xa nduu ra Festo ra chiñu kuchee, ra uni va kii kuachi ra ñuu
Cesarea, saa ra kee ra kua'an ra ñuu Jerusalén va.
2 Ra ta ndixaa ra ñuu Jerusalén, ra saa ndakuta'an takundi'i ndia sutu
kuna'nu xi'in ndia judío ndia kuna'nu, ra taxi ndia kuachi xa'a ra Pablo
nda'a ra.
3 Ra ndika'an ndia xi'in ra ña na sa ra ña mani, ña ndati'vi ra ra Pablo
ndaxaa ra ñuu Jerusalén. Saa chi xa ndikata'an va ndia ña kundasi ndia
ichi, ra ka'ni se'e ndia ra Pablo kuni ndia.
4 Ra saa ndika'an ra chiñu Festo kan, xi'in ndia kachi ra saa:
—Kama ni va nandiko yu ñuu Cesarea, nuu ndasi ndiaa ra Pablo.
5 Ña kan ke na ku'un va sava ndia ta'an ndo, ndia ndiso chiñu, xi'in
yu, ra tu ndia ña kuvi kuachi tiaa kan, ra kuvi va taxi ndo kuachi xa'a ra
—kachi ra.
6 Ra ku'va una a uxi va kii kuachi ra chiñu Festo kan ñuu Jerusalén, saa
ra nandiko ra ndaxaa ra ñuu Cesarea va. Ra inka kii ndituvi saa ndixa'an
ra ve'e chiñu, ra ndakundu'u ra tiayu tu ndu'u ra ña xa yukun ra kuachi,
ra saa xa'ndia ra chiñu ña na ku'un ndaki'in ndia soldado ra Pablo ña kixi
ra nuu ra.
7 Ra ta ndiki'vi ra Pablo ve'e chiñu kan, ra saa iin xinunduu ndia judío
ndia kee ñuu Jerusalén ra, ra xa'a ndia taxi ndia kua'a ni kuachi siki ña

ndiee va'a xa'a ra, ndi su ndikuchüun ndia taxi ndia ku'va ña kuu ña kuachi ra.
8 Saa ndakuiin ra Pablo xa'a mii ra, kachi ra saa:
—Köo ndia nii kuachi yu, ra nii ndiayu ña kuu mii na judío ta'an yu ndikänduu yu, ra nii ve'e ñu'u ka'nu ndixayäkua yu, ra nii ra chiñu ka'nu ñuu Roma ndikänduu yu —kachi ra.
9 Ra saa ndika'an ra chiñu Festo kan xi'in ra Pablo, kachi ra saa:
—¿A kuni kun ku'un kun ñuu Jerusalén ra ikan sandaku yu kuachi xi'in kun? —kachi ra.
Ra xa'a ña kuni ra chiñu kan, ña kindoo va'a ra xi'in ndia judío va ke ndika'an ra kachi ra saa.
10 Ra saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa xi'in ra chiñu kan:
—Kü'un yu chi kan, chi xa nuu yo'o, ra chiñu ra ndikun ndiaa ñuu Roma ke íin va yu, ra yo'o ke xiniñu'u kundaku kuachi xi'in va yu. Ra xa kundaa tu ini mii va yo'o ra Tata chiñu, chi köo ndia nii kuachi ndixa yu xi'in ndia judío.
11 Ra tu iyoo kuachi yu ña xiniñu'u kuvi yu xa'a, ra kuayü'vi vi yu ña kuvi yu xa'a ña; ra tu köo va tu kuachi yu, saa ra ndia nii yuvi köo ndiayu nda'a ña ndataxi na yu'u nda'a ndia judío ta'an yu ña sayukun ndia kuachi xi'in yu. Ra vichin, ra va'a ka va na ku'un yu nuu mii ra chiñu kuchee César va, ña sandaku ra kuachi xi'in yu —kachi ra.
12 Ra ta ndi'i xini so'o ra chiñu Festo kan, ña ndika'an ra Pablo, ra saa nindakatu'un ra ndia taxi xini ra, ra ta ndi'i, ra saa ndika'an ra xi'in ra Pablo kachi ra saa:
—Ra tu nuu ra chiñu kuchee César ke kuni kun ku'un kun, ña sandaku ra kuachi xi'in kun. Ra va'a ku'un va kun —kachi ra.

Ndixaa ra Pablo nuu ra rey Agripa

13 Ra saa kuu ra ndiya'a ndia'vi kii, ra saa kee ra rey Agripa kua'an ra ñuu Cesarea xi'in ña Berenice yasi'i ra, ña ka'an ndioxi na xi'in ra chiñu Festo.
14 Ra ta ndixaa na ñuu kan ra kua'a va kii kuachi na ve'e ra chiñu Festo kan, ra saa kuu na ndee xi'in ra, saa ra ndatu'un va ra xi'in na xa'a ra Pablo, kachi ra saa:
—Yo'o, ndasi ndiaa iin tiaa, ra ndasi ndiaa ra Felix, ra xa'ndia chiñu yo'o.
15 Ra ta ndixa'an yu ñuu Jerusalén, ra tiaa ni taxi ndia sutu kuna'nu xi'in ndia xikua'a nuu na judío kuachi nda'a yu xa'a ra, ra ndika'an ni ndia xi'in yu ña na ka'ni yu ra.
16 Ra ña ndika'an yu xi'in ndia ke kuëe yuna'a ndu'u ndia chiñu ñuu Roma, ña taxi ndi ndiayu ña kuvi yuvi, tu täan ka kundaku kuachi xi'in na, ña ka'an tie'e yuvi na xakin kuachi xa'a na nuu na, nuu kuvi ka'an na xa'a mii na tu köo kuachi na.
17 Ña kan ke ta kixi ndia yo'o, ra ndikatä'nu ni yu kii xi'in vi ndia, chi inka kii ndituvi ra ndikun ndixa'an yu ve'e chiñu ra ndakundu'u yu tiayu tun ndu'u yu xa yukun yu kuachi, ra saa xa'ndia yu chiñu ña na xaa tiaa kan nuu yu.
18 Ra ta ndixaa ra, ra köo mii kuachi ndiee ña ndakani ini yu xa'a nditaxi ndia xa'a vi ra.
19 Chi kuachi ña taxi ndia xa'a ra ke, ña ka'an ndia ña kanduu ra ndiayu ña ndikun mii va ndia, xi'in ña ka'an ra ña ndatiaku iin tiaa ra nani Jesús, ra xa ndixi'i va.

20 Ra xa'a ña ndikundäa ini yu ni ke sa yu xi'in kuachi kan ke
nindakatu'un yu ra Pablo, a kuni ra ku'un ra ñuu Jerusalén ña kundaku
kuachi xi'in ra, kachi yu xi'in ra.
21 Ndi su ndixïin ra ku'un ra, chi nuu ra chiñu kuchee César va nduku
ra ku'un ra, ra xa'a ña kan ke ndasi ndiaa ña'a va yu ra, ña va'a ti'vi yu
ra ku'un ra nuu ra chiñu kan —kachi ra.
22 Ra saa ndika'an ra rey Agripa xi'in ra chiñu Festo kan kachi ra saa:
—Kuni tu yu'u va kuni so'o ña ndatu'un tiaa ñaa —kachi ra.
Ra saa ndakuiin ra Festo kan kachi ra saa xi'in ra:
—Tiaan kuni so'o kun ña ndatu'un ra —kachi ra.
23 Ra ta nituvi inka kii, ra saa ndixaa ra rey Agripa xi'in ña Berenice
yasi'i ra, xi'in takundi'i ndia soldado ndia kuna'nu, xi'in ndia xikua'a nuu
na ñuu, ra ndiki'vi na ini ve'e ndíka ña ndikaa ini ve'e chiñu kan. Ra saa
xa'ndia ra Festo chiñu ña na ku'un ndaki'in ndia soldado ra Pablo kixi ra.
24 Ra ta xaa ra Pablo, ra saa ndika'an ra chiñu Festo kan, kachi ra saa:
—Tata rey Agripa, xi'in takundi'i ndo'o ndia tata xikua'a, ndia
ndakuta'an ndee yo'o vichin, ra na kundaa ini ndo chi yo'o ke íin tiaa
yo'o. Ra iin takundi'i va na judío na ndee ñuu Jerusalén kuvi na taxi
kuachi xa'a ra ña na kuvi ra, ra iin saa tu kachi na ndee ñuu Cesarea yo'o
va.
25 Ndi su nuu yu'u, ra köo kuachi ndiee ni ndixa vi ra ña kuvi ra xa'a ña.
Ra mii va ra kuvi ra kuni ku'un nuu ra chiñu kuchee César, ña sandaku
ra kan kuachi xi'in ra, ra ña kan ke kindoo tu yu'u va ña ti'vi yu ra ku'un
ra nuu ra César.
26 Ndi su köo mii kuachi ra ni'i vi yu tiaa yu nuu tutu ña ku'un nda'a
ra chiñu kuchee nuu yu. Ña kan va ke kana yu ra xaa ra nuu ndo vichin,
ra nuu mii yo'o ra tata rey Agripa va ke kana yu ra xaa ra, chi kuni yu ña
na sana'ma ka kun ra, ra saa ke va'a ni'i yu ña tiaa yu nuu tutu ña ku'un
nda'a ra chiñu kuchee César.
27 Saa chi vä'a kita ña, tu iin saa na koo ti'vi yu iin tiaa ra ndasi ndiaa
ña ku'un kundaku kuachi xi'in ra, tu na ndakäni yu, ndia ña kuu kuachi
ña taxi na xa'a ra —kachi ra.

26

Ka'an ra Pablo xa'a mii ra nuu ra rey Agripa

1 Ra saa ndika'an ra rey Agripa xi'in ra Pablo, kachi ra saa:
—Va'a, na ndakani kun xa'a ña ndo'o kun nuu yu vichin —kachi ra.
Ra saa sandakaa ra Pablo nda'a ra ña xa to'o ra, ra ndika'an ra kachi ra
saa:
2 —Tiaa ni kusii ini yu ña ndatu'un yu xi'in kun vichin, Tata rey Agripa,
xi'in ña kuvi ka'an yu xa'a kuachi ña taxi ndia judío xa'a yu.
3 Saa chi xini ni va yo'o, xa'a takundi'i ña yuna'a ndu'u na judío xa ndi,
xi'in xa'a ña yuna'a ndi xa kuachi ndi. Ña kan ke nduku yu ña mani nuu
kun, ra na sa ndiee ini kun, ña tiaa so'o kun ña ka'an yu —kachi ra.

Ndakani ra Pablo xa'a ña xa ra ta täan ndaki'in ra ichi Jesús

4 Ra saa ndika'an ra Pablo, kachi ra saa:
—Xini takundi'i va na judío yu'u ndia te lo'o vi yu, ra xini tu na ndia
ku'va ke xa yu ta ndixiyo yu ñuu va yu, ra saa tu ñuu Jerusalén va.
5 Ra kundaa tu ini mii va na, ña xikuu yu Fariseo xi'in ndia kuu fariseo
te itia yu, ra kuvi ndakuiin ndia xa'a va ña, tu ndia xiin kuvi ndia, ra ndia

fariseo kuvi mii ndia ndinuni va'a ndikun ichi ña yuna'a takundi'i ndu'u
na judío ndikun va ndi.
6 Ra xa'a ña kandixa yu, ña ndika'an Ndioxi xi'in na xii xikua ndi, ña
sandatiaku ra na ndii va ke xakin na kuachi xa'a yu, ña xaa yu yo'o.
7 Ra ndu'u, na kuu ndise'e ndia uxi uvi ndia xikuu se'e ra Israel, ra ña
yo'o ke ndiatu ndi xinu nuu va; ña kan ke ñuu, ra ka'ñu va, ndasaka'nu
ndi Ndioxi. Ra na kundaa ini kun, Tata rey Agripa, chi xa'a ña kandixa yu,
ña yo'o va ke, taxi ndia judío kuachi xa'a yu.
8 ¿A kandïxa ndo'o ña kuvi sandatiaku Ndioxi na ndii? —kachi ra.

Ndakani ra Pablo xa'a ña kundiva'a ra xi'in na ndikun ichi Jesús

9 Ra saa ndika'an ka Pablo kachi ra saa:
—*Kuni ni tu yu'u va, ña sandi'i yu xa'a takundi'i na ndikun ichi Jesús
ra ñuu Nazaret.
10 Ra mii saa ndixa ke xa va yu ñuu Jerusalén. Saa chi nduku yu ndiayu
nuu ndia sutu ndia kuna'nu, ra kua'a ni na kandixa Jesús taan yu ve'e
kàà, ra ta xa'ni na sava na, ra ndixiyo tu yu'u yu xi'in na xa'ni kan.
11 Ra tiaa ni kua'a ichi ndixa'an yu, ta ve'e ñu'u ta ve'e ñu'u, ña kundiva'a
yu xi'in na, ña kuni yu ña na ndakoo na ña kandixa na. Ra ndia inka ñuu
xika va xindikun yu kanita'an yu xi'in na, saa chi tiaa ni ndisaa yu xi'in
na —kachi ra.

Ndakani ra Pablo ndia ku'va ke kuu ña va'a ndakundikun ra ichi Jesús

12 ’Ra suvi na ndikun ichi Jesús kuvi na kua'an yu taxi yu, ta kee yu
kua'an yu ñuu ka'nu Damasco, ra ni'i yu tutu ña taxi ndia sutu kuna'nu
nda'a yu kua'an yu, saa chi mii ndia kuvi ndia taxi ndiayu nda'a va yu.
13 Ra saa kuu yu ndikaa yu ichi kan kua'an yu, saa ra xa kuu sava kii va,
Tata rey, ra iin ku su'va va ndaye'e iin ñu'u ña ye'e ni, ña kee chi ndivi,
sata yu, ra ye'e ni ka ña kan nuu ñu'ù, ra iin xinunduu ña yu'u, ra saa tu
ndia kua'an xi'in va yu.
14 Saa ra ndikoyo ndi ñu'u kua'an va ndi, ra xini so'o yu ndika'an iin
tachi xi'in yu, ra tu'un hebreo ke ndika'an ña kachi ña saa: “Saulo, Saulo,
¿nichuun kanita'an kun xi'in yu? Ra na kundaa ini kun, chi ra sandi'i xa'a
mii va kuvi kun, saa chi ta xa iin sindiki ri ta'vi, ri kee xa'a yu'u kàà ña
tiku nuu, va ke xa kun”, kachi ña.
15 Ra saa ndika'an yu, kachi yu saa: “¿Yoo kuvi yo'o Tata?” kachi yu.
Saa ndika'an Tata yo kachi ra saa: “Yu'u kuvi Jesús ra xika kun kanita'an
kun xi'in.
16 Ra na ndakundichi kun vichin, saa chi ña ndituvi yu nuu kun, ra chiñu
nuu va yu ke kaka kun, ra ndakuiin tu kun xa'a ña xini kun vichin, xi'in
xa'a ña kuni kun sa yu kii ña vaxi va.
17 Ndi su kuayü'vi kun, chi sakaku va yu yo'o nuu na ñuu kun, ra saa tu
nuu na küu judío va, ra mii nuu na küu judío kan ke ti'vi yu yo'o ku'un
kun vichin va.
18 Ña va'a na ndanuña nuu na, ra kee na nuu ñaa nuu xika na,
ra ndakaka na nuu tuun ñu'u, ra kee tu na tixi ndiee timia'a va, ra
ndakundikun na Ndioxi, ra va'a na kandixa na yu'u, ra koo ka'nu ini yu
xa'a kuachi na, ra ni'i ta'vi na koo na xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi”,
kachi ra.

Kandixa va ra Pablo ña ndika'an Jesús xi'in ra

19 ’Ña kan ke ndikänduu vi yu, ña ndika'an Jesús xi'in yu, Tata rey
Agripa.

20 Saa chi ndikun, ndixa'an va yu ñuu Damasco, ra ndika'an ndoso yu
nuu na xa'a ichi Jesús, ra saa tu ñuu Jerusalén va, ra saa tu iin takundi'i
ñuu ña ndikun ndiaa Judea va, ra ndika'an tu yu xi'in na küu judío ña na
nandiko ini na nuu Ndioxi, ra na sa na chiñu ña va'a, ña ndaña'a na mii
na ña xa ndasama na.
21 Ra xa'a ña yo'o va ke tiin ndia judío yu'u, ta ndikaa yu ini ve'e ñu'u,
ra ndasi ndiaa ndia yu'u, ra kuni ka'ni ndia yu'u.
22 Ra mii va Ndioxi chindiee ta'an xi'in yu, ña kan ke va'a iyoo ndaku
nima yu ndia vichin va, ra ka'an ndoso yu nuu takundi'i yuvi xa'a ra, ra
nii na kuika kuvi na, ra nii na nda'vi kuvi va tu na, chi iin nani ka'an yu
xi'in va na. Ra iin ta kachi ra Moisés ña ndika'an xa'a ña kuu, ra iin saa
ke kachi tu ndia, ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va, ra mii saa
ke kachi tu yu'u va, ña ka'an yu xi'in yuvi:
23 ña xiniñu'u ndo'o ni ra kixi sakaku na yuuvi yo'o, ra kuvi ra, ndi su
ra kan kuvi tu ra nuu va'a sandatiaku Ndioxi nuu ña ndii va, ra kuu ra
ñu'u ye'e nuu na judío, ra saa tu nuu yuvi na ndee ini kuvi nuu ña yuuvi
va.

Kuni ra Pablo saxinu ra ini ra rey Agripa ña kandixa ra Jesús

24 Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo tu'un yo'o xa'a mii ra, ra saa ninda'yu ra
chiñu Festo kan, nuu ra kachi ra saa:

—¡Ra sana va kuvi yo'o, Pablo! Ña ndiya'a ni ka'vi va kun ke sasana ña
xini kun —kachi ra.
25 Saa ndakuiin ra Pablo, kachi ra saa:

—Na kundaa ini yo'o, ra Tata chiñu Festo, chi süvi ra sana kuvi yu, chi
ña ña'a tuni va'a ke ka'an yu, ra ña ndaa va kuvi ña.
26 Ra □xini va'a va ra Tata rey Agripa yo'o, xa'a takundi'i ña yo'o; ña kan
ke kuayü'vi yu □ka'an yu, ña □ndu'u ra vichin, saa chi kundaa va'a va ini
yu, ña xini ra xa'a ña, saa chi süvi ña ndikuu se'e kuvi ña —kachi ra.
27 Ra saa ndika'an ra xi'in ra rey Agripa kachi ra saa:

—¿A su kandixa tu yo'o va, Tata rey Agripa, ña ndika'an ndia ndika'an
tu'un yu Ndioxi xina'a? Kundaa va ini yu ña kandixa kun —kachi ra.
28 Ra saa ndika'an ra rey Agripa, xi'in ra Pablo kachi ra saa:

—Lo'o ni va, ra ndikun kuchuun va kun saxinu kun ini yu, ña kandixa
yu ichi Jesús, ¿tuvi kun? —*kachi ra.
29 Ra saa ndika'an ra Pablo xi'in ra kachi ra saa:

—A kama, ra a kuachi va tu, ra süvi indaa yo'o kuvi ra na kandixa, chi
ña kuni yu ke, na kandixa takundi'i va na ndee xini so'o yo'o vichin, ra
koo ndo ta ku'va iyoo yu'u, ndi su kunü'ni vi tu ndo'o xi'in yo'o kàà, ta'an
ña nu'ni nda'a yu'u —kachi ra.
30 Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo ña yo'o, ra saa ndakundichi ra rey Agripa,
xi'in ra chiñu Festo kan, xi'in ña Berenice, ra saa tu ndia kuna'nu ndia
xindee xi'in va na.
31 Ra saa kee siin na iin xiyo, ra xa'a na ndatu'un na xa'a ra Pablo kachi
na saa:

—Tiaa yo'o, ra köo kuachi ndiee ndi xa vi ra, ña kuvi ra xa'a ña, ra nii
ve'e kàà xiniñü'u kundikaa vi ra —kachi na.
32 Saa ndika'an ra rey Agripa xi'in ra chiñu Festo kan kachi ra saa:

—Ndikun yo'o ke saña va ra, tu ndikä'an ra, ña ku'un ra nuu ra chiñu
kuchee César ñuu Roma, ña sandaku ra kan kuachi xi'in ra —kachi ra.

27

Ti'vi ra chiñu Festo ra Pablo kua'an ra chi ñuu Roma

1 Ra ta xa kindoo ra chiñu Festo ña ti'vi ra ndu'u ku'un ndi chi Italia,
ra saa ndataxi ra ra Pablo xi'in sava ka ndia ñu'u ve'e kàà, nda'a iin ra
soldado ra kuchee ra nani Julio, ra ita'an xi'in iin ti'vi chee ndia soldado,
ndia kuu kuenda ra Augusto.
2 Ra saa ndakundiaka ndia soldado kan ndu'u, ra ndixa'an ndia ndaa
ndia xi'in ndi, ini itun tun xika nuu mini tu kee ñuu Adramitio ña ndikaa
yu'u mini, tu xa kana ku'un ñuu ña ndo'ni yu'u mini chi Asia. Ra kua'an tu
ra Aristarco ra ita'an xi'in va ndi, ra kee ñuu Tesalónica ña ndikun ndiaa
ñuu Macedonia.
3 Ra ta ndituvi inka kii saa ndixaa ndi nuu ndi ñuu Sidón. Ra to'o ni va
xa ra Julio, ra kuchee nuu ndia soldado kan xi'in ra Pablo, saa chi taxi va
ra ndíayu nda'a ra ña ndixa'an ra ñuu kan xito'ni ra na ita'an mani xi'in
ra, ra chindiee ta'an na xi'in ra.
4 Ra ñuu Sidón kan, nandaa tuku ndi itun tun xika nuu mini, ra saa kana
nu kua'an nu xi'in ndi; ra ndiee ka vi xa'a kani tachi, chi nuu ndi su'va, ra
ni ndiküvi ka ku'un itun kan xi'in ndi, ra saa xakin xiyo nu xi'in ndi chi
nda'a ichin xiin ñu'u lo'o ña ndikaa ni'i nuu mini ña nani Chipre.
5 Ra saa ndiya'a ndi chi nuu xitondiaa yu'u mini nuu ndikaa Cilicia xi'in
Panfilia, ra iin saa ndixaa ndi ndia ñuu Mira, ña ndikun ndiaa chi Licia
va.
6 Ra ñuu Mira kan kundaa ini ra Julio, ra soldado kuchee kan, ña kana
iin itun tu xika nuu mini tu kee ñuu Alejandría ra kua'an nu chi Italia. Ra
tu kan nandaa ndi kua'an ndi xi'in ndia soldado kan.
7 Ra kua'a ni va kii xindikaa nu nuu mini kan xi'in ndi, saa chi kuee
ni va ndixa'an nu. Ra iin xi'in ña nduxa vi ndiya'a nu xi'in ndi, chi nuu
xitondiaa nuu ndikaa ñuu Gnido. Saa chi tiaa ni ndiee kani tachi chi nuu
ndi su'va, ra xa'a ña kan ke xakin xiyo nu xi'in ndi, ra ndiya'a nu ndia xiin
ñu'u ña ndikaa ni'ni nuu mini ña nani Creta, nuu ndikaa ñuu Salmón.
8 Ra iin xi'in tundo'o ka'nu vi saa ndixaa nu xi'in ndi ñuu ña nani Buenos
Puertos, ña ndikaa yachin xi'in ñuu Lasea, suvi mii Creta kan va.
9 Saa kuu, ra xa kuna'a va ndo'ni ndi ichi kan, saa ra xa kuyachin va kii
ña xa'a kuun savi chi kan, ra xa ku iyo va kaka itun tu xikan nuu mini.
Ra xa'a ña kan ke taxi ra Pablo xini takundi'i ndia kua'an xi'in itun kan,
10 kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, ña tuvi yu, ra ichi nuu ku'un yo ra iyo ni va kuu. Saa
chi ndi'i va xa'a mii itun yo'o, xi'in ña'a ña ndiso nu, ra kusana ndia mii
va yo ndi'i xa'a —kachi ra.
11 Ndi su ndindäa ra soldado kuchee kan, xa'a vi ña ndika'an ra Pablo.
Chi kandixa ka va ra ña ndika'an ra ndiaa itun xika nuu mini kan, xi'in
ña ndika'an ra kuu xito'o nu.
12 Ra ndia nii ndia ndixïin ña kuachi ndi ñuu Buenos Puertos kan, saa chi
iyo ni ndituvi ndia, ña kan ke ndika'an ndia ña ku'un ndi chi ñuu Fenice
ña ndikaa suvi mii Creta ña kundee ndi yoo savi, saa chi ikan ke kuë
ndo'o itun xika nuu mini kan, saa chi küvi kixi ndaku tachi ña tanda'a ña
nu ka'an ndia.

Kuni sandi'i tachi xa'a itun xika nuu mini

13 Ra saa xa'a vita vita lo'o kani tachi ña vaxi chi ninu nuu kuu sur, ra
kuchuun va itun kan ku'un nu, ndituvi ra ndiaa nu xi'in ra kuu xito'o nu.
Ra saa xa'ndia ndia chiñu ña ndaxita inka ndia yuu vee ña itiin nu xi'in
nandaa ña. Ra saa ndaki'in nu kuee kuee kua'an nu suvi mii yu'u mini
nuu nani Creta kan va.

14 Ra sakan iin kani lo'o va kua'an nu xi'in ndi, saa ra xa'a va tachi ña
nani Euroclidón ña ndiee ni kani ña, chi nuu kua'an itun kan.
15 Ra nditäxi ña ku'un nu chi nuu kuni ndia ku'un nu, saa chi tiaa ni
ndaku kani ña. Ndia saa ra ndisaña nda'a nu kua'an nu xi'in va ndi xa
tachi kan.
16 Ra ndiya'a nu xi'in ndi chi xiin ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini
ñani Clauda, ra lo'o va tu kani tachi kan, ra tiaa ni u'vi saa kuchuun ndi,
ndaki'in ndi itun vali tu xika nuu mini tun ndiso nu, ña ndataan ndi nu
chi ini mii tun chee kan.
17 Ra ta ndi'i, saa chiku'ni ndia mii itun chee kan, xi'in kua'a ni yo'o,
saa chi iyu'vi ni ndia ña kani ndiaa nuu nu yuti ña nani Sirte ña iyoo ka'a
mini kan, ra ndata nu, ká'án ndia. Ra saa sanuu ndia tikoto ndika ña ndita
sata nu, ña va'a na ndukuee ku'un nu, kuni ndia.
18 Ra ta ndituvi inka kii, ra iin ndakundiee va tachi kan xika ña. Ndia
saa ra xa'a ndia ko'ni ndia ña'a ña ndiso nu nuu mini kan va, ña va'a na
ndukama nu, kuni ndia.
19 Ra ta ndixinu uni kii, ra saa xatia ndi takundi'i va ña'a ña xiniñu'u
mii itun xika nuu mini kan.
20 Ra kua'a ni kii nindändii, ra ni kimi ndikanäta, ra ndikä'an ka ndi ña
kutiaku vi ndi, saa chi tiaa ni ndiee xika tachi kan.
21 Ra xa kua'a ni tu kii täan kuxi va ndi, ra saa ndakundichi ra Pablo
ma'ñu, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, va'a ka va ndikandixa ndo yu'u tan ndika'an yu xi'in
ndo ña kuachi yo Creta, saa chi tu ndikuachi yo ikan, saa ra kuëe ndo'o vi
itun yo'o, ra nii mii yo kuëe ndo'o vi.
22 Ndi su na kuayü'vi ndo, saa chi nii na ndi'i va xa'a itun yo'o, ndi su
ndo'o, ra ndia nii ndo küvi.
23 Saa chi ñuu nduve'e ndituvi iin ra tatun Ndioxi nuu yu, ra Ndioxi ra
ndikun yu, ra xachiñu yu nuu kuvi ra, ti'vi ra ña kixi ra nuu yu,
24 ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa: “Kuayü'vi kun, Pablo, saa chi
xiniñu'u xaa va kun nuu ra chiñu kuchee ñuu Roma, ra xa'a yo'o ke kaku
tu ndia kua'an xi'in kun ña'a va”, kachi ra xi'in yu.
25 Ña kan ke ndaku ni na koo ini ndo, ndia ta'an yo. Saa chi yu'u, ra
ndiaa va ini yu Ndioxi, ra kandixa tu yu ña kuu ña ndika'an ra tatun kan
xi'in va yu.
26 Ndi su xa saa xiniñu'u xaa va itun yo'o ko'ni nu yoo nuu iin ñu'u lo'o
ña ndikaa ni'ni nuu mini —kachi ra Pablo xi'in ndia.
27 Saa kuu ra ndixinu va uxi kumi kii ñu'u ndi nuu mini kan, ra mii ñuu
kii kan ke xa kua'an ndi nuu mini ra nani Adriático va, ra iin cho'o iin
chi kan va kua'an itun kan xi'in ndi xa tachi, ra ta xa kuu sava ñuu saa
ra kundaa va ini ndia ndiaa itun kan ña xa kuyachin nu nuu ndikaa ñu'u
ichi.
28 Ra saa tava ndia ku'va ña kunu mini nuu kua'an ndi kan, ra oko xa'un
iin metro ka ke kunu ra, ra ta xa iin va'a va'a lo'o ka kua'an itu kan, ra
saa tava tuku va ndia ku'va, ra ndia ku'va oko uxa metro va ke kunu ra.
29 Ra saa ndiyu'vi ndia ña kani ndiaa nu kava, ra saa sanuu ndia kumi
yuu vee chi ka'a nu, ña va'a na kundichi nu nuu mini kan, ra xa'a ña
ndiyu'vi ndia ke kuni ndia ña kama ni na tuvi.
30 Saa xa'a kuni kunu va ndia sakanda itun kan ku'un ndia, ra xa'a ndia
sanuu ndia itun vali tu xika nu tiakuii tun ndiso itun chee kua'an xi'in ndi
kan; ra iin xa tiin ndia yuu vee ña xikundichi nu xi'in ña ko'ni ndia ña
chi nuu nu, iyoo tu'un.
31 Ra xini va ra Pablo ña xa ndia saa. Ra saa ndika'an ra xi'in ra soldado
kuchee kan, ra saa tu xi'in ndia soldado va ra, kachi ra saa:

—Tu na kunu ndia yo'o ku'un ndia, saa ra nii ndo'o kuvi ndia käku vi
—kachi ra.
32 Ra saa xa'ndia ndia soldado kan yo'o ña nu'ni ndiaa itun vali kan, saa
ra ndikoyo nu nuu mini kan kua'an va nu.
33 Ra ta xa kua'an ndituvi, ra saa ndika'an ra Pablo xi'in ndia ña xiniñu'u
kuxi va ndia kachi ra, ra saa ndika'an ka ra kachi saa xi'in ndia:
—Xa uxi kumi va kii ke täan kuxi ndo, ra ni täan tu kusun va ndo, ña
ndiatu ini ndo, ndia ña ke kuu.
34 Ña kan ke nduku yu ña mani nuu ndo, ña na kuxi va ndo lo'o vichin,
ra kuayü'vi ndo, chi ndia nii ixi lo'o xini ndo ke ndoñü'u vi —kachi ra.
35 Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo tu'un kan, ra saa ki'in ra xita ra taxi tixa'vi
nda'a Ndioxi xa'a ña, ra xini takundi'i va ndia ndee kan ña ndika'an ra
xi'in Ndioxi, ra saa ta'vi ra ña ra xa'a ra xixi va ra.
36 Saa ra ndakindiee tu ini ndia kua'a kan va, ra xa'a tu ndia kan va xixi
ndia.
37 Ra uvi ciento uni xiko xa'un iin vi kuvi ndi kua'an xi'in itun kan.
38 Ra ta xa nditiandiaa ini ndia ña xixi ndia, ra saa xa'a ndia xatia ndia
nuni trigo ña kua'an xi'in itun kan nuu mini kan, ña va'a na ndukama ka
nu, kuni ndia.

Ndi'i xa'a itun xika nuu mini

39 Ra ta ndituvi, ra nindäkuni vi ndia, ndia itun kan ndia mii ku nuu
ndixaa ndi. Ndi su xini va tu ndia ndikaa iin ñu'u lo'o ma'ñu mini kan, ra
ndaa va lo'o xiin ña, ra xa vita va kandita mini ikan, ra saa kuni ndia ña
na kundutia'a itun kan, nuu ndaa xiin ñu'u lo'o kan.
40 Ra saa xa'a ndia xa'ndia ndia yo'o, ña nu'ni yuu vee ña itiin itun kan
ña va'a ndichi nu, ra sataya tu ndia itun tun sakanda ndia ña va'a kua'an
va nu. Ra saa sandandaa tuku va ndia tikoto ndika ña ndichi chi nuu nu,
ra saa ndakanda itun kan kua'an nu chi nuu ndaa, nuu vita lo'o kani mini
kan.
41 Ra saa kuu nu kua'an nu, saa ra nditiin va chi yu'u nu yuti ña ndakoo
ndee ka'a mini kan, ndia saa ra ndiküvi va'a ka ku'un vi nu. Ra xi'in ña
ndiee ni kani ndiaa mini kan chi ka'a nu, saa ra xa'a chachi va nu.
42 Ra saa xa'a ndia soldado kan kuni ndia ka'ni ndia, ndia ndasi ndiaa
kua'an ku'un ve'e kàà, ña va'a na ndasütia ndia ra kunu ndia ku'un ndia.
43 Ndi su nditäxi vi ra soldado kuchee kan, ña kuvi ndia ndasi ndiaa kan,
chi ña xa ra ke xa'ndia ra chiñu nuu ndia xini sutia, ña na sutia ndia, ra
kee ndia chi nuu ñu'u ichi va. Ra ra Pablo va kuvi ra kuni ra sakaku ra ña
xa ra saa.
44 Ra ndia kuchüun sutia tu ndika'an ra xi'in, ña na ki'in ndia vitu a
ndia ka ña'ñu mii itun chee kua'an xi'in ndi kan va, ra nuu nu kan va
na kundee ndia ña kee ndia chi nuu ñu'u ichi, kachi ra xi'in ndia. Ra saa
ndixa ke xa va ndia, ra va'a ndixaa tiaku ndi'i va ndi, chi nuu ñu'u ichi
kan.

28

Ndixaa ra Pablo ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni nuu mini nani Malta

1 Ra ta kee ndi'i ndi, ña ndixaa ndi ñu'u lo'o ña ndikaa ni'ni ma'ñu mini
kan, ra saa kundaa ini ndi ña nani ña Malta.
2 Ra ndaki'in mani ni va mii na ndee ñuu kan ndu'u, ra saa ndikun
chikaa na ñu'u va, ra ndika'an na xi'in ndi ña na kuyachin ndi ndasaa
ndi, saa chi kuun ni savi ra tiaa ni tu vixin va.

3 Ra saa ndixa'an ra Pablo, ndakaya ra itun ichi taan ra nuu ñu'u kan,
ra xi'in ka'ni ña xixi ñu'u kan kanata iin koo ri xatu ni, ra xaxi ri nda'a
ra.
4 Ra ta xini na ñuu kan ña tanii ndiaa koo kan nda'a ra Pablo, ra saa
ndika'an na xi'in ta'an na kachi na saa:
—Ra xa'ni ndii va kuu tiaa yo'o, saa chi va'a ni ndikaku va ra ña ndixï'i
ra sa mini, ndi su nditäxi vi ndioxi ña xa ndaku kuachi ña ndikun yo
kutiaku ra —*kachi na.
5 Ra saa kisi ra Pablo nda'a ra nuu ñù'ù, ra ndakava koo kan nuu ñù'ù
va, ndi su köo va'a ña nindo'o vi ra.
6 Ra iin su'va ndiatu ini takundi'i yuvi kan, ña ndita kuiñu ra, ra a iin
kama su'va va nduva ra, ña kuvi ra ká'án na. Ra saa kuu ra kuna'a va, ra
kuëe nindo'o vi ra, saa ra ndasama va ña xani ini na, ra saa ndika'an na
ña kuu ra Pablo iin ndioxi va.
7 Ra yachin kan va iyoo ve'e iin tiaa ra nani Publio, ra ra kan kuvi ra
kuchee nuu na ndee ñuu kan, ra ra kan kuvi ra ndaki'in mani ndu'u ña
xindee ndi ve'e ra uni kii.
8 Ra saa kuu ndi ndee ndi kan, saa ra kundaa va ini ra Pablo ña ndiee
ni ndo'o iva ra Publio kan, kue'e nii, ra tiaa ni ndikaa ka'ní ra kandu'u
ra nuu xito. Ra saa ndixa'an ra Pablo xito'ni ra ra, ra ndika'an ra xi'in
Ndioxi xa'a ra, ra ta ndi'i ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a ra, ra saa chindu'u
ra nda'a ra sata ra, ra ndikun nduva'a va tiaa kan.
9 Ra ta kundaa ini sava ka na xi'i, na ndee ñuu kan ña sanda'a ra Pablo
tiaa kan, saa ra ndixaa tu na kan va nuu ra, ra sanda'a tu ra na kan.
10 Ra tiaa ni xato'o yuvi kan ndu'u, ra ta xa kee ndi ku'un ndi, ra saa
taxi na takundi'i ña'a ña kumani nuu ndi ichi nda'a ndi kua'an xi'in ndi.

Ndixaa ra Pablo ñuu chee Roma

11 Ra uni yoo vi ke xindee ndi ñu'u lo'o, ña ndikaa ni'ni nuu mini kan,
ra ndia ta xa ndiya'a savi vi ke nandaa ndi, iin itun tun xika nuu mini tun
kee ñuu Alejandría, ra ndita uvi na'na ndioxi na, chi nuu nu, ra iin ña
nani Cástor, ra inka ña ñani Pólux, ra ikan ke kuachi tu nu kan va yoo
savi kan.
12 Ra saa ndaki'in itun kan kua'an nu xi'in ndi, ra ndixaa nu xi'in ndi
ñuu ña ñani Siracusa ña ndikaa yu'u mini, ra ikan kuachi ndi uni kii.
13 Ra ñuu kan kee tuku itun kan xi'in ndi, ra saa ndaki'in nu kua'an
nu, ra ndixaa nu xi'in ndi ñuu ña ñani Regio ña ndikaa yu'u mini. Ra ta
ndituvi inka kii, saa xa'a vita vita kani tachi ña vaxi chi ninu nuu kuu sur,
ra saa ndaki'in tuku nu kua'an nu xi'in ndi, ra iin saa ndixaa nu xi'in ndi
ndia ñuu ña nani Puteoli ña ndikaa yu'u mini kan.
14 Ra ñuu Puteoli kan ndakuta'an ndi xi'in sava na ñani yo na ndikun
ichi Jesús, ra ndika'an na xi'in ndi ña na kuachi ndi xi'in na, ra kuachi
ndixa ndi xi'in va na uxa kii, ra ndia kan ndaki'in ndi kua'an xa'a ndi chi
ñuu chee Roma va.
15 Ndi su xa kundaa va ini na ñani yo, na ndikun ichi Jesús na ndee ñuu
Roma, xa'a ndi ña kua'an ndi chi kan, ra saa ndixa'an sava na ndaki'in
na ndu'u ndia nuu nani, Nuu ya'vi Apio, ra sava tu na ndixa'an ndaki'in
ndu'u iin nuu nani, Uni Ve'e. Ra ta xini ra Pablo na ñani yo kan, saa ra
taxi ni ra tixa'vi nda'a Ndioxi, saa chi kusii ni ini ra.
16 Ra ta ndixaa ndi ñuu chee Roma kan, ra saa ndataxi ra soldado kuchee
kan, ndia ndasi ndiaa kua'an xi'in ra ku'un ve'e kàà nda'a iin ra soldado
kuxikua'a, ña na kondiaa ra ndia, ndi su ra Pablo tu chikandu'u siin ndia
inka ve'e va, ra ndika'an ndia xi'in iin ra soldado ña na kondiaa ra ra.

Ka'an ndoso ra Pablo tu'un Ndioxi nuu na ñuu chee Roma

17 Ra ta ndixinu uni kii ndixaa ra Pablo ñuu chee Roma kan, ra saa ti'vi ra
chiñu ndixa'an nuu takundi'i ndia xikua'a judío ndia ndee ñuu chee Roma
kan ña na kixi ndia nuu ra, ra ta ndixaa ndia nuu ra, ra saa ndika'an ra
xi'in ndia, kachi ra saa:
—Ndia ta'an yo, na kundaa ini ndo, saa chi ndia nii kuachi ndïxa yu
xi'in na judío ta'an yo, ra nii ndikänduu tu yu chiñu ña yuna'a na xa na,
ña ndakoo na xii xikua yo xina'a va, ndi su ndasi ndiaa va na yu'u, ra
ndataxi na yu'u nda'a ndia chiñu ndikun ndia Roma yo'o va.
18 Ra ta xa ndaku ndia kuachi xi'in yu, saa ra kuni va ndia saña ndia
yu'u va, saa chi kundaa va ini ndia, ña köo kuachi ndixa yu ra kuvi yu
xa'a ña.
19 Ndi su nditäxi vi ndia judío ta'an yo ña saña yu, chi ndia kuni ka'ni
va kuvi ndia yu'u, ndia saa ra ndataxi yu mii yu nda'a ra chiñu kuchee
ñuu Roma yo'o va, ña na sandaku ra kuachi xi'in yu, ndi su süvi xa'a na
ñuu yo ke vaxi yu taxi yu kuachi.
20 Ra ña kana yu ndo'o vichin, ra xa'a ña va'a na kuni ta'an yu xi'in va
ndo kuvi ña, ra ka'an tu yu xi'in ndo xa'a ña ndo'o va yu, ra na kundaa ini
ndo, chi xa'a ña kandixa yu ta ku'va kandixa takundi'i na ñuu yo Israel
ña ndatiaku na ndii, va ke nu'ni yu, xi'in yo'ó kaa yo'o vichin —kachi ra.
21 Ra saa ndika'an ndia xi'in ra kachi ndia saa:
—Ndia nii tutu täan ti'vi ndia chiñu Judea xaa nda'a ndi xa'a kun, ra
ndia nii tu ndia judío ta'an va yo, täan kixi taxi kuachi xa'a kun nuu ndi.
22 Ndi su □kuni va tu ndi ña kuni so'o ndi, xa'a ña ka'an kun, saa chi
iinii kuvi va kundasi na ña ndikun kun ñaa —kachi ndia.
23 Ra saa kindoo ndia xi'in ra Pablo ña ndakuita'an ndia inka kii. Ra
ta ndixaa kii kan, ra saa ndakuta'an kua'a ni yuvi ra ndixaa na ve'e nuu
kandu'u ra Pablo. Ra iin nduvi ndaa va ndakani ra nuu na, xa'a ichi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu. Ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, xi'in ña
ndika'an ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va ke xiniñu'u ra,
ña ndika'an ra xi'in na ña kuni ra □saxinu ra ini na, ña na □kandixa na
Jesús.
24 Ra kandixa va sava na ña ndika'an ra Pablo, ra sava tu na ndixïin
kandixa va.
25 Saa ra nindakitä'an tu'un vi na, ra saa xa'a na nindutia na kua'an va
na. Ra saa ndika'an ra Pablo xi'in na, kachi ra saa:
—Ta xa ndo'o vichin, ke □xa tu na xii xikua yo xina'a va, ra xa'a kan
va ke ndika'an tachi Yii Ndioxi xi'in ra Isaías, ña ndika'an ra xi'in na, ra
su'va ke kachi ña xi'in ra:
26 Kua'an nuu na ñuu yu, ra ka'an kun xi'in na kachi kun su'va:
xini va so'o ndo, ndi su kundäa ini ndo;
xito'ni kaxi va ndo, ndi su xïni vi tu ndo,
27 Saa chi nima ndo, ra xa ña ndutie'e va kuvi ña,
ra ndasi tu so'o va ndo, ña kan ke xïni ka so'o ndo,
ra ndasi tu nuu va ndo;
ña kan ke xïni kan ndo,
Ra nii kuëe xini kaxi tu so'o va ndo,
Ra ni na kuïin ndo nandiko ndo nuu yu, ra sanda'a yu ndo'o, kachi ra
Isaías —*kachi ra Pablo xi'in ndia judío ta'an ra.
28 Ra saa ndika'an ka ra Pablo xi'in ndia, kachi ra saa:
—Na kundaa ini ndo, chi xa'a ña ndaku ni ini ndo, ra va'a ka va na
ku'un yu nuu na küu judío ña ndatu'un yu xi'in na, xa'a ña kuni Ndioxi
sakaku ra na, saa chi kuiin va na kan kuni so'o na —kachi ra.

29 Ra ta ndi'i ndika'an ra Pablo kachi ra saa, ra saa ndaki'in na judío kan
kua'an na, ra iin inaa ta'an mii na kua'an na.
30 Ra uvi nii ka kuiya ke xikandu'u ra Pablo ve'e ña tatu ra ñuu kan, ra
ndaki'in ra takundi'i va yuvi na ndixa'an xito'ni ña'a.
31 Ra ndixiyo ni va ndiayu nda'a ra, ña ndakani ra nuu na xa'a ichi nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu, ra sakua'a ni ra na xa'a ichi Tata yo Jesucristo, ra
ndia nii yuvi ndisäsi nuu ra.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Roma

Ka'an Ndioxi ra Pablo xi'in na ndikun Jesús na ndee ñuu Roma

1 Ndioxi na koo xi'in ndo'o na ta'an yo, na ndee ñuu Roma. Yu'u kuvi ra
Pablo, ra xachiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra ndikaxin Ndioxi yu'u ña kaka
yu chiñu nuu ra, ra ka'an ndoso tu'un va'a xa'a Jesucristo.
2 Ra xa ta yachi vi ke kindoo Ndioxi xi'in ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u
ra, ña tiaa ndia tutu yii, ña ndakani xa'a tu'un va'a ña sakaku na yuuvi
yo'o.
3 Ra xa'a tata yo Jesucristo ra kuu se'e Ndioxi va ke ndakani tu'un va'a
kan. Ra ña kaku Tata yo Jesucristo nuu ñu'u ña yuuvi yo'o, ra ndise'e ra
rey David va kuvi ra.
4 Ra Tachi Yii Ndioxi ke ndaña'a ra, ña kuu ra se'e Ndioxi, ra kuu mii ra
ndiee ña ka'nu, saa chi ndatiaku va ra nuu ña ndii.
5 Ra nuu Jesucristo va ke ndini'i tá'vi̱ yu ña sachiñu yu nuu ra, ra ka'an
ndoso yu nuu takundi'i na yuuvi yo'o xa'a ra, ña va'a na ndakundikun na
ra, ra kandixa na ra, ña va'a na sa to'o na ra.
6 Ra ta ⍰xa Ndioxi ña kana ra na küu judío kan ke xa tu ra xi'in ndo'o
va, ña kana ra ndo'o, ña kundikun ndo Jesucristo vichin.
7 Ra nuu takundi'i ndo'o na ta'an yo na ndee ñuu Roma, na ku'vi ni ini
Ndioxi xíní ra, na kana ra ⍰kuu na yii, ke ti'vi yu tutu yo'o kuxaa ña. Ra
ña va'a ña taxi Ndioxi xi'in Jesucristo ke na koo xi'in ndo, ra va'a ni na
koo ndo.

Kuni ra Pablo ku'un ra koto'ni ra na ndikun Jesús ndee ñuu Roma

8 Ra ña nuu va'a, ra xi'in kivi Jesucristo ke ⍰ndataxi ni yu tixa'vi nda'a
Ndioxi xa'a takundi'i ndo, saa chi iinii kuvi va ka'an na xa'a ndo ña
kandixa ni ndo Jesucristo.
9 Ra Tata yu Ndioxi, ra xachiñu yu nuu xi'in ndinuni nima yu, ña ka'an
ndoso yu tu'un va'a xa'a se'e ra, kuvi ra kundaa ini ña ⍰ndaka'an yu xa'a
ndo iin takundi'i va kii, ra ka'an ni yu xi'in ra xa'a ndo.
10 Ra ña xaku nda'vi yu nuu Ndioxi xa'a ke, na sa ra ña mani taxi ra
ndiayu nda'a yu, ña va'a xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ndia iin kii va.
11 Ra ña ⍰kuni yu kuni yu ndo'o, ra xi'in va ndo ke kuni yu ndatu'un yu
xa'a sava ña xinituni ña taxi Ndioxi, ña va'a chindiee ta'an ña xi'in ndo,
ña kundikun ndinuni va'a ka ndo ra.
12 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra ña va'a na chikaa ka yo ndiee
xi'in ta'an yo, xa'a ña ⍰kandixa va yo kuvi ña.
13 Ra na kundaa ini ndo na ta'an yo, saa chi xa kua'a ni va ichi ⍰kuni
yu xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ndi su täan xaa yu. Ra na kundaa ini ndo, chi
xa saa xaa va yu ña kuni yu chiñu va'a ña ⍰xa ndo, ra ta'an chiñu va'a
xaan kuvi tu ña xa na ñani yo na küu judío, na iyoo ta ku'va iyoo ndo'o,
na ndakundikun Jesús, na ndee iinii kuvi ña yuuvi va.
14 Ra na kundaa ini ndo, chi nii na nda'vi kuvi na, ra nii na kuika kuvi
va tu na, ra nii na ndichi kuvi na, ra nii na kuëe ndichi kuvi va tu na, ndi
su yu'u kuvi ra xiniñu'u ndatu'un xi'in takundi'i va na.

15 Xa'a ña kan ke kuni ni yu xaa yu, ña ndakani ka yu tu'un va'a xa'a
Jesucristo nuu ndo'o, na ndee ñuu Roma.

Ndiee ña kuu mii tu'un va'a xa'a Jesucristo

16 Yu'u, ra kukä'an nuu yu ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesucristo,
saa chi ndiee Ndioxi ña ̃sakaku takundi'i yuvi na ̃kandixa Jesucristo va
kuvi ña. Ra tu'un va'a xa'a Jesucristo yo'o, ra nuu na judío ke xi'na ni ka
xa̱a ña, ndi su xa saa xiniñu'u ku'un tu ña nuu na küu judío va.
17 Ra tu'un va'a xa'a Jesucristo ke ̃saña'a yoo, ndia ku'va ke ̃ndaki'in
Ndioxi yuvi, ra ndasa ra na yuvi va'a, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi.
Ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña kachi su'va: "Yuvi na ndaki'in mani
Ndioxi, ra ndasa ra na yuvi va'a, ra xa'a ña ndiaa ini va na ra ke kutiaku
na", kachi ña.

Na i̱yoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi nuu Ndioxi

18 Ra ndia ndivi nuu ndu'u vi Ndioxi ke ̃ndaña'a ra mii ra nuu yo, ña
sáa̱ ra xini ra takundi'i yuvi ña'á, xi'in yuvi na xïin sa chiñu ndaku; ra
chiñu ña'a, ña ̃xa va na ke täxi kundaa ini na ña ndaa.
19 Ra xa kundaa va'a va ini na ña ndaa xa'a Ndioxi, saa chi xi'in chiñu
ña ̃xa va ra kuvi ña, ndaña'a ra ña nuu na.
20 Ra va'a ni küvi va kuni na Ndioxi, ndi su ña kuu mii ra, xi'in ndiee
ra ña kuëe ndi'i xa'a ña kuu mii ra, ra ndia te kii xa'a vi kuvi ña xa'a ra
ndaña'a tuvi ra ña, ra xa'a ña kan va ke va'a kundaa ini na ña iyoo Ndioxi;
ña kan ke küvi ka'an yuvi ña köo kuachi na.
21 Ra ña ndixa ke xini va'a va na ña iyoo Ndioxi, ndi su xïin na ña sato'o
na ra, ra nii xïin tu na ña taxi na tixa'vi nda'a va ra. Chi ña ̃xa na ke, xa'a
na ndakundi'i ini na xa'a inka ña'a ña köo ya'vi ndiaa va, ra xa'a chiñu
ki'vi ña ̃xa na ke, ndi'i tu xa'a ña xini tuni va na.
22 Ra va'a ni ndichi ni va na nuu mii na, ndi su na ndiee ka nduki'vi va
kuvi na.
23 Saa chi nuu ña ̃ndasaka'nu na Ndioxi ra kuëe ndi'i xa'a, ra xa'a na
ndasaka'nu na ña'a ña ndi'i xa'a, ña xava'a mii va na, ta kuu na'na yuvi,
xi'in na'na kiti ri ndáchí, xi'in na'na kiti ri iyoo kumi xa'a, xi'in na'na kiti
ri kañu'u tixi va.
24 Ra xa'a ña kan ke ndakoo nda'a va Ndioxi na, ña ̃sa na ndia ndia ka
chiñu ña'a ña kuni mii va na, ta kuu ña ̃xa na chiñu ka'an nuu xi'in ta'an
na.
25 Saa chi ndakoo va na ña ndaa, ra ndakundikun na tu'un chi'ña va, ra
nuu ña ̃ndasaka'nu na Ndioxi ra tiaku, ra ña'a ña xava'a va ra ndasa na
ndioxi, ra xa'a na ndasaka'nu na ña, ra ndixïin vi na ndasaka'nu na mii
Ndioxi ra xava'a takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o. Ra ra kan kuu
ndixa mii Ndioxi ra Yii, ra xiniñu'u nduka'nu iin takundi'i kii. Ra saa ke
koo va.
26 Ra xa'a ña ̃xa na chiñu ki'vi kan ke ndakoo nda'a va Ndioxi na, ña
na ̃sa ka na chiñu ka'an nuu xi'in ta'an va na, ta kuu na si'i, ra küni ka
na tiaa, chi ná si'i ta'an va ná xa'a ná ndakutoo ná.
27 Ra mii saa ke ndasa tu tiaa va, saa chi küni ka ndia ná si'i, chi tiaa
ta'an mii va ndia ndakutoo ndia. Ra xa'a ndia ̃xa ndia chiñu ka'an nuu
xi'in ta'an mii va ndia. Ra xa'a chiñu ki'vi ña ̃xa mii va yuvi ke ̃taxi
Ndioxi tundo'o nda'a na, saa chi saa ke xiniñu'u koo va na.
28 Ra xa'a ña ndixïin na sato'o na Ndioxi ra ka'nu va ke ndakoo nda'a ra
na, ña na ̃sa na chiñu yakua ña kuni mii na, chiñu ña'a ña xiniñü'u sa
na.
29 Ra iin chitu ndaa nima na xi'in takundi'i ña vä'a, ta kuu ña ki'vi tiaa
xi'in inka ná si'i ná küu yasi'i ndia, a ná si'i ná ki'vi xi'in inka tiaa ra küu

yii na, xi'in ña ndákáni ini na sa na chiñu ki'vi, xi'in ña kutoo na koo kua'a ni ndia ndia ka ña'a nuu na, xi'in ña □xa na chiñu ki'vi xi'in inka yuvi, xi'in ña ndukuini ini na xi'in ta'an na, xi'in ña xa'ni na ndii, xi'in ña kutoo ni na kanita'an na xi'in ta'an na, xi'in ña □sanda'vi ta'an na, xi'in ña ndasama na tu'un va'a, ra ndasa na ña tu'un ki'vi,
30 xi'in ña xava'a ini na xa'a ta'an na, xi'in ña ka'an ki'vi na xa'a ta'an na, xi'in ña kundasi na Ndioxi, xi'in ña kundasi na ta'an na, xi'in ña kutiaa na nuu ta'an na, xi'in ña chindu'u va'a ni na tu'un xa'a mii na, xi'in ña sandaku na kua'a ni chiñu ki'vi, xi'in ña xïin na kandixa na vasi'i na,
31 xi'in ña kï'in xini na, xi'in ña saxïnu na nuu tu'un ña ka'an na, xi'in ña kü'vi ini na kuni ta'an na, xi'in ña xïin na koo ka'nu ini na xi'in ta'an na, xi'in ña köo ña nda'vi ini nuu na.
32 Ra va'a ni xa kundaa va ini na ña sayukun Ndioxi kuachi xi'in na, ra sandi'i ra xa'a na, ndi su ndakundiee va na ña □xa na chiñu ki'vi, ra saña'a tu na inka yuvi va ña sa na chiñu ki'vi kan.

2

Xi'in ña ndaa va sandaku Ndioxi kuachi xi'in yuvi

1 Ra ndo'o, na ka'an xa'a inka yuvi ña □xa na chiñu ki'vi, ra xa'a mii va ndo ke ka'an ndo, saa chi saa ke □xa tu ndo'o va, ña kan ke köo ndiayu vi ndo ña ka'an ndo xa'a kuachi na.
2 Ra xa □kundaa va ini yo, chi ndakú ni va xayukun Ndioxi kuachi xi'in yuvi na □xa chiñu kí'vi.
3 Ra ndo'o, na ka'an xa'a inka yuvi ña □xa na chiñu kí'vi, ra □xa tu mii va ndo chiñu ki'vi, ¿ra a kaku ndo nuu tundo'o ña taxi Ndioxi tuvi ndo?
4 ¡Ii!, ¿ra nichuun kundasi ndo, ña tiayu ni ini Ndioxi, xi'in ña ka'nu ni ini ra, xi'in ña □xa ndiee ini ra xa'a takundi'i chiñu ki'vi ña □xa ndo? ¿Ra a kundäa ini ndo xa'a ña tiayu ni va ra ke kuni ra ña na nandiko ini ndo nuu ra, ndakoo ndo chiñu ki'vi ña xa ndo?
5 Ra ña ndąku ni ini ndo, ña xïin ndo nandiko ini ndo, ra ña ndasakua'a ka va ndo kuvi kuachi ndo, ra xa'a kuachi ndo ke sando'o Ndioxi ndo'o, te xa na xaa kii ña sandaku ra kuachi va, saa chi ra kan, ra ndaku ni va sayukun ra kuachi xi'in yuvi.
6 Ra kii kan ke, cha'vi Ndioxi na ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa va na.
7 Ra taxi va ra ña kutiaku yuvi na xikutüvi □xa ña va'a, saa chi ndiatu va na ña ndakuni Ndioxi na, ra chindu'u to'o ra tu'un xa'a na, ra taxi ra kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un.
8 Ndi su yuvi na ka'an to'o ni xa'a mii, ra xïin na kandixa na tu'un Ndioxi ña ndaa, ra niña chiñu kini va □xa na, ra na kan kuvi na sáą Ndioxi xi'in, ra taxi tu ra tundo'o nda'a va.
9 Ra takundi'i yuvi na xa chiñu kí'vi kuvi na ni'i tundo'o, ra tiaa ni kusuchi ini na, ra xi'na ka va na judío kuvi na ni'i tundo'o kan, ra saa tu na küu judío va.
10 Ndi su yuvi na □xa chiñu va'a, ra ndakuni va Ndioxi na kan, ra chindu'u to'o tu ra tu'un xa'a va na, ra va'a ni koo na; ra xi'na ni ka va na judío na □xa ña va'a kuvi na ni'i ña va'a sa Ndioxi, ra saa tu na küu judío va.
11 Saa chi Ndioxi, ra ndakäxin ra kan yuvi, ña kan ke inuu sandaku ra kuachi xi'in takundi'i va na.
12 Ra takundi'i yuvi na küu judío, ra □xa na chiñu ki'vi, ra va'a ni ndikundäa va ini na xa'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra xa saa taxi va Ndioxi tundo'o nda'a na xa'a chiñu ki'vi ña □xa na; ra saa tu na

judío, na iyoo ndiayu Ndioxi nda'a, ra xïin na kandixa na ña, chi □xa va na chiñu ki'vi, ra ni'i tu na kan va tundo'o sa Ndioxi, saa chi □xïin na kandixa na ndiayu kan.

13 Saa chi süvi takua ña xa iyoo kuiti ndiayu Ndioxi nda'a na, saa ra xa kuvi ndaki'in mani Ndioxi na, chi na iyoo ndiayu Ndioxi nda'a, ra xa na ña ka'an ña, ra na kan va kuvi na ndaki'in mani Ndioxi, ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra.

14 Ra ndia na küu judío na köo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a va, ndaña'a ña xini na, ña ka'an ndiayu kan xa'a, saa chi nima va na iyoo ña, ra va'a ni täan ka'vi na ña, ndi su kandixa va na ña.

15 Saa chi xi'in ku'va ña tiaku va na kuvi ña, ndaña'a na ña iyoo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nima na. Ra ta xani ini na xa'a ndia ndia ka chiñu ña □xa na, ra kundaa va ini na, ndia ña kuvi chiñu va'a, ra ndia ña kuvi chiñu ki'vi ña □xa na.

16 Ra kii ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in takundi'i yuvi, ra ndia kuachi na ña iyoo se'e va kuvi sandaku ra, ra nda'a Jesucristo va ke taxi Ndioxi ndiayu ña sandaku ra kuachi na, ta ku'va kachi mii tu'un va'a xa'a Jesucristo, ña □ka'an ndoso va yu.

Na judío ra kuëe kandixa vi na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés

17 Ra xa xini mii va ndo, chi na judío kuvi ndixa va ndo, ra ndiaa ni tu ini ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va, ra kutiayu ni tu ini ndo, ña ndikun ndo Ndioxi va.

18 Ra xini tu ndo ña kuni Ndioxi va, ra ndiayu Ndioxi ña sakua'a ndo, ra va'a ni va kutu'va ndo xi'in ña.

19 Ra xini va'a tu ndo, ña kunuu ndo ichi nuu na kuaa va, ra □kuu tu ndo ñù'ù ña tuun nuu na xika nuu ñaa va tuvi ndo.

20 Ra va'a ni tu saña'a ndo yuvi na kundäa ini xa'a ichi Ndioxi va, ra xini ni tu ndo saña'a ndo yuvi na köo ña xini tuni va, saa chi xa iyoo va ndiayu Ndioxi nda'a ndo, ra ña kan va ke xini ni ndo ña ndaa.

21 Ra tu va'a va tu saña'a ndo inka yuvi ña na sa to'o na Ndioxi, saa ra, ¿nichuun xä to'o tu mii ndo Ndioxi, tu saa? Ra tu mii tu ndo saña'a inka yuvi ña vä'a sa kui'na na, ¿ra nichuun xa kui'na va tu mii ndo?

22 Ra tu mii tu ndo kuvi na □ka'an xi'in inka yuvi ña vä'a kaka sii na, ña koo ni tani na, ¿ra nichuun xika sii ni va tu mii ndo, ña iyoo ni tani ndo? Ra ka'an tu ndo ña kundasi ni va ndo na'na ña kuu ndioxi ndii, ¿ra nichuun xa kui'na va tu ndo, ña'a ña iyoo ini ve'e ñu'u nuu ndita ña?

23 Ra kutiayu ni tu ini ndo, xa'a ña iyoo ndiayu Ndioxi nda'a va ndo, ndi su kanduu va tu ndo ña, saa chi xä to'o vi tu ndo Ndioxi.

24 Ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña kachi su'va: “Xa'a kuachi kini ña □xa ndo'o na judío va ke, kaña'a yuvi na küu judío xa'a Ndioxi”, kachi ña.

25 Ra ña ndixa ke, ndiaa ya'vi va ña □tiá'ndiá yo, ña iyoo tuni Ndioxi yoo, tu kandixa yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a yo, ra nii tiá'ndiá va tu yo, ña iyoo tuni Ndioxi yoo, tu kandïxa yo ndiayu Ndioxi, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña.

26 Saa chi nii köo va tuni Ndioxi kuu mii yuvi, ra tu kandixa va tu na ña ka'an ndiayu Ndioxi, saa ra ta iyoo yuvi na kuu mii tuni Ndioxi ke iyoo va na.

27 Ra yuvi na köo tuni Ndioxi kuu mii, ndi su kandixa va tu na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra na kan va kuvi na taxi kuachi xa'a ndo, saa chi va'a nii kuu mii va ndo tuni Ndioxi, ra nii iyoo tu ndiayu ra nda'a va ndo, ndi su xïin ndo, ña kandixa ndo ña.

28 Ra süvi takua se'e na judío ke kunani yo, ra tu iyoo tu tuni Ndioxi yoo,
ra süvi takua iki kuñu yo ke koo ña.
29 Chi yuvi na ndixa kuu judío, na ndixa kuu mii tuni Ndioxi, ra ndaku va
iyoo nima na nuu Ndioxi. Ra süvi takua ku'va ña ndika'yu ndiayu Ndioxi
ke saxinu na, chi xa ndasama tu nima va na xa Tachi Yíi Ndioxi. Ra yuvi
na xa ndasama nima, ra süvi yuvi kuvi na chindu'u to'o tu'un xa'a na,
chi Ndioxi va kuvi ra chindu'u to'o tu'un xa'a na.

3

1 Ra na kundaa ini yo vichin, ¿a iyoo ya'vi ndiaa ña kuu yo judío? ¿Ra
ni ya'vi ndiaa tu ña, ña tiá'ndiá kuñu yo, ña kuu mii yo tuni Ndioxi?
2 Ña ndixa ke ndiaa ya'vi ni va ña, saa chi yoo na judío kuvi na xindiaa
ni ini Ndioxi xini ra, ra xa'a ña kan ke nuu va'a ka va yoo na judío kuvi
na, taxi ra tu'un ra nda'a.
3 Ra tu kandïxa va tu sava na judío ta'an yo tu'un Ndioxi, ¿ra a xa'a ña
kandïxa na kan, ra saxïnu ka Ndioxi nuu ña kindoo ra xi'in yo, tuvi ndo?
4 Na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa iyoo ña! Chi saxinu va ra ña, saa chi
nii xava'a ini takundi'i va yuvi ña ka'an na, ndi su Ndioxi ra niña ña ndaa
va ka'an ra; ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña kachi su'va:
Takundi'i yuvi, ra kundaa va ini na ña kuu kun ra ndaa, saa chi saxinu
va kun, ña ka'an kun;
ra ndia nii yuvi nï'i kuachi kun, ta xa na sandakú na kuachi xi'in kun,
kachi ña.
5 Ra sava tu na kuvi ka'an kachi su'va va: "Tu ña xa ndaku Ndioxi
kuachi xi'in yo xa'a chiñu ki'vi ña xa va yo ke nduka'nu ni ka ra, ra
kundaa tu ini inka yuvi ña kuu ra ra ndaa, ¿ra ni ke kuvi kachi yo tu saa?,
a kuvi ka'an yo, ¿ra vä'a kuvi Ndioxi saa chi taxi ra tundo'o nda'a yo xa'a
kuachi yo?" (Ra su'va ke kuvi kachi sava yuvi na xïni Ndioxi va.)
6 Ra na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa ke iyoo ña! Saa chi tu süvi ra ndaa
kuvi Ndioxi, saa ra, ¿ni ke sa tu ra, ña sandaku ra kuachi xi'in na yuuvi
yo'o, tu saa?
7 Ra tu sava tu na, na ka'an kachi na saa: "¿Nichuun ka'an Ndioxi ña
iyoo kuachi yo, tu xi'in tu'un chi'ña ña ka'an yo ke nduchee ni ka va ña
ndaa ña kuu mii ra?
8 Saa chi tu xa'a kuachi va tu yo ke nduka'nu ni ka Ndioxi, ¿ra a vä'a, tu
kua'a ni ka va kuachi na sa yo, ña va'a na nduu ña chiñu va'a?", na kachi
sava na. Ra ña tuvi sava yuvi, ra ña yo'o va ke saña'a ndi yuvi, kachi
na, ña chikaa na kuachi ndu'u. Ra na ka'an kachi saa kan, ra na sando'o
Ndioxi va na.

Na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi

9 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿A va'a ni ka yoo na judío, nuu na küu judío
tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa iyoo ña! Ra xa ta kachi yu
xi'in ndo ke iyoo va ña, saa chi nii judío kuvi va na, ra nii süvi va tu na,
ndi su na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi.
10 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na ta yachi, ña kachi su'va:
Köo ndia nii yuvi na ndakú, ndia nii mitu'un na köo.
11 Köo ndia nii yuvi xiin kundaa ini,
ra ndia nii tu na xïin nanduku Ndioxi va.
12 Chi ichi ki'vi ke kua'an takundi'i va yuvi, ra nuu ndi'i xa'a va na ke
kua'an na.
Chi ndia nii yuvi xïin sa chiñu va'a, ndia nii mitu'un na.
13 Ra ta iyoo yu'u yavi ndii ña nuña, saa va ke iyoo sukun na;

Saa chi niña tu'un ña xava'a ini va na ke ndatu'un na;
ra iin ta iyoo ndutia xatu ra ñu'u yu'u koo, saa va ke iyoo tu'un ña ka'an na.
14 Saa chi niña tu'un ña'á, tu'un ña xa iva ini yuvi va ke ka'an na.
15 Ra xa iin su'va va iyoo nduvi na, ña kuni na ka'ni na ndii.
16 Ra ichi nuu xika na, ra ña sandi'i xa'a yuvi va kuvi ña, ra xa nda'vi tu ña yuvi va.
17 Ra nii xïin tu na, ña vivii kuta'an na xi'in inka yuvi va.
18 Ra nii kuayü'vi tu na xini na Ndioxi va.
19 Ra takundi'i tu'un Ndioxi ña ka'an yu xi'in ndo xa'a yo'o, ra xa'a mii yoo na iyoo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nda'a va ke ka'an ña. Ña va'a na kutaxin yu'u yo, saa chi Ndioxi va kuvi ra sandaku kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o.
20 Ra ndia nii yuvi kuchüun ña nduu na yuvi va'a, xa'a ña kuni na saxinu na chiñu ña xa'ndia ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa chi ña xa nduxa na ña kuni na saxinu na nuu ña, ra ña kundaa ini na xa'a ke iyoo kuachi va na.

Xa'a ña ndiaa ini yuvi Jesús va ke ndaki'in mani Ndioxi na

21 Ra na kundaa ini yo vichin, chi nii na saxïnu va yuvi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ndi su xa ndaña'a va Ndioxi ndia ku'va ke ndaki'in mani ra na, Ra saa ke kachi mii ndiayu ra ña ndakoo ra Moisés va, ra saa tu ke kachi ña tiaa ndia ndika'an tu'un yu'u Ndioxi xina'a va.
22 Saa chi Ndioxi va kuvi ra ndaki'in mani yuvi, xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo, ra saa xa ra xi'in takundi'i va yuvi, saa chi nii judío kuvi na, ra nii süvi va tu na, ndi su ndakäxin ra na.
23 Ra na kundaa ini ndo, chi na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi, ra xika ni va iyoo na nuu Ndioxi, ra kóo mii ña va'a ra, kuu mii vi na.
24 Ndi su chee ni va ña xa Ndioxi, saa chi va'a ni iyoo ni va kuachi yuvi, ra ndaki'in mani va ra na, ra ña ni'i va na kuvi ña ndaki'in ra na, saa chi xa cha'vi va Cristo Jesús xa'a na, ña sakaku ra na nuu tundo'o ña vaxi nuu na.
25 Ra suvi mii Ndioxi kuvi ra ti'vi Jesucristo ña kixi ra ña sakindoo mani ra yuvi xi'in va ra. Ra tu kandixa na ña ndixi'i Jesucristo, ra ndixitia nii ra xa'a kuachi na, saa ra täxi ka vi Ndioxi tundo'o nda'a na, saa chi xa ndo'o va Cristo xa'a na. Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, ña kuu Ndioxi ra ndaku, saa chi ndïxa ra xa'a vi chiñu ki'vi ña xa yo ta yachi.
26 Ra vichin ke ndaña'a Ndioxi mii ra ña kuu ra ra ndaku, ra xa'a ña ka'nu ni ini va ra ke xa ka'nu va ini ra xa'a takundi'i chiñu ki'vi ña xa yuvi. Ra ña kuu Ndioxi ra ndaku, ña kan ke takua yuvi na ndiaa ini Jesús va kuvi na ndaki'in mani ra.
27 Ra xa'a ña kan ke, tu Ndioxi va kuvi ra xa takundi'i ña va'a ña sakaku ra yuvi, saa ra, küvi vi kutiaa ni ini na ka'an na kachi na saa: “Ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va ke kandixa yu ña kan ke ndikaku yu”, kachi na. Saa chi süvi saa iyoo ña, saa chi ña ndaki'in mani Ndioxi yuvi, ra xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo va ke.
28 Ra ña yo'o va ke kundaa ini yo xi'in takundi'i ña ndika'an yu, saa chi ña ndaki'in mani Ndioxi yuvi ra xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo va kuvi ña, ra süvi xa'a ña kandixa na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña.
29 Ndioxi, ¿ra a takua nuu na judío va ke xa'ndia chiñu ra tuvi ndo? ¿Ra a xä'ndia chiñu tu ra, nuu na küu judío? Ra na kundaa ini ndo mii ña ndaa, saa chi Ndioxi, ra xa'ndia chiñu ra nuu takundi'i va yuvi.

30 Saa chi indaa va kuvi Ndioxi, ra ra kan kuvi ra ndaki'in mani takundi'i
va yuvi na kuu mii tuni Ndioxi, ra saa tu na köo tuni Ndioxi kuu mii va;
ra xa'a ña ndiaa ini na Jesucristo va ke ndaki'in mani ra na.
31 Ra na kundaa ini yo vichin, ¿a köo ka ya'vi ndiaa ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, xa'a ña ka'an yo ña ndiaa ya'vi ni ka va ña ndiaa ini yo
Jesucristo? Ra na kundaa ini ndo, chi ¡süvi saa iyoo ña! Saa chi te xa xa'a
yo ña ndakundiaa ini yo Jesucristo, ra saa ke ndaña'a yo ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés, ña ndiaa ya'vi ni va ña.

4

Ndaki'in mani va Ndioxi ra Abraham saa chi xindiaa ni va ini ra ra

1 Ra vichin na kundaa ini yo, xa'a ra xii xikua yo Abraham, ndia ku'va
ke xitiaku ra.
2 Ra na kundaa ini ndo, chi tu nindaki'in mani Ndioxi ra Abraham xa'a
chiñu va'a ña xa ra, saa ra kuvi va kutiaa ra nuu yoo. Ndi su nuu Ndioxi
ra ndia nii lo'o vi tu kuchüun ra kutiaa ra.
3 Ña kan ke na kundaa ini yo vichin, chi süvi xa'a ña ndixa ra chiñu va'a
ke nindaki'in mani Ndioxi ra, chi xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va kuvi ña,
ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a va: “Xa'a ña xindiaa
ini ra Abraham Ndioxi va ke, ndaki'in mani ra ra, ra ndasa ra ra iin tiaa
ra köo kuachi”, kachi ña.
4 Ra na kundaa tu ini yo, chi iin yuvi na xachiñu, ra süvi ña ni'i na kuvi
xu'un ña taxi na nda'a na, saa chi ya'vi va na kuvi ña.
5 Ndi su Ndioxi, ra süvi vi xa'a ña □xa yuvi chiñu va'a kuvi ña ndaki'in
mani ra na, chi xa'a ña ndiaa ini va na ra kuvi ña ndaki'in mani ra na, ra
□ndasa ra na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi.
6 Ra ka'an tu ra rey David va, ña va'a ni □kee yuvi na ndiaa ini Ndioxi,
saa chi va'a ni xä vi na ndia nii chiñu, ra ndaki'in mani va Ndioxi na,
kachi ra.
7 Ta ndika'an ra kachi ra su'va:
Va'a ni □kee yuvi na □xa ka'nu ini Ndioxi xa'a kuachi, saa chi sanaa va ra
ini ra xa'a kuachi na.
8 Ra va'a ni □kee tu yuvi na sandi'i Ndioxi xa kuachi va, saa chi kä'an ka
ra xa'a na ña iyoo kuachi na.
9 ¿Ra a takua yuvi na kuu mii tuni Ndioxi va kuvi na va'a ni □kee? ¿Ra
a vä'a tu □kee yuvi na köo tuni Ndioxi kuu mii? Ra na kundaa ini ndo, chi
süvi saa iyoo ña, saa chi va'a tu □kee na köo tuni Ndioxi kuu mii va, ra
xa ta kachi va yo, chi ra Abraham ra xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va ke
ndaki'in mani ra ra.
10 ¿Ra ndia ku'va ke ndaki'in mani Ndioxi ra Abraham, tuvi ndo? ¿A
xa'a ña xiin ra ña na koo tuni Ndioxi ra ke? Ra na kundaa ini ndo, chi
xi'na ka va ndaki'in mani Ndioxi ra, ra saa vi ke kandixa ra ña koo tuni
Ndioxi ra.
11 Ra xiin va ra Abraham ña na koo tuni Ndioxi ra, xa'a ña ndaña'a ra
mii ra ña xa ndaki'in mani Ndioxi ra, ra xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va
ke ndaki'in mani ra ra. Ra su'va va ke kuu ña va'a nduu ra Abraham iva
takundi'i yuvi na ndiaa ini Ndioxi, ra va'a ni köo va tuni Ndioxi kuu mii
na, ndi su xa'a ña ndiaa ini na mii Ndioxi va ke □ndaki'in mani ra na.
12 Ra se'e ra Abraham kuvi tu na judío na kuu mii tuni Ndioxi, ra ndiaa
tu ini na mii Ndioxi va. Ra na kundaa ini yo, chi yuvi na □xa ña yo'o, ra
ta ku'va xa mii ra Abraham ña xindiaa ni ini ra Ndioxi, ta kumani ka koo
tuni Ndioxi ra xina'a va ke □xa na.

Xa'a ña ndiaa ini yuvi Ndioxi va ke ndaki'in na ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a na

13 Ra Ndioxi va kuvi ra kindoo xi'in Abraham, ra saa tu xi'in na kuu
ndise'e va ra, ña ndaki'in na iinii saa ñu'u ña yuuvi yo'o. Ra ña kindoo
Ndioxi saa xi'in ra Abraham, ra süvi xa'a ña ndikandixa ra ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés kuvi ña, chi xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va kuvi ña;
ra ña yo'o va ke xa ra Abraham ña va'a ndaki'in mani Ndioxi ra, ña nduu
ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra köo kuachi.
14 Ra süvi xa'a ña kandixa yuvi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ke
ndaki'in na iinii saa ñu'u ña yuuvi ña taxi Ndioxi. Saa chi tu saa iyoo
ña, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña ndiaa ini yuvi Ndioxi, ra nii ña kindoo ra
xi'in na köo ya'vi ndiaa vi.
15 Saa chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra tundo'o va ke taxi ña
tu kanduu na ña, ra yuvi na köo ndiayu Ndioxi nda'a, ra nï'i na ña kanduu
vi na.
16 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndiaa ini yuvi Ndioxi va ke ndaki'in na
ña kindoo ra taxi ra nda'a na, ra ña ni'i uun va na kuvi ña. Ra yuvi na
kuu ndise'e ra Abraham, ra ña ndixa ke ndaki'in va na ña kindoo Ndioxi
taxi ra nda'a na. Ra süvi takua yuvi na iyoo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés nda'a kuvi na ndaki'in ña, chi ndaki'in tu yuvi na ndiaa ini Ndioxi
va ña, na xa ta ku'va xa mii ra Abraham. Ra ra kan, kuvi iva takundi'i
va yuvi na ndiaa ini Ndioxi.
17 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña kachi su'va: “Yo'o
kuvi ra ndasa yu iva takundi'i va na yuuvi.” Ra ña yo'o ke kindoo Ndioxi
xi'in ra Abraham xa'a ña xindiaa ni ini ra ra, saa chi Ndioxi kuvi ra kuu
mii ndiee ña sandatiaku ra na ndii, ra xava'a tu ra ña'a, ña täan koo va.
18 Ra va'a ni kää kandixa vi ra Abraham ña kindoo Ndioxi xi'in ra, ña
koo iin se'e ra, ndi su kandixa va tu ra, ra taxi ndixa va Ndioxi se'e ra, ra
su'va va ke kuu ña nduu ra “Iva kua'a ni yuvi.” Ra saa ke kachi tu Ndioxi
va, ta ndika'an ra xi'in ra kachi ra su'va: “Tiaa ni kua'a kuu ndise'e kun”,
kachi ra.
19 Saa chi ra Abraham ra kuëe ndixa uvi vi ini ra, chi kandixa va ra ña
ndika'an Ndioxi xi'in ra ña taxi ra iin se'e ra nda'a ra, ra va'a ni xa iin
ciento va kuiya ndikaa ra ña kuchee ra, ra va'a ni xa numi tu kuvi va ra,
ra va'a ni ña numa tu xikuu ña Sara yasi'i va ra, ndi su xindiaa va ini ra
Ndioxi.
20 Ra nii ndixïka ini ra, ra nii kuëe ndixa uvi tu ini va ra, xa'a ña kindoo
Ndioxi taxi ra nda'a ra, chi ra ndiee ka xindiaa ini va kuvi ra Ndioxi, ra
kandixa ni ka va ra ra, ra ndasaka'nu ra ra.
21 Saa chi xi'in ndinuni nima va ra kandixa ra ña iyoo ndiee Ndioxi, ña
taxi ra ña kindoo ra xi'in ra xa'a.
22 Ra xa'a ña xindiaa ni ini ra Ndioxi va ke ndaki'in mani ra ra, ra nduu
ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra köo kuachi nuu ra.

23 Ra ña ndaki'in mani Ndioxi ra Abraham, ña nduu ra ta ku'va iyoo iin
tiaa ra köo kuachi, ra xa'a ña xindiaa ini ra Ndioxi va kuvi ña, ra süvi xa'a
mitu'un ra kan ke ndika'yu tu'un yo'o,
24 chi ndika'yu tu ña xa'a takundi'i va yo. Chi ña ndiaa ini yo Jesucristo
va ke ndaki'in mani Ndioxi yoo, ña nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu ra, saa chi kandixa va yo ña sandatiaku Ndioxi, Tata yo Jesús.
25 Saa chi mii va Ndioxi kuvi ra ti'vi Jesús ña kixi ra ndixi'i ra xa'a chiñu
ki'vi ña xa yo, ra ndatiaku va tu ra ña ndasa ra yoo, ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi, ña va'a na ndaki'in mani Ndioxi yoo.

5

Ña'a ña ni'i yuvi na ndaki'in mani Ndioxi ra nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi

1 Ra xa kundaa va ini yo, chi xa'a ña ndiaa ini yo Jesucristo va ke ndaki'in
mani Ndioxi yoo ña nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra xa'a ña
va'a ña xa Jesucristo kuvi tu ña va'a ita'an mani yo xi'in Ndioxi ta iin iin
kii.
2 Ra xa'a ña ndiaa ini yo Jesucristo kuvi tu ña xa ra ña va'a xi'in yo ña
sanduyachin ra yoo nuu Ndioxi, ra iyoo yo xi'in ra iin takundi'i kii, ra xa'a
ña kan va ke kusii ni ini yo, chi vichin ra kundaa kaxi va ini yo, ña kuni
yo ña ka'nu kuu mii Ndioxi, kii ña vaxi.
3 Ra süvi takua xa'a ña yo'o ke na kusii ni ini yo, chi na kusii tu ini yo ta
vaxi tundo'o ña satixu'vi ña yoo va, saa chi xi'in ña satixu'vi yoo kan ke
kutu'va ka yo, ña sa ndiee ini va yo.
4 Saa chi tu kuchuun yo ña xa ndiee ini yo, saa ra kutu'va tu yo ña kuu
yo yuvi xixa va, ra ta xa kutu'va yo, ña kuu yo yuvi xixa, saa ra ña xa yo
ke ndiaa ini yo Ndioxi ña sa ra ña kindoo ra sa ra xi'in va yo.
5 Ra ña xa ndinuni ni ndiaa ini yo ndaki'in yo ña kindoo Ndioxi taxi ra
nda'a yo, ra kuë ndakava vi ini yo ña ndiaa ini yo ra, saa chi Tachi Yii
ña taxi Ndioxi iyoo nima va yo ke ka'an xi'in yo, ña ku'vi ni ini ra xini ra
yoo.
6 Ra kii ña xindo'ni yo nda'a kuachi, ra ndikuchüun vi yo ña ndatava
yo mii yo nda'a ña, ndi su ndixaa va tu iin kii ña chituni Ndioxi, ña kixi
Cristo ndixi'i ra xa'a yoo yuvi na iyoo kuachi.
7 Ra xa xini va ndo, chi nuu ña yuuvi yo'o, ra tiaa ni va u'vi ndani'i yo
yuvi na kuiin ña ndataxi na mii na, ña kuvi na xa'a inka yuvi na va'a, ra
a kusana kuiin va tu iin na, ña ndataxi na mii na, ña kuvi na xa'a iin yuvi
tu tiaa ni vi va'a na.
8 Ndi su siin va tu xa Ndioxi, chi ndaña'a va ra ña ku'vi ni ini ra xini
ra yoo, ra va'a ni iyoo ni va kuachi yo, ndi su ti'vi va ra Cristo kixi ra ña
ndixi'i ra xa'a yo.
9 Ra vichin, ña xa ndaki'in mani Cristo yoo ña nduu yo, ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi nuu Ndioxi, ra kundaa kaxi tu ini yo ña mii Cristo kuvi ra
sakaku yoo, ta xa na sandaku Ndioxi kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o
va.
10 Ra na kundaa ini yo, chi ta yachi, ra yoo kanita'an xi'in Ndioxi va
xikuu yo, ndi su ti'vi va ra Jesucristo ra kuu se'e ra, ña kixi ra ndixi'i ra
xa'a yo, ña ndachuta'an mani ra yoo xi'in ra, ra ña xa ndachuta'an mani
Jesús yoo xi'in Ndioxi vichin, ra kundaa kaxi va ini yo ña sakaku ra yoo.
11 Ra süvi takua xa'a ña xa sakaku Ndioxi yoo ke na kusii ni ini yo, chi
na kusii ni tu ini yo xi'in Ndioxi va, ña ndaki'in mani ra yoo, xa'a ña xa
ndachuta'an mani Jesucristo yoo xi'in ra.

Chee ni ña va'a xa Cristo nuu kuachi ña xa ra Adán

12 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixikoo kuachi nuu ña yuuvi yo'o, ra
xa'a ña ndikandïxa indaa tiaa ra xinani Adán Ndioxi va ke ndixikoo ña, ra
xa'a kuachi ña xa ra kan ke ndixikoo tu ña xa'ni yuvi va. Ra xa kundaa va
ini yo, chi na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi, ra xa'a ña kan ke xiniñu'u
kuvi na xa'a kuachi va na.
13 Ra xa kundaa va ini yo, chi ta kumani ka taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a
yuvi, ra xa saa xa ni va na chiñu ki'vi, ra xa xini va yo, chi tu köo ndiayu
Ndioxi nda'a yuvi ra küvi taxi ra kuachi xa'a na ña kuë saxinu na ndiayu
ra,

14 ndi su ndia kii ña xitiaku ra Adán, ra iin saa ndia kii ña taxi Ndioxi
ndiayu ra nda'a ra Moisés, ra va'a ni ndïxa va yuvi ta'an kuachi ña xa ra
Adán ña kanduu ra Ndioxi, ndi su xa saa ndixi'i va na. Ra na kundaa ini
yo, chi xa'a kuachi ra Adán ke nini'i yo ña kuvi va yo, ra ña xa ra Adán
kan, ra xa'a chiñu ña xa Cristo ra kixi va kuvi ña ka'an ña.
15 Ra inüu vi kuachi ña xa ra Adán xi'in ña va'a ña sani'i Ndioxi yoo,
saa chi xa'a kuachi indaa ra Adán, ra kua'a ni va yuvi ndixi'i. Ndi su chee
ni ka va ña va'a ña xa Ndioxi, saa chi xa'a indaa Jesucristo, ra kua'a ni ka
va yuvi ni'i ña va'a.
16 Ra kuachi ña xa ra Adán, ra inüu vi ña xi'in ña va'a ña sani'i Ndioxi
yoo, saa chi xa'a kuachi ra Adán ke ka'an Ndioxi ña iyoo kuachi takundi'i
va yuvi, ra xiniñu'u kuvi na xa'a va ña. Ndi su na tixa'vi Ndioxi xa'a ña
va'a ña sani'i ra yoo, saa chi va'a ni kua'a ni va kuvi kuachi yo, ndi su
xa ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va iyoo yo nuu ra vichin.
17 Ra tu xa'a kuachi ña xa indaa tiaa va ke ndaka'ndia chiñu ña xa'ni
yuvi nuu ña yuuvi. Ra na kundaa ini ndo, saa chi tiaa ni ka va va'a kee
yoo, xa'a ña ka'nu ña xa indaa Jesucristo, saa chi xa'a ña xa ra kan va ke
ndaki'in mani Ndioxi yoo, ña nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi,
ra ña tiaku yo vichin ra xa xi'in Jesucristo va ke ka'ndia chiñu yo.
18 Saa chi xa'a kuachi indaa ra Adán va ke ka'an Ndioxi ña iyoo kuachi
takundi'i yuvi, ra xiniñu'u kuvi na xa'a va ña, ndi su na tixa'vi Jesucristo,
saa chi xa'a ña va'a ña xa ra kan ke ndaki'in mani Ndioxi yoo ña nduu
yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra taxi ra ña kutiaku yo xi'in ra ndia
ndikaa ndiku'un.
19 Saa chi xa'a ña ndikandïxa indaa tiaa ke ndixikoo kuachi kua'a ni yuvi,
ra xa'a ña kandixa tu indaa tiaa ke kua'a ni yuvi ndaki'in mani Ndioxi ña
nduu na, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va.
20 Ra ña taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a yuvi, ra ña va'a na kundaa ini na
xa'a ña iyoo ni ka kuachi va na kuvi ña. Ra ta xa kundaa ini na ña iyoo
ni kuachi na, ra saa ke ndaña'a kaxi Ndioxi ña ku'vi ni ka ini ra xini va ra
na.
21 Ra ta ku'va xa kuachi ña xa'ndia chiñu ña nuu yuvi, ra xa'ndia ña
chiñu ña na kuvi na, ra mii saa kuvi tu ña xa ña va'a ña sani'i Ndioxi
yoo va ña ndaka'ndia chiñu ña nuu yo, ra chiñu va'a ña kuni Ndioxi va
kuvi ña xa yo vichin, ra taxi ra ña kutiaku yo ndia ndikaa ndiku'un xa'a
ña xa Tata yo Jesucristo.

6

Xa ndixi'i va yo nuu ndiee ña kuu mii kuachi ra xa xi'in Jesucristo va ke tiaku yo vichin

1 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿A va'a tu na ndakundiee ka yo sa yo
kuachi, ña va'a na ku'vi ni ka ini Ndioxi kuni ra yoo?
2 ¡Süvi saa iyoo ña! Saa chi xa yo ndixi'i va kuvi yo nuu ndiee ña kuu
mii kuachi, ra xa'a ña kan ke küvi ka tuku tuku ndiko yo ña sa yo kuachi.
3 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te chichi yo, ra ta iyoo yo ndixi'i va iyoo
yo xi'in Jesús.
4 Saa chi te chichi yo, ra yo ninduxin va kuvi yo xi'in Cristo, ra ta kanata
yo ini tiakuii, ra yo ndatiaku va kuvi yo xi'in ra, ta ku'va xa mii Ndioxi ña
sandatiaku ra ra xi'in takundi'i ndiee ra; ra ña ndatiaku yo ña nduu yo
yuvi xaa vichin, ra ña kutiaku yo ta ku'va kuni mii Ndioxi va kuvi ña.
5 Ra tu xa iin nduu va yo xi'in Cristo ña ndixi'i yo xi'in ra, ra mii saa ke
koo tu yo ña kutiaku yo xi'in va ra.

6 Ra xa kundaa va ini yo, chi yuvi kuachi na xikuu mii yo ta yachi, ra xa
ndika cruz va ndixi'i na xi'in Cristo, ra ikan ke ndi'i xa'a va ndiee kuachi
ña xa yo, ra xa'a ña kan ke xiniñü'u ka sa yo kuachi ña tiaku yo vichin.
7 Saa chi iin yuvi na xa ndixi'i, ra küvi ka sa na kuachi, chi xa ndisaña
ndika va na nda'a kuachi.
8 Ra ña xa ndixi'i yo xi'in Cristo, ra kundaa kaxi tu ini yo ña kutiaku yo
xi'in va ra.
9 Ra xa kundaa va ini yo, chi ña ndatiaku Jesucristo, ra kuëe tuku tuku
ndakuvi ra, saa chi köo ka ndiee ña xa'ni ña ka'ndia chiñu ña nuu ra.
10 Saa chi ña ndixi'i Cristo, ra iin saa ke sandi'i va ra xa'a ndiee ña xa'ni,
ra ña tiaku ra vichin, ra ña sa ra ña kuni Ndioxi va kuvi ña.
11 Ra mii saa ke iyoo tu ndo'o va, ra na näa ini ndo, ña xa kuu ndo na
ndii nuu kuachi, ndi su ña tiaku ndo vichin, ra tiaku ndo ña sa ndo ña
kuni Ndioxi va, xa'a ña xa nduu ndo iin xi'in Cristo Jesús.
12 Ra xa'a ña kan ke täxi ka ndo ña ka'ndia chiñu kuachi nuu ndo, ra nii
täxi ka tu ndo ña sanda'vi ña ndo'o ña sa ndo kua'a ni nuu chiñu ki'vi ña
kutoo ni kuñu ndo sa va ña.
13 Ra nii na ndatäxi tu ndo iki kuñu ndo nda'a kuachi, ña kuu ña iin nda'a
chiñu ña sa ña ndia ndia ka chiñu ki'vi va, chi va'a ka va na ndataxi ndo
ña nda'a Ndioxi, ña kuu ndo yuvi na xa ndatiaku nuu ña ndii, ra na kuu
ndo iin nda'a chiñu ña xa chiñu ndaku nuu Ndioxi va.
14 Ra tu saa na sa ndo, saa ra köo ka ndiee kuachi ña ka'ndia chiñu ña
nuu ndo, saa chi xä'ndia chiñu ka ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu
ndo, chi xa ña nda'vi ini Ndioxi va ke xa'ndia chiñu nuu ndo vichin.

Na sa yo chiñu ña kuni Ndioxi

15 ¿Ra ni ke sa yo vichin? ¿A va'a ka na sa yo kuachi, saa chi xä'ndia
chiñu ka ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu yo, chi xa ña nda'vi ini
Ndioxi va xa'ndia chiñu nuu yo? ¡Süvi saa iyoo ña!
16 Saa chi xa kundaa va ini ndo, chi ña xachiñu nda'vi ndo nuu iin tiaa,
ra ra kan kuvi vi ra xa'ndia chiñu nuu va ndo, ra xiniñu'u kandixa va
ndo ra. Ra na kundaa ini ndo, saa chi tu na chikaa ini ndo ña sa ndo chiñu
ki'vi, saa ra ña ni'i ndo ke kuvi va ndo; ra tu Ndioxi va tu na kandixa ndo,
saa ra ña ni'i ndo ke kutiaku va ndo, ra sa ndo ña kuni Ndioxi va.
17 Ra na tixa'vi Ndioxi, saa chi va'a ni nda'a kuachi ke xindo'ni va ndo,
ndi su xa kandixa va ndo xi'in ndinuni nima ndo tu'un Ndioxi ña xini so'o
ndo.
18 Ra ña xa ndisaña ndika ndo nda'a kuachi vichin, ra xa na xa chiñu
ndaku nuu Ndioxi va kuvi ndo.
19 (Ra tu'un ña kuvi kundaa ini ndo xi'in va kuvi ña ka'an yu xi'in ndo
vichin, saa chi ndo'o, ra u'vi ni va kundaa ini ndo xa'a ña ka'an yu xi'in
ndo.) Ra ta ku'va xa ndo, ña ndataxi ndo iki kuñu ndo ña xa ña chiñu
yakua xi'in chiñu ña'a ta yachi, ke na sa tu ndo ña ndataxi ndo iki kuñu
ndo, ña sa ña chiñu ndaku nuu Ndioxi, ña va'a na kutiaku ndo ña kuu
ndo na yii nuu va ra.
20 Saa chi ña xindo'ni ndo nda'a kuachi, ra ndixä'ndia chiñu vi ña ndaku
ña kuni Ndioxi nuu ndo.
21 ¿Ndi su ni ña'a ke taxi vi kuachi kan nda'a ndo? Ra xa kundaa va ini
ndo, chi takua ña ka'an nuu va ke taxi ña nda'a ndo; ra kuachi kan, ra ña
ka'ni ndo'o va kuvi ña.
22 Ndi su vichin, ra xa sañá ndika va Ndioxi ndo'o, ña kan ke xä'ndia
chiñu ka kuachi nuu ndo, chi xa Ndioxi va kuvi ra xa'ndia chiñu nuu ndo,
ña va'a na koo ndo, ta ku'va kuni mii ra. Ra ña xa ndaka'ndia chiñu Ndioxi
nuu ndo vichin, ra va'a ni va kee ndo, saa chi ña kuu ndo yuvi na yii nuu

va ra kuvi ña, ra ni'i tu ndo ña kutiaku ndo xi'in ra ndia ndikaa ndiku'un va.
23 Saa chi yuvi na □xa kuachi, ra ña cha'vi kuachi kan na ke kuvi va na,
ndi su Ndioxi, ra ña sani'i tu ra kan yoo ke kutiaku yo xi'in ra ndia ndikaa
ndiku'un va, xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Cristo Jesús, ra kuu Tata yo.

7

Tu'un ña ndakani xa'a yuvi na ndakundikun Jesús

1 Ñani yo, ku'va yo, ndo'o na xini ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
kuvi na ka'an yu xi'in. Ra xa xini va ndo, chi iin yuvi na ndikun ndiayu
kan, ra takua kii ña tiaku va na ke xa'ndia chiñu ña nuu na.
2 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo, ra kundaa ini ndo. Ta kuu iin ña'á ña
iyoo ìi̱ ra xi'in ìi̱ ña ke xiniñu'u ndu'u va ña kii ña tiaku ra, ndi su ta xa
na kuvi ra, saa ra saña ndika va ña nuu ndiayu ña ka'an ña kuu ña yasi'i
ra.
3 Ra tu tiaku va tu ìi̱ ña, ra na □ndaki'in ña inka tiaa, saa ra chiñu ki'vi
va ke □xa ña, ndi su tu xa ra ndixi'i va kuvi ii̱ ña, saa ra xa ña ndisaña
ndika va kuvi ña nuu ndiayu ña ka'an xa'a ña, ña iyoo ìi̱ ña, ra nii na
tanda'a va ña xi'in inka tiaa, ndi su süvi ka chiñu ki'vi ke □xa ña.
4 Ra vichin na kundaa ini yo xa'a ña yo'o, ni ke kuni kachi ña, ñani yo:
ña nduu ndo iin xi'in Cristo, ra xa ndixi'i va ndo xi'in ra nuu ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés; ña va'a na kuu ndo kuenda inka tiaa, ra ndatiaku
nuu ña ndii. Ra xa'a ña xa ra kan ke tiaku ndo vichin, ña sa ndo chiñu
va'a nuu Ndioxi.
5 Ra kii ña xitiaku yo ña xa'ndia chiñu iki kuñu kuachi ña kuu mii yo
nuu yo, ra ña xa ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés xi'in yo ke sandi'i ka
ña iki kuñu yo ña na sa ka ña kuachi va, ra xa'a kuachi ña □xa iki kuñu
yo ke kuvi va yo.
6 Ndi su xa yo ndixi'i va kuvi yoo nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra ña kan ke xä'ndia chiñu ka kuachi nuu yo, ra xa yo ndisaña
ndika va kuvi yo, ña □sa yo ña kuni Ndioxi, saa chi xa Tachi Yii Ndioxi va
ke xa'ndia chiñu nuu yo vichin, ra ndiayu yata ña ndakoo ra Moisés, ra
xä'ndia chiñu ka ña nuu yo.

Ña va'a va kuvi ndiayu Ndioxi chi □sandaka'an ña yuvi xa'a kuachi na

7 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿a ña vä'a kuvi ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés? ¡Süvi saa iyoo ña! Saa chi mii ndiayu Ndioxi ke ndika'an xi'in
yu ña iyoo kuachi va yu. Ra □kundäa vi ini yu ña vä'a kutoo yu ña'a inka
yuvi, tu ndixïyo ndiayu Ndioxi, ña ka'an kachi su'va: “Kutöo kun ña'a
inka yuvi.”
8 Ndi su ña xa kuachi ke ndakuniñu'u va ña ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ra xa'a ña sandi'i ña yu'u, ra xa'a yu ndakutoo yu iin takundi'i
ña'a ña iyoo nuu inka yuvi va. Ra tu ndikundäa ini yu xa'a ndiayu Ndioxi,
saa ra nii kuachi ke köo ndiee vi.
9 Ra ta ndikundäa ini yu xi'in ndiayu Ndioxi ta yachi, ra va'a va ndixiyo
yu, saa chi köo ña ndisandi'i yu'u, ndi su ta kundaa ini yu ña ka'an ndiayu
Ndioxi ña vä'a kutoo yu ña'a inka yuvi, saa ra ndatiaku va kuachi yu, saa
ra nduu yu ta ku'va iyoo iin ndii va.
10 Ra saa kundaa ini yu, chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ña
xiniñu'u taxi ña kutiaku yu xi'in Ndioxi, ra ta iyoo ña xa'ni va iyoo ña
yu'u, saa chi sakuxika va ña yu'u nuu Ndioxi.

11 Saa chi ña xa kuachi ke ndakuniñu'u ña ndiayu Ndioxi, ra sanda'vi
ña yu'u va; ra xa'a ña sanda'vi kuachi kan yu'u ke ndixi'i va yu xa ndiayu
Ndioxi.
12 Ra ña ndixa ke, chi ndiayu Ndioxi xi'in takundi'i chiñu ña xa'ndia ra,
ra ña ndixa ke Yii va ña, ra kuu tu ña mii ña ndaa va, ra va'a ni va ña.
13 Ra na kundaa ini yo vichin, ¿a ndiayu Ndioxi ña va'a ke xa'ni yu'u?
¡Süvi saa iyoo ña! Saa chi kuachi va yu ke xa'ni yu'u, ra ña xa kuachi yu
ke ndakuniñu'u ña ndiayu Ndioxi, ña va'a, ra xa'ni ña yu'u va, ra xi'in ña
yo'o ke kundaa ini yo ña vä'a mii ndixa vi kuachi yu. Ra ndiayu Ndioxi ke
ndaña'a kuachi yu ña kuu ña, ña vä'a va'a vi.
14 Ra xa kundaa va ini yo, chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
kuenda Ndioxi va kuvi ña, ndi su yu'u, ra iin tiaa yuuvi va kuvi yu, ra nuu
kuachi ke xachiñu va yu.
15 Ra chiñu ña ⍰xa yu, ra kundäa ini yu xi'in vi ña, chi chiñu va'a ña
kuni yu ⍰sa yu, ra kuée xa yu ña, chi chiñu ki'vi ña kundasi va yu ke ⍰xa
yu.
16 Ra tu chiñu ki'vi ña küni yu sa va ke ⍰xa yu, ra xi'in ña yo'o ke ndakuni
yu, ña kuu ndiayu Ndioxi ña va'a va.
17 Ra ña ⍰ndo'o yu su'va, ra süvi mii yu kuvi ra ⍰xa chiñu ki'vi, chi
kuachi ña iyoo ini va yu kuvi ña ⍰xa ña.
18 Ra xa kundaa va ini yu, chi ini yu, ña kuu iki kuñu yu, ra köo mii ña
va'a iyoo vi, saa chi ña va'a ke kuni yu sa va yu, ndi su köo mii ndiee iki
kuñu yu, ña sa ña, ña va'a vi.
19 Saa chi chiñu va'a ña kuni yu sa yu, ra xä vi yu ña, chi chiñu ki'vi ña
küni yu sa va yu ke ⍰xa yu.
20 Ra tu ⍰xa yu chiñu ki'vi ña küni yu sa yu, saa ra süvi yu'u kuvi ra ⍰xa
ña, chi kuachi ña iyoo ini va yu ke ⍰xa ña.
21 Ra ña kundaa ini yu xa'a vichin ke: ta kuni yu sa yu chiñu va'a, ra
chiñu ki'vi va ke xa yu.
22 Ra va'a ni ku'vi ni va ini yu ndiayu Ndioxi xi'in ndinuni nima yu,
23 ndi su kuachi ña kuu mii yu, ra kanita'an va ña xi'in ña va'a ña xani
ini yu sa yu; ra suvi mii kuachi yo'o kuvi ña xa'ndia chiñu nuu va yu.
24 ¡Nda'vi ni yu! ¿Yoo vi kuvi na sakaku yu'u nda'a iki kuñu kuachi ña
kuni ka'ni yu'u yo'o?
25 Ndi su na tixa'vi ni Ndioxi, xa'a Jesucristo, saa chi indaa ra kan va
kuvi ra kuchuun sakaku yu'u. Ra ña kundaa ini yu vichin ke, yu'u ra xi'in
ndinuni nima va yu kuni yu sa yu ña ka'an ndiayu Ndioxi, ndi su ña ⍰kuu
tu yu tiaa yuuvi, ra vita ni va yu, ra kuchuun va kuachi xa'ndia chiñu ña
nuu yu.

8

Ña tiaku yo vichin ra Tachi Yii va ke ⍰xa'ndia chiñu nuu yo

1 Ra na kundaa ini yo, chi takundi'i yuvi na ⍰xa nduu iin xi'in Cristo
Jesús, ra tiäku ka na ta ku'va kuni iki kuñu na, chi xa ta ku'va kuni Tachi
Yii va ke tiaku na; ra na kan, ra kä'ndia ka Ndioxi chiñu ña ndo'o na xa'a
kuachi na.
2 Saa chi ndiee ña kuu mii Tachi Yii va kuvi ña sakaku yoo nuu ndiee
kuachi ña chiku'ni yoo, ra saa tu nuu ndiee ña xa'ni yoo va, xa'a ña xa
nduu yo iin xi'in Cristo Jesús.
3 Saa chi ndixïyo vi ndiee ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ña chindiee
ta'an ña xi'in yo, ña ndatava ña yoo nda'a kuachi, saa chi ndikuchüun
vi yo saxinu yo ña xa'ndia ña, ndi su Ndioxi ra kuchuun va ra xa ra ña

ndikuchüun ña kan sa ña. Saa chi ti'vi va ra se'e ra ña kixi ra nuu ña yuuvi yo'o xa'a yo, ra nduu ra ta ku'va iyoo yuvi na iyoo kuachi, ra ndisoko ra mii ra xa'a yo, ra sandi'i va ra xa'a ndiee ña kuu mii kuachi yo.

4 Ra su'va ke xa Ndioxi ña va'a na kuchuun yo saxinu yo chiñu ndaku, ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés xa'a, ña va'a na sä ka yo ta ku'va kuni mii yo, chi ta ku'va kuni Tachi Yii va ke na sa yo.

5 Saa chi yuvi na tiaku ta kuni mii na, ra chiñu ña kuni mii na sa na ke ndi'i ini na xa'a va, ndi su na ndikun ña kuni Tachi Yii sa ña, ra chiñu ña kuni Tachi Yii ke ndi'i ini na xa'a va.

6 Ra yuvi na tiaku ta ku'va kuni mii, ra ichi nuu kuvi va na ke ndiaka ña na kua'an na, ndi su yuvi na tiaku ta ku'va kuni Tachi Yii, ra ña ni'i na kan ke kutiaku va na, ra va'a ni tu koo va na.

7 Saa chi yuvi na tiaku ta kuni mii na, ra na kanita'an xi'in Ndioxi va kuvi na; saa chi xïin na kandixa na ña ka'an ndiayu ra, ra nii kuchüun va tu na.

8 Ra xa'a ña kan ke, yuvi na tiaku ta ku'va kuni mii na, ra kuëe kusii vi ini Ndioxi xi'in na kan.

9 Ndi su tu iyoo Tachi Yii nima ndo, saa ra tiäku ka vi ndo ta ku'va kuni mii ndo, chi xa ta ku'va kuni Tachi Yii Ndioxi va ke tiaku ndo. Ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na köo Tachi Yii Cristo iyoo nima, ra süvi vi kuenda ra kuvi na.

10 Ndi su tu iyoo va Cristo nima ndo, saa ra, va'a ni xa ndixi'i va iki kuñu ndo xa kuachi ndo, ndi su taxi va tu Tachi Yii ña kutiaku ndo, saa chi xa ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va ke nduu ndo nuu Ndioxi.

11 Ra tu iyoo va tu Tachi Yii Ndioxi ra sandatiaku Cristo Jesús nima ndo, ra mii ra kan kuvi tu ra sandatiaku iki kuñu ña ndi'i xa'a, ña kuu mii va ndo, xi'in ndiee Tachi Yii ra ña iyoo nima ndo.

12 Ña kan ke na kundaa ini yo vichin ñani yo, chi xiniñü'u ka kutiaku yo ta ku'va kuni mii yo.

13 Saa chi tu na kutiaku ndo ta ku'va kuni mii ndo, ra ña ndixa ke kuvi va ndo sa ña, ndi su tu tiaku ndo, ra iyoo Tachi Yii xi'in ndo, saa ra ña kan va ke chindiee ta'an xi'in ndo ña sandi'i ña xa'a chiñu ki'vi ña kuni mii ndo sa ndo, saa ra küvi vi ndo, chi kutiaku va ndo.

14 Takundi'i yuvi na xiin ña xa'ndia Tachi Yii Ndioxi nuu na, ra se'e Ndioxi kuvi va na.

15 Saa chi süvi tachi ña sando'o yuvi ke nindaki'in ndo, ra ña kan yu'vi ndo, chi Tachi Yii Ndioxi va ke ndaki'in ndo, ra Tachi Yii kan ke ndaki'in nda'vi ndo'o va, ra nduu ndo se'e Ndioxi va. Ra suvi mii Tachi Yii kuvi tu ña saka'an yoo, ña va'a ka'an yo xi'in Ndioxi kachi yo su'va va: “¡Tata mii yu!”

16 Ra suvi mii Tachi Yii Ndioxi kuvi tu ña ndakuta'an xi'in tachi ña kuu mii va yo, ra ka'an ña xi'in yo ña kuu yo se'e Ndioxi.

17 Ra xa'a ña kuu yo se'e Ndioxi ke ndini'i ta'vi tu yo ña ndaki'in yo ña'a ña kindoo Ndioxi taxi ra nda'a va yo. Ra ta ku'va ndini'i Cristo ña ke ni'i tu yoo va ña. Ra tu xiin yo ndo'o yo xa'a ra vichin, saa ra ni'i tu yo ña va'a xi'in ra ndivi ninu va.

Va'a ni kee yuvi na ndikun Ndioxi kii ña vaxi

18 Ra ña tuvi yu'u, ra tundo'o ña ndo'o yo vichin, ra ña lo'o va kuvi ña, ra inüu vi ña xi'in ña ka'nu ña kuni yo sa Ndioxi kii ña vaxi.

19 Ra xa iin su'va va kuni takundi'i ña'a ña xava'a Ndioxi, ra xa iin su'va tu ndiatu va ña, ña xaa kii ña ndaña'a Ndioxi takundi'i yuvi na ndixa kuu se'e ra, ra kuni ña na.

20 Saa chi iinii saa ña yuuvi yo'o, ra ña nditavi chi'ña va kuvi ña, ra süvi
ña kuni mii ña ke nindo'o ña saa, chi Ndioxi va kuvi ra xa saa xi'in ña.
Ra xa'a ña kan ke ndiatu ni va ña,
21 ña xaa iin kii ka'nu ña ndakuta'an ña xi'in yuvi na kuu se'e Ndioxi,
ra saña ndika ña xi'in na, ra nii ndï'i ka tu xa'a va ña.
22 Ra xa kundaa va ini yo, chi ndia ta yachi, ra iin saa ndia kii vichin, ra
tiaa ni va ndiee tána u'vi takundi'i ña'a, ña xava'a Ndioxi ña xáku ña, ra
iin ta ku'va ndo'o ná si'i ta kaku se'e na ke ndo'o ña.
23 Ra süvi takua ña yuuvi yo'o kuvi ña xáku, chi xáku tu yoo va, ra va'a
ni ña ndixa ke xa iyoo va iin sava ña'a ña ndaki'in yo xi'in yo, ña kuu
Tachi Yii, ndi su tiaa ni va kusuchi ini yo, ra ndiatu yo ña xaa iin kii ña
ndaki'in mani Ndioxi yoo ña nduu yo se'e ra, ra saa ke va'a saña ndika iki
kuñu yo nuu tundo'o.
24 Ra ña ndixa ke xa sakaku va Ndioxi yoo, ndi su ndakundiee ka va yo
ndiatu yo ña sakaku ka ra yoo. Saa chi tãan sakaku ra yoo nuu takundi'i
ña'a, ra xa'a ña kan ke, xiniñu'u na kundiatu va yo, ña sakaku ka ra yoo.
25 Ra xa kundaa va ini yo, saa chi tu iin ña'à ña täan ndaki'in va yo kuvi
ña ndiatu yo, saa ra xiniñu'u na sa ndiee ini yo ña kundiatu yo, ra ndaki'in
va yo ña.
26 Ra chindiee ta'an tu Tachi Yii va xi'in yo xa'a ña vita ni ini yo. Saa chi
kuchüun vi yo ka'an yo xi'in Ndioxi ta ku'va ña xiniñu'u ka'an yo xi'in
ra. Ndi su mii va Tachi Yii kuvi ña xaku nda'vi xa'a yo nuu Ndioxi, ra ña
tána va kuvi ña, ra köo ku'va ndakani yo xa'a tu'un ña ka'an ña.
27 Ra mii Tata yo Ndioxi, ra xitondoso nima takundi'i yuvi, ra kundaa
va ini ra ni ña'a kuvi ña nduku Tachi Yii nuu ra; saa chi ta ku'va kuni mii
va Ndioxi kuvi ña xaku nda'vi Tachi Yii nuu ra, xa'a yuvi na ndikun ña'a.

Ndia nii ña'a kuchüun sakutia'a yoo nuu ña ku'vi ini Ndioxi xini ra yoo

28 Ra xa kundaa va ini yo, chi yuvi na ku'vi ni ini xini Ndioxi, ra takundi'i
ña vaxi nuu na, ra ña chindiee ta'an xi'in na ña kuvi kundaku ini va na
kuvi ña. Ra na xa Ndioxi saa xi'in, ra na kindoo ini mii ra kana va ra
kuvi na.
29 Saa chi yuvi na xa xini Ndioxi kuu se'e ra ndia ta kii xa'a, kuvi tu na
ndikaxin ra, ña koo na ta ku'va iyoo ra kuu se'e va ra; ra mii ra kuu se'e
ra, kuvi ra kuu tu ñani na, ra chee nuu va na.
30 Ra na xa ndikaxin Ndioxi ndia ta kii xa'a, kuvi tu na kana va ra, ra
yuvi na kana ra kan kuvi tu na ndaki'in mani va ra, ra nduu na ta ku'va
iyoo yuvi na köo kuachi nuu va ra, ra taxi tu ra ña ni'i na ña va'a xi'in ra
ndivi ninu va.
31 Xa'a ña kan ke na kundï'i ni ini yo, saa chi tu mii va Ndioxi kuvi ra
íin xi'in yo, saa ra ndia nii tu ña'a ke kuchüun kanita'an xi'in va yo.
32 Saa chi Ndioxi ra ndikuxï'ndia vi ra se'e ra, chi xi'in ña kusii ini va ra
taxi ra ra, ña ndixi'i ra xa'a takundi'i yo; ra tu saa xa ra, ra mii saa ke sa
tu ra xi'in yo vichin va, saa chi taxi va ra takundi'i ña'a ña xamani nuu
yo.
33 Ra ndia nii tu na kuchüun taxi kuachi xa'a va yo, chi mii va Ndioxi
ndikaxin yoo. Ra mii Ndioxi kuvi tu ra ndasa yoo ta ku'va iyoo yuvi na
köo kuachi nuu va ra.
34 ¿Ra yoo kuvi na kuchuun taxi tundo'o nda'a yo xa'a kuachi yo? Ndia
nii na. Saa chi Cristo va kuvi ra ndixi'i; ra ndatiaku va tu ra, ra ndu'u tu
ra chi xitia kua'a Tata yo Ndioxi va, ra xaku nda'vi tu ra nuu ra xa'a va
yo.
35 ¿Ra yoo kuvi na kuchuun sakutia'a tu yoo, nuu ña ku'vi ini Cristo xini
ra yoo? ¿A kuchuun tundo'o, a ña suchi ini, a kuachi, a soko, a ña nï'i

yo tikoto kundixi yo, a ña iyo, a ña ka'ni na yoo? Ndia nii ña kuchüun
sakutia'a yoo nuu ña ku'vi ini Cristo xini ra yoo.
36 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na nuu tutu salmo xina'a, ña kachi
su'va:
Tata, xa'a yo'o ke xa'ni na ndu'u iin takundi'i kii,
ra ta ku'va iyoo ndikachi vali ri xa'ni na,
saa iyoo ndi nuu na,
kachi ña.
37 Ra va'a ni saa ndo'o va yo, ndi su xa saa sa tiaa va yo, saa chi Cristo,
ra ku'vi ni ini xini yoo va kuvi ra chindiee ta'an xi'in yo.
38 Ra xa kundaa kaxi va ini yu, chi ndia nii ña'a kuchüun sakutia'a yoo,
nuu ña ku'vi ini Ndioxi xini ra yoo, nii ña xa'ni, nii ña tiaku, nii na tatun
Ndioxi, nii ndiee ña ndiva'a, nii ndiee timia'a, nii ña sando'o yoo vichin,
nii ña ndo'o tu yo kii ña vaxi va,
39 nii ndiee ña iyoo nuu sukun, nii ndiee ña iyoo nuu kunu ni, ndia nii
ña'a ña xava'a Ndioxi kuchüun sakutia'a yoo, nuu ña ku'vi ini Ndioxi xini
ra yoo, xa'a ña xa Tata yo Cristo Jesús.

9

Ndioxi kuvi ra ndikaxin na ñuu Israel

1 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndaa va ke ka'an yu xi'in ndo, chi Cristo
va kuvi ra ndakuiin xa'a yu; saa chi mii va Tachi Yii kuvi ña taxi ña xini
tuni yu, ra ka'an tu ña xi'in yu, ña ka'an yu ña ndaa va.
2 Ra tiaa ni kusuchi ini yu, ra iin takundi'i va kii ke ta'vi nima yu xa'a
na ñuu yu Israel,
3 ra xa'a ña kan ke xiin va yu ña ndataxi yu mii yu, ña na tavi chi'ña
yu'u, ra xiin tu yu kuxika yu nuu Tata yu Cristo va tu kuvi chindiee ta'an
yu xi'in na xa'a ña sa yu ña yo'o. Saa chi na ñuu yu,
4 na kuu ndise'e ra Israel, ra ndaki'in mani va Ndioxi na ña nduu na se'e
ra. Ra ndiña'a tu ra ndiee ka'nu ña kuu mii ra nuu va na, ra kindoo tu ra
xi'in ra Abraham ña kuu ra xii xikua va na, ra taxi tu ra ndiayu ra nda'a
va na, ra saña'a tu ra na ña ndasaka'nu na ra xi'in ndinuni nima va na,
ra kindoo tu ra xi'in na ña taxi ra kua'a ni ña'a va'a nda'a va na.
5 Ra ndise'e na xii xikua na kuvi tu Cristo va xa'a ña nduu ra iki kuñu
ña kixi ra nuu ña yuuvi yo'o, ra ra kan kuvi Ndioxi ra xa'ndia chiñu nuu
takundi'i va ña'a, ra ra ka'nu ni va kuvi ra ndia ndikaa ndiku'un. Saa iyoo
va ña.
6 Ra vichin na kundaa ini yo, ¿a ndisaxïnu Ndioxi nuu ña kindoo ra xi'in
na ñuu Israel? Saxinu va ra. Saa chi süvi takundi'i na kuu ndise'e ra Israel
kuvi na ndixa kuu na ñuu Israel.
7 Ra nii na kuu tu ndise'e ra Abraham, ra küni kachi ña saa, ña kuu iin
takundi'i na se'e ra, chi su'va va ke kachi Ndioxi xi'in ra: “Se'e ra Isaac va
kuvi na kuu ndise'e kun”, kachi ra.
8 Ra xi'in ña ka'an yu xi'in ndo yo'o kuvi ña kundaa ini yo, chi kuëe
nduu yuvi se'e Ndioxi xa'a ña kuu na se'e iin yuvi, chi na kindoo mii ra
kaku, va kuvi na kuu se'e ra, ra ta xa kaku na, saa ra xinu va nuu tu'un
ña kindoo ra.
9 Saa chi su'va va ke iyoo ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham, ta kachi
ra su'va xi'in ra: “Nuu ña iin kuiya nandiko yu, ra xa kaku va se'e ña Sara
yasi'i kun”, kachi ra.
10 Ra süvi takua ña yo'o kuvi takundi'i ña, saa chi saa ndo'o tu ña Rebeca
va, saa chi va'a ni uvi kuvi va tiaa vali se'e ña kaku, ndi su indaa ra Isaac,
xii xikua yo, kuvi iva uvi saa va ndia.

11 Ra nii chiñu va'a, ra nii chiñu ki'vi ke täan sa vi ndia, ta ndikaxin
Ndioxi ndia, saa chi ta ñu'ù ndia tixi si'i vi ndia ke ndikaxin ra ndia, ra
xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, chi süvi xa'a ña xa mii yuvi ke kana Ndioxi
na, chi na kuni mii ra kana va ra, kuvi na kana ra.
12 Ra su'va va ke kachi Ndioxi xi'in ña Rebeca si'i ndia: “Se'e kun ra lo'o
kuvi ra, ka'ndia chiñu nuu se'e kun ra chee va.”
13 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va: “Ku'vi
ni va ini yu xini yu ra Jacob, ra kundasi va yu, ra Esaú”, kachi Ndioxi.
14 ¿Ra ni ke kachi yo vichin? ¿A ra vä'a kuvi Ndioxi ña xa ra saa? ¡Süvi
saa iyoo ña!
15 Saa chi su'va va ke kachi Ndioxi xi'in ra Moisés xina'a: “Takua yuvi
na kuni mii va yu kuvi na, kunda'vi ini yu kuni yu, ra takua yuvi na kuni
mii yu kuvi tu ku'vi ini va yu”, kachi ra.
16 Ña kan ke na kundaa ini yo, chi süvi ña kuni mii yuvi ke ndaki'in
mani Ndioxi na, ra nii süvi tu xa'a ndiee va na ke ndaki'in ra na, chi takua
na kunda'vi ini mii ra xini va ra, kuvi na ndaki'in mani ra.
17 Ra xa kundaa va ini yo, chi mii saa ke kachi tu Ndioxi xi'in ra rey
ñuu Egipto va, ta ndika'an ra xi'in ra kachi ra su'va: “Ña taxi yu ndiayu
nda'a kun ña kuu kun rey, ra ña va'a na ndaña'a yu takundi'i ndiee yu
ña sando'o yu yo'o va kuvi ña, saa chi saa kuvi tu ña kuvi kundaa ini
takundi'i yuvi xa'a va yu”, kachi ra xi'in ra, kachi tu'un Ndioxi.
18 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, chi Ndioxi, ra na kuni mii va ra kuvi
na kunda'vi ini ra xini ra, ra na kuni ra ndasandaku ra ini, ra ndasandaku
ra ini va na.
19 Ra tu sava tu ndo, na ka'an xi'in yu, kachi ndo saa: “Tu saa va iyoo
ña, ¿ra nichuun ke ka'an Ndioxi ña iyoo kuachi yuvi tu mii va tu ra kuvi
ra ndasandaku ini na, ña xïin na nandiko ini na nuu ra? ¿Ra yoo kuvi na
kuchuun kasi nuu chiñu ña kuni Ndioxi?”, na kachi ndo.
20 Ra na kundaa ini ndo, chi küvi kachi yo saa, saa chi ndia nii yuvi
kuchüun sakuachi xi'in Ndioxi. Saa chi iin kisi ñu'ú, ra küvi vi ka'an
kuachi ña nuu tiaa ra xava'a ña'a, ña kachi ña saa: “Vä'a ndixa kun, saa
chi kusïi ini yu ku'va ña xava'a kun yu'u”, kachi ña.
21 Ra na kundaa ini ndo, chi mii va tiaa ra xava'a kisi kuvi ra iyoo
ndiayu nda'a, ra ta ku'va kuni mii va ra ke xava'a ra kisi xi'in ndia'yu ña
tiin ra; ra suvi xi'in mii ndia'yu kan ke kuvi sava'a ra iin kisi ña savi, ra
kuvi tu sava'a ra iin kisi, ña núu va.
22 Ra ku'va saa ke iyoo tu Ndioxi va xi'in na yuuvi yo'o, saa chi va'a ni
ndixiyo va ndiayu ra ña ndaña'a ra, ña sáa̱ ra xi'in ndiee ra, nuu yuvi
na kuni ra sando'o ra, na iyoo ta ku'va iyoo kisi ñu'u ña núu, ndi su xa
ka'nu ni va tu ini ra xa'a na.
23 Ra su'va ke xa Ndioxi ña ndaña'a ra, ña ka'nu ni ña kuu mii ra nuu
yuvi, na iyoo ta ku'va iyoo kisi ñu'u, ra ndia kii xa'a vi kuvi ña kunda'vi
ini ra xini ra na, ra ndikaxin ra na, ña koo na xi'in ra nuu iyoo ra.
24 Ra yuvi na ndakaxin Ndioxi, ndia ta kii xa'a kan kuvi yoo va, ra süvi
takua yoo na judío kuvi na nindakaxin ra, chi ndakaxin tu ra na küu judío
va.
25 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa ra Oseas, ra ndika'an ndoso tu'un
yu'u Ndioxi xina'a, ña kachi su'va:
Na ñuu, na ndixiküu kuenda yu, ra na ñuu mii va yu nduu na,
ra na ñuu, na kü'vi ini yu xini yu, ra ndaku'vi va ini yu kuni yu na.
26 Ra ñuu nuu ndika'an yu xi'in yuvi, kachi yu su'va: “Süvi na ñuu yu kuvi
ndo'o”, kachi yu
ra na kan kuvi na nduu se'e Ndioxi ra tiaku va,

□kachi ña, tiaa ra Oseas.
27 Ra ndika'an tu ra Isaías, ra ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi va xa'a na
Israel, kachi ra su'va: “Va'a ni iin ta kua'a yuti yu'u tiañu'u va, saa kua'a
na ndise'e na Israel, ndi su lo'o va kuvi na kuchuun kaku.
28 Saa chi kama ni va sandaku Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi yo'o, ra iin ta
iyoo mii chiñu ña □xa na ke ndaki'in na ya'vi na xa'a, sa va ra”, kachi ra
Isaías.
29 Ra xa suvi mii xa'a ña yo'o ke, ndika'an ra Isaías ta yachi, ta kachi ra
su'va va:
Tu kuëe ndisakaku tata yo Ndioxi ra ka'nu, sava na ta'an yo,
saa ra xa ta ndo'o na ñuu Sodoma,
xi'in na ñuu Gomorra ña ndi'i xa'a va na ke ndo'o yo,
kachi ra.

Na judío ra ndixïndiaa vi ini na Ndioxi

30 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke iyoo ña ka'an yo xa'a yo'o, saa
chi yuvi na küu judío, ra ni ndiätu ini na, ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi, ra na kan va kuvi na ndaki'in mani Ndioxi, ra nduu na ta
ku'va iyoo yuvi na köo kuachi va, xa'a ña ndiaa ini na ra.
31 Ndi su mii na Israel, na xindiaa ni ini, ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña xindikun na ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés, ra nindakï'in mani vi tu ra na kan.
32 ¿Ra nichuun ke ndo'o na saa tuvi ndo? Saa ndo'o na, saa chi ña
xa na ke kuni na nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi
xa'a ña saxinu na ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va, ndi su
ndixïndiaa ini vi na mii Ndioxi. Ra xa'a ña kan ke kaki'i va na xa “yuu ña
□sakaki'i yuvi”.
33 Ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na ta yachi, ña □kachi su'va:
Na kundaa ini ndo, chi □ti'vi yu iin tiaa, ra xaa ra ñuu Jerusalén,
ra ta ku'va iyoo yuu ña sakaki'i yuvi, a ña sanduva yuvi va ke koo ra,
Ra yuvi na kandixa tiaa kan, ra ndakäva vi ini na kan, saa chi ndaköo
nda'a ra na, □kachi ña.

10

1 Ñani yo, ku'va yo, ka'an ni yu xi'in Ndioxi xa'a na ñuu Israel, saa chi
□kuni ni yu ña na kaku na.
2 Ra xíni̱ tu yu, ña chikaa ni na ndiee ña ndikun na Ndioxi va, ndi su
kundäa vi ini na xa'a ña kuni ra.
3 Saa chi xïni vi na ndia ku'va ke □xa Ndioxi ña sandi'i ra xa'a kuachi yuvi,
ra nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra, chi ña xa na ke nduku
mii va na ku'va ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra, ra
□xïin vi na sa na ta ku'va kuni mii ra ña va'a na nduu na yuvi na köo
kuachi.
4 Ndi su xa saxinu va Cristo nuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ña
kan ke takundi'i yuvi na ndiaa ini Cristo, ra □ndasa ra na ta ku'va iyoo
yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi va.
5 Ndi su ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra su'va va kachi ña: “Yuvi
na □kuni koo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra xiniñu'u ndiakua na
saxinu na takundi'i va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra saa ke
kutiaku na”, kachi ña.
6 Ndi su ña ka'an xa'a ña □ndasa Ndioxi yoo, ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu ra xa'a ña ndiaa ini yo Cristo, ra ü'vi vi ña, saa chi su'va va
kachi ña: “Xiniñü'u sa vi yo iin ña u'vi ni ña ndaa yo ndivi, ra ka'an yo
xi'in Cristo, ña na kixi ra saña'a ra yoo,

7 ra nii xiniñü'u tu ndee yo ndia nuu ñu'u na ndii vi, ña ku'un yo ka'an
yo xi'in Cristo ña na ndakundichi ra, ra kixi ra kuiin ra xi'in yo."
8 Saa chi tu'un Ndioxi, ra su'va va ke kachi ña xa'a yo: "Xa xi'in va kun
iyoo tu'un Ndioxi, ra iyoo tu ña nima va kun, ra saa tu yu'u va kun." Ra
mii tu'un yo'o ke ka'an ndoso tu yo nuu yuvi va, ña ka'an yo xi'in na ña
na kondiaa ini na Ndioxi.
9 Tu na ndakuiin kun xi'in yu'u kun ña kuu Jesús ra xa'ndia chiñu nuu
kun, ra kandixa kun xi'in ndinuni nima kun ña sandatiaku va Ndioxi ra
nuu ña ndii, saa ra kaku va kun.
10 Saa chi xi'in ndinuni nima va yuvi ke xiniñu'u kandixa na Ndioxi, ra
saa ke ndaki'in mani ra na, ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi
nuu ra; ra xi'in yu'u na ke ndakuiin na xa'a Jesucristo ña va'a na kaku va
na.
11 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tiaa na ta yachi ña ka'an, kachi
su'va va: "Takundi'i yuvi na ndiaa ini Jesucristo, ra ndakäva vi ini na kan,
saa chi ndaköo nda'a vi ra na", kachi ña.
12 Saa chi ndakäxin vi Jesús yuvi, chi nii judío kuvi na, ra nii süvi va na,
ndi su iin kuu ndi'i va na nuu ra, saa chi mii Tata yo Jesús kuvi ra kuu
xito'o takundi'i va yuvi, ra tiáyú ni ra xi'in takundi'i va yuvi na nduku ña
mani nuu ra, saa chi chindiee ta'an va ra xi'in na.
13 Ra ka'an tu tu'un Ndioxi kachi ña su'va va: "Takundi'i yuvi na ndiaa
ini Ndioxi, ra nduku na ña mani nuu ra, ra kaku va na."
14 Ra na ki'in xini yo vichin, ¿ni ke sa yuvi ña kondiaa ini na Ndioxi,
ra nduku na ña mani nuu ra, tu täan kandixa na ra? ¿Ra ni ke sa tu na
kandixa na ra, tu täan ka'an inka na xi'in na xa'a ra?
15 ¿Ra ni ke sa tu na xa ndikun Ndioxi ña ku'un na ña ndatu'un na xa'a
Jesucristo xi'in yuvi, tu süvi Ndioxi kuvi ra nditi'vi na ña ku'un na? Ra
su'va ke kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña ka'an, kachi su'va: "¡Tiaa
ni nduvi, ta xa xaa yuvi nuu yo ña ka'an ndoso na tu'un va'a ña taxi
Ndioxi!", kachi ña.
16 Ndi su süvi takundi'i na ñuu Israel ndikandixa tu'un va'a xa'a
Jesucristo. Ra xa'a ña kan ke ndika'an ra Isaías xi'in Ndioxi xina'a, ta
kachi ra su'va: "Tata, ¿yoo kuvi na kandixa ndu'u ña ka'an ndoso ndi
tu'un kun nuu na? Ndia nii na xïin kandixa", kachi ra.
17 Ra na kundaa ini yo, chi xa'a ña xini so'o yuvi tu'un Ndioxi va ke,
va'a xinu ini na, ra ndiaa ini na ra.
18 Ra ña kan ke na ndakatu'un yu ndo'o, vichin: ¿A ndixa ndixïni so'o
na tu'un Ndioxi? ¡Ndïxa! ¡*Xini va so'o na ña! Saa chi saa ke kachi mii
tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña ka'an, kachi su'va va:
Iin takundi'i va nuu ña yuuvi, xini so'o na ña ka'an takundi'i ña'a ña
xava'a Ndioxi xa'a ndiee ña kuu mii ra,
ra ka'an tu ña, xi'in yuvi na ndee ndia nuu ndi'i nuu ñu'u va,
kachi ña.
19 Ra tuku va ndakatu'un yu ndo'o: ¿A ndixa ke ndikundäa ini na ñuu
Israel xi'in tu'un Ndioxi ña xini so'o na, tuvi ndo? ¡Ndïxa! Kundaa va ini
na xi'in ña. Saa chi tu'un Ndioxi ña tiaa ra Moisés ta yachi, ra su'va va ke
kachi ña xa'a na:
Na ñuu Israel, ra ndukuiñu va ini na kuni na yuvi na köo ya'vi ndiaa, sa
yu;
Ra kuniñu'u tu yu yuvi na tü'va kundaa ini va, ña sasaa yu na, kachi ña.
20 Ra iin kaxi kaxi va ndika'an ra Isaías, tu'un ña ndika'an Ndioxi xi'in ra,
kachi ra su'va:
Yuvi na kuëe nanduku yu'u ra ndani'i va na yu'u;

Ra ndaña'a tu yu mii yu, nuu yuvi na kuëe ndakatu'un xa'a va yu, kachi ra.
21 Ra ndika'an ka va Ndioxi xi'in ra Isaías, xa'a na ñuu Israel, kachi ra su'va:
Iin nduvi ndaa va xitakaa nda'a yu,
ña kana yu na ñuu iku, na xïin kandixa yu'u,
ndi su ndikandïxa va'a vi na yu'u,
kachi ra.

11

Ndioxi ra kundäsi vi ra na ñuu ra

1 Ra tuku va ndakatu'un yu ndo'o: ¿A ña ndixa ke kundasi Ndioxi na Israel, na kuu ñuu ra, tuvi ndo? ¡Ndïxa! ¡Süvi saa iyoo ña! Saa chi ra ñuu Israel kuvi tu yu'u va; chi se'e xikua ra Abraham va kuvi ra Benjamín, ra ndise'e ra Benjamín kan kuvi tu yu'u va.
2 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, ña kuëe kundasi vi Ndioxi na ñuu ra, saa chi ndia ta yachi vi ke ndikaxin ra na, ña kuu na na ñuu ra. Ra xa kundaa va ini ndo, chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi ndakani ña xa'a ra Elías, ña ndika'an kuachi ra nuu Ndioxi xa'a na ñuu ña xa na kuachi, ta kachi ra su'va:
3 "Tata, xa xa'ni ndi'i va na ndia ka'an ndoso tu'un yu'u kun, ra sandi'i tu na xa'a yuu ña ndee koo, nuu ndasaka'nu ndi yo'o va, ra ndia siin yu'u va kuvi ra tiaku, ndi su kuni tu na ka'ni na yu'u va", kachi ra.
4 Ra saa ndakuiin Ndioxi kachi ra su'va xi'in ra: "Ndï'i ini kun, chi ndiaa va yu uxa mil tiaa ndia kuëe ndakusiti nuu ndioxi ndii ña nani Baal", kachi ra.
5 Ra ta ku'va kuu ta yachi, ke kuu tu xi'in ndi vichin va, saa chi ndee ka va lo'o, ndu'u, na judío, na ndikaxin Ndioxi, xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra ndu'u.
6 Ra xi'in ña yo'o va ke kundaa ini yo, chi süvi xa'a chiñu va'a ña ndíxa yo ke nindakaxin Ndioxi yoo, chi xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra yoo va kuvi ña; saa chi tu xa'a chiñu va'a ña ndíxa yo ke nindakaxin ra yoo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña nda'vi ini Ndioxi.
7 Ra na kundaa ini yo, chi su'va va ke iyoo ña: Na ñuu Israel, na kua'a, ra va'a ni kuni ni va na ni'i na ña va'a nuu Ndioxi, ndi su ndinï'i vi na ña nuu ra, chi takua na ndia'vi na ndikaxin mii va ra kuvi na kee va'a ndini'i ña. Ra na kua'a kan, ndasa tie'e ra nima va,
8 ta ku'va kachi tu'un Ndioxi, ña kachi su'va: "Mii va Ndioxi kuvi ra, sanaa ini na ña ndikixi na, ra iin saa kixi na ndia kii vichin va, ra ndasi tu ra nuu va na ña va'a na küni na, ra ndasi tu ra so'o va na ña va'a na küni so'o na", kachi ña.
9 Ra ndika'an tu ra rey David va kachi ra su'va:
Viko ña ndatava na, ra ta iyoo iin yavi ña koyo sana yuvi, a iin ñunu ña tiin kiti va tu, na nduu ña, ra sandi'i ña xa'a na,
ña va'a na sa na chiñu ki'vi, ra sando'o Ndioxi na.
10 Ra na kukuáá tu nuu va na, ña va'a na küni ka na,
ra iin takundi'i kii va, na kaka ndiee na ña sachiñu na,
kachi ra.

Kuni tu Ndioxi sakaku ra yuvi na küu judío va

11 Ra tuku va ndakatu'un yu ndo'o: ¿A ña ndinï'i na judío ña va'a nuu Ndioxi, ra a nï'i ka na ña, tuvi ndo? ¡Ndïxa, süvi saa iyoo ña! Chi ni'i va na ña va'a nuu Ndioxi, saa chi xa'a ña ndikandïxa na judío ke va'a

ndikaku inka yuvi, na küu judío va, ra ña ndikaku yuvi na küu judío ke
ndukuiñu ini tu na judío va, ra ndakundikun tuku va na Ndioxi.
12 Ra tu xa'a ña ndixïin na ñuu Israel ña kandixa na Ndioxi va na kuvi
ña ndukuika yuvi na küu judío xi'in ña va'a, saa ra tiaa ni ka va ndukuika
na xi'in ña va'a, tu na kuiin takundi'i na judío kandixa na Ndioxi.

13 Ra vichin ka'an yu xi'in ndo'o, na küu judío, ra na kundaa ini ndo,
saa chi mii va Ndioxi kuvi ra ti'vi yu'u, ña vaxi yu ka'an ndoso yu tu'un
ra nuu ndo, ra ña yo'o kuvi chiñu ña ndi'i va'a ka ini yu xa'a va.
14 Ra ña kuni yu ke ndakundiee ka yu ka'an ndoso yu tu'un Ndioxi nuu
va ndo, ra va'a kuni na judío ta'an yu, ra ndukuiñu ini na kuni na ndo'o,
ra va'a na ndakundikun tuku na Ndioxi, ra sakaku ra na.
15 Saa chi tu xa'a ña ndixïin na judío sakaku Ndioxi na ke va'a
ndakuta'an mani takundi'i na yuuvi xi'in Ndioxi. Saa ra, va'a ni ka va
kee na tu na kuiin na judío ña sakaku Ndioxi na, saa chi saa ke ni'i tu yuvi
na iyoo ta ku'va iyoo na ndii va ña kutiaku na.
16 Ra vichin na ndatu'un yu inka ña xi'in ndo, ra kundaa ini ndo. Tu xita
ña nuu va'a katu na kuvi ña taxi na nda'a Ndioxi, saa ra ta iyoo ña taxi
na nda'a Ndioxi, saa iyoo tu iin takundi'i va ixan ña kuva'a xita xi'in kan
va. Ra tu ña yii kuvi tio'o itun, saa ra ña yii kuvi takundi'i tu iku nda'a va
nu.
17 Ra ña ka'an yu xi'in ndo xa'a itun yo'o, ra na kundaa ini ndo, saa
chi sava na judío, ra ta ku'va iyoo itun kuii nda'a itun olivo, tun tata, tun
ndita'nu va ke iyoo na; ra nuu ndita'nu nda'a itun olivo, tun tata kan, ke
ndakundikun ndiaa ndo'o na kuu itun nda'a itun olivo, tun iku va. Ra
su'va va ke kuu ña va'a nduu ndo iin xi'in itun olivo, tun tata, ra tio'o nu
ra saya'a va ña sikuii nu nda'a itun olivo, tun iku, tun ndakundikun ndiaa
nda'a nu, ña kan ke va'a tiaku nda'a nu.
18 Ra xa'a ña kan ke na kutiäa ni ini ndo, nuu itun nda'a itun olivo, tun
tata, tun ndita'nu, nuu ndakundikun ndiaa ndo, saa chi süvi ndo'o kuvi
na taxi ña tiaku tio'o nu, chi mii va tio'o nu kuvi ña taxi ña tiaku ndo.

19 Ra a kusana ka'an tu sava ndo, kachi ndo su'va va: “Saa ke iyoo va
ña, ndi su xa nditia'ndia va nu, ña va'a ndakundikun ndiaa ndu'u, na kuu
nda'a itun olivo, tun iku”, kachi ndo.
20 Saa ke iyoo va ña, ndi su na kundaa ini ndo, chi ña nditia'ndia nda'a
itun olivo, tun tata kan, ra xa'a ña ndikandïxa nu Cristo va kuvi ña, ra ña
va'a ndakundikun ndiaa ndo'o na kuu nda'a itun olivo, tun iku, ra xa'a ña
ndiaa ini ndo Cristo va kuvi ña. Ra xa'a ña kan ke na kutiäa ni ini ndo,
chi na yu'vi ini ndo kuni ndo Ndioxi va, ra na sä ndo saa.
21 Saa chi tu ndixakä'nu ini Ndioxi xa'a nda'a itun olivo, tun tata, saa ra
sakä'nu tu ini ra xa'a ndo'o, na kuu nda'a itun olivo, tun iku va.
22 Ra kaxi ni va na kundaa ini ndo vichin, saa chi Ndioxi ra nda'vi ni
va ini ra, ndi su ndaku ni va tu ini ra xi'in yuvi na xïin kandixa ña ka'an
ra; ra kunda'vi tu ini ra kuni ra ndo'o va, tu na kundiaa ini ndo ña nda'vi
ini ra ta iin iin kii. Ndi su tu na kundiäa ini ndo, ña nda'vi ini ra, saa ra
ka'ndia tu ra ndo'o va, nda'a itun nuu ndakundikun ndiaa ndo.
23 Ndi su tu na nduvita va ini na judío ña ndakundiaa ini na Ndioxi, saa
ra ndakundikun ndiaa tuku va na nuu xindikun na; saa chi Ndioxi kuvi
ra iyoo ndiee ña ndachindikun ndiaa tuku va ra na.
24 Saa chi tu ndo'o, na küu judío, ra nda'a itun olivo, tun iku, va ke xikuu
ndo, ra va'a ni u'vi ni va ña yo'o, ndi su Ndioxi, ra ndachindikun ndiaa va
ra ndo'o, nda'a itun olivo, tun tata. ¿Ra a ndachindïkun ndiaa tu ra mii
na judío, nda'a itun olivo, tun tata, nuu xa xindikun ndiaa na? Na kundaa

ini ndo, chi ndachindikun ndiaa tuku va ra na, saa chi ü'vi ka vi ña kan,
saa chi xa ikan ke xindikun ndiaa va na.

Takundi'i yuvi na ndiaa ini Ndioxi ra kaku va na

25 Ñani yo, ku'va yo, vichin kuni yu ña na kundaa ini yo xa'a chiñu
Ndioxi ña iyoo se'e ña kuni ra sa ra, ña va'a na tüvi ndo ña ndichi ni ndo;
ra na kundaa ini ndo, chi sava va na ñuu Israel kuvi na ndundaku ini, ndi
su takua kii ña kumani ka kaku ndia'vi yuvi na küu judío va ke koo na
ñuu Israel saa.
26 Ra ta xa na sakaku Ndioxi na ndia'vi na küu judío kan, saa ra sakaku
tu ra takundi'i na ñuu Israel va, ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na
xina'a, ña kachi su'va:
Tiaa ra saña ndika na yuuvi yo'o, ra chi ñuu Sión va ke kee ra,
ra saka'nu va ini ra xa'a kuachi yuvi na kuu ndise'e ra Jacob, kachi ña.
27 Ra ka'an ka tu ña kachi ña su'va va:
Ña kindoo yu xi'in na vichin kuvi ña,
ndakatia yu kuachi va na,
kachi ña.
28 Ra xa'a ña kundasi na ñuu Israel tu'un va'a xa'a Jesucristo va kuvi
ña iyoo na kuachi xi'in Ndioxi vichin; ra mii va Ndioxi kuvi ra xa saa xi'in
na, ña va'a ndakuña ra ye'e nuu ndo'o na küu judío. Ndi su ku'vi va tu
ini Ndioxi xini ra na ñuu Israel, saa chi mii va ra kuvi ra ndikaxin ndia xii
xikua na ña kundikun ndia ra.
29 Saa chi ña'a ña sani'i Ndioxi yuvi, ra kindiäa ra ña nda'a na, ra yuvi
na kana ra, ra xa na kana ra kuvi va na, saa chi Ndioxi ra kuëe nandiko
ini ra xa'a ña kindoo ra xi'in yuvi.
30 Ra ndo'o, ra yuvi na ndikandïxa Ndioxi va xikuu ndo ta yachi, ndi su
ña ndundaku ini na judío vichin ña xïin na kandixa na Ndioxi, ra ndo'o
va kuvi ndo ndakunda'vi ini Ndioxi xini ra.
31 Ra va'a ni ndundaku va ini na judío, ndi su vaxi kii ra ndakunda'vi
va ini Ndioxi kuni ra na, ta ku'va xa ra ña kunda'vi ini ra xini ra ndo'o.
32 Ra mii va Ndioxi kuvi ra ndasa ndaku ini na judío, xi'in na küu judío
ña na kandïxa na ra, saa chi saa kuvi ña va'a kunda'vi ini ra kuni ra
takundi'i va na.
33 ¡Ra ndakanda ini yo xi'in ña yo'o sa chi tiaa ni kua'a ña kuika ña kuu
ña ndichi, xi'in ña xini tuni iyoo nuu Tata yo Ndioxi! ¡Ra küvi tandiaa yo
ña kundaa ini yo xa'a chiñu ña kuni ra, xi'in xa'a ichi ra!
34 Saa chi “¿yoo kuvi na kundaa ini xa'a ña xani ini Ndioxi? A ¿yoo kuvi
tu na kuchuun taxi ña xini tuni nda'a ra?
35 ¿Ra yoo kuvi tu na xi'na ka taxi ña'a nda'a Ndioxi, ña kan ke va'a
sandiko ra ña nda'a na?”
36 Saa chi takundi'i ña'a, ra mii va Ndioxi kuvi ra taxi ña, ra mii ra kuvi
tu ra xava'a va ña, ra xa'a mii ra ke kuva'a va ña. ¡Ra ra ka'nu ni kuvi
Tata yo Ndioxi ndia ndikaa ndiku'un! Amén.

12

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na ndikun Jesucristo

1 Ra xa'a ña kunda'vi ini Ndioxi xini ra yoo kuvi ña xakunda'vi yu nuu
ndo vichin, ñani yo, ku'va yo, ña na soko tiaku ndo mii ndo nuu ra, ra ta
iyoo ña'a ña yii ña kusii ni ini Ndioxi xi'in, na kuu ndo. Saa chi ña yo'o
kuvi chiñu ña xiniñu'u sa yo, ña ndasaka'nu va yo ra.
2 Ra na kutiäku ka ndo, ta ku'va kuni mii ña yuuvi yo'o, chi ña xiniñu'u
sa ndo ke na ndataxi ndo mii ndo nda'a Ndioxi va, ra ndasama ra ña xini

tuni ndo, ra saa ke va'a kundaa ini ndo, ndia ña kuvi ña kuni ra sa ndo, ra ña kan kuvi chiñu va'a, chiñu ndaku va.
3 Ra na kundaa ini ndo, chi xa'a ña va'a xa Ndioxi xi'in yu ña ̱xachiñu yu nuu va ra ke, kuu mii yu ndiayu ña ̱ka'an yu xi'in ndo vichin, ra ndia nii ndo na ndakäni ini ña va'a ni ndo nuu inka yuvi. Chi ña xiniñu'u sa ta iin iin ndo ke vivii va na ki'in xini ndo, ra ta ku'va iyoo mii ña taxi Ndioxi nda'a ndo xa'a ña ndiaa ini ndo ra ke na sa va ndo.
4 Ra xa kundaa va ini ndo, chi mii yo ra va'a ni kua'a ni va nuu kuvi iki kuñu yo, ra xa siin xa siin tu chiñu xa va ña, ndi su iin va kuvi yo.
5 Ra mii saa ke iyoo tu yo na ve'e ñu'u va, saa chi va'a ni kua'a ni va kuvi yo, ra xa siin xa siin tu chiñu xa va yo, ndi su vichin ra iin va nduu yo xi'in Cristo xa'a ña ndikun yo ra.
6 Ndioxi ra xa'a ña ̱nda'vi ni ini va ra kuvi ña ̱taxi ra ña xini tuni nda'a yo, ra xa siin xa siin va iyoo ña ndini'i ta'vi yo sa yo nuu ra. Ña kan ke tu sava yo, ndini'i ta'vi ña ka'an ndoso yo tu'un ña taxi ra nuu yuvi, saa ra na ka'an ndoso yo ta ku'va iyoo mii ña taxi ra nda'a va yo xa'a ña ndiaa ini yo ra.
7 Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña chindiee ta'an yo xi'in inka yuvi, saa ra na chindiee ta'an yo xi'in na xi'in ndinuni nima va yo. Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña saña'a yo yuvi, saa ra na saña'a yo na xi'in ndinuni nima va yo.
8 Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña ka'an yo tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi, saa ra na sa yo ña xi'in ndinuni nima va yo. Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña sani'i yo ña'a inka yuvi, saa ra na sani'i yo ña na xi'in ndinuni nima va yo. Ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña kunuu yo nuu yuvi, saa ra xi'in ndinuni nima va yo na kunuu yo nuu na; ra tu sava tu yo ndini'i ta'vi ña chindiee ta'an yo xi'in na nda'vi, saa ra na chindiee ta'an yo xi'in na xi'in ña sii ini va yo.

Yuvi na ndikun Jesucristo ra na ku'vi ini ta'an ni na

9 Ra ña ̱ku'vi ini ndo xini ta'an ndo, ra na küu ña tu'un chi'ña, chi xi'in ndinuni nima va ndo, na ku'vi ini ta'an ndo. Ra na kundasi va ndo chiñu ki'vi, ra na kundikun ndo ña va'a va.
10 Ra na ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo, ta ku'va ku'vi ini ndo xini ndo ñani mii ndo na kaku xi'in ndo. Ra na sato'o ta'an ni ndo xi'in ña sii ini iin takundi'i kii va.
11 Ra na sa nduxa ndo ña sa ndo ña va'a, ra na küu ndo na xuxan, chi vivii va na sachiñu ndo nuu Tata yo Jesús, xi'in takundi'i ndiee ndo.
12 Ra na kusii ini ndo ña ndiatu ndo, saa chi xa kundaa kaxi va ini yo ña taxi Ndioxi ña va'a nda'a yo; ra na sa ndiee ni ini ndo, ta vaxi tundo'o nuu ndo. Ra xikutüvi ndo ña ̱ka'an ndo xi'in Ndioxi.
13 Ra na koo nduvi ndo, ña chindiee ta'an ndo xi'in na ndikun Jesús na xamani ña'a nuu; ra saa tu na sa ndo ña ndaki'in mani ndo na ndikun Jesús na ̱kee inka ñuu va.
14 Ra na ka'an ndo xi'in Ndioxi xa'a yuvi na xa ndiva'a xi'in ndo. Ra ña va'a va na nduku ndo nuu ra xa'a na, ra na satävi chi'ña ndo na.
15 Ra na kusii ini ndo xi'in yuvi na kusii ini, ra na kuaku tu ndo xi'in yuvi na xáku va.
16 Ra vivii va na kuta'an ndo xi'in takundi'i yuvi. Ra na kutiäa ni ini ndo nuu na, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na saninu̱ va ndo xi'in mii ndo, ra iin va na kuu ndo xi'in na nda̱'ví. Ra nii na ndakäni tu ini ndo ña ndichi ni va ndo.
17 Ra xä ndo ña vä'a xi'in yuvi na xa ña vä'a xi'in ndo. Chi na sa nduxa ndo, ̱sa ndo ña va'a kuni takundi'i va yuvi.

18 Ra na sa nduxa tu ndo ña kuta'an mani ndo xi'in takundi'i va yuvi,
ndi su ndia nuu kuvi kuta'an ndo xi'in va na ke na kuta'an ndo xi'in na.
19 Ñani mii yu na ku'vi ini yu xini yu, na sä ndo chiñu ki'vi xi'in yuvi na
xa chiñu ki'vi xi'in ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na ndataxi ndo chiñu
ki'vi ña xa na xi'in ndo nda'a Ndioxi va, ra ra kan va kuvi ra kuu mii
ndiayu ña sando'o ra na xa'a kuachi na; ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi
ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va va: "Yu'u va kuvi ra kuu mii ndiayu ña
sando'o yu yuvi xa'a chiñu ki'vi ña xa na, ra ta iyoo mii chiñu ña xa na
ke ndacha'vi yu na xa'a va", kachi Tata yo Ndioxi ndika'an ra.
20 Chi ña yo'o va kuvi ña xiniñu'u sa yo xi'in na kachi ra: "Tu ka'un ini
yuvi na saa ini xini ndo'o, saa ra na taxi va ndo ña kuxi na, ra tu ichi tu
ini na tiakuii ra na taxi tu ndo tiakuii ko'o va na; ra ña sa ndo saa xi'in
na, ra kuka'an nuu mii va na", kachi ra.
21 Ra na täxi ndo ña sa tiaa ña vä'a nuu ndo, chi ña sa ndo ke na sa ndo
ña va'a va, ra xi'in ña kan ke kuchuun ndo sa tiaa ndo nuu ña vä'a va.

13

1 Ra takundi'i yuvi ra xiniñu'u va kandixa na, na chiñu. Saa chi köo vi
na chiñu tu süvi Ndioxi kuvi ra ka'an ña koo na. Ra na chiñu na iyoo, ra
mii va Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu ña kuu na na chiñu.
2 Ra xa'a ña kan ke, yuvi na xiin kandixa na chiñu, ra kuachi va ke ki'vi
na xi'in chiñu ña xa'ndia Ndioxi. Ra yuvi na xa saa, ra xa'a ña kan ke
xikoo kuachi va na, ra sando'o Ndioxi na xa'a va ña.
3 Saa chi na chiñu, ra kuëe iyoo na ña sayu'vi na yuvi na xa chiñu va'a,
chi yuvi na xa chiñu ki'vi va kuvi na sayu'vi na. Ra tu kuni kun ña na
sayu'vi na chiñu yo'o, saa ra vivii na sa va kun, ra saa ke ka'an na xi'in
kun ña va'a ni xa kun.
4 Saa chi na chiñu, ra nuu Ndioxi va ke xachiñu na, ra xi'in va yo ke
chindiee ta'an na ña iyoo na. Ndi su tu na sa kun chiñu ki'vi, saa ra
xiniñu'u yu'vi va kun, chi ña ndixa ke sando'o va na yo'o xa'a kuachi kun,
saa chi nuu mii va Ndioxi ke xachiñu na, ra sandaku na kuachi xi'in kun
ta ku'va iyoo mii chiñu ki'vi ña xa va kun.
5 Xa'a ña kan ke xiniñu'u na kandixa va ndo na chiñu, ra süvi takua xa'a
ña na sandö'o na ndo'o kuvi ña na kandixa ndo na, chi xiniñu'u kandixa
tu ndo na, ña va'a na koo yaa ña xinituni va ndo.
6 Ra xa'a ña yo'o ke cha'vi tu ndo nuu na chiñu va, saa chi na chiñu ra
nuu Ndioxi va ke xachiñu na, ña kan ke va'a kuu mii na ndiayu ña xa na
chiñu yo'o.
7 Ña kan ke na cha'vi ndo takundi'i va yuvi na xiniñu'u cha'vi ndo. Tu
iyoo ña'a ña xiniñu'u cha'vi ndo xa'a nuu na chiñu, ra na cha'vi ndo nuu
va na; ra yuvi na xiniñu'u sato'o ndo, ra na sato'o va ndo na; ra yuvi na
xiniñu'u ndakuni mani ndo, ra na ndakuni mani va ndo na.
8 Ra ndia nii yuvi na kundïka ndo nuu, ndi su ndika va tu ndo xa'a ña
xiniñu'u ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo; saa chi yuvi na ku'vi ini xini ta'an,
ra ndiayu Ndioxi va ke saxinu na.
9 Saa chi saa kachi tu mii ndiayu Ndioxi va: "Na kï'vi kun xi'in yasi'i
inka tiaa, na kä'ni kun, na sakuï'na kun, na ndatü'un chi'ña kun xa'a inka
yuvi, na küni sii kun ña'a inka yuvi"; ra takundi'i ña yo'o, xi'in sava ka
ndiayu Ndioxi, ra iin ka'an va ña xi'in ndiayu Ndioxi ña kachi su'va: "Na
ku'vi ini kun kuni kun yuvi ta'an kun, ta ku'va ku'vi ini kun xini kun mii
kun", kachi ña.
10 Ra yuvi na ku'vi ini xini ta'an, ra kuëe xa na chiñu ki'vi xi'in ta'an na;
chi ña ku'vi ini yuvi xini ta'an na, ra ndiayu Ndioxi va ke saxinu na.

11 Ra numi ni va na sa ndo ña ka'an yu xi'in ndo xa'a yo'o, saa chi xa'a
kua'a ni va tiempo ndiya'a, ra xa kii ndi'i va ke ndee yo vichin. Ra xa kii
ña ndoto va yo kuvi ña, saa chi vichin, ra xa kuyachin ni ka va kii ña kaku
yo sa Ndioxi, nuu kii ta sakan kandixa yo tu'un ra.
12 Saa chi xa ñuú ni va kuvi ña, ra xa ndinumi ni va tuvì, ra xa'a ña
kan ke na sä ka yo chiñu ki'vi ña kuni ña ñaa, chi ña xiniñu'u sa yo ke na
ndakundixi yo ña'a ña taxi Ndioxi kusa'vi sata yo nuu takundi'i ña vä'a
va, ra saa ke va'a koo yo, ta ku'va iyoo soldado ndia xika nuu tuun ñu'ù.
13 Ra ta iyoo yuvi na xika ka'ñu va na koo yo, ra to'o, to'o va na kaka yo.
Na kü'un yo nuu tava na viko nuu xixi ni na, ra xi'i ni na, nuu xa na chiñu
yakua, ña xa yakua na mii na xi'in inka yuvi; na kï'vi yo kuachi xi'in yuvi,
ra nii na ndukuïni tu ini yo kuni yo inka yuvi va.
14 Chi ña xiniñu'u sa yo ke, na ndakundixi yo ndiee Tata yo Jesucristo
va, ra na ndakäni ka ini yo, ña sa yo chiñu ki'vi ña kuni iki kuñu yo sa ña.

14

Na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in takundi'i chiñu ña xa yo

1 Tu sava na ñani yo, ra täan sakua'a va'a na xa'a tu'un Ndioxi, ra na
ndaki'in mani va ndo na, ndi su na ndatü'un kuachi ndo xi'in na xa'a ña
kundäa ini na xi'in.
2 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo, ra kundaa ini ndo, saa chi sava na ñani
yo, ra kuvi va kaxi na takundi'i ña'a tuvi na, ra iyoo tu sava na, ra vita va
ini na, saa chi täan sakua'a va'a na xa'a tu'un Ndioxi. Ra na kan, ra takua
ña'a kui'i ña kana nuu ñu'u va ke iyoo ndiayu kaxi na tuvi na.
3 Ra na ñani yo, na xaxi takundi'i nuu ña'a, ra na kundäsi na, na ñani
yo, na kuëe xaxi takundi'i nuu ña'a; ra na ñani yo na kuëe xaxi takundi'i
nuu ña'a, ra na kä'an ki'vi na xa'a na ñani yo na xaxi takundi'i nuu ña'a,
saa chi ndaki'in mani Ndioxi uvi saa va na.
4 Ra xa'a ña kan ke köo ndiayu nda'a ndia nii yuvi ña ka'an ki'vi na xa'a
yuvi na xachiñu nuu inka tiaa. Saa chi takua mii ra kuu xito'o va na kuvi
ra kuu mii ndiayu ña ka'an ra xa'a na, tu va'a xachiñu na, a vä'a xachiñu
va na. Ra kindoo va'a na nuu xito'o na, saa chi mii va Tata yo Jesús ra kuu
xito'o na kuvi ra taxi ndiee na ña xachiñu na nuu ra.
5 Ra inka tuku ña na ka'an yu xi'in ndo, ra kundaa ini ndo: Sava na ñani
yo, ra iin kii va ke va'a ni tuvi na, ra sava tu na tuvi ña va'a takundi'i va
kii. Ndi su ña xiniñu'u sa na ke na ki'in xini na ra na sa na chiñu ña kuni
Ndioxi va, ra na kusii ini xi'in va ña.
6 Saa chi na ñani yo na xa to'o iin kii, ra ña xa na saa, ra Tata yo Jesús
va kuvi ra xa to'o na; ra na ñani yo na kuëe xa to'o tu iin kii kan, ra Tata
yo Jesús kuvi tu ra xa to'o na kan va. Ra saa tu na xaxi takundi'i nuu ña'a
va, saa chi nda'a Tata yo Ndioxi ke taxi tu na kan va tixa'vi xa'a ña; ra
saa tu na xäxi va ña, chi Tata yo Jesús kuvi tu ra xa to'o na kan va, ra
taxi tu na tixa'vi nda'a Ndioxi va.
7 Saa chi ña tiaku yo, ra tiäku ka yo ña sa yo ña kuni mii yo, ra saa tu
ta xa na kuvi va yo.
8 Chi ña tiaku yo, ra tiaku yo ña ndasaka'nu yo Jesucristo va, ra ta xa na
kuvi tu yo, ra ndasaka'nu tu yo ra saa va. Ra xa'a ña kan ke ña tiaku yo,
xi'in ña kuvi yo, ra xa saa nda'a Tata yo Jesús ke iyoo va yo.
9 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixi'i Cristo, ra ndatiaku ra, ra ña ka'ndia
ra chiñu nuu na ndii, xi'in na tiaku va kuvi ña.

10 Ña kan ke na kä'an ki'vi ndo xa'a na ñani yo na ndikun Cristo, ra nii
na kundäsi ta'an tu ndo xi'in va na, saa chi iin kii, ra xaa takundi'i va yo
nuu Tata yo Jesús ña sayukun ra kuachi xi'in yo.
11 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va
va:

Yu'u, ra tiaku va yu, kachi Tata yo Ndioxi, ra nuu yu'u ke ndakusiti
takundi'i va yuvi.

Ra takundi'i yuvi ndakuni yu'u ra ka'an na ña kuu yu Ndioxi, kachi ra,
kachi tu'un ra.
12 Ra na kundaa ini ndo mii ña ndaa, chi ta iin, ta iin yo, ra xiniñu'u
ndakani va yo xa'a chiñu ña xa yo vichin, nuu Ndioxi kii ña sayukun ra
kuachi xi'in yo.

13 Ra xa'a ña kan ke na kä'an ki'vi ka yo xa'a na ñani yo na ndikun Jesús,
chi ña xiniñu'u sa yo ke na sa nduxa yo, ra na täxi yo koyo va na, ra ndia
nii chiñu ña kuvi sandiko ini na ke na sä vi yo.
14 Yu'u, ra Tata yo Jesús va ndikun yu, ra ña kan ke takundi'i ña'a ña
xaxi yo, ra kundaa ini yu chi ña va'a kuvi takundi'i va ña nuu ra; ndi su
tu sava tu na xani ini ña vä'a va sava ña, saa ra na käxi va na ña.
15 Saa chi tu xa'a ña'a ña xixi va kun ke sandiko kun ini na ñani kun
na ndikun Cristo, saa ra na küxi ka va kun ña, chi tu na ndakundiee kun
kuxi kun ña, saa ra ta iyoo na kü'vi ini kun xini va kun iyoo na. Ra na sa
kun ña mani, ra na sandoñü'u kun yuvi na ndixi'i Cristo xa'a, xa'a ña'a
ña xixi kun.
16 Ra va'a ni kundaa ini ndo ña va'a kaxi ndo takundi'i va ña'a, ndi su
na sä nduxa ndo ña kaxi ndo ña, ra saa ke na kañä'a na, xa'a ña taxi Cristo
ndiayu ña kaxi ndo ña.
17 Saa chi nuu yoo, na ndikun ichi Ndioxi, ra köo kuachi xa'a vi ña'a ña
xixi yo, a ndutia ra xi'i yo. Chi ña xiniñu'u sa yo kuvi ña, na sa yo ña va'a
va, xi'in ña vivii na koo va yo, xi'in ña na koo sii ini va yo, saa chi ña yo'o
va kuvi ña taxi Tachi Yii nda'a yo.
18 Ra yuvi na xachiñu nuu Cristo na xa ta'an ña yo'o, ra kusii va ini
Ndioxi xi'in na, ra xa to'o tu yuvi va na.

19 Xa'a ña kan ke na ndakundiee ka yo, ña sa yo chiñu ña chindiee ta'an
xi'in yo ña vivii koo va yo, saa chi saa ke kuvi chindiee ta'an yo xi'in na
ñani yo, ña va'a na sakua'nu ta'an yo xi'in tu'un Ndioxi va.
20 Ra na sandï'i ndo xa'a chiñu Ndioxi, xa'a ña'a ña xixi ndo. Chi va'a
ni ña ndixa ke ña va'a kuvi takundi'i va ña'a ña xixi yo; ndi su na küxi yo
ña tu ña kan kuvi ña sandiko ini inka yuvi, ña na kundïkun ka na Ndioxi.
21 Ra ña va'a va ke, na käxi yo kuñu, ra nii na kö'o tu yo vino va, ra nii
na käxi tu yo ndia ndia ka ña'a ña sakaki'i, a sandakava, a xa vita ini na
ñani yo na ndikun Cristo va.
22 Saa chi kuvi ndakani ini ndo, ña va'a ni va xa ndo, ndi su iin ndo'o, ra
iin Ndioxi va kuvi ra kundaa ini xa'a ña xa ndo, ra xa'a ña kan na sä ndo
ña, ña sandiko ndo ini inka na. Saa chi ¡va'a ni kee yuvi na xa iin chiñu,
ña va'a ni iyoo tuvi mii na, tu kuëe sandi'i ña ini na ña kuu ña kuachi!
23 Ndi su tu sava na ra kuëe kundaa kaxi va'a ini na a kuvi kaxi na iin
ña'a, ra a küvi va tu kaxi na ña, ndi su xaxi va tu na ña, saa ra vä'a vi xa
na, saa chi kuëe xa na ta ku'va iyoo ña ndakani ini na. Ra xa kundaa va
ini ndo, chi vä'a vi saa, saa chi tu vä'a ña xa yo tuvi yo, ra xa va tu yo
ña, saa ra kuachi va kuvi ña nuu Ndioxi.

15

1 Xa'a ña kan ke, yoo, na xa xixa ini xi'in tu'un Ndioxi, ra na ndaki'in
mani va yo, na ñani yo na vita ini, na täan kundaa va'a ini xi'in tu'un
Ndioxi, ra na kundï'i ini yo takua xa'a mii yo.
2 Chi ña xiniñu'u sa yo ke chindiee ta'an yo xi'in takundi'i va na, ña va'a
na sa na chiñu va'a, ra saa ke va'a kuxixa ini na xi'in tu'un Ndioxi va.
3 Saa chi ndia nani mii Cristo, ra kuëe ndixindi'i ini ra takua xa'a mii
ra; chi ra ndo'o va kuvi ra, xa ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na
xina'a, ña kachi su'va va: “Ña kaña'a yuvi xi'in kun, Tata Ndioxi, ra xi'in
yu'u va ke kaña'a na”, kachi ña.
4 Ra takundi'i tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ra ña tiaa na sakua'a yoo
va kuvi ña. Saa chi tu'un Ndioxi kuvi ña chindiee ta'an xi'in yo ña taxi ña
ndiee yo ña xa ndiee ini yo, ra taxi tu ña tu'un ndiee ini nda'a va yo, ña
va'a ndiatu ini yo ni'i yo ña'a ña kindoo Ndioxi xa'a xi'in yo.
5 Ra Tata yo Ndioxi, ra taxi ndiee yo, xi'in tu'un ndiee ini nda'a va yo,
kuvi ra na chindiee ta'an xi'in ndo, ña va'a iin yu'u na kuu ndo xi'in ta'an
ndo, ta ku'va xa mii Cristo Jesús,
6 Ra saa ke, iin va na kuu nima ndo, ra iin tu'un, tu na kuu takundi'i va
ndo ña ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva Tata yo Jesucristo.

Xiniñu'u kuni so'o tu yuvi na küu judío va tu'un va'a xa'a Jesucristo

7 Ra na ndaki'in mani ta'an va ndo, ta ku'va xa mii Cristo ña ndaki'in
mani ra yoo, chi xa'a ña sa ndo ña yo'o ke nduka'nu ni ka va Ndioxi.
8 Ra na kundaa ini ndo ñani yo, chi ña kixi Cristo, ra ra kixi xachiñu va
kuvi ra nuu na judío, ña saxinu ra nuu ña kindoo Ndioxi xi'in na xii xikua
yo xina'a, ra saa ke xa ra ña va'a ndaña'a ra ña saxinu va Ndioxi nuu ña
kindoo ra.
9 Ra kixi tu ra, ña va'a na ndasaka'nu yuvi na küu judío va Tata yo
Ndioxi, xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra na, ta ku'va kachi mii tu'un Ndioxi
ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va va:
Tata Ndioxi, ndia tiañu yuvi na xïni yo'o va ndasaka'nu yu yo'o,
ra kata tu yu yaa yii nuu va kun, kuni na,
kachi ña.
10 Ra ka'an ka tu tu'un Ndioxi, kachi ña su'va va:
Na kusii ni ini takundi'i ndo'o na ndee nuu ña yuuvi, xi'in na kuu ñuu
Ndioxi,
kachi ña.
11 Ra ka'an ka tu tu'un Ndioxi kachi ña su'va va:
Takundi'i ndo'o, yuvi na xïni Ndioxi, ra na ndasaka'nu ndo ra,
ra takundi'i tu ndo, na ka'an xa'a ña ka'nu kuu mii va ra,
kachi ña.
12 Ra ndika'an tu ra Isaías va xa'a ña yo'o, kachi ra su'va:
Tixi na kuu ndise'e ra Isaí,
ke kanata iin ra ka'ndia chiñu nuu takundi'i va na yuuvi;
ra ra kan kuvi ra ndakundiaa ini takundi'i va na,
kachi ra.
13 Ra Tata yo Ndioxi, ra ndiaa ini yo, na taxi ña sii, xi'in ña va'a nda'a
ndo, xa'a ña kandixa ndo ra; ra mii ndiee Tachi Yii kuvi ña na sandakutu
ndo'o, ña va'a na kundiaa ni ka ini ndo ra.
14 Ñani yo, ku'va yo, xa kundaa kaxi va ini yu, ña tiáyú ni ini ndo, ra xa
xíni̱ ni va tu ndo, ra xini tu ndo ña kondiaa yu'u ta'an va ndo.

15 Ndi su □xa ndaku va ini yu, ña □tiaa yu tutu yo'o ña kuxaa ña nuu
ndo, ña va'a na näa ini ndo xa'a ña ka'an yu xi'in ndo. Ra ña □xa yu su'va,
ra Ndioxi va kuvi ra ndikaxin yu'u xa'a ña tiáyú ni ini ra,
16 ña xachiñu yu nuu Jesucristo, ra chindiee ta'an yu xi'in yuvi na küu
judío. Ra chiñu ña □xa yu ke ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesucristo
nuu va na, ra xi'in ña yo'o ke kuvi kuyachin na nuu Ndioxi, ra koo na ta
ku'va iyoo ña'a ña soko na nuu Ndioxi, saa chi xa mii Tachi Yii va kuvi ña
ndasa yii na.
17 Ra xa'a ña ndikun yu Cristo Jesús, ra kusii ni va ini yu ña □xachiñu
yu nuu Tata yo Ndioxi.
18 Ra kutiäa ini yu ña ndatu'un yu xa'a chiñu ña xa mii yu, chi xa'a chiñu
ña xiniñu'u Cristo yu'u xa va yu kuvi ña ndatu'un yu xi'in ndo xa'a, saa
chi ra kan va kuvi ra taxi ndiee nda'a yu ña va'a ndatu'un yu xi'in yuvi
na küu judío, ña va'a kandixa na Tata yo Ndioxi. Ra xa'a ña ndatu'un yu
xi'in na, xi'in xa'a ña xini na xa yu,
19 ña ndichi, xi'in ña xitu'un, va ke kandixa na. Ra na tixa'vi Tachi Yii,
saa chi ña kan va kuvi ña xiniñu'u yu'u ña va'a xa yu saa, ra su'va va
ke kuu ña va'a saxinu yu nuu tu'un va'a xa'a Cristo ña sakaku yuvi. Ra
ñuu Jerusalén ke xa'a yu ndika'an ndoso yu xi'in takundi'i ka ñuu ña ñu'u
yachin xi'in ña, ra iin saa ndia chi Ilírico va.
20 Ra su'va ke xa yu ña xa nduxa yu ña ndika'an ndoso yu tu'un va'a
xa'a Cristo, ndi su ndixä'an yu ka'an ndoso yu nuu xa ndixa'an inka na
ndika'an ndoso na, chi ña xa yu ke ndixa'an yu ndika'an ndoso yu nuu
täan kundaa va'a ini va na, saa chi ndiküni yu ndachindu'u yu chiñu yu
sata chiñu inka yuvi.
21 Saa chi chiñu ña ka'an mii tu'un Ndioxi xa'a va ke xa yu, saa chi saa
ke kachi mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña kachi su'va va:
Yuvi na täan kuni va'a so'o tu'un xa'a ra,
ra kuni va na ra, ra kundaa tu ini na xa'a va ra,
□kachi ña.

Ndakani ini ra Pablo ña ku'un ra kuto'ni ra na ndikun Jesús ndee ñuu Roma

22 Ra xa'a ña xika yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo ñuu nuu
täan kundaa va'a ini yuvi kuvi ña, täan xaa yu kuto'ni yu ndo'o. Ra va'a
ni kua'a ni va tu ichi kuni yu xaa yu ndi su ndiküvi xaa yu.
23 Ndi su vichin, ra xa kita xiyo va yu ñuu ña ndo'ni yo'o, ra xa kua'a ni
tu kuiya ke □ndakani ini yu ña xaa yu kuto'ni yu ndo'o va,
24 ra vichin, ra ta xa na ku'un yu chi España ke ya'a yu kuto'ni yu ndo'o,
ra ndiaa tu ini yu ndo'o ña chindiee ta'an ndo xi'in yu ña va'a ya'a yu
ku'un va yu.
25 Ndi su vichin, ra xi'na ka va chi ñuu Jerusalén ke ku'un yu, ña va'a
ndataxi yu ña'a ña xiniñu'u ndataxi yu nda'a na ñani yo na ndee kan.
26 Saa chi na ñani yo na ndee chi Macedonia, xi'in na ndee chi Acaya
kuvi na kaku ña nima, ra ndakaya na lo'o xu'un, ña chindiee ta'an na xi'in
na ñani yo na nda'vi ndo'o ndee ñuu Jerusalén.
27 Ra va'a ni xa'a ña kusii ini na ke xa na saa va, ndi su ña xiniñu'u va
kuvi ña, saa chi ta ku'va xa mii na ñani yo na kuu judío ña ndata'vi na ña
kuika ña kuu tu'un va'a xa'a Cristo xi'in na ñani yo na küu judío, ke □xa
tu mii na ñani yo na küu judío ña chindiee ta'an na lo'o xu'un na, xi'in na
ñani yo na kuu judío vichin va.

28 Ra te xa na ku'un yu ndataxi xu'un ña ti'vi na ñani yo yo'o ñuu
Jerusalén, ra saa ke kee yu ku'un yu chi España, ra saa ya'a tu yu kuni yu
ndo'o va.
29 Ra ta xa na xaa yu nuu ndee ndo, ra xa kundaa kaxi va ini yu chi taxi
va Cristo ña va'a nda'a yo kii ña kuiin yu xi'in ndo.

30 Ñani yo, ku'va yo, xaku nda'vi yu nuu ndo xi'in kivi Tata yo Jesucristo,
xi'in xa'a ña ku'vi ini ña taxi Tachi Yii nda'a yo, ña na chindiee ta'an ndo
xi'in yu ña ka'an ndo xi'in Ndioxi xa'a yu,
31 ña va'a na sakaku ra yu'u nuu yuvi na xïin kandixa ndee ñuu Judea, ra
ka'an tu ndo xi'in ra, ña va'a na ndaki'in na ñani yo na ndee ñuu Jerusalén
xu'un yo'o va nda'a yu.
32 Ra saa ke va'a, tu kuni Ndioxi ra xaa yu kuto'ni yu ndo'o xi'in ña kusii
ini yu, ra ta xa na kuni yu ndo'o, ra ndakindiee nima yo xi'in ta'an yo.
33 Ra Tata yo Ndioxi ra taxi ña va'a, na koo xi'in takundi'i ndo. Saa koo.

16

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ita'an xi'in ra

1 Ra kuni tu yu ña na kundaa ini ndo xa'a ña ku'va yo Febe va, ñani
yo ku'va yo, saa chi ña yo'o kuvi ña chindiee ta'an xi'in na ve'e ñu'u ñuu
Cencrea.
2 Ra xa'a ña kan ke na ndaki'in mani ndo ña xa'a ña ndikun ña Tata yo
Jesús, saa chi saa ke xiniñu'u sa va yo xi'in na ndikun Tata yo. Ra tu ndia
ndia ka ña'a xa mani nuu ña, ra na chindiee ta'an ndo xi'in va ña, saa chi
mii ña ra kua'a ni na chindiee ta'an ña xi'in, ra chindiee ta'an tu ña xi'in
yu'u va.
3 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in ña Priscila, ra saa tu xi'in ra Aquila, ìi̱ va
ña, saa chi na xaan kuvi na xita'an xachiñu xi'in yu nuu Tata yo Cristo
Jesús.
4 Ra salo'o kuvi na, xa'a ña sakaku na yu'u, ra xa'a ña kan ke taxi yu
tixa'vi nda'a na. Ra süvi takua yu'u kuvi ra taxi tixa'vi nda'a na, chi saa
tu takundi'i na ve'e ñu'u na küu judío va.
5 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ndia ñani yo, ra saa tu xi'in na ku'va yo,
na ndakuta'an ve'e va na. Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra Epeneto, ra
ita'an mani xi'in va yu, ra kan kuvi ra nuu va'a kandixa Cristo chi Acaya.
6 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ña María, ña tiaa ni xachiñu xi'in va
ndo.
7 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in na judío ta'an va yu, ra Andrónico, ra
saa tu xi'in ña Junias, yasi'i va ra, na yo'o kuvi na ndixu'un ve'e kàà xi'in
yu, ra xa to'o ni tu ndia ñani yo ndia ndikun Cristo va na, ra xi'na ka va
na ñaa kuvi na kandixa Jesús nuu yu'u.
8 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra Amplias, ra ita'an mani xi'in yu xa'a
ña ndikun ndi Cristo va.
9 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra Urbano, ra xachiñu xi'in yo nuu Tata
yo Jesucristo va, ra saa tu ra Estaquis, ra xa to'o ni va yu.
10 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra Apeles, ra ndinuni ni ndaña'a mii
ña ndikun ra Tata yo Cristo, ra saa tu na ve'e ra Aristóbulo va.
11 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra Herodión, ñuu va yu, ra saa tu xi'in
na ve'e ra Narciso, ra xa kandixa Tata yo Jesucristo va.
12 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ña Trifena, ra saa tu xi'in ña Trifosa
va, na xaan kuvi na xachiñu nuu Tata yo Jesús; ra na ka'an ndioxi tu ndo

xi'in ña ku'va yo Pérsida va, chi ̱xachiñu ni tu ña xaan va nuu Tata yo Jesús.
13 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra Rufo, ra ndikaxin Tata yo Jesús va,
ra saa tu xi'in si'i va ra, ra ta iyoo tu si'i yu'u va iyoo ña.
14 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra Asíncrito va, xi'in ra Flegonte, xi'in
ra Hermas, xi'in ra Patrobas, xi'in ra Hermes, ra saa tu xi'in ndia ñani yo
xi'in na ku'va yo na ndakuta'an xi'in va ndia.
15 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in ra Filólogo va, ra saa tu xi'in ña Julia,
yasi'i va ra, saa tu xi'in ra Nereo va, ra saa tu xi'in ña ku'va va ra, saa tu
xi'in ña Olimpas va, ra saa tu xi'in takundi'i ndia ñani yo, xi'in na ku'va
yo, na ndakuta'an xi'in va na.
16 Ra xi'in ndinuni nima ndo, na ka'an ndioxi ndo xi'in ta'an ndo. Ra
ti'vi tu takundi'i na ve'e ñu'u na ndikun Tata yo Jesucristo va tu'un ndioxi
kuxaa nuu ndo.
17 Ra vichin xaku nda'vi yu nuu ndo ñani yo, ku'va yo, ña na kundiaa
ndo mii ndo nuu yuvi na ta'vi chiñu, ra kuni tu na ña sandakava na ndo'o
va, saa chi na ̱xa saa ra na kanduu va kuvi na tu'un Ndioxi, ña xa sakua'a
ndo. Ra xa'a ña kan ke na kutä'an ndo xi'in na,
18 saa chi süvi ndixa nuu Tata yo Jesucristo kuvi ña xachiñu na, chi nuu
iki kuñu va na ke xachiñu na, ra iin xa ka'an na tu'un to'o, xi'in tu'un
nduvi ña sanda'vi na yuvi na kandixa tu'un ña ka'an ndia ndia ka yuvi.
19 Ndi su kusii ni va ini yu xi'in ndo'o, saa chi iin takundi'i va yuvi
kundaa ini xa'a ndo ña kandixa ndo Tata yo Jesús, ra xa'a ña kan ke
̱kuni yu ndichi ni na koo ndo ña sa ndo chiñu va'a, ndi su süvi ña sa ndo
chiñu ki'vi.
20 Ra Tata yo Ndioxi ra taxi ña va'a, ra kama ni va ku̱'ni̱ xa'a ra Timia'a
tixi xa'a ndo, ra satiaa va ndo nuu ri. Ra Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a
kuta'vi ndo.
21 Ra ti'vi tu ra ñani yo Timoteo ra sachiñu xi'in yu nuu Tata yo Jesús
va tu'un ndioxi kuxaa nuu ndo, ra saa tu ndia judío ta'an va yu, ra Lucio,
xi'in ra Jasón, xi'in ra Sosípater.
22 Ra ti'vi tu yu'u, ra Tercio, ra tiaa tutu yo'o va tu'un ndioxi kuxaa ña
nuu ndo, xa'a ña ndikun yo Tata yo Jesús.
23 Ra ti'vi tu ra ñani yo Gayo va tu'un ndioxi kuxaa nuu ndo. Ra yo'o
kuvi ra taxi ve'e kandu'u yu, ra taxi tu ra ve'e ra ndakuta'an takundi'i na
ve'e ñu'u va. Ra ti'vi tu ra Erasto va tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo, ra
yo'o kuvi ra ndiaa xu'un ñuu yo'o. Ra ti'vi tu ra ñani yo Cuarto va tu'un
ndioxi kuxaa nuu ndo.
24 Ra Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Ra saa ke
koo va.

Ndasaka'nu ra Pablo Ndioxi

25 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, ra kuvi chindiee ta'an xi'in ndo
ña va'a tuun ni na kundikun ndo tu'un va'a xa'a Jesucristo, ña ndatu'un
yu xa'a xi'in ndo. Saa chi xi'in ña yo'o ke ndaña'a Ndioxi chiñu ra ña
ndixiyo se'e ta kumani ka kukava xa'a ña yuuvi va,
26 ndi su vichin, ra iin ta kachi ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi
xina'a ke ̱kuu va, saa chi iin takundi'i va yuvi na küu judío ̱xini so'o
tu'un va'a xa'a Jesucristo nuu iinii kuvi saa ña yuuvi ña va'a na kandixa
na Jesucristo, ra kundiaa ini na ra.
27 ¡Ra indaa Ndioxi ra ndichi kuvi ra; na ndasaka'nu yo, ra sa to'o yo ra
iin takundi'i kii va, xa'a ña xa Tata yo Jesucristo! Ra saa ke koo va.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Corinto

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ndikun Jesús ndee ñuu Corinto

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi xa'a ña kuni mii ra ña kaka yu
chiñu nuu Jesucristo, xi'in ra ñani yo Sóstenes,
2 kuvi ndi ̱tiáá tutu yo'o xáá ña nuu ndo'o na ñani yo, na ndee ñuu
Corinto, na kúu ve'e ñu'u Ndioxi na nduyii xa̱ Cristo Jesús, na kana ra kuu
ñuu ra ña yii, xi'in takundi'i ka na ndee iinii kuvi ña yuuvi na ndasaka'nu
kivi Tata yo Jesucristo, ra kuu ra Tata na kan, ra saa tu yoo va.
3 Ra Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi
takundi'i ndo, ra vivii na koo ndo.

̱Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi

4 Ra iin takundi'i va kii ̱taxi yu tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ndo, xa'a ña
va'a ña sani'i ra ndo'o, ña ti'vi ra Tata yo Jesucristo kixi ra sakaku ra ndo'o.
5 Saa chi xa'a ña xa nduu ndo iin xi'in Jesucristo va ke taxi Ndioxi
takundi'i nuu ña va'a nda'a ndo, ta kuu takundi'i tu'un ña ka'an ndo,
xi'in takundi'i ña xini ndo.
6 Ra ña yo'o kuvi ña ndaña'a ndo'o ña xa kaxi ni va ndixinu ini ndo xi'in
tu'un va'a xa'a Jesucristo ña ndakani ndi nuu ndo.
7 Ña kan ke vichin, ra ndia nii tu ña xinituni ña yii ña ̱ta̱xi Ndioxi
kuëe kumani nuu va ndo, ña ndee ndo ndiatu ndo kii ña nandiko Tata yo
Jesucristo kixi va ra.
8 Ra mii Ndioxi va kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndo ña ndinuni ni
kundikun ndo ra ndia kii ndi'i, ra saa ke ndia nii na nï'i taxi kuachi xa'a
ndo nuu Tata yo Jesucristo ta xa na ndiko ra kixi ra.
9 Saa chi Tata yo Ndioxi ra saxinu va ra nuu takundi'i ña kindoo ra, ra
mii ra kuvi tu ra kana ndo'o ña kuta'an ndo xi'in Tata yo Jesucristo ra kuu
se'e va ra.

Ka'an ra Pablo xi'in na ndikun Jesús ña vä'a ndata'vi ta'an na

10 Ñani yo, xi'in kivi Tata yo Jesucristo ke ̱xakunda'vi yu nuu ndo, ña
vivii va na kuta'an ndo, ra na ndatä'vi ta'an ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo
ke inuu va na ndakani ini ndo, ra iin tu'un tu na kuu va ndo.
11 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ñani mii yu, ra na ve'e ra Cloé va kuvi
na ndatu'un xi'in yu xa'a ndo ña iyoo ndo kuachi xi'in ta'an ndo.
12 Ra xa'a ña xa siin, xa siin ka'an va ndo ke kachi yu saa xi'in ndo,
saa chi sava ndo ka'an, kachi su'va: “Ndu'u, ra ra Pablo va ndikun ndi”,
kachi ndo. Ra sava tu ndo ka'an ña ndikun ndo ra Apolos va; ra sava tu
ndo ka'an ña ndikun ndo ra Cefas va; ra sava tu ndo ka'an ña ndikun ndo
Cristo va.
13 Ra na kundaa ini ndo, chi Cristo ra nindatä'vi vali ra. Ra nii yu'u, ra
Pablo, ndixïtakaa nda'a cruz xa'a ndo. Ra nii xi'in kivi yu ke ndichïchi va
tu ndo.
14 Ra na tixa'vi Ndioxi, chi ndia nii ndo'o ndisaküchi yu, chi takua ra
Crispo, xi'in ra Gayo va kuvi ndia sakuchi yu.
15 Ña kan ke küvi ka'an ndia nii ndo ña chichi ndo xi'in kivi yu.

16 Oo, ra sakuchi tu yu na ve'e ra Estéfanas va, ra ndakü'un ini yu, a
sakuchi ka yu sava na.
17 Ra na kundaa ini ndo, chi nditï'vi Cristo yu'u ña sakuchi yu yuvi, chi
chiñu ña taxi ra nda'a yu ke ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a ra nuu va na;
ra süvi xi'in tu'un nduvi ña sandaku ini mii yu ke ndakani yu ña nuu na,
saa chi tu saa na sa yu, saa ra, süvi vi ndiee Cristo ra ndixi'i ndika cruz ke
xiniñu'u yu.

Jesucristo kuvi ra ndaña'a ndiee xi'in ña ndichi ña kuu mii Ndioxi

18 Ra ña ka'an yu xa'a ña ndixi'i Cristo ndika cruz, ra tu'un sana va ke
tuvi yuvi na ndi'i xa'a; ndi su nuu yoo, na kaku, ra tu'un yo'o, ra ndiee
Ndioxi va kuvi ña.
19 Ta ku'va káchí tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a, ña kachi su'va:
Sandi'i va yu xa'a ña xini tuni na ndichi,
ra sakutia'a tu yu ña kundaa ini yuvi na kundaa ni ini va,
kachi ña.
20 Ra na kundaa ini ndo, chi na ndichi xi'in na xini ni saña'a, xi'in na
ndatu'un xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra köo ya'vi ndiaa vi na.
Saa chi ña ndichi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ña'a ña köo ya'vi ndiaa
va ndasa Ndioxi ña.
21 Ra xa'a ña ndichi ni va Ndioxi kuvi ña nditäxi vi ra kundaa ini na
yuuvi yo'o xa'a ra xi'in ña ndichi ña kuu mii na; chi ña xa ra ke sakaku ra
yuvi na ndiaa ini xini ra xi'in tu'un va ra, ra tu'un yo'o, ra köo ya'vi ndiaa
vi ña tuvi inka yuvi.
22 Ra na judío, ra ña xitu'un va kuni na kan kuni na, ra na griego tu,
kuni kuni so'o ña ndichi va; ra saa ke kandixa na tu'un Ndioxi kuni na.
23 Ndi su ndu'u, ra xa'a Jesucristo ra katakaa na nda'a cruz va ke ka'an
ndoso ndi. Ra ña yo'o, ra ña kà'àn nuu va kuvi ña tuvi na judío, ra ña köo
va'a ya'vi ndiaa vi tu kuvi ña ka'an ndi tuvi yuvi na küu judío;
24 ra yuvi na kana Ndioxi, ta kuu na judío, xi'in na griego, ra ra va'a va
kuu Cristo nuu na kan, saa chi ra kan kuvi ra kixi ña ndaña'a ra ndiee,
xi'in ña ndichi ña kuu mii Ndioxi va.
25 Saa chi tu'un Ndioxi ña köo ya'vi ndiaa tuvi yuvi, kuvi ña ndichi ka
nuu takundi'i va ña xinituni ña kuu mii na yuuvi yo'o; ra tu'un Ndioxi ña
köo ndiee tuvi yuvi ke, kuu mii iin takundi'i ndiee va.
26 Ra xa xini va ndo, ñani yo, chi nuu ña yuuvi yo'o, ra süvi takundi'i
ndo kuvi ndo kuu na ndichi, ra lo'o kuvi tu ndo kuu na chiñu va, a se'e na
xiniñu'u va tu. Ra va'a ni saa iyoo va ndo, ndi su kana va Ndioxi ndo'o.
27 Saa chi yuvi na ki'vi, tuvi na, yuuvi yo'o kuvi na ndikaxin Ndioxi,
sakuka'an nuu na ndichi va; ra yuvi na vita ni tu tuvi na yuuvi yo'o, kuvi
na ndikaxin Ndioxi, sakuka'an nuu yuvi na ndaku ni va.
28 Ra yuvi na köo ya'vi ndiaa, na kundasi va'a na yuuvi yo'o xini va na,
kuvi na ndikaxin Ndioxi ña va'a sandakava ra ini yuvi na ndichi ni iyoo
nuu ña yuuvi yo'o.
29 Ra su'va va ke xa Ndioxi ña va'a ndia nii yuvi na ndäsa chee ni xi'in
mii nuu ra.
30 Ra mii Ndioxi va kuvi ra ndachuta'an ndo'o xi'in Tata yo Jesucristo;
ra Tata yo Jesucristo kuvi ra taxi ña ndichi nda'a va yo, ra xa'a ña xa ra
ke nduu tu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi va, ra ndasa
yii ra yoo, ra sakaku tu ra yoo va.
31 Ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi va: “Tu sava na kuni kutiaa ini,
ra na kutiaa ini na xa'a ña ndikun na Tata yo Jesucristo va.”

2

Ka'an ndoso ra Pablo xa'a Jesucristo ña xitakaa ra nda'a cruz

1 Ñani mii yu, na ku'vi ini yu xini yu, ta ndixaa yu ndika'an ndoso yu
xa'a ña ndaa, ña kuu mii Ndioxi nuu ndo, ra süvi tu'un ña nduvi a tu'un
ña u'vi ni ke ndixiniñu'u yu ña ndatu'un yu xi'in ndo,
2 chi ña xa yu ke ndika'an ndoso yu nuu ndo xa'a indaa Jesucristo, ña
xitakaa ra nda'a cruz va.
3 Ra xa ninu tu yu xi'in mii va yu, ra ndia kisi va ña yu'u xa'a ña iyu'vi
yu, ña ndiküni yu kanduu yu ña kuni Ndioxi
4 ta ndika'an ndoso yu tu'un ra nuu ndo, ra nii ndixïniñu'u yu tu'un
nduvi ta'an ña xiniñu'u na yuuvi yo'o ña saxinu yu ini ndo. Chi mii va
ndiee Tachi Yii Ndioxi kuvi ña ndaña'a mii nuu ndo, ra saxinu tu ña ini
va ndo.
5 Ra saa ke xa yu ña va'a na kundiaa ini ndo ndiee Ndioxi va, ra na
kundiäa ini ndo ña ndichi ña kuu mii na yuuvi yo'o.

Tachi Yii kuvi ña ndaña'a chiñu ña xa Ndioxi

6 Ra vichin na kundaa ini ndo, chi ndatu'un va ndi tu'un ndichi, ndi su
xi'in takua yuvi na xa iyoo xixa ini xi'in tu'un Ndioxi va ke ndatu'un ndi;
ra ndatü'un ndi ña ndichi ña xini na yuuvi yo'o, a ña ndichi ña xini yuvi
na xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi, saa chi na ndi'i xa'a va kuvi na kan.
7 Chi ña ndichi Ndioxi ña ndikundäa ini yuvi xa'a, ña ndixiyo se'e ta
yachi va ke ndatu'un ndi xi'in na; ra ndia ta yachi vi ke chituni Ndioxi ña
ndichi yo'o, ña va'a na ni'i yo ña va'a xi'in ña.
8 Ra ndia nii yuvi na xa'ndia chiñu iyoo nuu ña yuuvi yo'o ndikundäa ini
xi'in ña ndichi yo'o, saa chi tu ndikundaa ini na xi'in ña, saa ra kätakaa
vi na Tata yo Jesucristo ra kuu mii takundi'i ndiee nda'a cruz.
9 Ndi su nda'a yoo va ke taxi Ndioxi ña, ra saa ke kachi tu mii tu'un
Ndioxi ña tiąà na xina'a va:
Ña'a ña xïni ndia nii yuvi, xi'in ña'a ña täan kuni so'o na xa'a, ña'a ña
täan ndakani ini na xa'a,
kuvi ña xava'a Ndioxi ni'i yuvi na ku'vi ini xini ña'a,
kachi ña.
10 Ra Tachi Yii va Ndioxi ke xiniñu'u ra ña ndaña'a ra ña nuu ndi, saa
chi Tachi Yii ra kuvi ña xitondoso takundi'i va ña'a ña küvi kundaa ini yo
xi'in, ra saa tu ña ndichi ña iyoo se'e, ña kuu mii Ndioxi va.
11 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo ra kundaa ini ndo, ndia nii yuvi, ra
kundäa ini na, ni ke xani ini inka yuvi, saa chi takua tachi ña kuu mii va
na ke kundaa ini xa'a ña xani ini na. Ra saa ke iyoo tu Ndioxi va, chi takua
Tachi Yii va ra ke kundaa ini xa'a ña xani ini ra.
12 Ra ndu'u, ra süvi tachi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o ke nindaki'in ndi,
chi Tachi Yii ña taxi Ndioxi va ke ndaki'in ndi, ña va'a na kundaa ini ndi
xa'a ña'a ña taxi Ndioxi nda'a ndi, xa'a ña tiayu ni ra.
13 Ra ta ka'an ndi xa'a ña yo'o xi'in yuvi, ra tu'un ña saña'a Tachi Yii
Ndioxi ndu'u va kuvi ña ka'an ndi xi'in na, ra kä'an ndi tu'un ña kutu'va
ndi xi'in ña ndichi kuu mii ndi xi'in na. Saa chi ña ndichi ña kuu ña yii
va kuvi ña saña'a ndi yuvi na kuu mii Tachi Yii.
14 Ra yuvi na köo Tachi Yii Ndioxi iyoo xi'in, ra xïin vi na kan ndaki'in
na ña'a ña taxi Tachi Yii Ndioxi, saa chi nuu na kan, ra ña'a ña köo ya'vi
ndiaa va kuvi ña, ra küvi tu kundaa ini na xa'a ña'a ña ka'an Tachi Yii
xa'a va.
15 Ndi su yuvi na iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in, ra kundaa va ini na kan
xi'in takundi'i ña'a a ña va'a kuvi ña, ra a ña vä'a va tu kuvi ña, ra saa ke

iyoo tu yuvi na ndïkun Ndioxi va, saa chi küvi vi kundaa ini na kan xa'a yuvi na ndikun Ndioxi, a na va'a kuvi na, ra a na vä'a va tu kuvi na.
16 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña kachi su'va va: “Ndia nii yuvi kundäa ini xa'a ña xani ini Tata yo Ndioxi, ra ndia nii tu na kuchüun ña saña'a va na ra”, kachi ña. Ndi su ndu'u, ra kundaa va ini ndi xi'in takundi'i ña'a ña taxi Ndioxi, saa chi ta ku'va xani ini Cristo va ke xani ini ndi.

3

Ra Pablo xi'in sava ka ndia ra nuu Ndioxi va ke xachiñu ndia

1 Ndi su yu'u, ñani yo, ra ndikä'an yu tu'un ta'an ña ka'an yu xi'in yuvi na xa ndikun ndinuni Ndioxi, chi tu'un ña ka'an yu xi'in yuvi na ndi'i ini xa'a mii, na □xa ta ku'va □xa na kuachi, na sakan xa'a kandixa Cristo va kuvi ña ndika'an yu xi'in ndo.
2 Ra ña saña'a yu ndo'o, ra ü'vi ña, saa chi täan kuchuun ndo sakua'a ndo ña sakua'a yuvi xixa. Saa chi ta ku'va □xá iin ña'a xi'in se'e ña ña chichin va ke xa yu xi'in ndo, saa chi iin na lo'o na sakan kaku ra xïxi na xita, chi na chichin va kuvi na, ra mii saa ke iyoo tu ndo'o va, xa'a ña kan ke ndisañä'a yu ña u'vi ndo'o, saa chi kuëe xa ndixiyo nduvi ndo ña sakua'a ndo, ra nii vichin ke kuëe iyoo nduvi vi ndo.
3 Saa chi niña chiñu ña kuni mii va ndo ke □xa ndo. Xa'a ña kan ke ndukuini ini ndo xini ta'an ndo, ra saa tu ini ndo xini ta'an va ndo, ra ndata'vi ta'an va tu ndo, ra niña chiñu ña kuni mii va ndo ke xa ndo, ra iin ta ku'va □xa takundi'i yuvi na xïni Ndioxi ke xa tu ndo'o va.
4 Saa chi ña ka'an sava ndo káchí ndo su'va: “Yu'u, ra ra Pablo va □ndíkṵn yu”, kachi ndo, ra sava tu ndo ka'an: “Yu'u, ra ra Apolos va □ndíkṵn yu”, káchí ndo, ra ta ku'va □xa yuvi na ndi'i ini xa'a mii va ke □xa ndo.
5 Ra vichin na kundaa ini yo, ¿a ra chee ni ka kuvi yu'u, ra Pablo, ña kan ke ndikun ndo yu'u? ¿Ra a ra Apolos va tu kuvi ra chee tuvi ndo, ña kan ke ndikun ndo ra? Süvi saa iyoo ña, saa chi ndu'u, ra takua ndia xachiñu va kuvi ndi nuu Ndioxi, ra ndu'u kuvi tu ndia ndatu'un xi'in ndo'o ña va'a kandixa ndo Tata yo Jesús va. Ra ta iin iin ndi ra ta iyoo mii chiñu ña taxi Tata yo Jesús nda'a ndi ke xa va ndi.
6 Yu'u kuvi ra chi'i tu'un Ndioxi nima va ndo, ra ra Apolos kuvi ra ndikoso va ña, ndi su Tata yo Ndioxi va kuvi ra sakua'nu ña.
7 Ra xa'a ña kan ke, süvi ra chee vi kuvi ra chí'í ña, ra nii süvi ra chee kuvi tu ra kósó va ña, chi indaa Ndioxi va kuvi ra chee, saa chi ra kan va kuvi ra sakua'nu ña.
8 Saa chi ra chí'i iin tata xi'in ra kósó ña, ra iin nuu ya'vi ndiaa va ndia, ndi su Ndioxi va kuvi ra ndacha'vi ndia, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña □xa ndia ke ndaki'in ndia ya'vi ndia xa'a, sa va ra.
9 Ra vichin na kundaa ini ndo, chi ndu'u, ra ndia ita'an xachiñu nuu Ndioxi va kuvi ndi, ra ndo'o, ra ta iyoo ñu'ú ta'vi nuu xachiñu Ndioxi va ke iyoo ndo.
A ta iyoo ve'e chee ña □xava'a Ndioxi va tu ke iyoo ndo.
10 Ra yu'u, ra Ndioxi va kuvi xa ña mani xi'in yu, ra taxi ra ndiayu nda'a yu ña koo yu ta ku'va iyoo iin tiaa ra ndichi ra ndiso chiñu xava'a iin ve'e, ra yu'u kuvi ra xakin xa'a va ña, ra inka kuvi tu na sakua'nu va ña. Ndi su ña xiniñu'u sa na sakua'nu ña ke na ki'in va'a xini na, ra vivii va na sakua'nu na ña.
11 Ra ndia nii ka yuvi küvi kakin xa'a inka ve'e, nuu xa tava yu xa'a ve'e, ra xa'a ve'e ña tava yu kan kuvi mii Jesucristo va.

12 Ra yuvi na xava'a ve'e yo'o, ra sava na kuniñu'u yuu oro, ra sava tu
na kuniñu'u yuu plata va, ra sava tu na kuniñu'u yuu ña nduvi ni va, ra
sava tu na kuniñu'u itun va, ra sava tu na kuniñu'u itia xi'in ndoo va.
13 Ndi su ta xa na xaa kii ña sandaku Ndioxi kuachi xi'in ta iin iin na
yuuvi yo'o, ra saa ke kundaa kaxi ini takundi'i va yuvi xa'a chiñu ña ⍰xa
na; saa chi kii kan ke kotondoso Ndioxi chiñu ña ⍰xa ta iin iin va yuvi, ra
xi'in ñù'ù va ke kotondoso ra ña.
14 Ra tu ndia tu na, na sava'a ve'e kan xi'in ña'a ña kuë xixi, saa ra
ndaki'in va na ya'vi na xa'a ña,
15 ndi su tu sava na, na sava'a ve'e kan xi'in ña'a ña xixi va, saa ra ña
uun va kuvi ña, saa chi köo vi ya'vi na kan, ra va'a ni kaku va tu mii na,
saa chi ta ku'va ⍰ndo'o yuvi na xa yachin koko, ra kaku va tu na ke ndo'o
na.
16 Ndo'o, ¿ra a kundäa va ini ndo ña kuu ndo ve'e ñu'u Ndioxi, ra iyoo
tu Tachi Yii ra nima va ndo?
17 Ra tu ndia na na sandi'i xa'a ndo'o na kuu ve'e ñu'u Ndioxi, saa ra
sandi'i tu Ndioxi xa'a na kan va, saa chi ve'e ñu'u Ndioxi ra ña yii va kuvi
ña, ra ndo'o va kuvi na kuu ve'e ñu'u kan.
18 Ra na sandä'vi ndo mii ndo. Chi tu sava ndo tuvi ña ndichi ni ndo
xi'in ña ndichi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, saa ra ña xiniñu'u sa ndo ke na
nduu ndo ta ku'va iyoo yuuvi na xïni va'a xa'a ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi
yo'o va, ra saa ke kuvi nduu ndo na ndichi ndixa nuu Ndioxi.
19 Saa chi ña ndichi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ña köo va'a ya'vi
ndiaa vi kuvi ña nuu Ndioxi. Ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi ña tiaa
na xina'a, ña kachi su'va va: “Na ndichi, ra xi'in mii ña ndichi ña iyoo
nuu na ke koyo na xi'in va sa Ndioxi”, kachi ña.
20 Ra ⍰ka'an ka tu tu'un Ndioxi káchí ña su'va va: “Tata yo Ndioxi ra
xini va ra ña xani ini na ndichi, ra ña köo va'a ya'vi ndiaa vi kuvi ña nuu
ra”, ⍰kachi ña.
21 Ra xa'a ña kan ke na kutiäa ni ini ndo, ña kundikun ndo ndu'u ndia
kuu tiaa ta'an ndo, saa chi ña iyoo ndi ra xi'in va ndo ke chindiee ta'an
ndi:
22 Ta kuu yu'u, ra Pablo, xi'in ra Apolos, xi'in ra Pedro, ra saa tu takundi'i
ña'a ña iyoo va, saa chi xa kuenda mii ndo kuvi tu ña kan va: Ta kuu ña
tiaku yo, xi'in ña kuvi yo, xi'in ña ⍰kuu kii ña ndee yo vichin, xi'in ña kuu
kii ña vaxi;
23 ra saa ke iyoo tu ndo'o va, saa chi kuenda Jesucristo va kuvi ndo, ra
kuenda Ndioxi kuvi tu Jesucristo va.

4

Chiñu ña ⍰xa tiaa ndia ⍰xachiñu nuu Ndioxi

1 Ra na kundaa ini ndo, chi ndu'u, ra takua nuu Jesucristo va ke xachiñu
ndi, ra chiñu ña taxi ra nda'a ndi ke saña'a ndi yuvi xa'a chiñu Ndioxi ña
ndixiyo se'e ta yachi va.
2 Ra xa'a ña kan ke yu'u, xi'in sava ka ndia xachiñu nuu Ndioxi, ra niña
chiñu va'a va ke xiniñu'u sa ndi, ra saa ke kuvi kundiaa ini yuvi ndu'u.
3 Ndi su yu'u, ra ndï'i ini vi yu, xa'a ña ka'an ndo xa'a yu, a ña ka'an na
xa yukun kuachi iyoo nuu ña yuuvi yo'o va tu, saa chi ndia nii mii yu ra
küvi vi ka'an yu xa'a mii yu a va'a xa yu, a vä'a va tu xa yu.
4 Ndi su kuë ndixa vi yu chiñu ña vä'a tuvi yu, ra ña kachi yu su'va, ra
küni kachi yu ña va'a ni xa yu. Saa chi Tata yo Jesús va kuvi ra kuu mii
ndiayu ña ka'an ra ndia ku'va ke xa yu.

5 Ra xa'a ña kan ke kuëe kama ni na ka'an ndo xa'a ndia ndia ka ña'a,
saa chi mii va Tata yo Jesús kuvi ra ndaña'a ña'a ña iyoo se'e nuu ñaa,
ta xa na kixi ra. Ra mii Tata yo Jesús kuvi tu ra ndaña'a ña iyoo nima
takundi'i va yuvi, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa na ke ni'i na ña va'a
xa'a sa va ra.
6 Ra ña ka'an yu xa'a mii yu xi'in xa'a ra Apolos, xi'in ndo ñani yo, ra ña
□kuni yu ña na kutu'va ndo sa ndo ta ku'va □xa ndu'u ña xa ndi ña ka'an
tu'un Ndioxi ña xa ndika'yu iyoo va kuvi ña. Saa chi tu saa na sa ndo, saa
ra kutiäa ni vi ini ndo xi'in iin ra ka'an ndoso tu'un Ndioxi, ra kundasi tu
ndo inka ra.
7 Ra na kundaa ini ndo, chi iin kuvi ndo xi'in takundi'i va yuvi, ra Ndioxi
kuvi tu ra taxi takundi'i ña'a ña iyoo nuu va ndo, ra xa'a ña kan ke na
käni ini ndo ña nduku mii ndo ña, ra kutiaa ni ini ndo xi'in ña.
8 Ndo'o, ra xa kuika ni va ndo, ra ndia nii ka ña'a xamäni nuu ndo tuvi
ndo. Ra xa na rey na'nu va kuvi ndo, ra xiniñü'u ka vi ndu'u nuu ndo tuvi
ndo. ¡Ra va'a ni vi, tu xa ndixa na rey xa'ndia chiñu na kuu ndo, ra ni'i
ta ndi lo'o ka'ndia ndi chiñu xi'in ndo!
9 Ra ndu'u, ndia □xika chiñu nuu Tata yo Jesús, ra ndia chi sata va ke
ndakoo Ndioxi ndu'u tuvi yu. Ra ta iyoo ndia xa nditia'ndia xa'a kuvi va
ke iyoo ndi. Ra kuu tu ndi ndia □xakundiaa na yuuvi xini va na, ra saa tu
na tatun Ndioxi va.
10 Ra köo va'a tu ya'vi ndiaa vi ndi nuu na yuuvi yo'o xa'a ña □ndíkun
ndi Jesucristo; ra ndo'o tu, tiaa ni □xa xini xa'a chiñu ña kuni Jesucristo
va. Ra ndu'u tu, tiaa ni kuvita ini va tuvi ndo, ra ndo'o tu, ndaku ni va,
nuu mii ndo. Ra ndu'u tu, kundasi yuvi xini va na, ra ndo'o tu, xa to'o ni
va na.
11 Ndi su ndu'u, ra ndia kii vichin ra □ndo'o va ini ndi, saa chi ka'un va
ini ndi, ra ichi tu ini va ndi, ra köo tu tikoto kundixi va ndi, ra kundiva'a
ni tu na xi'in va ndi, ra köo tu ve'e va ndi,
12 ra xachiñu tu ndi ndiakua kuñaa va ndi, ra kaña'a tu na xi'in va ndi,
ndi su tu'un va'a va ndakuiin ndi yu'u na. Ra □taxi tu na ndu'u va, ndi su
□xa ka'nu va ini ndi xi'in na.
13 Ra ka'an ki'vi tu na xa'a va ndi, ndi su tu'un va'a va ndakuiin ndi yu'u
na. Ra ta □xa na xi'in mi'i va □xa na xi'in ndi, ra ta iyoo ña yakua ña xitia
va iyoo ndi nuu na ndia kii vichin.
14 Ra süvi xa'a ña □kuni yu saka'an yu nuu ndo ke tiaa yu tutu yo'o ña
kuxaa ña nuu ndo, chi ña xa yu su'va, ra ta ku'va xa na iyoo se'e ña ndiaa
yu'u na se'e va na ke, □xa yu xi'in ndo ña ndiaa yu'u yu ndo'o.
15 Ra va'a ni uxi mil va na kuu tiaa ndia saña'a ndo'o xa'a Jesucristo, ndi
su kuä'a vi kuvi iva ndo; saa chi indaa yu'u va kuvi ra kuu iva ndo, saa
chi yu'u va kuvi ra nuu va'a ndatu'un tu'un va'a xa'a Jesucristo xi'in ndo.
16 Ra xa'a ña kan ke, xaku nda'vi yu nuu ndo, ra na sa ndo ta ku'va xa
yu'u va.
17 Xa'a ña kan ke ti'vi tu yu ra Timoteo ra ita'an mani xi'in yu, ra ku'vi
ni ini yu xini yu, ra kuu se'e yu, xa'a ña □ndíkun ra Tata yo Jesucristo
xaa ra nuu ndo, ra ra ñaa kuvi ra sandaka'an ndo'o ku'va ña ndikun yu
Jesucristo, ra iin ta iyoo ña □saña'a yu ndo'o ke iyoo tu ña □saña'a yu na
ve'e ñu'u na ndee iin takundi'i ñuu va.
18 Ra sava tu ndo kutiaa ni ini va, saa chi xäa va'a ka vi yu kuto'ni yu
ndo'o, ká'án ndo;
19 ndi su tu Ndioxi kuni, saa ra kama ni va xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ra
kundaa tu ini yu xa'a ndia ta'an ndo, ndia kutiayu ni ini xika saña'a ñaa
va, ra a ndixa ke iyoo ndiee Ndioxi xi'in ndia, ra a takua tu'un saví kuiti
va ke ka'an ndia xika ndia.

20 Saa chi tu Ndioxi kuvi ra xa'ndia chiñu nima yuvi, saa ra süvi takua
tu'un saví kuiti ke xiniñu'u ka'an na, chi ndiee Ndioxi va ke xiniñu'u koo
xi'in na.
21 Ra mii ndo kuvi ndo xini va ndia ku'va ke kuni ndo sa yu xi'in ndo
ta xa na xaa yu kuto'ni yu ndo'o. ¿A kuni ndo ña na kaña'a yu xi'in ndo?
¿Ra a kuni tu ndo ña vivii va na taxi yu xini ndo, xi'in tu'un to'o, tu'un
tiaku ini?

5

Ndasayukun ra Pablo na ve'e ñu'u

1 Ra xa kundaa ini takundi'i va yuvi xa'a ña kuu xi'in ndo'o na ve'e ñu'u
na ndee ñuu Corinto, saa chi xi'in ndo ñaa, ndikaa iin tiaa ra xika xi'in si'i
nda'vi. Ra chee nii va kuachi ke xa ra, ña xa ra saa, saa chi ndia nani
yuvi na xïni Ndioxi, ra kuëe xa vi na ta'an chiñu kini ña xa ra ñaa.
2 ¡Ra ndo'o, ra na kutiaa ini va kuvi ndo xi'in chiñu kini ña xa ra! ¡Ra
a vä'a, na na kuka'an nuu va kuvi ndo, ra kusuchi ini ndo! Ra na kutä'an
ndo xi'in tiaa ra xa chiñu ki'vi ñaa.
3 Ra va'a ni köo va yu'u íin xi'in ndo, ndi su xa'a ña iyoo Tachi Yii xi'in
yo, ra ta iyoo ra íin va iyoo yu xi'in ndo, ra xa ki'in va xini yu ndia ku'va
ke sa ndo xi'in tiaa ñaa.
4 Ña xiniñu'u sa ndo ke na ndakuta'an ndo xi'in ndiee ña kuu mii Tata
yo Jesucristo va, ra va'a ni köo va yu íin tuvi xi'in ndo, ndi su ta iyoo ra
kuiin va koo yu xi'in ndo, ra saa tu ndiee Tata yo Jesús va.
5 Ra na ndataxi ndo tiaa ra xa chiñu ki'vi ñaa nda'a timia'a, ra va'a ni
na sandi'i va ri xa'a iki kuñu kuachi ña kuu mii ra, ndi su kaku va tu nima
ra kii ña nandiko Tata yo Jesús kixi ra.
6 Ra na kutiäa ini ndo xi'in chiñu ki'vi ña xa tiaa ñaa. Saa chi xa kundaa
va ini ndo xa'a tu'un ndichi ña kachi su'va: "Lo'o ni va ndavi, ra kuchuun
va ña sandanañu ña ixan", kachi ña.
7 Ra xa'a ña kan ke na tava va ndo ndavi yata ña sativi ndo'o, ra saa ke
kuvi kuu ndo xita va'a ña xixi na viko pascua, ña kuva'a xi'in ixan xaa ña
köo ndavi ndikaa xi'in. Ra na kundaa ini ndo, chi ndo'o va kuvi na kuu
xita va'a kan. Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra ndixi'i xa'a yo ndika cruz va,
ra ta ku'va ndo'o ndikachi lo'o ri soko na viko pascua ke ndo'o ra.
8 Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u na ndatava yo viko pascua, xi'in ndinuni
nima yo, xi'in ña ndaa, ra na ndatäva yo ña xi'in ña yakua, xi'in chiñu
ki'vi, ña kuu ndavi yata.
9 Ra xi'in tutu ña xa ti'vi yu nda'a ndo ta yachi ke xa ndika'an yu xi'in
ndo, ña na kutä'an ndo xi'in ndia nii yuvi na xika sii.
10 Ndi su ndikä'an yu xa'a yuvi na xïni Ndioxi, ta kuu na xika sii, xi'in
na ndukuini ini, xi'in na kui'na, xi'in na kañu'u ndioxi ndii; saa chi tu xa'a
na kan ke ndika'an yu, saa ra ña va'a na kutä'an ndo xi'in na, ra xiniñu'u
kee va'a vi ndo nuu ña yuuvi yo'o.
11 Ra na kundaa ini ndo, chi xi'in yuvi na xa ka'an ndikun Jesucristo, ra
xa tu na chiñu ki'vi va ke na kutä'an ndo kachi yu xi'i ndo, ta kuu na
xika sii, xi'in na ndukuini ini, xi'in na kañu'u ndioxi ndii, xi'in na kaña'a
xi'in inka yuvi, xi'in na xi'i a na kui'na va tu, yuvi na xa saa ra ndia nii
xi'in na ke na küxi vi ndo.
12 Saa chi yu'u, ra köo ndiayu yu ña sandaku yu kuachi yuvi na xïni
Ndioxi; chi mii va Ndioxi kuvi ra sandaku kuachi na kan.
13 Ndi su ndo'o, ra xiniñu'u va sandaku ndo kuachi yuvi na ñu'u ve'e
ñu'u xi'in ndo. Ra xa'a ña kan ke, na kutä'an ndo xi'in tiaa ra xa chiñu
ki'vi ñaa.

6

Na sandaku mii va ndo kuachi xi'in ta'an ndo

1 Ra ta xa kuni ndo taxi ndo kuachi xa'a iin na ñani ndo na iyoo kuachi
xi'in ndo, ¿ra nichuun ke kua'an ndo taxi ndo kuachi xa'a na nda'a na
chiñu na xïni Ndioxi? ¿Ra a vä'a mii na ñani yo na ve'e ñu'u va, na ka'an
ndo xi'in ña sayukun na kuachi xi'in ndo?
2 ¿A kundäa ini ndo su mii ndo'o na ndikun Ndioxi va kuvi na sayukun
kuachi xi'in na yuuvi yo'o vaxi kii? Ra tu mii va ndo kuvi na sayukun
kuachi xi'in na yuuvi, ¿ra a kuchüun tu ndo ña sayukun ndo kuachi vali
ña ndo'o na ta'an ndo?
3 ¿Ra a kundäa tu ini ndo ña sayukun tu yo kuachi xi'in na tatun Ndioxi
va? Ra tu saa iyoo ña, ¡saa ra kuvi tu sayukun yo kuachi ña ndo'o na ta'an
yo nuu ña yuuvi yo'o va!
4 Ra tu iyoo kuachi ña sayukun ndo xi'in na ñani ndo, ¿ra nichuun ke
kua'an ndo taxi ndo kuachi nda'a na chiñu na köo ndiayu kuu mii ve'e
ñu'u ña sayukun na kuachi xi'in ndo?
5 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra ña va'a na kuka'an nuu va ndo
kuvi ña. ¿A ndia nii vi na ñani yo köo ña xini tuni ña kuchuun na sayukun
na kuachi ña ndo'o na ñani yo?
6 ¿A ndiakua nuu na chiñu na xïni Ndioxi vi ke xiniñu'u ku'un iin ñani
yo, ña taxi ra kuachi xa'a inka ñani yo ra iyoo kuachi xi'in ra?
7 Saa chi ña kanita'an ndo xi'in ta'an mii ndo, ra iin ña ka'an nuu va
kuvi ña xa ndo. Ra va'a ka va kita ña tu inka yuvi va na sando'o ndo'o, ra
sanda'vi na ndo'o, ra ndaki'in na ña'a ndo,
8 ndi su ndo'o, ra siin va xa ndo. Saa chi mii va ndo ndukuiin ña xa
ndo chiñu ki'vi xi'in na ñani ndo na ndikun Jesús, ra sanda'vi tu ndo na
ra ndaki'in tu ndo ña'a va na.
9 ¿A kundäa ini ndo ña küvi vi koo yuvi na xa chiñu ki'vi nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu? Ra na sandä'vi ndo mii ndo, chi xa kundaa va ini ndo, chi
nuu xa'ndia Ndioxi chiñu, ra küvi vi koo yuvi na xika sii, na ndikun Ndioxi
ndii, xi'in tiaa ndia xa siki yasi'i, a na si'i va tu, xi'in tiaa ndia kixi xi'in
inka tiaa, xi'in tiaa ndia ndusi'i xi'in inka tiaa,
10 xi'in na kui'na, xi'in na kutoo koo kua'a ni xu'un nuu, xi'in na xí'í,
xi'in na kaña'a xi'in inka yuvi, xi'in na sanda'vi yuvi. Ra takundi'i na xa
ña yo'o kuvi na küvi koo nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
11 Ra ta'an chiñu yakua kan ke xa tu sava ndo'o va ta yachi; ndi su vichin
ra xa ndoo va kuachi ndo, ra xa nduyaa va ndo. Ra xa ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi va nduu ndo nuu Ndioxi, xa'a ndiee Tata yo Jesucristo, xi'in
xa'a ndiee Tachi Yii Tata yo Ndioxi.

Na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in chiñu ña xa yo

12 Sava na ka'an kachi saa: “Ña kuvi sa yo takundi'i va ña kuni yo.” Ra
ña ndixa ke kuvi sa yo takundi'i va ña, ndi su süvi takundi'i ña sa ña va'a
xi'in yo; ra va'a ni ka'an va sava kachi na saa: “Ña kuvi sa yo takundi'i va
ña kuni yo”, ndi su na täxi yo ña ka'ndia ña chiñu nuu yo.
13 Ra ña ndixa va ke va'a kuni tixi yo xi'in ña'a ña xixi yo, saa chi xa'a
ña kan ke xava'a va Ndioxi tixi yo. Ra va'a ni saa va, ndi su ña ndi'i xa'a
kuvi uvi saa va ña sa Ndioxi. Ndi su ndikuvä'a tu iki kuñu yo ña kaka sii ni
ña; chi ña kuva'a ña, ra Tata yo Jesucristo va kuvi ra xiniñu'u ndasaka'nu
ña, ra Tata yo Jesucristo kuvi tu ra xa'ndia chiñu nuu iki kuñu va yo.
14 Ra ta ku'va xa̱ Ndioxi ña sandatiaku ra Tata yo Jesucristo ke, sa tu ra
ña sandatiaku ra yoo va xi'in ndiee ña kuu mii ra.

15 ¿A kundäa ini ndo ña kuu iki kuñu yo iin ña'ñu iki kuñu Tata yo
Jesucristo? ¿Ra a kuvi ndachuta'an yoo na kuu ña'ñu iki kuñu Tata yo
Jesucristo iki kuñu yo, xi'in iki kuñu iin ña'a ña koko tuvi ndo? ¡Ra na
kundaa ini ndo, chi küvi sa yo saa!
16 ¿A kundäa ini ndo, chi iin tiaa ra ndaki'in ña'a ña koko, ra iin iki kuñu
ke nduu ra xi'in va ña? Ra saa kachi tu tu'un Ndioxi ña kachi su'va va:
"Iin tiaa ra ndaki'in iin ña'a, ra iin ke nduu ra xi'in va ña", kachi ña.
17 Ndi su yuvi na ndakuta'an xi'in Jesucristo, ra iin ke nduu tu na kan
va xi'in ra.
18 Xa'a ña kan ke, na käka sii ndo, ña sa ndo chiñu yakua. Saa chi kuachi
yo'o kuvi ña xayakua ni ka va iki kuñu yuvi nuu takundi'i ka kuachi ña
xa na.
19 ¿A kundäa ini ndo ña kuu iki kuñu ndo, ve'e ñu'u Tachi Yii Ndioxi,
ra mii ra kuvi tu ra taxi Tachi Yii ra nda'a yo ña iyoo xi'in va yo? Ra na
kundaa ini ndo, chi iki kuñu yo, ra süvi yoo kuvi na xa'ndia xa'a ña, chi
kuenda Ndioxi va kuvi ña.
20 Saa chi Ndioxi va kuvi ra ndasata ña, ra ya'vi ni va cha'vi ra ña. Ra
xa'a ña kan ke na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in iki kuñu yo, ra saa tu xi'in
nima va yo, saa chi kuenda ra kan kuvi uvi saa va ña.

7

Ka'an ra Pablo ndia ku'va ke kundee yuvi na xa nditanda'a xi'in ta'an na

1 Ra xa'a ña ndakatu'un tu ndo yu'u nuu tutu ña ti'vi ndo xaa nda'a
yu, xa'a ña "a va'a ni ka tu na tändiaa tiaa na si'i".
2 Ra ña va'a ni kuvi va ña, ndi su xa'a ña iyo ini ki'vi tiaa xi'in ndia ndia
ka na si'i, ra sa ndia kuachi xi'in na kuvi ña, na koo va yasi'i ndia, ra na
koo tu ìi na si'i va.
3 Ra tiaa, ra iyoo yasi'i, ra ña xiniñu'u va ke na taxi ra mii ra nda'a yasi'i
ra, ra saa tu mii yasi'i va ra, chi ña xiniñu'u va ke na taxi ña mii ña nda'a
ìi ña.
4 Saa chi ña'á ña iyoo ìi, ra xä'ndia chiñu ka ña xa'a iki kuñu ña, chi xa
ìi va ña kuvi ra xa'ndia chiñu xa'a ñá. Ra mii saa ke iyoo tu ìi va ña, chi
xä'ndia chiñu ka ra xa'a iki kuñu ra, chi xa yasi'i va ra kuvi ña xa'ndia
chiñu xa'a ñá.
5 Xa'a ña kan ke na kuxï'ndia ndo mii ndo nuu ta'an ndo, Ndi su tu chikaa
ini ndo ña tiändiaa ta'an ndo ndia'vi kii, xa'a ña kuni ndo ka'an ndo xi'in
Ndioxi, saa ra ña sa ndo ke na chuta'an tu'un ndo xa'a va ña. Ra ta xa
na sandi'i ndo ka'an ndo xi'in Ndioxi, saa ra na ndatandiaa ta'an tuku va
ndo; saa chi tu na tändiaa ta'an ndo, ra iyo ni kuchüun ndo ka'ndia ndo
nuu iki kuñu ndo, ra iyo ni sanda'vi timia'a ndo'o ña sa ndo kuachi.
6 Ra ña ka'an yu takundi'i ña yo'o xi'in ndo, ra ra ndiaa yu'u va kuvi yu
ndo'o, ndi su süvi iin ndiayu kuvi ña taxi yu nda'a ndo.
7 Ra ña kuni yu ke, na koo kuaan takundi'i va tiaa, ta ku'va iyoo yu'u;
ndi su sava na taxi Ndioxi ndiee nda'a ña kuchuun na koo kuaan na, ra
sava tu na taxi ra ndiee nda'a ña tanda'a va na, ra xa'a ña kan ke xa siin
xa siin va iyoo na.
8 Ra ndo'o na kuaan, xi'in ndo'o na si'i na ndukuaan, ra ña va'a ni va
kuvi ña, tu saa na kindoo kuaan ndo, ña koo ndo ta ku'va iyoo yu'u.
9 Ndi su tu kuchüun ndo ña ka'ndia ndo nuu iki kuñu ndo, saa ra va'a
ka na tanda'a va ndo, nuu ña ndakani ni ini ndo xa'a ña kutoo ta'an ni
ndo.

10 Ra chiñu ña xa'ndia yu nuu na xa nitanda'a ke, ña na ndaköo ná si'i
ìi va na. Ra ndiayu yo'o, ra süvi ndiayu mii yu kuvi ña, chi ndiayu ña
xa'ndia Tata yo Jesucristo nuu va yo kuvi ña.
11 Ndi su tu na ndakoo va tu na si'i ìi na, saa ra na tandä'a ka va na, ndi
su tu kuni tu na, ra na kindoo mani va na xi'in ìi na, ra na ndaki'in tuku
va na ra. Ra saa tu tiaa va chi küvi va'a vi ña ndakoo ndia yasi'i ndia.
12 Ra ña yo'o kuvi tu ña ka'an yu xi'in sava ka va ndo, ndi su süvi ña
taxi Tata yo Jesucristo kuvi ña, chi tu'un mii va yu kuvi ña yo'o: tu ndia
iin ñani yo, ra täan kandixa yasi'i ra tu'un Tata yo Jesucristo, ra kuni va
tu ña kundu'u ña xi'in ra, saa ra na kundu'u ra xi'in va ña, saa chi köo
ndiayu ña ndakoo ra ña.
13 Ra tu ndia tu iin ña ku'va yo, ra täan kandixa ìi ña tu'un Tata yo
Jesucristo, ndi su tu kuni va ra ña kundu'u ra xi'in ña, saa ra na kundu'u
ña xi'in va ra, saa chi köo ndiayu ña ndaköo ña ra.
14 Chi va'a ni ndïkun va ìi ña Tata yo Jesucristo, ndi su xa'a ña xa
kandixa mii ña tu'un Tata yo Jesucristo, saa ra ndia ìi va ña kuvi ra nduyii
xa Ndioxi xi'in ña; ra tu ndia tu iin ñani yo ra kuëe kandixa yasi'i ra Tata
yo Jesucristo, ndi su xa'a ña xa kandixa mii ra tu'un Tata yo Jesucristo,
saa ra ndia yasi'i va ra kuvi ña nduyii xa Ndioxi xi'in ra. Saa chi tu süvi
saa iyoo ña yo'o, saa ra na kuachi se'e na ra ta iyoo na kuachi se'e yuvi
na xini Ndioxi va ke koo na, ndi su vichin ra ndia na kuachi se'e va na
ndaki'in mani ra.
15 Ndi su tu kuni va tu iin tiaa ra kuëe kandixa tu'un Tata yo Jesucristo
ña ndakoo ra yasi'i ra, saa ra na ndakoo va ña ra, ra saa tu iin ña'a, ña
kuëe kandixa tu'un Tata yo Jesucristo va, saa chi tu kuni ña ndakoo ña ìi
ña, saa ra na ndakoo va ña ra. Saa chi ña kana Ndioxi yoo, ra ña vivii koo
va yo kuvi ña, ndikäna ra yoo ña kanita'an yo.
16 Saa chi yo'o ña iyoo ìi, ra kundäa vi ini kun a kuchuun kun sakaku
kun ìi kun xi'in takundi'i ña sa kun, tu na kundu'u ra xi'in kun; ra saa
tu yo'o, tiaa ra iyoo yasi'i va, saa chi kundäa vi ini kun a kuchuun kun
ña sakaku kun yasi'i kun xi'in takundi'i ña sa kun, tu na kundu'u ña xi'in
kun.
17 Ra ta ku'va iyoo ndo, ta kana Tata yo Jesucristo ndo'o ke na koo va
ndo. Ra ña ka'an yu xi'in ndo'o, kuvi tu ña ka'an yu xi'in takundi'i na ve'e
ñu'u na ndee iinii kuvi va.
18 Saa chi tu sava ndia ñani yo, ra xa kuu mii va ndia tuni Ndioxi ta kana
ra ndia, saa ra, saa na koo va ndia, ra tu sava tu ndia ñani yo, ra köo vi
tuni Ndioxi ndia ta kana ra ndia, saa ra saa na koo va ndia, chi xiniñü'u
ka vi ña kakin na tuni ndia.
19 Saa chi kuëe ndiee xa'a vi ña, ña koo tuni Ndioxi ndo'o, ra saa tu ña
köo va ña, chi ña xiniñu'u va'a ke na kandixa ndo chiñu ña xa'ndia Tata
yo Ndioxi nuu va ndo.
20 Ra xa'a ña kan ke na koo ndo ta ku'va iyoo ndo ta kana Tata yo Ndioxi
ndo'o va.
21 Ra tu sava ndo, ra na xachiñu nda'vi köo ya'vi va kuvi ndo, ta kana
Ndioxi ndo'o, ra na ndï'i ini ndo xa'a ña iyoo ndo saa; ndi su tu iyoo va tu
ku'va ña saña ndika ndo, saa ra na ka'an ndo xi'in na, ña saña ndika na
ndo'o va.
22 Saa chi na xachiñu nda'vi köo ya'vi, ta kana Tata yo Jesús na ña
kundikun na ra, ra xa na ndisaña ndika va kuvi na ña xachiñu na nuu
ra vichin; ra na ndixika ndika tu ta kana Tata yo Jesús na ña kundikun
na ra, ra na kan kuvi na nduu na xachiñu nda'vi köo ya'vi nuu Tata yo
Jesucristo vichin va.

23 Ra na kundaa ini ndo, chi ya'vi ni va ndasata Tata yo Ndioxi ndo'o;
ra xa'a ña kan ke na täxi ndo ña ndaka'ndia chiñu tuku yuvi nuu ndo, ra
nduu tuku ndo na xachiñu nda'vi köo ya'vi nuu na.
24 Xa'a ña kan ke ñani yo, ra ta ku'va iyoo ndo ta kana Ndioxi ndo'o ke
na koo ndo ña kundikun va ndo ra.
25 Ra ña ndakatu'un tu ndo yu'u xa'a na kuaan va'a, ra köo vi ndiayu
nditaxi Tata yo Jesucristo nda'a yu xa'a na, ndi su kuvi va ka'an yu xi'in
ndo ndia ku'va ke tuvi yu, saa chi taxi va Tata yo Ndioxi ña xini tuni yu,
xa'a ña kunda'vi ni ini ra xini yu'u.
26 Ña tuvi yu'u, ra tiaa ndia kuaan, ra na tandä'a vi ndia, xa'a ña iyoo
ni tundo'o kii ña ndee yo vichin.
27 Ra ndo'o, ndia ñani yo ndia iyoo yasi'i, ra na ndaköo ndo ná, chi na
kundee na xi'in va ndo; ra ndia ñani yo, ndia kuaan, ra na tandä'a vi ndia.
28 Ra tu kuni va tu ndia ñani yo ndia kuaan tanda'a ndia, saa ra na
tanda'a va ndia, saa chi süvi kuachi vi kuvi ña; ra tu kuni tanda'a tu na
ku'va yo na kuaan, saa ra na tanda'a va na, saa chi süvi kuachi vi kuvi ña.
Ndi su na □tanda'a, kii ña iyoo tundo'o vichin, ra □ndo'o ni va na, ra xa'a
ña küni yu ndo'o va na kuvi ña ka'an yu xi'in na.
29 Ra na kundaa ini ndo, ñani yo: Chi xa kuyachin ni va kii ndiko Tata
yo Jesucristo, ra ndo'o, ndia iyoo yasi'i, ra süvi takua xa'a yasi'i ndo ke na
kundi'i ni ini ndo, chi ta iyoo ndia kuaan va na koo ndo; ña ndakani ini
ndo xa'a chiñu Tata yo Jesucristo
30 ra saa tu ndo'o, na kusuchi ini va, ra ta iyoo na kusii ini va na koo
ndo; ra ndo'o na kusii ini, ra ta iyoo na kusuchi ini va na koo ndo; ra ndo'o
na □sata ña'a, ra ta iyoo na ndisäta va'a ña'a va na koo ndo;
31 ra ndo'o, na kee va'a xi'in ña'a ña kana nuu ña yuuvi yo'o, ra ta ku'va
iyoo na köo va'a ña'a nuu vi na koo ndo; saa chi ña yuuvi, xi'in takundi'i
ña'a ña iyoo nuu ña, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña.
32 Ra ña kachi yu saa, ra ña va'a na ndï'i ni ini va ndo kuvi ña. Saa chi
tiaa ndia kuaan, ra xa'a chiñu Ndioxi va ke ndi'i ini ndia, ra ndi'i tu ini
ndia ndia ku'va ke ndasaka'nu va ndia ra;
33 ndi su tiaa ndia xa iyoo yasi'i, ra ña ndi'i ini ndia kan xa'a kuvi chiñu
ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, xi'in xa'a ña sakusii ndia ini yasi'i va ndia.
34 Ra mii saa ke kuu tu xi'in ná si'i va, saa chi na si'i ná kuaan, ra chiñu
ña kuni Ndioxi va ke saxinu na, xi'in chiñu ña xa na, ra saa tu xi'in ña
xani ini va na; ndi su na si'i na iyoo ìi̱, ra chiñu ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o
va ke ndi'i ini na kan xa'a, xi'in ña sakusii na ini ìi̱ va na.
35 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra ña kuni yu ña va'a na koo va
ndo kuvi ña, ra süvi nuu ndo ke sasi yu, chi ña kuni yu ke vivii va na koo
ndo, ra □sa ndo chiñu ndaku nuu Ndioxi va, ra sachiñu tu ndo nuu ra xi'in
ndinuni nima va ndo.
36 Ra tu sava tu na xani ini, ña va'a ka va na tanda'a se'e si'i na, xa'a ña
xa kuni ya'a kuiya ña tuvi na, saa ra xiniñu'u na tanda'a va ña, saa chi
süvi kuachi vi kuvi ña tanda'a ña.
37 Ndi su tu sava tu na chikaa ini ña tandä'a se'e si'i na, ra va'a va, saa
chi ndiaa nii na küvi sa nduxa xi'in na ña sa na chiñu ña küni na sa na,
chi iyoo ndika va na ña kuvi ka'ndia na xa'a se'e si'i na, ña koo kuaan na,
saa ra va'a va xa na.
38 Ña kan ke na satanda'a se'e si'i, ra va'a va xa na, ra na xïin satanda'a
tu se'e si'i, ra va'a ni ka va tu xa na kan.
39 Ra ña'a ña iyoo ìi̱, ra xi'in ìi̱ ña ke ndu'u va ña kii ña tiaku ra, ra ta
xa na kuvi vi ra ke saña ndika ña, ra saa ke kuvi ndatanda'a ña xi'in ndia

ndia ka tiaa ndia kuni va ña, ndi su ndia nani ke ndikun ndia Jesucristo va.
40 Ndi su va'a ni ka va koo ña, tu na ndatandä'a ka ña. Ra tu'un mii va yu kuvi ña yo'o, ra iyoo tu Tachi Yii Ndioxi xi'in yu'u va tuvi yu.

8

Na täxi yo koyo yuvi na sakan kandixa tu'un Ndioxi

1 Ra vichin ka'an yu xi'in ndo, xa'a ña nindakatu'un ndo yu'u xa'a ña'a ña □soko na nuu na'na ña kuu ndioxi ndii. Ra ña ndixa ke xini takundi'i va yo xa'a ña yo'o; ndi su ña ndiaa ni ini yo ña xini yo, ra nuu inka yuvi va ke kutiaa yo; ra tu ku'vi tu ini yo inka yuvi, saa ra xi'in va na ke chindiee ta'an yo, ña na kundikun na ichi Ndioxi.
2 Ra tu sava na xa xini lo'o tuvi na, ra kuni kachi ña saa, ña täan va'a tandiaa na ña kundaa ini vi na.
3 Ndi su tu sava tu na □ku'vi ini xini Ndioxi, saa ra xini tu Ndioxi va na.
4 Ra xa'a ña kan ke su'va va ke kachi yu xi'in ndo xa'a ña ndakatu'un ndo yu'u xa'a ña a va'a kuxi yo ña'a ña soko na nuu na'na ña kuu ndioxi ndii: ra xa kundaa va ini yo, chi na'na ña kuu ndioxi ndii, ra köo va'a ya'vi ndiaa vi ña nuu ña yuuvi yo'o, saa chi indaa mitu'un va kuvi Ndioxi.
5 Ra ña tuvi sava yuvi, ra ña'a ña ndee nuu ndivi, xi'in ña'a ña iyoo nuu ñu'u va kuvi ndioxi na, xi'in xito'o na tuvi na,
6 ndi su nuu yoo, ra indaa mitu'un va kuvi Ndioxi, ra kuu Tata yo. Ra ra kan va kuvi ra xava'a takundi'i ña'a, ra ña tiaku yo vichin, ra ra kan va kuvi ra □ndasaka'nu yo. Ra indaa mitu'un kuvi tu Tata yo Jesucristo va. Ra Tata yo Jesucristo va kuvi ra xiniñu'u Tata yo Ndioxi ña xava'a ra takundi'i ña'a, ra xava'a tu ra mii va yo.
7 Ndi su süvi takundi'i na ndikun Tata yo Jesucristo kuvi na kundaa ini xa'a ña yo'o. Saa chi sava na, ra xani ka va ini na ña tiaku va na'na, ña kuu ndioxi ndii tuvi na. Ra ta ní'i na ña'a ña soko na ta'an na nuu ña xixi na, saa ra kuachi va ke xa na nuu ña tuvi na, saa chi ña kan ke ndasaka'nu va na ta yachi.
8 Ra süvi xa'a ña'a ña xixi yo kuvi ña ndaki'in mani Ndioxi yoo; saa chi nii na kuxi va yo ña, ra xa saa nduvä'a vi yo, ra nii na küxi va tu yo ña, ra xa saa kuyäkua yo sa vi ña.
9 Ra va'a ni kuvi kaxi ndo takundi'i va ña'a, ndi su kuenda va na koo ndo, saa chi tu köo, ra iyo ni va sa na iyoo vita ini kuachi sa ndo.
10 Saa chi tu na kundee ndo'o na xa kundaa ini xa'a ña yo'o, kuxi ndo nuu ndasaka'nu na ndioxi ndii, ra kuni iin ñani ndo na iyoo vita ini ndo'o, saa ra iyo ni kuxi tu na kan va ña'a ña soko na nuu ndioxi ndii kan.
11 Ña kan ke kuenda ni na koo ndo'o na xa kundaa ini ña köo kuachi ña kaxi ndo ña'a ña soko na nuu ndioxi ndii, saa chi tu na kuni na ñani ndo na iyoo vita ini, ña xaxi ndo ña, ra kaxi na ña, saa ra iyo ni va ndakoo na ichi Ndioxi, ra ndoñu'u na; ra na sandoñü'u ndo na, chi xa'a na kan ke ndixi'i Cristo va.
12 Ra vä'a vi xa ndo ña chikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in na ñani ndo na iyoo vita ini ña sa na chiñu ña vä'a sa na tuvi mii na, ra na kundaa ini ndo chi ña □xa ndo saa, ra kuachi va ke xa ndo nuu Cristo.
13 Ra ña kan ke, tu xa'a ña xixi yu kuñu ña soko na nuu ndioxi ndii va ke sakoyo yu na ñani yo na iyoo vita ini ña sa na kuachi, saa ra na käxi va'a ka vi yu ña, ra saa ke va'a na sä na ñani yo kuachi.

9

Ndiayu ña kuu mii ndia xachiñu nuu Ndioxi

1 ¿A kundäa ini ndo ña kuvi tu kaxi yu'u va kuñu kiti ri soko na nuu
na'na ña kuu ndioxi ndii? Saa chi kuu tu yu'u va ra xika chiñu nuu Tata
yo Jesucristo, ra xini nuu va tu yu ra, ra suvi xa'a ña ndatu'un yu xi'in ndo
ke va'a kandixa tu ndo Tata yo Jesucristo va.
2 Ra va'a ni na ndaküni va sava na yu'u ña ̱xika yu chiñu nuu Tata
yo Jesucristo, ndi su ndo'o, ra ̱ndakuni va ndo yu'u; saa chi ndo'o, ra xa
̱kandixa va ndo Tata yo Jesucristo vichin, ra ndo'o va kuvi ndo ̱ndaña'a
yu'u ña xika yu chiñu nuu ra.

3 Ra su'va va ke ̱kachi yu xi'in yuvi na kaña'a xa'a yu:
4 Yu'u, xi'in ra Bernabé, ra kuvi va sa nduxa ndi xi'in ndo ña taxi ndo
ña kuxi ndi, ra saa tu ndutia ra ko'o va ndi, xa'a chiñu ña xa ndi,
5 ra iyoo tu ndiayu ndi, ña ndaki'in ndi iin na ku'va yo ña kuu na yasi'i
va ndi, ra kaka na xi'in ndi, ndia ndia ka nuu kua'an ndi, ta ku'va iyoo
ndia sava ndia xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo, ta kuu ra Pedro, xi'in
ndia ñani mii Tata yo Jesucristo.
6 ¿A takua yu'u, xi'in ra Bernabé va kuvi ndi xiniñu'u sachiñu, ra saa vi
kuxi ndi?
7 Ra na kundaa ini ndo, chi ndia soldado, ra chä'vi ndia mii ndia. Ra
yuvi na chi'i te'e uva, ra xaxi va na uva ri kuun nda'a ña. Ra saa tu yuvi
na ndiaa tixu'u va, chi ku'ní na leche ri xi'i va na.
8 Ra na tüvi ndo, ña kuu ña yo'o tu'un mii yu, chi saa ke ̱kachi tu mii
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va.
9 Ra su'va ke ̱kachi ña: “Chikäa ndo yunu yu'u sindiki ta xika ri ña
xañu ri nuni trigo ña sakoyo ri ña”, ̱káchí ña. Ra süvi takua xa'a sindiki
ke ndi'i ini Ndioxi ña kachi ra saa,
10 chi xa'a ña kuni ra ña na sakua'a yo xi'in va ña kuvi ña, kachi ra saa.
Ra na ta'vi ñu'u, xi'in na sakoyo nuni, ra xa'a ña ndiaa ini na ña ndaki'in
na kui'i ña kana kaxi na kuvi ña xachiñu va na.
11 Ra mii saa ke iyoo ña xa tu ndu'u xi'in ndo'o va, saa chi ndu'u kuvi
ndia chi'i tu'un Ndioxi nima va ndo, ¿ra a vä'a kita ña tu na ndaki'in ndi
lo'o ña'a nda'a ndo xa'a chiñu ña xa ndi?
12 Ndo'o, ra chindiee ta'an va ndo xi'in sava ndia ñani yo ndia xachiñu
nuu Tata yo Jesucristo, ra tu saa ̱xa ndo xi'in ndia kan, saa ra kuu mii ni
ka va ndu'u ndiayu ña chindiee ta'an ndo xi'in ndi, saa chi ndu'u va kuvi
ndia chi'i tu'un Ndioxi nima ndo.

Ndi su küni ndi nduku ndi ña'a nuu ndo. Chi ña ̱xa ndi ke xa ndiee va
ini ndi, ra xachiñu mii va ndi xixi ndi, ña va'a na käku kuachi xi'in ndi ta
ñuu nuu kua'an ndi ka'an ndoso ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.
13 Ra xa kundaa va ini ndo, chi sutu ndia ̱xachiñu ini ve'e ñu'u ka'nu
ñuu Jerusalén, ra ña'a ña iyoo ini ve'e ñu'u kan ke ̱xíxi va ndia. Ra su'va
va ke iyoo ña yo'o, sutu ndia ki'in kuenda xi'in nuu altar yii nuu xa'ni na
kiti ri soko na, ra kuñu kiti ri soko na ikan kuvi ña xixi va ndia.
14 Ra mii saa ke iyoo tu chiñu ña ̱xa'ndia Tata yo Jesucristo nuu na xika
ka'an ndoso tu'un va'a xa'a va ra, saa chi mii xa'a ña ka'an ndoso na ke
kuxi va na.
15 Ndi su yu'u, ra kuëe ninduku yu ya'vi yu nuu ndo, ra ña tiaa yu tutu
yo'o vichin, ra süvi ya'vi yu ke nduku yu nuu ndo. Saa chi nuu yu'u, ¡ra
va'a ka va na kuvi yu nuu ña koo ya'vi yu xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un
Ndioxi!

16 Ra ña ka'an ndoso yu tu'un va'a Jesucristo, ra süvi xa'a ña kuni yu
kosotu'un ni yu kuvi ña, chi chiñu ña nditia'ndia nuu va yu ke xa yu. ¡Ra
nda'vi ni va yu tu na kä'an ndoso yu tu'un yo'o!
17 Ra tu ña kaku xini mii yu ke na sa yu chiñu yo'o, saa ra koo va ya'vi
yu, ndi su süvi saa iyoo ña, chi Ndioxi va kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yu ña
□ka'an ndoso yu tu'un ra, ra xa'a ña kan ke xiniñü'u vi koo ya'vi yu xa'a
chiñu ña □xa yu.
18 Ra ña'a ña □ndaki'in yu xa'a ña xachiñu yu kuvi ña, kusii ni ini yu
ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesucristo va, ra kï'in yu xu'un; ra va'a
ni iyoo va tu ndiayu yu ña koo ya'vi yu, ndi su kä'an yu xi'in na ña cha'vi
na yu'u.
19 Ra va'a ni xa iyoo ndika va yu, ndi su ta iyoo ra xachiñu nda'vi va
nduu yu nuu takundi'i na, ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in kua'a ni yuvi,
ra kandixa na Cristo.
20 Ña kan ke ta íin yu xi'in na judío, ra nduu yu judío va, ña va'a na
chindiee ta'an yu xi'in na, ra kandixa na; ra su'va ke iyoo ña, tu ndiayu
ña ndakoo ra Moisés ke ndikun na, saa ra ndakundikun tu yu'u va ña, ña
va'a na kandixa na, ndi su mii ña ndaa, ra xiniñü'u kundikun vi yu ndiayu
ña ndakoo ra Moisés.
21 Ra ta íin tu yu xi'in yuvi na kuëe ndikun ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, saa ra nduu tu yu ta ku'va iyoo na kan va, ña va'a na chindiee
ta'an yu xi'in na ña kandixa na Cristo, saa chi chiñu ña □xa'ndia mii Ndioxi
va ke kandixa yu, chi xa ndiayu Cristo va ndikun yu.
22 Ra ta íin yu xi'in na iyoo vita ini, saa ra nduu yu ta ku'va iyoo na kan
va, ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in na, ra kandixa na Cristo. Ra su'va
ke iyoo ña, iin ta ku'va iyoo takundi'i va yuvi ke □nduu yu ña va'a na
chindiee ta'an yu xi'in na, ña va'a na kaku na xiniñu'u kaku.
23 Ra ña xa yu takundi'i ña yo'o, ra xa'a ña kuni yu ña na ndutia ndoso
tu'un va'a xa'a Jesucristo va kuvi ña, xi'in ña na ni'i yu ña va'a ña taxi
tu'un Ndioxi.
24 Ra xa □kundaa va ini ndo, chi yuvi na xinu ña keeta'an na, ra ña ndixa
ke xinu ndi'i va na, ndi su indaa na xa tiaa va kuvi na ni'i ña'a. Ra ta ku'va
xa na xa tiaa kan ke na sa tu ndo'o va, ra na kunu ndo ndiakua ndaki'in
ndo ña'a ña ni'i va ndo.
25 Takundi'i yuvi na xa nduvi ña keeta'an na, ra xa'nu va ini na nuu ña'a
ña kuëe chindiee ta'an xi'in na. Ra xa xini va ndo, saa chi va'a ni sando'o
ni va na mii na, ndi su iin ña'a ña ndi'i xa'a va kuvi ña ni'i na, ndi su yoo,
ra xa'a ña ni'i yo ña'a ña kuëe ndi'i xa'a va kuvi ña sando'o yo mii yo.
26 Ña kan ke yu'u, ra ña xinu yu, ra kuëe iin saa kaa xinu yu sana yu;
saa chi ña xa yu ke xa nduxa yu ña ndiakua ndaki'in va yu ña'a ña ni'i
yu.
27 Ra sando'o yu iki kuñu yu, ra xa nduxa tu yu xi'in ña, ña va'a na
kandixa ña yu'u va, saa chi tu kuëe vivii na kutiaku yu ña kuu yu ra ka'an
ndoso yu tu'un Ndioxi, ra iyo ni kindiaa ra chiñu nda'a yu, ra täxi ka ra
ka'an ndoso yu tu'un ra nuu inka yuvi.

10

Na sä yo ta ku'va xa na xii xikua yo ña xindikun na ndioxi ndii

1 Ñani yo, ku'va yo, na kundaa ini ndo, chi takundi'i va na xii xikua
yo, ra tixi viko Ndioxi ke ndixika va na, ra takundi'i tu na ndiya'a tiañu
tiañu'u, ra nani ra Kua'a va.

2 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ndixika na tixi viko Ndioxi, xi'in ña
ndiya'a na tiañu tiañu'u, ra ta iyoo na chichi va ke iyoo na, ra saa ke
iin nduu va na xi'in ra Moisés.
3 Ra iin takundi'i tu na xixi ña va'a ña kee chi ndivi nuu ndu'u Ndioxi
va.
4 Ra iin takundi'i tu na xi'i tiakuii ra taxi Ndioxi va. Saa chi tiakuii ra
kana ndika kava ña kua'an xi'in na, kuvi ra xi'i va na, ra kava kan kuvi
Cristo va.
5 Ndi su, süvi takundi'i na ndíxa ña kuni Ndioxi, ra xa'a ña kan ke kua'a
ni na ndixi'i iku ichi kan.
6 Ra xi'in ña ndo'o na kan ke na sakua'a yo, ña va'a na küni sii yo sa yo
chiñu yakua ta'an ña xa na kan xi'in ta'an na.
7 Ra xa'a ña kan ke na ndasakä'nu ka ndo na'na ña kuu ndioxi ndii,
ta ku'va xa na kan, ra su'va ke kachi tu'un Ndioxi ndakani ña xa'a na:
"Ndakundee na xixi na, ra xi'i va na, ra ta ndi'i saa ndukuiin tu na xa na
chiñu yakua xi'in ta'an va na", kachi ña.
8 Xa'a ña kan ke na si'i, xi'in ndia tiaa ra na sä na chiñu yakua, ña kotoo
iki kuñu na, saa chi saa ke xa na xii xikua yo, ra iin kii va ndixi'i oko uni
mil na.
9 Ra nii na kötondoso ndo, ña ka'nu ni ini Ndioxi ña sa ndo chiñu ki'vi,
saa chi saa ke xa na xii xikua yo, ra xa'a ña kan ke yaxi koo na, ra ndixi'i
va na.
10 Ra nii na kä'an kuachi ndo nuu Ndioxi, saa chi saa ke xa na xii xikua
yo xina'a, ra kixi ra tatun ra xa'ni, ra xa'ni va ra na.
11 Ra takundi'i ña yo'o ke ndo'o na xii xikua yo, ra ndika'yu ña, ña va'a
na kundaa ini yo, ra na yu'vi yo, ra na sä yo kuachi salo'o kii ña ndee yo
vichin.
12 Xa'a ña kan ke, ndo'o, na ndákáni ini ña va'a ni iyoo ndo, ra na
kondiaa va'a ndo mii ndo, ña va'a na köyo va ndo.
13 Ra ta'an tundo'o ña ndo'o ndo ke ndo'o tu takundi'i va na. Ndi su
na kundaa ini ndo chi Ndioxi, ra ra va'a va kuvi ra, ra kuïin vi ra xa'a
ndo, saa chi täxi vi ra kixi tundo'o ña kuchüun ndo sa ndiee ini ndo nuu
nda'a ndo. Saa chi nii na kixi va tundo'o ña kotondoso ña ndo'o, ra mii va
Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndo, ña va'a sa ndiee ini ndo nuu ña.
14 Xa'a ña kan ke na ndasakä'nu ka ndo na'na ña kuu ndioxi ndii, ñani
yo, ku'va yo.
15 Ra ña kuu ndo yuvi na kundaa ini va ke ka'an yu xi'in ndo, ra na
kotondoso tu mii va ndo ña ka'an yu xi'in ndo, a ña va'a kuvi ña, ra a ña
vä'a va tu kuvi ña.
16 Ra xa kundaa va ini ndo, chi ña ndakuta'an yo nuu Cristo ña xi'i yo
vino, ra xa'a ña ndixitia nii ra xa'a va yo ke ndakuta'an yo; ra saa tu ña xixi
yo xita va, chi xi'in Cristo ra nditaxin iki kuñu xa'a va yo ke ndakuta'an
yo.
17 Ra va ni kua'a ni va kuvi yó, ndi su indaa va kuvi xita ña xixi yo, ra
xa'a ña kan ke, iin iki kuñu kuvi takundi'i va yo.
18 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo xa'a na ñuu Israel, ra kundaa ini ndo;
na xixi ña'a ña soko inka na nuu Ndioxi, ra ta iyoo ña soko tu na kan va
iyoo ña'a kan nuu Ndioxi.
19 Ra ña kachi yu saa xi'in ndo, ra kä'an yu xi'in ndo, ña tiaku na'na ña
kuu ndioxi ndii, ra nii küni kachi tu yu, ña iyoo ndiee kuñu ña soko ndo
nuu va ña.
20 Chi ña yo'o va ke kuni yu na kundaa ini ndo, te soko yuvi ña'a nuu
na'na ña kuu ndioxi ndii, ra nuu ña ndiva'a va ke soko na ña, saa chi süvi

nuu Ndioxi ra tiaku ke soko na ña; ra küni yu, ña na kuta'an ndo xi'in ña ndiva'a.
21 Saa chi küvi ko'o ndo vino ra kuu kuenda Tata yo Jesucristo, ra ko'o tu ndo, vino ra kuu kuenda ña ndiva'a; ra nii küvi tu kuxi ndo nuu mesa Tata yo Jesucristo, ra kuxi tu ndo nuu mesa ña ndiva'a.
22 ¿Ra a kuni ndo ña ndakundiee ka ndo sa ndo kuachi saa va, ña va'a na sáa Tata yo Jesucristo xi'in ndo? ¿A ndaku ni ka ndo'o nuu ra kan tuvi ndo?

Na ndasaka'nu yo Ndioxi xi'in takundi'i ña □xa yo

23 Ra ña ndixa va ke ka'an sava na, ña kuvi sa yo takundi'i va ña kuni yo; ndi su süvi ndi'i ña chindiee ta'an xi'in yo. Saa chi va'a ni ka'an va sava na ña iyoo ndika va yo ña kuvi sa yo takundi'i ña kuni yo, ndi su süvi ndi'i ña chindiee ta'an xi'in yo ña kuxixa ini yo.
24 Xa'a ña kan ke süvi takua xa'a mii ndo ke na kundi'i ini ndo ña va'a ni koo ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kundi'i tu ini ndo xa'a inka yuvi ña va'a na koo va na.
25 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini ndo ña kuvi kaxi ndo takundi'i va kuñu ña kiya'vi nuu ya'vi, ndi su na ndakatü'un ndo xa'a ña ndia mii kee ña, ña va'a na ndakäni ini ndo xa'a ña;
26 saa chi ña yuuvi yo'o xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña, ra kuenda mii Tata yo Jesucristo va kuvi ña.
27 Ra tu ndia iin na kuëe kandixa Tata yo Jesucristo na ka'an xi'in ndo ña ku'un ndo kuxi ndo xi'in na, ra tu kuni ndo ku'un ndo xi'in na, saa ra na kuxi ndo takundi'i va ña'a ña taxi na nda'a ndo, ra na ndakatü'un ndo ndia mii kee ña, ña va'a na ndakäni ini ndo xa'a ña.
28 Ndi su tu na ka'an va tu iin na xi'in ndo, kachi na saa: “Kuñu yo'o, ra nuu na'na na ña kuu ndioxi ndii va ke ndisoko na ña”, na kachi na. Saa ra na käxi va ndo ña, ña va'a na ndakäva na ndika'an xi'in ndo kan, ra nii na ndakäni ki'vi tu ini inka va na, saa chi kuenda Tata yo Jesucristo va kuvi ña yuuvi yo'o, xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña.
29 Ra süvi xa'a ña xani ini ndo'o ke ka'an yu, chi xa'a ña xani ini inka va na ke ka'an yu. Ra kuvi tu ndakatu'un va iin na kachi na saa: “¿Tu kuvi va kaxi yu takundi'i ña'a, ra nichuun ke ka'nu ini yu, xa'a ña xani ini inka yuvi na vita ini?
30 Tu taxi va yu tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña'a ña xíxi yu, saa ra, ¿nichuun ke kaña'a na xa'a yu ña xixi yu ña?”, na kachi na.
31 Ndi su ña kachi yu'u ke, ndia ndia ka ña'a xixi va ndo, ra a ndia ndia ka tu ndutia xi'i va ndo, a ndia ndia ka tu chiñu xa va ndo, ra ña xiniñu'u sa ndo ke na ndasaka'nu ndo Ndioxi xi'in takundi'i va ña xa ndo.
32 Na küxi ndo ña'a ña kuvi ndakani ini na vita ini xa'a ra koyo na, ta kuu na judío, xi'in na küu judío, xi'in na ve'e ñu'u Ndioxi.
33 Ra saa ke □xa tu yu'u va, ña □xa nduxa yu ña na sandïko yu ini inka yuvi xa'a ña □xa yu; saa chi kuëe kuni yu ña va'a ni na koo yu, chi ña kuni yu ke va'a na koo inka yuvi va, ña va'a na kaku na.

11

1 Ra na sa ndo ña □xa yu, saa chi ña xa Cristo va ke □xa yu.

Na si'i na ndikun Tata yo Jesucristo ra vivii va na kundixi na

2 Ñani yo, ku'va yo, kusii ni ini yu xi'in ndo, saa chi iin takundi'i va kii ndaka'an ndo xa'a yu, ra ndikun tu ndo ña saña'a yu ndo'o va.

3 Ndi su kuni yu na kundaa ini ndo, chi Cristo va kuvi ra kuu xini
takundi'i tiaa, ra tiaa ra iyoo yasi'i, ra mii ra kuvi xini yasi'i va ra, ta
ku'va iyoo Ndioxi ña kuu ra xini Cristo.
4 Tu na ndasi iin tiaa xini ra, ta ka'an ra xi'in Ndioxi, a ta ka'an ndoso
ra tu'un ña ̃taxi Ndioxi nda'a ra, saa ra ña ka̱'a̱n nuu va ke ̃xa ra.
5 Ra tu iin ña'a tu, ra na ndäsi ña xini ña ta ka'an ña xi'in Ndioxi, a ta
ka'an ndoso ña tu'un ña ̃taxi Ndioxi nda'a ña, saa ra ña ka̱'a̱n nuu ke xa
tu ña kan va; saa chi ta ku'va iyoo ña nditia'ndia va iyoo ixi xini ña.
6 Ra tu xïin iin ña'a ña ndasi ña xini ña, saa ra na xatia tu ña ixi xini
va ña. Ndi su tu kuka'an va tu nuu ña, ña tia'ndia ixi xini ña, a ña xatia
tie'e na xini ña, saa ra va'a ka na ndasi va ña xini ña.
7 Ra tiaa, ra xiniñü'u vi ndasi ra kan xini ra, saa chi na'na mii Ndioxi
va kuvi ra, ra ndaña'a tu ra ña ka'nu kuu mii Ndioxi va. Ra ña'á kuvi ña
̃ndaña'a, ña nduvi ña kuu mii tiaa va;
8 Saa chi ta xava'a Ndioxi tiaa, ra süvi xi'in kindika ña'a ke ndixava'a ra
tiaa, chi xi'in kindika tiaa va ke xava'a ra ña'á.
9 Saa chi tiaa, ra ndikuvä'a ra xa'a ña'á, chi ña'á ke kuva'a xa'a tiaa va.
10 Xa'a ña kan ke, na kundasi va xini ña'á, xa'a ña ̃ndaña'a ña, ña
xa'ndia chiñu ì̱ ña nuu ña, ra saa tu ña xato'o ña na tatun Ndioxi va.
11 Ndi su nuu yoo na ndikun Jesucristo, ra küvi vi koo tiaa tu na köo na
si'i, ra nii na si'i tu küvi koo va tu na köo tiaa.
12 Saa chi ña ndixa ke ña'á ra xi'in kindika tiaa va kuvi ña kuva'a ña, ra
ña ndixa ke ̃kaku tu tiaa va tixi na si'i; saa chi mii Ndioxi kuvi ra ̃taxi
takundi'i va ña.
13 Ra na ̃ka'an tu mii va ndo, ¿a va'a kita ña tu na kundäsi xini na si'i,
ta ka'an na xi'in Ndioxi?
14 Ra ndia ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va ke saña'a yoo, ña vä'a koo
nani ni xini tiaa, saa chi ña ka̱'a̱n nuu va kuvi ña.
15 Ndi su ña nani ixi xini na si'i, ra ña ka'an va'a xa'a va na kuvi ña; saa
chi ixi xini na ke taxi Ndioxi nda'a na ña kusa'vi ña xini va na.
16 Ra tu ndia na kuni sa kuachi xa'a ña yo'o, saa ra na kundaa ini na,
chi nii ndu'u, ra nii na ve'e ñu'u Ndioxi kuée yuna'a ña sa na inka chiñu
nuu ña xa ndika'an yu xi'in ndo.

Na sa to'o ndo ta ndakuta'an ndo xixi ndo ña ndaka'an ndo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo

17 Ra xa'a ña ̃ka'an yu ña yo'o xi'in ndo vichin, ra küvi vi ka'an yu xi'in
ndo ña va'a ni ̃xa ndo, saa chi ta ndakuta'an ndo, ña sa ndo ña va'a, ra
süvi ña va'a vi ̃xa ndo.
18 Saa chi, ña nuu va'a ̃ndatu'un na xi'in yu xa'a ndo ke ta ndakuta'an
ndo ndasaka'nu ndo Ndioxi, ra na ndata'vi ta'an va kuvi ndo; ra ña ndixa
ke, saa ̃xa va ndo tuvi yu.
19 Ra ña xani ini ndo'o ke ¡ndiakua xiniñu'u ndata'vi ta'an ndo, ra saa
vi ke va'a ndaña'a ndo mii ndo, yoo kuvi ndo ndinuni ndikun ichi Ndioxi!
20 Ra ña xá ndo saa, ta ndakuta'an ndo ña xixi ndo. Ra süvi saa ke iyoo
ña ndixa'ndia Tata yo Jesucristo nuu ndo sa ndo.
21 Saa chi ta xa̱ xáá hora ña kuxi ndo, saa ra iin ndikun xá'á ndo xíxi
numi ndo xita ña ̃ni'i ndo nuu ta'an va ndo; ra sava tu na ta'an ndo ndoo
xïxi ra ka'un ini va na, ra sava tu ndo ̃xa'a xi'i va'a va, ra iin ndiakua
xini va ndo.
22 ¿Ra a vä'a ve'e va ndo na kundee ndo kuxi ndo, ra ko'o ndo? Ra na
kundaa ini ndo, chi na ve'e ñu'u Ndioxi va kuvi na kundasi ndo ña ̃xa
ndo saa, ra saka'an tu ndo nuu na ñani yo, na köo ña ni'i kuxi va. ¿Ra ni

ke kachi yu xi'in ndo vichin? ¿A va'a tu na ka'an yu ña va'a ni □xa ndo? Ndïxa, ¡saa chi süvi ña va'a ke □xa ndo, ña □xa ndo saa!

Su'va ke iyoo xa'a ña ndakuta'an yo xixi yo ña ndaka'an yo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo

23 Ra ña □saña'a yu ndo'o vichin, ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra taxi ña nda'a yu, ra su'va ke iyoo ña: Mii ñuú ña ndixiko ta'an ra Judas xi'in Tata yo Jesucristo ke ki'in ra xita,
24 ra taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ña, ra ta ndi'i, saa ta'vi ra ña, ra taxi ra ña nda'a ndia ita'an xi'in ra, ra ndika'an ra xi'in ndia, kachi ra saa: "Kuxi ndo ña yo'o, saa chi ña yo'o kuvi kuñu yu ña taxin xa'a ndo ña va'a na koo ndo. Ra na sa ndo ña yo'o xa'a ña □ndaka'an ndo xa'a yu", kachi ra.
25 Ra ta ndi'i xixini na, ra saa ki'in tu ra copa ña ñu'u vino va, ra saa ndika'an ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, kachi ra saa: "Vino yo'o, kuvi nii yu ña kutia xa'a ndo, ra ña yo'o kuvi iin ña xaa ña kindoo yu xi'in ndo vichin, ra iin takundi'i ichi ña ko'o ndo vino yo'o, ra na ndaka'an ndo xa'a yu", kachi ra.
26 Ra xa'a ña kan ke, iin takundi'i ichi ña xixi ndo xita yo'o, xi'in ña xi'i ndo vino yo'o, ra na ndatu'un kuvi ndo xi'in inka yuvi xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ña □xa ndo ña. Ra saa ke na sa ndo ndia kii ña nandiko ra kixi va ra.

Vivii na sa ndo ta xa xixi ndo ña ndaka'an ndo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo

27 Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i yuvi na xäto'o, ra iin saa kaa xixi va na xita, ra xi'i tu na vino, ra kuachi va ke ki'vi na xi'in iki kuñu Tata yo Jesucristo, ra saa tu xi'in nii ra ña ndixitia xa'a va yo.
28 Xa'a ña kan ke, na ki'in xini ta iin iin ndo a va'a iyoo ndo nuu Ndioxi, ra saa ke kuvi kuxi ndo, ra ko'o tu ndo vino va.
29 Saa chi yuvi na xäto'o, ra nii kï'in tu xini na xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo ta xixi na, xi'in ña xi'i na vino, ra ndo'o va na xa'a ña □xa na sa Ndioxi.
30 Ra xa'a ña kan ke kua'a ni na ta'an ndo ki'in kue'e, ra sava tu na iyoo vita ini va, ra xa kua'a ni tu na ndixi'i va.
31 Ra tu ki'in va tu xini yo, ña va'a va iyoo yo nuu Tata yo Jesucristo, saa ra sandö'o vi ra yoo.
32 Ndi su ña □sando'o tu Tata yo Jesucristo yoo, ra ichi ndaku va ke ndataan ra yoo, ña va'a na ndö'o yo tundo'o ña ndo'o takundi'i na yuuvi yo'o.
33 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, ñani yo, ku'va yo, ra ta ndakuta'an ndo ña kuxi ndo, ra na kundiatu ta'an va ndo, ra inuu na kuxi takundi'i va ndo.
34 Ra tu sava tu ndo ka'un ni ini, ra ve'e va ndo na kuxi ndo, ña va'a na sandö'o Ndioxi ndo'o, xa'a ña xixi kuini ndo nuu ta'an ndo, ta ndakuta'an ndo xixi ndo ña ndaka'an ndo xa'a iki kuñu Tata yo Jesucristo. Ra ta xa na xaa yu koto'ni yu ndo'o, ra saa sayukun yu xa'a sava ka ña iyoo xi'in ndo.

12

Ña xinituni ña □sani'i Ndioxi yoo ña sa yo ndia ndia ka chiñu nuu ra

1 Ra vichin kuni yu na kundaa ini ndo, ndia ku'va ke iyoo xa'a ña xinituni ña yii ña taxi Tachi Yii nda'a yo.

2 Ra xa kundaa va ini ndo, chi ta yachi ta kumani ka kandixa ndo Tata
yo Jesucristo, ra na'na ña kuu ndioxi ndii, ña köo tachi va ke, xikañu'u
ndo'o, ndixika ndo.
3 Ra xa'a ña kan ke kuni yu na kundaa ini ndo vichin, tu ndia na ka'an:
“¡Ña kuu Jesús ra nditavi chi'ña!”, saa ra süvi vi ndiee Tachi Yii ke taxi
ndiee na ña ka'an na. Ra tu ndia tu na ka'an: “¡Ña kuu Jesús Tata yo!”,
saa ra Tachi Yii Ndioxi va ke taxi ndiee na ña ka'an na.
4 Ra na kundaa ini ndo, chi iyoo iin tanuu va ña xinituni ña yii ña kuvi
ndaki'in ta iin, iin yuvi, ndi su indaa Tachi Yii ke taxi takundi'i va ña.
5 Ra iin tanuu tu chiñu va iyoo sa yo nuu Tata yo Jesucristo, ndi su chiñu
ña xa takundi'i yo, ra indaa nuu ra kan ke xa va yo ña.
6 Ra iyoo kua'a tu ku'va ña kuvi sa yo chiñu nuu Ndioxi va, ndi su indaa
mii Ndioxi kuvi ra xa takundi'i va ña.
7 Ra ña taxi tu Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a ta iin, iin yo, ra ña va'a
na sa yo ndia ndia ka chiñu, ña va'a chindiee ta'an yo xi'in ta'an va yo
kuvi ña.
8 Ra sava na taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a na ka'an na
tu'un ndichi va. Ra sava tu na taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a ña
na kundaa ni ini na xi'in ndia ndia ka chiñu va.
9 Ra sava tu na taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a na kundiaa
ini na Ndioxi va, ra sava tu na taxi Tachi Yii ndiee nda'a, ña va'a sanda'a
na yuvi na xi'i va.
10 Ra sava tu na taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña sa na ña
xitu'un va, ra sava tu na taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a
ka'an ndoso na tu'un ña taxi Ndioxi va. Ra sava tu na taxi Tachi Yii
kua'a ni ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a na ndakuni na ndia ña kuvi
tachi ndiva'a, ra ndia ña kuvi mii Tachi Yii va; ra sava tu na taxi Tachi
Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a ka'an na iin takundi'i nuu tu'un va;
ra sava tu na taxi Tachi Yii ña xinituni ña yii nda'a, ña va'a kundaa ini na
xi'in tu'un ña ka'an yuvi na ka'an kua'a ni nuu tu'un kan va.
11 Ndi su indaa mii Tachi yii ke taxi ña xinituni ña yii nda'a takundi'i va
yuvi ña xa na takundi'i chiñu yo'o, ra ña xinituni ña yii ña kuni mii va
Tachi Yii ke taxi ña nda'a ta iin, iin va yuvi.

Iin iki kuñu Jesucristo kuvi takundi'i va yo

12 Ra xa kundaa va ini yo, chi va'a ni kua'a ni va nuu ta'vi kuvi iki kuñu
yo, ndi su indaa va kuvi yo; ra mii saa ke iyoo tu yo xi'in Tata yo Jesucristo
va, saa chi va'a ni kua'a ni va kuvi yo, ndi su iin va kuvi yo xi'in ra.
13 Saa chi iin xi'in Tachi Yii ke chichi takundi'i va yo ña nduu yu iin iki
kuñu xi'in Tata yo Jesucristo, ra yoo na judío, xi'in na küu judío, xi'in na
xachiñu nda'vi, xi'in na iyoo ndika, ra iin Tachi Yii ke ndaki'in takundi'i
va yo.
14 Saa chi iin yuvi, ra kua'a ni va nuu ta'vi iki kuñu kuu mii na.
15 Ra va'a ni na ka'an va xa'a yo, kachi ña saa: “Ndïkun ndiaa yu iin
iki kuñu, saa chi süvi nda'a kuvi yu”, na kachi ña, ndi su xa saa ndikun
ndiaa va ña iin iki kuñu.
16 Ra va'a ni na ka'an tu so'o va yo, kachi ña saa: “Ndïkun ndiaa yu
iin iki kuñu, saa chi süvi nduchi nuu kuvi yu”, na kachi ña, ndi su xa saa
ndikun ndiaa va ña iin iki kuñu.
17 Saa chi tu nduchi nuu yo, na kuu takundi'i ta'vi iki kuñu ña kuu mii
yo, saa ra, ¿ni ke sa tu yo ña kuni so'o yo? Ra tu so'o yo, na kuu takundi'i
iki kuñu yo, saa ra, ¿ni ke sa tu yo ña ndaki'in tachi yo?

18 Ndi su Ndioxi, ra xa mii nuu kuni ra kundikun ta iin, iin ta'vi iki kuñu
yo ke chindikun va ra ña.
19 Saa chi tu iin nuu va ndixikuu takundi'i iki kuñu yo, saa ra küvi vi
kuu yo iin yuvi.
20 Ra xa'a ña kan ke, va'a ni kua'a ni va nuu ta'vi kuvi iki kuñu yo, ndi
su indaa va kuvi yo.
21 Ra xa'a ña kan ke nii nduchi nuu tu yo, ra küvi ka'an ña xi'in nda'a
yo, kachi ña saa: “Xiniñü'u yu yo'o”; ra nii xini tu yo küvi ka'an xi'in xa'a
yo, kachi ña saa: “Xiniñü'u yu ndo'o.”
22 Ra na kundaa ini ndo, chi sava ta'vi iki kuñu yo ña vita va'a ka tuvi
yo, kuvi ña xiniñu'u va'a ka va;
23 Ra sava ta'vi iki kuñu yo ña kuë xiniñu'u va'a tuvi yo ke, vii ni
sakundixi va yo. Ra saa tu xa yo xi'in sava ta'vi iki kuñu yo ña iyoo se'é
va, chi tiaa ni tu vii sakundixi tu yo ña kan va.
24 Ndi su na kundaa ini ndo, chi sava ta'vi iki kuñu yo, ña nduvi, ra
xiniñü'u vi ña kondiaa ni yo ña. Ra ña xava'a tu Ndioxi sava ta'vi iki
kuñu yo ña kuë savi, ra xa'a ña na kondiaa ni ka va yo ña kuvi ña.
25 Ra su'va ke iyoo ña yo'o, ña va'a vivii va ita'an iki kuñu yo, ra ndi'i
tu ini ña xa'a ta'an va ña.
26 Ra tu iin iki kuñu yo ndo'o, saa ra ndia takundi'i va iki kuñu yo ke
ndo'o xi'in ña; ra tu iin tu iki kuñu yo va'a ni kee, saa ra iin takundi'i tu
iki kuñu yo ke kusii ini xi'in va ña.
27 Ra takundi'i ndo'o kuvi na kúu iki kuñu Cristo va, ra ta iin, iin nuu
iki kuñu ra kuvi ta iin, iin va ndo.
28 Ra xa kundaa va ini ndo, chi mii va Ndioxi kuvi ra taxi iin, iin chiñu
nda'a ta iin, iin yuvi, ña sachiñu na xi'in ve'e ñu'u: ta kuu na xika chiñu
nuu Tata yo Jesucristo, xi'in na ka'an ndoso tu'un ña taxi Ndioxi, xi'in
na saña'a yuvi, xi'in na xa ña xitu'un, xi'in na sanda'a yuvi, xi'in na
chindiee ta'an xi'in yuvi, xi'in na xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u, xi'in
na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un ña xïni yo.
29 ¿A iin takundi'i yuvi kuvi na xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo? ¿A iin
takundi'i yuvi kuvi na ka'an ndoso tu'un ña taxi Ndioxi? ¿A iin takundi'i
yuvi kuvi na saña'a? ¿A iin takundi'i yuvi xa ña xitu'un?
30 ¿A iyoo ndiee takundi'i yuvi ña va'a sanda'a na yuvi na xi'i? ¿A ka'an
takundi'i na ndia ndia ka nuu tu'un ña xïni yo? ¿A xini takundi'i yuvi
ndakani na ni ke kuni kachi, tu'un ña ka'an yuvi na ka'an ndia ndia ka
nuu tu'un ña xïni yo? Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo ña.
31 Ra ña xiniñu'u sa ndo ke na nduku ndo ña xinituni, ña va'a ni, ña taxi
Ndioxi va; ra saña'a tu yu'u va ndo'o xa'a iin ña va'a nuu takundi'i ña'a
ña iyoo.

13

Ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi nda'a yo kuvi ña chee va

1 Ra va'a ni na ka'an va yu ndia ndia ka nuu tu'un ña xïni yo, xi'in tu'un
ña ka'an na tatun Ndioxi, ndi su tu köo ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi iyoo
nima yu, saa ra ta ku'va iyoo iin kaa ña kaxan mii sana yu'u va iyoo yu, a
ta iyoo iin kaa xiyo ña ka'a mii sana yu'u va tu iyoo yu.
2 Ra va'a ni na ka'an tu yu tu'un ña taxi Ndioxi va, ra nii na kundaa
ini tu yu xi'in takundi'i va ña iyoo se'é, ra nii na koo kua'a ni tu ña xinituni
va nuu yu, ra nii na kondiaa ni va ini yu Ndioxi ña kuvi ka'an yu xi'in iku
ña ndasama ña nuu iin ña, ndi su tu köo ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi iyoo
nima yu, saa ra köo va'a ya'vi ndiaa vi yu.

3 Ra va'a nii na ndata'vi tu yu takundi'i va ña'a ña iyoo nuu yu xi'in na
nda'vi, ra nii na ndataxi tu yu mii yu ña koko yu xa'a va na, ndi su tu köo
ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi iyoo nima yu, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña sa
yu saa.
4 Yuvi na iyoo ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi nima, ra xa ndiee va ini na, ra
tiayu ni tu ini va na, ra kuëe ndukuini tu ini va na; ra nii kuëe kutiaa va
tu na, ra nii kuëe xa xini ni va tu na.
5 Ra nii kuëe xa iku va tu na, ra nii kuëe kutiayu tu na xi'in mii va na;
ra nii kuëe saa kama va tu na, ra nii kuëe tuku tuku tu ndaka'an na xa'a
ña vä'a ña xa inka yuvi xi'in va na.
6 Ra nii kuëe kusii tu ini na xi'in yuvi na xa kuachi va, chi ña ndaku va
kuvi ña kusii ini na xi'in.
7 Ra nii kuëe xikutuvi tu na ña ku'vi ini na inka va na, ra nii kuëe
xikutuvi tu na ña kondiaa ini va na na, ra nii kuëe ndakoo nda'a va tu na
na, ra xa ndiee va ini na xi'in na xa'a ña xa na xi'in na.
8 Ra ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi, ra ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo
va ke koo ña. Ndi su vaxi kii, ra küvi ka vi ka'an ndoso na tu'un ña taxi
Ndioxi, ra nii kä'an ka tu na ndia ndia ka tu nuu tu'un ña xïni va yo, ra
nii ña xinituni kumäni ka tu nuu va na.
9 Ra na kundaa ini ndo, chi vichin ra lo'o ni va ke xíní yo, ra saa tu ña
ká'án yo tu'un ña taxi Ndioxi va, saa chi iin ña'ñu lo'o va kuvi ña kundaa
ini yo xi'in.
10 Ndi su ta xa na xaa kii ña koo takundi'i ña'a ta ku'va kuni mii Ndioxi,
saa ra ndi'i va xa'a ña xinituni ña yii ña taxi Ndioxi nda'a yo.
11 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo ra kundaa ini ndo, ta ndixiyo lo'o yu,
ra ta ndatu'un na kuachi va ndatu'un yu, ra ta ndakani ini na kuachi
tu ndakani ini va yu, ra ta ki'in xini na kuachi tu ki'in xini va yu; ndi
su ta xa ndixinu tiaa yu, saa ra ndakoo va yu takundi'i chiñu ña xa yu ta
ndixiyo lo'o yu.
12 Ra ku'va saa va ke ndo'o yo vichin, saa chi ta ku'va ndo'o yuvi na
xito'ni nuu yuu tata, ra iin xaña xaña va xini na mii na, ra saa va ke
ndo'o yo xi'in takundi'i ña'a vichin; ndi su vaxi kii ra iin kaxi kaxi va
kundaa ini yo xa'a takundi'i ña'a. Vichin, ra lo'o va ña'a kundaa ini yo
xa'a, ndi su vaxi kii, ra iin ta ku'va kundaa kaxi ini mii Ndioxi xa'a va yo,
saa kundaa kaxi ini yo xa'a takundi'i va ña'a sa ra.
13 Ra xa ta kachi yu ke iyoo va ña, chi ña ndi'i xa'a va kuvi sava ña'a,
ndi su ndï'i vi xa'a ña ndiaa ini yo Ndioxi, xi'in ña ndiatu yo ndaki'in yo
ña taxi ra, xi'in ña ku'vi ini ña taxi ra nda'a yo, ra ña chee va'a nuu ña
yo'o kuvi ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi nda'a va yo.

14

Ka'an ra Pablo xa'a ña xinituni ña ka'an ndoso yo tu'un ña taxi Ndioxi xi'in ña ka'an yo ndia ndia ka nuu tu'un

1 Ra na sa nduxa ndo ña ku'vi ini ndo inka yuvi, ra na kuni tu ndo
ndaki'in ndo ña xinituni ña taxi Ndioxi va, ra ña xiniñu'u va'a na kuni
ndo ndaki'in ndo kuvi ña xinituni ña ka'an ndoso ndo tu'un ña taxi Ndioxi
nda'a va ndo.
2 Saa chi yuvi na taxi Ndioxi ña xinituni nda'a ña ka'an na inka nuu
tu'un ña xïni yo, ra xi'in Ndioxi va ke ka'an na, ra kä'an vi na xi'in yuvi,
saa chi ndia nii na kundäa ini ña ka'an vi na. Ra Tachi Yii va ke taxi xini
na ña ka'an na, ra takua Ndioxi va kuvi ra kundaa ini ña ka'an na.
3 Ndi su yuvi na taxi Ndioxi ña xinituni nda'a ña ka'an ndoso na tu'un ña
taxi ra nda'a na, ra xi'in inka yuvi va ke ka'an na ña, ña va'a na kua'nu

na kan xi'in tu'un Ndioxi, ra ̱chindiee ta'an tu na xi'in va na, ra ̱taxi tu
na tu'un ndiee ini nda'a va na.
4 Ra yuvi na taxi Ndioxi ña xinituni nda'a ña ̱ka'an na inka nuu tu'un
ña xïni yo, ra takua mii va na kuvi na ̱sakua'nu na, ndi su yuvi na taxi
Ndioxi ña xinituni nda'a ña ka'an ndoso na tu'un ña taxi ra nda'a na, ra
na ve'e ñu'u va kuvi na sakua'nu na kan.
5 Yu'u, ra ña kuni yu ke ña na taxi Ndioxi ña xinituni nda'a takundi'i va
ndo ña ka'an ndo inka nuu tu'un ña xïni yo; ndi su kuni ni ka va yu ña
na ka'an ndoso ndo tu'un ña taxi Ndioxi; saa chi va'a ni ka va ña kan, ndi
su tu ndia iin na na ndikoni'i tu inka nuu tu'un ña ka'an ndo, saa ra, va'a
va chi kuvi va kua'nu na ve'e ñu'u xi'in ña.
6 Ñani yo, tu na xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ra ka'an yu inka nuu tu'un ña
xïni yo xi'in ndo, saa ra, ña uun va kuvi ña, saa chi köo ña chindiee ta'an
ña xi'in vi ndo. Ndi su chindiee ta'an va tu yu xi'in ndo, tu na ka'an yu
xa'a ña ndichi ña ̱ndaña'a Ndioxi xi'in ndo, xi'in xa'a ña xinituni, xi'in
xa'a tu'un ña ̱taxi Ndioxi, xi'in xa'a ña saña'a yu ndo'o ndia ku'va ke iyoo
tu'un Ndioxi.
7 Ra na ka'an yu iin ña xi'in ndo ra kundaa ini ndo, nda'a chiñu tun tivi
na, ta kuu tiyoo xi'in takuu itun tu nani arpa, ra tu na kä'a nu ta ku'va
xiniñu'u ka'a nu, saa ra, kundäa ini yo ndia yaa ke saka'a vi na.
8 Ra na xika tu nuu kuachi, ra ndakutä'an vi na ku'un na nuu kuachi, tu
kuëe kaxi na nda'yu itun tu tivi na ña ndakuta'an na xa'an na nuu kuachi,
9 ra mii saa ke ̱kuu tu xi'in ndo'o va: saa chi tu süvi tu'un ña kundaa
ini yuvi xi'in ke ka'an ndo, saa ra küvi vi kundaa ini na ni ña'a ke ka'an
ndo xa'a. ¡Ra tu iin saa na koo ka'an ndo, saa ra, na ka'an mii sana va
kuvi ndo!
10 Nuu ña yuuvi yo'o ra kua'a ni va nuu tu'un iyoo, ra ña ndixa ke va'a
takundi'i va ña nuu mii yuvi na ka'an ña.
11 Saa chi tu kundäa ini yu xi'in tu'un ña ka'an iin na xi'in yu, saa ra ta
ku'va iyoo iin tiaa ra kee inka xiyo va iyoo yu nuu na, ra saa ke iyoo tu na
kan nuu yu'u va.
12 Ra mii saa ke ̱kuu tu xi'in ndo'o va, ra xa'a ña kuni ni ndo ndaki'in
ndo ña xinituni ña yii ña taxi Ndioxi, ra ña va'a va kuvi ña, ndi su ña
xiniñu'u nduku ndo nuu Ndioxi ke, na taxi ra ña xinituni ña yii nda'a ndo
ña kuvi chindiee ta'an ndo xi'in na ve'e ñu'u ña na kua'nu va na.
13 Xa'a ña kan ke yuvi na ka'an inka nuu tu'un ña xïni yo, ra xiniñu'u
tu na ka'an na xi'in Ndioxi, ña taxi ra ña xinituni ña yii nda'a na ña va'a
ndaxikoni'i na ni ke kuni kachi va ña, ña va'a na kundaa ini inka na.
14 Saa chi tu na ka'an yu xi'in Ndioxi inka nuu tu'un ña xïni yo; ra ña
ndixa ke ka'an yu xi'in Ndioxi xi'in nima va yu, ndi su kuëe kutu'va vi tu
ña xinituni yu xi'in tu'un ña ka'an yu.
15 Saa ra, ¿ndia ña ke va'a sa yu tu saa? Ña xiniñu'u sa yu ke ka'an
yu xi'in Ndioxi xi'in tu'un ña kundaa ini Tachi Yii, ra saa tu xi'in tu'un ña
kundaa ini mii va yu. Ra ña kata tu yu yaa yii nuu Ndioxi, ra xiniñu'u kata
yu ña xi'in tu'un ña kundaa ini Tachi Yii, ra saa tu xi'in tu'un ña kundaa
ini mii va yu.
16 Saa chi tu xi'in tu'un ña xïni va yo na ndasaka'nu ndo Ndioxi, saa ra
küvi vi ndataxi na kundäa ini xi'in tu'un ña ka'an ndo tixa'vi nda'a Ndioxi
xi'in ndo, saa chi kundäa ini na ni ña'a ke ka'an ndo xa'a vi.
17 Saa chi va'a ni va'a ni va ndataxi ndo tixa'vi nda'a Ndioxi, ndi su na
kundäa ini xi'in tu'un ña ka'an ndo, ra kuëe xa'nu vi na xi'in ña ka'an
ndo.
18 Ra ndataxi yu tixa'vi nda'a Ndioxi, chi ni'i ni ka va ka'an yu'u inka
nuu tu'un nuu takundi'i ndo;

19 ndi su ta ndakuta'an yo ve'e ñu'u, ra ña kuni yu ke ka'an yu, takua
u'un tu'un ña kundaa ini yuvi xi'in va, ña va'a na sakua'a inka na, nuu
ña ka'an yu uxi mil tu'un ña xïni yo.
20 Ñani yo, na ndakäni ini ndo ta ku'va ndakani ini na kuachi xa'a ña
ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o. Ra na kuu va tu ndo ta ku'va iyoo na kuachi
na kundäa va'a ini xa'a chiñu ki'vi, ndi su ta ku'va xani ini yuvi xixa va tu
na kani ini ndo xa'a takundi'i chiñu ta'an ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o.
21 Ra su'va ke kachi tu'un Ndioxi: “Yuvi na kee inka xiyo va kuniñu'u
yu ka'an xi'in na ñuu yo'o, ra inka nuu tu'un va ka'an na xi'in na, ndi su
nii saa kandïxa vi na, kachi Tata yo Ndioxi”, kachi tu'un ra.
22 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, chi yuvi na taxi Ndioxi ña xinituni
nda'a ña ka'an na inka nuu tu'un ña xïni yo, ra ña taxi ku'va nuu yuvi na
täan kandixa Ndioxi va kuvi ña. Ndi su yuvi na taxi tu Ndioxi ña xinituni
nda'a ña ka'an ndoso na tu'un ña taxi ra, ra xi'in na xa kandixa Ndioxi va
ke ka'an na ña, ña va'a na kuu ña iin ku'va nuu na.
23 Saa chi tu na ndakuta'an takundi'i ndo'o na ve'e ñu'u, ra iin xa'a
takundi'i ndo ka'an ndo inka nuu tu'un ña xïni yo, ra ta ka'an iin takundi'i
ndo inka nuu tu'un ña xïni yo kan, na xaa iin na xïni a na kuëe kandixa
Ndioxi, ¿ra a kä'an na ña kuu ndo na sana, tuvi ndo?
24 Ndi su tu na ndakuta'an tu ndo, ra xa'a iin takundi'i ndo ka'an ndo
tu'un ña taxi Ndioxi nda'a ndo, ra na ki'vi iin na xïni a na kuëe kandixa
Ndioxi, saa ra va'a va, chi kuvi va saxinu tu'un ña ka'an ndo ini na, ra
ndakuni na kuachi na, ra xa'a tu mii na ndaki'in xini na ña vä'a iyoo va
na, xa'a ña kuni so'o na tu'un ña ka'an ndo.
25 Ra ndatuvi tu takundi'i ña iyoo se'e nima va na, ra ndakusiti na ra
xa'a na ndasaka'nu na Ndioxi, ra ka'an na ña ndixa ke íin va Ndioxi xi'in
ndo.

Chiñu ña xa ndo nuu Ndioxi ra ikun va na koo ña ra vivii tu na sa va ndo ña

26 Ra vichin na kundaa ini yo ndia ku'va ke xiniñu'u sa yo ta ndakuta'an
yo ve'e ñu'u: Ta xa na ndakuta'an ndo, ra sava ndo kata, sava ndo saña'a,
sava ndo ka'an tu'un ña taxi Ndioxi nda'a va ndo, ra sava tu ndo ka'an
inka nuu tu'un va, ra sava tu ndo ndaxikoni'i tu inka nuu tu'un yo'o va.
Ra na koo tiempo ña ya'a ndo xi'in ta iin iin va ña, ndi su ña xiniñu'u ke
na kuu takundi'i ña sa ndo ña sakua'nu na ve'e ñu'u va.
27 Ra tu ndia na na ka'an inka nuu tu'un ña xïni yo, ra uvi a uni va
kuvi na kuvi ka'an, ndi su ta iin ta iin va na na ka'an, ra na koo tu na
ndaxikoni'i tu'un ña ka'an va na.
28 Ndi su tu köo yuvi na kuvi ndaxikoni'i inka nuu tu'un kan, saa ra va'a
ka na kä'an va na ña ta ndakuta'an ndo, ra ña kuvi sa na ke na ka'an va
na xi'in Ndioxi, ndi su takua mii va na kuvi na na kundaa ini ña ka'an na
xi'in ra.
29 Ra tu tu'un ña taxi Ndioxi ke na ka'an tu sava na, ra mii saa ke na sa
tu na kan va, ra ta iin iin va na ka'an, ra uvi a uni va kuvi na kuvi ka'an,
ra na sava na tiaa so'o tu'un ña ka'an va na a ndixa suvi ña taxi Ndioxi
kuvi ña.
30 Ndi su tu na taxi tu Ndioxi tu'un nda'a inka yuvi na ndu'u ña ka'an
na, saa ra xiniñu'u na kutaxin va yu'u na xa ka'an, ña va'a na ka'an na
kuni ka'an kan.
31 Ra saa ke takundi'i ndo'o na ndaki'in tu'un ña taxi Ndioxi, ra kuvi
ka'an ta iin ta iin ndo, ra saa ke va'a tu sakua'a takundi'i va na, ra
ndakindiee ini na.
32 Ra yuvi na ka'an ndoso tu'un ña taxi Ndioxi, ra na ka'nu va na mii
na, ra na kundiatu va na ña ka'an inka na saa ka'an na.

33 Saa chi Ndioxi ra kuëe sasana ra ini yuvi, chi ña kuni ra kan ke vivii
va, na koo takundi'i ña xa yo.
Ra xa ta ku'va yuna'a yo xi'in takundi'i na ñani yo na ve'e ñu'u ke na
sa va yo,
34 ta ndakuta'an ndo ña ndasaka'nu ndo Ndioxi ve'e ñu'u, ra na koo
taxin va yu'u na si'i yasi'i ndo, saa chi köo ndiayu na ka'an na, chi ña
xiniñu'u sa na ke na kandixa va na ña sa to'o na ndo'o, saa chi saa kachi
tu mii tu'un Ndioxi va.
35 Ra tu ndia ña kuni na si'i yasi'i ndo kundaa ini na xa'a, ra ta xa na
ndaxaa ndo chi ve'e va, saa na ndakatu'un na ndo'o; saa chi kuëe ña'a
to'o ña tu na ka'an iin na si'i ta ndakuta'an ndo.
36 ¿Ra a mii ndo kuvi na tiaa tu'un Ndioxi tuvi ndo, ra a takua ndo'o va
kuvi tu na iyoo tu'un Ndioxi nda'a tuvi ndo?
37 Ra tu ndia na ka'an ña kuu na na ka'an ndoso tu'un ña taxi Ndioxi,
a na taxi Tachi Yii tu'un nda'a ña ka'an na, ra kuvi va ndakuni na tu'un
ña tiaa yu xaa nuu ndo, ña kuu ña ndiayu Tata yo Jesucristo.
38 Ndi su tu süvi va tu ndiayu Tata yo Jesucristo ke tuvi na, saa ra na koo
mii na saa va.
39 Ñani mii yu, na sa nduxa va ndo ña ka'an ndo xi'in Ndioxi ña taxi ra
ndiee ndo ña ka'an ndoso ndo tu'un ña taxi ra, ra nii na ka'an inka nuu
tu'un, na käsi ndo nuu, chi na ka'an va na ña;
40 ndi su ña xiniñu'u sa ndo ke takundi'i chiñu ña xa ndo, ra ikun va na
koo ña, ra vivii tu na sa va ndo ña.

15

Ndatiaku va Tata yo Jesucristo

1 Ñani yo, vichin, ra ña kuni yu ke na ndaka'an va ndo xa'a tu'un va'a
xa'a Jesucristo ña ndatu'un yu xi'in ndo, ra kandixa ndo ña, ra ndikun
ndo ña xi'in ndinuni nima ndo vichin.
2 Ra tu na ndakundiee ndo ña kundikun ndo tu'un va'a kan, saa ra kaku
va ndo, ndi su tu na nandiko va tu ndo, saa ra ña uun va ke kandixa ndo
ña.
3 Ra na kundaa ini ndo, chi mii ña saña'a Tata yo Jesucristo yu'u kuvi
tu ña nuu va'a saña'a yu ndo'o va, ra su'va ke kachi yu xi'in ndo: Xa'a
kuachi yo kuvi ña ndixi'i Cristo, ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi ña
tiaa na xina'a va;
4 ra ninduxin na ra, ndi su kii uni ra ndatiaku va ra, ra mii saa ke kachi
tu tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a va;
5 ra ndita ra nuu ra Pedro, ra saa tu nuu ndia uxi uvi ndia xita'an xi'in
va ra.
6 Ra saa kuu, ra ndita tu ra nuu na u'un ciento va, ra tiaku kua'a ka va
na kan vichin, ra sava tu na xa ndixi'i va.
7 Ra saa kuu, ra ndita tu ra nuu ra Jacobo va, ra saa ndita tu ra nuu
takundi'i ka tu ndia xika chiñu nuu va ra.
8 Ra ta ndi'i ndita ra nuu takundi'i na kan, ra saa vi ke ndita ra nuu yu'u,
ndi su ta iyoo iin na ndiya'a kii kaku va iyoo yu, saa chi xa nuu ndi'i va'a
vi saa ndita ra nuu yu.
9 Ra yu'u, ra köo ya'vi ndiaa vi yu ra küvi vi chinuu yu mii yu xi'in inka
ndia xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra nii köo ndiayu tu yu ña kunani
yu ra xika chiñu nuu Jesucristo va, saa chi ra kanita'an xi'in na ve'e ñu'u
Tata yo Ndioxi va xikuu yu.
10 Ndi su xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va ke iyoo yu ta ku'va iyoo yu vichin,
ra xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra yu'u kuvi tu ña chindiee ta'an ra xi'in

yu ña va'a xa yu chiñu ña xa va yu, ra ndiee ni ka va xachiñu yu'u nuu
takundi'i va ndia xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo; ndi su süvi yu'u kuvi
ra ndixachiñu chi Ndioxi va kuvi ra chindiee ta'an xi'in yu xa yu ña, xa'a
ña ⌧kunda'vi ini ra yu'u.
11 Ra va'a ni yu'u kuvi ra ndatu'un xi'in va ndo, a ndia ka tu ndia
xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo tu ndatu'un xi'in va ndo; ndi su tu'un
va'a ña ⌧sakaku yuvi ke ka'an ndoso takundi'i va ndi, ra mii ña yo'o ke
ndakundikun tu ndo'o kandixa ndo vichin va.
12 Ra tu ndatiaku va Tata yo Jesucristo, kachi ndi ka'an ndoso ndi, ¿ra
nichuun ke ka'an tu sava ndo ña kuëe ⌧ndatiaku na ndii?
13 Saa chi tu kuëe ndatiaku na ndii, saa ra nii Tata yo Jesucristo kuvi ra
kuëe nindatiaku vi;
14 ra tu nindatiäku tu Tata yo Jesucristo, saa ra köo ya'vi ndiaa vi tu'un
ña ka'an ndoso ndi, saa ra nii ña kachi tu ndo'o ña kandixa ndo Tata yo
Jesucristo köo ya'vi ndiaa vi.
15 Ra tu saa va iyoo ña, saa ra ndia ⌧xava'a ini va kuvi ndi nuu Ndioxi,
saa chi ka'an ndi ña sandatiaku va ra Tata yo Jesucristo; ra tu süvi va
ña ndixa ke ⌧ndatiaku na ndii, saa ra süvi ña ndixa ke ndisandatiaku tu
Ndioxi Tata yo Jesucristo va.
16 Saa chi tu kuëe ⌧ndatiaku na ndii, saa ra ni Tata yo Jesucristo kuvi ra
nindatiäku vi;
17 ra tu nindatiäku Tata yo Jesucristo, saa ra ña kachi ndo kandixa ndo,
ra köo ya'vi ndiaa vi ña; ra nii täan ndi'i tu xa'a kuachi va ndo.
18 Ra tu saa va iyoo ña, saa ra na xa kandixa Tata yo Jesucristo, ra ndixi'i
na, ra ndikäku vi na.
19 Ra tu takua ña tiaku yo vichin va ke ndiaa ini yo Tata yo Jesucristo,
saa ra, nda'vi ni va yo.
20 Ndi su na kundaa ini ndo chi süvi saa iyoo ña, chi ña ndixa ke
ndiatiaku va Tata yo Jesucristo nuu ña ndii; ra ra kan kuvi ra nuu va'a
ndatiaku nuu takundi'i yuvi na ndatiaku kii ña vaxi.
21 Saa chi xa'a ña xa indaa tiaa ke ⌧xi'i takundi'i va yuvi, ra xa'a ña xa
tu inka tiaa ke ni'i tu takundi'i yuvi ña ndatiaku va na.
22 Ra ña kuu takundi'i yuvi ndise'e ra Adán ke xi'i va na, ra ña kuu tu
yuvi kuenda Tata yo Jesucristo ke ni'i na kutiaku va na.
23 Ndi su ña yo'o, ra ña iyoo ikun va kuvi ña, saa chi Tata yo Jesucristo
kuvi ra nuu va'a ndatiaku va, ra ta xa na nandiko ra ke ndatiaku tu yuvi
na kuu kuenda va ra.
24 Ra ta xa na ndi'i kuu ña yo'o, ra saa ke ndi'i tu xa'a ña yuuvi yo'o
va, ra mii saa kuvi tu ña sandi'i Tata yo Jesucristo xa'a takundi'i ndiee ña
ndiva'a iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, xi'in na kuna'nu xa'ndia chiñu, xi'in
takundi'i ña'a ña ndee nuu ndivi, ra ndataxi ra ndiayu ña kuu mii ra nda'a
Ndioxi ra kuu Tata yo.
25 Saa chi ndia nii ña'a kuchüun kasi nuu Tata yo Jesucristo, chi mii ra
kuvi ra ⌧xa'ndia chiñu vichin, ra ka'ndia chiñu tu ra, iin saa ndia kii ña
sandi'i ra xa'a takundi'i yuvi na kanita'an xi'in va ra;
26 ra ña ndi̱ku̱n va'a sandi'i ra xa'a kuvi ña saa ini xini yoo, ña kuu ña
xa'ni yuvi va.
27 Saa chi mii tu'un Ndioxi ke ka'an va ña ku'un takundi'i ña'a tixi xa'a
Tata yo Jesucristo, ra ña iyoo kaxi va kuvi ña ka'an tu'un Ndioxi, saa chi
kä'an ña ña ndikaa Tata yo Ndioxi tixi xa'a Tata yo Jesucristo, saa chi mii
va Tata yo Ndioxi kuvi ra taan takundi'i ña'a tixi xa'a Tata yo Jesucristo.
28 Ra ta xa na ka'ndia chiñu Tata yo Jesucristo nuu takundi'i ña'a, saa
ra saṉi̱nu̱ tu ra mii va ra, nuu Tata yo Ndioxi, ra taxi ndiayu nda'a ra ña

ka'ndia ra chiñu nuu takundi'i ña'a. Ra saa ke va'a indaa Ndioxi va kuvi
ra na ka'ndia chiñu nuu takundi'i ña'a.
29 Ra tu saa va ke iyoo ña, ¿ra ni ke sa tu yuvi na chichi nuu na ndii, tu
kuëe ndatiaku na ndii kan?
30 ¿Ra tu kuëe ndatiaku va tu na ndii, saa ra nichuun ke xa'ni ndi mii
vi ndi ña xika ndi ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi nuu yuvi iin takundi'i kii
tu saa?
31 Ra ña ndixa va ke ka'an yu xi'in ndo ñani yo, saa chi iin ta ku'va
kutiaa ini yu xi'in ndo xa'a ña ndíkun ndo ichi Tata yo Jesucristo, ra iin
ku'va saa kuvi tu ña xika iyo yu ña iyu'vi yu ña kuvi yu iin takundi'i kii
va.
32 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra xa'a ña ndo'o yu xi'in yuvi na iyoo
ta ku'va iyoo kiti kue'e na ndee ñuu Éfeso va ke kachi yu saa; ndi su köo
ya'vi ndiaa vi tu ña xa kuachi yu xi'in na, tu kuëe ndatiaku na ndii. Ra
tu kuëe ndatiaku na ndii, saa ra, ¿a va'a ka va tu na sa yo ta ku'va ka'an
yuvi na ka'an kachi su'va?: “Na ko'o yo, ra na kuxi va yo, saa chi vaxi kii
ra yo kuvi va kuvi yo”, kachi na.
33 Ndi su na kandïxa ndo ña ka'an na xi'in ndo, saa chi na sanda'vi ndo'o
va kuvi na. Ta ku'va kachi tu'un ndichi ña kachi su'va: “Tu na kuta'an
kun xi'in yuvi ki'vi, saa ra sandi'i va na xa'a ña va'a ña xa yuna'a kun xa
kun, kachi ña.”
34 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke vivii va na kutiaku ndo, ra na koo ndaku
va nima ndo, ra na sä ka ndo chiñu ki'vi, saa chi sava ndo, ra va'a ni xa
ndikun va ndo Ndioxi, ndi su täan xinu va'a ini ndo ña kundaa va'a ini
ndo xa'a ichi ra. Ña kan ke ka'an yu ña yo'o xi'in ndo ña va'a na kuka'an
nuu ndo.

Ndia ku'va ke koo na ndii ta xa na ndatiaku na

35 Ra sava ndo ndakatu'un kachi ndo saa: “¿Ndia ku'va ke ndatiaku na
ndii? ¿Ra ndia ku'va ke koo tu iki kuñu na ta xa na ndatiaku na?”, kachi
ndo.
36 Ra ña kachi ndo saa, ra ña köo va'a ya'vi ndiaa vi kuvi ña ndakatu'un
ndo, saa chi ta chi'i yo iin tata, ra ña xi'i va kuvi ña, ra saa vi ke ndutia
tuku ña.
37 Saa chi ta chi'i yo, ra süvi mii itu ke chi'i yo, chi nuni va ña ke chi'i yo,
ra saa ke va'a ndutia ña, ra nduu ña itu, ra saa ke kuu tu xi'in takundi'i
va ña'a ña chi'i yo.
38 Ndi su Ndioxi va kuvi ra xava'a ña'a ña chi'i yo, ra ta ku'va kuni mii
ra ke xa ra xi'in takundi'i va ña.
39 Ra mii saa ke iyoo tu iki kuñu va, saa chi kuëe inuu ña, chi iki kuñu
yuvi, ra xa siin va iyoo ña nuu iki kuñu kiti; ra xa siin tu iyoo iki kuñu kiti
ri ndachi nuu iki kuñu tiaka va.
40 Ra iyoo tu iki kuñu ña iyoo ndivi va, ra iyoo tu iki kuñu ña iyoo nuu
ñu'ú va, ndi su xa siin va iyoo iki kuñu ña iyoo ndivi nuu ña iyoo nuu
ñu'ú.
41 Ra iyoo tu ñu'ù va, ra saa tu yo̱o̱ va, ndi su xa siin va ye'e ñu'ù, ra xa
si'in tu ye'e yo̱o̱ va, ra saa tu iyoo kimi va chi xa siin xa siin va ye'e ri.
42 Ra saa ke iyoo tu ña ndatiaku na ndii va. Saa chi iki kuñu na ndii ña
nduxin na, ra ña tia'yu va kuvi ña, ndi su ta xa na ndatiaku na ra iki kuñu
ña kuëe ndi'i xa'a va ke nduu iki kuñu na.
43 Saa chi tu nduxin na iin ña'a ña köo ya'vi ndiaa, ra ndatiaku iin ña'a
va'a ni va. Ra tu nduxin tu na iin ña'a ña köo ndiee, ra ndatiaku iin ña'a
ña ndaku ni va.

44 Ra iki kuñu ña kuu mii na ndii nuu ña yuuvi yo'o ke nduxin va na, ra
ta xa na ndatiaku tu na, ra xa ta'an iki kuñu ña iyoo ndivi va ke nduu iki
kuñu na. Saa chi tu iyoo iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o vichin,
saa ra koo tu iki kuñu yo ndivi va.
45 Ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a va: “Tiaa ra
xinani Adán kuvi ra nuu va'a xitiaku va”; ndi su Cristo, ra kuu Adán, ra
ndikun xaa, ra tachi ña taxi ña tiaku va kuvi ra kan, kachi ña.
46 Ra süvi ta'an iki kuñu ña iyoo ndivi kuvi ña nuu; chi iki kuñu ña kuu
mii yo nuu ña yuuvi yo'o va kuvi ña nuu.
47 Ra tiaa ra nuu, ra xi'in ñu'u va ke kuva'a ra, ra ta ku'va iyoo mii yo
ke ndixiyo va ra; ndi su tiaa ra uvi ra kuu Tata yo Jesucristo, ra ndivi va
ke kee ra kan.
48 Ra takundi'i yoo na ndee nuu ñu'u, ra ta ndixiyo iki kuñu tiaa ra nuu
kan va ke iyoo iki kuñu yo; ndi su yoo na koo ndivi ra iki kuñu ña iyoo
ndivi ta'an ña kuu mii iki kuñu Tata yo Jesucristo ña iyoo ndivi va ke koo
iki kuñu yo.
49 Ra ta ku'va iyoo yo vichin ña kuu mii yo iki kuñu tiaa ra nuu, ra kuva'a
xi'in ñu'u, ra saa ke koo tu yo, ña kuu mii yo iki kuñu Tata yo Jesucristo
ra kee ndivi va.
50 Ra na kundaa ini ndo, ñani yo, chi ña kuu iki kuñu, ra küvi vi koo ña
kan ndivi nuu xa'ndia Ndioxi chiñu; saa chi ña'a ña ndi'i xa'a, ra küvi vi
koo ña nuu iyoo ña'a ña kuë ndi'i xa'a.
51 Ndi su kuni yu ña na kundaa ini ndo xa'a ña kuu, kii ña vaxi, ña
kundaa ini takua Ndioxi xa'a: kii kan, ra süvi takundi'i yo kuvi yo kuvi, ra
saa ke ku'un yo xi'in ra; ndi su iin takundi'i va tu yo ndasama ña ku'un
yo xi'in ra.
52 Ra iin kama su'va va ke kuu ña yo'o, saa chi iin ta ndakoto yo ra
ndakuani va yo ke kuu ña, ra saa ke kuni so'o yo ña nda'yu itun tivi na,
tu ndikun va'a nda'yu, ra ta xa na nda'yu itun kan ke ndatiaku na ndii, ra
ndia nii ka kii küvi ka na; ra yoo na tiaku tu ndasama va.
53 Saa chi iki kuñu ña kuu mii yo ña ndi'i xa'a, ra ña xiniñu'u va ke nduu
ña iki kuñu ña kuë ndi'i xa'a; ra saa tu ña xi'i va iki kuñu yo, saa chi ña
xiniñu'u va ke nduu ña iki kuñu ña küvi ka.
54 Ra ta xa na nduu iki kuñu yo ña ndi'i xa'a kuu mii yo, iki kuñu ña
kuë ndi'i xa'a, ra nduu tu iki kuñu yo ña xi'i, iki kuñu ña küvi ka, ra
saa ke xinu nuu tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña ka'an, kachi su'va: “Ña
xa'ni, ra xa ndi'i va xa'a ña, saa chi xa ndiatiaku va Cristo.
55 Yó'o̱, ña xa'ni yuvi, ¿ndia chi kua'an ndiee kun ña xa'ni yuvi vichin?
Ña xa'ni, ¿ndia mii kua'an ña xakanaa kun xi'in vichin?”, kachi ña.
56 Ra chiñu ki'vi ña □xa va yo kuvi ña taxi ndiee nda'a ña xa'ni ña sandi'i
ña xa'a yo, ra ña taxi tu ndiee nda'a kuachi ña xa yo kuvi ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés va.
57 Ndi su na tixa'vi ni Ndioxi, xa'a ña □taxi ra ndiee nda'a yo ña xa tiaa
yo nuu chiñu ki'vi xi'in nuu ña xa'ni, xa'a ña xa Tata yo Jesucristo.
58 Ra xa'a ña kan ke kuni yu ña ndinuni ni na kaka ndo ichi Ndioxi, ñani
mii yu, ra iin takundi'i kii va na sachiñu ndo nuu Tata yo Jesucristo; saa
chi vichin, ra xa □kundaa va ini ndo, chi süvi ña uun kuvi ña xachiñu ndo
nuu Tata yo Jesucristo.

16

Xu'un ña □ndakaya ku'un nda'a na ve'e ñu'u ñuu Jerusalén

1 Ra vichin ka'an tu yu xi'in ndo xa'a xu'un ña chindiee ta'an ndo xi'in
na ñani yo na ndikun Jesucristo na ndee ñuu Jerusalén, ra ta ku'va xa'ndia
yu chiñu nuu na ve'e ñu'u ña iyoo chi Galacia ke na sa tu ndo'o va.
2 Ta iin, iin kii ña ki'in xa'a semana kuvi ña na chindu'u siin ndo lo'o
xu'un ña xakanaa ndo iinii saa semana, ra ta ku'va iyoo mii xu'un ña
ka'an ni'ni Ndioxi nima ndo taxi ndo ke na taxi va ndo, ra saa ke va'a na
ndakäya numi ndo ña ta xa na xaa yu.
3 Ra xa na tava va ndo ndia ñani yo, ndia ku'un ndiaka xu'un ña ku'un
nda'a na ñani yo na ndee ñuu Jerusalén, ra ta xa na xaa yu, ra taxi yu
tutu ña ku'un xi'in ndia ña va'a na ndaki'in mani na ndia.
4 Ra tu ña xiniñu'u kuvi tu ña ku'un tu mii yu ñuu Jerusalén, saa ra
ku'un ndia xi'in va yu.

Ndakani ini ra Pablo xa'a ña kee ra ku'un ra

5 Ra ta xa na xaa yu ñuu Corinto ñaa, ra xi'na ka va chi Macedonia ke
xiniñu'u ya'a yu, ra saa vi ke xaa yu.
6 Ra kuachi va yu lo'o xi'in ndo, ra nuu xa va'a tu, ra a kusana kuachi tu
yu takundi'i yoo savi va xi'in ndo, ra saa ke va'a chindiee ta'an ndo xi'in
yu ña va'a ku'un yu nuu xiniñu'u ku'un yu.
7 Saa chi kuë kuni yu iin takua ya'a too yu kuni yu ndo'o, chi ña kuni
yu ke kuachi va yu xi'in ndo, tu mii Tata yo Jesucristo kuni.
8 Ndi su ñuu Éfeso yo'o va kuachi ña'a yu vichin, iin saa ndia kii ña koo
viko Pentecostés.
9 Saa chi nuña ni va ña kuvi ka̱'a̱n ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo nuu yuvi, ra kaku na, ra va'a ni ña ndixa ke iyoo ni va tu na saa
ini xini yu'u.
10 Ra tu na xaa ra Timoteo nuu ndo, ra vivii va na ndaki'in ndo ra, ra
saa ke va'a na kusii ini ra koo ra xi'in ndo, saa chi ta ku'va iyoo yu'u ña
xika yu chiñu nuu Tata yo Jesucristo ke iyoo tu ra kan va.
11 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ña na kundäsi ndo ra. Chi ña
xiniñu'u sa ndo ke, na chindiee ta'an ndo xi'in va ra, ña va'a vivii na koo
ra ichi ña nandiko tuku ra kixi ra koto'ni ra yu'u, saa chi yu'u xi'in na ñani
yo yo'o, ra ndiatu va ndi ña nandiko ra ña koto'ni ra ndu'u.
12 Ra ndika'an ni tu yu xi'in ra ñani yo Apolos va ña na xaa ra xi'in ndia
ñani yo ña koto'ni ndia ndo'o, ra ndiküvi vi xaa ra vichin, ndi su ta xa na
kuvi ra xaa va tu ra.

Ti'vi ra Pablo tu'un ndioxi kua'an nuu na ve'e ñu'u

13 Ra na koo nduvi ni ndo, ra ndinuni ni na kandixa ndo Tata yo
Jesucristo. Ra ndaku ni na koo nima ndo, ra ndiee ni tu na koo ini va
ndo.
14 Ra takundi'i chiñu ña xa ndo, ra xi'in ña ku'vi ini ña iyoo nuu va ndo
ke na sa ndo ña.
15 Ra xa kundaa va ini ndo, ñani yo, saa chi na ve'e ra ñani yo Estéfanas,
na ndee chi Acaya kuvi na nuu va'a kandixa tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo, ra xa'a na xachiñu na ña chindiee ta'an na xi'in na ñani yo,
na ndikun Tata yo Jesucristo.
16 Ra xa'a ña kan ke nduku yu ña mani nuu ndo ña na kandixa va ndo
na, ra saa tu na sa ndo xi'in takundi'i ka tu na ndinuni ni xachiñu nuu
Tata yo Jesucristo va.
17 Ra kusii ni ini yu ña xaa ra ñani yo Estéfanas, xi'in ra Fortunato, xi'in
ra Acaico ña xito'ni ndia yu'u, saa chi va'a ni ndiküvi va kixi ndo'o, ndi
su xaa va ndia yo'o.

18 Ra ndataxi ndia tu'un ndiee ini nda'a yu, ra saa tu xa ndia xi'in ndo'o
va. Ra yuvi na ⍰xa ta ku'va ⍰xa ndia yo'o, ra xiniñu'u na sa to'o va ndo
na.
19 Ra na ñani yo, na ve'e ñu'u na ndee chi Asia yo'o kuvi na ti'vi tu'un
ndioxi xaa nuu ndo. Ra saa tu ra ñani yo Aquila, xi'in ña Priscila yasi'i va
ra, ra ti'vi tu na ñani yo na ⍰ndakuta'an ve'e va na tu'un ndioxi xaa ña
nuu ndo, xa'a ña xa ndakundikun na Tata yo Jesucristo.
20 Ra na ndaki'in ndo tu'un ndioxi ña ti'vi takundi'i na ñani yo xaa nuu
ndo, ra na ka'an ndioxi tu mii va ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña to'o ña kuu
mii ndo.
21 Ra takua ña yo'o kuvi ña tiaa mii yu'u, ra Pablo ña ka'an ndioxi yu
xi'in ndo.
22 Ra tu ndia yuvi kuëe kü'vi ini xini Tata yo Jesucristo, saa ra na tavi
chi'ña va na. ¡Ra na kundaa ini ndo, chi xa ndinumi va nandiko Tata
Jesucristo.
23 Ra Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi ndo.
24 Ku'vi ni ini yu xini yu ndo'o xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo.
Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Corinto

Ka'an Ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi, ña xika yu chiñu nuu Tata yo
Jesucristo, xi'in ra ñani yo Timoteo, kuvi ndi, tiaa tutu yo'o xaa ña nuu
ndo'o, na ve'e ñu'u Ndioxi na ndee ñuu Corinto, ra saa tu na ndee chi
Acaya va.
2 Ra na ndaki'in ndo ña va'a ña taxi Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo
Jesucristo, ra va'a ni na koo ndo.

Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in yo nuu tundo'o

3 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi Iva Tata yo Jesucristo, saa chi ra
kan kuvi Tata yo, ra kunda'vi ni ini ra xini ra yoo, ra taxi ni ra tu'un
ndiee ini nda'a yo.
4 Ra ra kan kuvi ra taxi tu'un ndiee ini nda'a ndi, ta ndo'o ndi ndia
ndia ka tundo'o, ña va'a na taxi tu ndu'u va tu'un ndiee ini nda'a yuvi na
ndo'o tundo'o, ra ta ku'va taxi Ndioxi tu'un ndiee ini nda'a ndi ke taxi
tu ndu'u va tu'un ndiee ini nda'a na ñu'u nda'a tundo'o.
5 Ra ta ndiee ni ndo'o ini ndi ña ndikun ndi Cristo, ra saa ke tiaa ni tu
taxi mii ra tu'un ndiee ini nda'a va ndi, ta ndo'o ndi ndia ndia ka ña.
6 Ra ña ndo'o ni ndi, ra xa'a ña va'a na ndaki'in ndo'o tu'un ndiee ini,
xi'in xa'a ña kaku va ndo kuvi ña; ra tu taxi tu Ndioxi tu'un ndiee ini
nda'a ndi, ra xa'a ña na ndaki'in ndo tu'un ndiee ini, xi'in xa'a ña kaku
va ndo kuvi ña, ra taxi tu ra ndiee ndo ña va'a na sa ndiee ini ndo xa'a
ña ndo'o ni ini ndo, ta ku'va ndo'o ndu'u va.
7 Ra xa'a ña ndo'o ini ndo ta ku'va ndo'o ini ndu'u, ra kundaa kaxi va
ini ndi, ña ndaki'in tu ndo tu'un ndiee ini xi'in va ndi sa Ndioxi.
8 Ñani yo, kuni ndi na kundaa ini ndo, xa'a tundo'o ña ndo'o ndi chi
Asia. Saa chi tiaa ni kua'a ña u'vi ndo'o ndi, ra ndixäni ka vi ini ndi ña sa
tiaa ndi nuu ña, ra nii ndixïndiaa ka tu ini ndi ña kutiaku va ndi.
9 Chi ña xani ini ndi ke kuvi va ndi. Ra ña kuu ña yo'o, ra ña va'a na
kondiäa ka ini ndi mii va ndi kuvi ña, chi ña sakua'a ndu'u ña kondiaa
ini ndi Ndioxi, ra sandatiaku na ndii va kuvi ña.
10 Ra sakaku va ra ndu'u nuu tundo'o ña kuni ka'ni ndu'u, ra sakaku
ra ndu'u vichin va, ra mii Ndioxi kuvi tu ra ndiaa ini ndi ña sakaku ra
ndu'u kii ña vaxi va.
11 Ra saa ke kuu va, saa chi ka'an ni ndo xi'in ra xa'a ndi. Saa chi ña
kua'a ni ndo ka'an xi'in Ndioxi xa'a ndi ña na kondiaa ra ndu'u, saa ra
kua'a ni tu na ndataxi tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ndo'o va.

Ndixä'an ka ra Pablo ñuu Corinto

12 Ra kusii ni va ini ndi, saa chi kundaa kaxi va ini ndi, ña vivii va xa
ndi xi'in takundi'i yuvi, ra saa tu xi'in ndo'o va, ra iyoo ikun takundi'i va
chiñu ña xa ndi, ra ña ndaa va xa ndi. Ra süvi xi'in ña ndichi ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o ke xa ndi ña, chi xa'a ña nda'vi ni ini Ndioxi va ke chindiee
ta'an ra xi'in ndi ña xa ndi ña.
13 Ra takundi'i tutu ña tiąà ndi ndixaa nuu ndo, ra köo ña u'vi ni nditiaa
ndi, chi ña kuvi ka'vi ndo, ra kundaa ini ndo xi'in va kuvi ña. Ra ña ndiatu
yu ke na kundaa kaxi ini ndo xi'in va ña,

14 ta ku'va kundaa ini ndo xi'in lo'o ña xa ndika'an ndi xi'in ndo xa'a
va. Ña va'a na kusii ni ini ndo xa'a ña xa ndi, ra kusii ni tu ini ndu'u va
xi'in ndo, kii ña nandiko Tata yo Jesucristo.
15 Ra xa'a ña ndiaa ini yu ndo'o ña kundaa ini ndo ña ka'an yu xi'in va
ndo kuvi ña, xi'na ka va ndo'o kuvi na kuni yu xaa yu kuto'ni yu, ra uvi
vi ichi ke xani ini yu xaa yu kuto'ni yu ndo'o, ña va'a na kusii ni ini ndo;
16 ra ña xani ini yu ke ya'a yu kuto'ni yu ndo'o, ta kua'an yu chi
Macedonia va, ra ya'a tuku tu yu kuto'ni yu ndo'o ta xa na nandiko va
yu. Ra saa ke kuvi chindiee ta'an ndo xi'in yu ña va'a ku'un yu chi Judea.
17 Ra na kundaa ini ndo, nichuun ke ndixäa yu ña kuto'ni yu ndo'o: ¿a
süvi ña ndinuni va ke ndixani xini yu ña xaa yu koto'ni yu ndo'o, tuvi
ndo? ¿Ra a ta ku'va xa na yuuvi yo'o ta ka'an na “va'a” iin too lo'o, ra iin
kani lo'o tu xa ka'an na ña “küvi” ka va, ke xa yu, tuvi ndo?
18 Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo ña, ra kundaa tu ini mii va Ndioxi
ña kuëe ndika'an ndi xi'in ndo ña “va'a” iin too lo'o, ra iin kani lo'o tu xa
ndaka'an ndi ña “küvi” ka va.
19 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e Tata yo Ndioxi, ra ka'nu, ra
kuëe ka'an vi ra kan ña “va'a” iin too lo'o, ra iin kani lo'o tu xa ndaka'an
ra ña “küvi” ka va. Ra ra kan kuvi ra ka'an ndoso ra Silvano xa'a nuu
ndo, ra saa tu ra Timoteo, ra saa tu yu'u va. Ra takundi'i ña ka'an Tata yo
Jesucristo, ra saxinu ndi'i va ra nuu ña.
20 Saa chi Tata yo Jesucristo kuvi ra saxinu nuu takundi'i va ña kindoo
Ndioxi sa ra. Ña kan ke ta ndasaka'nu yo Ndioxi, xa'a ña xa ndakundikun
yo Tata yo Jesucristo, ra ka'an yo, kachi yo saa, “saa koo”.
21 Ra mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra chindiee ta'an xi'in yo ña xa nduu
yo iin xi'in Tata yo Jesucristo, ra mii ra kuvi tu ra ndasa yii yoo va.
22 Ra xakin ra tuni ra yoo, ra taxi tu ra Tachi Yii ra iyoo nima va yo, ra
ña xa ra su'va ra ra xa nduxa va kuvi ra xi'in mii ra ña taxi ra ña'a ña
kindoo ra taxi ra nda'a yo kii ña vaxi.
23 Ra xa'a ña täan xaa yu ñuu Corinto ñaa ta ku'va xani ini yu, ra xa'a
ña ndiküni yu kaña'a yu xi'in va ndo kuvi ña, ra kundaa tu ini mii va
Ndioxi xa'a ña, ra ña ndixa va ke ka'an yu xi'in ndo.
24 Ra süvi chiñu ke kuni ndi ka'ndia ndi nuu ndo ndia ku'va ke xiniñu'u
kandixa ndo, saa chi xa xi'in ndinuni nima va ndo ndiaa ini ndo Ndioxi;
ra na kundaa ini ndo, chi xi'in va ndo ke kuni ndi chindiee ta'an ndi ña
na kusii ni ka ini va ndo.

2

1 Ra xa'a ña kan ke ndixäa yu kuto'ni yu ndo'o, ña va'a na sakusüchi yu
ini ndo.
2 Saa chi tu na sakusuchi yu ini ndo, saa ra köo inka yuvi na kuvi
sandakindiee ini yu, ña na koo sii ni ini yu nuu ndo. Chi indaa ndo'o
na kuni yu sakusuchi yu ini va kuvi na kuvi sandakindiee ini yu ña na
koo va'a ña.
3 Ra xa'a ña kan ke va'a ka ndia tutu va tiaa yu ndixaa nuu ndo, saa chi
ndiküni yu ña xaa yu nuu ndo ña sakusuchi ndo ini yu, saa chi ini va yu
ke xiniñu'u sakusii ndo. Ra xa kundaa kaxi va ini yu chi tu na kusii ini
yu'u, saa ra kusii ni tu ini ndo'o va.
4 Ra ta tiàà yu tutu ña kuxaa nuu ndo, ra tiaa ni va kusuchi ini yu, ra
ndia xaku va yu; ndi su nditï'vi yu ña xaa ña nuu ndo ña sakusuchi yu ini
ndo, chi ña kuni yu ke na kundaa ini ndo ña tiaa ni ku'vi ini yu xini yu
ndo'o va.

Ka'an ra Pablo xi'in na ña na koo ka'nu ini na xa'a tiaa ra xa kuachi

5 Ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra süvi ra ya'a yu'u kuvi yu chi ña ndaa va
kuvi ña, saa chi tiaa ra sakusuchi ini yu, ra süvi takua indaa mitu'un yu'u
kuvi ra ndikusuchi ini sa ra, chi kua'a ni tu ndo'o va kusuchi ini xa ra.
6 Ra xa kua'a ni va ndo taxi tundo'o nda'a ra xa'a ña xa ra kuachi ta
ndakuta'an ndo ndikata'an ndo, ra xa nani saa na koo va ña.
7 Ra ña xiniñu'u sa ndo vichin ke, na koo ka'nu ini ndo xa'a va ra, ra na
ndachikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in va ra, ña va'a na kusüchi ni ka ini ra.
8 Xa'a ña kan ke xaku nda'vi yu nuu ndo, ña na ndaña'a ndo mii ndo
nuu ra, ña ku'vi ini ndo xini ndo ra.
9 Ra ña tiaa yu tutu, ña ka'an xa'a ña xa tiaa ñaa, ña xaa ña nuu ndo,
ra ña va'a na kotondoso yu ndo'o va kuvi ña, xi'in xa'a ña va'a na kundaa
ini yu a xiin tu ndo ña sa ndo takundi'i chiñu ña xa'ndia yu nuu va ndo
kuvi ña.
10 Ra na kundaa ini ndo, chi tu □xa ka'nu ini ndo xa'a ra xa kuachi, saa
ra xa □ka'nu tu ini yu'u va xa'a ra, ra xa'a ña ku'vi ini yu ndo'o va kuvi
ña xa ka'nu ini yu xa'a ra nuu Cristo, ra köo ka xa'a ña xa ra nuu yu.
11 Ra na ndaki'in mani va yo ra, ña va'a na täxi yo ña sa tiaa timia'a nuu
yo ña sanda'vi ri yoo; saa chi xa kundaa va ini yo ndia ku'va ke xa ri.

Nindi'i ni ini ra Pablo xa'a na ñuu Corinto ta ndixiin ra ñuu Troas

12 Ra te ndixaa yu ñuu Troas ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Jesucristo,
ra va'a ni xinuña ni va ña ka'an ndoso yu nuu na.
13 Ndi su ndiküvi ka'an ndoso yu nuu na, chi sandi'i ni va ña ini yu, saa
chi köo ra ñani yo Tito ndixaa ndataxi ra chiñu nuu yu xa'a ndo, ra xa'a
ña kan ke nindiayu ta'an yu xi'in na ñuu Troas, ra ndaki'in yu kua'an yu
chi Macedonia va.

Jesucristo kuvi ra □taxi ndiee na ve'e ñu'u ña xa tiaa na

14 Ra na tixa'vi Ndioxi, saa chi ra kan kuvi ra □chindiee ta'an xi'in ndi,
xa'a ña xa Jesucristo, ra □xakanaa ndi xi'in ra vichin, ra ndu'u kuvi ndia
□xiniñu'u Ndioxi ña □ka'an ndoso ndi tu'un ra ini kuvi, ra iin ta iyoo xiko
xa'an tami saa iyoo tu'un ra nuu na.
15 Saa chi ndu'u, ra ta iyoo xiko xa'an tami ña kuu mii Cristo va ke iyoo
ndi nuu Ndioxi, ra ndutia ndoso ña kua'an ña nuu yuvi na kaku, ra saa tu
nuu yuvi na kuëe kaku va.
16 Ra xiko ña ka'an yo xa'a yo'o, ra ta iyoo xiko iin ndii va iyoo ña nuu
yuvi na kuëe kaku, ndi su nuu yuvi na kaku, ra ta iyoo xiko ña taxi ña
tiaku va iyoo ña. Ra na kundaa ini ndo, chi tu köo Ndioxi xi'in yuvi, ra
ndia nii na kuchüun sa vi chiñu yo'o.
17 Ra ndu'u, ra xïka ndi xiko ndi tu'un Ndioxi, ta ku'va xa sava na xika
sanda'vi yuvi, chi xi'in ndinuni nima va ndi xika ndi ka'an ndoso ndi nuu
na, xa'a ña ndikun ndi Jesucristo, ra mii va Ndioxi kuvi ra ndikaxin ndu'u
ña □xachiñu ndi nuu Jesucristo.

3

Tu'un xaa ña kindoo Tata yo Jesucristo xi'in yo

1 Ra ña kachi ndi su'va, ¿ra a xa'a mii va ndi ke ka'an va'a ni ndi tuvi
ndo? ¿Ra a ndiakua xiniñu'u □ña'a vi ndi tutu ña ndakuiin xa'a ndi nuu
ndo? ¿Ra a ndiakua xiniñu'u tu nduku vi ndi tutu ña ndakuiin xa'a ndi
nuu ndo, ta ku'va □xa sava ndia ka'an ndoso tu'un Ndioxi?
2 Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo ña, chi mii va ndo kuvi na kuu
tutu ña ndakuiin xa'a ndi; ra ndia ta iyoo ña ndika'yu va iyoo ña nima
ndi, ra takundi'i va yuvi □kundaa ini xa'a ña, ra □ka'vi va tu na ña.

3 Ña kan ke ndo'o, ra ta iyoo tutu ña tiaa mii Cristo va ke iyoo ndo, ra
ndataxi ra ndo'o nda'a ndi. Ra süvi tutu ña ndika'yu xi'in ndutia ra ka'yu
kuvi ña nditiaa ra ña, chi xi'in Tachi Yii Ndioxi, ra tiaku va kuvi ña tiaa
ra ña; ra nii süvi tu sata iin yuu ke nditiaa ra ña, chi nima va ndo ke tiaa
ra ña.
4 Ra ña kachi ndi su'va xi'in ndo xa'a ña yo'o, ra ña ndixa va kuvi ña,
saa chi xa'a ña xa Cristo va kuvi ña ndiaa ini ndi Ndioxi, ña kuu ña ña
ndixa.
5 Ra ña kachi ndi saa, ra süvi ndu'u kuvi ndia iyoo ni ña xinituni ña kuvi
sa ndi takundi'i chiñu; chi mii va Ndioxi kuvi ra taxi ña xinituni ndi ña
xa ndi ña.
6 Saa chi mii va Ndioxi kuvi ra taxi ña xinituni nda'a ndi ña kuu ndi
ndia xachiñu nuu ra xi'in ndiayu xaa ña kindoo ra xi'in yo. Ra ndiayu
xaa yo'o, ra kuëe inuu ña xi'in ndiayu ña ndika'yu sata yuu ña kindoo
Ndioxi xi'in ra Moisés, chi ndiayu ña kindoo ra xi'in yo vichin, ra Tachi
Yii va kuvi ña taxi ña xinituni yo ña kandixa yo. Ra ndiayu ña kindoo
Ndioxi xi'in ra Moisés ra ña xa'ni va kuvi ña kan yoo, ndi su Tachi Yii, ra
ña taxi kutiaku va yo kuvi ña kan.
7 Ra ndiayu Ndioxi ña ndika'yu sata yuu ña kindoo ra xi'in ra Moisés, ra
va'a ni ndiayu ña sandi'i xa'a yuvi kuvi va ña, ndi su ta ndaki'in ra Moisés
ña ra ndixiyo ni va ndiee ña, saa chi ndia nii na ñuu Israel ndiküvi koto'ni
nuu ra Moisés xa'a ña xiye'e ni nuu ra xi'in ndiee ña kuu mii ndiayu kan.
Ra ña ye'e kan, ra kuee kuee ndi'i xa'a va ña.
8 Ra tu ndixiyo ni va ndiee xi'in ndiayu kan, saa ra vi'i ni ka va ndiee
iyoo xi'in ndiayu xaa ña taxi Tachi Yii nda'a yo vichin.
9 Ra na kundaa ini ndo vichin, chi tu ndiayu ña kindoo Ndioxi xi'in ra
Moisés, ra ña sandi'i xa'a va yo kuvi ña, ra ndixiyo ni va ndiee xi'in ña,
¡saa ra iyoo ni ka va ndiee xi'in tu'un Ndioxi ña ka'an xa'a yo, ña nduu
yo, ta ku'va iyoo yuvi na köo ka kuachi!
10 Saa chi ndiayu Ndioxi ña ndixiyo ni ndiee ta yachi, ra kuëe inuu vi
ña xi'in ndiayu ña iyoo ni ka ndiee, ña iyoo xi'in yo vichin.
11 Saa chi tu ndixiyo ni va tu ndiee xi'in ndiayu ña ndi'i xa'a, saa ra vi'i
ni ka va tu ndiee iyoo xi'in ndiayu xaa ña kuëe ndi'i xa'a vichin.
12 Ra xa kundaa kaxi va ini ndi, chi saa ke iyoo va ña yo'o, ña kan ke
va'a kuëe xa uvi ini vi ndi ña ka'an ndi xa'a ña xi'in ndo.
13 Ra kuëe xa ndi, ta ku'va xa ra Moisés ña ndasi ra nuu ra xi'in tikoto,
ña va'a na küni na Israel ña ndi'i xa'a ndiee, ña ye'e ni ña ndi'i xa'a, ña
ndixiyo xi'in ra.
14 Ndi su na Israel ra ndikundäa vi ini na xi'in ña, ña kan ke ndia vichin,
ra ta ka'vi na ndiayu Ndioxi ña yata ña ndakoo ra Moisés, ra ndasi va tikoto
kan nuu na, ra täxi ña kundaa ini na, saa chi täan kutia'a tikoto kan nuu
na, ra ndia ta xa na kandixa na Cristo vi ke sakutia'a ra tikoto ña ndasi
nuu na.
15 Ra ndia kii vichin, ra ta ka'vi na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra ta iyoo iin tikoto va iyoo ña ndasi sata ña xinituni na, ra küvi kundaa
ini na xi'in ña ka'vi na.
16 Ndi su yuvi na kuyachin nuu Tata yo Jesucristo, saa ra sakutia'a va ra
tikoto ña ndasi sata ña xinituni na.
17 Ra Tata yo Jesucristo, ra Tachi va kuvi ra, ra nuu iyoo Tachi ña kuu
mii ra, ra saña ndika va yuvi.
18 Ra xa'a ña kan ke takundi'i yoo na xa kandixa Tata yo Jesucristo, ra
kuëe ndasi ka tikoto nuu yo, chi xa ta iyoo yuu tata va iyoo yo, ra ndaña'a
yo ña iyoo ndiee Tata yo Jesucristo xi'in yo; ra xi'in ndiee yo'o ke ndasama

yo ta iin iin kii, ña nduu yo ta ku'va iyoo Tata yo Jesucristo, saa chi ta iin iin kii ra taxi va ra ndiee ra nda'a yo. Ra mii Tata Jesucristo ra kuu Tachi va kuvi ra xa ña yo'o.

4

1 Xa'a ña kan ke kuëe nandiko ini ndi, xa'a ña xa ndi chiñu yo'o, chi xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va kuvi ña sakuiso chiñu ra ndu'u xi'in chiñu yo'o.
2 Ra kundasi va ndi chiñu ña iyoo se'e, xi'in chiñu ka'an nuu ña xa inka na; ra nii xïka tu ndi ña sanda'vi ndi yuvi va, ra nii säma tu ndi tu'un Ndioxi va. Chi ña xa ndi ke saña'a ndi yuvi xi'in ña ndaa va, ña va'a na kuyachin na nuu Ndioxi.
3 Ra tu ña iyoo se'é va kuvi tu tu'un Ndioxi ña ka'an ndoso ndi tuvi na, saa ra takua nuu yuvi na ndi'i xa'a va kuvi ña iyoo se'é ña.
4 Saa chi xa'a ña kuëe kandixa na Ndioxi va kuvi ña sakuaa timia'a, ri kuu ndioxi na yuuvi yo'o, ña xinituni na, ña va'a na küni na ñu'u ye'e ña kuu tu'un Ndioxi, ña kuu mii ndiee, ña kuu kuenda Cristo, ra kuu na'na mii Ndioxi, ra tiaku.
5 Ra ña xika ndi ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi, ra kä'an ndoso ndi xa'a mii ndi, chi xa'a Jesucristo va ke ka'an ndoso ndi ña kuu ra Tata yo; ra ña ka'an tu ndi xa'a mii ndi ke kuu ndi, ndia xachiñu nuu ndo'o xa'a ña kunda'vi ini Tata yo Jesucristo xini ra yoo va.
6 Saa chi mii va Ndioxi, ra sandaye'e ñù'ù ña kuu mii ra nuu ñaa, kuvi ra sandaye'e ñù'ù ña kuu mii ra nima tu ndu'u va, ra mii ñù'ù kan ke chindiee ta'an xi'in ndi ña va'a kundaa ini ndi xa'a ndiee ra, ña ka'nu, ña ye'e kuu mii Tata yo Jesucristo va.

Na kundiaa ini yo Ndioxi

7 Ra nima va yo kuvi ña, iyoo ñù'ù ña ye'e yo'o, vichin, ndi su yoo ra ta ku'va iyoo kisi ñu'u ña ndasu va ke iyoo yo, ra iyoo ña va'a ña ndiaa ya'vi ni yo'o ini yo. Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo ña köo vi ndiee yo, chi Ndioxi va kuvi ra kuu mii ndiee ña ka'nu.
8 Xa'a ña kan ke, va'a ni ndo'o va ndi tundo'o takundi'i nuu xika ndi, ndi su kuchüun vi ña sandi'i ña xa'a ndi, ra va'a ni iyoo tu ña sandi'i ini va ndi, ndi su kuëe ndi'i ini vi ndi.
9 Ra va'a ni táxí tu na ndu'u va, ndi su kuëe ndakoo nda'a vi Ndioxi ndu'u; ra va'a ni kuni va na sandi'i na xa'a ndi, ndi su tiaku va ndi.
10 Ra ndia ndia ka nuu kua'an ndi, ra xa iyoo nduvi va ndi ña ndo'o ndi, ta ku'va ndo'o Tata yo Jesucristo, ña va'a na kundaa ini yuvi ña iyoo ra nima ndi.
11 Ra ña tiaku ndi vichin, ra xa iyoo nduvi va ndi ña kuvi ndi, xa'a ña ndikun ndi Tata yo Jesucristo, ña va'a na kundaa ini yuvi ña iyoo Jesucristo ini iki kuñu ña ndi'i xa'a ña kuu mii ndi.
12 Ra ña ndo'o ndi su'va ña kuni kuvi ndi, ra ña va'a na ni'i ndo'o ña kutiaku nima va ndo kuvi ña.
13 Ra mii saa ke kachi tu tu'un Ndioxi, ña kachi su'va va: “Xa'a ña ndinuni ni kandixa yu yo'o va ke, ka'an yu xi'in kun”, kachi ña. Ra mii saa ke xa tu ndu'u va ña kandixa ndi Tata yo Jesucristo vichin, ra ka'an ndoso ndi xa'a va ra.
14 Saa chi kundaa va ini ndi, ña sandatiaku Tata yo Ndioxi, Tata Jesucristo nuu ña ndii, ra mii saa ke sa tu ra ña sandatiaku ra yoo va, ra ndakuta'an ndi'i yo ku'un yo koo yo xi'in va ra.
15 Ra ña ndo'o ndi takundi'i ña yo'o, ra xa'a ña va'a na koo ndo'o va kuvi ña. Saa chi tu kua'a ni yuvi na ndaki'in ña va'a ña taxi Ndioxi, ra ndataxi takundi'i va na tixa'vi nda'a ra, ña va'a na nduka'nu ni ka ra.

16 Xa'a ña kan ke, kuëe kuvita vi ini ndi, saa chi va'a ni kuyata va iki
kuñu ndi kua'an ña, ndi su tachi ña kuu mii ndi, ra ña nduxaa va kuvi ña
ta iin, iin kii.
17 Saa chi tundo'o ña ndo'o ndi, ña tiaku ndi vichin, ra ña lo'o va kuvi
ña, ra ña ya'a va kuvi ña; ndi su ña chindiee ta'an ka va kuvi ña xi'in ndi,
ña va'a na ndaki'in ndi iin ña va'a ña kuëe ndi'i xa'a, ña ndiaa ya'vi ni.
18 Ra xa'a ña kan ke ndï'i ini vi ndi xa'a takundi'i ña ndo'o ndi, saa chi
va'a ni kundaa va ini ndi ña ndo'o ndi ña, ndi su ña ya'a va kuvi ña; ra
ña'a ña küvi kuni va ndi ke ndi'i ini ndi xa'a, saa chi ña kan kuvi ña koo
ndia ndikaa ndiku'un va.

5

1 Ra xa kundaa kaxi va ini yo, chi iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña yuuvi
yo'o, ra ta iyoo iin ve'e ña ndi'i xa'a va ke iyoo ña, ra tu na ndi'i xa'a ña,
saa ra xa iyoo va inka ve'e ña kuu iki kuñu xaa ña xava'a Ndioxi ndaki'in
yo, ra ve'e ña kuu iki kuñu xaa kan, ra kuëe inuu ña xi'in iki kuñu ña kuu
mii yo nuu ña yuuvi yo'o, chi ña kan, ra ndivi va ke iyoo ña, ra kuëe ndi'i
xa'a ña.
2 Ra ña tiaku yo vichin, ra ña ndixa ke tixu'vi ni va yo xa'a ña ndo'o ni
yo, ra kuni ni yo ku'un yo ndaki'in yo iki kuñu ña xaa ña xa iyoo nduvi
xa'a yo ndivi kan va,
3 ra ndakusa'vi ña sata yo, ta ku'va iyoo iin tikoto, ña va'a na köo yala
yo.
4 Ra vichin, ña tiaku yo xi'in iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o,
ra tána yo, ra kusuchi tu ini va yo, ndi su süvi xa'a ña kuni yo kuvi yo,
ra kee yo ini iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o kuvi ña. Chi xa'a
ña kuni yo ndee yo ini iki kuñu xaa ña kuu mii yo vaxi kii va kuvi ña, ña
va'a na ndasama iki kuñu ña kuu mii yo nuu ña yuuvi yo'o nduu ña iki
kuñu ña kutiaku ndia ndikaa ndiku'un.
5 Ra xa'a ña ndasama Ndioxi yoo kii ña vaxi va ke xava'a ra yoo. Ra taxi
ra Tachi Yii ra iyoo xi'in va yo, ra ña xa ra su'va ra ra xa nduxa va kuvi
ra xi'in mii ra ña saxinu ra ña kindoo ra xi'in yo.
6 Xa'a ña kan ke, ndiaa ni ini yo ra iin takundi'i kii. Ra ña tiaku ka yo
xi'in iki kuñu ña kuu mii yo vichin, ra ta iyoo yuvi na ndee chi ke'e, na
täan ndi'vi ve'e va ke iyoo yo, saa chi täan xaa yo kundee yo xi'in Tata yo
Jesucristo.
7 Ra ña tiaku yo vichin, ra süvi xa'a ña xini nuu yo ra ke ndiaa ini yo
ra, chi xa'a ña kundaa ini yo ña iyoo va ra ke ndiaa ini yo ra.
8 Ra ndiaa ini yo ra, ra kuni tu yo ña ndikun kee va yo ini iki kuñu ña
kuu mii yo, ra ku'un yo koo yo xi'in va ra.
9 Xa'a ña kan ke xa nduxa yo, ña xa yo ña kuni ra, ña tiaku yo vichin,
ra saa tu, ta xa na kuvi yo ña ku'un yo koo yo xi'in va ra.
10 Saa chi xiniñu'u ku'un takundi'i va yo nuu ndu'u Tata yo Jesucristo
xa yukun ra kuachi, ña sayukun ra kuachi xi'in yo xa'a chiñu va'a, xi'in
chiñu ki'vi ña xa yo ña tiaku yo xi'in iki kuñu yo vichin.

Xa'a ña xa Jesucristo va ke ndakuta'an mani yo xi'in Ndioxi

11 Ra xa xini va ndi, ña xiniñu'u yu'vi ndi kuni ndi Tata yo Jesucristo, ra
xa'a ña kan ke xa nduxa ndi ña saxinu ndi ini yuvi ña na kandixa na Tata
yo Jesucristo. Ra xini va'a va Ndioxi ndia ku'va ke iyoo ndi, ra kuni tu ndi
ña na kundaa ini ndo'o va xa'a ndi, ndia ku'va ke iyoo ndi.
12 Ra ña ka'an tuku ndi xi'in ndo vichin, ra süvi xa'a mii ndi ke chindu'u
va'a ni ndi tu'un, chi ña kuni ndi ke na ndakuiin ndo xa'a ndi ta ka'an
ki'vi inka yuvi xa'a va ndi, saa chi sava na, ra ña ndi'i ni ka ini na xa'a

kuvi ña xani ini na yuuvi yo'o xa'a va na, ndi su ndï'i vi ini na xa'a ña xani ini Ndioxi xa'a na.
13 Ra tu ndia sana va kuvi ndi tuvi sava ndo, saa ra na kuniñu'u ka Ndioxi ndu'u ña sa ndi chiñu nuu va ra, ra tu süvi va tu ndia sana kuvi ndi, saa ra na sachiñu ndi nuu ndo'o va.
14 Ra va'a ni tu sana ndi a iyoo va'a ini va ndi, ndi su, ña xa ndi chiñu ña xa ndi, ra xa'a ña □ku'vi ini Cristo xini ra takundi'i yuvi va kuvi ña, ra kundaa kaxi tu ini ndi ña ndixi'i ra xa'a takundi'i va yuvi, ra xa'a ña ndixi'i ra kuvi ña va'a ndixi'i yuvi yata na xikuu va yo.
15 Ra ña ndixi'i Tata yo Jesucristo xa'a takundi'i yo, ra xa'a ña na kutiäku ka yo ta ku'va kuni mii va yo kuvi ña, chi ña xiniñu'u sa yo ke na kutiaku yo, ña sa yo ña kuni mii Jesucristo va, saa chi ra kan kuvi ra ndixi'i xa'a yo ra ndatiaku tuku va ra.
16 Ra xa'a ña kan ke vichin, ra kuëe ndakani ka ini ndi kuni ndi yuvi, ta ku'va □ndakani ini na yuuvi yo'o xini na na; ndi su ta yachi, ra ta ku'va □ndakani ini na yuuvi yo'o va ndakani ini ndi xa'a Jesucristo, ndi su vichin, ra xa sïin va xani ini ndi xa'a ra.
17 Xa'a ña kan ke, yoo, na xa nduu iin xi'in Cristo, ra xa yuvi xaa va nduu yo; saa chi xa ndi'i va xa'a ña yata ña xa yo, ra xa ña xaa va kuvi ña □xa yo vichin.
18 Ra mii va Ndioxi kuvi ra □xa takundi'i ña yo'o xi'in yo, saa chi mii va ra kuvi ra ndachuta'an mani yoo xi'in mii ra, xa'a ña xa Cristo, ra taxi ra chiñu ra nda'a ndi, ña na ka'an ndoso ndi tu'un ra nuu takundi'i yuvi ña va'a na ndakuta'an mani na xi'in ra.
19 Ra su'va ke kuni kachi tu'un ña ka'an yu xi'in ndo yo'o: Mii va Ndioxi kuvi ra ndachuta'an mani yoo na yuuvi yo'o xi'in mii ra, xa'a ña xa Cristo. Ra ndixitö'ni ra nuu vi kuachi yo; ra ndu'u kuvi ndia sakuiso chiñu tu ra, ña ka'an ndoso ndi tu'un ra nuu yuvi, ña va'a na ndakuta'an mani na xi'in ra.
20 Ra xa'a ña sakuiso chiñu ra ndu'u va kuvi ña kuu ndi yu'u nuu Cristo, ra ña ka'an ndi xi'in ndo, ra ta iyoo mii vi Ndioxi iyoo ra xaku nda'vi nuu ndo. Ra mii va Cristo kuvi ra xa'ndia chiñu nuu ndi, ña xaku nda'vi ndi nuu ndo, ña kachi ndi su'va xi'in ndo: na ndakuta'an mani ndo xi'in Ndioxi.
21 Ra Cristo, ra ndia nii kuachi ra ndixïyo; ndi su xa'a kuachi ña xa yoo, ra ta iyoo ra xa kuachi va ndasa Ndioxi ra, ra xa'a ña kan ke vichin ña nduu yo iin xi'in Cristo, ra ña va'a na nduu yo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi va kuvi ña.

6

1 Ra xa'a ña kuu ndi ndia xachiñu nuu Ndioxi va kuvi ña xaku nda'vi ndi nuu ndo, ña va'a na kundäsi ndo ña va'a ña □taxi Ndioxi nda'a ndo.
2 Ra saa ke □kachi tu mii va ra kachi tutu yii nuu vaxi tu'un ra ña kachi su'va:
Ra mii kii ña kuni yu kuni so'o yu yu'u kun ke ndika'an kun xi'in yu, ra xini va so'o yu ña ndika'an kun,
ra iin mii kii ña kuni yu sakaku yu yo'o, ke sakaku tu yu yo'o va, □kachi ra,
kachi tu'un ra.
Ra na kundaa ini ndo ña ka'an yu xi'in ndo, chi vichin kuu kii ña kuni Ndioxi kuni so'o ra ña ka'an ndo xi'in ra, saa chi vichin ke ndixaa kii ña sakaku ra ndo'o va.
3 Ra ndu'u, ra kuëe xa ndi chiñu ña kuvi sandakava yuvi, saa chi kuëe kuni ndi ña ka'an ki'vi na xa'a ndi ña kuu ndi ndia xachiñu nuu Ndioxi.

4 Ra xa'a ña kan ke ndaña'a ndi mii ndi ña xa iyoo nduvi va ndi ña sa
ndi takundi'i va chiñu ña kuni Ndioxi, xi'in chiñu ña xa ndi, ta kuu ña
xa ndiee ini ndi, xi'in takundi'i ña ndo'o ni ini ndi, xi'in tundo'o, xi'in ña
xamani ña'a nuu ndi, ra saa tu xi'in ña u'vi ña ndo'o va ndi.
5 Ra sava tu kani na ndu'u va; ra taan tu na ndu'u ve'e kàà va; ra sava
tu kaña'a na ñuu xi'in va ndi, ra sava tu kuñaa ndi ña xachiñu va ndi; ra
sava tu kuëe kixi va ndi, ra sava tu ka'un ini va ndi.
6 Ra ndaña'a tu ndi mii ndi ña xa iyoo nduvi ndi sa ndi chiñu ña kuni
Ndioxi, xi'in ña vivii tiaku va ndi, xi'in xa'a ña kundaa ini ndi xa'a ña
ndaa, xi'in xa'a ña ka'nu ini ndi, xi'in xa'a ña tiayu ni ini ndi, xi'in xa'a ña
iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in ndi, xi'in xa'a ña ndinuni ni ku'vi ini ndi xini
ndi yuvi,
7 xi'in xa'a tu'un Ndioxi ña ka'an ndoso ndi, xi'in xa'a ña iyoo ndiee
Ndioxi xi'in ndi. Ra ña kuu tuxii ndi ña ndaki'in ndi mii ndi, xi'in ña sasi
ndi nuu ña kanita'an xi'in ndi, chi kua'a xi'in chi ichi kuvi chiñu va'a,
chiñu ndaku ña xa va ndi.
8 Ra chiñu va'a yo'o ke xa va ndi, ra ndï'i ini vi ndi xa'a ña ndo'o ndi,
saa chi sava xa to'o na ndu'u, ra sava tu kundasi na ndu'u va, ra sava tu
ka'an va'a na xa'a va ndi, ra sava tu ka'an ki'vi va na, ra sava tu ka'an na
ña kuu ndi ndia chi'ña tu'un va, ra sava tu ka'an na ña kuu ndi tiaa ndia
ka'an ña ndaa va.
9 Ra sava tu xa xïni na ndu'u va, ra sava tu ndakuni na ndu'u va; ra
sava tu xa yachin kuvi va ndi, ndi su tiaku va tu ndi; sava tu kani ni na
ndu'u va, ndi su xä'ni vi na ndu'u.
10 Ra va'a ni sava tu kusuchi ini va ndi, ndi su iin takundi'i kii va kusii
ini ndi, ra va'a ni nda'vi ni va tu ndi, ndi su kua'a ni va ña kuika ña kuu
ña va'a Ndioxi, taxi ndi nda'a kua'a ni yuvi; ra va'a ni köo va ndia nii
ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o nuu ndi, ndi su iyoo takundi'i va tu ña'a
ña taxi Ndioxi nuu ndi.
11 Na ñani yo na ñuu Corinto, iin takundi'i ña ndika'an ndi xi'in ndo, ra
iin kaxi kaxi va ndika'an ndi ña xi'in ndo; ra ndakuña tu ndi nima va ndi
nuu ndo.
12 Ra nuu ndu'u, ra köo ña'a sasi vi ndo'o ña kuyachin ndo nuu ndi, ndi
su nuu ndo'o, ra iyoo va ña'a ña täxi ña na kuyachin ndi nuu ndo.
13 Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi ndi nuu ndo, ta ku'va xaku nda'vi iin
tiaa nuu se'e ra, ña na ku'vi ini ndo kuni ndo ndu'u, ta ku'va ku'vi ini
ndu'u xini ndi ndo'o.

Ve'e ñu'u Ndioxi ra tiaku va kuvi yo

14 Ndo'o, na ve'e ñu'u, ra na kü'ni ndo mii ndo xi'in yuvi na kuëe kandixa
Ndioxi, saa chi tu saa na sa ndo, saa ra ta iyoo iin síndiki ri nu'ni xini ra
yuta'an ri ta'vi ri xi'in inka kiti va ke koo ndo. Ra xa xini va ndo, chi ña
kuu chiñu ndaku, ra küvi vi kuta'an ña xi'in chiñu ki'vi, ra nii ñù'ù tu
küvi kuta'an xi'in ña ñaa va.
15 Ra nii Jesucristo tu kuëe iyoo yu'u xi'in timia'a va, ra nii na kandixa
Ndioxi tu küvi koo yu'u xi'in yuvi na kuëe kandixa Ndioxi va.
16 Ra nii ve'e ñu'u ka'nu ña kuu kuenda Ndioxi tu küvi koo yu'u xi'in
na'na ña kuu ndioxi ndii va. Ra yoo va kuvi na kuu ve'e ñu'u ka'nu ña
kuu kuenda Ndioxi, ra tiaku, ra saa kuvi tu ña kachi mii Ndioxi ta kachi
ra su'va va:
Koo yu xi'in na, ra kaka yu tiañu na;
ra yu'u kuvi ra kuu Ndioxi na,
ra na kan kuvi na kuu ñuu va yu,
kachi ra.
17 Ra xa'a ña kan ke, kachi ka tu ra su'va va:

Kee ndo tiañu yuvi na xïni Ndioxi, ra na kuxika ndo nuu na;
Tiändiaa ndo chiñu ndiva'a ña xa na.
Ra saa ke ndaki'in yu ndo'o
18 ra kuu yu Tata ndo,
ra ndo'o ndia tiaa xi'in na si'i kuu se'e va yu,
kachi Tata yo Ndioxi ra ka'nu ndika'an ra.

7

1 Ra ña xa kuu mii yo takundi'i ña kindoo Ndioxi xi'in yo vichin, ñani yo, ra na sayäkua yo mii yo xi'in ndia ndia ka ña'a, ña kuvi sayakua nima yo, xi'in iki kuñu yo; chi ña xiniñu'u sa yo ke na sato'o yo Ndioxi va, ra saa ke va'a nduu yo yuvi na yii nuu ra.

Kusii ni ini ra Pablo xa'a ña ndaki'in xini na ñuu Corinto

2 Ra ña kuni ndi ke na ndakuña ndo nima ndo ña ndaki'in mani ndo ndu'u va, saa chi ndia nii ña ki'vi ndïxa ndi xi'in ndo, ra ndia nii tu ndo ndikäva ndi ña sa ndo chiñu ki'vi va, ra ndia nii tu ndo ndisandä'vi va ndi.
3 Ra ña ka'an yu ña yo'o xi'in ndo, ra süvi kuachi kuvi ña sakuiso yu ndo'o, ra xa ta kachi yu xi'in ndo ta yachi ke iyoo va ña, saa chi iin ta ku'va ku'vi ini ndi ndo'o, ña tiaku ndi vichin, kuvi tu ña ku'vi ini ndi ndo'o, ta xa na kuvi va ndi.
4 Ra iin ndakú ndąkụ va ka'an yu xi'in ndo, ra kutiaa ni tu ini yu xi'in va ndo. Ra va'a ni kua'a ni va ña ndo'o yu, ndi su ndakindiee ni va ini yu xi'in ña xa ndo, ra kusii ni tu ini va yu.
5 Ra na kundaa ini ndo, chi ndia kii ña xąà ndi chi Macedonia yo'o, ra täan ndakindiee va'a vi ndi, chi ña ndo'o ndi ke ndia ndia ka nuu kua'an ndi ra tixu'vi va ndi, ra xa ndiee tu ini ndi nuu yuvi na kundasi ndu'u va, ra tixu'vi ni tu nima va ndi xa'a ña ndo'o ndi.
6 Ndi su Tata yo Ndioxi, ra taxi tu'un ndiee ini nda'a yuvi na kuvita ini, ra taxi tu ra tu'un ndiee ini nda'a ndu'u va xa'a ña ndakuta'an tuku ndi xi'in ra ñani yo Tito;
7 ra süvi takua xa'a ña ndindakuta'an ndi xi'in ra ñani yo Tito ke ndindakindiee ini ndi, chi xa'a ña ndakindiee ni ini ra xi'in ndo'o va kuvi ña ndakindiee ni ini ndi xi'in ra. Saa chi ndatu'un tu ra xi'in ndi xa'a ndo'o va, ña kuni ni ndo kuni ndo ndu'u, ra ndatu'un tu ra xa'a ña kusuchi ini va ndo, xi'in xa'a ña ndi'i ini ndo xa'a ndi; ra xa'a ña yo'o va ke kusii ni ka ini yu.
8 Ra va'a ni sakusuchi va yu ini ndo xi'in tutu ña tiaa yu ndixaa nda'a ndo, ndi su kuëe nandiko vi ini yu, ra va'a ni ndandiko va tu ini yu ta sakan tiaa yu ña, ña ndixaa ña sakusuchi ña ini ndo, ndia'vi kii,
9 ndi su vichin ra kusii va ini yu, ndi su süvi xa'a ña ndikusuchi ini ndo'o ke kusii ini yu, chi xa'a ña xiin ndo nandiko ini ndo nuu Ndioxi, xa'a ña sakusuchi yu ini va ndo kuvi ña kusii ini yu. Ra ña kuni mii Ndioxi va kuvi ña kusuchi ini ndo, saa chi xa ndiee va ini ndo, ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini ndi ña kuëe ndisatixu'vi vi ndi ndo'o.
10 Saa chi ña suchi ini ña taxi Ndioxi, ra ña chindiee ta'an va kuvi ña xi'in yo ña nandiko ini yo nuu Ndioxi ña va'a na kaku yo, ra ta xa na nandiko ini yo, ra ndakäva vi ini yo xi'in ña kan; ndi su ña suchi ini ña taxi ña yuuvi yo'o, ra ña xa'ni yoo va kuvi ña kan.
11 Ra ña kuni mii va Ndioxi kuvi ña kusuchi ini ndo, saa chi ña chindiee ta'an va kuvi ña xi'in ndo, ña ndaki'in xini ndo ña va'a ndakani ndo xa'a ña xa ndo; ra ña xa ndo kan, ra ña ndixa ke sasaa ña ndo'o va, ra sayu'vi tu ña ndo'o va. Ra ta ndi'i, ra kuni tu ndo kuni ndo yu'u va, ra ndakoo

yu'u tu ndo ña sando'o ndo tiaa ra xa kuachi va. Ra va'a va, chi xa'a ña kuu takundi'i ña yo'o kuvi ña va'a ndaña'a ndo mii ndo ña ndïso ka ndo xi'in kuachi ña kuu xi'in tiaa ñaa va.
12 Ra ña ti'vi yu tutu ña ndixaa ña nda'a ndo, ra süvi ni takua xa'a tiaa ra xa kuachi, xi'in xa'a tiaa ra tixu'vi xi'in kuachi kuvi ña ndixani ini yu ña ti'vi yu ña, chi xa'a ña kuni yu ña na ndaña'a ndo mii ndo nuu Ndioxi ña ndi'i ini ndo xa'a va ndi kuvi ña.
13 Ra xa'a ña yo'o ke ndakindiee ni va ini ndi.
Ndi su süvi takua xa'a ña yo'o kuiti ke nindakindiee ini ndi, chi tiaa ni tu kusii ini ndi, xa'a ña kusii ni tu ini ra ñani yo Tito va, xa'a ña chindiee ta'an ndo xi'in ra ña ndusii ni ini ra.
14 Ra ndikukä'an nuu yu nuu ra ñani yo Tito xa'a ña ndika'an yu xi'in ra xa'a ndo ña tiayu ni ndo. Saa chi ña ndaa kuvi takundi'i va ña ndika'an yu xi'in ndo, ra ña ndaa kuvi tu ña ndika'an ndi xi'in ra ñani yo Tito, ña tiayu ni va ndo.
15 Ra tiaa ni ka va ku'vi ini ra xini ra ndo'o vichin, ña ndaka'an ra, ña xa to'o ni ndo ra, xi'in xa'a ña kandixa ndo ña ndika'an ra.
16 Ra kusii ni va ini yu xi'in ndo, ra ndiaa ni tu ini yu ndo'o va, saa chi vivii va xa ndo.

8

Xu'un ña ndakaya ku'un nda'a na ve'e ñu'u Jerusalén

1 Ñani yo, na ñuu Corinto, na ndatu'un yu xi'in ndo xa'a na ve'e ñu'u chi Macedonia ra kundaa ini ndo, ndia ku'va ke xa Ndioxi xi'in na ña ndasatiayu ni ra ini na.
2 Ra va'a ni iyoo ni va tundo'o ña xitondoso ña'a, ndi su kusii ni va ini na; ra va'a ni nda'vi ni tu ndo'o va na, ndi su ta iyoo na kuika va iyoo na ña chindiee ta'an na xi'in na nda'vi ndo'o, saa chi vi'i ni va xu'un taxi na nda'a na nda'vi ndo'o.
3 Ra yu'u kuvi ra ndakuiin xa'a na, ña taxi na ña xi'in ndinuni nima va na, ra süvi takua ña kuvi taxi na kuvi ña nditaxi na, chi vi'i ka va ña taxi na.
4 Ra xaku nda'vi ni na nuu ndi ña na kuiin ndi ki'in ndi xu'un ña chindiee ta'an ndi xi'in na ñani yo.
5 Ra vi'i ni ka va xu'un taxi na nda'a ndi nuu ña ndiatu ndi taxi na nda'a ndi, saa chi ndinuni ni va na ndataxi na mii na nda'a Tata yo Jesucristo, ra kindoo na sa na ña yo'o nuu ra, ra mii saa ke kindoo tu na xi'in ndu'u va; ra ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi ke xa va na.
6 Ra xa xini va ndo'o, na ñani yo ñuu Corinto, chi ra ñani yo Tito kuvi ra xa'a kaya xu'un nda'a ndo ta yachi ña chindiee ta'an ndo xi'in na ñani yo, ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi ndi nuu ra vichin ña na sandi'i va ra ña kaya ra xu'un nda'a ndo, ña va'a na chindiee ta'an yo xi'in na ñani yo.
7 Saa chi ndo'o, ra chikaa ni va ndo ndiee: saa chi tiaa ni va ndiaa ini ndo Ndioxi, ra va'a ni tu saña'a va ndo, ra iyoo ni tu ña xinituni va ndo, ra iyoo sii ni tu ini ndo ña chindiee ta'an ndo xi'in inka yuvi va, ra ku'vi ni tu ini ndo xini ndo ndu'u va; ra xa'a ña kan ke mii saa ke na sa tu ndo ña chindiee ta'an ndo xi'in na ñani yo na nda'vi ndo'o va.
8 Ra ña kachi yu saa xi'in ndo, ra süvi chiñu kuvi ña xa'ndia yu nuu ndo, chi takua xa'a ña kuni yu ña na kundaa ini ndo, ndia ku'va ke iyoo inka na ñani yo, ña kusii ni ini na ña chindiee ta'an na xi'in na nda'vi ndo'o va kuvi ña, ra saa ke va'a na ndaña'a tu ndo'o va mii ndo a ndixa ke ndinuni ni iyoo ña ku'vi ini nuu ndo.

9 Ra xa kundaa va ini ndo chi Tata yo Jesucristo, ra tiayu ni ra, ra nda'vi
ni tu ini va ra. Saa chi va'a ni ra kuika va kuvi ra, ndi su xiin va ra ña nduu
ra ra nda'vi xa'a ña ku'vi ni ini ra xini ra ndo'o, ña va'a na ndukuika ndo
xa'a ña nduu ra, ra nda'vi.
10 Ra xa'a ña va'a mii va ndo kuvi ña ka'an yu xa'a ña yo'o xi'in ndo.
Saa chi va'a ni va xa'a ndo taxi ndo xu'un kan, kuiya ndiya'a, ra süvi takua
xa'a ña ndixa ndo saa kuvi ña ka'an yu ña va'a ní xa ndo, chi xa'a ña taxi
ndo ña xi'in ña kusii ni ini va ndo kuvi ña kachi yu saa xi'in ndo.
11 Ña kan ke vichin, ra ndiakua na saxinu va ndo ña sa ndo ña xa'a ndo
xi'in. Ra ta ku'va kusii ini ndo ta sakan xa'a ndo taxi ndo ña ke na kusii
tu ini ndo ña taxi ndo ña vichin va, ra ta ku'va iyoo mii ña kita nda'a ndo
ke na taxi va ndo.
12 Saa chi tu ndia na, ra kusii ni ini na ña taxi na ña'a nda'a ta'an na,
saa ra kusii ni tu ini Ndioxi va; saa chi ra kan, ra ta ku'va iyoo mii ña
iyoo nuu na ke ndaki'in va ra; ra ña'a ña köo nuu na, ra ndüku vi ra ña
nuu na.
13 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra süvi xa'a ña kuni yu ña na chindiee
ta'an ndo xi'in inka na, ra kumani tu nuu mii ndo kuvi ña;
14 chi xa'a ña kuni yu ña inuu na koo va ndo kuvi ña. Chi vichin kuvi
chindiee ta'an ndo xi'in na ñani yo xa'a ña kumani nuu na, ra inka tu kii,
chindiee ta'an na kan xi'in ndo'o va, ta xa na kumani nuu ndo. Ra tu saa
na sa ndo, ra ndia nii ndo kuvi ndo kumäni nuu vi, chi inuu va'a kee va
ndo.
15 Ra saa ke kachi tu mii tu'un Ndioxi, ña kachi su'va va: “Yuvi na
ndaki'in kua'a ni ña'a kuxi na, ra nindöo ndoso vi ña nuu na, ra nii yuvi
na ndaki'in lo'o tu ña, ndikumäni ña nuu vi”, kachi ña.

Ka'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u Corinto ña na ndaki'in mani na ra Tito xi'in ndia ku'un xi'in ra

16 Ra na tixa'vi Tata yo Ndioxi, saa chi sandandi'i va ra ini ra ñani yo
Tito xa'a ndo.
17 Ra kandixa va ra chiñu ña xa'ndia yu nuu ra ña xaa tuku ra ñaa, ra
xa kuni ni tu mii va ra xaa ra, xa'a ña kan ke, ña kuxaa ra vichin, ra kusii
ni va ini ra.
18 Ra ti'vi tu ndi iin ra ñani yo, ra ka'an ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesús va kuxaa ra xi'in ra ñani yo Tito, ra ra ñani yo, ra kuxaa ñaa, ra va'a
ni va ndu'u tu'un xa'a ra nuu takundi'i va ve'e ñu'u.
19 Ra süvi takua ña ka'an va na xa'a ra ñani yo yo'o kuvi ña xaa ra, chi
ndikaxin tu mii va na ve'e ñu'u ra ña kaka ra xi'in ndi, xi'in ña chindiee
ta'an ra xi'in ndi ña kaya ra xu'un ña chindiee ta'an yo xi'in na ñani yo.
Ra ña xa ndi ña yo'o ra ña ndasaka'nu ndi Tata yo Jesús va kuvi ña, xi'in
xa'a ña ndaña'a ndi mii ndi ña ku'vi ini ndi xini ndi ndo'o va kuvi ña.
20 Ra kusii ni va ini ndi xa'a ña xika ra ñani yo yo'o xi'in ndi, saa chi ña
xika ra xi'in ndi, ra küvi vi kuiso ndi kuachi ña tiin ndi xu'un ña kaya ndi
yo'o.
21 Saa chi ña xa ndi ke xa nduxa ndi ña chikaa ndi ndiee, ra vivii va
na sa ndi chiñu nuu Tata yo Jesús, ra saa tu nuu yuvi va.
22 Ra tí'ví tu ndi inka ra ñani va yo ña xaa ra xi'in ndia ñani yo ndia
xaa, ra ra ñani yo, ra xaa xi'in ndia ñani yo ndia xaa ñaa, ra iin takundi'i
va chiñu ndaña'a ra mii ra xi'in ña kusii ni ini ra ña xachiñu ra, ra ña
kuxaa ra nuu ndo'o vichin, ra kusii ni ka va ini ra, xa'a ña ndiaa ni ini ra
ndo'o.
23 Ra tu na ndakatu'un tu sava na ndo'o xa'a ra ñani yo Tito, ra na ka'an
ndo xi'in na, ña kuu ra ra yuta'an xi'in yu ña xachiñu ndi nuu va ndo. Ra

tu ndakatu'un tu na ndo'o xa'a sava ka ndia ñani yo ndia xaa, ra na ka'an
ndo xi'in na ña kuu ndia ndia ndasaka'nu Cristo, ra mii va na ve'e ñu'u
kuvi na ti'vi ndia ña xaa ndia, na kachi ndo xi'in na.
24 Ra xa'a ña kan ke nduku ndi ña mani nuu ndo, ña na ndaña'a ndo
mii ndo ña ku'vi ni ini ndo xini ndo ndia, ña va'a na kundaa ini na ve'e
ñu'u na ti'vi ndia ña xaa ndia, ña ndixa va ke iyoo ya'vi ndiaa tu'un ña
ka'an ndi ña kusii ni ini ndi xi'in ndo.

9

Yuvi na vi'i ni ña'a taxi nda'a Ndioxi kuvi na vi'i ña ndaki'in va

1 Ra xa'a xu'un ña ⸮kaya tu ndo ku'un nda'a na ñani yo na ñuu Jerusalén,
ra xiniñü'u ka'an vi yu xi'in ndo xa'a ña kan.
2 Saa chi xa kundaa va ini yu ña tiayu ni ndo. Ra xa'a ña kan ke ka'an
yu xi'in na ndee chi Macedonia ña kusii ni ini yu xi'in ndo'o na ñani yo
na ndee chi Acaya, saa chi xa kuiya ndiya'a vi ke xa iyoo nduvi ndo ña
chindiee ta'an ndo xi'in na ñani yo; ra kua'a ni tu na ñani yo na ndee chi
Macedonia va ndachikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in ña chindiee ta'an na
xi'in na ñani yo xa'a ña xa ndo, xa'a ña tiayu ni ndo.
3 Ra xa'a ña va'a ni ka'an yu xa'a ndo ña kuni ndo chindiee ta'an ndo
xi'in na ñani yo kuvi ña ⸮ti'vi yu ndia ñani yo yo'o xaa ndia, ña va'a na
kundaa kaxi ini ndia ña ndixa saa ke iyoo va ña. Ra ña kachi yu su'va
xi'in ndo, ra ña va'a xa na koo nduvi va ndo kuvi ña, xa ta kachi yu xi'in
ndo ta yachi va.
4 Saa chi tu na xaa sava ndia ñani yo ndia kee chi Macedonia xi'in yu, ra
ndani'i ndi ndo'o ña kuëe iyoo nduvi ndo. Saa ra tiaa ni va kuka'an nuu
ndi sa ndo, saa chi va'a ni ka'an yu xa'a ndo xi'in na ñani yo, ra tiaa ni tu
kuka'an nuu mii va ndo.
5 Ra xa'a ña kan ke nduku yu ña mani nuu ndia ñani yo yo'o, ña na xaa
ndia, ra na chindiee ta'an ndia xi'in ndo ña kaya ndia xu'un ña kindoo
ndo taxi ndo ta yachi. Ra saa ke va'a xa na koo nduvi xu'un ña ⸮kaya ndo,
ra na kuu ña iin ña ndaña'a ndo'o ña ndixa ke tiayu ni ndo, ra na küu ña
iin ña nduku nduxa ndi nuu ndo.
6 Ra na ndaka'an ndo xa'a ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, chi ña ndixa va
kuvi ña: Yuvi na lo'o ni ⸮chi'i, ra lo'o ni tu ña'a ⸮ndaki'in va na; ra yuvi
na vi'i ni ⸮chi'i, ra vi'i ni tu ña'a ⸮ndaki'in va na.
7 Xa'a ña kan ke ta ku'va iyoo mii ña xani nima ndo taxi ndo ke na taxi
va ndo; ra na täxi ndo ña xi'in ña kusuchi ini ndo, a xi'in ña nduxa va tu,
saa chi yuvi na kusii ni ini taxi ña'a nda'a Ndioxi va kuvi na ku'vi ni ini
ra xini ra.
8 Saa chi Ndioxi, ra ra ka'nu va kuvi ra, ra kuvi taxi ra takundi'i va ña
va'a nda'a ndo, ra saa ke va'a na kumäni ña'a nuu ndo, ra koo kua'a tu
ña'a ña kuvi chindiee ta'an ndo xi'in na ñani va yo, ña sa na ndia ndia ka
chiñu, ña va'a.
9 Ta ku'va kachi tu'un Ndioxi ña tiaa na xina'a ña kachi su'va:
Kua'a ni ña va'a taxi na nda'a na ⸮nda'vi ndo'o,
ra chiñu va'a ña xa na, ra ndï'i vi xa'a ña, chi koo ña ndia ndixaa kii ndia
ndixaa tiempo va,
⸮kachi ña.
10 Saa chi mii va Tata yo Ndioxi, ra ⸮taxi ña'a ña chi'i yuvi, xi'in ña xixi
na, kuvi ra taxi tu takundi'i ña'a ña xiniñu'u nuu ndo'o va, ra ndasakua'a
tu ra ña'a ña iyoo nuu va ndo, ña va'a na chindiee ta'an ndo xi'in inka na.
11 Ra ña ⸮taxi Ndioxi kua'a ni ña kuika nda'a ndo, ra ña va'a na chindiee
ta'an ndo xi'in inka yuvi va kuvi ña. Ra tu saa na sa ndo, ra kua'a ni ka va
yuvi ndataxi tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a xu'un ña kaya ndo ku'un xi'in ndi.

12 Ra ña ̱chindiee ta'an ndo xi'in na ñani yo xi'in xu'un ña ku'un nda'a
na, ra süvi takua xi'in na ke chindiee ta'an ña, chi ndataxi ni tu na tixa'vi
va nda'a Ndioxi xa'a ndo, ña ̱chindiee ta'an ndo xi'in na.
13 Ra ndasaka'nu ni va tu na ra xa'a ña, ra xi'in xu'un ña ̱chindiee ta'an
ndo xi'in na kuvi ña ̱ndaña'a ndo mii ndo ña kandixa ndo tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo va. Ra ña ̱xa ndo saa xi'in na, ra ̱kusii ni va ini na
xa'a ña tiayu ni ndo, ra sa to'o ni ka va na Ndioxi xa'a xu'un ña taxi ndo
nda'a na, ra saa tu ña taxi ndo nda'a inka yuvi va.
14 Ra ka'an na xi'in Ndioxi xa'a ndo xi'in ndinuni nima na, ra saa tu xa'a
ña va'a ña taxi Ndioxi nda'a va ndo.
15 ¡Ra na tixa'vi ni Ndioxi, saa chi taxi ra iin ña chee, ña ndiaa ya'vi ni, ña
küvi kundaa ini yo xi'in nda'a yo!

10

Ndiayu ña taxi Ndioxi nda'a ra Pablo ña ka'ndia chiñu ra nuu na ve'e ñu'u

1 Yu'u, ra Pablo kuvi ra ka'an xi'in ndo, ra xi'in ña to'o, xi'in ña nda'vi
ini ña taxi Cristo nda'a va yu kuvi ña ka'an yu xi'in ndo. Ra sava na ka'an
ña kuu yu, iin tiaa ra vita ni ini ta iin yu xi'in ndo, ndi su ta iyoo xika tu
yu, ra nduu tu yu iin tiaa ra ndaku ni ini va, ̱kachi na.
2 Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi yu nuu ndo, ra ta xa na xaa yu koto'ni
yu ndo'o, ra vivii va na sa ndo, ra saa ke va'a na ndüu yu, iin tiaa ra ndaku
ni ini, xi'in sava na ka'an xa'a yu ña ̱xa yu ña kuni mii yu; saa chi xa
iyoo nduvi va yu ña ka'an yu xi'in na.
3 Ra ña ndixa va ke, kuu ndi ndia yuuvi, ndi su kuëe kanita'an ndi ta
ku'va kanita'an na yuuvi yo'o.
4 Saa chi kuëe xiniñu'u ndi ta'an tuxii tun xiniñu'u na yuuvi yo'o ña
kanita'an ndi, chi ndiee Ndioxi va kuvi ña xiniñu'u ndi, ña sandi'i ndi
xa'a takundi'i ndiee ña ndaku ni ña xani ini yuvi,
5 ra saa tu takundi'i ña ndichi kuu mii va na, ña täxi kundaa ini na xa'a
ichi Ndioxi. Ra takundi'i yuvi na xani ki'vi ini, ra ña xa ndi ke saña'a ndi
na ña na kandixa na Cristo va.
6 Ra ta xa ndinuni va'a na kandixa ndo Cristo ke kuvi sando'o ndi yuvi
na xïin kandixa Cristo.
7 Ra kuachi ña ̱xa ndo'o kuvi ña xito'ni ndo ta ku'va iyoo yuvi chi sata
va na. Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo, tu ndia yuvi xa kundaa kaxi
ini ña ndikun na Cristo, ra na kundaa ini ndo, chi ta ku'va iyoo na kan ke
iyoo tu ndu'u va ña ndikun ndi ra.
8 Ra tu sava tu ndo tuvi ña kutiaa ni ini yu xi'in ndiayu ña taxi Cristo
nda'a yu, ra na kundaa ini ndo, chi kuëe kuka'an nuu yu xi'in vi ña, saa
chi ña taxi Cristo ndiayu ra nda'a yu, ra ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in
ndo ña kua'nu ndo xi'in tu'un Ndioxi va kuvi ña, ra nditäxi ra ña nda'a
yu ña sandi'i yu xa'a ndo xi'in ña.
9 Ra süvi xa'a ña kuni yu sayu'vi yu ndo'o kuvi ña tiaa yu tutu yo'o xaa
ña nuu ndo.
10 Saa chi sava na ka'an ña ndaku ni a ndiee ni va tu ka'an yu xi'in tutu
ña tiaa yu, ndi su mii tu yu, ra vita ni va yu, ra köo ya'vi ndiaa vi tu'un ña
ka'an yu, ̱kachi na.
11 Ra na kundaa ini yuvi na kachi saa xa'a yu, chi iin ta ku'va ̱ka'an yu
xi'in na, xi'in tutu ña ̱tiaa yu xaa nuu ndo ke ka'an tu yu xi'in na ta xa
na xaa yu, koto'ni yu ndo'o va.
12 ¡Oo, ra na ndï'i ini ndo xa'a ndi! Saa chi këe vi ini ndi ña ndachuta'an
ndi mii ndi a chinuu tu ndi mii ndi xi'in ndia ta'an yo ndia ka'an va'a ni

xa'a mii. Saa chi ña □xa ndia kan saa, ña kata ku'va ndia mii ndia xi'in inka yuvi, ra chiñu ña köo va'a ya'vi ndiaa va kuvi ña □xa ndia.

13 Saa chi ndu'u, ra kuëe kuni ndi ña kutiaa ini ndi xi'in chiñu ña kuëe xa ndi. Chi mii va Ndioxi kuvi ra □ña'a nuu ndi, nuu xiniñu'u ku'un ndi ka'an ndoso ndi tu'un ra, ra taxi tu ra ndiayu nda'a ndi ña ndixaa ndi xi'in tu'un ra, ndia ñuu Corinto nuu ndee ndo ñaa va.

14 Ra xa'a ña kan ke iyoo va ndiayu yu ña ka'ndia yu chiñu nuu ndo, ra süvi ndiayu ña kuu mii inka yuvi kuvi ña kindiaa yu ña kachi yu saa xi'in ndo, chi ndu'u kuvi ndia nuu va'a ndixaa ndika'an ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu va ndo.

15 Ra süvi chiñu inka yuvi kuvi ña kindiaa ndi, ra ndasanuu ndi xi'in ña. Chi ña □ka'an ndi xi'in Ndioxi xa'a ndo ke na kuxixa ni ka ini ndo xi'in tu'un va ra, ra ta xa na kuxixa ini ndo, ra saa ke va'a chindiee ta'an ka tu ndi xi'in ndo, ña va'a na kua'nu chiñu Ndioxi va.

16 Ra saa ke kuvi ka'an ndoso ka ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ñuu ña ndo'ni ka chi nuu ndee ndo ñaa va, ndi su süvi chiñu inka yuvi ke kuni ndi ndaki'in ndi, ra ndasanuu ndi xi'in ña.

17 Ra tu ndia na kuni kutiaa ini xi'in chiñu ña xa na, ra na sä na saa, chi ña xiniñu'u sa na ke na kutiaa ini na xa'a chiñu ña xa Jesucristo va.

18 Saa chi yuvi na ndixa ndiaa ya'vi nuu Ndioxi, ra kuëe ka'an va'a ni vi na kan xa'a mii na, chi mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra ka'an va'a xa'a na.

11

Ka'an ra Pablo xa'a ndia chi'ña tu'un ndia ka'an ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ndi su süvi ndia

1 Ra ña kuni yu vichin ke na sa ndo ña mani, ra sandiee ini va ndo, ra kuni so'o ndo tu'un ña köo ya'vi ndiaa ña ka'an yu xi'in ndo, ra va'a ni ndia ndia ka ña kuvi va ña ka'an yu, ra na sa ndiee ini va ndo.

2 Ra na kundaa ini ndo, chi tiaa ni va ndi'i ini yu xa'a ndo, ra mii va Ndioxi kuvi ra □taxi ña ndi'i ini yu xa'a ndo; saa chi yu'u kuvi ra kindoo ña ndataxi yu ndo'o nda'a iin tiaa ra tanda'a ndo xi'in, ra tiaa kan kuvi Cristo va, ra ña kuni yu ke ndataxi yu ndo'o nda'a Cristo, ta ku'va iyoo iin ña lo'o kuaan tiaki, ña täan ki'vi xi'in ndia nii tiaa.

3 Ndi su iyu'vi ni va ini yu xa'a ndo, saa chi iyo ni ndo'o ndo, ta ku'va ndo'o ña Eva, ña sanda'vi koo, ri maña ni kan ña. Ra iyo ni tu saa ndo'o ndó'o va, ña sanda'vi yuvi na chi'ña tu'un ndo'o, ra ndakoo ndo ña ndinuni ni ndikun ndo Cristo.

4 Saa chi ta xaa inka tiaa, ndia chi'ña tu'un, ndia □xa ka'an ndoso, ra xa'a ndia saña'a ndia ndo'o, ña maña ña kuu mii ndia xa'a Cristo, ra ndikun kandixa va ndo ndia; ra tu saña'a tu ndia ndo'o ña maña xa'a Tachi Yii, ra kandixa tu ndo ndia saa va; ra tu ka'an tu ndia xi'in ndo ña kuëe sakaku Cristo yuvi, ra kandixa tu ndo ndia saa va.

5 Ra ña □kandixa ndo ña □ka'an ndia, ra xato'o ni ka va ndo ndia nuu yu'u. Ndi su ña tuvi yu'u, ra inuu ka va yu'u lo'o nuu ndia kan, ra va'a ni na'nu ni va tu ndia tuvi mii ndia.

6 Ra va'a ni ña ndixa ke küvi ni ndatu'un va yu, ndi su iyoo va tu ña xinituni yu; ra xa □ndaña'a va yu ña yo'o nuu ndo, xi'in takundi'i chiñu ña □xa ndi.

7 ¿Ra a vä'a va ndixa yu, ña xa ninu yu xi'in mii yu, ra chindu'u to'o tu yu tu'un xa'a ndo'o ña köo xu'un ndiki'in yu ña ndakani yu tu'un va'a xa'a Cristo nuu ndo?

8 Ra na kundaa ini ndo, chi na ñani yo na inka ve'e ñu'u va kuvi na
chindiee ta'an xu'un xi'in yu, ña va'a ndixika yu ndakani yu tu'un va'a
xa'a Cristo nuu ndo.
9 Ra ta ndixiyo yu xi'in ndo, ra kumani va xu'un nuu yu, ndi su nindüku
yu ña nuu ndo; chi na ñani yo, na kee chi Macedonia va kuvi na chindiee
ta'an xi'in yu xi'in xu'un ña kumani nuu yu. Ra saa va ke xa yu, saa chi
ndiküni yu ña kumani ndia nii ña'a nuu ndo, xa'a ña chindiee ta'an ndo
xi'in yu. Ra xa ta ku'va ⍰xa yu ke sa va yu.
10 Ra ta ku'va kundaa kaxi ini yu ña iyoo ña ndaa ña ⍰taxi Cristo nima
yu, ra saa ke kundaa kaxi tu ini yu ña ndia nii na küvi kindiaa ña kusii ni
ini yu, ña kï'in yu xu'un ña ka'an ndoso yu, takundi'i ñuu ña ndo'ni chi
Acaya nuu ndee ndo ñaa.
11 Ra na kundaa ini ndo, chi süvi ra kundasi kuvi yu ndo'o, ña nindüku
yu xu'un nuu ndo, chi mii ña ndixa ra ⍰ku'vi ni va ini yu xini yu ndo'o, ra
kundaa tu ini mii Ndioxi va.
12 Ra xa ta ku'va xachiñu yu, ña köo ya'vi yu ke sa va yu, ra saa ke va'a,
na täxi yu ña ka'an tiaa, ndia kuni ka'an va'a ni xa'a mii, ña ⍰xachiñu
ndia ta ku'va ⍰xachiñu ndu'u.
13 Saa chi tiaa ndia ⍰xa saa ñaa, ra ndia chi'ña tu'un va kuvi ndia, saa
chi süvi ndixa ndia xika chiñu nuu Cristo kuvi ndia, chi ndia sanda'vi va
kuvi ndia, ña ⍰ka'an ndia kuu ndia, ndia xika chiñu nuu Cristo.
14 Ra na ndakända ini yo xi'in vi ña yo'o, saa chi ndia mii timia'a, ra
va'a va ⍰ndanama ri ña nduu ri, ta ku'va iyoo iin ra tatun Ndioxi ra ye'e
ni.
15 Ra mii saa kuvi tu ña ⍰xa yuvi na xachiñu nuu va ri, ña ndaki'in na
nuu yuvi na ⍰xa chiñu ndaku. Ndi su ta xa na ndi'i, ra ta ku'va iyoo mii
chiñu ki'vi ña ⍰xa na ke ndaki'in na ya'vi na xa'a va.

Ka'an ra Pablo xa'a ña ⍰ndo'o ra ña xika ra chiñu nuu Cristo

16 Ra ka'an tuku va yu xi'in ndo, ra na ndakäni ini ndo ña kuu yu ra
ya'a xini; ra tu ra ya'a xini va kuvi tu yu tuvi ndo, saa ra, na tiaa so'o va
ndo ña ka'an yu ña kuu yu ra ya'a xini, ra saa ke va'a na kutiaa lo'o tu ini
yu'u va.
17 Ra ña ka'an yu ña ⍰kutiaa ini yu xi'in mii yu, ra süvi vi ndiayu Tata
yo Jesucristo kuvi ña, chi ra ya'a xini va kuvi yu ña ⍰xa yu saa.
18 Ra kua'a ni va yuvi kutiaa ini xi'in ña'a, ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o,
ra xa'a ña kan ke na kutiaa tu ini yu'u va.
19 Saa chi ndo'o, ra na ndichi ni va kuvi ndo, ña kan ke va'a xiin ndo
xini so'o ndo, ña ka'an yuvi na ya'a xini, ra ta ku'va ⍰xa na ya'a xini kan
ke ⍰xa tu yu'u va vichin, ña va'a na kuni so'o ndo ña ka'an yu.
20 Saa chi ndo'o, ra ⍰xiin va ndo kandixa ndo, tiaa ndia ⍰xa nduxa xi'in
ndo ña xachiñu nduxa ndo, ra ⍰xiin tu ndo taxi ndo ña kindiaa ndia ña'a
ña iyoo nuu va ndo, ra ⍰xiin tu ndo ña xa'ndia chiñu ndia nuu va ndo, ra
⍰xiin tu ndo ña kundiva'a ndia xi'in va ndo, ra ⍰xiin tu ndo ña xakin ndia
xa'ndia nuu va ndo.
21 Ra ña kuëe ⍰xa tu ndu'u saa xi'in ndo, ra vita ni va ndi tuvi ndo, ¿ra
a kuni ndo na sa ndi ta ku'va ⍰xa ndia ñaa xi'in ndo? Ra va'a ni ⍰kuka'an
nuu va yu ña ⍰kachi yu saa xi'in ndo.
Ra xa'a ña xa ⍰xiin ndo ña ⍰kutiaa ndia ñaa, saa ra na kutiaa tu yu'u
va, ra va'a ni ra ⍰ya'a xini va kuvi tu yu ña kachi yu saa xi'in ndo.
22 Ra na kundaa ini ndo, chi tu ndia hebreo kuvi ndia ñaa, ra ra hebreo
kuvi tu yu'u va; ra tu ndia ñuu Israel kuvi ndia, ra ra ñuu Israel kuvi tu
yu'u va; ra tu ndise'e ra Abraham kuvi ndia, ra ndise'e ra Abraham kuvi
tu yu'u va;

23 ra tu kutiaa tu ndia ña kuu ndia ndia xachiñu nuu Cristo, ra saa tu
yu'u va; ra vi'i ka va xachiñu yu'u nuu ndia ñaa. Ra va'a ni ra ya'a xini va
kuvi tu yu ña kachi yu saa xi'in ndo, ra ña ndixa ke vi'i ni ka va xachiñu
yu'u nuu ndia ñaa. Ra xa kua'a ni tu ichi ⌧kani na yu'u va, ra xa kua'a ni
tu ichi chikaa na yu'u ve'e kàà va, ra xa kua'a ni tu ichi kuni kuvi va yu.
24 Ra xa u'un tu ichi kani na judío yu'u va; ra oko xa'un kumi kuarta
kani na yu'u, iin iin ichi;
25 ra xa uni tu ichi kuun na itun yu'u va; ra xa iin ichi tu xakin na yuu
yu'u va; ra xa uni tu ichi ndisa'vi itun tun xika nuu mini va xi'in yu; ra
iin ñuu iin ka'ñu tu xindikaa yu nuu mini va, ra salo'o kuvi yu.
26 Ra tiaa ni tu iyo ndixika yu takundi'i ichi nuu ndixika va yu; xi'in ña
iyo ni ña kuni tani yu itia; xi'in ña iyo ni ña kuni na kui'na ka'ni na yu'u;
xi'in ña iyo ni ña kuni mii na judío ta'an yu ña ka'ni na yu'u; xi'in ña iyo
ni ña kuni na inka ñuu ka'ni na yu'u. Xi'in ña iyo ni ndixika yu ñuu na'nu;
xi'in ña iyo ni ndixika yu iku; xi'in ña iyo ni ndixika yu nuu mini; xi'in ña
iyo ni ndixika yu nuu ndia chi'ña tu'un, ndia ka'an ña ndikun ndia Cristo.
27 Ra tiaa ni tu xachiñu va yu; ra ndo'o ni tu ini va yu; ra kua'a ni tu
ichi kïxi va yu; ra kua'a ni tu ichi ka'un ini va yu, ra kua'a ni tu ichí íchi
ini yu tiakuii va; ra kua'a ni tu ichi iyoo su'un yu, ña xïxi va yu; ra kua'a
ni tu ichi xi'i yu vixin, ña köo tikoto kundixi va yu.
28 Ra süvi takua ña yo'o ke ⌧ndo'o yu, chi kua'a ni ka va ña ⌧ndo'o yu,
ndi su ta iin iin kii, ra ña ⌧ndi'i va'a ka ini yu xa'a kuvi takundi'i ve'e ñu'u
va.
29 Saa chi tu kuvita ini sava na ve'e ñu'u, saa ra kuvita tu ini yu'u va.
Ra tu sava na sanda'vi na ve'e ñu'u, ña ⌧xa na kuachi, ra ⌧saa ni va tu yu
xi'in yuvi na sanda'vi ña'a, ña ⌧xa na kuachi.
30 Ra tu ña xiniñu'u kuvi ña kutiaa ini yu, ra kutiaa ini va yu, ndi su
chiñu ña ⌧kuvita ini yu xi'in yo'o va kuvi ña kutiaa ini yu xi'in.
31 Ra mii va Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva Tata yo Jesucristo, ra ⌧xiniñu'u
ndasaka'nu yo ndia ndikaa ndiku'un, kuvi ra kundaa ini xa'a ña ka'an yu,
chi ña ndaa va kuvi ña.
32 Ra ta ndixiin yu ñuu Damasco, ra saa xa'ndia iin ra xachiñu nuu ra
rey Aretas, chiñu ña na tiin na yu'u ku'un yu ve'e kàà;
33 ndi su ndikuchüun vi na, ña tiin na yu'u, chi kuchiñu va yu ndikaku
yu, ra saa ndakuta'an na ñani yo, ra chikaa na yu'u ini iin tuká, ra sanuu
se'é na yu'u chi sata korra yuu ña ndikaa nuu ñuu ka'nu kan, ra su'va va
ke xa na xi'in yu ña va'a ndikaku yu nuu yuvi kan.

12

Ka'an ra Pablo xa'a ña iyoo se'e ña ndiña'a Ndioxi nuu ra

1 Ra na kundaa ini ndo, chi köo ña'a ⌧ni'i vi yu, ña ⌧kutiaa ini yu xi'in
mii yu. Ndi su kuvi va tu ka'an yu xa'a ña iyoo se'e ña ndiña'a Tata yo
Jesucristo nuu yu.
2 Ra xa iyoo uxi kumi kuiya kuvi ña ndixa'an yu ndivi ña uni, ra kundäa
ini yu a xi'in iki kuñu yu ke ndixa'an yu, ra a nima va tu yu kuvi ña
ndixa'an, ndi su kundäa ini yu; chi indaa mii Ndioxi va kuvi ra kundaa
ini.
3 Ra xa ta kachi yu xi'in va ndo, chi kundäa ini yu a xi'in iki kuñu ke
ndixa'an yu, ra a nima va tu yu ke ndixa'an, ndi su kundäa ini yu, chi indaa
mii Ndioxi va kuvi ra kundaa ini, ndi su ña kundaa ini yu ke ndixa'an va
yu

4 ndivi nuu ndu'u Ndioxi, ra ikan kuvi ña xini so'o yu tu'un ña iyoo se'e
ña küvi ndatu'un yu xa'a xi'in ndia nii na yuuvi yo'o.
5 Ra kuvi va tu kutiaa ini yu xi'in ña ndiña'a Ndioxi nuu yu, ndi su kuë
kuni yu kutiaa ini yu xi'in mii yu, chi ña kutiaa ini yu xi'in kuvi ña'a ña
xa vita yu'u va.
6 Ra nii na ka'an va'a ni va tu yu xa'a mii yu, ndi su süvi vi ra ya'a xini
kuvi yu, saa chi ña ndaa va kuvi ña ka'an yu; ndi su kuë ka'an va'a ni
yu xa'a mii yu, saa chi kuë kuni yu ña na ndakani ini ndo ña kuu yu ra
xiniñu'u ni. Chi va'a ka va na kuni ndo ña xa yu, ra kuni so'o ndo ña
ka'an yu, ra saa ke va'a kundaa ini ndo ndia tiaa kuvi yu.
7 Ra ña va'a na kutiäa ni ini yu xi'in ña ka'nu ña ndiña'a Ndioxi nuu yu,
ra xa'a ña kan ke kixi iin ra tatun, ra xachiñu nuu timia'a ña chikaa ra iin
kue'e ini iki kuñu yu, ra ta iyoo iin ìñu saa iyoo ña, ña ndikaa ña ini iki
kuñu yu, ra sando'o ni ña yu'u, ña va'a na kutiäa ni ini yu.
8 Ra xa uni va ichi xaku nda'vi yu nuu Tata yo Jesucristo, ña na tava ra
kue'e yo'o ini iki kuñu yu.
9 Ndi su su'va va kachi ra xi'in yu: “Na kusii ini kun xi'in ndiee yu ña
iyoo xi'in va kun; saa chi va'a ka va ndaña'a yuvi mii na ña iyoo ndíee yu
xi'in na, ta kuvita ini na”, kachi ra xi'in yu. Ra xa'a ña kan ke kusii va ini
yu, xi'in ña xa vita yu'u, saa chi saa ke va'a ka ndaña'a yu mii yu ña iyoo
ndiee Tata yo Jesucristo xi'in va yu.
10 Ra xa'a ña ku'vi ini yu xini yu Cristo, ra ra kusii ini va kuvi yu ña
kuvita ini yu, ra saa tu ña kaña'a na xi'in va yu, ra saa tu ña kumani
ndia ndia ka ña'a nuu va yu, ra saa tu ña kanita'an na xi'in va yu, ra
saa tu ña ndo'o yu ña u'vi xa'a Cristo va. Saa chi ta kuvita ini yu, ke
ndundaku va'a ka ini va yu xi'in chiñu Ndioxi.
11 Ra ra ndiya'a xini va kuvi yu, ña ndika'an va'a yu xa'a mii yu, ndi
su ndo'o va kuvi ndo xa nduxa xi'in yu, ña xa yu saa. Saa chi ndo'o va
kuvi ndo xiniñu'u ka'an va'a xa'a yu; chi inuu ndiaa ya'vi va yu, xi'in ndia
ka'an kuu ndia na'nu, ndia ndikun ndo, ra va'a ni koo va ya'vi ndiaa yu.
12 Ndi su ta ndixiin yu xi'in ndo, ra xiin va yu xa ndiee ini yu ña ndo'o
yu, ra xa tu yu ña ndichi, xi'in ña xitu'un va ña ndaña'a yu mii yu ña
kuu yu ra ndixa xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo.
13 ¡Oo, ra ndia takua ña va'a ta'an ña, ndini'i na inka ve'e ñu'u va kuvi
ña ndinï'i ndo nuu yu, saa chi na kan, ra nduku va yu xu'un nuu na, ra
vä'a vi tu ndixa yu xi'in ndo'o na kachi yo, saa chi nindüku yu ña nuu
ndo, ra ndia ka'nu na koo ini va ndo, saa chi ndiküni yu sataví yu ndo'o!

Ka'an ra Pablo ña ku'un tuku ra ñuu Corinto ña koto'ni ra na ve'e ñu'u ichi ña uni

14 Ra vichin, ra xa iyoo nduvi tuku va yu ña xaa yu koto'ni yu ndo'o,
ichi ña uni, ra küni tuku va yu ña sataví yu ndo'o. Saa chi yu'u, ra xïka
yu xa'a xu'un ndo, chi xa'a mii va ndo kuvi ña ndi'i ini yu. Ra xa xini mii
va ndo, chi na chee va kuvi na xiniñu'u nduku xu'un ña sachiñu xi'in na
kuachi se'e na, ra süvi na kuachi kuvi na nduku xu'un ña sachiñu xi'in na
chee.
15 Ra xa'a ña kan ke yu'u, ra kusii ni va ini yu ña kuniñu'u yu takundi'i
xu'un yu, ra xiin tu yu ña ndo'o ini va yu, xa'a ña ku'vi ini yu xini yu
ndo'o; ndi su ña tuvi yu, ra ta ku'vi ni ka ini yu xini yu ndo'o, ra ndo'o tu,
xïin ku'vi ini kuni yu'u va.
16 Ra xa kundaa va ini ndo, chi nindüku yu xu'un nuu ndo. Ndi su ka'an
va tu sava na ña maña ni yu, ra sanda'vi va yu ndo'o, kachi na.
17 ¿Ra ndia ku'va ke xa yu ña sanda'vi yu ndo'o tu ndixa? ¿A ndia ti'vi
yu ndixaa nuu ndo kuvi ndia chikaa yu'u yu, ña sanda'vi ndia ndo'o?

18 Chi ta ti'vi yu ra ñani yo Tito ndixaa ra xito'ni ra ndo'o, ra ti'vi va yu
iin ra ñani yo ndixaa ra xi'in ra. ¿Ra a ra ñani yo Tito kuvi ra sanda'vi
ndo'o tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo ña, chi ra ñani yo
Tito, ra ta iyoo ndiayu ña ndikun yu'u ke iyoo tu ña ndikun ra kan va, ña
kan ke ta ku'va □xa yu'u ke □xa tu ra kan va.
19 Ra va'a ndakani ini ndo ka'an ndo saa, ña □ndasava'a ni ndi mii ndi
nuu ndo. Ndi su süvi saa iyoo ña; ra kundaa tu ini mii va Ndioxi ña ka'an
ndi ña ndaa ña kuu ndi ndia xachiñu nuu Cristo. Ra takundi'i ña □xa ndi,
ra ña va'a na kua'nu ndo'o xi'in tu'un Ndioxi va kuvi ña, ñani mii yu.
20 Saa chi ndi'i va ini yu ña ndani'i yu ndo'o ndee ndo □xa ndo inka
chiñu, ta xa na xaa yu koto'ni yu ndo'o, ra ndi'i tu ini yu, xa'a ña iyo ni
sąą yu xi'in va ndo. Ra ndi'i tu ini yu xa'a ña iyo ni ndani'i yu ndo'o ndee
ndo kanita'an va ndo, xi'in ña ndukuini ini ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña
saa ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña □xa xini ni ndo nuu ta'an ndo, xi'in ña
ka'an ndo tu'un chi'ña xa'a ta'an ndo, xi'in ña ka'an ki'vi ndo xa'a ta'an
ndo, xi'in ña kutiaa ndo nuu ta'an ndo, xi'in ña □xa ndo chiñu ña kuëe
iyoo ikun.
21 Ra ndi'i tu ini yu ña kuka'an nuu yu xi'in ndo nuu Ndioxi va, ta xa
na xaa yu, ra a kusana kuaku tu yu xa'a kua'a ni va ndo, xa'a ña □xa ndo
chiñu ki'vi, ra xïin ndo ña nandíko ini ndo ña xa ndo chiñu yakua xi'in
ta'an ndo, ta kuu ña kixi se'e ndo xi'in ta'an ndo ña xa yakua ndo mii ndo,
xi'in takundi'i ka chiñu yakua, ña xa yuna'a ndo □xa ndo.

13

Ka'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Corinto ña na sä na chiñu ki'vi

1 Ra ta xa na xaa yu koto'ni tuku yu ndo'o, ra xa ichi ña uni va kuvi ña.
Ra na kundaa ini ndo chi xa ta ku'va □kachi mii tu'un Ndioxi ke sa va yu:
"Takundi'i kuachi, ra tu iyoo uvi a uni yuvi na xini xa'a ña, saa ra kuvi
kuyukun va ña", kachi ña.
2 Ra ta ndixaa yu xito'ni yu ndo'o ichi ña uvi kuvi ña, ndika'an yu xi'in
yuvi na xa chiñu ki'vi, ra saa tu xi'in takundi'i va ndo, ña na sä ka ndo
chiñu ki'vi. Ra ña íin xika yu vichin, ra mii saa ke kachi tuku va yu xi'in
ndo, saa chi takundi'i yuvi na □xa chiñu ki'vi, ra xiniñu'u ni'i va na tundo'o
xa'a ña.
3 Ra ña xiniñu'u va kuvi ña sandaku yu kuachi xi'in ndo, saa chi kuni
ndo ña kundaa ini ndo a ndixa Cristo kuvi ra □taxi tu'un ña ka'an yu xi'in
ndo. Ra na kundaa ini ndo, chi Tata yo Jesucristo, ra kuëe vita vi ra kan
ña sayukun ra kuachi xi'in ndo, chi ndaku ni va sayukun ra kuachi xi'in
ndo, ra yu'u va kuvi ra kuniñu'u ra, ña sayukun yu kuachi xi'in ndo.
4 Ra va'a ni ña ndixa va ke xa ninu ra xi'in mii ra, ña ndixi'i ra ndika
cruz, ndi su vichin, ra tiaku va ra xi'in ndiee Tata yo Ndioxi. Ra □xa ninu
tu ndu'u va xi'in mii ndi ña ndikun ndi Cristo vichin: ra xa'a ña xa nduu
ndi iin xi'in va ra kuvi ña va'a tiaku ndi xi'in ndiee Ndioxi, ña va'a xachiñu
ndi nuu ndo.
5 Ra na kotondoso ndo mii va ndo, a ndixa ke ndiaa ini ndo Tata yo
Jesucristo; ra xa kundaa va ini ndo chi íin va ra xi'in ndo, ra tu köo va tu
ra íin xi'in ndo, saa ra süvi vi kuenda ra kuvi ndo.
6 Ra ta xa na kotondoso ndo mii ndo, ra ña kuni yu ke kundaa ini ndo,
ña ndixa ke kuu va ndi kuenda Tata yo Jesucristo.
7 Ra ka'an ni va ndi xi'in Ndioxi xa'a ndo, ña va'a na sä ndo ndia nii
chiñu ki'vi. Ra ña xa ndi su'va, ra süvi xa'a ña kuni ndi ña na ndakuni
ndo ndu'u ña kuu ndi kuenda Ndioxi kuvi ña, chi xi'in va ndo ke kuni ndi

chindiee ta'an ndi, ña va'a na sa ndo chiñu va'a, ra köo kuachi vi, va'a ni
na ndaküni va ndo ndu'u ña kuu ndi kuenda Tata yo Jesucristo.
8 Ra küvi vi ki'vi ndi kuachi xi'in ña ndaa, chi ña xiniñu'u va kuvi ña
na kandixa ndi ña ndaa.
9 Ra kusii ni va ini ndi xa'a ña ndakani ini ndo ña iyoo ndi ta ku'va iyoo
yuvi na vita, tu xa'a ña kan kuvi ña ndaña'a ndo mii ndo, ña kuu ndo yuvi
na ndinuni ndikun Ndioxi, ra va'a va, chi ña ka'an ndi xi'in Ndioxi xa'a
ndo kuvi ña na kuxixa va'a ka ini ndo xi'in tu'un va ra.
10 Ra xa yachi va tiaa yu tutu yo'o xaa ña nuu ndo, ra saa ke va'a ta
xa na xaa yu, ra na küu yu iin tiaa ra ndaku ni ini xi'in ndo. Xi'in ndiayu
ña kuu mii yu, ra ña taxi Tata yo Jesucristo ndiayu ra nda'a yu, ra ña va'a
na chindiee ta'an yu xi'in ndo ña kua'nu ndo xi'in tu'un Tata yo Ndioxi va
kuvi ña, ra nditäxi ra ña nda'a yu, ña sandi'i yu xa'a ndo xi'in ña.

Ti'vi ra Pablo tu'un ndioxi kua'an nuu na ve'e ñu'u na ndee ñuu Corinto

11 Ña yo'o kuvi takundi'i va ña ka'an yu xi'in ndo, ñani mii yu. Ra yo'o
ke indiayu ta'an yu xi'in ndo, ra na kusii ini ndo, ra na sa nduxa ndo ña
xaa ndo kuu ndo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi. Ra na sa
ndo ña ka'an yu xi'in va ndo, ra iin tu'un va na kuu ndo, ra vivii va na
kundee ndo xi'in ta'an ndo. Ra saa ke va'a kuiin Tata yo Ndioxi, ra taxi ña
va'a, xi'in ña ku'vi ini, xi'in ndo.
12 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ña to'o ña kuu mii ndo.
13 Ra ti'vi tu takundi'i na ñani yo na ndikun Cristo va tu'un ndioxi kuxaa
ña nuu ndo.
14 Ra ña va'a Tata yo Jesucristo na kuta'vi ndo, ra na koo tu ña ku'vi ini
ña taxi Tata yo Ndioxi va xi'in ndo, ra mii Tachi Yii Tata yo Ndioxi va na
chindiee ta'an xi'in ndo, ña va'a iin tu'un va na kuu ndo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u chi Galacia

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u chi Galacia

1 Yu'u, ra Pablo ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kuvi ra □tiaa tutu
yo'o xaa ña nuu ndo vichin. Ra na kundaa ini ndo, chi süvi na yuuvi yo'o
kuvi na ndikaxin yu'u ña sa yu chiñu yo'o, chi mii va Tata yo Jesucristo
xi'in Tata ra Ndioxi, ra sandatiaku ña'a va kuvi ra ndikaxin yu'u, ña kuu
yu ra kaka chiñu nuu ra.
2 Ra iyoo yu'u tu takundi'i na ñani yo na ndikun Tata yo Jesucristo va
xi'in yu, ña □tiaa ndi tutu yo'o xaa ña nuu ndo'o na ñani yo na ndee chi
Galacia ñaa.
3 Ra Tata yo Ndioxi, ra kuu iva Tata yo Jesucristo, na taxi ña va'a kuta'vi
ndo, ra va'a ni na koo ndo.
4 Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra ndataxi mii, ña ndixi'i ra xa'a kuachi yo,
ña va'a sakaku ra yoo nuu ña yuuvi vä'a yo'o, ra mii va Tata yo Ndioxi
kuvi ra kuni ña na koo ña saa va.
5 Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Ndioxi iin takundi'i kii, iin takundi'i
tiempo. Saa koo.

Köo inka tu'un ña inuu xi'in tu'un va'a xa'a Jesucristo

6 Ra ndakanda ni va ini yu xini yu ndo'o, saa chi kama ni va ndakoo ndo
Tata yo Ndioxi, ra ku'vi ni ini xini ndo'o, ra kana ra ndo'o xa'a ña xa Tata
yo Jesucristo, ra vichin ndakundikun tu ndo inka tu'un ña kuëe inuu xi'in
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va.
7 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra küni kachi yu ña iyoo inka tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo ña sakaku yuvi. Chi ña □kuu xi'in ndo vichin ke,
ndakoyo sava tiaa ndia □kuni □kava xini va ndo, saa chi xa siin va saña'a
ndia ndo'o xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.
8 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, ra na kundaa ini ndo, saa
chi tu ndia iin na, na saña'a ndo'o, ra xa siin va tu saña'a na ndo'o xa'a
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña xa saña'a ndu'u ndo'o, saa ra, na tavi
chi'ña va na. Ra va'a nii yu'u kuvi va ra, ra a nii tatun ra kee ndivi kuvi
va tu ra, ra na tavi chi'ña ndu'u va.
9 Ra xa ndika'an va yu xa'a ña yo'o xi'in ndo ta yachi, ra ka'an tuku va
yu xa'a ña xi'in ndo vichin: Tu ndia iin na, na saña'a ndo'o, ra xa siin va
tu na saña'a na ndo'o, xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña xa saña'a
ndu'u ndo'o, saa ra na tavi chi'ña va na.
10 Ra ña ka'an yu kachi yu su'va xi'in ndo, ¿ra a ra nduku kindoo va'a
ni kuvi yu nuu na yuuvi yo'o a nuu Ndioxi, tuvi ndo? ¿Ra a ña kuni na
yuuvi yo'o va kuvi tu ña xa yu, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi tu ña
kuni na yuuvi yo'o va na sa yu, saa ra süvi vi ra xachiñu nuu Cristo kuvi
yu.

Ndioxi va kuvi ra taxi ndiayu nda'a ra Pablo ña □ka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a Jesucristo

11 Ra na kundaa ini ndo xa'a ña yo'o ñani yo, chi tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo ña ka'an ndoso yu, ra süvi na yuuvi yo'o kuvi na ndichituni ña.

12 Ra nii süvi tu na yuuvi yo'o va nditaxi ña nda'a yu, ra nii süvi tu na
yuuvi ndisaña'a ña yu'u va, chi Tata yo Jesucristo va kuvi ra saña'a ña
yu'u.
13 Ra xa kundaa va ini ndo xa'a yu ndia ku'va ke ndixiyo yu ta yachi, ta
xindikun yu takundi'i ña yuna'a na judío ta'an yu □xa na. Ra xa kundaa
tu ini ndo xa'a ña xa yu ña kundasi ni yu na ndíkun Ndioxi va, ra taxi yu
na, ra ndixika nduku ni tu yu ku'va ña sandi'i yu xa'a va na.
14 Saa chi ta xindikun yu ku'va ña ndikun na judío ta'an yu Ndioxi, ra
yu'u kuvi ra xinuu nuu takundi'i va na inuu kuiya xi'in yu, saa chi saxinu
yu takundi'i va ña ndakoo na xii xikua ndi.
15 Ra va'a ni ki'vi ni va xa yu, ndi su ta ndikaa ka yu tixi si'i vi yu ke
ndikaxin Ndioxi yu'u, saa chi ku'vi ni ini ra xini ra yu'u, ra kana ra yu'u.
Ra ta ku'va kuni mii ra ke xa va ra,
16 saa chi ndaña'a va ra Jesucristo ra kuu se'e ra nuu yu, ña va'a na kaka
yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a ra, nuu yuvi na küu judío. Ra ta ndixaa
kii ndixinu nuu ña yo'o, ra ndia nii yuvi nindäkatu'un yu ña sakua'a na
yu'u,
17 ra nii ñuu Jerusalén tu ndixä'an vi yu ña sakua'a yu nuu ndia xika
chiñu nuu Jesús, ndia xa yachi ka ndikaxin ra nuu yu'u, chi ña xa yu ke
ndikun kee yu ndixa'an yu chi Arabia va, ra ta ndi'i, saa nandiko tuku yu
ñuu Dasmasco va.
18 Ra ndixä'an yachi vi yu ñuu Jerusalén, chi ndia ta ndiya'a uni kuiya
vi ke ndixa'an yu; ra saa vi ke xinita'an yu xi'in ra Pedro, ra kuachi yu
xa'un kii xi'in ra.
19 Ndi su köo kua'a ndia xika chiñu nuu Tata yo Jesús ndixini yu, chi
takua ra Jacobo ñani mii Tata yo Jesús va kuvi ra xini yu.
20 Ra □kundaa tu ini mii va Tata yo Ndioxi xa'a ña tiaa yu yo'o, chi ña
ndaa va kuvi ña.
21 Ra ta ndi'i, saa ndaki'in yu ndixa'an yu chi Siria, ra saa ndixa'an tu
yu chi Cilicia va.
22 Ra ta tiempo kan, ra täan kuni nuu vi na ñani yo, na ve'e ñu'u Cristo,
na ndee chi Judea yu'u,
23 chi takua ña xini so'o na kuvi ña ndatu'un yuvi xa'a va yu, kachi na
su'va: “Tiaa, ra kanita'an xi'in yo, ra xa tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
va xika ra ka'an ndoso ra vichin, ra ta yachi, ra ndixika nduku ni ra ña
sandi'i ra xa'a ña”, kachi na.
24 Ra ndasaka'nu ni na Tata yo Ndioxi, xa'a ña kundaa ini na xa'a chiñu
ña □xa yu.

2

Ndaki'in mani ka tu ndia sava ndia xika chiñu nuu Jesús va ra Pablo

1 Ra saa kuu ndiya'a uxi kumi kuiya, ra saa ndixa'an tuku va yu ñuu
Jerusalén, ra ndixa'an tu ra ñani yo Bernabé va xi'in yu, ra saa tu ra ñani
yo Tito va.
2 Ra ña ndixa'an yu ñuu Jerusalén, ra mii va Ndioxi kuvi ra xa'ndia
chiñu nuu yu ña ndixa'an yu. Ra ndakuta'an yu xi'in takua ndia kuna'nu
nuu na ñani yo ve'e ñu'u ñuu Jerusalén. Ra ikan kuvi ña ndakani ikun yu
nuu ndia xa'a ña xika yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo,
nuu yuvi na küu judío. Ra ña xa yu su'va ra xa'a ña va'a na koo yu'u ndia
xi'in yu xa'a chiñu ña □xa va yu kuvi ña, saa chi ña nindi'i ini yu ke köo
yu'u ndia xi'in vi yu, ra tu saa ndixa ndia, saa ra köo ya'vi ndia vi ña □xa
yu.

3 Ra ta ndi'i ndakani yu nuu ndia, ra ndakoo yu'u va ndia xi'in yu, ra
va'a ni süvi ra judío va kuvi ra ñani yo Tito, ndi su ndïxa nduxa vi ndia
xi'in ra ña kakin ndia tuni Ndioxi iki kuñu ra.
4 Ra ña ndakuta'an yu xi'in ndia ña ndatu'un ndi, ra xa'a ña ndiki'vi
se'é ndia chi'ña tu'un, sava ve'e ñu'u ña xitonani ndia yoo, ndia ku'va ke
iyoo yo ña xa saña ndika Tata yo Jesucristo yoo va kuvi ña, saa chi ña
kuni ndia kan ke na nduu tuku va yo ta ku'va iyoo na xachiñu nda'vi, ña
ndakundikun tuku yo ta ku'va yuna'a na judío ta'an ndi xa va na.
5 Ra ndia nii lo'o ke ndikandïxa ndi ña ndika'an vi ndia, saa chi ndiküni
ndi ña ndasama ña ndaa ña kuu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña xa
kandixa ndo'o vichin.
6 Ndi su ndia ñani yo ndia kuna'nu kan, ra köo ka vi inka ña ndisaña'a
ndia yu'u ka'an ndoso yu, chi xa va'a iyoo va ña ka'an ndoso yu. Ra va'a
ni ndia kuna'nu kuvi va ndia, ra a süvi va tu ndia, ndi su nuu yu'u, ra köo
kuachi vi, saa chi Tata yo Ndioxi, ra xitö'ni vi ra kan, chi sata yo, chi nima
va yo ke xito'ni ra.
7 Ra ña xa ndia kuna'nu kan ke ndaki'in xini va ndia, saa chi nuu ña
saña'a ndia yu'u ña ka'an ndoso yu, ra ndakuni mii va ndia yu'u ña taxi
Ndioxi chiñu nda'a yu ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo
nuu yuvi na küu judío, ra ta ku'va xa ra xi'in yu'u kuvi tu ña xa ra xi'in
ra Pedro va, ña taxi ra chiñu nda'a ra ña ka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo nuu na judío.
8 Ra mii Tata yo Ndioxi, ra ti'vi ra Pedro ña kaka ra chiñu nuu Jesucristo
ña ka'an ndoso ra nuu na judío, kuvi tu ra ti'vi yu'u, ña kaka yu chiñu
nuu ra ña ka'an ndoso yu nuu yuvi na küu judío va.
9 Ra ra Jacobo, xi'in ra Pedro, xi'in ra Juan kuvi ndia kuna'nu, ra ndakuni
mii va ndia ña va'a ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a yu, ra saa ndatiin ndia
nda'a yu, ra saa tu nda'a ra Bernabé va. Ra ña xa ndia saa, ra ndia ndaki'in
mani va kuvi ndia ndu'u, ra kuni kachi tu ña, ña iyoo yu'u ndia xi'in va
ndi ña ku'un ndi ndia ka'an ndoso nuu yuvi na küu judío, ra mii tu ndia
kindoo ku'un ka'an ndoso nuu na judío va.
10 Ra takua ña ndika'an ndia xi'in ndi kuvi ña, na näa ini ndi xa'a na
nda'vi chi na chindiee ta'an va ndi xi'in na, kachi ndia. Ra ta iyoo ña
ndika'an ndia xi'in ndi ke xa va yu.

Ndukue'e ra Pablo nuu ra Pedro

11 Ra saa kuu ndixaa ra Pedro chi Antioquía xito'ni ra na ve'e ñu'u, ra
ikan ke ndukue'e yu xi'in ra, saa chi ndiya'a xini ra, ra kuëe va'a ndi xa
ra.
12 Saa chi ta sakan ndixaa ra, ra xixi va ra xi'in yuvi na küu judío, ndi
su ta ndixaa tu na ti'vi ra Jacobo; saa ra ndikun xakin xiyo va ra mii ra,
ra ndixïxi ka vi ra xi'in na, saa chi ndiyu'vi va ra ña ka'an vä'a na judío
xa'a ra.
13 Ra ndakundikun ka tu sava na judío va chiñu ña xa ra Pedro, Ra ndia
ra Bernabé va ndixinu ini ña xa ra chiñu kan xi'in na.
14 Ra ta xini yu ña kuëe xa ndia ta ku'va saña'a mii tu'un ña kuu ña
ndaa, ña kuu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra saa ndika'an yu xi'in ra
Pedro nuu takundi'i na ve'e ñu'u, kachi yu saa: “Yo'o, ra va'a ni judío kuvi
va kun, ndi su ta xa yuvi na küu judío va xa kun, ra xä kun ta ku'va
xa na judío; ¿ra nichuun ke kuni kun ña sanduxa kun xi'in yuvi na küu
judío, ña sa na ta ku'va xa na judío?”, kachi yu xi'in ra.

Takundi'i yuvi na ndiaa ini Jesucristo va kuvi na kaku

15 Ra na kundaa ni ndo, chi yu'u, xi'in sava ka ndia kuu judío, ra xa
judío kuvi ndi ndia kivi kaku vi ndi, ra köo kuachi ndi ta ku'va iyoo inka
yuvi na küu judío.
16 Ra va'a ni saa va, ndi su kundaa kaxi va ini ndi, chi ña saxinu ndi
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kuëe ndasa vii ña ndu'u ta ku'va
iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, chi ña kandixa ndi Jesucristo va kuvi
ña kuvi ndasa ra ndu'u ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi. Ra
xa'a ña kan kuvi ña kandixa ndi Jesucristo vichin va, ña va'a na nduu
ndi ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, ra xa'a ña ndiaa ini
ndi Jesucristo va kuvi ña, ra süvi vi xa'a ña saxinu ndi ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés kuvi ña. Saa chi ndia nii yuvi küvi nduu ta ku'va iyoo
yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña saxinu na ña ka'an ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés.
17 Ra ña kachi ndi ke xa nduu va ndi ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi
nuu Ndioxi xa'a ña ndiaa ini ndi Jesucristo, ndi su tu süvi va tu saa iyoo
ña, saa ra, ¿a ña ndiaa ini ndi Jesucristo va kuvi ña ndasa ra ndu'u yuvi
na iyoo kuachi?, ra na kundaa ini ndo, ¡chi süvi saa iyoo ña!
18 Ndi su □nduu tuku va yu tiaa ra iyoo kuachi, tu □ndakoo va yu ña ndiaa
ini yu Jesucristo, ra tuku va ndakundikun yu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés.
19 Ra na kundaa ini ndo, chi yu'u, ra xa ta iyoo ra ndixi'i va iyoo yu, nuu
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés; ra mii ndiayu kan ke xa'ni yu'u va,
ña va'a na kutiaku yu ña ndasaka'nu yu Tata yo Ndioxi.
20 Yu'u, ra xa xi'in Cristo va kuvi ña takaa yu ndika cruz vichin, ra tiäku
ka yu ña sa yu ña kuni iki kuñu yu, saa chi xa Cristo va iyoo nima yu;
ra ña tiaku yu xi'in iki kuñu yu vichin, ra xa'a ña ndiaa ini yu Tata yo
Jesucristo ra kuu se'e Ndioxi va kuvi ña, saa chi ra kan kuvi ra ku'vi ni ini
xini yu'u, ra ndataxi ra mii ra ña ndixi'i ra xa'a yu ndika cruz.
21 Ra xa'a ña kan ke küni yu kundasi yu ña va'a, ña sani'i Tata yo Ndioxi
yu'u; ra tu xa'a ña saxinu yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va kuvi
ña, nduu yo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, na kachi yo, saa
ra köo ya'vi ndiaa vi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo.

3

Xa'a ña ndiaa ini yo Ndioxi va kuvi ña □kaku yo

1 ¡¿Nichuun ke ki'vi ni xa ndo, na Galacia?! ¿Ra yoo kuvi na kava xini
ndo, ña xïin ka ndo kandixa ndo ña ndaa? ¿A su ta ndika'an ndoso ndi
nuu ndo, ra iin kaxi kaxi va ndakani ndi xa'a Tata yo Jesucristo, ra xitakaa
ndika cruz nuu ndo?
2 Ra vichin, kuni yu kundaa ini yu nuu ndo, ra na ka'an ndo xi'in yu:
¿A xa'a ña saxinu ndo chiñu ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
kuvi ña ndaki'in ndo Tachi Yii Ndioxi? ¿Ra a xa'a ña ndiaa ini ndo tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña ndika'an ndoso ndi nuu va ndo kuvi ña
ndaki'in ndo ña?
3 ¿Ra ni va ke ndo'o ndo, ña tiaa ni ki'vi xa ndo? Saa chi xa'a ña
ndakundiaa ini ndo Jesucristo va kuvi ña taxi ra Tachi Yii ra nda'a ndo
ña va'a ndikun ndo ra. ¿Ra nichuun kuvi tu ña kuni ndo ndakandixa
tuku ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra kaku ndo vichin?
4 Ra tu □ndakoo va tu ndo Cristo, ra ndakundikun tuku ndo ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña ndo'o ni ndo
xa'a ña ndakundikun Cristo ta yachi.

5 Ra kuni tu yu ña na ki'in xini ndo xa'a ña yo'o va: Ndioxi va kuvi ra
taxi Tachi Yii ra nda'a ndo, ra xa tu ra ña xitu'un va xini ndo, xa'a ña
ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo, ndi su süvi xa'a ña saxinu ndo ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña.

Kindoo Ndioxi iin ña xi'in ra Abraham

6 Ra xa'a ña xindiaa ini va ra Abraham, Ndioxi kuvi ña ndaki'in mani
ra ra, ña nduu ra ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi.
7 Ña kan ke na kundaa ini ndo vichin, chi takundi'i yuvi na ndiaa ini
Ndioxi va kuvi na kuu ndise'e ra Abraham.
8 Ra su'va kuvi tu ña kachi mii tu'un Ndioxi va. Xa iyoo kua'a ni va
kuiya kuvi ña ndika'an Ndioxi xi'in ra Abraham, kachi ra su'va: “Xa'a ña
yo'o kuvi ña ni'i takundi'i yuvi ña kuta'vi na ña va'a”, kachi ra xi'in ra,
kachi ña. Ra ña kachi Ndioxi su'va xi'in ra Abraham, ra xa'a ña koo
ka'nu ini ra xa'a kuachi yuvi na küu judío xa'a ña ndakundiaa ini va na
ra kuvi ña, kachi ra saa.
9 Ra xa'a ña kan ke takundi'i yoo na ndiaa ini Ndioxi va kuvi na ni'i
kuta'vi ña va'a xi'in ra Abraham.
10 Ndi su yuvi na ndiaa ini ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
na nditavi chi'ña va kuvi na. Saa chi saa kachi tu mii tu'un Ndioxi va:
“Takundi'i yuvi na kuëe saxinu takundi'i chiñu ña ka'an ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés, ra taxi va Ndioxi tundo'o nda'a na”, kachi ña.
11 Ra xa kundaa kaxi va ini yo, chi ndia nii yuvi küvi nduu ta ku'va
iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña saxinu na ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés; saa chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi: “Yuvi na ndiaa
ini Ndioxi, ra ndaki'in mani ra na ña nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi, kuvi na kutiaku va”, kachi ña.
12 Ra yuvi na ndiaa ini ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra süvi vi
Ndioxi kuvi ra ndiaa ini na ña ndasa ra na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi.
Ra xa kundani yo chi tu'un Ndioxi, ra su'va va ke kachi ña: “Takua yuvi
na saxinu takundi'i ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va kuvi
na ni'i kutiaku”, kachi ña.
13 Ra Cristo va kuvi ra sakaku yoo nuu chi'ña ña taxi ndiayu Ndioxi
ña ndakoo ra Moisés xa'a ña ndikuchüun yo saxinu yo takundi'i ña ka'an
ña, ra mii Cristo va kuvi ra ndakuiso chi'ña kan nuu yo vichin, ra mii saa
ke kachi tu tu'un Ndioxi va: “Na nditavi chi'ña kuvi takundi'i va yuvi na
katakaa na nda'a iin itun”, kachi ña.
14 Ra su'va ke ndo'o Cristo ña va'a na ni'i yuvi na küu judío ña va'a, ña
kindoo Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham, xa'a ña xa Cristo Jesús. Ra saa tu
ña va'a na ni'i takundi'i yo Tachi Yii Ndioxi ña kindoo ra taxi nda'a va yo,
xa'a ña ndiaa ini yo Cristo Jesús.

Küvi sandi'i ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés xa'a ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham

15 Ñani yo, na ka'an yu xa'a ña xa mii yo ta kindoo yo xi'in ta'an yo
xa'a iin chiñu, ra na kundaa ini ndo: Chi tu iin yuvi ra kindoo na xa'a
iin chiñu xi'in ta'an na, ra xava'a na iin tutu ña ka'an xa'a chiñu kan, ra
chikaa na nda'a na nuu ña, ña xa kutu na ña. Ra ta xa kukutu ña, saa ra
ndia nii ka yuvi kuchïñu sandi'i xa'a vi ña, ra nii ña ndachikaa ka tu na
tu'un nuu ña kuchïñu vi na.
16 Ra na kundaa ini ndo, chi saa ke iyoo tu ña kindoo Ndioxi xi'in ra
Abraham va, ra saa tu xi'in indaa ndise'e va ra. Ra tu'un Ndioxi, ra
ndikä'an ña kachi ña: “na ndise'e kun”, ña ka'an ña xa'a kua'a ni yuvi,

chi “iin ndise'e va kun”, kachi ña. Ra ña kachi ña saa; ra xa'a iin tiaa va
kuvi ña ka'an ña, ra tiaa kan kuvi Cristo va.
17 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra ña kuni yu na kundaa ini ndo xa'a
ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham va kuvi ña, ra mii va Ndioxi kuvi ra
kindoo xa'a Cristo xi'in ra Abraham, ra xa'a ña kan va ke, ndikuchïñu vi
ndiayu Ndioxi ña taxi ra nda'a ra Moisés ta xa ndiya'a kumi ciento oko
uxi kuiya, ña sandi'i ña xa'a ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham ta yachin.
18 Ra tu xa'a ndiayu Ndioxi ña taxi ra nda'a ra Moisés va kuvi ña,
ndaki'in yo ña kindoo Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham; saa ra köo ya'vi ndiaa
vi ña kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham. Ndi su, na kundaa ini ndo, chi süvi
saa iyoo ña, chi ña xa Ndioxi ke kindoo ra xi'in ra Abraham, ña taxi uun
va ra, ña kindoo ra xa'a xi'in ra nda'a yo.
19 ¿Ra nichuun kuvi ña taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a ra Moisés tuvi ndo?
Na kundaa ini ndo, chi ña taxi Ndioxi ndiayu ra nda'a ra Moisés, ra ña
va'a na kundaa ini yuvi ña xa na kuachi va kuvi ña. Ra takua kii ña
xindiatu na xaa iin tiaa ra kindoo Ndioxi xa'a, ra kuu ndise'e ra Abraham
va kuvi ña xachiñu ndiayu kan. Ra na tatun va Ndioxi kuvi na xiniñu'u
ra, ña taxi ra ndiayu ña ndi'i xa'a kan, nda'a ra Moisés, ra ra Moisés tu
xindiso chiñu ña ndataxi ra ña nda'a na ñuu va.
20 Ndi su Ndioxi, ra indaa va kuvi ra, ña kan ke ndixïniñu'u vi ra inka
yuvi ña kindoo ra xi'in ra Abraham, chi mii va ra kindoo xi'in ra.

Na kundaa ini yo nichuun ke xa ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés

21 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo xa'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
¿ra a kuni kachi ña, ña iyoo ña kuachi xi'in ña kindoo Ndioxi xa'a xi'in ra
Abraham? Na kundaa ini ndo, chi süvi saa iyoo ña. Saa chi tu ndiayu ña
taxi Ndioxi nda'a ra Moisés va kuvi ña taxi ña kutiaku yuvi, saa ra kuvi
va nduu na ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, xa'a ña saxinu na ndiayu
Ndioxi ña taxi ra nda'a ra Moisés.
22 Ndi su ka'an tu'un Ndioxi, chi na iyoo kuachi kuvi takundi'i va yuvi,
kachi ña. Ra su'va ke iyoo va ña yo'o, ña va'a na ndaki'in yuvi na ndiaa
ini Jesucristo, ña kindoo Ndioxi taxi ra.
23 Ra ta kumani ka xaa Jesucristo ña ndakundiaa ini yo ra, ra kaku yo,
ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va kuvi ña xa'ndia chiñu nuu yo,
ña xindiatu yo ña xaa Jesucristo ra ndakundiaa ini yo ra, ra kaku yo.
24 Ra saa va ke xa ndiayu kan ña xa'ndia chiñu ña nuu yo, ra ta ku'va
iyoo na kuachi va kuvi ña nduu yo, ra ña kan kuvi ña xini'i ichi nuu yu ra
sakuyachin ña yoo nuu Cristo va, ña va'a ndakundiaa ini yo ra, ra nduu
yo, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu Ndioxi.
25 Ra ña xa xaa Jesucristo, ra ndiaa ini yo ra, ra kaku yo vichin, ra
xä'ndia chiñu ka vi ndiayu kan nuu yo.
26 Saa chi vichin, ra xa xa'a ña ndiaa ini takundi'i yo Jesucristo, xi'in
xa'a ña xa nduu yo iin xi'in va ra kuvi ña kuu yo se'e Ndioxi.
27 Ra takundi'i yoo na nduu iin xi'in Cristo xa'a ña chichi yo, ra xa mii
va ra kuvi ra isa'vi sata yo, ta ku'va iyoo iin tikoto xaa.
28 Ña kan ke vichin, ra va'a ni na judío kuvi va yo, ra nii na griego kuvi
va tu yo, ra nii na xachiñu nda'vi nuu yuvi kuvi va tu yo, ra nii na xika
ndika kuvi va tu yo, ra nii tiaa kuvi va ndia, ra nii na si'i kuvi va tu na, ra
iin va nduu yo xi'in Cristo.
29 Ra ña xa kuu yo kuenda Cristo vichin, saa ra kuu tu yo ndise'e ra
Abraham va, ra ndaki'in tu yo ña kindoo Ndioxi taxi va ra.

4

1 Ra na ka'an tuku yu inka ña xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo: Tu iin
tiaa, ra iyoo na kuachi vali se'e, ra na kuvi ra, ra ndakoo ra takundi'i ña'a
ra nda'a na, ra na kuachi kan ra inuu iyoo va na xi'in na xachiñu nuu iva
na, ndia kii ña kuna'nu vi na, ra va'a ni mii ña ndaa ra ña'a mii na kuvi
takundi'i va ña'a ña ndakoo iva na.
2 Ra na kuachi kan, ra xiniñu'u kandixa va na chiñu ña xa'ndia yuvi na
sakua'nu ña'a, ra saña'a na na ndia ta xa na xinu na kuiya ña xa'ndia iva
na ña ndaki'in na takundi'i ña'a ña ndakoo ra nda'a va na.
3 Ra ku'va saa kuvi tu ña ndo'o yoo va. Saa chi ta kumani ka
ndakundikun yo Jesucristo, ra ña yuna'a na yuuvi yo'o xa va na kuvi
ña xindikun yo, ra xa'ndia chiñu tu ña nuu va yo.
4 Ndi su ta ndixaa kii ña kindoo Ndioxi ti'vi ra se'e ra, ra ti'vi va ra ra,
ra kaku ra tixi iin ña'a, ra ta iyoo na judío va ndixiyo ra, saa chi xiin va
ra ña xa'ndia chiñu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu ra.
5 Ra ña ti'vi Ndioxi ra kixi ra, ra ña va'a na saña ndika ra yoo nda'a
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va kuvi ña, ña va'a na ndaki'in Ndioxi
yoo nduu yo se'e ra.
6 Ra xa'a ña xa nduu yo se'e Ndioxi kuvi ña ti'vi ra Tachi Yii se'e ra, ña
iyoo ña nima yo; ra Tachi Yii se'e ra kuvi ña saka'an yoo, ña va'a ka'an
yo, kachi yo su'va: “¡Tata mii yu!”
7 Ña kan ke vichin, ra süvi ka chiñu ña yuna'a na yuuvi yo'o xa na ke
xa'ndia chiñu nuu yo, chi xa se'e Ndioxi va nduu yo, ra xa'a ña nduu yo
se'e ra kuvi tu ña ndaki'in yo ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a va yo.

Ndi'i ni ini ra Pablo xa'a na ve'e ñu'u ña iyoo chi Galacia

8 Ra ta yachi ta täan ndakundikun yo Ndioxi, ra ña'a ña kuu ndioxi ndii
va kuvi ña xa'ndia chiñu nuu yo.
9 Ndi su ña xa kuu ndo se'e Ndioxi vichin, ¿ra nichuun kuvi ña kuni tuku
ndo ndakundikun ndo ña xinituni ña köo ya'vi ndiaa, xi'in ña yuna'a na
yuuvi yo'o xa na, ra ndaka'ndia chiñu tuku ña nuu ndo?
10 Saa chi ndo'o, ra xato'o ka va ndo kii, xi'in yoo, xi'in kuiya ña yuna'a
na yuuvi yo'o ndatava na viko.
11 Ra xa'a ña kan ke ndi'i ni va ini yu xa'a ndo, saa chi tu na ndaköo ndo
ña xa ndo, saa ra ña uun va kuvi ña ndakani yu tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo nuu ndo.
12 Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi yu nuu ndo, ñani yo, ña na nduu ndo
ta ku'va iyoo yu'u, ña kuëe sa ka ndo chiñu ñaa, saa chi ta ku'va kuu xi'in
ndo'o ña ndisaña ndika ndo nda'a ña, saa kuvi tu ña kuu xi'in yu'u va ña
ndisaña ndika yu nda'a ña. Ra ndo'o, ra ndia nii chiñu ki'vi kuëe ndixa
ndo xi'in yu ta ndakani yu tu'un va'a xa'a Jesucristo nuu ndo.
13 Ra xa kundaa ini mii va ndo, saa chi kue'e va kuvi ña ki'in yu'u, ra
xa'a ña kan va kuvi ña kuachi yu chi Galacia ñaa, ña ndika'an ndoso yu
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu ndo.
14 Ra va'a ni sando'o ni va yu ndo'o xi'in kue'e ña ndo'o yu, ndi su
ndikuñü'u vi ndo yu'u, ra nii ndikundäsi tu ndo yu'u va. Chi ña xa ndo ke
ndaki'in mani ndo yu'u, ta ku'va iyoo iin tatun Ndioxi a ta ku'va iyoo mii
Jesucristo va.
15 Ra tu ña ndikuvi kuvi ña, ra ndia nduchi nuu va ndo tava ndo taxi
ndo nda'a yu. ¿Ra ndia mii kuvi ña kua'an ña kusii ni ini ndo kan vichin?
16 ¿A xa'a ña ka'an yu ña ndaa xi'in ndo xa'a tu'un Ndioxi kuvi ña nduu
yu, ra kanita'an xi'in ndo vichin?

17 Ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na ̱xa nduxa xi'in ndo ña ndakundikun
tuku ndo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra süvi ña va'a kuvi
ña ndikaa xini na ña ndi'i ni ini na xa'a ndo, chi ña kuni na ke na
ndakundikun ndo na kan, ra na ndakoo nda'a ndo ndu'u va, ña va'a na
ndakundi'i ini ndo xa'a na kuni na.
18 Ra na kundaa ini ndo, chi ña va'a va kuvi ña kundi'i ini ndo xa'a inka
yuvi, na ndixa kuni sa ña va'a xi'in ndo. Ra süvi takua ta íin yu xi'in ndo
kuvi ña na sa ndo saa, chi iin takundi'i va kii na sa ndo saa.
19 Ñani mii yu, ta ku'va kuni yu xini yu se'e yu kuni yu xini yu ndo'o,
ra tixu'vi ni tu nima va yu xa'a ña ndi'i ni ini yu xa'a ndo. Ra iin ta ku'va
tixu'vi iin ña'a ña ̱kuni kaku se'e kuvi ña ndo'o yu xa'a ndo, iin saa ndia
kii ña na xaa ndo nduu ndo ta ku'va iyoo mii Cristo va.
20 Ra tu ña kuvi vi kuvi ña, ra iin ̱xa yu su'va, ra xa ñaa vi íin yu xi'in
ndo, ra ka'an yu inka ku'va ña kuni yu xi'in ndo; saa chi ña íin yu inka
ñuu kani vichin, ra kundäa ini yu ni ke va'a sa yu ña va'a chindiee ta'an
yu xi'in vi ndo.

Ña saña'a ña kuu xi'in ña Sara xi'in ña Agar yoo

21 Ra vichin na ka'an ndo'o, na ̱kuni ̱ndee tuku tixi ndiayu Ndioxi ña
ndakoo ra Moisés ña ndaka'ndia chiñu tuku ña nuu ndo, ¿ndia ku'va ke
iyoo ña?
22 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi ndakani ña
xa'a ña: Ra Abraham ra kaku uvi tiaa se'e ra, ra iin ra kaku xi'in ña'a
ña xachiñu nda'vi nuu ra, ra inka tu ra kaku xi'in mii yasi'i ra ña kuëe
ndixachiñu nda'vi va.
23 Ra se'e ña xachiñu nda'vi nuu ra, ra ta ku'va ̱kaku takundi'i na kuachi
va kaku ra, ndi su se'e mii ña kuu yasi'i ra, ra xa'a ña va'a na xinu nuu
ña kindoo Ndioxi va kuvi ña kaku ra kan.
24 Ra ña yo'o, ra ta ku'va iyoo iin tu'un ndichi va ke iyoo ña. Uvi saa
na si'i yo'o, kuvi uvi ña kindoo Ndioxi va. Ra ña nani Agar ña xachiñu
nda'vi kan kuvi ña ndaña'a iku ña nani Sinaí, nuu ndaki'in na xii xikua
yo ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra nduu na na xachiñu nda'vi va.
25 Ra ña Agar kan kuvi ña ndaña'a iku Sinaí ña íin chi Arabia va, ra iku
kan kuvi ña ndaña'a tu ñuu ka'nu Jerusalén ña iyoo ta ku'va iyoo yuvi na
xachiñu nda'vi xi'in se'e va.
26 Ndi su ñuu Jerusalén ña iyoo chi ndivi va kuvi ña ndaña'a ña Sara
ña kuëe ndixachiñu nda'vi; ra se'e ñuu Jerusalén ña iyoo chi ndivi kan va
kuvi yoo.
27 Ra su'va ke kachi tu'un Ndioxi xa'a ña Sara:
Na kusii ni ini yo'o ña'a ña numa, ña köo se'e;
ra ndiee ni na nda'yu yo'o ña'a ña ndikundäa ini tixu'vi kaku se'e xa'a ña
kusii ni ini kun.
Saa chi ña'a ña ndikäku se'e kuvi ña kua'a ni ka koo se'e va nuu ña'a ña
kaku se'e va.
28 Ñani yo, yoo, ra ta ku'va iyoo ra Isaac va kuvi ña iyoo yo; saa chi
ta kindoo Ndioxi xi'in ra Abraham ña koo se'e ra, ra xa'a yoo va kuvi ña
kindoo ra ña koo yo se'e ra Abraham.
29 Ra ta ku'va xa ra kuu se'e ña Agar ña xachiñu nda'vi kan ña ta̱xí ra ra
Isaac, ra kaku xi'in ndiee Tachi Yii Ndioxi va kuvi ña kuu xi'in yo vichin.
Saa chi yuvi na kuni kundikun ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
kundasi va na yoo na kuu yo se'e ra Abraham na kindoo Ndioxi xa'a xi'in
ra.

30 Ra xa xini va ndo, chi su'va va ke kachi tu'un Ndioxi: “Na taxi va kun
ña'a ña xachiñu nda'vi xi'in se'e ña, saa chi se'e ña'a ña xachiñu nda'vi, ra
küvi vi ni'i ra ña'a xi'in ra kuu se'e ña'a ña kuëe xachiñu nda'vi”, kachi
ña.
31 Ra na kundaa ini ndo vichin ñani yo, chi yoo, ra se'e ña'a ña kuëe
ndixachiñu nda'vi kan va kuvi yo, ra süvi vi se'e ña'a ña xachiñu nda'vi
kan kuvi yo.

5

Ña xa saña ndika Cristo yoo ra vivii va na sa yo

1 Ra ña xa saña ndika Cristo yoo, ra ña va'a na koo ndika yo iin takundi'i
tiempo va kuvi ña; ra na ndaköo yo ña xa saña ndika Cristo yoo, ra
ndi'vi tuku yo tixi yuku ña kuu ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ña
ndasachiñu nda'vi tuku yo.
2 Ra yu'u, ra Pablo kuvi ra ka'an xi'in ndo, ra na kundaa ini ndo, tu na
kuiin ndo ña tia'ndia iku kuñu ndo, saa ra ña xa Cristo, ra köo ya'vi ndiaa
vi ña nuu ndo, tu saa na sa ndo.
3 Ra tuku va ka'an yu xi'in ndo xa'a ña yo'o, takundi'i yuvi na kuni ña
tia'ndia iki kuñu na, ra xiniñu'u tu saxinu na takundi'i ña ka'an ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés va, ra saa ke va'a ndaki'in Ndioxi na.
4 Ra ndo'o, na tuvi ña nduu ndo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu
Ndioxi, xa'a ña saxinu ndo ña ka'an ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,
ra na kundaa ini ndo, chi Cristo va kuvi ra ndakoo ndo, ra kundasi tu
ndo ña ku'vi ini Ndioxi xini ra ndo'o va.
5 Ra ndu'u, na iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in ra mii Tachi Yii kuvi ña ka'an
xi'in va ndi ña kundaa kaxi ini ndi, ña nduu ndi ta ku'va iyoo yuvi na köo
kuachi nuu Ndioxi, xa'a ña ndiaa ini ndi Cristo.
6 Saa chi yoo na xa nduu iin xi'in Cristo, ra köo ya'vi ndiaa vi ña tia'ndia
iki kuñu yo a ña tiä'ndia ña. Chi ña ndiaa ya'vi nuu yo ke ndiaa ini yo
Cristo va, ra ña ndiaa ini yo Cristo kuvi ña chindiee ta'an xi'in yo ña
ku'vi ini yo xini yo inka yuvi va.
7 Ra ndo'o, ra xa va'a ni va ki'in ndo kua'an ndo, ¿ra yoo va kuvi na
sanda'vi ndo'o ña sana ini ndo, ra ndakoo ndo ña ndaa?
8 Ra süvi vi Ndioxi kuvi ra ndixa saa xi'in ndo, saa chi mii ra kan kuvi
ra kana ndo'o ña na kandixa va ndo ra.
9 Ra na näa ini ndo, xa'a tu'un ndichi ña ka'an na xa'a ndia saña'a, ndia
kuu ndia chi'ña tu'un, ña kachi su'va: “Lo'o ni va ndavi ra kuchuun va ña
sandanañu ña ixan”, kachi ña.
10 Ra xa'a ña xa kuu yo iin, ña ndikun yo Cristo, ra ndiaa va ini yu ndo'o
ña iyoo yu'u ndo xi'in yu xa'a ña ka'an yu xi'in ndo. Ra yuvi na sanda'vi
ndo'o, ra nii ndia ndia ka na kuvi va na, ra ni'i va na tundo'o sa Ndioxi.
11 Ñani yo, tu na ka'an ndoso yu ña xiniñu'u tia'ndia va iki kuñu
takundi'i tiaa, saa ra, na saa ini xini yu'u, ra täxi vi na yu'u, ra nii saa
tu na xi'in va yu tu na kä'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo ña xitakaa ra
ndika cruz va.
12 Ra ndia xika tu sanda'vi ndo'o, ña xiniñu'u tia'ndia iki kuñu ndo, ra
va'a ka va tu na ka'ndia va'a mii ndia iki kuñu ndia, ña kuu ndia, ndia
käku ka se'e va.
13 Ñani yo, ña kana Ndioxi ndo'o, ra xa'a ña va'a na koo ndika va ndo
kuvi ña. Ra süvi ña ndisaña ndika tu ra ndo'o, ra na sa ndo chiñu ña kuni
mii ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kuu ndo yuvi na chindiee ta'an xi'in
ta'an xa'a ña ku'vi ini ndo xini ta'an va ndo.

14 Saa chi takundi'i ña ka'an ndiayu Ndioxi xa'a, ra xa'a ña ku'vi ini ke
ka'an va ña, ra su'va ke kachi ña: “Na ku'vi ini kun kuni kun inka yuvi ta
ku'va ku'vi ini kun xini kun mii kun”, kachi ña.
15 Ndi su tu na kanita'an, a na satakue'e ta'an va kuvi ndo, ra na kundaa
ini ndo, chi na sandi'i xa'a ta'an mii va kuvi ndo.

Na sä yo ña kuni kuñu yo chi ña kuni Tachi Yii va ke na sa yo

16 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo: Ña na kutiaku ndo ta ku'va kuni
Tachi Yii Ndioxi va, saa chi saa ke küvi sa ndo chiñu ña kuni iki kuñu ndo
sa va ña.
17 Saa chi takundi'i chiñu ña kuni iki kuñu sa ña, ra ña kanita'an va
kuvi ña xi'in Tachi Yii Ndioxi, ra ña kanita'an kuvi tu Tachi Yii Ndioxi va
xi'in chiñu kan. Ra saa va ke iyoo ña, ra xa'a ña kan ke kuëe xiniñu'u sa
ndo chiñu ña kuni iki kuñu ndo sa ña.
18 Ra tu Tachi Yii Ndioxi kuvi ña ka'an xi'in ndo ndia ña kuvi ña xiniñu'u
sa ndo, saa ra xä'ndia chiñu ka vi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés nuu
ndo.
19 Ra takundi'i va yuvi kundaa ini ndia ku'va ke tiaku yuvi na xa chiñu
ki'vi, ra ña yo'o va kuvi ña xa na: Na xa nitanda'a ra ki'vi na xi'in inka
yuvi, na täan tanda'a, ra xa na chiñu ki'vi xi'in ta'an na, xi'in kua'a ni ka
chiñu yakua ña yuna'a na xa na, xi'in ña ndakani ini na xa'a chiñu ki'vi,
20 xi'in ña ndasaka'nu na ndioxi ndii, xi'in ña xa tu'va na, xi'in ña
kundasi na inka yuvi, xi'in ña kanita'an na xi'in ta'an na, xi'in ña ndukuini
ini na ña kuni na koo ña'a ña iyoo nuu inka yuvi nuu na, xi'in ña sáa̱ na
xa'a ndia ndia ka ña'a, xi'in ña ka'an to'o ni na xa'a mii na, xi'in ña xa
kuachi na xi'in ta'an na, ra ta'vi ta'an na,
21 xi'in ña ndukuini ini na ña kuni na sandi'i na xa'a ña'a ña iyoo nuu
inka yuvi, xi'in ña xa'ni na, xi'in ña xi'i na, xi'in ña xixi ni na, xi'in sava
ka chiñu kini. Ra xa ta kachi yu xi'in ndo ta yachi ke kachi tuku yu xi'in
va ndo, ra kuenda ni na koo ndo, ra na sä ndo saa, saa chi na □xa saa, ra
kï'vi vi na nuu xa'ndia Ndioxi chiñu.
22 Ndi su ña □xa Tachi Yii Ndioxi ke chindiee ta'an ña xi'in yo ña □ku'vi
ini yo xini yo inka yuvi va, xi'in ña iyoo sii ini yo, xi'in ña ita'an mani yo
xi'in takundi'i yuvi, xi'in ña iyoo ka'nu ini yo, xi'in ña to'o ni yo xi'in yuvi,
xi'in ña tiayu ni yo, xi'in ña iyoo ndaku nima yo,
23 xi'in ña vita ini yo, xi'in ña xa'nu yo mii yo. Ra ndia nii ndiayu
kuchüun ka'ndia nuu yo ña sä yo ña yo'o.
24 Ra yoo na xa kuu kuenda Cristo, ra xa ndixi'i va ña kuni iki kuñu yo
sa ña ndika cruz xi'in ra.
25 Ra tu xa ndasama Tachi Yii Ndioxi ku'va ña tiaku yo, saa ra xiniñu'u
tu sa yo takundi'i ña ka'an ña xi'in va yo.
26 Ra na kutiäa ni ini yo xi'in mii yo, saa chi tu saa na sa yo, ra kuachi va
kuvi ña xava'a yo xi'in inka yuvi, ra nii na ndukuïni tu ini yo kuni ta'an
va yo.

6

Na chindiee ta'an ndo xi'in ta'an ndo

1 Ñani yo, ndo'o na xa iyoo xixa ini, na □xa ña ka'an Tachi Yii Ndioxi, ra
tu na kundaa ini ndo xa'a iin na ñani yo ña ndakava na ña □xa na ndia
ndia ka chiñu ki'vi, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na ka'an ndo xi'in na, ña na
ndakoo na chiñu ki'vi ña □xa na. Ndi su vivii va na ka'an ndo xi'in na, ra
kuenda ni na koo ndo, saa chi tu köo ra iyo ini tu koyo ndo'o va.

2 Ra na chindiee ta'an ndo xi'in ta'an ndo ña kuiso ndo tundo'o ña ndo'o
na, saa chi tu saa na sa ndo, ra ndiayu Cristo va kuvi ña saxinu ndo.
3 Saa chi tu na ndakani ini ndo ña kuu ndo na xiniñu'u ni, ra küvi
chindiee ta'an ndo xi'in inka yuvi, saa ra na sanda'vi mii va kuvi ndo,
saa chi kuëe kuu vi ndo yuvi na xiniñu'u ni.
4 Ra xa'a ña kan ke, ta iin iin ndo ra na kotondoso ndo mii va ndo a ña
va'a kuvi chiñu ña xa ndo a ña vä'a va kuvi ña, ra saa ke va'a kundaa ini
ndo, ra tu ña va'a kuvi chiñu ña xa ndo, saa ra na kusii ni ini ndo xi'in
mii va ndo, ndi su na chinüu ndo mii ndo xi'in inka yuvi.
5 Saa chi ta iin iin yuvi ra mii va na kuvi na ndiso xi'in chiñu ña xa na.
6 Ra yuvi na ⍰kutu'va tu'un va'a xa'a Tata Jesucristo, ra ña xiniñu'u va
kuvi ña na chindiee ta'an na xi'in yuvi na ⍰sakua'a na nuu, ña taxi na
ña'a ña kumani nuu na nda'a na.
7 Ra na sandä'vi ndo mii ndo, saa chi ndia nii yuvi küvi sasiki Ndioxi.
Saa chi ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa na ke koo kui'i ña ndaki'in va na.
8 Saa chi yuvi na ⍰xa chiñu ña kuni iki kuñu na, ra kui'i ña ndaki'in
na kuvi ña kuvi va na. Ndi su yuvi na xa chiñu ña kuni Tachi Yii Ndioxi,
ra kui'i ña taxi Tachi Yii nda'a na ke ni'i na ña kutiaku na ndia ndikaa
ndiku'un va.
9 Ra na kuñäa yo, ña sa yo ña va'a, saa chi tu ndakundiee yo ⍰xa yo ña
va'a, saa ra ni'i va yo ña va'a nuu Ndioxi, ta xa na xaa kii ña chituni ra ña
taxi ra ña nda'a yo.
10 Xa'a ña kan ke na chindiee ta'an yo xi'in takundi'i va yuvi ta kundaa
ini yo ña xa mani nuu na, ndi su ña xiniñu'u sa yo ke na ndi'i ni ka va ini
yo ña chindiee ta'an yo xi'in na ñani yo na ndikun Cristo va.

Ña ndiaa ya'vi nuu yu'u kuvi ña ndixi'i Cristo ndika cruz va

11 Ra na kundaa ini ndo, chi mii yu'u Pablo va kuvi ra tiaa tutu yo'o ña
xaa ña nuu ndo, ra xa'a ña kan ke na'nu ni tiaa yu nuu ña.
12 Ra yuvi na xa nduxa xi'in ndo ña na tia'ndia iki kuñu ndo, ra xa'a ña
kuni na kindoo va'a na nuu yuvi va kuvi ña, ⍰xa na saa, ra nii küni tu
na ña ndo'o na xa'a ña kaka na ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a Cristo ña
ndixi'i ra ndika cruz va.
13 Saa chi ndia nii mii yuvi na xa nduxa xi'in ndo, ña tia'ndia iki kuñu
ndo, ra kuëe saxinu vi na ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés. Saa chi
takua ña kuni na ke na tia'ndia iki kuñu va ndo, ra saa ke ni'i na kutiaa
ini na ña kuchuun na xa nduxa na xi'in ndo ña na koo tuni ndo'o va.
14 Ndi su yu'u, ra kuëe kuni yu ña kutiaa ini yu xa'a inka ña'a, chi ña
kutiaa ini yu xa'a kuvi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika cruz va. Saa chi
xa'a ña ndixi'i Cristo, ra köo ka vi ya'vi ndiaa ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi
ña ndiaa ya'vi ni nuu na yu'vi yo'o, ra nii ña'a ña kutoo ni iki kuñu yu sa
ña ke köo ka ya'vi ndiaa vi.
15 Saa chi tu xa iin va nduu yo xi'in Cristo, saa ra köo ya'vi ndiaa ka vi
ña iyoo tuni yoo a ña köo va tu ña; chi ña ndiaa ya'vi kuvi ña xa nduu yo
yuvi xaa xa'a ña xa Cristo va.
16 Ra ña va'a xi'in ña nda'vi ini Ndioxi na koo xi'in takundi'i ndo'o na
xa nduu yuvi xaa, saa chi ndo'o kuvi ndo kuu ndinuni ñuu Ndioxi va.
17 Ra yo'o kuvi ña sandi'i yu ka'an yu xi'in ndo: ra na täva ka ndo kuachi
xi'in yu xa'a takundi'i ña xa ndika'an yu xi'in ndo xa'a, saa chi yaṉdà ña
iyoo sata va yu kuvi ña ndaña'a yu'u ña ⍰kuu yu, ra xika chiñu nuu Tata
yo Jesucristo.
18 Ra mii Tata yo Jesucristo, na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo ñani
yo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi, ña xika yu chiñu nuu Tata yo
Jesucristo kuvi ra tiaa tutu yo'o ña xaa ña nuu ndo'o, na yii na kuu ñuu
Ndioxi, na ndinuni ndikun Tata yo Jesucristo ndee ñuu Éfeso.
2 Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, na taxi ña va'a kuta'vi
ndo, ra vivii na koo ndo.

Cristo kuvi ra taxi ña va'a nda'a yo

3 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, ra kuu iva Tata yo Jesucristo, saa
chi xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo kuvi ña, taxi Tata yo
Ndioxi takundi'i nuu ña va'a ña kee chi ndivi nda'a yo.
4 Ra ta kumani ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o vi kuvi ña ndikaxin ra yoo
ña nduu yo iin xi'in Cristo, ña va'a na kuu yo yuvi na yii, na köo kuachi
nuu ra.
5 Ra xa'a ña ku'vi ni ini Ndioxi xini ra yoo va kuvi ña ndikaxin ra yoo,
ra ndaki'in nda'vi ra yoo ña nduu yo se'e ra, xa'a ña xa Tata yo Jesucristo,
saa chi saa ke kindoo ini ni mii va ra.
6 Ra xa'a ña xa Tata yo Ndioxi ña yo'o va kuvi ña ndasaka'nu ni yo ra,
saa chi kunda'vi ni ini ra xini ra yoo, ra xa'a ña kunda'vi ini ra xini ra yoo
kuvi ña ndasa ra yoo iin xi'in se'e ra, ra ku'vi ni ini ra xini ra.
7 Ra xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika cruz va kuvi ña xa ka'nu ini
ra xa'a kuachi yo, ra sakaku ra yoo. Ra xa'a ña ku'vi ni ini ra yoo va kuvi
ña xa ra saa.
8 Ra xa'a ña ku'vi ni ini ra xini ra yoo kuvi tu ña, taxi ra kua'a ni ña
xinituni xi'in ña ndichi nda'a va yo,
9 ra ndaña'a ra ña kuu kuenda mii ra ña ndixiyo se'e ta yachi nuu yo,
ra Cristo va kuvi ra kindoo ra xi'in ta yachi ña na sa ra chiñu kan.
10 Ra ta xa na xaa kii ña chituni Ndioxi xinu nuu chiñu mii ra ña iyoo
se'e kuvi ña sandi'i ra ndachuta'an ra takundi'i ña'a, ta kuu ña iyoo ndivi,
xi'in ña iyoo ñu'u, ra ndataxi ra ña nda'a Cristo ña ka'ndia chiñu ra nuu
ña.
11 Ra xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Cristo va kuvi ña ndikaxin Ndioxi yoo
ta yachi, ña va'a ndaki'in yo ña kindoo ra taxi ra nda'a yo; ra takundi'i ña
yo'o, ra iin ta ku'va kuni mii Ndioxi ke iyoo va ña, saa chi ra kan, ra iin ta
ku'va kuni mii va ra ke xa ra takundi'i chiñu.
12 Ra su'va va ke xa ra, ña va'a na ndasaka'nu ndu'u, na inuu ndakundiaa
ini Cristo, kivi ra.
13 Ra mii saa kuvi tu ña xa Ndioxi xi'in ndo'o va, ña taxi ra tu'un
ra, ña ndaa, ña kuu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo xini so'o ndo, ra
ndakundiaa ini ndo ra, ra nduu ndo iin xi'in ra, ra xakin tu Ndioxi va tuni
ra ndo'o, ra tuni kan, kuvi Tachi Yii ra ña kindoo ra taxi ra nda'a va ndo.
14 Ra Tachi Yii Ndioxi ña iyoo nima va yo kuvi ña ka'an xi'in yo, ña ndixa
ke ndaki'in va yo ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a yo, ta xa na sandi'i ra, ña
saña ndika ra takundi'i yuvi na kuu kuenda mii ra. Ra xa'a ña xa Ndioxi
takundi'i ña yo'o, ra xiniñu'u na ndasaka'nu yo kivi va ra.

Ka'an ra Pablo xi'in Ndioxi ña na taxi ra ña xinituni na ve'e ñu'u

15 Ra xa'a ña kundaa ini yu xa'a takundi'i ña xa Ndioxi xi'in yo, xi'in xa'a
ña kundaa ini yu xa'a ndo ña ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo, ra ku'vi ni
ini ndo xini ndo takundi'i na kuu ñuu Ndioxi va kuvi ña,
16 kuë xikuiin yu ña ndataxi yu tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ndo, saa chi
iin takundi'i ichi ña ka'an yu xi'in ra, ra ndaka'an va yu xa'a ndo, ra ka'an
yu xi'in ra xa'a va ndo.
17 Ra ña nduku yu nuu Tata yo Ndioxi, ra ka'nu, ra kuu Ndioxi Tata yo
Jesucristo kuvi ña, na taxi ra ña ndichi nda'a va ndo, ña va'a na kundaa
ini ndo xi'in ña kuu kuenda mii ra ña iyoo se'é, saa chi saa ke kuvi kundaa
va'a ka ini ndo xa'a va ra.
18 Ra ka'an tu yu xi'in ra xa'a ndo, ña va'a na ndakuña ra ña xinituni
va ndo, ra kundaa kaxi ini ndo xa'a takundi'i ña va'a ña ndiaa ini ndo
ndaki'in ndo, xa'a ña kana ra yoo, ra yoo kuvi na kuu ñuu ra ña yii, ña
va'a, ña ndiaa ya'vi ni nuu va ra.
19 Ra ka'an tu yu xi'in Ndioxi xa'a ndo ña na kundaa ini ndo xa'a ndiee
ra ña ka'nu ni va ña, ra ni kuë ndi'i va tu ña, ra ndiee kan kuvi ña
□chindiee ta'an xi'in yoo na xa ndakundikun Cristo va. Ra suvi mii ndiee
ña ka'nu ña kuu mii Ndioxi kuvi tu ña xiniñu'u ra
20 ña sandatiaku ra Tata yo Jesucristo va, ra ndachindu'u ra ra xiin kua'a
ra ndivi ninu,
21 ña □xa'ndia chiñu ra nuu takundi'i ndiee ña iyoo ndivi, xi'in takundi'i
ndiee ña iyoo nuu ñu'u, ra saa tu takundi'i ka ndiee ña iyoo va, ta kuu ña
iyoo vichin, a ña koo kivi ña vaxi va tu.
22 Ra su'va va ke xa Ndioxi ña sandi'vi ra takundi'i ña'a tixi xa'a Tata
yo Jesucristo ña xa'ndia chiñu ra nuu ña, ra ndasa tu ra Tata yo Jesucristo
xini takundi'i na ve'e ñu'u va ra.
23 Ra yuvi na kuu ve'e ñu'u kuvi na kuu iki kuñu Cristo va, ra iin ta iyoo
Cristo ke iyoo tu na kan va; ra mii Cristo va kuvi ra □taxi takundi'i ña'a
ña xamani nuu na.

2

Xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va kuvi ña □sakaku ra yoo

1 Ra ta yachi, ra na ndii va ndixiyo ndo, xa'a ña yakua ña kuu kuachi
2 ña xa ndo, ra chiñu ña □xa na yuuvi yo'o va kuvi ña xa ndo, ra xa tu
ndo chiñu ña kuni ri kuchee, ri xa'ndia chiñu nuu takundi'i tachi ndiva'a,
ri taxi xini yuvi ña xïin na kandixa na Ndioxi va.
3 Ra ta ku'va xitiaku ndo'o kuvi tu ña xitiaku ndu'u va ta yachi, ña xa
ndi chiñu ña kuni iki kuñu ndi, ra iin ta ku'va kuni mii ndi xi'in ña xani
ini ndi ke xa va ndi, ra xa'a ña kan ke xindiatu ndi sando'o Ndioxi ndu'u
xa'a kuachi ndi, ta ku'va iyoo takundi'i yuvi va.
4 Ndi su xa'a ña chee ni ña nda'vi ini Ndioxi, ra ku'vi va ini ra xini ra
yoo,
5 ña kan ke va'a ni xa na ndii va xikuu yo xa'a kuachi yo, ra ndïxa ra
xa'a vi ña, chi taxi va ra ña kutiaku yo ta sandatiaku ra Cristo tiañu na
ndii. Ra xa'a ña nda'vi ini Ndioxi va kuvi ña ndikaku yo.
6 Ra mii va Ndioxi kuvi ra sandatiaku yoo xi'in Cristo Jesús, ra
ndachindee ra yoo xi'in ra ndivi.
7 Ra takundi'i ña yo'o ke xa ra, saa chi ña kuni ra ke ndaña'a ra ña
□ku'vi ini ra xini ra yoo, xi'in ña □kunda'vi ni ini ra □xini ra yoo xa'a ña
xa Cristo, kii ña vaxi va.

8 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo, ña ndikaku yo xa'a ña nda'vi
ni ini Ndioxi va, xa'a ña ndakundiaa ini yo Jesucristo. Ra ndia nii chiñu
ndïxa yo xa'a ña, chi mii va Ndioxi kuvi ra sani'i ña yoo.
9 Ra süvi xa'a ña ndixa yo iin chiñu va'a kuvi ña ndikaku yo. Ra xa'a ña
kan ke ndia nii yuvi küvi kutiaa ni ini xa'a ña ndikaku na.
10 Saa chi mii va Ndioxi kuvi ra ndasava'a xaa tuku yoo, ra ta ku'va iyoo
mii Cristo va ke ndasa ra yoo, ña va'a na □sa yo takundi'i chiñu va'a, ña
xa chituni mii ra sa yo ndía ta yachi va.

Xa'a ña xa Cristo va kuvi ña ndakuta'an mani yo xi'in Ndioxi

11 Ra xa kundaa va ini ndo'o na küu judío, chi ta yachi, ra "yuvi na köo
tuni Ndioxi" va ke xinani ndo nuu na judío, na iyoo tuni Ndioxi; ra tuni
kan, ra yuvi ta'an va na kuvi na xakin ña na.
12 Ra tiempo kan, ra ndixïyo vi Cristo xi'in ndo, ra ndixiyo xika tu ndo
nuu na ñuu Israel va, ra nii ña kindoo Ndioxi xa'a kuvi ña ndikundäa ini
ndo xa'a vi. Saa chi na iin saa kaa xindee va kuvi ndo, ra nii köo mii ña'a
ndixindiatu vi ndo ña chindiee ta'an ña xi'in ndo, ra nii Ndioxi tu ndixïin
xi'in vi ndo.
13 Ndi su vichin, ra xa iin va nduu ndo xi'in Cristo, ra va'a ni na ndixiyo
xika va ndixiyo ndo, ndi su xa'a ña ndixi'i Cristo ndika cruz va kuvi ña
nduyachin ndo nuu Ndioxi vichin.

14 Saa chi Cristo va kuvi ra ndachuta'an mani yoo xi'in inka yuvi. Saa
chi na judío xi'in na küu judío, ra iin ñuu va ndasa ra yoo, ra sandi'i va
ra xa'a ña'a ña ndata'vi síin yoo ta yachi.
15 Ra xa'a ña ndixi'i ra ndika cruz va kuvi ña sandi'i ra xa'a ndiayu ña
ndakoo ra Moisés, ña xa'ndia chiñu nuu yo, ra uvi saa ñuu, ra iin ñuu xaa
va ndasa ra ña, ra xa iin va nduu yo xi'in ra vichin, ra su'va va ke xa ra
ña va'a ndachukuta'an mani ra yoo.
16 Ra xa'a ña ndixi'i Cristo ndika cruz va kuvi ña ndachuta'an mani ra
na judío xi'in na küu judío, ña nduu yo iin iki kuñu, ra ndachuta'an mani
tu ra yoo xi'in Ndioxi va.

17 Ra ña kixi Cristo, ra tu'un va'a ña ndachindee va'a yoo va kuvi ña
ndika'an ndoso ra nuu ndo'o na ndixiyo xika, ra saa tu nuu na ndixiyo
yachin nuu va ra.
18 Ra na tixa'vi Cristo, chi xa'a ña xa ra kan va kuvi ña ndini'i ta'vi
takundi'i yo ña mani nuu Ndioxi, ña va'a kuyachin yo nuu ra xa'a ndiee
Tachi Yii ra ña iyoo xi'in yo.

19 Xa'a ña kan ke vichin, ra ndo'o, ra süvi ka vi yuvi na ndikee inka ñuu
xika kuvi ndo, ra nii kuëe kuu tu ndo na xika ta ñuu ta ñuu va, chi vichin,
ra xa iin nduu va ndo xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi, saa chi xa na ve'e
mii Ndioxi va ke nduu ndo.
20 Ra ta iyoo iin ve'e chee ña sakan □xava'a Ndioxi va kuvi ña iyoo ndo;
ra ndia xika chiñu nuu Jesucristo, xi'in ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u
Ndioxi xina'a, ra ta ku'va iyoo yuu ña xakin xa'a na ve'e va kuvi ña iyoo
ndia kan, saa chi ndia kan kuvi ndia saña'a yuvi xa'a tu'un Ndioxi, ra sata
tu'un kan va kuvi ña □kuva'a ndo'o vichin, saa chi xa □kandixa va ndo
tu'un ña ndika'an ndoso ndia; ra mii Jesucristo va kuvi ra kuu yuu ka'nu
ña kuu ndiee xa'a ve'e kan.
21 Ra sata yuu ka'nu ña kuu Jesucristo kan va kuvi ña vivii sakua'nu
Ndioxi ve'e kan kuandaa ña kua'an ña, iin saa ndiakua xaa ña nduu ña
ve'e ñu'u yii, ña nduu ña iin xi'in Tata yo Jesucristo va.

22 Ra xa'a ña xa nduu tu ndo'o na küu judío, xi'in na kuu judío iin xi'in
Tata yo Jesucristo, ra xa'nu tu ndo kua'an ndo vichin ña kuu ndo ve'e
ñu'u nuu iyoo Tachi Yii Ndioxi ña taxi ra nda'a va ndo.

3

Mii va Ndioxi kuvi ra taxi chiñu nda'a ra Pablo ña ka'an ndoso ra nuu yuvi na küu judío

1 Ra xa'a ña va'a ña xa Cristo xa'a va yo kuvi ña ka'an ni yu xi'in Ndioxi
xa'a ndo ndia mii ini ve'e kàà nuu ndikaa yu xa'a ña ndikun yu Cristo. Ra
ña ndo'o ni yu vichin, ra xa'a ña kuni yu ndachikaa yu tu'un ndiee ini
xi'in ndo'o na küu judío va kuvi ña.
2 Ra ña tuvi yu, ra xa kundaa va ini ndo chi xa'a ña kunda'vi ini Ndioxi
xini ra yu'u va kuvi ña, taxi ra chiñu yo'o nda'a yu ña va'a na chindiee
ta'an yu xi'in ndo.
3 Ra xa ta ku'va iyoo ña lo'o ña tiaa yu ti'vi yu xaa nuu ndo ke iyoo va
ña, chi mii va Ndioxi kuvi ra ndaña'a ña kuu kuenda mii ra ña ndixiyo
se'e nuu yu ña va'a kundaa ini yu xi'in ña.
4 Ra ta xa na ka'vi ndo tutu ñaa, ra saa ke kundaa ini ndo ña ndixa ke
xini va yu ña kuu kuenda Cristo ña ndixiyo se'e.
5 Ra ña ndixiyo se'e ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, ra ndia nii yuvi
ndikundäa ini xa'a ña ta yachi, ndi su vichin, ra xa ndaña'a va Ndioxi ña
nuu ndia yii ndia xika chiñu nuu Jesucristo, ra saa tu nuu ndia ndika'an
ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a va, ra Tachi Yii va Ndioxi ke xiniñu'u ra
ña ndaña'a ra ña nuu ndia.
6 Ra na kundaa ini ndo, xa'a ña ndixiyo se'é kan, chi su'va va ke iyoo
ña: tu na kandixa yuvi na küu judío tu'un va'a xa'a Tata Jesucristo ra
ndaki'in va na ña va'a ña ndini'i na kuu judío, ra iin iki kuñu va nduu na,
ra ndaki'in tu na ña kindoo Ndioxi taxi ra xa'a ña xa Cristo Jesús va.
7 Ra xa'a ña tiayu ni ini Ndioxi va kuvi ña ndikaxin ra yu'u, ña sachiñu
yu nuu ra ña ka'an ndoso yu tu'un ra, xi'in ndiee ka'nu ña kuu mii ra.
8 Ra mii ña ndixa ra köo vi ya'vi ndiaa yu nuu takundi'i na ñani yo na
ndikun Tata yo Ndioxi; ndi su va'a ni saa va, ndi su ndini'i ta'vi va yu ña
va'a nuu Ndioxi, ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a ña kuika ña kuëe ndi'i
xa'a ña iyoo nuu Tata yo Jesucristo.
9 Ra sakuiso chiñu tu ra yu'u ña ndakani yu nuu takundi'i yuvi va, xa'a
ña kuu kuenda mii ra, ña ndixiyo se'é ndia kii ña xava'a ra ña yuuvi.
10 Ra ña xa Ndioxi su'va, ra ña va'a na kuniñu'u ra na ve'e ñu'u ra ña
ndaña'a na takundi'i nuu ña ndichi ña kuu mii ra, nuu takundi'i ña kuu
mii ndiee, xi'in ña xa'ndia chiñu iyoo ndivi va kuvi ña.
11 Ra ndia kii ña kumani ka sava'a Ndioxi ña yuuvi vi kuvi ña kindoo
ini ra ña kuniñu'u ra Tata yo Jesucristo ña sa ra chiñu yo'o.
12 Ra xa'a ña xa Cristo va kuvi ña iyoo ndika yo, ra xa'a ña ndiaa tu ini
yo ra ke kuvi kuyachin yo nuu Ndioxi va.
13 Ña kan ke, xakun nda'vi yu nuu ndo vichin, ña na nandïko ini ndo
xa'a tundo'o ña ndo'o yu xa'a ndo vichin, chi ña kusii ini ndo xi'in va na
kuu ña, saa chi ña ndo'o yu, ra ña va'a na kundaku ka ini va ndo kuvi ña.

Ka'an ra Pablo xi'in Ndioxi xa'a na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

14 Ra xa'a ña kan ke ndakusiti yu nuu Tata yo Ndioxi ra kuu iva Tata yo
Jesucristo ña ka'an yu xi'in ra xa'a ndo,
15 saa chi ra kan, kuvi ra xava'a yoo na ndee nuu ñu'u yo'o, ra saa tu
takundi'i na ndee ndivi va.

16 Ra ka'an ni tu yu xi'in ra, ña na taxi ra Tachi Yii ra koo xi'in va ndo,
ra taxi ña ndiee nda'a ndo, ña va'a na kuu xixa nima ndo xi'in tu'un ra,
ra kuvi va sa Ndioxi ña, saa chi ndiee ña kuu mii ra, ra ña ka'nu va kuvi
ña, ra kuëe ndi'i tu xa'a va ña.
17 Saa chi saa ke va'a koo Cristo nima ndo xa'a ña ndiaa ini ndo ra, ra
saa ke kuvi koo ni tu ña ku'vi ini ña taxi Ndioxi va nuu ndo, ra koo ndaku
nima ndo.
18 Ra ña xa iyoo Cristo nima ndo, ra kuvi va kundaa ini ndo, ra saa tu
takundi'i na ve'e ñu'u va, xa'a ña ndika ni, xi'in ña kani ni, xi'in ña kunu
ni, xi'in ña sukun ni ña ku'vi ini Cristo xini ra yoo.
19 Ra ka'an ni tu yu xi'in Ndioxi ña na taxi ra ña xinituni ndo ña va'a na
kundaa ini ndo xa'a ña ku'vi ini ra ña chee ni va ña, ra lo'o ni va kundaa
ini yo xa'a ña xi'in ña xinituni ña kuu mii yo. Saa chi ña kundaa ini ndo
xa'a ña ke kuvi koo takundi'i nuu ña'a ña kuni Ndioxi taxi ra nda'a ndo
nuu va ndo.
20 Ra Ndioxi kuvi ra kuu mii ndiee, ña kuvi sa ra takundi'i va ña na'nu
ka nuu ña nduku yo nuu ra, ra vi'i ni ka va ña kuvi sa ra nuu ña xani ini
yo xa'a, ra ndiee ra ña iyoo nima va yo kuvi ña xa ña kan.
21 ¡Ra na ndasaka'nu ni takundi'i yoo na ve'e ñu'u, Tata yo Ndioxi xa'a
ña xa Cristo Jesús, ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo! Saa koo.

4

Na ve'e ñu'u Cristo ra iin yu'u va na kuu na

1 Yu'u, ra Pablo, ra ndikaa ve'e kàà xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un va'a
xa'a Tata yo Cristo kuvi ra xaku nda'vi nuu ndo vichin, ña na sa ndo chiñu
va'a xa'a ña kana Tata yo Ndioxi ndo'o.
2 Ra na sa ninu va ndo xi'in mii ndo, ra to'o ni tu na koo va ndo; ra na
säa kama ni ndo, ra ka'nu ni tu na koo ini ndo xi'in ta'an va ndo xa'a ña
ku'vi ini ndo xini ta'an ndo.
3 Ra na sa nduxa ndo ña kuta'an mani ndo xi'in ta'an ndo, ña va'a na
ndï'i xa'a ña ndachuta'an Tachi Yii ndo'o ña kuu ndo iin.
4 Saa chi iin iki kuñu kuvi takundi'i va yo, ra iin Tachi Yii ke ndaki'in
takundi'i va yo, ra ña kana Ndioxi yoo, ra ndiaa tu ini takundi'i yo ña koo
va yo xi'in ra kii ña vaxi.
5 Ra iin kuvi tu Tata yo Jesucristo, ra indaa ra kan kuvi tu ra ndiaa ini
va yo, ra iin kuvi tu ña chichi va yo,
6 ra iin kuvi tu Tata yo Ndioxi, ra kuu Iva takundi'i va yuvi. Ra ra kan
kuvi ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i va yo, ra ra kan kuvi tu ra taxi ndiee
takundi'i yo ña xa yo ndia ndia ka chiñu ña kuni mii va ra, ra iyoo tu ra
nima takundi'i va yo.
7 Ra ta ku'va kuni mii ra kuvi tu ña iyoo ña xinituni ña taxi ra nda'a ta
iin iin va yo, xa'a ña tiayu ni Tata yo Jesucristo.
8 Ra xa'a ña yo'o va ke ka'an tu'un Ndioxi ña ka'an, kachi su'va:
Ndaa ra iin nuu sukun ni, ra ndaki'in tu ra na ndo'ni ve'e kàà va kua'an
na xi'in ra,
ra sani'i tu ra ña xinituni yuvi va,
kachi ña.
9 Ra ña ka'an tu'un Ndioxi, “ña ndaa ra nuu sukun ni”. Ra xa'a ña xiin
Cristo xa ninù ra xi'in mii ra, ra nuu ra ndia nùù ñú'u ña núu va'a yo'o
va kuvi ña, ka'an ña.
10 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, chi mii ra nuu ndia nùù ñú'u ña
núu va'a yo'o kuvi tu ra nandaa, ndia nuu sukun va'a ndiví va ña va'a na
ka'ndia chiñu ra iinii kuvi nuu ña yuuvi.

11 Ra suvi kuvi tu ra taxi ña xinituni nda'a ta iin iin va yuvi, ra sava na
taxi ra ña xinituni ña kaka na chiñu nuu va ra, ra sava tu na taxi ra ña
xinituni ña ka'an ndoso na tu'un yu'u Ndioxi va, ra sava tu na taxi ra ña
xinituni ña ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a va ra, ra sava tu na taxi ra ña
xinituni ña kuiso chiñu na xi'in na ve'e ñu'u va, ra sava tu na taxi ra ña
xinituni ña kuu na, na saña'a yuvi va.
12 Ra saa ke xa ra ña xa nduvi ra na kuu kuenda mii ra ña sa na chiñu
nuu ra, ña va'a na sakua'nu na yoo na ve'e ñu'u ña kuu iki kuñu ra,
13 iin saa ndiakua na tandiaa yo, ña nduu yo iin, ña ndiaa ini yo Cristo
ra kuu se'e Tata yo Ndioxi, ra ndaki'in tu yo ña xinituni ña taxi va ra. Ra
saa ke tandiaa yo kuu yo yuvi xixa, ra ña kachi ña saa, ra ta ku'va iyoo
Cristo vi ke tandiaa yo koo yo.
14 Ra ta xa na kuxixa ini yo, saa ra köo ka vi yo ta ku'va iyoo na kuachi
na kama ni ndasama ña xinituni, na kama ni ndakundikun ndia ndia ka
ña saña'a inka yuvi. Saa chi, saa ra kuïin ka vi yo ña taxi yo sanda'vi yuvi
na maña yoo, ña ku'un yo inka ichi ki'vi.
15 Chi ña sa yo kuvi ña, ka'an yo ña ndaa va xi'in ta'an yo, ra ku'vi tu
ini yo kuni ta'an va yo, ña va'a na kua'nu yo, ra nduu yo iin xi'in Tata yo
Cristo, ra xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u.
16 Ra mii Cristo kuvi tu ra ndachuta'an yuvi na kuu ñuu va ra, ta ku'va
iyoo tuchi ña ndachuta'an ña iki kuñu iin yuvi. Ra tu ku'vi ini yuvi na kuu
iki kuñu Cristo xini ta'an na, ra xa na chiñu ña taxi Ndioxi nda'a na, saa
ra kuvi tu kua'nu ve'e ñu'u xi'in ndiee Tata yo Cristo va.

Ña ndikun yo Cristo vichin ra na kutiaku yo ta ku'va kuni mii va ra

17 Ra xa'a ña kan ke ka'an yu xi'in ndo vichin, xi'in ndiayu ña taxi Tata
yo Cristo nda'a yu: ña ndiaa yu'u yu ndo'o, ña na sä ka ndo ta'an chiñu ña
xa yuvi na xïni Ndioxi, saa chi na kan, ra xa na ta ku'va iyoo ña ki'vi,
ña xani ini mii va na.
18 Ra ña xinituni na ra nuu ñaa va iyoo ña. Ra kuëe tiaku na ta ku'va
kuni Ndioxi, saa chi na nduki'vi va kuvi na xa'a ña ndiee ni ini na.
19 Ra ndia nii ña kà'àn nuu na ke köo ka vi, chi ña xa na ke ndataxi na
mii na nda'a ki̱'vi va, ra xa na takundi'i nuu chiñu yakua va.
20 Ndi su ndo'o, ra ndisakuä'a vi ndo ña kan nuu Tata yo Cristo.
21 Chi ña sakua'a ndo nuu ra kuvi ña vivii na koo va ndo, ra kundikun
ndo ña ndaa ña taxi mii va ra.
22 Ra sakua'a tu ra ndo'o, ña na sä ka ndo ta'an chiñu ña xa ndo ta yachi
va, chi ta ku'va xa ndo ta yachi, ra ña kotoo iki kuñu ndo sa va ña kuvi
ña sanda'vi ndo'o, ña xa ndo chiñu ki'vi, ra chiñu kan, ra ña kuni sandi'i
xa'a va ndo kuvi ña.
23 Ra xa'a ña ke xiniñu'u na nduxaa nima ndo, ra saa tu ña xani xini va
ndo
24 ra nduu tu ndo yuvi xaa, na va'a, na yii, chi ña xiniñu'u va kuvi ña
koo ndo yuvi na ndasava'a xaa Ndioxi ta ku'va kuni mii ra.
25 Ra xa'a ña kan ke, na ndatü'un ka ndo tu'un chi'ña xi'in ta'an ndo;
chi niña ña ndaa va na ndatu'un ndo xi'in na ta'an ndo, saa chi xa iin iki
kuñu nduu takundi'i va yo.
26 Ra ta xa saa ndo, ra na sä ndo kuachi, ra na kuëe saa ndo iin nduvi
xi'in ta'an ndo.
27 Saa chi ña saa yo, ra ndiayu va kuvi ña taxi yo nda'a timia'a ña
sanda'vi ri yoo sa yo kuachi.
28 Ra ndo'o, na xikuu na kui'na, ra na sakuï'na ka ndo vichin, chi ña
xiniñu'u sa ndo ke na sachiñu ndo xi'in nda'a va ndo, ña va'a na koo ña'a
nuu ndo ña chindiee ta'an ndo xi'in na nda'vi.

29 Ra na ndatü'un ka ndo tu'un ki'vi, chi tu'un va'a va na ndatu'un ndo,
saa chi tu'un va'a kuvi ña kuvi chindiee ta'an xi'in yuvi ña kua'nu na xi'in
tu'un Ndioxi, ra ndaki'in tu na ña va'a ta xa na kuni so'o va na ña.
30 Ra na sä ndo chiñu ki'vi ña kuvi sakusuchi ini Tachi Yii Ndioxi. Ra na
näa ini ndo, chi ña taxi Ndioxi Tachi Yii ra iyoo xi'in ndo ra ta ku'va iyoo
tuni va kuvi ña iyoo ña xakin ra ndo'o ña kuu ndo kuenda ra, ra ña xa ra
su'va kuvi ña kindoo tu ra xi'in ndo ña sakaku ra ndo'o kii ña vaxi va.
31 Ra na naa va ini ndo, xa'a ña vä'a kuni ndo xini ndo inka yuvi, xi'in
ña xikue'e ndo, xi'in ña saa ndo, xi'in ña nda'yu ndo, xi'in ña kaña'a ndo,
xi'in ña ka'an ki'vi ndo xa'a inka yuvi, xi'in takundi'i ka nuu ña vä'a, ña
□xa ndo.
32 Ra vichin, ra ña xiniñu'u sa ndo kuvi ña, to'o va na koo ndo, ra nda'vi
ni tu na koo ini ndo xi'in ta'an va ndo, ra na koo ka'nu tu ini ndo xa'a
ta'an va ndo, ta ku'va xa Ndioxi, ña xa ka'nu ini ra xa'a kuachi ndo, xa'a
ña xa Tata yo Jesucristo.

5

Na kutiaku yo ta ku'va kuni Ndioxi

1 Vichin, ra xa se'e Ndioxi va kuvi ndo, ra ku'vi ni tu ini ra xini ra ndo'o
va, ra xa'a ña kan ke, na sa nduxa ndo ña sa ndo ta ku'va xa mii va ra.
2 Ra ña tiaku ndo vichin, ra na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo, ta ku'va
xa Cristo ña ku'vi ini ra xini ra yoo, ra ndisoko ra mii ra xa'a yo, ta ku'va
iyoo iin ndikachi lo'o ri soko na nuu Ndioxi ña xixi ri, ra kuandaa xiko
xa'an tami nuu ra.
3 Ra ña xa □kuu ndo se'e Ndioxi vichin, ra na ndakäni ka ini ndo, ña
kaka sii ndo, a ña'a kuvi ndo a tiaa tu kuvi va ndo, ra nii na sä tu ndo
takundi'i nuu chiñu yakua va, ra nii na küni sii ni tu ndo ña koo ña'a ña
iyoo nuu inka yuvi nuu va ndo.
4 Ra nii tu'un kà'àn nuu, na kä'an ndo, ra nii tu'un ña köo ya'vi ndiaa na
kä'an ndo, ra nii na kä'an tu ndo tu'un kini va, saa chi takundi'i ña kan,
ra köo ya'vi ndiaa vi ña; chi ña xiniñu'u sa yo ke, na kuniñu'u yo yu'u yo
ña ndataxi yo tixa'vi nda'a Ndioxi va.
5 Ra xa kundaa va ini ndo, chi yuvi na kixi xi'in ta'an ta kumani ka
tanda'a na, xi'in yuvi na □xa ndia ndia ka chiñu yakua, ra kï'vi vi na nuu
xa'ndia Ndioxi chiñu, ra saa tu yuvi na kutoo ña'a ña iyoo nuu inka yuvi
va, saa chi ña xa na saa, ra ta ku'va iyoo yuvi na ndasaka'nu na'na ña kuu
ndioxi ndii va kuvi ña iyoo na.
6 Ra tu ka'an sava na xi'in ndo ña va'a va sa ndo chiñu yakua, ra na
täxi ndo ña sanda'vi na ndo, saa chi yuvi na □xa chiñu yakua ra xïin na
kandixa na Ndioxi, ra □sando'o va ra na.
7 Ra xa'a ña kan ke, na kutä'an ndo xi'in yuvi kan ña sa ndo chiñu yakua
xi'in na.
8 Saa chi ta yachi, ra nuu ñaa va kuvi ña ndixiyo ndo, ndi su vichin ña
xa ndakuta'an ndo xi'in Cristo ña nduu ndo iin xi'in ra, ra xa nuu tuun
ñu'u va ke iyoo ndo. Ra xa'a ña kan ke ta □xa yuvi na xika nuu tuun ñu'u
va ke na sa ndo.
9 (Saa chi ña nda'vi ini, xi'in ña ndaa, xi'in ña vivii kutiaku va yo kuvi
kui'i, ña taxi Tachi Yii ña iyoo nima yo).
10 Ra na ki'in xini ndo, ra niña chiñu va'a, ña kuni Ndioxi va ke na sa
ndo.
11 Ra na köo yu'u ndo xi'in yuvi na xika nuu ñaa, na □xa chiñu yakua;
chi ña xiniñu'u sa ndo ke, na ka'an ndo xi'in na ña vä'a □xa va na, ra na
sä ka na saa, saa chi köo mii ña chindiee ta'an ña xi'in vi na.

12 Ra ⍰kuka'an nuu va yo, ña ndatu'un yo xa'a chiñu ki'vi ña xa se'é
yuvi na xika nuu ñaa.
13 Ndi su kuëe kindoo se'é vi chiñu yakua ña xa na, saa chi ndaña'a va
ñù'ù ña kuu mii tu'un Ndioxi chiñu ña xa na ña kuu ña chiñu ki'vi, saa
chi ñu'ù, ra ndatava tuvi ña takundi'i va ña'a.
14 Xa'a ña kan ke ka'an sava na, kachi ña saa:
Na ndoto yo'o, ra kandu'u kixi;
ra ndakundichi kun tiañu na ndii nuu kandu'u kun,
ra ndatuun Cristo nuu kun,
⍰kachi na.
15 Ra na ki'in ndo kuenda xi'in chiñu ña xa ndo. Ra na sä ndo ta ku'va
xa yuvi ki'vi, chi na ⍰sa ndo, ta ku'va ⍰xa yuvi na ndichi va.
16 Ra na sa nduxa va ndo, ña sa ndo chiñu ña kuni Ndioxi kii ña kuvi sa
ndo ña vichin, saa chi kii ña ndee yo vichin, ra iyo ni va, saa chi iyoo ni
kuachi.
17 Ra na küu ndo na ki'vi, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na ki'in va xini ndo,
ra kundaa ini ndo ndia ña ke kuni Tata yo Jesucristo sa ndo.
18 Ra na saxïni ndo mii ndo xi'in ndixi, saa chi, ra sandi'i xa'a va ndo
kuvi ra kan; ra ña xiniñu'u sa ndo ke na kutu nima ndo xi'in Tachi Yii va.
19 Ra na kata ndo takundi'i nuu yaa yii, ña ndachikaa ndo tu'un ndiee
ini xi'in ta'an ndo, ra na kata tu ndo ña ndasaka'nu ndo Tata yo Jesucristo
va.
20 Ra na näa ini ndo ña taxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi, iin takundi'i
kivi xa'a takundi'i ña'a, xi'in kivi Tata yo Jesucristo.

Na xa nditanda'a, ra ta ku'va kuni Jesucristo va ke na ⍰sa na

21 Ra na sa to'o ta'an va ndo xa'a ña kuu ndo na ndikun Tata yo Ndioxi.
22 Ra na si'i, na iyoo yii, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na kandixa na yii na,
ta ku'va xa na ña kandixa na Tata yo Jesucristo.
23 Saa chi tiaa yii na, kuvi ra xa'ndia chiñu nuu va na, ta ku'va iyoo Tata
yo Jesucristo, ña xa'ndia ra chiñu nuu na ve'e ñu'u. Ra na ve'e ñu'u na
kuu iki kuñu Tata yo Jesucristo, ra mii va ra kuvi ra ⍰sakaku na.
24 Ra xa'a ña kan ke, ta ku'va iyoo na ve'e ñu'u ña kandixa na Tata yo
Jesucristo ke, na sa tu na si'i na iyoo yii ña kandixa na takundi'i va ña
ka'an yii na xi'in na.
25 Ra tiaa ra iyoo yasi'i, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na ku'vi ini ra yasi'i
ra, ta ku'va xa Tata yo Jesucristo ña ku'vi ini ra xini ra na ve'e ñu'u, ra
ndataxi ra mii ra ña ndixi'i ra xa'a na.
26 Ra ña xa Tata yo Jesucristo su'va, ra na ndasa yii va ra kuvi yoo na
ve'e ñu'u, ra ndakatia tu ra yoo xi'in tu'un va ra, ra saa tu xi'in tiakuii, ra
chichi va yo.
27 Ra ña xa ra saa xi'in yo, ra ña va'a na kuu yo iin ve'e ñu'u ña iin ye'e
ye'e kaa ta xa na xaa yo nuu va ra kuvi ña, ra ndia ni lo'o tu yakua, xi'in
ndia ndia ka ña vä'a na küu mii yo, chi na yii va ke na kuu yo kuni ra.
28 Ra xa'a ña kan ke, na ku'vi ini tiaa ndia iyoo yasi'i kuni ndia yasi'i
ndia, ta ku'va ku'vi ini ndia xini ndia mii va ndia. Saa chi tiaa ra ku'vi ini
xini yasi'i, ra mii va ra kuvi ra ku'vi ini ra xini ra.
29 Saa chi ndia nii yuvi, ra kuëe kundasi na iki kuñu na, chi ña sakuxi
va na kuvi ña, ra ndiaa va tu na ña; ra mii saa kuvi tu ña ⍰xa Tata yo
Jesucristo xi'in yoo na ve'e ñu'u va ra.
30 Saa chi ña kuu yo ta'vi ve'e ñu'u ra, ra ta ku'va iyoo mii iki kuñu vi
ra ke, iyoo yo.

31 Ra xa ta ku'va kachi tu'un Ndioxi xa'a na tanda'a, ke na sa va yo:
“Tiaa ra tanda'a, ra ña xiniñu'u va kuvi ña na ndakoo ra iva ra, ra ndakoo
tu ra si'i va ra, ra ndakuta'an ra xi'in yasi'i ra, ra siin yuvi va nduu na.”
32 Ra ña ka'an tu'un Ndioxi ña nduu na tanda'a iin yuvi, ra ña ka'nu
ni va kuvi ña, saa chi ka'an tu ña xa'a Cristo xi'in na ve'e ñu'u va ra.
33 Ra ka'an tu ña, xa'a ña na ku'vi ini tiaa ndia iyoo yasi'i kuni ndia
yasi'i va ndia, ta ku'va ku'vi ini ndia xini ndia mii ndia, ra mii saa ke na
sa tu si'i na iyoo yii, ña sa to'o na yii va na.

6

Na kuachi ra na kandixa va na iva si'i na

1 Ndo'o, na iyoo iva si'i, ra ña kuu ndo na ndikun Tata yo Jesucristo, ra
na kandixa va ndo na iva si'i ndo, saa chi ña kan kuvi chiñu va'a va.
2 Ra ndiayu mii va Ndioxi kuvi ña. Ra ndiayu yo'o kuvi iin ndiayu ña
nuu va'a taxi va ra, ra kindoo tu ra ña taxi ra ña va'a nda'a va yo.
3 Tu na kuiin yo sa yo ña, ra su'va ke kachi ra: “Va'a ni koo kun, ra na'a
ni tu kutiaku va kun nuu ñu'u yo'o”, kachi ña.
4 Ra ndo'o, na iyoo se'e, ra na sasäa ndo se'e ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo
ke vivii va na sakua'nu ndo na, ra vivii tu na saña'a ndo na, ña na kandixa
na Tata yo Jesucristo va.
5 Ra ndo'o, na xachiñu nda'vi, ra na kandixa va ndo na kuu xito'o ndo
nuu ñu'u yo'o, ra na sa to'o va ndo na, ra ndäa yu'u ndo na, ra xi'in ndinuni
nima va ndo, na sachiñu ndo nuu na, ra ta ku'va iyoo yo ña xachiñu yo
nuu Tata yo Jesucristo va ke na sachiñu ndo nuu na.
6 Ra ndinuni ni va na sachiñu ndo nuu na kuu xito'o ndo, ra süvi takua
ta ndita na xito'ni vi na ke na sachiñu ndo, ña kindoo va'a ndo xi'in na,
chi ña kuu ndo na ndikun Tata yo Jesucristo. Ra xi'in ndinuni nima va
ndo, na sa ndo ña kuni Tata yo Ndioxi.
7 Ra xi'in ndinuni nima va ndo na sachiñu ndo nuu na kuu xito'o ndo,
ra na ndakäni ini ndo ña xachiñu ndo takua nuu yuvi, chi nuu Tata yo
Jesucristo va ke xachiñu ndo, na tuvi ndo.
8 Ra xa kundaa va ini ndo, chi nii na xika ndika kuvi ndo, ra nii na
xachiñu nda'vi kuvi va tu ndo, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa ndo ke
ndacha'vi Tata Jesucristo ndo'o xa'a va.
9 Ra ndo'o, na kuu xito'o na xachiñu nda'vi, ra vivii va na sa ndo xi'in
na xachiñu nuu ndo, ra na ndä'yu ndo nuu na. Saa chi Tata yo Jesucristo
kuvi ra xa'ndia chiñu nuu na kan, ra saa tu nuu ndo'o va, ra ra kan, ra
köo yuvi ndakaxin ra, chi iin kuvi takundi'i va yuvi nuu ra.

Na kuniñu'u yo takundi'i nda'a chiñu ña taxi Ndioxi ña kanita'an yo xi'in ña vä'a

10 Ra ña sandi'i yu ka'an yu xi'in ndo vichin ñani yo, ra ña kachi yu ke
ndaku ni na koo ini ndo xa'a ña xa ndakuta'an ndo xi'in Tata yo Jesucristo,
ra saa tu xa'a ña xa taxi ra ndiee ra ña ka'nu nda'a va ndo.
11 Ra na kundixi ndo takundi'i ña'a ña taxi Ndioxi kusa'vi sata ndo, ña
va'a ndaku na koo ini ndo, nuu timia'a ri kuni sanda'vi ndo'o.
12 Saa chi yoo, ra süvi xi'in yuvi ta'an yo ke kanita'an yo, chi xi'in tachi
ndiva'a va ke kanita'an yo, ra saa tu xi'in mii ña ndiva'a ña kuchee xa'ndia
chiñu nuu ña yuuvi ñaa yo'o va, ra kanita'an tu yo xi'in ndiee ndiva'a ña
iyoo nuu sukun va.
13 Xa'a ña kan ke, na kundixi ndo takundi'i ña'a ña taxi Ndioxi kusa'vi
sata ndo, ña va'a kuchuun ndo ña ndaku ni koo ini ndo, ta xa na xaa kii

vä'a ña kanita'an timia'a xi'in ndo, saa chi saa ke kuchuun ndo ña ndaku
ni koo ini ndo ndia kii ndi'i va, ra kuchüun ri ña sandi'i ri xa'a ndo.
14 Ra ña xiniñu'u va kuvi ña, ña na koo nduvi ndo xi'in ña ndaa. Ta
ku'va □xa ndia soldado ña tuun ni ku'ni ndia toko ndia xi'in ñii ndiee, ra
ku'va saa ke na sa tu ndo'o va, ña tuun ni na kuita ndo xi'in ña ndaa. Ra
ta ku'va □xa ndia soldado ña ndasi ndia kindika ndia xi'in kàà kuvi tu ña,
na sa tu ndo'o va, ña na sa ndo chiñu va'a, ña va'a na satakuë'e tima'a
ndo'o.
15 Ra ta ku'va □xa ndia soldado ña xa iyoo nduvi ndia ña ndikaa ndixan
ndia xa'a ndia ña ku'un ndia nuu kuachi, ta xa na ka'an ra xa'ndia chiñu
nuu ndia xi'in ndia, ke na sa tu ndo'o va, ña koo nduvi ndo ku'un ndo
ka'an ndoso ndo tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.
16 Ra iin ta ku'va □xa ndia soldado ña tiin ndia kàà ña ndasi sata nima
ndia, ke na koo tu ndo'o va, ña kondiaa ni ini ndo Tata yo Jesucristo, saa
chi tu ndiaa ni ini ndo ra, saa ra kasi va ra takundi'i itun ndiko nuu, tun
ko'ni ra ndiva'a vaxi ña satakue'e nu ndo'o.
17 Ra ta ku'va iyoo ndia soldado, ña ñu'u ndia kàà ña ndasi xini ndia
ña va'a na takuë'e xini ndia, ke na koo tu ndo'o va, ña kundiaa ini ndo
ña □sakaku Ndioxi ndo'o, saa chi saa kuvi ña kuchüun timia'a sanda'vi ri
ndo'o. Ra ta ku'va □xa ndia soldado ña iyoo nduvi ndia xi'in ichi ndia, ke
na koo tu ndo'o va, ña na kuniñu'u ndo tu'un Ndioxi, ña kuu mii ndiee ña
taxi Tachi Yii Ndioxi va.
18 Ra xikutüvi ndo ña ka'an ndo xi'in Ndioxi, chi iin takundi'i kii va na
ka'an ndo xi'in ra, ña kuaku nda'vi ndo nuu ra, ta ku'va kuni mii Tachi Yii.
Saa chi saa kuvi ña va'a koo nduvi ndo, ra nandïko ini ndo, ra na ka'an ni
tu ndo xi'in ra xa'a na yii, na kuu na ve'e ñu'u va ra.
19 Ra na ka'an ni tu ndo xi'in Ndioxi xa'a yu'u va, ña va'a na taxi ra
tu'un nda'a yu, ra na kuayü'vi yu ña ndakani yu xa'a tu'un mii ra ña va'a
ña ndixiyo se'é nuu takundi'i yuvi.
20 Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin yu'u, ña □kuu yu yu'u nuu
ra, ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kan ke
nu'ni yu ndikaa yu ve'e kàà vichin. Ra xa'a ña kan ke na ka'an ndo xi'in
Ndioxi xa'a yu, ña va'a na taxi ra ndiee yu ña ndaku ni na koo ini yu ña
ndakani yu xa'a tu'un ra, saa chi saa ke kuni ra sa va yu.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Éfeso

21 Ra ra ñani yo Tíquico, ra va'a ni yuta'an xi'in yu ña chindiee ta'an ra
xi'in yu ña xachiñu ndi nuu Tata yo Jesucristo kuvi ra, ndakani nuu ndo
xa'a ña ndo'o yu, xi'in xa'a takundi'i chiñu ña □xa yu.
22 Saa chi xa'a ña kan ke ti'vi yu ra ña kuxaa ra nuu va ndo, ña va'a na
ndatu'un ra xi'in ndo, ndia ku'va ke iyoo ndi, ña va'a na ndakindiee ini
ndo, ta xa na kundaa ini ndo.
23 Ra Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, na taxi ña va'a koo xi'in
ndo, xi'in ña ku'vi ini, xa'a ña ndiaa ini ndo ra.
24 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i na ndinuni ni
ku'vi ini xini Tata yo Jesucristo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Filipos

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Filipos

1 Yu'u, ra Pablo, xi'in ra ñani yo Timoteo, ra yuta'an xi'in yu ña kuu
ndi ndia xachiñu nuu Tata yo Jesucristo kuvi ndi tiaa tutu yo'o xaa ña
nuu takundi'i ndo'o ndia ñani ndi, xi'in na ku'va ndi na ndikun Tata yo
Jesucristo, xi'in ndo'o, ndia kuna'nu xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u, xi'in
ndo'o, ndia ndíso chiñu ki'in kuenda xi'in na ve'e ñu'u ñuu Filipos.
2 Ra ka'an ni tu yu xi'in Tata yo Ndioxi, ra saa tu xi'in Tata yo Jesucristo
va, ña na taxi ra ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni na koo ndo.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a na ve'e ñu'u ñuu Filipos

3 Ra iin takundi'i va kii ndaka'an yu xa'a ndo, ra ndataxi ni tu yu tixa'vi
va nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo.
4 Ra takundi'i ichi ña ka'an yu xi'in Ndioxi xa'a takundi'i ndo, ra kusii
ni va ini yu,
5 saa chi ndo'o, ra ndia kii xa'a ra iin saa ndia vichin, ra kuëe ndiko vi
ini ndo, ña chindiee ta'an ndo xi'in ndi ña ka'an ndoso yo tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo.
6 Ra xa kundaa kaxi va ini yu, chi mii Tata yo Ndioxi, ra xa'a xi'in chiñu
va'a nima ndo, ra ndakundiee va ra xi'in ña nima ndo, ra ndiakua saxinu
va ra ña te xa na xaa kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra.
7 Ra ña va'a va kuvi ña xani ini yu saa xa'a ndo, saa chi ku'vi ni ini yu
xini yu ndo'o, ra ña ndikaa yu ve'e kàà, xi'in ña kua'an yu nuu na chiñu,
xi'in ña ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra yo'o va xika
ndo ra chindiee ta'an ndo xi'in yu tuvi yu.
8 Ra kundaa tu ini Tata yo Ndioxi va, ña ndinuni ni ku'vi ini yu xini yu
ndo'o, xi'in ña ku'vi ini ña taxi Tata yo Jesucristo nda'a yu.
9 Ra ka'an ni tu yu xi'in Ndioxi xa'a ndo, ña na ku'vi ni ka ini ndo kuni
ndo takundi'i yuvi va, ra mii Ndioxi kuvi tu ra na taxi ni ka ña ndichi xi'in
ña xinituni va ndo,
10 ña va'a na kaxin ndo niña chiñu va'a sa ndo. Saa chi, saa kuvi ña
kuchuun ndo, ña vivii kutiaku va ndo, ra ndia nii lo'o kuachi ndo na köo
nuu Tata yo Jesucristo, ta xa na nandiko ra.
11 Ra ka'an tu yu xi'in Ndioxi ña na chindiee ta'an Jesucristo xi'in ndo,
ña va'a na sa ndo niña chiñu va'a va, ña va'a na kuni inka yuvi, ra sato'o
na Tata yo Ndioxi, ra ndasaka'nu na ra.

Ka'an ra Pablo ña xachiñu ra nuu Jesucristo ña tiaku ra

12 Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo'o, ndia ñani yu, xi'in ndo'o na ku'va
yu, chi takundi'i tundo'o ña ndo'o yu, ra xi'in va yu ke chindiee ta'an ña,
ña va'a ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.
13 Ra takundi'i va yuvi na ndee yo'o, ra saa tu ndia soldado ndia ndiaa
ye'e chiñu va, ra kundaa va ini na, ña ndikaa yu ve'e kàà xa'a ña ndikun
yu Tata yo Jesucristo vichin.

14 Ra ña ⌧kundaa ini kua'a ni na ñani yo, ña ndíkáa yu ve'e kàà vichin,
saa ra, ndutiaa tu ini na kan va, ra ⌧ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo va, ra ndia nii ka tu yuvi kuayü'vi na nuu va.

15 Ndi su sava tu na, ra xa'a ña ndukuini ini va na, xi'in xa'a ña kuni
na keeta'an na xi'in va yu kuvi ña ka'an ndoso na; ra sava tu na, ra xi'in
ndinuni nima va na ka'an ndoso na.
16 Ra na ka'an ndoso xa'a ña ndukuini ini na, xi'in na ka'an ndoso xa'a
ña saa ini na xini na yu'u, ra süvi vi xi'in ndinuni nima na ke ka'an ndoso
na, chi xa'a ña kuni na kee va'a mii va na ke ka'an ndoso na, saa chi ña
kuni na ke na ndo'o ni ka ini va yu, ña ndikaa yu ve'e kàà yo'o vichin.
17 Ra na ka'an ndoso tu xi'in ndinuni nima, ra xa'a ña ku'vi ini na xini
na yu'u va kuvi ña ka'an ndoso na, saa chi xa kundaa va ini na ña xa
ndikaa yu ve'e kàà yo'o, ña ndakuiin yu xa'a tu'un va'a xa'a Jesucristo, ña
kuu ña ña ndaa.
18 Ra na kundaa ini ndo, chi va'a ni xi'in ndinuni nima na, ra va'a ni süvi
xi'in ndinuni nima va na ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo,
ndi su yu'u, ra ña ⌧kusii ini yu ke ka'an ndoso va na.

Ra kusii ni ka tu ini va yu,

19 saa chi xa kundaa va ini yu, ña va'a ni va kee yu, xa'a ña ⌧ka'an ni
ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a yu, ra saa tu xa'a ña ⌧chindiee ta'an Tachi
Yii Tata yo Jesucristo xi'in va yu.
20 Ra ña kuni ni yu ke na kukä'an nuu yu ña ka'an ndoso va yu, chi ña
xiniñu'u va ke na kuayü'vi yu ña ka'an ndoso yu, ña va'a na nduka'nu ni
ka Tata yo Jesucristo, xi'in chiñu ña ⌧xa yu vichin, ra saa tu kii ña vaxi
va, ra ta ku'va ⌧nduka'nu ra ña tiaku yu, ra saa ke nduka'nu tu ra ta xa
na kuvi va yu.
21 Saa chi ña tiaku yu, ra xa'a ña sa yu chiñu ña kuni Cristo va kuvi ña
tiaku yu, ra ña kuvi tu yu, ra ra va'a ka kee va kuvi yu.
22 Ndi su ña tiaku yu vichin, ra va'a ni ka va, saa chi kuvi va sachiñu yu
nuu Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kan ke, kundäa ini yu ndia ña ke va'a
ka kaxin vi yu.
23 Ra ⌧xa u'vi ni va ña xi'in yu ndia ña ke va'a ka kaxin yu; saa chi kuni
yu ndikun na kuvi va yu ña va'a na koo yu xi'in Cristo, saa chi va'a ni ka
va saa tuvi yu;
24 ndi su ña xiniñu'u va ke na kutiaku yu ña va'a chindiee ta'an yu xi'in
ndo'o.
25 Ra ⌧kundaa kaxi tu ini yu, ña kutiaku ka va yu, ña va'a chindiee ta'an
yu xi'in ndo, ra kusii ni ka ini ndo, xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo.
26 Ra xa'a ña kan ke xaa tuku va yu, ña koo yu xi'in ndo, ra kusii ni ini
ndo, ra ndasaka'nu ni ka ndo Tata yo Jesucristo.

27 Ndi su ña xiniñu'u va ke na kutiaku ndo ta ku'va ka'an tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo. Ra va'a nii na xaa yu ñaa, ra a nii na xäa va tu yu, ndi
su ña kuni yu ke na ndatu'un na xi'in yu xa'a ndo ña iyoo ndaku va nima
ndo, ra iin yu'u kuvi tu ndo, ña ndakuiin ndo ña ndikun ndo tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo va,
28 ra na kuayü'vi ndo nuu yuvi na saa ini xini ndo'o. Saa chi ña kuë
iyu'vi ndo nuu na, kuvi ña taxi kaxi ku'va nuu na ña ndi'i xa'a va na, ndi
su ku'va ña taxi ña nuu ndo'o kuvi ña kaku va ndo, saa chi mii va Ndioxi
kuvi ra chindiee ta'an xi'in ndo.
29 Ra na kundaa ini ndo, chi ndini'i ta'vi ndo ña kandixa ndo Tata yo
Jesucristo, ra ndini'i ta'vi tu ndo ña ndo'o ni ndo xa'a va ra.

30 Ra xini va ndo ña ndo'o ni yu, ra mii saa kuvi tu ña ndo'o ndó'o̱
vichin va. Ra xini tu so'o ndo ña ndo'o ni tu yu vichin va, ra mii saa
kuvi tu ña ndo'o tu ndó'o̱ va.

2

Xa nı̱nu̱ va Cristo xi'in mii ra ña kan ke va'a nduu ra ra ka'nu

1 Ndo'o ndia ñani yu, xi'in ndo'o na ku'va yu, ña xa taxi Cristo ndiee
nda'a ndo ña ka'an ndo tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi, xi'in ña xa ndaki'in
ndo tu'un ndiee ini xa'a ña ku'vi ini ra xini ra ndo'o, xi'in ña xa iyoo Tachi
Yii ra xi'in ndo, xi'in ña xa kundaa ini ndo ña ndinuni ni ku'vi ini ra xini
ra ndo'o, xi'in ña kunda'vi ni ini ra xini ra ndo'o,
2 kuvi ña vivii va na kuta'an takundi'i ndo, ra inuu na ku'vi ini takundi'i
va ndo kuni ta'an ndo, ra iin tu'un tu na kuu takundi'i va ndo, ra inuu
tu na ndakani ini takundi'i va ndo, saa chi xa'a ña sa ndo saa kuvi ña
ndinuni ni ka sakusii ndo ini va yu.
3 Ra ta xa ndo iin chiñu, ra na sä ndo ña xa'a ña kuni ndo keeta'an ndo
xi'in ta'an ndo, a xa'a ña kutiaa tu ndo nuu ta'an va ndo, chi na sa nı̱nu̱ va
ndo xi'in mii ndo, ra ña xiniñu'u sa ndo ke na ndakani ini ndo xa'a inka
na ña ndiaa ya'vi ni va na.
4 Ra na ndakäni ini ndo takua xa'a mii ndo, ña va'a ni koo ndo, chi ña
xiniñu'u va ke na ndakani tu ini ndo xa'a inka va na, ña va'a na koo tu na
kan va.
5 Ra iin ta ku'va ndixiyo nima Tata yo Jesucristo, ta kixi ra nuu ñu'u yo'o
ke na koo tu nima ndo'o va.
6 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra va'a ni ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi
va iyoo ra, ndi su ndïxa nduxa vi ra ña koo ra ta ku'va iyoo Tata ra Ndioxi,
ña kundu'u ra ndivi,
7 chi ña xa ra ke, ndakoo va ra ña ka'nu ña kuu mii ra, ña iyoo ra ta
ku'va iyoo Tata ra Ndioxi, ra nduu ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xachiñu
nda'vi va, ra kaku tu ra, ta ku'va kaku takundi'i yuvi va.
8 Ra ña xiin ra nduu ra, ta ku'va iyoo yo, ra xiin tu ra xa nı̱nu̱ ra xi'in
mii va ra, ra xa'a ña xiin ra kandixa ra Tata ra Ndioxi, ra ndataxi tu ra mii
ra, ña ndixi'i va ra, ra kaa kà'àn nuu ni tu ña ndo'o va ra, chi ndika cruz
vi ndixi'i ra,
9 ra xa'a ña kan ke taxi tu Tata yo Ndioxi ndiayu nda'a ra, ña kuu ra,
ra ka'nu ni va, ra taxi ra iin kivi ña ka'nu nuu takundi'i kivi na, nda'a va
ra.
10 Ña va'a ta xa na kuni so'o na ndee ndivi, xi'in na ndee nuu ñu'u, xi'in
na ndee tixi ñu'u kivi Tata yo Jesucristo, ra iin nduxa ndakusiti na nuu va
ra,
11 ra ta xa na kuu ña yo'o, ra saa ke ka'an takundi'i yuvi xa'a Tata yo
Jesucristo, ña kuu ra, ra xa'ndia chiñu nuu na, ña va'a na ndusii ni ka ini
Tata yo Ndioxi.

Ta ku'va iyoo ñù'ù ña tuun nuu na saa iyoo na ndikun Tata yo Jesucristo nuu ña yuuvi yo'o

12 Xa'a ña kan ke ñani mii yu, ku'va mii yu, na kandixa ni ka va ndo
yu'u ña köo yu íin xi'in ndo vichin, ta ku'va xa ndo ña kandixa ndo iin
takundi'i ña ndika'an yu xi'in ndo, ta ndixiin yu xi'in ndo, ta yachi. Ra na
sa nduxa ndo ña sa ndo niña chiñu va'a, ta'an ña xa yuvi na xa sakaku
Ndioxi. Ra na sa ndo ña xa'a ña xa to'o ndo Ndioxi va, ra saa tu xa'a ña
iyu'vi ini ndo xini va ndo ra.

13 Saa chi mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra □sakanda nima ndo, ña va'a na
kuiin ndo sa ndo chiñu va'a, ra □chindiee ta'an tu ra xi'in ndo, ña va'a na
sa ndo ña, ta ku'va kuni mii va ra.
14 Ra ta □xa ndo ndia ndia ka chiñu, ra na kä'an kuachi ndo xa'a ta'an
ndo, ra nii na sä kuachi tu ndo xi'in ta'an ndo xa'a va ña,
15 ña va'a na kä'an ki'vi ndia nii yuvi xa'a ndo, ra nii na köo tu kuachi
va ndo, ña xa kuu ndo se'e Ndioxi vichin, ra ña xiniñu'u va ke na kuu ndo
yuvi va'a na köo kuachi kuu mii, ña ndee ndo xi'in yuvi vä'a na iku vichin.
Ra iin ta ku'va ye'e kimi nuu ña yuuvi ñaa, saa ke, na kuye'e ndo nuu na
ña ndee ndo xi'in na.
16 Ra na kutüvi ndo ña kandixa ndo tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo,
ña taxi ña tiaku. Saa chi tu saa, na sa ndo ndia kii ña nandiko Tata yo
Jesucristo, saa ra kusii ni va ini yu xi'in ndo, saa chi saa ke kundaa kaxi
ini yu ña kuëe ndixachiñu uun yu.
17 Ra tu ña xiniñu'u kuvi ña soko yu mii yu nuu Ndioxi, ña kuvi yu, ña
koo yu, ta ku'va iyoo ndutia ra soko na nuu ra, ra kusii va ini yu ña sa yu
ña, saa chi saa kuvi tu ña iyoo chiñu ña xa ndo'o va ña kuu ña iin ña'a
ña soko ndo nuu Ndioxi. Ra kuni tu yu sakusii yu ini ndo'o va ña sa yu ña
yo'o.
18 Ra sii ni tu na koo ini ndo'o va, ra na kusii ini ndo xi'in yu.

Ka'an ra Pablo xa'a ra Timoteo xi'in ra Epafrodito ña va'a ni □xa ndia

19 Ra tu mii Tata yo Jesucristo kuni, ra ti'vi va yu ra ñani yo Timoteo ña
xaa ra kuto'ni ra ndo'o, ra ta xa na nandiko ra ndaxaa ra yo'o, ra ndatu'un
ra xi'in yu ña iyoo va'a ndo, saa ra kusii ni va ini yu.
20 Saa chi köo inka na ndi'i ini xa'a ndo, ta ku'va xa ra yo'o, saa chi ra
yo'o, xi'in yu'u, ra inuu ndi'i ini va ndi xa'a ndo.
21 Saa chi takundi'i yuvi, ra xa'a chiñu mii va na ke ndi'i ni ini na, ra
ndï'i ini na xa'a vi chiñu ña kuni Tata yo Jesucristo.
22 Ra xa̱ kundaa va ini ndo, xa'a chiñu va'a ña xa ra ñani yo Timoteo
ña □chindiee ta'an ra xi'in yu ña ka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo, ra ta ku'va □xa iin ra lo'o, ra chindiee ta'an xi'in iva va ke □xa
ra.
23 Ra ra Timoteo, kuvi ra kuni yu ti'vi yu xaa ña koto'ni ra ndo'o, ta xa
na kundaa ini yu ndia ku'va ke sa na xi'in yu;
24 ra ndiaa tu ini yu Tata yo Jesucristo, ña kama ni xaa tu mii va yu, ña
koto'ni yu ndo'o.
25 Ndi su ndakani tu ini yu ña xiniñu'u va ke ndati'vi yu ra ñani yo
Epafrodito, ra ti'vi ndo xa̱à □chindiee ta'an xi'in yu, ña ita'an ra xachiñu
ra xi'in yu, ña iyoo ndi ta ku'va iyoo soldado, ña ka'an ndoso ndi tu'un
Ndioxi va, ña xa̱a̱ ra.
26 Saa chi tiaa ni □kuni ra kuni ra takundi'i ndo, ra tiaa ni ndi'i ini ra,
xa'a ña kundaa ini ndo ña ndiee ni ndo'o ra.
27 Ra ña ndixa ke ki̱'in va kue'e ra ña ndiee ni ndo'o ra, ra salo'o kuvi ra;
ndi su kunda'vi va ini Ndioxi xini ra ra, ra ndixï'i vi ra. Ra süvi takua ra
yo'o, kuvi ra ndikunda'vi ini Ndioxi kuni ra, chi kunda'vi tu ini ra xini ra
yu'u va, saa chi tu ndixi'i ra, saa ra kundiëe vi ini yu xa'a ra, chi kusuchi
ni ka va ini yu, nuu ña xa kusuchi ni yu vichin.
28 Xa'a ña kan ke kuni yu, ña kama ni va na ti'vi yu ra xaa ra. Ra ta xa
na xaa ra, ña kuni tuku ndo ra, ra kusii ni ini ndo, saa ra nii yu'u, kusüchi
ka tu ini va.
29 Ña kan ke na ndaki'in ndo ra xi'in ña sii ini, xa'a ña kuu ra ñani yo
ña xachiñu ra nuu Tata yo Jesucristo, ra na ndaki'in mani tu ndo takundi'i
va na ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo ra ñani yo yo'o;

30 Ra ra ñani yo yo'o, ra salo'o kuvi ra xa'a ña xachiñu ra nuu Tata yo
Jesucristo. Ra ndiyü'vi vi ra ña kuvi ra, chi xiin va ra chindiee ta'an ra
xi'in yu, ra nuu ndo'o va kuvi ña xa ra saa, saa chi va'a ni kuni va ndo
chindiee ta'an ndo xi'in yu ndi su xika ni va ndee ndo.

3

Ka'an ra Pablo ña ya'vi ni ka va ña kunita'an ra xi'in Jesucristo nuu ña sa ra ndia ndia ka chiñu

1 Ra na kusii ni ini ndo'o ndia ñani yu, xi'in ndo'o na ku'va yu vichin,
xa'a ña □xa Tata yo Jesucristo. Ra na kundaa ini ndo chi kuëe kuñaa vi
yu ña □tiaa tuku yu ña xa tiaa yu, ña xaa ña nuu ndo, saa chi ña xiniñu'u
va kuvi ña nuu ndo tuvi yu.
2 Ra na kondiaa ndo mii ndo nuu na ndiva'a na □xa chiñu ki'vi, na ka'an
yo xa'a kuu "tina", saa chi xa nduxa na xi'in tiaa ña na tia'ndia iki kuñu
ndia, ña va'a koo tuni Ndioxi iki kuñu ndia.
3 Ra na kundaa ini ndo, chi yoo va kuvi na ndixa kuu mii tuni Ndioxi,
ra ndasaka'nu tu yo ra xi'in ndinuni nima va yo, ra kusii ni tu ini yo xa'a
ña xa Tata yo Jesucristo xa'a va yo, saa chi xa kundaa va ini yo ña küvi
sakaku yo mii yo xi'in chiñu ña □xa yo.
4 Ra tu xa'a chiñu ña xa va tu yo kuvi ña kaku yo tuvi sava na, saa ra
tiaa ni ka va kuvi ka'an yu'u ña xa ndikaku yu, saa chi kua'a ni ka va ña
xa yu'u.
5 Saa chi ta ndixinu una kii kaku yu, saa ra chikaa va na tuni Ndioxi
iki kuñu yu, ra kuu tu yu mii ra ñuu Israel va; ra kuu tu yu ndise'e ra
Benjamín va; ra ndinuni ni tu kuu yu se'e mii na hebreo va. Ra ña xikuu
tu yu ra fariseo, ra iin takundi'i va ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
saxinu yu.
6 Ra xa'a ña xindikun ni yu ndiayu kan ke kundiva'a ni yu xi'in na
ndikun Tata yo Jesucristo, ra ndia nii na ndikun ndiayu Ndioxi ña ndakoo
ra Moisés ndikuchüun ka'an kuachi nuu yu xa'a ndiayu kan, chi xa yu
takundi'i va ña ka'an ña.
7 Ndi su vichin, ra ndanama takundi'i va ña nuu yu'u, saa chi takundi'i
ña'a ña xindiaa ya'vi ni nuu yu ta yachi, ra vichin, ra köo ka ya'vi ndiaa
vi ña nuu yu, xa'a ña ku'vi ini Cristo xini ra yu'u.
8 Ra süvi takua saa kuiti ke iyoo ña, saa chi takundi'i ña'a ña xindiaa
ya'vi ni nuu yu, ra köo ka ya'vi ndiaa vi ña nuu yu vichin, saa chi ndiaa
ya'vi ni ka va ña xinita'an yu xi'in Tata yo Jesucristo. Ra xa'a ña kan ke
naa va ini yu xa'a takundi'i ña'a, ra ta ku'va iyoo mi'i va saa iyoo ña nuu
yu, xa'a ña kuni yu ña na koo Tata yo Jesucristo nima yu,
9 ra ndakuta'an yu xi'in ra ña nduu yu iin xi'in ra. Ra ña ndakuta'an
yu nduu yu iin xi'in ra, ra süvi xa'a chiñu ndaku ña xa mii yu ña kandixa
ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña, chi xa'a ña ndiaa ini yu Cristo
kuvi ña. Saa chi Ndioxi ra xa'a ña ndiaa ini yo Cristo va kuvi ña ndasa ra
yoo, ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi nuu ra.
10 Saa chi ña kuni yu ke kunita'an yu xi'in Cristo va, ra koo ndiee ña
sandatiaku ra xi'in yu, ra ndo'o yu ta ku'va ndo'o ra, ña ndo'o ni ra, ra
kuiin tu yu ña kuvi yu, ta ku'va xiin ra kan ña ndixi'i va ra,
11 saa chi ndiaa va ini yu ña ndatiaku yu, ta xa na ndatiaku takundi'i na
ndii.

Tiaa ni chikaa ra Pablo ndiee xa'a ña kuni ra kundikun ra Tata yo Jesucristo

12 Ra ña kachi yu su'va, ra küni kachi yu ña xa □xa yu takundi'i ña ka'an
yu xa'a yo'o, ra nii täan xaa tu yu ña nduu yu ra va'a ni vi; ndi su ña □xa
yu ke ndakundiee yu kua'an yu chi nuu va, xa'a ña ndiaa ini yu kuchuun
yu sa va yu ña, saa chi xa'a ña kan ke sakaku Cristo yu'u va.
13 Ra na kundaa ini ndo'o ndia ñani yu, xi'in ndo'o na ku'va yu, yu'u,
ra kä'an yu ña xa ndixaa yu xa yu takundi'i ña ka'an yu xa'a yo'o; chi ña
□xa yu ke, □sanaa yu ini yu xa'a takundi'i va ña xa xa yu, ra ña □xa yu ke
xa nduxa yu ña □xa yu ña kumani ka sa va yu,
14 ña va'a na xaa yu ndia nuu xiniñu'u xaa yu, ra ni'i yu ña'a ña □kana
Tata yo Ndioxi yoo ku'un yo ni'i yo ndivi, xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata
yo Jesucristo.
15 Xa'a ña kan ke, takundi'i yoo na xa iyoo xixa ini xi'in tu'un Tata yo
Ndioxi, ra iin na koo yu'u va yo xa'a ña ka'an yu xa'a yo'o. Ra tu ndia ka
tu inka ña xani ini ndo xa'a, saa ra mii va Tata yo Ndioxi, taxi xini ndo,
ña va'a kundaa kaxi ini ndo xi'in ña.
16 Ndi su ña xiniñu'u va kuvi ña, na kutiaku yo ra kani ini yo ta ku'va
iyoo ña xa sakua'a va yo.
17 Ra ta ku'va □xa yu'u ke, na sa tu ndo'o va, ndia ñani yu, xi'in ndo'o, na
ku'va yu; ra na sakua'a tu ndo sa ndo ta ku'va □xa na sakua'a nuu ndu'u
va.
18 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa chi xi'in va ndo xika kua'a yuvi
na ndaña'a mii xi'in chiñu ña xa na, ña ka'an na ña köo ya'vi ndiaa vi
ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika cruz, ra xa kua'a ni va ichi ndika'an yu
xa'a na yo'o xi'in ndo te yachi, ra vichin, ra ndia xaku va yu ña ka'an tuku
yu xi'in ndo xa'a na.
19 Ndi su na yo'o, ra na ndi'i xa'a va kuvi na. Saa chi ña ndi'i ini xa'a
ke sa na chiñu ña kotoo iki kuñu va na ña sandiko na ini na, ra kusii ni
tu ini na xi'in chiñu ka'an nuu, ña xiniñu'u kuka'an nuu na xi'in va. Ra
niña chiñu ki'vi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va kuvi ña ndi'i ini na xa'a.
20 Ndi su yoo, ra ndivi va kuvi ñuu yo, ra ndivi kan ke iyoo Tata yo
Jesucristo va; ra ra kan kuvi ra ndiatu ni yo kixi sakaku yoo va.
21 Ra ra kan kuvi ra, ndasama iki kuñu ña vita ni kuu mii yo yo'o, ra
ndasa ra ña ta ku'va iyoo iki kuñu mii ra, ña va'a va. Ra ndiee ña kuu mii
ra, ña xiniñu'u ra ña □xa'ndia chiñu ra nuu iinii saa ña yuuvi va kuvi ña
kuniñu'u ra ña ndasama ra iki kuñu yo.

4

Ka'an ra Pablo ña na koo sii ini yuvi na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Ra xa'a ña xa ndatu'un yu xi'in ndo kuvi ña, na chikaa ni ndo ndiee,
ra vivii va na kaka ndo nuu Tata yo Jesucristo, ñani mii yu, ku'va mii yu,
na ku'vi ni ini yu xini yu, ra kuni ni tu yu kuni yu ndo'o va, saa chi ndo'o
kuvi na sakusii ini yu, ra ndiaa ya'vi ni tu ndo nuu va yu, saa chi ndo'o
kuvi na ndini'i yu xa'a chiñu ña □xa va yu.
2 Ra xaku nda'vi yu nuu kun ku'va Evodia xi'in yo'o ku'va Síntique, ña
vivii va na kuta'an ndo, saa chi ku'vi ta'an va ndo xa'a ña ndikun ndo Tata
yo Jesucristo.
3 Ra nduku tu yu ña mani nuu yo'o va ñani mii yu, ra ita'an xachiñu
xi'in yu, ña na sa kun ña mani, ra chindiee ta'an kun xi'in na ku'va yo
ñaa, saa chi na ñaa kuvi na chindiee ta'an ni xi'in yu ña ndika'an ndoso
ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra saa tu ra ñani yo Clemente va,
xi'in sava ka ndia ñani yo. Ra takundi'i na yo'o, ra xa nuu tutu nuu ndoso
kivi na kutiaku xi'in Ndioxi va ke ndika'yu kivi na.

4 Ra na kusii ni ini ndo, iin takundi'i kii xa'a ña ndikun ndo Tata yo
Jesucristo. Ra tuku va ndiko yu ka'an yu xi'in ndo: ¡Na kusii ni ini ndo!
5 Ra vivii va na sa ndo ña va'a na kundaa ini takundi'i va yuvi, ña tiayu
ni ndo. Ra na kundaa ini ndo, chi kama ni va ndiko Tata yo Jesucristo kixi
ra.
6 Ra na ndï'i ini ndo xa'a ndia nii ña'a, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na
ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi va xa'a ña; na ka'an ndo xi'in ra ña taxi ra
ña nda'a ndo, ra na ndataxi tu ndo tixa'vi nda'a va ra.
7 Ra saa ke taxi tu ra ña va'a ni koo va ndo, ra ña va'a ña taxi Tata
yo Ndioxi, ra ña ka'nu ni va kuvi ña, saa chi tändiaa yo ña kundaa ini yo
xi'in ña, ra ña va'a kan kuvi ña kondiaa nima va ndo, ra saa tu ña xinituni
va ndo xa'a ña xa xini ndo Cristo Jesús.

Yuvi na ndikun Jesucristo ra ña va'a va na ndakani ini na xa'a

8 Ra vichin, ñani mii yu, ku'va mii yu, ndia ña yo'o va kuvi ña ka'an yu
xi'in ndo, ndia saa ra sandi'i va yu: ña xiniñu'u na kani ini ndo xa'a kuvi
ña ndaa, xi'in ña to'o, xi'in ña ndakú, xi'in ña köo yakua, xi'in ña nduvi,
xi'in ña va'a ni. Ra niña chiñu va'a ña ndiaa ya'vi va ke na ndakani ini
ndo xa'a.
9 Ra na sa ndo ña xa saña'a yu ndo'o, a ña kutu'va tu ndo nuu va yu; ra
na sa tu ndo ta'an chiñu ña xa yu xini ndo ta ndixiin yu xi'in va ndo: ra
saa tu ña xini so'o ndo saña'a va yu, ra saa ke koo Tata yo Ndioxi, ra taxi
ña va'a xi'in va ndo.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a na ñuu Filipos xa'a xu'un ña chindiee ta'an na xi'in ra

10 Ra sakusii ni va Tata yo Jesucristo ini yu xa'a ña ndaka'an tuku ndo
xa'a yu. Ra ña kachi yu su'va, ra küni kachi yu ña naa ini ndo xa'a yu, saa
chi ndixïyo mii ku'va, ña chindiee ta'an ndo xi'in va yu.
11 Ra süvi xa'a ña xamani nuu yu kuvi ña ka'an yu xa'a ña yo'o xi'in
ndo, saa chi yu'u, ra xa sakua'a va yu, ña koo sii ini yu xi'in takua ña'a ña
iyoo nuu va yu.
12 Saa chi yu'u, ra va'a ni köo va ña'a nuu yu, ndi su xini va yu ña
kutiaku yu, ra koo sii tu ini va yu; ra xini tu yu ña kutiaku yu, ra koo sii
tu ini yu, ta iin ndiakua ndoo ndoso ña nuu va yu. Saa chi xa sakua'a va
yu ña sa ndiee ini yu nuu takundi'i va ña, ta kuu ña kuxi ni yu, a ña küxi
va tu yu, xi'in ña koo ni ña'a nuu yu, a ña köo va'a va tu ña.
13 Ra kuchiñu va yu, ña xa ndiee ini yu nuu takundi'i va ña, saa chi
Cristo va kuvi ra taxi ndiee nda'a yu.
14 Ra va'a ni kusii va ini yu ta ku'va iyoo yu, ndi su va'a ni va xa ndo,
ña chindiee ta'an ndo xi'in yu, ña ndikaa yu nda'a tundo'o vichin.
15 Ra xa kundaa va ini ndo'o, na ñani yo ñuu Filipos, saa chi ta kee yu
chi Macedonia ñaa, ña ku'un yu, ña xa'a yu ka'an ndoso yu tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo, ra takua ndo'o, na ve'e ñu'u ñuu Filipos va kuvi na
chindiee ta'an xi'in yu, xi'in xu'un, xa'a ña kusii ni ini ndo, ña ndatu'un
yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo xi'in ndo.
16 Ra ta ndixiin tu yu ñuu Tesalónica, ra kua'a ni tu ichi chindiee ta'an
ndo xi'in yu, xi'in xu'un, ña kumani nuu va yu.
17 Ra ña kachi yu su'va xi'in ndo, ra süvi xa'a ña kuni yu ña na chindiee
ta'an ndo xi'in yu kuvi ña; chi xa'a ña kuni yu ña va'a ni ka na kee ndo
nuu Ndioxi va kuvi ña.
18 Ra ra ñani yo Epafrodito, ra ndataxi ndi'i va ra xu'un ña ti'vi ndo sata
yu, nda'a yu, ra xu'un ña chindiee ta'an ndo xi'in yu, ra kusii ni ini Ndioxi

xi'in ña, saa chi ta ku'va iyoo xiko xa'an tami ña'a ña soko na nuu ra, ña
kusii ni ini ra ndaki'in va ra, ke iyoo ña.
19 Ra mii va Tata yu Ndioxi, taxi takundi'i ña'a ña kumani nuu ndo nda'a
ndo, ra ta ku'va iyoo mii ña kuika, ña va'a ni, ña iyoo nuu va ra ke taxi ra
nda'a ndo, xa'a ña xa Cristo.
20 ¡Ra Ndioxi ra kuu Tata yo, ra ra ka'nu ni na kuu ra ndia ndikaa
ndiku'un! Saa koo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Filipos

21 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in takundi'i ndia ñani yo, xi'in na ku'va yo
na ndikun Tata yo Jesucristo nuu yu. Ra ti'vi tu ndia ñani yo ndia ndee
xi'in va yu, tu'un ndioxi xaa ña nuu ndo.
22 Ra saa tu takundi'i ndia ñani yo, xi'in na ku'va yo, na ndee mii ñuu
yo'o va; ra ti'vi ni tu ndia ñani yo, xi'in na ku'va yo, na xachiñu nuu ra
tata chiñu César va tu'un ndioxi xaa ña nuu ndo.
23 Ra mii va Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Saa
koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Colosas

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Colosas

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi, ña xika yu chiñu nuu Tata yo
Jesucristo kuvi ra tiaa tutu yo'o, xi'in ra ñani yo Timoteo,
2 ña xaa ña nuu ndo'o, na yii na kuu ñuu Ndioxi, na ndinuni ni ndikun
Tata yo Jesucristo ndee ñuu Colosas. Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a
kuta'vi ndo, ra va'a ni na koo ndo.

Ka'an ra Pablo xi'in Ndioxi xa'a na kandixa Jesús ndee ñuu Colosas

3 Ra iin takundi'i ichi ña ka'an ndi xa'a ndo xi'in Tata yo Ndioxi, ra kuu
iva Tata yo Jesucristo, ra ndataxi ni tu ndi tixa'vi nda'a ra xa'a va ndo.
4 Saa chi kundaa va ini ndi xa'a ndo ña ndinuni ni ndikun ndo Tata yo
Jesucristo, ra saa tu xa'a ña ku'vi ni ini ndo xini ndo takundi'i na ndikun
Tata yo Ndioxi va.
5 Ra ña xa ndo su'va, ra xa'a ña ndiaa ini ndo ndaki'in ndo ña'a ña iyoo
nduvi xa'a ndo ndivi ninu va kuvi ña. Ra ña va'a ndiaa ini ndo ndaki'in
ndo ña'a kan, ra xa'a ña xini so'o ndo tu'un ña ndaa, ña kuu tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo va kuvi ña.
6 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña xini so'o ndo yo'o, ra xa iinii
kuvi va nuu ña yuuvi ndutia ndoso ña kua'an ña, ra va'a ni xa ña xi'in
na, saa chi ndasama va ña na. Ra mii saa kuvi tu ña kuu xi'in ndo'o va, te
sakan kundaa ini ndo ña ndixa va ke ku'vi ni ini Tata yo Ndioxi xini ra
ndo'o.
7 Ra ña xini so'o ndo tu'un va'a yo'o, ra ra ñani yo Epafras, ra ita'an
xachiñu xi'in ndi nuu Tata yo Jesucristo va kuvi ra ndatu'un ña xi'in ndo.
Ra ra ñani yo yo'o, ra ndinuni va xachiñu ra nuu Tata yo Jesucristo.
8 Ra suvi kuvi tu ra ndatu'un xi'in ndi xa'a ndo, ña ku'vi ini ndo xini
ta'an va ndo, xa'a ña saña'a Tachi Yii ndo'o ña ku'vi ini ndo kuni ta'an
ndo.
9 Xa'a ña kan ke, ta sakan kundaa ini vi ndi ke xa'a ndi ña ka'an ni ndi
xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ndo, ra ka'an tu ndi xi'in ra ña na taxi ra ña
xinituni ndo, ña kundaa va'a ini ndo xa'a ña kuni mii va ra, ra na taxi tu
ra takundi'i nuu ña ndichi va nda'a ndo, xi'in ña xinituni, ña taxi mii ra.
10 Saa chi saa kuvi ña kuchuun ndo kutiaku ndo, ta ku'va tiaku na kuu
kuenda mii Tata yo Jesucristo va, ra iin takundi'i kii ke na sa va ndo ña
kusii ini ra xini ra, ra chiñu ña xa ndo, ra niña chiñu va'a va na kuu ña,
saa chi saa ke kundaa va'a ka tu ini ndo ndia ku'va ke iyoo mii Tata yo
Ndioxi va.
11 Ra ka'an ni tu ndi xi'in ra ña na ndasandaku ra ndo'o xi'in ndiee ka'nu
ña kuu mii va ra, ña va'a na kuchuun ndo sa ndiee ini ndo nuu takundi'i
ña u'vi, saa chi ña kuni yu ke na koo sii ni ini va ndo,
12 ña va'a iin takundi'i kii va na ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi.
Saa chi ra kan kuvi ra ndasa nduvi yoo ña kuvi ni'i yo ña'a ña ni'i yo, xa'a
ña kuu yo na ñuu ra, ta xa na xaa yo ndivi nuu iin yeye'e kaa.
13 Ra suvi mii ra kuvi tu ra saña ndika yoo nuu ndiee ña iyoo nuu ñaa
va, ra ndachindee ra yoo nuu xa'ndia chiñu se'e ra, ra ku'vi ni ini ra xini
ra.

14 Ra xa'a ña ndixi'i se'e va ra kuvi ña sakaku ra yoo, ra xa ka'nu tu ini
ra xa'a kuachi va yo.

Xa'a ña ndixi'i Cristo va kuvi ña ndakuta'an mani yo xi'in Ndioxi

15 Ra iin ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi, ra küvi kuni yo, ke iyoo tu Tata
yo Jesucristo ra kixi tuvi nuu ña yuuvi yo'o va. Ra Tata yo Jesucristo, ra
xa iyoo ra, ta kumani ka kuva'a takundi'i va ña'a, ra xa'ndia chiñu tu ra
nuu va ña.
16 Ra suvi mii ra kuvi tu ra xiniñu'u Ndioxi ña xava'a ra takundi'i ña'a
ña iyoo ndivi, xi'in ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra saa tu, ta kuu ña'a
ña küvi kuni va yo, ra saa tu ña'a ña va'a xini va yo. Ra xava'a tu ra
tankundi'i ndiee ña iyoo ndivi, ra saa tu takundi'i ndiee ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o va, ta kuu ña na'nu xi'in ña vali, ra ndiee yo'o, ra küvi vi kuni
yo ña, ra mii ra kuvi ra xava'a takundi'i va ña'a ña iyoo, ra xa'a mii ra ke
xava'a va ra ña.
17 Ra ta kumani ka koo takundi'i ña'a, ra xa iyoo va Tata yo Jesucristo,
ra mii ra kuvi ra tiin takundi'i va ña, ña kan ke va'a iyoo ña.
18 Ra suvi mii ra kuvi tu ra, kuu xini ña xa'ndia ra chiñu nuu na ve'e
ñu'u, na kuu iki kuñu va ra. Ra mii ra kuvi tu ra, taxi ña tiaku va na,
ra mii ra kuvi tu ra nuu va'a ndatiaku nuu takundi'i na ndii va, ra xa'a ña
kan ke xa'ndia chiñu ra nuu takundi'i va ña'a vichin.
19 Saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra kuni ña na koo takundi'i ña kuu
mii ra xi'in Tata yo Jesucristo.
20 Ra ña kuni mii ra kuvi tu ña, kuniñu'u ra Cristo ña ndachuta'an mani
ra takundi'i na yuuvi xi'in va ra, ra saa tu takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña
yuuvi va, ta kuu ña iyoo nuu ñu'u, xi'in ña ndee ndivi. Ra xa'a ña ndixi'i
Cristo ndika cruz va kuvi ña va'a ndakuta'an mani na yuuvi xi'in Ndioxi.
21 Ra ndo'o, ra ndixitä'an mani vi ndo xi'in Ndioxi ta yachi, chi na ndisaa
ini va kuvi ndo xini ndo ra, xa'a ña xa ndo chiñu ki'vi nuu ra; ndi su vichin,
ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndachuta'an mani ndo'o xi'in ra,
22 xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ta kixi ra nuu ñu'u yo'o. Ra su'va
va ke xa ra ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi ndo, ña va'a na köo yakua ndo
ku'un ndo xi'in ra, nuu Tata yo Ndioxi;
23 ra ña va'a na xaa ndo nuu Ndioxi, ra ña xiniñu'u va kuvi ña ndaku ni
na koo nima ndo, ña kundikun ndo Tata yo Jesucristo, ña va'a na ndaköo
ndo tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña xini so'o ndo. Ra tu'un va'a yo'o,
ra xa iinii kuvi va nuu ña yuuvi xini so'o na ña, ra suvi kuvi tu ña ka'an
ndoso yu'u, ra Pablo va.

Ra Pablo kuvi ra kuu mii ndiayu ña chindiee ta'an ra xi'in na ve'e ñu'u ña na ndundaku ini na

24 Ra kusii va ini yu ña ndó'ó yu xa'a ndó'o, na ñani yo, na ve'e ñu'u,
vichin, saa chi saa ke kuvi ndundaku ka ini va ndo, ra xa mii va Cristo
kuvi ra chituni ña ndo'o yu, ña va'a na chindiee ta'an yu xi'in ndo'o na
ve'e ñu'u, na kuu iki kuñu ra.
25 Ra xa'a ña kuni Ndioxi ña na koo va'a ndo'o, na ve'e ñu'u va kuvi ña,
taxi ra chiñu nda'a yu, ña na sachiñu yu nuu ndo, ña chindiee ta'an yu
xi'in ndo, ra ti'vi tu ra yu'u, ña na ku'un yu ña saxinu yu ka'an ndoso yu
tu'un va ra.
26 Ra tu'un ra, ña ti'vi ra yu'u ku'un yu ka'an ndoso yu, ra ña ndixiyo
se'e va kuvi ña xina'a, ndi su vichin, ra xa ndaña'a va ra ña nuu na kuu
kuenda mii ra.
27 Ra saa ke xa Tata yo Ndioxi, saa chi ña kuni ra ña na kundaa ini na
kuu kuenda mii ra, xa'a ña ndixiyo se'e ta yachi va kuvi ña. Ra tu'un ra

ña ndaa, ña ka'nu, ña nduvi ni, ra ña kuni so'o takundi'i na yuuvi va kuvi ña. Ra ña ndixiyo se'é ña ka'an tu'un Tata yo Ndioxi xa'a kuvi ña: iyoo Tata yo Jesucristo nima ndo'o na küu judío vichin va, ra kundaa kaxi tu ini ndo ña ku'un ndo koo ndo xi'in ra ndivi ninu va.

28 Ra xa'a Jesucristo ke ka'an ndoso va ndi. Ra ndataxi tu ndi xini takundi'i va yuvi, ra saña'a tu ndi na xi'in ña ndichi va, ña va'a na koo ndakú nima takundi'i na xa nduu iin xi'in Tata yo Jesucristo, ta xa na xaa na nuu Tata yo Ndioxi.

29 Ra xa'a ña yo'o kuvi ña xachiñu va yu, ra mii Tata yo Jesucristo va kuvi ra taxi ndiee nda'a yu, ña va'a ndundaku ini yu ña va'a chikaa yu ndiee.

2

1 Ra na kundaa ini ndo'o na ñani yo ñuu Colosas, chi xa'a ndo'o va kuvi ña chikaa ni yu ndiee, ra saa tu xa'a na ñani yo na ndee ñuu Laodicea va, ra saa tu xa'a sava na kuëe xini yu'u va.

2 Ra saa kuvi ña xa yu ña va'a ndachikaa yu tu'un ndiee ini xi'in na, ña va'a iin va na kuu na xi'in yo, saa chi ku'vi ni ini Tata yo Jesucristo xini ra na. Ra tu saa na sa na, saa ra kuvi va tandiaa na ña kundaa va'a ini na xa'a ña kuu kuenda mii Tata yo Ndioxi ña iyoo se'é, ra ña iyoo se'é kan kuvi Jesucristo va.

3 Saa chi nda'a Tata yo Jesucristo kuvi ña iyoo takundi'i va ña kuika ña kuu ña ndichi, xi'in ña xinituni, ña kumani nuu yo.

4 Ra ña ka'an yu xa'a ña yo'o xi'in ndo, ra ña va'a na sandä'vi yuvi ndo'o xi'in tu'un nduvi, ña kuu tu'un chi'ña va kuvi ña.

5 Saa chi va'a ni köo va yu íin xi'in ndo, ndi su iyoo va nima yu xi'in ndo, iin takundi'i kii, ra kusii tu ini yu xi'in ndo ña vivii tiaku va ndo, ra ndinuni ni tu ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo va.

6 Ra xa'a ña kan ke, ta ku'va xa ndo ña kandixa ndo tu'un Ndioxi ña ka'an xa'a Tata yo Jesucristo ña kuu ra ra xa'ndia chiñu, ke na sa tu ndo, ña sa ndo chiñu ña xa'ndia ra nuu ndo vichin va.

7 Ra iin ta ku'va iyoo ña kutu'va ndo ke na sa va ndo, ra iin takundi'i kii va na kondiaa ini ndo Tata yo Jesucristo, ra ta ku'va kachi tu'un ña kutu'va ndo ke na kutiaku va ndo, saa chi saa ke kuvi tandiaa ndo kuu ndo yuvi xixa, na xini va'a va, ra iin takundi'i kii tu na ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi va.

Tata yo Jesucristo kuvi ra ndasa xaa yuvi

8 Ra na kondiaa ni ndo mii ndo nuu yuvi na kuni sanda'vi ndo'o xi'in tu'un ña köo ya'vi ndiaa. Saa chi na kan, ra süvi vi Cristo kuvi ra ndikun na, chi ña yuna'a yuvi xa va na va ke ndikun na, ra kandixa tu na tachi ndiva'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va.

9 Ra na kundaa ini ndo, chi takundi'i ña kuu mii Tata yo Ndioxi, kuvi tu ña kuu mii Tata yo Jesucristo va,

10 ra ña xa nduu ndo iin xi'in Tata yo Jesucristo, ra xa iyoo takundi'i tu ña kumani nuu va ndo, saa chi ra kan, kuvi ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i va yuvi, ra saa tu nuu takundi'i ndiee ña iyoo va.

11 Ra xa'a ña xa nduu ndo iin xi'in Tata yo Jesucristo kuvi tu ña, xa kuu mii ndo tuni Ndioxi va; ndi su süvi ka iki kuñu ndo kuvi ña ndixa'ndia na, chi xa'a ña sakaku Tata yo Jesucristo ndo'o ña sandi'i ra xa'a kuachi va ndo kuvi ña. Ra ña yo'o, ra tuni ña taxi Tata yo Jesucristo va kuvi ña.

12 Saa chi ña chichi ndo, ra na ndinduxin va kuvi ndo xi'in Tata yo
Jesucristo, ra ndatiaku tu ndo xi'in va ra, ña ndatiaku ra, saa chi xa ndiaa
va ini ndo ndiee Tata yo Ndioxi ña sandatiaku Tata yo Jesucristo.
13 Ra na ndii va ndixiyo ndo nuu Tata yo Ndioxi xa'a kuachi ndo ta yachi,
ra nii ndixïyo tu tuni ra ndo'o va; ndi su vichin, ra xa taxi va ra ña tiaku
ndo, xi'in Tata yo Jesucristo, ra xa ka'nu tu ini ra xa'a takundi'i kuachi va
ndo.
14 Ra xa sandi'i tu ra xa'a tutu ña ka'an xa'a yo ña xiniñu'u kuvi yo xa'a
kuachi va yo. Ra ndika cruz va kuvi ña kani ndiaa ra tutu kan, ña sandi'i
ra xa'a ña.
15 Ra ña ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika cruz va kuvi ña sandi'i ra xa'a
takundi'i ndiee, ña xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o, ra kindiaa ra ndiee
ña, ra ta xa na xi'in yuvi na nu'ni ña kua'an na ve'e kàà va, kuvi ña xa
ra xi'in ña, ña xa tiaa ra nuu ña.
16 Ra xa'a ña kan ke, na ndäa ndo kuu vi yuvi na ka'an ki'vi xa'a ndo,
ña xixi ndo ndia ndia ka ña'a, xi'in xa'a ndutia ra xi'i ndo, ra saa tu xa'a
ña kuëe ndasaka'nu ka ndo ndia ndia ka viko va, ta kuu ta ndakunuu yoo,
ra saa tu kii ndakindiee va na.
17 Saa chi takundi'i ña yo'o, ra ña ka'an xa'a ña kuu kii ña vaxi va kuvi
ña, ndi su mii ña ndaa, ra xa'a Tata yo Jesucristo va kuvi ña ka'an ña.
18 Ra na tiäa so'o ndo ña ka'an vi yuvi maña, na ka'an xa to'o ni Ndioxi,
na sanda'vi ndo'o, ña ndasaka'nu ndo na tatun Ndioxi, saa chi tu na sa
ndo ña xa na, saa ra, sandoñu'u va ndo ña'a ña ni'i ndo. Ra yuvi na xa
saa kan, ra ña ka'an na ke xini va'a va na Ndioxi, saa chi xa satuvi va
ra nuu na, kachi na, ndi su ña kaku xini mii va na kuvi ña, ra tiaa ni tu
kutiaa ini va na xi'in mii na, ndi su mii ña ndaa, ra köo mii ya'vi ndiaa vi
ña kutiaa ni ini na xi'in mii na.
19 Ra na xa saa kan, ra ndïkun vi na Tata yo Jesucristo, ra kuu xini
xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra sakuxi tu ra na, ña va'a na kua'nu va
na, ra kuu na iin iki kuñu va, ta ku'va iyoo tuchi ña ndachuta'an iki kuñu
ña kuu ña iin, ra ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi sakua'nu ra ña ke xa'nu
ña kua'an va ña.
20 Ra ndo'o, ra xa kundaa va ini ndo, chi Tata yo Jesucristo va kuvi ra
ndikun ndo, ra ta ndixi'i ra, ra ta iyoo na ndixi'i ke iyoo tu ndo'o va xi'in
ra. Ra xa'a ña kan ke xä'ndia chiñu ka vi tachi ndiva'a nuu ndo vichin.
¿Ra nichuun ke taxi tuku ndo ndiayu ña ndaka'ndia chiñu ña nuu ndo?
¿Ra nichuun kuvi tu ña kandixa ndo yuvi na ka'an ña na sä ndo ndia
ndia ka chiñu va'a, ña kuu ña vä'a nuu na kan,
21 ta kuu ña na tïin ndo ndia ndia ka ña'a ña kuvi tiin ndo, ta kuu ña na
käxi ndo ndia ndia ka ña'a ña kuvi kaxi ndo, xi'in ta kuu ña na kuyächin
ndo nuu ña'a, ña kuvi kuyachin ndo nuu?
22 Saa chi takundi'i ndiayu ña kachi saa, ra süvi vi ndiayu Ndioxi kuvi
ña, chi chiñu ña xa'ndia na yuuvi yo'o va kuvi ña; ra nuu ña'a ña ndi'i
xa'a va kuvi ña xa'ndia chiñu ña.
23 Ra chiñu kan, ra ta iyoo ña va'a, iyoo va ña, saa chi taxi ña xini yuvi
ña na chikaa ni na ndiee ña sa na chiñu va'a ña ka'an ña xa'a, ra ta xa
saxinu na chiñu ña ka'an ña, ra va'a ni va iyoo na nuu mii na tuvi na. Ra
ka'an tu chiñu kan ña na sando'o na iki kuñu va na. Ndi su chiñu kan, ra
köo mii ya'vi ndiaa vi ña, saa chi küvi vi taxi ña ndiee na ña na sä ka na
chiñu ki'vi ña kotoo ni kuñu na sa ña.

3

1 Ra ña xa ndatiaku ndo xi'in Cristo, ra ña'a ña iyoo ndivi nuu iin tiayu
ka'nu nuu ndu'u ra xiin kua'a Tata yo Ndioxi va kuvi ña na kundi'i ini ndo

xa'a.
2 Ña'a ña iyoo ndivi va ke na ndakani ini ndo xa'a, ra na ndakäni ini
ndo xa'a ña'a ña iyoo nuu ñu'ú.
3 Saa chi ndo'o, ra xa na ndixi'i va kuvi ndo xi'in Cristo, ra vichin, ra xa
xi'in ra kan va ke taxi Tata yo Ndioxi ña kutiaku ndo, ndi su, ña iyoo se'e
va ke tiaku ndo xi'in ra, saa chi ndia nii yuvi küvi kuni ña.
4 Ra ta xa na nandiko Cristo, ra kuu ña tiaku ndo, saa ra ndakoo tu
ndo'o va ña ndakuta'an ndo xi'in ra, ra nduu ndo ta ku'va iyoo mii ra ña
ka'nu ni ra.

Na kutiäku ka ndo ta ku'va xitiaku ndo ta yachi

5 Ra xa'a ña kan ke na sä ka ndo chiñu ki'vi ña xa ndo ta yachi, ta xitiaku
ndo ta ku'va kuni kuñu ndo: tiaa ra na ki'vi ka ra xi'in na si'i, na küu yasi'i
ra, ra sa tu na si'i va, ra nii na ndakäni tu ini ndo sa va ndo ña, ra nii na
kutöo tu ndo sa ndo inka nuu chiñu ki'vi va, ra nii na kutöo ni tu ndo ña
koo kua'a ni ña'a nuu va ndo, saa chi tu saa na sa ndo, saa ra ta ku'va iyoo
na ndasaka'nu ndioxi ndii va ke iyoo ndo.
6 Chi xa'a takundi'i chiñu ki'vi yo'o kuvi ña taxi Ndioxi tundo'o nuu
yuvi na xïin kandixa va.
7 Ra takundi'i chiñu ki'vi ña ka'an yo xa'a yo'o, kuvi tu ña xa ndo'o, ta
yachi va.
8 Ndi su vichin, ra xiniñu'u na ndakoo ndo takundi'i va chiñu ki'vi yo'o:
ta kuu ña saa ndo, xi'in ña saa ndo ra kani ta'an ndo xi'in ta'an ndo, xi'in
ña ndakani ini ndo ña satixu'vi ndo inka yuvi, xi'in ña ndaa yu'u ndo
Ndioxi, ra saa tu ndia ndia yuvi va, ra ndia nii ka tu tu'un yakua na kä'an
va ndo.
9 Ra nii na ndatü'un tu ndo tu'un chi'ña xi'in ta'an va ndo, saa chi vichin,
ra xa ndi'i va xa'a yuvi yata na ndixikuu ndo ta yachi, ra saa tu takundi'i
chiñu ña xa va ndo,
10 ra vichin, ra xa yuvi xaa va nduu ndo, ra ta kii ta kii va nduxaa ndo,
ña nduu ndo ta ku'va iyoo mii Tata yo Ndioxi, ra xava'a ndo'o, ra iin saa
ndiakua xaa ndo ña kunita'an va'a ka ndo xi'in va ra.
11 Ra xa'a ña kan ke ña xa nduu ndo yuvi xaa vichin, ra köo ka ya'vi
ndiaa vi ña kuu ndo judío a süvi va tu ndo, ra saa tu ña iyoo tuni Ndioxi
ndo'o, a köo va tu ña, ra saa tu ña kuu ndo na kee inka ñuu xika va, ra saa
tu ña kuu ndo yuvi na ndikä'vi va, ra saa tu ña kuu ndo yuvi na iyoo ndika
va, a ña kuu tu ndo na xachiñu nda'vi va, saa chi indaa Cristo va kuvi ra
iyoo ya'vi ndiaa nuu takundi'i va yo, ra ra kan kuvi tu ra iyoo nima va yo.
12 Ra mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra ndikaxin ndo'o, ña kuu ndo na ñuu
ra, na yii, na ku'vi ni ini ra xini ra, ra xa'a ña kan ke na koo ni ña nda'vi
ini nuu ndo, xi'in ña tiayu ni koo ndo, xi'in ña sa ninu ndo xi'in mii ndo,
xi'in ña to'o ni na koo ndo, xi'in ña ka'nu ni na koo ini ndo,
13 saa chi saa ke kuchuun ndo koo ka'nu ini ndo xa'a ta'an va ndo, ra tu
ndia na taxi kuachi xa'a ta'an, ra na koo ka'nu va ini na xa'a ta'an na. Ra
ta ku'va xa Cristo ña xa ka'nu ini ra xa'a ndo ke na sa tu ndo'o va.
14 Ra ña kuni yu ka'an ka yu xi'in ndo kuvi ña, na ku'vi ni ini ndo kuni
ta'an va ndo, saa chi ña ku'vi ini yo xini ta'an yo kuvi ña ndachuta'an
mani yoo va.
15 Ra ña va'a ña taxi Ndioxi na ka'ndia chiñu nima ndo, saa chi xa'a ña
yo'o ke kana ra ndo'o ña kuu ndo iin iki kuñu xi'in Cristo va, ra na kusii
ni ini ndo, ra ndataxi ndo tixa'vi nda'a ra.
16 Ra tu'un mii Tata yo Cristo, na koo nima ndo iin takundi'i kii. Ra
na sakua'a ta'an ndo, ra na ndachikaa tu ndo tu'un ndiee ini xi'in ta'an
va ndo, xi'in takundi'i ña ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi. Ra na kata ndo

takundi'i nuu yaa yii, ña ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xi'in ndinuni nima ndo.
17 Ra takundi'i chiñu ña xa ndo, xi'in tu'un ña ka'an ndo, ra na ndaña'a ndo mii ndo xi'in ña, ña kuu ndo na ndikun Tata yo Jesús, ra na ndataxi ni tu ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi, xa'a ña xa Tata Jesús xa'a va ndo.

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na ndikun Jesucristo

18 Ndo'o, na si'í, na iyoo yii, ra na kandixa ndo yii ndo, xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo.
19 Ra saa tu ndo'o, tiaa ndia iyoo yasi'i va, na ku'vi ni ini ndo kuni ndo yasi'i ndo, ra kuëe kue'e ni na koo ndo xi'in na.
20 Ra ndo'o, na kuạchí, ra na kandixa ndo na iva si'i ndo, saa chi saa kuvi ña kusii ini Tata yo Jesucristo va.
21 Ra ndo'o, na iyoo se'e, ra na sasäa ndo na, ña va'a na nandïko ini na ña ndikun na Tata yo Ndioxi.
22 Ra ndo'o, na xachiñu nda'vi köo ya'vi, ra na kandixa va ndo xito'o ndo nuu ñu'u yo'o, ra süvi takua ta ndita na xito'ni na ke na sa chiñu ndo, ña kindoo va'a ndo xi'in na, chi xi'in ndinuni nima va ndo ke na sachiñu ndo nuu na, xa'a ña iyu'vi ndo Tata yo Ndioxi.
23 Ra ndia ndia ka chiñu xa ndo, ra xi'in ña kusii ini va ndo na sa ndo ña, ra na ndakäni ini ndo, ña xachiñu ndo nuu yuvi, chi na tuvi ndo ña xachiñu ndo nuu Tata yo Jesucristo va.
24 Saa chi xa kundaa va ini ndo, ña ndaki'in ndo ña'a ña kindoo Tata yo Jesucristo taxi ra nda'a yo. Saa chi nuu ra kan va kuvi ña xachiñu ndo.
25 Ndi su yuvi na □xa chiñu ki'vi, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ki'vi ña xa na ke ndaki'in na ya'vi na xa'a va, saa chi inuu sayukun Ndioxi kuachi xi'in takundi'i va yuvi.

4

1 Ra ndo'o, na kuu xito'o na xachiñu nda'vi, ra ña va'a, xi'in ña ndaku va na sa ndo xi'in na xachiñu nuu ndo. Ra na ndaka'an ndo, saa chi iyoo tu ra kuu xito'o ndo'o, ra iyoo ndivi va.
2 Ra xikutüvi ndo ña ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi, chi ña xiniñu'u sa ndo ke iin takundi'i va kii na koo nduvi ndo ña ndataxi ndo tixa'vi nda'a ra.
3 Ra na ka'an tu ndo xi'in Ndioxi xa'a ndu'u va, ña va'a na taxi ra ndiayu ña ka'an ndoso ndi tu'un ra, ra ka'an tu ndi xa'a ña kuu kuenda Cristo ña iyoo se'e va, saa chi xa'a ña □ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Cristo ke ndikaa yu ve'e kàà va.
4 Xa'a ña kan ke na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi, ña va'a na kuvi iin kaxi kaxi ndakani yu tu'un va'a xa'a Cristo nuu yuvi.
5 Ra vivii va na kutiaku ndo nuu yuvi na kuëe kandixa Ndioxi, ra na chikaa ni ndo ndiee, saa chi salo'o ni va tiempo iyoo.
6 Ra ta ndatu'un ndo xi'in yuvi, ra tu'un va'a, tu'un to'o ña kusii ini na xi'in va na ndatu'un ndo xi'in na, ra na ki'in tu xini ndo ndia tu'un ke kuvi ndakuiin ndo yu'u va na.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Colosas

7 Ra ra ñani yo Tíquico, ra ku'vi ni ini yo xini yo, ra ndinuni ni chindiee ta'an xi'in yu ña xachiñu ndi nuu Tata yo Jesucristo kuvi ra ndatu'un xi'in ndo xa'a takundi'i ña □ndo'o yu.

8 Ra xa'a ña kan ke ti'vi yu ra xaa ra nuu va ndo, ña va'a na ndatu'un
ra xi'in ndo ndia ku'va ke iyoo ndi, ña va'a na ndakindiee ini ndo xa'a ña
ndatu'un ra xi'in ndo.
9 Ra kuxaa tu ra Onésimo, ra kuu ra ñuu va ndo xi'in ra Tíquico, ra ñani
yo kuvi tu ra ñaa va, ra ku'vi ni ini ndi xini ndi ra, ra ndinuni ni kuu ra
ñani yo. Ra ndia ñaa kuvi ndia ndatu'un xa'a takundi'i ña kuu yo'o xi'in
ndo.
10 Ra ti'vi tu ra ñani yo Aristarco, ra ndikaa ve'e kàà xi'in va yu tu'un
ndioxi kuxaa ña nuu ndo, ra saa tu ra Marcos, ra ñani kuachi ra Bernabé
va. Ra xa kundaa va ini ndo xa'a ra Marcos; ra ña kan ke, ta xa na xaa ra
ña koto'ni ra ndo'o, ra na ndaki'in mani va ndo ra.
11 Ra ti'vi tu ra Jesús va tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo, ra ra Jesús
yo'o, ra nani tu ra Justo va. Ra takua ra Aristarco, xi'in ra Marcos, xi'in
ra Jesús va kuvi ndia kuu judío ndia xachiñu xi'in yu xa'a nuu xa'ndia
Ndioxi chiñu, ra ndia yo'o, ra sandakindiee ni va ndia ini yu.
12 Ra ti'vi tu ra Epafras, ra ñuu va ndo tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo,
ra xachiñu tu ra yo'o va nuu Cristo. Ra iin takundi'i va kii ka'an ra xi'in
Ndioxi xa'a ndo, ra xaku nda'vi ra nuu ra xa'a ndo, ña va'a na chindiee
ta'an ra xi'in ndo, ña va'a ndinuni ni na kundikun ndo Cristo, ra saxinu
ndo takundi'i ña kuni Tata yo Ndioxi.
13 Ra yu'u kuvi ra kundaa ini ña ndixa ke ka'an va ra Epafras xi'in Ndioxi
xa'a ndo, ra saa tu xa'a na ndee ñuu Laodicea va, ra saa tu xa'a na ndee
ñuu Hierápolis va.
14 Ra ti'vi tu ra ñani yo Lucas, ra xa tatan va, tu'un ndioxi kuxaa ña nuu
ndo, ra saa tu ra Demas va.
15 Ra na ka'an ndioxi tu ndo xi'in na ñani yo na ndee chi Laodicea va.
Ra saa tu xi'in ra ñani yo Ninfas, ra saa tu xi'in na ndakuta'an ve'e va ra.
16 Ra ta xa na ndi'i ka'vi ndo tutu yo'o, nuu na ñani yo, ra na ti'vi tu
ndo ña ku'un ña chi Laodicea va, ña va'a na ka'vi tu na ña nuu na ve'e
ñu'u kan va; ra na ka'vi tu ndo'o va tutu, ña ti'vi yu nda'a na ve'e ñu'u
Laodicea, ta xa na ti'vi na ña xaa ña nda'a ndo.
17 Ra na ka'an tu ndo xi'in ra ñani yo Arquipo ña vivii va na saxinu ra
nuu chiñu ña taxi Tata yo Jesucristo nda'a ra.
18 Ra mii yu'u, ra Pablo, kuvi ra tiaa tu'un yo'o, ña ka'an ndioxi yu xi'in
ndo. Ra na ndaka'an ndo xa'a yu chi ve'e kàà va kuvi ña ndikaa yu. Ra
mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi ndo. Saa koo.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

1 Yu'u, ra Pablo, xi'in ra Silvano, xi'in ra Timoteo kuvi ndi ⌧tiaa tutu
yo'o, ña kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo, na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica na
kuu kuenda Tata yo Ndioxi, ra saa tu Tata yo Jesucristo va. Ra mii Tata yo
Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni na
koo ndo.

Chiñu va'a ña ⌧xa na ñuu Tesalónica

2 Ra iin takundi'i va kii ndataxi ndi tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo,
saa chi ta ka'an ndi xi'in ra, ra niña ka'an va ndi xi'in ra xa'a ndo.
3 Ra xa'a ña ndiaa ni ini ndo Ndioxi, xi'in xa'a ña ⌧xa ndo chiñu ña
⌧ndaña'a ndo mii ndo ña iyoo ña ku'vi ini nuu ndo, xi'in xa'a ña ⌧ndo'o
ni ini ndo ndiatu ndo, ña nandiko Tata yo Jesucristo va kuvi ña ndaka'an
ndi xa'a ndo, ra ⌧ndataxi ni ndi tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo.
4 Ñani yo, na ⌧ku'vi ni ini Ndioxi xini ra, xa kundaa va ini yo, chi mii ra
kuvi tu ra ndikaxin ndo'o ña kuu ndo na ñuu va ra.
5 Ra ta ndixaa ndi ndakani ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu
ndo, ra süvi takua tu'un kuiti ke ndika'an ndi xi'in ndo, chi ndixiyo tu
ndiee Ndioxi va xi'in ndi ña ndakani ndi nuu ndo. Ra taxi tu Tachi Yii ña
xinituni ndo ña kundaa ini ndo xi'in ña ndika'an ndi ña kuu ña ña ndaa
va. Ra xi'in chiñu va'a ña xa ndi xi'in va ndo ke xa kundaa va'a tu ini ndo
ña ndi'i ini ndi xa'a va ndo.
6 Ra ndo'o, ra kandixa va ndo tu'un ña ndakani ndi nuu ndo xi'in ña
sii ini ña ⌧taxi Tachi Yii, ra va'a ni ndo'o ni va tu ndo, ndi su ta ku'va xa
ndu'u xi'in Tata yo Jesucristo va ke xa ndo, ña xa ndiee ni ini ndo.
7 Ra xa'a ña kuchuun ndo xa ndo saa kuvi ña, kuu ndo iin ita niñu nuu
takundi'i na ndikun Tata yo Jesucristo ndee chi Macedonia xi'in Acaya.
8 Ra va'a ni xa ndo, chi ndo'o kuvi na nuu va'a xini so'o tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo va, ra vichin, ra süvi takua chi Macedonia xi'in chi Acaya
ke xini so'o na ña, chi xa iinii kuvi va nindutia ndoso ña kua'an ña, ra
xa kundaa tu ini na xa'a ndo ña kandixa ndo Ndioxi va, ra xiniñü'u ka vi
ndatu'un ndi xi'in na xa'a ndo.
9 Saa chi xa mii va na kuvi na ndatu'un xi'in ndi xa'a ña va'a ni ndaki'in
ndo ndu'u ta ndixaa ndi nuu ndo, ra ⌧ndatu'un tu na xa'a ndo ña ndakoo
ndo na'na ña kuu ndioxi ndii, ra ndakundikun ndo Ndioxi ra tiaku, ra
ndaa, ra xa'a ndo xachiñu ndo nuu va ra.
10 Ra ⌧ndatu'un tu na xa'a ndo, ña ndiatu ndo ña nandiko Tata yo
Jesucristo, ra kuu se'e Ndioxi, ra ndatiaku tiañu na ndii va. Ra mii Tata yo
Jesucristo kuvi ra ⌧sakaku yoo nuu tundo'o ña'a, ña kuu kii ña vaxi va.

2

Ka'an ra Pablo xa'a chiñu ña xa ra ta ndixa'an ra ñuu Tesalónica

1 Ra xa kundaa va ini ndo ñani yo, chi ta ndixaa ndi nuu ndo, ra ndixäa
uun ndi, chi chindiee ta'an va Ndioxi xi'in ndi ña ndakani ndi tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo nuu ndo.

2 Ndi su ta ndixa'an tu ndi ñuu Filipos ta yachi, ra ndikaña'a ni va tu na
xi'in ndi, ra kundiva'a ni tu na xi'in va ndi, ra xa kundaa va'a ini ndo xa'a
ña kuu, saa chi va'a ni saa xa va na kan xi'in ndi, ndi su chindiee ta'an
va Tata yo Ndioxi xi'in ndi ña ndakani ndi tu'un Ndioxi, ra kuë̈e ndiyü'vi
ndi, chi ndakani va ndi tu'un ra nuu ndo'o.
3 Saa chi süvi tu'un chi'ña kuvi ña nindakani ndi nuu ndo, ra nii ndiküni
tu ndi ña sanda'vi ndi ndo'o va, ra nii köo tu ña ki'vi nindakani ini ndi, sa
ndi xi'in va ndo.
4 Chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra xitondoso ndu'u, ra kundaa ini ra
kuchuun va ndi sa ndi chiñu nuu ra, ra ndikaxin ra ndu'u, ra taxi ra chiñu
nda'a ndi ña kaka ndi ka'an ndoso ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo,
ra ta ku'va iyoo mii tu'un ra ke ndakani ndi nuu va ndo. Ra kuë̈e kuni ndi
kindoo va'a ndi nuu yuvi, chi nuu Ndioxi va ke ⌧kuni ndi kindoo va'a ndi,
saa chi ra kan va kuvi ra ⌧xitondoso nima ndi.
5 Ra xa kundaa tu ini mii va ndo, chi ndia nii ichi ndikä'an ndi tu'un
nduvi xi'in ndo ña saxinu ndi ini ndo, ra nii nindüku tu ndi ku'va ña
sanda'vi ndi ndo'o, ña taxi ndo xu'un nda'a va ndi. Ra kundaa tu ini mii
Tata yo Ndioxi va xa'a ña yo'o.
6 Ra ndia nii tu ichí täan ndasana'nu ndi mii ndi nuu yu̱vi ña ná sato'o
ni na ndu'u va, ra nii kuë̈e kuni tu ndi ña sato'o ni ndo'o ndu'u va, ra saa
tu inka va na. Ndi su tu ndikuni ndi ña satavi ndi ndo'o ña nduku ndi
ña'a nuu ndo, ra kuvi va, saa chi ña ndixa va ke kuu ndi ndia xika chiñu
nuu Tata yo Cristo.
7 Ndi su ta ndixiyo ndi xi'in ndo, ra vita ni va ndixiyo ini ndi xi'in ndo,
saa chi ndia ta ku'va ⌧xa iin ña'a, ña va'a ni ndiaa se'e, ña sakua'nu va
ña ña ke xa ndi xi'in ndo.
8 Ra tiaa ni ⌧ku'vi ini ndi xini ndi ndo'o, ra süvi takua tu'un Ndioxi kuvi
ña ndixiyo nduvi ndi ndakani ndi nuu ndo, chi ndixiyo nduvi tu ndi ña
ndataxi ndi ña tiaku ndi xa'a va ndo, saa chi tiaa ni ku'vi ini ndi xini ndi
ndo'o.
9 Ra xa ⌧kundaa va ini ndo ñani yo, chi xa nduxa va ndi ña xachiñu
ndi, ña va'a xixi ndi ta xindee ndi xi'in ndo, ra ndia ñuú, ndia ka'ñu va
xachiñu ndi, ra su'va va ke xa ndi ña va'a ndakani ndi tu'un Ndioxi nuu
ndo, ndi su nditävi ndi ndo'o ña nduku ndi ña'a nuu ndo.
10 Ra ⌧ndakuiin tu mii va ndo xa'a ndi ñani yo, ra saa tu Ndioxi va, ña
xa ndi chiñu va'a, xi'in chiñu ndaku ta ndixiyo ndi xi'in ndo, ra saa va ke
xa ndi ña va'a na kä'an ndia nii yuvi kuachi xa'a ndi, xa'a ndia ndia ka
chiñu.
11 Ra kundaa tu ini mii va ndo ñani yo, ndia ku'va ke xa ndi ña vivii taxi
ndi xini ndo, ra chikaa tu ndi tu'un ndiee ini xi'in va ndo, ra ndia ta ku'va
⌧xa iin tiaa xi'in se'e vali va ra ke xa ndi xi'in ndo.
12 Ra saña'a tu ndi ndo'o, ña xiniñu'u, kutiaku ndo sa ndo ña va'a ña
kuni Tata yo Ndioxi va, chi ra kan kuvi ra kana ndo'o ña kuu ndo kuenda
mii ra, ra ka'ndia chiñu tu ra nuu va ndo.
13 Ra xa'a ña kan ke kuë̈e xikutuvi ndi ña ⌧ndataxi ni ndi tixa'vi nda'a
Tata yo Ndioxi, saa chi ta ndakani ndi tu'un Ndioxi nuu ndo, ra xa'a ña
⌧kuu ña tu'un Ndioxi va kuvi ña kandixa ndo ña, ra kundaa tu ini mii
va ndo ña kuë̈e kuu ña takua tu'un yuvi. Chi ña ndixa ke kuu ña tu'un
Ndioxi va, ra ⌧ndasama tu ña ndo'o, na kandixa va ña.
14 Ñani yo, ña kanita'an na ñuu ndo xi'in ndo, ra ta ku'va ndo'o na ve'e
ñu'u Tata yo Ndioxi na ndikun Tata yo Cristo Jesús ndee chi Judea va kuvi
ña ndo'o ndo, saa chi saa kuvi tu ña ndo'o na kan va, ña kanita'an mii na
judío ta'an na xi'in na.

15 Ra suvi mii na judío yo'o kuvi tu na xa'ni Tata yo Jesús va. Ra ta
ku'va xa na ña xa'ni na ndia ñuu na ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u Tata
yo Ndioxi, ke xa tu na ña xa'ni na Tata yo Jesús va. Ra tạxí tu na ndu'u va.
Ra na kundaa ini ndo, chi na kanita'an va kuvi na xi'in Tata yo Ndioxi, ra
saa tu xi'in takundi'i yuvi va.
16 Saa chi ta ⍰kuni ndi ka'an ndoso ndi tu'un Ndioxi nuu yuvi na küu
judío ña va'a na kaku na, ra täxi na judío ña ka'an ndoso ndi nuu na. Ra
ña ⍰xa na su'va kuvi ña ⍰sakaa va'a ka na kuachi va na. Ndi su vichin, ra
xa xaa va tundo'o ka'nu ña ⍰taxi Ndioxi nuu na.

⍰Kuni̱ tuku va ra Pablo ku̱'u̱n ra koto'ni ra na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

17 Ñani yo, va'a ni xa na'a va lo'o köo ndo xini ndi, saa chi ndia kii kee
ndi ñuu ndo vaxi ndi, ra iin saa ndia vichin ke täan kuni ndi ndo'o, ndi
su ndaka'an ni va ndi xa'a ndo, ña kan ke kuni ni va ndi xaa ndi koto'ni
tuku ndi ndo'o.
18 Ra tiaa ni va ndixika nduku ndi xaa ndi ña koto'ni ndi ndo'o, ndi su
ndiküvi, ra yu'u ra Pablo, ra kua'a ni ka va ichi kuni yu ña xaa yu koto'ni
yu ndo'o, ndi su nditäxi Timia'a xaa yu.
19 Ra na kundaa ini ndo ñani yo, saa chi ndo'o kuvi na ndachikaa tu
tu'un ndiee ini xi'in va ndi, ra kusii ni tu ini ndi xi'in va ndo, ra xa'a ndo'o
kuvi tu ña ni'i ndi ña va'a nuu Tata yo Jesucristo va, ta xa na kixi tuku ra.
20 Ra xa ta ⍰kachi yu xi'in ndo ke iyoo va ña, saa chi ndo'o kuvi na ndiaa
ya'vi ni nuu va ndi, ra kusii ni tu ini ndi xi'in va ndo.

3

1 Ra xa'a ña kan ke ndiküvi ka sa ndiee ini ndi ña kundiatu ndi, chi ña
xa ndi ke nindoo ndi ñuu Atenas va.
2 Ra ti̱'vi ndi ra ñani yo Timoteo, ña kuxaa ra koto'ni ra ndo'o, saa chi ra
⍰xachiñu nuu Tata yo Ndioxi kuvi tu ra yo'o va, ra ⍰chindiee ta'an tu ra
xi'in ndi ña ⍰ka'an ndoso ra tu'un va'a xa'a Tata yo Cristo va, ra ña kuxaa
ra, ra ña va'a na ndataxi yukun ka ra nuu va ndo kuvi ña, ra ndachikaa
ka tu ra tu'un ndiee ini xi'in va ndo,
3 ña va'a na nandïko ini ndia nii ndo xa'a ña ⍰ndo'o ndo. Ra xa kundaa
tu ini mii va ndo, saa chi xa saa xiniñu'u ndo'o va yo tundo'o yo'o.
4 Ra xa kundaa tu ini ndo, chi xa saa kua'a ni va tundo'o ndo'o ndo,
kachi ndi xi'in ndo ta ndixiyo ndi xi'in ndo, ra xa kundaa ini ndo vichin,
chi mii saa ke kuu ndixa va.
5 Ra xa'a ña ndikundäa ini yu xa'a ndo, kuvi ña ndiküvi ka kundu'u
taxin yu, chi ña xa yu ke ti'vi yu ra ñani yo Timoteo ndixaa ra xito'ni ra
ndo'o va, ña va'a na kundaa ini ra, a ndiaa ka ini ndo Tata yo Jesús, saa
chi ña ⍰ndi'i ini yu kuvi ña iyo ni kotondoso Timia'a ndo'o, ra nandiko ini
ndo, saa chi tu na nandiko ini ndo, saa ra ña uun va kuvi ña ndatu'un ndi
xi'in ndo.
6 Ra ña xa nandiko ra ñani yo Timoteo ña kee ra ñuu Tesalónica ndaxaa
ra vichin, ke ⍰ndatu'un ra xi'in ndi xa'a ndo, ña ndiaa ni va ini ndo Tata yo
Jesús, ra ku'vi ni tu ini ndo xini ta'an va ndo. Ra ⍰ndatu'un tu ra xi'in ndi
ña ndaka'an ni ndo xa'a va ndi, ra iin ta ku'va ⍰ndo'o ndu'u, ña ⍰kuni ndi
kuni ndi ndo'o kuvi tu ña ⍰ndo'o ndó'ọ̱ va, ña kuni ndo kuni ndo ndu'u
va, ⍰kachi ra xi'in ndi.
7 Ra va'a ni iyoo ña u'vi, ra nii ⍰ndo'o ni va tu ndi, ndi su ndakindiee
ni va ini ndi xa'a ña ⍰ndatu'un ra ñani yo Timoteo xi'in ndi xa'a ndo, saa
chi iin tuun saa ndiaa ini va ndo Tata yo Jesús.

8 Ra iin ndiakua ndatiaku va nima ndi xa'a ña kundaa ini ndi, xa'a ndo
ña iin tuun saa ndiaa ini va ndo Tata yo Jesús.
9 ¡Ra tixa'vi ni ndo ña □xa ndo saa, saa chi tiaa ni kusii ini ndi, ra ta
ka'an ndi xi'in Ndioxi, ra □ndataxi ni tu ndi tixa'vi nda'a ra xa'a va ndo!
10 Ra ñuú, ra ka'ñu va xaku nda'vi ndi nuu Tata yo Ndioxi, ña na chindiee
ta'an ra xi'in ndi ña va'a na kuvi xaa ndi kuni nuu ndi ndo'o, ra chindiee
ta'an ndi xi'in ndo ña va'a na kandixa va'a ka ndo Tata yo Jesucristo.
11 Ra ña kuni ndi ke na chindiee ta'an Tata yo Ndioxi xi'in ndi, ra saa tu
Tata yo Jesucristo va, ña va'a na kuvi xaa ndí koto'ni ndi ndo'o.
12 Ra mii Tata yo Jesucristo na chindiee ta'an xi'in ndo ña tuun ni na
kundikun ndo ra, ra na taxi tu ra ña ku'vi ini nda'a va ndo, ña va'a na
ku'vi ni ka ini ndo kuni ta'an ndo, ra saa tu takundi'i yuvi va, ta ku'va □xa
ndu'u ña ku'vi ini ndi xini ndi ndo'o.
13 Ra na chindiee ta'an tu Tata yo Jesucristo xi'in ndo ña va'a na koo
ndakú nima va ndo, ra na köo yakua ña, chi iin nima ña yii va na kuu ña
nuu Tata yo Ndioxi, ta xa na xaa kii ña nandiko suvi mii Tata yo Jesucristo
kixi ra xi'in takundi'i na yii na kuu kuenda mii ra. Saa koo.

4

Ña tiaku yo vichin ra ña va'a ña kuni Ndioxi va kuvi ña na sa yo

1 Ñani yo, ta xindee ndi xi'in ndo kuvi ña saña'a ndi ndo'o, ña na kutiaku
ndo ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi, ra mii saa ke xa □xa va ndo, ra tuku
va sandaka'an ndi ndo'o vichin, ra xaku nda'vi ndi nuu ndo xi'in kivi Tata
yo Jesús, ña iin saa ke na ndakundiee ndo sa va ndo, iin takundi'i kii.
2 Ra xa □xini tu mii va ndo, ndia ku'va ke iyoo ña saña'a ndi ndo'o, xi'in
ndiayu ña □taxi Tata yo Jesucristo nda'a ndi.
3 Ra ña kuni Tata yo Ndioxi kuvi ña na kuu ndo na yii nuu va ra, ra xa'a
ña kan ke na kï'vi tiaa xi'in ndia ndia ka na si'i tu süvi yasi'i ndia kuvi na,
ra saa tu na si'i va, na kï'vi na xi'in ndia ndia ka tiaa tu süvi yii na kuvi
ndia.
4 Ña kan ke ka'an yu xi'in ndo ñani yo, ña na kondiaa ndo iki kuñu ndo,
ra ña va'a va na sa ndo, ra na sä ndo chiñu yakua,
5 ra na sä ndo ta ku'va □xa yuvi na xïni Ndioxi, saa chi na kan, ra ta
ku'va kuni iki kuñu va na ke □xa na.
6 Ña kan ke na kundaa ini ndo ñani yo, ra ndia nii ndo na käka se'é
xi'in yasi'i inka ñani ndo, saa chi yuvi na xa takundi'i chiñu yakua yo'o,
ra ndiee ni va tundo'o taxi Ndioxi nda'a na xa'a ña □xa na saa, ra xa ta
kachi ndi xi'in ndo ta yachi ke iyoo va ña.
7 Saa chi ndikäna Tata yo Ndioxi yoo, ña sa yo chiñu yakua, chi na yii
va ke kuu yo nuu ra, ña kana ra yoo.
8 Ra yuvi na xïin kandixa tu'un ña □saña'a ndi ndo'o yo'o, ra süvi ndu'u
kuvi ndia xïin na kandixa na, chi mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra, xïin na
kandixa na. Ra mii Tata yo Ndioxi kuvi tu ra taxi Tachi Yii ra, ña iyoo ña
xi'in va yo.
9 Ra xiniñü'u tiaa vi yu xa'a ña na ku'vi ini ndo kuni ta'an ndo, saa chi
xa mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra saña'a ndo'o, ña ku'vi ini ndo kuni ta'an
ndo.
10 Ra xa saa ke □xa va ndo ña ku'vi ini ndo xini ndo takundi'i na ñani
yo na ndee chi Macedonia. Ndi su xaku nda'vi ndi nuu ndo vichin ñani
yo, ña na ku'vi ni ka va ini ndo kuni ta'an ndo.
11 Ra na sa nduxa ndo, ra vivii va na kundee ndo, ra na kï'vi ndo kuachi
xi'in ndia nii yuvi, ra nii na kï'vi ni'ni tu ndo xa'a kuachi inka yuvi va, chi

ña xiniñu'u sa ndo ke na sachiñu va ndo ra kuxi ndo, ra xa ta kachi ndi
xi'in ndo ta yachi ke iyoo va ña.
12 Saa chi, saa ke sato'o tu yuvi na xïni Ndioxi ndo'o va, ra kumäni tu
ndia nii ña'a nuu va ndo.

Ndakani ra Pablo ndia ku'va ke kuu kii ña nandiko Tata yo Jesucristo

13 Ra kuni ndi ña na kundaa ini ndo vichin, ñani yo, ni ke kuu xi'in na
ñani yo na xa kandixa Tata yo Jesús, ra ndixi'i na, ña va'a na kusüchi ini
ndo, ta ku'va ndo'o yuvi na kuë kandixa Tata yo Jesucristo.
14 Ra ña xa kandixa yo ña ndixi'i Tata yo Jesucristo, ra ndiatiaku ra, ra
mii saa ke sa tu Tata yo Ndioxi ña sandatiaku ra na ñani yo na xa ndixi'i
va, ta xa na nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra.
15 Ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra taxi ña yo'o nda'a ndi, ña kan ke
va'a saña'a ndi ña ndo'o, ra na kundaa ini ndo, chi xi'na ka va na ñani
yo na xa ndixi'i kuvi na xaa ndakuta'an xi'in Tata yo Jesucristo, ra yoo, na
tiaku, ndia kii ña nandiko ra, ra kundikun va yo xaa yo ña ndakuta'an yo
xi'in ra.
16 Saa chi kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, ra ndiee ni va ka'an
ra xi'in ndiayu ña kuu mii ra, ra ndiee ni tu ka'an iin ra tatun Ndioxi ra
ndaku ni va, ra ndiee ni tu nda'yu iin itun tun tivi va na. Saa ra xi'na
ka va na ñani yo, na xa kandixa Tata yo Jesucristo, ra ndixi'i na kuvi na
ndatiaku.
17 Saa ra ndikun, ndakuita tu yoo, na tiaku va, ña ku'un yo, ra xaa
yo ndakuta'an yo xi'in na ñani yo, na xa ndatiaku, na xa xinikoo nuu
viko ninu, ra ikan ke ndakuta'an takundi'i va yo xi'in ra. Ra xi'in Tata yo
Jesucristo ke koo yo, ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va.
18 Ra tu'un yo'o kuvi ña na ka'an ndo xi'in ta'an ndo, ña ndachikaa ndo
tu'un ndiee ini xi'in ta'an va ndo.

5

1 Ra xiniñü'u vi tu ka'an ndi xi'in ndo ndia kii a ndia yoo ke nandiko
Tata yo Jesucristo, ñani yo.
2 Saa chi xa kundaa va ini ndo, chi kii ña kuë ndiatu va yuvi ke nandiko
ra kixi ra, ra ta ku'va xa iin ra kui'na ña xika se'é ra ñuu va ke sa ra.
3 Saa chi ta xa na ka'an yuvi ña kachi na saa: “Vichin, ra va'a ni va ndee
yo, ra nii ndï'i tu xa'a va yo”, kachi na. Saa ra iin tu'va xaa va ña sandi'i
xa'a na, saa chi iin ta ku'va ndo'o na si'i ta xa kaku se'e va na ke ndo'o na;
ña nii nï'i na nuu ku'un na chi tundo'o ke ni'i va na.
4 Ndi su ndó'o̱, ra xa kundaa va ini ndo xa'a ña yo'o ñani yo, ra xa'a ña
kan ke kuë na ndakanda vi ini ndo, ta ku'va ndakanda ini yuvi ta ki'vi
ra kui'na ve'e na, ta xa na nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra.
5 Saa chi takundi'i yoo, ra kuenda ñù'ù ña ye'e, ña kuu ka'ñu va kuvi
yo. Ra süvi vi kuenda ña ñaa, ña kuu ñuú kuvi yo;
6 ra xa'a ña kan ke na kutiäku yo ta ku'va iyoo yuvi na kuë iyoo nduvi,
chi ña xiniñu'u sa yo ke na koo nduvi va yo, ra vivii va na kutiaku yo.
7 Saa chi yuvi na kuë iyoo nduvi, ra nuu ñaa va ke iyoo na, ra na saxini
mii xi'in ndixi, ra nuu ñaa kuvi tu ña iyoo tu na kan va, saa chi kuë vivii
xa na;
8 ndi su yoo, ra ña xa kuu yo yuvi na iyoo nduvi, ra vivii va na kutiaku
yo, ra na kondiaa ni tu ini yo Tata yo Jesucristo va, ra na ku'vi ni tu ini yo
kuni yo yuvi va, saa chi tu saa na sa yo, saa ra ta ku'va iyoo iin soldado
ña ndasi kàà sata nima va ra ke iyoo yo. Ra ña ndiaa tu ini yo Tata yo

Jesucristo ña ⍰sakaku ra yoo, saa ra, ta ku'va iyoo iin soldado ra kuëe ndi'i ini, ra iyoo iin kàà ndasi xini va ke iyoo yo.
9 Saa chi ndikäna Tata yo Ndioxi yoo, ña sando'o ra yoo, chi xa'a ña kaku yo xa'a ña xa Tata yo Jesucristo va ke kana ra yoo.
10 Saa chi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo, ra nii tiaku yo, ra nii na kuvi va yo, ra xi'in ra ke kutiaku va yo.
11 Ra xa'a ña kan ke na sa ndo xa ta ku'va ⍰xa va ndo, ña chikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in ta'an ndo, ña va'a na sakua'nu ta'an ndo.

⍰Ndataxi ra Pablo xini na ñani yo

12 Ñani yo, ⍰xaku nda'vi ndi nuu ndo ña na sa to'o va ndo na ñani ndo na xa'ndia chiñu nuu ndo ve'e ñu'u, saa chi na kan kuvi na ⍰xa nduxa ña chikaa ni na ndiee ña saña'a na ndo'o ña kundikun ndo Tata yo Jesucristo va.
13 Ra xa'a ña kan ke na sato'o ni ndo na, ra xi'in ndinuni nima va ndo na ku'vi ini ndo kuni ndo na xa'a chiñu ña ⍰xa na. Ra vivii va na kutiaku ndo xi'in ta'an ndo.
14 Ra xaku nda'vi tu ndi nuu ndo, ñani yo, ña na taxi ndo tu'un iyo nuu na ñani yo na xïin sachiñu va, ra na taxi tu ndo tu'un ndiee ini nda'a na nandiko ini va, ra na chindiee ta'an tu ndo xi'in na kuvita ini va, ra na säa kama ni ndo xi'in ndia nii yuvi.
15 Ra na ki'in ni ndo kuenda xi'in mii ndo, ra tu ndia na na sa iin chiñu ki'vi xi'in ndo, ra na ndukuïin tu ndo'o ña sa ndo chiñu ki'vi xi'in na xa chiñu ki'vi xi'in ndo. Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sa nduxa ndo ña sa ndo ña va'a xi'in ta'an va ndo, ra saa tu xi'in takundi'i yuvi va.
16 Ra iin takundi'i kii va na koo sii ini ndo.
17 Ra na kuñäa ndo ña ka'an ndo xi'in Ndioxi.
18 Ra na ndataxi ndo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi kii ña va'a ni iyoo ndo, ra saa tu kii ña ndo'o ni ini va ndo, saa chi saa ke ⍰kuni Ndioxi sa va ndo ña kuu ndo na ndikun Cristo Jesús.
19 Säsi ndo nuu Tachi Yii Ndioxi.
20 Kundäsi ndo na ka'an tu'un ña taxi Ndioxi.
21 Chi ña xiniñu'u ke na kuni so'o ndo takundi'i va ña ka'an na. Ra na ndaki'in ndo ña va'a va.
22 Na kuxiyo ndo nuu takundi'i va ña vä'a.
23 Ra suvi mii Tata yo Ndioxi ra ⍰taxi ña va'a ña iyoo xi'in yo kuvi ra ná ndasayii ndo'o, ra na kondiaa ra nima ndo, xi'in iki kuñu ndo, xi'in ña tiaku ndo ña va'a na köo kuachi ndo nuu Tata yo Ndioxi, ta xa na nandiko tuku Tata yo Jesucristo kixi ra.
24 Ra Tata yo Ndioxi, ra kana ndo'o, ra ⍰saxinu ra takundi'i va ña ka'an ra, ra mii saa ke sa tu ra ña saxinu ra ña ka'an yu xi'in ndo yo'o va.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u

25 Ñani yo, na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ndi.
26 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in na ñani yo xi'in ña to'o ña kuu mii ndo.
27 Ra xi'in ndiayu ña taxi Tata yo Jesucristo nda'a yu ke ka'an yu xi'in ndo ña na ka'vi ndo tutu yo'o nuu takundi'i na ñani yo na ve'e ñu'u.
28 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi va ndo. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

Ka'an ndioxi ra Pablo ve'e ñu'u ñuu Tesalónica

1 Yu'u, ra Pablo, xi'in ra Silvano, xi'in ra Timoteo, kuvi ndi tiaa tutu
yo'o, ra ti'vi ndi ña xaa ña nuu ndo'o, na ñani yo, na ve'e ñu'u ñuu
Tesalónica, na kuu kuenda Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo.
2 Ra ña nda'vi ini, xi'in ña va'a ña kuu mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo
Jesucristo na koo xi'in ndo.

Ndioxi va kuvi ra sando'o yuvi na iyoo kuachi te xa na nandiko Cristo

3 Ra iin takundi'i va kii ke ndataxi ndi tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a
ndo ñani yo, saa chi saa ke xiniñu'u sa va ndi, saa chi iin takundi'i va kii
kuxixa ini ndo, ña ndiaa ni ini ndo Tata yo Ndioxi, ra tiaa ni tu ku'vi ini
ndo xini ndo inka yuvi va.
4 Ra xa'a ña kan ke kusii ni tu ini ndu'u va, ña ndatu'un ndi xi'in na ve'e
ñu'u xa'a ndo, saa chi va'a ni ndo'o ni va ndo, ra va'a ni tixu'vi ni va tu
ndo, ndi su iin tuun saa ndiaa ini va ndo Tata yo Ndioxi.
5 Ra tundo'o ña ndo'o ndo yo'o kuvi ña ndaña'a ña vivii va xa Tata
yo Ndioxi, saa chi taxi va ra ki'vi ndo koo ndo nuu xa'ndia ra chiñu, saa
chi xa'a nuu xa'ndia ra chiñu ke ndo'o va ndo.
6 Ra ra va'a sa va kuvi Tata yo Ndioxi ña sando'o ra yuvi na sando'o
ndo'o vichin.
7 Ra ndó'ǫ, na ndo'o vichin, xi'in ndu'u kuvi na taxi ra ndakindiee va,
ta xa na kee Tata yo Jesucristo ndivi kixi ra tiañu ñù'ù xi'in na tatun ra,
na ndaku ni,
8 ña sando'o ra yuvi na xïin kandixa Tata yo Ndioxi, ra nii tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo xïin na kandixa na.
9 Ra yuvi na xïin kandixa Tata yo Ndioxi, kuvi na ni'i tundo'o ña ndo'o
ni na ndia ndikaa ndiku'un, ra nii täxi tu ra ña koo na nuu iyoo va ra, nuu
iyoo ndiee ka'nu ña kuu mii ra.
10 Ra kii ña kixi Tata yo Jesucristo ña nduka'nu ra sa na yii, na kuu na
ñuu va ra ke, kuu ña yo'o, ra kii kan ke ndakanda ni tu ini yuvi na xa
kandixa kivi va ra, ra ndia'vi ndiaa tu ndo'o va xi'in na kan, saa chi xiin
va ndo kandixa ndo tu'un ña ndatu'un ndi xa'a ra xi'in ndo.
11 Ra xa'a ña yo'o va ke iin takundi'i va ichi ka'an ni ndi xi'in Tata yo
Ndioxi xa'a ndo, ña na chindiee ta'an ra xi'in ndo ña sa ndo chiñu va'a,
saa chi xa'a ña kan ke kana ra ndo'o va; ra ka'an ni tu ndi xi'in ra xa'a
ndo ña na taxi ra ndiee ra nda'a ndo ña va'a na sa ndo chiñu va'a, xi'in
takundi'i ña kuni ndo sa va ndo, xa'a ña ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo.
12 Ra xi'in chiñu va'a ña ka'an yo xa'a sa ndo yo'o kuvi ña nduka'nu ni
ka va Tata yo Jesucristo. Ra ra kan tu chindu'u to'o tu'un xa'a ndo'o va
xa'a ña nda'vi ni ini Tata yo Ndioxi xi'in Tata yo Jesucristo.

2

Ka'an ra Pablo ndia ku'va ke kuu te xa na ndita tuvi ra ndiva'a

1 Ra te xa na nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, ra ndakuta'an tu yoo va
xi'in ra. Ra xa'a ña kan ke xaku nda'vi ndi nuu ndo ñani yo,

2 ña na täxi ndo sanda'vi yuvi ndo'o. Ra nii na kuayü'vi tu ndo, tu ndia
na na ka'an ña ndika'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ña xa kixi tuku va Tata
yo Jesucristo, ra nii mii tu na na ka'an xi'in va ndo, ra a ndu'u tu ti'vi tutu
ndixaa nda'a va na na kachi na, ndi su nii saa na kandïxa vi ndo na.
3 Ra xa'a ña kan ke ndia nii lo'o na täxi ndo sanda'vi na ndo'o. Saa chi
te xa na xaa kii ña nandiko tuku Tata yo Jesucristo kixi ra, ra xi'na ka va
na sáa ini xini Ndioxi kuvi na ndakuita kanita'an xi'in ra, ra mii kii kan
ke ndita tuvi tu ra ndiva'a ra chituni Tata yo Ndioxi ndi'i xa'a va.
4 Ra ra ndiva'a kan, ra ndukuiin ra kanita'an ra xi'in Tata yo Ndioxi, ra
saa tu xi'in ndia ndia ka ña'a ña ka'an na yuuvi yo'o kuu ndioxi va na; ra
ndia mii ini ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi ra tiaku va ke ki'vi ra ndakundu'u
ra, ra ka'an ra ña kuu ra Ndioxi.
5 Ra xa kundaa va ini ndo chi xa ndika'an va yu xa'a ña yo'o xi'in ndo
te ndixiyo yu xi'in ndo.
6 Ra vichin, ra xa kundaa va ini ndo ndia ña ke sasi nuu ra ndiva'a kan
ña küvi kama ni ndita tuvi ra, chi ndia te na xaa kii ña chituni Tata yo
Ndioxi vi ke ndita tuvi ra.
7 Ra chiñu ña kuni ra ndiva'a kan ra xa xachiñu se'é va ra xi'in ña, ndi
su ndita tuvi va chiñu ña kuni ra ta xa na xaa kii ña sakutia'a Tata yo
Ndioxi ña sasi nuu ra.
8 Ra ndia kii kan vi ke ndita tuvi ra ndiva'a kan, ndi su te xa na xaa Tata
yo Jesucristo, ra xi'in ndiee tu'un ña ka'an va ra ke ka'ni ra ra ndiva'a kan,
ra sandi'i tu ra xa'a ra xi'in ndiee ka'nu ña kuu mii va ra.
9 Ra kii ña kaka ra ndiva'a kan nuu ña yuuvi yo'o, ra chiñu ña kuni
timia'a va ke sa ra, ra koo ni ndiee ri xi'in ra, ra kua'a ni ña ndichi xi'in
ña xitu'un sa ra, ndi su niña ra sanda'vi va kuvi ra.
10 Ra iin takundi'i va nuu chiñu ndiva'a kuvi ña kuniñu'u ra ña sanda'vi
ra takundi'i yuvi na ndi'i xa'a, ra ña ndi'i xa'a yuvi yo'o, ra xa'a ña ndixïin
na kandixa na tu'un ña ndaa, ra sato'o na ña ra kaku na kuvi ña ndi'i xa'a
na.
11 Ra xa'a ña kan kuvi tu ña ti'vi Tata yo Ndioxi iin ndiee ña sanda'vi,
ña sanda'vi ña na, ra tiaa ni kandixa na ña.
12 Ra ña sa Tata yo Ndioxi saa xi'in yuvi yo'o, ra ña sandi'i ra xa'a va na
kuvi ña, saa chi ndixïin na kandixa na ña ndaa, chi ña xa na ke xinisii ni
ka va na sa na chiñu ki'vi.

Na ndikun Tata yo Jesucristo ra iin tuun sa na kundikun va na ra

13 Ndi su ndu'u, ra ña xiniñu'u va kuvi ña iin takundi'i va kii ndataxi
ndi tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a ndo'o na ñani ndi, na ku'vi ni ini ra
xini ra xa'a ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo, saa chi ndia mii kii xa'a vi
kuvi ña ndikaxin mii Tata yo Ndioxi ndo'o ña kaku ndo; ra xi'in Tachi Yii
Tata yo Ndioxi ña xiniñu'u ra ña ndasayii ra ndo'o vichin, va kuvi ña
sakaku ra ndo'o, xa'a ña kandixa ndo ña ndaa xa'a Tata yo Jesucristo.
14 Ra xa'a ña kan va ke kana ra ndo'o, xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo ña ndatu'un ndi xi'in ndo, ña va'a na ni'i ndo ña ka'nu xi'in
ndiee ña kuu mii Tata yo Jesucristo.
15 Ra xa'a ña kan ke ka'an ndi xi'in ndo ñani yo, ña ndaku ni na koo ini
ndo, ra iin tuun saa na kundikun va ndo Tata yo Ndioxi, ra na näa ini ndo
xa'a ña xa saña'a ndi ndo'o ta ndixiyo ndi xi'in ndo, ra saa tu ña saña'a
ndi ndo'o xi'in tutu ña ti'vi ndi ndixaa nda'a va ndo.
16 Ra mii Tata yo Jesucristo xi'in Tata yo Ndioxi kuvi ra ku'vi ni ini xini
yoo xi'in ña nda'vi ini ña kuu mii ra, ra taxi ra tu'un ndiee ini ña kuëe
ndi'i xa'a nda'a yo, ra ndini'i tu yo iin ña va'a, ña kuu ña ndiaa ini va yo
ra.

17 Ra mii ra kuvi tu ra na taxi ndiee nda'a va ndo, ña va'a vivii va na sa
ndo ndia ndia ka chiñu, ra vivii tu na ndatu'un va ndo.

3

Ka'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u ña na ka'an na xi'in Ndioxi xa'a ra xi'in xa'a ndia ita'an xi'in ra

1 Ra yo'o kuvi ña ⍰sandi'i ndi ka'an ndi xi'in ndo ñani yo, ra ña nduku
ndi nuu ndo kuvi ña na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a va ndi ña va'a
kama ni na ndutia ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ku'un ña iinii
kuvi, ra saa tu ña va'a na kusii ni ini na ña ndaki'in va na ña, ta ku'va
kuu xi'in ndo'o va.
2 Ra na ka'an tu ndo xi'in Tata yo Ndioxi ña va'a na kondiaa ra ndu'u
nuu yuvi ña̱'à, yuvi iku, saa chi süvi takundi'i yuvi kuvi na ⍰xiin kandixa
Tata yo Jesucristo.
3 Ndi su Tata yo Jesucristo ra saxinu va ra ña kindoo ra, ra mii ra kuvi tu
ra chindiee ta'an xi'in ndo ña iin tutuun kundikun va ndo ra, ra kondiaa
tu ra ndo'o nuu ña vä'a va.
4 Ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra ndiaa ini ndi ña ⍰xa va ndo ña
saña'a ndi ndo'o, ra ndakundiee ka tu ndo sa va ndo ña.
5 Ra mii Tata yo Jesucristo na chindiee ta'an xi'in ndo ña va'a na ku'vi
ini ndo kuni ndo inka yuvi ta ku'va ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo, ra
mii ra kuvi tu ra na chindiee ta'an xi'in ndo ña ndą̱kṵ̱ ni na koo ini ndo
nuu takundi'i tundo'o ña vaxi nuu va ndo, ta ku'va xa mii ra.

Yuvi na ndikun Tata yo Jesucristo ra xiniñu'u na sachiñu va na

6 Ñani yo, ku'va yo, xi'in kivi Tata yo Jesucristo ke ⍰xa'ndia ndi chiñu
nuu ndo ña na kutä'an ndo xi'in na ñani yo na xïin sachiñu, ra nii kuë̈e
tiaku tu na ta ku'va iyoo ña saña'a ndi ndo'o va.
7 Ndi su ndo'o, ñani yo, ra xa kundaa va ini ndo ndia ku'va ke xa ndi ta
ndixiyo ndi xi'in ndo, saa chi ndixïndee xuxan ndi chi xachiñu va ndi,
8 ra nii ndixïxi uun tu ndi xi'in va ndo, saa chi ña xa ndi ke chikaa ni
ndi ndiee ra ñuu ra ka'ñu va xachiñu ndi ña va'a ndisatävi ndi ndia nii
ndo.
9 Ra va'a ni ndixiyo va ndiayu ndi ña ka'an ndi xi'in ndo ña na chindiee
ta'an ndo xi'in ndi, ndi su ña xa ndi ke xachiñu va ndi, ña va'a na sakua'a
ndo sa ndo ta ku'va xa va ndi.
10 Ra xa'a ña kan va kuvi ña ndika'an ndi xi'in ndo ña na täxi ndo kuxi
yuvi na xïin sachiñu, ta ndixiyo ndi xi'in ndo.
11 Ndi su vichin ra ndatu'un va tu na xi'in ndi ña xïin sava na ita'an xi'in
ndo sachiñu na, chi ña ⍰xa na ke kua'an na ki'vi ni'ni yu'u na xa'a chiñu
inka yuvi va.
12 Ra yuvi na ⍰xa saa ñaa, ra xi'in kivi Tata yo Jesucristo ke ka'an ndi
xi'in na ña vivii va na sachiñu na ra koo ña kuxi na.
13 Ra xa'a ña kan ke ka'an tu ndi xi'in ndo'o va ñani yo ña na kuñäa
ndo ña sa ndo ña va'a iin takundi'i kii.
14 Ra tu ndia na xïin kandixa ña tiaa ndi nuu tutu ña kuxaa nda'a ndo
yo'o, ra na koto'ni va'a ndo yoo kuvi na ña va'a na kutä'an ndo xi'in na,
ra saa ke na kuka'an nuu na.
15 Ndi su na säa ini ndo kuni ndo na, chi ña xiniñu'u sa ndo ke vivii
va na ndataxi ndo xini na xa'a ña kuu na ñani yo ña ndikun na Tata yo
Jesucristo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in na ve'e ñu'u

16 Ra mii Tata yo Jesucristo ra kuu mii ña va'a na taxi ña va'a koo xi'in
ndo iin takundi'i kii, ra saa tu kii ña va'a iyoo ndo, ra saa tu kii te vä'a
iyoo va ndo, ra mii Tata yo Jesucristo na koo xi'in takundi'i ndo.
17 Ra mii yu'u, ra Pablo kuvi ra tiaa tutu yo'o xi'in nda'a yu ra ti'vi yu
ña kuxaa nuu ndo'o na ñani yo ña ka'an ndioxi yu xi'in ndo. Ra xa kundaa
va ini ndo, chi su'va ke tiaa yu takundi'i va tutu ra su'va kuvi tu ña tiaa
yu ña vichin va.
18 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Saa
koo.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Timoteo

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Timoteo

1 Yu'u, ra Pablo, ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo, xi'in ndiayu ña
taxi Tata yo Ndioxi ra sakaku yoo xi'in suvi mii Tata yo Jesucristo ra ndiaa
ini yo,
2 kuvi ra tiaa tutu yo ña kuxaa ña nuu yo'o, ñani Timoteo, ra iyoo ta
ku'va iyoo se'e yu, xa'a ña ndikun kun Tata yo Jesucristo, ra ña kuni yu
ke vii ni na koo va kun, ra na koo ña va'a xi'in ña nda'vi ini ña kuu mii
Tata yo Ndioxi xi'in Tata yo Jesucristo xi'in kun.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kondiaa ra mii ra nuu na saña'a ña maña

3 Ra xa kundaa va ini kun, chi ta ndaki'in yu kua'an yu chi Macedonia
ke xaku nda'vi ni yu nuu kun, ña na kindoo kun koo kun ñuu Éfeso ñaa,
ña va'a na ka'an kun xi'in yuvi na saña'a ña maña, ña na sañä'a ka na
ña,
4 ra nii na ndatü'un kuachi ni tu na xa'a kuento yata ña köo ya'vi ndiaa
va, xi'in ña ndakani na yata xa'a tu'un chi'ña ña sakua'a na nuu na xii
xikua na, saa chi ni köo nuu ndi'i vi ña, ra nii köo tu ya'vi ndiaa va ña,
saa chi ña kan, ra ña saka va kuvi ña xini yuvi ra kuë chindiee ta'an vi
ña xi'in na ña va'a kundaa ini na xa'a chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi; ra ña
va'a kundaa ini yuvi xa'a chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi ra indaa mii va ra
kuvi ra xiniñu'u kondiaa ini na.
5 Ra ña ka'an yu kachi yu su'va, ra ña kuni yu ña ndinuni ni na ku'vi
ini ta'an va ndo kuvi ña, saa chi xa ndasama va nima ndo, ra xa vivii tu
xani ini va ndo, ra ndinuni ni tu ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo va.
6 Ndi su sava na ra ndixïin vi na ña ku'vi ini na kuni ta'an na, chi ña xa
na ke ndakundi'i ini na xa'a tu'un ña köo ya'vi ndiaa va.
7 Ra kuni ta na kuu na na xini ni saña'a ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés va, ra va'a ni va saña'a na ña tuvi na, ndi su ndia nii kundäa tu
ini na ni ña'a ke ka'an na xa'a vi.
8 Ra xa kundaa va ini yo chi ndiayu Ndioxi ra ña va'a va kuvi ña, tu na
kuniñu'u yo ña ta ku'va chituni mii Ndioxi ña kuniñu'u yo ña.
9 Ra xa kundaa ini yo chi nditäxi vi Tata yo Ndioxi ndiayu ra nda'a ra
Moisés xa'a yuvi na xa kandixa ña ka'an ña, chi xa'a yuvi na xïin kandixa
ña ka'an va ña kuvi ña taxi ra ña. Ta kuu yuvi iku, xi'in yuvi xïin kandixa
Tata yo Ndioxi, xi'in yuvi kuachi, xi'in yuvi ña'a xïin sato'o Tata yo Ndioxi,
xi'in yuvi na xa'ni iva, xi'in yuvi na xa'ni si'i, xi'in yuvi na xa'ni ñani ta'an,
10 xi'in yuvi na xika sii, a na kuaan kuvi na, ra a na xa nditanda'a kuvi
va tu na, xi'in tiaa ndia ki'vi xi'in inka tiaa, xi'in na si'i na ki'vi xi'in inka
na si'i, xi'in na xakui'na yuvi, xi'in yuvi na kuendo ni, xi'in yuvi na ka'an
ña siki, xi'in yuvi na xa takundi'i nuu chiñu ki'vi, na ki'vi kuachi xi'in
tu'un ña ndaa, ña kuu tu'un va'a ña saña'a ndi xa'a Tata yo Jesucristo.
11 Ra tu'un va'a ña saña'a ndi, ra ta ku'va kachi mii tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo ña sakuiso chiñu suvi mii Tata yo Ndioxi yu'u ña kaka yu
ka'an ndoso yu ke iyoo va ña.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi saa chi kunda'vi ini ra xini ra ra

12 Ra ndataxi ni yu tixa'vi nda'a Tata yo Jesucristo, saa chi ra kan kuvi
ra taxi ndiee yu ña va'a ka'an ndoso yu tu'un ra, ra xindiaa ini ra yu'u ña
kuchuun yu sachiñu yu nuu ra, ña kan va ke taxi ra ndiayu sachiñu yu
nuu ra.
13 Ra va'a ni ra ndika'an ki'vi xa'a Tata yo Jesucristo va xikuu yu, ra taxí
tu yu na ndikun ichi va ra, ra ndikaña'a tu yu xi'in va na. Ndi su xa va ra
ña va'a yo'o xi'in yu, saa chi kunda'vi va ini ra xini ra yu'u, saa chi täan
kandixa vi yu Tata yo Jesucristo, ña kan ke ndikundäa ini yu ña xa yu saa.
14 Ra ña yo'o ke xa Tata yo Jesucristo xi'in yu ña kunda'vi ni ini ra xini
ra yu'u, ra taxi tu ra ndiee yu ña na kondiaa ni ini va yu ra, ra taxi tu ra
ña ku'vi ini ña iyoo nuu va ra nda'a yu, ra ña ku'vi ini yo'o ra xa'a ña xa
nduu yo iin xi'in va ra ke taxi ra ña nda'a yo.
15 Ra na kundaa ini kun chi tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña ndaa
ni va kuvi ña, ña kan ke xiniñu'u kandixa takundi'i va yuvi ña: Tata yo
Jesucristo kuvi ra kixi sakaku takundi'i va yuvi na iyoo kuachi, ndi su yu'u,
ra iyoo ni ka va kuachi yu nuu na kan.
16 Ra va'a ni saa va, ndi su kunda'vi va ini Tata yo Ndioxi xini ra yu'u,
ra xi'na ni ka va nuu yu'u ndaña'a Tata yo Jesucristo ña ka'nu ni ini ra.
Ra ña xa ra saa xi'in yu, ra ña va'a na kuu yu iin ita niñu nuu yuvi na
iyoo kuachi va kuvi ña, ra va'a ndakundikun na Tata yo Jesucristo ra ni'i
na ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un.
17 Ra xa'a ña kan ke iin takundi'i va kii na ndasaka'nu yo, ra sato'o
yo indaa saa Tata yo Ndioxi, ra ndichi ni, ra xa'ndia chiñu ndia ndikaa
ndiku'un, ra ra kan, ra ndia nii kii küvi ra, ra nii küvi tu kuni nuu va yo
ra. Saa iyoo ña.
18 Ñani lo'o, Timoteo, ña kuni yu sakuiso chiñu yu yo'o xi'in ke na sa
kun □xa ta ku'va ndika'an na ñani yo na ndika'an tu'un ña □Taxi Tata yo
Ndioxi ta yachi va, saa chi tu saa na sa kun, ra ta ku'va iyoo iin soldado
ra xini ni kaka nuu kuachi va ke koo kun.
19 Ra ndia nii kii na nandïko ini kun ña ndiaa ini kun Tata yo Ndioxi,
ra niña ña chiñu va'a va na □sa kun, ra saa ke ndia nii na nï'i taxi kuachi
xa'a kun. Saa chi sava na, ra ndixïin vi na ña sa na ña va'a yo'o, chi ña xa
na ke kundasi va na ña, ra xa'a ña ke ndi'i tu xa'a ndiee na ña kundikun
na Tata yo Jesucristo va.
20 Ra saa kuvi tu ña kuu xi'in ra Himeneo, ra saa tu xi'in ra Alejandro
va, ra xa'a ña kan ke ndataxi yu ndia nda'a timia'a, ña na sa ri ta ku'va
kuni mii ri xi'in va ndia, ña va'a na sakua'a ndia ña kä'an ki'vi ndia xa'a
Tata yo Ndioxi.

2

Su'va ke xiniñu'u ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi

1 Ra ña xiniñu'u va'a □ka'an yu xi'in kun kuvi ña, ña na ka'an ndo xi'in
Tata yo Ndioxi ra kuaku nda'vi ndo nuu ra xa'a takundi'i va yuvi, ra na
ndataxi tu ndo tixa'vi nda'a ra xa'a va na.
2 Ra na ka'an tu ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a na chiñu na'nu xi'in na
chiñu vali va, ña va'a vivii na koo yo ra na köo yuvi kanita'an xi'in yo,
ra na kandixa ni tu yo Tata yo Ndioxi va, ra vivii tu na kuta'an yo xi'in
takundi'i yuvi va.
3 Saa chi ña sa yo saa, ra ña va'a va kuvi ña, ra □kusii tu ini Tata yo ra
sakaku yoo va xi'in ña,

4 chi ña kuni ra kan ke na kaku takundi'i va yuvi, ra kandixa tu na tu'un
ña ndaa va.
5 Ra indaa va kuvi Tata yo Ndioxi, ra indaa kuvi tu ra sandakuta'an
mani yuvi xi'in va ra, ra ra kan kuvi Tata yo Jesucristo va, ra ta iyoo mii
va yo ndixiyo ra.
6 Ra mii Tata yo Jesucristo yo'o kuvi ra ndataxi mii ndixi'i ra xa'a
takundi'i va yuvi, ra saa va ke xa ra ña va'a cha'vi ra xa'a takundi'i va
na ña va'a na kaku na, ra ña yo'o kuvi ña kuu tu'un va'a ña taxi Tata yo
Ndioxi nda'a na yuuvi yo'o, ra kii ña kuni mii va ra ke taxi ra ña nda'a na.
7 Ra xa'a ña kuni Tata yo Ndioxi ña na kundaa ini takundi'i yuvi va ke
ndikaxin ra yu'u, ña kaka yu chiñu nuu ra, ra ka'an ndoso yu tu'un ra, ra
saña'a tu yu yuvi na küu judío xa'a ña ndaa ña kuu mii tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo va, ra saa tu ña kondiaa ini va na ra. Ra ña ka'an yu
xi'in ndo yo'o, ra ña ndaa va kuvi ña, chi xa Tata yo Jesucristo va ndikun
yu.
8 Ra xa'a ña kan ke kuni yu ña na ka'an takundi'i tiaa xi'in Ndioxi, ra
ndia ndia ka mii nuu xika va ndia ra na ndoni'i ndia nda'a ndia xi'in
ndinuni nima ndia ña ka'an ndia xi'in va ra, ra na sä ndia ña xi'in ña saa
ndia, ra nii na ndatu'un kuachi tu ndia xi'in ta'an va ndia te xa ndia ña.
9 Ra saa tu na si'i va chi vivii va na kundixi na, ra na ndäsa savi ni na
xi'in mii na, chi to'o to'o va na kundixi na; ra ta xa ndasavii na xi'in mii
na, ra na kuniñü'u na kàà savi ña ya'vi ni, ra nii na kundïxi tu na tikoto
ña ya'vi ni va,
10 chi ña xiniñu'u sa na si'i ke na sa na chiñu va'a xa'a ña ndikun na
Tata yo Ndioxi va.
11 Ra te xa ndee na ña sakua'a na, ra na sakua'a na ña koo ña to'o na,
ra taxin va na koo yu'u na, ra na tiaa so'o na ña saña'a na na.
12 Ra täxi yu ndiayu ña na saña'a na si'i na ve'e ñu'u te ndakuta'an na,
ra nii na kä'ndia tu na chiñu nuu ndia tiaa va chi ña xiniñu'u sa na ke na
koo taxin yu'u va na.
13 Ra su'va ke kachi yu, saa chi xi'na ka va tiaa ra nani Adán kuvi ra
xava'a Tata yo Ndioxi, ra te ndi'i saa vi xava'a ra ña'a, ña nani Eva.
14 Ra nii ndisandä'vi tu ri ndiva'a ra Adán, chi ña Eva va kuvi ña
kuchuun ri sanda'vi ri, ra ña sanda'vi ri ña ra xa ña kuachi va.
15 Ra va'a ni saa va ndi su Ndioxi, ra sakaku va ra na si'i xa'a kuachi
na, tu ndinuni ni na kundikun na Tata yo Jesucristo, xi'in ña ku'vi ini na
kuni na inka yuvi, xi'in ña sa na chiñu va'a ña kuni Tata yo Ndioxi, xi'in
ña to'o to'o kaka va na. Ra takundi'i ña yo'o ke xiniñu'u sa va na kii ña
tiaku na ndee na nuu ña yuuvi yo'o ña sakua'nu na se'e na.

3

Su'va ke xiniñu'u kutiaku tiaa ndia inuu nuu na ve'e ñu'u

1 Ra na kundaa ini kun, chi ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña ndaa ni va
kuvi ña: Tu ndia ndia ñani yo kuni kosonuu nuu na ve'e ñu'u, ra ña va'a
va ke xa ndia chi chiñu va'a va kuvi ña.
2 Ndi su ña xiniñu'u sa ndia kuni kosonuu yo'o ke vivii va na kutiaku
ndia, ra saa ke ndia nii na nï'i sakuka'an nuu ndia. Ra indaa tu na koo
yasi'i va ndia, ra ta xixi ndia ra ta ku'va va na kuxi ndia, ra saa tu ta xi'i
ndia, ndia ndia ka ndutia va, ra ndichi ni tu na koo va ndia, ra to'o ni na
koo ndia, ra na ndaki'in mani tu ndia yuvi ve'e va ndia, ra na kuu tu ndia
ndia va'a ni saña'a va;
3 ra nii na saxïni tu ndia mii ndia xi'in ndixi va, ra nii na küu tu ndia
ndia iku ndia kanita'an xi'in yuvi va, ra na kutöo ndia nduku ndia xu'un

xi'in ña maña, ra tiayu ni tu na koo va ndia, ra tiaku ni tu na koo ini va
ndia, ra na kotöo ni tu ndia xu'un va;
4 ra vivii tu na ka'ndia ndia chiñu ve'e va ndia, ra na saña'a tu ndia se'e
ndia ña kandixa na ndia, ra saa tu ña sato'o va na ndia,
5 saa chi tu xïni ndia ña vivii ka'ndia ndia chiñu ve'e ndia, saa ra, ¿ni ke
sa tu ndia ña ka'ndia ndia chiñu nuu na ñani yo na ve'e ñu'u tu sa?
6 Ra nii küvi tu kuu ndia ndia sakan ndakundikun Tata yo Jesucristo va,
saa chi iyo ni ndutiaa ini ndia ra koyo ndia nda'a tundo'o ta ku'va ndo'o
timia'a.
7 Ra niña chiñu va'a va na sa ndia ña va'a na kä'an ki'vi yuvi na xïni
tu'un Tata yo Jesucristo xa'a ndia, ra nii timia'a tu kuchüun sakoyo ña'a
va.

Su'va ke xiniñu'u koo ndia xika chiñu nuu na ve'e ñu'u

8 Ra ndia xika chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra ndia ndu'u tu'un va'a xa'a va
na kuu ndia; ra kuëe uvi ni tu na koo ini va ndia, ra nii na saxïni tu ndia
mii ndia xi'in ndixi va, ra nii na ndüku tu ndia xu'un xi'in ña maña va.
9 Ra xiniñu'u tu ndinuni ni na kundikun ndia ña ndaa ña ndaña'a Tata
yo Jesucristo nuu va yo, ra niña ña va'a va na sa ndia ña va'a na ndukä'an
ndia.
10 Ra xiniñu'u tu kotondoso ndia kuchee ve'e ñu'u va ndia, ra tu vivii
□xa ndia, saa ra kuchuun va ndia sa ndia chiñu kan.
11 Ra to'o ni tu na koo na si'i yasi'i va ndia, ra nii na käka tu na xi'in
tu'un chi'ña va, ra ta □xixi na ra ta ku'va va na kuxi na, ra saa tu ta xa xi'i
na ndia ndia ka ndutia va, ra vivii tu na sa na takundi'i chiñu va, ña va'a
na □kondiaa ini inka yuvi na.
12 Ra tiaa ndia xika chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra indaa va xiniñu'u koo
yasi'i ndia, ra na saña'a ndia se'e ndia, ña vivii na sa va na, ra saa tu na
sa tu ndia xi'in na xachiñu nuu va ndia.
13 Ra tu vivii na sa ndia xika chiñu nuu na ve'e ñu'u, ra sato'o tu inka
yuvi va ndia, ra ndakindiee tu ini ndia ña ka'an ndoso ndia tu'un va'a xa'a
Tata yo Jesucristo va.

Ña ndaa xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo

14 Ñani Timoteo, tiaa ni va kama kuni yu xaa yu koto'ni yu yo'o; ndi su
xa ti'vi kuee va yu tutu yo'o kuxaa ña nda'a kun,
15 ña va'a na kundaa ini kun ndia ku'va ke xiniñu'u sa ndo'o na ve'e
Tata yo Ndioxi tu na kuachi yu. Ra ndo'o kuvi na kuu na ve'e ñu'u Tata yo
Ndioxi ra tiaku va, ra □kuu tu ndo ndiee xa'a ve'e ñu'u xi'in si'in va ña,
saa chi ndakuiin ndo xa'a tu'un ña ndaa.
16 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ka'nu ni va kuvi ña va'a ña ndaña'a Tata
yo Ndioxi nuu yo, ra su'va ke iyoo ña:
Tata yo Jesucristo, ra nduu ra iin tiaa ra kixi ra nuu ña yuuvi yo'o;
Ra Tachi Yii ke ndakuiin xa'a ra ña □kuu ra ra ndaa,
ra xini tu takundi'i na tatun Ndioxi va ra.
Ra ndika'an ndoso tu na ndikun sata ra xa'a ra nuu ini kuvi ña yuuvi va,
ra kandixa va yuvi tu'un ña saña'a na,
ra ndaki'in Tata yo Ndioxi ra kua'an ra ndu'u ra xi'in ra ndivi.

4

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ndiaa ku'va ke koo yuvi kii ña vaxi

1 Ndi su Tachi Yii Ndioxi ra iin kaxi kaxi va ka'an ña, ña ndakoo va sava
na ña ndikun na Tata yo Jesucristo kii ña vaxi, ra ña sa na ke ndakundikun

na tachi ña'a ña sanda'vi va, ra ndakundikun tu na ña saña'a ña ndiva'a va.
2 Chi ña sa na ke kandixa na ña ka'an yuvi maña, yuvi chi'ña tu'un va, ra yuvi kan, ra köo mii ña kuka'an nuu vi na, saa chi ña xinituni na, ra ña ndii va kuvi ña.
3 Ra ña sa yuvi maña kan ke täxi vi na tanda'a yuvi, ra nii täxi tu na ña kaxi na sava ña'a ña xava'a Tata yo Ndioxi va; ra xa kundaa va ini yo, chi yoo na ndikun Tata yo Jesucristo na xa kundaa ini xa'a tu'un ra, ra kuvi va kaxi yo ña, ra ña xiniñu'u sa yo ke ndataxi yo tixa'vi nda'a ra xa'a va ña.
4 Saa chi takundi'i ña'a ña xava'a Tata yo Ndioxi ra ña va'a va kuvi ña, ra xa'a ña kan ke ndia nii ña na kundäsi yo, chi ña xiniñu'u ke na ndataxi yo tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi, ra kaxi va yo ña.
5 Saa chi xi'in tu'un ña xa ndika'an Tata yo Ndioxi va ke nduva'a takundi'i va ña'a, ra saa tu ña ndataxi yo tixa'vi nda'a ra xa'a va ña.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na □kuu ra iin tiaa ra vii ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo

6 Ra na □saña'a kun na ñani yo ña ka'an yu xi'in kun yo'o, xi'in xa'a ña ndaa ña ndiaa ini yo Ndioxi, xi'in ña □saña'a kun na □xa ta ku'va sakua'a va kun, ra ña sa kuu saa kuvi ña kuxixa va'a ka ini kun xi'in tu'un Tata yo Ndioxi va. Ra saa ke xaa kun kuu kun iin tiaa ra va'a ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo va.
7 Ra nii na tiäa tu so'o kun tu'un yata ña köo ya'vi ndiaa ndatu'un va na, chi ña xiniñu'u sa kun ke na sa nduxa kun takundi'i kii ña sa kun chiñu va'a va.
8 Ra va'a ni ña ndixa ke va'a va ña xa nduxa yo ña xinu yo ña ndataya iki kuñu yo, ndi su ña va'a ni ka va ke na sa nduxa yo ña sa yo chiñu va'a ña kuni Tata yo Ndioxi, saa chi ña kan, ra □chindiee ta'an ña xi'in yo ña tiaku yo vichin, ra chindiee ta'an tu ña xi'in yo ña kutiaku yo kii ña vaxi va.
9 Ra tu'un ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra ña ndaa ni va kuvi ña, ra xiniñu'u na kandixa takundi'i va na ña.
10 Ra xa'a ña yo'o ke xachiñu yo ra kaña'a tu na xi'in va yo, ra xa'a ña ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi ra tiaku va kuvi ña, ra mii ra kuvi tu ra sakaku takundi'i yuvi va, ndi su takua na kandixa ña'a va kuvi na kaku sa ra.
11 Ra ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ke na saña'a kun takundi'i va yuvi, ra na ka'ndia kun chiñu nuu na, ña na sa na ña.
12 Ra vivii va na sa kun ña va'a na kä'an ki'vi ndia nii yuvi xa'a kun, xa'a ña □kuu kun ra lo'o itia, chi ña xiniñu'u sa kun ke na kuu kun iin ita niñu nuu na ndikun Tata yo Jesucristo va, xi'in tu'un ña ka'an kun, xi'in ku'va ña tiaku kun, xi'in ña ku'vi ini kun xini kun yuvi, xi'in ña kandixa kun Tata yo Jesucristo, xi'in ña xayäkua kun mii kun.
13 Ra ña köo yu íin xi'in kun vichin, ra ña yo'o ke na sa kun: na ka'vi kun tu'un Tata yo Ndioxi nuu na ñani yo na ve'e ñu'u, ra na ka'an kun xi'in na ña chikaa ni na ndiee, ra na ndakani kun nuu na.
14 Ra na kukuïin kun ña kuniñu'u kun ña xinituni ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a kun ta tiso ndia ñani yo ndia xikua'a ve'e ñu'u nda'a ndia xini kun, ra mii Tata yo Ndioxi kuvi ra ndika'an ni'ni ini ndia ña tiso ndia nda'a ndia xini kun.
15 Ra na kundi'i ni ini kun xi'in chiñu yo'o, ña va'a na kuni takundi'i yuvi chiñu va'a ña □xa kun ta iin iin kii.
16 Ra na ki'in ni kun kuenda xi'in takundi'i ña □xa kun ña vivii va na sa kun, ra vivii tu na saña'a va kun, ra ña yo'o ke na ndakundiee kun sa

va kun, saa chi ña sa kun ña yo'o, ra sakaku kun mii kun, ra saa tu na
saña'a va kun.

5

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ndia ku'va ke sa ra xi'in na ve'e ñu'u

1 Ra tu ndia iin chiñu lo'o vä'a na sa ndia ñani yo, ndia na'nu, ra na
ndä'yu kuvi kun nuu ndia, chi ta ku'va xa kun xi'in iva va kun, na sa kun
xi'in ndia, ña vivii va na ndataxi kun xini ndia. Ra vii ni tu na kita'an kun
xi'in ndia ñani yo ndia itia va, ra ta ku'va xa kun xi'in ñani mii va kun na
sa kun xi'in ndia.
2 Ra na ku'va yo na na'nu, ra vivii va na sa kun xi'in na, ta ku'va xa
kun xi'in si'i va kun na sa kun xi'in na. Ra na ku'va yo na itia, ra vivii tu
na sa kun xi'in na kan va, ta ku'va xa kun xi'in ku'va mii va kun, na sa
kun xi'in na; ña na sato'o kun na xi'in ndinuni nima kun.
3 Ra na ku'va yo na ndukuaan, na ndixa köo yuvi chindiee ta'an xi'in
kuvi na, na chindiee ta'an kun xi'in.
4 Ndi su na ku'va yo na ndukuaan ra iyoo se'e na, a se'e ñani va tu na,
ra na kan va kuvi na̱, na chindiee ta'an xi'in ná xa'a ña ndikun na Tata yo
Ndioxi. Saa chi ña xiniñu'u va kuvi ña ndacha'vi na na xa'a ña va'a, ña
xa ná xi'in na ña sakua'nu ná na̱, saa chi ña kan ke va'a ña kusii ini Tata
yo Ndioxi xi'in va.
5 Ra na ku'va yo, na ndukuaan, na köo ndia nii yuvi chindiee ta'an xi'in,
ra ka'an na xi'in Tata yo Ndioxi ñuu ka'ñu, ra na chindiee ta'an na ve'e
ñu'u xi'in na.
6 Ndi su na ndukuaan, na kusii ni ini xi'in ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi
yo'o, ra va'a ni tiaku va na, ndi su ta iyoo na ndixi'i va iyoo na nuu Tata
yo Ndioxi.
7 Ra na ka'ndia kun chiñu nuu na ñani yo na ve'e ñu'u ña na saxinu na
nuu chiñu ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ña va'a na kañä'a inka yuvi xa'a na
ña kuëe ndiaa na ta'an na.
8 Saa chi na ñani yo na xïin kondiaa na ve'e, na kuu na ve'e mii na, saa
ra xi'in ña kan ke ndaña'a na mii na ña ndïkun ka na Tata yo Jesucristo, ra
ki'vi ka va xa na kan, ña xa na saa, nuu yuvi na ndïkun Tata yo Jesucristo.
9 Ra na ku'va yo, na ndukuaan, na xa ña yo'o kuvi na kuvi chindiee ta'an
na ve'e ñu'u xi'in: ta kuu na kua'an uni xiko kuiya ya'a, na ndixiyo indaa
yii,
10 xi'in na ka'an to'o yuvi xa'a, xa'a ña xa na ña va'a; ta kuu na vivii
sakua'nu se'e, na ndaki'in mani yuvi ve'e, na chindiee ta'an xi'in na ñani
yo na ndikun Tata yo Jesucristo xi'in ndinuni nima na, xi'in na chindiee
ta'an xi'in na nda'vi ndo'o, xi'in na xa ndia ndia ka tu chiñu va'a va.
11 Ndi su na ku'va yo, na itia, ra ndukuaan na, ra na kundiä'vi vi na kan,
ña chindiee ta'an vi kun xi'in na, saa chi ndakunisii tuku va na tanda'a
na, ra tanda'a va na, saa ra naa va ini na xa'a ña kindoo na sachiñu na
nuu Tata yo Jesucristo.
12 Ra xa'a ña xa na saa ke ni'i na tundo'o sa Tata yo Ndioxi va, saa chi
kuëe saxinu na nuu ña kindoo na sachiñu na nuu Tata yo Jesucristo.
13 Ra süvi takua ña yo'o ke xa na, chi tu na chindiee ta'an kun xi'in na,
ra xa'a nduxuxan va'a ka va na, ra süvi takua na nduxuxan kuvi na, chi
xa'a tu na ña xika na ta ve'e, ta ve'e na, ña tuku tuku ndiko na ndatu'un
na xa'a ña ndo'o inka yuvi, ra xa'a tu na ki'vi ni'ni yu'u na xa'a chiñu inka
yuvi va.
14 Ra xa'a ña kan ke kuni yu, ña na tanda'a va na ku'va yo na itia, na
ndukuaan, ra na kaku tu se'e va na, ra na ki'in ni tu na kuenda xi'in na

ve'e va na, saa chi saa ke nï'i yuvi na xïni tu'un Tata yo Ndioxi ña ka'an
ki'vi na xa'a yo.
15 Ra su'va ke kachi yu xi'in kun, saa chi sava na ku'va yo, na itia
ra ndukuaan na, ra ndakoo va na ña ndikun na Tata yo Jesucristo, ra
ndakundikun na timia'a va.
16 Ra tu sava ndia ñani yo, a na ku'va yo, iyoo na si'i na ndukuaan ta'an,
ra xiniñu'u na chindiee ta'an va na xi'in na, ña kan ke va'a na satävi na na
ve'e ñu'u; ra saa ke va'a tu kuchuun na ve'e ñu'u chindiee ta'an na xi'in
na si'i na ndukuaan, na ndinuni va'a xamani nuu.
17 Ra ndia ñani yo, ndia xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u ndia vivii saxinu
chiñu ña ndiso ndia, ra xika tu ndia ka'an ndoso ndia, ra saña'a tu ndia
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va, ra xiniñu'u na sato'o ni va na ndia,
ra na koo tu ya'vi va ndia.
18 Ra saa ke kachi tu tu'un Ndioxi ña vaxi nuu tutu yii ña tiaa na xina'a
ña ka'an kachi su'va va: “Chikäa ndo yunu yu'u sindiki ta xika ri, ña xañu
ri nuni trigo ña sakoyo ri ña”, kachi ña. Ra ka'an tu tu'un Ndioxi kachi
ña su'va va: “Yuvi na xachiñu, ra xiniñu'u na koo ya'vi va na”, kachi ña.
19 Ra tu ndia na taxi kuachi xa'a ndia ñani yo ndia xa'ndia chiñu ve'e
ñu'u, ra xiniñu'u na kundiaka va na uvi a uni yuvi na ndakuiin xa'a kuachi
ña ka'an na, ra saa ke kuvi tiaa so'o kun ña □ka'an na, ndi su tu köo na
ndakuiin xa'a kuachi ña ka'an na xa'a, saa ra tiäa so'o kun ña ka'an vi na.
20 Ra tu ndixa ke iyoo va tu kuachi ndia, ra nuu chitu kua'a na ve'e ñu'u
va, na ka'an kun xi'in ndia ña vä'a □xa ndia, ña va'a na yu'vi inka na, ra
na sä na chiñu ki'vi ta'an ña □xa ndia kan.
21 Ra □xini va so'o Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, xi'in na tatun
na ndikaxin ra, ña xa'ndia yu chiñu nuu kun ña na sa kun takundi'i ña
xa ndika'an yu xi'in kun, ra vivii na sa kun xi'in takundi'i va yuvi, ra na
ndakäxin kun ndia nii na.
22 Ra te xa tava kun ndia ñani yo ndia kuiso chiñu ve'e ñu'u, ra na täva
ki'vi kun ndia, chi na ki'in va'a va xini kun ña va'a na kundaa ini kun yoo
kuvi ndia va'a tava kun, saa chi tu na sa ndia chiñu ki'vi, ra yo'o va kuvi
ra ndiso xi'in ña. Ra na sä kun ndia nii chiñu ki'vi.
23 Ra xa'a ña ki'in ni kue'e yo'o, ña xaxi ni ña ini kun, ra na kö'o kun
takua tiakuii, chi na ko'o tu kun lo'o vino va.
24 Ra xa'a ña kan ke te xa tava kun ndia ñani yo, ndia kuiso chiñu ve'e
ñu'u, ra xa te kachi yu xi'in kun ke na sa va kun, saa chi va'a ni köo va
na taxi kuachi xa'a yuvi ña □xa na chiñu ki'vi, ndi su sava, ra kama va
ndakuni yo na ña □xa na ña, ra sava tu, ra na'a va saa kundaa ini yo xa'a
na.
25 Ra mii saa kuvi tu ña kuu xi'in chiñu va'a ña xa va na, saa chi sava, ra
kama va kundaa ini yo xa'a ña, ra sava tu ra kuachi va saa kundaa ini yo
xa'a ña, ndi su takundi'i chiñu ña □xa yuvi ra kindöo se'é ña, chi ndatuvi
ndi'i va xa'a ña.

6

Su'va ke xiniñu'u sa yo xi'in na kuna'nu nuu yo

1 Ra takundi'i na ñani yo, na xachiñu nda'vi köo ya'vi, ra na sato'o ni
va na xito'o na, ña va'a na kä'an ki'vi inka yuvi xa'a Tata yo Ndioxi, xi'in
xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña ka'an ndoso yo.
2 Ra tu xa ndakundikun va tu na xito'o na ñani yo na xachiñu nda'vi
köo ya'vi Tata yo Jesucristo, ra va'a ni saa va ra na kukuïin vi na ñani yo
kan, ña sato'o na xito'o na, chi ña xiniñu'u sa na ke na chikaa ni ka na
ndiee ña vii ni ka sachiñu na nuu va na; saa chi xa ñani yo na ku'vi ini va

yo nduu xito'o na. Ra ña ka'an yu xi'in kun xa'a yo'o kuvi ña na saña'a kun na ve'e ñu'u, ra na ka'an tu kun tu'un ndieé ini xi'in va na ña va'a na sa va na ña.

Su'va ke kuni Ndioxi sa yo

3 Ra tu ndia na saña'a inka ichi maña, ña kuë inuu xi'in ña va'a ña xa sakua'a yo xa'a Tata yo Jesucristo, ra nii inüu tu ña xi'in ña ndikun va yo,
4 ra na kan, ra na kutiaa xi'in mii va kuvi na, ra ndia nii lo'o ke xïni vi na. Chi chiñu na kan ke ndatu'un kuachi na xi'in inka yuvi xa'a ni ke kuni kachi iin iin tu'un va; ra xa'a ña yo'o kuvi ña kaku ña ndukuini ini, xi'in ña saa na xi'in ta'an na, xi'in ña ka'an kini na xi'in ta'an na, xi'in ña ndiäa ini ta'an ka na.
5 Ra takundi'i kii ke kanita'an na, ra niña ña ki'vi va ndakani xini na, ra ña xa na ke ndakoo va na ña ndaa, ra ndakani ini na ña koo ni xu'un na xa'a ña sachiñu na nuu Tata yo Jesucristo va. Ra na kutä'an vi kun xi'in yuvi na xa sa ñaa.
6 Ra ña ndaa va kuvi ña, ña va'a ni va koo yo xa'a ña ndikun yo Tata yo Jesucristo, tu kusii ini yo xi'in ña xa taxi ra nda'a yo.
7 Saa chi köo mii ña'a ndixaa xi'in vi yo nuu ña yuuvi yo'o te kaku yo, ra ndia nii lo'o tu ña küvi ku'un xi'in yo te xa na kuvi va yo;
8 ndi su tu iyoo ña xixi yo, xi'in tikoto yo, ra xa nani xi'in ña yo'o ke na kusii ni ini va yo.
9 Ndi su yuvi na kotoo ni kukuika, ra kuchüun vi na, chi sanda'vi va ña ndiva'a na. Ra xa'a na xa na chiñu ña ki'vi va, ra mii chiñu kan ke sandi'i va'a xa'a va na.
10 Saa chi tio'o takundi'i ña vä'a va kuvi ña kotoo ni yuvi kukuika na; ra xa saa ke ndo'o va sava na ña ndakunisii ni na ña koo xu'un na, saa ra naa ini va na xa'a ña ndikun na Tata yo Jesucristo, ra ña ndo'o na ke ndini'i na tundo'o, ña tixu'vi va na.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña vivii na sa ra

11 Ndi su yo'o, ñani Timoteo, ra ña kuu kun ra xachiñu nuu Tata yo Ndioxi, ra na sä kun chiñu ki'vi kan. Chi ña xiniñu'u sa kun ke na sa kun chiñu ndaku, xi'in ña sa kun ña kuni Tata yo Ndioxi, xi'in ña kundiaa ini kun Tata yo Jesucristo, xi'in ña ku'vi ini kun kuni kun inka yuvi, xi'in ña sa ndiee ini kun nuu ndia ndia ka tundo'o, xi'in ña sato'o kun inka yuvi.
12 Ra na chikaa ni ka kun ndiee ña kandixa kun Tata yo Jesucristo; ra na sa nduxa kun, ra saa ke ni'i kun ña kutiaku kun ndia ndikaa ndiku'un, saa chi xa'a ña kan ke kana Tata yo Ndioxi yo'o va, ra kua'a ni tu yuvi xini ña ndakuiin kun xa'a ña ndikun kun Tata yo Jesucristo va.
13 Ra xito'ni va Tata yo Ndioxi, ra taxi ña tiaku takundi'i ña'a ña iyoo, ra xito'ni tu Tata yo Jesucristo, ra ndakuiin ña kuu ra rey nuu na judío ta nditakatu'un ra Poncio Pilato va ra,
14 ña xa'ndia yu takundi'i chiñu yo'o nuu kun vichin, ra na kandixa kun ña xi'in ndinuni nima kun, ra saa ke ndia nii yuvi nï'i ka'an ki'vi xa'a kun kii vichin, iin saa ndia kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra,
15 ra te xa na tandiaa kii ña kuni mii va Tata yo Ndioxi kuvi ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra. Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Ndioxi, ra kuu mii takundi'i ndiayu, ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i na xa'ndia chiñu, ra chee nuu takundi'i yuvi.
16 Ra kan kuvi indaa Ndioxi, ra tiaku iin takundi'i kii, ra nuu ye'e, nuu tändiaa ndia nii yuvi va ke iyoo ra. Ra ndia nii tu yuvi täan kuni ña'a va, ra nii küni va tu na ra. ¡Ra kuenda mii ra kuvi ña to'o, xi'in ndiee ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va! Saa koo.

17 Ra na ñani yo, na kuu na kuika iyoo xu'un nuu ña yuuvi yo'o, ra na
ka'an kun xi'in na ña na kutiäa ni ini na xi'in xu'un na, ra nii na kundiäa
ni tu ini va na ña, saa chi ña ndi'i xa'a va kuvi ña. Ra ña xiniñu'u sa na ke
na kondiaa ini na Tata yo Ndioxi ra tiaku va, saa chi ra kan kuvi ra taxi
takundi'i va ña'a ña xamani nuu yo ña va'a na kuniñu'u yo ña, ra kusii
ni ini yo xi'in ña.
18 Ra ña xiniñu'u ka'an kun xi'in na ñani yo na kuika ke vivii va na sa
na xi'in xu'un na, ra na kuika xi'in chiñu va'a va ke na kuu na, ra na koo
nduvi tu na ña chindiee ta'an na xi'in inka yuvi, ra ndata'vi tu na ña'a ña
kuu mii na xi'in inka yuvi va.
19 Ra tu na sa na ña yo'o, ra saa ke kuvi kuu na, na kuika ndixa kii ña
vaxi, ra ni'i tu na ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un va.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in ra Timoteo

20 Ñani Timoteo, vivii va na kuniñu'u kun ña xinituni, ña taxi Tata yo
Ndioxi nda'a kun, ña sa kun chiñu ña kuni ra. Ra na tiäa so'o kun tu'un
ña ka'an yuvi na kuëe kandixa Tata yo Jesucristo, saa chi tiaa ni va xa xini
na xa'a tu'un Tata yo Ndioxi xi'in ña xinituni mii na, ndi su mii ña ndaa,
ra ndia nii lo'o ke xïni vi na;
21 ra xa'a ña xiin sava na tiaa so'o ña ka'an yuvi kan, ra xa ndakoo va
na ña ndikun na Tata yo Jesucristo vichin.
Ra ña va'a ña kuu mii Tata yo Ndioxi na koo xi'in kun. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Timoteo

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Timoteo

1 Yu'u, ra Pablo, ra kana Tata yo Ndioxi, ña xika yu chiñu yu nuu Tata yo
Jesucristo, ña xika yu ka'an ndoso yu nuu inka yuvi xa'a ña kindoo Tata
yo Ndioxi ña taxi ra ña kutiaku yo xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo
Jesucristo
2 kuvi ra tiaa tutu yo'o, kuxaa ña nda'a kun ñani lo'o Timoteo, ra iyoo ta
ku'va iyoo se'e yu, xa'a ña ndikun kun Tata yo Jesucristo. Ra mii va Tata
yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo na taxi ña nda'vi ini, xi'in ña va'a nda'a
kun, ña va'a vii ni na koo kun.

Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi xa'a ra Timoteo

3 Ñani lo'o Timoteo, □ndataxi ni yu tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a kun,
ra nuu ra kan ke xachiñu yu xi'in ndinuni nima yu, ta ku'va xa na xii xikua
yu xina'a. Ra ni kuëe naa ini yu xa'a kun chi ñuu ka'ñu va ndaka'an yu
xa'a kun, ra ndataxi ni yu tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi xa'a kun.
4 Ra te ndaka'an yu xa'a ña kusuchi ni ini kun, ra xaku kun, te nindiayu
ta'an yo, ra □kuni tuku va yu ña kuni yu yo'o ña va'a na kusii ni ini yu.
5 Saa chi ndaka'an ni yu xa'a ña ndinuni ni ndikun kun Tata yo
Jesucristo. Ra ña xitan kun Loida, xi'in ña si'i kun Eunice kuvi na nuu
xindikun Tata yo Jesucristo, ra kundaa kaxi tu ini yu ña ndikun kun ra ta
ku'va xindikun na kan va ra.

Na kukä'an nuu yo xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo

6 Ra xa'a ña kan ke kuni yu taxi yu xini kun, ña na kuniñu'u kun ña
xinituni ña ndaki'in kun xa Tata yo Ndioxi, te chindu'u yu nda'a yu xini
kun.
7 Saa chi nditäxi Tata yo Ndioxi Tachi Yii ra nda'a yo ña kuu yo yuvi iyo,
chi ña taxi ra Tachi Yii ra nda'a yo, ra ña va'a ndaku na koo ini va yo kuvi
ña, xi'in ña ku'vi ini yo inka yuvi, xi'in ña vivii kutiaku yo.
8 Ra na kukä'an nuu kun ña ndakuiin kun xa'a tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo, ra nii na kukä'an tu nuu kun xa'a yu'u ña ndikaa yu ve'e kàà
xa'a va ra. Chi ña xiniñu'u sa kun ke na kuiin va kun ña ndo'o kun, xa'a
ña kaka kun ka'an ndoso kun tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo. Saa chi
mii va Tata yo Ndioxi taxi ndiee kun ña va'a sa ndiee ini kun ña sando'o
na yo'o.
9 Saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra sakaku yoo, ra kana ra yoo ña
kuu yo na ñuu ra na yii, ndi su süvi xa'a ndia iin chiñu va'a ña xa yo kuvi
ña ndikana ra yoo. Chi xa'a ña kuni ra ndaña'a ra ña ku'vi ini ra xini ra
yoo, xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo va kuvi ña xa ra saa
xi'in yo. Ra xa ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini yoo te kumani ka kukava xa'a
ña yuuvi vi.
10 Ra vichin, xi'in ña xa Tata yo Jesucristo ña kixi ra sakaku ra yoo va
kuvi ña ndaña'a Tata yo Ndioxi ña □ku'vi ni ini ra xini ra yoo. Ra mii va
Tata yo Jesucristo kuvi ra sandi'i xa'a ndiee ña xa'ni, ra xi'in tu'un va'a
xa'a mii va ra kuvi ña taxi ra ña tiaku yo, ra ña □tiaku yo vichin, ra kuëe
ndi'i ka xa'a ña.

11 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña ka'an yu xa'a yo'o va kuvi ña
kuni Tata yo Ndioxi ña na ka'an ndoso yu, ra xa'a ña kan va ke kana ra
yu'u, ña kaka yu chiñu nuu ra, ra kuu tu yu, ra saña'a yuvi na küu judío
va.
12 Ra xa'a ña yo'o ke ndo'o yu ña ndikaa yu ve'e kàà vichin va, ndi su
kukä'an vi nuu yu, saa chi xa kundaa va ini yu yoo kuvi ra ndiaa ini yu, ra
kundaa kaxi tu ini yu ña kuu mii ra ndiee ña sandutia ndoso ra tu'un ra
ña sakuiso chiñu ra yu'u ka'an ndoso yu ku'un ña nuu iinii kuvi ña yuuvi
va, ra kuni so'o na ña ndia kii ña nandiko mii ra kixi va ra.
13 Ra ña xa saña'a yu yo'o, ra iin ita niñu ña va'a ña xiniñu'u sa va kun
kuvi ña, ta kuu ña kondiaa ini kun Tata yo Ndioxi, xi'in ña ku'vi ini kun
inka yuvi xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo Cristo Jesús.
14 Ra mii Tachi Yii ña iyoo nima yo, na chindiee ta'an xi'in kun ña va'a na
kuchuun kun ndakuiin kun xa'a ña va'a, ña sakuiso chiñu Tata yo Ndioxi
yo'o xi'in.
15 Ra xa kundaa va ini kun, chi takundi'i va na ta'an yo na ndee chi Asia,
ra ndakoo nda'a va na yu'u; ta kuu ra Figelo, xi'in ra Hermógenes.
16 Ra ka'an ni yu xi'in Tata yo Ndioxi ña na taxi ra ña va'a koo xi'in na
ve'e ra ñani yo Onesíforo, saa chi kua'a ni va ichi chikaa ra tu'un ndiee
ini xi'in yu, ra nii ndikukä'an tu nuu ra xi'in va yu xa'a ña ndikaa yu ve'e
kàà.
17 Saa chi te kixi ra ñuu Roma yo'o ra iin nani nani va ndixika ra
nanduku ra ve'e kàà nuu ndikaa yu, ra ndiakua ndani'i va ra yu'u.
18 Ra mii Tata yo Jesucristo na kunda'vi ini kuni ra ñani yo, Onesíforo,
te xa na xaa kii ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi yo'o. Ra
xa kundaa tu ini mii va kun, chi chindiee ta'an ni va ra xi'in yo te ndixiyo
yu ñuu Éfeso ñaa.

2

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kuu ra iin soldado ra ndinuni ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo

1 Ñani lo'o Timoteo, ña nda'vi ini ña taxi Tata yo Ndioxi iyoo xi'in yo
xa'a ña xa nduu yo iin xi'in Tata yo Jesucristo, na taxi ndiee kun ña va'a
ndakụ ni na koo kun nuu ndia ndia ka tundo'o.
2 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña xini so'o kun saña'a yu kua'a
ni yuvi ke na saña'a tu yo'o va ndia ñani yo, ndia ndinuni ni ndikun Tata
yo Jesucristo, ndia ki'in kun kuenda kuchuun saña'a, ña va'a na saña'a
ndia inka yuvi.
3 Ra ña iyoo kun ta ku'va iyoo iin soldado ña ndikun kun Tata yo
Jesucristo, ra na kuiin va kun ña ndo'o kun xa'a ra, ta ku'va ndo'o yu'u.
4 Saa chi ndia nii soldado ndia kuni kindoo va'a nuu ra soldado, ra
kuchee nuu ndia, ra kuëe ndakundi'i vi ini ndia kan xa'a inka chiñu, chi
ña xa ndia ke ndi'i ini ndia ña □xa ndia chiñu ña □xa'ndia ra kuchee nuu
va ndia.
5 Ra saa ke □kuu tu xi'in yuvi na □sasiki ña ke'e ta'an va na, saa chi küvi
vi ndaki'in na ña'a ña iyoo nduvi ndaki'in na, tu kuëe xa na ta ku'va ka'an
mii ndiayu ña ka'an xa'a ña sasiki na.
6 Ra saa ke □kuu tu xi'in yuvi na □chi'i ndia ndia ka tu kui'i va, chi xi'na
ka □ndakundiee va'a va na xachiñu na, ra saa vi ke koo ña'a kan kaxi na.
7 Ra vivii va na ndakani xini kun xa'a tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o,
ra mii va Tata yo Jesucristo chindiee ta'an xi'in kun, ra kundaa ini kun
xi'in takundi'i va ña.

8 Ra ndia nii lo'o na näa ini kun xa'a Tata yo Jesucristo, ra ndatiaku nuu
ña ⃗xa'ni, ra ⃗kuu ndise'e ra rey David. Ra mii tu'un va'a yo'o kuvi tu ña
⃗ka'an ndoso yu'u nuu takundi'i yuvi va.
9 Ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña ⃗ka'an yu xa'a xi'in kun yo'o,
kuvi ña ndo'o ni yu xa'a vichin, ra ndia nu'ni yu xi'in yo'o kàà va, ña
ndikaa yu ve'e kàà vichin; ra va'a ni saa ndo'o va yu, ndi su ndikäa vi tu
tu'un Tata yo Ndioxi ve'e kàà, ra ni kuëe nu'ni va tu ña.
10 Ra xa'a ña kan ke ⃗xa ndiee ni va ini yu ña ⃗ndo'o ni yu vichin, ña
va'a na ⃗kuxixa ini yuvi na ndikaxin Tata yo Ndioxi, ra kaku na sa Tata yo
Jesucristo, ra koo na xi'in ra nuu nduvi ni kaa, ra kutiaku na ndia ndikaa
ndiku'un.
11 Ra tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña ndaa ni va kuvi ña:
Tu xa ndixi'i yo xi'in Tata yo Jesucristo, ra kutiaku tu yo xi'in va ra;
12 ra tu kuëe ndiko ini yo ña ⃗ndo'o tu yo xa'a ra, saa ra ni'i tu yo koo yo
xi'in ra nuu xa'ndia ra chiñu va.
Ra tu ⃗tise'e tu'un tu yo xa'a ra nuu yuvi, ra ndakoo tu yo ña ndikun va
yo ra, saa ra tise'e tu'un tu ra kan xa'a yoo va nuu Tata ra Ndioxi.
13 Ra va'a ni saxïnu va yoo ña kindoo yo sa yo, ndi su ra kan, ra ⃗saxinu
ra takundi'i va ña ⃗kindoo ra sa ra.
Saa chi Tata yo Ndioxi, ra takundi'i ña ka'an ra, ra saxinu ndi'i va ra ña.

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña vivii va na sachiñu ra nuu Tata yo Ndioxi

14 Ra na ka'an kun xi'in na ñani yo, ña xito'ni va Tata yo Ndioxi, ña
ka'an kun xi'in na, ña na näa ini na xa'a ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra na
ka'an kun xi'in na, ña na ndatü'un kuachi na xa'a ndia ndia ka tu'un, saa
chi ña ndatu'un kuachi na, ra köo ya'vi ndiaa vi ña, saa chi tu saa na sa
na, ra yuvi na sakan xini so'o tu'un Tata yo Ndioxi va kuvi na sandi'i na
xa'a.
15 Ra na sa nduxa kun, ña kuu kun iin tiaa, ra ⃗xa ña kuni mii Tata yo
Ndioxi, ña va'a na köo ña kuka'an nuu kun xi'in te xa na xaa kun nuu ra.
Ra na sakua'a kun ña vivii kundaa ini kun xi'in tu'un Tata yo Ndioxi, ra
saa ke kuvi vivii tu ndakani va kun ña.
16 Ra na kutä'an kun xi'in yuvi na ndatu'un tu'un ña köo ya'vi ndiaa,
saa chi tu'un ña ndatu'un na kan, ra ña sakuxika va'a ka va kuvi ña na
nuu Tata yo Ndioxi.
17 Saa chi tu'un chi'ña ña ndatu'un yuvi kan, ra iin ta iyoo kue'e tia'yu
va iyoo ña, saa chi iin vichin vichin va ndutia ndoso ña kua'an ña. Ra ra
Himeneo xi'in ra Fileto kuvi ndia ⃗saña'a tu'un chi'ña kan,
18 ra ña xa ndia ke ndakoo va ndia tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña
ndaa, ra ndakundikun ndia tu'un chi'ña va, ña xika ndia ka'an ndia ña
xa ndatiaku takundi'i va na ndii, ña ⃗sanda'vi ndia na ñani yo na ndikun
Tata yo Jesucristo.
19 Ndi su tu'un Tata yo Ndioxi, ra ña ndaa va kuvi ña, ra iin ta ku'va
iyoo yuu ña kutu ni ñu'u xa'a ve'e va ke iyoo ña, ra ndu'u tu'un ña kachi
su'va sata ña: “⃗Xini va Tata yo Jesucristo yuvi na kuu kuenda ra”, kachi
ña, ra, “Na ndikun ichi ra, ra xiniñu'u na ndakoo va na ña vä'a.”
20 Ra xa xini va kun, chi iin ve'e ka'nu ña kuu ve'e iin ra kuika, ra kua'a
ni va nuu nda'a chiñu ña xiniñu'u na ta xixi na iyoo, sava ña kuva'a xi'in
yuu oro, xi'in yuu plata, ra sava tu ña kuva'a xi'in itun, ra saa tu xi'in
ndia'yu va; ra nda'a chiñu ña kuva'a xi'in oro, xi'in ña kuva'a xi'in plata
kuvi ña xiniñu'u na ta kuu ndatava na viko va, ra ña kuva'a tu xi'in itun,
xi'in ña kuva'a xi'in ndia'yu kuvi ña xiniñu'u na xi'in chiñu ña nuu va.

21 Ra tu na kuïin kun ña tiaa so'o kun ña ki'vi ña saña'a ndia maña, ra
saa ke kuvi kuu kun ta ku'va iyoo nda'a chiñu ña va'a ña xiniñu'u na nuu
ndatava na viko. Ra koo yaa tu nima va kun, ra koo nduvi kun ña va'a
kuniñu'u Tata yo Ndioxi yo'o, ña va'a sa kun ndia ndia ka chiñu ña va'a
nuu ra.
22 Ra na sä kun takundi'i nuu chiñu ki'vi ña xa na itia, chi ña xiniñu'u
sa kun ke na sa kun chiñu va'a va, ra na kondiaa ni tu ini kun Tata yo
Jesucristo va, ra na ku'vi tu ini kun kuni kun inka yuvi va, ra vivii tu na
kuta'an kun xi'in va na, ra xi'in na ñani yo na ndinuni ni ndikun Tata yo
Jesucristo va ke na kuta'an kun.
23 Ra na tiäa so'o kun ta ndatu'un na xa'a chiñu ki'vi ña köo ya'vi ndiaa,
saa chi ña xa ña kan ke, sakanita'an ña yuvi va.
24 Saa chi ña va'a na kuu kun iin tiaa, ra xachiñu nuu Tata yo Jesucristo,
ra küvi vi kaka kun chikaa kun kuachi xi'in inka yuvi; chi ña xiniñu'u sa
kun ke vivii va na kuta'an kun xi'in takundi'i va yuvi. Ra xiniñu'u kuu tu
kun, iin ra vivii saña'a inka yuvi va; ra xiniñu'u na kuiin tu kun ndo'o va
kun, ndi su na kä'an kuachi kun xa'a ña ndo'o kun,
25 ra vivii tu na ndataxi kun xini yuvi na xïin kandixa va, ra a íin ña saa
nandiko va ini na sa Tata yo Ndioxi, ra kundaa ini na xa'a ña ndaa,
26 ra ndukaxi ini na, ra saña ndika na nda'a timia'a, saa chi nda'a ri kan
va ke ñú'u na, ra ta iyoo ve'e kàà va ke iyoo ña ñú'u na, ra xa ri ta ku'va
kuni mii va ri xi'in na.

3

Te xa na kuyachin ndi'i xa'a ña yuuvi ra niña chiñu ki'vi va sa yuvi

1 Ra xiniñu'u ni tu kundaa ini kun xa'a ña yo'o va, ñani Timoteo: vaxi
kii, ra kua'a ni ña u'vi kixi nuu ña yuuvi yo'o.
2 Saa chi kii kan, ra xa'a sava yuvi ña ndakundi'i ni ini na takua xa'a
mii va na, ña va'a ni koo na kuni na, ra kuni na ña koo ni tu xu'un va na,
ra kutiaa ni tu ini na xi'in mii va na, ra ndakani tu ini na ña ndiaa ya'vi
ni ka na nuu inka yuvi, ra kaña'a tu na xa'a Tata yo Ndioxi va, ra kuïin tu
na kandixa na na íva si'i va na, ra nii kusïi tu ini na xi'in ndiee ña chikaa
inka yuvi xi'in na, ra nii ña kundikun na Tata yo Ndioxi ke kuïin vi na,
3 ra nii kü'vi tu ini na kuni na yuvi va, ra nii kuïin tu na ña koo ka'nu
ini va na; ra niña tu'un chi'ña va ndatu'un na, ra nii kuchüun tu na ña
ka'nu na mii va na, ra ndiva'a ni tu koo ini va na, ra kanita'an tu na xi'in
yuvi na xa chiñu va'a va.
4 Ra xiko ta'an tu na xi'in yuvi na ita'an mani ni xi'in va na, ra nii kuëe
iyo tu koo ini va na, ra kutiaa ni tu na xi'in ña xini va na, ra ndakunisii tu
na takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ra kuïin tu na kundikun
na Tata yo Ndioxi va.
5 Ra iin sa ndaña'a na mii na ña ndinuni ni ndikun na Tata yo Ndioxi,
ndi su chiñu ki'vi ña sa va na ke ndaña'a ña'a ña kuëe tiaku na ta ku'va
kuni Tata yo Ndioxi.
Ra ndia nii lo'o ke na kutä'an mani kun xi'in vi yuvi na sa saa kan,
6 saa chi ta'an yuvi na ka'an yo xa'a yo'o kuvi tu ndia kua'an ki'vi ta
ve'e ta ve'e na si'i, na vita ini, na iyoo kua'a ni kuachi, ra sanda'vi ndia
na. Ra na si'i yo'o, ra takundi'i nuu chiñu ki'vi ña kotoo iki kuñu va na ke
xa'ndia chiñu nuu na.
7 Ra iin takundi'i kii ke kuni na sakua'a na ña xaa va, ndi su xa saa küvi
tandiaa na ña kundaa ini na xa'a ña ndaa vi.
8 Ra ndia saña'a ña maña yo'o, ra ña ndaa va ke kundasi ndia, chi
ta ku'va xa ra Janes, xi'in ra Jambres, ña ndixïin ndia kandixa ndia ña

ndika'an ra Moisés xina'a va ke ̱xa ndia. Ra yuvi na xa saa kan, ra ña
ndi'i xa'a va kuvi ña xinituni na, ra nii Tata yo Ndioxi ndïkun ka vi na.
9 Ndi su xïnu vi ña kuni na, saa chi kundaa ini takundi'i va yuvi ña kuu
na, na ki'vi, ta ku'va ndo'o ndia uvi, ndia ndixïin kandixa ña ndika'an ra
Moisés xina'a.

Ka'an ka ra Pablo xi'in ra Timoteo xa'a chiñu ña xiniñu'u sa ra

10 Ndi su yo'o, ñani, ra xa kundaa va ini kun ndia ku'va ke iyoo tu'un
Tata yo Ndioxi ña saña'a yu, ra kundaa tu ini kun ndia ku'va ke tiaku va
yu, ra xini tu kun ndia ña ke kuni yu sa va yu. Ra kundaa tu ini kun ña
ndikun yu Tata yo Jesucristo va, ra kundaa tu ini kun ña xa ̱ndiee ni ini
va yu, ra kundaa tu ini kun ña ku'vi ni ini yu xini yu inka yuvi va, ra
kundaa tu ini kun ña ̱xa ndạkụ̱ ni ini yu nuu takundi'i ña ̱ndo'o va yu,
11 ra kundaa tu ini kun ña ̱xa ndiee ni ini yu ña taxi na yu'u, ra saa
tu xi'in ña sando'o na yu'u va, ra xa kundaa va ini kun ña ndo'o yu ñuu
Antioquía, xi'in ñuu Iconio, ra saa tu ñuu Listra va; ndi su mii va Tata yo
Jesucristo sakaku yu'u nuu tundo'o ña ndo'o yu ñuu kan.
12 Ra xa kundaa ini yo, chi takundi'i yuvi na kuni kutiaku ta ku'va kuni
mii Tata yo Jesucristo, ra ndo'o ni va na, chi taxi va na sa yuvi;
13 ndi su yuvi vä'a, yuvi chi'ña tu'un, ra ta iin iin kii ra na nduu ña'a
va'a ka va kuvi na, saa chi ña sa na ke sanda'vi na yuvi, ra inka tu yuvi
sanda'vi ta'an xi'in mii va na.
14 Ndi su yo'o, ra ña xiniñu'u sa kun ke vivii va na kundikun kun ña xa
sakua'a kun, saa chi xa ̱kundaa va ini kun ña kuu ña ña ndaa, xa'a ña
xa ̱kundaa ini kun ña kuvi kundiaa ini kun yuvi na saña'a ña yo'o.
15 Ra na ndaka'an kun, chi te lo'o vi kun ke kundaa ini kun xa'a tu'un
Tata yo Ndioxi ña tiaa na xina'a, ra ña kan kuvi ña kuchuun taxi ña ndichi
nda'a kun, ña va'a na kondiaa ni ka ini kun Tata yo Cristo Jesús, ra sakaku
ra yo'o.
16 Takundi'i tu'un ña vaxi nuu tutu yii, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra
ndika'an ni'ni xini yuvi, ra tiaa na ña. Ra va'a ni ña, saa chi saña'a ña
yoo, ra ka'an tu ña xi'in yo xa'a ña vä'a ̱xa va yo, ra ̱ndasayukun tu ña
yoo va, ra saña'a tu ña yoo ña sa yo chiñu va'a va,
17 ra suvi mii tu'un yo'o ke ̱xiniñu'u Tata yo Ndioxi, ña xa nduvi ra na
ñuu ra, ña ̱saña'a ra na, ña va'a na koo nduvi na ña sa na takundi'i nuu
chiñu va'a, ña kuni mii va ra.

4

Ka'an ra Pablo xi'in ra Timoteo ña na kutüvi ra ña ka'an ndoso ra

1 Ra ̱xito'ni va Tata yo Ndioxi, ra saa tu Tata yo Jesucristo, ra kuu rey,
ra kixi sayukun kuachi xi'in yuvi na tiaku, ra saa tu xi'in na ndii va, ña
xa'ndia yu chiñu nuu kun vichin
2 ña na ka'an ndoso kun tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo; ra iin
takundi'i kii va na koo nduvi kun ña ka'an kun xi'in yuvi, ra va'a ni xiin
na, ra va'a ni xïin va tu na, ndi su ña xiniñu'u sa kun ke na ka'an kun xi'in
va na. Ra na ndasayukun kun na te ̱xa na chiñu ki'vi, ra na ka'an tu kun
xi'in na ña na nandiko ini na xa'a kuachi va na, ra vivii tu na chikaa kun
tu'un ndiee ini xi'in va na, ra na saña'a tu kun na ndia ku'va ke xiniñu'u
kutiaku va na, ra ka'nu ni na koo ini kun xi'in na ña va'a na sakua'a na.
3 Saa chi vaxi kii, ra kuïin ka vi yuvi ña kuni so'o na tu'un va'a xa'a Tata
yo Jesucristo; chi ña sa na ke ndakundikun na ña kuni mii va na, ra xa'a
ña kan ke xa'a na nduku na tiaa ndia saña'a ta ku'va kuni mii va na, ña
va'a na kusii ini na xi'in chiñu ki'vi ña ̱xa na.

4 Ra ndakoo va na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra ndakundikun na
tu'un chi'ña, ña köo ya'vi ndiaa va.
5 Ndi su ña xiniñu'u sa yo'o ke kaxi kaxi va na koo xini kun xa'a takundi'i
va chiñu, ra na kuayü'vi kun ña ndo'o kun xa'a Tata yo Jesucristo, chi ña
sa kun ke na kundi'i ini kun ña ka'an ndoso kun tu'un va'a xa'a ra nuu
yuvi va, ra vivii va na saxinu kun nuu chiñu ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a
kun.
6 Ra na kundaa ini kun vichin ñani lo'o Timoteo, saa chi yu'u, ra xa
ndinumi ni va ka'ni na yu'u, ña koo yu ta ku'va □xa na xi'in kiti ri xa'ni
na soko na nuu Tata yo Ndioxi; saa chi xa ndixaa va kii ña ka'ni na yu'u.
7 Ra va'a va, saa chi tiaa ni va xa nduxa yu ña xa yu chiñu ña kuni Tata
yo Jesucristo. Ra vichin, ra ta ku'va □ndo'o iin tiaa ra xakanaa xinu va ke
□ndo'o yu, ra ndia nii lo'o tu nindīko ini va yu, ra nii ndikuñäa tu yu ña
□ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va.
8 Ra xa'a ña kan ke vichin, ra xa iyoo nduvi va iin ña va'a, ni'i yu, ra mii
va Tata yo Jesucristo, ra ndaku ni xayukun kuachi kuvi ra taxi ña nda'a
yu te xa na nandiko ra kixi tuku ra; ra süvi takua yu'u kuvi ra ni'i ña va'a
kan, chi ni'i tu takundi'i yuvi na ndiatu ña kixi va ra ña.

Chiñu ña xa'ndia ra Pablo nuu ra Timoteo

9 Ra na sa nduxa kun ña kama ni va kixi kun koto'ni kun yu'u.
10 Saa chi ra Demas, ra ndakoo nda'a va ra yu'u, saa chi ndakunisii ni
ka va ra, ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra ndaki'in ra kua'an ra chi ñuu
Tesalónica va. Ra ra Crescente, ti'vi yu kua'an tu chi Galacia va, ra ra Tito
tu ti'vi yu kua'an chi Dalmacia va.
11 Ra ndia takua indaa ra Lucas va kuvi ra nindoo íin xi'in yu. Ra na
ndanduku kun ra Marcos ra na kundiaka kun ra kixi ra xi'in kun te xa na
kixi kun, ña va'a na chindiee ta'an ra xi'in yu ña sachiñu ra nuu Tata yo
Ndioxi.
12 Ra ra Tíquico tu ṭi'vi yu kua'an chi ñuu Éfeso va.
13 Ra te xa na kixi kun, ra na kixi tikachi lo'o ña isukun yu, ña ndakoo
yu ve'e ra Carpo ñuu Troas xi'in kun, ra saa tu takundi'i tutu nuu vaxi
tu'un Tata yo Ndioxi va, ra ña na ndaka'an ni ka kun xa'a kuvi ñii kiti ña
vaxi suvi tu'un Tata yo Ndioxi nuu va.
14 Ra ra Alejandro, ra xachiñu xi'in kàà, ra tiaa ni kua'a chiñu ki'vi xa
ra xi'in yu, ndi su mii va Tata yo Jesucristo ndacha'vi ña'a xa'a ña xa ra
xi'in yu.
15 Ra na kondiaa ni kun mii kun nuu ra, saa chi tiaa ni ndaku chikaa ra
kuachi xi'in tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo ña ka'an ndoso yo.
16 Ra te ndixa'an yu nuu na chiñu ichi ña nuu, ña ndakuiin yu xa'a yu
nuu na, ra ndia nii ndia ñani yo ndichikäa ndiee xi'in yu; chi ña xa ndia
ke ndakoo nda'a va ndia yu'u. Ra mii ka Tata yo Ndioxi na koo ka'nu ini
xa'a va ndia.
17 Ra va'a ni saa xa va ndia, ndi su mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra
chindiee ta'an xi'in yu, ra taxi tu ra ndiee va yu, ña va'a ndika'an ndoso
yu tu'un va'a xa'a ra nuu yuvi, ra takundi'i va yuvi na küu judío xini so'o
ña. Ra su'va va ke xa Tata yo Jesucristo ña sakaku ra yu'u nuu ña kuvi yu,
ra ndia ta ku'va ndo'o iin tiaa ra ndisaña nda'a ndika'a va ke ndo'o yu.
18 Ra kundaa kaxi va ini yu ña sakaku va Tata yo Jesucristo yu'u nuu
ña vä'a, ra kondiaa tu ra yu'u iin saa ndia kii, ña ku'un yu koo yu xi'in ra
ndivi nuu xa'ndia ra chiñu va. ¡Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Jesucristo
ndia ndikaa ndiku'un! Saa koo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in ra Timoteo

19 Ra na ka'an ndioxi kun xi'in ña ku'va yo Priscila, ra saa tu xi'in ra
ñani yo Aquila, ìi̱ va ña, ra saa tu na ve'e ra ñani yo Onesíforo va.
20 Ra ra ñani yo Erasto nindoo ñuu Corinto, ra ra ñani yo Trófimo ndakoo
yu ñuu Mileto va, saa chi kue'e va ki'in ña'a, ra ndiee ni ndo'o ra, ra xa'a
ña kan va ke nindoo ra kan.
21 Ra na sa nduxa ni kun kixi kun te kumani ka xa'a ndaki'in yoo savi,
ñani. Ra ti'vi ni tu ra ñani yo Eubulo va tu'un ndioxi kuxaa ña nuu kun,
ra saa tu ra ñani yo Pudente va, ra saa tu ra ñani yo Lino va, ra saa tu ña
ku'va yo Claudia va, ra saa tu takundi'i ka na ñani va yo.
22 Ra mii va Tata yo Jesucristo na koo xi'in kun, ra na taxi tu Tata yo
Ndioxi ña va'a kuta'vi takundi'i va ndo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo, ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Tito

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Tito

1 Yu'u, ra Pablo, ra xachiñu nuu Tata yo Ndioxi, ra xika tu yu chiñu nuu
Tata yo Jesucristo va, kuvi ra tiaa tutu yo'o kuxaa ña nda'a kun, ñani
Tito. Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin yu'u, ra xa'ndia ra chiñu
nuu yu ña na kaka yu chindiee ta'an yu xi'in na ñuu ra, ña va'a ndinuni ni
ka na kandixa na ra, ra saa tu ña vivii na kundaa ini na ña ndaa xa'a Tata
yo Jesucristo va, ña va'a na kutiaku na ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi.
2 Ra mii ña ndaa yo'o kuvi ña taxi ndiee na ña kondiaa ini na ña ni'i na
ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un va, saa chi saa ke kindoo mii Tata yo
Ndioxi te kumani ka kukava xa'a ña yuuvi vi. Ra na kundiaa ini yo ra, chi
ta kindoo ra ke sa va ra.
3 Ra Tata yo Ndioxi, ra sakaku yoo, ra vichin ke kuni mii ra ndaña'a va
ra tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo nuu takundi'i yuvi, ra xa'a ña kan ke
ti'vi ra yu'u, ña na kaka yu ka'an ndoso va yu ña.
4 Ra tiaa yu tutu yo'o ña kuxaa ña nda'a kun ñani Tito, ra iyoo ta ku'va
iyoo se'e yu xa'a ña ndikun kun Tata yo Jesucristo, ra ña kuni yu ke vii
ni na koo va kun, ra na koo ña va'a, xi'in ña nda'vi ini ña kuu mii Tata yo
Ndioxi xi'in Tata yo Jesucristo xi'in kun.

Su'va ke na sa ndia xa'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u xi'in ndia ndiso chiñu xi'in na

5 Ra ña ndakoo yu yo'o, chi ñu'u Creta, ña ndikaa ni'ni nuu mini, ra ña
va'a na saxinu kun chiñu ña kumani ka saxinu va yo kuvi ña, ra saa tu ña
na tava kun ndia ka'ndia chiñu nuu na ve'e ñu'u, ña iyoo ta ñuu, ta ñuu
va, ra xa ta kachi yu xi'in kun ke na sa va kun.
6 Ra ndia ñani yo ndia tava kun kuu ndia ka'ndia chiñu ve'e ñu'u, ra
ndia kuëe xa ndía nii chiñu ki'vi ke na kuu ndia. Ra indaa tu xiniñu'u na
kuu yasi'i va ndia, ra se'e ndia, ra xiniñu'u tu na kandixa na kan va Tata
yo Jesucristo, ra na sä tu na chiñu ki'vi va, ra na kandixa tu na na iva si'i
va na.
7 Saa chi ndia ñani yo ndia inuu nuu na ve'e ñu'u, kuvi ndia ndiso chiñu
xi'in chiñu Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña kan ke xiniñu'u vivii va na kutiaku
ndia. Ra na küu ndia tiaa ndia iku ni ini, ra nii kuëe kama ni tu na saa
va ndia, ra nii na saxïni tu ndia mii ndia xi'in ndutia ra saxini na mii na
xi'in va, ra nii na chikäa tu ndia kuachi xi'in yuvi va, ra nii na ndüku tu
ndia xu'un xi'in chiñu maña va.
8 Chi ña xiniñu'u sa ndia ke na koo nduvi ndia ña ndaki'in mani ndia
yuvi na xaa ve'e va ndia, ra niña chiñu va'a va ke na sa ndia, ra vivii va
na ki'in xini ndia xa'a ndia ndia ka chiñu, ra saa sa ndia ña, ra ndakú ni
tu na koo nima va ndia, ra yii tu na koo va ndia, ra na ka'ndia chiñu tu
ndia nuu iki kuñu va ndia.
9 Ra xiniñu'u tu ndinuni ni na kundikun ndia tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo, ña ndiaa ini yo, ña xa saña'a va na ndia, saa chi saa ke kuvi tu
chikaa mii ndia, tu'un ndiee ini xi'in inka yuvi, ña va'a na sakua'a na xa'a
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ña ndiaa ini va yo, ra saa ke va'a saxinu
tu ndia ini yuvi na xïin kandixa va.
10 Saa chi iyoo kua'a ni va yuvi na xïin kandixa, ra ña xa na ke ka'an na
tu'un ña köo va'a ya'vi ndiaa vi, ra sanda'vi tu na yuvi ña ndakundikun

na inka ichi ki'vi va. Ra ña kachi yu su'va, ra xa'a sava ndia judío ta'an va
yu kuvi ña ka'an yu, saa chi ndia kan kuvi ndia ka'an ña ndiakua xiniñu'u
koo tuni Ndioxi takundi'i tiaa.
11 Ra ndia judío ndia □xa saa yo'o, ra xiniñu'u na sakutaxin va yo yu'u
ndia, saa chi xi'in ña maña, ña □saña'a ndia, ra ve'e nuu kua'an ndia ki'vi
ndia, ra iin takundi'i yuvi na ndee ve'e kan kuvi na sanda'vi va ndia, ra
xa'a ña'a ña köo va'a ya'vi ndiaa vi ke □saña'a ndia na, ra xa'a ña □kuni
ndia ki'in ndia xu'un nda'a va na ke □xa ndia saa.
12 Ra iin tiaa, ra ndichi, ra ndixiyo chi ñu'u Creta ñaa te yachi, ra su'va
va ke kachi ra xa'a na ta'an ra: "Na ndee chi Creta, ra na chi'ña tu'un va
kuvi na, ra ta ku'va iyoo kiti iku va ke iyoo na, ra tiaa ni tu kutoo na kuxi
va na, ra tiaa ni tu xuxan va na", kachi ra.
13 Ra ña ndixa va kuvi ña ndika'an ra xa'a na, ra xa'a ña kan ke na
ndukue'e va kun xi'in na te □xa na chiñu ki'vi, ña va'a vivii na kundikun
na Tata yo Jesucristo.
14 Ra na tiäa ka tu so'o na kuendo yata ña sandaku mii na judío va, ra
nii na tiäa tu so'o na tu'un ña ka'an yuvi na kundasi tu'un ña ndaa va.
15 Ra yuvi na iyoo kaxi nima, ra ña va'a kuvi takundi'i va ña'a nuu na
kan; ndi su nuu yuvi na kuëe kandixa Tata yo Jesucristo, na kuëe iyoo kaxi
nima, ra ña yakua kuvi takundi'i va ña'a nuu na kan; saa chi ña xinituni
na, xi'in nima na, ra ña yakua va kuvi ña.
16 Ra yuvi na □xa saa yo'o, ra ña ka'an na ke □ndikun na Tata yo Ndioxi
va, ndi su xi'in chiñu ki'vi ña □xa va na ke ndaña'a na mii na, ña ndïkun
vi na ra. Saa chi yuvi ña'a va kuvi na, ra nii Tata yo Ndioxi kuvi ra xïin
na kandixa vi na, ra köo ku'va ña kuvi sa na chiñu va'a.

2

Ka'an ra Pablo xi'in ra Tito ña na □saña'a ra yuvi ta ku'va iyoo mii tu'un Tata yo Ndioxi va

1 Ndi su yo'o, ñani Tito, ra ta ku'va iyoo mii tu'un Tata yo Ndioxi va ke
na saña'a kun yuvi.
2 Ra takundi'i ndia ñani yo ndia na'nu, ra na ka'an kun xi'in ndia ña na
kuxi ndia ta ku'va xiniñu'u kuxi va ndia, ra saa tu ta xi'i ndia, ndia ndia
ka ndutia va, ra ni kuëe uvi ni tu na koo ini va ndia, ra ndichi ni tu na
koo va ndia, ra ndinuni ni tu na kundikun ndia Tata yo Jesucristo va, ra
na ku'vi tu ini ndia kuni ndia inka yuvi va, ra ndiee ni tu na koo ini ndia
nuu ndia ndia ka tundo'o va.
3 Ra na ka'an tu kun xi'in takundi'i na ku'va yo na na'nu va, ña na □sa
na chiñu ña kuni mii Tata yo Ndioxi va, ra nii na käka tu na xi'in tu'un
chi'ña va, ra nii na saxïni tu na mii na xi'in ndia ndia ka ndutia ra xini na
xi'in va. Ra chiñu va'a va ke na sa na, ña va'a na kuu na iin ita niñu,
4 nuu na si'i ku'va yo, na itia, ña va'a na sakua'a na ña ku'vi ini na kuni
na yii na, ra saa tu se'e va na,
5 xi'in ña ndichi ni na koo na, xi'in ña na kï'vi na xi'in inka tiaa, xi'in
ña vivii na ki'in na kuenda xi'in ve'e na, ra va'a ni tu na koo ini na xi'in
na nda'vi ndo'o va, ra na sato'o ni tu na yii va na, ra saa ke ndia nii yuvi
nï'i ka'an ki'vi xa'a tu'un Tata yo Ndioxi.
6 Ra na ka'an tu kun xi'in ndia ñani yo ndia itia, ña ndichi ni na koo tu
ndia kan va,
7 ra mii kun kuvi ra xiniñu'u na kuu iin ita niñu nuu va ndia, ña sa kun
takundi'i nuu chiñu va'a va. Ra ta xa saña'a kun yuvi, ra xi'in ña to'o,
xi'in ña tiaku ini va kun, na saña'a kun na,

8 ra saa tu xi'in tu'un ndichi ña kuvi taxi tu'un ndiee ini nda'a inka yuvi
va. Ra tu saa na sa kun, saa ra kuka'an va nuu yuvi na ki'vi kuachi xi'in
tu'un Tata yo Ndioxi, ra saa ke ndia nii tu tu'un ki'vi nï'i na ka'an na xa'a
va yo.
9 Ra na saña'a kun na ñani yo na xachiñu nda'vi köo ya'vi, ña vivii va na
kandixa na xito'o na; ra to'o ni tu na koo va na, ra nii na ndatü'un kuachi
tu na xi'in xito'o va na.
10 Ra nii na sakuï'na va tu na, chi ña xiniñu'u sa na ke ndaku na sa na
xi'in takundi'i va chiñu, ña va'a na kundaa ini takundi'i yuvi, ña va'a ni
tu'un Tata yo Ndioxi, ra sakaku yoo.
11 Ra ña kuni Tata yo Ndioxi ke na kaku takundi'i va yuvi, ra xa'a ña ke
ndaña'a ra ña kunda'vi ni ini ra xini ra yoo va.
12 Ra mii ña kunda'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo kuvi ña saña'a yoo,
ña na sä yo chiñu ki'vi, ra nii na sä tu yo takundi'i nuu chiñu ña kutoo ni
iki kuñu yo sa va ña, chi ña xiniñu'u sa yo ke vivii va na kutiaku yo, ra
ndinuni ni tu na kundikun yo Tata yo Ndioxi va.
13 Ra saña'a tu ña yoo, ña na kusii ni ini yo kundiatu yo ndia te xa na xaa
kii ña va'a ni, kii ña nandiko Ndioxi, ra kuu Tata yo Jesucristo, ra sakaku
yoo, kixi ra nuu ña yuuvi yo'o va.
14 Ra mii Tata yo Jesucristo kuvi ra ndixi'i xa'a yo, ña sakaku ra yoo nuu
takundi'i chiñu ki'vi va, ra ndakatia tu ra kuachi va yo, ña va'a na kuu yo
na ñuu ra, ra ndataxi tu yo mii yo ña sa yo chiñu va'a ña kuni mii va ra.
15 Takundi'i ña yo'o ke na saña'a kun na ñani yo, ña chikaa kun tu'un
ndiee ini xi'in na, ra xi'in ndiayu ña taxi Tata yo Jesucristo va ke na
ndasayukun kun na te xa na chiñu ki'vi. Ra na sä kun ndia nii chiñu
ki'vi, ña va'a na kundäsi ndia nii yuvi yo'o.

3

Ka'an ra Pablo xi'in ra Tito ndia ku'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Ra na saña'a kun na ñani yo na ve'e ñu'u, ña na sato'o na takundi'i va
na chiñu, ta kuu na ndiso chiñu na'nu xi'in na ndiso chiñu vali, saa chi ña
xiniñu'u va ke kandixa na na, ra koo nduvi tu na ña sa na takundi'i nuu
chiñu va'a va.
2 Ra na saña'a tu kun na, ña na kä'an ki'vi na xa'a inka yuvi va, ra nii
na sandäku tu na kuachi xi'in va na, chi ña xiniñu'u sa na ke, na sa to'o
va na, ra na sanı̱nu̱ na mii na, ña sa to'o na inka yuvi.
3 Saa chi te yachi, ra ta iyoo na kan ke ndixiyo tu yoo va, saa chi ki'vi ni
ndixiyo yo, ra nii ndikandixa tu yo Tata yo Ndioxi va; ra yo nindoñu'u va
xikuu yo, ra xikuu tu yo na xachiñu nda'vi nuu takundi'i chiñu ki'vi ña
kutoo ni iki kuñu yo sa va ña. Ra niña chiñu ki'vi va ke xa yo, ra kuini ni
tu ndixiyo va yo, ra takundi'i va yuvi ra kundasi va na yoo, ra kundasi tu
yoo na kan va.
4 Ndi su ndixaa va kii, ña ndaña'a Tata yo Ndioxi, ña kunda'vi ini ra
takundi'i yuvi, ra saa tu ña ku'vi ini va ra na,
5 ra sakaku va ra yoo, ndi su süvi xa'a ña ndixa yo ndia iin chiñu va'a
ke ndisakaku ra yoo, chi xa'a ña kunda'vi ini ra yoo va kuvi ña. Ra xi'in
ndiee Tachi Yii va ra ke sakaku ra yoo, ra ndakatia ra kuachi yo, ra nduu
yo yuvi xa̱a ña kutiaku yo ta ku'va kuni mii ra.
6 Ra ndia tixa'vi Tata yo Jesucristo, ra sakaku yoo, saa chi xa'a ña xa ra
kan ke, taxi Tata yo Ndioxi Tachi Yii ra iyoo xi'in yo.

7 Ra xa'a ña kunda'vi ni ini mii va Tata yo Ndioxi xini ra yoo kuvi ña
ndasa ra yoo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi, ra ndini'i ta'vi yo ña kutiaku
yo ndia ndikaa ndiku'un xi'in ra.
8 Ra takundi'i tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña va'a va kuvi ña ra
na kondiaa ini kun ña, ra mii ña yo'o ke vivii na saña'a va kun na ñani yo
na ndikun Tata yo Ndioxi, ña va'a na kundi'i ini na sa na chiñu va'a. Ra
tu'un ña ka'an yu xi'in kun yo'o, ra ña xiniñu'u ke nuu takundi'i va yuvi.
9 Ndi su na ndatü'un kuachi vi kun xi'in yuvi xa'a tu'un ña köo ya'vi
ndiaa; ra nii kuento yata, ña ndakani na yata xa'a tu'un chi'ña ña sakua'a
na nuu na xii xikua na ke na tiäa so'o vi kun; ra nii na säa kun, ra nii na
känita'an tu kun xi'in yuvi xa'a ndiayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés
va. Saa chi takundi'i ña kan, ra köo ya'vi ndiaa vi ña, ra nii kuëe chindiee
ta'an tu ña xi'in va yo.
10 Ra tu ndia na ve'e ñu'u ndukuiin ña kuni na ta'vi na ve'e ñu'u, xa'a
ndia ndia ka ña'a, ra na ka'an kun xi'in na xa'a kuachi na, iin ichi a uvi
ichi va, ra tu ndixïin na ndakoo na chiñu ña xa na, saa ra na ka'an kun
xi'in na ña na kee na ve'e ñu'u ku'un va na;
11 ra tu xa ndika'an kun iin ichi a uvi ichi xi'in na, ra ndikandïxa na, saa
ra xa nani xi'in ña kan ke kuvi kundaa ini kun, ña ndïkun ka yuvi kan ña
ndaa xa'a Tata yo Jesucristo va, ra mii va chiñu ki'vi ña xa na ke ka'an
xa'a na ña iyoo kuachi va na.

Chiñu ña xa'ndia ra Pablo nuu ra Tito

12 Ra te xa na ti'vi yu ra Artemas a ra Tíquico ña xaa ndia kuto'ni ndia
yo'o, ra na sa nduxa kun ña kixi kun chi ñuu Nicópolis ña kuto'ni kun
yu'u, saa chi ikan ke chikaa ini yu koo yu yoo savi yo'o.
13 Ra na chindiee ta'an ni kun xi'in ra ñani yo Zenas, ra ndaki'in tu'un
yuvi nuu na chiñu, ra saa tu ra ñani yo Apolos va, ña va'a na kumäni ndia
nii ña'a nuu ndia ichi nuu ku'un ndía.
14 Ra na sakua'a na ñani yo, na ve'e ñu'u ña kundi'i ini na ña sa na
chiñu va'a, ra saa tu ña chindiee ta'an na xi'in yuvi na xamani nuu va,
saa chi ña va'a va ke kuu na yuvi na ndiaa ya'vi ni.
15 Ra ti'vi ni takundi'i na ñani yo, na iyoo xi'in yu tu'un ndioxi kuxaa
ña nuu kun. Ra na ka'an ndioxi ni tu yo'o va xi'in na ñani yo, na ndikun
Tata yo Jesucristo. Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a koo xi'in takundi'i
ndo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Pablo ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a ra Filemón

Ka'an ndioxi ra Pablo xi'in ra Filemón

1 Yu'u, ra Pablo, ra ndikaa ve'e kàà xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo, kuvi ra ̱tiáá tutu yo'o xi'in ra ñani yo Timoteo, ña
kuxaa ña nda'a kun, ñani Filemón, ra xachiñu xi'in ndi, ra ku'vi ni ini ndi
xini ndi;
2 ra ̱ti'vi tu ndi tu'un ndioxi kuxaa nuu ña ku'va yo Apia va, ra saa tu
ra ñani yo Arquipo, ra tiaa ni ndieé chikaa ndie̱e̱ xika ka'an ndoso tu'un
Tata yo Ndioxi xi'in va yo, ra ̱ti'vi tu ndi tu'un ndioxi kuxaa nuu na ñani
yo na ndakuta'an ve'e va kun.
3 Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi
ndo, ra va'a ni na koo ndo.

̱Ndataxi ra Pablo tixa'vi nda'a Ndioxi, xa'a ra Filemón

4 Ra iin takundi'i va ichi ña ndataxi yu tixa'vi nda'a Tata yo Ndioxi, ra
ndaka'an tu yu xa'a yo'o va ñani Filemón, ra ndataxi ni yu tixa'vi nda'a
ra xa'a kun.
5 Saa chi ̱ndatu'un na ñani yo xi'in yu xa'a kun, ña ndinuni ni va
̱ndíku̱n kun Tata yo Jesucristo, ra ku'vi ni tu ini kun xini va kun ra, ra
̱ku'vi ni tu ini kun xini kun takundi'i na yii na kuu na ñuu va ra.
6 Ra xa'a ña ndakundikun yuvi Tata yo Jesucristo xi'in yo, xa'a ña kundaa
ini na ña ndiaa ini yo'o, ra kuvi ña ka'an ni yu xi'in Tata yo Ndioxi ña va'a
na tandiaa na kundaa va'a ini na xa'a ña va'a, ña xa ndaki'in yo xa'a ña
ndikun yo Tata yo Jesucristo.
7 Ra tiaa ni kusii ini ndi, ra ndiakua ndakindiee tu ini va ndi xi'in kun
ñani Filemón, saa chi ku'vi ni ini kun xini kun na ve'e ñu'u, ra xa'a ña xa
yo'o kuvi ña ndakindiee tu nima va na.

̱Nduku ra Pablo iin ña mani nuu ra Filemón xa'a ra Onésimo

8 Ra xa'a ña kuu yu, ra xika ka'an ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo, ra kuu mii va yu ndiayu ña ka'ndia yu chiñu nuu kun, ña sa
kun ña xiniñu'u sa kun,
9 ndi su küni yu ña sa yu saa, chi ña kuni yu ke kuaku nda'vi yu nuu
va kun, xa'a ña xa iyoo ña ̱ku'vi ini ña kuu mii Tata yo Ndioxi xi'in yo.
Ra yu'u, ra xikua'a Pablo, ra ndikaa ve'e kàà xa'a ña ka'an ndoso yu tu'un
va'a xa'a Tata yo Jesucristo,
10 kuvi ra nduku iin ña mani nuu kun vichin, ñani Filemón, xa'a ra
Onésimo, ra iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, xa'a ña ndakundikun ra ichi Tata
yo Ndioxi xa̱ yu ini ve'e kàà nuu ndikaa yu yo'o.
11 Ra va'a ni ña ndixa va ke kuëe vivii ndixachiñu ra Onésimo nuu kun
te yachi, ndi su vichin, ra tiaa ni va xiniñu'u ra nuu kun, ra saa tu nuu
yu'u va.
12 Ra xa'a ña kan ke tuku va ̱ndati'vi yu ra, ña xaa ra nuu kun vichin;
ra ta ku'va ̱xa kun xi'in yu'u ña vii ni ndaki'in kun yu'u, ke na sa tu kun
xi'in ra yo'o va, ña vii ni na ndaki'in kun ra.
13 Ra va'a ni kuni ni tu yu'u va ña na kindoo ra yo'o, ña chindiee ta'an
ra xi'in yu nuu yo'o, ña ndikaa yu ve'e kàà vichin xa'a ña ka'an ndoso yu
tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.

14 Ndi su küni yu ña ka'ndia mii yu chiñu, tu köo yu'u kun xi'in yu, saa
chi ña mani ña nduku yu nuu kun, ra küni yu ña na kuu ña ña nduxa, chi
ña kuni yu ke na kuu ña ña kusii ini va kun.
15 Ra ña xi̱nu ra Onésimo nuu kun, ña köo ra ndixiyo xi'in kun ndia'vi
kii, ra kusana ña va'a na ndakuta'an mani ra xi'in kun ndia ndixaa kii
ndia ndixaa tiempo va kuvi ña.
16 Ndi su küu ka ra, iin ra xachiñu nda'vi köo ya'vi nuu kun, chi vichin,
ra ta ku'va iyoo iin ñani mii kun, ra ꞌku'vi ni ini kun xini va kun na koo
ra. Ra ꞌku'vi ni tu ini yu'u va xini yu ra, ndi su na ku'vi ni ka va ini yo'o
kuni kun ra, xa'a ña xa ndakundikun ra Tata yo Jesucristo.
17 Ra ña kuu kun ñani yu, xa'a ña ndikun yo Tata yo Ndioxi, ra ta ku'va
ꞌxa kun ña vii ni ndaki'in kun yu'u ke na sa tu kun xi'in ra yo'o va, ña vii
ni na ndaki'in kun ra.
18 Ra tu ndia chiñu ki'vi xa ra xi'in kun, ra a ndia tu ña'a kun tiin va ra,
ra na kundï'i ini kun, chi yu'u va na ka̱'a̱n kun xi'in ra ndacha'vi yu ña
nuu va kun.
19 Yu'u, ra Pablo kuvi ra, ꞌtiáá tutu yo'o xi'in nda'a yu ña kuxaa ña nuu
kun, ra yu'u va kuvi ra ndacha'vi takundi'i ña nika ra nuu kun; ra va'a ni
ña ndixa ke kuvi tu sandaka'an yu'u va yo'o, ña níká tu mii va kun nuu
yu xa'a ña ndikaku kun, ra tiaku kun vichin.
20 Saa va ke iyoo ña ñani, ra na sa kun ña mani yó'o xi'in yu, xa'a ña
ndikun yo Tata yo Jesucristo; saa chi ndakindiee ni ka va ini yu tu na sa
kun ña mani yo'o xi'in yu.
21 Ra xa kundaa kaxi va ini yu ña sa va kun ña mani ña nduku yu nuu
kun yo'o, ñani, Filemón, ra a kusana vi'i ka va ña sa kun nuu ña nduku
yu nuu kun.
22 Ra xa ka'an tu'va tu yu xi'in kun ña na sanduvi kun iin ña'ñu ve'e
kun nuu koo va yu, saa chi ndiaa va ini yu, ña ndakuiin va Tata yo Ndioxi
yu'u ndo xa'a ña ꞌka'an ni ndo xi'in ra xa'a yu, ra taxi va ra ndiayu ña
kama ni va xaa yu koo yu xi'in ndo.

Indiayu ta'an ra Pablo xi'in ra Filemón

23 Ra ra ñani yo, Epafras, ra ndikaa ve'e kàà xi'in yu xa'a ña ka'an ndoso
ndi tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, ra ti'vi ni ra tu'un ndioxi kuxaa ña
nuu kun,
24 ra saa tu ra Marcos va, xi'in ra Aristarco, xi'in ra Demas, xi'in ra Lucas,
ra ndia yo'o kuvi ndia ka'an ndoso tu'un Tata yo Ndioxi xi'in yu.
25 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Saa
koo.

Tutu ña kua'an nda'a na Hebreo, na ndikun Tata yo Jesucristo

Tu'un yo'o kuvi ña ka'an xa'a Tata yo Jesucristo ña kuu ra se'e Tata yo Ndioxi

1 Ra te kuiya xina'a, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi tu'un ra nda'a
tiaa, ndia ndika'an ndoso tu'un yu'u ra, ra kua'a ni va ichi ndika'an ndia
ña, ra kua'a ni tu ku'va ndika'an va ndia ña, xi'in na xii xikua yo;
2 Ndi su saa kuu, ra ndiya'a kua'a ni va kuiya, ra kii ña ndee yo vichin,
ra kuëe xa ka ra saa, chi vichin, ra xa nda'a se'e va ra ke taxi ra tu'un ra,
ra ndika'an ndoso ra kan ña nuu yo. Ra se'e ra kuvi tu ra xiniñu'u ra ña
xava'a ra ña yuuvi, xi'in takundi'i ña'a ña iyoo nuu ñu'u, xi'in takundi'i
ña'a ña iyoo ndiví, ra nda'a ra kuu se'e ra ke ndataxi tu ra takundi'i va
ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o.
3 Ra mii Tata yo Jesucristo va kuvi ra ndaña'a ndiee ka'nu, ña nduvi
ni kuu mii Tata yo Ndioxi; ra Tata yo Jesucristo, ra iin takundi'i ña'a, ña
kuu mii Tata yo Ndioxi kuvi tu ña kuu mii ra yo'o va; ra mii Tata yo
Jesucristo kuvi tu ra tiin takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va, ña
kan ke va'a iyoo ña; ra xi'in ndiee ka'nu ña kuu mii tu'un va ra ke tiin
ra ña. Ra te ndi'i ndakatia ra kuachi yo, ra saa nandaa ra ndivi nuu íin
tiayu ka'nu, nuu ndu'u Tata ra Ndioxi, ra ndakundu'u ra xiin kua'a va ra.

Tata yo Jesucristo kuvi ra chee nuu takundi'i na tatun Tata yo Ndioxi

4 Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra chee nuu takundi'i va na tatun Tata yo
Ndioxi, saa chi kivi ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a Tata yo Jesucristo, ra ka'nu
ni va ña nuu kivi takundi'i na tatun Tata yo Ndioxi.
5 Saa chi Tata yo Ndioxi, ra ndia nii ichi ndikä'an ra xi'in ndia nii na tatun
ra, ña ka'an ra, ta ku'va ndika'an ra xi'in Tata yo Jesucristo, ña kachi ra
su'va:
Yo'o kuvi se'e mii yu;
ra yu'u kuvi ra taxi ña tiaku kun vichin;
Ra nii ndikä'an tu ra xa'a ndia nii na tatun ra, ña kachi ra su'va:
Yu'u kuvi ra kuu Tata ra,
ra ra kan kuvi ra kuu se'e va yu.
6 Ra te ti'vi Tata yo Ndioxi Tata yo Jesucristo, ra ndini'i ta'vi ndaki'in
takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi kixi ra, ra su'va va ke kachi Tata
yo Ndioxi xa'a ra:
Na ndasaka'nu takundi'i va na tatun yu, ra kuu se'e yu, káchi ra.
7 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke kachi Tata yo Ndioxi, xa'a na
tatun ra, kachi tu'un ra:
Na tatun yu, ra nuu va yu ke xachiñu na,
ra ndasa tu yu na ta ku'va iyoo tachi, xi'in yaa ñù'ù va.
8 Ndi su siin va tu ndika'an Tata yo Ndioxi xa'a Tata yo Jesucristo ra kuu
se'e ra, kachi tu'un ra:
Yo'o kuvi Ndioxi ra ka'ndia chiñu ndia ndixaa kii ndixaa tiempo;
ra te xa na ka'ndia chiñu kun, ra ndasandaku ndi'i va kun chiñu ki'vi.
9 Saa chi xinisii ni kun ña va'a, ra kundasi va kun chiñu ki'vi;
ra yu'u, ra kuu Tata kun Ndioxi va kuvi ra ndikaxin yo'o, ña kuu kun rey
saa chi saa kuni mii va yu,

ra kua'a ni ka va ña sii ini, taxi yu nda'a yo'o nuu takundi'i na ita'an xi'in kun, kachi Tata yo Ndioxi,
kachi tu'un ra.
10 Ra ndika'an ka tu Tata yo Ndioxi, kachi ra su'va va, kachi tu'un ra:
Yo'o, Ndioxi, ra kuu se'e mii yu kuvi ra xakin xa'a ña yuuvi yo'o xi'in nda'a kun,
ra saa tu ndivi va kii ña xikundu'u xa'a ña yuuvi.
11 Ra takundi'i ña'a ña xava'a kun, ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña,
ndi su yo'o, ra tiaku kun ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va.
Saa chi ta ku'va ndo'o tikoto te xa kuyata va ña ke ndo'o ña;
12 Ra ndaka'nu tu kun ña ta ku'va xa na ña ndaka'nu na tikoto va.
Ra ndasama tu kun ña, ta ku'va xa na ña ndasama na tikoto ña ndixi va na.
Ndi su yo'o, ra ta iyoo kun, iyoo va kun,
saa chi ndia nii kii ke küvi vi kun.
13 Ra Tata yo Ndioxi, ra ndia nii na tatun ra ndikä'an ra xi'in, ta ku'va ndika'an ra xi'in Tata yo Jesucristo, ña kachi ra su'va:
Na'a kundu'u kun xitia kua'a yu,
ra na sandi'i yu xa'a
takundi'i na iyoo kuachi xi'in kun,
kachi ra.
14 Ra takundi'i na tatun Tata yo Ndioxi, ra takua nuu va ra ke xachiñu na, ra ti'vi tu ra na kua'an na ña chindiee ta'an na xi'in yuvi na xiniñu'u kaku va.

2

Ña chee va ke sakaku Tata yo Ndioxi yoo

1 Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni va na kundaa va'a ini yo xa'a tu'un ña ndaa ña xa xini so'o yo, ña va'a na ndaköo yo ña ndikun yo ichi Tata yo Ndioxi.
2 Ra na ndaka'an ndo, chi tu'un ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a na tatun ra ndika'an ndoso na nuu yuvi, ra ña ndaa ni va kuvi ña, ra yuvi na ndixïin kandixa ña, ra ndini'i va na tundo'o xa'a ña.
3 Ra tu saa ndo'o na kan xa'a ña ndikandïxa na, saa ra, ¿ni ke sa tu yoo ña kaku yo tu na kundasi yo ña ka'nu ña xa Tata yo Ndioxi xa'a yo ña sakaku ra yoo? Ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra nuu va'a ndika'an ndoso xa'a tu'un ña sakaku yuvi; ra te ndi'i, saa xini so'o inka na ña, ra kundaa ini na ña kuu ña ña va'a. Ra ndika'an ndoso tu na ña nuu yoo va.
4 Ra xi'in kua'a ni ña ndichi, xi'in ña nduvi, ña täan kuni yo, xi'in kua'a ni ña xitu'un va ke ndaña'a Tata yo Ndioxi nuu tu'un ra ña kuu ña ña ndaa, ra saa tu xi'in ndiee Tachi Yii ra ña taxi ra nda'a yo ta ku'va kuni mii va ra.

Tiaa ta'an mii va yo ke nduu Tata yo Jesucristo ña sakaku ra yoo

5 Ra na kundaa ini ndo, chi nditäxi vi Tata yo Ndioxi ndiayu nda'a na tatun ra, ña ka'ndia chiñu na xa'a ña yuuvi xa̱a, ña ka'an yo xa'a, saa chi nda'a Tata yo Jesucristo va ke taxi ra ndiayu ña ka'ndia chiñu ra xa'a ña yuuvi xa̱a kan.
6 Ra nuu tutu yii ña kuu tu'un Tata yo Ndioxi, ra su'va va ke kachi iin tiaa ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi:
Tata Ndioxi, ¿nichuun vi ke ndaka'an kun xa'a na yuuvi, na köo ya'vi ndiaa?
¿Ra nichuun vi ke koo tu ra xa̱à nuu ña yuuvi yo'o nuu kun, ña ndi'i ni ini kun xa'a ra?

7 Ra ndia'vi kii va ke sanuu kun ra nuu na tatun kun,
ra xa'a ña xa kun saa, ra ña va'a na ndoni'i va kun ra ke, ra chindu'u to'o
ni tu kun tu'un xa'a va ra,
ra taxi tu kun ndiayu nda'a ra, ña na ka'ndia chiñu ra nuu takundi'i va
ña'a, ña xava'a kun iyoo nuu ña yuuvi yo'o;
8 ra mii ra kuvi ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i va ña'a ña iyoo vichin,
kachi tiaa kan.
Ra ña kachi tu'un Tata yo Ndioxi su'va xa'a tiaa kan, ra takundi'i va ña'a
ke xa'ndia chiñu ra nuu, chi saa ⌧kuni mii Tata yo Ndioxi va. Ra kumani
ka va saa xinu nuu takundi'i tu'un yo'o.
9 Ndi su kundaa va ini yo ña xiin va Tata yo Jesucristo xa ninu ra mii ra
nuu na tatun Tata yo Ndioxi kii ña xitiaku ra nuu ñu'u yo'o. Ra xa'a ña
ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra na yuuvi yo'o va kuvi ña ti'vi ra Tata yo
Jesucristo ña kixi ra ndixi'i ra xa'a takundi'i va yuvi; ndi su sandatiaku va
Tata yo Ndioxi ra, ra taxi ni ra ña to'o, xi'in ña ka'nu nda'a ra.
10 Ra ña xa Tata yo Ndioxi saa, ra va'a ni va xa ra, ra kundaa tu ini yo ña
ka'nu ni va ra, ra mii ra kuvi ra xava'a takundi'i va ña'a ña iyoo nuu ña
yuuvi yo'o; ra va'a ni saa va, ndi su taxi va ra ña ndo'o Tata yo Jesucristo,
ra xa'a ña kan ke va'a xatiaa Tata yo Jesucristo nuu na saa ini xini ña'a,
ra sakaku tu ra yoo va, ra taxi tu ra ndiayu nda'a yuvi na kuu se'e ra ña
koo na xi'in va ra.
11 Ra Tata yo Jesucristo xi'in yuvi na ⌧ndasayii ra, ra inuu se'e Tata
yo Ndioxi kuvi va na. Ra xa'a ña kan ke kuëe kukä'an vi nuu Tata yo
Jesucristo, ña ⌧ndaki'in ra yoo ña kuu yo na ñani ra.
12 Ra su'va ke kachi Tata yo Jesucristo, ⌧kachi tu'un Tata yo Ndioxi:
Tiaa ni ka'nu kun kachi yu xi'in na ñani yu,
ra ndasaka'nu yu yo'o, te xa na ndakuta'an yu xi'in na.
13 Ra ka'an ka tu ra, kachi ra su'va va:
Tata Ndioxi, yu'u ra kundiaa va ini yu yo'o, kachi ra.
Ra ka'an tu ra, ña kachi ra su'va va:
Tata Ndioxi, yo'o va iyoo yu xi'in se'e kun na taxi kun nda'a yu,
kachi ra.
14 Ra ña xiniñu'u va kuvi ña nduu Tata yo Jesucristo ta ku'va iyoo mii
yo na kuu se'e ra, ña va'a ndixi'i ra xa'a yo; ra su'va va ke xa ra ña va'a
sandi'i ra xa'a ri ña'a, ri xa'ndia chiñu nuu ña xa'ni, ri kuu timia'a.
15 Ra saña ndika tu ra yoo nuu ña xa'ni, ña ndiyu'vi ni yo nuu te yachi
va; ra ña tiaa ni ndiyu'vi yo nuu ña xa'ni kan, ra ndia ta iyoo na xinu'ni
va ndixiyo yo.
16 Ra su'va va ke xa ra, saa chi ndikïxi ra ña chindiee ta'an ra xi'in na
tatun Tata yo Ndioxi, chi ña kixi ra, ra yoo na kuu ndise'e ra Abraham va
kuvi na kixi ra chindiee ta'an ra xi'in.
17 Ra xa'a ña kan ke ña xiniñu'u va kuvi ña kixi Tata yo Jesucristo ña
nduu ra ta ku'va iyoo yoo na kuu ñani ra, ra nduu ra iin sutu ra kuchee
va'a, ra ndinuni ni ⌧xachiñu nuu Tata yo Ndioxi, ra ⌧ku'vi ni tu ini ra xini
ra yoo va. Ra su'va va ke xa ra, ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi yoo na kuu
ñuu Tata yo Ndioxi.
18 Ra va'a ni, saa chi kuvi tu chindiee ta'an ra xi'in yuvi na kuni timia'a
kotondoso va ri, saa chi saa kuvi tu ña ndo'o mii ra ta kixi ra nuu ña yuuvi
yo'o va.

3

Tata yo Jesucristo kuvi ra ndiaa ya'vi ni ka nuu ra Moisés

1 Ra xa'a ña kan ke ñani yo, na xa nduyii, ndo'o kuvi na kana Tata yo
Ndioxi ña koo ndo xi'in ra, ra xa'a ña kan ke ndinuni va'a na ki'in xini
ndo xa'a Tata yo Jesucristo, ra ka'nu ni, ra xika chiñu nuu Tata yo Ndioxi,
ra kuu sutu ra kuchee va'a nuu ichi ña ndikun yo.
2 Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra ndinuni va'a xachiñu nuu Tata yo Ndioxi,
ra mii Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi chiñu nda'a ra ña xachiñu ra nuu va
ra; ra ta ku'va xa Tata yo Jesucristo kuvi tu ña xa ra Moisés va, saa chi
ndinuni ni va xachiñu ra nuu na ñuu Tata yo Ndioxi.
3 Ndi su ka'nu ni ka va Tata yo Jesucristo nuu ra Moisés, ra ta ku'va iyoo
iin tiaa ra xava'a ve'e va ke iyoo ra, saa chi iin tiaa ra xava'a ve'e, ra xa
to'o ni ka va na ra kan nuu ve'e ña xava'a ra.
4 Takundi'i ve'e, ra yuvi va kuvi na xava'a ña; ndi su Tata yo Ndioxi va
kuvi ra xava'a takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o.
5 Ra ra Moisés kuvi ra ndinuni va'a xachiñu nuu na ñuu Tata yo Ndioxi;
ra chiñu ña xa ra ke ndika'an ra xa'a ña sa Tata yo Ndioxi kii ña vaxi va.
6 Ndi su Tata yo Jesucristo, ra xa'a ña kuu ra se'e Tata yo Ndioxi, ra
ndinuni ni va xa'ndia ra chiñu nuu ve'e Tata yo Ndioxi. Ra yoo va kuvi na
kuu ve'e kan, ra ndiaa ini yo ra ndia kii ndi'i va, ra kusii ni tu ini yo ña
ndiatu yo ndaki'in yo ña'a ña taxi ra nda'a va yo.

Taxi Tata yo Ndioxi tu'un iyo nuu na ve'e ñu'u

7 Ra xa'a ña kan ke na sa ndo ta ku'va kachi Tachi Yii va, ra na kundaa
ini ndo chi su'va ke kachi ña:
Tu xini so'o ndo ña ka'an Ndioxi vichin,
8 ra na küu ndo yuvi na ndiee ni ini, ta ku'va xa na ñuu Israel ña ndixïin
na kandixa na Tata yo Ndioxi
ra ndukuiin na xitondoso na ra iku iyu, ña kuni na kundaa ini na nisaa
tiempo kundiee ini ra nuu na.
9 Ra iku iyu kan kuvi ña xitondoso na xii xikua ndo yu'u,
ra uvi xiko vi kuiya xini na ña xa yu, ndi su ni saa chi ndikandïxa vi na
yu'u.
10 Ra xa'a ña xa na xii xikua ndo saa kuvi ña ndisaa yu xi'in na,
ra ndika'an yu kachi yu saa: “Nima na, ra ña kuxika kua'an va kuvi ña
nuu yu,
ra xïin mii na kandixa na yu'u xi'in ndinuni nima vi na.”
11 Ra ña ndisaa yu xi'in na kuvi ña kindoo yu,
ña täxi yu ki'vi na koo na nuu iyoo yu ña ndakindiee na,
kachi Tachi Yii Tata yo Ndioxi ndika'an ña.
12 Ra xa'a ña kan ke na kondiaa ni ndo mii ndo, ñani yo, ña va'a na
nduñä'a nima ndo, ra kuxika ña nuu Tata yo Ndioxi, ra tiaku, ra kuïin ka
ndo kandixa ndo ra.
13 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na chikaa ndo tu'un ndiee ini xi'in ta'an
ndo iin takundi'i kii va, saa chi vichin kuvi ña kuvi sa va ndo ña; ña va'a
na sandä'vi ña vä'a ndo'o ra sa ndo kuachi, ra ndundiee nima ndo nuu
Tata yo Ndioxi.
14 Saa chi tu ndinuni ni na koo nima yo ña kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi
ndia kii ndi'i, iin ta ku'va xa yo ña ndinuni ni xindiaa ini yo ra te kii xa'a
te sakan kandixa yo ra, saa ra ndaki'in tu yoo va ña'a ña kuu kuenda Tata
yo Jesucristo.
15 Ra na ndaka'an ndo xa'a ña ka'an Tachi Yii xi'in ndo, ña kachi ña
su'va:
Tu xini so'o ndo ña ka'an Ndioxi xi'in ndo vichin,

ra na küu ndo yuvi na ndiee ni ini ta ku'va xa yuvi, na ndixïin kandixa
Tata yo Ndioxi te yachi.
16 ¿Ra yoo kuvi na xini so'o tachi Tata yo Ndioxi, ndi su ndixïin na kandixa
na ra, tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi takundi'i yuvi na ndatava ra
Moisés chi ñuu Egipto va kuvi na.
17 ¿Ra yoo xi'in kuvi tu ña ndisaa Tata yo Ndioxi uvi xiko kuiya tuvi ndo?
Ra na kundaa ini ndo chi xi'in yuvi na xa chiñu ki'vi nuu va ra kuvi ña,
ra na kan kuvi na ndixi'i iku iyu kan va.
18 ¿Ra yoo kuvi tu na kindoo Tata yo Ndioxi ña täxi ra ki'vi na nuu iyoo
ra ña ndakindiee na xi'in ra tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo chi yuvi na
ndixïin kandixa tu'un ña ndika'an va ra kuvi na.
19 Ra mii ña ndaa va kuvi ña chi nditäxi ndixa va Tata yo Ndioxi ña ki'vi
na ndakindiee na xi'in ra, saa chi ndixïin na ña kandixa na ra.

4

Na kundikun yo Tata yo Ndioxi xi'in ndinuni nima yo ra saa ke kuvi ki'vi yo nuu iyoo ra ña ndakindiee yo xi'in ra

1 Ra xa'a ña kan ke kuenda ni na koo ndo, ña va'a na ndö'o ndo ta ku'va
ndo'o na kan, ra ta xa na ndi'i, ra küvi ki'vi ndo ña ndakindiee ndo xi'in
Tata yo Ndioxi nuu iyoo ra, ndi su Tata yo Ndioxi ra kuëe naa vi ini ra kan
xa'a ña kindoo ra xi'in na xii xikua yo ña ki'vi yo ña ndakindiee yo xi'in
ra.
2 Ra ta ku'va iyoo na xii xikua yo kuvi tu ña iyoo yoo va, saa chi xini
so'o na kan tu'un Tata yo Ndioxi ra xini tu so'o yoo va ña, ndi su ndixïyo
ya'vi ndiaa vi ña xini so'o na ña, saa chi ndixïin na kandixa na ña ka'an
ña.
3 Ra takua yoo na kandixa va kuvi na kuchuun ki'vi ña ndakindiee yo
xi'in Tata yo Ndioxi. Ndi su yuvi na xïin kandixa, ra su'va va ke kachi Tata
yo Ndioxi xa'a na kan:
Xa'a ña ndisaa yu xi'in va na kuvi ña kindoo yu,
ña kï'vi na nuu iyoo yu ña ndakindiee na xi'in yu,
kachi ra ndika'an ra.
Ra na kundaa ini ndo chi xa iyoo va nuu ki'vi yo ndakindiee yo xi'in Tata
yo Ndioxi, te sandi'i ra xava'a ra ña yuuvi yo'o, ra ndakindiee ra.
4 Ra xa kundaa va ini yo ña xa iyoo nduvi va nuu ki'vi yo ndakindiee yo,
saa chi saa ke kachi mii tu'un Tata yo Ndioxi va:
Kii uxa, kii ña sandi'i Tata yo Ndioxi xava'a ra takundi'i ña'a va kuvi ña
ndakindiee ra,
kachi ña.
5 Ra xa'a ña xa iyoo nuu ki'vi yo ndakindiee yo xi'in Tata yo Ndioxi kuvi
ña ndika'an ra xa'a na ndikandixa, kachi ra su'va, kachi tu'un ra:
Kï'vi na nuu iyoo yu ña ndakindiee na,
kachi ra.
6 Ra na kundaa ini ndo, chi nuña va nuu ki'vi yuvi ña ndakindiee na xi'in
Tata yo Ndioxi; ra yuvi na nuu va'a xini so'o tu'un va'a ña sakaku yuvi,
ra ndixïin vi na kan kandixa na ña ka'an ña, ra xa'a ña kan ke ndikï'vi vi
na nuu iyoo Tata yo Ndioxi ña ndakindiee na.
7 Ra xa'a ña kan ke chituni tuku va Tata yo Ndioxi iin kii ña kuvi ki'vi yuvi
nuu iyoo ra ña ndakindiee na, ra kii kan kuvi kii vichin va. Ta ku'va kachi
Tata yo Ndioxi ndika'an ra xi'in ra David kachi tu'un ra ña xa ndika'an yo
xa'a, ña kachi su'va:
Tu xini so'o ndo tu'un ña ka'an Tata yo Ndioxi xi'in ndo vichin,
ra na küu ndo yuvi na ndiee ni ini,

kachi ña.
8 Ra tu nditaxi ra Josué ña ki'vi na ñuu Israel nuu ndakindiee na, saa ra
ndïko ka vi Tata yo Ndioxi ka'an tuku ra xa'a inka kii.
9 Ra xa'a ña ndikï'vi na kan nuu ndakindiee na kuvi ña xa iyoo iin nuu yii
nuu ku'un na ñuu Tata yo Ndioxi ndakindiee na.
10 Ra kii ña ki'vi na ñuu Tata yo Ndioxi ña ndakindiee na xi'in ra, kuvi
kii ña ndakindiee na nuu takundi'i va chiñu na, ta ku'va xa mii ra ña
ndakindiee ra te sandi'i ra xava'a ra takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña yuuvi
yo'o.
11 Ra xa'a ña kan ke na sa nduxa yo ña kandixa yo ña ka'an Tata yo Ndioxi,
ña va'a na ki'vi yo nuu iyoo ra ña ndakindiee yo xi'in ra te xa na xaa kii.
Ra na sä yo ta ku'va xa yuvi na ndixïin kandixa tu'un Tata yo Ndioxi.
12 Ra tu'un Tata yo Ndioxi, ra ña tiaku va kuvi ña, ra kuu mii tu ña ndiee
va. Ra kunu ni ka va xa'ndia ña yo'o, nuu ichi ña ndiko uvi saa xiyo yu'u,
saa chi ki'vi tu ña ndia mii ini nima yuvi va, ra saa tu ndia ini ña xinituni
va na; ra ki'vi tu ña ini tuchi va na, ra saa tu ini leke na nuu ñu'u meke va.
Ra ndatava tuvi ña takundi'i va ña xani ini yuvi sa na, ra saa tu takundi'i
ña ndakani nima na sa va na.
13 Ra takundi'i ña'a ña xava'a Tata yo Ndioxi, ra ndia nii ña kuchüun
tise'e nuu ra; saa chi iyoo yala takundi'i va ña nuu ra, ra xini ra takundi'i
va ña. Ra nuu ra kan kuvi ña ndataxi yo xa'a takundi'i va chiñu ña xa yo.

Jesús kuvi ra kuu sutu ra kuchee va'a

14 Ra Tata yo Jesús, ra kuu se'e Tata yo Ndioxi kuvi ra kuu sutu ra kuchee
va'a nuu yo, ra ra kan kuvi tu ra nandaa ndivi va, ra xa'a ña kan ke
xiniñu'u ni, na kundikun yo ra xi'in ndinuni nima yo.
15 Ra sutu ra kuchee nuu yo, ra kunda'vi va ini ra xini ra yoo ña kuvita
ini yo kuni yo sa yo chiñu ki'vi, saa chi iin ta ku'va ndo'o mii yo ña
xitondoso ni timia'a yoo vichin kuvi tu ña ndo'o ra kan va, saa chi tiaa
ni tu xitondoso ri ra kan va, ndi su ra kan, ra kuëe ndixa vi ra kan chiñu
ki'vi.
16 Ra xa'a ña kan ke, te xa ndo'o yo ndia ndia ka va tundo'o, ra na
kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi, ra na kuyachin yo nuu ndu'u ra xa'ndia ra
chiñu. Ra chindiee ta'an va ra xi'in yo, saa chi ra kan, ra ra va'a va kuvi
ra, ra ku'vi ni tu ini ra xini ra yoo va.

5

1 Ra na ndakani yu nuu ndo ra kundaa ini ndo: Iin tiaa, ra kuu sutu, ra
kuchee, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndakaxin ña'a tiañu ndia sutu,
ña va'a na kuaku nda'vi ra xa'a na ñuu ra nuu Tata yo Ndioxi, ra soko tu
ra ndia ndia ka ña'a va, ra ka'ni tu ra kiti soko ra xa'a kuachi na ña va'a
na koo ka'nu ini Tata yo Ndioxi xa'a na.
2 Ra sutu, ra kuchee yo'o, ra kunda'vi va ini ra xini ra yuvi na täan
kundäa va'a ini xa'a tu'un Tata yo Ndioxi, na xa chiñu ki'vi, saa chi ta
iyoo na kan ke iyoo tu ra kan va, ña kuchüun ra sa ra takundi'i chiñu ña
kuni Tata yo Ndioxi.
3 Ra xa'a ña vita ni va ra kuvi ña soko ra ña'a xa'a kuachi mii ra, ra saa
tu xa'a kuachi na ñuu va ra.
4 Ra iin sutu ra kuchee, ra küvi vi kuu ra sutu ra kuchee tu süvi Tata yo
Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu nda'a ra; saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra
ndakaxin iin sutu ra kuchee, ta ku'va xa ra ña ndikaxin ra ra Aarón, ra
xikuu sutu ra kuchee te yachi.

5 Ra ta ku'va kuu xi'in ra Aarón, kuvi tu ña kuu xi'in Tata yo Jesucristo
va; Saa chi süvi ña ndikuni mii ra kuvi ña nduu ra sutu ra kuchee, chi mii
va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin ña'a ña kuu ra sutu ra kuchee, ra su'va
ke kachi ra xi'in ra:
Yo'o kuvi se'e yu;
ra yu'u kuvi ra taxi ña tiaku kun vichin,
kachi ra xi'in ra.
6 Ra ndika'an ka tu Tata yo Ndioxi kachi ra su'va va xi'in Tata yo Jesucristo:
Yo'o kuvi sutu takundi'i tiempo va,
ta ku'va ndixiyo ra Melquisedec,
kachi ra.
7 Ra ta ndixika Tata yo Jesucristo nuu ñu'u yuuvi yó'o, ra ndiee ni va
ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi ña xaku nda'vi ra nuu ra, xi'in takundi'i
ndiee ra ña na chindiee ta'an ra xi'in ra, saa chi indaa ra kan va kuvi ra
kuu mii ndiee ña sakaku ra ra nuu ña ndii; ra xa'a ña xa to'o Tata yo
Jesucristo Tata yo Ndioxi, ra ndakuiin va ra yu'u ra.
8 Ra va'a ni se'e Tata yo Ndioxi kuvi va Tata yo Jesucristo, ndi su ndo'o va
ra, ra xi'in ña ndo'o ra kuvi ña sakua'a ra ña kandixa ra Tata ra Ndioxi
va.
9 Ra te xa ndi'i ndo'o Tata yo Jesucristo takundi'i ña ndika'an Tata ra xi'in
ra, saa ra nduu ra xito'o ña tiaku va, ra sakaku ra takundi'i va yuvi na
kandixa ña ka'an ra, ña va'a na ndï'i xa'a na ndia nii kii.
10 Ra kuvi va sakaku ra yoo, saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin
ña'a, ña kuu ra sutu, ra kuchee, ra sa ra ta ku'va xa ra Melquisedec.

Na ndaköo yo ña ndikun yo Tata yo Jesucristo

11 Ra iyoo ni ka va ña ndatu'un ndi xi'in ndo xa'a ra sutu ra kuchee, ra
xinani Melquisedec yo'o, ndi su u'vi ni va kundaa ini ndo xi'in ña saa chi
kuëe xiin ndo ña tiaa so'o ndo tu'un Tata yo Ndioxi.
12 Ra ña xa na'a ndikun ndo Tata yo Jesucristo, ra xa kuvi va saña'a ndo
tu'un Tata yo Ndioxi inka yuvi, ndi su xito'ni yu, ra xiniñu'u tuku va ndo
ña na saña'a inka yuvi ndo'o xa'a chiñu ña vali va'a. Ra ta ku'va iyoo na
kuachi vali na chichin va ke iyoo ndo, nuu ña xa xiniñu'u kuu ndo yuvi
na'nu na xixi xita.
13 Ra xa kundaa ini takundi'i va yo, saa chi na kuachi vali na sakan
chichin ra ndaküni vi na kan, ndia ña kuvi ña va'a, ra ndia kuvi ña vä'a,
saa chi na kuachi vali va kuvi na.
14 Ra xa kundaa tu ini yo ña xixi na na'nu xita va, ra na kan kuvi tu na
kundaa ini ndia ña kuvi ña va'a, ra ndia ña kuvi ña vä'a va, saa chi xa na
xixa va kuvi na.

6

1 Ra xa'a ña kan ke kuëe tuku tuku na nandiko yo sakua'a yo ña xa
saña'a na yoo xa'a Tata yo Jesucristo te sakan ndakundikun yo ra. Chi ña
xiniñu'u sa yo ke na sa nduxa yo ña kuxixa ini yo ta iin iin kii va, saa chi
xa sakua'a va yo ña xiniñu'u ni nandiko ini yo xa'a kuachi yo,
2 ra xiniñu'u ni tu kuchi va yo, ra xiniñu'u ni tu chindu'u yo nda'a yo
xini na ña ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a va na; ra xa saña'a tu na
yoo xa'a ña ndatiaku na ndii va, ra saa tu xa'a ña sayukun Tata yo Ndioxi
kuachi xi'in takundi'i yuvi vaxi kii va.
3 Ra ña kan ke tu mii Tata yo Ndioxi taxi, ra na sa nduxa va yo ña sakua'a
ka yo ña ndichi ña saña'a ra, ña va'a na kundaa va'a ka ini yo.
4 Ra kuni yu ña na kundaa ini ndo, chi ndia nii yuvi na xa ndikun Tata
yo Jesucristo ra ndakoo na ra, ra küvi ka ndakundikun tuku na ra, saa

chi xa kua'a ni va ña va'a ndaki'in na: ta kuu ña xa kundaa ini na xa'a chiñu Tata yo Ndioxi, ra saa tu ña xa ndaki'in na Tachi Yii va.

5 Ra xa xini tu so'o na tu'un Tata yo Ndioxi ña va'a va, ra xa xini tu na ta'an ña xitu'un ña kuu kii ña vaxi va.

6 Ra küvi ka nandiko ini na, saa chi ña ndakoo na Tata yo Jesucristo, ra ta iyoo ra ndakatakaa tuku na ndika cruz va iyoo ra, ra xa siki tu na ra nuu takundi'i yuvi va.

7 Ra ta ku'va iyoo ñu'ú ña tuku tuku kuun savi nuu, ra taxi ña kua'a ni nuu ña'a kaxi yo a ña kuxi va yo kuvi ña iyoo yo, ra ndaki'in tu yo ña va'a ña taxi Tata yo Ndioxi va.

8 Ndi su tu takua ìñu̱, xi'in inka iku ña'a va na taxi yo, saa ra köo mii ya'vi ndiaa vi yo, saa chi sandi'i va Tata yo Ndioxi xa'a yo, ra ka'mi tu ra yoo va.

9 Ra va'a ni su'va kachi va yu ñani yo, ndi su ndo'o, ra kuëe iyoo vi ndo ta ku'va iyoo ñu'ú ña iyoo ìñu̱ nuu, saa chi ndo'o, ra xa kundaa kaxi va ini yu ña ndini'i ta'vi ndo ña ndaki'in ndo ña'a ña ndiaa ya'vi ni, saa chi ña kan ke ndaki'in va yuvi na xa ndikaku xa Tata yo Ndioxi.

10 Ra Tata yo Ndioxi, ra ra va'a va kuvi ra; ra näa vi ini ra xa'a ña xa nduxa ni ndo ña xachiñu ndo nuu ra, ra saa tu ña ndakundiee ka ndo xachiñu ndo nuu ra vichin va, ña chindiee ta'an ndo xi'in na ve'e ñu'u, xa'a ña ndaña'a ndo mii ndo ña ku'vi ni ini ndo xini ndo na.

11 Ndi su ña kuni ndi ke na ndakundiee ka ndo, ña ku'vi ini ndo kuni ndo yuvi ña tiaku ka ndo vichin va, ña va'a na kundaa kaxi ini ndo ña ni'i ndo ña ndiatu va ndo.

12 Ra küni ndi ña na kuu ndo na xuxan, chi ña kuni ndi ke na sa ndo ta ku'va xa yuvi na xa ndiee ini ra xindiaa ini na Tata yo Ndioxi, ra ndaki'in na ña'a ña ndini'i ta'vi na ndaki'in na, ña'a ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a na.

13 Ra na kundaa ini ndo, chi iin tiaa ra xindiaa ini Tata yo Ndioxi kuvi ra Abraham va. Ra te xa kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra ña va'a nda'a ra Abraham, ra chuna'a ra mii va ra ña taxi ra ña va'a kan nda'a ra, saa chi köo ka inka na chee nuu Tata yo Ndioxi na kuvi chuna'a ra.

14 Ra su'va kuvi ña kachi Tata yo Ndioxi xi'in ra Abraham: “Ña ndixa va kuvi ña taxi yu ña va'a nda'a kun, ra tiaa ni kua'a kuu ndise'e kun sa yu”, kachi ra xi'in ra.

15 Ra ra Abraham ra nindï'i vi ini ra, chi xa ndiee va ini ra, ña xindiatu ra, ra ndaki'in va ra ña va'a ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a ra.

16 Ra te kindoo na yuuvi yo'o, ña sa na iin chiñu, ra iin na ka'nu ka nuu va na kuvi na chuna'a na ña sa na ña kindoo na, ra ña xa na saa, ra xa kundaa ini yo chi ña sa na kuvi va ña kindoo na.

17 Ra ña kuni Tata yo Ndioxi ña na kundaa kaxi ini yuvi ña ndaki'in va na ña kindoo ra taxi ra nda'a na, kuvi ña chuna'a ra mii ra, saa chi ra kan, ra saxinu ndi'i va ra ña ka'an ra.

18 Ra uvi kuvi ña ndika'an Tata yo Ndioxi kindoo ra, ra chuna'a tu ra mii ra xa'a mii va ra, ra uvi saa ña yo'o, ra küvi vi ndasama ña, saa chi Tata yo Ndioxi ra kuëe xava'a vi ini ra kan. Ra xa'a ña kan ke, yoo na xa ndikun Tata yo Ndioxi, ra ña va'a na kondiaa ra yoo, ra na kondiaa ni ka ini yo ña ndaki'in yo ña kindoo ra taxi ra nda'a va yo.

19 Ra ña kindoo Tata yo Ndioxi xi'in yo, ra ta ku'va iyoo iin kàà ndiee ña tiin itun tun xika nuu mini ña va'a na kü'un nu inka xiyo va kuvi ña iyoo ña, saa chi chindiee ta'an ña xi'in yo ña va'a na kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi, ra sakuyachin tu ña yoo ndia nuu yii nuu iyoo va ra.

20 Ra nuu yii kan kuvi ña ndiki'vi Tata yo Jesucristo, ña va'a na chindiee
ta'an ra xi'in yo. Ra Tata yo Jesucristo kuvi ra kuu sutu ra kuchee ndia
ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va, ra ta ku'va ndixiyo sutu ra kuchee, ra
xinani Melquisedec kuvi ña iyoo ra.

7

Ka'nu ka va sutu ra xinani Melquisedec nuu ra Abraham

1 Ra ra Melquisedec yo'o, kuvi ra xikuu rey nuu na ñuu Salem, ra xikuu
tu ra sutu ra xachiñu nuu Tata yo Ndioxi ra ka'nu va. Ra te ndixa'an ra
Abraham xi'in ndia xita'an xi'in ra ña kanita'an ndia xi'in inka ndia rey,
ra kuchuun va ndia sandi'i ndia xa'a ndia rey kan. Ra te xa nandiko ra
vaxi ra xi'in ndia ita'an xi'in ra, ra saa kanata ra Melquisedec ndakuta'an
ra xi'in ra ichi nuu vaxi ra, ra saa ndika'an ra xi'in Ndioxi xa'a ra Abraham
ña na taxi Ndioxi ña va'a kuta'vi ra.
2 Saa cha'vi ra Abraham nuu xu'un ña ndaki'in ra ndixa'an ra nuu
kuachi, nda'a ra. Ra kivi ra Melquisedec yo'o, “ra rey ra xa chiñu ndaku”,
ke kachi ña; ra ña xikuu ra rey nuu na ñuu Salem, ra “rey ra ndachindee
vii yuvi ke”, kachi ña yo'o.
3 Ra ndia nii yuvi kundäa ini yoo kuvi iva ra, ra nii yoo kuvi tu si'i va
ra, ra nii kundäa tu ini na yoo ndise'e kuvi va ra; ra nii kundäa tu ini na
ndia kii ke kaku va ra, ra nii kundäa tu ini na ndia kii ke kuvi va ra; ra ta
ku'va iyoo mii se'e Tata yo Ndioxi va ke iyoo ra, saa chi kuu ra sutu ndia
ndikaa ndiku'un va.
4 Ra na ki'in va'a xini ndo, chi ra Melquisedec ra xiniñu'u ni va ndixiyo
ra, saa chi ra Abraham ra xikuu xii xikua yo, ra xa to'o va ra ra, saa chi
cha'vi va ra nuu xu'un xi'in nuu takundi'i ña'a, ña kindiaa ra nda'a ndia
rey ndia xatiaa ra nuu xi'in kuachi.
5 Ra ta ku'va kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ndia sutu
ndia kuu ndise'e ra Leví va kuvi ndia kuu mii ndiayu ndaki'in nuu xu'un
ña kuu ya'vi takundi'i na ñuu Israel, ra ndia sutu ndia kuu ndise'e ra Leví,
ra iin kuvi va ndia xi'in na ñuu Israel, saa chi ndise'e ra Abraham kuvi
takundi'i va na.
6 Ra va'a ni süvi ndise'e va ra Leví kuvi ra Melquisedec, ndi su tiaa ni va
xiniñu'u ra, ña kan ke cha'vi va ra Abraham nuu xu'un xi'in nuu takundi'i
ña'a ña ndaki'in ra te ndixa'an ra nuu kuachi nda'a ra. Ra ndika'an tu ra
Melquisedec xi'in Ndioxi va xa'a ra Abraham ña na taxi ra ña va'a kuta'vi
ra, ra xa kindoo tu mii Ndioxi va xi'in ra Abraham ña taxi ra ña va'a nda'a
ra.
7 Ra vichin, ra xa kundaa va ini yo, chi yuvi na ka'an xi'in Ndioxi xa'a
yuvi ña na ni'i na ña va'a va kuvi na ndiaa ya'vi ni ka nuu yuvi na
ndaki'in ña va'a. Ra xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo ña xiniñu'u ni ka
va ra Melquisedec nuu ra Abraham.
8 Inka tuku ña na kundaa ini yo xa'a vichin, ndia sutu ndia kuu ndise'e ra
Leví va kuvi ndia ndaki'in xu'un nuu xu'un ña kuu ya'vi na ñuu Israel, ra
ndia yo'o, ra te xaa kii ña kuvi ndia, ra xi'i va ndia; ndi su ra Melquisedec
ra tiaku ra iin takundi'i kii va kachi tu'un Ndioxi, ra xa'a ña kan ke ndiaa
ya'vi ni ka va ra kan.
9 Ra na ndaki'in xini yo xi'in ña yo'o, chi su'va ke iyoo ña, ña cha'vi ra
Abraham nuu xu'un ña ndaki'in ra ta ndixa'an ra nuu kuachi, ra ta iyoo
ndia cha'vi iyoo tu ndia sutu ndia kuu ndise'e ra Leví, ndia ndaki'in iin
ta'vi lo'o xu'un ña cha'vi yuvi nuu xu'un va na, saa chi ndise'e ra Abraham
kuvi tu ndia kan va.

10 Ra na kundaa ini yo, chi su'va va ke iyoo ña yo'o: va'a ni täan kaku va
ra Leví te ndakuta'an ra Abraham xi'in ra Melquisedec ña cha'vi ra nuu
xu'un ña ndaki'in ra te ndixa'an ra nuu kuachi nda'a ra, ndi su xa ini iki
kuñu va ra Abraham ke xindo'ni takundi'i va na kuu ndise'e ra.
11 Ra ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés kuvi ña xa'ndia chiñu nuu
ndia sutu ndia kuu ndise'e ra Leví ña na sa ndia chiñu ña kuni Ndioxi.
Ndi su ndikuchüun vi ndia sutu kan ña ndasa ndia yuvi ta ku'va iyoo yuvi
na köo kuachi nuu Ndioxi. Ra xa'a ña kan ke ndikaxin Ndioxi inka sutu
ra sachiñu nuu ra ta ku'va xachiñu ra Melquisedec, ra ndikäxin vi ra iin
sutu ra sachiñu ta ku'va xachiñu ra Aarón.
12 Ña kan ke na kundaa ini ndo, chi ña ndasama iin sutu, ra ndasama tu
ndiayu ña xachiñu ra xi'in va.
13 Ra sutu ra ka'an yo xa'a yo'o, ra süvi vi ndise'e ra Leví kuvi ra, ra ndia
nii tu na ta'an ra ndixiküu sutu va.
14 Ra Tata yo Jesucristo va kuvi ra kuu sutu ra ka'an yo xa'a yo'o, ra
ndise'e ra Judá va kuvi ra, ra ndikä'an va'a vi ra Moisés xa'a ra Judá ña
kuvi kuu ndise'e ra sutu.
15 Ra ña ka'an yo xa'a ña ndasama sutu, ra kaxi ni va iyoo ña, saa chi
ti'vi va Tata yo Ndioxi Tata yo Jesús, ra kuu sutu xaa ra, ra ta ku'va ndixiyo
ra Melquisedec kuvi tu ña iyoo ra yo'o va.
16 Ra ña nduu Tata yo Jesús sutu, ra xa'a ña ka'nu ni va ra kuvi ña, ra ni
ndï'i tu xa'a va ra; ra va'a ni süvi va ndise'e ra Leví kuvi ra, ndi su nduu
va ra sutu, ra sutu ndia kuu ndise'e ra Leví ra ndia ndi'i xa'a va kuvi ndia
kan.
17 Xa'a ña kan ke kachi tu'un Ndioxi su'va xa'a Jesús:
Yo'o kuvi sutu, ndia ndikaa ndiku'un,
ra ta ku'va xachiñu ra Melquidsedec kuvi tu ña sachiñu yo'o va,
kachi ña.
18 Xa'a ña kan ke kuëe xachiñu ka vi ndiayu ña ka'an xa'a ndia sutu ña
ndixiyo te yachi, saa chi köo ndiee ña, ra köo tu chiñu sa va ña.
19 Saa chi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra ndikuchüun vi ña ña
ndasa ña yuvi ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi. Ndi su vichin, ra xa
iyoo va iin ña ndiaa ya'vi ni, ña kuvi kondiaa ini yo, ra ña yo'o kuvi ña
sakuyachin yoo nuu Tata yo Ndioxi.
20 Ra xiniñu'u ni va na kundaa ini yo, chi ta ndikaxin Tata yo Ndioxi
Tata yo Jesús, ña kuu ra sutu, ra chuna'a va ra mii ra xa'a mii ra, ndi su
ndichunä'a vi Tata yo Ndioxi mii ra xa'a mii ra, ta nduu ndia ndise'e ra
Aarón sutu.
21 Ra su'va ke kachi Tata yo Ndioxi chuna'a ra mii ra, ta ndikaxin ra
Jesús ña kuu ra sutu:
Yu'u, ra kuu Tata ndo Ndioxi kuvi ra chuna'a mii, ra nandïko ini yu xa'a
tu'un ña ka'an yu:
"Yo'o kuvi sutu ndia ndikaa ndiku'un,
ra ta ku'va xachiñu ra Melquisedec kuvi tu ña sachiñu yo'o va",
kachi ra.
22 Ra ña kachi ña yo'o su'va, ra Tata yo Jesús va kuvi ra ndakuiin xa'a iin
ña ndiaa ya'vi ni, ña kindoo Tata yo Ndioxi xa'a xi'in na ñuu ra.
23 Ra sutu ndia ndixiyo ta ku'va xa'ndia chiñu ndiayu yata, ra kua'a ni va
ndixiyo ndia, saa chi te tandiaa kii kuvi ndia ra xi'i va ndia.
24 Ndi su Tata yo Jesús ra iin takundi'i kii, iin takundi'i tiempo va kuvi ña
tiaku ra, xa'a ña kan ke ndia nii kii ndaköo vi ra ña kuu ra sutu.
25 Ra ña kuëe ndakoo Tata yo Jesús, ña kuu ra sutu kuvi ña sakaku ra
takundi'i va yuvi na kuyachin nuu Tata yo Ndioxi xi'in kivi ra. Ndi su ra

kan ra köo ka ña ndiko ra sa ra, chi xa xa ndi'i va ra ña. Ra ña tiaku Tata
yo Jesús iin takundi'i kii, ra ña xaku nda'vi ra xa'a yo nuu Tata yo Ndioxi
va kuvi ña.
26 Ra Tata yo Jesús, ra ndixa kuu sutu, ra kuchee kuvi ra xiniñu'u nuu
yo, saa chi ra kan kuvi ra yii, ra ndia nii tu kuachi ra köo va, ra ndia nii
tu chiñu ki'vi kuëe xa va ra, ra nii kuëe ita'an tu ra xi'in yuvi na xa chiñu
ki'vi va. Ra Tata yo Jesús ra kuu sutu, ra ndivi va kuvi ña ndaki'in Tata yo
Ndioxi ra kua'an ra iyoo ra vichin.
27 Ra Tata yo Jesús, ra kuëe iyoo vi ra ta ku'va ndixiyo ndia sutu ndia
kuchee te yachi, saa chi ndia kan ra ndiakua xiniñu'u xi'na ka vi xa'a
kuachi mii ndia kuvi ña xa'ni ndia kiti ndisoko ndia ta iin iin kii; ra te xa
ndi'i soko ndia ri xa'a kuachi mii ndia, saa vi kuvi ña □xa'ni ndia ri soko
ndia xa'a kuachi na ñuu. Ndi su Tata yo Jesús, ra takua indaa nuu ichi va
kuvi ña ndisoko ra mii ra xa'a yo, ra ndia nii ka ichi ndïko ka ra ña soko
tuku ra mii ra xa'a yo.
28 Ra sutu ndia ndikaxin na xi'in ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra
vita ni va ndixiyo ndia, ra saa kuu ndiya'a tiempo ña taxi Ndioxi ndiayu
ra nda'a ra Moisés, ra saa ndikaxin Ndioxi se'e mii ra ña kuu ra sutu va,
ra chuna'a ra mii ra, ña kuu se'e ra, ra köo ndia nii kuachi, ra kuu tu ra
sutu ra kuchee ndia ndikaa ndiku'un va.

8

Tata yo Jesús kuvi ra kuu sutu ra ka'nu nuu yo

1 Ra takundi'i ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ra su'va va ke iyoo ña: Tata yo
Jesús, ra kuu sutu, ra kuchee, ra ndivi va kuvi ña iyoo ra, ra ndu'u ra chi
xiin kua'a nuu iin tiayu ka'nu nuu ndu'u Tata yo Ndioxi.
2 Ra xachiñu ra nuu yii ini ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi ndivi. Ra ve'e ñu'u
ña iyoo ndivi kan, ra ndia nii yuvi ndixavä'a ña, chi mii va Tata yo Ndioxi
va kuvi ra xava'a ña.
3 Ra chiñu ña xa sutu ndia iyoo nuu ñu'ú yo'o kuvi ña soko ndia ña'a ña
iyoo nuu na ñuu nuu Tata yo Ndioxi, ra xa'ni tu ndia kiti soko ndia nuu
va ra. Ra xa'a ña ke xiniñu'u koo tu ña'a ña soko Tata yo Jesucristo nuu
Tata yo Ndioxi va.
4 Ra tu ra íin kuvi Tata yo Jesucristo nuu ñu'ú yo'o vichin, ra küvi vi kuu
ra sutu, saa chi ña'a ña soko ndia sutu ndia iyoo nuu ñu'ú yo'o nuu Tata
yo Ndioxi, ra ta ku'va kachi ndiayu Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ke iyoo
va ña.
5 Ra chiñu ña xa ndia sutu ndia iyoo nuu ñu'ú yo'o ini ve'e ñu'u, ra ve'e
ñu'u ndixa ña iyoo ndivi va kuvi ña ndaña'a ndia ña xa ndia saa. Saa chi
ta ndixiyo nduvi ra Moisés ña sava'a ra ve'e ñu'u, ra su'va va kachi Tata
yo Ndioxi xi'in ra: “Ta ku'va iyoo ita niñu ve'e ñu'u ña ndiña'a yu nuu
kun iku kan ke na koo ña sava'a va kun”, kachi ra.
6 Ra Tata yo Jesucristo ra kuu sutu ka'nu, ra ndiaa ya'vi ni va chiñu ña
□xa ra kan nuu chiñu ña □xa sutu ndia ndikun ña yata ña kindoo Ndioxi
xi'in na ñuu ra te yachi, saa chi ndaki'in ra tu'un yo, ra xa'a ña yo'o kuvi
ña kindoo tu Tata yo Ndioxi xa'a iin ña xaa xi'in yo, te chuna'a ra mii ra
ña sa va ra ña.
7 Ra tu na ndikuchuun kuvi na ñuu Israel ña saxinu na nuu ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa ra xiniñü'u vi kindoo tuku Tata yo Ndioxi
xa'a inka ndiayu xaa xi'in yo.
8 Ndi su na ñuu Israel, ra ndikuchïñu vi na saxinu na ña ka'an ndiayu
Ndioxi ña ndakoo ra Moisés,

ña kan ke ndika'an Tata yo Ndioxi xa'a na kachi ra su'va:
Xaa iin kii ra kindoo yu xa'a iin ña xaa xi'in
na ñuu Israel, ra saa tu xi'in na ñuu Judá va.
9 Ra ndiayu ña kindoo yu xi'in na, ra kuëe inuu ña xi'in ndiayu ña kindoo yu xi'in na xii xikua na
te tava yu na chi ñuu Egipto;
ra ndikuchüun vi na saxinu na nuu ndiayu kan,
ra xa'a ña kan ke ndakoo nda'a va yu na, kachi Tata yo Ndioxi.
10 Ra ndiayu xaa ña kindoo yu xi'in na ñuu Israel te xa na xaa kii, ra su'va ke koo ña, kachi Tata yo Ndioxi:
Mii va yu chikaa ndiayu yu xini na,
ra tiaa tu yu ña nima va na.
Ra kuu yu Ndioxi na,
ra na kan kuu na ñuu yu.
11 Ra kuniñü'u vi na na ta'an na,
xi'in na ve'e na, ña saña'a na na, ña kundaa ini xa'a yu,
saa chi xa kundaa ini mii takundi'i va na xa'a yu,
ndia na vali va'a, ra iin saa ndia na na'nu va'a va.
12 Ra koo ka'nu tu ini yu xa'a takundi'i chiñu ki'vi ña xa va na,
ra ndia nii ka tu kii ndakä'an yu xa'a kuachi va na.
13 Ra na kundaa ini ndo, chi ña ka'an Tata yo Ndioxi ña xiniñu'u koo inka ndiayu ña xaa, ra kuni kachi ña saa, ña xiniñu'u ndasama va ndiayu yata, saa chi vä'a ka ña.

9

Ve'e ñu'u ña iyoo nuu ñu'ú xi'in ve'e ñu'u ña iyoo ndivi

1 Ra ta kindoo Tata yo Ndioxi xi'in na ñuu Israel te yachi kuvi ña taxi ra ndiayu ra nda'a na, ra ndiayu kan kuvi ña ndika'an xi'in na ndia ku'va ke ndasaka'nu na ra. Ndi su takua ini ve'e ñu'u ña íin nuu ñu'ú yo'o va kuvi ña ndasaka'nu na ra xi'in ndiayu kan.

2 Ra ve'e ñu'u kan, ra uvi ndata'vi ña; ra tikoto va kuvi ña xitanii ini ña, ra su'va ke ndixiyo ña: ta'vi ña nuu kuvi ña xinani Nuu Yii, ra ikan ke xindichi kàà ña xindita ñù'ù nuu ña va'a xituun ña, ra saa tu mesa tun xindee xita va'a ña soko na nuu Tata yo Ndioxi va.

3 Ra chi sata tikoto kan kuvi ta'vi ña uvi, ña xinani Nuu Yii Ni.

4 Ra ikan kuvi nuu xindichi iin mesa lo'o ña kuva'a xi'in yuu oro, ra ikan ke xa'mi na xuxa ña ndaa xiko xa'an tami nuu Tata yo Ndioxi, ra ikan kuvi tu ña ndixiin xatun nuu xindikaa ndiayu Tata yo Ndioxi va, ra niña oro kuvi ña ndaka'yu na takundi'i sata xatun kan. Ra ini xatun kan xindikaa iin kisi ña kuva'a xi'in niña oro, ra ini kisi kan xindo'ni xita va'a ña nani maná, ra xindikaa tu itun tun ndandixin xini'i ra Aarón va, ra saa tu yuu ña ndika'yu ndiayu Tata yo Ndioxi nuu va.

5 Ra sata xatun kan xindita uvi na'na na tatun Ndioxi; ra ña xindita ña kan, ra mii va Ndioxi kuvi ra ndixiin kan, kuni kachi ña; ra ndixin ña kuvi ña xindasi sata kàà ña xindasi yu'u xatun kan, ra ikan kuvi nuu ndikoso na nii kiti ri ndisoko na xa'a kuachi yuvi. Ndi su vichin, ra küvi vi ndakani ikun yo xa'a ña yo'o.

6 Ra su'va ke iyoo ña'a kan ndita ña ta'vi ña uvi ña nani Nuu Yii Ni; ra ta'vi ña nuu, ña nani Nuu Yii va kuvi ña ndiki'vi ndia sutu iin takundi'i kii ña xa ndia takundi'i chiñu ña xiniñu'u sa ndia nuu Tata yo Ndioxi.

7 Ndi su ta'vi ña uvi ña nani, Nuu Yii Ni, ra ta nuu kuiya ta nuu kuiya vi kuvi ña ndiki'vi sutu ra kuchee indaa ichi; ra ña ki'vi ra kan, ra ndiakua

xiniñu'u ku'un va nii kiti xi'in ra ña soko ra ña xa'a kuachi mii ra, ra saa
tu xa'a kuachi ña xa na ñuu xa'a ña ndikundäa ini va na.
8 Ra mii va Tachi Yii kuvi ña taxi ña xinituni yo ña kuvi kundaa ini yo
xi'in ña yo'o: saa chi kii ña xiniñu'u ndia sutu ta'vi ña nuu, ña nani, Nuu
Yii ña xa ndia chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi, saa ra kuni kachi ña saa, ña
xindasi va ichi ña kua'an nuu nani, Nuu Yii Ni.
9 Ra takundi'i ña ndixiyo te yachi, ra xa'a kii ña ndee yo vichin va kuvi
ña ka'an ña. Saa chi ña ndisoko ndia sutu ndia ndia ka ña'a, xi'in ña xa'ni
ndia kiti ndisoko ndia, ra ndikuchüun vi ña kan, ndasama ña, nima yuvi,
ña köo ka kuachi na.
10 Ra ndiayu ña xachiñu ndia sutu kan xi'in te yachi, ra takua xa'a ña'a
ña xixi va na, xi'in xa'a ndutia ra xi'i va na, xi'in xa'a ña ndakatia na iki
kuñu va na kuvi ña ndika'an ña. Ra ña kan, ra iin ndiayu ña ndixiyo too
va kuvi ña, saa chi takua kii ña kachi Ndioxi koo va ña kuvi ña ndixiyo
ña, ndi su ndixaa kii ra taxi Tata yo Ndioxi inka ndiayu ña va'a ni ka va.

11 Ra ña xa kixi Tata yo Jesucristo, ra xa ra kan va kuvi ra kuu sutu ra
kuchee nuu takundi'i ña va'a ña kuu. Ra ini ve'e ñu'u ña iyoo ndivi va
kuvi ña xachiñu ra, ra va'a ni ka va ve'e ñu'u kan nuu ve'e ñu'u ña ndixiyo
nuu ñu'ú te yachi, ña xachiñu ndia sutu ini; ra ve'e ñu'u ña iyoo ndivi, ra
süvi vi yuvi kuvi na ndixava'a ña, ra kuëe inuu vi ña xi'in ña'a ña xava'a
Tata yo Ndioxi iyoo nuu ña yuuvi yo'o.
12 Ra ña ndiki'vi Tata yo Jesucristo Nuu Yii Ni vichin, ra süvi tixu'u, xi'in
sindiki kuvi ri ndiki'vi ra ka'ni ra ña soko ra nii ri xa'a kuachi yuvi, chi
ña ndiki'vi ra, ra nii mii va ra kuvi ña ndisoko ra xa'a kuachi yuvi; ra
takua indaa ichi va kuvi ña ndiki'vi ra Nuu Yii Ni; ra su'va ke xa ra ña
va'a sakaku ra yoo ndia ndikaa ndiku'un.
13 Ra tu nii sindiki xi'in nii tixu'u, xi'in yaa ña ndixixi sindiki ña ndikoso
yava na sata yuvi, ra ndixiyo va ndiee ña, ña ndakatia ña iki kuñu na,
14 saa ra iyoo ni ka va ndiee nii Tata yo Jesucristo ña ndakatia ña nima
yo, ra sandi'i ña xa'a chiñu ki'vi ña kuni yo sa yo, ña va'a ndasaka'nu yo
Tata yo Ndioxi, ra tiaku. Ra xi'in ndiee Tachi Yii ña kuëe ndi'i xa'a va kuvi
ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra nuu Tata yo Ndioxi xa'a kuachi yo.
Ra va'a ni ka va ra yo'o nuu takundi'i ña'a ña ndisoko na, saa chi ndia nii
lo'o kuachi ra köo.

15 Ra xa'a ña xa Tata yo Jesucristo ña kan kuvi ña kindoo Tata yo Ndioxi
xa'a iin ña xaa xi'in yo, ra mii Tata yo Jesucristo va kuvi ra ndaki'in tu'un
yo vichin. Ra xa'a ña ndixi'i ra kuvi tu ña va'a ndaki'in takundi'i va yuvi
ña'a ña ndini'i ta'vi na ndaki'in na nuu Tata yo Ndioxi, ña'a ña kindoo ra
taxi ra nda'a na. Saa chi ña ndixi'i Tata yo Jesucristo, ra ña va'a na sakaku
ra takundi'i yuvi na xa chiñu ki'vi ta xindo'ni na tixi ndiayu ña yata va
kuvi ña.
16 Ra xa kundaa va ini ndo, chi tu ndia na, na ndakoo iin tutu nda'a se'e
na ña ka'an ña xa'a na, ña ndaki'in na ndia ndia ka ña'a, ra te xa xi'i vi
yuvi na xava'a tutu kan kuvi ña ndiaa ya'vi ña.
17 Ndi su tu tiaku va yuvi na xava'a tutu kan, saa ra köo ya'vi ndiaa vi
ña, saa chi te xa xi'i vi yuvi kan ke ndiaa ya'vi ña.
18 Ra ta ku'va iyoo ña yo'o kuvi tu ña kuu xi'in ña nuu ña kindoo Tata
yo Ndioxi xi'in na ñuu va ra, saa chi te kindoo ra xi'in na ra kua'a ni va
kiti xa'ni na ña ndisoko na nii ri nuu ra.
19 Saa chi te sandi'i ra Moisés ka'vi ra takundi'i ndiayu ña taxi Tata yo
Ndioxi nda'a ra nuu na ñuu, ra saa ki'in ra nii sindiki, xi'in nii tixu'u, ra
kava nuu ra ña xi'in tiakuii, ra saa ndixa'nu ra nda'a itun tun nani hisopo,
ra chindu'u iin ra ko'ndo ixi ndikachi ña kua'a nuu nu, ra chindaxi ra

ña xi'in nii kan, ra ndikoso yava ra ña sata yuu nuu vaxi ndiayu Tata yo
Ndioxi, ra saa tu xini takundi'i na ñuu va.
20 Ra saa ndika'an ra xi'in na kachi ra saa: “Nii yo'o, kuvi ña ndakuiin
xa'a ña kindoo Tata yo Ndioxi xi'in ndo, ña saxinu ndo nuu ña xa'ndia ra
nuu ndo”, kachi ra.
21 Ra ndikoso yava tu ra Moisés nii kan, ini ve'e ñu'u va, ra saa tu sata
takundi'i ña'a ña xiniñu'u na ña ndasaka'nu na Tata yo Ndioxi va.
22 Ra su'va ke xa Moisés, saa chi mii ndiayu Tata yo Ndioxi kuvi ña ka'an
ña xiniñu'u nii, ña ndakatia ña takundi'i ña'a; ra tu na köo nii, saa ra köo
ka'nu vi ini Tata yo Ndioxi xa'a kuachi yuvi.

Nii Tata yo Jesucristo ña ndixitia te ndixi'i ra kuvi ña kuu mii ndiee ña sandi'i ña xa'a kuachi yo

23 Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u na nii kiti ña ndakatia na takundi'i ña'a
ña ndixiyo ini ve'e ñu'u; ra ña kan, ra na'na ña'a ña iyoo ve'e ñu'u ña íin
ndivi va kuvi ña; ra ña'a ña iyoo ndivi, ra nii ña ndiaa ya'vi ni ka nuu
takundi'i nii kiti va kuvi ña xiniñu'u ña kan.
24 Ra xa'a ña kan ke Tata yo Jesucristo, ra ndikï'vi vi ra nuu Yii ini ve'e
ñu'u ña xava'a na yuuvi yo'o, saa chi na'na ve'e ñu'u ndixa ña iyoo ndivi
va kuvi ña; xa'a ña kan ke Tata yo Jesucristo, ra mii ndivi va kuvi ña
ndiki'vi ra, ra ikan ke iyoo ra vichin va, ra xaku nda'vi ra xa'a yo nuu Tata
yo Ndioxi.
25 Ra ña ndiki'vi Tata yo Jesucristo ndivi, ra ndikï'vi ra ña tuku tuku soko
ra mii ra, ta ku'va □xa iin sutu ra kuchee nuu na judío ña □ki'vi ra Nuu
Yii Ni soko ra nii kiti, ta kuiya ta kuiya.
26 Ndi su tu ña ndixiniñu'u kuvi ña tuku tuku soko Tata yo Jesucristo
mii ra, saa ra te sakan chituni Tata yo Ndioxi ña yuuvi yo'o vi kuvi ña
tuku tuku soko ra mii ra; ndi su ndia kii ña kuyachin ndi'i xa'a ña yuuvi
vichin va kuvi ña kixi ra indaa ichi, ña sandi'i ra xa'a kuachi yuvi xa'a ña
ndisoko ra mii ra ña ndixi'i ra.
27 Ra ta ku'va kuu xi'in Tata yo Jesucristo kuvi tu ña □kuu xi'in takundi'i
yuvi va, saa chi indaa ichi va kuvi ña xiniñu'u kuvi na, ndia saa ra ndiatu
na ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in na kii ña vaxi va.
28 Saa chi indaa ichi kuvi tu ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii va ra, ña
ndixi'i ra, ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi takundi'i yuvi. Ra te xa na nandiko
tuku ra ichi ña uvi kixi ra nuu ña yuuvi yo'o, ra küvi ka ra xa'a kuachi
na yuuvi, saa chi ña kixi ra, ra ña sakaku ra takundi'i yuvi na ndiatu ña
nandiko tuku va ra kuvi ña.

10

Ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra xa'a yo kuvi ña va'a ndasa ra yoo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi

1 Saa chi ndiayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra takua xa'a na'na,
ña va'a, ña kuu kii ña vaxi va kuvi ña ka'an ña, ndi su süvi vi xa ndixa
mii ña va'a kan kuvi ña ka'an ña xa'a. Ña kan ke ndikuchüun vi ndiayu
kan ña sandi'i ña xa'a kuachi yuvi na ndasaka'nu Tata yo Ndioxi ta ku'va
kachi ña, ta kuu ña ndisoko na nii kiti ta kuiya ta kuiya.
2 Ra tu ña ndikuchuun kuvi nii kiti ña ndisoko na nuu Tata yo Ndioxi,
ña sandi'i ña xa'a takundi'i kuachi yuvi, saa ra kuëe tuku tuku vi soko na
ña, chi xa nani indaa ichi ra xa sandi'i ña xa'a takundi'i va kuachi na, ra
nii ndakäni ka tu ini na ña iyoo kuachi va na.
3 Ndi su mii ña ndaa, ra ña □soko na nii kita kan, ra ña xa ña ke
sandaka'an ña na xa'a kuachi na ta kuiya ta kuiya va.

4 Saa chi nii sindiki, xi'in nii tixu'u, ra kuëe kuchuun vi ña kan, ña sandi'i
ña xa'a kuachi yuvi.
5 Xa'a ña kan ke te kixi Tata yo Jesucristo nuu ña yuuvi yo'o, ra ndika'an
ra xi'in Tata yo Ndioxi kachi ra su'va:
Küni vi kun ña na ka'ni yuvi kiti, ra soko na nii ri nuu kun, ra ni küni tu
kun ña taxi na ndia ndia ka ña'a nda'a va kun,
saa chi xa nuu ña kan ke taxi kun iki kuñu yu ña inuu xi'in iki kuñu na
kan, ña va'a na soko yu ña nuu va kun.
6 Ra ni kuëe kuni tu kun ña ka'mi na kiti ña ndaa xiko ri nuu va kun, ra
ni kuëe kuni tu kun ña na soko na nii kiti nuu va kun, ña va'a na
koo ka'nu ini kun xa'a kuachi na.
7 Ra xa'a ña yo'o kuvi ña ndika'an yu kachi yu su'va: “Yo'o xaa yu ña sa
yu ña kuni mii kun, Tata Ndioxi,
ra saa kuvi tu ña kachi ndiayu kun ña ndika'yu xa'a yu te yachi va”,
kachi Tata yo Jesucristo xi'in Tata yo Ndioxi.
8 Ña nuú ndika'an Tata yo Jesucristo, ña küni Tata yo Ndioxi ña taxi na
ndia ndia ka ña'a nda'a ra, ra ni kuëe kuni tu ra ña soko na nii kiti nuu
va ra, ra ni kuëe kuni tu ra ña ka'mi na kiti ña ndaa xiko ri nuu va ra, ña
va'a koo ka'nu ini ra xa'a kuachi na. Ra va'a ni ka'an ni va ndiayu Tata
yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés ña xiniñu'u koo takundi'i ña yo'o, ndi su
küni vi Tata yo Ndioxi ña, kachi Tata yo Jesucristo.
9 Ra saa ndika'an ka ra kachi ra su'va: “Yo'o xaa yu ña sa yu ña kuni mii
kun, Tata Ndioxi”, kachi ra. Ra ña kachi ra su'va, ra xa'a takundi'i ña'a ña
ndisoko na te yachi va kuvi ña sandi'i ra, ra saa ndisoko ra iki kuñu mii
va ra.
10 Ra ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra, ra ña kuni mii Tata yo Ndioxi va
kuvi ña xa ra. Ra xa'a ña kan va kuvi ña ndasayii Tata yo Ndioxi yoo. Ra
takua indaa ichi va kuvi ña ndisoko Tata yo Jesucristo mii ra xa'a kuachi
yo, ra ndia nii ka ichi nandïko ra sa ra ña.
11 Ra ña xachiñu ndia sutu xi'in ndiayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra
Moisés, ra iin takundi'i va kii ndita ndia nuu soko na ini ve'e ñu'u, ña
tuku tuku ichi soko ndia ña'a ña kuchüun sandi'i xa'a kuachi yuvi.
12 Ndi su Tata yo Jesucristo, ra kuu sutu ra kuchee, ra takua indaa ichi
va kuvi ña ndisoko ra mii ra nuu Tata yo Ndioxi xa'a kuachi yo, ra ndia
ndikaa ndiku'un va kuvi ña xa ra ña. Ra te ndi'i saa ndakundu'u ra xiin
kua'a tiayu ka'nu nuu ndu'u Tata yo Ndioxi va.
13 Ra ikan kuvi ña ndu'u ra ndiatu ra ña sandi'i Tata yo Ndioxi xa'a yuvi
na kanita'an xi'in va ra.
14 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra indaa ichi va kuvi ña ndisoko ra mii ra
ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi yuvi na ndasayii ra ña kundikun na ichi
ra.
15 Ra ndakuiin tu Tachi Yii Tata yo Ndioxi va xa'a ña yo'o, Ra su'va ke
kachi ña:
16 Ña yo'o kuvi iin ña xaa ña kindoo yu xa'a xi'in na kii ña vaxi, ra su'va
ke iyoo ña:
Tiaa yu ndiayu yu nima na,
ra tiaa tu yu ña xini va na, kachi Tata yo kachi Tachi Yii ra.
17 Ra ndika'an ka tu Tata yo Ndioxi kachi ra su'va va kachi Tachi Yii ra:
Ndia nii ka ichi ndakä'an yu xa'a kuachi na, ra saa tu xa'a ña xïin na
kandixa na yu'u va,
kachi ra kachi ña.
18 Ra xa'a ña xa xa ka'nu ini Tata yo Ndioxi xa'a kuachi yo, ra xiniñü'u ka
vi soko yo ndia ndia ka ña'a nuu ra xa'a kuachi yo vichin.

Ña xiniñu'u va kuvi ña kuyachin yo nuu Tata yo Ndioxi

19 Ñani yo, vichin, ra xa kuvi va ki'vi yo Nuu Yii Ni, ra xiniñü'u kundi'i
ini vi yo, saa chi xa'a nii Tata yo Jesucristo ña ndixitia ndika cruz va kuvi
ña kuvi ki'vi yo.
20 Ra ña ndixi'i ra kuvi ña ndakuiña ra iin ichi xa̱a nuu yo; ra ichi kan
kuvi ña taxi ña kutiaku va yo, ra ña yo'o, ra su'va va ke kuni kachi ña,
ña nditata tikoto ña xitanii ini ve'e ñu'u, ra ndanuña Nuu Yii Ni, ra xa'a
ña nditaxin iki kuñu va ra kuvi ña ka'an ña.
21 Ra xa'a ña xa kuu Tata yo Jesucristo, sutu kuchee ve'e Tata yo Ndioxi
kuvi ña,
22 xiniñu'u na kuyachin yo nuu Tata yo Ndioxi xi'in ndinuni nima yo,
xi'in xa'a ña ndinuni ni ndiaa ini yo Tata yo Jesucristo; saa chi xa ndakatia
va ra nima yo, ña va'a na ndakäni ka ini yo ña iyoo kuachi yo, ra xa
ndakatia tu ra iki kuñu yo xi'in tiakuii, ra va'a ni va.
23 Ra ndinuni ni na kondiaa ini yo Tata yo Jesucristo, ra na ndïko ini yo,
saa chi Tata Ndioxi, ra saxinu va ra nuu ña kindoo ra xi'in yo.
24 Ra xiniñu'u na nduku yo ku'va ña na chikaa yo tu'un ndiee ini xi'in
inka yuvi ña na ku'vi ini na kuni na inka yuvi, ra saa tu ña sa na chiñu
ña va'a xi'in va na.
25 Ra na sakuä'a yo sa yo ta ku'va xa na ñani yo na xïin ndakuta'an xi'in
yo ña ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, chi ña xiniñu'u sa yo ke na chikaa yo
tu'un ndiee ini xi'in ta'an va yo, ra xiniñu'u ni ka va sa yo saa vichin, saa
chi xa ndinumi ni va nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra.
26 Ra tu xa kundaa ini yo xa'a ña ndaa, ra na sa yo chiñu ki'vi xi'in ña
kusii ini mii yo, saa ra köo ka vi ña'a ña kuvi soko Jesucristo ña sandi'i ña
xa'a kuachi yo.
27 Saa chi ndia ña ndiatu yo kuvi ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in
yo, ra ti'vi ra yoo ku'un yo nuu iin ndakundichi ndakundichi yaa ñu'u nuu
koko na kanita'an xi'in va ra.
28 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te yachi, ra yuvi na ndixïin kandixa
ndiayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, ra tu ndakoyo uvi a uni
yuvi na ndika'an tie'e nuu na, ña kanduu na ndiayu kan, saa ra kuëe
ndikunda'vi vi ini ndia xayukun kuachi kuni ndia na, chi ña xa ndia ke
ndikun xa'ni va ndia na.
29 Ra na ndaki'in xini ndo chi tu sa ndo'o na kan, xa'a ña kanduu na
ndiayu Tata yo Ndioxi ña ndakoo ra Moisés, saa ra kua'a ni ka va tundo'o
ni'i yuvi na xa chiñu ki'vi xi'in ña kusii ini mii na, saa chi xi'in chiñu
ña xa va na ke ndaña'a na mii na ña kundasi na Tata yo Jesucristo, ra
xi'in ña kan kuvi tu ña ndaña'a na ña köo ya'vi ndiaa nii ra ña ndixitia
ndika cruz ña sandi'i xa'a kuachi va yo; ra yuvi na xa saa kan, ra Tachi
Yii Tata yo Ndioxi ña iyoo ka'nu ini xa'a va yo kuvi ña kaña'a na xi'in,
ra kundasi na ña.
30 Ra xa xini va yo Tata yo Ndioxi, ra ra kan kuvi ra ndika'an kachi su'va:
“Yu'u va kuvi ra kuu mii ndiayu ña taxi yu tundo'o nda'a na saa ini xini
yu'u; ra ta ku'va iyoo mii ña xa na ke ndo'o na xa'a sa va yu”, kachi ra.
Ra saa ndika'an ra ka ra kachi ra su'va: “Yu'u kuvi tu ra sayukun kuachi
xi'in na ñuu va yu”, kachi ra.
31 Ndiee ni kaa tundo'o taxi Tata yo Ndioxi, ra tiaku, nda'a yo tu na
ndani'i ra yoo ña xa yo chiñu ki'vi.
32 Ra na ndaka'an ndo chi te sakan ndakundikun ndo ichi Tata yo
Jesucristo. Ra va'a ni kua'a ni va tundo'o ña u'vi ni ndo'o ndo, ndi su
xa ndiee va ini ndo, ra nindïko vi ini ndo xa'a ña ndikun ndo ichi Tata yo
Jesucristo.

33 Ra nuu chitu yuvi va xa siki na sava ndo, ra kani tu na ndo'o va, ra
sava tu ndo chindiee ta'an xi'in na ndo'o ta'an tundo'o ña ka'an yo xa'a
yo'o va.
34 Ra kusuchi ni tu ini ndo xi'in na xindo'ni ve'e kàà va. Ra te kindiaa na
chiñu takundi'i ña'a ña kuu mii ndo, ra xi'in ña kusii ini va ndo ndataxi
ndo ña nda'a na. Saa chi xa kundaa va ini ndo ña va'a ni ka va ña'a ña
ni'i ndo'o vaxi kii, ra ña'a ña ni'i ndo kan, ra ndia ndikaa ndiku'un va ke
koo ña nuu ndo.
35 Xa'a ña kan ke na ndaköo ndo ña ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo, saa
chi ña ndiaa ini ndo ra, ra ndacha'vi va ra ndo'o xa'a ña.
36 Ra ña xiniñu'u sa ndo kuvi ña, iin tuun saa na sa ndiee ini va ndo ña
ndakundiee ndo sa ndo ña kuni Tata yo Ndioxi, ña va'a na ndaki'in ndo
takundi'i ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a ndo.
37 Saa chi su'va ke kachi Tata yo Ndioxi ndika'an ra kachi tu'un ra:
Tiaa ni va xa ndinumi xaa tiaa ra xiniñu'u xaa,
ra kuächi ka vi ra.
38 Ra yuvi na xa chiñu va'a nuu yu kuvi na kutiaku va, saa chi ndiaa ini
na yu'u,
ndi su yuvi na nandiko chi sata, ra kuëe kusii vi ini yu xi'in na kan, kachi
ra
kachi ña.
39 Ndi su yoo, ra kuëe iyoo yo ta ku'va iyoo yuvi na nandiko chi sata, ra
ndi'i xa'a na, chi yoo, ra Tata yo Ndioxi va kuvi ra ndiaa ini yo, ra ndiatu
tu yo ña sakaku ra nima va yo.

11

Su'va ke xindiaa ini yuvi na xindee xina'a Tata yo Ndioxi

1 Ña ndinuni ni ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi ke kundaa kaxi ini yo ña
ndaki'in va yo ña'a ña ndiatu yo ndaki'in yo; ra va'a ni täan ndaki'in va
yo ña, ndi su kandixa va yo ña ndaki'in yo ña.
2 Ra xa'a ña xindiaa ini na xindee xina'a Tata yo Ndioxi kuvi tu ña
ndaki'in mani va ra na.
3 Ra xa'a ña ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi kuvi ña kundaa ini yo ña
ndika'an ra ña na koo ña yuuvi yo'o, ra iyoo va ña, ra takundi'i ña'a
ña xini yo vichin, ra xi'in ña'a ña ndiküvi kuni va yo kuvi ña kuva'a ña.
4 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Abel Tata yo Ndioxi kuvi ña ndisoko ra iin
ña'a ña ndiaa ya'vi ni nuu ra, ndi su ra Caín, ra ña nuu va ndisoko ra kan;
ra xa'a ña ndisoko ra Abel iin ña'a ña ndiaa ya'vi ni kan ke ndakuni va
Tata yo Ndioxi ra, ra ndaki'in mani va ra ña'a ña ndisoko ra. Ra va'a ni
xa na'a ni va ndixi'i ra Abel, ndi su saña'a va ña xindiaa ini ra Tata yo
Ndioxi yoo vichin, ña xiniñu'u ni na kondiaa ini tu yoo va Tata yo Ndioxi.
5 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Enoc Tata yo Ndioxi kuvi ña kua'an tiaku va
ra ndivi, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndaki'in ña'a, ra nindanï'i ka
ndia nii yuvi ra nuu ñu'u yo'o. Ra te kumani ka ku'un ra Enoc ndivi, ra
kusii ni va ini Tata yo Ndioxi xi'in ra, saa chi ndinuni ni va kandixa ra ra.
6 Ra na kundaa ini ndo, chi kuchïñu vi yo sa yo chiñu ña kusii ini Tata
yo Ndioxi xi'in tu kuëe ndiaa ini yo ra, saa chi ña xiniñu'u sa takundi'i
yuvi na kuyachin nuu Tata yo Ndioxi kuvi ña kandixa na ña iyoo va ra, ra
taxi ra ña va'a nda'a yuvi na ndinuni ni kuyachin nuu ra.
7 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Noé Tata yo Ndioxi kuvi ña kandixa va ra ra
te ndika'an ra xi'in ra ña kuu iin ña täan kuni na yuuvi yo'o, saa ra ndikun
xa'a va ra xava'a ra iin itun chee tun xika nuu mini, ra ikan ke xindo'ni
na ve'e ra ña va'a ndixï'i na. Ra xa'a ña xindiaa ini ra Noé Tata yo Ndioxi

kuvi tu ña ndaña'a ra na yuuvi yo'o ña kuëe iyoo ndaku chiñu ña xa va na, ra ndi'i xa'a va na, ra taxi Tata yo Ndioxi ña va'a nda'a ra xa'a ña xa ra chiñu ndaku.

8 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Abraham Tata yo Ndioxi kuvi ña kandixa va ra ra te kana ra ra, ra kee ra kua'an ra inka nuu ñu'u ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a va ra. Ra te kee ra kua'an ra, ra ndia nii kundäa ini ra ndia chi ke kua'an vi ra.

9 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Tata yo Ndioxi kuvi tu ña va'a ndixiyo too ra nuu ñu'u inka yuvi va, ra mii ñu'u kan kuvi ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a va ra. Ra nuu ñu'u kan, ra ve'e tuvixin va xikandu'u ra, ra mii sa kuvi tu ña xa ra Isaac se'e va ra, ra saa tu ra Jacob se'e ñani va ra, ra kandixa tu ndia kan va ña ndaki'in ndia ñu'u ña kindoo Tata yo Ndioxi xa'a xi'in ra Abraham.

10 Ra ña xindiaa ini ra Abraham Tata yo Ndioxi, ra iin ñuu ka'nu ña kuva'a nuu kuë ndi'i xa'a va kuvi ña xindiatu ra koo ra. Ra ñuu kan, ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra xakin ku'va nuu iyoo ña, ra mii ra kuvi tu ra xava'a va ña.

11 Ra xa'a ña xindiaa ini ña Sara yasi'i ra Abraham Tata yo Ndioxi kuvi ña va'a kaku se'e ña; ra ña Sara kan, ra ña numa va ndixiyo ña, ra kusiin tu xa chee ni va ña, ndi su nii saa va chi kaku va se'e ña. Saa chi kandixa va ña, ña saxinu Tata yo Ndioxi nuu ña kindoo ra xi'in na.

12 Ra va'a ni xa yachin kuvi va ra Abraham ña chee ni ra, ndi su kaku va se'e ra, ra kua'a ni kuu ndise'e ra, iin ta ku'va kua'a kimi ri ndee ndivi xi'in yuti ña ndee yu'u tiañu'u saa kuu na, ra ndia nii yuvi küvi ka'vi na.

13 Ra takundi'i yuvi na ka'an yo xa'a yo'o, ra nindakï'in vi na ñu'ú ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a na, ra ndixi'i va na; ndi su xa'a ña xindiaa ni ini na Tata yo Ndioxi, ra xa ta iyoo ña xa xini va na iyoo ña, ra kusii ni va ini na ña ndaki'in na ña. Ra xa'a ña xa kundaa ini na ke ndika'an na ña kuu na na xika too nuu ña yuuvi yo'o va, saa chi süvi na yuuvi yo'o kuvi na.

14 Ra kaxi ni va iyoo ña yo'o, saa chi yuvi na ka'an kachi su'va, ra inka ñuu ña kuu ñuu mii va na ke nduku na ku'un na koo na.

15 Saa chi tu ñuu nuu kee va na ke ndixani ini na nandiko na, saa ra kuvi va nandiko na saa chi ndixiyo va kii ña kuvi nandiko na.

16 Ndi su na kan, ra ña kuni na ke ku'un na iin ñuu ña va'a ni ka va, ra ñuu kan, ra ndivi va ke iyoo ña. Ra xa'a ña kan ke kuëe kuka'an vi nuu Tata yo Ndioxi ña ka'an ra kuu ra Ndioxi na, saa chi xa xanduvi va ra iin ñuu nuu ku'un na koo na.

17 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Abraham Tata yo Ndioxi kuvi tu ña xiin va ra ña soko ra ra lo'o Isaac se'e ra. Te ndika'an Tata yo Ndioxi xi'in ra ña na soko ra ra nuu ra, ra va'a ni indaa saa va kuvi se'e ra, ndi su ndixiyo nduvi va ra ña soko ra ra, saa chi xindiaa va ini ra ndaki'in ra ña kindoo Tata yo Ndioxi xa'a xi'in ra te yachi, ra su'va ke kachi ra kindoo ra xi'in ra:

18 “Na se'e ra Isaac kuvi na kuu ndise'e kun”, kachi ra xi'in ra.

19 Ra ña xiin ra Abraham ña soko ra ra lo'o Isaac se'e ra, ra xa'a ña kundaa ini ra ña kuu mii Tata yo Ndioxi ndiee ña sandatiaku va ra ra kuvi ña; ra ña kuni kachi ña yo'o ke xa ta iyoo ra ndixi'i va iyoo ra lo'o kan, ra sandatiaku tuku va Tata yo Ndioxi ra.

20 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Isaac Tata yo Ndioxi kuvi ña kindoo ra ka'an ra xi'in Tata yo Ndioxi ña taxi ra ña va'a kuta'vi ra Jacob xi'in ra Esaú.

21 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Jacob Tata yo Ndioxi kuvi ña ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi xa'a uvi saa ndia kuachi se'e ra José se'e ra. Ra te

ndi'i saa ndasaka'nu ra Tata yo Ndioxi, ra itun tun xikatuvi va ra kuvi nu
ndixiyo ndiee ra ña xindichi ra.
22 Ra xa'a ña xindiaa ini ra José Tata yo Ndioxi kuvi ña ndika'an ra xi'in
na ñani ra na se'e ra Israel iva ra, ña xaa iin kii ra kee va na ñuu Egipto
kunu'u na nuu kee na, ra xa'ndia tu ra chiñu nuu na ndia ku'va ke sa na
xi'in leke va ra.
23 Ra xa'a ña xindiaa ini na iva si'i ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña
ndiyü'vi vi na kuni na ra rey te xa'ndia ra chiñu nuu na ña ka'ni na ra
Moisés te kaku su'va ra, saa chi te kaku ra ra tiaa ni nduvi ra, ra xa'a ña
kan ke tise'e na ra uni yoo.
24 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña ndïxa ra xa'a
vi ña kuu ra se'e nda'vi ña se'e rey Faraón te xa kuchee ra,
25 chi va'a ka kuni ra ña na ndo'o ra xi'in na ñuu Tata yo Ndioxi va, nuu
ña kusii ini ra xi'in takundi'i ña savi, ña sanda'vi yuvi, ña sa na kuachi.
26 Ra xa'a ña kan ke kindoo ka va ini ra ña ndo'o ra ta ku'va ndo'o Tata
yo Jesucristo, nuu ña kuu ra ra kuika xi'in takundi'i ña'a ña iyoo Egipto;
saa chi ña xindiatu ra ndaki'in ra kuvi ña va'a ña ni'i ra nuu Tata yo Ndioxi
va.
27 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña kee ra ñuu
Egipto kua'an ra inka xiyo, ra ndiyü'vi ra kuni vi ra ra rey ñuu kan, chi
ña xa ra ke ndinuni ni xindiaa ini ra Tata yo Ndioxi, ra küvi kuni va yo.
28 Ra xa'a ña xindiaa ini ra Moisés Tata yo Ndioxi kuvi ña xa'ndia ra
chiñu nuu na ñuu Israel ña na ndasaka'nu na viko pascua, xi'in ña ka'yu
na nii ye'e na ña va'a na kä'ni ra tatun Ndioxi, tiaa ndia kuu se'e nuu na.
29 Ra xa'a ña xindiaa ini na ñuu Israel Tata yo Ndioxi kuvi ña va'a
ndata'vi tiañu'u, ra nani ra Kua'a, ra va'a ndiya'a na ma'ñu ra, ra ta ku'va
iyoo nuu ñu'u ichi va iyoo nuu ndiya'a na; ra kuni tu na ñuu Egipto va
ya'a na ma'ñu ra ta ku'va ndiya'a na kan, ndi su ndandita tuku va ra nuu
ndikaa ra, ra ndika'a ndi'i va na ñuu Egipto ndixi'i na.
30 Ra xa'a ña xindiaa ini na ñuu Israel Tata yo Ndioxi kuvi ña xinunuu
na uxa kii, sata korra yuu ña xava'a na ndasi nuu ñuu Jericó ra nduva va
ña.
31 Ra xa'a ña xindiaa ini ña'a ña nani Rahab, ña ndixika sii, Tata yo
Ndioxi kuvi ña ndixï'i ña xi'in na ñuu ña, na ndixïin kandixa Tata yo
Ndioxi, saa chi ña kan kuvi ña ndaki'in mani ndia ñuu Israel ndia ndixa'an
xitonani ñu'u ña ndaki'in na ñuu Israel kundee va na.
32 Ra iyoo kua'a ni ka va na xindiaa ini Tata yo Ndioxi xina'a na kuvi
ka'an yu xa'a xi'in ndo, ndi su kua'a ni va tiempo kuniñu'u yu ña ka'an
yu xa'a na xi'in ndo, ta kuu xa'a ra Gedeón, xi'in ra Barac, xi'in ra Sansón,
xi'in ra Jefté, xi'in ra David, xi'in ra Samuel, xi'in ndia ndika'an tu'un yu'u
Tata yo Ndioxi xina'a.
33 Ra ndia ka'an yu xa'a yo'o, ra xa'a ña xindiaa ini ndia Tata yo Ndioxi
va kuvi ña ndaki'in ndia ñuu na'nu, ra vivii tu xa ndia te xikuu ndia ndia
chiñu va, ra ndaki'in tu ndia ña kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a va
ndia, ra ndasi tu sava ndia yu'u ndika'a va te kuni ri kaxi ri ndia,
34 ra te taan tu na sava ndia nuu ñù'ù ña iin ndakundichi ndakundichi
xixi, ra ndikuchüun vi ña ka'mi ña ndia, ra te kuni tu na ka'ni na sava
ndia xi'in ichi, ra ndikuchüun vi na. Ra te xa kundiëe ka tu sava ndia, ña
kanita'an ndia xi'in yuvi na saa ini xini ndia, ra nduu ndaku tuku va ndia,
ra xa tiaa va ndia nuu yuvi kan.
35 Ra xa'a ña xindiaa ini sava na si'i Tata yo Ndioxi kuvi tu ña va'a ni xa
ndixi'i va na ta'an na, ndi su ndatiaku va na.

Ra xa'a ña xindiaa tu ini sava na Tata yo Ndioxi kuvi ña ndixïin vi na ña
ndakoo na ña ndikun na Tata yo Ndioxi, ña va'a na saña ndika na chiñu
na, ra sandö'o ka na na. Chi ña xa na ke ndataxi va na mii na ña ndixi'i
na, saa chi xa kundaa va ini na ña ndatiaku tuku va na, ra ku'un na koo
na iin nuu va'a ni.
36 Ra sava tu na ndo'o ni va, saa chi xa siki ni na na, ra kani ni va tu na
na, ra chiku'ni na xi'in yo'o kàà, ra xindo'ni na ve'e kàà.
37 Ra sava tu na xa'ni na xi'in yuu va, ra sava tu na ndata sava na xi'in
kàà ña xa'ndia itun va, ra sava tu na xa'ni na xi'in ichi va; ra sava tu na
kindiaa na ve'e va, ra ndixïyo ka nuu kundee na, ra ni ndixïyo tu tikoto
kundixi va na, chi ndia ñii̱ ndikachi xi'in ñii̱ tixu'u va xindixi na, ra nda'vi
ka vi ndo'o na ña kundiva'a ni na, ra kusuchi ni tu ini va na.
38 Ra na ndo'o su'va, ra na va'a va kuvi na ña kan ke ndiküvi kundee
va'a na tiañu na yuuvi yo'o. Chi lo'o xindee na iku ichi, ra lo'o xindee na
iku sukun va, ra sava tu tise'e na yu'u kava va, ra sava tu tise'e na tixi
ñu'u va.
39 Ra xa'a ña xindiaa ini na Tata yo Ndioxi, ra kusii ni va ini ra xi'in na,
ndi su nindakï'in vi na ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a na;
40 saa chi ndiküni Tata yo Ndioxi ña ndasa ra takua na kan, ta ku'va iyoo
yuvi na köo kuachi, chi ña xa ra ke chindiatu ña'a va ra na, ra iin nduu
va yo xi'in na ña ndasa ra yoo ta ku'va iyoo yuvi na köo kuachi. Ra va'a
ni xa Tata yo Ndioxi ña xa ra saa xi'in yo.

12

Taxi va Tata yo Ndioxi ndiayu ña ndo'o yuvi na kuu se'e ra ña va'a na nduu ndaku ini na

1 Ra ña xa kundaa ini yo xa'a kua'a ni yuvi na xindiaa ini Tata yo Ndioxi
te yachi, ra na sakua'a yo nuu na ña ndakoo va yo ndia ndia ka ña'a
ña täxi kundikun yo ichi Tata yo Ndioxi, ta kuu kuachi ña kama ni
sandakava yoo, chi ña xiniñu'u sa yo ke na sa ndiee ini va yo, ra iin
tuun saa na kaka yo ku'un va yo ichi ña ndikun yo.
2 Ra indaa xa'a Tata yo Jesucristo va ke ndinuni ni na kundi'i ini yo, saa
chi xa'a ña xa mii va ra kuvi ña va'a ndiaa ini yo ra, ra mii ra kuvi tu ra
taxi ndiee yo ña va'a kondiaa ini yo ra ndia kii ndi'i va. Ra xa'a ña sii,
xi'in ña nduvi ni iyoo ndivi va kuvi ña xiin va Tata yo Jesucristo ndo'o ra
takundi'i ña ka'an nuu ña ndixi'i ra ndika cruz, ra te ndi'i saa ndakundu'u
ra xi'in kua'a nuu iin tiayu ka'nu ndu'u Tata yo Ndioxi.
3 Ra tu sava nandiko ini ndo, a kuñaa ndo ña ndikun ndo Tata yo
Jesucristo, ra na ndakani ini ndo xa'a ña ndo'o ra, saa chi ra kan ra
xiin va ra ña ndo'o ra xa na yuuvi kuachi yo'o, ra na sakua'a ndo ña sa
ndiee ini ndo ña kuëe kuñaa ndo, xi'in ña kuëe nandiko ini ndo.
4 Saa chi ndo'o, ra va'a ni ndo'o ni va ndo ña ndikun ndo Tata yo Ndioxi,
ndi su täan ndo'o vi ndo, ta ku'va ndo'o Tata yo Jesucristo ña ndixi'i ra.
5 Ra se'e Tata yo Ndioxi kuvi va ndo, ndi su xa naa va ini ndo xa'a tu'un
ndiee ini ña ka'an ra xi'in yuvi na kuu se'e ra, ña kachi ra su'va:
Se'e mii yu, na ndakäva ini ndo, te xa ka'an yu xi'in ndo ña vä'a xa ndo,
ra nii na nandiko tu ini ndo te ndasa ikun yu ndo'o va.
6 Saa chi yu'u, ra kuu Tata ndo Ndioxi, ra ndasa ikun va yu yuvi na ku'vi
ini yu xini yu,
ra sando'o tu yu yuvi na ndaki'in yu nduu se'e va yu,
kachi ra.
7 Ra xa'a ña kan ke na sa ndiee va ini ndo'o ña taxi Tata yo Ndioxi ndiayu
ña ndo'o ndo, saa chi xa'a ña kuu ndo se'e va ra kuvi ña xa ra saa xi'in

ndo. Saa chi, ¿a iyoo yuvi na iyoo se'e, ra kuëe ndasa ikun na na, tuvi ndo?
8 Saa chi tu na ndäsa ikun Tata yo Ndioxi ndo'o, ta ku'va xa ra xi'in takundi'i yuvi na kuu se'e ra, saa ra süvi vi se'e ra kuvi ndo, chi se'e inka tiaa va kuvi ndo.
9 Ra te ndixiyo vali yo, ra ndasa ikun tu iva yo yoo va, ra xa to'o va yo ra. ¿Ra nichuun ke kuïin tu yo ña ndasa ikun Tata yo Ndioxi ra iyoo ndivi yoo, ra ni'i yo ña kutiaku yu ndia ndikaa ndiku'un xi'in ra?
10 Saa chi na iva si'i yo, ra takua ña tiaku too yo nuu ñu'u yo'o va kuvi ña ndasa ikun na yoo, ra takua ña kuchuun na xa na ke xa va na; ndi su ña ndasa ikun Tata yo Ndioxi yoo, ra xa'a ña va'a mii va yo kuvi ña, saa chi saa ke kuvi ndasa yii ra yoo, ra nduu yo ta ku'va iyoo mii va ra.
11 Ra ña ndixa va ke ndia nii yo xinïsii ña ndasa ikun na yoo, saa chi tixu'vi va ini yo; ndi su yuvi na xiin nduu ikun xa Tata yo Ndioxi, ra va'a va kee na kan, saa chi ña ni'i na kuvi ña va'a ni koo va na, ra vivii tu sa va na.

Iyo ni tu na kundasi yo ña va'a ña taxi Tata yo Ndioxi

12 Ra xa'a ña kan ke va'a ni xa kuñaa va xa'a ndo xi'in nda'a ndo, ra na chikaa va ndo ndiee.
13 Ra ichi ndaku va na kaka ndo, ña va'a na ndüva yuvi na köo ndiee, ra saa tu yuvi na ku'vi xa'a küvi kaka va, ña va'a na nduva'a na.
14 Ra na sa nduxa ndo ña vivii kuta'an ndo xi'in takundi'i va yuvi, ra na kï'vi ndo kuachi xi'in ndia nii na, ra nii na sä tu ndo chiñu ki'vi va, saa chi yuvi na kuëe ndataxi mii nda'a Tata yo Ndioxi, ra küvi vi kuni na ra.
15 Ña kan ke na kondiaa ta'an ni ndo, saa chi tu köo, ra iyo ni ndakï'in ndo ña va'a ña kuni Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a ndo; ra nduu tu ndo ta ku'va iyoo tio'o iku xatu, ra küvi ka kundikun ndo Tata yo Ndioxi, ra kua'a ni ndo ndi'i xa'a.
16 Xa'a ña kan ke na kondiaa ta'an ni ndo, ña va'a na küsun tiaa xi'in na si'i tu täan tanda'a va'a ndia xi'in na, ra saa tu na si'i va; ra nii na kundäsi tu ndo ña va'a ña ni'i ndo nuu Tata yo Ndioxi va; ta ku'va xa ra Esaú, ña ki'in ra iin ko'o lo'o xixi ra xa'a va'a ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a ra ña kuu ra se'e nuu na iva si'i ra, te ndixiko ra ña.
17 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te ndi'i ra kuni ka va ra Esaú ña ndaki'in ra ña va'a nda'a iva ra, ndi su nindakï'in ka vi ra ña; ra va'a ni xaku ni va ra, ndi su ndinï'i ka vi ra ku'va ña ndanama ra chiñu ña xa ra.
18 Ra na kundaa ini ndo, chi xa siin va xa Tata yo Ndioxi xi'in yoo nuu na xii xikua yo, saa chi na kan, ra xa siin va xa ra xi'in na te taxi ra ndiayu ra nda'a na iku ña nani Sinaí. Ra ña kuyachin ndo nuu Tata yo Ndioxi vichin, ra kuëe kuyachin vi ndo nuu ndiee ni xika tachi, nuu iín ña ñaa kaa, nuu íin iku ña kana i'ma xini ña xixi ña;
19 ra nii ndixïni tu so'o ndo tachi itun tun tivi va na, ra nii ndixïni tu so'o ndo ña ka'an Tata yo Ndioxi xi'in ndo ta ku'va ndika'an ra xi'in na ñuu Israel. Saa chi ta xini so'o na kan ña ndika'an Tata yo Ndioxi, ra ña xa na ke xaku nda'vi na nuu ra ña na kä'an ra xi'in va na.
20 Ra na ndiee ka ndiyu'vi va kuvi na te ndika'an Tata yo Ndioxi kachi ra su'va: “Tu ndia yuvi a kiti na ndaa iku yo'o, ra na ka'ni ndo na xi'in yuu, ra saa tu kiti kan va”, kachi ra.
21 Ra ndia ra Moisés, ra ndiyu'vi va ra te xini ra ña iyo ni kuu kan, ra ndika'an ra kachi ra su'va: “Ndiakua kisi ña yu'u ña iyu'vi ni yu”, kachi ra.
22 Ra süvi ta ku'va nindo'o na ñuu Israel ke ndo'o ndo, saa chi ndo'o, ra nuu íin iku ña nani Sión, xi'in ñuu ka'nu ña kuu kuenda Tata yo Ndioxi,

ra tiaku, va kuvi ña kuyachin ndo; ra ñuu kan, ra ñuu Jerusalén ña iyoo
ndivi va kuvi ña; ra ikan, ra kua'a ni na tatun Tata yo Ndioxi
23 ndakuta'an ña ndasaka'nu na ra. Ra kuyachin tu ndo nuu ndee
na ve'e ñu'u Tata yo Ndioxi na ndika'yu kivi ndivi, na kuu na nuu va'a
ndakundikun ichi ra. Ra kuyachin tu ndo nuu ndu'u Tata yo Ndioxi, ra
xa ndaku kuachi xi'in takundi'i yuvi va, ra saa tu nuu ndee na va'a na
xa ndixi'i va,
24 ra saa tu nuu ndu'u Tata yo Jesucristo va. Ra xa'a ña xa ra yo'o kuvi
ña kindoo Tata yo Ndioxi iin ña xaa xi'in yo, ña ndakuta'an mani yo xi'in
Tata yo Ndioxi vichin, ra saa tu nuu nii ra ña ndisoko ra xa'a kuachi va
yo; ra nii kan, ra va'a ni ka va ña kan nuu nii ra Abel, saa chi sandi'i ña
xa'a kuachi yo.
25 Ra xa'a ña kan ke kuenda ni na koo ndo, ra na kandixa va ndo ña
ka'an Tata yo Ndioxi xi'in ndo. Saa chi tu ndikäku na ñuu Israel xa'a ña
ndixïin na kandixa na ña ndika'an ra Moisés xi'in na, ra ra kan ra iin tiaa
ta'an mii va yo kuvi ra, saa ra ndiee ni ka va kaa tundo'o ni'i yoo tu na
kuïin yo kandixa yo tu'un ña ka'an Tata yo Ndioxi xi'in yo.
26 Ra iku kan, ra tachi Tata yo Ndioxi, ra ndiakua kanda ñu'u xa ña te
ndika'an ra; ndi su vichin, ra su'va va ke kachi ra: “Sakanda tuku va yu
ñu'u, ndi su süvi takua ñu'u kuvi ña sakanda yu, chi sakanda tu yu ndivi
va vichin”, kachi ra.
27 Ra xi'in tu'un ña ka'an ra “ña sakanda tuku ra ñu'u”, kuvi ña kundaa
kaxi ini yo, ña sandi'i ra xa'a takundi'i va ña'a ña xava'a ra iyoo nuu ña
yuuvi yo'o, ra ndia takua ña'a ña küvi ndi'i xa'a va kuvi ña koo.
28 Ra na tixa'vi Tata yo Ndioxi, saa chi ñuu ka'nu ña kuëe ndi'i xa'a kan
va kuvi ña taxi ra nda'a yo; ra xa'a ña kan ke na kusii ni ini yo, ra ndataxi
yo tixa'vi nda'a ra, ra ndasaka'nu yo ra, ra na yu'vi yo kuni yo ra, ra sato'o
yo ra; saa chi ña kan kuvi ña kusii ini ra xi'in va,
29 saa chi Tata yo Ndioxi ra ta ku'va iyoo ñù'ù ña xa'mi takundi'i ña va
ke iyoo ra.

13

Ña xa ndikun yo Tata yo Ndioxi ra na sa yo chiñu ña kusii ini ra xi'in va

1 Na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an ndo, ñani yo, xa'a ña ndikun ndo Tata
yo Jesucristo.
2 Ra na näa tu ini ndo ña ndaki'in mani ndo na ñani yo na xaa ve'e va
ndo, saa chi saa ndo'o sava na te yachi, ña ndaki'in mani na yuvi ve'e na,
ra ndikundäa ini vi na, ra ndia na tatun Tata yo Ndioxi va ndaki'in mani
na.
3 Ra na ndaka'an tu ndo xa'a na ñani yo na ñu'u ve'e kàà va, ra xa mii
vi ndo kuvi ndo ñu'u xi'in na ve'e kàà na tuvi ndo. Ra na ndi'i tu ini ndo
xa'a yuvi na ndo'o ni ini xa inka yuvi va, ra xa mii vi ndo kuvi ndo tixu'vi
na tuvi ndo.
4 Ra tiaa ndia iyoo yasi'i ra na kondiaa ya'vi ni na nuu ndia, ra saa tu
na si'i va na kondiaa ya'vi ni yii na nuu na, ra na küsun tiaa xi'in inka na
si'i na küu yasi'i ndia, ra na küsun tu na si'i xi'in tiaa ndia küu yii va na;
saa chi yuvi na xïin sa ña ka'an tu'un yo'o, ra ni'i na tundo'o va sa Tata
yo Ndioxi.
5 Ra na kotöo ni ndo ña koo kua'a ni ka xu'un ndo; chi ña xiniñu'u sa
ndo ke na kusii ini ndo xi'in ña xa iyoo nuu va ndo, saa chi Tata yo Ndioxi,
ra su'va va ke kachi ra: “Ndia nii kii näa ini yu xa'a kun, ra ndakoo nda'a
yu yo'o”, kachi ra.

6 Ra xa'a ña kan ke kuvi kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi, ra ka'an yo kachi yo su'va:
Tata yo Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in yu;
ra ndia nii yuvi kuayü'vi yu nuu, saa chi ndia nii ña kuchüun na sa na xi'in vi yu, kachi yo.

7 Ra na sa to'o ndo na inuu nuu ndo, saa chi na kan kuvi na ndakani tu'un Tata yo Ndioxi nuu ndo; ra na ndaka'an tu ndo ta ku'va xa na ña xindiaa ni ini na Tata yo Ndioxi va, ra mii saa ke na sa tu ndo'o ña kondiaa ni ini ndo Tata yo Ndioxi va, ra sa ndo chiñu va'a nuu ra.

8 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra ndasäma ra chi ta ku'va ndixiyo ra te yachi, kuvi tu ña iyoo ra vichin va, ra saa kuvi tu ña koo ra kii ña vaxi va.

9 Ra xa'a ña kan ke täxi ndo ña sanda'vi inka yuvi ndo'o, ña saña'a na inka tu'un ña kuëe inuu xi'in ña saña'a Tata yo Jesucristo ndo'o. Saa chi va'a ka va mii Tata yo Jesucristo na taxi ndiee yo xa'a ña ku'vi ini ra xini ra yoo, nuu ña kandixa yo ndiayu yata ña ka'an xa'a ndia ña'a ke va'a kaxi yo, ra ndia ña'a ke küvi kaxi yo, saa chi ña yo'o, ra kuëe chindiee ta'an vi ña xi'in yo.

10 Saa chi yoo, ra kuvi va kuyachin yo nuu Tata yo Jesucristo, ra ndisoko mii xa'a yo. Ndi su sutu ndia ndisoko kiti nuu Tata yo Ndioxi te yachi, ra küvi vi kuyachin ndia kan nuu ra.

11 Te yachi, ra sutu ra kuchee kuvi ra ndaki'in nii kiti ra xa'an ra Nuu Yii Ni, ña soko ra ña nuu Tata yo Ndioxi ña va'a na koo ka'nu ini ra xa'a kuachi yuvi, ndi su iki kuñu kiti ri soko ra sutu kuchee nii kan, ra ndia chi nuu ñuu va tava ra ña, ra xa'mi ra ña.

12 Ra mii saa kuvi tu ña ndo'o, Tata yo Jesucristo va, saa chi nuu ñuu va tava na ra, ña xa'ni na ra, ra xi'in nii ra kuvi ña sandi'i ra xa'a kuachi na ñuu ra.

13 Ra xa'a ña kan ke na ku'un yo chi nuu ñuu ña ndakuta'an yo xi'in Tata yo Jesucristo, ra na ndakundiee ka yo ña sa ndiee ini yo ña xasiki na yuuvi yo'o yoo, saa chi saa kuvi tu xa na xi'in ra kan va.

14 Saa chi ña yuuvi nuu ndee yo vichin, ra köo vi iin ñuu ña koo iin takundi'i kii yo'o, ña kan ke yoo, ra iin ñuu ña kuëe ndi'i xa'a, ña koo kii ña vaxi va kuvi ña nduku yo ku'un yo kundee yo.

15 Xa'a ña kan ke iin takundi'i va kii na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi xa'a ña xa Tata yo Jesucristo. Ra ña xiniñu'u va kuvi ña ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, saa chi ña xa yo saa, ra ta iyoo iin ña'a va ke iyoo ña soko yo nuu ra. Saa chi saa ke xiniñu'u sa va yuvi na ndiaa ini Tata yo Ndioxi.

16 Ra na näa ini ndo ña sa ndo ña va'a xi'in yuvi na xamani nuu, ra saa tu ña taxi ndo ña'a ña iyoo nuu ndo nda'a va na; saa chi ña xa ndo su'va, ra ta iyoo iin ña'a va iyoo ña soko ndo nuu Tata yo Ndioxi, ra kusii ni ini ra xi'in ña.

17 Ra na kandixa ndo na inuu nuu ndo ve'e ñu'u, ra na sa ndo chiñu ña xa'ndia na nuu ndo; saa chi na kan, ra kuëe kuñaa vi na ña vivii ndiaa na ndo'o, ra suvi na kan kuvi tu na ndiso xa'a ndo nuu Tata yo Ndioxi va, tu ndia ña na ndo'o ndo. Ra vivii va na sa ndo ña va'a na kusii ini na ña kondiaa na ndo'o, ra na täxi ndo ña kusuchi ini na. Saa chi tu na sakusuchi ndo ini na, ra köo ña va'a ni'i vi ndo.

18 Ra na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ndi, saa chi kundaa kaxi va ini ndi ña kusii va ini ra xi'in ndi, saa chi xa nduxa ndi ña vivii xa ndi takundi'i va chiñu.

19 Ra ña nduku ni yu nuu ndo kuvi ña na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a yu ña va'a na taxi ra ndiayu xaa yu koo tuku yu xi'in va ndo.

20 Ra nuu Tata yo Ndioxi ra sandatiaku Tata yo Jesucristo kuvi ña nduku
ni yu ña va'a xa'a ndo, saa chi ra kan kuvi ra taxi ña va'a, ra Tata yo
Jesucristo kuvi ra ndiaa yoo, ta ku'va xa iin ra vivii ndiaa ndikachi, ra
suvi mii ra kuvi tu ra kindoo iin ña xaa ña kuëe ndi'i xa'a xi'in va yo xa'a
nii ra ña ndixitia ndika cruz,
21 ra mii ra kuvi tu ra na saña'a ndo'o xi'in takundi'i ña kumani nuu va
ndo, ña va'a na sa ndo ña kuni ra. Ra xa'a ña xa Tata yo Jesucristo kuvi
ña na saña'a Tata yo Ndioxi ndo'o takundi'i chiñu va'a ña kusii ini mii ra
xi'in. ¡Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Jesucristo ndia ndikaa ndiku'un! Saa
koo.
22 Ñani yo, nuu tutu ña tiaa yu kuxaa nda'a ndo yo'o kuvi ña saña'a yu
lo'o ndo'o, ra na kandixa va ndo ña ka'an yu xi'in ndo nuu tutu yo'o.
23 Ra na kundaa ini ndo, chi xa kita va ra ñani yo Timoteo ve'e kàà, ra tu
kama na kixaa ra, saa ra kundiaka yu ra xaa va yu te xa na xaa yu koto'ni
yu ndo'o.
24 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in na ñani yo na inuu nuu ve'e ñu'u, ra saa
tu xi'in na ve'e ñu'u va. Ra ti'vi ni tu na ñani yo na ndee chi Italia yo'o va
tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo.
25 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Saa koo.

Tutu ña tiaa ra Santiago

Ka'an ndioxi ra Santiago xi'in na ndikun ichi Ndioxi na ndee ini kuvi ña yuuvi

1 Yu'u, ra Santiago, ra xachiñu nuu Tata yo Ndioxi xi'in nuu Tata yo
Jesucristo kuvi ra tiaa tutu yo'o ña kuxaa ña nuu takundi'i ndo'o na ta'an
yo Israel na kuu ñuu Tata yo Ndioxi na nindutia ndoso kua'an ndee nuu
iinii saa kuvi ña yuuvi ña ka'an ndioxi yu xi'in ndo.

Na kondiaa ini yo Tata yo Ndioxi te vaxi tundo'o nuu yo

2 Ñani yo, ku'va yo, na kusii ni ini ndo, te vaxi ndia ndia ka tundo'o nuu
ndo, ña xitondoso ña ndo'o.
3 Saa chi xa kundaa va ini ndo, chi te vaxi tundo'o nuu ndo xa'a ña
kandixa ndo Tata yo Ndioxi, ra na kutu'va ka va kuvi ndo, ña sa ndiee ini
ndo nuu tundo'o, ra kuchïñu vi ña sakoyo ña ndo'o.
4 Ra tu na nandïko ini ndo nuu tundo'o ña vaxi nuu ndo, ra saa ke
kuchuun ndo xaa ndo nduu ndo ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi, ña kuu
ndo iin yuvi xixa, na xa chiñu va'a, na xamäni ndia nii ña'a nuu.
5 Ra tu ndia ndo kumani ña ndichi nuu, ra na nduku ndo ña nuu Tata
yo Ndioxi, ra taxi va ra ña nda'a ndo; saa chi Tata yo Ndioxi ra tiayu ni va
ini ra, ra kuxï'ndia vi ra ña nduku yo nuu ra.
6 Ndi su ña xiniñu'u sa ndo ke ndinuni ni va na kondiaa ini ndo Tata
yo Ndioxi te nduku ndo ña nuu ra, ra ndia nii lo'o na sä uvi ini ndo; saa
chi yuvi na xa uvi ini, ra ta ku'va iyoo tiaa ñu'u, ra kanindiaa cho'o, ra
kanindiaa chikaa xa tachi va ke iyoo na kan.
7 Ra yuvi na xa uvi ini, ra na kundiätu ini na ña taxi Tata yo Ndioxi ña'a
ña nduku na nuu ra, saa chi täxi ra ña nda'a na,
8 saa chi yuvi na xa uvi ini, ra köo iin ña ndinuni nduku vi na, chi xa
siin ka'an na vichin, ra xa siin tu ka'an na tiaan va.

Na kondiäa ini yo ña'a ña ndi'i xa'a iyoo nuu ña yuuvi yo'o

9 Ra na kusii ni ini ndo'o na ñani yo na nda'vi ndo'o, saa chi ndiaa ya'vi
ni va ndo nuu Tata yo Ndioxi;
10 ra na kusii tu ini ndo'o na ñani yo na kuu na kuika te xa köo ka ña
nuu va ndo; saa chi ra kuika ra lo'o ni va kii iyoo ra; ra ta ku'va iyoo iin
iku kuii va ke iyoo ra:
11 saa chi iku kuii, ra te xa kanata ñu'u, saa ra ndachi va ña; ra ndachi
tu ita va ña, ra ndi'i tu xa'a ña savi kuu mii va ña. Ra mii saa kuvi tu ña
kuu xi'in na kuika va, saa chi lo'o va kii tiaku na, saa ra xi'i va na.

Na ndïko ini yo te vaxi tundo'o nuu yo

12 Va'a ni kee yuvi na xa ndiee ini, ra kuëe ndiko ini na te vaxi tundo'o
nuu na, ña xitondoso ña na, saa chi te xa na kuchuun na ña sa tiaa na
nuu ña, ra ni'i na ña kutiaku na, ra ña kan kuvi iin ña'a ña ndiaa ya'vi ni
kindoo Tata yo Ndioxi taxi ra nda'a va yuvi na ku'vi ini xini ra.
13 Ra tu ndia ndo xitondoso ña vä'a ña kuni ña sandakava ña ndo'o ña
sa ndo chiñu ki'vi, ra na ndakäni ini ndo, ña taxi Tata yo Ndioxi ña; saa
chi ra kan, ra kuëe kuchuun vi ña vä'a ña kotondoso ña ra, ra nii kuëe
xitondoso ra yuvi ña sa na chiñu ki'vi.
14 Ra na kundaa ini ndo, chi ña xa'a ña kotoo yo ña sa yo kua'a ni nuu
ña vä'a va kuvi ña, ndakava yo ña xa yo chiñu ki'vi.

15 Ra te xa ndakava yo ña ⍰xa yo chiñu ki'vi ña kotoo yo sa yo, saa ra xa
kuachi va kuvi ña ⍰xa yo, ra ña kuëe xikutuvi yo xi'in chiñu ki'vi kan, saa
ra ndia ña ndiatu yo ke ka'ni va'a ña yo va, ra kutiäku ka yo nuu Ndioxi.
16 Ra na sandä'vi ndo mii ndo, ñani yo, na ⍰ku'vi ni ini yu xini yu;
17 saa chi takundi'i ña va'a, xi'in ña ndaku, ra mii va Tata yo Ndioxi,
ra xava'a takundi'i kimi ri iye'e ndee ndivi va kuvi ra taxi ña nda'a yo.
Ra ra kan, ra kuëe ndasama ra saa chi ta iyoo ra iyoo va ra ndia ndikaa
ndiku'un.
18 Ra xa'a ña kuni mii ra kuvi tu ña ndasa xaa ra nima yo xi'in tu'un,
ña ndaa ña taxi ra xini so'o va yo, ra yoo kuvi na iyoo ta ku'va iyoo kui'i
ña nuu va'a, ra xi'na ka yoo kuvi na ndasaxaa ra nuu takundi'i ña'a ña
xava'a ra iyoo nuu ña yuuvi yo'o.

Na kuni so'o yo tu'un Tata yo Ndioxi ra na sa yo ña ka'an ña

19 Ra kuni tu yu ña na kundaa ini ndo xi'in tu'un ña ka'an yu xi'in ndo
yo'o va; na sakua'a ndo ña tiaa so'o ndo ña ka'an yuvi xi'in ndo, ra te xa
ka'an tu ndo, ra kuee va na kuu, saa ka'an ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke
xi'na ka vivii va na ki'in xini ndo xa'a tu'un ña ka'an ndo, ra saa ka'an
ndo xi'in yuvi; ra nii kuëe kama ni tu na sáa̱ va ndo.
20 Saa chi te xa sáa̱ yuvi, ra kuëe xa vi na chiñu ña kusii ini Tata yo
Ndioxi xi'in.
21 Xa'a ña kan ke na sä ka ndo takundi'i nuu chiñu ki'vi, xi'in chiñu
yakua, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na sa ninu ndo xi'in mii va ndo, ña
kundikun ndinuni va ndo tu'un Tata yo Ndioxi ña xa iyoo nima ndo, saa
chi tu'un Tata yo Ndioxi kuvi ña kuu mii ndiee ña sakaku ña ndo'o va.
22 Ra kuëe takua na tiaa kuiti so'o ndo tu'un Tata yo Ndioxi, chi ña
xiniñu'u ke na sa ndo ña ka'an va ña. Saa chi tu takua na kuni so'o va
ndo ña, ra sä ndo ña ka'an ña, saa ra na sanda'vi mii va kuvi ndo.
23 Saa chi yuvi na takua xini kuiti so'o tu'un Tata yo Ndioxi, ra xä na ña
ka'an ña, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xito'ni nuu xi'in yuu tata va ke iyoo
na.
24 Saa chi te sakan xito'ni tiaa kan nuu yuu tata kan va kuvi ña kundaa
ini na ra ndia ku'va ke kaa nuu ra, ra saa kuu ndaki'in ra kua'an ra, ra te
xa iin kani lo'o, saa ra naa ini va ra ndia ku'va ke kaa nuu ra.
25 Ndi su yuvi na kuëe naa ini xa'a tu'un Tata yo Ndioxi ña xini so'o
na, ra xa na ña ka'an ña, saa ra va'a ni va kee na. Saa chi tu'un Tata yo
Ndioxi, ra ña ndaa va kuvi ña, ra saña ndika tu ña ndo'o nuu kuachi va.
26 Ra tu sava yuvi xa ndaña'a mii ña ndikun na ichi Tata yo Ndioxi, ra
xä'nu na mii na xi'in tu'un ña ka'an na, saa ra na sanda'vi mii va kuvi na,
saa chi köo ya'vi ndiaa vi ichi ña ndikun na nuu Tata yo Ndioxi.
27 Saa chi ña va'a, ña ndaa va kuvi ichi Tata yo Ndioxi, ra yuvi na ndikun
ichi ra, ra ña xa na ke: chindiee ta'an na xi'in na kuachi kunda'vi ndixi'i
iva si'i, ra saa tu xi'in na si'i na ndukuaan ndixi'i yii va, ra nii ⍰xa yäkua
tu na mii na xi'in ndia nii chiñu yakua ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o va.

2

Na ndakäxin yo yuvi

1 Ñani yo, na ndakäxin ndo yuvi ña xa siin, xa siin sa ndo xi'in na vichin,
xa'a ña xa ndikun ndo Tata yo Jesucristo, ra ka'nu.
2 Saa chi tu na xaa iin ra kuika ki'vi ra ve'e nuu ndakuta'an ndo, ra savi
ka vi ndixi ra, ra iin yeye'e kaa nda'a ra xi'in kàà ña ya'vi ni, ra mii saa
tu na xaa iin ra nda'vi va ki'vi ra ve'e nuu ndakuta'an ndo, ra iin mii la'la
kuvi tikoto ndixi ra;

3 ra tu vii ka vi na ndaki'in ndo ra kuika, ra va'a ni tikoto ndixi kan,
ra iin numi ndo ka'an ndo xi'in ra kachi ndo su'va: “Yo'o íin tiayu tun
va'a kundu'u kun”, kachi ndo xi'in ra. Ra ra nda'vi kan tu, kachi ndo saa
xi'in: “Ñaa kundichi ndiaa kun”, a ka'an tu ndo kachi ndo saa: “Ñu'u ñaa
kundu'u koo kun”, kachi ndo xi'in ra.
4 Saa ra vä'a vi xa ndo ña xa ndo saa ña kuu ndo na ndakaxin yuvi, saa
chi kuëe inuu xa ndo xi'in na, saa chi iyoo na va'a, ra iyoo tu na vä'a va
nuu ndo.
5 Ra na kundaa ini ndo ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ñani yo, ku'va yo, mii
va Tata yo Ndioxi kuvi ra ndikaxin na nda'vi na iyoo nuu ña yuuvi yo'o,
ña kuu na yuvi na ndinuni ni kundikun ichi ra, ra ku'un tu na koo na nuu
iyoo va ra, ra ka'ndia chiñu na xi'in ra, saa chi ikan ke kindoo ra taxi ra
koo va yuvi na ku'vi ni ini xini ra.
6 Ndi su ndo'o, ra na kundiva'a ndo xi'in va kuvi na nda'vi. Ra xa kundaa
va ini ndo, chi ña xa na kuika xi'in ndo ke sando'o na ndo'o, ra tiin tu na
ndo'o kañu'u na kua'an na nuu na chiñu va.
7 Ra na kuika kan kuvi tu na kaña'a xa'a kivi Tata yo Jesucristo, ra ka'nu,
ra kana ndo'o ña kundikun va ndo ra.
8 Ra tu ndixa na kandixa ndo ndiayu ka'nu ña taxi Tata Ndioxi, ña ka'an
kachi su'va: “Na ku'vi ini kuni kun yuvi ta ku'va ku'vi ini kun xini kun
mii kun”, kachi ña, saa ra va'a ni va xa ndo.
9 Ndi su tu ndakaxin va tu ndo yuvi, ra xa siin xa siin va xa ndo xi'in na,
saa ra kuachi va ke xa ndo nuu Tata yo Ndioxi, ra kanduu tu ndo ndiayu
ka'nu ña taxi va ra.
10 Saa chi va'a ni saxinu ndo iin takundi'i va ndiayu ña taxi Tata yo
Ndioxi, ndi su tu kanduu va tu ndo iin tu'un lo'o, saa ra kuni kachi ña saa,
ña kanduu ndo takundi'i va ña.
11 Saa chi mii Tata yo Ndioxi, ra kachi su'va: “Kïxin kun xi'in na si'i na
küu yasi'i kun”, kuvi tu ra kachi su'va va: “Xä'ni kun yuvi”, kachi ra. Ña
kan ke, va'a ni kïxin va kun xi'in inka na si'i na küu yasi'i kun, ndi su tu
xa'ni va kun yuvi, saa ra kanduu va kun ndiayu ña taxi Tata yo Ndioxi.
12 Xa'a ña kan ke, ndo'o, ñani yo, ra vivii va na sa ndo, ra vivii tu na ka'an
va ndo; ra na ndaka'an ndo: chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra sandaku
kuachi ndo xi'in ndiayu ña saña ndika ndo'o.
13 Ra na kundaa ini ndo, chi kundä'vi vi ini Tata yo Ndioxi kuni ra yuvi na
kuëe ndikunda'vi ini kuni inka yuvi, saa chi iin ta ku'va xa na ña sando'o
na inka yuvi ke sa ra xi'in va na; ndi su yuvi na kunda'vi ini xini inka
yuvi, ra va'a ni va kee na, saa chi kunda'vi va ini Tata yo Ndioxi kuni ra
na ta xa na xaa kii ña sayukun ra kuachi xi'in takundi'i na yuuvi yo'o.

Tu ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi, ra xiniñu'u na sa tu yo chiñu ña xa'ndia ra nuu va yo

14 Ñani yo, ¿ni ke ndiaa ya'vi vi ña tu ka'an sava ndo ña ndiaa ni ini ndo
Tata yo Ndioxi, tu kuëe xa tu ndo ndia nii lo'o chiñu va'a? ¿A kaku ndo tu
takua na kondiaa kuiti ini ndo ra, tuvi ndo?
15 Saa chi tu ndia iin ndia ñani yo a na ku'va yo xamani tikoto kundixi,
a ña kuxi va tu na,
16 ra na ka'an ndo kachi ndo saa xi'in na: “Saa koo ñani, Ndioxi na
ku'un xi'in kun, ra ndakuta'an yo ndia inka ichi, ra uvi a uni na sakoto
kun tikoto kundixi kun, chi koto kuvi kun vixin, ra va'a ni tu na kuxi va
kun, chi koto ki'in kue'e yo'o”, na kachi ndo xi'in na; ndi su tu kuëe taxi
ndo ña'a ña xamani nuu na nda'a na, saa ra köo ya'vi ndiaa vi tu'un ña
ka'an ndo xi'in na.

17 Ra saa ke iyoo tu ña ndiaa ini yo Tata yo Ndioxi va, saa chi tu takua
ndiaa kuiti ini va yo ra, ra kuëe xa va tu yo chiñu va'a ña xa'ndia ra nuu
yo, saa ra kuni kachi ña saa: ña uun va ke ka'an yo ña ndiaa ini yo ra, saa
chi köo ya'vi ndiaa ña.
18 Ra kuvi köo yu'u va inka yuvi xi'in yu xa'a ña yo'o, ra ka'an na ña
va'a ni va xa sava yuvi tu takua ndiaa kuiti ini va na Tata yo Ndioxi, ra
va'a ni tu xa yuvi na xa takua chiñu ña xa'ndia ra nuu va na, kachi na.
Ndi su ña kachi yu'u ke: ¿ni ke sa kun ndaña'a kun ña ndiaa ini kun Tata
yo Ndioxi, tu kuëe xa kun chiñu ña xa'ndia ra nuu kun? Ra na kundaa
ini kun mii ña ndaa, saa chi ña xiniñu'u sa yo ke kondiaa ini yo ra, ra sa
tu yo chiñu ña xa'ndia ra nuu va yo, saa chi saa ke ndaña'a yo mii yo ña
ndinuni ni ndiaa ini va yo ra, ra ña kan ke ndiaa ya'vi nuu va ra.
19 Ra ña tuvi kun ke va'a ni va xa kun, ña xa kandixa kuiti kun ña iyoo
indaa mitu'un Ndioxi, ra ndiaa ini va kun ra. Ra mii saa kuvi tu ña tuvi
tachi ndiva'a va, ra ndiakua kisi ña ña ña iyu'vi ña.
20 Ndi su na kundaa ini kun, chi ki'vi ni va xa kun, ña xa kun saa, saa chi
tu takua na kondiaa ini va kun Tata yo Ndioxi, ra sä kun chiñu ña xa'ndia
ra nuu kun saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña.
21 Ra xa kundaa va ini ndo, chi xa'a ña xiin ra Abraham xii xikua yo ña
soko ra ra lo'o Isaac se'e ra nuu Tata yo Ndioxi va kuvi ña nduu ra iin tiaa
ra ndinuni ni ndiaa ini Tata yo Ndioxi.
22 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo, ña xindiaa ini ra Abraham xii
xikua yo Tata yo Ndioxi, ra xa tu ra chiñu ña xa'ndia ra nuu va ra, ra su'va
va ke xa ra ña va'a ndaña'a ra mii ra ña xindiaa ini ra Tata yo Ndioxi.
23 Ra su'va ke xa ra Abraham ña saxinu ra nuu tu'un Tata yo Ndioxi ña
kachi su'va: “Ra Abraham, ra ndinuni ni va kandixa ra Tata yo Ndioxi, ra
xa'a ña kan ke nduu ra iin tiaa ra ndinuni ni ndiaa ini Tata yo Ndioxi.” Ra
xikuu tu ra ra xita'an mani xi'in va ra.
24 Ra xi'in ña yo'o ke kundaa kaxi ini yo, ña köo ya'vi ndiaa vi ña tu takua
ndiaa kuiti ini va yo Tata yo Ndioxi, ra kuëe xa tu yo chiñu ña xa'ndia ra
nuu yo, saa chi ña xiniñu'u sa yo ke kondiaa ini yo ra, ra sa tu yo chiñu
ña xa'ndia ra nuu va yo, saa chi saa ke ndaña'a yo mii yo ña ndinuni ni
ndiaa ini va yo ra, ra ña kan ke ndiaa ya'vi nuu va ra.
25 Ra saa kuvi tu ña kuu xi'in ña Rahab, ña ndixika sii va; saa chi xa'a
ña ndaki'in mani ña tiaa ndia ndixa'an xitonani ñu'u ña ndaki'in na Israel
kundee na, ra tava se'e tu ña ndia kua'an va ndia kuvi ña nduu ña iin ña'a
ña ndinuni ni ndiaa ini Tata yo Ndioxi.
26 Ra mii saa kuvi tu ña iyoo iki kuñu va yo, saa chi tu köo ña tiaku
ña, saa ra köo ya'vi ndiaa vi ña, ra saa ke iyoo tu ña ndiaa ini yo Tata yo
Ndioxi va, saa chi tu kuëe xa yo chiñu ña xa'ndia ra nuu yo, saa ra kuvi
tu ndaña'a yo mii yo ña ndiaa ini va yo ra.

3

Na kondiaa yo yu'u yo

1 Ñani yo, süvi takundi'i yo xiniñu'u saña'a tu'un Tata yo Ndioxi, saa chi
xa kundaa va ini ndo ña ndaku ni ka va sayukun Tata yo Ndioxi kuachi
xi'in yoo na saña'a nuu yuvi na kuëe saña'a.
2 Ra ña ndixa ke kua'a ni va ichi ra kuchüun vi yo ña vivii ndatu'un
yo, ra vichin, na kundaa ini yo, tu ndia na kuchuun kondiaa yu'u, saa ra
va'a ni va xa na, ra na kan kuvi yuvi va'a, na xa ña ndaku va, ra kuvi tu
ka'ndia chiñu na nuu iinii saa iki kuñu va na.

3 Ra xa kundaa va ini ndo, chi ta ̱chikaa yo kàà yu'u kuayu, ra xiin va
ri ña kandixa ri yoo, ra kua'an ri ndia ndia ka nuu kuni mii va yo.
4 Ra mii saa kuvi tu ña kuu xi'in itun tun xika nuu mini va; saa chi va'a
ni na'nu ni va nu, ra va'a ni ndiee ni tu tanda'a tachi va nu, ndi su ra kava
nu ra iin itun lo'o va kuvi nu sakanda ra, ra kua'an tu nu kan, ndia ndia
ka nuu kuni mii ra kan va.
5 Ra ku'va saa kuvi tu ña iyoo yaa va yo; saa chi va'a ni lo'o ni va ña ra
ndikun ndiaa ña iki kuñu yo, ndi su kuu mii tu ña ndiee ña sa ña iin ña
chee ni va. Ra iyoo tu ña ta ku'va iyoo iin tindikin lo'o ñù'ù va, saa chi iin
tindikin lo'o ñù'ù, ra kuvi ka'mi ña iin iku chee ña ka'nu va.
6 Saa chi yaa yo, ra ta iyoo ñu'u va ke iyoo ña. Saa chi iin ña yakua ni
va kuvi ña, ra ndikun ndiaa ña iki kuñu yo, ra ̱xa yakua tu ña iinii saa
iki kuñu va yo. Ra kuvi tu sandi'i ña xa'a ña tiaku va yo, saa chi ndiaya
va kuvi ña taxi ndiee ña.
7 Yoo na yuuvi yo'o, ra va'a va xamaso yo takundi'i va nuu kiti kue'e,
ra saa tu kiti ri ndachi va, ra saa tu kiti ri kañu'u tixi va, ra saa tu kiti ri
ndo'ni ini tiakuii va;
8 ndi su ndia nii yo kuchüun ña ka'nu yo yaa yo. Saa chi yaa yo, ra iin
ña vä'a, ña tü'va ta'nu va kuvi ña, ra kuu mii tu ña tatan xatu ña xa'ni
yuvi va.
9 Saa chi xi'in yaa yo kuvi ña ̱ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, ra suvi
xi'in yaa yo kuvi tu ña kandiva'a tu yo xi'in yuvi ta'an yo na xava'a Tata
yo Ndioxi ña koo na ta ku'va iyoo mii va ra.
10 Ra mii yu'u yo ña ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi kuvi tu ña kee tu'un
kini ña kandiva'a yo xi'in ta'an va yo, ra ña yo'o, ra xiniñü'u koo ña saa,
ñani yo.
11 Saa chi iin yavi nuu kana tiakuii, ra küvi kana tiakuii ra vixi, ra kana
tu tiakuii ra isun.
12 Ra nii tun koxi tu küvi kuun kiti olivo nda'a va, ra nii te'e uva tu küvi
kuun koxi nda'a va, ña kan ke küvi kana tiakuii vixi iin yavi, ra kana tu
tiakuii ra i'va va.

Ña ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi

13 Ñani yo, tu iyoo sava ndo iyoo ña ndichi nuu, ra kundaa tu ini ndo
xi'in ichi Tata yo Ndioxi, saa ra na ndaña'a tu ndo ña xi'in chiñu va'a,
chiñu to'o ña xa va ndo, ra saa ke ña'a tuni ndo ña kuu ndo yuvi na tiaku
ni ini na iyoo ña ndichi nuu.
14 Ra va'a ni ndichi ni va tu ndo tuvi ndo, ndi su tu na ndukuini ini xini
ta'an va kuvi ndo, ra kanita'an tu ndo xi'in ta'an ndo ña kuni ndo sa tiaa
ndo nuu ta'an va ndo, saa ra süvi ndixa na ndichi vi kuvi ndo, saa chi na
sanda'vi va kuvi ndo ña ka'an ndo ña ndichi ni ndo.
15 Saa chi süvi saa iyoo ña ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi, ra ña ndichi ña
iyoo nuu ndo ra ña ndichi ña taxi yuvi, xi'in ña ndichi ña taxi ña yuuvi
yo'o, xi'in ña ndichi ña taxi timia'a va kuvi ña.
16 Saa chi ña ndukuini ini yuvi xini ta'an na, xi'in ña ndi'i ini na xa'a
takua chiñu mii na, ra kuëe iyoo ikun vi chiñu ña xa na, saa chi ña xa na
kuvi takundi'i nuu chiñu yakua va.
17 Ndi su yuvi na kuu mii ña ndichi ña taxi Tata yo Ndioxi, ra xä na kan
chiñu yakua, ra nii kanitä'an tu na xi'in ndia nii yuvi va; ra to'o ni tu xa
va na, ra tiayu ni tu ini va na, ra xikutüvi na ña sa na chiñu va'a xi'in inka
yuvi, ra nii ndakäxin tu na yuvi va, chi iin ku ndi'i va na nuu na, saa chi
ta ku'va iyoo nima na ke xa tu na xi'in yuvi va.

18 Ra yuvi na xa nduxa ña ndachindee vii na inka yuvi, ra va'a ni va kee
na, saa chi yuvi na □chi'i iin tata ña va'a, ra kui'i ña va'a ke □ndaki'in va
na.

4

Küvi kundikun yo ichi Tata yo Ndioxi ra kundikun tu yo ichi ña ndikun ña yuuvi

1 Ñani yo, ¿ndia mii ke kaku kuachi ña xa'a ndo kanita'an ndo xi'in
ta'an ndo tuvi ndo? Ra na kundaa ini ndo, chi nima va ndo kuvi ña kaku
takundi'i chiñu ki'vi ña kotoo ndo sa ndo.
2 Ta kuu ña ndukuini ini ndo kuni ndo koo takundi'i ña'a nuu ndo, ra
xa'a ña küvi ni'i ndo ña, ra xa'a ndo kanita'an ndo xi'in ta'an va ndo, ra
ndia xa'ni ta'an va ndo xa'a ña. Ndi su ni saa chi nï'i vi ndo ña, saa chi
kuëe vii nduku ndo ña nuu Tata yo Ndioxi.
3 Saa chi te nduku ndo ña nuu ra, ra kuëe taxi ra ña nda'a ndo, saa chi
süvi ra kan kuvi ra ndakani ini ndo ndasaka'nu xi'in ña ña nduku ndo ña
nuu ra, saa chi takua xa'a ña sakusii ña ini mii va ndo ke nduku ndo ña.
4 Ndo'o, ra süvi na ku'vi ini xini Tata yo Ndioxi kuvi ndo, saa chi ra xa
siki va ndo kuvi ra. Ra xa kundaa va ini ndo, chi ña ita'an mani yuvi xi'in
ña yuuvi yo'o, ra na kanita'an va kuvi na xi'in Tata yo Ndioxi, saa chi ña
ndakutoo na ña yakua iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra na kanita'an xi'in va ra
nduu na.
5 Ra xa'a ña yo'o kuvi tu ña ka'an tu'un Tata yo Ndioxi kachi ña su'va
va: “Tachi Yii Tata yo Ndioxi ña taxi ra iyoo nima yo, ra saa va ña xi'in yo
xa'a ña kuni yo kundikun yo inka ña'a.”
6 Ndi su chindiee ta'an ni va Tata yo Ndioxi xi'in yo xa'a ña kunda'vi
ni ini ra xini ra yoo, ña va'a na kuchuun yo sa tiaa yo nuu chiñu ki'vi ña
kutoo iki kuñu yo sa ña. Ra saa kuvi tu ña kachi tu'un Tata yo Ndioxi ña
kachi su'va va: “Tata yo Ndioxi ra kundasi va ra yuvi na kutiaa ni xi'in
mii, ndi su kunda'vi va tu ini ra xini ra yuvi na xa ninu xi'in mii”, kachi
ña.
7 Ra xa'a ña kan ke ndinuni ni na ndataxi ndo mii ndo nda'a Tata yo
Ndioxi, ra ndaku ni na koo ini ndo ña va'a na köyo ndo nda'a kuachi, saa
ra kunu mii timia'a ku'un va ri nuu ndo.
8 Ra na kuyachin ndo nuu Tata yo Ndioxi, ra saa ke kuyachin tu ra kan
nuu ndo'o va. Ndo'o, yuvi na iyoo kuachi, kukuiin ndo ña xa ndo chiñu
ki'vi, ra ndo'o yuvi na xa uvi ini, ra niña ña va'a va na ndakani ini ndo
xa'a.
9 Ra na kucha'an ini ndo, ra na kusuchi tu ini va ndo, ra kuaku ndo. Ra
ña xáku̱ ndo xika ndo, ra na ndasama ña vichin, ra na kuaku va ndo, ra
ña kusii ni tu ini ndo na nduu ña kusuchi ini va ndo.
10 Na sa̱ni̱nu̱ ndo mii ndo nuu Tata yo Ndioxi, ra ra kan tu chindu'u to'o
tu'un xa'a ndo'o va.

Na kä'an ki'vi yo xa'a inka yuvi

11 Ñani yo, na kä'an ki'vi ndo xa'a na ñani yo. Saa chi tu ka'an ki'vi ndo
xa'a na, a ndanduku tu ndo kuachi va na, saa ra ndiayu Tata yo Ndioxi
va kuvi ña kaña'a ndo xa'a, ra ka'an tu ndo ña vä'a iyoo va ña. Ra ña
kaña'a ndo xa'a ndiayu Tata yo Ndioxi, ra xïin ndo kandixa ndo ña, saa
ra ña kanduu va ndo kuvi ña, ña xa ndo saa.
12 Ra xa kundaa va ini ndo chi ndiayu ña kaña'a ndo xa'a ra mii va Tata
yo Ndioxi kuvi ra taxi ña, ra mii ra kuvi tu ra xa ndaku kuachi va. Ra mii
ra kuvi tu ra kuu mii ndiayu ña sakaku ra yuvi va, ra kuu mii tu ra ndiayu

ña sandi'i ra xa'a va na. Ña kan ke köo ndiayu yo ña ka'an yo xa'a inka yuvi ña iyoo ni kuachi na.

Na kä'an yachi yo xa'a ña sa yo chi kundäa ini yo a kuvi sa yo ña

13 Ra na ndaki'in xini ndo xi'in ña yo'o, saa chi sava ndo ra su'va va kachi ndo: “Vichin a tiaan ku'un yo ñuu yo'o, a ñuu kaa, ña sachiñu yo iin kuiya, ra kua'a ni xu'un chuta'an yo”, kachi ndo.
14 Ndi su ndia nii kundäa tu ini vi ndo ni ke kuu kii ña vaxi. Saa chi ña tiaku yo, ra ta ku'va iyoo viko nuu va iyoo ña, saa chi viko nuu, ra iin kani lo'o va ke ndandita ña, ra iin kani lo'o tu xa ndoñu'u va ña.
15 Xa'a ña kan ke te ndatu'un yo ra su'va va na kachi yo: “Tu mii Tata yo Ndioxi kuni ña tiaku ka yo, ra kuvi sa yo ña yo'o, a ña kaa va”, na kachi yo.
16 Ndi su ndo'o, ra niña tu'un tiaa va ndikaa yu'u ndo, ra xa mii vi ndo kuvi ndo xa'ndia xaa kii ña vaxi tuvi ndo, ra ña xa ndo saa, ra vä'a vi iyoo ña.
17 Ra ña xa xini ndo sa ndo chiñu va'a, ra xïin tu ndo sa ndo ña, saa ra kuachi va kuvi ña xa ndo nuu Tata yo Ndioxi.

5

Tiaa ni sando'o Tata yo Ndioxi na kuika na ndiva'a ni nima

1 ¡Ndo'o, na kuika! Ra na tiaa ni so'o ndo ña ka'an yu xi'in ndo. Na nda'yu ndo, ra na kuaku ndo, saa chi ndiee ni kaa tundo'o ña vaxi ndo'o ndo.
2 Ra takundi'i ña kuika ña iyoo nuu ndo, ra ña tia'yu va kuvi ña, ra tikoto savi ña ya'vi ni iyoo nuu ndo, ra tikixin va kaxi ña.
3 Ra saa tu xu'un kàà ña kuu oro xi'in plata iyoo nuu va ndo, saa chi ña kuxi uun ndi'i xa'a va kuvi ña, ra ña kutoo ni ndo ña kuika ña ndi'i xa'a, ra ta ku'va xa ñu'u ña xa'mi ña'a va ke sa ña ña sandi'i ña xa ndo. Ra takundi'i ña kuika ña chuta'an ndo ñaa kuvi tu ña taxi kuachi xa'a va ndo kii ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in va ndo.
4 Ra na kundaa ini ndo, chi xu'un, ña kuu ya'vi yuvi na xachiñu tatu nuu ndo ña sasi ndia ndo ndichä'vi ndo na, ra ka'an kuachi va ña xa'a ndo; ra xa xini tu so'o mii va Tata yo Ndioxi, ra ka'nu, ña ka'an kuachi ni yuvi na xachiñu tatu nuu ndo xa'a ya'vi na.
5 Nuu ña yuuvi yo'o, ra va'a ni ndixiyo ndo, ra iin takundi'i va ña savi ndixiyo nuu ndo, ra saa tu takundi'i ña kutoo ni iki kuñu ndo sa va ña; ra sanda'a tu ndo mii ndo, ta ku'va xa na ña sanda'a na iin kiti ri ka'ni na kuxi va na.
6 Ra taxi ndo kuachi xa'a yuvi na köo kuachi va, ra xa'ni ndo na, ra yuvi nda'vi na xa ndo saa xi'in kan, ra ndia ña ka'an kuachi na xa'a mii na ke ndiküvi vi.

Ndaku ni na koo ini yo nuu tundo'o

7 Ndi su ndo'o, ñani yo, ra ndaku ni na koo ini ndo, ra na ndï'i ini ndo ña kundiatu ndo ña xaa kii ña ndandiko Tata yo Jesucristo kixi ra. Ra ndia ta ku'va xa iin ra chi'i va ke na sa ndo, saa chi ra kan, ra ndï'i vi ini ña ndiatu ra, ña ya'a yoo kuun savi, ra saa vi ke sakee ra ña'a ña chi'i ra.
8 Ra ku'va saa ke na sa tu ndo'o va ña na ndï'i ini ndo ña kundiatu ndo ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, saa chi xa ndinuni ni va nandiko ra.
9 Ra na täxi ndo kuachi xa'a ta'an ndo, saa chi tu köo ra iyo ni taxi Tata yo Ndioxi tundo'o nda'a ndo, ra na kundaa ini ndo, chi Tata yo Jesucristo, ra sandaku kuachi xi'in yuvi, ra xa ye'e va iin ra.

10 Ñani yo, na sakua'a ndo ña sa ndo ta ku'va xa na ndika'an tu'un yu'u
Tata yo Ndioxi xina'a ña xiin na xa ndiee ini na ña ndo'o ni na.
11 Ra nuu ndu'u, ra va'a ni va kee yuvi na xiin xa ndiee ini ña ndo'o ini
na. Ra xa kundaa tu ini ndo ndia ku'va ke xa ra Job ña xiin ra xa ndiee
ini ra ña ndo'o ni ini va ra, ra kundaa tu ini ndo ndia ku'va ke xa Tata yo
Ndioxi xi'in ra te kii ndi'i va; saa chi Tata yo Ndioxi, ra tiayu ni ini ra, ra
nda'vi ni tu ini va ra.
12 Ra ndia nuu ndi'i ña, ñani yo, ra te ndatu'un ndo xa'a ndia ndia ka
ña'a, ra na chinä'a ndo ndiví, ra ni ñu'u tu na chinä'a va ndo, ra saa tu
ndia ndia ka ña'a va. Chi ña xiniñu'u sa ndo ke te xa ka'an ndo ña kuvi
sa ndo iin chiñu, ra kuvi sa ndo ña na kachi va ndo; ra tu küvi tu sa ndo
ña, ra na ka'an ndo ña küvi sa va ndo ña; saa chi tu kindoo ndo ña kuvi
sa ndo iin chiñu, ra xiin tu ndo ña sa va ndo ña, saa ra iyo ni ni'i ndo
tundo'o xa'a ña sa Tata yo Ndioxi.

Ndiaa ya'vi ni ña ka'an yo xi'in Tata yo Ndioxi

13 Ñani yo tu ndia ndo ndo'o tundo'o, ra na ka'an ndo xi'in Tata yo
Ndioxi. Ra tu sava tu ndo kusii ini, ra na kata ndo yaa ña ndasaka'nu ndo
Tata yo Ndioxi va.
14 Ra tu sava tu ndo xi'i, ra na ka'an ndo xi'in na xikua'a ve'e ñu'u, ra
na chikaa na ndutia xa'an nda'a na, ra chindu'u na ña sata ndo, ra ka'an
na xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ndo xi'in kivi Tata yo Jesucristo.
15 Ra tu ndinuni ni ndiaa ini na xikua'a kan Tata yo Ndioxi, saa ra
nduva'a va yuvi na xi'i, na ka'an na xa'a kan; ra tu ndia kuachi xa tu
na xi'i kan, saa ra koo ka'nu va ini Tata yo Ndioxi xa'a kuachi na.
16 Ra xa'a ña kan ke, na na'ma ndo kuachi ndo nuu ta'an ndo, ra na
ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi xa'a ta'an ndo, ra sanda'a ra ndo'o. Saa chi
te ka'an yuvi na ndinuni ni ndikun Tata yo Ndioxi xi'in ra, ra ndakuiin va
ra yu'u na.
17 Ra na kundaa ini ndo ta ku'va xa ra Elías, ra ndika'an tu'un yu'u Tata
yo Ndioxi xina'a, chi ra kan, ra ta ku'va iyoo yoo kuvi tu ña ndixiyo tu ra
kan va; ndi su te ndika'an ra xi'in Tata yo Ndioxi ña na küun ka savi, saa
ra ndiküun ka ndixa va ra, nuu ñu'u yuuvi yo'o uni kuiya sava.
18 Ra te ndi'i, ra saa ndika'an tuku ra xi'in Tata yo Ndioxi ña na ndakuun
tuku savi nuu ña yuuvi yo'o, saa ra ndakuun tuku va ra, ra va'a ka vi xa
ña'a ña chi'i na.
19 Ra tu sava ndo ndakoo ichi Tata yo Ndioxi ñani yo, ra xaa tu inka na
ka'an na xi'in ndo ña na ndakundikun tuku ndo ichi Tata yo Ndioxi,
20 ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na ka'an xi'in ndo ña na ndakoo ndo
ichi ki'vi ña ndakundikun ndo kan, ra nima va ndo ke sakaku na, ra xa'a
ña kuchuun na kan ña ndachikaa tuku na ndo'o ichi Tata yo Ndioxi, saa
ra koo ka'nu ini ra xa'a takundi'i va kuachi ndo.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Pedro ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Pedro xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Yu'u, ra Pedro, ra ti'vi Tata yo Jesucristo ña kaka yu chiñu nuu ra kuvi
ra, tiaa tutu yo'o ña kuxaa ña nuu ndo ña ka'an ndioxi yu xi'in ndo'o, na
ñani yo na kee kua'an ndakundee inka ñuu, ndo'o na ndee chi Ponto, xi'in
ndo'o na ndee chi Galacia, xi'in ndo'o na ndee chi Capadocia, xi'in ndo'o
na ndee chi Asia, ra saa tu ndo'o na ndee chi Bitinia va.
2 Saa chi ndo'o, ra xa te yachi vi kuvi ña ndikaxin Tata yo Ndioxi ndo'o,
ta ku'va kuni mii ra. Ra ndasa yii ra ndo'o xi'in Tachi Yii ra, ña va'a na
kandixa ndo ra, ra ndi'i xa'a kuachi ndo xa'a nii Tata yo Jesucristo ña
ndixitia te ndixi'i ra. Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi kua'a ni ña va'a kuta'vi
ndo, ra va'a ni tu na koo va ndo.

Na kutiaku yo ta ku'va kuni Tata yo Ndioxi

3 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi ra kuu iva Tata yo Jesucristo, saa
chi ku'vi ni ini ra xini ra yoo, ra sandakaku xaa ra yoo, xa'a ña sandatiaku
ra Tata yo Jesucristo tiañu na ndii. Ra ña xa Tata yo Ndioxi su'va ke
ndinuni ni va ndiatu yo ña ndaki'in yo iin ña va'a.
4 Ra ña va'a ña kindoo Tata yo Ndioxi sani'i ra yoo, ra ndivi va ke chiva'a
ra ña, ra kuë ndi'i xa'a ña, ra ni köo tu yakua va ña, ra ni kuë tia'yu va
tu ña.
5 Ra xa'a ña ndiaa ini ndo Tata yo Ndioxi kuvi ña kondiaa va ra ndo'o
xi'in ndiee ña kuu mii ra, iin saa ndia te xa na xaa kii ña sakaku ra ndo'o
va, saa chi xa mii ra kuvi ra kindoo ini ña sakaku ra ndo'o va te xa na
ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o.
6 Ra xa'a ña kan ke na kusii va ini ndo. Ra va'a ni kua'a ni va tundo'o
vaxi nuu ndo ña xitondoso ña ndo'o, ndi su lo'o va kii ra ya'a va ña.
7 Ra ta ku'va xa na ña xitondoso na yuu ña kuu oro xi'in ñù'ù va ke
xa tundo'o xi'in ndo ña xitondoso ña ndo'o, ra ña ndiaa ini ndo Tata yo
Jesucristo ra ndiaa ya'vi ni ka va ña kan nuu yuu ña kuu oro, saa chi yuu
kan ra ña ndi'i xa'a va kuvi ña vaxi kii. Ra tu kuchuun va ndo ña xa ndiee
ini ndo nuu tundo'o ña vaxi xitondoso ndo'o, saa ra va'a ni va kee ndo,
saa chi kusii ni va ini Tata yo Jesucristo xi'in ndo, ra ka'an va'a ni tu ra
xa'a va ndo te xa na nandiko ra kixi ra.
8 Ra va'a ni täan kuni nuu va ndo Tata yo Jesucristo, ndi su ku'vi ni va
ini ndo xini ndo ra. Ra ndiaa ni tu ini va ndo ra, ra tiaa ni tu kusii ini va
ndo, ra ña sii ini ña iyoo xi'in ndo ra nï'i yo ndia ku'va ke ndakani yo xa'a
vi ña.
9 Ra kusii ni ini ndo, saa chi xa ndinumi ni va ndaki'in ndo ña'a ña ni'i
ndo xa'a ña ndiaa ini ndo Tata yo Jesucristo; ra ña'a ña ni'i ndo kan kuvi
ña kaku va ndo.
10 Ra ndika'an tu na ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi va xa'a ña va'a
ña ndini'i ta'vi yo ndaki'in yo yo'o xina'a, ra na kan ra vii ni va ka'vi na
xa'a ña, ña kuni na kundaa ni ka ini na xa'a ña.
11 Ra Tachi Yii mii va ra ndikaxin Tata yo Ndioxi kixi ndo'o xa'a yo kuvi
ña taxi xini na ña va'a kundaa ini na ña ndo'o ni ra, ra kundaa tu ini
na xa'a ña ka'nu ña kuu mii ra vaxi kii va; ra ndixika nduku ni tu na ña
kundaa ini na yoo kuvi va ra, ra saa tu xa'a kii ña xaa va ra.

12 Ndi su ña xa Tata yo Ndioxi ke taxi ra xini na ña kundaa ini na ña
süvi xa'a mii na ke ndixachiñu na, chi xa'a yoo va kuvi ña taxi Tata yo
Ndioxi tu'un kan nda'a na ña ndika'an na ña. Ra xa'a ña va'a ña kuni na
kan kundaa ini na xa'a ke ndika'an ndoso inka yuvi tu'un va'a xi'in ndiee
Tachi Yii Ndioxi ña kee ndivi nuu va ndo. Ra tiaa ni nduvi ña ka'an yo
xa'a yo'o, ra ña kan ke ndia na tatun Tata yo Ndioxi va kuni ni ña kundaa
ini na xa'a ña.

Na koo yo na yii nuu Tata yo Ndioxi

13 Xa'a ña kan, na ndakoo nduvi ndo ña vivii ki'in xini ndo, ra kaxi ni
na koo ini ndo ña koo nduvi ndo, ra na kondiaa ini ndo ña ndaki'in ndo
ña va'a ña ni'i ndo nuu Tata yo Ndioxi te xa na kixi Tata yo Jesucristo.
14 Ra xa'a ña kan ke, ña xa kuu ndo se'e Tata yo Ndioxi ra na kandixa
ndo ra, ra na sä ka ndo ta'an chiñu ki'vi ña xinisii ni ndo sa ndo te täan
kundaa ini ndo xa'a ra.
15 Ra ña xiniñu'u sa ndo vichin ke na kuu ndo na yii va, ra ndia nii lo'o
ña yakua na küu mii ndo, saa chi Tata yo Ndioxi ra kana ndo'o, ra ra yii
va kuvi ra;
16 Ra saa ke kachi tu tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi su'va va: "Na yii na
kuu ndo, saa chi yu'u ra ra yii va kuvi yu", kachi ña.
17 Ra tu ka'an ndo "Tata" xi'in Tata yo Ndioxi, ra xiniñu'u ni va na yu'vi
ndo kuni ndo ra, ra na kutiaku ndo ta ku'va kuni ra, kii ña ndee too ndo
nuu ña yuuvi yo'o vichin, saa chi ra kan, ra ndakäxin ra yuvi chi inuu
xandaku ra kuachi xi'in takundi'i va na xa'a chiñu ña xa na.
18 Ra xa kundaa va ini ndo, chi Tata yo Ndioxi va kuvi ra cha'vi xa'a ndo
ña va'a sakaku ra ndo'o nuu chiñu ki'vi ña ndakoo na xii xikua ndo nda'a
ndo; ra süvi yuu oro a plata ke ndicha'vi ra xa'a ndo,
19 chi nii Tata yo Jesucristo va kuvi ña cha'vi ra xa'a ndo, ra ta ku'va
iyoo iin ndikachi lo'o ri köo ña yakua kuu mii va kuvi ña ndixiyo Tata yo
Jesucristo nuu Tata yo Ndioxi, saa chi ndia nii kuachi ra ndixïyo.
20 Ra te kumani ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o vi kuvi ña ndikaxin Tata
yo Ndioxi Tata yo Jesucristo ña kuvi ra xa'a kuachi na yuuvi yo'o; ña kan
ke va'a ti'vi ra ra kii ña xa ndinumi ndi'i xa'a ña yuuvi vichin ña sa ra ña
va'a xi'in ndo.
21 Ra xa'a ña ndixi'i Tata yo Jesucristo kuvi ña va'a ndakundikun ndo
Tata yo Ndioxi, ra mii Tata yo Ndioxi kuvi ra sandatiaku Tata yo Jesucristo
nuu ña ndii va, ra ndasa ra ra iin ra ka'nu ni; ra xa'a ña kan ke ndiaa ini
ndo Tata yo Ndioxi ña taxi va ra ña'a ña kindoo ra taxi ra nda'a ndo.
22 Ra xa'a ña chindiee ta'an Tachi Yii Ndioxi xi'in ndo ña kandixa ndo
tu'un ña ndaa ña xini so'o va ndo kuvi ña va'a ndakatia Ndioxi nima ndo,
ra ndinuni ni ndakundikun ndo Tata yo Jesucristo, ra ku'vi ni tu ini ndo
xini ndo na ñani va yo. Saa chi ña xiniñu'u va kuvi ña ku'vi ni ini ndo
kuni ta'an ndo xi'in ndinuni nima ndo, ra saa tu xi'in takundi'i ndiee va
ndo.
23 Ra ña ndakaku xaa ndo vichin, ra süvi ka se'e na yuuvi yo'o kuvi ndo,
saa chi na yuuvi yo'o ra xi'i va na, ra vichin ra xa xi'in tu'un Tata Ndioxi
va kuvi ña ndakaku ndo, ra tu'un Tata yo Ndioxi ra ndia ndikaa ndiku'un
va ke koo ña.
24 Ra saa kuvi tu ña kachi tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi su'va va:
Takundi'i yuvi ra ta ku'va iyoo iku kuii va ke iyoo na,
ra takundi'i ña kuika xi'in ña savi, xi'in ndiee ña kuu mii na ra ta ku'va
iyoo ita va iyo ña.
Saa chi iku, ra kama ni va ndachi ña, saa ra ndi'i tu xa'a ita ña iyoo nda'a
va ña.

25 Ndi su tu'un Tata yo Ndioxi ra ndia ndikaa ndiku'un va ke koo ña.
Ra tu'un yo'o kuvi ña kuu tu'un va'a ña ka'an xa'a Tata yo Jesucristo ña
xini so'o va ndo.

2

1 Ra xa'a ña kan ke, na ndakoo va ndo ña xa ndo takundi'i nuu chiñu
ki'vi, xi'in ña sanda'vi ta'an ndo, xi'in ña siin ka'an ndo ra siin tu xa va
ndo, xi'in ña ndukuini ndo xini ta'an ndo, xi'in ña ndatu'un ndo tu'un
chi'ña.
2 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke, na sa ndo ta ku'va xa na kuachi vali na sakan
kaku ña tiaa ni xika nduku na chichin na ndoso si'i va na, ña ndinuni ni
na kundi'i ini ndo ña kutu'va ndo tu'un va'a ña kuu tu'un Tata yo Ndioxi,
ra saa ke kuu ndo na ndinuni ni ndikun ichi ra, ra kaku ndo.
3 Saa chi ndo'o, ra xa kundaa kaxi va ini ndo ña tiayu ni va Tata yo
Jesucristo.

Yuu ña tiaku xi'in ñuu ña yii

4 Ra na kuyachin ndo nuu Tata yo Jesucristo, ra iyoo ta ku'va iyoo yuu
ña tiaku ña kundasi na xava'a ve'e te yachi, ndi su nuu Tata yo Ndioxi ra
ta ku'va iyoo iin yuu va'a ña ndiaa ya'vi ni va ke iyoo ra.
5 Ra saa kuvi tu ña iyoo ndo'o va, ña iyoo ndo ta ku'va iyoo yuu ña tiaku
ra xiniñu'u Tata yo Ndioxi ndo'o, ña xava'a ra ve'e ñu'u yii ña küvi kuni
yo. Ra kuu tu ndo sutu na yii nuu va ra. Ra soko ndo ña yii ña kuni mii
ra nuu ra, xa'a ña xa Tata yo Jesucristo.
6 Ra xa'a ña yo'o kuvi tu ña ka'an tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi su'va
va:
Chi Sión chindu'u yu iin yuu ka'nu ña xiniñu'u ni, yuu kan ra va'a ni ña,
ra ndiaa ya'vi ni va tu ña;
ra yuvi na kandixa ra iyoo ta ku'va iyoo yuu kan, ra ndukä'an nuu na, ra
ni ndakäva tu ini va na.
7 Ndo'o, ra ña xa kandixa ndo Tata yo Jesucristo, ra ndiaa ya'vi ni va yuu
kan nuu ndo, ndi su yuvi na täan kandixa Tata yo Jesucristo, ra su'va va
ke kachi tu'un Tata yo Ndioxi xa'a na:
Yuu ña kundasi na xava'a ve'e kuvi ña,
nduu yuu ña ka'nu va'a ka va.
8 Ra yo'o kuvi tu ña □xinu nuu tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi su'va va:
Ra kuu tu ña iin yuu ña sakaki'i yuvi va, ra kuu tu ña iin kava ña sanduva
yuvi va.
Ra yuvi na ndixïin kandixa tu'un Tata yo Ndioxi, ra sakaki'i va ña na, saa
chi xa saa ndini'i ta'vi na koo va na.
9 Ndi su ndo'o, ra xa siin va iyoo ndo, saa chi mii va Tata yo Ndioxi kuvi
ra ndikaxin ndo'o ña kuu ndo ndise'e ra, ra kuu tu ndo sutu na ndinuni
ni xachiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra kuu rey va, ra kuu tu ndo iin ñuu
yii ña kuu kuenda mii Tata yo Ndioxi va. Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi
ra ndatava ndo'o nuu ñaa nuu xindo'ni ndo, ra ndachindee ra ndo'o nuu
iyoo ñù'ù ña ye'e ña kuu mii ra, ña nduvi ni, ra ña ndatava ra ndo'o nuu
ñaa, ra xa'a ña na ka'an ndo □xi'in inka yuvi xa'a ña ka'nu ña □xa va ra
kuvi ña.
10 Ra xa kundaa va ini ndo, chi te yachi ra ndixïndiaa ya'vi mii vi
ndo nuu Tata yo Ndioxi, ndi su vichin ra ñuu mii va ra kuvi ndo; ra nii
ndikundä'vi tu ini ra kuni ra ndo'o va, ndi su vichin, ra kunda'vi ni va ini
ra xini ra ndo'o.

Na sachiñu ndo nuu Tata yo Ndioxi ña tiaku ndo vichin

11 Ñani yo, ku'va yo, xa'a ña kuu ndo na ndee too, xi'in na xika too
nuu ña yuuvi yo'o kuvi ña xaku nda'vi yu nuu ndo, ña na täxi ka ndo ña
ka'ndia chiñu ki'vi ña kuni ndo sa ndo nuu ndo, saa chi chiñu ki'vi kan,
ra ña kanita'an xi'in va ndo kuvi ña.
12 Ra te ndakuta'an ndo xi'in yuvi na kuëe kandixa Tata yo Ndioxi, ra
vivii va na sa ndo. Ra va'a ni ka'an ki'vi va na xa'a ndo, ndi su te xa na
kuni na ña vivii xa ndo, saa ra ndasaka'nu va na Tata yo Ndioxi te xa na
sayukun ra kuachi xi'in na yuuvi yo'o.
13 Ra xa'a ña ku'vi ini ndo xini ndo Tata yo Jesucristo, ra na kandixa ndo
takundi'i va na chiñu iyoo nuu ña yuuvi yo'o; ta kuu na rey, xa'a ña kuu
mii na chiñu na'nu,
14 ra saa tu ndia ndia ka na chiñu na kuu mii chiñu vali va, saa chi mii
va Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu nda'a na ña sando'o na yuvi na xa
chiñu ki'vi, ra ka'an va'a tu na xa'a yuvi na xa chiñu va'a va.
15 Chi ña kuni Tata yo Ndioxi ke na sa ndo chiñu va'a va, ra saa ke nï'i
yuvi ki'vi na xïin kundaa ini xa'a ña ndaa, ña ka'an ki'vi na xa'a ndo.
16 Saa chi ndo'o, ra xa iyoo ndika va ndo, ndi su na kuniñü'u ndo ña
iyoo ndika ndo ña sa ndo chiñu ki'vi, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kuu
ndo na xachiñu nuu Tata yo Ndioxi va.
17 Ra na sato'o ndo takundi'i va yuvi. Ra na ku'vi ni ini ndo kuni ndo na
ñani yo na ndikun Tata yo Jesucristo. Ra na yu'vi tu ndo kuni ndo Tata yo
Ndioxi va, ra na sato'o tu ndo na kuu rey va.

Na kandixa yo yuvi na xa'ndia chiñu nuu yo

18 Ra ndo'o, na ñani yo na xachiñu nda'vi nuu inka yuvi, ra va'a ni iku
ni va na, ra va'a ni to'o va na, ra na sato'o va ndo na, ra na kandixa va
ndo chiñu ña xa'ndia na nuu ndo.
19 Saa chi kusii ni va ini Tata yo Ndioxi xi'in ndo te xa ndo chiñu va'a,
ra saa tu ña xa ndiee ini ndo ña sando'o siki na ndo'o xa'a chiñu ña kuëe
xa va ndo.
20 Ra tu xa'a ña xa ndo chiñu ki'vi va kuvi tu ña sando'o na ndo'o, saa
ra köo ña'a ni'i vi ndo xa'a ña xa ndiee ini ndo ña sando'o na ndo'o, ndi
su tu xa'a ña xa ndo chiñu va'a va tu kuvi ña sando'o na ndo'o, ra xiin
ndo xa ndiee ini ndo, saa ra kusii ni va ini Tata yo Ndioxi xi'in ndo.
21 Ra tu sando'o siki na ndo'o, ra na ndaka'an ndo, chi mii va Tata yo
Ndioxi kuvi ra ndika'an ña xiniñu'u sakua'a ndo ña sa ndiee ini ndo te
ndo'o ndo. Ra mii saa kuvi tu ña xa Tata yo Jesucristo va ña xiin ra ndo'o
ra xa'a yo, ra xa'a ña kan ke na sa yo ta ku'va xa ra kan va.
22 Ra Tata yo Jesucristo ra ndia nii kuachi ra köo ndixiyo, ra nii kuëe
ndisanda'vi tu ra yuvi va;
23 ra te ndika'an ña̱'à na xi'in ra, ra ndikä'an ña̱'à ra xi'in na; ra te
sando'o na ra, ra ndichinä'a ra na ña sondo'o ra na, chi ña xa ra ke ndataxi
ra ña tiaku ra nda'a Tata yo Ndioxi va, ra ndaku ni xayukun kuachi ña na
kondiaa va ra ra.
24 Ra te ndixi'i Tata yo Jesucristo ndika cruz, ra xiin va ra ña ndakundee
takundi'i kuachi yo, sata iki kuñu ra, ra ikan kuvi ña ndixi'i ra ña va'a
sandi'i ra xa'a kuachi yo, ra xa'a ña ndixi'i ra xa'a yo kuvi ña xiniñu'u na
ndakoo va yo ña xa yo chiñu ki'vi, ra na kutiaku yo ña sa yo chiñu va'a.
Ra xa'a ña nditaxin iki kuñu Tata yo Jesucristo kuvi tu ña sanda'a ra ndo'o
va.
25 Saa chi ndo'o, ra ta ku'va iyoo ndikachi ri xinu'ni ndixa'an va ke
ndixiyo ndo, ndi su vichin, ra xa nandiko va ndo nuu Tata yo Jesucristo,
ra ndiaa ña tiaku ndo, ra ndachindee vii ra ndo'o, ta ku'va xa iin tiaa xi'in
kiti sana ra ña ndiaa ni ra ri.

3

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na xa nitanda'a

1 Ra ndo'o, na ku'va yo, na iyoo yii, ra na sato'o va ndo tiaa ndia kuu
yii ndo, ra va'a ni täan ndatu'un va ndo xi'in ndia, ndi su xa'a ña xa to'o
ndo ndia, ra xinu mii va ini ndia ña kandixa ndia tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo.
2 Saa chi xa'a ña kuni ndia ña xa to'o ndo, ra vivii tu xa va ndo kuvi ña
kandixa ndia.
3 Ra na ndäsa savi ni ndo mii ndo xi'in ña'a ña savi ni: ta kuu ña iyo ni
ndachu'un ndo xini ndo, xi'in ña iin ye'e ye'e koo ndo xi'in kàà ña ya'vi
ni, xi'in ña kundixi ndo tikoto ña savi ni, saa chi ña xa savi ni ndo xi'in
mii ndo ra köo ya'vi ndiaa vi ña kan.
4 Chi nima va ndo kuvi ña xiniñu'u na koo ña savi, ra ña savi kan kuvi
ña vivii sa va ndo, xi'in ña to'o ni tu koo va ndo, ra saa ke kuu mii ndo ña
savi ña ndixa, ña kuëe ndï'i xa'a; ra ña savi ña kuëe ndi'i xa kan kuvi ña
ndia ya'vi nuu Tata yo Ndioxi va.
5 Saa chi saa kuvi tu ña xa sava na si'i na xindee xina'a va, ña xindiaa
ni ini na Tata yo Ndioxi, ra xa to'o ni tu na yii va na.
6 Ta ku'va xa ña Sara, ña xa to'o ni ña ra Abraham yii ña, ña kachi ña
“Tata” xi'in ra. Ra xaa tu ndo'o va koo ndo ta ku'va ndixiyo ña kan, tu na
sa ndo ña va'a, ra kuayü'vi ndo nuu ndia nii ña'a.
7 Ra ndo'o, ndia ñani yo, ndia iyoo yasi'i, ra ndichi ni va na ki'in xini
ndo ndia ku'va ke sa ndo xi'in na, ra vivii va na sa ndo xi'in na, ra ndia
ta ku'va xa ndo xi'in iin kisi ña ndasun, ña iyo ni ta'vi va na sa ndo xi'in
na, saa chi na si'i ra yii ni va na kan, ra na kundaa ini ndo chi ndini'i ta'vi
tu na kan va ña kutiaku na nuu Tata yo Ndioxi xi'in ndo. Ra vivii va na
sa ndo xi'in na si'i yasi'i ndo, ra saa ke köo ña kasi nuu ndo te ka'an ndo
xi'in Tata yo Ndioxi.

Va'a ni ndo'o va yo ra na sa yo ña va'a

8 Ra ndia nuu ndi'i ña ka'an yu xi'in ndo xa'a yo'o kuvi ña, iin tu'un na
kuu takundi'i va ndo, ra na kunda'vi ini ndo kuni ta'an ndo, ra na ku'vi tu
ini ndo kuni ta'an ndo xa'a ña kuu ndo na ndikun Tata yo Jesucristo va.
Ra tiayu ni tu na koo ndo xi'in ta'an ndo, ra na sa ninu tu ndo xi'in mii va
ndo.
9 Ra tu ndia na xa ña vä'a xi'in ndo, ra na sä ndo ña vä'a xi'in na; ra
tu ndia tu na ka'an ña̱'à xi'in ndo, ra na kä'an ña̱'à ndo xi'in na. Chi ña
xiniñu'u sa ndo ke na ka'an ndo xi'in Tata yo Ndioxi ña na taxi ra ña va'a
kuta'vi va na, ra saa ke ni'i tu ndo'o va ña va'a nuu ra, saa chi xa'a ña kan
ke kana ra ndo'o va.
10 Ra saa ke kachi tu tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi su'va va:
Tu kuni ndo kutiaku ndo, ña va'a ni koo ndo,
Ra na kondiaa ndo yu'u va ndo, ra na kä'an tu ndo ndia nii tu'un ki'vi va;
ra nii na ndatü'un tu ndo tu'un chi'ña va.
11 Ra xiniñu'u tu na kukuiin ndo ña xa ndo chiñu ki'vi va, ra chiñu va'a
va ke na sa ndo,
ra na kutüvi tu ndo ña vivii kuta'an ndo xi'in takundi'i va yuvi.
12 Saa chi Tata yo Jesucristo, ra ndiaa va ra yuvi na iyoo ndaku nima nuu
ra,
ra xini tu so'o ra te ka'an na xi'in va ra,
ndi su sá̱a̱ va tu ra xi'in yuvi na xa chiñu ki'vi nuu ra.
13 Ra tu niña chiñu va'a va ke xa ndo, saa ra ndia nii tu na kuchüun sa
chiñu ki'vi xi'in va ndo.

14 Ra tu ndo'o ni va tu ndo xa'a ña xa ndo chiñu va'a, ra na kuayü'vi
ndo, ra nii na ndï'i tu ini va ndo, saa mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ña
va'a nda'a ndo xa'a ña ndo'o ni ini ndo.
15 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kuñu'u ini ndo xa'a Tata yo Jesucristo va,
ra ndasaka'nu ndo ra. Ra na koo nduvi tu ndo ña ndakani ndo nuu yuvi
te ndakatu'un na ndo'o xa'a ña ndiaa ini va ndo ra, ndi su te xa ndakani
ndo nuu na, ra na sa ninu va ndo xi'in mii ndo, ra to'o ni tu na sa va ndo,
16 ña va'a ndaña'a ndo mii ndo ña kuu ndo yuvi na iyoo ndaku nima, ra
saa ke kuka'an nuu yuvi na ka̱'àn ña'a xa'a ndo xa'a ña xa ndo ña va'a
ña ndikun ndo Tata yo Jesucristo.
17 Ra tu mii Tata yo Ndioxi kuni ña ndo'o ndo xa'a ña xa ndo chiñu va'a,
ra va'a ni va, saa chi va'a ka va ña ndo'o ndo xa'a ña xa ndo ña va'a, nuu
ña ndo'o ndo xa'a ña sa ndo chiñu ki'vi.
18 Saa chi ndo'o ni tu Tata yo Jesucristo va xa'a kuachi yo, ndi su indaa
ichi saa ke ndo'o va ra, saa chi ndïko ka ra ña ndo'o tuku ra. Ra ra kan, ra
ndia nii kuachi ra ndixïyo, ndi su xiin va ra ña ndixi'i ra xa'a yoo na yuuvi
kuachi yo'o, ña va'a sanduyachin ra yoo nuu Tata yo Ndioxi, ra ndikaku
yo. Ra te ndixi'i Tata yo Jesucristo, ra takua iki kuñu va ra kuvi ña ndi'i
xa'a, ndi su ndatiaku va tu ra xi'in inka iki kuñu xaa ña xa kuu mii ra ta
yachi ña küvi kuni yo.
19 Ra xi'in iki kuñu xaa ña kuu mii ra ña küvi kuni yo kan kuvi tu ña,
ndixa'an ra nuu na nd̰ḭ̀ na ñu'u ve'e kàà ña ndika'an ndoso va ra.
20 Ra na nd̰ḭ̀ kan kuvi na ndixïin kandixa Tata yo Ndioxi kuiya xina'a te
xitiaku ra Noé, saa chi na'a ni va xa ka'nu ini Tata Ndioxi ña xindiatu ra,
ña nandiko ini na xa'a kuachi na, tiempo ña xava'a ra Noé itun tun xika
nuu mini, ndi su ndixïin na ña nandiko ini na xa'a kuachi na, ra xa'a ña
kan ke takua una kuiti va kuvi na ndaa ini itun tun xika nuu mini kan, ra
na kan kuvi na ndikaku va chi ndixï'i na sa tiakuii kan.
21 Ra ña ndikaku ra Noé nuu tiakuii kan, ra xa'a ña chichi yo tiakuii, ra
sakaku Tata yo Ndioxi yoo va kuvi ña ka'an ña. Ra mii ña ndaa, ra süvi vi
xa'a ña chichi yo tiakuii kuvi ña ndi'i xa'a kuachi yo, chi xa'a ña ka'an yo
xi'in Tata yo Ndioxi ña na chindiee ta'an ra xi'in yo ña na sä ka yo chiñu
ki'vi va kuvi ña sandi'i ra xa'a kuachi yo. Ra ña sakaku tu ra yoo, ra xa'a
ña kandixa yo ña ndatiaku Tata yo Jesucristo va kuvi ña.
22 Ra Tata yo Jesucristo, ra ndivi va ke nandaa ra, ra ndakundu'u ra xiin
kua'a tiayu ka'nu nuu ndu'u Tata yo Ndioxi, ra xa'ndia ra chiñu nuu na
tatun Tata yo Ndioxi, ra saa tu nuu takundi'i ndiee ña xa'ndia chiñu ndivi,
ra saa tu nuu ndiee ña xa'ndia chiñu nuu ña yuuvi yo'o va.

4

Vivii va na sa yo

1 Ra xa'a ña xiin Tata yo Jesucristo nditaxin iki kuñu ra, kuvi ña xiniñu'u
na sa tu ndo'o ta ku'va xa ra kan va, ña koo nduvi ndo ndo'o ndo. Ra tu
xiin ndo ña ndo'o ndo, saa ra kuni kachi ña saa xa ndakoo va ndo ña xa
ndo chiñu ki'vi,
2 ña va'a na kutiaku ndo sa ndo ña kuni Tata yo Ndioxi kii ña taxi ka ra
kutiaku ndo, ra saa tu ña ndakoo ndo ña xa ndo chiñu ki'vi ña kotoo ni
iki kuñu ndo sa va ña.
3 Ra xa va'a na kutuvi va ndo, xi'in chiñu yakua ña kotoo ni yuvi na
ndïkun Tata yo Ndioxi sa na, saa chi xa ña kan ke xa va ndo te yachi: ta
kuu chiñu ká'án nuu, xi'in ña kotoo ni na tiin ta'an na, xi'in ña xi'i na,
xi'in ña ndatava na viko, ra tiin ta'an na ña xa na chiñu yakua, xi'in ña
ndasaka'nu na na'na ña xiniñü'u ndasaka'nu na.

4 Ra yuvi na □xa chiñu ki'vi kan, ra ndakanda ni va ini na ña kuë
ndakuta'an ka ndo xi'in na ña sa ndo ña chiñu kan xi'in na, ra xa'a ña
kan va ke ka'an ki'vi na xa'a ndo.
5 Ndi su na ndï'i ini ndo xa'a na, chi xaa kii, ra ta iin, ta iin va na ndataxi
kuenda xa'a chiñu ki'vi ña xa na nuu Tata yo Ndioxi, ra xa iyoo nduvi
sayukun kuachi xi'in na tiaku, ra saa tu xi'in na ndi'i va.
6 Saa chi na ndii, ra xa xini tu so'o na kan va tu'un va'a xa'a Tata yo
Jesucristo te xitiaku na, ra ta ku'va □kuu xi'in takundi'i yuvi ña xi'i na
kuvi tu ña kuu xi'in na kan ña ndixi'i va na, saa chi xa saa ndini'i ta'vi va
na, ndi su vichin, ra kutiaku va nima na xi'in Tata yo Ndioxi.

Na ku'vi ni ini yo kuni ta'an yo

7 Ra na kundaa ini ndo, chi xa ndinumi ni va ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o, ra
xa'a ña kan ke kaxi ni va na koo ini ndo, ra ndinuni ni na ka'an ndo xi'in
Tata yo Ndioxi iin takundi'i kii.
8 Ra ña ndiaa ya'vi nuu ndi'i ña ke na ku'vi ni ini ndo kuni ta'an va ndo,
saa chi ña ku'vi ini ndo xini ta'an ndo, ra kua'a ni va ña vä'a ña □xa ndo
xi'in ta'an ndo sandi'i ña xa'a.
9 Ra na kusii ni ini ndo ña ndaki'in mani ta'an tu ndo ve'e va ndo, ndi
su na kä'an kuachi ndo xa'a ña □xa ndo saa xi'in ta'an ndo.
10 Saa chi Tata yo Ndioxi, ra kua'a ni va ña xinituni kuu mii ra, ra xa
iin iin tu ña taxi ra nda'a ndo'o va, ra na chindiee ta'an ndo xi'in na ta'an
ndo ta ku'va iyoo mii ña xinituni ña ndaki'in va ndo.
11 Ra ndo'o na kuu mii ña xinituni ña ka'an ndoso ndo, ra na ka'an ndo
ta ku'va kuni mii Tata yo Ndioxi va. Ra ndo'o na kuu mii ña xinituni ña
chindiee ta'an ndo xi'in inka yuvi, ra na chindiee ta'an ndo xi'in na xi'in
takundi'i ndiee ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a va ndo. Ra takundi'i chiñu
ña xa ndo, ra na sa ndo ña, ña ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi xa'a ña xa
Tata yo Jesucristo, ra kuu mii ndiee, xi'in ña ka'nu ndia ndikaa ndiku'un
va. Saa koo.

Na kuiin yo ndo'o yo xa'a ña ndikun yo Tata yo Jesucristo

12 Ñani yo, xa'a ña vaxi tundo'o nuu ndo ña satixu'vi ña ndo'o xa'a ña
ndikun ndo Tata yo Jesucristo, ra na ndakända ini ndo xi'in ña, ra nii na
ndakäni tu ini ndo xa'a ña kuu ña iin ña'a xïni va ndo.
13 Chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kusii ni ini va ndo, xa'a ña ni'i ta'vi ndo
ndo'o ndo ta ku'va ndo'o Tata yo Jesucristo, ña va'a kusii ni ini ndo te xa
na kuni ndo ña ka'nu ña kuu mii ra, te xa na nandiko ra kixi ra.
14 Ra na kusii ini ndo, te ka'an ña'a na xi'in ndo xa'a ña ndikun ndo
Tata yo Jesucristo, saa chi te xa na saa xi'in ndo, saa ra kuni kachi ña saa,
ña iyoo ña ka'nu ña kuu Tachi Yii Tata yo Ndioxi xi'in va ndo. Saa chi na
kan, ra na ka'an ña'a va kuvi na xa'a Tata yo Jesucristo, ndi su ndo'o, ra
ra ndasaka'nu va ndo kuvi ra.
15 Ndi su tu ndo'o ndo, ra na ndö'o ndo xa'a ña kuu ndo na xa'ni, xi'in
xa'a ña kuu ndo na kui'na, xi'in xa'a ña xa ndo takundi'i nuu chiñu ki'vi,
xi'in ña ki'vi ni'ni yu'u ndo xa'a chiñu inka yuvi.
16 Saa chi tu ndo'o ndo, ra na ndo'o ndo xa'a ña ndikun ndo Tata yo
Jesucristo va, ndi su na kukä'an nuu ndo, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na
ndasaka'nu ndo Tata yo Ndioxi va xa'a ña ndo'o ndo.
17 Saa chi vichin, ra xa nitandiaa va kii ña sayukun Tata yo Ndioxi kuachi
xi'in takundi'i na yuuvi yo'o, ra vichin, ra ndia yoo na kuu na ñuu va ra
kuvi na taxi ra ndiayu ña sando'o na yoo, ra tu saa xa ra xi'in yoo, saa ra
ndiee ni ka va tundo'o taxi ra nda'a yuvi na ndixïin kandixa tu'un ra.
18 Ra saa ke kachi tu tu'un Tata yo Ndioxi ña kachi su'va va:

Tu yuvi na xa chiñu va'a, ra u'vi ni saa kaku na
saa ra, ¿ni ke sa tu yuvi ña'a na na xïin kandixa Tata yo Ndioxi ña kaku na?,
kachi ña.
19 Ra xa'a ña kan ke, tu mii Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ndiayu ña sando'o
na ndo'o, saa ra ña xiniñu'u sa ndo ke na ndakundiee ka ndo sa ndo chiñu
va'a va, ra na ndataxi tu ndo ña tiaku ndo nda'a mii Tata yo Ndioxi, ra
xava'a ndo'o va, saa chi ra kan, ra □saxinu va ra nuu tu'un ña ka'an ra.

5

Su'va ke xiniñu'u kutiaku yuvi na inuu nuu na ve'e ñu'u

1 Ra vichin ke taxi tu yu xini ndo'o, ndia ñani yo, ndia xikua'a ve'e ñu'u.
Ra ra xikua'a kuvi tu yu'u va, ra ndakuiin tu yu xa'a ña xini yu ña ndo'o
ni Tata yo Jesucristo va. Ra ni'i tu yu'u va koo yu nuu nduvi ni xi'in Tata
yo Jesucristo te xa na nandiko ra kixi ra nuu ña yuuvi yo'o. Ra xa'a ña
kuu yu ra xikua'a xi'in ndo kuvi ña xaku nda'vi yu nuu ndo,
2 ña na kondiaa ndo na ñani yo na sakuiso chiñu Tata yo Ndioxi ndo'o
kondiaa ndo; ra ndia ta ku'va □xa iin tiaa ña ndiaa ra ndikachi vali sana
va ra na □sa ndo ña kondiaa ndo na, ra na kondiäa ndo na xi'in ña nduxa,
ra nii na kondiaa tu ndo na xa'a ña kuni ndo ña na taxi na xu'un nda'a
va ndo. Chi na kondiaa ndo na ta ku'va kuni Tata yo Ndioxi va, ra saa tu
xi'in ña kusii ini va ndo.
3 Ra na yä'a xini ndo ña nduu ndo ta ku'va iyoo xito'o na xi'in ndiayu
ña kuu mii ndo, chi ña xiniñu'u □sa ndo ke na □sa ndo chiñu va'a va nuu
na, ra sakua'a na ña sa na ña.
4 Ra saa ke ni'i ndo iin ña ka'nu ni te xa na nandiko mii Tata yo Jesucristo,
ra ka'nu, ra ndiaa yoo kixi ra. Ra ña va'a ña ni'i yo kan, ra ndächi ña ta
ku'va □ndachi iin tivi lo'o ña xava'a na xi'in iku ña chikaa na xini yuvi te
kuchuun na xa na iin chiñu nuu ña yuuvi yo'o.
5 Ra mii saa ke na sa tu ndo'o va, na ñani yo, na itia, ña na kandixa va
ndo na inuu nuu ndo ve'e ñu'u xa'a ndiayu ña kuu mii na. Ra ña xiniñu'u
va kuvi ña sanı̱nu̱ ndo xi'in mii ndo, ra kandixa ta'an ndo, saa chi:
Tata yo Ndioxi, ra kundasi va ra yuvi na kutiaa ni xi'in mii,
ndi su kunda'vi ni va ini ra xini ra yuvi na xa ninu xi'in mii,
ra chindiee ta'an tu ra xi'in va na.
6 Ra xa'a ña kan ke na sa nı̱nu̱ ndo xi'in mii ndo tixi ndiee ka'nu nda'a
Tata yo Ndioxi, ra saa ke ndoni'i ra ndo'o, ra chindu'u tu ra tu'un to'o xa'a
va ndo te xa na xaa kii ña kuni mii ra.
7 Ra nda'a Tata yo Ndioxi va kuvi ña na chindu'u ndo takundi'i ña ndi'i ni
ini ndo xa'a, saa chi ra kan, ra ndi'i va ini ra xa'a ndo, ra mii ra kuvi tu ra
ndiaa ndo'o va.
8 Ra ndichi ni na koo ndo, ña koo nduvi ndo, saa chi timia'a, ri kanita'an
xi'in ndo, ra iin ta ku'va xika ndika'a, ri tiaa ni ndukue'e va xika ri nduku
ri yuvi ña ka'ni ri na.
9 Ndi su ndaku ni na koo ini ndo nuu ri, ra ndinuni ni tu na kondiaa ini
ndo Tata yo Jesucristo va, saa chi iin ta ku'va □kuu xi'in ndo'o ña sando'o
ni na ndo'o kuvi tu ña □ndo'o na ñani yo na ndee nuu iinii kuvi saa ña
yuuvi yo'o va.
10 Ra na kundï'i ini ndo, chi lo'o ni va kii kuvi ña ndo'o ndo, saa chi mii
va Tata yo Ndioxi ndasa xixa ndo'o, ra nandïko ka ini ndo, ra taxi tu ra
ndiee ndo ña tuun ni kundikun va ndo ra. Saa chi mii Tata yo Ndioxi kuvi
ra taxi takundi'i va ña va'a □kuta'vi yo, ra kana tu ra yoo ña koo yo xi'in

ra nuu xa'ndia ra chiñu ndia ndikaa ndiku'un va xa'a ña xa nduu yo iin
xi'in Tata yo Jesucristo.
11 Ra takundi'i ndiee xi'in ña ka'nu na kuu mii Tata yo Ndioxi, ndia
ndikaa ndiku'un. Saa koo.

Indiayu ta'an ra Pedro xi'in na ve'e ñu'u

12 Ra ra ñani yo Silvano, ra xini yu ndinuni ni ndikun Tata yo Jesucristo
kuvi ra ndika'an yu xi'in, ña tiaa ra tutu yo'o, ña kuxaa ña nuu ndo, ña
na ndataxi yu xini ndo ña va'a na kundaa kaxi ini ndo chi takundi'i ña
va'a ña xa ndaki'in ndo, ra ña ka'an xa'a ña ndinuni ni ku'vi ini Tata yo
Ndioxi xini ra yoo va kuvi ña. Ra ndia nii kii na näa ini ndo xa'a ña ku'vi
ni ini Tata yo Ndioxi xini ra ndo'o.
13 Ra ti'vi tu na ñani yo na ndee chi Babilonia yo'o va tu'un ndioxi kuxaa
ña nuu ndo; ra na yo'o, ra ta ku'va xa Tata yo Ndioxi ña ndikaxin ra ndo'o
kuvi tu ña xa ra xi'in na yo'o va; ra ti'vi tu ra ñani yo Marcos, ra iyoo ta
ku'va iyoo se'e va yu tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo.
14 Ra na ka'an ndioxi ndo xi'in ta'an ndo, xi'in ndinuni nima ndo xa'a
ña ku'vi ni ini ndo xini ta'an ndo.
Ra ña va'a mii Tata yo Ndioxi na koo xi'in takundi'i ndo xa'a ña ndikun
ndo Tata yo Jesucristo. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Pedro ra xika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Pedro xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Yu'u, kuvi ra Simón Pedro, ra xachiñu nuu Tata yo Jesucristo, ra ti'vi tu
ra yu'u ña kaka yu ka'an ndoso yu tu'un va'a xa'a va ra, kuvi ra tiaa tutu
yo'o ña kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo na xa ndiaa ini Tata yo Jesucristo,
ta ku'va ndiaa ini ndu'u ra; ra ña xa ndiaa ini yo ra, ra ndiaa ya'vi ni va
ña; ra ra kan kuvi Tata yo Ndioxi, ra sakaku tu ra yoo va, ra ra kan, ra
chiñu ndaku va ke ⍰xa ra.
2 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi kua'a ni ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni tu
na koo va ndo, xa'a ña ⍰xini ta'an va'a ka ndo xi'in Tata yo Ndioxi, xi'in
Tata yo Jesucristo ta iin iin kii.

Chiñu ña ⍰xa yoo na ndikun Tata yo Jesucristo

3 Tata yo Ndioxi, ra iyoo ni ndiee ra, ra xa'a ña kan ke taxi ra takundi'i
va ña'a ña xiniñu'u nuu yo ña va'a kutiaku yo ta ku'va kuni mii ra. Ra ña
va'a ndaki'in yo ña yo'o, ra xa'a ña xinita'an yo xi'in Tata yo Jesucristo ra
kana yoo va kuvi ña, ra ña va'a kana ra yoo, ra xa'a ña ka'nu ni ra, xi'in
xa'a ña ⍰xa ra ña xitu'un va kuvi ña.
4 Ra xa'a ña iyoo ni ndiee ra, xi'in xa'a ña ⍰xa ra ña xitu'un kuvi tu ña
kindoo ra sa ra iin ña va'a ña ndiaa ya'vi ni xi'in yo; ra ña xa ra ña yo'o
xi'in yo kuvi ña kuvi tandiaa yo nduu yo na yii ta ku'va iyoo mii Tata yo
Ndioxi ña kuu ra ra yii, ra kaku yo nuu takundi'i chiñu ki'vi ña iyoo nuu
ña yuuvi yo'o, saa chi ña kan kuvi ña sakanda nima yo ña xa yo takundi'i
nuu chiñu ki'vi ña kutoo yo sa yo.
5 Ra xa'a ña ndaki'in yo takundi'i ña va'a ña ⍰ka'an yu xi'in ndo xa'a
yo'o, ra ña xiniñu'u sa ndo ke ndinuni va'a na kundikun ndo Tata yo
Jesucristo, ra vivii tu na sa ndo iin takundi'i kii va, ra süvi takua sa kuiti
ke sa ndo,
6 chi xiniñu'u kunita'an va'a ka tu ndo xi'in Tata yo Ndioxi va, ra na täxi
tu ndo ña ka'ndia iki kuñu ndo nuu va ndo; ra na ⍰sa ndiee tu ini ndo
te vaxi tundo'o nuu va ndo, ra na ⍰kutiaku ndo ña sa ndo chiñu ña kuni
Tata yo Ndioxi iin takundi'i kii va.
7 Ra xiniñu'u tu ndinuni ni na ku'vi ini ndo kuni ndo na ñani yo na
ndikun Tata yo Jesucristo va, ra saa tu takundi'i ka yuvi va.
8 Saa chi tu na ndakundiee ni ka ndo sa ndo takundi'i ña ka'an yu xa'a
xi'in ndo yo'o ta iin iin kii, saa ra kuu ndo yuvi na iyoo ya'vi ndiaa va, ra
ndiaa ya'vi tu ña xini ta'an ndo xi'in Tata yo Jesucristo va, saa chi ⍰xa va
ndo ña va'a.
9 Ndi su yuvi na kuëe ⍰xa chiñu ña ka'an yu xa'a xi'in ndo yo'o, ra ta
ku'va iyoo na kuaa a na lo'o ni xini va iyoo na; ra ⍰xa xïni tu na xa'a ña
xa ndi'i xa'a kuachi ña xa na te yachi va.
10 Ra ña xa ⍰ka'an yu xi'in ndo xa'a chiñu ña xiniñu'u sa ndo, ra na sa
nduxa va ndo ña ⍰sa ndo ña, ña va'a ndaña'a ndo mii ndo ña ndixa ke
kana Tata yo Ndioxi ndo'o, ra ndikaxin ra ndo'o, ra tu saa na ⍰sa ndo, ra
ndiaa nii kii ndakäva ndo ña sa ndo iin kuachi ña ndiee ni.
11 Chi ña ni'i ndo ke kusii ni ini Tata yo Ndioxi taxi ra ki'vi ndo ye'e ndivi
va, ra ki'vi ndo koo ndo nuu xa'ndia chiñu Tata yo Jesucristo, ra sakaku
yoo ndia ndikaa ndiku'un.

12 Ra ndo'o, ra xa xini va'a va ndo takundi'i ña xa tiaa yu nuu tutu
yo'o, ra va'a ni xa ndinuni ni va ndikun ndo ña ndaa ña iyoo nda'a ndo
vichin, ndi su yu'u, ra iin takundi'i va kii chindiee ta'an yu xi'in ndo ña
sandaka'an yu ndo'o ña na ndakundiee ka ndo ña sa ndo ña.
13 Ra ña tuvi yu ra ña va'a va kuvi ña sandaka'an yu ndo'o ta iin iin kii
ña tiaku ka yu nuu ñu'u yo'o vichin,
14 saa chi xa ndika'an va Tata yo Jesucristo xi'in yu ña xa ndinumi ni va
ndaki'in ra yu'u ku'un yu xi'in ra.
15 Ra xa'a ña kan ke sa yu takundi'i va ña kuvi sa yu, ña va'a na kundaa
kaxi ini yu ña ndaka'an ndo xa'a ña va'a yo'o, te xa na ku'un yu xi'in ra.

Ka'an ra Pedro ña xini ra ña ka'nu ni Tata yo Jesucristo

16 Ra ña saña'a ndi ndo'o, xa'a ndiee Tata yo Jesucristo, xi'in xa'a kii ña
kixi ra, ra süvi iin tu'un chi'ña ña ndisandaku mii ndi kuvi ña, chi ña xini
nuu mii va ndi kuvi ña ka'nu ni Tata yo Jesucristo ña kan va ke saña'a ndi
ndo'o.
17 Ra mii va Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ña ka'nu, xi'in ña to'o nda'a Tata
yo Jesucristo, ra su'va ke kachi ra ndika'an ra te taxi ra ña nda'a ra: “Ra
yo'o kuvi se'e yu, ra kusii ni ini yu xi'in ra”, kachi ra.
18 Ra mii ndu'u kuvi ndia xini tie'e so'o va te tiaku ndika'an Tata yo
Ndioxi xi'in Tata yo Jesucristo ko'ndo yii kan, saa chi ndixa'an va ndi xi'in
ra.
19 Ra xa'a ña xini ndi xi'in xa'a tu'un ña xini so'o va ndi kuvi ña ndinuni
ni ka va kandixa ndi ña kuu tu'un Tata yo Ndioxi ña tiaa ndia ndika'an
ndoso tu'un yu'u ra xina'a ña ndaa. Ndo'o, ra va'a ni va xa ndo ña kandixa
ndo ña tiaa ndia, saa chi tu'un ña tiaa ndia, ra ta ku'va iyoo ñu'u ña tuun
ña va'a kaka yo nuu ñaa va ke iyoo ña, ra xiniñu'u na kandixa ndo ña iin
saa ndia te na xaa kii ña ndaye'e Tata yo Jesucristo nima ndo, ra saña'a
ra ndo'o xa'a takundi'i ña kuu mii Tata Ndioxi.
20 Ndi su xiniñu'u na kundaa ini ndo, chi tu'un ña tiaa ndia ndika'an
tu'un yu'u Tata yo xina'a ña vaxi nuu tutu yii ña ni'i yo, ra ndia nii ndia
nindakäni ni ke kuni kachi ña, ta ku'va kuni mii ndia.
21 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa chi ndia ndika'an tu'un yu'u
Tata yo Ndioxi xina'a, ra süvi ña ndisandaku ini mii ndia kuvi tu'un ña
ndika'an ndia. Chi ndia kan, ra Tachi Yii va kuvi ña ndika'an xi'in ndia
ña va'a ndika'an ndia tu'un yu'u Tata yo Ndioxi.

2

Ndia saña'a tu'un chi'ña

1 Ndi su te yachi, ra ndixiyo tu ndia xa ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi
xi'in na ñuu va ra, ra ta ku'va kuu xi'in na kan ke kuu tu xi'in ndo vichin
va, saa chi koo tu ndia iin sa saa saña'a ndo'o vichin va, ra ña ndaa ke
kachi va ndia, ndi su ña sa ndia saa, ra ndia kanita'an va kuvi ndia xi'in
Tata yo Jesucristo, ra sakaku ña'a; ra xa'a ña sa ndia ña kan ke sandi'i
ndia xa'a mii va ndia.
2 Ra kua'a ni na ta'an yo, ra ndakundikun va na tiaa ndia saña'a tu'un
chi'ña kan; ra xa'a chiñu ki'vi ña sa ndia kan va kuvi ña ka'an ki'vi yuvi
xa'a tu'un Tata yo Jesucristo ña ndaa.
3 Ra xa'a ña kutoo ni ndia ndukuika va ndia kuvi ña iin sa saña'a ndia
tu'un chi'ña kan ndo'o ña va'a na sanda'vi ndia ndo'o, ra kindiaa ndia
ndia xu'un ndo; ndi su ndia ña ndiatu ndia ke ndo'o va ndia saa chi xa te
yachi vi kuvi ña kindoo ini Tata yo Ndioxi ña sando'o ra ndia, ra ña ndixa
ke sando'o va ra ndia.

4 Saa chi ndia na tatun Tata yo Ndioxi, ra ndixïyo ka'nu vi ini ra xa'a na
te xa na kuachi nuu ra xina'a, chi ña xa ra ke ko'ni ra na ndiaya va, ra yavi
ñaa kan ke kundasi ni'ni na ku'un na ndia te xa na xaa kii ña sayukun ra
kuachi xi'in va na.
5 Ra nii ndixakä'nu tu ini Tata yo Ndioxi, xa'a yuvi na xa kuachi xindee
xina'a va, chi ña xa ra ke sakuun ra savi ña'a, ra ndixi'i takundi'i va yuvi
na xa kuachi kan, ra takua ra Noé, ra ndika'an xi'in yuvi ña na sa na chiñu
ndaku va kuvi ra sakaku Tata yo Ndioxi xi'in inka uxa na.
6 Ra nii ndixïyo ka'nu tu ini Tata yo Ndioxi xa'a na ñuu Sodoma xi'in xa'a
na ñuu Gomorra va, chi ña xa ra ke xa'mi va ra na ñuu kan ña ndiakua
nduu na yaa, xa'a chiñu ki'vi ña xa na. Ra ña xa'mi Tata yo Ndioxi ñuu
kan, ra ña va'a na kundaa ini yuvi ña sandi'i ra xa'a yuvi na xa kuachi
va kuvi ña.
7 Ndi su sakaku va Tata yo Ndioxi ra Lot, saa chi ra kan, ra iin tiaa ra
va'a va ndixiyo ra, ra nii ndikundiëe ka ini ra nuu chiñu yakua ña xa yuvi
ña'a xindee ñuu kan.
8 Ra te ndixiyo ra Lot, ra xa chiñu va'a kan, xi'in na ñuu Sodoma, xi'in
na ñuu Gomorra kan, ra tiaa ni ndo'o ini ra xa'a ña xini ra, xi'in ña xini
so'o ra takundi'i chiñu yakua ña xa na iin takundi'i kii.
9 Ra xi'in takundi'i ña kuu xi'in ra Lot, xi'in ña kuu xi'in ra Noé xina'a
kuvi ña kundaa kaxi ini yo ña sakaku va Tata yo Ndioxi yuvi na tiaku ta
ku'va kuni mii ra nuu tundo'o, ndi su yuvi na xa chiñu ki'vi, ra xa ku'ni
va Tata yo Ndioxi na, ra ndiatu tu na ña sando'o ra na, te xa na xaa kii ña
sayukun ra kuachi xi'in va na.
10 Ra ña ndixa ke sando'o ni va Tata yo Ndioxi takundi'i va na xa chiñu
ki'vi, ndi su tiaa ni ka va ndiee sando'o ra yuvi na xa chiñu ña ka'an nuu,
ña kuu chiñu yakua ña kutoo ni iki kuñu na sa ña, ra xiin na kandixa na
chiñu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu na. Ra yuvi kan, ra tiaa ni ini na, saa
chi kuayü'vi vi na ña kandiva'a na xi'in tachi ndiva'a ña kuu mii kua'a ka
ndiee nuu na.
11 Ra ndia na tatun Tata yo Ndioxi, ra va'a ni ndaku ni va na, ra iyoo ni
tu ndiee va na nuu na yuuvi yo'o, ndi su xiin vi na ña kandiva'a na xi'in
tachi ndiva'a kan, saa chi indaa mii Tata yo Ndioxi va kuvi ra kuvi sa ña
kan.
12 Ndi su ña xa ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra ka'an ki'vi va ndia xa'a
chiñu ña kundäa ini ndia xa'a, ra ña xa ndia saa, ra ta ku'va iyoo kiti ri
köo ña xinituni a ri tü'va ki'in xini va ke iyoo ndia. Saa chi kiti ra ña kuu
xi'in ri kan ke kaku ri, ra tiin na ri xa'ni va na. Ra ta ku'va ndo'o kiti kan
ke ndo'o tu ndia xa saa kan va.
13 Saa chi ndo'o ni va ndia sa Tata yo Ndioxi xa'a ña sando'o ni ndia
inka yuvi. Ra ña xa ndia ka'an tu'un chi'ña kan ke, xä'nu ini vi ndia, saa
chi nuu chitu kua'a yuvi va xa ndia takundi'i nuu chiñu yakua ña kotoo
ni ndia sa na. Ra te xa xaa ndia nuu ndee ndo ña ndatava ndo viko xa'a
ña ndaka'an ndo xa'a Tata yo Jesucristo, ra chiñu kini, xi'in chiñu ka'an
nuu va ke xa ndia.
14 Ra te xini ndia na si'i ra ki'vi ni ndakani ini ndia, saa chi xa na tiin
vi ndia kuvi na tuvi ndia; ra kuëe xikutuvi ndia ña sa ndia chiñu ki'vi.
Ra sanda'vi tu ndia yuvi na täan xinu va'a ini ña kundikun na Tata yo
Jesucristo va, ra saxinu ndia ini na ña sa na chiñu yakua ña xa ndia; ra xa
ndikaan tu ndia ña kutoo ni ndia ña koo ni xu'un va ndia, ra ña xa ndia
saa, ra ndia nditavi chi'ña va kuvi ndia.
15 Saa chi ndïkun ka ndia Tata yo Ndioxi, chi xa chiñu ki'vi va ke xa
ndia. Ra ta'an chiñu ki'vi ña xa ra Balaam se'e ra Beor va ke xa ndia, saa
chi saa ke xa ra kan ña kuni ra ni'i ra xu'un xa'a ña sa ra chiñu ki'vi.

16 Ndi su burru tiatan ri yoso ra Balaam kan kua'an ra ña sa ra chiñu ki'vi
kan, ra sandaka'an va Tata yo Ndioxi ri, ta ku'va ka'an yuvi, ra ndakue'e
ri xi'in ra, saa ra ndixä'an ka vi ra ña sa ra chiñu ki'vi kan.
17 Ra ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra köo mii ya'vi ndiaa vi ndia, saa
chi ta ku'va iyoo pozo ña köo tiakuii ini, xi'in viko ña vaxi kuun savi, ra
ndachi ña xa tachi va ke iyoo ndia; ra xa'a ña kan ke ku'un ndia nuu ñaa
ña ndo'o ni ndia ndia ndikaa ndiku'un.
18 Saa chi iin xa ka'an tu ndia tu'un ndichi ña sandaku mii va ndia, ndi
su mii ña ndaa ra köo va'a ya'vi ndiaa vi ña, chi tu'un chi'ña va kuvi ña.
Ra xa nduxa tu ndia xi'in inka yuvi na sakan xa nduxa ndakoo chiñu
ki'vi, ña sa na chiñu yakua ña xa yuna'a mii ndia xa va ndia, xi'in chiñu
ña kutoo ni iki kuñu ndia sa ña.
19 Ra ka'an tu ndia xi'in yuvi ña na sa na ta ku'va xa mii va ndia, ra
kuvi tu sa na ndia ndia ka ku'va ña kuni mii va na, kachi ndia, ndi su mii
tu ndia ra xa'a ña xa ndia chiñu ña kuni mii ndia kuvi ña nu'ni va ndia
xa chiñu kan, ra mii chiñu kan kuvi ña sandi'i xa'a va ndia. Ra ña ndixa
va kuvi ña yo'o, saa chi yuvi na taxi ña xa'ndia inka ña'a nuu na, ra na
xachiñu nuu va ña ke nduu na.
20 Ra ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra su'va va ke kuu xi'in ndia: te sakan
ndakundikun ndia Tata yo Jesucristo, ra sakaku va ra ndia nuu takundi'i
ña'a yakua iyoo nuu ña yuuvi yo'o. Ra saa kuu ra nandiko tuku va ndia
xa ndia chiñu yakua kan, ra vichin, ra xa chiñu yakua kan va kuvi ña
xa'ndia chiñu nuu ndia; ra mii ña ndaa, ra tiaa ni ka va ndaku xa'ndia
chiñu kuachi kan nuu ndia vichin, nuu ña te täan ndakundikun ndia Tata
yo Jesucristo.
21 Ra va'a ni ka va kee ndia tu kuëe ndindakundikun va'a ndia ichi ña
ndaa, saa chi vichin, ra tiaa ni va ndo'o ndia xa'a ña ndakoo ndia ña
kundïkun ka ndia ichi ña ndaa, xi'in xa'a ña kundasi ndia ña yii, ña kuu
ndiayu Tata yo Ndioxi ña taxi ra nda'a ndia.
22 Ra ña xa ndakoo ndia chiñu yakua kan, ra tuku va nandiko ndia xa
ndia ña, saa ra ta ku'va kachi tu'un ndichi, ña kachi su'va va ke xa ndia:
“Tina, ra tuku va nandiko ri xaxi ri xuxan ri”, ra xinu tu nuu tu'un ndichi
ña kachi su'va va: “Kini, ra ta sakan ndi'i sakuchi na ri, ra ndikun nandiko
tuku va ri kua'an ri ndita ri nuu ndia'yu”, kachi ña.

3

Nandiko tuku va Tata yo Jesucristo

1 Ñani yo, ña yo'o kuvi tutu ña uvi ña tiaa yu kuxaa nda'a ndo, ra xa'a
ña tiaa yu tutu ña nuu, xi'in xa'a ña tiaa yu tutu ña uvi yo'o ña kuxaa
ña nda'a ndo, ra xa'a ña kuni yu ña na ndakindiee ini ndo ra ndakani ini
ndo ña sa ndo niña chiñu va'a va kuvi ña.
2 Ra kuni tu yu ña na ndaka'an ndo xa'a tu'un ña ndika'an ndia yii, ndia
ndika'an tu'un yu'u Tata yo Ndioxi xina'a va, ra saa tu xa'a ndiayu Tata
yo Jesucristo ña saña'a ndia xika chiñu nuu va ra, ra sa ndo ña.
3 Ra na kundaa ini ndo xa'a ña yo'o, saa chi ndiaa ya'vi ni ña: te xa na
kuyachin kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, ra koo kua'a ni yuvi na
sa siki ña ndaa ña ka'an tu'un Tata yo Ndioxi xa'a, ra sa tu na chiñu ña
kuni iki kuñu va na.
4 Ra sa siki tu na yoo na kandixa ña nandiko Tata yo Jesucristo nuu ñu'u
yo'o va, ra ka'an na kachi na saa: “Tu ña ndixa kuvi ña kindoo Jesucristo
nandiko ra, ¿ra ndia mii ke íin ra vichin? Ndia kii ña ndixi'i na xii xikua
yo iin saa ndia vichin, ra ndia nii ña'a täan kuu, saa chi, iin ta kaa te sakan
xava'a Ndioxi ña yuuvi te yachi ke kaa vichin va”, kachi na.

5 Saa chi ña ⍰sa yuvi kan ke kuïin na ndakuni na ña xa kundaa ini na
xa'a va, saa chi xina'a ra ña xa Tata yo Ndioxi ke ndika'an va ra, ra xi'in
tu'un ña ndika'an ra kan va kuvi ña xava'a ra ndivi, ra saa tu ñu'u va, ra
ini tiakuii va kuvi ña tava ra ña, ra nuu tiakuii ke ndu'u ña ⍰xa ra vichin
va.
6 Ndi su te xa ndiya'a kua'a ni kuiya, ra sandi'i va Tata yo Ndioxi xa'a
takundi'i ña'a ña ndixiyo nuu ña yuuvi yo'o, ña sakuun ra savi ña'a te
xitiaku ra Noé.
7 Ra ndivi, xi'in ñu'u nuu ndee yo, yo'o vichin, ra tu'un mii Tata yo Ndioxi
va kuvi ña ⍰chindiatu ña'a kii ña ka'mi ra ña. Ra kii kan kuvi tu ña sa
yukun Tata yo Ndioxi kuachi xi'in takundi'i yuvi va, ra sandi'i ra xa'a yuvi
na ndixïin kandixa ña ndika'an ra.
8 Ñani yo, na näa ini ndo xa'a ña ⍰ka'an yu xi'in ndo yo'o vichin: Tata
yo Ndioxi, ra tüvi vi ra kan, ta ku'va tuvi yoo xi'in kii a kuiya, saa chi nuu
ra kan, ra iin kii, ra ta ku'va iyoo iin mil kuiya vi iyoo ña, ra iin mil kuiya
ra ta ku'va iyoo iin kii va tu iyoo ña nuu ra.
9 Ra xa'a ña kan ke, süvi ra kuachi kuvi Tata yo Ndioxi ña saxinu ra nuu
ña kindoo ra, ta ku'va tuvi sava yuvi. Chi ña xa ra ke xa ka'nu ini ra xi'in
va yo, saa chi küni ra ña na ndi'i xa'a ndia nii yuvi; chi ña kuni ra ke na
nandiko ini na xa'a kuachi va na. Ra xa'a ña kan va kuvi ña täan nandiko
ra.
10 Ndi su te xa na kixi Tata yo Jesucristo, ra ta ku'va ⍰xa ra kui'na ra ki'vi
ve'e na te kuëe ki'in na kuenda va ke sa ra, saa chi kii ña kuëe ndiatu ndia
nii va na ra ke kixi ra; ra xi'in ña ndiee ni ka'ndi ra ndi'i va xa'a ndivi,
ra koko takundi'i tu ña'a ña iyoo nuu va ña; ra ndi'i tu xa'a ñu'u va, xi'in
takundi'i ña'a ña iyoo nuu ña.
11 Ra ña xa kundaa ini yo ña ndi'i xa'a takundi'i va ña'a ña iyoo ña yuuvi
yo'o, saa ra ña xiniñu'u va kuvi ña na kutiaku yo, ta ku'va kuni mii Tata
yo Ndioxi.
12 Ra ña ndiatu ni yo xaa kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra, ra
na sa nduxa ni ka va yo ña sa yo ña kuni ra, ña va'a kama ni ka na kixi
ra. Ra te xa na kixi Tata yo Jesucristo, ra ndivi xi'in takundi'i ña'a ña iyoo
nuu ña, ra koko ndi'i va ña.
13 Ndi su yoo, ra ndivi xaa, xi'in ñu'u xaa ña kindoo Tata yo Jesucristo
taxi ra ku'un yo koo va yo kuvi ña ⍰kusii ni ini yo ndiatu yo ku'un yo koo
yo; ra ikan, ra niña chiñu va'a ña kuni mii Tata yo Ndioxi ke sa takundi'i
va yo.
14 Ra xa'a ña ndiatu yo ña kuu takundi'i ña yo'o kuvi ña na sa nduxa yo
ña kita'an mani yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra ndia nii tu kuachi yo na koo
nuu va ra, ñani yo.
15 Ra na näa ini ndo xa'a ña kuachi Tata yo Jesucristo ña täan kixi ra,
saa chi ra xa ka'nu ini va kuvi ra ña ndiatu ra, ña va'a na kaku ka yuvi.
Ra taxi tu Tata yo Ndioxi ña ndichi nda'a ra ñani yo Pablo va ña tiaa ra
xa'a takundi'i ña ka'an yu xa'a yo'o.
16 Ra takundi'i tutu ña tiaa ra ñani yo Pablo, ra xa'a ña ka'an yu xi'in
ndo yo'o kuvi ña ka'an takundi'i va ña. Ra va'a ni ña ndixa va kuvi ña u'vi
ni kundaa ini yo xi'in sava ña. Ra ña kan kuvi ña kava yuvi na kundäa
va'a ini, xi'in yuvi na täan kandixa va'a, ra saa kuvi tu ña xa na ña kava
na takundi'i tu'un Tata yo Ndioxi va.
17 Ra ña xa kundaa ini ndo'o xa'a takundi'i ña kuu, ñani yo, ra na täxi
ndo ña sanda'vi ndia saña'a tu'un chi'ña kan ndo'o, saa chi tu na taxi
ndo ña sanda'vi ndia ña'a kan ndo'o, saa ra ⍰xa'a kuvita ini va ndo ra
kundïkun ka vi ndo ña ndinuni ni kandixa ndo te yachi.

18 Ra ña xiniñu'u sa ndo ke na kunita'an va'a ka ndo xi'in Tata yo
Jesucristo, ra sakaku yoo va, ra na sakua'a ni ka tu ndo xa'a ña ku'vi
ini ra xini ra yoo va. ¡Ra ra ka'nu ni na kuu Tata yo Jesucristo vichin, ra
saa tu ndia ndikaa ndiku'un va! Saa koo.

Tutu ña nuu ña tiaa ra Juan ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ra ⌧kuu tu'un ña ⌧taxi ña tiaku yo

1 Ñani yo, yo'o kuvi ña ⌧tiaa ndi tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo, ña ndatu'un
ndi xi'in ndo ña va'a na kundaa ini ndo xa'a iin tiaa ra xa iyoo te kumani
ka kukava xa'a ña yuuvi yo'o. Ra tiaa yo'o, ra mii va ndi kuvi ndia xini
so'o tu'un ña ndika'an ra, ra xini nuu va tu ndi ra; ra ña ndixa va kuvi ña
xini ndi ra, ra nitandiaa nda'a va tu ndi ra. Ra tiaa, ra ka'an ndi xi'in ndo
xa'a yo'o kuvi ra kuu tu'un ña taxi ña kutiaku va yo.
2 Ra ra kuu tu'un ña taxi ña tiaku yo'o, ra ndaña'a va ra mii ra nuu ndi,
ra xini nuu va ndi ra, ra xa'a ña kan ke ⌧ndatu'un ndi xa'a ra, ra ka'an tu
ndi xi'in ndo'o va ña va'a na kundaa ini ndo, chi ra yo'o kuvi mii ra taxi
ña kutiaku yo ndia ndikaa ndiku'un va, ra xi'in mii Tata yo Ndioxi va kuvi
ña ndixiyo ra. Ra ndaña'a ra mii ra nuu ndi vichin.
3 Ra ña xini so'o ndi tu'un ña ndika'an ra, xi'in ña xini nuu ndi ra kuvi
ña ndatu'un ndi xi'in ndo, ña va'a iin na kuu ndo xi'in ndi, ta ku'va iyoo
ndu'u ña ndinuni ni ita'an ndi xi'in Tata yo, ra iyoo ndivi ña kuu ndi iin
xi'in ra, ra saa tu xi'in Tata yo Jesucristo ra kuu se'e va ra.
4 Ra ña ⌧tiaa ndi tu'un yo'o ña kuxaa ña nuu ndo, ra ña va'a na kusii ni
ka ini va ndo kuvi ña.

Tata yo Ndioxi kuvi ra kuu ñù'ù ña ⌧ye'e

5 Ña yo'o kuvi tu'un ña saña'a Tata yo Jesucristo ndu'u, ra ña yo'o kuvi
tu ña ka'an ndoso ndu'u nuu ndo'o vichin va, ra su'va ke iyoo ña: Tata yo
Ndioxi kuvi ra kuu ñù'ù ña ye'e, ra ndia nii lo'o ña ñaa köo kuu mii ra.
6 Ra tu ka'an yo ña ita'an yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra ndakundiee ka va
yo ña xa yo chiñu ki'vi, saa ra na chi'ña tu'un va kuvi yo, saa chi ña ⌧xa
yo saa, ra kuëe ⌧xa vi yo ña ndaa.
7 Ndi su tu vivii va ⌧xa yo, xa'a ña xa iyoo yo nuu iyoo ñù'ù ye'e, ta ku'va
iyoo mii Tata yo Ndioxi ña ⌧xa ra ña ndaa, xa'a ña kuu mii ra ñù'ù ye'e,
saa ra iin yu'u kuvi takundi'i va yo, saa ra xa ndi'i tu xa'a takundi'i kuachi
va yo xa'a ña ndixitia nii Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e Tata yo Ndioxi.
8 Ra tu ka'an yo ña kuëe xa yo ndia nii chiñu ki'vi, saa ra na sanda'vi
mii va kuvi yo, ra nii kundäa tu ini yo xa'a ña ndaa ña ndaña'a Tata yo
Ndioxi va.
9 Ndi su tu na'ma yo takundi'i va kuachi yo nuu Tata yo Ndioxi, saa ra
koo ka'nu ini ra xa'a takundi'i va kuachi yo, ra sandi'i tu ra xa'a va ña,
saa chi ra kan, ra saxinu va ra ña ka'an ra, ra niña ña ndaa va ⌧xa ra.
10 Ndi su tu ka'an yo ña kuëe xa yo ndia nii chiñu ki'vi, saa ra ña ⌧xa
yo ke ka'an yo ña kuu Tata yo Ndioxi, ra chi'ña tu'un va, ra tu saa ⌧xa yo,
saa ra täan kandixa ndinuni vi yo tu'un Tata yo Ndioxi.

2

Tata yo Jesucristo kuvi ra ndaki'in tu'un yo

1 Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nda'a ndo'o, na ñani yo, na iyoo ta
ku'va iyoo se'e yu, ra ña va'a na sä ka ndo chiñu ki'vi va kuvi ña. Ndi su tu
ndiaa ndo na sa chiñu ki'vi, ra na kundaa ini ndo, chi iyoo va iin ra xaku

nda'vi xa'a yo nuu Tata yo Ndioxi, ra ra kan kuvi Tata yo Jesucristo va, ra
ra kan, ra va'a ni ra, saa chi ndia nii kuachi ra köo nuu Tata yo Ndioxi.
2 Saa chi Tata yo Jesucristo kuvi ra ndixi'i nuu yoo xa'a kuachi yo ña
kan ke va'a xa ka'nu ini Tata yo Ndioxi xa'a yo, ra süvi takua yoo kuvi
na ndixa ka'nu ini ra xa'a kuachi, chi saa tu xa'a kuachi takundi'i yuvi na
ndee nuu iinii kuvi ña yuuvi va.
3 Ra ña xa kandixa yo ndiayu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu yo, saa ra
xi'in ña yo'o ke kundaa ini yo, ña xa xini va yo ra.
4 Ndi su tu ndia na ka'an ña kachi na su'va: "Yu'u, ra xíní va yu Tata
yo Ndioxi", kachi na, ra kuëe kandixa vi tu na ndiayu ña xa'ndia Tata yo
Ndioxi nuu na, saa ra na chi'ña tu'un va kuvi na, ra nii ña ndaa ña ndaña'a
Tata yo Ndioxi nuu yo ke kundäa ini na xa'a vi.
5 Ndi su yuvi na kandixa ndiayu ña xa'ndia Tata Ndioxi, ra na kan kuvi
na ndinuni ni ku'vi ini xini va ra; ra xa'a ña ku'vi ini yo xini yo Tata yo
Ndioxi kuvi ña kundaa kaxi tu ini yo ña ita'an yo xi'in va ra.
6 Ra yuvi na ka'an ña ita'an na xi'in Tata yo Ndioxi, ra xiniñu'u na sa na
chiñu va'a ta ku'va xa Tata yo Jesucristo ña kixi ra nuu ña yuuvi yo'o va.

Ndiayu xaa ña taxi Tata yo Jesucristo

7 Ñani yo, süvi iin ndiayu ña xaa kuvi ña tiaa yu nuu tutu ña kuxaa nda'a
ndo yo'o; chi ndiayu yata ña xa xini ndo te sakan ndakundikun ndo Tata
yo Jesucristo vi kuvi ña. Ra ndiayu yata yo'o kuvi tu ña kuu tu'un ña xa
xini so'o va ndo.
8 Ndi su kuu tu ña iin ndiayu ña xaa va, ra ndita tuvi va ña ndaa ña
kuu mii ña xi'in ku'va ña xitiaku Tata yo Jesucristo, ña xa ra chiñu va'a,
ra saa tu ña tiaku ndo'o, ña xa ndo chiñu va'a vichin va; saa chi vichin, ra
xa kua'an ndi'i va xa'a chiñu ki'vi ña iyoo nima ndo, ra xa chiñu va'a va
ke xa'a ndo xa ndo vichin.
9 Ra tu ndia na ka'an ña vivii va tiaku na xa'a ña xa iyoo na nuu tuun
ñù'ù, ra kundasi va tu na inka yuvi, saa ra yuvi na xa saa kan, ra täan
ndakoo vi na ña ñaa, ña kuu chiñu ki'vi.
10 Ra yuvi na ku'vi ini xíní inka yuvi, ra nuu tuun ñù'ù va ke iyoo na
kan, ra ndia nii ña'a kuchüun sandakava na ña sa na chiñu ki'vi.
11 Ndi su yuvi na kundasi inka yuvi, ra nuu ñaa va kuvi ña iyoo na kan,
saa chi täan ndakoo na chiñu ki'vi ña xa na, ra nii kundäa tu ini na ndia
chi ke ku'un va na, saa chi ndasa kuaa va ña ñaa kan na.
12 Na kuachi, ña tiaa yu tutu yo'o ña kuxaa ña nuu ndo, ra xa'a ña va'a
na kundaa ini ndo, ña xa xa ka'nu ini Tata yo Ndioxi, xa'a kuachi ndo,
xa'a ña xa Tata yo Jesucristo va kuvi ña.
13 Ra tiaa tu yu tutu yo'o, ña kuxaa ña nuu ndo'o, na ñani yo, na iyoo
se'e va, saa chi vichin, ra xa xini va ndo Tata yo Jesucristo, ra xa iyoo te
yachi. Ra tiaa tu yu tutu yo'o, ña kuxaa ña nuu ndo'o, na itia va, saa chi
xa xatiaa va ndo nuu timia'a.
Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo na kuachi, ra xa'a ña xa
kundaa ini ndo xa'a Tata yo Ndioxi va kuvi ña.
14 Ra tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo'o, na ñani, na iyoo se'e va, saa
chi xa xini va ndo Tata yo Jesucristo, ra xa iyoo te yachi. Ra tiaa tu yu
ña kuxaa ña nuu ndo'o, na itia va, saa chi ndaku ni ndo, ra xiin va ndo
kandixa ndo tu'un Tata yo Ndioxi, ra iyoo ña nima ndo vichin, ra xa xatiaa
tu ndo nuu timia'a va.
15 Ra na kutöo ndo ña yuuvi yo'o, ra ndia nii tu ña'a ña iyoo nuu ña na
kutöo vi ndo. Saa chi tu ndia na kutoo ña yuuvi yo'o, saa ra kü'vi vi ini
na xini na Tata yo Ndioxi;

16 Saa chi takundi'i chiñu ki'vi ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra süvi Tata
yo Ndioxi kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yo ña sa yo ña, chi mii ña yuuvi yo'o
va kuvi ña taxi ña. Ta kuu ña kuëe kuñaa yuvi kutoo na ña'a ña xini na,
xi'in ña kutiaa ni ini na xi'in chiñu ña kuchuun na xa na, xi'in ña kutiaa ni
ini na xi'in ña'a ña iyoo nuu na. Takundi'i ña yo'o ra süvi Tata yo Ndioxi
kuvi ra xa'ndia chiñu nuu yo ña sa yo ña, chi ña yuuvi yo'o va kuvi ña
taxi ña.
17 Ra ña yuuvi ndiva'a yo'o, ra ña ndi'i xa va kuvi ña, ra saa tu takundi'i
chiñu yakua ña iyoo nuu va ña, chiñu ña kutoo ni yuvi sa na. Ndi su
yuvi na xa chiñu ña kuni Tata yo Ndioxi, ra kutiaku na kan ndia ndikaa
ndiku'un va.

Na kundïkun ndo tiaa ra saa ini xini Tata yo Jesucristo

18 Ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, vichin, ra xa kuyachin ni va kii
ña ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o. Ra xa̱ kundaa tu ini mii va ndo, saa chi xa
ndika'an va ndi xi'in ndo, ña kixi iin tiaa ra saa ini xini Tata yo Jesucristo.
Ra xa te kachi ndi xi'in ndo ke kuu va vichin, saa chi xa kua'a ni va na
saa ini xini Tata yo Jesucristo xika, ra xa'a ña kan ke xa kundaa kaxi va
ini yo ña xa kuyachin ni va kii ña ndi'i xa'a ña yuuvi yo'o.
19 Ra yuvi na ka'an yo xa'a yo'o, ra xi'in va yo ke xita'an na te yachi,
ra vichin, ra ndakoo va na ña ndikun na Tata yo Jesucristo, ndi su mii ña
ndaa, ra süvi ndixa na ndixindikun Tata yo Jesucristo vi kuvi na, saa chi tu
ndixa na ndixindikun Tata yo Jesucristo kuvi na, ra xi'in va yo ke kita'an
na. Ndi su xa'a ña ndixïin na kita'an na xi'in yo, ra ña va'a na kundaa ini
yo xa'a na ña kuëe ndikun na Tata yo Jesucristo va kuvi ña.
20 Ndi su ndo'o, ra mii va Tata yo Jesucristo kuvi ra taxi Tachi Yii ra nda'a
ndo, ra xa kundaa kaxi va ini ndo xa'a ña ndaa ña taxi Tata yo Ndioxi.
21 Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo, ra süvi xa'a ña kundäa ini
ndo xa'a ña ndaa kuvi ña, chi xa'a ña xa kundaa ini ndo xa'a ña ndaa
va kuvi ña, ra kundaa va ini ndo, chi ndia nii tu'un chi'ña köo saña'a ña
ndaa ña taxi Tata yo Ndioxi.
22 ¿Ra a xini ndo yoo kuvi na chi'ña tu'un? Na kundaa ini ndo, chi yuvi
na ka'an ña kuëe kuu Tata yo Jesucristo, iin tiaa ra ti'vi Tata yo Ndioxi
kixi sakaku na yuuvi yo'o va kuvi na chi'ña tu'un. Ra na kan kuvi yuvi
na kanita'an xi'in Tata yo Jesucristo, saa chi xïin na kandixa na Tata yo
Ndioxi, ra saa tu Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e va ra.
23 Ra takundi'i yuvi na xïin ndakuni Tata yo Jesucristo, saa ra kuëe ita'an
tu na xi'in Tata yo Ndioxi va, ndi su yuvi na ka'an ña kuu Tata yo Jesucristo,
se'e Tata yo Ndioxi, ra ita'an va na kan xi'in Tata yo Ndioxi.
24 Ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ndinuni ni, na kundikun ndo tu'un va'a
xa'a Tata yo Jesucristo, ña xini so'o ndo te sakan ndakundikun ndo ra; saa
chi tu saa na sa ndo, ra saa ke kuu ndo na ita'an xi'in Tata yo Jesucristo,
ra saa tu xi'in Tata yo Ndioxi va.
25 Ra tu saa na sa ndo, saa ra taxi va Tata yo Jesucristo ña kutiaku ndo
ndia ndikaa ndiku'un va, saa chi saa kindoo va ra.
26 Ra ña tiaa yu tutu yo'o kuxaa ña nuu ndo, ra ña va'a na kondiaa
ndo mii ndo nuu yuvi na kee kua'an va kuvi ña, saa chi na kan kuvi na
sanda'vi yuvi va.
27 Ndi su ndo'o, ra xa taxi va Tata yo Jesucristo Tachi Yii ra iyoo xi'in ndo,
ña va'a ndia nii na na kuchüun sanda'vi ndo'o, saa chi mii va Tachi Yii
kuvi ña saña'a ndo'o xa'a takundi'i ña ndaa, ra ña ndaa va kuvi ña saña'a
ña ndo'o, ra kuëe sanda'vi ña ndo'o. Ra xa'a ña kan ke na ndakundiee
ndo ña iin tuun saa na kuta'an va ndo xi'in Tata yo Jesucristo, ra xa ta
ku'va saña'a Tachi Yii ndo'o ke na kundikun va ndo ra.

28 Ra ka'an tuku va yu xi'in ndo ñani mii yu, na iyoo ta ku'va iyoo se'e
yu, na ndakundiee ndo ña iin tuun saa kundikun va ndo Tata yo Jesucristo,
ña va'a ndinuni ni nima ndo na kundiatu ndo ra ndiko ra, ra na köo ña
kukä'an nuu ndo xi'in te xa na kuni ndo ra.
29 Ra ña xa xini ndo, ña kuu Tata yo Jesucristo ra va'a, ra na sakua'a tu
ndo ña sa ndo chiñu va'a va, saa chi yuvi na kuu se'e ra, ra chiñu va'a va
ke xa na.

3

Na kuu yo se'e Tata yo Ndioxi

1 Ra ndakanda ni ini yo, saa chi tiaa ni ꞌku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra
yoo, ra xa'a ña xa va ra kuvi ña va'a nduu yo se'e ra. Ndi su na yuuvi yo'o
ra xïni vi na ña kuu yo se'e ra, saa chi täan kundaa ini na xa'a ra.
2 Ñani yo, ña ndixa ke xa kundaa va ini yo ña kuu yo se'e Tata yo Ndioxi,
ndi su kuvi vi tandiaa yo ña kundaa ini yo xa'a ña nduvi ña sa ra xi'in yo
kii ña vaxi, ndi su te xa na xaa kii ña nandiko Tata yo Jesucristo kixi ra,
ra ta ku'va iyoo mii va ra ke koo yo, saa chi kuni yo ra ta ku'va kaa va ra.
3 Ra takundi'i yuvi na ndiatu ña kuu ña yo'o, ra ña ꞌxa na ke xa nduxa
va na ña xïin ka na ña sa na chiñu ki'vi va, saa chi Tata yo Jesucristo, ra
köo ña yakua kuu mii ra.
4 Ndi su takundi'i yuvi na xa chiñu ki'vi, ra ndiayu Tata yo Ndioxi va ke
kanduu na, saa chi takundi'i chiñu ki'vi ña xa na, ra kuachi va ke iyoo ña
xi'in ndiayu Tata yo Ndioxi.
5 Ra xa̱ ꞌkundaa va ini ndo, chi Tata yo Jesucristo kuvi ra kixi ña sandi'i
ra xa'a kuachi va yo, ra ra kan, ra ndia nii kuachi ra köo.
6 Ra xa'a ña kan ke yuvi na ita'an xi'in ra, ra kuëe xa ka na chiñu ki'vi;
ndi su yuvi na xa chiñu ki'vi, ra xïni vi na ra, ra nii kundäa tu ini na yoo
kuvi va ra.
7 Ñani mii yu, na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, täxi ndo ña sanda'vi ndia
nii yuvi ndo'o xa'a ña yo'o; saa chi yuvi na xa chiñu va'a, ra ta ku'va iyoo
mii Tata yo Jesucristo ña kuu ra ra va'a ke iyoo va na.
8 Ndi su yuvi na kuëe xikutuvi ña ꞌxa na chiñu ki'vi, ra kuenda timia'a
va kuvi na, saa chi timia'a ra ndia kii xa'a vi kuvi ña xa'a ri kan, ña ꞌxa
ri chiñu ki'vi. Ra xa'a ña kan ke kixi Tata yo Jesucristo ña sandi'i ra xa'a
chiñu ki'vi ña ꞌxa ri.
9 Ra takundi'i yuvi na kúú se'e Tata yo Ndioxi, ra kuëe xa vi na kan
chiñu ki'vi, saa chi mii va Tata Ndioxi iyoo nima na; ra ña kan ke küvi ka
ndakundiee na ña sa na chiñu ki'vi, saa chi xa se'e Tata yo Ndioxi va kuvi
na.
10 Ra xi'in chiñu ña xa va na ke kuvi kundaa ini yo yoo kuvi se'e Tata
yo Ndioxi, ra kuvi tu kundaa ini yo yoo kuvi tu na kuu se'e timia'a va, saa
chi yuvi na xïin sa chiñu va'a, xi'in na xïin ña ku'vi ini na kuni na na ñani
yo na ndikun Tata yo Jesucristo, ra süvi vi kuenda Tata yo Ndioxi kuvi na
kan.

Na ku'vi ini yo kuni ta'an yo

11 Ra xa kundaa va ini ndo chi tu'un Tata yo Ndioxi ña xa xini so'o ndo
ndia te kii xa'a, ra su'va ke kachi tu ña kan va: Na ku'vi ini yo kuni ta'an
yo, kachi ña.
12 Ra na sä yo ta ku'va xa ra Caín, ra xikuu kuenda timia'a, ña xa'ni ra
ra ñani ra. Ra na kundaa ini ndo, chi xa'a ña ndakuni ra Caín ñani ra ña
xa ra chiñu va'a kuvi ña xa'ni ra ra, ndi su mii ra ra chiñu ki'vi va ke xa
ra.

13 Ñani yó, na ndakända ini ndo te xa kundasi na yuuvi yo'o ndo'o.
14 Ra tu ku'vi ini yo xini ta'an yo, saa ra kuni kachi ña saa, ña xa ndatiaku
va nima yo nuu ña ndii, ra vichin ra xa ña tiaku va kuvi ña. Ra yuvi
na kuëe ku'vi ini xini na ñani yo na ndikun Tata yo Jesucristo, ra täan
ndatiaku vi nima na kan.
15 Ra takundi'i yuvi na saa ini xini ta'an, ra ta ku'va iyoo iin tiaa ra xa'ni
va ke iyoo na, ra xa kundaa va ini ndo, chi yuvi na xa'ni, ra ni'i vi na kan
ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un xi'in Tata yo Ndioxi.
16 Ra vichin, ra xa̱ kundaa va ini yo xa'a ña ku'vi ini Tata yo Jesucristo
xini ra yoo, saa chi ndataxi va ra mii ra ña ndixi'i ra xa'a yo; ra ta ku'va
xa ra kan ke xiniñu'u sa tu yoo va ña ndataxi yo mii yo ña kuvi yo xa'a
na ñani yo.
17 Ra tu iyoo na ñani yo na kuëe xamani ndia nii ña'a nuu ña yuuvi yo'o,
ra xini na ña nda'vi ni ndo'o iin na ñani yo, ra xïin na ña chindiee ta'an
na xi'in na, saa ra köo vi ña ku'vi ini ña kuu mii Tata yo Ndioxi iyoo nima
na.
18 Ñani mii yu, na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, tu ndixa ku'vi ini yo xini
ta'an yo, ra na küu ña takua tu'un kuiti, chi ña xiniñu'u ke na ndaña'a yo
ña ku'vi ini yo xini ta'an yo xi'in chiñu ña xa yo xi'in ta'an va yo.
19 Ra xa'a ña ku'vi ini yo xini ta'an yo kuvi ña ndaña'a yo mii yo ña
kuu yo kuenda ña ndaa va; ra ndakindiee tu ini yo xi'in ndiee ña taxi Tata
yo Ndioxi va.
20 Ra va'a ni ña ndixa ke sava ra sandi'i va ña nima yo saa chi kuëe va'a
iyoo yo tuvi yo, ndi su xa iyoo ka'nu va ini Tata yo Ndioxi xa'a yo, saa chi
ra ka'nu va kuvi ra nuu ña iyoo nima yo, ra kundaa tu ini ra xa'a takundi'i
ña'a ña iyoo va.
21 Ñani yo, tu kuëe sandi'i ka ña nima yo xa'a kuachi yo nuu Tata yo
Ndioxi, saa ra kuvi kondiaa ini yo ra xi'in ndinuni nima va yo,
22 ra taxi tu ra takundi'i ña'a ña nduku yo nuu va ra nda'a yo, saa chi
kandixa va yo ndiayu ra, ra xa tu yo chiñu ña kuni mii va ra.
23 Ra ña kachi ndiayu ra ke na kondiaa ini yo Tata yo Jesucristo, ra kuu
se'e va ra, ra saa tu ña na ku'vi ini yo kuni ta'an yo, xa ta ku'va xa'ndia
mii ra chiñu nuu va yo.
24 Ra yuvi na kandixa ndiayu ra, ra xi'in ra kan va kuvi ña ita'an na, ra
ra kan ita'an tu xi'in na kan va. Ra xa kundaa kaxi va ini yo ña iyoo ra
nima yo, saa chi taxi va ra Tachi Yii ra iyoo nima yo.

4

Yuvi na ndixa iyoo Tachi Yii Ndioxi xi'in

1 Ñani yo, na kandïxa ndo yu'u takundi'i yuvi na ka'an ña kuu mii na
Tachi Yii Tata yo Ndioxi, chi ña xiniñu'u sa ndo ke na kotondoso va ndo
na, ra saa ke kundaa ini ndo, a ndixa Tachi Yii Tata yo Ndioxi ke kuu mii
na, a süvi va ña. Saa chi vichin, ra xa vaxi xikoo ni va yuvi na chi'ña tu'un
nuu ña yuuvi yo'o, ra ka'an na ña kuu na yuvi na ka'an tu'un yu'u Tata
yo Ndioxi.
2 Ndi su xi'in ña yo'o va kuvi ña kuvi kundaa ini ndo tu ndixa ke kuu
mii na Tachi Yii Tata yo Ndioxi: saa chi takundi'i yuvi na kandixa ña nduu
Tata yo Jesucristo, iin tiaa ta'an mii yo, ra kixi ra nuu ña yuuvi yo'o, kuvi
na kuu mii Tachi Yii Tata yo Ndioxi.
3 Ndi su yuvi na kuëe kandixa ña nduu Tata yo Jesucristo iin tiaa ta'an
mii yo, ra kixi ra, saa ra süvi vi Tachi Yii Tata yo Ndioxi ke kuu mii na.
Chi tachi ra ña'a, ra saa ini xini Tata yo Jesucristo va kuvi ña kuu mii na.

Ra xa kundaa va ini ndo ña kixi tachi ra ña'a kan; ra vichin, ra xa yo'o va
xika ña.
4 Ndi su ndo'o, ra kuenda Tata yo Ndioxi va kuvi ndo, ñani yo. Saa chi
xa xatiaa tu ndo nuu yuvi na kanita'an xi'in Tata yo Jesucristo va; saa chi
Tata yo Ndioxi ra iyoo xi'in ndo, ra ka'nu ni ka va ra kan nuu timia'a ri
iyoo xi'in na yuuvi yo'o.
5 Ra yuvi kan, ra na yuuvi yo'o va kuvi na, ra ña'a ña kuëe kuni Tata yo
Ndioxi, iyoo nuu ña yuuvi yo'o va kuvi ña ka'an na xa'a, ra xa'a ña kan
ke na yuuvi yo'o kuvi na tiaa so'o ña ka'an va na.
6 Ndi su yoo, ra kuenda Tata yo Ndioxi va kuvi yo. Ra xa'a ña kan ke
yuvi na xini Tata yo Ndioxi kuvi na tiaa so'o ña ka'an va yo; ndi su yuvi na
kuëe kuu kuenda Tata yo Ndioxi, ra kuëe tiaa so'o vi na kan ña ka'an yo.
Ra xi'in ña yo'o kuvi ña kuvi kundaa ini yo, ndia na kuvi kuu mii Tachi Yii
ña ka'an ña ndaa, ra ndia na kuvi tu na kuu mii tachi ndiva'a ña sanda'vi
yuvi va.

Ku'vi ni ini Tata yo Ndioxi xini ra yoo

7 Ñani yo, ña xiniñu'u va ke na ku'vi ini yo kuni ta'an yo, saa chi mii
va Tata yo Ndioxi kuvi ra taxi ña ku'vi ini yo kuni ta'an yo. Ra takundi'i
yuvi na ku'vi ini xini ta'an, ra na kan kuvi na kuu se'e Tata yo Ndioxi va,
ra xini va tu na ra.
8 Ndi su yuvi na kuëe ku'vi ini xini ta'an, ra xïni vi na kan Tata yo Ndioxi,
saa chi ra kan, ra ku'vi ni va ini ra xini ra yoo.
9 Ra ña ndaña'a ra ña ku'vi ini ra xini ra yoo kuvi ña, ti'vi ra se'e ra,
ra mitu'un nuu ra nuu ña yuuvi yo'o; ra ndixi'i ra xa'a yo ña va'a na ni'i
yo ña kutiaku.
10 Ra na kundaa ini ndo, chi su'va va ke iyoo ña va'a ku'vi ini Tata yo
Ndioxi xini ra yoo: süvi xi'na yoo kuvi na ndiku'vi ini kuni Tata yo Ndioxi,
chi ra kan va kuvi ra ku'vi ini xini yoo, ra xa'a ña kan ke ti'vi ra se'e ra
ña ndisoko ra mii ra, ña va'a sandi'i ra xa'a kuachi yo.
11 Ñani yo, tu saa xa Tata yo Ndioxi ña ku'vi ini ra xini ra yoo, saa ra
saa ke xiniñu'u na sa tu yoo va ña na ku'vi ini yo kuni ta'an yo.
12 Ra ndia nii yuvi täan kuni nuu Tata yo Ndioxi, ndi su tu ku'vi ini yo
xini ta'an yo, saa ra iyoo va ra xi'in yo, ra kutu'va ka tu yo ña ku'vi ni ini
yo kuni ta'an va yo.
13 Ra kundaa va ini yo ña ita'an yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra ra kan tu
ita'an xi'in yoo va, saa chi taxi va ra Tachi Yii ra ña iyoo ña xi'in yo.
14 Ra xini nuu tu ndi ña ti'vi Tata yo Ndioxi se'e ra ña kixi ra sakaku ra
na yuuvi yo'o va, ña kan ke ndakani ndi nuu ndo xa'a ra vichin va.
15 Ra takundi'i yuvi na ndakuni ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo
Ndioxi, saa ra ita'an va Tata yo Ndioxi xi'in na, ra ita'an tu na kan xi'in va
ra.
16 Ra xi'in ña yo'o ke, kundaa ini yo ña ku'vi ini Tata yo Ndioxi xini ra
yoo, ra ña kan ke kandixa va ndi ña ku'vi ini ra xini ra yoo. Ra takundi'i
chiñu ña xa Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña ku'vi ini ra xini ra yuvi va kuvi ña;
ra yuvi na ku'vi íni xini ta'an, ra ita'an na xi'in Tata yo Ndioxi va, ra ra
kan tu ita'an xi'in na kan va.
17 Ra ña ita'an yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra na kutu'va ka va kuvi yo ña
ndinuni ni ka ku'vi ini yo kuni ta'an yo, ra nii kuayü'vi tu yo kuyachin yo
nuu ra te xa na xaa kii ña sayukun ra kuachi xi'in na yuuvi yo'o va; saa
chi yoo ra ta ku'va xa Tata yo Jesucristo, ña xa ra chiñu va'a ke xa tu yoo
va.

18 Ra ña ndinuni ni ku'vi ini yo xini yo Tata yo Ndioxi, ra kuayü'vi vi yo
ña kuyachin yo nuu ra, saa chi ña ndinuni ni ku'vi ini ra xini ra yoo, ra
ndi'i va xa'a ña sayu'vi yoo ña kuyachin yo nuu ra. Saa chi ña iyu'vi na
nuu Tata yo Ndioxi, ra xa'a ña iyu'vi na sando'o va ra na kuvi ña. Ra saa
ke ndo'o na, saa chi täan kutu'va na ña ndinuni va'a ku'vi ini na kuni na
Tata yo Ndioxi.
19 Ra xi'na ka va Tata yo Ndioxi kuvi ra ku'vi ni ini xini yoo, ña kan ke
ku'vi ini yo xini yo ra.
20 Ra tu ka'an sava na kachi na saa: "Yu'u, ra ku'vi ni va ini yu xini yu
Tata yo Ndioxi", kachi na, ndi su tu kundasi ta'an va tu na, saa ra na chi'ña
tu'un va kuvi na. Saa chi tu kü'vi ini na xini na yuvi ta'an na na va'a xini
na, saa ra kü'vi tu ini na xini na Tata yo Ndioxi, ra küvi kuni va na.
21 Ra su'va ke iyoo ndiayu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu yo: Tu ku'vi
ini yo xini yo ra, saa ra xiniñu'u tu na ku'vi ini yo kuni ta'an va yo.

5

Xa xatiaa va yo nuu ña yuuvi yo'o

1 Ra takundi'i yuvi na kandixa Tata yo Jesús ña kuu ra Cristo, ra ndikaxin
Tata yo Ndioxi kixi ndixi'i xa'a yo, ra na kan kuvi na kuu se'e Tata yo Ndioxi
va; ra yuvi na ku'vi ini xini Tata yo Ndioxi, ra ku'vi tu ini na xini na yuvi
na kuu se'e va ra.
2 Ra tu ku'vi ini yo xini yo Tata yo Ndioxi, ra kandixa tu yo ndiayu ña
xa'ndia ra nuu va yo, saa ra kuni kachi ña saa, ña ku'vi tu ini yo xini yo
yuvi na kuu se'e va ra.
3 Ra xa'a ña kandixa yo ndiayu ña xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu va yo kuvi
ña ndaña'a yo ña ndinuni ni ku'vi ini yo xini yo ra, ra ndiayu ña xa'ndia
ra nuu yo, ra kuëe u'vi ña kandixa yo ña.
4 Saa chi su'va va ke iyoo ña, takundi'i yuvi na xa nduu se'e Tata yo
Ndioxi, ra xa □xatiaa va na nuu ña vä'a iyoo nuu ña yuuvi yo'o. Ra xa'a
ña ndiaa ini yo Tata yo Jesucristo va kuvi ña □kuchuun yo □xatiaa yo nuu
ña vä'a kan.
5 Ra takua yuvi na ndinuni ni kandixa ña kuu Tata yo Jesús se'e Tata yo
Ndioxi va kuvi na □kuchuun □xa tiaa nuu ña vä'a, ña iyoo nuu ña yuuvi
yo'o.
6 Ra ña va'a kundaa ini yo ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo Ndioxi,
ra xa'a ña chichi ra tiakuii, xi'in xa'a ña ndixi'i ra ndika cruz ña ndixitia
nii va ra kuvi ña; ra süvi takua tiakuii kuvi ra ndichichi ra, chi ndixitia tu
nii va ra ndika cruz; ra mii Tachi Yii ke ndakuiin va xa'a Tata yo Jesucristo
ña kuu ra se'e Tata yo Ndioxi, ra ña ndaa va ke ka'an ña.
7 Ra uni kuvi na ndakuiin xa'a ña yo'o ndivi ña kuu ña ña ndaa: Tata
yo Ndioxi, xi'in Tu'un ra, xi'in Tachi Yii ra; ra iin tu'un uni saa va na.
8 Ra uni kuvi tu ña ndakuiin xa'a ña nuu ña yuuvi yo'o va: Tachi Yii,
xi'in tiakuii, xi'in nii; ra iin kuvi tu ña yo'o va.
9 Yoo, ra kandixa va yo yuvi ta'an yo te ndatu'un na xa'a ndia ndia ka
ña'a xi'in yo, ra xa'a ña kan ke xiniñu'u ni ka va na kandixa yo tu'un ña
ndatu'un Tata yo Ndioxi xi'in yo, saa chi ndiaa ya'vi ni ka va ña kan; saa
chi xa'a se'e va ra kuvi ña ndakani ra nuu yo.
10 Ra yuvi na kandixa ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo Ndioxi, ra
kundaa kaxi va ini na xa'a tu'un ña va'a ña ndiña'a Tata yo Ndioxi ña kuu
ña ña ndaa. Ndi su yuvi na kuëe kandixa tu'un va'a ña ndiña'a ra nuu
na, ra ña xa na kan ke ka'an na ña kuu ra ra chi'ña tu'un va, saa chi xïin
na kandixa na tu'un ña ndakani ra nuu na xa'a se'e ra.

11 Ra ña ndakani Tata yo Ndioxi nuu yo, ra xa'a ña taxi ra ña kutiaku
yo ndia ndikaa ndiku'un va kuvi ña, ra ña kuvi ndani'i yo ña kutiaku yo
kan, ra xa'a ña xa Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e va ra kuvi ña.
12 Ra xa'a ña kan ke yuvi na ita'an xi'in se'e Tata yo Ndioxi, ra ni'i va na
kan ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un; ndi su yuvi na kuëe ita'an xi'in
se'e ra, ra nï'i vi na kan ña kutiaku na ndia ndikaa ndiku'un.

Sandi'i ra Juan ka'an ra xi'in na ve'e ñu'u

13 Ra tutu yo'o kuvi ña tiaa yu ña kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo, na xa
kandixa ña kuu Tata yo Jesucristo se'e Tata yo Ndioxi, ña va'a na kundaa
kaxi ini ndo ña ni'i va ndo ña kutiaku ndo ndia ndikaa ndiku'un.
14 Ra xa kundaa kaxi va ini yo, chi te nduku yo ña va'a ña kuni mii Tata
yo Ndioxi nuu ra, ra xini va so'o ra ña ka'an yo xi'in ra.
15 Ra ña xa kundaa kaxi ini yo ña xini va so'o Tata yo Ndioxi te nduku
yo ndia ndia ka ña'a nuu ra, saa ra kundaa kaxi tu ini yo ña ndaki'in yo
takundi'i va ña'a ña nduku yo nuu ra.
16 Ra tu ndia ndo kundaa ini xa'a iin na ñani yo ña xa na iin kuachi
ña kuëe kuchuun sandi'i va'a xa'a na, saa ra na ka'an ndo xi'in Tata yo
Ndioxi xa'a va na, ra sakaku va ra na. Ndi su tu kuachi ña kuvi sandi'i
va'a xa'a va na kuvi tu ña xa na, ra kä'an vi yu xi'in ndo ña na ka'an ndo
xi'in Tata yo Ndioxi ña sakaku ra na.
17 Ra takundi'i chiñu ki'vi ña xa yuvi nuu Tata yo Ndioxi, ra kuachi va
kuvi ña; ndi su süvi takundi'i ña ke sandi'i va'a xa'a na.
18 Ra xa kundaa ini yo, chi yuvi na xa ndakundikun Tata yo Ndioxi ña
nduu ra Iva na, ra kuée xa ka na chiñu ki'vi; saa chi Tata yo Jesucristo,
ra kuu se'e Tata yo Ndioxi va kuvi ra ndiaa na, ña kan ke kuchüun ka
timia'a sa ri ndia nii ña'a xi'in na.
19 Ra xa kundaa va ini yo, chi yoo, ra kuenda Tata yo Ndioxi va kuvi
yo, ra takundi'i ka yuvi na ndee nuu ña yuuvi yo'o, ra timia'a va kuvi ri
xa'ndia chiñu nuu na.
20 Ra xa kundaa tu ini yo ña kixi ra kuu Se'e Tata yo Ndioxi va, ra ra kan
kuvi ra taxi ña xini tuni yo ña va'a na tandiaa yo kuta'an yo xi'in Tata yo
Ndioxi, ra ndaa. Ra vichin, ra ita'an va yo xi'in Tata yo Ndioxi, ra ndaa,
saa chi ita'an tu yo xi'in Tata yo Jesucristo ra kuu se'e va ra. Ra Tata yo
Jesucristo kuvi ra kuu Tata yo Ndioxi, ra ndaa va, ra ra kan kuvi tu ra taxi
ña kutiaku yo ndia ndikaa ndiku'un va.
21 Ñani yo, na iyoo ta ku'va iyoo se'e yu, na kundïkun ndo na'na ña kuu
ndioxi ndii. Saa koo.

Tutu ña uvi ña tiaa ra Juan ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Juan xi'in na ndikun Tata yo Jesucristo

1 Yu'u, ra Juan, ra kuu ra xikua'a nuu na ve'e ñu'u kuvi ra tiaa tutu yo'o
kuxaa ña nuu ndo'o na ñani yo, na ve'e ñu'u na ndikaxin Tata yo Ndioxi,
ra saa tu nuu na xa ndatu'un ndo xi'in va, saa chi ndinuni ni ku'vi ini yu
xini yu ndo'o, ra süvi takua yu'u kuvi ra ku'vi ini xini ndo'o, chi ku'vi tu
ini takundi'i na xa kundaa ini xa'a ña ndaa ña ndaña'a Tata yo Ndioxi va
ndo'o.
2 Ra xa'a ña ndaa ña taxi Tata yo Ndioxi iyoo nima yo, ra koo tu ña
xi'in yo ndia ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va kuvi ña ku'vi ini yu xini yu
ndo'o.
3 Ra mii Tata yo Ndioxi, xi'in Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e ra, na taxi
ña va'a nda'a ndo, xi'in ña nda'vi ini, ra va'a ni koo ndo, ra mii Tata yo
Ndioxi kuvi ra chindiee ta'an xi'in va ndo, xa'a ña ndaa ña ndaña'a ra nuu
ndo, xi'in xa'a ña ku'vi ini ra xini ra ndo'o.
4 Ra kusii ni ini yu ña ndani'i yu sava ndo ña tiaku ndo ta ku'va iyoo ña
xa'ndia Tata yo Ndioxi nuu yo ña xa ndo ña ndaa.
5 Ra vichin, xaku nda'vi yu nuu ndo ñani yo, ña na ku'vi ini yo kuni
ta'an yo. Ra ña ka'an yu xi'in ndo nuu tutu yo'o, ra süvi iin ndiayu xaa
kuvi ña, chi ndiayu ña xa xini so'o ndi te sakan ndakundikun ndi Tata yo
Jesucristo vi kuvi ña.
6 Ra ña ndaña'a yo ña kuu mii yo ña ku'vi ini yo xini yo Tata yo Ndioxi,
ra xa'a ña xa yo ña ka'an ndiayu va ra kuvi ña; ra xa kundaa va ini ndo,
chi ña kachi ndiayu ña xini so'o ndo kan ke: na ku'vi ini yo kuni ta'an yo
iin takundi'i kii va.

Na kondiaa ndo mii ndo nuu yuvi na sanda'vi

7 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo xa'a ña yo'o, saa chi xa iinii kuvi va iyoo
kua'a ni yuvi na sanda'vi, ra saña'a na tu'un chi'ña inka na, ra ka'an na
ña nindüu Tata yo Jesucristo iin tiaa ta'an mii yo, ra kixi ra nuu ña yuuvi
yo'o. Ra yuvi na xa saa kan, ra na chi'ña tu'un va kuvi na, ra kuu tu na
na kanita'an xi'in Tata yo Jesucristo va.
8 Ra na kondiaa ni ndo mii ndo nuu yuvi na xa saa kan, ra na täxi ndo ña
sanda'vi na ndo'o, ña va'a na sandoñú'u ndo kui'i ña taxi ndiee ña chikaa
ndi xi'in ndo, chi xiniñu'u na ndaki'in ndo takundi'i va ña'a ña ni'i ndo.
9 Ra na kundaa ini ndo, chi yuvi na kanduu tu'un ña saña'a Tata yo
Jesucristo, ra süvi vi Tata yo Ndioxi kuvi ra ita'an na xi'in; ndi su yuvi na
saña'a ta ku'va iyoo tu'un ña saña'a Tata yo Jesucristo, ra ita'an va na
kan xi'in Tata yo Ndioxi, ra saa tu xi'in Tata yo Jesucristo, ra kuu se'e va
ra.
10 Ra tu ndia na na xaa nuu ndakuta'an ndo, ra ka'an na ña saña'a na
tu'un ña taxi Tata yo Ndioxi nda'a na, ndi su tu kuëe saña'a na ta ku'va
iyoo tu'un ña saña'a Tata yo Jesucristo, saa ra na ndaki'in mani ndo na
ve'e ndo, ra nii na kä'an ndioxi tu ndo xi'in va na;
11 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa chi tu na ndaki'in mani ndo na ña
ka'an ndioxi ndo xi'in na, saa ra kuni kachi ña saa ña iyoo yu'u va ndo
xi'in na xa'a chiñu ki'vi ña xa na.

Sandi'i ra Juan ka'an ra xi'in na

12 Iyoo kua'a ni ka va ña ka'an yu xi'in ndo, ndi su küni yu tiaa yu ña
nuu tutu yo'o; chi ña kuni yu ke xaa yu koto'ni yu ndo'o, ra ka'an mii yu
ña xi'in va ndo, ña va'a na kusii ni ka ini yo.
13 Ra ti'vi ni tu na ñani yo na ve'e ñu'u, na ndikaxin Tata yo Ndioxi va,
tu'un ndioxi kuxaa ña nuu ndo ñani yo. Saa koo.

Tutu ña uni ña tiaa ra Juan ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Juan xi'in ra Gayo

1 Yu'u, ra Juan, ra kuu ra xikua'a nuu na ve'e ñu'u kuvi ra tiaa tutu yo'o
ña kuxaa ña nuu kun ñani Gayo, saa chi ndinuni ni ku'vi ini yu xini yu
yo'o.
2 Ñani, ka'an ni yu xi'in Tata yo Ndioxi xa'a kun ña va'a na chindiee
ta'an ni ra xi'in kun xi'in takundi'i chiñu ña xa kun, ra nii kue'e tu na
kï'in yo'o va, ña va'a na koo ndaku iki kuñu kun ta ku'va iyoo ndaku nima
kun xi'in tu'un ra.
3 Ra tiaa ni kusii ini yu ña ndatu'un sava na ñani yo na kixi yo'o xi'in yu
xa'a kun ña ndinuni ni ndikun kun ña ndaa, xi'in ña xa kun chiñu va'a.
4 Ra ta iin iin ichi ña xini so'o yu tu'un xa'a na ñani yu na iyoo ta ku'va
iyoo se'e yu ña ndinuni ni ndikun na ña ndaa, ra tiaa ni ka va kusii ini yu
xa'a ña kan nuu ndia ndia ka ña'a.
5 Ñani, va'a ni va xa kun, saa chi va'a ni xïni va kun sava na ñani yo na
kee inka ñuu, ra chindiee ta'an ni va kun xi'in na xa'a ña xika na ka'an
ndoso na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.
6 Ra na chindiee ta'an kun xi'in kan, ra ndia xi'in ndu'u na ve'e ñu'u va
ke ndatu'un na xa'a ña ndinuni ni ku'vi ini kun xini kun na. Ra vichin,
nduku tu yu'u va ña mani nuu kun ña na chindiee ta'an ka va kun xi'in
na ña taxi kun ña'a ña kumani nuu na nda'a na, ña va'a na ku'un na inka
ñuu, saa chi ña kan ke kusii ini Tata yo Ndioxi xi'in va.
7 Saa chi ña xika na □ndakani na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo, xa'a
ña ku'vi ini na ra, ra xïin vi na ña chindiee ta'an inka yuvi na ndïkun Tata
yo Ndioxi xi'in na.
8 Ra xa'a ña ke xiniñu'u chindiee ta'an yo xi'in na ña taxi yo ndia ndia
ka ña'a ña xamani nuu na nda'a na, ña va'a na ndakundiee ka na kaka
na ka'an ndoso na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo.

Ndatu'un ra Juan xa'a ra Diótrefes ña ki'vi ni xa ra

9 Ra xa ti'vi tu yu iin tutu ña kuxaa ña nuu na ve'e ñu'u nuu iyoo kun
ñaa va, ndi su ra Diótrefes, ra kuni ni kuu ra xa'ndia chiñu nuu na ve'e
ñu'u, ra xïin vi ra kandixa ra ña tiaa yu nuu tutu kan ña vivii na sa ra.
10 Ra xa'a ña kan ke, te xa na xaa vi yu ñuu xaan ke nda'yu yu nuu ra
Diótrefes nuu takundi'i na ve'e ñu'u xa'a chiñu ki'vi ña □xa ra, saa chi
takundi'i ña □ndatu'un ra xa'a yu xika ra, ra niña tu'un chi'ña va kuvi ña.
Ra süvi takua ña yo'o ke □xa ra, chi xïin tu ra ndaki'in mani ra na ñani yo
na kee inka ñuu xika ka'an ndoso tu'un va'a xa'a Tata yo Jesucristo va, ra
tu ndia tu na □kuni ndaki'in mani na, ra ña □xa ke ka'an ra xi'in na ña na
ndakï'in mani va na na, ra tu xïin na kandixa na ña ka'an ra, saa ra □tava
ra na ve'e ñu'u va.
11 Ñani Gayo, na sä kun chiñu ki'vi ña □xa inka yuvi, chi chiñu va'a va
ke na sa kun. Saa chi yuvi na □xa chiñu va'a, ra chiñu va'a ña xa na ke
□ka'an xa'a na ña kuu na se'e Tata yo Ndioxi va; ndi su yuvi na □xa chiñu
ki'vi, ra chiñu ki'vi ña □xa ke ka'an xa'a na ña ndïkun na Tata yo Ndioxi
va.

Ka'an ra Juan xa'a ra Demetrio ña va'a ni xa ra

12 Ra ra Demetrio, ra va'a ni ka'an takundi'i va na ve'e ñu'u xa'a ra kan,
saa chi ta ku'va iyoo mii tu'un ña ndiña'a Tata yo Ndioxi nuu ra ke xa va
ra, ra mii chiñu va'a ña □xa ra kuvi ña □ndakuiin tu xa'a ra ña kuu ra iin
tiaa ra va'a va. Ra ndakuiin tu yu'u va xa'a ra, ra xa kundaa va ini kun,
chi tu'un ña ka'an yu, ra ña ndaa va kuvi ña.

Sandi'i ra Juan ka'an ra

13 Iyoo kua'a ni ka va ña ka'an yu xi'in kun, ndi su küni yu ña tiaa yu
ña nuu tutu yo'o; chi ña kuni yu ke xaa yu koto'ni yu yo'o va, ra saa ke
kuvi ndatu'un yo.
14 Chi ña kuni ni yu ke kama ni va xaa yu kuni ta'an yo, ra saa ke ka'an
yu xi'in kun.
15 Ra mii Tata yo Ndioxi na chindiee ta'an xi'in kun, ra va'a ni koo kun.
Ra ti'vi ni tu na ñani yo na ve'e ñu'u yo'o va tu'un ndioxi kuxaa ña nuu
kun; ra na sa tu kun ña mani ña ka'an ndioxi kun xi'in ta iin iin na ñani
yo na ndee ñuu xaan va.

Tutu ña tiaa ra Judas ra ndixika chiñu nuu Tata yo Jesucristo kua'an nda'a na ve'e ñu'u

Ka'an ndioxi ra Judas xi'in na ve'e ñu'u

1 Yu'u kuvi ra Judas, ñani ra Jacobo, ra xachiñu yu nuu Tata yo Jesucristo,
ra tiaa yu tutu yo'o ña kua'an ña nda'a na ve'e ñu'u, na kana Tata yo
Ndioxi, ra ndasa yii ra na ña kuu na kuenda mii ra, ra ndiaa tu Tata yo
Jesucristo va na.
2 Ra mii Tata yo Ndioxi na taxi kua'a ni ña va'a kuta'vi ndo, ra va'a ni
koo ndo, ra na kutu'va ni ka tu ndo xa'a ña ku'vi ini ra xini ra ndo'o va.

Na kondiaa ni ndo mii ndo nuu tiaa ndia saña'a tu'un chi'ña

3 Ñani yo, xa'a ña kaku va yo kuvi ña tiaa ni kuni ni yu ka'an yu xi'in
ndo nuu tutu ña tiaa yu kuxaa nda'a ndo yo'o; ndi su ña kundaa ini yu,
ra inka va kuvi ña xiniñu'u ni kundaa ini ndo xa'a, ña kan ke vichin, ra ña
tiaa yu nuu tutu ña ti'vi yu kuxaa nda'a ndo yo'o kuvi ña xaku nda'vi yu
nuu ndo, ña na täxi ndo ña sanda'vi tiaa ndia saña'a tu'un chi'ña ndo'o,
chi na chikaa ndo ndiee kandixa ndo xa ta ku'va iyoo ña sakua'a ndo xa'a
Tata yo Jesucristo va.
4 Ra su'va ke kachi yu xi'in ndo, saa chi vichin, ra xa tiañu va ndo ñú'u
sava tiaa ndia xa chiñu ki'vi, ra ndia ndikee se'é va kuvi ndia ve'e ñu'u
ndo, ra vichin, ra xa xi'in va ndo xika ndia ve'e ñu'u; ra saña'a ndia yuvi
kachi ndia saa: "Va'a ni xa va ndo ta ku'va kuni mii ndo, ndi su xa saa
köo kuachi vi ndo nuu Ndioxi", kachi ndia. Ra tiaa ndia xa saa kan, ra
xa te yachi vi kuvi ña kindoo ini Tata yo Ndioxi ña taan ra ndia ndiaya,
xa'a ña kuë ndakuni ndia Tata yo Ndioxi, ra kuu mii takundi'i ndiee, ra
ni kuë ndakuni tu ndia Tata yo Jesucristo, ra xa'ndia chiñu nuu va yo.
5 Ra va'a ni xa kundaa va ini ndo xa'a ña ka'an yu xi'in ndo yo'o, ndi
su tuku va sandaka'an yu ndo'o xa'a ña, ña xa Tata yo Ndioxi ke sakaku
va ra na Israel te xindo'ni na chi Egipto, ndi su na ndixïin kutiaku ta ku'va
kuni mii ra, ra sandi'i va ra xa'a na.
6 Ra na ndaka'an tu ndo, xa'a ña ndo'o na tatun Tata yo Ndioxi va xa'a
ña ndixïin na kandixa na ndiayu ra, saa chi ti'vi va ra na ña kua'an na
ku'un na nuu ñaa, ra ikan ke ku'un na ndia kii ña sayukun ra kuachi xi'in
va na.
7 Ra saa kuvi tu ña xa Tata yo Ndioxi xi'in na ñuu Sodoma, xi'in na ñuu
Gomorra, ra saa tu xi'in na ndee ñuu ña ndo'ni yachin kan va: saa chi
sandi'i va ra xa'a na, xa'a ña xa na chiñu yakua, xi'in xa'a ña tiin tiaa
inka tiaa ta'an mii ndia, ra saa tu xa'a ña tiin na si'i, inka na si'i ta'an mii
va na. Ra xi'in tundo'o ña ndo'o yuvi kan kuvi ña kundaa ini yo ña ti'vi
va Tata yo Ndioxi yuvi na xa chiñu yakua ña ku'un na nuu xixi ñù'ù ña
kuë nda'va.
8 Ra mii saa kuvi tu ña xa tiaa ndia ka'an tu'un chi'ña kan va, saa chi
niña ndia ixani va kuvi ndia, ra xa yakua ndia iki kuñu ndia, ra kundasi
ndia na xa'ndia chiñu nuu ndia, ra kaña'a tu ndia xi'in tachi ndiva'a ña
kuu mii kua'a ka ndiee nuu va ndia.
9 Ra na kundaa ini ndo, saa chi ndia nani ra tatun Tata yo Ndioxi, ra
nani Miguel, ra xa'ndia chiñu nuu kua'a ni ka na tatun Tata yo Ndioxi, ra
ndixäa ndiee vi ini ra ña kandiva'a ra xi'in timia'a te kanita'an ra xi'in ri
xa'a iki kuñu ra Moisés, chi takua su'va va ke kachi ra xi'in ri: "Mii Ndioxi
na sa yukun kuachi xi'in kun", kachi ra.

10 Ndi su ña ̱xa tiaa ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra ka'an ki'vi va ndia,
xa'a ña'a ña kundäa ini ndia xa'a. Ra ña kundaa tu ini ndia xa'a kuvi ña
xiniñu'u ndia ña sandi'i ndia xa'a mii va ndia, ra ta ku'va ̱xa kiti va ke
xa ndia, saa chi ki'in xini ndia.
11 Ra vä'a vi kee ndia, saa chi ta'an chiñu ña xa ra Caín ña xa'ni ra ñani
va ra ke ̱xa ndia; ra ̱xa tu ndia ta'an chiñu ña xa ra Balaam ña sanda'vi
ra yuvi ña ndaki'in ra xu'un va na; ra ta ku'va ndo'o ra Coré ña ndi'i xa'a
ra, xa'a ña ndikandïxa ra ra Moisés kuvi tu ña ndo'o ndia ̱xa chiñu ki'vi
kan va ña ndi'i xa'a ndia.
12 Ra ndia ka'an tu'un chi'ña kan, ra ndia sandi'i va kuvi ndia xa'a viko
ña ndatava ndo ña ndaka'an ndo xa'a Tata yo Jesucristo te xa xaa ndia
nuu ndee ndo, saa chi kuë̈e kuka'an vi nuu ndia, chi xixi ndia ndiakua
sakutu ndia tixi va ndia. Ra ta iyoo viko̱ ña vaxi kuun savi, ra ndachi ña
xa tachi va ke iyoo ndia, ra iyoo tu ndia ta ku'va iyoo itun tun tu'un va na,
ra köo ka ya'vi ndiaa nu, ra nii kui'i tu küun ka nda'a va nu.
13 Ra ̱xa tu ndia ta ku'va ̱xa mini ña ndiee ni kanda ra ña tava ra
ndia'yu ña ñu'u ini va ra, saa chi saa kuvi tu ña ̱xa ndia kan ña ndaña'a
ndia ña yakua ña iyoo nima va ndia; ra ta ku'va ndo'o kimi ri xinu'ni ichi
va ke ndo'o ndia, ra ña ndini'i ndia ke ku'un ndia nuu ñaa ndia ndikaa
ndiku'un va.
14 Ra ndika'an tu ra Enoc, ra kuu uxa ndise'e ra Adán va xa'a ña ndo'o
tiaa ndia chi'ña tu'un kan, ra Tata yo Ndioxi va kuvi ra ndika'an ni'ni xini
ra ña va'a ndika'an ra kachi ra su'va: “Xa xini nuu va yu ña vaxi Tata yo
Ndioxi xi'in kua'a ni mil na yii na kuu kuenda mii ra,
15 ña sandakú ra kuachi xi'in takundi'i yuvi, ra sandi'i ra xa'a yuvi na
̱xa chiñu ki'vi, ra saa tu sa ra xi'in yuvi ña'a na ndika'an ña'a xi'in va
ra”, kachi ra.
16 Ra tiaa ndia ̱ka'an tu'un chi'ña kan, ra ndia nii kii ke kuë̈e ̱kusii ini
vi ndia, chi iin takundi'i ichi ke ̱ka'an kuachi va ndia, ra niña chiñu ña
̱kuni mii va ndia ke ̱xa ndia, ra tiaa ni tu ndichi ̱xa ka'an va ndia, ra
tiaa ni va'a tu ̱xa ka'an ndia xa'a yuvi va, xa'a ña kuni ndia ndaki'in ndia
ña'a iyoo nuu na ña nduu ña ña'a ndia.

Ndinuni ni na kundikun ndo Tata yo Ndioxi

17 Ndi su ndo'o, ra na kuayü'vi ndo ñani yo, ra na ndaka'an ndo, chi xa
te yachi kuvi ña ndika'an ndia xachiñu nuu Tata yo Jesucristo,
18 ña kachi ndia su'va: “Te xa na xaa kii ña ndi'i xa'a ña yuuvi, ra koo
kua'a ni yuvi na sa siki ña'a ña yii, ra sa tu na chiñu ña kutoo ni iki kuña
na sa va ña”, kachi ndia.
19 Ra ndia chi'ña tu'un ndia ka'an yu xa'a xi'in ndo kan, kuvi ndia
ndata'vi na ve'e ñu'u va; ra niña chiñu ña kutoo iki kuñu va ndia ke xa
ndia, ra köo Tachi Yii Tata yo Ndioxi iyoo xi'in ndia.
20 Ndi su ndo'o ñani yo, ra iin ̱tuun saa na chindiee ta'an ndo xi'in ta'an
va ndo ña ndinuni ni kundikun ndo tu'un yii ña ̱kandixa ndo, ra na ka'an
ndo xi'in Tata yo Ndioxi ta ku'va kuni mii Tachi Yii va ra.
21 Ra na ndaköo ndo ña ndikun ndo Tata yo Ndioxi, ra ku'vi ni ini xini
ndo'o, ra kondiaa va ra ndo'o; ra na kundiatu tu ndo ña xaa kii ña kunda'vi
ini Tata yo Jesucristo yoo, ra taxi ra ña kutiaku yo ndia ndikaa ndiku'un.
22 Ra na kunda'vi ini ndo kuni ndo, yuvi na kuvita ini ña ndikun na ichi
ña ndaa.
23 Ra na chindiee ta'an ndo xi'in yuvi na kua'an chi ndiaya ña täxi ndo
ku'un na koko na nuu iin ndakundichi ndakundichi ñu'u xixi ña; ra na
kunda'vi tu ini ndo kuni ndo inka va na, ndi su xiniñu'u kuenda ni va na
sa ndo ña, ra na kundasi va ndo chiñu yakua ña ̱xa na.

Na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi

24 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, saa chi ra kan kuvi ra kuu mii
ndiee, ra täxi ra koyo yo, ra iyoo tu ndiee nda'a ra ña ndaki'in ra yoo ku'un
yo xi'in ra nuu iyoo va ra, ña sakusii ni ra ini yo.

25 Ra na ndasaka'nu yo Tata yo Ndioxi, saa chi indaa ra kan va kuvi
Ndioxi, ra sakaku ra yoo xa'a ña xa Tata yo Jesucristo. Ra takundi'i ña
ka'nu, xi'in ña to'o, xi'in ndiee, xi'in ndiayu, ra kuenda mii Tata yo Ndioxi
kuvi takundi'i va ña ndia te yachi, ra saa tu vichin va, iin saa ndia ndikaa
ndiku'un va. Saa koo.

APOCALIPSIS

Ña'a Ndioxi ña xa chituni ra sa ra nuu Jesucristo

1 Ndiña'a Ndioxi takundi'i ña xa chituni ra sa ra nuu Jesucristo ña va'a
na ndataxi ra yo'o ña nda'a na ndikun sata ra, ra na kundaa ini na xa'a
takundi'i ña sa Ndioxi, ña xa ninumi ni kuu, ña xa tanii vaxi nuu na. Ra
Jesucristo kuvi ra ti'vi iin tatun ra ña kixi ra ndatu'un ra xi'in ra Juan, ra
xa chiñu nuu ra.
2 Ra xini ra yo'o takundi'i ña ndika'an Ndioxi, xi'in ña ndiña'a Jesucristo,
ra ña ndaa ni ke ndatu'un ra xa'a takundi'i ña xini ra.
3 Ra va'a ni kee yuvi na ka'vi tu'un Ndioxi, ña yii, ña vaxi nuu tutu
yo'o, ra xini so'o na ña ka'an ña, ra kandixa na ña, saa chi xa kuyachin
ni kii ña kuu ña ndika'an Ndioxi.

Ti'vi ra Juan tutu ña kua'an nuu uxa ve'e ñu'u ña yoo chi Asia

4 Yu'u, ra Juan, kuvi ra ti'vi tutu yo'o xáá ña nuu uxa ve'e ñu'u ña iyoo
chi Asia: Ra Iva yo Ndioxi ra iyoo vichin, ra xa iyoo te yachi, ra kixi kii ña
vaxi, ra saa tu uxa saa Tachi ña iyoo nuu ndu'u ra xa'ndia ra chiñu, na
taxi ña va'a kuta'vi ndo, ra vii ni na koo ndo.
5 Ra saa tu Iva yo Jesucristo na taxi ra ña va'a kuta'vi ndo chi ra kan
kuvi mii ra ndinuni ni ndakuiin xa'a ña xa Ndioxi, ra ra kan kuvi ra
nuu va'a ndatiaku nuu takundi'i na ndixi'i, ra ra kan kuvi tu ra chee ni ka
nuu takundi'i na kuna'nu xa'ndia chiñu iyoo nuu ña yuvi yo'o va. Ra na
ndasaka'nu ni yo ra chi ku'vi ni ini ra xini ra yoo, ra ndakatia ra kuachi
yo xi'in nii ra,
6 ra ndasa ra yoo, na ñuu ra ña ka'ndia ra chiñu nuu yo, ra nduu tu yo
sutu na xachiñu nuu Ndioxi, ra kuu Iva va ra. ¡Ra na ndasaka'nu ni yo
Jesucristo, ra na kusii ni ini yo chi ra yo'o kuvi ra ka'ndia chiñu nuu iinii
saa ña yuuvi yo'o ndia ndikaa ndiku'un! Amén.
7 Ra na kundaa ini ndo, chi iin nuu viko ke ndiko Iva yo Jesucristo kixi
ra, ra kuni takundi'i va yuvi ra, ra ndia na xandiva'a xi'in va ra kuvi na
kuni ña'a, ra takundi'i na iyoo nuu ña yuuvi yo'o, ra kuaku ni na, te na
kuni na xaa ra, saa chi köo ka ña kuvi ni'i na sa na. Ra mii ña ndixa ke,
saa ke kuu va. Amén.
8 Ra su'va kachi Tata yo Ndioxi ndika'an ra: “Yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u
kuvi ra ndia nuu ndi'i va; ra yu'u kuvi ra kii xa'a, ra yu'u kuvi ra ndia kii
ndi'i va”, kachi Iva yo ra kuu mii takundi'i ndiee, ra tiaku vichin, ra xa
iyoo te yachi, ra kixi kii ña vaxi.

Ndiña'a Jesucristo mii ra nuu ra Juan

9 Yu'u, ra Juan, ra kuvi ñani ndo, ra ndo'o ini xi'in ndo xa'a ña ndikun
yo Jesucristo; ra nini'i ta'vi tu yu ña kuu yu ñuu Ndioxi xi'in ndo, ra
chindiee ta'an ra xi'in yu ña va'a tuun ni ndichi yu ta ku'va iyoo ndo'o.
Chi ra kan kuvi ra xa ña va'a xi'in yo. Ra xa'a ña ndatu'un yu tu'un
Ndioxi, xi'in ña ndakani yu xa'a ña xa Jesucristo ke tiin na yu'u ra ndixa'an
na ndiaka na yu'u, ndia iku lo'o ña ndikaa ni'ni nuu tiañu'u ña nani
Patmos.
10 Ra saa kuu iin kii yii domingo, ña kuu kuenda Ndioxi, ra iku lo'o
kan, xaa Tachi Yii Ndioxi ra ndixkoo ña xi'in yu, ra saa ndiee ka vi tiaku
ndika'an iin tachi chi sata yu, ra iin ta ku'va nda'yu iin itun tu tivi na, saa
kuu, ra ndiee ka vi ndika'an ña xini so'o yu,
11 ra kachi ña saa xi'in yu:

—Yu'u ku ra nuu, ra yu'u ku ra ndia nuu ndi'i va, ra yu'u ku ra ndia kii xa'a, ra yu'u ku tu ra ndia kii ndi'i va. Ra tiaa ña xíní kun yo'o nuu iin tutu, ra na ti'vi kun ña ku'un ña nuu uxa ve'e ñu'u ña iyoo chi Asia: ve'e ñu'u ñuu Éfeso, xi'in ve'e ñu'u ñuu Esmirna, xi'in ve'e ñu'u ñuu Pérgamo, xi'in ve'e ñu'u ñuu Tiatira, xi'in ve'e ñu'u ñuu Sardis, xi'in ve'e ñu'u ñuu Filadelfia, xi'in ve'e ñu'u ñuu Laodicea —kachi ña xi'in yu.

12 Ra te ndikokuiin yu ndakoto'ni yu, yoo ko ka'an xi'in yu, saa ra xini yu uxa kaa ña oro ña xixi ñù'ù ndita ña,

13 ra tiañu uxa saa kaa ña xixi ñù'ù kan, xini yu ndichi iin tiaa, ra ta kuni koo kuvi ra kee nuu Ndioxi saa kuni koo ra, ra ndixi ra iin tikoto kani, ra ndia nuu xa'a ra nduxinu ña, ra isuvi iin ñii ña oro ndika ra.

14 Ra ixi xini ra, ra yaa ka vi ña, iin yaa káchí ña, iin ta yaa i'va ña koyo, saa yaa ña; ra tinuu ra, ra iin ta kaa yaa ñù'ù, ña xíxî, saa kaa ña.

15 Ra xa'a ra, ra ye'e ka vi ña iin ndiakua ta ye'e iin yuu kaa ña nani bronce, ña sakan kanata ini yavi xitun, nuu xixi ñu'u, saa kaa ña, chi ye'e ni ña; ra tachi ra, ra iin ta ni'i koyo tiakuii iin nami chee, saa kuu tiaku ka'an ra, chi ndaku ni ka'an ra.

16 Ra ni'i ra uxa kimi chi nda'a kua'a ra; ra yu'u ra, kanata iin ichi ña ndiko uvi saa xiyo yu'u, ra nuu ra, ra iin ta ku'va ye'e ñu'ù te va'a ni nandii, saa ye'e ña.

17 Ra te xini yu ra, saa ra iin nuu ndi'i xa'a yu kuvi ña, saa ra nduva yu xa'a ra kua'an va yu; ra saa chindu'u ra nda'a kua'a ra sata yu, ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:

—Kuayü'vi kun chi yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi ra ndia nuu ndi'i va,

18 ra yu'u, ra tiaku kuvi ra ka'an xi'in kun; ra va'a ni ña ndixa ke ndixi'i va yu, ndi su vichin ra tiaku yu iin ndisaa kii ndia ndikaa ndiku'un va, amén. Ra yu'u kuvi ra ni'i yave ña ku ndiayu ña sandatiaku na ndii.

19 Ra tiaa ña xa xini kun, xi'in ña xíní kun vichin, xi'in ña kuu kii ña vaxi.

20 Ra na ndatu'un yu xi'in kun vichin, ra na kundaa ini kun xa'a ña iyoo sẹ'è, ra ni ke kuni kachi uxa saa kimi ti xini kun ndee chi nda'a kua'a yu, ra ni ke kuni kachi tu uxa saa kaa oro ña xixi ñù'ù nuu xini kun kan: Ra su'va ke kuni kachi ña: Uxa saa kimi kan kuvi uxa na tatun Ndioxi na ndiso chiñu xi'in uxa ve'e ñu'u, ra uxa saa kaa oro ña xixi ñu'u nuu kan kuvi uxa ve'e ñu'u va tu; ra ña yo'o va ke kuni kachi ña —kachi ra xi'in yu.

2

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Éfeso

1 Ra saa ndika'an ka Jesús xi'in yu kachi ra saa:

Tiaa tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Éfeso, ra su'va ke kachi kun xi'in ra: “Ra ni'i uxa kimi chi nda'a kua'a, ra xika tiañu uxa kaa oro ña xixi ñù'ù nuu, kuvi ra ka'an xi'in kun, ña kachi ra saa:

2 Xíni yu takundi'i va chiñu ña xa kun, ra kundaa ini yu ña ndaku ni tu xachiñu va kun, ra iin tutuun va ndikun kun yu'u, ra kuë ndiko ini kun, ra kundasi ni tu kun na xa ña vä'a va, ra ixtondoso kun na ka'an ña kuu na na ndikaxin Ndioxi xachiñu nuu ra, ndi su süvi na, chi na maña va kuvi na.

3 Ra kundaa ini tu yu ña iin tutuun va ndikun kun yu'u, ra kuë ndiko ini kun, ra nii ndo'o ni va kun xa'a ña ndikun kun yu'u, ndi su kuë kuvita ini kun.

4 Ndi su iyoo va iin ña xa kun ra kindöo ini yu xi'in ña, chi ta kii xa'a,
ra ndinuni ni va ku'vi ini kun xini kun yu'u, ndi su vichin, ra xä ka kun
saa.
5 Xa'a ña kan ke na ndaka'an kun ndixaa ndixiyo kun te yachi, ra na
nandiko tuku ini kun nuu Ndioxi, ra ndaki'in tuku kun sa kun chiñu ña
xa kun te yachi. Chi tu na nandïko ini kun, saa ra xaa yu ni'i yu yo'o ra
sakutia'a yu kaa kun ña xixi ñù'ù nuu, nuu ndichi ña.
6 Ndi su □kindoo va tu ini yu iin ña □xa kun, saa chi □kundasi va kun
chiñu ña xa na ndikun ichi ra Nicolás, ra ña yo'o kuvi ña va'a ña xa kun,
saa chi □kundasi ni tu yu'u va chiñu ña xa na kan.
7 Ra na ve'e ñu'u, na xíni so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na
tiaa ka so'o va na. Chi na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a, ra taxi yu kaxin
na kui'i ña kuun nda'a itun tu taxi ña kutiaku na ndia ndixaa kii ndia
ndixaa tiempo, itun kui'i tu ndichi nuu ñu'ú Ndioxi.”

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Esmirna

8 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu
xi'in ve'e ñu'u ñuu Esmirna, ra su'va ke kachi kun xi'in ra: “Yu'u kuvi ra
nuu, ra yu'u kuvi ra ndia nuu ndi'i va, ra yu'u kuvi ra ndixi'i, ra ndatiaku
va yu, ra suvi yu'u kuvi ra ka'an xi'in kun vichin va:
9 Ra xíni̱ yu takundi'i va chiñu ña xa kun, ra kundaa tu ini yu ña □ndo'o
ni va ini kun, ra □tixu'vi ni kun; ra kundaa tu ini yu ña nda'vi ni ndo'o va
kun, ndi su nuu Ndioxi ra ra kuika va kuvi kun, ra kundaa tu ini yu ña
kaña'a ni na, na ka'an ku judío xa'a va kun, ndi su süvi ndixa judío kuvi
na, chi na ndikun ti ndiva'a va kuvi na.
10 Ndi kuayü'vi kun nuu tundo'o ña vaxi nuu kun, chi ndukuiin timia'a
ra kotondoso ri ndo'o, ra tiin ri sava ndo ra taan ri ndo'o ve'e kàà, ra ndia
uxi va kii sando'o ri ndo'o. Ndi su yo'o, ra ndaku ni na koo ini kun ra nii
na kuvi va kun, ndi nandïko ini kun. Saa ra yu'u taxi ña kutiaku kun ndia
ndixaa kii ndia ndixaa tiempo va.
11 Ra na ve'e ñu'u, na xíni so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na
tiaa ka so'o va na. Chi na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a, ra ndö'o ka na
tundo'o ña vaxi chi ndaküvi uvi ka na.”

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Pérgamo

12 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu
xi'in ve'e ñu'u ñuu Pérgamo, ra su'va ke kachi kun xi'in ra: “Ra □ni'i i̱chi̱
ña ndi̱kó uvi saa xiyo yu'u, kuvi ra kachi saa:
13 Xíni̱ ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra kundaa tu ini yu ña iyoo kun nuu
iyoo ti ndiva'a xa'ndia ri chiñu va, ra suvi mii ñuu ñaa ke xa'ni tu na ra
Antipas, ra ndixa xa̱chiñu nuu yu, ra nii saa va, ndi kuë ndiko ini kun,
ña ndikun kun yu'u.
14 Ndi su iyoo va lo'o ña vä'a kuni yu xini yu yo'o xi'in; saa chi iyoo ka
va na ndikun ichi ña saña'a ra Balaam xi'in kun, chi ra kan kuvi ra taxi
xini ra Balac ña sanda'vi ra na ñuu Israel, ña na kaxi na ña'a ña □soko na
nuu ndioxi ña kuu yuu xi'in ña kuu itun, ra sakua'a tu ra na ña kaka sii
na ña yuuvi ña kua'a ni na koo tani na.
15 Ra iyoo tu na □ndikun ichi ña □saña'a na ndikun ichi ra Nicolás va
xi'in kun, ra □kundasi ni va yu ña ñaa.
16 Xa'a ña kan ke na nandiko ini kun, chi tu köo, ra kama ni va xaa yu
kata'an yu xi'in na, xi'in i̱chi̱ ña kanata yu'u yu.
17 Ra na ve'e ñu'u, na xíni so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na
tiaa ka so'o va na, chi na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a ra taxi yu ixtava'a
ña kée ndivi ña iyoo nuu sẹ'è kuxi na, ra taxi tu yu iin yuu yaa lo'o va

nda'a na, ra nuu yuu lo'o kan kundu'u iin kivi na, ña xaa, ra kivi na ña xaa yo'o, ra ndia nii yuvi xïni ña, chi takua mii na ndaki'in va ña kuvi na kundaa ini xi'in ña.”

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Tiatira

18 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Tiatira. Ra su'va ke kachi kun xi'in ra: “Ra kuu Se'e Ndioxi, ra ku tinuu mii yáa̱ ñù'ù, ra ye'e ni xa'a, iin ta ku'va ye'e yuu kaa ña nani bronce, ña taxa ni, kuvi ra kachi su'va:
19 Xíni̱ ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra xíni̱ tu yu ña ku'vi ni ini kun xini kun yu'u, ra ndiaa ni ini kun yu'u, ra kandixa ni kun yu'u, ra chindiee ta'an kun xi'in na ta'an kun, ra iin tuun saa ndikun va kun yu'u, ra kua'a ni ka va chiñu ꞌxa kun vichin nuu ña xa̱ kun te yachi, te sakan xa'a kun.
20 Ndi su iyoo va lo'o ña vä'a kuni yu xini yu yo'o xi'in. Saa chi ꞌtaxi kun ndiayu nda'a ña'a ña nani Jezabel ña sanda'vi ña na ndikun yu'u ña kaka sii na ña yuuvi ra kua'a ni koo tani na, ra sanda'vi tu ña na ña kaxi na ña'a ña soko yuvi nuu ndioxi, ña kuu yuu xi'in itun va. Ra iin xá ka'an ndoso ña tu'un yu, ndi su ña maña va kuvi ña.
21 Ra xa ta̱xi ni va yu tiempo nda'a ña, ña na nandiko ini ña, ra ndakoo ña chiñu yakua ña xa ña, ndi su xïin ña nandiko ini ña.
22 Ña kan ke vichin ra ndakandu'u ña nuu ixto xi'in kue'e sa yu. Ra chee ni tundo'o taxi yu nda'a na kí'vi xi'in ña, tu na nandïko ini na xa'a chiñu yakua ña xa na.
23 Ra ka'ni ndi'i yu na kuvi se'e ña; ra saa ke kundaa ini takundi'i na ve'e ñu'u ña yu'u kuvi ra kundaa ini xa'a takundi'i ña ndikaa xini na, xi'in ña ndikaa nima na. Ra ta ku'va iyoo chiñu ña ꞌxa ndo saa ke koo tu ya'vi va ndo.
24 Ra ka'an tu yu xi'in ndo'o, na sava, na ndee ñuu Tiatira, na kuëe ndikun ichi ña'a yo'o, ra nii kundäa ini tu ndo xa'a ña ka'an na yo'o va, ña kuu kuenda timia'a, ña iyoo se'é. Ra nii köo ka tu inka ña nduku yu nuu va ndo
25 chi ña ꞌkuni yu ke ná taxi va'a ndo ña xa iyoo nuu va ndo, ra xa ta ꞌxa ndo ke, na sa va ndo, ndia te na xaa kii ña nandiko yu xaa yu.
26 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a, ra sa na ña ka'an yu xi'in na ndia kii ndi'i, ra na kan kuvi na taxi yu ndiayu nda'a ña ka'ndia na chiñu nuu takundi'i ñuu ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o,
27 ra kuiso chiñu na xi'in ñuu na'nu yo'o, ra ndaku ni ka'ndia na chiñu nuu ña, ndia ta ku'va xa iin tiaa ra ni'i íin itun kaa, ra sakuachi vali ra kisi ñu'u xi'in nu, ra ku'va saa ke sa tu na yo'o va. Ra iin ta ku'va taxi Tata yu ndiayu nda'a yu, ra iin saa ke taxi tu yu'u ña nda'a na yo'o va.
28 Ra taxi tu yu kimi tuvi va nda'a na.
29 Ra na ve'e ñu'u, na ꞌxini so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa ka so'o va na.”

3

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Sardis

1 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in ve'e ñu'u ñuu Sardis, ra su'va ke kachi kun xi'in ra: “Ra ni'i uxa tachi Ndioxi, xi'in uxa kimi kuvi ra kachi su'va: Yu'u ra ꞌxíni̱ ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra kundaa tu ini yu ña ka'an na ña tiaku va kun, ndi su ña ndixa ra ra ndi̱ì va kuvi kun.

2 Ra vichin na ndoto kun ra ki'in kun kuenda xi'in ña salo'o iyoo nuu
kun, saa chi xa ninumi ni va ndi'i xa'a ña, chi chiñu ña xá kun nuu Ndioxi
ra kuëe ndaku iyoo ña.
3 Ña kan ke na ndaka'an kun xa'a ña sakua'a kun te yachi, xi'in ña xini
so'o kun, ra na kandixa kun ña, ra na nandiko ini kun xa'a kuachi kun,
chi tu na kundïto kun, saa ra, iin kama va xaa yu nuu kun, ra nii kundäa
ini vi kun ndia hora ke xaa yu, chi ta ⁗xa iin ra kui'na va ke sa yu.
4 Ndi su ñuu Sardis ñaa, ra iyoo va lo'o yuvi na täan sayakua tikoto ña
ndixi na, ra na ñaa kuvi na kuu mii ndiayu ña kundixi na tikoto ña yaa,
ra kita'an na kaka na xi'in yu, ra ña yo'o ke ni'i ta'vi na kuu ya'vi va na.
5 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a kuvi na kundixi tikoto ña yaa, ra
ndakätia yu kivi na nuu tutu, nuu ndoso kivi na, na kutiaku ndia ndixaa
kii, ra ndakuiin tu yu xa'a na nuu Iva yu xi'in nuu na tatun va ra.
6 Na ve'e ñu'u, na xini so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na tiaa
ka so'o va na.”

Tutu ña kua'an ndaa ve'e ñu'u ñuu Filadelfia

7 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi ra ndiso chiñu xi'in
ve'e ñu'u ñuu Filadelfia, ra su'va ke kachi kun xi'in ra: “Ra Yii, ra Ndixa,
ra ni'i yave ña kuu mii ndiee ta ku'va ndixiyo ra rey David, ra ⁗ndakuña
ye'e ra ndia nii na kuchüun ndasi ña; ra ⁗ndasi ye'e, ra ndia nii tu na
kuchüun ndakuña va ña, kuvi ra kachi su'va:
8 ⁗Xíni̱ ndi'i va yu chiñu ña xa kun, ra koto'ni vichin chi xa ndakuña yu
iin ye'e nuu kun, ra ndia nii na kuchüun ndakasi ña, ra va'a ni lo'o ni va
kuvi ndiee kun, ndi su kandixa va kun tu'un yu, ra ndia nii tu ichi täan
tise'e tu'un kun xa'a va yu.
9 Ra vichin ná kundaa ini kun xa'a na ndikun ti ndiva'a, na ka'an kuu
judío, ra süvi na chi na xava'a ini va kuvi na; ra vichin sanduu yachin yu
na nuu kun, ra ndiakua ndakusiti na nuu kun sa yu. Ra saa ke kundaa ini
na ña ndixa ke ku'vi ni va ini yu xini yu yo'o.
10 Ra xa'a ña kandixa ni kun tu'un yu, ña kuëe ndiko ini kun ke kondiaa
tu yu'u va yo'o nuu tundo'o, ña vaxi nuu iinii saa ña yuuvi yo'o, ña
kotondoso ña takundi'i na ndiee ni ini.
11 Ra na kundaa ini kun chi kama ni va ndiko yu xaa tuku yu, ra ná
kandixa ni ka va kun yu'u, ra xa ta ku'va ⁗xa kun ke, ná sa va kun, ra saa
ke ndia nii na kuchüun ndaki'in ña va'a ña ni̱'i̱ kun ku̱'u̱n kun nuu Ndioxi.
12 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a, ra ndasa yu na si'in ve'e ñu'u
Tata yu Ndioxi, ra ndia nii ka kii kutiä'a na ikan, ra tiaa yu kivi Tata yu
Ndioxi sata na, ra kundu'u tu kivi ñuu va ra sata ná, ñuu xaa, ña nani
Jerusalén, ña kee chi ndivi nuu iyoo Ndioxi ra nduxinu ña; ra kundu'u tu
kivi yu'u, ña xaa va, sata na.
13 Ra na ve'e ñu'u, na xini so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra ná
tiaa ka so'o va na.”

Tutu ña kua'an nda'a ve'e ñu'u ñuu Laodicea

14 ’Ra vichin tiaa tu tutu ña ku'un nuu ra tatun Ndioxi, ra ndiso chiñu
xi'in ve'e ñu'u ñuu Laodicea ra su'va ke kachi kun xi'in ra: “Ra ka'an ña
saa ke koo va'a, ra ndinuni ni ndixa ⁗ndakuiin xa'a ña xa Ndioxi, ra ndaa,
ra xa'a chituni ña yuuvi yo'o xi'in Ndioxi kuvi ra, kachi su'va:
15 ⁗Xíni̱ ndi'i va yu chiñu ña ⁗xa kun, chi nii süvi ra vi̱xìn kuvi kun, ra
nii süvi tu ra i'ni kuvi kun. Ra va'a ni ka va tu, tu ra vi̱xìn va'a ndixíyo
kun, a ra i'ni va'a va tu ndixíyo kun.

16 Ndi su yo'o, ra takua ra vixin yaa va kuvi kun, ra xa'a ña yo'o va ke
nduxan yu yo'o, sa chi nii süvi ra vixìn kuvi kun, ra nii süvi tu ra i'ni kuvi
kun.
17 Ra ka'an kun kachi kun saa: Kuika ni yu, ra tiaa ni kua'a kuvi ña'a
yu, ra ndia nii ña kumäni nuu yu, kachi kun, ndi su kundäa ini kun ña
kuu kun ra ndi'i xa'a, ra köo ka ña va'a nuu, ra kunda'vi kuvi, ra kuaa, ra
iin saa kaa yala xika va kuvi kun.
18 Ña kan ke taxi yu xini kun vichin, ra nuu yu'u ke na sata kun yuu
oro ña ndinuu ndiya'a nuu xixi ñu'u, ra saa ke na kuu kun ra kuika ndixa,
ra nuu yu'u ke, na sata kun tikoto yaa ña kundixi kun, ña va'a na kukä'an
ka nuu kun ña xika yala kun, ra ná chikaa kun ndutia ra kée nuu na nuu
kun, ra va'a na ndakoto'ni kaxi kun.
19 Chi yu'u, ra ndukue'e va yu xi'in na ku'vi ini yu xini yu, ra satixu'vi
va tu yu na, ña va'a na ndundaku chiñu ña xa na; ra na ndachikaa kun
ndiee, ra na ndandiko ini kun nuu Ndioxi.
20 Ra koto'ni vichin, chi ye'e va ndichi yu ra kana yu, ra tu ndia na xini
so'o tachi yu, ra ndakuña na ye'e nuu yu, ra ki'vi yu ve'e na, ra kuxini yu
xi'in na, ra na kan kuxi tu xi'in yu'u va.
21 Ra na kuchuun sakanaa nuu ña vä'a, ra taxi yu kundee na xi'in yu
nuu ndu'u yu xa'ndia yu chiñu, ta ku'va xa yu ña xakanaa yu nuu ña vä'a,
ra nini'i yu ndakundu'u yu xi'in Iva yu nuu xa'ndia ra chiñu.
22 Ra na ve'e ñu'u na xini so'o ña ka'an Tachi Yii Ndioxi xi'in na, ra na
tiaa ka so'o va na.”

4

Ndasaka'nu na Ndioxi chi ndivi

1 Te ndi'i yo'o, saa saku'un nuu yu ndakoto'ni yu ra xini yu iin ye'e chi
ndivi, ra nuña ña, ra xini so'o yu ña ndika'an suvi mii tachi ña xa ndika'an
xi'in yu ta yachi, ña ndiee ni ka'an, ta ku'va nda'yu iin itun tu tivi na, ra
ndika'an ña xi'in yu kachi ña saa:
—Ndaa yo'o ra ña'a yu ña kuu nuu kun —kachi ña xi'in yu.
2 Saa ra ndikun nduxinu va Tachi Yii sata yu, ra xini yu ndivi ra íin iin
tiayu ka'nu tu ndu'u na chiñu, ra ndu'u iin yuvi nuu tiayu kan.
3 Ra iin ta ku'va ye'e yuu ña nduvi ni ña nani jaspe, a ña nani cornalina,
saa kaa ra ndu'u nuu tiayu kan, ra iin xinunduu chilanki tiayu tu ndu'u
ra, ra iin ye'e kuii taxa su'va ña, ra iin ta ku'va ye'e yuu ña nduvi ni ña
nani esmeralda, saa ye'e ña.
4 Ra suvi mii nuu íin tiayu ka'nu kan xinunduu ka inka oko kumi tiayu
ndita nu, ra xini yu oko kumi ndia xikua'a ra ndixi ndia tikoto yaa, ra
ñu'u ndia corona ña oro ndee ndia nuu tiayu kan.
5 Ra nuu íin tiayu ka'nu kan ra iin xikuiin taxa, ra iin ka'ndi kuu, ra iin
nini'i kuu nda'yu taxa, ra ndita uxa ñù'ù ña tuun nuu ndita tiayu kan;
ra uxa saa ñu'u kan kuvi uxa Tachi ña kuu kuenda Ndioxi.
6 Ra suvi mii nuu íin tiayu ka'nu kan ndikaa iin ña'a ña ye'e ni ra taxa
ka vi ña, ra iin ta kaa tiañu'u ka'nu, saa kaa ra. Ra xini yu kumi ña tiaku
ra ndita ña ma'ñu nuu ndichi tiayu ka'nu kan, ra iin xinunduu ña tiayu
kan. Ra tiaa ni kua'a kuvi nduchi nuu ña chi iyoo ña chi nuu ña, ra iyoo
tu ña chi sata va ña.
7 Ra ña nuu, ra iin takaa kuvi iin ndika'a, saa kaa ña; ra ña uvi, ra iin
takaa kuvi sindiki, saa kaa ña; ra ña uni, ra iin takaa kuvi nuu iin tiaa,
saa kaa ña; ra ña kumi, ra iin ta kaa ku vi iin tasu ti ndachi saa kaa ña.
8 Ra kumi saa ña tiaku kan, ra iyoo ìñu ndixin ta mitu'un, ta mitu'un
ña, ra tiaa ni kua'a kuvi nduchi nuu ña chi iyoo ña chi sata ndixin ña, ra

iyoo tu ña chi tixi ndixin va ña; ra nii xikutüvi ña ña ka'an ña, chi iin ñuu
ka'ñu va ka'an ña kachi ña saa:
¡Ra Yii, Ra Yii, Ra Yii kuvi Tata yo Ndioxi
ra kuu mii takundi'i ndiee,
Ra xa iyoo te yachi, Ra iyoo vichin,
Ra kixi kii ña vaxi!,
kachi ña.
9 Ra nani saa kuu ña tiaku kan ndasaka'nu ña Ndioxi, ra ndu'u nuu
tiayu ka'nu kan, ra xato'o ka vi ña ra, ra ndataxi ni ña tixa'vi nda'a ra,
ra tiaku iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo.
10 Ra oko kumi saa na xikua'a kan, ra ndakusiti na nuu ra ndu'u nuu
tiayu ka'nu kan, ra ndasaka'nu ni na ra, chi ra kan kuvi ra tiaku iin ndisaa
kii iin ndisaa tiempo, ra koni'i na corona ña ñu'u na, ra chindee na ña
nuu ñu'ú nuu íin tiayu ka'nu kan, ra ka'an na kachi na saa:
11 Tata, yo'o kuvi Ndioxi ndi,
ra kuu mii kun ndiayu ña ndasaka'nu ndi yo'o,
ra kañu'u ndi yo'o,
chi yo'o kuvi ra kuu mii ndiee,
ra yo'o kuvi ra xava'a takundi'i va ña'a ña iyoo,
ra ndiayu yo'o ke iyoo va ña,
chi yo'o ku ra xava'a va ña,
kachi na xikua'a kan.

5

Iin tutu ña isuvi xi'in iin ndikachi lo'o

1 Ra xini yu, ra ra ndu'u nuu tiayu ka'nu kan, ra chi nda'a kua'a ra ke
ni'i ra iin tutu ña isuvi, ra uvi saa xiyo nuu ña ke ndika'yu tu'un, ra nu'ni
ndoso toko ña, ra iyoo uxa ku'va ña kuu tuni ña, ña nani sello.
2 Ra xini yu iin ra tatun Ndioxi, ra ndaku ni, ra ndiee ka vi ndika'an ra
kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na yii, na nini'i ta'vi, ña ndaxí na tuni ña nu'ni toko tutu
yo'o, ra ndakani na ña? —kachi ra.
3 Ndi su ndia nii na köo, nii ndivi, ra nii nuu ñu'u, ra nii chi tixi ñu'u
köo na kuchuun ndakani tutu kan, ña ka'vi na ña.
4 Ra xaku ni yu, saa chi ndia nii na köo nindakoyo ña ndakani na tutu
kan ña ka'vi na ña.
5 Ra saa ndika'an iin ra xikua'a kan xi'in yu kachi ra saa:
—Xäku ni kun chi ra kuu iin ndika'a ra ku kuenda ra Judá, ra kuu ndise'e
ra Rey David, ra kan kuvi ra xakanaa, ra iyoo ichi ra ña ndakani ra tutu
yo'o, ra ndaxí ra uxa saa tuni ña kuu sello ña —*kachi ra xi'in yu.
6 Ra saa ndakoto'ni yu ra xini yu tiañu tiayu ka'nu kan, xi'in tiañu kumi
saa ña tiaku kan, xi'in tiañu na xikua'a kan, ra xini yu ndichi iin ndikachi
lo'o, ra takaa ri xa'ni na ndisoko na, saa kaa ri; ra iyoo uxa ndiki ri, ra iyoo
tu uxa tinuu va ri; ra uxa saa tinuu ri yo'o kuvi uxa tachi ña kuu kuenda
Ndioxi ña ti'vi ra vaxi iinii saa kuvi ña yuuvi yo'o.
7 Ra saa ndixaa ra kuu ndikachi lo'o kan nuu ra ndu'u tiayu ka'nu kan,
ra ki'in ra tutu ña tiin ra chi nda'a kua'a ra.
8 Ra te ndaki'in ra tutu kan, saa ra ndikun ndakusiti kumi saa ña tiaku
kan xi'in oko kumi saa na xikua'a kan nuu ra kuu ndikachi lo'o kan, ra
ni'i takundi'i na arpa xi'in xikoo vali ña oro, ra iin chitu ndaa ña xi'in
xuxa va'a; ra xuxa va'a kan ke kuu tu'un ña ka'an na yii na ndikun ichi
Ndioxi xi'in ra.

9 Ra ⌧xita na iin yaa yii, ña xaa, nuu ra kuu ndikachi lo'o kan, ⌧kachi na saa:
Yo'o kuvi ra iyoo ichi ña ndaki'in kun tutu yo'o,
ra ndaxi kun tuni ña kuu sello ña nu'ni ña;
chi yo'o kuvi ra xa'ni na, ña ndisoko na yo'o,
ra xi'in nii kun ke sakaku kun
takundi'i nuu yuvi,
xi'in na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un,
xi'in takundi'i ñuu vali,
xi'in takundi'i ñuu na'nu ña iyoo nuu ña yuuvi yo'o.
10 Ra ndasa kun na rey xi'in sutu nuu Iva yo Ndioxi
ra ka'ndia na chiñu nuu ña yuuvi yo'o kii ña vaxi
⌧kachi na ⌧xita na.
11 Ra saa ndakoto'ni yu ra xini so'o yu tachi na tatun Ndioxi, ra kuaa ka vi kuvi na, ra nii köo kundiee ka'vi ña'a, ra iin xinunduu na nuu íin tiayu ka'nu, nuu xa ⌧ndita kumi ña tiaku kan xi'in na xikua'a na oko kumi kan.
12 Ra ndiee ka vi ka'an na ⌧kachi na saa:
Ra kuu ndikachi lo'o, ra ndo'o ni, ra ndisoko na ra
Ra ra kan kuvi ra ku mii ndiayu nini'i ta'vi ña ndaki'in ra ndiee
xi'in ña kuika, xi'in ña ndichi, xi'in ña ndaku,
xi'in ña to'o, xi'in ña ka'nu, xi'in ña kañu'u na ra,
⌧kachi na.
13 Ra xini tu so'o yu ña ka'an takundi'i ña'a ña xava'a Ndioxi ña ndee ndivi, xi'in ña ndee nuu ñu'u, xi'in ña iyoo chi tixi ñu'u, xi'in ña ñu'u ini tiañu'u, ra ⌧kachi ña saa:
Na ndasaka'nu yo ra ⌧ndu'u nuu tiayu ka'nu
xi'in ra kuu ndikachi lo'o
saa chin kuenda ndia kan va kuvi ña to'o,
ña ka'nu, xi'in ña ku ndiee
ndia ndikaa ndiku'un,
⌧kachi ña.
14 Ra saa ndika'an kumi saa ña tiaku kan ⌧kachi ña saa:
—¡Ndixa, saa ke iyoo va ña! —kachi ña.
Ra ndakusiti tu oko kumi saa ndia xikua'a kan va, ra ⌧ndasaka'nu ni na ra tiaku ndiaa ndikaa ndiku'un.

6

⌧Ndaxi ndikachi lo'o iñu sello

1 Ra te xini yu ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña nuu, saa ra xini so'o yu ndika'an iin ña tiaku, ña nuu, ra iin ta ku'va kuu ta nda'yu savi saa kuu, ra ⌧kachi ña saa:
—¡Na'a, ra kuni kun! —*kachi ña.
2 Ra saa kuyachin yu ra xini yu kanata iin kuayu yaa, ra xini yu yoso iin tiaa ri, ra ⌧ni'i ra iin itun tu kini ra, ra ndaki'in ra iin ña'a ña kù'ùn ra, ña nani corona, ra kanata ra ña xakanaa ra, ra xa iyoo nduvi ra ña sakanaa ka ra.
3 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña uvi, ra saa xini so'o yu ndika'an ña tiaku ña uvi, ⌧kachi ña saa:
—¡Na'a ra kuni kun! —kachi ña.
4 Ra saa kuyachin yu ra xini yu kanata inka tuku kuayu, ri kua'a ñù'ù, ra xini yu ⌧yoso iin tiaa ri, ra ndaki'in ra ndiee ña sandi'i ra xa'a ña va'a ña iyoo xiin na yuvi, ra na xa'a na ka'ni ta'an ndi'i na, ra ndaki'in tu ra iin ichi chee va.

5 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña uni, ra saa xini so'o yu
ndika'an ña tiaku ña uni, kachi ña saa:
—¡Na'a ra kuni kun! —kachi ña.
Ra saa kuyachin yu ra xini yu iin kuayu ndiaa, ra □yoso iin tiaa ri, ra
□ni'i ra iin kàà ña □káta ña'a.
6 Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi tiañu kumi saa ña tiaku kan
□kachi ña saa:
—Iin litro lo'o nuni trigo, a iin maquila cebada ke koo ya'vi na iin kii
nduvi; ndi su na ndï'i xa'a aceite xi'in vino chi na koo va ra kan —kachi
ña.
7 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña kumi, ra saa xini so'o yu
ndika'an ña tiaku ña kumi, □kachi ña saa:
—¡Na'a ra kuni kun! —*kachi ña.
8 Ra saa kuyachin yu ra xini yu iin kuayu, ri kua̱án ndi̱ì, ra yoso iin tiaa
ri, ra ra xa'ni ke nani ra, ra sata ra yo'o ndikun ña ndi̱ì ra ndaki'in ra
ndiee ña sandi'i ra xa'a iin ta'vi ña yuuvi yo'o ra kuvi kua'a ni yuvi sa ra
xi'in kuachi, xi'in soko, xi'in kue'e, ra ndia kiti kue'e, ri iyoo iku va kuvi
ri ndakoyo ña sandi'i ri xa'a na sa ra.
9 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña u'un, ra saa xini yu tixi
altar yii, ra ndee yuvi na ndixi'i xa'a tu'un Ndioxi, na tuun ni xindikun
ichi ra, ra kuëe nindiko ini na.
10 Ra ndiee ka vi □ka'an na □kachi na saa:
—Tata Ndioxi, Ra Yii, Ra Ndixa, ¿ama vi ke sandaku kun kuachi xi'in na
iyoo nuu ña yuuvi, ra sando'o kun na xa'a ña xa'ni na ndu'u? —□kachi
na.
11 Ra saa taxi Ndioxi tikoto yaa ndakundixi na, ra ndika'an ra xi'in na ña
na ndakindiee ka na salo'o tiempo, chi iyoo ka va na ta'an na, na kumani
ka kuvi ta ku'va ndo'o na yo'o xa'a ña ndikun na ichi Ndioxi.
12 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña i̱ñu̱, ra saa xini yu ña
ndiee ka vi nditaan, ra ñu'ù kaa, ra iin nundiaa níí ña, iin ta ku'va kaa iin
tikoto ndiaa, saa nduu ña, ra yoo, ra iin ndukua'a níí tu ri kan va, iin ta
ku'va íin ni̱i̱ saa nduu ri.
13 Ra ndikoyo kimi, ri ndee nuu ndivi kaa nuu ñu'ú, ta ku'va □ndo'o koxi
ta □koyo ri, ta ndiee ni □kani tachi, nda'a itun koxi.
14 Ra ndivi kaa, ra iin ta xa tutu ña □ndatuvi, iin saa xa ña ndatuvi ña,
ña ndi'i xa'a ña; ra takundi'i iku na'nu xi'in xiki vali ña ñú'u ni'ni tiañu
tiañu'u, ra iin ndanama yaa ña nuu □ndita ña.
15 Ra na kuu rey nuu ña yuuvi yo'o, xi'in na kuna'nu, xi'in na kuika, xi'in
na kuna'nu nuu na soldado, xi'in na iyoo ni ndiee nda'a xi'in takundi'i na
xachiñu tatu, xi'in takundi'i na xika ndika, ra tise'e ndi'i va na yavi yu'u
kava, xi'in tiañu kava na'nu.
16 Ra ka'an na xi'in ko'ndo na'nu xi'in yuu na'nu kan □kachi na saa:
—¡Koyo ndo sata ndi ra tise'e ndo ndu'u nuu ra ka'nu, ra ndu'u tiayu
ka'nu kaa, xi'in nuu Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o, saa chin sáa̱ ni ini ra!
17 Chi vichin ke □ndixaa kii ña taxi Ndioxi tundo'o ka'nu. ¿Ra yoo vi ku
na kuchuun kaku nuu ña? —□kachi na.

7

Ciento uvi xiko kumi mil kuvi na ndiñani tuni

1 Te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa xini yu kumi na ku tatun Ndioxi, ra □ndita
na kumi saa tutun ña yuuvi, ña □tiin na tachi, ña na käka ka ña nuu ñu'u,
nii nuu tiañu'u, ra nii nda'a itun kuii na käni ka ña.

2 Ra xini tu yu kanata inka ra tatun Ndioxi, chi nuu ⍰kanata ñu'u, ra
kuu mii ra tuni Ndioxi ra tiaku, ra ndiee ka vi ndika'an ra xi'in kumi saa
na tatun Ndioxi, na xa kuu mii ndiayu ña sando'o na ñu'ú yo'o, ra sa tu
tiañu'u va.
3 Ra kachi ra saa xi'in na:
—Sandö'o ña'a ndo ñu'ú, xi'in tiañu'u, ra nii itun kuii, chi ndiakua te na
sandi'i yo kani yo tuni tiaan na xa chiñu nuu Ndioxi yo, ra ndia saa ke na
kuu tundo'o ñaa —kachi ra.
4 Ra saa xini so'o yu ña ndakoo ndia'vi na ndiñani tuni kan ra iin ciento
uvi xiko kumi mil yuvi kuvi na; ra na yo'o kuvi na kuu ndise'e na ñuu
Israel.
5 Ra yo'o ke ndakoo ndia'vi ta uxi uvi mil ta uxi uvi mil na ndiñani tuni:
Ra na kuu ndise'e ra Judá ra uxi uvi mil kuvi na ndiñani tuni; ra na kuu
ndise'e tu ra Rubén ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni; ra na kuu
ndise'e ra Gad, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni;
6 Ra na kuu ndise'e ra Aser, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni;
ra na kuu ndise'e ra Neftalí, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni;
ra na kuu ndise'e ra Manasés, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni;
7 Ra na kuu ndise'e ra Simeón, ra uxi uvi mil kuvi tu na kan va ndiñani
tuni; ra na kuu ndise'e tu ra Leví, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani
tuni; ra na kuu ndise'e ra Isacar, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani
tuni;
8 Ra na kuu ndise'e ra Zabulón, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani
tuni; ra na kuu ndise'e ra José, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani tuni;
ra na kuu ndise'e tu ra Benjamín, ra uxi uvi mil ku tu na kan va ndiñani
tuni.

Kua'a ni kuvi yuvi na ndixi tikoto yaa

9 Te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa ndakoto'ni yu, ra xini yu kua'a ni yuvi, ra
nii köo kundiee ka'vi na chi kua'a ni kuvi na, ra iin ni kuvi ña yuuvi ke
kee na, ra takundi'i nuu yuvi kuvi na, xi'in na kee takundi'i ñuu, xi'in na
ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, ra ⍰ndita na nuu íin tiayu ka'nu, xi'in nuu
íin ra kuu ndikachi lo'o, ra ⍰ndixi na tikoto yaa, ra ⍰ni'i na ñu̱u̱.
10 Ra ndiee ka vi ka'an na kachi na saa:
“Iva yo Ndioxi ra ⍰ndu'u nuu tiayu ka'nu
xi'in ra kuu ndikachi lo'o
kuvi ndia ⍰sakaku yoo”,
⍰kachi na.
11 Ra iin xinunduu takundi'i na tatun Ndioxi ⍰ndita na nuu íin tiayu
ka'nu, xi'in nuu ndee na xikua'a, xi'in nuu ndee kumi saa ña tiaku kan, ra
ndakusiti na, ra ndiakua nditiandiaa nuu na ndia nuu ñu'u, nuu íin tiayu
ka'nu kan, ra ⍰ndasaka'nu ka vi na Ndioxi,
12 ⍰kachi na saa:
¡Saa ke koo va!
Kuenda Ndioxi ke kuu ña va'a, ña ka'nu, ña ndichi,
tu'un to'o ña kuu tixa'vi, xi'in ña to'o ña tiaku ini,
xi'in ña ku ndiee, xi'in ña ndaku.
Ra ña yo'o ku kuenda Ndioxi yo iin ndisaa kii,
iin ndisaa tiempo. Amén,
kachi na ka'an na.
13 Ra saa ndika'an iin ra xikua'a kan xi'in yu kachi ra saa:
—¿Yoo kuvi na ndixi tikoto yaa yo'o, ra ndia mii ke kee na? —*kachi ra
xi'in yu.
14 Saa ndakuiin yu kachi yu saa xi'in ra:

—Tata, mii kun kuvi ra kundaa ini va —*kachi yu xi'in ra.
Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Na yo'o kuvi na kee nuu iyoo tundo'o ra ndakatia na tikoto na xi'in nii ra kuu ndikachi lo'o, ra nduyaa ña.
15 Ra xa'a ña kan ke ndita na nuu íin tiayu ka'nu nuu ndu'u Ndioxi vichin, ra ndasaka'nu na ra ini ve'e ñu'u ña íin ndivi, ñuu ka'ñu, ra kondiaa ra na xi'in ndiee ra.
16 Ra küvi ka na soko, ra nii ndächi ka tu ini na tiakuii va, ra nii ñu'ù kaa, ra kä'mi ka ña na, ra ndia nii lo'o ka ka'ni küni na.
17 Saa chi ra kuu ndikachi lo'o ra ndichi ma'ñu tiayu ka'nu kuvi ra ki'in kuenda xi'in na; ra ta koo ndikachi vali saa ke koo na nuu ra, saa chi kundiaka ra na ku'un na xi'in ra nuu ndikaa tiakuii, ra ko'o na, ña kutiaku na iin ndisaa kii. Ra mii Ndioxi va kuvi ra ndaku'va tiakuii nuu na ña xáku na —kachi ra xi'in yu.

8

Ndaxí ra kuu ndikachi lo'o tuni ña uxa

1 Ra te ndaxi ra kuu ndikachi lo'o kan tuni ña uxa, saa ra iin kutaxin yaa va ndivi kaa ku'va iin sava hora.
2 Saa ra xini yu ndita uxa na tatun nuu Ndioxi, ra taxi ra uxa itun tu tivi na nda'a na.
3 Ra saa xaa iin ra tatun Ndioxi, ra xikundichi ra nuu íin altar yii, ra ni'i ra iin kaa ña oro ña ichi'ma, ra taxi Ndioxi kua'a ni ka xuxa va'a nda'a ra, ña chi'ma ra, ra na ndakuta'an ña xi'in tu'un ña ka'an na yii, na ku se'e Ndioxi. Ra saa chindee ra ña ni'i ra nuu altar yii, ña oro, ña ndichi nuu íin tiayu ka'nu kan.
4 Ra i'ma xuxa va'a, ña kee nda'a ra tatun Ndioxi kan, ña ichi'ma ra, ra ndakita'an ña xi'in tu'un ña ka'an na yii xi'in Ndioxi, ra kuandaa ña suvi mii nuu ndu'u Ndioxi va.
5 Ra saa sandakutu ra tatun Ndioxi kan kaa ña ichi'ma ra xi'in ñù'ù ña xixi nuu altar yii, ra sako'ni ra ña nuu ña yuuvi yo'o, ra xa'a iin ka'ndi kuu ra iin nini'i kuu, ra iin xa'a koyo taxa, ra ndiee ka vi nditaan.

Tivi kumi na tatun Ndioxi itun tu nani trompeta

6 Ra saa xa'a ndakoo nduvi uxa saa na tatun Ndioxi, ña tivi na itun tu ni'i na.
7 Ra te tivi ra tatun Ndioxi ra nuu kan itun tu ni'i ra, saa ra ndikun xa'a kuun ni nduu ñí'i xi'in ñù'ù ña ndikavanuu nii xi'in, ra ndixixi ku'va iin ta'vi ñu'u yo'o xi'in itun kuii, xi'in takundi'i iku kuii.
8 Ra te tivi tu ra tatun Ndioxi ra uvi kan itun tu ni'i ra, saa ra ku'va takaa iin iku chee ña xixi, saa kaa ña ndakava, ra ndikita ña ini tiañu'u, ra iin ña'ñu kuvi tiañu'u ra nduu nii xa ña.
9 Ra ndixi'i tu ku'va iin sava kiti ri ñú'u ini tiañu'u, ra ndi'i tu xa'a iin sava itun tu xika nuu tiañu'u va.
10 Saa ra te tivi ra tatun Ndioxi ra uni kan itun tu ni'i ra, ra saa kee iin kimi chee ndivi ndakava ri iin ña'ñu nuu ña yuuvi nuu kana tiakuii, ta kuu nuu kana itia na'nu xi'in nuu kana tiakuii vali; ra iin ndichi ndichi ñù'ù sata ri ña xixi ri.
11 Ra ti Iva ke nani kimi kan, ra iin sava kuvi tiakuii ra nduu iva xa ri, ra tiaa ni kua'a kuvi yuvi ndixi'i xa ra, ña nduu iva ra.
12 Ra saa tivi ra tatun Ndioxi ra kumi kan itun tu ni'i ra, saa ra nini'i kue'e va iin ña'ñu ñu'ù xi'in yoo, ra saa tu kimi va; ra saa tu kii nduvi xi'in ñuú va, ra nindayë'e ka iin sava ká'ñu xi'in ñuú.

13 Ra saa xini yu ndachi iin ra tatun Ndioxi xika ra ma'ñu ndivi, ra
ndiee ka vi ka'an ra kachi ra saa:
—Nda'vi ni ndo'o, nda'vi ni ndo'o, nda'vi ni ndo'o, na ndee nuu ñu'ú, te
na tivi na tatun Ndioxi, na uni, na kumani ka tivi itun tu ni'i na —kachi
ra.

9

Tivi ra tatun Ndioxi ra uun itun tu nii ra

1 Ra te tivi ra tatun Ndioxi ra u'un kan itun tu nii ra, saa ra xini yu kee
iin kimi ndivi ra ndakava ri nuu ñu'u, ra taxi Ndioxi yave ña ndakuña
yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni nda'a ri.
2 Ra ta ndakuña kimi kan yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra saa
ndakoyo i'ma yavi kan, ra iin ta íin i'ma ña kee yavi xitun chee, saa íin
ña ndakoyo, ra iin kuñaa nuu ñu'ù xa ña, ra saa tu ndivi va.
3 Ra tiañu i'ma kan ndakoyo tika ri na'nu ni, ra iin ndasi níí ri nuu ñu'ú,
ra ndaki'in ri ndiee ta ku'va iyoo tisu'ma.
4 Ra saa xa'ndia Ndioxi chiñu nuu ri ña na sandï'i ri xa'a ndia ndia iku
kuii ña iyoo nuu ñu'ú, xi'in itia kuii, xi'in itun kuii na'nu, chi takua yuvi
na köo tuni Ndioxi yoso tiaan va kuvi na na sando'o ri.
5 Ra saa taxi tu Ndioxi ndiayu nda'a ri ña na sando'o ri na yuvi, ra u'un
níí yoo ke sando'o ri na; ndi su na kä'ni ri na. Ra iin ta ndo'o na ta kani
tisu'ma na saa ke ndo'o na sa ri.
6 Ra kii ña kuu ña yo'o, ra kuni yuvi ña kuvi na, ndi su küvi na; ra nii
na nduku ni va na ña kuvi na, ndi su kutiaku va na. Saa chi süvi kii kuvi
na ke chi kunu tu mii va ña xa'ni ndii nuu na.
7 Ra tika kan, ra ta ku'va íin kuayu, ri xa̱ iyoo nduvi ku'un nuu kuachi,
saa íin ri; ra ñu'u ri iin ña'a ra ta íin corona kàà ña oro, saa íin ña. Ra
nuu ri, ra ta íin kuvi nuu yuvi, saa íin nuu ri.
8 Ra ixi xini ri, ra ta íin ixi xini na si'i, saa íin ña; ra nù'ù ri, ra ta íin
nù'ù ndika'a saa íin ña.
9 Ra ña'a ña ndixi ri, ra ta íin kàà ña ndiee ni, saa íin ña; ra iin nini'i
kuu nda'yu ndixin ri, iin takuu yu'u carro tu kañu'u kuayu ri kua'an nuu
kuachi, saa kuu yu'u ña.
10 Ra su'ma ri, ra iyoo ìñu̱ nuu ña, ra ta íin su'ma tisu'ma, saa íin ña; ra
iyoo ndiee ña ña sando'o ña yuvi u'un níí yoo.
11 Ra ra kuu rey ra xa'ndia chiñu nuu tika kan kuvi ra tatun ra ndikaa
yavi chee ña'a ña kunu ni kan. Ra Abadón ke nani ra tu'un hebreo, ra
tu'un griego ke nani ra Apoleón. Ra tu'un yo'o kachi ña saa, Ra sandi'i
xa'a yuvi.
12 Ña yo'o kuvi tundo'o ñà'a, ña nuu, ña xa ndiya'a, ra vaxi ka va inka
uvi ña.

Tivi ra tatun Ndioxi ra i̱ñu̱ itun tu nii ra

13 Ra te tivi ra tatun Ndioxi ra i̱ñu̱ kan itun tu ni'i ra, saa ra xini so'o yu
tachi iin yuvi tiañu kumi saa ndiki altar, ña oro, ña ndichi nuu Ndioxi.
14 Ra ndika'an ña kachi ña saa xi'in ra tatun Ndioxi ra i̱ñu̱ kan:
—Ndaxí kumi saa na tatun, na nu'ni yu'u itia ka'nu ra nani Eufrates
—kachi tachi kan xi'in ra.
15 Saa ra ndaxi ra kumi saa na tatun kan, ña ka'ni na iin ta'vi na ndee
nuu ña yuuvi yoo, chi na tatun yo'o kuvi na xava'a Ndioxi ña xa na koo
nduvi na hora yo'o, xi'in kii yo'o, xi'in yoo yo'o, xi'in kuiya yo'o.

16 Ra saa xini so'o yu ña vaxi uvi ciento millón ndia soldado, ndia yoso
kuayu ña ka'ni ndia na yuvi yo'o.
17 Ra su'va ke iin kuayu kan xi'in ndia yoso ri xini yu: ̱ni'nu ndia ña'a
ña isa'vi ndia, ra saa tu kuayu kan va, ra iin kua'a ñù'ù ña, ra kuu tu ña
iin mii ñù'ù kuii va, ra kuu tu ña iin mii ñù'ù kuaan va. Ra xini kuayu
kan, ra ta iin xini ndika'a, saa íin ña; ra kee ñù'ù yu'u ri, xi'in i'ma, xi'in
ñu'ú ka'ndi ña kuu ñu'ú kuaan.
18 Ra iin ta'vi na yuvi yo'o ndixi'i xi'in ñù'ù, xi'in i'ma, xi'in ñu'ú ka'ndi
ña kee yu'u kuayu kan.
19 Saa chi ndiee kuayu kan, ña sando'o ri yuvi, ra iyoo ña chi yu'u ri, ra
iyoo tu ña chi nu su'ma va ri; ra su'ma ri, ra iyoo xini ña, ra ta ku'va íin
xini koo, saa íin ña, ra sando'o ni ri na yuuvi yo'o xi'in ña.
20 Ra yuvi na nindoo, na ndixï'i xi'in tundo'o yo'o, ra nii ndo'o ni va na,
ndi su ndixïin na ña ndakoo na ña vä'a ña ̱xa na, ra nii nindäkoo tu na
ña kañu'u na ti ndiva'a, xi'in ña kuu na'na, ña kuu oro, xi'in ña kuu plata,
xi'in ña kuu kàà, xi'in ña kuu yuu, xi'in ña kuu itun, ña'a ña iyoo tinuu
ra xïni ña, ra nii xïni tu so'o va ña, ra nii küvi tu kaka va ña.
21 Ra nii nindandïko tu ini na ña ̱xa'ni na yuvi, xi'in ña ̱xa tasi na, ña
xa tu'va na, xi'in ña ̱xika na ña yuuvi ña iyoo ni tani na, xi'in ña xakui'na
na.

10

Ra tatun Ndioxi ra ̱ni'i iin tutu lo'o ña ituvi

1 Ra saa xini yu inka tuku ra tatun Ndioxi, ra ndaku ni, ra kee ra ndivi
vaxi nuu ra, ra iin ndixi níí ra viko, ra íin iin chilanki xini ra, ra iin ta
ku'va ye'e ñu'ù saa ye'e nuu ra; ra xa'a ra, ra iin ta xa ñù'ù te iin ndukuiin
ndukuiin ña, ña xixi ña, saa íin xa'a ra.
2 Ra ̱ni'i ra iin tutu lo'o ra nuña nuu ña, ra te xiku ndichi ra, ra xani ra
xa'a kua'a ra nuu tiañu'u, ra xa'a ichin ra xani ra nuu ñu'ú.
3 Ra ndiee ka vi ninda'yu ra, iin ta ku'va nda'yu iin ndika'a te ndukue'e
ri, saa kuu ninda'yu ra. Ra te ndi'i ninda'yu ra, saa tiaku ndika'an uxa
tachi ña ndasun ní ka'an, ta ku'va kuu te nda'yu savi.
4 Ra te ndi'i ndika'an uxa saa tachi ña ndasun ni ka'an kan, ra saa kuni
yu tiaa yu ña ndika'an ña, ra saa tu'va xini so'o yu iin tachi chi ndivi, ra
ndika'an ña xi'in yu kachi ña saa:
—Taxi va'a tu'un ña ndika'an uxa saa tachi, ña ndiee ni ndika'an yo'o,
ra tiäa kun ña —kachi ña xi'in yu.
5 Ra ra tatun Ndioxi ra xini yu xani ndichi iin xa'a nuu tiañu'u kan, xi'in
nuu ñu'u, ra ndoni'i ra nda'a kua'a ra chi ndivi.
6 Ra china'a ra Ndioxi ra tiaku iin ndisaa kii, iin ndisaa tiempo, Ndioxi
ra xava'a ndivi xi'in ña'a ña iyoo nuu ña, ra xava'a ñu'ú xi'in takundi'i
ña'a ña iyoo nuu ña, ra xava'a tiañu'u xi'in takundi'i ña'a ña iyoo ini ra,
ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Köo ka kii ña kundiatu Ndioxi ña saxinu ra ña ndika'an ra,
7 chi te na xa'a ra tatun Ndioxi ra uxa kan, ña tivi ra, itun tu tivi ra, saa
ra ndikun saxinu va Ndioxi nuu chiñu ra, ña iyoo sẹ'ẹ̀, ta ku'va kachi ra
xi'in na ndika'an tu'un ra, na ndixika chiñu nuu ra xina'a —kachi ra tatun
Ndioxi kan.
8 Saa ndika'an tuku tachi, ña xa ndika'an xini so'o yu te yachi xi'in yu,
ña kee chi ndivi, ra kachi ña saa:
—Kua'an ki'in tutu lo'o, ña nuña, ña ̱ni'i ra tatun Ndioxi ra ndichi nuu
tiañu'u xi'in nuu ñu'ú kaa —kachi ña xi'in yu.

9 Ra saa ndixa'an yu ndika'an yu xi'in ra tatun Ndioxi kan, ña na taxi ra
tutu lo'o kan nda'a yu, ra saa taxi ndixa va ra ña, ra ndika'an ra xi'in yu
kachi ra saa:
—Ki'in ña ra kaxi kun ña, ra iin ta vixi ñuñu saa kuu vixi yu'u kun xi'in
ña, ndi su chi ini kun ra ña kuu iva va kuvi ña xi'in ña —kachi ra xi'in yu.
10 Ra saa ki'in yu tutu lo'o kan nda'a ra tatun Ndioxi kan, ra xaxi yu ña,
ra vixi ka vi kuu yu'u yu xi'in ña, iin ta ku'va vixi ñuñu iin saa vixi ña,
ndi su te nduxinu ña tixi yu, ra iin kuu iva tixi yu xi'in ña.
11 Ra saa ndika'an tuku ra xi'in yu kachi ra saa:
—Xiniñu'u na ndatu'un tuku va kun xa'a ña sa Ndioxi xi'in takundi'i
yuvi, xi'in na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, xi'in na kuna'nu, xi'in takundi'i
na ndee ñuu na'nu —kachi ra xi'in yu.

11

Uvi tiaa ndia □ndakuiin xa'a chiñu ña □xa Ndioxi

1 Ra saa taxi iin na iin ndo̱o̱ ñu'u ndaa yu, ra ta kaa iin itun tu ki'in ku'va
na ña'a, saa kaa nu, ra ndika'an na xi'in yu kachi na saa:
—Kua'an ra ki'in kun ku'va ve'e ñu'u Ndioxi, xi'in nuu altar yii, ra ka'vi
kun yuvi na ñú'u ndasaka'nu Ndioxi ini ve'e ñu'u ñaa.
2 Ra na ndoo va chi nuu ke'e ve'e ñu'u ñaa, chi xa nda'a na yuvi, na
xïni Ndioxi va nindoo ña, ña sayakua na ña uvi xiko uvi yoo. Ña kan ke
chü'un ku'va ka kun ña.
3 Ra ti'ví yu uvi tiaa ndia ndakuiin xa'a chiñu yu, ra ka'an ndoso ndia
tu'un yu iin mil uvi ciento uni xiko kii, ra kundixí ndia tikoto ña tumi, ña
kue'e ní, xa'a ña kuni yu ña na ndiko ini na yuvi xa'a kuachi ña xá na.
4 Ra uvi saa ndia yo'o kuvi uvi saa itun kuii, tu va'a, tu nani olivo, ra
kuu tu ndia uvi saa kàà ña ndita ñù'ù nuu, ña tuun nuu Ndioxi ra ka'nu
ra xava'a ñu'ú va.
5 Ra tu ndia na kuni sa ña u'vi xi'in ndia, saa ra kee ñu'ù yu'u ndia ña
ka'mi ña na; ra su'va ke kuvi takundi'i va na kuni sandi'i xa'a ndia.
6 Ra ndia yo'o, ra iyoo ndiee ndia ña ndasi ndia ndivi, ra küun ka savi
kii ña kaka ndia ka'an ndoso ndia tu'un yu, ra iyoo tu ndiee ndia ña ndasa
ndia tiakuii ṉi̱ va, ra sando'o ndia na yuuvi, xi'in ndia ndia ka nuu tundo'o
ñà'a ndixaa ka mii ichi kuni va ndia.
7 Ra te xa na sandi'i ndia ña ka'an ndoso ndia tu'un yu, ra saa kanata
iin kiti ñà'a yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra kanita'an ri xi'in ndia,
ra kuchuun va ri ña ka'ni ri ndia.
8 Ra kundee iki kuñu ndia ya'ya ka'nu, ña ndikaa ma'ñu ñuu chee ka'nu
kan, nuu takaa na Iva yo Jesucristo nda'a cruz; ñuu ña □ka'an na kuu
“Sodoma” a “Egipto” va tu.
9 Ra uni kii sava ke kundee iki kuñu ndia, ra kuni takundi'i yuvi na ndee
iinii kuvi ñuu ña, xi'in ndia ndia ka nuu yuvi, xi'in na □ka'an ndia ndia
ka tu'un, xi'in na ndee iinii kuvi ñuu na'nu, ra ndüxin na ndia.
10 Ra takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú, ra tiaa ni kusii ini na ña kuvi ndia,
ra xa'a na kakin na viko ña kusii ní ini na, ra xa'a na sani'i na ña'a ta'an
na, saa chi uvi saa ndia ndika'an ndoso tu'un Ndioxi, ra tiaa ni sando'o
ndia na ndee nuu ñu'ú tuvi na.
11 Ndi su te na xinu uni kii sava, saa ra sandatiaku va Ndioxi ndia, ra
ndakoo tuku va ndia, ra takundi'i yuvi na kuni, ra tiaa ni yu'vi na.
12 Ra saa ndiee ka vi tiaku ka'an iin tachi, chi ndivi xi'in ndia, kachi ña
saa:
—¡Na ndaa ndo chi yo'o! —kachi ña.

Ra saa nandaa ndia chi ndivi xi'in viko, ra kuni takundi'i va na sáa̱ ini
xini ña'a.
13 Ra mii hora kan, ra ndiee ka vi taan, ra xi'in ña ndiee ni taan kan ra
ndi'i va xa'a iin ta'vi lo'o ñuu na, ra kuvi uxa mil yuvi. Ra na ndoo, küvi,
ra yu'vi ka vi na, ra xa'a na ndasaka'nu na Ndioxi, ra ndu'u ndivi.
14 Yo'o ke na kundaa ini ndo, chi ña yo'o kuvi tundo'o ña uvi ña kuu, ra
xa kuyachin tuku va tundo'o ña uni vaxi ña —*kachi na xi'in yu.

Tivi ra tatun Ndioxi ra uxa itun tu nii ra

15 Ra te tivi ra tatun Ndioxi ra uxa kan itun tu ni'i ra, saa ra iin nini'i
tiaku ka'an na chi ndivi, ra kachi na saa:
Iinii saa nuu xa'ndia na yuuvi chiñu,
ra xa kuenda Iva yo Ndioxi va nduu ña xi'in Jesucristo,
ra ka'ndia ra chiñu nuu iinii saa ña yuuvi iin ndisaa kii,
iin ndisaa tiempo, ndia ndikaa ndiku'un,
kachi na.
16 Ra ndia xikua'a ndia oko kumi, ndia ndee tiayu tu ndita yachin nuu
ndu'u Ndioxi, ra ndakusiti ndia, ra ndiakua nditiandiaa nuu ndia ndia nuu
ñu'ú, ra ndasaka'nu ka vi ndia Ndioxi,
17 kachi ndia saa:
Ndataxi ni ndi tixa'vi nda'a kun, Tata Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee,
chi yo'o kuvi ra iyoo vichin,
ra yo'o kuvi tu ra xa iyoo te yachi va,
ra yo'o kuvi tu ra kixi kii ña vaxi va,
ra kuu mii kun ndiee,
ña ka'ndia kun chiñu nuu iinii saa ña yuuvi.
18 Ra na ndee nuu iinii saa ña yuuvi, ra sáa̱ ni ini na xini na yo'o,
ndi vichin ke ndixaa kii ña ndukue'e kun xi'in va na.
Ra sandaku kun kuachi xi'in takundi'i na ndixi'i,
ra taxi kun ña va'a nda'a na ndika'an ndoso tu'un kun,
xi'in na yii na ndikun yo'o,
xi'in na xato'o kivi kun,
xi'in na kuu mii chiñu na'nu,
xi'in na nda'vi na ndikun;
ra sandi'i kun xa'a na sandi'i xa'a ña yuuvi,
kachi ndia.
19 Ra saa ndanuña ve'e ñu'u Ndioxi ña ndichi ndivi, ra ini ve'e ñu'u kan
tuvi íin xatun yii nuu ñú'u tutu yii ña kuu ndiayu Ndioxi ña kindoo ra
xi'in na. Ra saa xa'a koyo taxa, ra iin nini'i kuu, ra iin ka'ndi kuu kani
savi, ra ndiee ka vi nditaan, ra ku̱u̱n ní tu nduu ñí'i va.

12

Iin ko̱o̱ ñà'a ra táxí ri iin ña si'i

1 Ra saa xini yu kuu iin ña chee ni nuu ndivi, ra su'va ke iyoo ña: Iin
ña si'i ra ndixi ña ñu'ù, ra ndikaa yoo tixi xa'a ña, ra iin xinu nduu uxi
uvi kimi xini ña, ra ndaña'a ri ña kuu ri iin corona.
2 Ra ña ñú'u se'e va kuvi ña, ra ndiee ka vi nda'yu ña, ña xa'a xa'ndia
ña ini ña, saa chi ña xa kuni kaku va kuvi se'e ña.
3 Ra inka tuku va ña chee ni xini yu kuu nuu ndivi, ra su'va ke iyoo
ña: Iin ko̱o̱ ñà'a chee kuvi ri kanata, ra ri kua'a kuvi ri, ra uxa kuvi xini
ri, ra iin iin corona ñu'u ña, ra iyoo tu uxi ndiki va ri.

4 Ra xi'in su'ma ri kañu'u ri iin ti'vi lo'o kimi, ri ndee nuu ndivi, ra
sakoyo ri ri ndia nuu ñu'ú. Ra saa xikundichi ri nuu ña si'i ña xa ̃numi
kaku se'e kan, ña ̃ndiatu ri kaxi ri se'e ña te na kaku su'va ña.
5 Ra saa kaku se'e ña'a kan, ra tiaa lo'o kuvi ra kaku, ra ra kan kuvi ra
kuu ra kuchee ka'ndia chiñu nuu iinii saa ña yuuvi, ra ndaku ni ka'ndia ra
chiñu xi'in iin itun kàà tu kuni'i ra. Ra saa ndaki'in va na ra lo'o se'e ña'a
kan nda'a ña ra kua'an ra chi ndivi nuu íin tiayu ka'nu tu ndu'u Ndioxi
xa'ndia ra chiñu.
6 Ra saa xinu ña'a kan kua'an ña iin iku yuu nuu tise'e ña, nuu xa
xanduvi Ndioxi koo ña, ra ikan ke kondiaa na ña iin mil uvi ciento uni
xiko kii.

̃Kanita'an ra tatun Ndioxi ra nani Miguel xi'in kǫǫ ña'a chee

7 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, saa ndixiyo iin kuachi chee chi ndivi: Ra ra
tatun Ndioxi ra nani Miguel xi'in na tatun Ndioxi na ̃ita'an xi'in ra, ra
̃kanita'an na xi'in koo ñà'a chee kan, xi'in na tatun ri, na ̃ita'an xi'in ri.
8 Ra kǫǫ ñà'a kan xi'in na ̃ita'an xi'in ri, ra ndikuchüun ri chi ndi'i va
xa'a ri, ra ninï'i ka ri nuu koo ri ndivi xi'in na ̃ita'an xi'in ri.
9 Ra su'va ke ndo'o kǫǫ ñà'a, ri kuu kǫǫ yata ni, ri kuu timia'a, ri
̃sanda'vi iinii saa ña yuuvi, chi sakutia'a ra tatun Ndioxi kan ri nuu ndivi
ra sako'ni ra ri ndia nuu ñu'ú, ra ndia na tatun ñà'a na ita'an xi'in ri kuvi
na ndikoyo xi'in ri.
10 Ra saa xini so'o yu ña ndiee ka vi ndika'an iin tachi chi ndivi kachi
ña saa:
—Vichin ke ndixaa kii ña ̃sakaku Iva yo Ndioxi na ñuu ra, ra ̃ndaña'a
ra ndiee ra ña kuu ra Rey ra ka'nu, ra ̃xa'ndia tu Jesús, ra ndikaxin va
ra chiñu nuu takundi'i na yuuvi. Saa chi vichin ra xa ndakava va ri ña'a
ri ixiko ta'an xi'in na ñani yo nuu Ndioxi ñuu ka'ñu.
11 Ndi su na ñani yo, ra xa xakanaa va na nuu kǫǫ ñà'a kan, xi'in nii
Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o, ra xakanaa ni tu na xi'in ña ndika'an na
ña ̃ndikun na Jesús va; saa chi ndiyü'vi na ña kuvi na, chin ndataxi va
na mii na ña ndixi'i na.
12 ¡Ña kan ke na kusii ni ini ndivi, ra saa tu ndo'o na ndee ndivi va!
¡Ra ndo'o, na ndee nuu ñu'ú, xi'in nuu tiañu'u, ra nda'vi ni ndo! Saa chi
timia'a ri ̃ndakava nuu ñu'ú nuu ndee ndo ñáą, ra sáą ni ini ri, saa chi
̃kundaa ini ri ña salo'o ni va kii iyoo ri —*kachi tachi kan xi'in yu.
13 Ra te ndakava kǫǫ ñà'a kan nuu ñu'u, saa ra xa'a ri ̃táxí ri ña'á, ña
kaku tiaa lo'o se'e kan.
14 Ndi su ña'á kan, ra tąxi va Ndioxi uvi ndixin ña na'nu ni nda'a ña,
ra ta íin ndixin tasu saa íin ña, ña va'a na ndachi ña ku'un ña iku yuu,
ña koo xika ña nuu koo ñà'a kan, ra ikan ke sakuxi Ndioxi ña'á kan, uni
kuiya sava.
15 Saa ra kǫǫ ñà'a kan, ra chi yu'u ri tava ri iin itia chee ka'nú, ña na
tani ña'a kan, ra ndi'i xa'a ña kuni ri.
16 Ndi su chindiee ta'an va ñu'ú xi'in ñà'a kan, saa chi ndakuña ña yu'u
ña, ra iin xi'i yaa va ña itia chee, ra kee yu'u kǫǫ ñà'a kan.
17 Saa ra tiaa ni ndisaa kǫǫ ñà'a kan, xi'in ña'a kan, ra saa ndaki'in ri
kua'an ri ña kanita'an ri xi'in takundi'i na kúú ndise'e ña, na ̃kandixa
chiñu ña xa'ndia Ndioxi, xi'in na ̃ndikun tu'un Jesús.

13

Kiti ñà'a ri ̃kanata nuu tiañu'u

1 Ra saa xikundichi yu nuu yuti yu'u tiañu'u kan, ra xini yu kanata iin
kiti chee ñà'a nuu tiañu'u kan, ra iyoo uxa xini ri, ra uxi ku ndiki ri, ra iin
iin corona ñu'u uxi saa ndiki kan; ra ̃yoso tu'un ña ̃kaña'a xi'in Ndioxi
ta iin iin xini ri.
2 Ra kiti ña'a ri xini yu kan, ra takaa kuvi iin kuiin saa kaa ri, ra xa'a
ri, ra ta íin kuvi xa'a kiti ri nani oso saa íin ña, ra yu'u ri, ra ta kaa kuvi
yu'u ndika'a saa kaa ña, ra taxi kọọ ñà'a ri kuu timia'a kan ndiee nda'a
ri, ra taxi tu ri tiayu nuu ndu'u ri xa'ndia ri chiñu va nda'a ri, ra taxi tu ri
ndiayu ña kuu mii va ri nda'a ri.
3 Ra saa xini yu iin xini ri, ra tiaa ní iyo kaa ña, ña takue'e ña, chi ñä'a
ka ña, ña nduva'a ña, ndi su nduva'a va ña. Ra tiaa ni ndakanda ini
takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú, ra saa ndakundikun takundi'i va na kiti
chee ña'a kan.
4 Ra ̃ndasaka'nu ní na kọọ ñà'a kan, chi taxi ri ndiayu nda'a kiti ña'a
ri kanata nuu tiañu'u kan, ra ̃ndasaka'nu ni tu na kiti chee ña'a kan va,
ra ndika'an na kachi na saa:

—¿Yoo vi kuvi na kuchuun sa ña ̃xa kiti chee ña'a yo'o, ra yoo vi kuvi
na ̃kuchuun tu kata'an xi'in ri? —*kachi na.

5 Ra ndaki'in tu ri ndiayu ña kaña'a ri xa'a Ndioxi, ra ka'an tu ri ña kuu
ri ndioxi va, ra ndaki'in ri ndiayu ña ka'ndia ri chiñu, uvi xiko uvi yoo.
6 Ra saa xa'a ri kaña'a ri xa'a Ndioxi, xi'in xa'a nuu iyoo ra, ra saa tu
xa'a na ndee ndivi va.
7 Ra ndaki'in tu ri ndiayu ña kanita'an ri xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi,
ra ndiakua ña kuchuun ri xi'in na kuvi ña, ra ndaki'in tu ri ndiayu ña
ka'ndia ri chiñu nuu takundi'i va nuu na yuvi, xi'in nuu takundi'i ñuu,
xi'in nuu na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, xi'in nuu takundi'i ñuu na'nu
ña iyoo nuu ña yuuvi.
8 Ra ndasaka'nu takundi'i va na ndee nuu ñu'ú kiti ña'a kan; ra na
ndasaka'nu kiti ñà'a kan kuvi yuvi na ndikä'yu kivi nuu tutu, ña ndika'yu
ta sakan chituni Ndioxi ña yuuvi; ña ka'an ña kutiaku na xi'in Ndioxi, ña
kuu kuenda ra kuu ndikachi lo'o, ra ndisoko na.
9 Ra na ̃xini so'o, ra na kuni ka so'o va na.
10 Chi na ndikaxin Ndioxi ku'un ve'e kàà, ra ve'e kàà ke xiniñu'u ku'un
va na; ra na ndikaxin Ndioxi kuvi xi'in ichi, ra xi'in ichi ke xiniñu'u kuvi
va na. Ra yo'o ke ̃ndaña'a na mii na ña kuu na na ñuu Ndioxi, ra ndinuni
ni tu kandixa va na ra.

Kiti ña'a ri ̃kanata nuu ñu'ú

11 Ra te ndi'i, saa xini yu kanata inka tuku kiti chee ña'a nuu ñu'ú. Ra
iyoo uvi ndiki ri, ra takaa ndiki ndikachi lo'o saa kaa ña, ndi su iin ta ka'an
kọọ ñà'a kan, ra iin saa ka'an tu ri yo'o va.
12 Ra iin ta iyoo ndiee kiti chee ñà'a, ri inuu kanata nuu tiañu'u kan, ke
iyoo tu ndiee ri yo'o va, ra ̃xachiñu tu ri nuu va ri, ra ̃xa'ndia ri chiñu
nuu takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú, ña na ndasaka'nu na kiti chee ñà'a
ri inuu kanata kan, ri ñà'a takue'e xi̱ni̱ ra nduva'a va ña.
13 Ra tiaa ni kua'a ña iyo ̃xa ri, saa chi ̃kee ñù'ù chi ndivi, ra ̃koyo ña
nuu ñu'ú, ra ̃xíní takundi'i yuvi ña ̃xa ri.
14 Ra sanda'vi ri takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú, xi'in ndiee ña taxi kiti
chee ñà'a kan nda'a ri ña iyo ni xa ri, ra xa'ndia ri chiñu nuu na ndee nuu
ñu'ú, ña na sava'a na iin na'na kiti chee ñà'a, ri nditia'ndia xini xi'in ichi,
ndi su ndixï'i ri.

15 Ra kiti ña'a ri uvi, ri kanata nuu ñu'ú, ra ndaki'in ri ndiayu ña
sandaka'an ri na'na kiti chee ña'a ri inuu kanata nuu tiañu'u, ña va'a
na ndaka'an ña, ra ka'ni ña takundi'i yuvi na xïin kañu'u ña.
16 Ra xa'ndia ri chiñu nuu takundi'i yuvi, na vali xi'in na na'nu, na kuika,
xi'in na nda'vi, na xika ndika, xi'in na xachiñu nda'vi nuu yuvi ndi su köo
ya'vi na, ña na ñani tuni chi nda'a kua'a na, a tiaan va tu na.
17 Ra ndia nii na küvi sata, ra nii küvi tu xiko va na, tu köo tuni ri, a kivi
ri, a numero ña kúú kivi ri, ndu'u nda'a kua'a na, a tiaan va tu na.
18 Ra yo'o ke xiniñu'u ní va ña xini tuni nuu yuvi, ra na iyoo ña xini tuni
ra na nanduku na ni ke kuni kachi numero kiti chee ña'a kan, chi numero
iin yuvi va kuvi ña, ra i̱ñu̱ ciento uni xiko i̱ñu̱ kuvi ña.

14

Na iin ciento uvi xiko kumi mil ra xita na iin yaa xaa nuu Ndioxi

1 Ra te ndi'i, saa xini yu ndichi ra kuu ndikachi lo'o xini iku chee ña nani
Sión, ra ndita iin ciento uvi xiko kumi mil yuvi xi'in ra, ra ndu'u kivi ra
xi'in kivi Iva ra tiaan na.
2 Ra saa xini so'o yu iin tachi chi ndivi, ra iin nini'i kuu iin ta kuu yu'u
iin itia chee iin saa kuu, a iin ta kuu tu ta ndiee ni kani savi iin saa kuu,
ra tachi ña xini so'o yu kan, ra ta kuu ta ⁰saka'a kua'a ni yuvi arpa, saa
kuu.
3 Ra ⁰xita na iin yaa yii, ña xaa nuu Ndioxi, ra ndu'u tiayu ka'nu kan
nuu ndita kumi saa ña tiaku kan xi'in oko kumi saa ndia xikua'a kan, ra
ndia nii na kuchüun kutu'va kata yaa yii kan, chi takua na iin ciento uvi
xiko kumi mil, na ndikaku, na kee tiañu na yuvi kuachi na ndee nuu ñu'u
va kuvi na va'a xita ña.
4 Ra na yo'o, ra na ndixayäkua mii xi'in na si'i kuvi na; ra ⁰ndikun na
sata ndikachi lo'o xika na ndia ndia ka mii nuu kua'an va ri. Ra xa'a na
yo'o ke cha'vi ndikachi lo'o yo'o mii ri, ña kan ke va'a nduu na ta ku'va
iyoo kui'i nuu ña ⁰soko na nuu Ndioxi xi'in nuu Jesucristo ra kuu ndikachi
lo'o.
5 Ra ndia nii tu'un ndixavä'a ini na ndatu'un na, ra ndia nii lo'o tu yakua
na köo nuu Ndioxi va.

⁰Ka'an ndoso uni ndia tatun Ndioxi

6 Ra saa xini yu inka tuku ra tatun Ndioxi, ra ⁰ndachi ra ⁰xika ra nuu
ndivi, ra ⁰ni'i ra tu'un Ndioxi ña kuë ndi'i xa'a. Ra ka'an ndoso ra ña nuu
takundi'i yuvi na ndee nuu ñu'ú: na ndee ñuu na'nu, xi'in nuu takundi'i
yuvi, xi'in nuu na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un, xi'in nuu na ndee takundi'i
ñuu.
7 Ra ndiee ka vi ⁰ka'an ra kachi ra saa:
—Yu'vi ini ndo kuni ndo Ndioxi ra ndasaka'nu ndo kivi ra, chi vichin ke
xa ndixaa kii ña sandaku ra kuachi xi'in na yuuvi, ra na ndasaka'nu ndo
ra, chi ra yo'o kuvi ra xava'a ndivi, xi'in ñu'ú, xi'in tiañu'u, xi'in nuu kana
tiakuii —⁰kachi ra tatun kan.
8 Ra saa ⁰ndíku̱n inka tuku ra tatun Ndioxi, ra uvi, ra ⁰ka'an ra kachi
saa:
—Xa ndakava va ñuu chee ka'nu Babilonia, ra xa ndi'i va xa'a ña, saa
chi ña kan kuvi ña sanda'vi takundi'i ñuu na'nu ña na kundikun ña inka
ndioxi ña kuu yuu xi'in itun —⁰kachi ra.
9 Ra saa ⁰ndíku̱n inka tuku ra tatun Ndioxi ra uni, ra ndiee ka vi ka'an
ra kachi ra saa:
—Tu ndia iin na, na kañu'u kiti chee ñà'a ri kanata nuu tiañu'u, xi'in
na'na ri, ra taxi na ñani tuni ri nda'a na, a tiaan na,

10 saa ra ni'i tu na kan va tundo'o ka'nu ña taxi Ndioxi, saa chi sáa̱ ni ra
xi'in na, ra sando'o ra na xi'in ñù'ù ña ndikavanuu ñu'ú ka'ndi xi'in, ra
kuni takundi'i na tatun Ndioxi xi'in ra kuu ndikachi lo'o tundo'o ña ndo'o
na.
11 Ra i'ma ña ⌧kana nuu ndo'ni na, ra iin ndisaa kii, iin ndisaa tiempo
ke kana va ña, ra nii ñuu nii ka'ñu ndakindiëe vi na xa'a ña kañu'u na
kiti chee ñà'a kan, xi'in na'na ri, xi'in xa'a ña ndiñani tuni ri na.
12 ¡Ra xa'a ña kan ke ndaku ni na koo ini na yii, na ⌧kandixa ndiayu
Ndioxi, ra ⌧ndikun na Jesús, ña va'a na ndö'o na ta'an tundo'o ña'a yo'o!
—*kachi ra tatun Ndioxi kan.
13 Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi xi'in yu chi ndivi kachi ña saa:
—Tiaa ña ka'an yu xi'in kun yo'o: “Chi vichin, ra iin saa ndia kii ña vaxi,
ra tiaa ni va'a kee yuvi na kuvi xa'a ña ndikun na Jesucristo”, —kachi ña.
Ra saa ndika'an ka Tachi Yii kachi ña saa:
—Saa iyoo va ña, chi vichin ke ndakindiee na, ra sachïñu ka na, ra
ndaki'in va na ya'vi na ndivi xa'a chiñu ña xa na nuu Ndioxi —*kachi ña.

Sayukun Ndioxi kuachi xi'in na yuuvi kii na ndi'i

14 Te ndi'i, ra saa ndakuto'ni yu, ra xini yu iin viko yaa, ra nuu viko
yaa kan ndu'u iin tiaa, ra takaa kuvi se'e iin tiaa va kaa ra, ra ñú'u ra iin
corona ña oro, ra ni'i ra iin ichi ndiakua ña ndi̱kó ni yu'u.
15 Saa kanata inka tuku ra tatun Ndioxi ini ve'e ñu'u, ra ndiee ka vi
ndika'an ra xi'in ra ndu'u nuu viko yaa kan kachi ra saa:
—Xa va'a va, na xa'a kun sakee kun xi'in ichi ndiakua kun, chi xa ndixaa
va tiempo ña ndakaya ña'a tata ña iyoo nuu ñu'ú, saa chi xa ndixinu va
ña —*kachi ra.
16 Ra saa saya'a ra ndu'u nuu viko yaa kan, ichi ndiakua ña ⌧ni'i ra nuu
ñu'u, ra ndakaya ndi'i va ra ña'a tata ña iyoo nuu ñu'u.
17 Ra saa kanata inka tuku ra tatun Ndioxi ini ve'e ñu'u ña ndichi ndivi,
ra ⌧ni'i tu ra kan va iin i̱chi̱ ndiakua ña ndi̱kó ni yu'u.
18 Saa kanata inka tuku ra tatun Ndioxi nuu altar yii, ra ra kan kuvi ra
iyoo ndiayu nda'a xa'a ñù'ù ña xíxî, ra ndiee ka vi ndika'an ra xi'in ra
⌧ni'i ichi ndiakua ña ndi̱kó ni yu'u kan kachi ra saa:
—Xa va'a xa'a kun ña ka'ndia kun uva ri iyoo nuu ñu'ú, chi xa ndichichi
ni va ri —kachi ra.
19 Ra saa saya'a ra tatun Ndioxi kan, ichi ndiakua ña ni'i ra nuu ñu'u, ra
xa'ndia ra ta ndoko, ta ndoko uva kan, ra saa taan ra ri ini ña'a chee nuu
kuañu na ri, ña ku'ni na ri, ra ña yo'o ke ndaña'a, ña sáa̱ ní ini Ndioxi.
20 Ra saa ndiku'ni uva ini ña'a nuu xa ku'ni na ri, ña íin yachin nuu ñuu
ka'nu, nuu iyoo te'e uva kan, ra ini ña'a nuu ku'ni na uva kan ndakoyo ni̱i̱.
Ra tiaa ni sukun ndaa ña chi ku'va ndia nuu ndikaa kàà ña tiin yu'u iin
kuayu ke xindokoo ña; ra uni ciento kilómetro ke ndakaa ni̱i̱ kan ndixa'an
ña.

15

Uxa ndia tatun Ndioxi xiin uxa nuu tundo'o

1 Ra saa xini yu inka tuku ña iyo ni kuu nuu ndivi, ra uxa kuvi ndia
tatun Ndioxi xini yu ndita, ra ni'i ndia uxa nuu tundo'o ña kixi; ra yo'o ke
⌧xinu nuu ña ndukue'e ni ini Ndioxi xini ra na yuuvi.
2 Ra saa xini tu yu iin ña'a ña ye'e ni, ra ta kaa kuvi tiañu'u ra
ndikavanuu ñù'ù xi'in, saa kaa ña; ra yachi kan ndita na ⌧ni'i arpa tun
taxi Ndioxi, ra na yo'o kuvi na kuchuun xakanaa nuu kiti chee ña'a xi'in
na'na ri, ra nii tuni ri ndiñäni nda'a na, a tiaan na.

3 Ra ̱xita na yaa xaa ña xita ra Moisés ra xachiñu nuu Ndioxi, ña
ndasaka'nu na ra kuu ndikachi lo'o, ra kachi na saa xita na:
Kua'a ni ña nduvi,
xi'in ña ndichi xava'a kun Tata Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee,
ra chiñu ña xa kun,
ra ña ndaa ni va kuvi ña,
ra ndaku ni iyoo ña,
ra yo'o kuvi rey ra xa'ndia chiñu nuu takundi'i na yii.
4 Ra takundi'i yuvi ra ̱xato'o va na yo'o, Tata Ndioxi,
ra ̱ndasaka'nu na yo'o,
saa chi indaa yo'o va kuvi ra yii.
Ra takundi'i na kee ñuu na'nu,
ra nuu yo'o ke kixi va na ña ndasaka'nu na yo'o,
saa chi ̱xini na ña kuu kun ra ndakú
̱kachi na ̱xita na.
5 Ra ta ndi'i kuu ña yo'o, ra saa ndakuto'ni yu, ra xini yu ndanuña ve'e
ñu'u yii ña ndichi ndivi nuu ndikaa tutu yii ña kuu ndiayu ña kindoo
Ndioxi xi'in na.
6 Ra ini ve'e ñu'u kan kee uxa ndia tatun Ndioxi, ra ̱ni'i ndia uxa nuu
tundo'o ñà'a. Ra ̱ndixi ndia tikoto yaa ña taxa, ra isa'vi ndika ndia xi'in
ñii ña oro.
7 Ra saa taxi iin ña kumi ña tiaku, ña ndee nuu Ndioxi, iin iin copa ña
oro nda'a uxa saa ndia tatun Ndioxi kan, ra iin chitu ndaa ña xi'in tundo'o
ña taxi Ndioxi, ra tiaku iin ndisaa kii, iin ndisaa tiempo.
8 Ra iin chitu ndaa ini ve'e ñu'u kan xi'in i'ma, xa'a ña ka'nu ni Ndioxi,
xi'in xa'a ndiee ra. Ra ndia nii yuvi ndiküvi ki'vi ini ve'e ñu'u kan, chi
täan kuu uxa saa tundo'o ña ni'i uxa saa ndia tatun Ndioxi kan.

16

Kosondiee ndia tatun Ndioxi ndia uxa kan copa ña ñú'u tundo'o ña ni'i ndia

1 Ra saa xini so'o yu ña ndiee ka vi ndika'an iin tachi ndia ini ve'e ñu'u
kan, xi'in uxa saa ndia tatun Ndioxi kan, kachi ña saa:
—Kua'an ndo ra kosondiee ndo uxa saa copa ña ndo'ni tundo'o ñà'a, ña
̱taxi Ndioxi nuu ña yuuvi —kachi ña.
2 Ra saa ndixa'an ra tatun Ndioxi, ra nuu kan, ra kosondiee ra copa ña
̱ni'i ra nuu ñu'ú, saa ra takundi'i yuvi na ndiñani tuni kiti chee ñà'a kan,
xi'in na ndasaka'nu na'na ri, ra ki'in kue'e ñà'a na, ña kuu kue'e tia'yu, ra
̱ku'vi ni na xi'in ña.
3 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra uvi kan, copa ña ̱ni'i ra, nuu
tiañu'u. Saa ra nduu ra nii va, ra iin ta íin nii na ndixi'i na xa'ni ta'an saa
nduu ra, ra ndixi'i takundi'i va kiti ri ñú'u ka'a tiañu'u kan.
4 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra uni kan, copa ña ̱ni'i ra, nuu itia,
xi'in takundi'i nuu kana tiakuii, ra nduu ndi'i ra nii va.
5 Ra saa xini so'o yu ña ndika'an ra tatun Ndioxi ra kosondiee copa nuu
tiakuii kan, ra kachi ra saa:
—Ra va'a kuvi yo'o Tata, ra yo'o kuvi ra xa tiaku ta yachi, ra tiaku kun
vichin va, ra ra yii kuvi kun, saa chi xayukun kun kuachi xi'in na yuuvi
6 xa'a ña xa'ni na na yii, na ̱ndikun yo'o, xi'in ña xa'ni na, na ndika'an
ndoso tu'un kun te yachi, ra vichin ke ko'o na nii sa tu yo'o va, chi saa ke
xiniñu'u koo va na xa'a ña xa na —*kachi ra.

7 Ra saa xini so'o yu ndika'an inka tuku ra tatun Ndioxi, ndia nuu altar
yii kan kachi ra saa:

—Ña ndixa ni kuvi va ña, Tata Ndioxi, ra kuu mii takundi'i ndiee, saa
chi tundo'o ña □taxi kun ra ña ndaku ni va kuvi ña, chi mii ña ndaa va
□xa kun xi'in na xa'a kuachi na —*kachi ra.

8 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra kumi kan, copa ña □ni'i ra sata
ñu'ù, ra ndaki'in ña ndiayu ña ndiee ni ka'mi ña yuvi xi'in ka'ni ña.
9 Ra sandii ni ña takundi'i yuvi xi'in ka'ni ña; ra ni saa chi ndixïin na ña
nandiko ini na, ra kandixa na Ndioxi, chi na ndiee ka ndikaña'a va kuvi
na xa'a Ndioxi, ra taxi tundo'o kan.
10 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra u'un kan, copa ña □ni'i ra nuu
iin tiayu ndu'u kiti chee ña'a kan, ra saa kuñaa iinii kuvi nuu xa'ndia ri
chiñu. Ra iin ndiakua ndakaxi yuvi na ndee kan yaa na, ña tixu'vi ní na.
11 Ra nii saa chi nindäkoo na chiñu yakua ña □xa na, chi na ndiee ka
ndikaña'a va kuvi na xa'a Ndioxi ra iyoo ndivi, xa'a tundo'o ña □ndo'o na,
xi'in ña □tixu'vi ni na.
12 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra iñu kan, copa ña □ni'i ra nuu itia
ka'nu ra nani Eufrates, saa ra ndachi va itia kan, ña va'a xa na koo nduvi
ichi kan, ña va'a yá'a na rey na kee chi nuu □kanata ñu'u.
13 Ra saa xini yu ndakoyo uni tachi ñà'a, ra iin ña kanata yu'u kǫǫ ñà'a ri
ku timia'a kan, ra iin ña kanata yu'u kiti chee ñà'a ri kanata nuu tiañu'u,
ra iin tu ña kanata yu'u tiaa ra □ka'an ndoso tu'un va ri, ra ta íin sa'va saa
íin ña;
14 ra tachi ñà'a kan, ra □xa ña ña ndichi, xi'in ña xitu'un, ra kee ña
kua'an ña nuu takundi'i na kuu rey na iyoo nuu iinii saa ña yuuvi, ña
ndachuta'an ña na, ra kanita'an na xi'in Ndioxi ra kuu mii takundi'i ndiee,
te na xaa kii ka'nu ña sayukun ra kuachi xi'in na yuuvi.
15 Ña kan ke kuenda ni na koo ndo, chi kundäa ini ndo ama ke ndiko
yu, chi ta ku'va □xa iin ra kui'na va ke sa yu te na ndiko yu. Ra va'a ni
kee yuvi na ndito, ra xa iyoo nduvi na xi'in tikoto ña kundixi na ña va'a
na käka yala na, ra kukä'an nuu na.
16 Ra saa ndachuta'an uni saa tachi ñà'a kan takundi'i na rey, iin nuu
nani Armagedón, ra tu'un hebreo kuvi tu'un yo'o.
17 Ra saa kosondiee ra tatun Ndioxi, ra uxa kan, copa ña □ni'i ra sata
tachi, ra saa ndiee ka vi ndika'an iin tachi ini ve'e ñu'u ña ndichi ndivi,
nuu íin tiayu ndu'u Ndioxi, kachi ña saa:

—Xa ndixinu ndi'i va chiñu —*kachi ña.

18 Saa ra xa'a koyo taxa, ra iin nini'i kuu, ra iin ka'ndi kuu kani savi, ra
ndiee ka vi xa'a taan, ra iin kisi ninu ña ñu'ú, ra ndia nii kii ke tä'an táan
ta ku'va □kuu yo'o.
19 Ra ñuu chee ka'nu Babilonia ra uni nindata ña, ra takundi'i ñuu na'nu
ña iyoo nuu ña yuuvi, ra ndi'i yaa va xa'a ña. Ra taxi Ndioxi tundo'o ña'a
nda'a ñuu chee ka'nu Babilonia kan, saa chi ñú'u va ini ra xa'a chiñu ki'vi
ña xa na nuu ra.
20 Ra takundi'i iku vali ña ñú'u ni'ni ini tiañu'u, xi'in xiki na'nu ra
nindoñu'u ndi'i va ña.
21 Ra saa xa'a ndikoyo nduu ñí'i ña kee chi ndivi sata na yuuvi yo'o, ra
ku'va uvi xiko kilo yá'a ke vee ña, ra saa xa'a na kaña'a na xa'a Ndioxi,
xa'a ña □taxi ra tundo'o ña'a yo'o nda'a na.

17

Ndo'o ni ña koko ña yoso kiti chee ñà'a

1 Ra saa kuyachi iin ndia tatun Ndioxi, ndia uxa ndia xini'i iin iin copa
kan, ra ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Na'a yo'o ra ña̱'a̱ yu tundo'o ka'nu, ña ndo'o ña'á ña koko, ña ndu̱u
nuu tiakuii, nuu kun.
2 Chi xi'in ña'á yo'o ke ndiki'vi takundi'i ndia rey ndia ndee nuu ña
yuuvi, ra xa yakua ndia mii ndia xi'in ña, ra saa xa tu takundi'i na yuuvi
va, chi xa yakua na mii na xi'in chiñu yakua ña xa ña —*kachi ra xi'in
yu.
3 Ra saa xaa Tachi Yii sata yu, ra ndaki'in ra tatun Ndioxi kan yu'u, ra
ndixa'an yu xi'in ra iin iku yuu, ra ikan xini yu iin ña'á, ra yoso ña iin kiti
chee ñà'a, ra ri kuá'á kuvi ri, ra iyoo uxa xini ri, ra uxi ku ndiki ri, ra iinii
saa sata ri ndika'yu tu'un ña kaña'a xa'a Ndioxi.
4 Ra ña'á kan, ra ndixi ña tikoto ña ndí'i tuun, ra kuá'á va tu ña, ra iin
ndasa savi níí ña mii ña xi'in oro, xi'in yuu nduvi ña ya'vi ni, xi'in yuu
ña nani perla, ra ni'i ña iin copa ña oro, ra iin chitu ndaa ña xi'in ña
ndiva'a ña yakua ña xa ña, ña xa yakua ña mii ña xi'in kua'a ni tiaa.
5 Ra tiaan ña'á kan ndika'yu iin tu'un, ña u'vi ni kundaa ini na yuvi
xi'in: “Ra ña'á chee kan kuvi ñuu Babilonia, ña kuu si'i takundi'i na si'i,
na koko xi'in takundi'i ña yakua, ña iyoo nuu ña yuuvi.”
6 Ra saa ndakuni yu ña'á kan, ra xa ña ndixini va kuvi ña xi'in ni̱i̱ na
yii na kuu ñuu Ndioxi, xi'in ni̱i̱ na ndixi'i xa'a ña ndikun na Jesús. Ra te
xini yu ña'á kan, ra ndakanda ka vi ini yu.
7 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in yu kachi ra saa:
—¿Nichuun ndakanda ni ini kun? Ndï'i ini kun chi yu'u va kuvi ra
ndatu'un xi'in kun, ra kundaa va ini kun ni ke kuni kachi ña, ña kaa ña'á
kaa saa, ra saa tu kiti chee ñà'a ri ndu'u ña sata va, ri iyoo uxa xini ra iyoo
tu uxi ndiki va ri.
8 Ra na kundaa ini kun chi kiti chee ñà'a ri xini kun kaa kuvi ri ndixiyo
te yachi, ra köo ka ri iyoo vichin; ndi su kanata va tu ri yu'u yavi chee ñà'a
ña kunu ni nuu ndikaa ri kan. Ra takundi'i yuvi na ndöso kivi nuu tutu
Ndioxi ña ka'an ña kutiaku na, ña ndika'yu ndia te kivi chituni Ndioxi ña
yuuvi, ra te na kuni na kiti chee ñà'a ri ndixiyo, ra köo ka ri vichin, ra
ndatiaku va tu ri, ra ndakanda ni ini na, ndi su te na ndi'i, ndia saa ra
ndi'i va'a xa'a va ri.
9 ’Ra ña kundaa ini na yuvi xi'in ña yo'o, ra xiniñu'u ni va na ña xinituni:
Chi uxa saa xini kiti chee ñà'a kan kuvi uxa xiki na'nu nuu ndu'u ña'á kan;
10 ra kuvi kuu tu ña uxa ndia rey va. Ra ndia rey ndia uxa kan, ra xa
ndikoyo va u'un ndia, ndi su ta'an xa'ndia va iin ra chiñu vichin, ra kúni̱
ka va tu xaa inka ra ña ka'ndia ra chiñu, ra te na xaa ra kan, ra lo'o ni va
tiempo ke ka'ndia ra chiñu.
11 Ra kiti chee ñà'a ri xitiaku, ra köo ka ri vichin, ra ra kan kuvi ra kuu
rey ra una va, ra kuu tu ra iin ndia rey ndia uxa kan va, ra lo'o ní va
tiempo ka'ndia ra chiñu, ndia saa ra ndi'i va'a xa'a va ra.
12 ’Ra uxi saa ndiki kiti chee ñà'a, ri xini kun kan, kuvi ndia kuu uxi rey,
ndia tä'an xa'a ka'ndia chiñu, ra te xa na xa'a ndia ña ka'ndia ndia chiñu
xi'in kiti chee ña'a kan, ra lo'o ni va tiempo ke ka'ndia ndia chiñu xi'in ri.
13 Ra ndia rey ndia uxi kan, ra iin nduu yu'u va ndia, ra taxi ndia ndiee
xi'in ndiayu ña kuu mii ndia nda'a kiti chee ñà'a kan.

14 Ra saa xa'a ndia kanita'an ndia xi'in Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o;
ndi su Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o, ra kuchuun va ra ña sakanaa ra
nuu ndia rey kan xi'in nuu kiti chee ñà'a kan, saa chi Jesucristo ra kuu
ndikachi lo'o yo'o kuvi ra kuu rey ra kuchee nuu takundi'i va na rey, ra
ra yo'o kuvi tu ra kuchee nuu takundi'i na kuna'nu va. Ra na ita'an xi'in
ra kuvi yuvi na kana ra, na ndikaxin ra, na ndinuni ni ini ndikun sata ra
—*kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in yu.
15 Ra saa ndika'an ka ra tatun Ndioxi kan xi'in yu kachi ra saa:
—Tiakuii ra xini kun, ndu'u ña'á koko nuu kan, kuvi takundi'i ñuu, xi'in
takundi'i yuvi, xi'in takundi'i ñuu chee na'nu ña iyoo nuu ña yuuvi, xi'in
takundi'i yuvi na ka'an ndia ndia ka nuu tu'un.
16 Ra uxi saa ndiki kan xi'in mii kiti chee ñà'a kan, ra kundasi ta'an va
ri xi'in ña koko kan, ra kindiaa ndi'i va ri ñà'à ña kuu mii ña nda'a ña, ra
iin ku yala va ña sa ri; ra kaxi ri kuñu ña, ra ka'mi ri ña xi'in ñù'ù.
17 Ra mii Ndioxi va kuvi ra taxi ndiayu, ña va'a ndakuta'an yu'u uxi saa
ndia rey kan ra ndataxi ndia ndiayu nda'a kiti chee ñà'a kan ña ka'ndia
ri chiñu nuu ndia, ña va'a na xínu nuu ña kuni Ndioxi, chi saa ke kuni ra
koo va.
18 Ra ña'á ña xini kun kan kuvi ñuu chee ka'nu, ra xa'ndia ña chiñu
nuu takundi'i na kuu rey na iyoo nuu ña yuuvi —*kachi ra tatun Ndioxi
kan xi'in yu.

18

Ndii xaa ñuu ka'nu Babilonia

1 Ra te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa xini yu inka tuku ra tatun Ndioxi, ra kee
ra ndivi vaxi nuu ra, ra iyoo ni ndiee ra, ra iin ndiakua ndaye'e nuu ñu'ú
xi'in ndiee ra.
2 Ra ndiee ka vi ndika'an ra kachi ra saa:
—Xa ndi'i va xa'a ñuu chee ka'nu Babilonia, xa ndi'i va xa'a ña; ra vichin
ra xa ve'e nuu iyoo ña ndiva'a va nduu ña, ra nduu tu ña kava nuu ndo'ni
takundi'i nuu tachi ndiva'a va, ra nduu tu ña chi'yo nuu ndo'ni takundi'i
nuu saa ñà'a, ri kini ni íin va.
3 Saa chi ñuu Babilonia yo'o, ra sakua'a ña takundi'i ñuu na'nu, ña iyoo
nuu ña yuuvi ña sa ña chiñu yakua ña xa ña, takuu ña xindikun ña ndioxi
ña kuu yuu xi'in itun; ra saa sakua'a tu ña takundi'i na rey va; ra takundi'i
na ixiko ra ndiakua ndukuika na xa ña xi'in takundi'i ña sạví ña sata ña
nuu na —*kachi ra tatun Ndioxi kan.
4 Ra te ndi'i, saa xini so'o yu ndika'an inka tuku tachi yuvi chi ndivi,
kachi ña saa:
—Takundi'i ndo'o, na ñuu yu, ra ndakoyo ndo ñuu Babilonia xaan, ra
saa ke na sä ndo kuachi ña xa ña; ra saa ke ndö'o ndo tundo'o ña xaa
sata ña.
5 Saa chi takundi'i kuachi ña xa ña, ra xa ndixaa ndi'i va ña ndia ndivi,
ra Ndioxi ku ra sayukun kuachi xi'in ña xa'a chiñu yakua ña xa ña.
6 Ra ta xa ñuu Babilonia xaan xi'in inka ñuu ke na sa tu ndo'o va xi'in
ña; ra ndiakua na ndachinuu ka va ndo siki ña sa ndo xi'in ña; ra tu ñuu
Babilonia xaan ra xa ña iin chiñu ki'vi xi'in ndo, ra vichin na sa tu ndo'o
inka chiñu ña ki'vi va'a ka va xi'in ña,
7 chi xa nịnù ni ña xi'in mii ña, ra xini sii ni tu ña koo takundi'i ña sạví
va nuu ña. ¡Ra xa'a ña kan ke na sando'o ni ndo ña vichin! Saa chi xani
ini ña ka'an ña saa: “Yo'o, ra va'a ni va ndu'u yu ña kuu yu reina, ra
xa'ndia yu chiñu ra nii süvi tu ña ndindukuaan kuvi yu, ra ndia nii tu
kii ndö'o ini va yu”, kachi ña.

8 Ra xa'a chiñu kini ña xa ña ke kama ni va xaa takundi'i tundo'o nuu
ña: ra ndi'i xa'a ña sa kue'e, ra kusuchi ni tu ini va ña, ra ka'un ni tu ini
va ña, ra koko tu ña xi'in ñù'ù va, saa chi Tata yo Ndioxi, Ra Ka'nu kuvi
ra ndika'an ña sayukun ra kuachi xi'in ña —*kachi ña.
9 Ra takundi'i na kuna'nu, na iyoo nuu ñu'ú, na xa chiñu yakua xi'in ña,
ra kusii ni tu ini na xi'in ña'a ña sạví ña ndixiyo nuu va ña, ra te xa na
kuni na koko ña ra kusuchi ni ini na xa'a ña ra kuaku ni va tu na.
10 Ra xa'a ña yu'vi na kuna'nu kan koko na xi'in ñuu Babilonia ke kuita
xika va na, ra ka'an na kachi na saa:
—¡Nda'vi ni ñuu chee ka'nu Babilonia, nda'vi ni ña! Chi ndaku ni
ndixiyo ña, ra iin kama su'va va ndi'i xa'a ña xa Ndioxi —kachi na.
11 Ra na ndixiko ñà'à nuu ñuu chee ka'nu kan ra kusuchi ni ini na xa'a
ña, saa chi köo ka na sata ñà'à nuu na.
12 Saa chi ñuu Babilonia kuvi ña sata takundi'i yuu ya'vi ña kuu oro,
xi'in plata, xi'in yuu nduvi ni, xi'in yuu yaa ña ya'vi ni, xi'in tikoto va'a
ña ya'vi ni, xi'in takundi'i itun tu nduvi ni xa'an tami, xi'in takundi'i itun
tu va'a ni túxi, ra va'a xava'a na ndia ndia ka ñà'à xi'in nu, xi'in takundi'i
nuu itun tu nduvi ni, xi'in kaa ña nani bronce, xi'in kaa ña nani hierro,
xi'in yuu ña nduvi ni ña nani marmol,
13 ra saa tu ndakua itun ña nani canela va, xi'in takundi'i ña'a ña nduvi
ni xa'an, xi'in xuxa va'a, xi'in ndutia xa'an tami, xi'in takundi'i xuxa ña
nduvi ni xa'an, xi'in vino, xi'in aceite, xi'in harina ña va'a, xi'in trigo, xi'in
takundi'i nuu kiti, takuu sindiki, xi'in ndikachi, xi'in kuayu, xi'in itun tu
tivi xa'a kañu'u kiti, ra ndia yuvi na xachiñu nda'vi va kuvi na ndasata
ña.
14 Ra kạ'ạn yuvi kan kachi na saa xi'in ñuu Babilonia:
—Nda'vi ni kun saa chi takundi'i ñà'à ña kutoo ni kun, ra köo ka ña; chi
vichin ra xa nindoñu'u takundi'i va ña sạví ña ndixiyo nuu kun, xi'in ña
kuika; ra ndia nii ka kii köo ka ña nuu kun —kachi na.
15 Ra takundi'i yuvi na ndixiko ña'a nuu ña, ra ndukuika na xa ña, ra
ndia xika xika va kuita na, xa'a ña iyu'vi na nuu tundo'o ña ndo'o ña.
Ra kusuchi ni ini na xa'a ña ra kuaku ni na.
16 Ra kạ'ạn na kachi na saa:
—Nda'vi ni ñuu chee ka'nu, ña xindixi tikoto ña va'a ni, tikoto ña sạví
ña nduvi ni, ra ndasasavi ni tu ña mii ña xi'in oro, xi'in yuu yaa ña nduvi
ni xi'in yuu ña ya'vi ni.
17 Ra nda'vi ni ña chi iin kama su'va va ndi'i xa'a takundi'i ña kuika ña
ndixiyo nuu ña —kachi na.
Ra na xindiso chiñu kava barca, xi'in na ndixika xi'in nu, xi'in na xindiaa
nu, xi'in na xindo'ni xachiñu nuu tiañu'u, ra ndia xika xika va xikundita
na,
18 ña ixto'ni na ña ndakundichi i'ma ña xixi ñuu ka'nu kan, saa ra iin
koko'o ninda'yu na kachi na saa:
—Ndia nii ñuu ndikuchüun kita'an xi'in ñuu chee yo'o —kachi na.
19 Saa ra sandaa na yaka xini na, ra xa'a na nda'yu na, ra xaku na, ra
kusuchi ka vi ini na kachi na saa:
—Nda'vi ni ñuu chee yo'o, chi ña yo'o ke ndasakuika takundi'i na iyoo
barca tu xika nuu tiañu'u xi'in ña kuika ña ndixiyo nuu ña, ra vichin ra
iin kama su'va va ndi'i xa'a ña nindoñu'u ña —kachi na.
20 Ra na kusii ni ini ndo'o na iyoo ndivi, xi'in ndo'o na yii na kuu ñuu
Ndioxi, ra saa tu ndo'o ndia xita'an xi'in Jesús va, ra saa tu ndo'o ndia
ndika'an ndoso tu'un Ndioxi va, saa chi Ndioxi kuvi ra xandaku kuachi
xi'in ñuu chee yo'o xa'a ña xa ndiva'a ni ña xi'in ndo.

21 Ra saa ki'in iin ra tatun Ndioxi, ra ndaku ni, iin yuu katia chee, ra
sako'ni ra ña nuu tiañu'u, ra ndika'an ra kachi ra saa:
—Iin ta ku'va ndakava yuu chee yo'o ini tiañu'u, ra iin ku'va saa ke kuu
tu ndi'i xa'a yo'o va ñuu chee ka'nu Babilonia, ra ndia nii ka kii küni na
yo'o.
22 Ra ndia nii ka tu kii sakä'a na arpa, ra nii tiyoo tïvi ka na, ra nii na tivi
xi'in na xita, ra tïvi ka na yaa ya'ya ka'nu ña kuu mii kun, ra ndia nii ka
tu na xachiñu ndia ndia ka chiñu, köo ka, ra nii yuu ka̱tia̱ ña ndiko ña'a
kä'a ka tu yu'u va.
23 Ra ndia nii ñù'ù ka ndatüun ya'ya kun, ra nii viko tanda'a köo ka. Saa
chi saa ke koo va kun kuni Ndioxi, saa chi na ndixiko ña'a nuu kun kuvi
na ndaku ni ndixiyo, ra sakua'a na takundi'i' yuvi na ndee nuu ñu'ú xi'in
ña tasi, xi'in ña kini, ña sakua'a na nuu kun.
24 Saa chi yo'o ñuu Babilonia kuvi ña kuu mii kuachi ña xa'ni kun na
ndika'an ndoso tu'un Ndioxi xina'a, xi'in na yii na kuu ñuu Ndioxi, ra
saa tu na kua'a na xa'ni kun, iinii saa kuvi ña yuuvi va —*kachi ra tatun
Ndioxi kan xi'in ñuu Babilonia.

19

Ndasaka'nu na Ndioxi chi ndivi

1 Te ndi'i kuu ña yo'o, ra saa xini so'o yu ndiee ka vi ka'an iin ti'vi chee
yuvi chi ndivi kachi na saa:
¡Ra ka'nu ni kuvi Iva yo Ndioxi!
¡Saa chi sakaku ra yoo!
Ra takundi'i ña to'o, xi'in ña ka'nu, xi'in ndiee,
ra kuenda mii Iva yo Ndioxi va kuvi ña.
2 Saa chi iin ta iyoo mii kuachi na,
saa iyoo ña xa Ndioxi xi'in va na,
saa chi taxi ra tundo'o nda'a ñuu chee ka'nu ña kuu ña'á koko,
ña xa yakua ña yuuvi xi'in chiñu yakua ña xa ña,
ra Ndioxi va kuvi ra sandi'i xa'a ña,
xa'a ña xa'ni ña na xachiñu nuu ra,
kachi na.
3 Ra saa ndika'an tuku na kachi na saa:
—¡Ra ka'nu ni kuu Iva yo Ndioxi! Saa chi iin ndisaa kii iin ndisaa tiempo
ke kana va i'ma, ña xixi ña —kachi na.
4 Ra oko kumi saa ndia xikua'a kan, xi'in kumi saa ña tiaku kan,
ra ndakusiti na ra ndiakua nditiandiaa nuu na ndia nuu ñu'ú, ña
ndasaka'nu na Ndioxi ra ndu'u nuu tiayu ka'nu kan, ra ka'an na kachi
na saa:
—¡Saa iyoo va ña! ¡Ra ka'nu kuvi Ndioxi! —kachi na.
5 Ra saa xini so'o yu ndika'an iin tachi ndia nuu íin tiayu ka'nu kan,
kachi ña saa:
Takundi'i ndo'o na xachiñu nuu Iva yo Ndioxi,
ra saa tu ndo'o na xato'o ña'a va, xi'in ndo'o,
na ku mii chiñu na'nu, ra
saa tu ndo'o na nda'vi va,
ra ná ndasaka'nu ndo Ndioxi,
kachi ña.
6 Ra saa xini so'o yu ña ní'i yu'u iin tachi ra iin ta ku'va kuu yu'u iin
ti'vi chee yuvi ke kuu, ra iin ta ku'va kuu tu ña ni'i yu'u iin nami chee va
tu ke kuu; ra iin ta ku'va kuu ta koyo taxa va tu ke kuu, ra kachi ña saa:
¡Ra ka'nu kuvi Iva yo Ndioxi,
ra kuu mii takundi'i ndiee,

saa chi ndaki'in ra ña ka'ndia ra chiñu!
7 Ra na kusii ni ini yo, ra sii ni na koo yo,
ra na ndasaka'nu yo Iva yo Ndioxi,
saa chi xa ndixaa va kii, ña koo viko tanda'a ra kuu ndikachi lo'o,
xi'in ña kuu yasi'i ra, na kuu ve'e ñu'u ra, saa chi xa iyoo nduvi va na.
8 Ra taxi Ndioxi ndiayu nda'a na ve'e ñu'u
ña ná ndakundixi na tikoto ña va'a ni, ña yaa, ña ye'e,
ra tikoto va'a ña yaa yo'o kuvi chiñu va'a,
ña ⌧xa na yii, na kuu ñuu Ndioxi,
kachi tachi kan.

⌧*Xixini na viko ña tanda'a ra kuu ndikachi lo'o*

9 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in yu kachi ra saa:
—Tiaa tu'un yo'o: “Va'a ni kee yuvi na ⌧kana Ndioxi ku'un kuxini nuu iyoo viko, ña ⌧tanda'a ra ku ndikachi lo'o”, kachi ra.
Ra saa ndika'an ka ra, kachi ra saa:
—Ña yo'o ku tu'un Ndioxi, ña ndixa —*kachi ra.
10 Ra saa ndakusiti yu xa'a ra, ña ndasaka'nu yu ra, ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Xä kun saa chi ta iyoo yo'o ña xachiñu kun nuu Ndioxi, xi'in ta ku'va iyoo takundi'i na ñani kun na ⌧ndikun ndinuni tu'un Jesús, saa ke iyoo tu yu'u va. Ra na ndasaka'nu kun Ndioxi va. —*kachi ra.
Saa chi tu'un ña ndika'an ndoso Jesús ke ndataxi tu ndiee nda'a na ka'an ndoso tu'un Ndioxi vichin va.

Iin tiaa ra yoso kuayu yaa

11 Ra saa xini yu ⌧nuña ndivi, ra kanata iin kuayu yaa, ra ⌧yoso iin tiaa ri, ra nani ra iin tiaa ra ndaa, ra ndixa; ra ndaku ni ⌧xayukun ra kuachi xi'in yuvi, ra te kanita'an ra xi'in yuvi ra niña mii ña ndaku va ⌧xa ra.
12 Ra iin ta ku'va ⌧ndakundichi yaa ñù'ù saa kaa tinuu ra; ra tiaa ni kua'a corona ñú'u ra, ra iyoo iin kivi ra, ña iyoo se'é, ra ndia nii na kundäa ini ni ke kuni kachi ña, chi takua indaa mii va ra kuvi ra kundaa ini ni ke kuni kachi ña.
13 Ra ⌧ndixi ra iin tikoto ña chichi nii, ra kivi ra kuvi ña kuu Tu'un Ndioxi.
14 Ra ⌧ndikun iin tia'ndia chee na soldado ndivi sata ra, ra ⌧ndixi na tikoto yaa ña va'a ni, ra ndia ni lo'o yakua ña köo, ra ⌧yoso na kuayu yaa.
15 Ra yu'u ra ⌧kanata iin ichi ña ndikó, ra xi'in ña kan ke sandi'i ra xa'a ñuu ña ndo'ni nuu ña yuuvi, ra ndaku ni ka'ndia ra chiñu nuu na xi'in itun kaa, tu ⌧ni'i ra; ra kuañu ra na ta ku'va ⌧xa na, ta ku'ni na uva; saa chi ña yo'o kuvi tundo'o ndiee ña ⌧taxi Ndioxi ra kuu mii takundi'i ndiee nda'a na.
16 Ra nuu tikoto ña ⌧ndixi ra, xi'in si'in ra ke ndika'yu tu'un ña ka'an kachi saa: “Rey ra kuchee nuu takundi'i na kuu rey kuvi ra, Ra kuu tu ra Iva takundi'i na kuna'nu va”, ⌧kachi ña.
17 Ra saa xini yu iin ra tatun Ndioxi, ra ⌧ndichi ra nuu ñu'ù, ra ndiee ka vi ndika'an ra xi'in takundi'i sàà, ri ⌧ndachi xika nuu ndivi kachi ra saa:
—Ndakuta'an ndo, ra kixi ndo kuxini ndo ña'a ña xavii Ndioxi,
18 ña kuu kuñu na ku rey, xi'in na kuna'nu ⌧xa'ndia chiñu nuu na soldado, xi'in na ndaku, ra saa tu kuñu kuayu xi'in na ⌧yoso va ri, ra kaxi tu ndo kuñu takundi'i yuvi na ⌧xika ndika va, xi'in na ⌧xachiñu nda'vi, xi'in na ku mii chiñu na'nu, xi'in na nda'vi —*kachi ra.

19 Ra saa xini yu kiti chee ñà'a kan, xi'in na ku rey nuu ñu'ú, xi'in iin
tia'ndia chee na soldado na, ña ndakuta'an na ra kanita'an na xi'in ra yoso
kuayu yaa kan, xi'in na soldado ra, na ndikun sata ra.
20 Ra saa saka ku'un va na kiti chee ñà'a kan, xi'in ra maña ra ka'an
ndoso tu'un ri, ra xa ña xitu'un nuu ri xi'in ndiayu ri, ra sanda'vi ra kua'a
ni yuvi na xa ndiñani tuni kiti chee ña'a kan, ña na kañu'u na na'na ri.
Ra saa sako'ni tiaku va ra yoso kuayu yaa kan kiti chee ña'a kan xi'in ra
ka'an ndoso tu'un ri nuu mini ñu'ù ña ꞌxixi xi'in ñu'ú ka'ndi.
21 Ra na soldado, na ꞌndikun sata kiti chee ñà'a kan ra ndixi'i ndi'i va
na xa ichi ña ndi̱kó yu'u, ña ꞌkanata yu'u ra yoso kuayu yaa kan. Ra saa
ndakuta'an takundi'i sàà, ra xaxi ri kuñu na ndiakua nditiandiaa ini ri.

20

Mil kuiya ña ka'ndia chiñu Jesús nuu ña yuuvi

1 Ra saa xini yu iin ra tatun Ndioxi, ra kee ra ndivi vaxi nuu ra, ra ꞌni'i
ra yave ña ndakuña yu'u yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra ꞌni'i tu ra iin
yo'o kàà chee va.
2 Ra saa tiin ra dragón ri kuu koo yata, ri kuu timia'a, ri ñà'a, ra chiku'ni
ra ri mil kuiya.
3 Ra sako'ni ra ri ini yavi chee ñà'a ña kunu ni kan, ra ndasi kutu va'a
ra yu'u ña, ña va'a na kanäta ri ña sanda'vi ri yuvi nuu ña yuuvi, ra ndia
te na xinu mil kuiya vi ke, saña ndika ri ndia'vi kii.
4 Ra te ndi'i, saa xini yu ndita tiayu na'nu tu ꞌndee na, na ndaki'in
ndiayu ña ꞌsayuku na kuachi. Ra saa xini tu yu na xa'ni na xa'a ña tuun
ni xindikun na Jesucristo, xi'in xa'a ña kandixa na tu'un Ndioxi; ra nii
ndikañü'u na kiti chee ñà'a kan, ra nii na'na ri, ra nii tuni ri ndiñäni tiaan
na xi'in nii nda'a na; ra ndatiaku va na xini yu, ra ndaki'in na ña ka'ndia
na chiñu xi'in Jesús mil kuiya.
5 Ndi su na ndii, na ndixïin kandixa Ndioxi, ra nindatiäku vi na kan, chi
ndia te na xinu mil kuiya vi ke ndatiaku na.
6 Ra va'a ni va kee yuvi na ndatiaku ña nuu, saa chi na yii va kuvi na.
Ra te na xaa kii ña ndakuvi tuku na yuvi, ra kuchüun ka ña ndii kan ña
ndaka'ni ña na yo'o, saa chi xa sutu Ndioxi xi'in Cristo va nduu na, ra
ka'ndia na chiñu xi'in ra mil kuiya.
7 Ra te na xinu mil kuiya, saa ra saña ndika va timia'a chi kanata va ri
ve'e kaa nuu ndikaa ri.
8 Ra te xa na kanata ri, ra xa'a ri kaka ri ña sanda'vi ri takundi'i ñuu
ña ndo'ni nuu ña yuuvi, takuu ñuu Gog, xi'in ñuu Magog. Ra ndachuta'an
ri na soldado na iyoo nuu iinii saa ña yuuvi, ra kua'a ni nduu na, iin ta
ku'va kuu yuti yu'u tiañu'u saa kuu na, ña kani ta'an na xi'in Ndioxi.
9 Ra saa ndakoyo na soldado iinii kuvi ña yuuvi ra ndixaa na, ra iin
xinunduu na ñuu yii, ña ꞌku'vi ni ini Ndioxi xini ra. Ra saa ti'vi Ndioxi
ñù'ù ña kee ndivi ra xa'mi ndi'i va ña na soldado kan.
10 Ra timia'a, ri sanda'vi ta'an xi'in na kan, ra tiin Ndioxi ri, ra sako'ni ra
ri nuu mini ñu'u ña ꞌxixi xi'in ñu'ú ka'ndi, nuu xa ndikaa kiti chee ñà'a
kan xi'in ra ndika'an ndoso tu'un ri. Ra ikan ke ndo'o ni kiti chee ña'a kan
xi'in ra ndika'an ndoso tu'un ri xi'in timia'a kan. Ra ñuú, ka'ñu ke ku'un
va ri, chi ndia ndixaa kii, ndia ndixaa tiempo ke ku'un va ri nuu mini ñu'u
ña koko ri.

ꞌXandaku Ndioxi kuachi xi'in na ndii

11 Ra saa xini yu iin tiayu ka'nu, tu yaa, ra Ndioxi va kuvi ra ndu'u nuu
nu, ra ñu'ú xi'in ndivi, ra ndindoñu'u ndi'i va ña, ra ndia nii nuu ndixiyo
ka ña ke, ndixïi ña'a ka vi.
12 Ra saa xini yu na ndii: na kuu mii chiñu na'nu xi'in na nda'vi, ra
ndita na nuu Ndioxi. Ra saa ndanuña kua'a ni libro, ra ndanuña tu libro
nuu ndoso kivi na kutiaku xi'in Ndioxi va. Ra saa xandaku Ndioxi kuachi
xi'in na ndii kan, ra ta ku'va iyoo mii chiñu ña xa na kachi libro kan ke,
iyoo ña xa ra xi'in va na.
13 Ra ndataxi ndi'i tu tiañu'u va na ndii na ndo'ni ka'a ra, ra saa tu ña
ndii va, chi ndataxi tu ña kan va na ndii, na ndo'ni nda'a ña; ra saa tu
yavi nuu ñu'u na ndii va, chi ndataxi tu ña kan va na ndii na ñu'u nda'a
ña. Ra ta ku'va iyoo mii chiñu, ña xa na, saa ke iyoo ña xandaku Ndioxi
xi'in va na.
14 Ra saa sako'ni Ndioxi ña xa'ni, xi'in nuu ñú'u na ndii nuu mini ñù'ù.
Ra mini ñù'ù kan ku nuu ndakuvi uvi na ndii.
15 Ra yuvi na köo kivi nuu libro ña ka'an ña kutiaku na xi'in Ndioxi, ra
ko'ni tu ra na kan va nuu mini ñù'ù.

21

Ndivi xaa xi'in ñu'ú xaa

1 Te ndi'i saa xini yu iin ndivi xaa, xi'in ñu'ú xaa, saa chi ndivi kaa xi'in
ñu'ú yo'o ra ndi'i va xa'a ña, ra saa tu tiañu'u va chi köo ka ra ndikaa.
2 Ra yu'u, ra Juan, kuvi ra xini ñuu yii ña kuu Jerusalén ña xaa, ra chi
ndivi nuu ndu'u Ndioxi ke kee ña vaxi nuu ña, ra ta kaa iin ña'á ña xa
ndasanduvi xi'in mii, ña tanda'a ña xi'in ra kuu yii ña, saa kaa ñuu kan
xini yu.
3 Ra saa xini so'o yu ña ndiee ka vi ndika'an iin tachi, chi ndivi kachi ña
saa:
—Ve'e ñu'u Ndioxi ra xa tiañu na yuvi va ndichi ña, ra koo ra xi'in na,
ra na ñuu ra kuu na, ra mii ra kuvi ra kuu Ndioxi va na.
4 Ra mii Ndioxi va kuvi ra ndaku'va tiakuii nuu na, ña xaku na, ra küvi
ka na, ra nii kuäku ka na, ra nii köo ka ña suchi ini, ra nii kï'in ka tu kue'e
va na; saa chi takundi'i ña'a ña xa ndixiyo te yachi, ra xa ndi'i va xa'a ña
—kachi tachi kan.
5 Ra saa ndika'an ra ndu'u nuu tiayu ka'nu kan xi'in yu kachi ra saa:
—Vichin ra xa ndasa xaa yu takundi'i va ña'a —*kachi ra.
Saa ndika'an ka ra xi'in yu kachi ra saa:
—Tiaa tu'un yo'o, chi tu'un ña ndaa, ña ndixa ni kuvi ña —*kachi ra.
6 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yu, kachi ra saa:
—Xa ndixinu nuu takundi'i va ña. Yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi tu ra
ndia nuu ndi'i va, ra yu'u kuvi ra kii xa'a, ra yu'u kuvi tu ra ndia kii ndi'i
va. Ra na íchi̱ ini, ra ndia mii nuu kana tiakuii va'a, ra taxi ña kutiaku
na ke taxi yu ko'o na ra, ra köo ya'vi ra.
7 Ra na kuchuun sakanaa, ra ni'i na takundi'i ña'a yo'o sa yu, ra kuu yu
Ndioxi na, ra na kan kuu se'e yu.
8 Ndi su na iyo, na uvi ini, na xïin kandixa yu'u, xi'in na kini na xa chiñu
yakua, xi'in na xa'ni, xi'in na kí'vi xi'in ndia ndia ka na si'i, xi'in na tu'va
na kuu na saka, xi'in na kañu'u ndioxi ña ku na'na, xi'in takundi'i na
kuendo ni, ra takundi'i na xa chiñu ki'vi yo'o kuvi na ku'un nuu mini
ñù'ù ña ndikavanuu ñu'ú ka'ndi xi'in, ra yo'o ke ndakuvi na ichi ña uvi
—kachi ra xi'in yu.

Ñuu Jerusalén ña xaa

9 Ra saa kixi iin ndia tatun Ndioxi ndia uxa kan, ndia xini'i uxa copa
nuu xiñu'u uxa nuu tundo'o ñà'a ña kixi xa Ndioxi, ra ndika'an ra xi'in
yu kachi ra saa:
—Na'a yo'o, ra ña̱'a̱ yu ña si'i ña tanda'a xi'in ra kuu ndikachi lo'o nuu
kun —*kachi ra.
10 Saa ndixa'an nima yu xi'in ra tatun Ndioxi kan iin xiki chee sukun,
ra ndiña'a ra ñuu yii ña kuu Jerusalén nuu yu. Ra chi ndivi nuu ndu'u
Ndioxi ke kee ña vaxi nuu ña.
11 Ra iin ̱yeye'e kaa ña xi'in ndiee Ndioxi, ra iin ta kaa iin yuu ña nduvi
ni saa kaa ña, ra iin ta taxa yuu ña nani jaspe saa taxa ña.
12 Ra ndikaa iin korra yuu chee sukun nuu ñuu kan, ra iyoo uxi uvi ye'e
korra kan. Ra ndita iin iin ndia tatun Ndioxi uxi uvi saa ye'e kan; ra ndoso
tu kivi uxi uvi saa ndia se'e ra Israel va ta iin ta iin ye'e kan.
13 Ra iyoo uni ye'e ña chi nuu kanata ñu'ù, ra iyoo tu uni ye'e ña chi
nuu kita ñu'ù va, ra iyoo tu uni ye'e ña chi xitia kua'a va ña, ra iyoo tu
uni ye'e ña chi xitia ichin va ña.
14 Ra ndo'ni uxi uvi yuu na'nu xa'a korra yuu kan, ra ndoso tu kivi uxi
uvi saa ndia xindikun sata Jesús, ra kuu ndikachi lo'o va, sata ta iin ta iin
yuu kan.
15 Ra ra tatun Ndioxi ra ndika'an xi'in yu kan, ra ̱ni'i ra iin ndo̱o̱ ñu'u
tu oro, ña chu'un ku'va ra iinii saa ñuu chee kan, xi'in ye'e ña, ra saa tu
korra yuu kan va.
16 Ñuu chee kan, ra kumi kuvi tutun ña, ra iin kuvi va nuu kani ña xi'in
nuu ndika ña ra saa tu nuu sukun va ña. Ra saa ki'in ku'va ra tatun Ndioxi
kan ña, xi'in ndo̱o̱ ñu'u tu ni'i ra, ra uvi mil uvi ciento kilómetro kuvi ña.
17 Ra saa ki'in ku'va tu ra korra yuu ña ndikaa nuu ñuu kan va: Ra uni
xiko u'un metro kuvi ña chi nuu sukun ña, ra ta'an ku'va ña chu'un na
yuuvi yo'o va ke, ki'in ku'va ra tatun Ndioxi kan ña.
18 Ra korra kan ra yuu va'a ña nani jaspe ke kuva'a ña, ra mii ñuu kan
ra niña oro va ke kuva'a ña, ra iin ndiakua ta ye'e yuu tata, saa ye'e ña.
19 Ra sa̱ví ka vi íin yuu ña ndo'ni xa'a korra yuu kan, chi niña yuu ña
nduvi ní ke kuva'a ña: ra yuu ña nuu nani jaspe, ra yuu ña uvi nani zafiro,
ra yuu ña uni nani ágata, ra yuu ña kumi nani esmeralda;
20 ra yuu ña u'un nani ónice, ra yuu ña i̱ñu̱ nani cornalina, ra yuu ña
uxa nani crisólito, ra yuu ña una nani berilo, ra yuu ña ìi̱n nani topacio,
ra yuu ña uxi nani crisopraso, ra yuu ña uxi iin nani jacinto, ra yuu ña
uxi uvi nani amatista.
21 Ra uxi uvi saa ye'e kan, ra iin iin yuu ña nani perla ke kuva'a ta mii
tu'un ta mii tu'un ña. Ra ya'ya ka'nu ña ndikaa ma'ñu ñuu chee kan, ra
ña oro niña kuvi ña, ra iin ta ye'e yuu tata saa ye'e ña.
22 Ra köo ve'e ñu'u ndichi ñuu kan ndixini yu, saa chi Tata yo Ndioxi ra
kuu mii takundi'i ndiee va kuvi ra kuu ve'e ñu'u ñuu kan xi'in Jesucristo
ra ku ndikachi lo'o va.
23 Ra ñuu kan ra xiniñü'u ka ña, ña kutuun ñu'ù nuu ña, ra ni yoo
xiniñü'u ka ña kuye'e nuu ña, saa chi ndiee Ndioxi ra ka'nu va ke ye'e
nuu ña, ra tuun tu Jesucristo ra kuu ndikachi lo'o va nuu ña.
24 Ra takundi'i yuvi na iyoo nuu ña yuuvi, na ndikaku, ra ñù'ù ña tuun
ñuu kan va ke kuye'e nuu na kaka na, ra takundi'i na kuu rey nuu ña
yuuvi, ra ndataxi ndi'i va na ña kuika ña ku mii na, nda'a ñuu kan.
25 Ra ye'e ñuu kan ra ndia nii kii ke ndäsi vi ña, ra nii ñuú ke köo ka vi
ikan.

26 Ra ndataxi na takundi'i ña kuika xi'in ña nduvi ña iyoo nuu ña yuuvi
nda'a ñuu kan.
27 Ra ñuu kan, ra kï'vi ndia nii ña yakua, ra nii na ndikun na'na ña kuu
ndioxi ndii, ra nii na ndatu'un ni kuendo, kï'vi. Chi takua na yoso kivi nuu
tutu ña ka'an ña kutiaku na, ña kuu kuenda Jesucristo ra ku ndikachi lo'o
va kuvi na ki'vi koo ikan.

22

Itia ra ⍰taxi ña kutiaku na xi'in itun tu taxi ña kutiaku na

1 Te ndi'i ra saa ndiña'a ra tutun Ndioxi kan iin itia ra kuíí ní nuu yu,
ra ra yo'o kuvi ra taxi ña kutiaku yuvi. Ra va'a ni ra chi iin ndiakua ye'e
ni'ni ra, ra nuu íin tiayu ka'nu nuu ndu'u Ndioxi xi'in nuu ndu'u ra kuu
ndikachi lo'o ke kana ra.
2 Ra yá'a ra kua'an ra ma'ñu ya'ya ka'nu ñuu chee kan, ra uvi saa xiyo
yu'u itia kan ndita itun kuii tu taxi ña kutiaku yuvi, ra uxi uvi ichi ke
⍰kuun kui'i nda'a nu iin kuiya, saa chi ta yoo, ta yoo va ke kuun kui'i kan
nda'a nu, ra xi'in iku nda'a nu ke ⍰kutatan takundi'i na yuuvi.
3 Ra ñuu kan, ra köo ka ña'a ña tavi chi'ña. Saa chi mii Ndioxi va kuvi
ra ka'ndia chiñu nuu na xi'in ra kuu ndikachi lo'o, ra na ⍰xachiñu nuu ra,
ra ikan ke ndasaka'nu ni ka va na ra.
4 Ra kuni nuu va na Ndioxi, ra kundu'u kivi ra tiaan na.
5 Ikan ra köo ka ñuú, ra na kundee ikan ra kuniñü'u ka na ña kutuun
ñù'ù nuu na, ra nii ñu'ù ña ndu'u ndivi kuniñü'u ka na kuye'e nuu na, saa
chi mii va Iva yo Ndioxi kuvi ra kuye'e nuu na, ra ka'ndia na chiñu xi'in
ra ndiaa ndikaa ndiku'un.

Xa ndinumi ni va ndiko tuku Jesucristo kixi ra

6 Ra saa ndika'an ra tatun Ndioxi kan xi'in yu kachi ra saa:
—Tu'un yo'o ra ña ndixa ní va kuvi ña, ra na kundiaa ní ini yo ña. Ra Iva
yo Ndioxi, ra taxi ña xinituni nda'a na ndika'an ndoso tu'un ra xina'a kuvi
ra ti'vi tatun ra, ña ña̱'a̱ ra takundi'i ña xa ndinumi ni kuu nuu takundi'i
na xachiñu nuu ra —*kachi ra.
7 Ra su'va ke ⍰kachi Iva yo Jesús ndika'an ra:
—¡Na kundaa ini ndo chi kama ni va ndiko yu kixi yu! ¡Ra va'a ni va
kee yuvi na ⍰kandixa tu'un yii ña ka'an Ndioxi, ña vaxi nuu tutu yo'o!
—*kachi ra.
8 Yu'u, ra Juan, kuvi ra xini, ra xini tu so'o va yu, takundi'i ña yo'o, ra te
ndi'i xini yu ña xi'in ña xini so'o yu ña, ra saa ndakusiti yu xa'a ra tatun
Ndioxi ra ndiña'a ña nuu yu, ña ndasaka'nu yu ra.
9 Ra saa ndika'an ra xi'in yu kachi ra saa:
—Xä kun saa, chi na ndasaka'nu kun Ndioxi va; saa chi ta iyoo yo'o ña
xachiñu kun nuu Ndioxi, xi'in na ndika'an ndoso tu'un ra, xi'in takundi'i
na ⍰kandixa tu'un ra ña vaxi nuu tutu yo'o, ra ndasaka'nu na ra, saa ke
iyoo tu yu'u va —kachi ra tatun Ndioxi kan xi'in yu.
10 Ra saa ndika'an ka ra xi'in yu kachi ra saa:
—Chikäa se'é kun tu'un yii ña ka'an Ndioxi ña vaxi nuu tutu yo'o, saa
chi xa ninumi ni va kuu ña ka'an ña.
11 Ra yuvi na ⍰xa chiñu ki'vi, ra na sa ka na chiñu ki'vi va, ra na ⍰xa
chiñu yakua, ra na sa yakua ka na mii va na; ra na ⍰xa ña va'a, ra na sa
ka na ña va'a va, ra na yii, ra na sa yii va'a ka va na —*kachi ra tatun
Ndioxi kan xi'in yu.
12 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Kuenda ni koo ndo chi kama ni va ndiko yu kixi yu, ra ndataxi yu
ya'vi ta iin ta iin yuvi nda'a na, ta ku'va iyoo mii chiñu ña ⍰xa va na.

13 Yu'u kuvi ra nuu, ra yu'u kuvi tu ra ndia nuu ndi'i va, ra yu'u kuvi ra
kii xa'a, ra yu'u kuvi tu ra ndia kii ndi'i va —kachi ra.
14 Ra yuvi na ndakatia tikoto, ra va'a ni kee na, saa chi ni'i na ndiayu
ña kaxi na kui'i ña iyoo nda'a itun kuii tu taxi ña kutiaku na, ra kuvi tu
ki'vi na ye'e ñuu yii kan va.
15 Ndi su chi ke'e va tu kindoo yuvi na kuu tina, xi'in na tu'va na kuu na
saka, xi'in tiaa ndia xa siki yasi'i, a na si'i na xa siki yii va tu, xi'in na
xa'ni ndii, xi'in na kañu'u ndioxi ña kuu na'na, xi'in takundi'i na kutoo ní
sanda'vi yuvi ra xa na chiñu ki'vi.
16 Ra saa ndika'an ka Jesús kachi ra saa:
—Yu'u, ra kuu Jesús kuvi ra ti'vi iin ra tatun yu xaa ra nuu takundi'i na
ve'e ñu'u, ña ndatu'un ra xi'in na xa'a ña kuu. Ra yu'u kuvi ra kuu ndise'e
ra rey David, ra kuu tu yu Kimi ri ye'e ní, ri kanata te tuvi va —kachi ra.
17 Ra Tachi Yii Ndioxi xi'in na ve'e ñu'u na kuu yasi'i ra kuu ndikachi
lo'o, ra su'va ke kachi na kana na:
—Na'a ndo —kachi na.
Ra yuvi na xini so'o, ra na kana tu na kan va yuvi ña kixi na, ra na
íchi̱ ini ña kuni ko'o na tiakuii, ra na kixi na, ra ko'o na tiakuii ra taxi ña
kutiaku na, ra ko'o uun va na ra, chi köo ya'vi ra.
18 Ra takundi'i yuvi na xini so'o tu'un yii ña ka'an Ndioxi, ña ndika'yu
nuu tutu yo'o, ra ka'an yu xi'in na ña kuenda ni na koo na, saa chi tu ndia
iin na, na ndachinuu siki tu'un yo'o, saa ra ni'i na tundo'o xa'a va ña sa
Ndioxi, tundo'o ña xa ka'an mii tutu yo'o xa'a ke ni'i va na.
19 Ra tu ndia tu na, na kindiaa ta'an tu'un yii ña ka'an Ndioxi, ña
ndika'yu nuu tutu yo'o, saa ra, saa sa tu Ndioxi xi'in va na, saa chi täxi ra
ña koo kivi na nuu tutu ña ka'an ña kutiaku na xi'in ra, ra nii ñuu yii kan
täxi ra ki'vi na koo na, xa ta ku'va kachi mii tutu yo'o va.
20 Jesús ra ndakani xa'a tu'un yo'o, ña kuu ña ña ndixa, kuvi ra ka'an
kachi̱ saa:
—Ña ndixa kuvi va ña, kama ni va ndiko yu —kachi ra.
Saa iyoo ña. ¡Na'a, Tata Jesús!
21 Ra mii Tata yo Jesucristo na taxi ña va'a kuta'vi takundi'i ndo. Amén.